This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,511

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. II.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

*

MÁSODIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1902

Digitized by Google

J
38
.K3
1901-1906
v.2

Digitized by Google

TARTALOM

Lap

32. országos ülés. 1902. évi január hó 16-án.

Elnöki előterjesztések. — Werner Gyula, Alsó-Fehérmegye magyar-igeni kerületében megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelének bemutatása. — A horvát-szlavon-dalmátországi képviselők megbizó-leveleinek bemutatása. — Láng Lajos képviselő végleges igazolása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Werner Gyula, gróf Dessewffy Emil, Farkas Ábrahám, Pavlovits Ljubomir, Makkai Zsigmond, Konkoly-Thege Miklós, Gorove László és Bánhidy Antal képviselők választása ellen beadott kérvények tárgyában s ezek alapján gróf Dessewffy Emil, Farkas Ábrahám, Pavlovits Ljubomir és Makkai Zsigmond képviselők végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok, továbbá a függőben levő inditványok és interpellációk jegyzékének bemutatása. — Napirend-megállapitás 3

33. országos ülés. 1902. évi január hó 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Meszlényi Pál képviselő megbizó-levelének bemutatása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a bajai és a deési választókerületekben történt képviselőválasztások ellen beadott kérvények tárgyában. — A beérkezett feliratok és kérvények előterjesztése. — A II. biráló-bizottság jelentése s ennek alapján Trubinyi János képviselő végleges igazolása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentése s ennek alapján Győry Elek és Plósz Sándor képviselők végleges, Werner Gyula képviselőnek pedig a kérvényezési határidő fentartásával való igazolása. — A horvát-szlavon-dalmát országgyülés által kiküldött 40 képviselő igazolása. — Az igazolt képviselők osztályba sorsolása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Ugron Gábor, Szüllő Géza, Vojnics Sándor, Rakovszky István, Győrffy Gyula, Bartha Miklós, Pichler Győző, Fáy István és Lukáts Gyula képviselők mentelmi ügyében. — Miniszteri előterjesztés. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének megállapitására vonatkozó törvényjavaslat általános tárgyalása. — Tisza Kálmán, Alsó-Fehérmegye abrudbánya-verespataki választókerületében megválasztott képviselő megbizó-levelének bemutatása. — Rákosi Viktor interpellácziója a belügyminiszterhez a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése tárgyában. — B. Solymossy Ödön interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az utazó-ügynököket érintő törvény szigoritása tárgyában 7

34. országos ülés. 1902. évi január hó 20-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az 1902. évi államköltségvetés tárgyában. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1902. év végéig való föntartására vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és ezzel kapcsolatos jelentések tárgyalása 28

35. országos ülés. 1902. évi január hó 21-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Az V. biráló-bizottság határozatának bemutatása Gabányi Miklós, a diósadi választókerületben megválasztott képviselő megbizó-levele tárgyában. — A biráló-bizottság által a vizsgálat vezetésére kijelölt Issekutz Győző eskütétele. — Az ujonczjutalék

Digitized by Google

Lap

mennyiségének további egy évre való fentartásáról és az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A kunszentmiklós—dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről szóló miniszteri jelentés tárgyalása. — Sebess Dénes interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez a tagositási törvény módositása tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza 49

36. országos ülés. 1902. évi január hó 23-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A m. kir. Curia átiratának bemutatása a Beck Marczell képviselő választása ellen beadott kérvény tárgyában s ennek alapján nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok bemutatása. — A közgazdasági bizottság jelentéseinek benyujtása a központi statisztikai hivatal 1902. évi munkatervéről és az ipari munka vasárnapi szüneteléséről szóló törvény alapján kiadott kereskedelemügyi miniszteri rendeletről. — A könyvtári bizottság jelentésének benyujtása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Rakovszky István, Baross Károly, Szabó Kálmán, Artim Mihály, Valasek János, Pap Zoltán és Olay Lajos képviselők mentelmi ügyében. — Az állandó igazoló-bizottság jelentéseinek benyujtása Meszlény Pál és Tisza Kálmán képviselők megbizó-levele tárgyában s ennek alapján nevezett képviselőknek a kérvényezési határidő fentartásával való igazolása és osztályba sorsolása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása a deési képviselőválasztásra vonatkozólag a házszabályok 115. §-a alapján követendő eljárás tárgyában. — A pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezésére vonatkozó törvény harmadszori olvasása. — A vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 65

37. országos ülés. 1902. évi január hó 25-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Barta Ödön képviselő levelének bemutatása, melyben az igazságügyi bizottságban viselt tagságáról lemond. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Gorove László választása ellen beadott ujabb kérvény tárgyában. — Egyéb elnöki előterjesztések. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a nyomtatványok előállitása és irodai szerek beszerzése tárgyában. — A zárszámadásvizsgálóbizottság jelentésének beterjesztése. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Mentelmi ügyek. — Gorove László interpellácziója a belügy- és közoktatásügyi miniszterekhez az egyetemi nemzeti párt politikai működése tárgyában 88

38. országos ülés. 1902. évi január hó 27-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyi és a véderőbizottság jelentésének bemutatása a honvédelmi miniszter által beterjesztett jelentések tárgyában. — Az állandó igazoló bizottság jelentésének tárgyalása a deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztésére nézve felmerült kérdés tárgyában. — A dunántuli h. é. vasutrészvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és e vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Mentelmi ügyek. — A gazdasági bizottság jelentése a ház nyomtatványainak előállitása és irodai szereinek szállitása iránt történt intézkedésekről 96

39. országos ülés. 1902. évi január hó 28-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A Csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlására vonatkozó törvényjavaslat benyujtása. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadása iránt kötött államszerződés módositására vonatkozó pótnyilatkozat, továbbá a román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadása iránt kötött szerződés beczikkelyezésére vonatkozó törvényjavaslatok tárgyában. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházására vonatkozó miniszterelnöki rendelet tárgyában. — A dunántuli h. é. vasutrészvénytársaság vasuti vonalai-

Digitized by Google

Lap

nak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 102

40. országos ülés. 1902. évi január hó 29-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések s ezek során a kir. Curia átiratainak bemutatása a Rakovszky István csornai választása ellen beadott kérvény elutasitása és a Várady Károly választásának érvényessége iránt folyamatba tett eljárás megszüntetése tárgyában. — A polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat benyujtása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 127

41. országos ülés. 1902. évi január hó 30-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása, melyek szerint b. Bánhidy Antal és Konkoly-Thege Miklós választásának érvényessége ellen ujabb kérvények nem adattak be s ezek alapján nevezett képviselők végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok bemutatása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Zboray Miklós interpellácziója a kereskedelemügyi és az igazságügyi miniszterekhez a biztositási törvényjavaslat beterjesztése tárgyában. — Nessi Pál interpellácziója a pénzügyminiszterhez a föld- és házbirtoknak általános jövedelmi pótadójából levonandó kamatok tárgyában. — A pénzügyminiszter válasza Nessi Pál, — és a kereskedelemügyi miniszter válasza Zboray Miklós interpellácziójára 151

42. országos ülés. 1902. évi január hó 31-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a gr. Zichy Jenő választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában s ennek alapján nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — A Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentességről szóló pénzügyminiszteri jelentés benyujtása. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az állandó országház épitésének az 1900. és 1901. években való előhaladására vonatkozó miniszterelnöki jelentés tárgyában. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 175

43. országos ülés. 1902. évi február hó 1-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A függőben levő interpellácziók jegyzékének felolvasása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Választások. — A krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházásáról szóló jelentés tárgyalása. — A Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositására nézve kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A Romániával a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A választások eredményének kihirdetése. — A kereskedelemügyi miniszter válasza b. Solymossy Ödön interpellácziójára a megrendelések gyüjtése körüli visszaélések tárgyában 197

44. országos ülés. 1902. évi február hó 3-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a gr. Teleki Sándor, Reich Aladár, Szüllő Géza és Kovács Pál választása ellen beadott kérvények tárgyában. Gr. Teleki Sándor képviselő végleges igazolása. — A Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal, továbbá a Román királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadása iránt kötött szerződések beczikkelyezésére vonatkozó törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A számvizsgáló- és a könyvtári bizottságok jelentéseinek tárgyalása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat benyujtása 215

45. országos ülés. 1902. évi február hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések s ezek során Werner Gyula képviselő végleges igazolása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 238

Digitized by Google

Lap

46. országos ülés. 1902. évi február hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés tárgyalása. — Zboray Miklós interpellácziója a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterekhez a Magyar Ipar- és Kereskedelmi Bank ügyében 262

47. országos ülés. 1902. évi február hó 6-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Nessi Pál interpellácziója a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a német nyelvnek a fővárosi iskolákban való tanitása tárgyában 287

48. országos ülés. 1902. évi február hó 7-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gr. Karátsonyi Aladár, Szamosujvár város kerületében megválasztott képviselő megbizó-levelének bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 311

49. országos ülés. 1902. évi február hó 8-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Reich Aladár interpellácziója a pénz- és kereskedelemügyi miniszterekhez a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában 334

50. országos ülés. 1902. évi február hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Major Ferencz, a nyitra-zsámbokréti kerületben megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelének bemutatása. — Meszlény Pál képviselő végleges igazolása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Darányi Ferencz képviselő választását megtámadó kérvényre beadott ellenkérvény tárgyában. — Az összeférhetetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása gr. Batthyány Lajos és gr. Karátsonyi Jenő képviselők összeférhetetlenségi ügyében. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — Sürgős interpellácziók bejelentése. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Komjáthy Béla és Visontai Soma interpellácziói a miniszterelnökhöz a trónörökös szentpétervári utja tárgyában. — A miniszterelnök válasza 354

51. országos ülés. 1902. évi február hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Az összeférhetetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása Seemayer János és Botka Béla képviselők összeférhetetlenségi ügyében. — A beérkezett kérvények bemutatása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 383

52. országos ülés. 1902. évi február hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Bedő Albert választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában s ezen alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása gr. Karátsonyi Aladár és Major Ferencz képviselők megbizó-levele tárgyában s ennek alapján nevezett képviselők ideiglenes igazolása. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter jelentésének előterjesztése Hidvég és Remeteszeg községeknek, Marosvásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése tárgyában. — A közgazdasági bizottság jelentésének benyujtása a kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása 406

Digitized by Google

AZ 1901—1906 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

II KÖTET

Digitized by Google

Digitized by Google

32. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 16-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések. — Werner Gyula, Alsó-Fehérmegye magyar-igeni kerületében megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelének bemutatása. — A horvát-szlavon-dalmátországi képviselők megbizóleveleinek bemutatása. — Láng Lajos képviselő végleges igazolása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Werner Gyula, gróf Dessewffy Emil, Farkas Ábrahám, Pavlovits Ljubomir, Makkai Zsigmond, Konkoly-Thege Miklós, Gorove László és Bánhidy Antal b. képviselők választása ellen beadott kérvények tárgyában s ezek alapján gróf Dessewffy Emil, Farkas Ábrahám, Pavlovits Ljubomir és Makkai Zsigmond képviselők végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok, továbbá a függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékének bemutatása. — Napirend-megállapitás.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács László, b. Fejérváry Géza, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett felszólalókat gróf Teleki Sándor, az azok ellen jelentkezőket Farkas József jegyző urak fogják jegyezni.

Az utolsó ülés jegyzőkönyve hitelesitve lévén, a hitelesités szüksége nem forog fenn.

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratát, melyben arról értesit, hogy ő cs. és kir. apostoli Felsége a képviselőház részéről az ujév alkalmából kifejezett szerencsekivánatokért legmagasabb köszönetét kegyeskedett nyilvánitani.

Hódoló tisztelettel tudomásul vétetik.

Ezután, t. képviselőház, szomoru jelentést kell tennem a t. háznak. *(Halljuk! Halljuk!)* A karácsonyi szünet alatt elhalálozott a háznak hosszu éveken át buzgó tagja és jegyzője, Molnár Antal, Szamosujvár város képviselője; elhalálozott f. évi január hó 6-án. A boldogult rövid megszakitással 1872 óta volt tagja a képviselőháznak és 1892 óta a háznak jegyzője. A háznak tanácskozásaiban és vitáiban, alapos és sokoldalu képzettsége daczára, ritkán vett ugyan részt, de annál munkásabb és — mondhatom, rövid együttmüködésünk tapasztalása szerint is — nehezen pótolható, oszlopos tagja volt a ház jegyzői karának és munkása a ház belső adminisztrácziójának.

Tekintettel e téren szerzett nagy és elévülhetetlen érdemeire, intézkedtem a ház jóváhagyásának reményében, hogy a boldogult ravatalára a képviselőház nevében diszes koszoru helyeztessék; *(Helyeslés.)* a Budapesten történt beszentelésen a Budapesten lakó és jelen volt képviselő urakkal együtt résztvettem, és felkértem gr. Esterházy Kálmán jegyző urat, hogy a jegyzői kar nevében és a képviselőháznak több tagját, hogy a képviselőház nevében a Szamosujváron történt temetésen is jelen legyenek, és a jegyzői kart, illetőleg a képviselőházat ott képviseljék, a mi meg is történt. Azt hiszem, számithatok arra, hogy a t. ház ezen intézkedéseimnek utólag megadja a jóváhagyást *(Általános helyeslés.)* és ezen munkás és nagyérdemü tagjának elvesztése feletti fájdalmas érzelmeit jegyzőkönyvileg megörökiti. *(Élénk helyeslés.)* A ház tehát ebben az értelemben határoz. *(Helyeslés.)*

Az uj választás iránt az intézkedés a háznak deczember havában tartott utolsó érdemleges ülésében adott felhatalmazás alapján az elnökség részéről a temetés után nyomban megtörtént.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel megküldi az állami számvevőszéknek a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901. év harmadik negyedében előfordult túlkiadásokról (Irom. 56, 58) szóló pótjelentését.

Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadásvizsgáló-bizottsághoz utasittatik.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely

Digitized by Google

szerint az 1902-ik év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról, (Irom. 13, 21) továbbá a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közt létrejött pénzügyi egyezmény beczikkelyezéséről szóló 1889-ik évi IV. t.-cz. hatályának ujabb meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat (Irom 14, 22) ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittetvén, azok, mint az 1901-ik évi XXVIII. és XXIX. t.-czikkek az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Ebergényi Sándor képviselő ur levelét, melyben bejelenti, hogy az abrudbányai választókerület képviseletéről lemond. Tudomásul vétetik. Az uj választás iránti intézkedés a szünet alatt az elnöknek adott meghatalmazás alapján megtörtént.

Bemutatom Hertelendy László, Holczer János, Pap József, Soltész Nagy Kálmán és Tormay Károly képviselők leveleit, melyekben értesitenek, hogy összeférhetetlenségi helyzetüket megszüntették, amennyiben viselt állásukról lemondottak. Ez is tudomásul szolgál.

Bemutatom Josipovich Géza képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy az Osztrák-Magyar Bank főtanácsában viselt tagságáról és a Vulkán Gépgyár részvénytársaságnál elfoglalt igazgató-elnöki állásáról lemondott. Ez is tudomásul vétetik.

Bemutatom Bodóky Zoltán képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy Békés vármegye közgyülése részéről ismét főjegyzővé megválasztatván, összeférhetetlenségi helyzete továbbra is fennáll. Tekintettel arra, hogy nevezett képviselő választása ellen a Curiánál kérvény adatott be és összeférhetetlenségi helyzetét csak végleges igazolása után köteles megszüntetni, ez a jelentés is tudomásul vétetik.

Bemutatom Werner Gyula Alsó-Fehérmegye magyar-igeni választókerületében időközi választáson megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelét. Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyülés elnökének átiratát, a melylyel megküldi a magyar országgyülés kebelébe delegált negyven horvát képviselő, nevezetesen: Adamovics Béla, Adamovics Iván, Barlovits István, Benák Károly, Ciraki Ferencz, Cseh Ervin, Csincsek Flórián, Dedovics György, Egersdorfer Sándor, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gavranics Péter, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vazúl, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kiss Oszkár, Kosovac Fridolin, Kovacsevics István, Krajacz László, Krajcsovics Sándor, Makszimovics Milán, Martinecz Ignácz, Maseg Lipót, Massics Illés, Milekics Czirill, Nedeljkovics Tivadar, Nemcsics Ede, gr. Pejacsevich Tivadar, Pliverics József, Popovics István, Popovics Vazúl István, Ratkovics Iván, Saj Nándor, Sorak Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Sumanovics Szvetizláv, Tomasics Miklós megbizó-leveleit. Ezek is megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az állandó igazoló bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Láng Lajos képviselő választása óta 30 nap eltelt és választása ellen kérvény, vagy panasz nem adatott be és kifogás sem tétetett. Ennek folytán Láng Lajos képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melylyel beküldi a naszódi választókerületben 1901 október másodikán tartott országgyülési képviselőválasztás ügyében beadott ellenkérvény másodpéldányát. Tudomásul vétetik.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, a mely szerint a Werner Gyula képviselő választásának érvénytelenitése iránt folyamatba tett eljárás, a képviselőségről történt lemondása folytán, megszüntettetett. Ez is tudomásul vétetik.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratait a vonatkozó itéletekkel együtt, a melyek szerint a gróf Dessewffy Emil, Farkas Ábrahám, Pavlovics Ljubomir és Makkai Zsigmond országgyülési képviselők választásának érvényessége ellen beadott kérvényeket a Curia elutasitotta. Ennek folytán a nevezett képviselők, miután választásuk ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratait a vonatkozó végzésekkel együtt, a melyek szerint a Konkoly-Thege Miklós, Gorove László és Bánhidy Antal b. országgyülési képviselők választásának érvénytelensége iránt folyamatba tett eljárást a kir. Curia megszüntette. Ez, t. ház, tudomásul vétetik; a nevezett képviselők azonban csak akkor fognak végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesitésből kitünik, hogy az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott tizenöt nap alatt választásuk érvénytelenitése iránt az 1899: XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Bemutatom továbbá az időközben beérkezett feliratokat és kérvényeket. Kérem a t. jegyző urat, hogy legyen szives azokat felolvasni.

Farkas József jegyző *(olvassa)*: Békés, Heves, Borsod, Hunyad, Sáros, Szabolcs, Tolna, Torontál, Zemplén vármegyék és Arad, Győr, Komárom, Pozsony, Szeged, Zombor sz. kir. városok közönségének feliratai a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében mezőgazdasági munkára való szabadságoltatása iránt;

Csongrád és Tolna vármegyék, valamint Kolozsvár sz. kir. város közönségének feliratai a borfogyasztási adó leszállitása tárgyában;

Kolozs vármegye és Szabadka sz. kir. város közönségének feliratai, a katonai előfogatok rendezése és a beszállásolási törvény módositása ügyében;

Digitized by Google

Hont és Maros-Torda vármegyék közönségének feliratai, a kivándorlás meggátlása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Maros-Torda vármegye közönségének felirata, a kis vagyonnal rendelkező magyar társadalmi osztályok védelme és létfentartásának biztositása iránt;

Békés vármegye közönségének felirata, a fedezetlen gabonahatáridő-üzlet betiltása ügyében; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Trencsén és Zemplén vármegyék közönségének feliratai, a vármegyei tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában;

Zala vármegye közönségének felirata a Muraköznek a zágrábi érseki megyéből a szombathelyi püspöki megyéhez leendő csatolása iránt; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Zemplén vármegye közönségének felirata, az önálló vámterület felállitása és a kereskedelmi szerződéseknek 1903-tól 1907-ig való meghosszabbitása tárgyában;

Kassa sz. kir. város közönségének felirata, a kassai szinház szubvenciójának felemelése iránt;

az országos szinészegyesület és nyugdijintézetnek Falk Miksa képviselő által beadott kérvénye, a vidéki szinészet nyugdijintézetének segélyezése tárgyában;

Szeged sz. kir. város közönségének felirata, a törvényhatósági bizottsági tagok számának felemelése és az egyes választókerületek között arányosan leendő felosztása, továbbá a büntetőtörvénykönyv párviadalra vonatkozó fejezetének módositása tárgyában;

Marosvásárhely sz. kir. város közönségének kétrendbeli felirata, a székely közvasutnak mielőbb való kiépitése, és a nemzetiségi egyenjogosultságról alkotott 1868. évi XLIV. t.-cz. módositása iránt;

a Háromszék megyei tanitóegyesületnek Benke Gyula, a lőcsei gör. kath. tanitóegyesületnek Hertelendy László, a savniki kerületi tanitóegyesületnek Münnich Aurél, a dombovári róm. kath. tanitói karnak Kammerer Ernő, a bukóczi és makoviczai tanitóegyesületnek Molnár János, végre az alvinczi járás állami tanitóinak Szőts Pál képviselők által beadott kérvényei, az országos tanitói nyugdijtörvénynek méltányos módositása, illetve a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Elnök: Mindezek a feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának. A házszabályok 239. §-a értelmében bemutatom a függőben lévő inditványok és interpellációk jegyzékét. Kérem azokat felolvasni.

Gr. Teleki Sándor *(olvassa)*: Bedőházy János, a kereskedelemügyi és pénzügyi miniszterekhez, az 1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése ügyében; Bizony Ákos a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a sajóládi róm. kath. elemi iskola tárgyában; Rakovszky István a belügyminiszterhez a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások tárgyában.

T. képviselőház! Ezen elnöki előterjesztések után következnek a tulajdonképeni napirend, t. i. a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Minthogy azonban tudvalevőleg a miniszterelnök és belügyminiszter ur betegség által a megjelenésben gátolva van, az ő kérésére bátor vagyok a t. házat arra kérni, hogy ezt a tárgyat, a melyet természetszerüleg az illető miniszter képviselni óhajt itt a házban, a mai ülésnek napirendjéről levenni méltóztassék. *(Helyeslés.)* Ezzel a mai ülésnek nincsen napirendje. Mivel azonban bizonytalan idő fog még eltelni, mig a mai ülés napirendjére kitüzött tárgyat ujból felvehetjük, az emlitettem körülményre való tekintettel azt vagyok bátor a háznak javasolni, hogy a legközelebbi napokban azokat a tárgyakat, illetőleg az azok feletti tanácskozást vegyük elő, a melyek bizottságilag már elő vannak készitve. *(Helyeslés.)* Holnap nem tartanánk ülést, mert uj napirend állapittatván meg, méltányos, — még akkor is, midőn már régóta előkészitett ügyekről van szó, — hogy egynapi időköz engedtessék azoknak megbeszélésére. Igy tehát a szombaton reggel 10 órakor tartandó ülésnek napirendjére nézve inditványozom, hogy első sorban a katonai javaslatok tüzessenek ki, és pedig az 1889 : VI. t.-cz. 14., valamint az 1890 : V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és a hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1902-ik év végéig való fentartása tárgyában a honvédelmi miniszter törvényjavaslata (Irom. 30, 46), továbbá az 1902-dik évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról beadott törvényjavaslat (Irom. 31. 47), illetőleg a véderőbizottságnak ezekre vonatkozó jelentése.

Ezzel az utóbbi törvényjavaslattal kapcsolatosan tárgyalandó a honvédelmi miniszternek jelentése az 1900—901-dik évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről (Irom. 36, 48), továbbá az 1900—901-diki szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a magyar királyi honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről (Irom. 37, 49) és végül a közös hadseregből a honvédség állományába az 1900—901-dik szolgálati évben történt tiszti áthelyezésekről (Irom. 38,50) szóló jelentései a honvédelmi miniszternek, illetőleg mindezekre vonatkozó jelentése a véderőbizottságnak.

Ez a két tárgy volna a szombaton tartandó ülés napirendjének első két tárgya. *(Helyeslés.)*

Azonkivül inditványozom a pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről beadott törvényjavaslatnak (Irom. 18,41), illetőleg a közlekedésügyi

Digitized by Google

és a pénzügyi bizottságok erre vonatkozó jelentésének, továbbá a közlekedési bizottság jelentésének a kun-szent-miklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről, illetőleg a kereskedelemügyi miniszter erre vonatkozó jelentésének (Irom. 17, 42) kitüzését. Ezek a tárgyak volnának a szombati ülésnek, és amennyiben szombaton el nem intéztetnének, a következő napok üléseinek napirendjére tüzendők.

Méltóztatnak a napirend ezen megállapitásához hozzájárulni? *(Helyeslés.)* A honvédelmi miniszter ur kiván szólani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Tekintettel arra a körülményre, a melyet az igen t. elnök ur emlitett, hogy ugyanis a miniszterelnök ur beteg, — a mely betegség, hála Istennek, most már nem sulyos, nem komoly, ugy, hogy a miniszterelnök ur a legközelebbi napokban meg fog jelenhetni közöttünk — mondom, erre való tekintettel a kormány nevében szintén kérem, méltóztassanak a t. elnök ur javaslatát elfogadni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs, ki szót kiván, gondolom, kimondhatom, hogy holnap nem tartunk ülést, és a szombaton reggeli 10 órakor tartandó ülés napirendjét az előadottak értelmében méltóztatnak megállapitani.

(Az ülés végződik 10 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

33. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 18-án, szombaton,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Meszlény Pál képviselő megbizólevelének bemutatása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a bajai és a deési választókerületben történt képviselőválasztások ellen beadott kérvények tárgyában. — A beérkezett feliratok és kérvények előterjesztése. — A II. biráló-bizottság jelentése s ennek alapján Trubinyi János képviselő végleges igazolása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentése s ennek alapján Győry Elek és Plósz Sándor képviselők végleges, Werner Gyula képviselőnek pedig a kérvényezési határidő fentartásával való igazolása. — A horvát-szlavon-dalmát országgyülés által kiküldött 40 képviselő igazolása. — Az igazolt képviselők osztályba sorsolása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Ugron Gábor, Szüllő Géza, Vojnics Sándor, Rakovszky István, Győrffy Gyula, Bartha Miklós, Pichler Győző, Fáy István és Lukáts Gyula képviselők mentelmi ügyében. — Miniszteri előterjesztés. — Az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének megállapitására vonatkozó törvényjavaslat általános tárgyalása. — Tisza Kálmán, Alsó-Fehérmegye abrudbánya-verespataki választókerületében megválasztott képviselő megbizó-levelének bemutatása. — Rákosi Viktor interpellációja a belügyminiszterhez a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése tárgyában. — B. Solymossy Ödön interpellációja a kereskedelemügyi miniszterhez az utazó-ügynököket érintő törvény szigoritása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvének vezetésére gr. Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalók jegyzésére gróf Teleki Sándor, az azok ellen jelentkezők jegyzésére Farkas József jegyző urakat kérem fel.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1902. január 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a képviselőháznak Meszlény Pál, a galgóczi választókerületben megválasztott országgyülési képviselőnek megbizó-levelét. — Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazolási bizottságnak.

Bemutatom Brezovay László képviselő ur megbizó-levelét, a melyben bejelenti, hogy összeférhetetlenségi helyzetét megszüntette, a menynyiben a honvédelmi minisztériumban viselt titkári állásáról lemondott. — Tudomásul vétetik.

Bemutatom a földmivelésügyi miniszter ur jelentését és gr. Teleki Gyula képviselő bejelentését, a melyben a magy. kir. kincstár és gróf Teleki Gyula közt kötött birtokcsere-ügyletet az 1901. évi XXIV. t.-cz. 9. §-a értelmében bejelentik. — Tudomásul vétetik.

Bemutatom a magy. kir. Curiának átiratát, *(Halljuk! Halljuk!)* a melylyel átküldi a Baján 1901. évi október hó 2-án megtartott országgyülési képviselővválasztás ügyében beadott ellenkérvény másodpéldányát. — Tudomásul vétetik.

Bemutatom a magy. kir. Curia átiratát, illetve az 1901. évi október hó 2-án Deésen megtartott, kérvénynyel megtámadott képviselővválasztás ügyében hozott itéletét, a mely szerint e választás az 1899. évi XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján érvénytelennek mondatott ki. Méltóztatnak kivánni az itélet felolvasását? *(Élénk »Halljuk!«-kiáltások a szélsőbaloldalon.)*

Farkas József jegyző *(olvassa az itéletet. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az indokolást is! Mozgás.)*

Elnök: A házszabályok szerint az itélet bejelentendő, és hogyha a ház kivánja, az egész indokolás felolvasandó. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj.)* A házra nézve az itélet tekintetében csak a háznak esetleges további teendői jöhetnek szóba. A háznak további

Digitized by Google

teendői pedig csupán vagy az uj választásnak rögtöni elrendelésére vagy esetleg a kerület képviselőválasztási jogának felfüggesztése iránti eljárás megindítására vonatkozhatnak. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Erre nézve ugy a curiai biráskodásról intézkedő törvény, mint a házszabály 115. §-a azt mondja, hogy az eljárás valamely választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt csak akkor inditandó meg, ha a kerületben vesztegetésnek vagy etetésnek és itatásnak nagy mértékben történt előfordulására nézve támpontok vannak.

Ezeknek a támpontoknak az itéletben ki kell fejezve lenniök. Minthogy azonban az itéletben ilyen esetnek, t. i. nagymérvü vesztegetésnek vagy etetés-itatásnak fenforgására semmi támpont nem foglaltatik: az én felfogásom szerint a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztésére és az erre vonatkozó eljárás megindítására sem törvényes, sem házszabály szerinti alap nincs. És azért arra kérem a t. képviselőház utasitását, hogy az uj választásnak elrendelése iránt törvényesen intézkedhessem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: Kérem, szót kérek. Nem arról van szó, hogy mi itt most megmondjuk, hogy érvénytelenitendő-e nagymérvü választási visszaélések miatt egy képviselőnek megbizólevele, hanem arról van szó, hogy mire való ez a képviselőház? Ez most az első ilyen esemény az uj törvény következtében. Ha idejő egy itélet vagy bármilyen iromány, levél, vagy annak indokolása, az eddigi szabad szellemü szokás a ház gyakorlatává tette, hogy bármi volt az, a mi idejött és habár csak egyetlenegy képviselő is kérte annak felolvasását, az megtörtént. Egészen más a kérdés megvitatása; de a felolvasás és hozzászólás joga megvolt. Akkor is, mikor az itélet a birósá̧gok által meghozatott, meg nem változtatta a ház e szokását; felszólalhatott minden képviselő, mert hiszen az a biróság is hibázhat, gyarló emberek vagyunk mindnyájan.

Nagyon jól tudja a t. elnök ur, bizonyosan jobban, mint én, hogyha ily nevezetes, nagy dolgokban magához a tárgyhoz akar szólni az elnök, akkor átadja az elnökséget a másik elnöknek és akkor mint képviselő szól. De nem ez a kérdés, hanem hogy fentartassék-e az eddigi gyakorlat? És én kérem a t. házat és a t. elnök urat is, gondolja meg ezt jól. Hisz magától értetődik, hogy egy alkotmányos testület nem arra való, hogy csak beirasson valamit, a mi hozzá jön, hanem hallja, tudja, hogy mi az. És még ha a legfőbb itélőszéktől jő is, ha én látnám azt, hogy ott a törvények alakisága elleu vétettek, még akkor is kötelességemnek tartanám mint képviselő itt felszólalni, hogy többé ily alkotmányellenes dolgokat a birósá̧gok ne követhessenek el.

Azon kornak vagyok gyermeke, azon korban nevelkedtem az alkotmányos szellem védelmében, a midőn a királyi tábla 1837-ben a törvények tagadásával hozta meg Wesselényi és Kossuth ellen, valamint az ifjak ellen itéletét, és Magyarország védbástyái, a megyei hatóságok, a megyegyülések sorra egymás után törvényteleneknek mondották ki a törvények alakiságát is mellőző itéleteket. Remélem, hogy ez az időszak nem következik be, de bekövetkezhetik. Azért én igen kérem a t. házat nem arra, hogy itt az itéletet megbirálhassuk, hanem arra, hogy ha a képviselőházhoz jött bármely iratnak felolvasása egy képviselő által kivántatik, ennek eldöntése ne bizassék mindjárt a többségre, hogy az felálljon és azt leszavazza, hogy nem kell felolvasni, hanem tartsa meg a ház az eddigi gyakorlatot és bármi jön ide, ha annak felolvasása kivántatik, azt az elnök ur felolvastassa. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Engedje meg a t. ház, hogy Madarász képviselő urnak előadására kétrendbeli észrevételt tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik arra vonatkozik, hogy a t. képviselő ur felszólalásában — nem tudom, helyesen értettem-e őt — az foglaltatik, mintha én itt az ügy érdemére vonatkozó oly nyilatkozatot tettem volna, a melyet nem erről a helyről, hanem ennek a helynek elhagyásával, képviselői padokról kellett volna megtennem. Bocsánatot kérek, azt hiszem, a t. képviselő urnak ez az észrevétele nem alapos. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Mert én nyilatkoztam oly eljárásról, melyet a házszabályok 115. §-a bizonyos esetben az én hatáskörömbe utal, *(Ugy van!)* és én e háznak egyszerüen bejelentettem indokaimat, hogy miért alkalmazom én, a menynyiben az én hatáskörömhöz tartozik, a házszabályok 115. §-át abban az értelemben, hogy ezen itéletnek az állandó igazoló-bizottsághoz hivatalból való áttételét, amit a házszabályok 115. §-a bizonyos esetben elrendel, nem tartom indokoltnak. Ezzel tehát az ügy érdeméhez egyáltalában nem szóltam, csupán az én elnöki eljárásomat és annak indokait jelentettem be a háznak. *(Helyeslés.)*

A másik pedig arra vonatkozik, a mit t. képviselőtársam, szép visszaemlékezésekkel és ékesszólással bizonyitott, hogy t. i. ha valamely ügy e háznak bejelentetik és az arra vonatkozó irományok felolvasását csak egy képviselő is kivánja, azt nem helyes szavazással elütni, hanem helyesebb e kivánságot teljesiteni. Ebben tökéletesen egyetértek t. képviselőtársammal. Eddig is ez volt praxisom, és minthogy kivántatott az itélet indokolásának is felolvasása, kérem a jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Farkas József jegyző *(olvassa az itélet indokolását).*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Itt arról lehet szó, hogy a házszabályok 111. §-a értelmében a ház az elnököt az uj választás elrendelésére utasithatja. Ehhez a kérdéshez Justh Gyula képviselő ur kiván szólani.

Justh Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. elnök ur már az iratok

Digitized by Google

fölolvasása előtt azon indítványt tette, hogy a jelen esetben az uj választás rendeltessék el. Minthogy az én szerény nézetem szerint a háznak ez a határozata egyenesen a házszabályok 111. §-ába ütköznék, ennélfogva leszek bátor egészen röviden a házszabályok 111. §-ának teljesen megfelelő elleninditványt tenni az igen t. elnök ur inditványával szemben.

A házszabályok 111. §-a ugyanis a következőképen szól *(olvassa :)* Ha a Curia itéletében a választást érvénytelennek mondotta ki, ezen itélet a ház elnöke által a háznak bejelentetik, a ház uj választást rendel, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* s annak eszközlésére az elnököt utasitja. Ha azonban a választás vesztegetés vagy etetés-itatás okából semmisittetett meg, az uj választás el nem rendelendő, — imperative mondja — hanem a házszabályok 8. §-ában foglalt eljárásnak van helye.

Azért mondottam tehát, hogy az igen t. elnök urnak inditványa a házszabályok 111. §-ába ütközik, mert ezen szakasz értelmében nem lehet most az uj választást elrendelni, mert ez a szakasz egyenesen megtiltja az uj választás elrendelését. Minek van tehát helye? Helye van annak, hogy az itélet indokaival együtt kiadassék az igazoló-bizottságnak, a mely aztán nyolcz napon belül javaslatot fog tenni és akkor lesz helye annak, hogy a ház megvitassa, hogy van-e helye a képviselőválasztási jog felfüggesztésének, vagy nincs. Most, a jelen esetben ennek a kérdésnek megvitatása szerintem, a házszabályok értelmében nem is volna megengedve, most csakis a 111. §-t lehet itt alkalmazni *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, a mely azt mondja, hogy ilyen esetben, a mikor etetés-itatásról van szó és ennek indokából történt a választás megsemmisitése, akkor nem rendelendő el az uj választás, hanem az itélet a maga indokaival együtt az állandó igazoló-bizottságnak adandó ki. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ez az első eset, a mikor ilyen kérdésben döntünk. Attól sok függ, hogy a képviselőház most milyen álláspontot fog elfogadni. Itt van az a mesgye, a mely elválasztja a jelent és a jövőt a multtól. Most fog eldőlni az a kérdés, vajjon a régi rendszer áll-e még fenn, vagy pedig uj rendszerrel állunk szemben. Itt van az a mesgye, a mely elválaszt bennünket attól, hogy lax felfogás vezet-e bennünket akkor, mikor a törvények, a házszabályok végrehajtásáról van szó, vagy pedig szigoruan kivánunk-e alkalmazkodni a házszabályokhoz és a törvényhez. Én nagyon kérem, méltóztassanak szigoruan ragaszkodni a házszabályokhoz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az a házszabály éppugy fegyvere a többségnek, mint a kisebbségnek. Kérve kérem tehát önöket, hogy szigoruan tartsák meg a 111. §-t és annak vitatásába most nem is bocsátkozva, hogy van-e a felfüggesztésnek helye vagy nincs, egyszerüen mondjuk ki, hogy a felolvasott itélet a házszabályok 111. §-a értelmében, hivatkozással a 115. §-ra, kiadatik az igazoló állandó bizottságnak. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ez az én elleninditványom a ház elnökének inditványával szemben és kérem a t. házat, méltóztassék azt határozat erejére emelni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Kétségtelen, hogy a 111. és 115. §. közt bizonyos ellenmondás mutatkozik. A 111. §-nak utolsó bekezdése feltétlenül azt rendeli, hogy ha a választás etetés-itatás vagy vesztegetés okából semmisittetett meg, akkor a választás el nem rendelendő, hanem a VIII. fejezet szerinti eljárásnak van helye. A VIII. fejezetnek élén álló szakasz pedig, a 115. §., az eljárásnak megindítását szükebb korlátokhoz köti, t. i. csak abban az esetben engedi azt meg, ha a ház a Curia itélete vagy a biráló-bizottság jelentése folytán tudomást szerez arról, hogy nagyobb mérvü vesztegetés vagy etetés-itatás gyakoroltatott. Erre az esetre rendeli azt, hogy a biráló-bizottsághoz utasittassék az ügy.

Nézetem szerint azonban a házszabály czélszerüen mégis ugy értelmezendő, hogy ne itt döntessék el, hogy a 115. §. alkalmazandó-e vagy sem, hanem erre nézve azt rendeli éppen a házszabály, hogy az állandó igazoló-bizottságnak adatik ki az ügy, a mely azután jelentést tesz, a melynek tárgyalásánál bizonyos korlátolt számban felszólalásoknak van helye és erre történik a határozathozatal.

Azért azt hiszem, a dolognak legmegfelelőbb elintézése az volna, amit Justh képviselő ur inditványozott. *(Általános helyeslés).*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Teljesen osztom azt a nézetet, a melyet az igazságügyminiszter ur kifejtett. Nekem is ez volt a nézetem, a melyet más helyen már elő is adtam, és azért készséggel hozzájárulok ahhoz az inditványhoz, a melyet Justh Gyula t. képviselőtársam adott be. Ne vitatkozzunk tehát itt az ügy felett, hanem utasitsuk azt az igazoló állandó bizottsághoz, hogy ezáltal itt a házban a vita most elkerültessék, és majd a bizottságnak a jelentése alapján fog a ház a további teendőkre nézve határozni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy Justh Gyula t. képviselő ur engem talán félreértett, midőn szavaimból azt vette ki, hogy én inditványt tettem a háznak. Én csak azt indokoltam, hogy nem jártam el a 115. §. alapján, a mely bizonyos esetekben az elnöknek kötelességévé teszi, hogy hivatalból tegye át az ügyiratokat az igazoló állandó bizottsághoz. Arra nézve pedig, hogy a jelen esetben mi történjék, én a háznak utasitását kértem, mert osztozom abban a fölfogásban, hogy ez lévén az első ilyen eset, igen fontos az, hogy

Digitized by Google

a ház milyen utra tér és mire határozza el magát. *(Általános helyeslés.)* Éppen azért nem akartam az elnöki székből a ház véleményének praejudikálni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ezt csak helyreigazitás czimén mondtam el, azon félreértéssel szemben, a mely Justh Gyula t. képviselő ur felszólalásában nyilvánult.

Kiván még valaki hozzászólni e tárgyhoz? *(Felkiáltások: Nem!)* Ugy látom, hogy a ház elfogadja azt az inditványt, hogy az itélet a házszabályok 111. § ának utolsó bekezdése alapján az állandó igazoló-bizottságnak adassék ki, azzal, hogy legfölebb nyolcz nap leforgása alatt a háznak jelentést tegyen, a melynek alapján a ház a továbbiakra nézve határozatot fog hozni. *(Általános helyeslés.)*

Van még további jelentésem is, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bemutatom Zala vármegye közönségének feliratát a kivándorlás meggátlása és Baranya vármegye közönségének feliratát a vármegyei alkalmazottak fizetésének rendezése tárgyában;

az ungvári járási állami tanitóknak Kende Péter, a lugosi állami elemi iskola tanitóinak Pattyánszky Elek, a miskolczi róm. kath. tanitóegyesületnek Soltész Nagy Kálmán, a szolnoki állami tanitóknak Rátkay László képviselő által beadott kérvényeit, az állami tanitók fizetésének rendezése és az állami tanitói nyugdij-törvény méltányos módositása iránt.

Ezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

A második biráló-bizottság elnöke, Apáthy Péter, kiván jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Apáthy Péter előadó: T. képviselőház! A stomfai választókerület 1901. október 24-én képviselővé megválasztotta Trubinyi Jánost. Ez ellen a választás ellen Wetschel Kázmér és társai panasszsal éltek. A panasz a második biráló-bizottságnak adatott ki. A biráló-bizottság több izben foglalkozott e tárgygyal, mig végre e hó 15. és 16-án érdemben határozott. Még pedig a bizottság összes tagjai jelenlétében, egyhangu határozattal kimondotta, hogy a panasz visszautasittatik és Trubinyi János végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Az erre vonatkozó jegyzőkönyvet és az összes iratokat van szerencsém tisztelettel beterjeszteni.

Elnök: T. képviselőház! Méltóztassanak meghallgatni a második biráló-bizottságnak Trubinyi János képviselő ur választása ügyében hozott itéletét, illetőleg az arra vonatkozó jegyzőkönyvet.

Farkas József jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. képviselőház! Ezen itélet alapján Trubinyi János képviselő ur a végleg igazolt képviselők névsorába iktattatik.

Az állandó igazoló-bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Belitska Béni, az állandó igazoló bizottság előadója: T. képviselőház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság megvizsgálta a következő képviselők megbizó-leveleit, nevezetesen: Győry Elek, Békés vármegye gyomai választókerületében 1901. év deczember hó 9-én, és Plósz Sándor, Bács-Bodrog vármegye rigyiczai választókerületében 1901. év deczember 14-én időközi választáson megválasztott képviselőknek megbizó-leveleit.

Minthogy a bizottság a megbizó-leveket a törvénynek és a szabályoknak megfelelően kiállitottaknak találta, és minthogy a választás óta a kérvényezésre és panasz beadására kitüzött 30 napi határidő időközben letelt és a bizottság meggyőződött, hogy ezen választások ellen sem a Curiánál, sem a képviselőháznál sem kérvény, sem panasz nem adatott be, nevezett két képviselő urat végleg igazolt képviselőknek jelentette ki.

Továbbá megvizsgálta a bizottság Werner Gyula, Alsó-Fehér vármegye magyar-igeni választókerületében 1902. január 4-én időközi választáson megválasztott képviselőnek megbizó-levelét, és miután azt is rendben lévőnek találta, a nevezett képviselőt a kérvény és panasz beadására kitüzött 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőnek jelentette ki.

Végre megvizsgálta a bizottság a Horvát-Szlavon-Dalmátországok országgyülése által a magyar országgyülésbe kiküldött 40 horvát képviselő — nevezetesen: Adámovics Béla, Adámovics István, Barlovics István, Benák Károly, Ciraki Ferencz, Cseh Ervin, Csincsek Flórián, Dedovics György, Egersdorfer Sándor, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gavranics Péter, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vazul, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kiss Oszkár, Kosovac Fridolin, Kovácsevics István, Krajacz László, Krajcsovics Sándor, Makszimovics Milán, Martinecz Ignácz, Maseg Lipót, Massics Illés, Milekics Czirill, Nedeljkovics Tivadar, Nemcsics Ede, gr. Pejacsevich Tivadar, Pliverics József, Popovics István, Popovics Vazul István, Ratkovics István, Saj Nándor, Sorak Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Sumanovics Szvetizláv, Tomasics Miklós képviselők megbizó-levelét, és miután ezen megbizó-levelek a törvénynek és a szabályoknak megfelelően vannak kiállitva, e képviselőket mind igazolt képviselőknek jelentette ki.

Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: A bizottság jelentése alapján Győry Elek és Plósz Sándor országgyülési képviselő urak, miután választási jegyzőkönyveik kifogástalanoknak találtattak s ellenük sem kérvény, sem panasz be nem adatott, sem kifogás nem tétetett s a választásuk óta 30 nap már eltelt, végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Werner Gyula, Alsófehér vármegye magyar-igeni választókerületében megválasztott képviselő pedig, a kinek választási jegyzőkönyve szintén kifogástalannak találtatott, a törvényszerü 30 nap fentartásával igazoltatik.

Digitized by Google

Végül igazoltatik az igazoló-bizottság jelentése alapján a horvát-szlavon-dalmát országgyülés által ide küldött 40 képviselő.

Most, t. képviselőház, nyomban következik sorshuzás utján ezen képviselők beosztása az osztályokba, még pedig, miután az osztályokban a tagokat lehetőleg egyenlő számmal kell tartani, s a IV., VI. és VII. osztályok azok, a melyekben a legkevesebb tag van, t. i. 44, az előbb megnevezett, szorosabb értelemben vett magyarországi képviselők ezen osztályokba fognak besoroztatni. *(Megejti a sorshuzást)*: a negyedik osztályba Győry Elek, a hatodik osztályba Plósz Sándor, a hetedik osztályba Werner Gyula.

A horvát-szlavon-dalmát országgyülés részéről kiküldött képviselők közül pedig eddigi szokás szerint az I—IV. osztályba öt-öt, az V—IX. osztályba négy-négy tagot osztunk be.

I. osztály: Barlovics István, Kovácsevics István, Krajcsovics Sándor, Tomacsics Miklós, Nedeljkovics Tivadar. II. o. Gyurgyevics Vazul, Maseg Lipót, Kiss Oszkár, Francisci Henrik, Pliverics József. III. o. Martinecz Ignácz, Stekovics János, Krajacz László, Ciraki Ferencz, Ratkovics Iván. IV. o. Adamovics Béla, Gavranics Péter, Georgievics Tivadar, Dedovics György, Egersdorfer Sándor. V. o. Josipovich Lajos, Saj Nándor, Sorak Péter, Sumanovics Szvetizláv. VI. o. Milekics Cirill, Massics Illés, Adamovics Iván, Popovics István. VII. o. Josipovich Géza, gr. Pejacsevics Tivadar, Ferrich Ferencz, Popovics Vazul István. VIII. o. Benák Károly, Nemcsics Ede, Spevecz Ferencz, Kosovac Fridolin. IX. o. Csincsek Flórián, Josipovich Imre, Makszimovics Milán, Cseh Ervin.

A mentelmi bizottság előadójának van előterjesztése.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a mentelmi bizottságnak Ugron Gábor, Szüllő Géza, Vojnics Sándor, Rakovszky István, Győrffy Gyula, Bartha Miklós, Pichler Győző, Fáy István és Lukáts Gyula országgyülési képviselők mentelmi ügyeire vonatkozó jelentését azon kérelemmel beterjeszteni, méltóztassék azoknak kinyomatása, szétosztása és napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: A mentelmi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólani.

Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszter: Van szerencsém két jelentést a t. háznak benyujtani. Az egyik az országos tanitói nyugdij- és gyámalap, a másik az 1894 : XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1900-dik évi állapotáról szól.

Kérem, méltóztassék mindkét jelentést tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottsághoz utasitani, a már kinyomatott példányokat pedig a képviselőház tagjai között szétosztatni.

Elnök: A vallás- és közoktatásügyi miniszternek az országos tanitói nyugdij- és gyámalap, valamint az országos nyugdij- és gyámintézet 1900-ik évi állapotáról szóló jelentése, a mely már ki van nyomatva, a ház tagjai között ki fog osztatni s tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottsághoz utasittatik.

Következik az inditvány- és az interpellácziós könyvek felolvasása.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs.

Az interpellácziók könyvébe január 8. és 9-iki kelettel két interpellácziő jegyeztetett be, *(Halljuk! Halljuk!)* még pedig Rákosi Viktor a budapesti német énekes-kávéházak beszüntetése tárgyában, a belügyminiszterhez; továbbá báró Solymossy Ödön az utazó ügynököket érintő törvény szigoritása ügyében, a kereskedelemügyi miniszterhez. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziók a szokott időben a mai ülés folyamán meg fognak tétetni.

Most a napirend harmadik tárgya következik, t. i. az 1889. évi VI. t.-cz. 14. §-a, valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1902. év végéig való föntartásáról szóló törvényjavaslat (Irom 30, 46) tárgyalása.

Az első szó az előadó urat illeti.

Münnich Aurél előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A közös hadsereg és hadi tengerészet kiegészitésére szükséges évi ujonczjutalékot az 1889. évi VI. t.-cz. 14. §-a állapitja meg. Ugyancsak ezen törvény, valamint ezzel kapcsolatosan az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a meghatározza a honvédség kiegészitésére szükséges ujonczlétszámot. Ezen ujonczlétszám meghatározásával kapcsolatosan az 1889. évi VI. t.-cz. 14. §-a kimondja, hogy ez az ujonczlétszám további tiz évre érvényes. Ezen törvény hatálya, tekintetbe véve az 1893. évi I. t.-cz. 1. §-át, a mely szerint az uj népszámlálás alapján ezen ujonczlétszám a közös hadsereg és hadi tengerészet részére 103.100 főben és honvédségünk részére 12.500 főben állapittatott meg, mondom, ezen törvény hatálya az 1899. év végéig terjedt. Az 1899. évben a t. ház törvényt hozott, a melylyel ezen általam most emlitett ujonczlétszám meghatározásának érvénye további egy évre meghosszabbittatott. Azóta évről-évre ismételve adatott be törvényjavaslat, a melylyel az ujonczjutalék létszáma egy évvel mindig meg lett hosszabbitva; egyben az utolsó ilynemü törvény: az 1901. évi I. t.-cz., a mely az ujonczlétszámot egészen 1901. év végéig hosszabbitja meg, azon rendelkezést foglalván magában, hogy a honvédelmi miniszter még az 1901. év vége előtt egy uj törvényt köteles benyujtani, a melylyel

Digitized by Google

az ujonczlétszámnak változatlan fentartása vagy megváltoztatása céloztassék. A honvédelmi miniszter ezen rendelkezés alapján az 1901. év vége előtt beterjesztette a jelenleg szőnyegen levő törvényjavaslatot, a melylyel az általam emlitett ujonczjutalékok mennyiségének változatlan fentartása az 1902. év végéig terveztetik és kéretik.

Miután ugyanezen törvényben intézkedés foglaltatik arra nézve, hogy az 1889. évi VI. t.-cz. szelleméből kifolyólag még az 1902. év befejezése előtt egy uj törvény nyujtassék be a házhoz az iránt, hogy a mostani ujonczlétszám továbbra is változatlanul fentartassék-e, vagy pedig megváltoztattassék, és ennek folytán ez a törvény a korábbi törvények rendelkezéseinek minden tekintetben megfelel: a véderőbizottság beható tárgyalás után ajánlja a t. háznak, hogy ezen törvényjavaslatot általánosságban elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Farkas József jegyző: Tóth János! *(Halljuk! Halljuk!)*

Tóth János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a kormány negyedszer kiván most a hadügy terén provizóriumot létesiteni; negyedik éve terjeszti be ezen törvényjavaslatot, a mely az előbbi években beterjesztett törvényjavaslatokkal teljesen megegyezik. Szóról-szóra ugyanaz, az indokolása is ugyanaz. Igen természetes, hogy a függetlenségi és 48-as párt álláspontja és meggyőződése ebben a kérdésben szintén nem változott, szintén ugyanaz. A törvényjavaslattal szemben érveink is, a melyeket a mult esztendőkben mindenkor kifejtettünk és a melyek a multban is mindenkor nemzeti érdekeink hazafias munkálásának és állami törvényes függetlenségünknek a forrásából voltak meritve, szintén változatlanul fennállanak, szintén változatlanul ugyanazok. A multban érveinket érvekkel megdönteni, meggyőzni nem volt képes a kormánypárt; szavazással legyőzni igen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És abban a hitben vagyunk, hogy az ujonan összegyült országgyülésben talán erősebb lesz nemzeti önállóságunk és alkotmányunk integritása iránt az érzék, semhogy megszavazná ezen törvényjavaslatot, a mely nemcsak e kettővel, hanem azzal a közjogi alappal is, a melyen a többség áll, határozottan ellenkezik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben a feltevésben terjesztjük elő alkotmányjogi és kormányzati kifogásainkat, remélve azt, hogy érveinkkel szemben a kormány részéről érveket, nem pedig pusztán negativ kijelentéseket fogunk nyerni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pártállásomnál és egyéni meggyőződésemnél fogva az első és legfontosabb indok, a melyért ezen törvényjavaslatot a függetlenségi és 48-as párt nevében nem fogadom el, az, hogy ez a törvényjavaslat a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint az ennek egységébe mindinkább bekebelezett honvédség számára kivánja hazánk ujonczjutalékának mennyiségét megállapitani, tehát egy olyan védszervezet további fentartására, a mely védszervezet egyenes és határozott negációja állami függetlenségünknek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely védszervezetet ez a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, hazánk, nemzetünk ezredéves jogaival, e nemzet souverainitásával, e nemzetnek számos törvénybe iktatott akaratával ellentétben állónak tart, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mely védszervezet keretében a mi meggyőződésünk szerint sem a trónnak, sem hazánknak külső és belső biztonságát helyesen és sikeresen megvédeni nem tudjuk, sem pedig az erre irányuló nemzeti erőinket, nemzeti lelkesedésünket kellő erővel kifejteni nem vagyunk képesek. Ennek a pártnak meggyőződése és hite szerint erre egyesegyedül az önálló magyar hadsereg volna képes. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezen önálló magyar hadsereg számára készséggel szavazná meg nemcsak a függetlenségi és 48-as párt, hanem hitünk szerint az egész magyar nemzet ujonczjutalékának mennyiségét, s szives készséggel és örömmel hozná meg vérbeli és teljesitési képességének legszélsőbb határáig az áldozatot, mert lelkesitené az a tudat, hogy erre a hadseregre minden körülmények és minden baj között biztosan támaszkodhatik, biztosan támaszkodhatik nemzeti jogaink megtartásánál, kivivásánál, nemzeti érdekeink megvédésénél. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Ez nemcsak a nemzet érdeke, ez ép olyan érdeke a trónnak is, mert a nemzeti lelkesedéstől áthatott magyar hadseregnél alkalmasabb biztositéka és támasza nem lehet a magyar trónnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és az a hadsereg, az önálló magyar hadsereg, a mely a nemzeti lelkesedéstől át van hatva, bizonyára biztosabb támasza, hathatósabb tényezője és erősebb eszköze lenne az elválaszthatatlan birtoklásból folyó együttes védelemnek is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindaddig, mig állami létünknek ez a legfőbb attributuma hiányzik, teljes állami önállóságról és függetlenségről nem beszélhetünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert mindaddig ez a nemzet és nemzeti jogaink és érdekeink ki vannak szolgáltatva idegen érdekeknek. Mert, t. ház, a véderőnek mai szervezete, és ez a törvényjavaslat is, amelyet most tárgyalunk, kétségtelenül bizonyithatják nemcsak előttünk függetlenségiek előtt, hanem bizonyithatják bárki előtt is kétségtelenül, hogy mi a védelemhez való teljes államjogi függetlenségünket, alkotmányos önállóságunkat még abban az esetben sem tudjuk érvényesiteni és megállapitani, amikor azt a magyar alkotmány és a magyar törvények értelme szerint megalkotni és megteremteni kell. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Inkább feláldozzuk Magyarország alkotmányát, semhogy önállóságunkat megteremthessük. Hiszen még állami életünknek ezen egyik legfontosabb orga-

Digitized by Google

nizmusa is a negyedik évben függ a levegőben és függ a levegőben a 67-iki kiegyezési mestermünek örök dicsőségére, és az önök közjogi alapja megbukásának bizonyitékául függ a levegőben mesterségesen, alkotmányellenesen fentartva. *(Ugy van! Ugy van!)* Mert azon alkotmányos feltételek, és törvényes biztositékok és formák mellett, amelyeket az 1867 : XII. t. cz. a közös hadügyre és a közös hadügynek kezelésére nézve előir, azon alkotmányos feltételek és törvényes formák közt ma már a hadügy tovább fenn nem tartható, egyszerüen azért, mert ezen alkotmányos feltételek és törvényes formák nem állanak fenn az osztrák parlamenti és alkotmányválság miatt, nem állanak fenn, mert a magyar nemzet által nem követeltetnek, a magyar kormány által pedig meg nem tartatnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bátor leszek ezen állitásomat törvényeinkből kimagyarázni és bebizonyitani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Törvényeink határozottan megszabják és előirják, hogy az államnak miként kell az ujonczjutalék mennyiségét, a védelmi rendszert megállapitani. A jelenlegi csonka alkotmány keretében is a nemzetnek rezervátája ez a tekintetben, hogy Magyarországra nézve a védelmi rendszer megállapitása, vagy átalakitása csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik. Nagy alkotmánybiztositék ez, t. ház, egyrészt a fejedelemnek a nemzet által átadott jura-rezervátákkal szemben, mert a fejedelem nem állapithat meg Magyarországon oly védelmi rendszert, a melyhez a magyar nemzet hozzá nem járult; de biztositék Ausztriával szemben is, az onnan netalán származható tulkövetelésekkel, létszámemelésekkel, vagy olyan védelmi rendszerrel szemben, a mely esetleg nem áll arányban Magyarország vérbeli, vagy pénzbeli teljesitésképességével. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De 1867-ben a magyar nemzet közös ügye tisztán a hadügy volt. Hogy pedig a hadügy közös ügy lehessen, annak alapfundamentuma, alapfeltétele az, hogy a két állam egyforma és egyenlő védelmi rendszert állapitson meg. Az egyenlő védelmi rendszer megállapitását szintén megszabják törvényeink; mert az csak egy uton történik, alkotmányos uton. Ehhez pedig feltétlenül szükséges a két államnak alkotmányos uton létrejött megegyezése, vagyis az, hogy a konformis törvényjavaslatokat mind a két törvényhozás tárgyalja, elfogadja, hogy tehát igy, ezen alkotmányos uton Magyarország, a magyar nemzet is, és odaát az örökös tartományok népei is nemzeti akaratukat ilyetén módon törvénybe iktassák. Az 1867 : XII. t.-cz. 15. §-a intézkedik e tekintetben, megszabván ennek az eljárásnak az előkészitését. Azt mondja ugyanis, hogy elő kell készitenie a kormányoknak a védelmi rendszer megállapitását, nevezetesen első sorban is a két kormánynak kell egymással megegyeznie; a mikor a két kormány megegyezett egymással, akkor azonos elvekből kiinduló törvényjavaslatokat kell a két kormánynak a két törvényhozás elé terjesztenie. Bizonyára nem azért kell mindkét törvényhozás elé terjeszteni a konformis törvényjavaslatokat, hogy itt is, oda át is, a törvényhozás egy darab papirost lásson, vagy abból lássa a kormányok gondolkozását és megegyezését, hanem azért kell előterjeszteni a törvényjavaslatokat, hogy mindkét törvényhozás azokat tárgyalja, és, ha tudja, elfogadja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez kétségtelenül ugy van, t. ház, kitünik az 1867 : XII. t.-cz. 13-ik §-ának utolsó kikezdéséből, a melyben az foglaltatik, hogy, ha pedig a két törvényhozás javaslataiban eltérések vannak, az eltéréseket, nézetkülönbségeket a két kormány akként egyenliti ki egymás között, hogy küldöttségeket küld ki. Ez kétségtelenül azt bizonyitja, hogy a két törvényhozás nézeteiben különbség állhat elő, és a két törvényhozásnak ezeket tárgyalnia kell, meg kell állapodnia ezekre nézve, mert a magyar törvény még arra az esetre is disponál, ha a törvényhozások közt nézetkülönbségek vannak.

De, t. ház, ott vannak többi törvényeink, a véderői alaptörvény: az 1889 : VI. t.-cz., valamint az ennek alapján felépitett többi provizórius törvényünk, az 1899 : II., az 1900 : I. és az 1901 : I. t.-cz., a melyekben, a mikor a kormány utasitva van és utasittatott és ebben a törvényjavaslatban is utasittatik arra, hogy idejében terjeszszen elő ebben a fontos kérdésben javaslatokat, meg van mondva az, hogy miért kell a kormánynak ezeket a törvényjavaslatokat előterjeszteni: alkotmányos uton leendő ujabb megegyezés végett. Alkotmányos uton való ujabb megegyezés alatt pedig nem lehet mást érteni alkotmányjogilag, mint a törvényhozások tárgyalását, a törvényhozások alkotmányos megegyezését.

Nézzük meg, t. ház, vajjon védelmi rendszerünk ily alkotmányos feltétele a törvényes követelmények szerint tartatott-e fenn és fog-e fentartatni ebben az esztendőben is. A magyar törvényhozás itt négy év óta tárgyalja, törvényhozásilag el is fogadja ezt a törvényjavaslatot, tehát egyoldalulag fentartja a védelem közösségét. Nem kételkedem abban, hogy a kormányok előkészitették alkotmányosan a kérdést, mert a két kormány egymással megegyezett, a konformis törvényjavaslatot ide is terjesztette a kormány, de itt aztán a két kormány megállt és végső ponton az alkotmányos feltételeket nem tartották meg.

Mert teljesitette-e a magyar kormány azt az alkotmányos kötelességét, a melyre törvényeinkben imperative utasitva van, hogy ugyanis alkotmányos megegyezést létesitsen. Kivel egyezett meg a magyar kormány? Az osztrák törvényhozással nem; az osztrák törvényhozás a mult évben nem tárgyalta ezt a kérdést. Az osztrák kormánynyal egyezett meg? Ez nem alkotmányos megegyezés; mert sem itt,

Digitized by Google

sem Ausztriában a kormány nem ruháztatott fel azzal az abszolutizmussal, hogy az ő akaratuk vagy beleegyezésük pótolhatná a hiányzó nemzeti akaratot. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* Nem pótolhatja ezt a hiányzó nemzeti akaratot az osztrák 14. §. sem, a melynek alapján Ausztriában törvénynyé lett ez a védelmi rendszer, mert az alkotmányosság köpenyébe beburkolt ezzel az abszolutizmussal egyenesen ráoktroyálták az osztrák örökös tartományok népeire a védelmi rendszert, nem állitom, hogy az ő akaratuk ellenére, mert azt nem tudom, de akaratuk nélkül.

A magyar kormánynak ebben a kérdésben az az álláspontja, hogy az osztrák 14. §. az osztrák alkotmánynak kiegészitő része. Ha el is fogadom ezt, még ebben az esetben sem lehet a védelmi rendszert ezzel a 14. §-szal megállapitani, mert törvényeink ezt határozottan kizárják, mikor előirják a két állam alkotmányos uton leendő megegyezését, a két törvényhozás alkotmányos megegyezését, melyek közt pedig alkotmányos megegyezés nem képzelhető akként, hogy az egyik törvényhozás az alkotmányos megegyezésből egyszerüen félretétessék és kizárassék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon,)* Hogy ez igy van, az kétségtelen, mert az osztrák örökös tartományoknak ezt a nemzeti akaratát mi nem ismerjük és ezt a hiányzó nemzeti akaratot nem pótolhatja az sem, hogy ez törvénynyé lett mindkét államban és a fejedelem szentesitette azt, tehát nem pótolhatja a fejedelem szentesitése sem, mert emlékébe idézem a t. képviselőháznak, hogy mikor 1867-ben a kiegyezést megcsináltuk, ő Felsége trónbeszédében kijelentette és ezt a kijelentést a magyar nemzet az 1867 : XII. t.-cz. 5. §-ában törvénybe is iktatta a saját alkotmányának biztositása végett, hogy ő Felsége a közös ügyekben, tehát a hadügyben is az osztrák örökös tartományok népeinek alkotmányos beleegyezéseit tovább nem nélkülözheti. Törvénytisztelettel tehát, vagy a magyar alkotmány iránti érzékkel szerintem nem lehet azt állitani és ebben az igen fontos kérdésben csak ugy oda dobni, hogy hiszen Magyarország törvényhozásilag megállapitotta védelmi rendszerét, és hogy Ausztriában mit csinálnak, az az ő dolguk, ahhoz nekünk semmi közünk. Ezt törvénytisztelettel állitani nem lehet, mert nagyon is van hozzá közünk, miután közös ügyről van szó. Magyarországnak és a magyar törvényhozásnak tényleg nem volna a dologhoz semmi köze és törvényesen állapitaná meg Magyarország a védelmi rendszerét, ha itt a magyar országgyülésen kizárólag és egyesegyedül Magyarországra nézve állapitanók meg az ujonczjutalék mennyiségét. Midőn azonban ezt nemcsak Magyarországra nézve teszszük, hanem a monarchia mindkét államára nézve, tehát megállapitjuk Ausztriára nézve is a katonai létszámot, a mint hogy Ausztriában, ha ott megállapitják, nemcsak Ausztriára, hanem a monarchia mindkét államára nézve, tehát mi reánk, Magyarországra nézve is megállapitják. Nem lehet tehát irreveláns miránk nézve, ha miránk nézve is megállapitják a katonai létszámot Ausztriában, az sem, hogy ottan mi módon, törvényeinknek megfelelően, alkotmányosan állapitják-e meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. ház, a közös hadügynek egyik alapfeltételéül kikötötte Magyarország és ezt törvénybe iktatta az 1867 : XII. t.-cz. 25 §-ában, hogy Ausztriában teljes alkotmányosság legyen. Es ezért mi nem az alkotmányos Ausztriával, hanem Ausztriának alkotmányos képviseletével léphetünk bármely közös viszonyra nézve érintkezésbe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az pedig kétségtelen és elvitázhatatlan tény, hogy a védelmi rendszer megállapitása eminenter közös viszony; és az még kétségtelenebb és elvitathatatlanabb, hogy az osztrák 14. §. egyenesen negációja a teljes alkotmányosságnak és kizárta a multban és kizárja a jövőben is azt, hogy e rendkivül fontos közös viszonyra nézve Ausztria alkotmányos képviseletével léphessünk érintkezésbe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az én meggyőződésem szerint nem tartattak meg a mult esztendőben azon alkotmányos feltételek és törvényes formák, melyeket az 1867 : XII. t.-cz. előir ezekben a nagyfontosságu és nagyhorderejü ügyekben. A magyar kormánynak ebben a kérdésben álláspontja az volt, hogy a császári és királyi hadsereg egységének érintetlen integritását minden körülmények közt fenn kell tartani, bármit mond is a magyar alkotmány.

Nekünk függetlenségieknek, ellenzékieknek nemcsak az a feladatunk és kötelességünk, hogy nemzeti önállóságunk és állami függetlenségünk eszméjét hirdessük, propagáljuk és azokat nemzetünk érdekében megvalósitani igyekezzünk, hanem feladatunk és kötelességünk a kormánynak alkotmányos ellenőrzése is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebből kifolyólag kötelességünk arra reá mutatni, ha, mint a jelen esetben is, azt látjuk, hogy a magyar kormány alkotmányunkat és törvényeinket nem tartja meg és nem tartatja meg és azt a gyenge, csonka alkotmányt is, mely még fennáll, önmaga tördeli szét és dobja oda az osztrák parlamenti és alkotmány-válság martalékául. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Felszólalásomnak nem lehet czélja, hogy védelmezzem az 1867 : XII. t.-cz. fentartását, mert hiszen ezt nemzetem érdekében eltörlendőnek tartom, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem czélja felszólalásomnak az alkotmányosság védelme és annak bebizonyitása, hogy az az örök életünek jósolt biblia, a 67-es kiegyezés a közös hadügy terén ma már csak ugy tartható fenn, ha alkotmányunk integritását megsértjük és bebizonyitása annak, hogy a 67-es kiegyezésben előirt alkotmányos feltételek nem tartathatnak meg továbbra, hogyha a hadügyet

Digitized by Google

közösnek akarjuk Magyarországon fentartani. Meggyőződésem, hogy a mult esztendőben is alkotmányellenesen tartatott fenn a véderő létszáma, egész védelmi rendszerünk, és hogy a magyar kormánynak abszolute semmi reménye nem lehet arra nézve, hogy ebben az esztendőben, de még a következő esztendőben is törvényesen, alkotmányosan fenn tudja tartani védelmi rendszerünket, vagyis, hogy odaát Ausztriában a törvényhozás tárgyalja ezt a törvényjavaslatot és az osztrák örökös tartományok népei nemzeti akaratukat kifejezhessék. Ha pedig erre nincs remény, mert a multban is már hiába történt erre kisérlet, abban az esetben Magyarország egyoldalulag, az alkotmány ellenére tartja fenn a közösséget, a dualizmust a hadügy terén. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztassanak megengedni, hogy ezen közjogi kifogásom után egy pár kormányzati kifogásomat is előterjeszthessem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek között az első és legfontosabb az, hogy ezen igen nagyfontosságu állami és nemzeti ügyben a magyar kormány megint ugyanabba a hibába esett, a melybe két évvel ezelőtt: t. i. egész katonai létszámunk, összes védelmi rendszerünk törvényenkivüli állapotban van. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Exlex!)* Méltóztatnak igen jól tudni, hogy az 1889. VI. t.-cz. megállapitotta az ujonczjutalék mennyiségét tiz esztendőre. Ennek a törvénynek hatálya 1898. deczember 31-ikén lejárt. Meghozatott az 1899: II. t.-cz., 1899. deczember 31-én az is lejárt. Legközelebb az 1901: I. t.-cz. rendelkezett és intézkedett ebben a kérdésben, ennek a hatálya 1901. deczember 31-én szintén lejárt. Egyetlen egy törvényünk sincs tehát ma már, a mely 1902. január elseje óta megállapitaná Magyarországra nézve az ujonczjutalék mennyiségét, szóval ebben a nagyhorderejü kérdésben nincs a nemzeti akaratnak kifejezése, nincs törvényünk. Két évvel ezelőtt szintén ez volt a helyzet. Akkor szintén rámutattam a t. kormánynak ezen mulasztására és a t. honvédelmi miniszter ur be is ismerte velem szemben azt ...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem, soha!

Tóth János: Méltóztassék megnézni! Beismerte velem szemben azt, hogy törvényen kivüli állapotban van az ország 18 nap óta. Csak azt méltóztatott mondani, hogy ennek a hibának és mulasztásnak, — mert hiba és mulasztás volt — oka nem a kormány, hanem mi. Mi reánk méltóztatott tolni a felelősséget, azt mondván, hogy ezt a törvényjavaslatot az ellenzék a karácsonyi szünetek miatt nem akarta tárgyalni. Most azonban ezt az igen gyenge érvet nem lehet alkalmazni, a mennyiben tudomásom szerint az ellenzék nem is lett megkérdezve, hogy ezt a törvényjavaslatot tárgyalja-e; a t. miniszter ur 1901. deczember 8-án már beterjesztette ezt a javaslatot, néhány nap mulva a véderő bizottság is beterjesztette jelentését és igy kétségtelenül lett volna idő, hogy ezt a törvényjavaslatot tárgyaljuk akár karácsony előtt, akár karácsony és ujév között.

Ez a mulasztás annyival sulyosabb természetü, mert a mult évi törvényben is utasitva lett a kormány a törvényjavaslat előterjesztésére. Meg is tette, de azt, hogy a törvényhozás utasitja a kormányt, hogy a lejárat előtt terjeszszen elő törvényjavaslatot, bizonyára nem azért tette, hogy a törvényjavaslatot meglássa, hanem azért, hogy a lejárat, a fix terminus előtt tárgyalja és a magyar törvényhozás és a nemzet akaratát kifejezhesse. Ezt a mulasztást és hibát az én szememben nem menti az, hogy egy pár napig, 18 napig terjed ez a törvénynélküliség. Mert bármennyire terjed is, egyforma sulylyal bir az állam életében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Megvan az a romboló hatása, a melyet méltóztatott mondani, hogy praecedenst, rendszert alkot. És a mi mostan csak napokig, hetekig tart, az máskor esztendőkig is eltarthat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Különösen ilyen alkotmányos felfogások mellett, mint a milyenek ott, abban a miniszteri székben vannak!

Tóth János: Kénytelen vagyok, t. képviselőház, még rámutatni a törvényjavaslat indokolására is. Meggyőződésem szerint ilyen nagyon fontos kérdésben a törvényjavaslat indokolása még a törvényhozást megillető köteles tekintet mértékét sem üti meg, teljesen semmitmondó, vagy a mit mond is, még az sem felel meg a valóságnak. Mert ha keresem a törvényjavaslatnak indokolásában azt, hogy a magyar kormány miért kivánja megoldani ezt a nagy horderejü kérdést, miért akarja igy ideiglenesen elintézni, mikor látom és tudom azt, hogy pl. a hadügyi kormányzatnak 1868-ban az volt a felfogása, hogy Magyarországon a hadi létszámot örök időkre akarta megállapitani, nem akarta legalább korlátoztatni, 1889-ben pedig a t. honvédelmi miniszter ur a mellett tört lándzsát, hogy a tiz évig való megállapitás sem jelent elég stabilitást ebben a kérdésben, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem hosszu időre kell a létszámot megállapitani és igy ki kell küszöbölni a gyakori megállapitást, mondom, ha ezzel szemben keresem azt, hogy a hadügyi kormányzatnak miért változott meg ez a gondolkozása, hogy most miért állapitja meg évről-évre a létszámot: erről egy szót sem látok az indokolásban. Ha keresem továbbá azt, hogy a t. kormány talán igyekszik felvilágositani a nemzetet a tekintetben, hogy mi áll a nemzet érdekében, az-e, hogy az országnak helyesebb, fokozottabb, nagyobb védelme szempontjából a létszámot fel kell-e emelni, vagy pedig az áll-e érdekében a magyar nemzetnek és Magyarországnak, hogy a nemzetnek túlcsigázott megterheltetése és nagymérvü elszegényedése miatt a létszámot le kell szállitani, vagy talán az, hogy a status quo-t kell fen-

Digitized by Google

tartani, erre megint egy árva szót sem látok az indokolásban.

A törvényjavaslatnak érdemleges indokolása csak ennyi: Minthogy azon viszonyok, melyek az ujonczjutaléknak állandó megállapitását eddigelé gátolták, részben még most is fennállanak, a kormány köteles ezt a törvényjavaslatot előterjeszteni.

Nessi Pál: Nagyon kényelmes álláspont!

Tóth János: Már most a kinek tetszik, tessék keresgélni, hogy miféle viszonyok azok, a melyek az ujonczjutaléknak állandó megállapitását eddigelé gátolták. Ha valaki erre kiváncsi és megnézi a mult esztendei törvény indokolását, ott sem lát semmiféle viszonyt, ott is csak hivatkozás történik egy előbbi viszonyra. Igy aztán, ha négy esztendőre visszamegyünk, meglátunk egy viszonyt; nevezetesen ott az áll, hogy Magyarország és Ausztria között közgazdasági egyezkedések vannak függőben, tehát e miatt nem lehet állandó megállapitást létesiteni a hadügy terén s ezért kell egy esztendőre provizóriumot alkotni. Hát való-e ez? Vannak-e ma Ausztria és Magyarország között közgazdasági egyezkedési kérdések függőben? Tudomásom szerint a közgazdasági kérdések 1907-ig szabályozást nyertek a két állam között. De még ha fennállanak is, mi köze van a közgazdasági egyezkedések kérdéséhez Magyarország ujonczjutaléka mennyisége megállapitásának?

Nem nehéz kitalálni azt a bizonyos viszonyt, a mely miatt az ujonczjutalékok állandó megállapitását nem akarja a kormány. Mindannyian tudjuk, hogy ez micsoda. Nevezetesen az, hogy Ausztriában az alkotmányosság csődbe jutott, ott az osztrák parlament nem funkczionál. De azt hiszem, hogy igen sokan vannak velem együtt abban a nézetben, hogy kötelessége lett volna a magyar kormánynak ezt a törvényjavaslatot ezzel a valódi indokkal megindokolni.

Mert, t. képviselőház, a magyar kormány, de általában minden kormány tartozik a nemzet souverainitásának, a nemzet souverain képviseletének, a törvényhozásnak azzal, hogy minden tényét, minden törvényjavaslatát, a valódiságnak mértékével indokolja meg a törvényhozó testület előtt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, találok én még egy uj indokot ennek a törvényjavaslatnak előterjesztésében: azt nevezetesen, hogy azt méltóztatik mondani a t. miniszter urnak, hogy azért is nem lehet az állandó megállapitást létesiteni e fontos kérdésben, mert a legutóbbi népszámlálás adatai még eddig feldolgozva nincsenek és nem állanak a t. miniszter urnak rendelkezésére. Igen természetes, hogy én nem vonhatom kétségbe azt, hogy ez igy van. De igen különösnek tartom azt, hogy egy álló esztendeig a népszámlálás adatait feldolgozni nem tudták. De mondom, én elhiszem, hogy ez igy van. De ha mégis foglalkozom ezzel a kérdéssel, illetőleg ezzel az indokkal, teszem ezt kizárólag azért, t. képviselőház, mert a véderő-bizottság ülésén a t. miniszter ur egy kijelentést ejtett el: azt mondotta t. i., hogy Magyarország természetes szaporodása folytán Magyarország ujonczjutalékának mennyiségét fel kell emelni.

Hát, t. képviselőház, ha ez a terv ...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Erre törvény van!

Tóth János: Ha ez terv, t. képviselőház, akkor ez tisztán és egyesegyedül a magyar törvényeknek félreértéséből, vagy félremagyarázásából ered. Mert az 1889 : VI. t.-cz. 14. §-ában ki van mondva, hogy a megállapitott ujonczjutalék mennyisége a két állam között a népesség számaránya szerint a legutóbbi népszámlálás eredményei alapján osztandó fel. Tehát felosztandó, és nem felemelendő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vagyis, a népesség természetes szaporodásából nem az következik, hogy Magyarország ujonczjutalékát fel kell emelni, hanem az következik, hogy a két állam közt igazságosan kell felosztani az ujonczjutalékot. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Tehát az osztrák természetes szaporodást is figyelembe kell venni.

Barta Ödön: Bár fogyna! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Tóth János: Mert, t. ház, nem lehet a népességet és általában az egész magyar nemzetet egyenesen közönséges ágyutölteléknek vagy anyagnak tekinteni, a melyet abban az arányban lehet és szabad felhasználni és katonai mundurba beállitani, a milyen arányban szaporodik. Azt az arányt, hogy Magyarországnak mily katonai erőre van szüksége, a magyar országgyülés állapitja meg, nem pedig a magyar nép szaporodása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogyha, t. képviselőház, ezen a czimen vagy bármi czimen e katonai létszám felemelését kérné vagy kivánná a hadügyi kormányzat, én előre és eleve feltételezek a magyar országgyülésben annyi belátást, jobban mondva annyi ellenállási erőt és annyi hazafiságot, hogy azt teljes erejével megakadályozni igyekeznék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. képviselőház, a mai létszám mellett is, Magyarország erején felüli mértékben van megterhelve; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és a katonaságra oly óriási áldozatokat hoz ma Magyarország, a mely abszolute nem áll arányban sem vérbeli, sem pénzbeli teljesitési képességeivel. Hiszen tudjuk és látjuk, t. képviselőház, hogy legvitálisabb állami, kormányzati, kulturális és gazdasági követelményeinket nem tudjuk kellőleg kielégiteni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* fejleszteni pedig azokat egyáltalában nem vagyunk képesek. Miért? Mert állami bevételeink legnagyobb kontingensét, legnagyobb részét a katonaság emészti fel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egész földgazdaságunk, t. képviselőház, a

Digitized by Google

lehető legsulyosabb válságban sinylődik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közgazdaságunknak óriási kárára a mai létszám mellett is a nemzet legproduktivebb elemeinek igen nagy része el van vonva a nemzeti termeléstől. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* A magyar nemzetnek adózási és teherviselési képessége nemhogy növekednék, de folytonosan gyengül *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* azért, mert állami terheink és megterheltetéseink tullépték már ma is azt a határt, a melyet a magyar nemzet megbirni tud. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* És a másik oldalról, t. képviselőház, mert a magyar törvényhozás 1889-ben azt a meggondolatlanságot követte el, hogy a póttartalékosok mennyiségét nem kontingentálta, ezáltal az egész magyar véradó korlátlan mennyiségben a katonai kormányzat kezei közé került. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ilyen sulyos körülmények között én abban a hitben és meggyőződésben vagyok, hogy a magyar nemzet terheit még fokozni, az ujonczjutalék mennyiségét még felemelni nemhogy a nemzet érdekében nem áll, de egyenesen a nemzet elleni bün volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen közjogi és kormányzati kifogásaim miatt a függetlenségi és 48-as párt nevében a törvényjavaslatot nem fogadom el *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és kérem a t. házat, hogy a következő határozati javaslatot fogadja el: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

»Minthogy Magyarország véderejét, ujonczjutalékának mennyiségét az 1867: XII. t. cz. 13. §-ában, az 1889: VI. t. cz. 14. §-ában, az 1895. V. t. cz. 3. §-ában és az 1901: I. t. cz. 1. §-ában foglalt törvényes feltételek mellett az osztrák parlamenti alkotmányválság miatt alkotmányosan meg nem állapithatja: elhatározza a képviselőház, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot nem fogadja el, hanem az ország védelmi rendszerét Ausztriától teljesen függetlenül kivánja megállapitani *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és utasitja a kormányt, miszerint az önálló magyar hadsereg felállitására és szervezésére törvényjavaslatot nyujtson be. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak kivánni az inditvány felolvasását? Azt hiszem, az inditványozó azt maga felolvasván, annak ujabb felolvasása nem szükséges. *(Helyeslés.)*

Most az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom. Ki következik szólásra?

Farkas József jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Mozgás és zaj.)* Az ujonczjutalék, a melynek megállapitását a t. honvédelmi miniszter ur a ház asztalán levő javaslattal a törvényhozástól kéri, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Magyarország véradóját képezi. . . . *(Zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Molnár Jenő: . . . és hogyha ezt az ujonczjutalékot oly hadsereg részére kérné a t. miniszter ur, a mely ezen ország alkotmányát, ezen ország lakosságának belbékéjét, az ország területi integritását volna hivatva megvédelmezni, a törvényhozás ezt az ujonczjutalékot nagyon szivesen rendelkezésére bocsátaná a t. miniszter urnak és az országnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De miután ez a hadsereg: az u. n. közös hadsereg, a mely már elnevezésében is nélkülözi azt, a mi szükséges volna ahhoz, hogy az egy önálló állam hadserege legyen: egy ily közös hadsereg, egy ily katonai intézmény számára a magyar törvényhozás ujonczjutalékot nem adhat. T. ház! A mint emlitettem, már magában az elnevezésben hogy közös, benne van az, hogy Magyarországnak önálló hadserege nincsen. Ha most tekintetbe veszszük azon gazdasági állapotot, a melyben Ausztriával, mint szövetséges állammal vagyunk; ha az a gazdasági kiegyezés Ausztriával nem sikerül és kereskedelmi szerződéseinket a külállamokkal megujitani nem tudjuk, vagy pedig más diplomácziai nehézségek támadnának: ez a közös hadsereg hogy védelmezné meg Magyarország érdekeit, ezen ország területi integritását és az ország lakosságának belbékéjét?

A honvédség, a melyet az 1867 : XII. t.-cz. mint Magyarország önálló hadseregét emliti, mai szervezetében, mai taktikai beosztásában nem felel meg ennek az elnevezésnek és nem egyéb, mint, a hogy a t. miniszter ur mondta, kiegészitő része a közös hadseregnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A véderőnek!

Molnár Jenő: A honvédség, a mely nélkülözi mai taktikai beosztásánál és szervezeténél fogva azokat a kellékeket, a melyek szükségesek ahhoz, hogy mint önálló hadsereg szerepelhessen, nevezetesen nélkülözi a müszaki csapatokat, a szekerész-csapatokat és a tüzérséget, sőt még csak egy teljes egészségügyi szolgálata sincsen: ez a honvédség nem tekinthető annak az önálló hadseregnek, a melyet az 1867 : XII. t.-cz. a magyar honvédségből alkotni akar.

A 48-as párt éveken keresztül hangoztatta erről az oldalról azokat a sérelmeket, a melyek a hadsereg ellátása, élelmezése és felszerelése körül vannak, nevezetesen, hogy nem részesitik a magyar ipart olyan támogatásban, mint a milyen arányban mi a közös terhek viseléséhez hozzájárulunk.

A kisiparos, a kinek talán szerencséje van egyik-másik kincstári szállitásban részt venni, olyan szekaturáknak van kitéve, hogy azért a hat pár bakancsért, a mely egyik-másik mester-

Digitized by Google

embernek jut, nem érdemes neki a kincstárral összeköttetésben állani. Magánál a honvédségnél ma is, mindazzal a kifogással szemben, a melyek e pártról elhangzottak, ma is csak a nagyszállitók részesülnek kedvezményben. A mi különösen a honvédség horvát részét illeti, épen a legutóbbi napokban a Budapesti Hirlapban, a mely jól szokott értesülve lenni . . .

Gromon Dezső: Nem mindig!

Molnár Jenő: . . . és értesüléseit nagyon gyakran a kormányhoz közelálló körökből meriti, sulyos vádakat emel a magyar honvédség horvát része ellen. Azt mondja egy helyen *(olvassa)*: »Nem habozunk kijelenteni azt a fájdalmas értesülésünket, hogy ha valamely gonosz izgatás következtében a magyar-horvát alkotmányos elrendezés ellen irányuló támadást fegyverrel kellene visszautasitani, erre a horvát földön elhelyezett közös hadsereg alkalmasabb volna, mint az alkotmányra fölesküdött hetedik kerületi honvédség!«

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hallottam! Nem áll!

Molnár Jenő: Mikor mi annyi anyagi és véráldozattal tartjuk fenn ezen hadsereget, igaz, hogy horvát részről nem vagyunk hozzászokva a hálához, de annyit csak elvártunk volna a t. hadügyi kormánytól, hogy legalább a katonai fegyelem ne legyen oly laza, hogy a katonai tényleges szolgálatban álló, a hadsereg tényleges kötelékébe tartozó egyének fel merjék ellenünk a szavukat emelni.

Nagyon sokszor hangoztatták erről az oldalról, hogy tekintettel arra, hogy Magyarország mezőgazdasági állam, ne őszszel, mikor a munkaerőre a legnagyobb szükség van, tartsák a hadgyakorlatokat, ne arra az időpontra tegyék, hanem vagy későbbre vagy előbbre, mert a munkaerőre éppen akkor nagy szükség van. Azután hangoztatta ez a párt, hogy a katonai büntetőtörvénykönyvet léptessék már egyszer életbe. Nem egy trónbeszéd meg is igérte ezt, sőt a mostani trónbeszéd is, de még mindig csak a kezdeményezésnél tartunk és a magyar honvédség felett ósdi osztrák rendeletek alapján hoznak büntetőitéleteket.

Ezeket látva, t. ház, nekem nem marad más hátra, mint hozzájárulni ahhoz a közjogi fejtegtéshez, melyet az előttem szólt t. barátom, Tóth János t. képviselőtársam előadott. Azért elfogadom az általa benyujtott határozati javaslatot, és visszautasitom azt a törvényjavaslatot, melyet a t. honvédelmi miniszter ur tett le a ház asztalára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve.

Madarász József: Bocsánatot kérek.

Elnök: Madarász József képviselő ur kiván szólani.

Madarász József: T. ház! Megvallom, nehéz a helyzetem. Én, ugy hiszem, a magyar nemzetnek, az igazi magyar népnek a többségét képviselem. *(Helyesles és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ez a képviselőház, jól tudom, nem lehet a mostani választási törvények szerint a nemzet képviseleti háza. Az a képviseleti rendszer, mely a nemzetet valóban képviselné, ma még meg van hamisitva. Mig minden becsületes, tisztességes adózó honpolgár, a ki 18-ik évét elérte, nem lesz választó és választható, higyjék meg a t. képviselőtársaim, addig a képviseleti rendszer alkotmányos szinezettel ugyan, de csak az önkényuralomnak lehet a kifejezése. Annyival nehezebb a helyzetem, mert én minden párton kivül, a függetlensgi pártnak és remélem, azért az összes magyar társadalomnak voltam 48 óta és vagyok ma is társadalmi, vagy szocziális értelemben egyedüli képviselője. De sajnálattal és fájdalommal látom, hogy előttem ezen nevezetes véráldozat kérdésében az ellenzék részéről, mely majdnem száz tagot számit, csak ketten szóltak általánosságban.

Megvallom, nem értem, miként lehet elképzelni azt, hogy a 67-es alapon megválasztott képviselők talán más érzülettel jöttek most e választás után a képviselőházba s másként fognak talán szavazni és nem a hatalom kivánata szerint — és ezért, tudom, ellenzéki t. képviselőtársaim neheztelni is fognak talán reám, — miként javulhatna meg most a kormánypárt tagjainak az érzülete, ha a véráldozat kérdésében a majdnem száz tagot számláló ellenzéki képviselők közül is csak ketten szólalnak fel. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A tuloldalról egy sem beszélt! Nem hallottunk czáfolatot!)* Tudom, t. képviselőtársaim, hogy nincs jogom hozzá. Önök rendezkednek a maguk kebelében, de engedjék meg, hogy kifejezzem keblemnek fájdalmát, a melyet érzek akkor, midőn ily nevezetes tárgynál az ellenzék soraiból csak két szónok vesz részt a vitában. *(Felkiáltások a szelsőbalon: A tuloldalról szólaljanak fel!)* Bocsánatot kérek, nem folytatom tovább. Ha nem akarnak megérteni, t. barátaim, ám itéljenek el, kész vagyok magam itéletüknek alávetni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Most, minthogy senki sem beszél, kijelentem, hogy előttem nyilatkozott Tóth János t. képviselőtársam határozati javaslatának utolját elfogadom; indokait némiekben nem teszem magamévá, de a határozati javaslatot igen nagy rokonszenvvel elfogadom. Nem az 1867-iki törvény felett, vagy az azóta hozott törvények felett kell itt nekünk ellenzéknek okoskodnunk, hanem arról, hogy mi jó a magyar nemzetnek, mi jó a magyar népnek.

Azt tudjuk, hogy most nincs más, mint egy fegyveres béke. Az emészti fel a népek vagyonát, a nemzetek vérét. És mert ez a törvényjavaslat nem egyéb, mint a fegyveres békének, a nép vagyonának és vérének feláldozására vonatkozó javaslat, és mert Magyarország törvényeiben a véderő megállapitását a jelenben nemcsak méltányosnak nem, de igazságtalannak,

Digitized by Google

az emberi, a felebaráti szeretettel ellenkezőnek tartom, azért a javaslatot nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kérdem a t. ház tagjait, kíván-e valaki a szólás jogával élni? Amennyiben szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A honvédelmi miniszter ur kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Méltóztassék megengedni, hogy a hallottak után csak egészen röviden válaszoljak a felszólalt képviselő uraknak. Tóth János t. képviselő ur igen hosszu, nagyon érdekes, de utóvégre ehhez a tárgyhoz nem szorosan tartozó, *(Mozgás a szélsőbalodalon. Felkiáltások: Nem halljuk!)* mert — szerintem — meg nem felelő időben felhozott, igen szép, de meddő közjogi előadást tartott. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Miről van szó? Az előterjesztett törvényjavaslatban másról nincs szó, mint arról, hogy az eddigi ujonczjutalék továbbra, egy évre fentartassék. Ez a lényege. Ehhez mindazokat a — megengedem — nagyon szép közjogi fejtegetéseket kötni a magam részéről nem tartom indokoltnak. Igenis indokoltnak tartanám ezt és szembe fogok vele szállni annak idején, ha esetlegesen más, továbbmenő javaslatot terjesztenének elő, a mely javaslat, mondjuk, a nép áldozatait inkább igénybe venné, mint a mostani. De most semmi változás nem történik. s ennélfogva azt hiszem, ez a nagyhangzásu, különben nagyon szép, *(Derültség jobbfelől.)* de pusztán theoretikus és igy szerintem nem sokat érő közjogi előadás nem volt indokolt. *(Tetszés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbalon: Tessék meggyőzni!)*

Meggyőződésem az, hogy az ily közjogi előadások a mostani törvényjavaslat tárgyalása alkalmával tulajdonképen meddők. Jövőre, ha érdemleges előterjesztést teszünk és a t. képviselő urak azután hozzászólanak, igenis állok elébe.

A t. képviselő ur töri a fejét az osztrákok helyett, vajjon ott a mai állapotok alkotmányosak-e vagy nem. Kérem, bizzuk ezt az osztrákokra. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* Mi nem irhatjuk elő más államnak, hogy mit tartson alkotmányosnak, mit ne tartson annak. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Az ausztriaiak belenyugodnak abba, a mi ott történik és azt törvényesnek elismerik, a mint hogy tenyleg törvényes is ott. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* A magyar miniszter nem tartja indokoltnak, hogy mi itéljük meg itten, hogy mások mit tartanak ő náluk alkotmányosnak, vagy mit nem; valamint a t. urak felfogásával vélek találkozhatni, ha azt mondom: nagyon furcsán vennék a t. urak, ha Ausztriában akarnának határozni a felett, hogy mit tartsunk mi alkotmányosnak és mit nem. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Joguk van birálni! Törvényben van!)* Az a magyar törvényben áll, a mit önök czitálnak és nem az osztrák törvényben. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja t. képviselő ur, hogy törvénytelen állapot van most, a mennyiben tulajdonképen a mult évben hozott e részbeli törvénynek hatálya már megszünt és uj tövény hatályba még nem lépett. Ebben igaza van a képviselő urnak. De minő praktikus következménye van ennek? Semmi, mert nem ujonczozunk márczius 1-eje előtt. Méltóztatik tudni, a vádtörvényben az van, hogy az ujonczozás márczius 1-én kezdődik. A kormány idejében előterjesztette a javaslatot, a t. ház nem tárgyalta, erről pedig a kormány nem tehet. *(Zaj balfelől.)* Hogy én az ellenzéket vádoltam volna tavaly, vagy két éve, az tévedés; eszem ágában sem volt az ellenzéket vádolni azért, hogy nem tárgyaltuk. A ház nem ért rá akkor, de ráért még idejében a márcziusi ujonczozás előtt, tehát praktikusan véve abszolute semmit sem vesztettünk azáltal, hogy e törvény most tárgyaltatik és nem deczemberben. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Theoretikusan is lehet beszélni!)* Kérem, theoretikusan felhozhatnak csorbát, a mennyit akarnak; ha ez a gyakorlatban nem áll, akkor nem ér semmit. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Én a gyakorlat embere vagyok. *(Tetszés jobbfelől.)*

Igen nagyot mondott a t. képviselő ur, hogy t. i. Magyarország az 1868-iki védtörvénynyel örök időre akarta volt a hadi létszámot megállapitani. *(Ellentmondás a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, akkor rosszul értettem. Eszébe sem jut soha senkinek valamit örök időre megállapitani akarni, lehet egy bizonyos időre igen, de örök időre nem.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a törvényjavaslat indokolása gyenge, nem felel meg az őszinteségnek. Mondja meg nekem a képviselő ur, mi van az indokolásban, a mi nem igaz. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az a baj, hogy nincs benne semmi!)* De a mi benne van, az igaz! *(Nagy derültség.)*

Felhozta a képviselő ur panaszképen, nagyon elégikus hangon, hogy a véderő-bizottságban azt mondtam volna, hogy a népszámlálás eredményekép nálunk az ujoncz-létszám valószinüleg emelkedni fog valamivel. Én azt hiszem, ez igen örvendetes dolog, a mennyiben a népszámlálás azt mutatja, hogy nálunk a lakosság száma szaporodott. Miután pedig a védtörvényben fel van emlitve, hogy az ujoncz-létszám a népszámlálás eredményéhez képest felosztandó, tehát az, ha minálunk valamivel emelkedik az ujoncz-létszám, csak nagyon örvendetes dolog, mert bizonyitja, hogy a lakosság száma emelkedett az ausztriai lakosság számával szemben.

Határozati javaslatot méltóztatott benyujtani. Miután t. pártja részéről is nagyon jó kedvvel fogadták a határozati javaslatot, éppen azért azt hiszem, a t. képviselő ur maga is meg van győződve arról, hogy én részemről ezt a határozati javaslatot el nem fogadom és kérem

Digitized by Google

annak mellőzését. *(Helyeslés jobbfelől. Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ez aztán meg van indokolva!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Molnár Jenő t. képviselő ur azzal kezdte beszédét, hogy a közös hadsereg elnevezése »közös«, ennélfogva Magyarországnak külön hadserege nincs. Ezt én magam is aláirom, e részben köztünk nézetkülönbség nincs. *(Zajos derültség.)*

Azt méltóztatott mondani, hogy a magyar ipart támogassuk, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és a magyar ipar szekaturának van kitéve, fő'eg pedig a kisipar, ha valamit elvállal.

Kubik Béla: A lakosság is!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A lakosság nem, vannak mások, erről talán lesz szó. Nagyon természetes dolog, ha valamit megrendelünk, azt meg kell vizsgálnunk, mielőtt átveszszük. Nem én tőlem s az én jó kedvemtől függ, vajjon elnézünk-e annak a szállitónak valamit, vagy nem. Mert nem az én holmim ez, hanem az állam holmija, az állam pénzével fizetjük meg, és én köteles vagyok követelni, hogy a szállitó azt ugy szállitsa, a mint a szerződésben elő van irva. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ettől én el nem térhetek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csodálom nagyon, hogy a t. képviselő ur a Budapesti Hirlap azon hirhedt czikkét emlitette, amelyben a VII. honvédkerület tisztikara megvádoltatott. Feltéve, de meg nem engedve, hogy még volna is valami a dologban, akkor sem hazafias dolog ily értelemben irni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Én tehát az ilyen kifakadást directissime, egyenesen hazafiatlan cselekedetnek nyilvánitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és ellentmondás a szélsőbaloldalon.)* Miről van szó és kiről van szó? Ne méltóztassék elfelejteni, hogy a tisztikar egy részéről van szó. A tisztikar egy részét ily sulyos váddal terhelni, hogyha ez teljesen minden alap nélkül történik, bocsánatot kérek, tovább megy a tréfánál. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék megnézni, van-e Európában, van-e az egész világon nemzet, amely hadseregének egy részét igy meg akarja bélyegezni? *(Zaj a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Nekünk nincs hadseregünk!)*

Lukáts Gyula: Az angol parlament tárgyalásait tessék nézni!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A honvédségről van szó!

Madarász József: Az sem magyar!

Kubik Béla: Az csak a véderő egy része! *(Folytontartó zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Csak tessék méltányosnak lenni. A véderő egy része, a honvédség egy része ellen ilyen vádakat emelni nem szabad. Méltóztassék nézni, teszem fel, Francziaországot, a hol a politikai ellentétek oly élesek; bántotta-e ott valaki valamikor a hadsereget? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Az nemzeti hadsereg!)* Ellenkezőleg, minden párt kivétel nélkül csak magasztalta. *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Méltóztassanak felszólalásra jelentkezni, előadni nézetüket, én szivesen helyt állok, de hogyha tizen, huszan beszélnek, lehetetlenség válaszolni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Én nagyon kérem, főleg ilyen kényes kérdésekben, méltóztassék egy kis kimélettel lenni, mert ez nem igen járja! *(Élénk ellenmondások a szélsőbaloldalon. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Egy egész tisztikart megvádolni, az nem járja, ismétlem.

B. Feilitzsch Arthur: Ily eljárás a megölő betüje mindennek!

Lukáts Gyula: Az egész világon járja!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Beszélhet akármit, én a mit mondtam, fentartom.

Nessi Pál: Ez igazság!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem igazság!

Nessi Pál: Tessék megczáfolni! *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Méltóztassék meggyőződni a dologról, méltóztassék tényekkel jönni, akkor igenis konczedálni fogom, hogy van valami benne, de addig, a mig abszolute semmi alap, semmi tény nincs, a mit felhozhatnának, addig azt mondani, hogy ez igy van, bocsánatot kérek, nem helyes. *(Élénk tetszés jobbról és a középen. Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Nincs aktában!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Aktában nincs, valóságban sincs. Én nagyon kérem a t. képviselőházat, miután tulajdonképen semmi komoly kifogás nem tétetett az előterjesztésre, méltóztassék a törvényjavaslatot ugy, a mint van, egészében és részleteiben elfogadni. *(Zajos tetszés, helyeslés és éljenzés jobbról és a középen. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)*

Elnök: Molnár Jenő képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani!

Molnár Jenő: Nem értettem világosan a t. miniszter ur nyilatkozatát. Az én felszólalásomat jelezte-e hazafiatlannak, avagy azt a czikket, a melyet a Budapesti Hirlap közölt és én reprodukáltam.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A czikket!

Molnár Jenő: A czikkre vonatkozólag megjegyzem, hogy jött ugyan egy czáfolat a Budapesti Tudósitóban, de az olyan hangon van tartva, hogy nem teszem fel a miniszter urról, hogy ilyen hangon szokott volna vádakra válaszolni. Ennek a czáfolatnak daczára a Budapesti

Digitized by Google

Hirlap január 7-iki számában fentartotta január 5-iki czikkét; igy tehát elvárhatná a közvélemény, hogy a t. miniszter ur a mai felszólalásom után *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vizsgálatot rendeljen el!)* tájékoztassa a közvéleményt, hogy mi van abban a horvátországi dologban. Ennyit kivántam megjegyezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Én már megmondtam, hogy abszolute legkisebb alapja sincsen. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megvizsgálta-e? Elrendelte-e a vizsgálatot?)* Micsoda vizsgálatot rendeljek el? Az ilyen vádat én még vádnak sem veszem, annyira alaptalan. Az ujságok firkálhatnak, a mit akarnak, én ilyen dolgokat komolyan nem veszek. *(Élénk tetszés és éljenzés jobbról és a középen. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)*

Elnök: Csendet kérek jobbról is, balról is, t. képviselő urak!

Kérem, igy nem lehet tárgyalni! Teljes lehetetlenség a tárgyalást folytatni! *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, különben kénytelen leszek megnevezni a zajongókat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A kommünikét igenis természetesen felelősségemnél fogva én bocsátottam ki, azt szóról-szóra fentartom ma is és fenn fogom tartani a jövőben is. *(Élénk éljenzés és helyeslés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch!)*

Elnök: Az előadó ur kiván szólani.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Tóth János igen t. képviselő ur a függetlenségi párt nevében adta elő kifogásait a szőnyegen levő törvényjavaslattal szemben. Az igen t. barátom mindenekelőtt hangsulyozta azt, hogy előterjeszti kifogásait és reméli, hogy nemcsak negációval fog találkozni, hanem hogy ellenérveket is fog hallani. Hátha a t. képviselőház megajándékoz néhány pillanatra becses türelmével, igyekezni fogok tőlem telhetőleg ellenérveimet a kifogásokra előadni.

Mindenekelőtt azt mondja a képviselő ur, hogy a függetlenségi pártnak álláspontja természetesen nem változott meg azóta, mióta az a törvény évről-évre ujonnan beterjesztetett és ma is a régi. Ezzel szemben azt hiszem, ki fogom elégiteni a képviselő urat, ha kijelentem, hogy a mi álláspontunk sem változott meg és mindezen indokoknál fogva, mint eddig, most is elfogadásra ajánljuk a törvényjavaslatot, természetes dolog lévén, hogy itt a közjogi alapból kifolyólag is mindjárt kijelenthetem, hogy a benyujtott határozati javaslatot már ebből az okból sem ajánlhatom elfogadásra.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a hadsereg negációja állami függetlenségünknek, hogy a közös hadsereggel nem tudjuk megvédelmezni sem benn, sem künn az országot, sem a koronát, sem a királyt. Hát ez egy puszta állitás és ezzel szemben, azt hiszem, hogy ha egyszerüen negálom ezt az állitást, eleget teszek annak a kivánságnak, hogy ezt megczáfoljuk, mert ellenérvekkel előállani egy ily puszta állitásra, azt hiszem, a t. képviselő ur sem fog. A magam részéről igenis az a meggyőződésem, hogy a közös hadsereg, ép ugy mint a honvédség, szükség esetén azért, mert a közös hadseregben is szolgálnak a mi véreink, a mi fiaink, igenis fogja tudni kötelességét és meg fogja védelmezni a hazát, ha kell, külellenségei, ha kell, belellenségei ellen és meg fogja védelmezni az egész alkotmányos szabadságot is. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Közjogi kifogást is emel a t. képviselő ur és itt kérem egy perczre szives türelmüket. Tóth János képviselő ur kifogásolja, hogy ennek az egész javaslatnak beterjesztése és tárgyalása nem felel meg közjogi állapotainknak és törvényeinknek. Hangsulyozza továbbá azt, hogy hadseregünknek a szervezése, a védelmi rendszernek a megváltoztatása mindenkor igenis a törvényhozásnak a feladata, jelenleg pedig a törvényhozás megkerülésével legalább egyoldalulag Ausztriával a 14. §. alapján történik bizonyos változás, ezt tehát ő nem helyesli. Beismerem, t. képviselőház, hogy a hadsereg védelmi rendszerének megváltoztatása és szervezése a törvényhozás joga. Már most csak azt nem tudom, hogy az igen t. képviselő ur ez alatt érti-e azon szervi változtatást, a mely az 1867:XII. t.-czikken alapszik, midőn ki van mondva, hogy a védelem közös, vagy pedig az időről időre beállt szervi változtatásokat érti-e, melyeken a hadsereg és a honvédség keresztül ment.

Az első esetben természetes dolog, hogy azt csak az 1867-iki törvény megváltoztatásával lehet elérni. De a mi a másodikat illeti, ott ugy gondolom, hogy téved t. képviselő ur. Mert igenis, minden szervi változás, — és erre öntudatosan és büszkén utalhatunk — a mely honvédségünk fejlesztésére vonatkozik az utolsó időkben, mindenkor alkotmányosan, törvényhozási uton történt, a mennyiben minden egyes ujabb szervezkedés, valamint a fennálló rendszer kibővitése és fejlesztése mindenkor a budget keretén belül jött létre. A budgetet pedig mindenkor a törvényhozás szavazta meg.

Már most, a mi a közös hadsereget, a közös hadseregben történt ilyenforma változtatásokat illeti . . .

Tóth János: Nem változtatásról van szó, hanem megállapitásról!

Münnich Aurél előadó: Én a védelmi rendszer keretén belül történt változtatásokról beszélek, mert ezeket is méltóztatott emliteni. Ezek sem a 14. §. alapján történnek Ausztriában, hanem a delegácziók szavazzák meg évről-évre.

A mi már most a hadsereg létszámának megállapitását vagy fentartását illeti, az határozottan szintén alkotmányos jogaink és törvényeink alapján történik, mert mi az 1867-iki törvény alapján az alkotmányos Ausztriával tárgyaltunk. Mert, bocsánatot kérek, azt sohasem fogom el-

Digitized by Google

ismerni, hogy az ottani 14. §. alapján elfogadott intézkedés nem volna alkotmányos uton létrejött intézkedés, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Ellentmondás a szélsőbaloldalon.)* azért nem, mert a 14. §. az osztrák alkotmánynak kiegészitő része. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A mennyiben tehát ott annak az alapján lett valami elfogadva, az alkotmányos uton létrejött törvény. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon).*

Kormányzati kifogásai is vannak a t. képviselő urnak. Hát bocsánatot kérek, azok sem állanak, mert ő a honvédelmi minisztert és vele a házat, illetőleg a többséget is azzal vádolja, hogy miért nem lett ez a törvényjavaslat 1902. január elseje előtt letárgyalva? T. képviselő ur, tessék elolvasni törvényeinket, tessék elolvasni az 1889 : VI. t.-czikket, ott a 14. §-ban expressis verbis meg van mondva, hogy az ujonczjutalék létszámának változatlanul hagyására vagy megváltoztatására irányuló javaslatok az 1899-iki év előtt beterjesztendők. Hogy mikor lesznek azok tárgyalva, az a t. ház bölcseségétől függ, és jelenleg is tárgyaltatik ezen javaslat, ugy mint tavaly, január havában. Ebből semmiféle hátrány nem származik, mert hogyha le van tárgyalva, a mikor az ujonczozás ideje bekövetkezik, akkor már ez a törvényjavaslat is szentesitést fog nyerni. Nem tudom tehát, hogy hol van itt a sérelem?

Tóth János: Hát van most törvényünk?

Münnich Aurél előadó: Van! Azután kifogásolja a t. képviselő ur, hogy a törvényjavaslathoz indokolás nincsen csatolva. Négy évvel ezelőtt, a mint ő nagyon bölcsen és jól mondta, ahhoz indokolás igen is volt csatolva, a mennyiben az volt akkor mondva, hogy Ausztriával a közgazdasági egyezkedések miatt, oly fontos tárgyalások vannak folyamatban, a melyek a háznak és a kormánynak egész idejét igénybeveszik, és igy a véderőről szóló törvény esetleges változtatására kellő idő nincsen. Az akkor volt. Azóta ugyanaz az indokolás nem fordul elő. Hanem igenis, ebben az évben azt mondja a honvédelmi kormány: minthogy azon viszonyok, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Miféle viszonyok? Halljuk! Halljuk! jobbról)* Mindjárt reá jövök, tessék megvárni a végét. Én végighallgatok mindenkit; tessék türelemmel lenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Kubik Béla: Lehetetlen!

Münnich Aurél előadó: Akkor kérem, sétáljon ki a képviselő ur! *(Zaj.)*

Kubik Béla: Köszönöm, hanem hogy mit fogok csinálni, azt majd én határozom meg! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő ur!

Kubik Béla: Az ilyenekre kell felelni!

Elnök: Nem kell felelni és ne méltóztassék feleselni az elnökkel! *(Helyeslés jobbról.)*

Münnich Aurél előadó: Azt mondja tehát a honvédelmi kormány: minthogy azon viszonyok, a melyek az ujonczjutalék állandóbb megállapitását eddig gátolták, részben még most is fennállanak; minthogy továbbá a népszámlálás eredményei nincsenek meg stb. — evvel az indokolással terjeszti be tehát a honvédelmi kormány ezen törvényjavaslatot.

Miután a honvédelmi kormány ezt indoknak felhozza, én a magam részéről ezt elfogadom és azt hiszem, a véderő-bizottságnak többsége és ennek a képviselőháznak a többsége is respektálni fogja azon indokokat, a melyek gátolják a kormányt abban, hogy már ma olyan törvényjavaslatot terjeszszen elő, a mely a régi törvényt esetleg módositja. Ha annak a kellő időpontja meg fog érkezni, akkor a honvédelmi kormány igenis kötelességének fogja tartani ilyen törvényjavaslatnak beterjesztését.

A mi már most a véderőnek a népszámlálás adatai alapján való felemelését illeti, arra nézve — bocsánatot kérek — azt hiszem, a t. képviselő ur nagy tévedésben van, mert hiszen törvényes intézkedéssel állunk szemben, törvényünk pedig kifejezetten azt mondja, hogy az ujonczlétszámnak mindenkori felosztása a legujabb népszámlálási adatok alapján és azokhoz képest fog megtörténni. Ha már most a népszámlálás azt mutatja, hogy többet szaporodott Magyarországon a népesség, mint Ausztriában, akkor természetes, hogy a megfelelő ujonczjutalék is megfelelő felemelést fog nyerni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől)* Hogy hol van itt a törvénytelenség vagy igazságtalanság, a melyre utaltak, azt én a magam részéről igazán nem tudom megérteni.

Még két megjegyzésem van. Az egyik Molnár Jenő, a másik Madarász József igen t. képviselő ur beszédére vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár Jenő képviselő ur ugyanis nagy garral azt mondja, hogy ez a honvédség nem ér semmit, az ő feladatát nem tudja teljesiteni, hiszen ez csak olyan kiegészitő része a hadseregnek. Hát nincs igaza a képviselő urnak. Olvassa el a törvényt — megint arra kell utalnom, mert hiszen én nem tudok ugy motiválni valamit, hogy annak alapja ne legyen, csak ugy a levegőbe — tessék a képviselő urnak elolvasni az 1890 : V. törvényczikket, annak 1. §-ában teljes határozottsággal meg van mondva, hogy a honvédség a hadsereg egyik része.

Molnár Jenő: Hisz ez ellen tiltakozott a honvédelmi miniszter ur. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Münnich Aurél előadó: Bocsánatot kérek, a honvédelmi miniszter ur sem fog mást mondani, mint én. *(Derültség a baloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: A véderőről van szó!)* Hát a véderő egyik része; ezelőtt kiegészitő része volt, de az 1890 : V. t.-cz. szerint már egyik része. Mit jelent az? Azt jelenti, hogy a honvédség mint önálló test működik. *(Ellentmondások a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Egy hang a baloldalon: De ágyuk nélkül!)*

Digitized by Google

Majd arra is válaszolok. Ismétlem, a honvédség mint önálló test működik és a honvédségbe van beosztva a közös műszaki csapat, nem pedig megforditva. Világos tehát, hogy önállóan működik és egyik része és nem kiegészitő része a hadseregnek.

Pap Zoltán: Rész, nem egész!

Münnich Aurél előadó: Végül pedig Madarász József képviselő ur beszédére van egy megjegyzésem. Madarász József igen t. képviselő ur azt mondja, hogy azt hiszi, hogy ő az igazi magyar nép többségét képviseli, midőn felszólal. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza van!)* Hát nincs igaza!

Madarász József: Én csak hihetem!

Münnich Aurél előadó: Én nem tudom, hogy mit ért az igen t. képviselő ur — a kit én nagyon tisztelek — ez alatt; a magam részéről nem tudom elképzelni és nem is ismerek igazi és igazibb magyart Magyarországon. A magam részéről azt hiszem, hogy Magyarországnak lakosai mind egyforma jó hazafiak és jó magyarok. *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbalon: Bár ugy volna! Akkor nagyon jó volna!)* Konstatálom, hogy igenis vannak, lehetnek egy-egy helyen nemzetiségi mozgalmak, de azok abszolute nem változtatnak a helyzeten, abszolute nem vonnak le az egész lakosságnak hazafiságából csak egy jottát sem.

Ezek alapján azt hiszem, hogy nem ő képviseli az ország többségét, hanem igenis azon képviselők, a kik ezen az oldalon ülnek *(A jobboldalra mutat.)* és ezen párthoz tartoznak. S valamint ez a többség elfogadja ezen törvényjavaslatot, épugy ajánlom én is a véderő-bizottság többsége nevében ezen törvényjavaslatot általánosságban való elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Elnök: Következik, t. ház, a határozathozatal. *(Zaj.)* Méltóztassanak nyugodtan lenni, t. képviselő urak, mert a kérdés feltevéséről van szó. *(Halljuk! Halljuk.!)*

A kérdést akként fogom feltenni: elfogadja-e a t. ház a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, szemben Tóth János képviselő urnak beadott határozati javaslatával? Hozzájárul a ház a kérdésnek ekként való feltételéhez? *(Helyeslés.)*

Kérem tehát a t. ház azon tagjait, a kik a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)*

A ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadván, Tóth János képviselő ur határozati javaslatát mellőzi.

T. ház! Miután az idő előrehaladt, azt hiszem, beleegyezik a t. ház abba, hogy áttérjünk az interpellációkra. *(Helyeslés.)*

Mielőtt az interpellációkra áttérnénk, van szerencsém bemutatni Rakovszky István képviselő ur levelét, melyben bejelenti, hogy két kerületben választatván meg képviselőnek, az egyik, még pedig a nyitra-zsámbokréti kerület képviseletéről lemond.

Tudomásul vétetik és az elnökség megbizatik az uj képviselőválasztás körüli intézkedések megtételével.

Van szerencsém továbbá bemutatni Tisza Kálmán, Abrudbánya városában időközi választáson megválasztott képviselő megbizólevelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Következnek az interpellációk, és pedig első sorban Rákosi Viktor képviselő ur interpellációja, a budapesti német énekes-kávéházak megszüntetése iránt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: T. képviselőház! *(Élénk felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* Az a kérdés, a melyben én az igen t., de nem létező belügyminiszter urat interpellálni akarom, — nem tagadom — kissé kényes természetü. Kényes pedig azért, mert igen könnyen hamis mederbe terelhető. Ezt a hamis mederbe való terelést meg is próbálták sokan, a kik, tudja Isten, miféle okokból, vagy talán csak ellentmondási viszketegből az ifjuságnak a variété-kávéházak német előadásainak megszüntetését czélzó akcziója ellen állást foglaltak. Egy rész azt állitotta, hogy ez merénylet a német kultura és muzsa ellen, a másik rész pedig azt állitotta, hogy ez nem egyéb, mint antiszemita tüntetés.

A józan magyar közvélemény mindkét állitás felett napirendre tért, különösen mikor a felfogadott dijbirkózók által véresre vert zsidó fiukat látta. Maga a legelőkelőbb német organum, a Berliner Tagblatt szintén helyeselte az ifjuság akcióját és csakugyan, t. ház, könnyebb az ember és a majom között a hiányzó kapcsot megtalálni, mint megtalálni az összefüggést a Schiller és Göthe, Virchow és Humboldt lángszellemétől besugárzott német kultura és ezen énekes német lebujok trágárságai között. *(Ugy van! Ugy van!)* Valahányszor a külföldi lapokban Budapest erkölcstelenségéről szó esik — és fájdalom, nagyon gyakran esik szó — mindig ezen lebujokra történik hivatkozás, és az embernek a szégyen arczába kergeti a vért, mikor azt olvassa, hogy ezek a külföldi organumok azon egyszerü okból, hogy mi ezt eltürjük, milyen kemény itéletet mondanak rólunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondják, hogy azok, a kik ilyen variété-előadásokat előadnak, a kik azokat végignézik és eltürik, egyaránt moral insanityben szenvednek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy esztendővel ezelőtt kaptam Berlinből egy férczmunkát, egy rémregényt a Rinaldó Rinaldini fajtájából, a melynek az volt a czime: Der Graf von Marienburg. Ennek meséje az, hogy egy fiatal ember gazdag örökséghez jut és oldalági roko-

Digitized by Google

nai meg akarják tőle szerezni ezt a gazdag örökséget. Elhatározzák tehát, hogy ennek a fiatal embernek el kell züllenie. És mit tesznek abból a czélból, hogy elzüllessék? Budapestre hozzák le, hogy tönkre tegyék. *(Élénk derültség.)* Hát a német regényirók — igaz, hogy nem az elsőrendüek, hanem csak a férczregényirók — ugy gondolkoznak Budapest erkölcsiségéről...

Ballagi Aladár: Berlinben is maradhatott volna; nem kellett ide hozni!

Rákosi Viktor: Igaza van; Berlinben is maradhatott volna!

Rátkay László: Csakhogy Berlint mi nem tartozunk védeni, de Budapestet igen! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: És én azt kivánom Ballagi t. képviselőtársamtól, hogy ha meglátja Berlinnek hibáit, lássa meg Budapest általam festett hibáit is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Meglátom!

Madarász József: És ne mentse egyiket a másikkal! *(Halljuk! Halljuk!)*

Rákosi Viktor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt tulajdonképeni tárgyamra áttérnék, két dologra óhajtok kitérni, a melyek tárgyammal eszmei összefüggésben vannak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Voltak hangok, a melyek még az ifjuságnak ezen erkölcstelen és a német kávéházak elleni actióját is helytelenitették; helytelenitették magyar emberek és pedig nem is valami enyhe, hanem meglehetősen kiméletlen, erős hangon. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az utóbbi időben egyáltalában szokássá vált; hogy t. i. az ifjuság tagjainak egyes hibáiért, kinövéseiért az egész fiatalságot tették felelőssé, ugy, hogy én, mint e körökön kivül álló, csöndes megfigyelő azt a tapasztalatot teszem, hogy huzamosabb idő óta az ifjuság jóformán egy jó szót sem hall, egy atyai intésben sem részesül; még a felsőbbségénél sem érzi a szerető szív melegét és egy vezető kéz baráti szoritását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tanáraik megtöltik őket tudománynyal, ugy, a hogy ő tőlük telik, az egyik jól, a másik rosszul; de ő ellenük is hallottam azt a vádat emelni, a mely ellen szintén teljes lelkemből tiltakoznom kell, hogy a tanári kar épen ugy bánik az ifjusággal, mint az állam a maga polgáraival, t. i. egyszerüen adózó objektumoknak tekinti őket. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magam is azt tapasztalom, hogy az ifjuság és a tanári kar nincsenek egymással kontaktusban, erkölcsi és érzelmi összefüggésben; elszakadtak egymástól. Ily körülmények között nem lehet csodálkozni azon, hogyha az ifjuság egy része tévutakra kerül, honnan a fájdalmas vesszőcsapások bizony nem fogják visszatériteni, ellenkezőleg, még jobban nekivaditják őket. Ha pedig az az ifjuság azután politikai tüntetéseket csinál, a mihez kétségtelenül joga van, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert az egész világon elismerik ezt a jogát; elismerte ez a kormány is, illetőleg az elődje, *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a midőn az egyházpolitikai tüntetésekbe belevonta: akkor nem következik semmi felvilágositás, semmi jó szó, hanem egy rektori figyelmeztetés és dorgatorium a fekete táblán. De még annak betüi meg sem száradtak, jő a rendőri lovasroham és kardlapozás. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pedig kár az ifjuságnak szeretet nélkül és felületesen bánni, mert a jól nevelt és vezetett ifjuság a nemzetnek legnagyobb kincse. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* És mi nem fogunk örökké élni; egykor ők fognak a mi helyünkön ülni és ők intézik majd az ország sorsát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ha valaki csodálkozik azon, hogy a mai fiatalság a maga képkoszoruzásaival, keresztszögezéseivel, »kurucz-brigád«-jával ilyen különös és zajos szerepet játszik, a mit máskor nem szokott tenni, attól én azt kérdezem: Hát miért lelkesedjék a mai ifjuság? Hol vannak a nagy férfiak és a nagy eszmék, a melyekért lelkesedjék? Miért lelkesedjék egyáltalában a mai hideg, szürke és enervált korszakban? Az idealizmus tiszta forrásai elapadtak, tehát az ifjuság is kénytelen a pocsolyából meriteni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

T. uraim! Ha a külföldet nézzük, ott egészen másképen történik az ifjuság nevelése. *(Halljuk! Halljuk!)* Németországban, mindnyájan emlékszünk rá, a német császár a bonni egyetemre elviszi a maga fiát; leül a studensek közzé, söröz velük, és együtt éneklik a »Wacht am Rhein«-t és a »Gaudeamus igitur«-t. A cambridgei egyetemen külön terület van arra a czélra, hogy ott csak mezei virágot termeljenek az ifjuság számára. Ott nem játszanak criquett-et, se foot-ballt, hanem az a terület egyszerüen arra való, hogy az ifjuság szivében a virág szeretetét ápolják — és hogy megkedveltessék velük a mezők költészetét. Oda minden cambridge-i diák kimegy, szed magának egy virágbokrétát, és oda állitja az ablakába vagy az asztalára.

Pichler Győző: Vagy a kedvesének adja! *(Zajos derültség.)*

Madarász József: Maga magáról gondolja!

Rákosi Viktor: Pichler képviselőtársam mindenesetre annak adta volna. *(Élénk derültség.)*

T. ház! Nem igen tudom, nem emlékszem rá, hogy Wlassics kultuszminiszter ur mikor jelent meg utoljára az egyetemi ifjuság fehér asztalánál, de még a rektor urról sem emlékszem, hogy hasonló dolgot követett volna el.

Én nem is csodálkozom azon, hogyha a magyar ifjuság idejekorán elvénül és idejekorán kihal belőle az ideálizmus, mert mikor az életben az első lépést teszi, már akkor oly csalódás, oly kiábrándulás, oly leforrázás éri, a melyet egész életében ki nem heverhet, és ez a csaló-

Digitized by Google

dás — épen ma volt róla szó — a katonaság. *(Ugy van! Ugy van! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Én a fiamat megtanitom arra, hogy a te hazád Magyarország, a te szineid a piros, fehér, zöld, a te uralkodód a király és a te nyelved a magyar. És akkor bevonul a feketesárga kaszárnya sáros udvarára és a legelső kis hadnagy, a ki talán most jött ki a kadétiskolából, alig 19 éves, Ritter von Krancsenkruncsek a sárba beletiporja azokat az ideálokat, a melyeket én beleoltottam *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azt mondja neki, hogy: a te szineid a fekete-sárga, a te nyelved a német, a te uralkodód a császár, a te hazád Österreich.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A törvény megtartására kell tanitani!

Rákosi Viktor: És akkor hozzám jön és azt mondja nekem: Atyám, a te álláspontod nem helyes, te legjobb esetben csak álmodozó vagy, a ki önmagadat és engem is csak ámitasz, mert az a gyengébb álláspont, a melyet te hirdetsz és az az erősebb, a melyet a hadnagy ur hirdet, mert a tiedet lehet hinni, követni, vagy nem, az mindegy, de ha az övét nem hiszem, akkor börtönnel és puskatussal büntetnek. *(Hosszantartó élénk tetszés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbról.)*

És akkor kibontakozik előttem, — mert ez thémámhoz tartozik — a germánizáczió egész hatalmas skálája, a zenith és a nadir, a hadsereg és a sängerei.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Népszerüséghajhászás, semmi egyéb! *(Zaj.)*

Rákosi Viktor: Ez az igazság. Én tudom, hogy a miniszter urnak ez schmarn, de ezt már megszoktuk tőle. *(Folytonos zaj.)*

Pichler Győző: Rákosi már népszerü tiz év óta, nem kellett ahhoz képviselőnek lennie, megszerezte ő már magának a népszerüséget! *(Folytonos zaj.)*

Rákosi Viktor: Én azt mondom, ennek a lelánczolt magyar Prométheusznak, hogy ha ezt a kétfejü sast nem tudja leütni, a mely a szivét mardossa, legalább ezeket a sängerei-férgeket rugdalja szét. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

A másik, a mi szintén thémámhoz tartozik, a magyar nemzeti főváros, a mely oly fogalom: egy millió magyar lakossal tiszta magyar nemzeti főváros, a mely minden magyar embert méltán lelkesithet, mert hogyha ezt megvalósitjuk, ez a magyar fajnak örökkévalóságát jelenti, még akkor is, hogyha Buda várában Skobeleff tábornok parancsol. De ettől még nagyon messze vagyunk, mert az iskoláinkban németül tanitanak, templomainkban németül és tótul prédikálnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kereskedőink egy része üzleti könyveit németül vezeti *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és Budapesten mindenki tud németül, még a legutolsó hordár és kocsis is, egyszerü emberek, nem is a kaputos emberek. A magyar honvédség. németül levelez.

Lengyel Zoltán: A honvéd hadapród iskolában is németül tanitanak!

Rákosi Viktor: Szóval, itt a magyar és a német kultura egyensulyban tartják egymást, s megeshetik, hogy az egyensuly a német kultura javára felbillen. Ha Magyarországon a német kultura nem fog nagyobb szerepet játszani, mint pl. Németországban vagy Olaszországban a franczia kultura, akkor mi is máskép beszélünk. Nálunk a müvelt ember kétnyelvüvé válik, táplálja a német kulturát épugy, mint a magyart és igy a saját kulturáját csak fél erővel tudja szolgálni. Ennek az állapotnak a megjavitását is kivánjuk és ezt alulról kell kezdenünk. *(Helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen a világon sehol sincsen jobb dolga egy német vállalkozónak és egy germán schlarafiás hivatalnoknak, mint Budapesten. Elmondom, hogy Budapesten miből áll egy igazgatónak a napi élete. Reggel felkel és kávéja mellett ott találja a német ujságot. Azután bemegy a hivatalba és akkor a németül tudó magyar hivatalnokok, de rendszerint német hivatalnokok segitségével is tökéletesen eligazgatja a bank, vagy a vállalat dolgait, átnézi az üzletkönyveket, a melyek természetesen szintén németül vannak megirva. Azután elmegy délben a vendéglőbe ebédelni, német étlapot kap a kezébe és a borfiutól a fizető pinczérig mindenki a legszebb lerchenfeldi nyelven szól hozzá. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Délután azután elmegy a klubjába vagy kaszinójába és ott természetesen mindenki németül beszél és kalábriászozik vele. Mert mi nemcsak a hármasszövetség kedvéért, hanem egy négyes kalabriász kedvéért is képesek vagyunk németül beszélni. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* A hordár is németül beszél vele. És igy miután az igazgató fáradalmas napi munkáját elvégezte, este azután elmegy a Tátra-mulatóba és a mikor ott azt látja, hogy a fiatal, még fejletlen gyermekifjukat mint verik véresre és dobálják ki hatalmas dijbirkózók, azt kérdezi a pinczértől: kik azok a fiatal emberek? a pinczér azt mondja: azok a magyarok. Erre az igazgató szivarjából hatalmas füstkarikákat fujva, azt feleli: Hja, miért jöttek ide Ázsiából. *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

Ezek után még hátra volna az, t. ház, hogy az énekes variété-kávéházak programmját, darabjait és költeményeit ismertessem. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)* Ez egy kissé kényes dolog. Ezt legfeljebb zárt ülésben lehetne előadni, a mi pedig sokkal nagyobb feltünést keltene, hogysem arra érdemes volna. Igen, ha birnék Dickensnek mély emberszerető humorával vagy Dostojevski sötét szinezésével, és Zolának kegyetlen objektivitásával, a mely tulajdonságok mind szükségesek az ily előadáshoz, akkor talán mernék belebocsátkozni és vállalkoznám rá! Igy

Digitized by Google

azonban nem merem megtenni. Azért egyszerüen áttérek interpellációmra. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csak két dolgot jegyzek még meg, hogy ezeknek a lebujoknak a mentségére felhozzak egyet-mást. Sehol a világon annyi kávéház nincsen, mint itt Budapesten, és a kávéházaknak ezen egészségtelen konkurrenciája készteti azokat a szegény embereket arra, hogy erkölcstelen eszközökkel igyekezzenek mindennapi kenyerüket megkeresni, gyermeköket és családjukat fenntartani. Ez az egyik oka, a mi mentségökül szolgál. A másik pedig az, hogy bizonyos vagyok abban, hogy azok közt vannak családos emberek, van nekik feleségük, gyermekük és én nem akarom, hogy egy hatalmi szóval hirtelen kivegyük a szájukból a kenyeret, hanem azt akarom, hogy habár nem rögtönösen is, de Budapest fővárosából ugy erkölcsi mint nemzeti szempontból teljesen kipusztuljanak, záros határidő alatt.

Ezeket a szempontokat kivánom érvényesiteni, mikor interpellációmat előterjesztem. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

Interpelláczió a belügyminiszter urhoz.

»1. Van-e tudomása a t. belügyminiszter urnak arról, hogy a fővárosban, rendőri engedélylyel mennyire felburjánzottak a német énekes-kávéházak, melyek ugy művészi, mint erkölcsi szempontból erős kifogás alá esnek?

2. Szándékozik-e a miniszter ur a főkapitánynak utasitást adni, hogy jövőre egyáltalán ne adjanak ilyen, a világ egyetlen városában meg nem türt zsánerü művészetre engedélyt?

3. Szándékozik e intézkedni és mikép, hogy ezen germanizáló és erkölcsrontó fészkek záros határidő alatt, de végkép elpusztuljanak?« *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az interpelláczió közöltetni fog a miniszterelnökkel, mint belügyminiszterrel.

Mielőtt áttérnénk a következő interpellácziára, bátor vagyok a ház türelmét kikérni arra, méltóztassék megengedni, hogy a legközelebbi ülés napirendjét megállapitsuk. Javaslom a t. háznak, hogy a legközelebbi ülést hétfőn délelőtt tiz órakor méltóztassék tartani s annak napirendjére a ma letárgyalt és általánosságban elfogadott törvényjavaslat részletes tárgyalását, valamint a többi, mára kitüzött tárgyakat felvétetni.

Elfogadja ezt a t. ház? *(Helyeslés.)* A napirend e szerint meg van határozva. Következik báró Solymossy Ödön interpellációja az utazóügynököket érintő törvény szigoritása tárgyában.

B. Solymossy Ödön: Erős meggyőződésem lévén, hogy mindazoknak, a kik a nép képviseletét birjuk, a nép bizalmából vagyunk tagjai e háznak, nemcsak az a kötelességünk, hogy résztvegyünk itt a fontos törvényjavaslatok tárgyalásában, és részt vegyünk fontos tanácskozásokban, hanem igenis, az a meggyőződésem, hogy egyik és talán főkötelességünk az is, hogy bárhol jusson tudomásunkra akármely kis vagy nagy baj, figyeljük azt meg, történjék az akár a mi választókerületünkben, akár az ország bármely részében, és hivjuk fel a t. államkormány és a törvényhozás figyelmét erre. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

E meggyőződésemtől vezéreltetve, bátor vagyok én is ma a t. kormányhoz fordulni, és kérem a t. ház szives engedelmét és b. figyelmét, hogy egy interpellácziót benyujtsak. Mielőtt ezt tenném, méltóztassék megengedni, hogy egészen röviden előadjam a tárgyat is és indokoljam interpellácziómat. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Méltóztatnak talán még világosan visszaemlékezni t. képviselőtársaim közül mindazok, a kik a mult törvényhozási cziklusnak is tagjai voltak, midőn az országgyülés mindkét házában letárgyaltattak ama törvényjavaslatok, a melyek az 1884 : XVII. t.-cz. 50. §-át akarták módositani és midőn letárgyaltattak, meg is alkottatott az az üdvös, és a kormányt igen jellemző és dicsérő törvényjavaslat, az 1900 : XXV. t.-cz. Akkor, t. ház, mindnyájan, a kik némi gyakorlattal birtunk különösen az utazó ügynökök ténykedései terén, mintegy fellélegzettünk és mintegy megnyugodtunk, hogy ime, ezáltal a törvény által — eltekintve az ipari és kereskedelmi czéloktól, — megvédetnek első sorban azok az elemek, azok a szegényebb sorsu néposztályok, a melyeknek kevesebb az intelligenciájuk, a melyek járatlanabbak, és a melyeknek jóhiszemü bizalma kihasználtatik, mert hiszen ezek a szegény emberek nem ismerik a fortélyokat, a fogásokat, és e miatt károsodást szenvednek.

Most pedig, t. ház, e törvény daczára azt látjuk, hogy itt-ott folytonosan történnek oly üzelmek, a melyek a kormánynak annyira humánus, üdvös és igen szépen jellemző törvényét lépten-nyomon ki akarják játszani és azt a szegény népet, különösen a falusi népet, ma is kárositani akarják azzal, hogy visszaélnek bizalmával, mert ismerni kell a falusi embert, hogy milyen jóindulatu bizalommal van, mert ő becsületes és azt gondolja, hogy más is becsületes és igy lépten-nyomon kelepczébe szoritják. Ha hallomás után volna tudomásom ezen dolgokról, nem fárasztanám sem az igen t. kereskedelmi miniszter urnak, sem a képviselőháznak a figyelmét; hanem ez a szegény ember hozzám jött, elhozta összes irományait, melyeket át is fogok nyujtani, melyekből világosan kitünik, hogy hogyan játszszák ki a törvényt. Egyik községemben egy igazán becsületes, vallásos magyar gazda emberhez beállit két uri ruhába öltözködött, de ugy látszik szív nélküli egyén és elkezdi kinálni, hogy nem kell-e gazdasági gép. A polgárember megköszönte az urak szives figyelmét azzal, hogy neki nincsen erre szüksége. Bemennek a szobába és ott egyszerre kinálnak egy varrógépet 45 forintért. Gyorsan lemennek 25 forintra, mire

Digitized by Google

ennek az embernek neje azt mondja a férjének, hogy most már mégis vegyük meg, mert ez nagyon olcsó és az urak ugy látszik jó indulattal vannak irántunk. Itt van a rendelvény, a mely azt mondja: »legjobb és — olvashatatlan szó van közé szurva — varrógép. Ha jó nem lesz, költségemen visszaveszem.« Máshol ez áll: »Csakis azon fizetések ismertetnek el, melyek közvetlenül a szállitó czéghez küldetnek.« Az a jó polgárember mindjárt egy kis váltót is adott és elmentek az urak. Most mi történik? Megérkezik egy varrógép, mely már Győrszent-Iványról és nem is Pestről jött, s a melyet egy Stefanics Márton nevü ur nem fogadott el, sőt az 7 korona 95 fillér fekbérrel is meg volt terhelve. Ezt a rozoga gépet ez a szegény ember sem fogadta el, hanem visszaküldötte. Sokáig nem kapott választ. Én sürgönyöztem a főkapitánynak, hogy létezik-e ez a czim, mire azt a választ kaptam, hogy ezen czim alatt nem létezik gépraktár. Végre kap a vasuttól értesitést az a polgár, hogy a czég nem jelentkezik a gép átvételére. Irnak ennek a czégnek, nem felel. Erre ir ez a polgárember egy másiknak, a ki figyelmeztette, hogy most már nekem tartozol, mert én ettől és ettől az urtól a váltódat megvettem; ennek ir, hogy »miután most önnek tartozom, sziveskedjék legalább tudatni, hogy ez az ur hol lakik, mert bár nyomott levélpapirosai is vannak, még sem válaszol.« Erre ir a másik czég, a kinél a váltók vannak, hogy ez az ur itt és itt lakik. Ir erre a czimre, mire kap egy levelet, hogy ha fizet 30 koronát és visszaküldi azt a hasznavehetetlen gépet, akkor ők lesznek szivesek egy jó gépet küldeni. Mit csináljon most ez a szegény ember? Hogy a váltót meg kell fizetni, avval én tisztában vagyok és meg is igértem, hogy mivel nagyon sajnálom, ki fogom segiteni a dologból.

Hogy mégis nyilvánosságra hozom ezt, annak egészen más czélja van. Ebből a csomó iratból azt látjuk ugyanis, hogy az a szegény nép még ma is mindenféle uton-módon rossz kezekbe kerül és ha neki nincs támasza, az a 25 frt. még 125 frtjába kerülhet. *(Igaz! Ugy van!)* Ezért felhivom az igen t. kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét arra, hogy ezen 1900: XXV. t.-czikk nem elég szigoru; legyen kegyes gondoskodni, hogy ez a törvény megszigorittassék, s különös figyelmet kell forditani arra, hogy ha ily fontos törvényt a nép részére megalkotunk, az hirdettessék ki a körjegyzők utján a falukban, mert még ma sem tudja azt az emberek legnagyobb része, hogy egy ily üdvös törvény egyáltalában meghozatott.

Ezenkivül nagyon fontosnak találnám, ha az igen t. kereskedelmi miniszter ur felvenné tervezetébe azt is, hogy minden néven nevezendő utazó ügynök tartozik vagy a községi előljáróságnál, vagy városokban a polgármestereknél jelentkezni és a falusi emberek csak a jegyző vagy az előljáróság előtt köthessenek ügyleteket, s csak az igy kötött ügyletekből kifolyó felelősség legyen azután jogos. Arra is nagyon kérem a t. miniszter urat, tekintve, hogy itt szegény emberről van szó, a ki ezt a dolgot nem bolygathatja, mert rémitő pénzébe kerülne, legyen kegyes átvenni ezeket a különféle okmányokat és hivatalosan megvizsgálni az ügyet, ki a bünös, s ha megfogták a bünöst, azt megbüntetni, hogy például szolgáljon. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mert én nem vagyok elfogult, én ebben kettős czélt látok elérve, először azt, hogy azt a szegény népet, mely minden oldalról rászorul az oltalomra, megvédelmezzük, másodszor, hogy azt a tisztességes utazó ügynököt megvédjük, s neki az őt megillető tiszteletet és renommét biztositsuk, mert ha egy-két ember csinál ilyen visszaéléseket, akkor a tisztességes résznek is kijut az ódiumból bizonyos osztályrész, már pedig ezeknek védelméről is kötelességünk gondoskodni.

Tudva, hogy a jelenlegi kormány szivén hord minden bajt, minden osztálykülönbség nélkül, kis emberét, nagy emberét, s ezt tényekkel bizonyitja lépten-nyomon, és iparkodik minden nyilt sebre orvoslást találni, vagyok bátor a t. kereskedelemügyi miniszter ur őnagyméltóságához tiszteletteljesen a következő interpellácziót benyujtani *(olvassa)*:

»Interpelláczió a m. kir. kereskedelemügyi miniszter urhoz. 1. Van-e tudomása az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urnak arról, hogy daczára az 1884: XVII. t.-czikk 50. §-át módositó 1900: XXV. t.-czikknek, még most is történnek visszaélések a megrendelések gyüjtése körül? 2. Ha van, ugy tisztelettel kérdem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, vajjon szándékozik-e a visszaéléseket elfojtani és e czélból szigoru törvényes eszközökről gondoskodni?«

Elnök: Az interpelláczió közöltetni fog a kereskedelemügyi miniszter urral. A legközelebbi ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

34. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 20-án, hétfőn,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az 1902. évi államköltségvetés tárgyában. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1902. év végéig való föntartására vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és ezzel kapcsolatos jelentések tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Teleki Sándor jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett felszólalókat Lázár Árpád, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Kubik Béla jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék meghallgatni a mai ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az e hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Visszatérek a mult ülésen történt elnöki bejelentések egyikére. *(Halljuk! Halljuk!)* Bemutattam a földmivelésügyi miniszter ur jelentését és gr. Teleki Gyula képviselő bejelentését, a melyben a magy. kir. kincstár és gr. Teleki Gyula közt kötött birtokcsere-ügyletet az 1901. évi XXIV. t.-cz. 9. §-a értelmében bejelentik. E bejelentést a ház tudomásul vette. Hozzá kell tennem, hogy ez a jelentés az összes csatolmányokkal együtt a ház irodájában van letéve, a hol minden képviselő megtekintheti. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Győr vármegye közönségének feliratát a borfogyasztási adó leszállitása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

az alsó-lendvai és sümegi róm. kath. tanitóegyesületnek gr. Wilczek Frigyes, a kassavidéki és kassai tanitóegyesületnek Semsey László, a bács-kulai tanitóegyesületnek Molnár Károly, a felcsiki tanitóegyesületnek Fejér Antal, a felkai tanitóegyesületnek Nosz Gyula és a füleki r. k. tanitóegyesületnek Beniczky Árpád képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt; továbbá

az 1894. évi XXVII. t.-cz. alapján létesitett nyugdij-intézetnek Török Bertalan képviselő által beadott kérvényét kedvezményes vasuti jegyek elnyerése végett.

Ezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését az 1902-ik évről szóló állami költségvetés tárgyában, (Irom. 68) és kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre kitüzetni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni és annak napirendre tüzése iránt a ház legközelebbi üléseinek egyikén fog határozni.

Következik napirend szerint az 1889: VI. t.-cz. 14., valamint az 1890: V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1902-ik év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 30, 46) részletes tárgyalása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa az 1. §-t).*

Kubik Béla jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Midőn az 1902-ik évre kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló

Digitized by Google

törvényjavaslat tárgyalásánál szót kérek, megengedi a t. ház, hogy mielőtt beszédem lényegére áttérnék, nehány szóval röviden reflektáljak arra, a mit a megelőző ülésen Münnich Aurél előadó ur és a honvédelmi miniszter ur itt felelet gyanánt az ezen oldalról felszólalóknak előadtak. Azért foglalkozom első sorban az előadó ur beszédével, mert olybá tünt fel az előadó ur magatartása, mintha ő maga is átérezné annak a szükségességét, hogy kiegészitse a miniszter ur felszólalását, mintha átérezné, hogy igaza van a szélsőbalnak, igazuk van az ellenzéki pártoknak, hogy a miniszter ur következetesen követve immáron 11 év óta folytatott gyakorlatát, semmibe sem veszi az itt felhozott indokokat és azokat mint egy hadgyakorlatot egyszerüen lefujja.

Szükségét érezte Münnich Aurél képviselő ur, hogy felszólaljon — bocsánatot kérek, ez nem akar gyanusitás lenni, minden emberben lehet ambiczió fölfelé, különösen Münnich Aurél képviselő urban — s felszólalása olyan volt, mintha ő ezen fejtegetéseiben olyan lojalitást akarna kimutatni minden kérdésben, mely katonai dologra vonatkozik, a mely lojalitás, engedékenység és szófogadás, mintegy predesztinál arra, hogy ha a jövőben bárminemü változás történnék, — hiszen örökké nem tarthat semmi, — akkor az ő személye teljes sulylyal figyelembe jöjjön.

B. Feilitzsch Arthur: Most részletes tárgyalás van!

Pichler Győző: Hogy méltóztatott mondani báró ur?

B. Feilitzsch Arthur: Részletes tárgyalásban vagyunk, nem általánosságban!

Elnök: Kérem, méltóztassék a szónokot meghallgatni.

Pichler Győző: Ha a t. képviselő urnak kifogása van a tekintetben, hogy mi tartozik az én beszédembe, vagy hogy az, a mit mondok, a részletes tárgyaláshoz tartozik-e vagy nem, azt hiszem, teljes bizalommal lehet az elnök ur iránt, hogy ő fog felvilágositással szolgálni, nem pedig a képviselő ur. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én főleg egy kitételére akarok reflektálni a t. előadó urnak, a mely az u. n. 14. §-ra vonatkozik és a melyben kijelentette az előadó ur, hogy miután az az osztrák alkotmányosságnak kiegészitő része, minekünk semmi közünk nincs hozzá és mi azt egyszerüen elfogadjuk. Teljesen azonos ez a kijelentés azzal, melyet a t. miniszter ur más szavakkal tett: mit törődünk mi Ausztriával, ha Ausztria belenyugszik, mit törődünk mi azzal, mi történik odaát.

Figyelmeztetem a t. előadó urat, hogy vegye elő a mult évi naplókat. A miniszterelnök ur, ki egy kicsit hivatottabb ezen 14. §. értelmezésére, nem ment oly messze, nem állitotta fel ily ridegül ezt a tételt, s tavalyi felszólalásában utalt arra, hogy legyenek meggyőződve a képviselő urak, hogy a hol nem alkalmazható a 14. §., ott nem is lesz alkalmazva.

Én csak ismételhetem azt, a mit már elmondtam e paragrafusról. E paragrafust először mint noth-paragrafust alkalmazták Ausztriában. Megindult egy, egész Közép-Európára szóló vita a jogászok körében e 14. §. felett. Voltak, kik azt elfogadhatónak, voltak, kik el nem fogadhatónak tartották; de egyben valamennyi jogtudós megegyezett: hogy ujabb adózásokat, ujabb katonai terheket a 14. §. alapján elrendelni nem lehet és nem szabad. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mit az összes nagy jogtudósok, még az ausztriaiak is, egyhangulag elismertek, azt, mert a katonai érdek ma ugy hozza magával, letagadja és semmibe sem veszi az igen t. előadó ur.

A t. miniszter ur felszólalásában utalt arra, hogy meddő és czéltalan vitákat folytat az ellenzék.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Most, nem általában!

Pichler Győző: Meddő és czéltalan vitákat folytat a katonai javaslatoknál. Ha az eredményeket tekintjük, igenis meddők és czéltalanok ezek a viták, mert semmiféle alkotmányos országban nem fog találni a t. miniszter ur olyan helyzetet, mint a minőt ő teremtett ezekben a kérdésekben itt a házban, hogy semmivel se törődve, egyszerüen, rövid, odavetett, kétes értékü vagy nagyobb értékü, nagyobb vagy kisebb valutáju vicczelődéssel üti el az ellenzéknek sokszor tanulmányok utján idehozott nagy és hatalmas érveit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen, meddő és czéltalan a vita; de miért? Mert a miniszter ur lehet jó katona, de az ő fegyverzetében az első és legnagyobb fegyvere az: közjoggal pedig nem törődöm, teszek ugy, a hogy jónak látom katonai szempontból, Sie können mir lange plauschen. Ez a felfogás az, a miért meddő és czéltalan a vita. Csakis a miniszter ur negligencziája és a miniszter urnak azon álláspontja, hogy a közjogi kérdéseket semmibe sem veszi, oka annak, hogy e viták eredményre nem vezetnek; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon,)* és oka ennek főleg az, mert a miniszter ur sohasem merne ily magatartást tanusitani itt a házban, ha nem tudná azt, hogy a többség — tudva, hogy katonai kérdésekben nem jó ugrálni — nemcsak hogy nem ugrál, hanem mindenbe beleegyezik, a mit a miniszter ur mond. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha nem tudná a miniszter ur, hogy egy szervilis többség áll mögötte, a mely, ha esetleg — feltéve, de meg nem engedve — bármely más kérdésben megmozdulna is, de katonai kérdésben kezes bárány, sohasem merne a miniszter ur olyan hangon, olyan felületesen, olyan röviden és olyan hányi-vetien végezni az ellenzékkel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mikor látjuk azt, hogy a miniszter urban felbuzdul a férfi-erély, mikor látjuk azt, hogy felbuzdul a szenvedély, mikor látjuk azt, hogy átváltozik egész valója, és ki-

Digitized by Google

egyenesedve, egész mellel kiáll a sorompóba? Nem mikor magyar közjogi kérdésről vagy sérelemről van szó, hanem akkor, ha csak egy ujjal is merik érinteni az ő tiszttársait. Nem a magyar miniszter beszél akkor belőle, hanem a kollegiális érzelmekkel telt gavallér táborszernagy ur. A mikor itt előhozták a horvátországi honvédezredek magatartását, akkor felbuzdult, akkor kiállt a placzra, és azt monda: firkálhatnak nekem a lapok akármit, én vagyok, a ki vagyok — ezt már hozzágondolta. Na hát, t. miniszter ur, azok a lapok firkálnak vagy nem firkálnak, az lehet az ön felfogása, de a szabadsajtó országában sohasem cselekedett olyan nagyot és magasztosat még egy honvédelmi miniszter sem, mint a mennyit a nemzet érdekében a sajtó megcselekszik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Igen, de nem ilyen esetben; ez gyanusitás volt.

Pichler Győző: És, t. miniszter ur, feltéve, hogy a sajtó téved, mikor ilyen sulyos váddal áll elő; egy miniszternek, aki tényleg nemcsak miniszter, hanem katona is, bajtársi szeretetből és kollegialitásból kötelessége nem azt mondani, hogy firkálhatnak a lapok, hanem kötelessége sorról-sorra, pontról-pontra, betüről-betüre nyiltan és őszintén megczáfolni, szóról-szóra, minden bizonyitékkal a téves adatokat, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert azzal nem mond semmit, hogy a sajtó irkál-firkál, hanem igenis, annak van értelme, ha betüről-betüre leczáfolja azt, a mi az illető lapban benne volt.

Rákosi Viktor: Ferencz Ferdinánd házasságát hétszer leczáfolták!

Pichler Győző: Én egészen őszintén kijelentem a miniszter urnak, ezt a példát nem azért hozom fel, mintha annak a lapnak véleményét bármiképen is osztanám, — most nem a horvát ezredekről van szó — hanem felhozom e példát, hogy bebizonyitsam a miniszter urnak, hogy szükséges némelykor a czáfolat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Napok óta egy Budapesten megjelenő, s egy párt hivatalos organumát képező lap azt irogatja a honvédelmi miniszteriumról, hogy ott a szállitásoknál óriási visszaélések történnek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Igaz!)* Előhozza az a lap, hogy olyan állapotok vannak ott, a melyek mai nap tarthatatlanok. Hát igen t. miniszter ur, én kijelentem őszintén és igazán, hogy én annak a lapnak a közleményét mint magánember nem hiszem . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Helyes!

Pichler Győző: . . . és távol legyen tőlem az, hogy osztozzam bármilyen gyanusitásban, a mely a tisztesség dolgában épp a miniszter ur vezetése alatt álló miniszteriumot illeti. Én a lap közlemnyét — és ezt kötelességem kijelenteni — nem hiszem mint magánember, de mint ide küldött képviselő felhivhatom a miniszter urat, hogy mondja meg, igaz-e a lap közleménye, vagy nem.

Már most milyen helyzetbe hozza a kartársait a miniszter ur, ha ilyen kérdésben azt mondja: irka-firkálhatnak nekem a lapok, el sem rendelem a vizsgálatot, semmi közöm hozzá. Én feltételezem a miniszter urról, — ismerve egyéniségét — hogy ezt nem fogja mondani e kérdésben, hanem meg fogja mondani és kötelessége megmondani, hogy ez a dolog hogyan áll.

Hát ha ilyen dologról van szó, akkor nem irka-firkáról beszél a miniszter ur, de ha nagy nemzeti és közjogi kérdésekről van szó, horvát ezredek magatartásáról; mikor a nemzeti egységet és honvédségünk egységét — a melyet pedig nagyon hirdet a miniszter ur — látjuk megbontva érzelmek által és olvasunk erről a lapokban is, akkor a miniszter urnak épp ugy honorálnia kell a nemzet közjogi és nemzeti érzületét és mint a szállitási ügyekben, ugy itt sem szabad irka-firkáról beszélnie. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalaldalon.)*

T. képviselőház! Pártom álláspontja folytán, ama politikai meggyőződés folytán, melynek alapján e házba jutottunk, a kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot sem általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául, sem részleteiben nem fogadom el.

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy most nem az ujonczjutalékról szóló törvényjavaslatot tárgyaljuk, hanem a véderőtörvény meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása folyik, még pedig az 1. §. tárgyalása.

Pichler Győző: Engedjen meg a t. ház, és én bocsánatot kérek ezen hibámért, de nem én vagyok az oka. Midőn az előterjesztések történtek, olyan nagy zaj volt, hogy nem értettem meg, melyik paragrafusnál hivtak engem fel. Én azt hittem, hogy ezen törvényjavaslatot tárgyaljuk, és megerősitett ezen hitemben Feilitzsch képviselő ur, a ki közbeszólásában azt mondta, hogy a mit mondok, az a részletekre tartozik. *(Mozgás jobbról.)* Hát meg voltam győződve, hogy most ezt a javaslatot tárgyaljuk. *(Mozgás jobbfelől.)*

T. képviselőház! Ezekben akartam az 1. §-t felhasználva megczáfolni azokat, a miket az általános vita folyamán a miniszter ur és Münnich Aurél előadó ur jónak láttak itten előadni. Ezekkel akartam jellemezni azt a tárgyalási modort, a melyet követnek mindketten akkor, midőn katonai törvényjavaslatot hoznak a ház elé.

Ez ülés folyamán pártom nevében és megbizásából a következő törvényjavaslat tárgyalásánál fel fogok szólalni és minden egyebeket is lesz módom nagyobb részletekben és nagyobb terjedelemben itt a ház előtt előterjeszteni. A törvényjavaslat 1. §-át nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az előadó ur kiván szólani.

Digitized by Google

Münnich Aurél előadó: Csak egész röviden kívánom a t. ház figyelmét igénybe venni, abból az okból, mert Pichler Győző képviselő ur személyemet egészen méltatlanul megtámadta.

Pichler Győző képviselő ur ugyanis azt mondta, hogy tegnapelőtti felszólalásomnak oka csak az volt, hogy felfelé bizonyos ambiczióim vannak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza volt!)* Arra én okot sohasem szolgáltattam, hogy engem ilyenformán aposztrofáljanak. Hogy milyen ambiczióm van nekem felfelé, egyenes uton, vagy lefelé, *(Felkiáltások szélsőbaloldalon: Egyenes utat nem mondott!)* azt magam itélem meg. De egyetlenegyet tudok: hogy azon 18 év óta, a mióta szerencsés vagyok e helyről e törvényjavaslatot elfogadásra ajánlani, sohasem tettem mást, mint teljesitettem szerény erőmhöz képest kötelességemet. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Tartottam gyakrabban záróbeszédeket, nagyon gyakran nem tartottam, de bárhogy cselekedtem, sohasem jártam el más okból mint azért, hogy a véderőbizottság előadójának kötelességeit hiven teljesitsem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ez az egyik. A másik pedig az, hogy az előttem szóló t. képviselő ur azokkal, a miket a 14. szakaszról szombati beszédemben mondottam, nincsen megelégedve. Én a magam részéről teljesen konczedálom, hogy a miniszterelnök ur mindenesetre igenis határozottan kompetensebb arra, hogy a 14. §-t és más egyéb közjogi kérdéseket magyarázzon, mint én. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért?)* Én konczedálom.

Barta Ödön: Ez nagy devóczió!

Münnich Aurél előadó: Ez az én egyéni nézetem!

Barta Ödön: De a képviselő nézete nem lehet! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Münnich Aurél előadó: De a mellett nekem is van határozott álláspontom és nézetem. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: És nem meri nyilvánitani!)* De nyilvánitom, nem szoktam zsákban macskát árulni.

És ebben az esetben hivatkozom arra, hogy ezen véderőmeghosszabbitási törvény évek óta került a ház asztalára és itten tárgyaltatott; volt is rá eset, hogy Ausztriában a 14. §. alapján fogadtatott el.

Barta Ödön: Törvénytelen volt!

Münnich Aurél előadó: Már most bocsánatot kérek, ha nekem nincsen igazam abban, hogy ez a 14. §. az ausztriai alkotmánynak kiegészitő részét képezi, akkor mi teljesen törvénytelen állapotot teremtettünk. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy is van!)* Mindjárt bebizonyitom, hogy nincsen igazuk.

Barta Ödön: Nehéz lesz! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Münnich Aurél előadó: Nem nehéz. Ha törvénytelen állapot létezik, akkor a t. ellenzéknek legelső kötelessége, hogy az ellen felszólaljon. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindig tettük!)* Soha. Mert az a törvény szentesitést nyert, életbe lépett és az ellenzék soha egy szóval sem támadta meg. *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Ergo, csakis nekem van igazam, midőn azt mondom, hogy ez a törvény teljesen alkotmányos uton jött létre.

Kérem a szakasz elfogadását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A szakaszhoz szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván valaki szólani?

Tóth János: T. ház! Nem volt szándékom felszólalni, hanem a t. előadó ur egyik kijelentésére kötelességem reflektálni *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* azért, mert az előadó ur azt mondotta, hogy ha mi, a függetlenségi és 48-as párt arról vagyunk meggyőződve, hogy Magyarország védszervezete törvénytelenül, alkotmány ellenére állapittatik meg, abban az esetben kötelessége az ellenzéknek és a függetlenségi és 48-as pártnak ez ellen tiltakozni.

Tisztelettel megjegyzem az előadó urral szemben, hogy a mióta ez a provizórius állapot fennáll, négy esztendő óta, méltóztassék utána nézni, a függetlenségi és 48-as párt nevében minden esztendőben felszólaltam és tiltakoztam e törvénytelen állapot ellen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt az igazságnak megfelelően rektifikálni kivántam pártom nevében, a nemzet előtt. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Münnich Aurél előadó: T. ház! Félreértett szavaim helyreigazitására kérek szót.

Teljes lojalitással elismerem, hogy igen t. barátom a véderőbizottság tárgyalásai alkalmával és a házban is mindig tiltakozott és aggályait kifejezte. *(Egy hang a szélsőbaloldalról: A párt nevében!)* A párt nevében, azt nem is vontam kétségbe. De az a tárgyalás közben volt, én pedig azt mondtam, hogy midőn a törvény már szentesitve van, lehetetlen, hogy ha az törvénytelen, az ellen ne remonstráljon az ellenzék egész erejéből. Pedig ezt nem tette és igy hallgatag elismerte álláspontom helyességét. *(Helyeslés jobbról. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Daczára a t. előadó ur előadásának, csatlakozom Tóth János képviselőtársam nyilatkozatához. Igenis, az ellenzék és én magam is mint ellenzéki képviselő, itt mindenkor mindazon törvények ellen, a melyek a véderőre nézve ősi, történelmi alkotmányok ellenére, 1867-ben és 1868-ban a többség által megejtett változtatásokkal kerültek ide mint javaslatok, mindig tiltakoztunk, mindig kinyilatkoztattuk, hogy ezek alkotmányellenesek, ezek ősi törvényeinkkel ellenkeznek, ezek a nép érdekeivel összeütköznek.

Az a tan, a melyet a t. előadó ur előad, a forradalom tana. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én nem irtózom a forradalomtól sem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hazám története tanusítja, hogy ha a hatalom az alkotmány, alkotmányos szabadságaink ellenében önkényesen akar uralkodni, akkor jogos a nemzet forradalma.

Digitized by Google

(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) De más az, a mi azt a tant illeti, a melyet itt az előadó ur előad, hogy azután, mikor szentesittetik egy törvény, miért nem szólalnak fel: nem szólalunk fel azért, mert ezt alkotmányosan tenni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meg volt az a felszólalás, a mely alkotmányos, a mi részünkről eddig is, ezután is meglesz. Hiszen most ime, negyedik éve ujitják meg ezen törvényt és ezen, az alkotmányos szabadsággal, ősi törvényeink rendelkezéseivel és a képviseleti rendszerrel magával ellenkező módszer ellen mindig tiltakoztunk.

Kötelességemnek tartottam felszólalni, hogy az előadó urat hivjam fel: az ellenzéket soha se vádolja azért, hogy az alkotmány mellett küzd. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi küzdünk hazánk alkotmányos szabadságáért, küzdünk itt e képviselőházban alkotmányunkért. Ha kellend, ha oda akarják vinni a dolgot, hogy az ország összes alkotmányos szabadságát szét akarják tiporni, akkor, ha parancsol velünk a nemzet, küzdendünk a nemzettel alkotmányos szabadságunkért, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* ha kell meg is halunk. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen többé feljegyezve. Kiván még valaki szólni? Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy röviden válaszoljak az egyes t. képviselő urak részéről felhozattokra.

Pichler Győző t. képviselő ur többféle dolgot hozott fel, hogy én igy meg amugy, röviden bánok el a dolgokkal és a többi. Erre csak azt mondom — előrebocsátva általánosságban azt, hogy én agressziv sohasem vagyok, — hogy igenis védem a magam álláspontját, védem meggyőződésemet, és ha ellenfeleimmel röviden végzek, arról nem én tehetek. Hosszas beszédre egyáltalában nincs szükség, mert az urak épen ugy meg vannak győződve azon javaslatok szükségéről, melyeket én előterjesztek, mint én magam. *(Tetszés jobbról. Zajos ellentmondás a szélsőbaloldalon.)*

A t. képviselő ur vádolja a többséget azzal, hogy az szervilis többség. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz is!)* Bocsánatot kérek, a többségnek épen ugy megvan a maga meggyőződése, mint az uraknak, kiki kifejezést ad meggyőződésének és ezért szervilismusról beszélni legalább is igazságtalanság. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a baloldalon.)*

Rákosi Viktor: Ott mindenkinek van egy nyilvános és egy titkos meggyőződése!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Kifogásolja a t. képviselő ur azt, hogy én itt nem közjoggal, hanem katonai kérdésekkel foglalkozom. Hát igaz, ezt teszem, mert ez az én feladatom. Az én feladatom nem az, hogy prelekciókat tartsak a közjogból, hanem hogy a katonai ügyeket előterjeszszem, a katonai kérdéseket védjem. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Isten ments, hogy közjogból tartson prelekciókat!)* Legalább egy nézeten vagyunk. *(Derültség.)*

Keservesen panaszkodott a t. képviselő ur azért, hogy én a sajtót nem veszem semmibe. Bocsánatot kérek, a helyesen, igazságosan és józanul biráló sajtót, még ha szigoruan birál is, én igen nagyra becsülöm; azonban a sajtónak egy nemét, a sajtónak azt a részét, a mely minden áron rendetlenséget és zavart akar csinálni, a mely minden katonai kérdésben minden áron a szenvedélyeket akarja felkorbácsolni, azt nem veszem semmibe.

Azt méltóztatott mondani, hogy én nem indokoltam meg semmivel azon állitásomat, hogy a Budapesti Hirlapnak nevezett czikke alappal nem bir. Mit indokoljak? Nem történt semmi a világon. Azt kivánják a t. képviselő urak, hogy én általános vádra részletesen indokoljam azt, hogy az nem igaz? Ehhez a mesterséghez nem értek. *(Derültség. Tetszés jobbról.)* Ha a t. képviselő ur ért hozzá, ugy meghajlom előtte.

Rákosi Viktor: Tessék sajtópert inditani a lap ellen!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: No már engedelmet kérek, azt én nem teszem soha, beszélhet akármit a sajtó!

Rakovszky István: Helyes! Nagyon jól beszél! Nagyon jól teszi! Ezzel a sajtóval!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Méltóztatott felhozni a visszaéléseket a szállitásoknál. Miután itt konkrét vád van, a konkrét vádra már igenis válaszolhatok részletesebben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tudvalevő, — azt hiszem, ezzel semmi titkot nem árulok el — hogy a tisztelt szállitók nincsenek egymással mindig a legjobb harmóniában, és némelykor a gyanusitás és rágalmazás fegyverével élnek ott, a hol ez bizony nem is indokolt. Itt ebben a speciális esetben, a mi az Alkotmányban megjelent hireket illeti, más felvilágositással is szolgálhatok. T. i. jelentésem van arról, hogy egy zsurnaliszta — nem tudom ugyan, vajjon a zsurnaliszták az ilyen urakat zsurnalisztáknak elismerik-e vagy sem? megjelent egy szállitónál és megmutatván neki azt a czikket, azt mondta, hogy fizessen neki 100 forintot, különben a czikket kiadja, *(Mozgás a jobboldalon.)* mire a szállitó ezt az urat kidobta, *(Helyeslés és felkiáltások a jobboldalon: Jól tette!)* nemcsak, de bünfenyitő feljelentést is tett ellene.

Rákosi Viktor: A ki ezt megtette, nem zsurnaliszta, hanem csirkefogó!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Én épen azért mondottam, hogy kétlem, hogy a zsurnalisztá k az ilyen embert egyáltalában zsurnalisztának elismernék. Ez revolvereskedés és semmi egyéb. Ebből tehát méltóztatnak látni, hogy az egész dolog teljesen alaptalan. *(Felkiáltások a néppárton: Ebből nem látunk semmit! Zaj.)* Mit méltóztatnak mondani?

Digitized by Google

Zboray Miklós: Azt, hogy ebből csak azt látjuk, hogy az az illető csirkefogó, de azt nem, hogy a felhozott tények megfelelnek-e a valóságnak?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Emlitettem, hogy bünfenyitő eljárást inditottak az illető ellen. Majd elválik, hogy mi lesz eredménye. Én ezt most még nem tudom. Ha pedig az urak azt akarják, hogy én már most itéletet mondjak, megvallom, hogy erre képes nem vagyok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi Tóth János képviselő ur felszólalását illeti, a melyre Madarász József t. képviselő ur természetesen ráduplázott, sőt azt még tul is liczitálta, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* arra az a nézetem, hogy akár tiltakoznak az urak évről-évre azon eljárás ellen, a mely Ausztriában folyik, akár nem; ez, azt hiszem, a dolgon egyáltalában nem változtat semmit. *(Derültség a jobboldalon.)* Mert méltóztassék csak venni, első sorban arról van szó, hogy Ausztriában ezt az eljárást törvényesnek tartják-e vagy sem? *(Felkiáltások a szelsöbaloldalon: Az előadó ur nem ezt mondta!)*

Münnich Aurél előadó: De azt mondta, csakhogy önök nem értették meg. *(Derültség.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ausztriában oly felszólalás sohasem történt, hogy az az eljárás nem törvényes. Ennélfogva bocsánatot kérek, de akármit beszélnek itt az urak e részben, annak vajmi kevés értéke van.

Kérem a t. házat, hogy az első szakaszt változatlanul méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ha szólani senki sem kiván, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat, vajjon a tárgyalás alatt lévő 1. §-t elfogadja-e: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház az első szakaszt elfogadta.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 2. és 3. szakaszokat, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: E szerint az 1899: VI. t.-cz. 14. §-a, valamint az 1890: V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének 1902. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatott.

Következik az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat, (Irom. 31, 47) és ezzel kapcsolatosan az 1900/1901. évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről (Irom. 36, 48), az 1900—1901. szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a m. kir. honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről (Irom. 37, 49), és a közös hadseregtől a honvédség állományába az 1900/1901-iki szolgálati évben történt tiszti áthelyezésekről (Irom. 38. 50) szóló honvédelmi miniszteri jelentések tárgyalása.

Először az előadó ur kiván szólani.

Münnich Aurél, a véderő-bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Helyre!-kiáltások a szélsöbaloldalon.)* A közös hadsereg és a hadi tengerészet, valamint a honvédség fentartására szükséges évenkinti ujonczjutalék tényleges kiállitása törvényeink értelmében csak akkor lehetséges, hogyha ezen ujonczjutalék erre az évre a törvényhozás által tényleg meg is szavaztatik. Ezt czélozza a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat. Miután pedig az ezen törvényjavaslattal megszavazni kért ujonczok száma, a felhivandó korosztályok, az ujonczozási idő meghatározása és a póttartalékosok kiállitása mindenben megfelel a véderőről szóló 1889: XI., valamint a honvédségről intézkedő 1890: V t.-cz. rendelkezéseinek; végül pedig tekintetbe veszi az 1893: I. t.-cz. intézkedéseit és ezek után Magyarország részéről a közös hadsereg részére 43.889 és a honvédség részére 12.500 ujonczot az 1902. évre megszavazni kéri; miután továbbá az épen az imént megszavazott és elfogadott törvényjavaslattal az ujoncz-létszám mennyisége az 1902. év végéig változatlanul lett fentartva: a véderőbizottság nevében ajánlom ezen törvényjavaslatnak általánosságban leendő elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Van szerencsém továbbá bejelenteni, hogy a honvédelmi miniszter a t. képviselőház korábbi határozatai alapján ezen ujonczlörvénynyel egyidejüleg beterjesztette azon jelentéseit, melyek az 1900—1901. évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyéves önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről; az 1900—1901. szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a m. kir. honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről és az 1900. év november elsejétől 1901. október 31-ig a cs. és kir. közös hadseregtől a m. kir. honvédség tényleges állományába történt tiszti áthelyezésekről szólanak.

Miután ezen jelentések mindazon felvilágositásokat nyujtják, a mely ekre a honvédelmi miniszter ur a képviselőház határozatai értelmében kötelezve van: ajánlom, hogy a t. ház ezen jelentéseket tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kubik Béla jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, a mint azt már előző felszólalásomban kijelenteni bátor voltam, nem fogadom el; de nem fogadja el az a párt sem, mely engem kegyesen megtisztelt azzal, hogy e tekintetben álláspontját itt a házban kifejtsem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)*

A három jelentést azonban, miután a jelentések tudomásul veendők, tudomásul veszem és az ezekre vonatkozó észrevételeimet beszédem folyamán fogom megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ülés elején közvetlenül lezajlott vita egy

Digitized by Google

nagy kérdés felvetésére késztet engem, a mely erről az oldalról már számtalanszor felemlittetett ugyan, de eléggé nem ismételhető. Ez a kérdés az az inkompatibilis helyzet, hogy a magyar honvédelmi miniszteri székben egy szabadságolt állományu táborszernagy ül.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Szolgálaton kivül!

Pichler Győző: Ha ezt az inkompatibilitási kérdést nem akartam volna is felemliteni, pedig akartam, ugy a most lezajlott vita elég okot szolgáltatott arra, hogy ezt a kérdést itt a maga teljességében a ház elé tárjam, mert a mikor egy magyar alkotmányos miniszter, a miniszteri székből felkelve, beszél és azt mondja, egyben egyetértek a felszólaló urral, hogy én nem közjogi kérdések, hanem katonai kérdések miatt vagyok itt, no hát akkor a t. miniszter ur egy ide parancsolt táborszernagy, ha csak katonai kérdésben szólal fel. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

A magyar királyi alkotmányos miniszternek nem a resszortkérdés a legelső, hanem bármilyen resszort élén áll is, első és legmagasztosabb feladata, hogy a magyar alkotmányos közjogot egész teljében és érintetlenül fentartsa; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy aggódó szivvel és lélekkel minden egyes tettében azt latolja, hogy miképen növelheti és erősbitheti Magyarország alkotmányosságát és közjogi integritását? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mikor tehát a t. miniszter ur azt mondja, hogy csak katonai kérdések miatt vagyok itt, akkor nem a magyar királynak sáfárja, hanem egyszerüen a legfőbb hadurnak ide parancsolt embere. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az osztráké!)*

De nem is csodálkozom azon, a mit a t. miniszter ur mondott. Azt szokták mondani a miniszter urról, hogy ő a közös hadsereg első gavallérja és hogy mint magánember is intakt gavallér ember. Ugy is van. De egy bizonyos és ez az, hogy épen ezen gavallérsága, ez a gondolkozása az oka, hogy igy beszél; mert a t. miniszter ur előtt fontosabb az az eskü, a melyet mint hadnagy tett le, midőn felesküdött a Kaisernek a zászlójára, mint az az eskü, a melyet mint miniszter tett Magyarország alkotmányára. Az első a katonai eskü ő neki; az első a Höchster Kriegsherr, a Kaiser, az osztrák császár; a magyar király személye és a magyar király joga ő előtte nem az első, mert ő azt megkülönböztetni nem tudja. Ő csak az osztrák császárt ismeri és a legfőbb hadurat.

Meszlény Pál: És Pichlert! *(Mozgás.)*

Pichler Győző: Én ugy tudom, hogy az, hogy engem is ismer, nem tesz különbséget, mert engem semmiféle szolgálat sem füz az életben hozzá; azonban Meszlény képviselő urnak csak uniformist kell változtatnia és már is parancsol neki *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Meszlény Pál: Akkor engedelmeskedem is! *(Zaj.)*

Pichler Győző: T. ház! A kiállitandó ujonczok megajánlása legősibb joga e nemzetnek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nagy és nehéz időkben ez a fegyver volt mindig kezében a trón, a király, vagy bárkinek tulkapásai ellen. Ezt a fegyvert öntudatosan használta és öntudatosan meg is tudta őrizni ez a nemzet. Megtudta őrizni, mig nem ez a többség jutott kormányra. Ez a többség az ősi jogból formulát, a jus resistendiből klauzulát csinált, a 48-as törvényeket semmibe sem veszi, a 67-es törvényeket pedig elcsüricsavarja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sem az egyik, sem a másik jog, sem az egyik, sem a másik törvény előtte nem számit. Nem törvény, hanem opportunizmus, az időkkel és körülményekkel pillanatnyi érdekből való megalkuvás hozza létre azt, hogy ma nem az önálló hadseregről szóló törvényjavaslattal, hanem immár negyedszer provizórius javaslattal lépnek elő. Mert ha Münnich Aurél képviselő ur itt felemliti, hogy a 14. §. mennyire törvényes, hát, t. előadó ur, e törvényjavaslattal bizonyitja, hogy a helyzet nem szilárd, hogy a törvényt nem tartják meg, mert még ha az önök alapjára helyezkedem is, akkor is 10 évről 10 évre kellene a törvényt meghozni, nem pedig évről-évre. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. előadó ur állitására ez a legnagyobb cáfolat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én megelégszem az évről-évre szóló javaslattal, sőt a helyzetnek ez az egyedüli vonása, a mely némileg, ha nem is mondható kedvezőnek, de legalább pillanatnyira kedvez annyiban, hogy az ország ellenzékének jogot ad arra, hogy évről-évre hozzászóljon az ujonczozás kérdéséhez. Ez nekünk szent és magasztos feladatunk, mert a mi felszólalásainkban le van fektetve pártunk egyik legmagasztosabb és legnagyobb elve. Az, hogy a miniszter urra nézve ez kellemetlen, természetes; neki ahhoz volna legtöbb kedve, hogy ha 10 évről 10 évre lehetne röviden végezni a dologgal. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

De nem szavazzuk meg ezt a javaslatot, mert a nélkül, hogy közjogi fejtegetésekbe bocsátkoznám, tiltakozunk mindig és mindenkor a hadsereg közössége ellen, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert nem a közös, hanem a kölcsönös védelem elve van lefektetve törvényeinkben. Az van lefektetve régibb törvényeinkben, a melyekkel megszavaztak hat gyalogezredet. Ez tünik ki az 1802 : I., az 1845 : II. és magából az 1867 : XII. t.-czikkből. Minden alkalommal nagy közjogászok fejtegették e kérdéseket; elég tehát az én részemről, ha csak ráutalok e törvényekre, a melyekből azok elcsürése, elcsavarása nélkül csakis az magyarázható ki, hogy Magyarország kölcsönös védelemre, de nem közös védelemre van kötelezve. Törvényellenes, helytelen, a nemzeti jog és haderő elsikkasztása tehát az, ha közös hadseregről és közös védelemről beszél ma a többség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ámde miért áldozzon ez a nemzet erre a hadseregre? Miért ajánljon fel ujonczokat? Ez

Digitized by Google

a nemzet ki van szipolyozva. A pénzügyminiszter diadalmas, ragyogó arczczal felelt, a mikor az ellenzék azt kérdezte, hogy mennyi a kormány pénztári készlete és büszke önérzettel vágta oda, hogy 570 millió korona.

Komjáthy Béla: Kérem, azt én mondtam, nem a miniszter!

Pichler Győző: A pénzügyi bizottság jelentéseiből, melyek a lapokban közzététettek, legalább ez az összeg tünik ki. Hogy 570 vagy 510 millió volt-e az: azt nem tudom pontosan, de 500 milliót felülmul az a pénztárkészlet, a mely a kormánynak jelenleg rendelkezésére áll egy oly országban, a mely a legnagyobb gazdasági válsággal küzd, s a melyben ezt az összeget azért gyüjtötték össze, hogy legyen a kormánynak elegendő ereje a katonai követeléseknek eleget tenni, mert elhitették a fejedelemmel, hogyha e nemzetnek szivéből és veséjéből ki nem szivják az állampénztárakba a pénzt, ha a hadügyi reformokra kerül a sor, nem lehet uj adókkal előállni, hanem a kiszipolyozott mennyiséget, mint készpénzbeli tartalékot odaadhatják a közös hadsereg számára.

T. miniszter ur, miért szavazzuk meg mi ezt a törvényjavaslatot? Azt mondják, hogy ezt az óriási hadsereget a nagyhatalmi állás miatt tartjuk fenn. Hol van a mi nagyhatalmi állásunk? Ne méltóztassék hinni, hogy én most frázisokban beszélek, de méltóztassék megmondani, hogy a legutóbbi tiz év diplomácziai eseményeiből hol tünt ki, hogy mi nagyhatalom vagyunk? Soha egy nagyhatalommal ugy nem bántak el, mint velünk szemben. A Balkán-országokból ugy kituszkoltak bennünket, hogy nyoma sincs a mi szuverenitásunknak és nagyhatalmi állásunknak. Francziaország nem törődik velünk, Anglia azt sem tudja, hogy mint nagyhatalom létezünk és Németország, a nagy szövetséges most készül élesre fent karddal agyonvágni gazdasági életünket. Hol van a mi nagyhatalmi állásunk, melytől megijednének ma Európa népei? Méltóztassék egy más okot mondani, mint ezt a frázist, a miért erején tul kénytelen a nemzet vér- és pénzadóval fentartani ezt a lehetetlen molochot, melyet hadseregnek neveznek, a mely megemészt és elfogyaszt mindent, lehetetlenné teszi az ország fejlődését, haladását.

Azért tartják fenn a közös hadsereget, mert ez a hadsereg nem nemzeti, hanem dinasztikus hadsereg, a dinasztiának a testőrsége a közös hadsereg, a dinasztikus hatalomnak fentartása egyedüli hivatása a közös hadseregnek. Merjen ma valaki Magyarországon a hadsereg nemzeti hivatásáról beszélni, kineveti őt a miniszter ur, hogy miképen lehet a katonaságot a nemzeti érzelmekkel, a nemzeti faj fentartásával azonositani, hisz a katonának más a hivatása. Nohát kérdem én az igen t. miniszter urtól, a ki kitünő katonának tudja II. Vilmos császárt, a ki nagyon nagy katonának ismeri őt és a ki a katonai szervezet tökéletességének mintaképeül ismeri el ma Németországot. Nézze csak a miniszter ur, a ki azt mondja, hogy én nem vagyok itt közjogot csinálni, én katonai kérdések miatt vagyok itt, összehasonlitom egy kollégájával, Bülow-val. Azt hiszem, nem sértő hasonlat, ha Németországnak Reichskanzlerével hasonlitom őt össze. Méltóztassék legutóbb, a mult héten mondott beszédeit elolvasni, midőn arról van szó, hogy a lengyelek ellenállnak a germanizálásnak, midőn a legigazságtalanabb kérdésben szólalt fel, mert a lengyelek elnyomása, a nemzeti fajjelleg kiirtása ily módon csak Németországban történhetik meg, hisz minálunk hacsak a helységneveket merjük magyarositani, a szász képviselők és társaik fellármázzák Magyarország barbarizmusával a világot. Méltóztassék — mondom — igen t. miniszter ur Bülow beszédeit elolvasni. Azokban benn van nemcsak az, hogy nem enged abban a kérdésben, hanem az is, hogy német ezredeket fog oda helyezni, mert a német hadsereg ereje, a német ezredeknek igaz germán érzelme lesz neki eszköze arra, hogy megnémetesitse az összes lengyeleket. Mind urgermán ezredeket helyez oda a lengyelek közé, mert azt mondja, hogy a német hadseregnek nemcsak az a hivatása, hogy a német birodalmat külellenség ellen megvédje, hanem az is, hogy hirdesse a német kulturát, a nemzeti egységet és a germán faj hatalmát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igen t. miniszter ur, ez a német hadsereg hivatása, mert a német hadsereg nemzeti, annak minden csepp vére együvé forrott nemzetének multjával, jelenével és jövőjével. Minálunk közös a hadsereg, idegen tehát az érzelme, idegen nyelvben és idegen mindenben, a mi magyar. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a hatalmas nemzetnek, a melynek ipara és kereskedelme kezdi elárasztani az egész világot és a melynek egy nagy utazója van és ez maga a császár, a ki utazik távoli tengerekre empóriumokat teremteni az ő nemzetének, szüksége van hadseregének egyesitő erejére, nemzeti létének létrehozására. Csak a magyar elég erős ahhoz, hogy nyelvében idegen, érzelmében ellenséges közös hadsereget tartson fenn. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha elfogadnám is, a mint hogy nem fogadom el a t. miniszter ur részéről és az önök padjairól oly gyakran hangoztatott érvet, hogy az önálló hadsereg terhét nem viselheti el ez a nemzet, egy hatalmas érvem van ellene és ez a hatalmas érv az, hogy igy sem viselheti el már tovább, mert ha amugy lesz, nemzeti egységünk legalább meg lesz erősitve és ha a nemzeti létért, a nemzeti egységért kell áldozatot hozni, ha oda kell adni az utolsó fillérnek felét is, arra mindig megtalálta a magyar nemzetet a király és megtalálta a kormány is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nemzeti érzelmeinket a közös hadsereg megbénitja, meghamisitja, de elpusztitani nem tudja. Hiába jöttek ránk a mai közös hadsereg elődjei, hiába jöttek reánk a szabadság nagy korszakában és a szabadság nagy har-

Digitized by Google

czaiban a közös hadsereg apái, az ezeket megelőző ezredek: tehetetlenek voltak a magyar nép kaszája, a magyar nép kapája ellen, tehetetlenek a magyar nép lelkesedése ellen és tehetetlenek a magyar nép hadi tudományával szemben, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és csakis a nagy könyörgéssel behozott idegen orosz nemzettel és a mi nemzetiségeink fellázitásával tudott az osztrák fegyver győzni ugy, hogy mikor a győzelem mzgvolt és a győzelemre feleletül a sors odahozta Königgrätzet, akkor közös megállapodással fátyolt vetettek arra a hires győzelemre. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Aztán szavazzunk meg ujonczokat, mikor a delegáczió határoz a költségek felett? Ezek a határozatok a hadsereg ellátása és költségeire kivéttettek a magyar országgyülés kezeiből. Tudja-e a magyar országgyülés bármelyik tagja itt, kivéve néhány beavatottat, hogy pl. most, midőn az egész országban olyan válság uralkodik, midőn nemzetközileg kezdenek tanácskozni, hogyan lehetne a gazdasági válságnak elejét venni, akkor az osztrák iparnak megadja a kriszkindlijét a hadsereg? *(Halljuk! Halljuk!)* Megvan nálam a szerződés, illetékes helyről kaptam leirva. Deczember 19-én a Marine-miniszteriumban Bécsben megjelentek bizonyos urak és tárgyaltak 19-én, 20-án egész délelőtt, és 21-én délelőtt 11 órakor megkötötték a szerződést három pánczélos hajóra 33 millió korona erejéig. Aláirták a szerződést egyrészről Spaun és von Kerz, másrészről a Stabilimento tecnico trieszti hajózási vállalatnak elnökei. Mikor ezt aláirták, a miniszterium az osztrák iparnak kikötött egy millió korona uj beruházást a hajógyártól; mi pedig annak idején nagynehezen tudtunk 100.000 koronát kieszközölni az Adriától a hajóépitéseknél szükséges ipari munkálatok javára. Ugyanakkor, mikor a trieszti hajógyár a hajónak pánczél nélkül való szállitására 33 millió koronás megrendelést kapott, ugyanaz nap délelőtt a vitkovczei vasgyár képviselőivel Rotschild, Guttman és társaival megkötötték a szerződést pánczélok szállitására 13 millió korona erejéig. Karácsonyi ajándék gyanánt tehát összesen 48 millió koronát kapott az osztrák ipar. Ez volt az az ajándéka a hadseregnek, a melyet az osztrák iparnak nyujtott.

Tóth János: Meg van szavazva?

Pichler Győző: No hát t. ház, a kereskedelemügyi miniszter ur nagyon jól tette, hogy odament a honvédelmi miniszter urhoz, időt engedek ennek megbeszélésére, mert épen rá akartam térni kérdésére. A kereskedelemügyi miniszter ur itt kijelentette és nincs is okom kételkedni benne, hogy a quóta arányában a magyar ipar megkapja a magáét. Ezt méltóztatott most sugni a miniszter urnak, jól tudom. *(Derültség.)* Hanem hát, igen t. miniszter ur, hajógyárunk nincs; arról pedig nem tehet az osztrák hadsereg, hogyha nincsen gyárunk, és ha igy nem adhat e megrendelésből 33%-ot. De vannak más gyáraink; és én kérdem a t. miniszter urtól, hogy ha ez a kérdés a szőnyegre kerül, be fog-e számittatni más alkalommal az, hogy az osztrák ipar már ennyit kapott más megrendelésnél? Mert különben nem jön ki az az összeg, hogyha nem kapjuk meg más alkalommal aránylagosan azt, amit az osztrákok a hajógyártás révén már kaptak, és akkor ők többet fognak kapni 33%-kal. Meg fogja-e ezt cselekedni a t. miniszter ur? Hát én kijelentem a t. miniszter urnak, hogy saját érdekében ne adjon választ erre és legyen óvatos. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Én ugy tudom, igen t. ház, hogy a hajóépitésre nézve két részlet be van állitva a delegaczionális jegyzőkönyvbe. De ki ellenőrzi azt, hogy hogyan sáfárkodnak ott a milliókkal? A mikor esetleg ezt a pénzt a jövőben, akár külellenség támadása, akár más okok folytán, nem lehet majd odaadni: hogy lehet megterhelni a nemzetet e 48 millióból reá eső részszel? Már öt év óta hangoztatjuk, hogy a hadilétszám emeltetik, hogy hajókat, uj ágyukat kell csinálni, és hol akad ezzel szemben az a miniszter, a ki Magyarország érdekeinek megóvását kötelességének ismerje? Hol van, a ki a minisztertanácsban felkelt volna és ekként szólt volna: uraim, elkerülhetetlenül gondoskodnunk kell gyárakról, mert ezek a megrendelések be fognak következni és Magyarország akkor a reá eső részből nem fog kapni semmit! Hol van az az előrelátó államférfi. a ki a magyar érdekekről ekként gondoskodott volna? Triesztben egy millió beruházással emelkedik és virágzik az a gyár, a mely a hajómegrendeléseket megkapta. Óriási nagy ez az üzlet, az egész üzleti világ el van ragadtatva, hogy mily előnyösen kötötte meg a Stabilimento az üzletet a tengerészeti miniszteriummal. Nekem sem azért küldötték meg ezt az értesitést, hogy ezeket elmondjam, hanem, hogy lássam, mily drágán csinálják a dolgot. De én ehhez hozzá nem szólhatok, mert nem vagyok szakértő. Egy azonban bizonyos, hogy sohasem adott még a közös hadsereg ilyen karácsonyi ajándékot Magyarországnak. Mikor tette meg a közös hadsereg, hogy a magyar ipar érdekeit annyira szivén hordozta volna, hogy a mikor ily nagy válság van, mint most, odadobott volna neki 48 koronát? Miért hozzanak nekünk áldozatot? Mi majd beruházási kölcsönt veszünk fel, mert a pénztári készletekhez nem szabad nyulni; hiszen jöhet egy exlex állapot, a mikor a pénztári készletekkel lehet az ország ügyeit tovább vezetni, vagy jöhetnek katonai követelések, és akkor majd a pénztári készletekből lehet kivenni az azokra szükséges összegeket.

Miért áldozzunk tehát mi, t. képviselőház? Nincsen semmi értelme. Anyagi érdekeinket lábbal tiporják, nemzeti érzelmeinkről pedig tudomással sem birnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a mint az ókorban nem volt törvény az apagyilkosságra, mert a törvényhozók nem is tudták feltételezni, hogy valaki

Digitized by Google

még az édes atyját is meggyilkolhatja, ép ugy a közös hadseregben még a gondolata sem fogamozhatik meg annak, hogy valaki hazafias érzelemmel eltelve lehessen. Igy hát, t. képviselőház, ezt a törvényjavaslatot, a mely ellenkezik nemzeti érzelmeinkkel, nemzeti vágyainkkal, ellenkezik összes jogainkkal, ellenkezik minden érzelmeinkkel és minden gondolkozásunkkal, ezt a törvényjavaslatot az a párt, a mely hivatva van a magyar föld népének, a magyar föld népe milliói érzelmeinek visszhangot adni e házban, el nem fogadhatja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Van itt három jelentés, t. képviselőház, de mielőtt ezekre áttérek, engedje meg az igen t. miniszter ur, hogy két katonai kérdésben alkalmat adjak neki nyilatkozni. Az egyik a becsületbiróság, a másik a katonai büntető törvénykönyv kérdése.

T. ház! A becsületbirósági eljárás reformját sürgetjük itt már évek óta *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1875-ben egy császári és királyi rendelet folytán lett ez a becsületbirósági eljárás meghatározva. T. ház! Rövid néhány hónap előtt történt egy esemény, a mely különösen a miniszter urat is érintheti és a mely talán legjobban magyarázza meg azt, hogy a miniszter ur miért bánik el itt olyan röviden a mi beszédeinkkel. Én azt hiszem, ő érzi, hogy alkotmányos miniszter, hogy itt sikamlós a talaj és olyat csuszhatik ezen a talajon, hogy még az alapját képező táborszernagyi pozició is meginoghat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ne féltsen engem! *(Derültség.)*

Pichler Győző: Kijelentem, hogy én ezt igy értem. Meg is mondom miért. Én értem azt az érzületet. A ki mint katona békében és háboruban hűségesen szolgálta császárját és királyát, a ki abban elérte, hogy a bátorság legmagasabb rendjének kanczellárja lett egyéni tulajdonai által... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* ... a tényeket nem lehet eltagadni; elég baj, hogy épp a mi miniszterünk... *(Nagy derültség a szélsőbaloldalon.)* ... akkor, igen t. miniszter ur, nem lehet evvel a gondolattal megegyeztetni, hogy egy elejtett szó, egy elcsavarítható mondat, — nem az ellenzék részéről elcsavaritva, mert avval nem törődik a miniszter ur...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem bizony!

Pichler Győző: ... hanem a katonáéktól esetleg azt a már talán nagyon is becsületesen elhasznált kardbojtot egy kicsit fenyegeti. Mert, igen t. miniszter ur, mint táborszernagy, mint szabadságolt állományu táborszernagy, nem áll ön katonai hatóság alatt?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem!

Pichler Győző: No hát két hónap előtt egy Feldmarschal-Lieutenanttal, a ki pedig már nyugdijban van, azért, mert egy tiszti gyülésen, a hol kölcsönös segélyezésről folyt a tárgyalás, s a hol meg akarták óvni a nyugdijazott tisztek családját az éhinségtől, nyilatkozni mert Krieghammer ellen, mi történt? *(Halljuk! Halljuk!)* Neki álltak, összehivták a becsületbiróságot és rang- és becsületvesztésre itélték el azt a táborszernagyot, és csakis ő Felsége a király, illetve a legfőbb hadur volt az, a ki magasztos gondolkozásával, mert az illető épp ugy, mint Fejérváry miniszter ur békében és háboruban egyaránt hűségesen szolgálta a hazát, megkegyelmezett neki, ugy hogy megtarthatta rangját az az öreg ember, a ki csak azt tette, hogy eltalálta magát szólani a hadügyminiszter ellen.

Táborszernagy ur! Miniszter ur! Higyje el, tudjuk, miért beszél olyan hányi-veti módon! Fél, hogy a becsületbiróság elé állitják, ha bármiben nyilatkozik. Ha amazt el lehetett csapni: közjogi kérdésben el lehet csapni egy táborszernagyot is! *(Nagy derültség és zaj a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nagyszerü volt! *(Derültség.)*

Pichler Győző: No hát, igen t. képviselőház, nem kell reformálni azt a becsületbiróságot? Még mindig azt mondja a miniszter ur, hogy ez annak a hadseregnek a belügye? Nincsen törvényünk rá, de megigérték nekünk azt a törvényt; lesz ráutalás még a vita folyamán, hogy az 1875-ik évi osztrák császári királyi rendelet az, a melylyel szabályozták.

A mi pedig a büntető törvénykönyv reformját illeti, erre nézve nyilatkozott a miniszter ur, nyilatkozott már nagyon sokszor, a pénzügyi bizottságban, azt hiszem, határidőt is tüzött ki.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem én!

Pichler Győző: Pedig, t. ház, nagyon szükséges volna annak a büntető törvénykönyvnek a reviziója. Ezt a hadsereg iránt való bizalom és szeretet, az uralkodóház intaktsága és érintetlensége, a katonatisztek becsülete követeli meg; mert ez a büntető biróság olyan határozatokat hoz, a melyek kétséget, félelmet keltenek az emberi lélekben. Én nem akarok most pro vagy kontra beszélni senki érdekében, de a mely büntető törvény mellett olyan itéletet lehet hozni, mint a milyen itéletet hoztak Mattasich-Keglevich ügyében: *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azt a büntető eljárást el kell törölni a föld szinéről. Mert a mikor az egyik biróság azt mondja ki az indokolásban szóról-szóra, hogy valaki váltót hamisitott a trónörökösné nevére és a királyi családdal rokonságban álló szász-kóburg-góthai herczegnő nevére és megkárositotta az illető feleket 400.000 forinttal és ezért nemességének elvesztésére, tiszti rangjától való megfosztásra és hat évi sulyos börtönre itélte, sulyositva minden hónap 15-én bőjttel, 25-én kemény fekvőhelylyel és minden év első és hetedik hónapjában magánzárkával, s a mikor az elitélt már évek sora óta sinylődve

Digitized by Google

a börtönben, végre reviziót kap és a másik itélet megczáfolja az előző itéletet, de helybenhagyja a rendelkező részét: ez az állapot tarthatatlan! Ne méltóztassék azt hinni, hogy szenzácziókban utazom, mikor ezt itt felhozom, mert ha ezt akarnám, akkor részleteket hoznék fel, nagyon érdekeseket. De ezt nem cselekszem, nem is volna helyes dolog, de hogy ha ilyen itéletek hozathatnak a XX. században, akkor arról beszélni, hogy a katonai büntető törvény csak egy perczig is életben maradhat, lehetetlenségnek tartom. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Itt van egy szomoru jelentés, az öngyilkosságokról. Nem arra vagyunk mi kiváncsiak, hogy hány ember lett öngyilkos. Az a szám rideg, azt a hadsereg nagy létszámával arányba hozva, még mindig beszélhet arról a miniszter ur, hogy nem magas! Csakhogy nincsen statisztika arról, hogy a polgárság közül hányan lesznek öngyilkosok. És higyje el a miniszter ur, hogy bár a polgárság jóval számosabb, a hadseregbeli öngyilkosságok arányszáma sokkal nagyobb, mint volna a polgárságé. Különben ez is a közös hadsereg speciális érdeme. Nagy hadi tetteket nem lehet még betudni neki, talán a jövő fogja majd meghozni, de egyben vezet az összes európai hadseregek közt: az öngyilkosságok számarányában. Sehol a világon öngyilkosságok olyan nagy számban nem történnek, mint nálunk. Németországban 67 történt, — tiz évvel ezelőtt, a Liebenféle kimutatás szerint, a melyet már egyszer bátorkodtam felemliteni — Olaszországban 40, Franciaországban 92, Belgiumban 21, Angliában 23, a kancsuka országában, Oroszországban pedig 20. No már, kérem, igen tisztelt képviselőház, ha erről a dicsőségről szaval majd a miniszter ur, ebben a dicsőségben — épen ugy, mint a hogy az előbb ő volt velem egy véleményen — én is egy véleményen vagyok a miniszter urral.

Itt vannak a tiszti áthelyezések. A számok nem bizonyitanak semmit. Méltóztassék előhozni az okokat és minden egyes esetben itt a ház asztalára letenni és akkor ki fog tünni, hogy mi az oka. Érzelmeink nem vonzanak a hadseregbez. Nincs az a magyar ember, a ki büszke volna a közös hadseregre; de nincs az a német ember, a ki nemzeti hadseregére büszke ne volna. A miniszter ur felhozta Franciaországot a multból. Franciaországban a hadseregről nem irnak. Tudja-e a miniszter ur, hogy a franczia nemzet a nemzeti gloire-t, a nemzeti dicsőséget látja abban? Önfiaiban látja azt; és annyira látja, hogy a midőn az erőszak, a túlnyomó erő letörte azt a nemzetet, a midőn leigázta Poroszország, a gloire iránti érzelmekből milliárdokat áldozott azért, hogy nemzete megmaradjon, hogy hadseregét ujra szervezhesse. Ott megvan az a nemzeti érzés; ott ép ugy, mint Németország iskoláiban, mikor tornázik az a gyermek és kezében a buzogánynyal moulinet-kat csinál, mikor lelkesedve csinálja és kérdezik tőle, mit fáradsz: azt mondja: én Németországnak csinálom ezt. Ép ugy megvan ez Franciaországban is. De minálunk mi vonzza oda az ifjuságot? Mi adjon neki otthont abban a közös hadseregben, a mely érzelemben, gondolkozásban és nyelvben tőle idegen? Az elhagyatottság és a félelem érzete az, a mely megszerezte a közös hadseregnek azt a dicsőséget, hogy a legnagyobb száma legyen az öngyilkosságok tekintetében. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi pedig a tiszti áthelyezéseket magukat illeti, erre nézve egyszerüen furfangos politikát folytat a t. miniszter ur. Mert én nem reflektálok az egy évre szóló kimutatásra. Én csak azt tudom, hogy tiz év alatt, a mióta a t. miniszter ur ott ül, több mint 700 katona lett áthelyezve a közös hadseregből a honvédségbe *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez az!)* előmenetel, haladás, avancement alakjában. S a mi ezt az áthelyezést illeti, én ezzel a kimutatással nem is törődöm; a mióta megcsinálta a miniszter ur a honvédelemre nézve a közös vezérkart, azóta kiölték a magyar honvédségből az ambiczió, a katonai pálya iránti szeretetet. És most, hogy felakarták azt buzditani és gr. Apponyi Albert kisajátitott programmja alapján akadémiákat állitottak és megigérték, hogy ott nem lesz német tanitás és nem lesz német nyelv, aztán a legfontosabb tárgyakat a magyar honvédiskolákban mégis németül tanitják, a honvédelmi miniszter ur oda léphet a legfelsőbb hadur elé és mondhatja: »Ich habe meine Aufgabe gut durchgeführt.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezekben akartam elmondani azokat, a mik vezetik személyemet, a midőn e törvényjavaslatot el nem fogadom és vezetni fogják mindaddig, a mig nem tartják meg törvényeinket, a mig minden törekvés oda nem irányul, hogy meglegyen az, a mihez ősi jogunk van: nemzeti, független magyar hadseregünk.

A törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Következik a tárgyalás folytatása.

Kubik Béla jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A tárgyalás alatt lévő javaslat, a mely a f. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szól és a mely a ma elfogadott javaslaton alapul, sulyos véradót ró a nemzetre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar törvényhozás mindenkor ugy fogta fel az ujonczok megajánlásának jogát, mint egyik nagy alkotmányjogi garanczját. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Ezt számos törvényünk bizonyitja, de bizonyitja az a körülmény is, hogy az 1867: XII. t.-cz. is 12. §-ában uj bástyákkal támogatta és vette körül ezt a garanczját, a mikor

Digitized by Google

kimondotta, hogy a megajánlás föltételeinek megállapitását az ország magának tartja fenn. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És tényleg a költségvetési törvényen kivül ez a legfontosabb, leghatalmasabb fegyver a nemzet kezében a hatalommal szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1848. előtt ezt a jogát akként gyakorolta az országgyülés, hogy hozzáfüzte ennek a kérdésnek tárgyalásához nemzeti sérelmeit, előadta a hadsereg belszervezetére vonatkozó kivánságait, annak személyi ügyeit és kikötötte, hogy csak ugy ajánlja meg az ujonczokat, ha a nemzet sérelmei orvoslást nyernek. Ha az 1848. előtti törvényhozás igy gondoskodott, mennyivel inkább kell nekünk fokozottabb mértékben gondoskodnunk, mikor a mi kezünkből a hadügy ellenőrzésének jogát kivették, mikor a hadügyre mi közvetlen ellenőrzést nem gyakorlunk, hanem csak a delegáczió utján, a hol csak közvetve kapunk ugy a hogy, felvilágositást. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pártállásomnál fogva, de egyéni meggyőződésemnél fogva sem fogadhatom el ezen javaslatot, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert nem 43.889, de egyetlen magyar ifjut sem adok annak a hadseregnek, melyet közösnek neveznek ugyan, de nem is közös, hanem sült német, illetve osztrák, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mely törvényes függetlenségünknek és állami önállóságunknak negációját képezi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem vagyok hajlandó egy ujonczot sem megszavazni annak a hadseregnek, mely érzelmi közösségben velünk nincsen, mely államot alkot az államban, mely magát azonositani ezzel a nemzettel nem akarja és nem tudja, melynek tagjai a magyar alkotmányra esküt nem tesznek *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mely épen ezért nemzetellenes cselekedetekre, alkotmányunk megtámadására, sőt nemzetünk leigázására is felhasználható a hatalom által. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Meg is történt!)* Nem vagyok hajlandó megszavazni egyetlen ujonczot sem annak a hadseregnek, melynek tisztikarának legnagyobb része a helyett, hogy a nemzeti kulturában velünk vállvetve közremüködnék, kulturánknak esküdt ellensége és a germanizácziónak egyik leghatalmasabb eszköze, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mely nem tudja levetkőzni azt a hagyományos szellemet, melyet azon időből örökölt, midőn még császári zsoldos csapat és e szerint tisztán a császárnak eszköze volt, s a mely hagyományos szellem Königgrätzhez vezette, hanem át akarja vinni e szellemet a mai néphadseregbe is, és a mely ezen elvénél fogva negácziója és ellensége mindannak, a mi magyar. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vagy kérdem én, lehetséges-e ma, hogy ezen hadsereg körében a magyar nemzet ifjusága magyar müveltséggel és ott magyar müveltséget nyerve, részt vehet a haza szolgálatában? Kérdem én: ezen közösnek csufolt hadseregnek a hősei a mi nemzeti hőseink-e és nem inkább azokat állitják-e oda követendő mintaképül a serdülő ifjuságnak, a kiket e nemzet átka sujt? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ily körülmények közt, midőn a magyar ifjuságnak ki kell vetkőznie magyarságából, meg kell tagadnia mindazt, a mi neki szent, a mit szentnek tekintett mindaddig, mig a hadseregbe bevonult, ennek a hadseregnek ujonczokat én, és azt hiszem, ez a párt megadni nem fogunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor igen t. képviselőtársam a napokban igen élénken adta elő azon érzelmi ellentétet, mely kifejlődik az ifjuban, midőn a hadsereg kötelékébe lép, midőn mindannak ellenkezőjét tanitják ott, a mit eddig szépnek, jónak és nemesnek tartott. Csak a ki velem együtt a hazafias elkeseredés ezen skáláján keresztülment, csak az tudja felfogni azon fájdalmat, melyet a magyar ifju ott érez. A t. miniszter ur, a ki a közös hadsereg emlőjén táplálkozott és nevelkedett, ezt az érzelmet megérteni nem képes. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ezt tőle nem is kivánhatom, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert nem értheti meg, mikép fájhat a magyar ifjunak az, midőn eltiltják ott az édes hazai nyelv használatától, midőn megtagadtatják vele nemzeti szineit, midőn ott a nemzeti himnusz helyett az általa gyülölt Gott erhalte *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hangjait kell hallania, midőn meg kell hajolnia a fekete-sárga zászló előtt, a mely ránk mindig gyászt hozott és mint Geszler-kalap ma is itt van az országban, annak megalázására. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezen általános elvi álláspontomon kivül azonban vannak oly tények és körülmények, melyek kizárják azt, hogy még ha ezen elvi álláspontomon kivül állanék is, megszavazhassam ezt a javaslatot. *(Halljuk! Halljuk!)* E tények olyanok, a melyek t. a miniszter ur ellen bizalmatlanságra hangolnak. Mert tudjuk azt, hogy az igen tisztelt miniszter ur a helyett, hogy arra a csekély alapra helyezkednék, melyet e nemzet jogai számára az 1867-iki törvényhozás még meghagyott és segitene nekünk vállvetve az ország jogainak fejlesztésén dolgozni, e helyett odaáll az ellentáborba, s azt a kevés jogot is, a mit fenntartottak törvényeink, megcsorbitani, attól is minket megfosztani igyekszik és ezen dolgozik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az 1867 : XII. t.-czikknek 11. és 12. §-a még magyar hadseregről beszél; az 1868 : XL. és 1879 : LI. törvényczikkek már nem ismerik e kifejezést: »magyar hadsereg«, hanem magyar sorhadi csapatokról szólnak. A ki valaha katona volt, tudja, mily óriási különbség van e két kifejezés között. De tovább menve, az 1889 : VI. t.-cz. 14. §-áról folytatott nagy vita még mindenkinek élénk emlékezetében lesz. Tudjuk, hogy ezen szakaszban nagy közjogi sérelem rejlett. A nemzet azon jogát, hogy az ujonczkontingenst

Digitized by Google

10 évenkint megállapitja, el akarták sikkasztani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Meg is dobálták érte!

Nessi Pál: Nagy és nehéz küzdelmet folytatott az ellenzék, és pedig elismerem, mindkét ellenzék, mert az akkori mérsékelt ellenzék hazafias támogatásával sikerült a miniszter urnak eme törekvését meghiusitani. Nem sikerült azonban a miniszter urnak egy másik törekvését meghiusitani, a melylyel teljes diadalt aratott és ez az, hogy a 14. §-ban az addig kontingentált póttartalékot most már nem kontingentálta és ez által kiszolgáltatta a nemzet összes harczképes ifjuságát a hadügyi kormánynak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Höchster militärischer Schwindel!

Nessi Pál: Ezek tények, törvényekből czitált tények, melyeket letagadni semmiféle előkelő előadással és elcsavarintással nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Nem is akarják tagadni!

Nessi Pál: Midőn az egész harczképes ifjuságot a hadsereg számára lefoglalta a hadügyi kormány, akkor tagadták ezt a tényt, s azt mondták: legfőlebb addig mennek el, amig körülbelül 40%-a a megállapitott véderőnek ez által biztositva lesz, hogy netán szükséges pótlások esetére ez a negyven perczent rendelkezésre álljon. Mi történt azóta? Bevallotta a t. előadó ur a tavalyi tárgyalások alkalmával, hogy ezen nem kontingentált póttartalék száma immár a négyszázezret meghaladja. Mi természetesebb, mint hogy ennek folytán a hadügyi költségvetés is rendkivül megnövekedett és, a mint azt Horánszky Nándor és Bolgár Ferencz képviselő urak annak idején kimutatták, még a békelétszám is emelkedett.

Pichler Győző: Erre kár őket emlékeztetni!

Nessi Pál: Pichler képviselő ur már előzőleg felhozta a büntetőtörvénykönyv állapotát.

Győry Elek: Az iszonyatos.

Nessi Pál: T. ház! 1869-ben az akkori igazságügyminiszter, Horváth Boldizsár, már azt mondotta, hogy mennél rövidebb idő alatt a modern kor követelményeinek megfelelő büntetőtörvény és eljárás fog életbeléptettetni. Tehát 33 esztendeje annak, hogy egy miniszter a magyar parlamentben ünnepélyes igéretet tett erre nézve. És ime 33 év mulva ott állunk, hogy e javaslat még mindig a kezdeményezés stádiumában van. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tavaly a miniszter ur betegsége folytán Gromon Dezső t. államtitkár ur képviselvén az ő reszszortját, ha jól emlékszem a napra, 1900. deczember 10-én kijelentette, hogy a tervezet készen van, de a honvédelmi miniszteriumban csekély 150 módositást akartak hozzácsatolni és ennek következtében Hanskarl hadbiró-tábornokot felküldötték Bécsbe, hogy személyes közbenjárásával siettesse ezen javaslatnak megszövegezését. Nagyon kiváncsi volnék tudni, hogy Hanskarl tábornok ur hazajött-e már Bécsből? *(Élénk derültség.)*

Pichler Győző: Én meg arra vagyok kiváncsi, hogy él-e még az előadó, mert az mind meg szokott halni! *(Derültség.)*

Nessi Pál: Tehát 33 esztendő után még mindig ott vagyunk, hogy egy ósdi, elavult, a jogszolgáltatásnak minden garancziáját nélkülöző büntető törvénynek és eljárásnak szolgáltatjuk ki ifjainkat a XX. század nagyobb dicsőségére.

Győry Elek: Szégyen is az országra!

Nessi Pál: Ott vagyunk, hogy vádló, védő és biró egy személyben az auditor. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Győry Elek: Más ország nem türné el!

Nessi Pál: T. ház! Törvényben tiltották el, hogy nem szabad a testi fenyitést a hadseregben alkalmazni. És ott vagyunk ma, hogy a ki ismerős a kaszárnyaélettel, naponként láthatja, hogy a kikötést ma is folytonosan alkalmazzák.

Pichler Győző: Ezt a kikötést fentartották maguknak! *(Derültség a szelsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: De hogy milyen a bánásmód a közös hadseregben, azt legjobban igazolja az igen t. miniszter urnak beterjesztett jelentése az öngyilkossági esetekről. Ha nézzük ezt a kimutatást, látjuk, hogy 1898-ban 118, 1899-ben 148 és a mult esztendőben ismét 141 katona lett öngyilkos a közös hadseregben. Tehát eldobták maguktól a legdrágább kincset, a melylyel birnak, a tavasz virágában, abban a korban, mikor erőtől duzzadva, jobb jövőt remélhetnének. Végtelenül szomoru statisztika ez, igen t. ház és igen t. miniszter ur. De ezen statisztikából nem tudunk magunknak tájékozást szerezni arról, hogy ezen öngyilkossági esetek mire vezethetők vissza. És e tekintetben érdekes esettel állunk szemben. 1892-ben az ujonczmegajánlási törvény tárgyalása alkalmával az igen t. miniszter ur igéretet tett Irányi Dánielnek, hogy ezen eseteket ezredenként ki fogja mutatni és lehetőleg azok okát is közölni fogja ott, a hol kideritették. A tavalyi tárgyalás alkalmával 1900-ban a miniszter ur távollétében Major Ferencz volt képviselő ur e kérdést ujból felvetette és akkor az államtitkár ur azt mondotta, hogy ő erre nem hajlandó, mert ezt szükségesnek nem látja. Én azt hiszem, hogyha egy magyar miniszter a parlamentben kötelező igéretet tesz, azt az államtitkár ur meg nem czáfolhatja és miután nem tudom, mi az igazi álláspontja most a miniszteriumnak, bátor leszek egy határozati javaslatot beterjeszteni, a melyben erre utasitani kérem a miniszter urat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Én nem tudom, mivel a parlamentnek sokkal fiatalabb tagja vagyok, vajjon a miniszter ur eleget tett-e valaha igéretének; de mindenesetre érdekes lesz ezt tudni, mert az idei jelentésben ennek az igéretnek semmi nyoma sincs.

A második jelentés, a melyet az igen t. miniszter ur korábbi igéretéhez képest beterjesztett és a melyet ma a törvényjavaslattal kapcsolatban tárgyalunk, a közös hadseregből a

Digitized by Google

honvédséghez történt áthelyezésekre vonatkozik. Mondanom sem kell, hogy ez is igen szomoru eredményre vezet, minthogy tavaly 36, az idén 52 áthelyezés történt, tehát sokkal sulyosabb helyzettel állunk szemben, és a mi leginkább feltünő, az, hogy a törzstisztek közt tiz áthelyezés történt. En azt hiszem, hogy ezek az áthelyezések nem alkalmasak arra, hogy a honvéd tisztikarban az ambicziót neveljék, de igenis alkalmasak elkeseredést támasztani és szülni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi végül az önkéntesek kérdését illeti, a beterjesztett kimutatás szerint, — a melyre a t. előadó ur nem volt szives reflektálni, annyira nem tartotta fontosnak, csak egyszerüen kijelentette, hogy ilyen jelentések érkeztek be, kérem azokat tudomásul venni, vagy a kinek tetszik, nézze meg magának — ezen igen fontos jelentések szerint azt látjuk, hogy az idén ismét csak 78 százalék tette le a tiszti vizsgát, 20 százalék pedig megbukott — mindig csak a közös hadseregről beszélek. A második évet szolgálta 65, ebből iskolába lett bocsátva 40, vizsgálatra lett bocsátva 21, ebből a 21-ből letette a tiszti vizsgát 8 és megbukott 13.

Ebből csak azt látom, hogy igazuk volt a második szolgálati esztendő ellenzőinek, mert ennek semmiféle eredménye nincsen. Ha 65 ifju közül csak 8 tudja letenni a vizsgát, akkor a t. miniszter ur azt a czélt, a melyet maga elé tüzött, a tiszti kontingens szaporitását, ezzel elérni nem fogja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kár tehát ezt az intézményt fentartani, a mikor ezzel csak ifjainkat a tanulástól és más polgári foglalkozásuktól vonjuk el és az amugy is rossz viszonyok közt lévő családapákat arra kényszeritjük, hogy fizessenek fiaikért egy improduktiv munka és foglalkozás miatt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Mindezen hazafias aggodalmaim és elvi álláspontomnál fogva természetes, hogy ezen javaslatot el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Egy görög hitrege jut eszembe, a midőn a közös hadseregre gondolok. Minos király kapott egyszer ajándékba egy hatalmas szép bikát Poseidontól, hogy áldozza fel azt az isteneknek. Ő azonban nem áldozta fel, a miért az istenek megharagudtak rá és megbüntették azzal, hogy a királyné természetellenes viszonyt folytatott a bikával, a melyből egy félig ember, félig állat született, a melyet Minotaurosnak neveztek. Ez a Minotauros Kréta szigetén a labirinthusban lakott és azt követelte, hogy minden esztendőben Athén ifjuságának szine-virágát áldozzák fel neki. Ez mindaddig meg is történt, a mig Theseus meg nem jelent és a Minotaurost meg nem ölte. Ilyen szörnyeteg ez a közös hadsereg, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely évente a nemzet vérét és a nemzet szine-virágát követeli tőlünk nemzetellenes czélokra, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és elvonja azt a nemzeti kulturától. Természetes tehát, hogy én ezt a javaslatot még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el, hanem bátor vagyok a már előbb jelzett határozati javaslatot beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Határozati javaslat:

A honvédelmi miniszter utasittatik, hogy ugy a közös hadsereg magyarországi csapataiban, valamint a honvédségnél előforduló öngyilkossági esetekről az ujonczozási törvényjavaslattal egyidejüleg évenkint beterjesztendő jelentése kapcsán oly kimutatást is terjeszszen elő, mely az öngyilkossági esetek számát ezredenkint mutatja ki, s egyuttal azok okait is, ha az ki van deritve, kitünteti. Valamint annak megjegyzését is, hogy a szolgálati idő hányadik évében történt.« *(Hosszas élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Miután a határozati javaslatot beadója már felolvasta, talán nem szükséges, hogy az ujra felolvastassék. *(Helyeslés.)*

Kiván még valaki szólani?

Rátkay László képviselő ur!

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon rövid időre fogom igénybevenni a t. képviselőház figyelmét, s meg is fogom indokolni, hogy miért akarok ebben a kérdésben röviden felszólalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Madarász József t. képviselőtársam a napokban mintegy szemrehányólag emlitette az ellenzéknek ...

Tóth János: Nincs joga hozzá!

Madarász József: Nem is szemrehányás volt!

Rátkay László: . . . hogy nem vesz részt kellő erővel, ugy, a mint ez a kérdés az ő igazságtalanságaival és a nemzet jogait tipró törvénytelenségével követelné ezen törvényjavaslat tárgyalásában. Megengedem, hogy t. képviselőtársam emléke előtt nagy idők állanak; t. képviselőtársam emlékezetét besugározzák azok a képek, midőn Magyarországon volt olyan idő, hogy a szabadságtól megrészegedett nemzet képviselőháza mint egy ember állott fel, s Kossuth Lajosnak arra a felhivására, hogy a haza veszélyben van, esküre emelt kézzel kiáltották: Megadjuk! A hazának mindent! Csakhogy, t. képviselőház, 50 esztendő mult ám el azóta, és az az 50 esztendő a nemzetnek erejét, erkölcsi ellentálló képességét és bátorságát nem emelte. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ma már férfiakat alig találni a nemzetben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőtársam! Az embernek orczáját szinte égeti a szégyen, vajjon felálljon-e, beszéljen-e ebben a kérdésben, midőn ki van téve annak az eshetőségnek, hogy a t. honvédelmi miniszter ur, — megengedem egészen jóhiszemüen — és ez a szerencséje neki, és szerencsétlenségünk nekünk — *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a közjogot félredobva és kardot véve a kezébe, mondhatnám: avval az alkotmánynak minden virágát huszárosan levagdossa, és a t. képvi-

Digitized by Google

selőház nevetve tapsol ezen jelenetnek! Tapsol, midőn a magyar nemzet legfontosabb jogai nevetségessé tétetnek. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Ugy van! Szégyen, gyalázat!)* Nagyon meggondolja tehát ma egy mélyen érző és hazájának alkotmányát féltő képviselő, vajjon mikor használ nemzetének többet: ha hallgat-e keserüséggel, vagy ha ilyen jeleneteket enged ismétlődni, a magyar képviselőházban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszter ur tegnapelőtt, de nem is a miniszter ur, mondjuk, hogy a nyugalmazott táborszernagy *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szolgálatonkivüli!)* azt mondta: mit neki a magyar közjog, ő nem azért van itt a magyar parlamentben, hogy közjogot magyarázzon, ő azért van itt, hogy teljesitse azt, a mit a hadsereg követel, és a végén odavezette, hogy mit neki a jogi elmefuttatások, itt a tények határoznak.

Mondjuk, a t. miniszter ur elfogadta azt, a mit Faust-ban mond Goethe, hogy minden elmélet szürke, csak az életnek aranyfája zöld, nos hát, t. miniszter ur, most egy pillanatig én is erre az álláspontra helyezkedem. Nézzük a tényeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vajjon önök, t. többség, a kik azért és egy olyan programm alapján jöttek be a parlamentbe, hogy az 1867 : XII. t.-cz.-et továbbra is fentartsák, jogos alapon állanak-e? Van ma már 1867 : XII. t.-cz.? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincs!)* Méltóztassék nekem felelni erre. Ma már nincs 1867 : XII., mert annak mélységes mély gyökere abban a föltevésben volt, hogy mind a két államban teljes alkotmányosság van. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Nos hát t. miniszter ur, itt vannak a tények. Ha arról beszélünk, hogy lehet-e a közös hadseregnek ujonczokat megajánlani évről-évre, akkor, mikor négy esztendeje odaát a Reichsrathban az alkotmányos képviselet szünetel, itt vannak a tények, ez már nem szürke elmélet. Ha tehát a miniszter ur tényeket akar, akkor ezekkel a törvényjavaslatokkal igazság szerint ebben a parlamentben ma nem is lehet komolyan előlépni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldaloldalon.)*

A t. miniszter ur és a t. előadó ur is olyan külső formulának veszi ezt, hogy a magyar nemzetnek kötelessége megajánlani az ujonczokat, mert a közös hadseregnek szüksége van erre. Szinte csodáltam, hogy a miniszter ur, a kiben becsülöm azt az őszinteséget, a melylyel a magyar alkotmányosságról igen sokszor nyilatkozik, hozzá nem tette, hogy szavazák meg, t. uraim, mert igy legalább megvan az alkotmányos formája, mert ha nem szavazzák meg, akkor is behajtom az ujonczokat, akkor is meglesz a közös hadsereg. *(Derültség és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Tehát jobb önöknek, ha abban az ábrándban élnek, hogy alkotmányosan és törvényesen megy a dolog. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Pedig t. miniszter ur, a magyar nemzetnek ez a joga évszázados keservek talaján kinőtt vérvirág. A t. miniszter urnak soha sem volna szabad elfelejtenie, és nem volna szabad elfelejtenie egyetlen honvédelmi miniszternek sem, a ki itt ül a parlamentben, hogy midőn a magyar nemzet Mohácsnál vérzett, midőn védte azt a hatalmat, a mely ellenünk van, akkor annak a hatalomnak első dolga volt ott a harczmezőn a vérében fetrengő magyartól elvenni kardját és a tulhatalmas királyi hatalom ellenében nekünk most nincsen egyebünk, mint az ujonczmegajánlás. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Soha sem volna szabad ezt elfelejteni, t. miniszter ur és t. előadó ur; a dolog lelkét kellene szem előtt tartani és nemcsak a formulákat elmesélni, hogy ez a törvényjavaslat már lejárt, meg kell ujitani, mert a közös hadseregnek szüksége van rá.

Hát hiszen, ha csak rövidesen nézzük, ugyan micsoda okon, micsoda jogon ajánljuk meg mi az ujonczokat annak a közös hadseregnek? Majd rá fogok térni, hisz felszólalásomnak ez volt az egyedüli czélja. De mielőtt ezt tenném, méltóztassanak megengedni, hogy kettőt jegyezzek meg. Vajjon van-e ilyen képtelenség az egész világon, hogy egy nemzetnek alkotmányát, hazáját, békéjét, minden jogát olyan hadsereg védje, a hol még az sincs föltételül kikötve, hogy az illetőnek honpolgárnak kell lennie? Hát nem képtelenség az, t. ház, a legfontosabb védőjogot, a kardot, olyan hadseregnek a kezébe adni, a hol nem honpolgárok a katonák, a melynek tagjaitól azt, hogy a nemzet tagjai legyenek és hogy e nemzet jogait védelmezzék, viszonértékül meg nem követelik? A delegáczióban felhozták a mult esztendőben ezt a kérdést, hogy 1868-ban, gondolom, egy felségrendelet jelent meg, a mely megigérte a nemzetnek, hogy a közös hadseregben, magyarországi ezredekben csak olyanok fognak tisztekül alkalmaztatni, a kik magyar honpolgárok. Ez a felségirás megvan! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A magyar csapatokban!)*

Attérek most arra a hirlapi czikkre, a melyet a »Budapesti Hirlap« deczember hó folyamán irt.

T. képviselőház! Igaz-e ez a dolog, nem igaz-e, nekem módomban megbirálni nincs, de a t. miniszter urnak igenis van. Egyet tudunk, t. ház, azt, hogy Magyarországon minden nemzetiség jogositva érzi magát e nemzetet sértegetni ott, a hol akarja. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Azt tudjuk, t. ház, hogy mindenki, a ki a magyar nemzetet önérzetében, becsületében sérti, védve lesz és mindenki, a ki a magyar nemzet jogát védeni és a sértést megtorolni akarja, az meg lesz büntetve. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* A miniszter ur a fejét rázza rá, majd rájövök erre a kérdésre és bebizonyitom. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nem volt tehát elégséges, azt mondani, hogy ez egy

Digitized by Google

alaptalan vád, hogy nem tartom érdemesnek a birálatra. Ha a t. miniszter ur venne magának annyi fáradságot, hogy csak egy napra lemenne Zágrábba, nem mint honvédelmi miniszter, hanem mint egyszerü magánember, meg vagyok győződve, hogy ide állana másnap a parlament elé és azt fogná mondani: bocsánatot kérek, nem tudtam, hogy Zágrábban minő hangulat van; én azt, a mi abban a czikkben van, most már valószinünek tartom és a vizsgálatot elrendelem. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Nem meri mondani!)*

T. ház! nézzünk csak ennek a kérdésnek egy kissé a mélyére. Azt mondja a t. miniszter ur, hogy nem szabad a hazaárulás vádját ugy felületesen odadobni. T. ház, a hazaárulás nagy dolog; mindenütt másutt egy pillanat alatt tisztában van vele az ember, hogy mi ez a vád, csak Magyarországon nem. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* legkivált akkor, a midőn arról van szó, hogy a hazaárulás vádját a hadsereg megérdemli-e.

Miben áll ez a hazaárulás? Csak egy-két tényt vegyünk. Egy nemzetnek ősi nyelvét elárulni, nem hazaárulás-e? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Nálunk, ugy látszik, nem!)* Ugy-e bár, t. miniszter ur, és a közös hadsereg, maga a t. miniszter ur és az egész kormány a magyar nyelvet nem árulják-e el lépten-nyomon? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Hát Fiumében nem árulta-e el Széll Kálmán? *(Az elnök csenget.)*

Rátkay László: Az alkotmányt vagy annak egyes részeit, tételes törvényeket meg nem tartani: ez bizonyos értelemben nem hazaárulás? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. kormány, maga a t. többség, ha ezt a kérdést igy vetjük fel, igen sokszor nem jogosan esik-e a hazaárulás vádja alá? *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Lám, t. miniszter ur, azért nem szabad olyan felületesen kicsinyelni ezt a kérdést és lenézően oda vetni, »hogy én nem tartom érdemesnek, hogy erre feleljek; firkálhatnak a lapok a mit akarnak!« Én, t. miniszter ur, nem vagyok arra jogosult, hogy a magyar sajtót megvédelmezzem; én nem mondom, hogy a magyar sajtó ma a függetlenség és önérzet dolgában az-e? a minőnek kellene lennie, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de t. miniszter ur, nem szabad ám azért feledni, hogy a magyar sajtó az ő apró betüivel és fekete soraival többet tett, mint a t. miniszter ur és a t. kormány évtizedeken, évszázadokon keresztül tudnának tenni a magyar nemzetért, a magyar nemzetnek jogaiért, a szabadság gondolatáért.

Pap Zoltán: Azért nem akarnak tenni semmit!

Rátkay László: Emlitettem, t. képviselőház, hogy a közös hadsereggel szemben miként áll a a magyar nyelv kérdése? Hiszen az bizonyos, hogy a hazaárulás fogalmával találkozunk itt lépten-nyomon. Hiszen maga a t. kormány is minő megaláztatásoknak tesz ki bennünket a nyelv kérdésében lépten-nyomon. A mikor a hadsereg kérdéséről van szó, akkor önök elhallgatnak, t. miniszter urak. Csak mikor kormányzátuk valamely ágában szükségük van bizonyos népszerüségre, akkor emlegetik a magyar nyelvet, emlegetik hazafiságukat, s ugy tesznek, mint az a rossz czigány banda, a mely egymagában mindig magyar nótát penget, de a mint belép egy ezredes vagy egy nagy hatalmasság, bizony a Gotterhaltera huz rá. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Megaláztatás, mikor nekünk el kell türnünk, hogy a Hier kérdésében feláll Magyarország miniszterelnöke, a ki pedig eleget kaczérkodik és szerelmeteskedik a népszerüséggel; s mikor néznünk kell, hogy a mint Julius Caesar vére csepegett és hullott egykor a római forumon, épp ugy a magyar parlamentben a magyar miniszterelnök az első, ki a magyar nyelvbe, mint Brutus Caesarba beleveti a tőrt. Ilyen körülmények között mindig lehet beszélni hazaárulásról. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Eleget szenvedett ez a nemzet. A keserüség pohara tele van. Tegyék meg már önök a kötelességüket és ne azt mesélgessék nekünk, hogy a törvény már lejárt, hogy az ujonczokat meg kell adni. Ez mindig csalás; csalás épen ugy, mint csalás a t. többségnek az az álláspontja, hogy az 1867: XII. t.-czikket védelmezi. Az 1867: XII. t.-czikk nincs többé t. miniszter ur, *(Élénk helyeslés a szélsőbalodalon.)* és a kötelesség, mely ebből következik, nem az, hogy ujonczokat szavaztassanak a közös hadsereg részére: a kötelesség az, hogy terjeszszék be a törvényjavaslatot az önálló magyar hadsereg felállitására. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. ház! Csatlakozom az előttem szólott Rátkay t. képviselőtársamnak utolsó szavaihoz. Én is ugy tudom, hogy az 1867: XII. törvényt mi mindig törlendőnek mondottuk. Most már elkövetkezett az idő, midőn a tények tanusitják, hogy tönkre ment, nem működhetik többé. Köszönöm Rátkay t. képviselőtársamnak azt, hogy alkalmat nyujtott nekem arra, hogy kifejezzem én is, hogy a kormánynak kötelessége immár beterjeszteni a magyar hadsereg felállitásához megkivántató véderő és egyéb javaslatokat.

Bocsánatot kérek most a t. háztól azért, hogy kitérek egy kissé a magam személyére. *(Halljuk! Halljuk!)* Köszönöm Rátkay képviselőtársamnak figyelmeztetését, de arra kérem, olvassa el még egyszer beszédemet és igazat fog nekem adni abban, hogy én nem kivántam bántani itt ülő képviselőtársaimat, barátaimat. Én szemrehányást nem tettem nekik.

Tóth János: Az volt az értelme az egész felszólalásnak!

Madarász József: Tessék csak elolvasni azt, a

Digitized by Google

mit mondottam és azután itélni. Mikor vártam, hogy többen és lelkesen fognak szólani e tárgyhoz; — ime, ma örömmel mondhatom, hogy hallottam is azokat — vártam, és nem lévén senki, a ki felszólalt volna, fájdalmasan éreztem annak szükségét, hogy nekem kell már szólanom. E fájdalmamnak kifejezést adni, és nem szemrehányást kivántam tenni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Nem; hanem reméltem, hogy a figyelmeztetést tőlem *(Mozgás a szélsőbaloldalon).* mint legidősebb embertől el fogják fogadni. Hát ha hibáztam abban, hogy tegnap megmondtam véleményemet . . . *(Mozgás és zaj a szelsőbaloldalon).*

Pichler Győző: Nem vagyunk betegek, hogy bülleteineket adjanak ki állapotunkról; arról, hogy »máma jobban érzi magát a beteg;« »máma rosszabbul van.« *(Mozgás és zaj a szelsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Tóth János: Nem kell egy pártot tanitani és figyelmeztetni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Nyugalmat kérek a házban, t. képviselő urak!

Madarász József: Ismétlem, vélekedhetnek önök, t. képviselőtársaim, ugy, a mint akarnak, de azt csak nem tilthatják meg, és közbeszólásaikkal sem akadályozhatják meg, hogy én arra nézve, a mit bizonyos szándékból tettem, azt mondjam, hogy azzal sem bántani nem akartam önöket, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sem szemrehányást nem tettem.

Pichler Győző: Jól van!

Madarász József: Már akár van jól kegyelemből, akár van rosszul, nekem mint képviselőnek épen ugy szabad meggyőződésemet kinyilatkoztatnom, mint azoknak, a kik az én nyilatkozatomat nem akarják elfogadni ugy, a mint én mondottam. Ezért köszönöm tehát Rátkay t. képviselőtársamnak mai felszólalását, és felhivom arra, hogy itélje meg ő maga, — nem itt, hanem majd magában — hogy helyesen cselekedtem-e, vagy nem. Ma azt mondja t. képviselőtársam, és sokan azt mondják, hogy miért szólalnánk fel, hiszen nem czáfolnak odaát bennünket, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát nem kell beszélni. Hát legyen mindenkinek a meggyőződése szerint, de én azt hiszem, hogy ha Rátkay László t. barátomnak mai felszólalása elmaradt volna, ő ezerszerte nagyobb hibát követett volna el, mint a minőt elkövetett azzal, hogy elmondta *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mindazokat, a miket tőle hallottunk. Jól tudom én azt, hogy odaát a t. kormánypárt hallgatni szeret, de azért az én meggyőződésem az, hogy ennek az ellenzéknek, ha onnan nem szólalnak is fel, az a kötelessége, hogy az ilyen tárgyakhoz, a minő a mai is, bizony ne csak egy-két képviselő, hanem ha lehet, több képviselő is felszólaljon. Mert minél többen szólanak, a nemzet odakünn annyival inkább megért bennünket, és mert én azt hiszem, hogy önökkel együtt engem is azért küldöttek ide választóink, hogy a nemzet részére az ősi alkotmányos önállást és függetlenséget előbb-utóbb kivivjuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)* Ha magunk nem birjuk ezt most, ugy a jövőben; ha akkor sem, ugy egy más képviselőház majd csak kivivandja, vagy jöhetnek oly körülmények is, olyan európai viszonyok is fejlődhetnek, a melyek kötelességévé teszik még a hatalomnak is, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon,)* hogy Magyarország ősi önállóságát és függetlenségét visszaadja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De ezt, t. képviselőtársaim, mindenesetre inkább vivhatjuk ki akkor, ha minél többen és minél lelkesebben veszünk részt a vitában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ennyit személyemre nézve.

Magára a tárgyra nézve is óhajtottam, *(Halljuk!)* ha röviden is, nyilatkozni. Én ugy vélekedem, hogy az ország népe és mi is magunk nem katonáknak, hanem a végett születtünk és azért vagyunk polgárok, hogy polgári foglalkozásban teljesitsük haza iránti kötelességeinket. Tudom, hogy e kötelességek közt ott van a haza védelme is; de a haza védelme soha sem terjedhet odáig, hogy a polgárt önmaga élete biztositásától, polgári hivatalásától elvonja. Ez azon magasztos elv, a melynél fogva én már tegnap kinyilatkoztattam, hogy a javaslatot nemcsak méltányosnak nem, de igazságtalannak tartom. Most arról lévén szó, hogy ujonczok ajánltassanak-e meg, csak természetes következése az általam kifejtett elvnek, hogy mig Magyarország önálló függetlensége ki nem vivatik, addig ezen rendszernek és ezen alapnak fentartását nem kivánom, hanem annak megszüntetését óhajtom. Ezért nem ajánlok meg egyetlenegy ujonczot sem. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Rátkay képviselő ur kiván személyes kérdésben szólani.

Rátkay László: T. ház! Méltóztassanak megengedni, de én ugy látom, hogy Madarász József t. képviselőtársam félreértette vagy félremagyarázta szavaimat. Én soha sem szoktam szavaimba mérget keverni; de vannak körülmények, midőn a szavakból mézet is, mérget is lehet kivonni. Én nem szemrehányásképpen mondottam szavaimat, hisz én figyelmeztetéseit a t. képviselőtársamnak már csak azon fehér hajszálak jogánál fogva is mindig örömmel és tisztelettel fogadom. De én nem akarom megszerezni a t. tuloldalnak azt az örömet, hogy ebben a nagy kérdésben ne azt lássa, hogy összetartunk, hanem hogy egymás ellen támadunk; hanem én azt kivánom a t. képviselőtársammal egyértelemben, hogy mentül előbb tanui lehessünk a 48-iki magasztos jelenetnek, hogy megszavazzuk együttesen az önálló magyar hadsereg ujonczait. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ugy látom, hogy szólásra senki sincs feljegyezve. Kérdem, kiván-e még

Digitized by Google

valaki szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kíván, akkor a vitát bezárom.

A miniszter ur kíván szólni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! Hogy ha az ellenzék t. szónokai egyszerüen elvi álláspontjukat hozták volna fel, az ellen abszolute nem lehetett volna senkinek észrevétele; mert kiki elfoglalja azt az elvi álláspontot, a melyet jónak lát. De olyan dolgok is hozattak fel, a melyekre köteleségemnek tartom, hogy feleljek. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban, Pichler Győző igen t. képviselő ur, az ő kétségen kivül érdekes quodlibetszerü előadásában, arra a nagyszerü felfedezésre jutott, hogy az én állásom a honvédelmi miniszteri székben inkompatibilis. Miután 18 esztendeje van szerencsém itt ülni, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég kár!)* gratulálok a t. képviselő urnak ezen felfedezéséhez.

Pichler Győző: Ezt már Ugron is megtette. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mások is felhozták már!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem emlitem az összeférhetlenségi törvényt, nem emlitek semmi egyebet, csak konstatálom egyszerüen, hogy a t. képviselő ur ezzel a felfedezéssel kissé elkésett. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, valamint több oldalról is hallottam azt, hogy a közjogot nem veszem semmibe, azt félretolom, a kardot veszem a kezembe és ezzel védem előterjesztéseimet. Azt hiszem azonban, hogy már magukból az előterjesztésekből látható, hogy a közjogot menynyiben veszem tekintetbe, mennyiben nem? Azért, hogy a közjogról nem szoktam hosszu előadásokat tartani, még nem következtethető az, hogy előterjesztéseimben nem veszem tekintetbe a közjogot. Hiszen ez első kötelességem. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: De nem teszi!)*

Azt mondja a t. képviselő ur, csak azért van a hadsereg, hogy a dinasztikus hatalom fentartassék és azért tartjuk a hadsereget, hogy nagyhatalmi állásunknak minden alkalommal kifejezést adjunk. Engedelmet kérek, azt hiszem, hogy a ház minden oldala egyetért velem, ha azt mondom, hogy a dinasztikus hatalom fenntartására nézve, hála Istennek, manapság minálunk hadsereg egyáltalán nem kell, *(Ugy van! jobbfelől.)* mert ő Felsége általánosan és oly nagy tiszteletben áll, annyira szeretik minden oldalon és kivétel nélkül, *(Élénk helyeslés és tetszés a jobb- és a baloldalon.)* hogy itt a dinasztikus hatalom fentartására hadsereg nem kell. *(Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.)*

Várady Károly: Ne udvaroljon annyira! *(Mozgás.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A mi pedig azt illeti, hogy Pichler Győző képviselő ur semmiben sem látja kifejezésre jutni nagyhatalmi állásunkat, méltóztassék csak megkérdezni a külföldet, méltóztassék csak kissé a külföldön tájékozódni, majd meglátja, hogy van-e nyomatéka nagyhatalmi állásunknak vagy sem. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Bülow német kanczellár beszédét méltóztatott emliteni, elmondva, hogy a németek a lengyeleket elnyomják. Azt hiszem azonban, hogy ily megjegyzést tenni egy velünk szoros, egy velünk barátságos viszonyban levő állam államférfiára *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* nem illik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassanak a németek azt tenni, a mi nekik jónak látszik; mi pedig azt teszszük, a mi nekünk jónak látszik. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Felülbirálásra nem vagyunk hivatva. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Nem is birálom, de a hadsereget ott nemzeti czélokra használják! Erre hoztam fel.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ebben igaza van.

Pap Zoltán: Nálunk a hadsereg nemzetellenes. *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Arra is rá fogok térni, a mi a nemzetellenességet illeti. Minden nagy államban, a mely egységes nemzetből áll, sokkal könnyebbek a viszonyok, mint nálunk, ahol a monarchia konglomerátuma a nemzeteknek és nemzetiségeknek, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Magyarországra ez nem áll, mert az csak egy nemzetből áll.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A politikai magyar nemzet, természetes. De utóvégre, hogy nemzetiségek nálunk léteznek, csak nem tagadja a t. képviselő ur.

Madarász József: Magyarország nem konglomerátum. *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Azt mondja a képviselő ur, hogy a hadsereg minden, csak nem magyar. Méltóztassék azonban ezt a magyar bakának és a magyar huszárnak mondani, meglátná, hogy micsoda választ kapna a képviselő ur! *(Nagy derültség.)* Ez vér a mi vérünkből, hus a mi husunkból, abban semmiféle idegen nincs. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: A tisztekről beszélünk!)* Nagyon kérem, méltóztassanak összeszedni a megjegyzéseket és egy szónok legyen aztán kegyes velem közölni. *(Derültség.)*

Azt méltóztatott mondani, hogy az osztrákok kriszkindlit kaptak, a mennyiben a Marinesectio szerződött hajóépitésekre. Ezen szerződések a delegáczió határozatán alapulnak, ott szavaztattak meg a szükséges összegek és hogy mennyiben részesithető a magyar ipar ezen szállitásokban, mennyiben nem, azt én most hamarjában nem tudom, de tény az és ezt határozottan állitom, a nélkül, hogy a részletekbe be volnék avatva, hogy a mennyiben a magyar ipar egyik vagy másik ágazatában képes szállitani, legalább is a kvótaszerü arányban részesedik. Mellőzésről tehát ott, a hol a magyar ipar szállitóképes és olyan tárgyakban, melyek egyáltalában Magyarországon kaphatók, szó nem

Digitized by Google

lehet, hiszen a delegáczió tagjai meggyőződhetnek és meg is győződtek a tárgyalások folyamán a szállitásokról és konstatálták, hogy ez ellen kifogás nem tehető.

Méltóztatott kérdezni, vajjon Hanskarl tábornok ur, a ki tavaly Bécsbe utazott, visszatért-e már? Igenis mondhatom, hogy azóta már párszor volt Budapesten, tőlem megfelelő utasitást kapott és azután megfelelő időben megint felment tovább folytatni a tárgyalásokat. Nagyon könnyü élczelődni azon, hogy ez a törvény harmincz évig készült és még sem kész. Méltóztassék megnézni a mi igazságszolgáltatásunkat. A mi törvényeink is legnagyobb részben nem régen keletkeztek, pedig a viszonyok nem voltak olyan roppant nehezek, mint a katonaságnál, ahol nemcsak a magyar törvényekkel és katonai viszonyokkal, de még az osztrák törvényekkel is számolni kell. Ez roppant nehéz dolog, a mely komplikálja ezen törvény létrehozását, amelyet pedig nemcsak önök, de a katonaság is nagyon kiván, mert ő felségétől kezdve, a ki már a trónbeszédben kétszer is felemlitette ezt, az utolsó altisztig, hogy igy mondjam, mindenki érzi annak a szükségét. Olyanok a viszonyok, hogy itt deklamáczióval nem müködhetünk, itt alaposan kell dolgozni és ha a végén meg lesz, az urak hozzá szólhatnak. Remélem, nem fogják a benyujtandó javaslatot visszautasitani ugy, mint boldogult Horváth Boldizsár törvényjavaslatát. A ki itt volt a házban, az emlékezhetik reá, hogy Horváth Boldizsár akkori igazságügyminiszter előterjesztetett egy törvényjavaslatot, de ez absolute nem került tárgyalás alá.

Madarász József: Mert rosszat nyujtott be! *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ilyen javaslatot hamarjában előterjeszteni lehet, de jót nem!

Nessi Pál: Mikorra igéri a miniszter ur? *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A mit én igérhetek, azt igérem. Naphoz nem köthetem magamat, de két-három hónap mulva, márczius vagy április végén, a törvényjavaslat valószinüleg már az igazságügyminiszter uraknál lesz, ugy a magyar, mint az osztrák igazságügyminiszternél. *(Általános helyeslés.)* Mi többet nem tehetünk, mint dolgozunk, dolgozunk és dolgozunk; *(Élénk helyeslés.)* ez már a 17-ik vagy 18-ik javaslat, hogy ha azután az igazságügyminiszter urak nem tartják elfogadhatónak, hát mit csináljunk? *(Élénk derültség.)*

Pichler Győző: Még kisül, hogy Plósz Sándor az egésznek az oka! *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A legénységgel való bánásmódot is méltóztatott kifogásolni. Én, t. ház, egy kimutatást hoztam magammal. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: Láttam, ott voltam! *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem méltóztatott bizony ezt látni. E kimutatás a szolgálati hatalom áthágásáról szól. Ebből kiviláglik az, hogy a hadseregnél az ily esetek száma 385 volt.

Tisztek részéről 29 esetben követtetett ez el, altisztek részéről 356 esetben. Ki van mutatva az illetékesség is és fájdalom, Magyarország a legnagyobb számmal szerepel, *(Felkiáltás a szélsőbaloldalon: Természetesen!)* mert a magyar altisztek egy kissé hevesek. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Ebből a kimutatásból méltóztatik látni, hogy a legszigorubban járunk el azok ellen. kik a legénységgel helytelenül bánnak. *(Élénk helyeslés.)*

Lengyel Zoltán: Hány esetet agyonhallgatnak!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ha agyonhallgatják, arról én nem tehetek!

A tiszti áthelyezéseket is méltóztatott felpanaszolni és felemliteni, mennyire el van keseredve a honvédtisztikar. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez igaz!)* Egyszerüen nem igaz, mert a tisztek nagyon jól tudják, a tábornoktól egészen a hadnagyig, hogy akár áthelyeztetnek, akár nem, egy nappal sem hamarább, sem később nem kerülnek előléptetésre és hogy semmiféle különbséget nem okoz az áthelyezés.

Nessi Pál: Egy statusban vannak?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Bátor voltam a házban többször emliteni, hogy egy és ugyanazon monarchiában . . .

Madarász József: Nem egy és ugyanaz! *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: . . . egy és ugyanazon véderőhöz tartozó különböző részekben az előléptetésben nagy különbségnek lenni nem szabad, mert különben vagy az egyik, vagy a másik rész kedvetlenedik el. Egy bizonyos egyensulyt tehát mindig szem előtt kell tartanunk. Ez az oka annak, a mit mondtam, hogy sem hamarább, sem később nem lesznek előléptetve.

Rátkay László: Az a baj, hogy ez az oka! *(Zaj.)*

Pichler Győző: Mi köze a honvédségnek a közös hadsereghez!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Van köze! Mert ha a védtörvény kimondja, hogy egy része a véderőnek, tehát bizonyos bajtársiasságnak *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* a honvédtisztek és a közös hadseregbeli tisztek között kell lenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nagyon szomoru volna, ha egy és ugyanazon véderőben a különböző részek nem érintkeznének egymással bajtársiasan. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Erre feltétlenül szükség van. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Élénk felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Kezemben van a kimutatás 1869-től egész mostanáig arról, hogy évenkint hány tiszt helyeztetett át a közös hadseregből a honvéd-

Digitized by Google

ségbe. Megjegyzem, hogy minden egyes áthelyezésnél a törvény értelmében az illetőnek önként kell folyamodnia, tehát hivatalból való áthelyezésnek, — a miről szintén hallottam megjegyzést, — nincsen helye.

Leszkay Gyula: Önként folyamodik az, a mint ráparancsolnak. *(Zaj a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Ausztriában parancsra még honpolgári esküt is tesznek! *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget):* Ne tessék folytonosan közbeszólani! A házszabályok tiltják, hogy a szónokot közbeszólással zavarják. Méltóztassanak tehát ehhez tartani magukat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: 1896/97-ben — méltóztassanak megengedni, hogy ne egyenként soroljam fel az adatokat, hanem százalékokban — áthelyeztetett 1·8, 1897/98-ban 2·7, 1898/99-ben 2·6, 1899/900-ban 1·4, 1900/901-ben pedig 2·9%. Méltóztassék már most tekintetbe venni, hogy a honvédségnél a tiszti hiány, még mindig nagyon jelentékeny és igen érezhető. Nekem kötelességem gondoskodni a harczképességre való tekintettel a tisztikar kiegészitéséről. Honnan vegyem a tiszteket, ha nem a magyar állampolgárok sorából? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A közös hadseregnél szolgálnak magyar állampolgárok és a kik birják a magyar, illetőleg a horvát nyelvet és minősitvényeik kitünők, mert csakis ezeket veszszük át, azokat átveszszük. Ezen a bajon másképen, mint áthelyezéssel segiteni nem lehet.

Nessi Pál: Abszolut számokat kérünk!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Kérem, szolgálok ezzel is! Hát 1896/97-ben áthelyeztek 24, 1897/98-ban 63, *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* 1898/99-ben 68, 1899/900-ban 36, 1900/901-ben pedig 52 tisztet. Remélem, hogy most meg vannak nyugtatva. *(Élénk derültség a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy vagyunk!)*

Nessi Pál t. képviselő ur panaszai körülbelül összhangzásban voltak Pichler Győző képviselő uréival, tehát a mi az egyiknek szólott, az szól a másiknak is. Ő azonban különösen fel méltóztatott hozni, hogy azokra az egyéves önkéntesekre nézve, a kik az első évben meg nem felelnek a tiszti vizsgánál és esetleg a második évre is visszatartatnak, a második évnek egyáltalában semmi haszna sincs. Bocsánatot kérek, először is, hogyha méltóztatik megnézni az egyéves önkéntesekről szóló jelentésemet, a melyet bátor voltam előterjeszteni, abból méltóztatik látni, hogy teszem fel az utolsó évben, 1900/901-ben, a vizsgánál, csak a közös hadsereget olvasom fel, mert ott nagyobb a szám, mint a honvédségnél, 333 vettetett vissza, a vizsgát nem tette le betegsége miatt 19, önkényt visszalépett 27, a mi a bukással egyértelmü, összesen tehát 373. Ezek közül 43 tartatott csak vissza a második évre. Ebből méltóztatnak látni, hogy itten igazságtalanságról vagy vexáczióról, a mint mondani szokták, szó sincs. A ki csak félig-meddig igyekszik, félig-meddig jóakaratu, félig-meddig megteszi a magáét, ha nem is képes a vizsgát letenni: ezt neki bünül róni nem fogják. Más agyat nem lehet senkinek sem adni, mint a mit az élet adott neki, ezt tehát neki abszolute fel nem róják. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt azonban igenis felróják, ha valaki nem megfelelő magaviseletet tanusit vagy más dolgokat követ el, mert akkor az az eset áll elő, hogy visszatartják a második évre.

Rátkay László képviselő urnak panaszai körülbelül megegyeznek a többiekkel. Folytonosan hangsulyozza ő is a közjogot. A közjog nagyon szép. *(Nagy derültség a szélsőbaloldalon.)* Kell is, hogy az ember vele foglalkozzék. Hanem kizárólag csakis a közjoggal foglalkozni, ugy a mint ezt az urak kivánják: nem lehet, mert akkor bizony sokra nem megyünk. *(Derültség jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, de magyar speciálitás a folytonos közjoggal való foglalkozás. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mert az egész világon már meg van oldva.)* Mondom, kell vele foglalkozni, hiszen az alapja a mi állami életünknek. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Rákosi Viktor: Más országokban ez már rendben van, azért nem foglalkoznak vele! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A honvédelmi miniszter is oka annak!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Elismerem, hogy a közjog alapja nemzeti életünknek, hanem mással is kell foglalkozni, kivált a kormány azon tagjainak, a kik valamelyik speciális szakkal vannak megbizva, mert azoknak mással is, a saját szakmájukkal is kell foglalkozniok. *(Igaz ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztatott czitálni egy állitólagos legfelsőbb rendeletet is, hát ez tévedés, mert az törvényben van benn. Tévesen méltóztatott azt is mondani, hogy ő Felsége rendelete az, hogy a magyar ezredekbe csakis magyar embereket szabad beosztani. Ez tévedés annyiban, mert megforditva áll a dolog, a mennyiben magyar embert csakis magyar ezredbe szabad beosztani; de hogy magyar ezredbe csak magyar embert legyen szabad beosztani, az nincsen megmondva sehol, de nem is lehet, mert hiszen közös a hadseregünk.

Pichler Győző: Ezt már tudja a miniszter a magyar közjogból, ezt már kitalálta! *(Nagy derültség a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hiszen kérem, a hol kell, ott tudom. *(Nagy derültség.)*

Rátkay László képviselő ur nagyon sokat beszélt arról, hogy mennyire a hazaárulás szélén mozgunk mi, főleg én és a magyar kormány. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azonban a hazaárulás vádját már annyira megszoktam az önök részéről, hogy az befolyást én rám nem gyakorol. *(Nagy derültség a szélsőbaloldalon.)* Hanem egyet kivánok Magyarországnak, *(Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk!) s ez az, hogy minden honvédelmi miniszter és a kormánynak minden tagja mindig olyan hazaáruló legyen, a milyen én vagyok. *(Hosszantartó, élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Az előadó nem kíván nyilatkozni; e szerint a tanácskozás be van fejezve. Következik a szavazás. A kérdés az, elfogadja-e a ház az 1902. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik elfogadják sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás. Tessék a czimet olvasni.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Méltóztatnak a czimet elfogadni? *(Igen!)* Azt hiszem, a czimet elfogadottnak nyilvánithatom. *(Mozgás és zaj.)*

Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak távozni a házból, mert lesznek előterjesztések az ülés végén. Csak háromnegyed kettőre van, s igy ennek a törvényjavaslatnak részletes tárgyalását befejezhetjük, vagy legalább kettőig folytathatjuk. *(Helyeslés.)* Elég későn kezdjük meg üléseinket különben is. És minthogy már felszólaltam, legyen szabad ez alkalommal azt a kérést intéznem a képviselő urakhoz, hogy sziveskedjenek az ülések megkezdésére pontosabban megjelenni, mert azon rövid idő óta, a mióta ezen helyet elfoglalom, még soha sem sikerült a tiz órára kitüzött ülést előbb, mint fél tizenegykor megnyitnom. Ezt különben csak közbevetőleg mondom. A czim el van fogadva; kérem a jegyző urat, olvassa az első szakaszt.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház az imént felolvasott első szakaszt? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* E szerint az első szakasz elfogadtatik. Következik a 2. §.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2. §-át).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha szólani senki sem kíván, felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház a 2. §-t? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Elfogadja-e a ház a 3. §-t? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tehát a 3. §-t elfogadja.

Most következik a szavazás a törvényjavaslattal kapcsolatosan tárgyalásra kitüzött jelentések felett. Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a ház a honvédelmi miniszter urnak az 1900—1901. évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről szóló jelentését? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tehát tudomásul veszi és erről a főrendiház hasonló tudomásvétel czéljából értesittetni fog.

A második jelentés az 1900—1901. évi szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a m. kir. honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről szól. Ezzel kapcsolatosan Nessi Pál képviselő ur határozati javaslatot nyujtott be. Méltóztassanak azt meghallgatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Miután az öngyilkosságokról szóló, évenkint benyujtandó jelentésemmel a véderő-bizottságban való tárgyalása alkalmával amugy is évről-évre mindig előterjesztem és elmondom a részleteket, ezt a határozati javaslatot szivesen elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az első kérdés az, hogy tudomásul veszi-e a ház a honvédelmi miniszter ur jelentését? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház tudomásul veszi. A második kérdés az, hozzájárul-e a ház Nessi Pál képviselő ur imént felolvasott határozati javaslatához? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház ehhez is hozzájárul. A honvédelmi miniszter ur jelentésének tudomásulvételéről szóló javaslat hasonló tudomásulvétel czéljából a főrendiházzal közöltetik.

A következő kérdés az, elfogadja-e a ház a honvédelmi miniszter urnak a közös hadseregtől a honvédség állományába az 1900—1901. szolgálati évben történt tiszti áthelyezésekről szóló jelentését? Igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház ezt is tudomásul veszi. Az erre vonatkozó határozat hasonló tudomásulvétel czéljából a főrendiházzal közöltetni fog.

Az idő előrehaladván, a következő ülésnek, a mely holnap délelőtt tiz órakor fog tartatni, napirendjére nézve azt hozom javaslatba, hogy annak a szokásos előterjesztések után első tárgya az imént részleteikben is elfogadott törvényjavaslatok harmadszori felolvasása legyen és azután a mára kitüzött napirend folytatása, t. i. a pápa-bánhidai h. é. vasutról és a kunszentmiklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasutról szóló törvényjavaslat, illetőleg miniszteri jelentés tárgyalása. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen.)* Akkor az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

35. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 21-én, kedden,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az V. biráló-bizottság határozatának bemutatása Gabányi Miklós, a diósadi választókerületben megválasztott képviselő megbizólevele tárgyában. — A biráló-bizottság által a vizsgálat vezetésére kijelölt Issekutz Győző eskütétele. — Az ujonczjutalék mennyiségének további egy évre való fentartásáról és az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A kunszentmiklós—dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről szóló miniszteri jelentés tárgyalása. — Sebess Dénes interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez a tagositási törvény módositása tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Teleki Sándor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Lázár Árpád jegyző ur, az azok ellen felszólalókat Kubik Béla jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. évi január 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? Ha nincs észrevétel, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel megküldi jelentését az állandó országház épitésének előrehaladásáról az 1900. és 1901. évben.

Kinyomatik és szétosztatik, s tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a pénzügyi bizottságnak azzal az utasitással, hogy jelentését oly időben nyujtsa be, hogy az 1902. évi állami költségvetés első füzetének illető tételével együtt tárgyalható legyen. *(Helyeslés.)* Méltóztatik ebben az értelemben határozni.

Bemutatom Mikszáth Kálmán képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy összeférhetlenségi helyzetét megszüntette, a mennyiben a «Gép- és fegyvergyár részvénytársaság«, valamint a »Magyar forgalmi részvénytársaság« felügyelőbizottságában viselt állásáról lemondott.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a vajda-hunyadi járás állami tanitóinak Lázár Árpád, a kaposi járás állami tanitóinak Komjáthy Béla, az udvarhelymegyei állami tanitóknak Bedő Albert képviselő által beadott kérvényeit az állami tanitók fizetésének rendezése iránt; a vaáli és csákvári rk. tanitóegyesületnek Horváth Gyula képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt. Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

T. képviselőház! Sebess Dénes képviselő ur sürgős interpellácziót jelentett be és kéri, hogy azt az ülés végén a szokott időben, vagy a menynyiben a napirend előbb fejeztetnék be, a napirend letárgyalása után tehesse meg. Méltóztassék meghallgatni az interpelláczió tárgyát.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa):* Dr. Sebess Dénes a tagositási törvény módositása tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez.

Elnök: Azt hiszem, tekintettel arra, hogy holnap talán nem lesz ülés, a ház bele fog egyezni, hogy az interpelláló képviselő ur interpellácziójá a mai ülés végén, a napirend letárgyalása után, a szokott időben megtehesse. *(Helyeslés.)*

Az ötödik biráló-bizottság kiván jelentést tenni.

Münnich Aurél, az V. biráló-bizottság elnöke: T. ház! Van szerencsém az ötödik biráló-bizott-

Digitized by Google

ság megbizásából a következő előterjesztést tenni: A bizottság mult évi deczember hó 14-én és folytatólag deczember 16-án tartott üléseiben birálat alá vévén Gabányi Miklósnak, a diósadi választókerületben 1901. október 2-án megválasztott országgyülési képviselőnek megválasztatása ellen Perber Mór ev. református lelkész és társai által beadott panaszt, deczember 16-án tartott ülésében szavazattöbbséggel a következő határozatot hozta *(olvassa)*: A biráló-bizottság a házszabályok 66. §-a 2. bekezdése alapján a tárgyalást elnapolja és annak felderitésére, hogy az 1901. október 2-án Diósadon megejtett választás alkalmával fordultak-e elő olyan visszaélések, melyek a házszabályok 71. §-ának c. pontjába ütköznek és a melyeket a panasz felsorol, a vizsgálatot elrendeli, s annak keresztülvitelével Issekutz Győző országgyülési képviselőt bizza meg.

Van szerencsém az ezen ügyre vonatkozó összes jegyzőkönyveket, a határozatot és a többi iratokat a házszabályok 78. §-a értelmében azzal a tisztelettelteljes kéréssel bemutatni, hogy a további intézkedéseket méltóztassék megtenni.

Endrey Gyula: Mélyen t. ház! A nélkül, hogy a többség által a határozatban kifejezett véleményre megjegyzést tennék, igen fontos közjogi aktusról lévén szó, azt a kérelmet akarom a t. ház elé terjeszteni, méltóztassék a kisebbségnek különvéleményét a ház előtt felolvastatni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Fel is kell olvasni! Azt ki kell jelenteni!

Münnich Aurél: Bocsánatot kérek, ez szemrehányás akar lenni. A kisebbségi vélemény nem a határozatra vonatkozik, hanem egy közbeneső kérdésre, mely a tárgyalás folyamán elintézést nyert. Méltóztassék tehát a jegyzőkönyvet teljesen felolvastatni és akkor ki fog tünni, hogy mire vonatkozik a kisebbségi vélemény. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: A határozat indokai tehát fel fognak olvastatni, miután a határozatot már maga a biráló-bizottság elnöke felolvasta.

Kubik Béla jegyző *(olvassa az indokokat).*

Elnök: Itt van továbbá az a jegyzőkönyv, a melyet a biráló-bizottság elnöke emlitett, mint olyat, a melyből a felmerült véleménykülönbségek kiderülnek, és a melyhez csatolva van az a különvélemény, a melynek felolvasását a képviselő ur kivánta. Méltóztassék meghallgatni a jegyzőkönyvet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök *(a jegyzőkönyv olvasása közben)*: Itt történik czélzás arra a véleményre, a melynek felolvasását Endrey képviselő ur tulajdonképen kérte. E szerint azt hiszem, a jegyzőkönyv további olvasása helyett inkább ezt a véleményt olvassuk fel.

Kubik Béla jegyző *(olvassa Issekutz Győző különvéleményét).*

Elnök: Most a jegyzőkönyv olvasásának folytatása következik, minthogy azt a biráló-bizottság elnöke kivánja.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa folytatólagosan a jegyzőkönyvet).*

Elnök: T. képviselőház! A biráló-bizottság ezzel eleget tett a házszabályok 78-ik §-ának, a mely szerint határozatait elnöke által a háznak bejelenti. Ugyancsak a házszabályok 78-ik §-a azt rendeli, hogy a ház azon képviselőket, a kiket a biráló-bizottság végleg igazolt képviselőknek jelentett ki, a végleg igazolt képviselők jegyzékébe beiratja; azoknak helyébe, kiknek választása megsemmisittetett, uj választást rendel, s ennek eszközlésére az elnököt utasitja és az elrendelt vizsgálatnak a bizottsági utasitás szerint leendő végrehajtására a biráló-bizottságok, illetőleg az igazolási állandó bizottság által kijelölt tagokat kiküldi.

Ebben az esetben maga a biráló-bizottság jelölte meg a házszabályok 68. §-a alapján és pedig a 67-ik §. értelmében eszközlendő vizsgálatra Issekutz Győző képviselő urat.

E szerint Issekutz Győző képviselő urat felkérem arra, hogy a házszabályok 81. §-ában előirt eskünek letételére jelentkezni sziveskedjék.

Lázár Árpád jegyző ur fogja az eskü szövegét olvasni.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az eskü szövegét).*

Issekutz Győző *(leteszi az esküt).*

Elnök: T. ház! Napirend előtt Molnár János képviselő ur kiván személyes kérdésben beszélni.

Molnár János: T. képviselőház! Tegnap a honvédelmi miniszter ur beszéde alatt véletlenül nem lévén a házban, legyen szabad most háromnégy perczre igénybe venuem a t. ház szives figyelmét, személyes ügyben.

Távol legyen tőlem, hogy én azzal vádoljam vagy gyanusitsam a honvédelmi miniszter urat, vagy akár csak föltételezzem is róla, hogy azokat a szavakat, a melyekkel ő itt az »Alkotmány« egyik czikkéről megemlékezett, ugy értelmezte volna, mintha az »Alkotmány« azon czikkeket attól az egyéntől kapta vagy kérte volna, a kit a miniszter ur zsurnalisztának nevezett, mások pedig csirkefogónak bélyegeztek. Mivel azonban azok a szavak ugy is értelmezhetők, vagy legalább is ebben a tekintetben a gyanunak vagy a lehetőségnek bizonyos latitüdjét engedik meg, legyen szabad kijelentenem, hogy az »Alkotmány« szerkesztősége azt a közleményt olyan zsurnalisztától kapta, a kit főnöke tisztességes, gentleman embernek ismer és nem azoktól, mert ketten vannak, a kik ellen a t. miniszter ur tudomása szerint is, meg az én tudomásom szerint is, bünvádi feljelentést tettek, mert az »Alkotmány« ezeket nem is ismerte . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez nem személyes kérdés! Élénk ellenmondás a néppárton.)*

Digitized by Google

Kérem, ha még egy pillanatig vár a képviselő ur, meg fogja látni, hogy ez személyes kérdés.

Elnök: Kérem, méltóztassék azt reám bizni, hogy a tanácskozás szabadságának micsoda korlátokat kell szabni. *(Általános helyeslés.)*

Molnár János: Mondom, azokat nem is ismerte, velük semmiféle relációban nem állt, tőlük semmiféle közleményt nem nyert.

Ez, t. képviselőház, a mint az itt beleszólt t. képviselő ur is mondotta, nem látszik személyes ügynek, hanem az »Alkotmány« ügyének, mely a t. ház elé nem tartozik. De mivel mindenki tudja, hogy az »Alkotmány«-nak kiadótulajdonosa én vagyok . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Tudjuk nagyon jól!

Molnár János: . . . és én reám vetne árnyékot az, ha olyan szerkesztőséggel müködném, mely olyan egyénekkel, mint a milyeneket a t. miniszter ur tegnap emlitett, vagy ha egyáltalában kétes exisztenciákkal állana összeköttetésben: szükségesnek és kötelességemnek tartottam személyes reputációm érdekében felszólalni. Egyébként köszönöm a t. ház szives figyelmét.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Engedelmet kérek, hanem én a t. apát ur felszólalását teljesen feleslegesnek tartom. *(Felkiáltások a baloldalról: Nem apát, képviselő!)* Tehát a t. képviselő urnak felszólalását teljesen indokolatlannak tartom. Ha az »Alkotmány« olyan nagyon ártatlan és olyan nagyon igazságszerető volna, mint a hogy a t. képviselő ur azt odaállitja, előállván azzal, ismételten hangsulyozva, hogy ő a szerkesztője *(Felkiáltások: Kiadótulajdonosa!)* vagy kiadótulajdonosa, azt kérdem a t. képviselő urtól, méltóztassék megmondani, hogy az »Alkotmány«-nak azon közleményeért, a melyben nem tudom most, négy, öt vagy hat éve azt irta rólam, hogy én ezüst-kanalakat loptam, elvállalja-e a felelőséget? *(Tetszés jobbfelől.)* Ne méltóztassék tehát oly melegen pártolni minden szemetet, a mi az »Alkotmány«-ban megjelenik. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől.)*

Elnök: Molnár János képviselő ur személyes kérdésben kér szót. *(Mozgás.)*

Molnár János: T. képviselőház! A t. honvédelmi miniszter urnak provokációjára vagyok bátor kijelenteni, hogy én akkor, a mikor a t. honvédelmi miniszter ur szerint azon czikk megjelent, az Alkotmány-nyal semmiféle összeköttetésben nem voltam. *(Élénk derültség jobbfelől. Zaj.)*

Ernszt Sándor: Az igazságot nem lehet eltagadni!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Oh! az ártatlan! *(Derültség.)*

Molnár János: Én csak 1898. vagy 1899. január 1-je óta vettem át az Alkotmányt, tehát azért, a mi akkor történt — mert nem tudom, hogy mi és miként történt — semmiféle felelőséggel nem tartozom. Ha pedig azon időszakra értette a t. miniszter ur — nem tudom, milyen kifejezéssel is élt — a »szemetet«, a mely óta én vagyok a kiadótulajdonos, legyen szabad azt egyszerüen visszautasitanom. *(Helyeslés a baloldalon. Derültség jobbfelől. Zaj.)*

Simonyi Semadam Sándor: Ugy látszik, Kubinyi ur nagyon igazságos ember!

Elnök: Következik napirend szerint az 1889: VI. t.-cz. 14. §-a, valamint az 1895: III. t.-cz. rendelkezéseinek, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1902. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 30, 46) harmadszori felolvasása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e harmadszori felolvasásban az imént felolvasott törvényjavaslatot? *(Igen! Nem!)* Azok, a kik elfogadják, sziveskedjenek. felállani *(Megtörténik.)* A többség a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban elfogadta.

Következik az 1902-dik évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 31, 47) harmadszori felolvasása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat. elfogadja-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban elfogadta.

Következik a pápa-bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 18, 41).

Dobieczky Sándor előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter ur a pápa-bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezésére kér meghatalmazást. A tervezett vasut két meglevő vasutat szelvén át, tényleg három szakaszra osztható. Az első szakasz a magyar királyi államvasutak pápai állomásából kiágazólag a győr-veszprémdombovári vasut Varsány állomásába torkol. Varsányból kiágazva a második rész a császári királyi szab. déli vaspálya Kisbér állomásához csatlakozik. A harmadik rész Kisbér állomásból kiindulva a magyar királyi államvasutak bánhidai állomásában végződik. Az egész vasut hossza 91·8 kilométer. Ebből Komárom vármegyére 40, Veszprém vármegyére pedig 51·8 kilométer esik. E vasut czélja, hogy az átszelt vidék gazdasági és kulturális viszonyait fejlesztvén, a népességnek további elszegényedését és kivándorlását meggátolja. E vasut ugyanis előmozditaná a nyerstermékek értékesitését, az erdőségek czélszerü kihasználását, különösen pedig széntelepek ujabb feltárásával és a meglevő szénbányák fejlesztésével ujabb foglalkozást nyujtana a vidék lakosságának. E vasut kiépitését czélzó

Digitized by Google

törekvések már korábbi keletüek, végre 1898. juniusban megtartották a közigazgatási bejárást.

A végleges terveket ez alapokon elkészitvén, a költségeket pályakilométerenkint 80.610 koronában állapitották meg. E magasnak látszó költségelés a nehéz terepviszonyokban találja indokolását, mert a vasut dombos vidéket szelvén át, a helyi érdekü vasutaknál megszokottnál nagyobb földmunkálatokat igényel. Helyenkint 12—14 méter magas töltések alatt öthat méter átnyilásu boltozott vizáteresztőket kell épiteni, de a meglevő két vasut átszelése miatt a négyszeres csatlakozás már magában véve is pályakilométerenkint több, mint 4600 koronával drágitotta meg a költségeket. Ez alapokon az épités főösszege 7,400.000 koronában állapittatott meg. A törvény értelmében ennek 35 százalékát, vagyis 2,590.000 koronát, *(Halljuk! Halljuk!)* törzsrészvényekkel kell megszerezni; ehhez Komárom vármegye 160.000, Veszprém 350.000, Pápa városa 200.000, a községek 262.000, a magánfelek 346.000 és az állambirtokok 50.000 koronával járulnának, továbbá a postaszállitási átalány, 50 éven át, 23.000 koronával tőkésitve, 450.000 és az állami segély ötven éven át, 33.300 koronával tőkésitve 660.000 koronát tesz ki; végül az engedélyes vett át 96.000 korona törzsrészvényt. A további 65 százalékot, vagyis 4,810.000 koronát elsőbbségi részvényekkel kell megszerezni. Az üzem vitelét a szabványszerződés értelmében a magy. kir. államvasutak fogják átvenni.

A mult évben az ujabb engedélyesek a 400.000 koronában megállapitott engedélyezési biztositékot végre az állampénztárba beszolgáltatták, a vasut engedélyeztetett. És minthogy az általános gazdasági, valamint a vállalkozási pangás közepette e 98 kilométernyi vasut megépitésével nemcsak az átszelt vidék népessége, de a távolabb lakó kereset nélküli munkások is foglalkozást nyerhetnének: a kereskedelemügyi miniszter ur a minisztertanács hozzájárulásával, kizárólag az engedélyesek felelőségére és a köz- és magánérdekek szigoru megóvása mellett a földmunkák megkezdhetésére megadta az előzetes engedélyt. E helyi érdekü vasut ugyanis az 1880:XXXI. és 1888:IV. t.-cz. értelmében, — minthogy két meglevő vasutat köt össze, — csakis a törvényhozás hozzájárulásával engedélyezhető. Ezért kéri a kereskedelemügyi miniszter ur a t. házat, hogy a törvényjavaslatot elfogadni és hasonló czélból a főrendiházhoz átteni méltóztassék.

A pénzügyi, valamint a közlekedésügyi bizottság tárgyalván e javaslatot, a vasut megépitését közgazdasági szempontokból indokoltnak tartja és igy a törvényjavaslat elfogadását ajánlja. Tudomásul vehetőnek vélik továbbá e bizottságok a hozzájárulások arányát és az állami segélyezések mértékét is, a mennyiben a postaszállitási átalány a tőkének 6·22 százalékát, a segélyezés összege pedig a tőkének 9 százalékát teszi, és igy a törvényben megállapitott egyenkint 10—10 százalékot az egyik sem haladja meg. Végül tudomásul vehetőnek véleményezik a bizottságok azt is, hogy az általános közgazdasági és vállalkozási pangás enyhitése czéljából az épitési munkák megkezdését a kormány már előzetesen engedélyezte.

Mindezek megfontolásával a bizottságok tisztelettel javasolják, hogy a t. ház ezen törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kubik Béla jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! Az ismertetett törvényjavaslat, ha csak két számtételt veszünk is figyelembe, elég fontosnak mutatkozik arra, hogy szó nélkül törvénynyé ne váljék. A két számtétel, a melyet a t. előadó ur a tőkésitések bemutatásával ismertetett, 1,120.000 koronát tesz ki, a mi oly megterhelés, a melynél sokkal kisebb is ebben a házban igen jelentékeny vitát provokált. Kétségtelen, és azok közé tartozom magam is, a kik mindig elismerték ezt, hogyha közgazdaságilag fejleszteni lehet ez országnak valamely jelentékeny vidékét, fejleszteni lehet az üzleti pangással szemben egyes vidékek kulturáját, iparát és kereskedelmét, ezen czélra az államnak áldozatkészségével mindig jelen kell lenni. Ezen intenciót szolgálja kifejezetten az 1880: XXXI., illetőleg az 1888: IV. t.-cz. is. Már e helyütt méltóztassék megengedni, hogy rámutassak arra a különbségre, a mely a két törvény közt van, a mely ezen különbség daczára csodálatos módon együtt fenn tud állani. Az 1880: XXXI. t.-cz., ha az ember ezt tartja viczinális vasutra vonatkozó törvénynek, csak arra alkalmas, hogy valakit félrevezessen, a ki nem tudja a törvények labirintusában a járást, mert az 1880: XXXI. t.-czikknek alig valamely rendelkezését hagyta épségben az 1888: IV. t.-cz. és azért mégis egymással összeköttetésben történik ezen két törvényre mindig a hivatkozás. Maradjunk tehát az 1888: IV. t.-czikknél. Ezen törvény az ilyen czélu segélyezésekre évenkint 300.000 frtot rendel felvétetni a költségvetésbe, mint maximális összeget.

Dobieczky Sándor előadó: Ötszázezer forintot.

Barta Ödön: Akkor az én könyvembe rosszul van nyomtatva, méltóztassék csak megnézni a másik példányt. Arról van szó, hogy az a 300.000, vagy az előadó helytelen állitása szerint 500.000 frt, a mely költségvetésileg biztositható, kimeriti-e az államnak gazdasági funkcióját ezen a vonalon vagy nem? Én alaposan áttanulmányoztam ezen javaslatot és azt láttam, hogy az áldozat, melyet az állam annak a viczinális vasutnak az érdekében hoz, egymaga is sokkal több, mint az az összeg, a melyet a törvényhozás ilyen czimeken egyévi megterheltetésképp az államra háritani megenged. Az indokolás, a melylyel ez a javaslat beterjesztetett, olyan szük szavunak, olyan soványnak mond-

Digitized by Google

ható, hogy abból ennek a vasuti ügynek a mibenállását és keletkezésének történetét, annak leglényegesebb részét, magát az engedélyt, annak tárgyát, terjedelmét, az abban foglalt kedvezményeket, azoknak értékét és horderejét senki, sem laikus, sem szakember, megállapitani nem képes. Van ennek a javaslatnak egy melléklete. Azt hinné az ember, hogy ez a fontos, mert az van hozzá mellékelve. Ez egy kis térkép, a mely megmutatja, hogy mily vidékeket szel át a vasut. Sokkal fontosabb lett volna azonban a törvényhozás votumának elhatározására a nagy befolyást gyakorló engedély-okmány, a mely azonban nincsen mellékelve és a mely nélkül nem tudja senki a t. ház tagjai közül, hogy mit is kaptak az engedélyesek és mit adott az állam? Az engedély-okmány szerint az engedélyesek kielégitésére időközileg, az indokolás értelmében u. n. pótkonczessziók adattak. Ezen kedvezmények mibenlétét, azt hiszem, érdekünk és kötelességünkben áll megtudakolni, mert ezeknek ismerete nélkül jó lelkiismerettel és megnyugvással az állam állandó megterhelésével járó ily nagyhorderejü javaslatot a törvényhozónak, törvényhozói kötelességének tudatában, megszavazni nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy ennek a javaslatnak indokolásában van egy passzus, mely azt mondja, hogy *(olvassa)*: »egyebekben az engedélyezés feltételei megegyeznek a helyi érdekü vasutakkal szemben kikötni szokott engedélyezési, épitési és üzletberendezési feltételekkel.« Mi azonban nem ismerjük, hogy milyenek szoktak adatni, mert nincsen beczikkelyezve az engedélyokmány, nincsen a ház irodájában letéve és ide sincsen mellékelve. Ennélfogva a mit látunk, azt el kell hinnünk, vagy vakon meg kell szavaznunk. Már pedig az ilyen nagy költségbe kerülő vasutnál minden részletet kell ismernünk és minden költséget tudnunk kell, hogy azután nyugodtan szavazhassunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ismernünk kell különösen, hogy mi az az egyéb? Sőt jogunk van összehasonlitás czéljából meggyőződést is szerezni arról, természetesen teljes tisztelettel a t. miniszter ur személye iránt, hogy tévedésből, vagy más okból, vagy hibából nem fordul-e elő valami, a mi ennek ellentmond, nincsen-e olyasmi a konczesszióban, a melynek értékét latolgatni jogunk van és a mit az egyéb kifejezés alá foglalni jogosan és helyesen nem lehet. Én tehát tisztelettel kérem, méltóztassék a t. miniszter ur módot és alkalmat nyujtani nekünk arra, hogy ezen adatokat megismerhessük, mert ezek ismerete nélkül ezen javaslatot csak felületességgel, csak pártfegyelemből, csak hatalmi szóval lehet megszavaztatni, de jó lélekkel, meggyőződésből nem. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most rátérek arra, a mi voltaképen punctum saliense e kérdésnek államháztartási szempontból. *(Halljuk! Halljuk!)* Nincsen módomban részletes birálatát adni annak, vajjon az a vidék tényleg olyan-e, hogy annak kulturális és gazdasági haladására ezen vasut oly mértékben fog hatni, mint a mily mértékben arra az áldozat meghozatott. Elhiszem, hogy mivel a megyék és a községek áldozatkészsége is megnyilvánult, tehát kell lenni valamely értékének. Nem vagyok azonban biztos abban, vajjon a községeknek és a törvényhatóságoknak, valamint Pápa városának ily mérvü megadóztatásért, mint a minőt a törvényjavaslat indokolásában látunk, adatik-e ekvivalens abban a gazdasági értékben, a melyet ezen helyi érdekü vasut nyujthat, mely értesülésem szerint főként tranzitó-szállitással fog foglalkozni, és hogy ezen tranzitó-forgalom azon községeknek, városoknak és törvényhatóságoknak oly jelentékeny hasznot fog-e juttatni, mint a minóben részesülniök kellene az áldozatok arányában. Mondom, én ezt nem birálhatom el; én csak felvetem a kérdést, felvilágositást kérek a miniszter urtól arra vonatkozólag is, hogy a hozzájárulás kérdésében van-e biztositéka a miniszter urnak arra, hogy ez a 96,000 K. törzsrészvény-jegyzés, melyre az engedélyes maga ajánlkozott, tényleg oly alakban van-e meg, hogy arra számitani is lehet? hogy megvan-e a garanczia arra nézve, hogy azok a törzsrészvények, a melyek az engedélyes által jegyeztettek, az engedélyes személyi viszonyain kivül, annak vagyoni állapotában garantirozva vannak olykép, hogy be is fognak fizettetni? Mert ha nincsenek, akkor a törzsrészvények és az elsőbbségi kötvények közti arány meg talál zavarodni és igy a törvénynek egy követelménye nem lesz teljesitve.

És most reá térek arra, a mi a helyi érdekü vasut épitésénél egyik fő kérdés, hogy milyen drága? Mikor ez a javaslat a pénzügyi bizottság elé került, már akkor is feltünő volt, hogy azért került a pénzügyi bizottsághoz ez a javaslat, mert sokkal többel járul hozzá az állam, mint más h. é. vasuthoz, mert az ilyen javaslatok eddig és máskor nem szoktak a pénzügyi bizottság elé kerülni. A t. államtitkár ur talán nem emlékszik reá, de eddig az ily javaslatok nem vitettek a pénzügyi bizottság elé. Ez tehát kivételes dolog és ezért költötte is fel a figyelmet. Szóba hozták, hogy ez a vasut egyike a legdrágábbaknak, vagy a legdrágább, a mely eddig épittetett. Valamennyit nem fogom itt ismertetni; a miniszter urnak is hagyok néhányat; a szemelvényt azonban be fogom mutatni.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nekem is van!

Barta Ödön: Igy felépitettett az arad-csanádi h. é. vasut, a mely nem épen sima talajon, nem minden technikai nehézségek nélkül épült fel és a mely habár nem épült is ugy, mint egy hadászati elsőrendü vonal, minő például a munkács-beszkidi, de mégis felépült ugy, hogy rendeltetésének teljesen megfelelt; ennek a vasutnak arad-körösvölgyi része került pályakilométerenkint 14,594 frtba. Az arad-szőreghi,

Digitized by Google

mezőhegyes-kétegyházi, kétegyház-kisjenői rész 16.500 frtba került. A szent-anna-kisjenői rész 19802 frtba került pályakilométerenkint. Ennek a vasutnak tehát minden része felénél kevesebbe került, mint a hogy elő van irva a pápa-bánhidai vasut. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert itt az előirányzat 40.000 frtot meghalad. A levonásokra majd rátérek.

A deés-beszterczei vasut, a mely szintén nem tartozik a sik pályák közé, 24,647 frtba került pályakilométerenkint. A szatmár-nagybányai vasut, a hol szintén vannak mocsaras részek, átereszek, a melyekre a t. előadó ur rámutatott, 18,050 frtba került pályakilométerenkint. A marosvásárhelyi-szászrégeni vonal dombos vidéken, völgyeken vezet keresztül és 21,176 frtba került pályakilométerenkint.

Most nézzük a sima pályákat. A mezőtur-turkevei vasut 11,364 frtba, a taraczvölgyi vasut, a mely Máramarosnak igen hegyes vidékén, zuhanó patakokon keresztül vonul, 16,429 frtba került. Igaz, azt hallottam, hogy a vállalkozó tönkre ment, de nem tudom, hogy ebben a vállalatban-e; inkább azt mondják, a börzén ment tönkre.

Ezt a kis szemelvényt állitottam a t. ház és a t. miniszter ur szeme elé, a ki bizonyára e kimutatásommal szemben olyan vasutakat is fog kimutatni, a melyek 40.000 frtba kerültek; de ott azokon a vonalokon a lehető legnagyobb technikai nehézségeket is fogja konstatálhatni, vagy pedig legfeljebb azt fogja konstatálni, hogy máskor is történtek alap nélkül ily drága engedélyezések. De ez nem bizonyít semmit, nem bizonyítja, hogy ez helyes. Csak azt bizonyítja, hogy máskor is történtek a törvényhozás felhatalmazása alapján drága engedélykiadások. anélkül, hogy a törvényhozás kellő tájékozást nyert volna arról, hogy mi indokolta az illető épitkezések drágaságát. De ez példáim erejét nem fogja lerontani, a mely példák arra valók, hogy bebizonyitsam, mily méltán kelthet aggodalmat, ha látjuk, hogy az állam teherviselési képességének igénybevételével oly közgazdasági műveket létesitenek, a melyek azért veszik annyira igénybe a törvényhatóságok, a községek erejét és az állam hozzájárulását, mert az egységár, a melyen épittetik az illető mű, sokkal magasabb, mint a hogy azt normális viszonyok között elfogadni lehet. Legalább is bővebb indokolást igényel tehát az a tétel, a mely szerint a vasut pályakilometerenkinti egységárát 80.000 koronán felül levő összegben állapitották meg.

Hogy ezzel az egységes ár-részszel végezzek, legyen szabad egy kis komikumra rámutatnom. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Rámutatok arra, hogy azzal a kétféle czeruzával ha számitunk, mennyire kétféle eredményt lehet kihozni. *(Mozgás a jobboldalon.)* Nem az enyém kétféle: az önöké! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszter ur a javaslatban azt mondja, hogy a pályakilométerenkinti ár azért olyan magas, mert belterjesen müvelt gazdasági objektumokat képező oly birtokterületeken vonul végig a vasut, a melyeken túlságos nagy számban lévén a kötött birtok, a kisajátitási árak nagyon magasak. Az ember ezt elolvasva, azt mondhatja, hogy ez argumentum. Mindjárt mellette azonban ott van egy másik érv, — a bal kéz nem tudja, mit csinál a jobb. Azt mondja ugyanis. hogy a vonal dombos vidéken és mocsaras részeken vezet át, a hol költséges boltozott átereszeket kell csinálni. Már, pedig kötött, belterjes gazdaságot nyujtó mocsarakat nem ismerünk. Bocsánatot kérek, vagy az egyik igaz, vagy a másik!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Mind a kettő!

Barta Ödön: Vagy pedig mind a kettő csak részben igaz. *(Zajos ellenmondások a jobb- és a baloldalon.)*

Ezt az argumentumot egyébként mindenhol meg méltóztatik találni, mert ha 90 kilométeres vasutat akar a miniszter ur épiteni, bárhol fog találni belterjes gazdálkodást, mocsaras részt, dombokat, de akkor mindenütt drágának is kell lenni a kisajátitásnak.

Bogyay Máté: Nem áll!

Barta Ödön: Szivesen meghallgatom Bogyai Máté ur ellenérvelését, ha ellenérvei lesznek, de engem a magam meggyőződésében ilyen közbeszólással nem ingathat meg. Ha mindenütt ilyen viszonyok vannak, akkor ez nem kivételes drágaság, az az egységár pedig, melylyel e vasutat pályakilométerenkint engedélyezik, kivételesen drága, és igy ez csak kivételes indokokon alapulhatna.

A pályakilométerenkinti egységár kiszámitásánál maga a miniszter ur is jónak látta kissé lejebb szállitani legalább látszólag az épitési összköltségeket. Azt mondja, hogy ha leüti a leütendőket, akkor voltaképen pályakilométerenkint 74.300 koronára tehető az épitési költség, mert le kellene ütni azt a 460.000 koronát, mely a tőkéből forgalmi eszközök beszerzésére forditandó, le kell ütni a tartalék-alap képzésére forditandó 120.000 koronát, és igy csak 6,820.000 korona épitési költség marad, a mely pályakilométerenkint 74.300 koronának felel meg. T. ház! Az épitési költség egy vasutnál a törvény értelmében és az üzleti felfogás szerint igy nem restringálható, mert hiszen addig, mig üzleti berendezés nincs, az nem vasut, csak egy holt vasuttest. Mindössze az a 120.000 korona volna tehát leüthető, mely a tartalékalapba megy. Azt mondani, hogy az üzletberendezési költség, mivel négy csatlakozást kell létesiteni, állomások kibővitéséhez járulni, leütendő: ez fikczió, mert ez a vasut máskép nem létesülhet és e nélkül nem kapná meg sem Veszprém, sem Komárom megye, sem Pápa város, sem a földmivelési miniszter ur hozzájárulását. Ez circulus vitiosus, melylyel sikeresen argumentálni nem lehet.

A hozzájárulás kérdésénél nem hagyhatok

Digitized by Google

még szó nélkül egy kérdést. A pénzügyi bizottságban a földmivelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalásakor feltünt nekem, hogy ennek a vasutnak létesitéséhez a földmivelésügyi miniszter ur 40.000 koronával járul hozzá és törzsrészvényeket kap érte, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Miért járul hozzá?)* azért, mert érinti a kisbéri ménesbirtokot és a törvény kötelezőleg előirja, hogyha állami birtokot érint a vasut, az állam köteles hozzájárulni. Ezt nem is kifogásoltam, de mivel törzsrészvények vételével történik, tekintve, hogy itt a községek is érdekelve voltak, kiváncsi voltam, hogy ez a hozzájárulás à fond perdu történt-e, vagy mint befektetés. Mert ha veszett fejszének a nyele akar lenni, akkor furcsán néznek ki a községek, a melyeket azzal kapaczitáltak, hogy ez nagyon jó befektetés. Nos, a miniszter ur nem tartja befektetésnek, mert a törzsrészvények jegyzésére szánt 40.000 koronát »átmeneti kiadásként« kérte, s nem beruházásként, sőt annak beruházási jellegét még a számviteli törvényre való hivatkozással is a t. miniszter ur megtagadta. Ha ez átmeneti kiadás a földmivelésügyi miniszter ur gazdálkodásában, akkor ez átmeneti kiadás azoknál a községeknél, törvényhatóságoknál és városoknál is, a melyeknél engem kiválólag az érdekel, hogy kaptak-e a kormány tagjai kellő garanciát arra nézve, hogy ezen törvényhatóságok és községek adózó képessége nem lesz tulságosan igénybe véve és hogy egyéb kulturális és gazdasági feladataiknak exisztencziájuk veszélyeztetése nélkül képesek lesznek-e ezután is megfelelni? Ha beruházásnak nem tekinti a t. miniszter ur, akkor tudnia kell — az előzetes tárgyalások adatait nem ismerem — mennyire veszi igénybe ezen községeket és testületeket az adózás, mert én azt sem tudom, hogy ezeknek eddigi pótadója milyen százalékkal fog felszökni, a mi pedig minket ezen az oldalon különösen a községek exisztencziája iránt táplált rokonszenvünknél fogva kiválóan érdekel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszter ur a törvényre való hivatkozással, helyesen, törvény szerint jogosan hozzájárult e vasuthoz két czimen: az államsegély czimén 666,000 korona értékig, póstaszállitási általányképen 23,000 korona évi, vagy 460,000 korona tőke értékben. Kiváncsi volnék tudni, hogy ez a 460,000 korona tőke, a mely póstaáltalány czimén adatik, számitáson alapszik-e? Ha számitáson alapszik: mely része ennek a vonalnak okozta azt a nagy forgalmat, a mely a póstaszállitásnál való megtakaritás czimén a 23,000 korona felét teszi ki? Mert a póstaszállitásnál való megtakaritás értékének csak kétszerese erejéig terjedhet a hozzájárulás a törvény világos rendelkezése szerint. Ha igy van, hogy tényleg 23,000 koronát tesz a kétszerese, akkor azt kellene látnunk, hogy e vonalon, a hol a vasut átmegy, a póstaszállitás eddigi költségével szemben 11,500 korona megtakaritás mutatkozik. Mig ezt nem látjuk, addig hinni lehet, de hinni nem vagyunk kötelesek, sőt nem is vagyunk feljogositva.

A másik kérdés a 660,000 korona. Most jutok ahhoz a kétféle számitási módhoz, hogy itt a 660,000 korona évi hozzájárulás ugy van feltüntetve, hogy $^3/_4$-ed részét sem teszi ki azon százaléknak, a mely törvény szerint megadható. T. előadó ur, melyik hát az igazi számitás? Ha az épitési tőke ténvleg csak 6.800,000 koronára devalváltatik a levonandók levonása után, akkor a 660,000 korona hozzájárulás megüti az egész maximális 10%-ot. Azért mondtam, hogy kétféleképen számol. Mikor arról van szó, hogy a pályakilóméterenkinti épitési összeg nem nagyon drága, akkor leszállitják az épitésre szükségelt tőke-összeget és azt mondják, csak 6.800,000 korona; ellenben, mikor arról van szó, hogy mérlegeljék az állami hozzájárulás mértékét és azt tüntessék fel, hogy az sokkal alatta marad azon tételnek, melyet a törvény maximaliter 10—10 százalékban előir, akkor a felemelt összeghez viszonyitják, vagyis az eredeti összeghez. Ez kétféle számitás, mely a törvényhozással szemben, a törvényhozástól kért felhatalmazás esetében, nézetem szerint nem állja ki a kritikát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az indokolásban az mondatik, hogy azért drága a vasut, mert 15 állomás, rakodó, megállóhely stb. lesz. De érdekes volna tudni, hány állomás, hány rakodó és hány megállóhely lesz, mert ezt ebből a javaslatból senki sem tudja. Pedig ez a lényeges, mert az állomások esetleg drágábbak, a rakodók valamivel olcsóbbak, a megállóhelyek azonban éppenséggel semmibe sem kerülnek, mert az őrházzal majdnem egyenlők. Hogy a rakodók milyen drágák, azt tudjuk. Méltóztassék megnézni a miniszteriumban, milyen nehézségeket gördítenek az ily tervek elé.

A miniszterium ugyan előzékenyen megigéri, hogy meglesz, de ráküldi az üzletvezetőségnek, az igazgatóságnak küldöttjeit, azokkal tessék beszélni. Ott aztán nem nézik a protekczióban gyenge vidék érdekét, minden krajczárt, a mi felszámitható, százszorosan számitanak fel, hogy bebizonyitsák, hogy ez nem létesithető. Ilyen esetekben azonban, hogyha egy uj vasut engedélyezéséről van szó, egy pár százezer korona nem játszik szerepet. Minket kötelességszerüleg érdekel, mennyi az állomás, mennyi a megállóhely, mennyi a rakodó, hogy legalább hozzávetőleg tudhassuk, hogy megfelelnek-e azon preliminárénak, a melyet hallottunk.

Ezen kifogásokat a vasuti javaslat ellen azért hoztam fel, mert nem helyes, hogy közbeszéd tárgyává tétessenek olyan dolgok, a melyekre nincsen imminens szükség. Nekünk van határozatunk, a mely elrendeli, hogy a viczinális törvény átdolgozandó. Uj viczinális törvényjavaslat készül tehát — még pedig majdnem olyan tempóban, mint a katonai büntetőtörvény. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tudjuk

Digitized by Google

azt is, — a t. miniszter ur megmondta a mult esztendőben — hogy 2500 kilométer viczinális vasut van tárgyalás alatt, a melynek kiépitése azért maradt el, mert a pénzügyi viszonyok rosszak voltak.

Én azt teljesen belátom, hogy a gazdasági viszonyok rossz volta miatt a vasuti ipar, a vasuti épitési vállalkozási kedv is hanyatlott; azt azonban nem tudom megérteni, hogy ezek a kedvezmények, a melyeket én nem ismerek, megvannak-e adva mindazoknak a vállalkozóknak, a kik kérelmeztek és a kik eddig engedélyeket kaptak vasutépitésre? Mert azt hiszem, hogy a mi az egyiknél rugóul szolgálhatott arra, hogy öt vagy hat évi vajudás után most létesüljön, az a másiknál is ezt eredményezné ugyanily kedvezmények megadása esetén; ha pedig más tényezők mozgatják ez ügyeket: azt is tudnunk kellene. A közvélemény általában azon nézetben van, hogy vannak Magyarországnak vidékei, a hol a viczinális vasutak létesitése érdekében a kormány támogató kezének odanyujtása sokkal sürgősebb, sokkal imminensebb volna, mint ezen a vidéken, a hol az én értesülésem szerint — nem tudom, hogy jól vagyok-e értesülve, lehet, hogy nem autentikus az információ — tulajdonképen csak a szén tranzito forgalma fogja képezni azt az erőt, a mely a vasutat mozgatni fogja. Itt megmondom nyiltan a t. miniszter urnak, hogy olyan értesülésem van, hogy a vasut engedélyezésének tárgyalásai közben az eredetileg kontemplált módozatoktól eltérőleg olyan kedvezmények adattak a tarifa és a szén tranzitó forgalmának rendezése szempontjából, a melyek messze tulhaladják azok értékét, a melyek a törvényjavaslat indokolásában expressis verbis benne vannak. Én kérem a t. miniszter urat, méltóztassék ezen dolgok iránt megfelelő felvilágositást adni, hogy további eljárásomat attól tehessem függővé.

Végre egy kérést intézek a t. miniszter urhoz. Sziveskedjék nekem felvilágositást adni, mi történik általában arra az esetre, hogyha valaki egy záros határidőhöz kötött konczessziót kap és ezt a határidő lejártakor sem nem prolongálja, sem a feltételeket nem teljesiti? Az én felfogásom szerint a konczesszió minden további intézkedés nélkül hatályát veszti. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert ha én valakinek azt mondom, hogy 1900. évi márczius 31-éig teheted meg ezt vagy azt, annak 1900. évi márczius 31-én tul semmi keresnivalója nincs, a nélkül, hogy ez iránt bármi intézkedést tettem volna; mert ez egy fix határidőhöz kötött konczesszió, a mely tőlem függ és a mely azon a napon hatályát veszti. Ebben az ügyben én azt láttam, hogy a t. miniszter ur a konczesszió volt tulajdonosával — mert a konczesszió 1900. márczius 31-én hatályát veszitette — a nélkül, hogy az illető a konczesszió meghosszabbitását kérte volna, a nélkül, hogy az iránt bármi beadványt intézett volna a miniszter urhoz, tovább tárgyalt, sőt azt is megengedte, hogy az a konczesszionárius, a kinek de lege és de facto a konczessziónban rejlő jogai 1900. márczius 31-én megszüntek, ő ezen már nem létező jogait, tehát egy már megszünt dolgot, a miniszter ur a kormány hozzájárulásával másra átruházhasson. Forma dat esse rei. Az eljárás eredménye ugyanaz lett volna, hogyha a miniszter ur 1900. évi április elsején a megszünt konczesszió helyébe mást adott volna valakinek ugyanezen vonalra. Államháztartási szempontból ebben az esetben semmi kifogásolható nem történt volna, ethikai szempontból azonban történt, mert ha ez megtörténik egy konczesszionáriussal, akkor erre jogot fog formálhatni más konczesszionárius is, a mely esetben igen kellemetlen konzekvenciák származhatnak ugy a kormányra, mint a törvényhozásra, ha a komplikációk ide hozatnak.

Ezeknek elmondása után kijelentem, hogy a javaslatot nem fogadom el. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Engedje meg a t. ház, hogy még mielőtt a vita bezáratnék, adhassak felvilágositásokat és választ Barta Ödön t. képviselő ur kérdéseire.

Örülök, hogy ezeket a kérdéseket felvetette, mert mostanság annyi mindenfélét irtak és beszéltek ezekben az ügyekben, hogy nagyon jó, ha a dolog a maga valóságában felderittetik. Előbb azonban figyelmeztetem a t. képviselő urat egy tévedésére, a mely abban áll, hogy nem vette tekintetbe, hogy ilyen viczinális vasutak engedélyezésénél mi a törvényhozásnak eljárása. A törvényhozásnak eljárása az, hogy ha törvényjavaslatot kell benyujtani, akkor a kormány a felhatalmazást kéri abban, hogy a konczessziót megadhassa, és mint ebben a törvényjavaslatban is a 2. §. világosan mondja, az 1880 : XXX. t.-cz. 1. §-a értelmében annak a konczessziónak adásáról jelentést fog tenni. Hát itt van a kötelezettsége a miniszternek, hogy azon kérdésekre megfeleljen, a melyeket Barta képviselő ur a konczesszióra és feltételeire nézve felállitott; mert a mikor a törvényhozástól én megkaptam a felhatalmazást, csak azután vagyok jogositva végérvényesen az illető vállalkozóval a konczessziót megállapitani és azt neki kiadni, és mikor kiadtam, a törvény értelmében kötelességem megint a törvényhozáshoz jönni, jelentést tenni, hogy ime ilyen és ilyen konczessziót adtam, méltóztassék azt elbirálni és tudomásul venni.

Tehát én, mikor az engedélyokmányt, a mely meg sincs, még nem mellékeltem — a mit hiányképen jelzett a képviselő ur — e mellé a törvényjavaslat mellé, a törvényes felfogáshoz tartottam magamat. Ez egy törvényjavaslathoz sem mellékeltetik, hanem az engedélyokmány külön mutattatik be a törvényhozásnak akkor, mikor az engedélyezés már megtörtént.

Azonban a képviselő ur ezzel kapcsolatban mégis olyan kérdéseket vetett fel, melyek az

Digitized by Google

értékét annak az áldozatnak, a melyet a kormány az államtól ennek a vasutnak létesitése érdekében kér, nagyon magasnak tüntetik fel. Én nem akarom azt a kényelmes eljárást követni, hogy egyszerüen röviden utaljak arra, hogy majd meg fogja a képviselő ur és a t. képviselőház látni ezt az engedélyokmányból, a melyet bátor leszek annak idején beterjeszteni, hanem igenis megadom előzetesen a felvilágositásokat, hogy miféle kedvezményeket és koncessziókat szándékozom adni, azért, hogy bebizonyitsam, hogy mennyire rosszul volt informálva a t. képviselő ur akkor, mikor azt állitotta, hogy ennek a vasutnak oly rendkivüli kedvezményeket nyujtottam tarifális tekintetben és az utirányozás tekintetében, a minőket viczinális vasutnak eddig egyáltalában nem adtak.

Mielőtt azonban erre áttérnék, némely kisebb dolgokat el kell, hogy igazitsak, illetőleg, hogy ezekre nézve felvilágositsam a képviselő urat.

Kérdezte a képviselő ur, vajjon, miután a vállalkozó is vállalt 96.000 koronát, van-e biztositékom arra nézve, hogy ez egyuttal be is fog folyni, illetőleg, hogy törzsrészvényképen be fog fizettetni. Hát igenis van. Itt a képviselő ur azonban, ugy vettem észre, egy más egyént vesz szem elé, mint a kiről vagy kikről szó van. Mert nem az eredeti konczesszionáriussal állok én most szemben, hanem szemben állok egy erős firmával, a mely firmát indokolásomban meg is neveztem és a melyre az átruházás csak junius 27-én történt.

És itt egészen őszintén megmondom, azt hiszem, nem érintek személyeket.

Barta Ödön: Én sem érintettem!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Teljesen akczeptálom a képviselő ur álláspontját; az teljesen jogosult, mert bizonytalanságba az ország pénzét kidobni nem szabad. Az a habozás, az a vonakodás, az a lassuság, melyet márczius óta ebben az ügyben tanusitottam, épen ezzel függ össze. Biztositékot, garanciát akartam szerezni arra nézve, hogy az illető vállalkozó elég erős és képes-e elvállalt kötelességeinek megfelelni, és csak miután erről meggyőződést szereztem, jöttem a minisztertanács és innen a képviselőház elé. És egyuttal megmagyarázom azt is, a mit a t. képviselő ur beszédének második részében kérdezett, hogy mikor lejárt a konczesszió az eredeti konczesszionáriussal, az átruházást miképen engedtem meg?

E dologban sem tértem el az eddig szokásos eljárástól, a mely a következőkben áll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az előmunkálati engedély adatik a dolog előkészitésére, addig, a mig a végleges konczesszió megadatik. De a mikor a kaucziót letétetik, és a mikor a tárgyalások az engedélyezési részletekre vonatkozólag megindulnak: az nem vétetett eddig sem tekintetbe, hogy a legutóbbi előmunkálati engedélynek ugynevezett előkészitő terminusa lejárt-e vagy sem? Mert akkor már egészen a kormány kezében van a dolog. Ha az illető alkudozó féllel az eredmény nem jön létre, akkor nem történt semmi, semmiféle kötelezettség nincsen. Ha pedig létrejön az egyezmény, igen természetes, hogy ezek által a terminusok által a dolog egyáltalában megszavazva nincsen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A dolog pedig ugy történt — és ez iránt felvilágositással tartozom — hogy az előmunkálati időtartam alatt az engedélyes és a vállalkozója között viszály keletkezett, még pedig épen a kauczió letétele tekintetében, a mennyiben az első vállalkozó, hogy ugy fejezzem ki magam, azt mondta, hogy neki az előmunkálati engedélylyel biró egyén nem adott kellő időt a kaucziót letételére. Ez a viszály reám nem tartozott. Ez privát dolog, ezt intézzék el maguk között; abba én bele nem avatkozhattam. Ez a körülmény 4, mondd négy napi késedelmet okozott a kaucziót előzetes, feltételes letételében; a mennyiben a kaucziót csakugyan csak 1900. április 5-én tétetett le. Meg kell magyaráznom, hogy miért használtam e szót »feltételes«. Feltételesen tétetik le a kaucziót akkor, a midőn az illető azt mondja: hogy én leteszem ugyan a kaucziót, de azt véglegesnek csak akkor tekintem, ha a megállapodás létrejön. Véglegesen tehát letette 1900. évi április hó 5-én.

Én azt hiszem, hogy nem lett volna tőlem méltányos, ha azzal, a ki néhány napi késedelemmel, ilyen nehéz viszonyok között, tette le a kaucziót, tárgyalásokba sem bocsátkoztam volna. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ilyen rossz viszonyok között, mikor a vállalkozási szellem amugy is lanyha, ily csekélységen a miniszternek tul kell tennie magát, mert ha ezt nem teszi, hanem mindenféle kellemetlenségeket támaszt, ezzel bizony a vállalkozási szellemet biztositani nem fogjuk. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Most áttérek arra, hogy a t. képviselő ur azt mondja, hogy ez a vasut a legdrágább viczinális vasutak egyike. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiven idéztem szavait. S ő csakugyan hozott is fel egynehány viczinális vasutat, amelyek csakugyan kevesebbe kerültek, és felhozta a viczinális vasutak ősapját, az ideális körülmények között épült arad-csanádi vasutat.

Hát, bocsánatot kérek, itt először fel kell világositanom a t. képviselő urat, hogy először 38 esztendő választ el az akkori időtől. Méltóztassék a munkás árviszonyok stb. változását tekinteni. Továbbá a képviselő ur talán nem tudja, de én mondhatom határozottan, és szerezhet magának informácziot az arad-csanádi vasut igazgatóságától is, hogy milyen kezdetleges épitkezés volt akkor és mennyit fektettek be ottan azóta. Merem állitani, egy szeg sincs, a mi a régi épitkezésből való volna. Hát ne méltóztassék ebben a kérdésben az akkori viszonyokkal előállani és azt mondani, hogy az olcsóbb beruházás volt és a többi. Többet mondok: ép ez volt a baj. Ez volt az érdeme, de egyuttal

Digitized by Google

gyengesége is. Érdeme volt mindenesetre, hogy 32.000 koronából, tehát olcsón létesitett egy vasutat, de egészen amerikai módra épitette, oly módon, a hogyan Európában nemcsak nem szoktak épiteni, de a melyet itten nem is türnek. Ennek következtében természetesen évről-évre méltóztassék ennek a vasutnak históriáját elolvasni, szegény boldogult Boross Béni irta meg, akinek szintén halhatatlan érdeme van ezen a téren, *(Igaz! Ugy van!)* ott egész őszinteséggel el van mondva és az igazgatóság évi jelentéseiben is utána lehet nézni, folytonos átalakitásokra, épitkezésekre volt szüksége, a mi, ha összeadjuk ezek költségét, nagy summát tesz ki.

Pichler Győző: Ép ugy mint a magyar államvasutaknál!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Azt mondta a t. képviselő ur, hogy ez a vasut egyike a legdrágábbaknak. Hát kérem, először is jöjjünk tisztába, hogy mibe kerül a tőke tekintetében és azután hozom fel én is az én példáimat, még pedig nem egy-kettőt.

A mi az előadó ur által előterjesztett jelentésben foglalt számitás és a képviselő ur által előadott számitás közötti differenciát illeti, az természetes; az onnan van, hogy mindig csak az a kérdés, hogy a tőkéhez az ember miféle költségeket számit. Én szerintem t. képviselő ur, ugy számitani egy vasutnál, hogy a forgalmi eszközök ne számittassanak oda, nem lehet; én azt hiszem, méltányos és igazságos egy ilyen viczinális vasut költségeinek elbirálásánál oda számitani azon költségeket, a melyek nem azért keletkeznek, mert ez a viczinális vasut épittetik, hanem azért, mert összeköttetéseket létesit nagy vasutakkal, mert ama nagy vasutak testén történnek olyan átalakulások, a melyek neki költségeket okoznak. Ezen költségeket, azt hiszem, méltányos és igazságos belevonni.

Már most t. képviselő ur, azt a 460.000 koronát, a miről mondja, hogy forgalmi eszközökre felvétetik, kihagyhatnánk, ha ez mint viczinális vasut önálló lenne, mert akkor másképen szerezné be a forgalmi eszközöket is. De itten az államvasutak által megszabott magas követelményeknek kell eleget tenni, és ez költséges.

Továbbá azt hiszem, nem lehet helyesen azt mondani, hogy a mi a Bánhidán, Pápán és Varsányon létező vasut állomásainak kibővitésére használtatik, az ennek a viczinális vasutnak természetes költsége. Ez a kibővités azon követelményből folyik, a mi az összeköttetésből ered, hogy t. i. a vasut a nagy forgalomnak megfeleljen és igy ennek megfelelő épitményeket létesitsen. Ez magában véve 319.200 korona, az épités ellenőrzése 33.940 korona, az üzleti és pályafenntartási és személyi költségek összege 7521 korona és végre a pálya és uj állomások berendezése, ami részben ilyen költség 59.940 korona.

Ezek a költségek azok, a melyek, ha elfogadom is a képviselő ur álláspontját és a forgalmi eszközök költségét nem számitom is, vagy levonom, bőven kiteszik azt a 74,000 koronát, a mi itt számitva van.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy mi felületesen számitunk, mert ha a hozzájárulási proporcziót számitjuk, akkor a tőkét nagynak tüntetjük fel, ha pedig az olcsóságot, illetve a drágaságot akarjuk feltüntetni, akkor a tőkét kicsinek számitjuk. Bocsánatot kérek, nem igy van. Ez a tőke, mely nem szoros követelménye egy viczinális vasut épitésének, amint bátor voltam felolvasni, ezek levonása után is körülbelül 6.600,000 korona marad és a mi hozzájárulásunk szintén 600.600 korona, tehát a $10^0/_0$-nak ezen számitás szerint is bőségesen megfelel.

Barta Ödön: De az indokolás csak azt mondja, hogy $^3/_4$!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Igen, de a számitásban most közeledtem a képviselő urhoz, leütöttem a 160.000 koronát a forgalmi eszközökre. Azért mentem erre át, hogy a képviselő ur álláspontja szerint számitsak. Engedje meg a képviselő ur, akkor természetesen ez nem találhat az indokolás számitásaival, a mely a forgalmi eszközöket is tekintetbe vette. De egy talajon akartam mozogni a képviselő urral, hogy polemiánk eredményes és lehetőleg objektiv legyen. *(Helyeslés.)* Azért állitottam fel igy a számitást, és ekkor is megfelelünk a törvény követelményeinek.

Azt mondja a képviselő ur, hogy furcsa, mikor a nagy kisajátitási költségeket számitjuk, akkor azt mondjuk, hogy ez gazdag, kötött birtok, méltóztassanak ezt venni.

Barta Ödön: Belterjes birtok!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: ... és a kisajátitás sokba kerül; a másik pontban pedig azt beszéljük, hogy mocsaras vidéken megy a vasut és az épitkezés nehéz. A képviselő ur már most azt mondja, hogy ez a kettő nem lehetséges. Bocsánatot kérek, a kettő nagyon jól megfér együtt. A vasut kitesz 92 kilométert. A 92 kilométerből Kecskéd és Dad közt van egy $3^1/_2$ kilométernyi mocsaras vidék; Kisbér határában van $^4/_{10}$ kilométernyi hely, továbbá egyes völgyeletek átmetszése két helyen fordul elő, már pedig ez mind költséges munka. És abból, mert itt, ha összeszámitom mindössze négy kilométernyi nehéz munka van, még nem következik amaz, hogy a többi 88 kilométer ne lehetne a legdusabb, drága talaj, a melynek kisajátitása sokba kerül. Neheziti a kisajátitást még a kötött birtok is, a mely pedig nagy terjedelmü, és ebből származik azután a költség.

Kell tehát, hogy számitsuk, ezeket a nehézségeket, a melyek részben a kisajátitás, részben az épitkezés elé gördülnek, és hogy azután számba vegyük azt is, hogyan állunk a viczinális vasutak eddigi tapasztalataival. A képviselő ur egy pár igen előnyös és olcsó viczinális

Digitized by Google

vasutat hozott fel. Én nem nehéz vidékekről összeállittattam egy névsort, a mely 21 viczinális vasutat tüntet fel, többet is fel fogok hozni, — nem untatom a házat az egész névsor felolvasásával *(Halljuk! Halljuk!)* — s meg fogom győzni a képviselő urat, hogy itt sem favór, sem részrehajlás elő nem fordul. Legyen meggyőződve hogy, ha erre legkevésbbé is hajlandó lettem volna, már két és fél év előtt a törvényhozás elé került volna ez a vasut. De épen, mert ezt, különösen ebben az esetben, nem akartam, azért huzódott a dolog oly hosszasan.

Itt van a sik talajon fekvő székesfehérvár-adony-szabolcsi vasut; került kilométerenkint 85.522 koronába; az adony-szabolcsi kilométerenkint 87.928 koronába.

Pichler Győző: Ezért csinálunk mi uj viczinális törvényeket, ezekért a számokért!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Természetesen, csinálunk! A győr-veszprémdombovári vasut került kilométerenkint 83.384 koronába; a budapest-esztergomi — ez már magasabb — 270.000 korona, de hid van közte, ezt felemlitem, nehogy azt méltóztassék hinni, hogy félrevezetem a t. képviselő urat; a bicskeszékesfejérvári került kilométerenkint 82.830 koronába, és a legutolsó a 21 közül, a magyardélkeleti, a gáttája-lugosi vasut került 82.560 koronába. Részleteket nem emlitek, hanem ismétlem, igy irtam össze 21 olyan vicinális vasutat, a melyek többnyire sikföldön épültek és mind többe kerültek mint ez a vasut, pedig mondom, itt olyan épitkezési nehézségek, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* és követelmények vannak a felépitmény tekintetében, a melyek bizony ritka vasutnál fordulnak elő.

Már most, t. képviselő ur, jövök a legfontosabbra. A legfontosabb nézetem szerint annak a felderitése. hogy milyen kedvezményeket adtam ennek a vasutnak a rendes kedvezményeken kivül. Előrebocsátom, t. képviselőház, hogy elhoztam egy sémáját annak a szabvány-engedélyokmánynak, a melyet szoktunk használni. Én ezt a t. képviselő urnak át fogom adni és arra kérem, tegye el; s mikor majd jövök az engedélyokmánynyal, a melyet ennek a vasutnak, ha a törvényhozás a felhatalmazást megadja, adni fogok, arra kérem, hasonlitsa össze Meg fogja látni, hogy abszolute semmiben ettől, a mi az engedélyokmány tartalmát általában illeti, el nem térek.

De hát ezen kivül mi van? A tarifa, ugy-e képviselő ur?

Barta Ödön: Meg egyéb.

Hegedüs Sándos kereskedelemügyi miniszter: Erről fogok most számolni. Ez öt perczentet fog csak igénybe venni. Ez száraz théma; de engedje meg a ház az igazság érdekében, hogy részletesen előadjam a dolgot. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Én kilátásba helyeztem — mert nem adtam, erre most még jogom nincs — hogy ha létrejön, abban az esetben a kezelési illetékre nézve a következő kedvezményeket adom:

Először a csatlakozási forgalomban a fél illetéket volnék hajlandó számittatni az államvasut által. Ez a félilleték-számitás a csatlakozási forgalomban a viczinális vasutak 75 százalékánál meg van adva; ez tehát, azt hiszem, nem kivételes eljárás. Továbbá a közvetlen mérsékelt dijtételek felállitásánál, tehát már forgalomban, magán a sikon, szintén fél-kezelési illetéket helyeztem kilátásba abban az esetben, — erre méltóztassék vigyázni — ha a rendes dijtételeknél tiz százalékot ad a tarifájából; tehát annak fejében, ha leszállitja a tarifáját. Ez a legtöbb helyi érdekü vasutnál ilyen ellenszolgáltatás nélkül meg van adva. Itt tehát én szigoritottam a feltételeket, a mennyiben kikötöttem, hogy a tarifából kell, hogy engedjen, csak akkor kapja ezt. Harmadszor Bánhidától husz kilométernél kisebb távolságra fekvő állomásnál szintén fél-fél kezelési illetéket helyeztem kilátásba. Ezt korlátozás nélkül élvezik az összes vicinális vasutak: t. i. ez a közeli forgalom. A helyi forgalomban szállitandó gabona és őrlemények után a kezelési illeték oly arányban mérsékeltetik, a mely arányban a helyi érdekü vasut is a maga bevételi részesedési hányadát leszállitja; tehát csakis abban az esetben kapja a kedvezményt, ha a hányad ennek approporczionáltatik; haszna tehát nincs belőle, mert abban a mértékben kell, hogy részesedését leszállitsa. Ez azt hiszem nem kedvezés.

Elmondtam a kezelési illetékre nézve a kedvezményt. Most kell, hogy előadjam azt az u. n. szabványszerü önköltséget illetőleg. Méltóztatik tudni, hogy az átalában két fillérre van számitva. Itt mérsékeltem a számitást egészen 1.6 fillérig. De minek fejében? Annak fejében, hogy teljes kocsirakományokban szállitandó egyes olcsóbb tömegáruk után 0.40 fillérnél magasabb egységtételt nem számit, barnaszénnél pedig a befutott első 40 kilometerre a C) osztály dijtételét alkalmazza. Itt is tehát jelentékeny ellenszolgáltatást biztositottam a tarifában ezen kedvezmény fejében.

Azonkivül micsoda fontos kérdés van még itt? Fontos a forgalom irányitása. A forgalom irányitására nézve Bánhidáról a pápa-szombathely-gyanafalvai vonal állomásaira és az azokba délfelől beágazó vonalak állomásaira irányuló szénforgalom a helyiérdekü vasut vonalán irányitandó a szokásos dijelosztási elvek mellett oly módon, hogy a magyar államvasut Pápáig terjedő vonalára semleges dijrészletét megkapja. Pápának helyben a Bánhidán fekvő állomásokkal való kocsirakományi forgalma a helyiérdekü vasut vonalán közlekedő, menetrendszerü vonatok gazdaságos kihasználása czéljából a helyiérdekü vasuton fog vezettetni, ha azt a magyar államvasut a saját érdekében czélszerünek fogja látni. Ez esetben a helyiérdekü vasut száz kilogrammonkint öt fillér pályahasználati dijat kap.

Digitized by Google

És még egyet t. képviselőház. Azon viszonylatok forgalma, a melyekben a h. é. vasut legalább is 30 km.-el utröviditő, a mennyiben ez a máv. érdekeinek »in concreto« megfelel, a h. é. vasuton át fog vezettetni, 100 kg.-onként 4 fillér, illetve, ha a szállitás a h. é. vasutnak csak egyes vonalrészén történik, 2 fillér pályahasználati dij ellenében. A forgalomnak ilyetén szabályozása megfelel a fennálló dijszabási helyzetnek, a h. é. vasut által létrehozott utröviditésnek és általában azon elveknek, a melyek tranzverzális jelleggel biró h. é. vasutakkal szemben a gyakorlatban alkalmaztatni szoktak.

Ezenkivül abszolute semmi más kedvezmény nincsen. Bocsánatot kérek, hogy ezekkel a száraz kérdésekkel foglalkoztam, de a helyzetnek egész képét kivántam adni, hogy méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy semmiféle kedvezményt, melyet más viczinális vasutak nem élveznek, nem adtam, sőt a három legfontosabb pontban, a melyeket más vasutak ellenszolgáltatás nélkül élveznek, én itten tarifális jelentékeny ellenszolgáltatásokat kötöttem ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, a t. képviselő ur is beláthatja, hogy e tekintetben a legszigorubb eljárást követtem és hogy ezzel a forgalom érdekeinek szolgáltam.

A képviselő ur azt kérdi — s ez az utolsó kérdés — vajjon általában szükség volt-e erre a vasutra ebben az időben? Precziz akarok lenni, azért mondom: ebben az időben. Hát először is ezt a vasutat én örökségképen vettem át, a mint azt az indokolásból is látja a t. ház. Különben ugy a képviselő ur, mint az előadó ur ezt beszédeikben fel is emlitették. Még az engedélyezési tárgyalás is megtörtént 1898. deczember 21-én, holott én csak a második esztendőben lettem miniszter. Én a dolgot jónak találtam, elődöm eljárását honorálni akartam és a mi különösen megérlelte bennem azt a meggyőződést, hogy a törvényjavaslatot most kell benyujtani, az azon törekvésem volt, hogy annak a vidéknek munkát nyujtsak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem csekély dolog az, hogy inségi munka nélkül most 5800 ember volt ottan három hónapon keresztül elfoglalva és pedig igen jó fizetés mellett.

A mi pedig a vasut jelentőségét illeti, e tekintetben hivatkozom először is arra, a mit a t. képviselő ur kiemelt, t. i. a szénforgalom tekintetében előálló előnyökre, a forgalom megosztására, másodszor arra, hogy ez a magyar államvasutak diszpoziciója szerint történik, továbbá, hogy azoknak a vidékeknek közvetlen szolgálatára áll. Ez oly jelentőségü dolog, a mit kicsinyelni egyáltalában nem lehet. Különben is, a ki ismeri azt a vidéket, nem fogja mondhatni, hogy ott erre a vasutra szükség ne volna. Szeretem a közvéleményt tekintetbe venni és mondhatom, hogy ezen vasut ügyében ellenzéki lapokban, igy a most is emlitett »Alkotmány«-ban, az »Egyetértés«-ben és más lapokban nem azért támadtak, hogy csinálom, hanem azért, hogy miért nem csinálom gyorsabban. A szélsőbaloldalról ellenzéki képviselő urak deputációkat vezettek hozzám, azt mondván, hogy ezt az ügyet továbbra halogatni nem szabad. Igaz, hogy a miniszternek ily követelésekkel szemben is ellenállást kell kifejtenie, ha azt gondolja, hogy ez nem áll az ország érdekében. De mikor meggyőződésemnél, az előzmények kötelezettségénél és az ország érdekénél fogva szükségesnek tartom azt és a mikor a momentán szükséget is ki akarom ezen vasut épitésével elégiteni, akkor azt hiszem, helyesen, az ország érdekében járok el igy. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kérdem tehát: kiván-e valaki még szólni? A mennyiben senki szólni nem kiván, a vitát bezárom.

Következik a szavazás. Kérdem a házat: Elfogadja-e a pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja a javaslatot.

Következik a részletes tárgyalás.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, a mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Az 1. §-hoz Barta Ödön képviselő ur jelentkezett szólásra. De mielőtt a vitát folytatnók, az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Dániel Gábor foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom.

Lázár Árpád jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. miniszter urnak válaszára egy pár reflexiót lehetetlen nem tennem azért, mert egy részről konstatálnom kell, hogy azt a czélt elértem, hogy világosság vettessék abba a sok mende-mondába — a melyről a t. miniszter ur is megemlékezett, — és hogy módot és alkalmat adjak a t. miniszter urnak az én igénytelen felszólalásom folytán, hogy a dolog lefolyása, a tervezett koncessziók és külön kedvezmények terjedelme a ház naplójába beiktattatván, fixiroztassanak ugy arány, mint terjedelem tekintetében azon kedvezmények, a melyek ennek a vasutnak adattak, illetve adatni fognak; — a melyekre ezen vasut engedélyesei ezután számithatnak. Ez volt egyik czélja felszólalásomnak.

A t. miniszter ur azt mondja: tévedtem kiindulási alapomban, mert nem vettem figyelembe, hogy voltaképen most kéri a felhatalmazást arra, hogy az engedélyt kiadhassa. Nem én tévedtem, hanem tévedett az a törvényhozás, mely elég gyarló volt, hogy ily törvényt megalkosson, mely lehetővé tette, hogy az állam hozzájárulási megterhelése leköttessék bizonyos összegek erejéig, anélkül, hogy mód nyujtatnék arra, hogy a mikor elhatározását megteszi, elha-

Digitized by Google

tározásának minden mellékkörülményeit egyidejüleg megvizsgálhassa. Az én tévedésemről tehát itt nem lehet szó. Azt tudom, hogy a felhatalmazás arra szól, hogy a miniszter ur véglegesen megkösse a szerződést azokkal, a kikkel ideiglenesen megkötötte.

Most a feltételes és végleges kötések természetéről akarok néhány szót szólni.

A t. miniszter ur azt mondja, hogy ezután lesz csak kiadva a koncesszió. Ez fikczió. Én sokkal sulyosabbnak tartom Magyarország kereskedelemügyi miniszterének a szavát és a tárgyalási jegyzőkönyvekbe beiktatott igéreteit, hogysem azt mondhatnám, hogy a koncesszió kiadása csak ezután lesz alkudozás tárgya. A miniszter ur maga is mondta, hogy ő lekötötte szavát, megállapodott ebben meg ebben az irányban. Lehetségesnek tartja-e a t. miniszter ur, hogy valaki ezzel szemben feltételezze, hogy a koncessziók nem fognak ily terjedelemben belejönni és hogy további alkudozásoknak helye lehet? Nem; bevégzett ténynek kell lennie a koncesszió összes pontozatainak, amelyekre a t. miniszter ur felhatalmazást kér. S ebből a szempontból hiányosnak tartom a beterjesztés módját, mely mellett a törvényhozás tagjai nem kapnak direkt tájékoztatást, hogy minő koncessziók adatnak annak, a kinek a koncesszió megadása végett a miniszter ur a felhatalmazást kéri. A t. miniszter ur, mikor ezt a javaslatot beterjesztette, már ismerte mindazon dolgokat, semmi sem akadályozta tehát a miniszter urat abban, hogy a törvényjavaslat beterjesztésével egyidejüleg a törvényhozást tájékoztassa részletes adatok előterjesztésével is, hogy ilyen meg ilyen koncesszió kiadásáról van szó.

A törvényjavaslat azt mondja, hogy felhatalmazást kér a miniszter ur arra, hogy az 1880:XXXI. és az 1888:IV. t.-cz. szerinti módon engedélyezést adhasson. De méltóztatik tudni, hogy az 1888:IV. t.-czikknek számos rendelkezése van, egész lapokat elfoglaló szakaszai, a melyeknek keretén belül annyi mindent lehet adni és nem adni, hogy az iránt igenis tájékozást kell szereznünk, hogy a szakaszok rendelkezéseinek ezen latitüdjéből mennyi lett igénybe véve valamely konczessziónál, mert a kinek mindent, a legmesszebb menő módon megadnának az 1888:IV. t.-cz. alapján, az ezzel igen előnyös helyzetbe juthatna. Ezért érdekünkben áll tudni, hogy ki milyen mértékig lett kedvezményben részesitve. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem időelőtti tehát az én kérdésem, hanem helytelen a törvényjavaslatnak a konstrukcziója, a mely törvényjavaslattal felhatalmazás kéretik, a nélkül, hogy azokat az összes mellékkörülményeket, melyekre a felhatalmazás kiadandó, a törvényhozással megismertetnék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. miniszter ur reám olvasta, hogy én kötött birtokról és mocsaras vidékről beszélek. Igy nagyon könnyü czáfolni. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Én nem néztem utána, hogy mi van a gyorsirói feljegyzésben, de bizom memóriámban és a t. házban, és konstatálom, hogy én ezt a kettőt ilyen összefüggésben nem emlitettem, ez abszurdum volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt én is tudom, hogy kötött birtok alatt nem kötött talajt értünk, ennyire csak el vagyok bocsátva hazulról, *(Derültség és tetszés a szélsőbaloldalon.)* hanem oly uradalmakat, a melyeknek kedvéért már igen sok vasut épült és melyekre nézve, a mennyiben alapitványiak, az 1888:IV. t.-cz. illető szakaszát rá is olvastam, mely szerint hozzájárulással is tartoznak.

Most már a t. miniszter urnak a dilemmából bajos lesz kijutnia. A dilemma ez: ha ott oly nagy belterjes gazdaság van, hogy a nyerstermányeinek elszállithatása végett annak oly nagy szüksége van vasutra, akkor nem tudom összeegyeztetni ezt a két momentumot, hogy nagy szükségük van a vasutra és a kisajátitási összeget mégis oly magasra srófolják fel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én tudnék emliteni vármegyét, hol a vizszabályozási munkálatok keresztülvitelénél majdnem az összes birtokosok ingyen adták a csatornaépités czéljaira szükséges területet, senkinek sem adtak egy garast sem kisajátitási összeg czimén. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Összeköttetésbe hoztam az indokolásnak ezt a három részét. A kisajátitás drágaságáról szólva a javaslat azzal indokolja, hogy nagy belterjes gazdaságot üző birtokok vannak, és kötött birtokok vannak az illető vonalon, s egy lélekzettel később azt mondja, hogy dombos és mocsaras vidéken fog a vasut átvonulni. Erre mondtam azt, hogy belterjes gazdaságot emliteni, a hol szegény dombos vidékek vannak, a melyeknek erdei termékeinek kihasználásáról van szó, és a hol mocsaras vidékek vannak, a melyeken költséges átereszek épitése szükséges, ellenmondás, contradictio in adjecto. Ezt hoztam fel. Állitásomnak czáfolatául ne méltóztassék tehát állitásomnak csak egyik felét felhozni, a másik felét pedig egyszerüen agyonhallgatni, mert ez a módja a vitatkozásnak legjobb esetben is szofisztikus.

A feltételes és feltétlen kaucziő letételére nézve óhajtom még tisztázni a helyzetet. A t. miniszter urnak módjában volt 1900. évi márczius 31-én egy dr. Győrffy Gyula által hozzá benyujtott beadvány folytán azt mondani, hogy én a koncessziót megszüntnek tekintvén, azzal tárgyalok, a ki külön feltételeket nem kiván. Én tehát már ott is koncessziót látok, hol a t. miniszter ur feltételesen letett kaucziót ismer. A kaucziót az engedélyezési időtartam utolsó napjáig »feltétlenül« le kell tenni és ez volt, a mit a t. miniszter urral tisztázni akartam, hogy ugyanis 1900. márczius 31-étől, 1901. április 4-ig, mikor már 1900. április 5-én le volt téve a kauczió, nem folyhattak tárgyalások a szoká-

Digitized by Google

sos engedélyek és kedvezmények kérdésében, hanem csak rendkivüli kedvezményekről tárgyalhattak. Azért kellett ezt kérdés tárgyává tennünk, és a mikor a t. miniszter urnak ezáltal kényszeritett alkalmat nyujtottam arra, hogy mindazt megmondja, a mi erre vonatkozik, ebben a helyzetben — nem tehetek mást, — most megnyugszom. Fentartom magamnak, hogy az engedélyokiratot, nem azzal a sablonnal, melyet a miniszter ur nekem felajánlott, hanem a kiadandó engedélyokmány összes levelezéseivel és tárgyalási jegyzőkönyveivel együtt annak idején összehasonlitó birálat tárgyává tegyem. (*Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.*)

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Akármikor, kérem, tessék!

Elnök: Szólásra senki sincsen felirva. Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a szakaszt? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik a törvényjavaslat 1. §-át elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadta.

Következik a 2. §.

Lázár Árpád jegyző (*olvassa a 2. §.-t*).

Elnök: A 2. §. ellen kifogás nem tétetvén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Következik a 3. §.

Lázár Árpád jegyző (*olvassa a 3. §.-t*).

Elnök: A 3. §. ellen sem tétetvén kifogás, kijelentem, hogy az elfogadtatik és ezzel az egész törvényjavaslat elfogadtatott.

A törvényjavaslat harmadszori felolvasását a legközelebbi ülés napirendjére javaslom kitüzni. (*Helyeslés.*) A harmadszori felolvasás a legközelebbi ülésen lesz.

Következik a kun-szent-miklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 17, 42).

Dobieczky Sándor, a közlekedési bizottság előadója: T. ház! A kereskedelemügyi m. kir. miniszter ur 1901. évi október hó 19-én kiadta gróf Teleki Józsefnek, mint engedélyesnek, a kun-szent-miklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasutra vonatkozó engedélyokiratot. A vonal hossza 51 kilométer. A budapest-zimonyi vasut kun-szent-miklósi állomásáról kiágazva átszeli Szalkszentmártont, Dunavecse, Apostag, Dunaegyház, Zsolt, Tetétlen, Kisharta községek határát és Dunapatajon végződik. Az emlitett helységek mellett állomásokat, illetőleg megálló-, rakodóhelyeket épitenek. A vasut czélja kizárólag a pályamenti vidék forgalmának emelése. A pálya épitési költségét kilométerenkint 63.172 koronában állapitották meg, vagyis egészben 3.220,000 koronában. A költségek magasságát az előterjesztés értelmében az aránylag rövid vonal mentén előforduló 8 állomásnak megépitése idézi elő. Az épitési tőke 35%-át, azaz 1.127,000 korona törzsrészvényekkel szerezték meg, ehhez hozzájárultak az érdekeltek 640.000 koronával, a posta átlaga 50 éven át 12,000 korona, vagyis tőkésitve 240,000 korona, az állami segély 50 éven át 12,350 korona, vagyis tőkésitve 247,000 korona. A még szükséges 2.093,000 korona 5%-os maximális osztalékra jogositó elsőbbségekkel szereztetik meg. A helyi érdekü vasut üzletkezelését a magyar királyi államvasutak veszik át és az engedélyokiratot a kereskedelmi miniszter ur ezennel bemutatja, melynek értelmében az állam ingerencziája a szokásos módon van megóva, valamint kereskedelmünk érdekei, a kellő tarifális intézkedésekben vannak megvédve. A közlekedési bizottság ezen jelentést tárgyalván, azt elfogadásra ajánlja és minthogy a hozzájárulási arány és az állami segélyezés mértéke is megfelel, a mennyiben a postaszállitás általánya a tőkének 7·4%-ka, az állami segély 7·6%-ka, tehát a törvényben engedett egyenként 10—10%-ot egyik sem haladja meg, a közlekedési bizottság a kereskedelmi miniszter ur jelentésének tudomásul vételét ajánlja. (*Helyeslés jobbról.*)

Madarász József: Nem magához a tárgyhoz kivánok szólni, hanem a t. előadó ur mondott egy olyan latin szót, a melyet én gyenge elmémmel nem értek, csak gondolom, hogy mit jelent. Azt mondta, hogy az állam ingerencziája biztositassék. (*Derültség.*) Miután én azt hiszem, hogy nem nevetséges dolog az, hogy végre-valahára iparkodjunk lehetőleg tisztán magyarul beszélni itt e házban, azért kérdem a t. előadó urat, vajjon azt érti-e ezen szó alatt: ingerenczia, hogy az állam beavatkozása, vagy mást? Én ugy hiszem, hogy vagy az állami felügyeletet, vagy az állam beavatkozását kell alatta érteni, de mindenesetre valamit kell értenünk. De mivel én nem értem, ezért méltóztassék engem eziránt felvilágositani.

Dobieczky Sándor előadó: Nagyon sajnálom, hogy épen velem történt meg, hogy idegen szót használtam, pedig méltóztassék nyugodt lenni, magyar nyelven már többször volt alkalmam kifejezni magam, irodalmi téren is müködtem, s lehetőleg mindig kerültem az idegen szavak használatát. Most is csak az előadás gyorsasága közben használtam az idegen szót, melylyel csak azt akartam jelezni, hogy az állam befolyását, illetőleg felügyeletét eléggé biztositja az engedélyokirat.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom és kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a kun-szent-miklós — duna-pataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter ur jelentését, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, kik a jelentést tudomásul veszik, álljanak fel. (*Megtörténik.*) A ház a jelentést tudomásul vette, s egyuttal közli tudomásvétel végett a főrendiházzal.

A napirend ki lévén meritve, javaslatot óhajtok tenni a legközelebbi ülésre vonatkozólag. (*Halljuk! Halljuk!*)

Javaslom a t. háznak, hogy holnap ülést ne tartsunk. A legközelebbi ülést tartsuk csü-

Digitized by Google

törtök d. e. 10 órakor, napirendjére pedig tüzzük ki, a mint már előbb elhatározta a ház, a pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasását, továbbá a vármegyei pénztári és számvevőségi teendőknek ellátásáról szóló törvényjavaslat tárgyalását. *(Helyeslés.)* Hogyha a képviselőház ezt a javaslatot elfogadja, azt határozatkép kimondom.

Most következik egy sürgős interpelláczió.

Lázár Árpád jegyző: Sebess Dénes!

Sebess Dénes: T. ház! Egy igen sajnos eset késztet engem arra, hogy az előrehaladt idő daczára az igen t. ház figyelmét rövid pár perczre igénybe vegyem. *(Halljuk! Halljuk!)* Maros-Torda vármegyének Alsó-Idecs községében, a mint a mai lapokban olvasható, a tagositás alkalmával a birtokosság formaliter föllázadt, megtámadta a csendőröket, a tagositó birót, kiverte azokat a községházából, a csendőrök fegyverüket használták, 13 ember fürdik ott vérében, életveszélyesen sebesültek meg, egy azonnal meghalt; a nép lázong, a hatóság kénytelen volt katonaságot kirendelni. Ez az eset a legszomorubb fényt veti az Erdélyben folytatott tagositási eljárásra. Fényt vet, mert eddig sötétben maradt a közvélemény előtt, s ennek világánál óhajtanám, hogy a t. ház annak misztériumaiba egy perczre bepillantson. *(Halljuk! Halljuk!)*

Alsó-Idecs községét kizárólag szászok lakják; a szászok pedig köztudomásulag — hiszen a történelem is mutatja — békés, számító czirkumspektus . . .

Madarász József: Körültekintő! *(Derültség.)*

Sebess Dénes: Körültekintő emberek, kik közt még egy tisztességes verekedés sem fordul elő. Őrei a rendnek, ügyelnek a rendre, törvény ellen nem szegülnek, bizonyára félénk óvatossággal viseltetnek a csendőrfegyverek iránt. Hogy ilyen községben történt meg az eset, az jelentőségét nagyban emeli.

A tagositási eljárásról az 1892-ik XXIV. t.-cz. és egy igazságügyminiszteri rendelet 1893-ból, a 356-ik számu intézkedik. A kik ezzel a törvénynyel foglalkoznak, a kik ezt a törvényt alkalmazzák, de legfőképen azok, a kikre ez a törvény és ez az eljárás alkalmaztatik, régóta tisztában vannak azzal, hogy ez a törvény rossz, hogy ez az eljárás veszedelmes, hogy az a birtokos-osztálynak valóságos romlását idézi elő. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Csupán a törvényhozás nem foglalkozik ezzel. A tagositás elrendelése is igazságtalanul történik, épen a kisbirtokos osztályra nézve. Ugyanis ott a birtokosság nem számszerint dönt, hanem holdarány szerint; természetesen előtérbe nyomul a vagyonosabb birtokos elem, az elhelyezkedés, a választás joga a vagyonosabb nagybirtokosokat illeti és épen azok, a kiknek érdekében kell, hogy a tagositás megtörténjék, a kisbirtokosság, igazságtalanul hátraszorul. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A legnagyobb visszaélést a m. kir. kincstár követi el a tagositás alkalmával. *(Halljuk! Halljuk!)* A királyi kincstár ugyanis a tagositási munkálatokból bizonyos részleteket a kataszter czéljaira átvesz. Ez által egy olyan ellenőrzési szerepet vindikál magának, a mely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy egy tagositási eljárás 5—6—10 évig is elhuzódjék. Igaz, hogy a költségekhez a mérnöki dijak mintegy 20 százalékával hozzájárul, de ezek alig 10 százalékát teszik az összes költségeknek, viszont a királyi kincstár ez által egy olyan munkálathoz jut, a mely neki 5—6-szor annyiba kerülne, s ezt a terhet is a szegény kisbirtokososztály vállaira sózzák. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez tehát, azt hiszem, jogos panasz.

A tagositásnál eljáró mérnökök eljárása is erős kritika tárgyát kell, hogy képezze. Hogy enyhén fejezzem ki magamat, nagyon elszaporodtak az inkompatibilitási esetek a mérnökök között. A székely humor ezeket a tagositó mérnököket négyszemközti uraknak nevezi. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. képviselőház, megmagyarázza, milyen rend szerint, milyen módon vitetik itt a tagositás keresztül.

Nagyon gyakran megtörténik és meg is történt — én magam tudok eseteket rá, — hogy mikor egy-egy községben a tagositás keresztülvitetett, s az a nyomorult kisbirtokos viselte a költségeket, viselte azokat a hátrányokat, a melyek egy ilyen tagositásnál felmerülnek, és mikor a birtokát kikapta, megkapta azon a helyen, a hol a régi birtoka volt, csakhogy félakkorát kapott és a költségeket is ő viselte. *(Zaj és ellenmondások balfelől.)* Megtörtént, majd fogunk adatokkal szolgálni.

T. képviselőház! Ha ilyen eset épen a szász földön történik, ez az eset jelentőségét emeli, de minket ilyen viszonyok között csodálkozásra nem kényszerit. Én nagyon jól ismerem az igen t. földmivelésügyi miniszter urnak az intencziói és különösen jóakaratát, a melylyel az erdélyi viszonyok iránt viseltetik; ezt el kell ismernem annyival is inkább, mert ha el nem ismerném, gyengiteném azt az álláspontot, a melyet ezen kérdésnél elfoglalok. Épen ez jogosit fel arra, hogy evvel a kérdéssel az igen t. földmivelésügyi miniszter urhoz forduljak. Méltóztassék a földmivelésügyi miniszter ur intézkedni, hogy ez a tarthatatlan állapot végre-valahára megszünjön, hiszen naponta halljuk, olvassuk, hogy a kisemberek a vagyoni romlás szélén állanak, romlanak, összeesnek, rajtuk segiteni kell, meg kell őket védelmezni. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vigyük át már egyszer ezt a praktikus életbe, történjék már végre-valahára egyszer egy gyakorlati kisérlet, hiszen a kisbirtokos osztály szenved leginkább ennek a tagositási eljárásnak a sulya alatt, és én nem mondok nagy szót, ha azt mondom, hogy Erdély kisbirtokos osztályának nagymérvü

Digitized by Google

romlása épen ennek a hibás tagositásnak tudható be. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, nem végezek felesleges munkát akkor, a mikor a törvényhozás figyelmét arra a szerencsétlen osztályra felhivom, a mely különösen Erdélyben érzi ennek a hibás törvényhozási intézkedésnek sulyát. Ezekkel voltam bátor röviden indokolni a következő interpellációmat. *(Halljuk! Halljuk!)*

»1. Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy Alsó-Idecs község határtagositása alkalmából a bizottság a hivatalos kiküldötteket megtámadta, mire a csendőrök fegyveröket használták?

2. Szándékozik-e a miniszter ur a tagositási törvényt és eljárást sürgősen benyujtandó törvényjavaslattal rendezni, illetve módositani?«

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az ezen interpellációra adandó válasz részben a belügyminiszter urhoz, részben a honvédelmi miniszter urhoz tartoznék, a mennyiben a csendőrök eljárásáról van szó. Tartoznék továbbá az igazságügyminiszter urhoz, a mennyiben a tagositásról mint jogi kérdésről van szó. De miután az hozzám intéztetett és azt hiszem, talán megnyugvásul szolgálhat, ha azt megmondom, a mit tudok e tárgyban, méltóztassék megengedni, hogy válaszomat röviden előadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi először is a kérdéses sajnálatos vérengzést illeti, én t. kollegámtól, a honvédelmi miniszter urtól kérdeztem, hogy miben áll a dolog és ő annyit közölt velem, hogy a mi a lapokban foglaltatik ezen vérengzésről, az nincsen tulzások nélkül. Kérem tehát a t. házat, hogy e közléseket fentartással méltóztassék venni, addig, a mig a tényállás teljesen ki nem derül.

A másik az, hogy miután egy konkrét birósági ügyről van szó, és ugy látszik, hogy azon a vidéken van bizonyos izgatottság, fentartással kell mindenkinek nyilatkozni ezen kérdésekben, nehogy indirekte a legjobb akarat mellett is ez az izgatottság még nagyobb mérveket öltsön. *(Helyeslés.)*

A mi már magát a kérdésnek azon részét illeti, a mely direkte reám is vonatkozik, t. i. a tagositási ügyek törvényhozási rendezésére való befolyásomat, kijelentem a t. háznak, hogy nem kerülte el ezen kérdés általános szempontból a figyelmemet. T. barátommal, az igazságügyminiszterrel tárgyalásokat folytattunk és megállapitottuk, hogy micsoda elvek szerint intézzünk a különböző testületekhez kérdéseket a tagositási törvénynek esetleges módositása szempontjából. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Igazságos és olcsó tagositás!)* Hiszen egyik fő czél mindig az, hogy a szegény ember is minél gyorsabban és olcsóbban jusson igazságához. *(Élénk tetszés és helyeslés.)* Ez az egyik czél, a mely engem vezet és ez az a czél, a mely igen t. kollegámat is vezeti. *(Általános élénk helyeslés.)* Mi most ezen kérdőpontokban megállapodtunk, ezek szétmentek és pedig nemcsak a törvényhatóságokhoz, hanem a gazdasági egyesületekhez is. Gondolom, az Országos magyar gazdasági egyesületnél legközelebb fog tárgyaltatni a dolog. A mikor beérkeznek a feleletek — mert azt el kell ismerni, hogy a kérdés nem könnyü, hogy annak nagyon sok oldala van és hogy minden szempontra méltányos tekintettel kell lenni, — akkor az igazságügyminiszter urral egyetértőleg tanácskozmányt fogunk tartani és remélem, hogy annak alapján aztán esetleg törvényjavaslattal is jöhetünk a törvényhozás elé. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mindenesetre módot fogunk adni a tisztelt képviselő urnak is, a ki az erdélyi viszonyokat közelebbről ismeri, hogy ezen szaktanácskozmányon ő is megjelenhessék és véleményét nyilvánithassa. *(Általános élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Általános élénk helyeslés.)*

Sebess Dénes: T. képviselőház! Nekem tudomásom volt róla, hogy az igen t. földmivelésügyi miniszter ur a kérdéssel foglalkozik, hogy szaktanácskozmány előtt áll a kérdés megoldása. Ennélfogva csakis megnyugvással vehetem tudomásul az igen t. miniszter ur válaszát és remélem, hogy szerény felszólalásommal a kérdésnek sürgősebb megoldásához talán valamivel hozzájárultam. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló tudomásul vévén a választ, azt hiszem, kijelenthetem, hogy azt a ház tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A jövő ülés napirendje már meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

36. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 23-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A m. kir. Curia átiratának bemutatása a Beck Marczell képviselő választása ellen beadott kérvény tárgyában, s ennek alapján nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok bemutatása. — A közgazdasági bizottság jelentéseinek benyujtása a központi statisztikai hivatal 1902. évi munkatervéről és az ipari munka vasárnapi szüneteléséről szóló törvény alapján kiadott kereskedelemügyi miniszteri rendeletről. — A könyvtári bizottság jelentésének benyujtása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Rakovszky István, Baross Károly, Szabó Kálmán, Artim Mihály, Valasek János, Pap Zoltán és Olay Lajos képviselők mentelmi ügyében. — Az állandó igazoló-bizottság jelentéseinek benyujtása Meszlény Pál és Tisza Kálmán képviselők megbizólevele tárgyában, s ennek alapján nevezett képviselőknek a kérvényezési határidő fentartásával való igazolása és osztályba sorsolása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása a deési képviselőválasztásra vonatkozólag a házszabályok 115. §-a alapján követendő eljárás tárgyában. — A pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezésére vonatkozó törvény harmadszori olvasása. — A vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Teleki Sándor, a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Lázár Árpád, az azok ellen felszólalók jegyzékét Kubik Béla jegyző urak fogják vezetni.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. január 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét. Széll Kálmán miniszterelnök a terembe lép. Hosszas éljenzés a jobb- és a baloldalon).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyv ellen? Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Bemutatom a magy. kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a Beck Marczell országgyülési képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvényt a Curia elutasitotta. Ennek folytán nevezett képviselő, miután választása ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom Komárom vármegye közönségének feliratát, a katonai előfogatok kiállitásának rendezése és a beszállásolási törvény módositása, továbbá a pálinkaméréseknek ünnep- és vasárnapokon leendő betiltása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Szabadka szab. kir. város és Komárom vármegye közönségének feliratait a kivándorlás meggátlása iránt; Kecskemét város közönségének feliratát a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása iránt; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* a muraszombati járás állami tanitóinak Károlyi Antal képviselő által beadott kérvényét, melyben a XI. fizetési osztályba való sorozásukat kérik; a párkányi és máriakéméndi rk. tanitóegyesületnek gróf Zichy János, valamint a szántovai rk. tanitó-egyesületnek Latinovits Géza képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt. Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Egyéb elnöki előterjesztés nincsen.

Lázár Árpád jegyző: Heltai Ferencz, a közgazdasági bizottság előadója!

Heltai Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését *(Irom. 15, 78)* a m. kir. központi statisztikai hivatal 1902. évi munkatervéről. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatását, szétosztását elrendelni és a kereskedelemügyi tárcza f. évi előirányzatával egyidejü tárgyalását elhatározni.

Digitized by Google

Van szerencsém továbbá bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. évi XIII. t.-cz. 3-ik §-a alapján bemutatott két kereskedelemügyi miniszteri rendelet (Irom. 20, 23, 79, 80) tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentések kinyomatását szétosztását és annak idején való napirendre kitüzését elhatározni.

Elnök: Ha a t. ház hozzájárul, a közgazdasági bizottság jelentése a m. k. központi statisztikai hivatal 1902. évi munkatervéről ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és a kereskedelemügyi miniszterium költségvetésével együtt fog tárgyaltatni. *(Helyeslés.)*

Az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. évi XIII. t.-cz. 3. §-a alapján kiadott két kereskedelemügyi miniszteri rendeletről szóló jelentése a közgazdasági bizottságnak szintén ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és napirendre tüzése iránt a ház annak idején fog határozni.

Lázár Árpád jegyző: Pekár Gyula, a könyvtári bizottság előadója!

Pekár Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a könyvtári bizottság előterjesztését (Irom. 81) benyujtani. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását és szétosztását elrendelni, s annak idején napirendre tüzését elhatározni.

Elnök: A könyvtári bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Lázár Árpád jegyző: Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója!

Maróthy László előadó: T. ház! A mentelmi bizottság legutóbbi ülésén letárgyalta Rakovszky István, Baross Károly, Szabó Kálmán, Artim Mihály, Valasek János, Pap Zoltán és Olay Lajos kétrendbeli mentelmi ügyét. Az erre vonatkozó jelentéseket tisztelettel beterjesztem és kérem a t. házat, méltóztassék azoknak kinyomását és szétosztását elrendelni, s napirendre tüzésük iránt intézkedni.

Elnök: A mentelmi bizottság ezen jelentései ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Lázár Árpád jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Meszlény Pál, a nyitramegyei galgóczi és Tisza Kálmán, az abrudbánya-verespataki választókerületben megválasztott képviselők megbizó-leveleit megvizsgálta és miután azok a törvénynek és szabályoknak megfelelően vannak kiállitva, nevezett képviselőket a kérvényezésre fentartott 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőknek jelentette ki. Van szerencsém az iratokat bemutatni.

Elnök: E szerint Meszlény Pál nyitramegyei galgóczi és Tisza Kálmán, abrudbánya-verespataki képviselők a kérvényezésre fentartott 30 nap fentartásával igazoltatnak. Osztályba sorozásuk iránt rögtön kell intézkedni. A VIII. és IX. osztályokba soroltatott be eddig a legkevesebb képviselő, s e szerint Tisza Kálmán a VIII. osztályba, Meszlény Pál a IX. osztályba soroltatnak be.

Belitska Béni, az állandó igazoló-bizottság előadója: T. ház! A képviselőház 366. sz. határozatával kiadta a deési képviselőválasztás ügyében a Curia által hozott és a választást érvénytelennek kimondó itéletet a ház igazoló állandó bizottságának a házszabályok 115. §-a értelmében teendő jelentés végett. Van szerencsém a bizottságnak erre vonatkozó jelentését tisztelettel beadni és kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását és szétosztását elrendelni és a jelentés tárgyalására annak idején határnapot kitüzni.

Elnök: T. képviselőház! Ezen ügygyel kapcsolatosan fel kell hivnom a ház figyelmét a házszabályok 115. szakaszára, a mely az ily jelentések iránt intézkedik. A háznak kell határoznia a felett, hogy a házszabályok ezen szakasza értelmében ezt a jelentést miként kivánja tárgyalni, oly módon-e, a mint a t. bizottsági előadó ur mondta, t. i. mint minden bizottsági jelentést, hogy az kinyomassék és napirendre tüzessék a törvényes határidőn belül, vagy a jelentés felolvasásával rögtön. A 115. §. mindkét felfogásra támpontot nyujt; azért, miután ez az első eset, midőn ilyen jelentéssel állunk szemben, a háznak erre vonatkozó határozata preczedenst fog alkotni. Méltóztassék meghallgatni a házszabályok 115. §-ának utolsó bekezdését *(olvassa)*: »A véleményes jelentés beérkezése után a vizsgálat elrendelése fölött a képviselőház az előadó, és ha kisebbségi vélemény nyujtatott be, ennek meghallgatása és legfeljebb négy szónok felszólalása után határoz.« Minthogy itt ugy a vitára, mint a szavazásra nézve bizonyos megszoritások foglaltatnak és a házszabályok egész ökonomiája szerint ilyen megszoritások csak a rögtön tárgyalható inditványoknál és jelentéseknél, nem pedig a szabály szerint napirendre tüzendő inditványoknál és jelentéseknél fordulnak elő, kérdés, vajjon a házszabályok nem tartalmaznak-e tulajdonképen ilyen intenciót? Nincs kizárva azonban az ellenkező felfogás sem, hogy az igazolási bizottságnak ilyen tárgyu jelentései is a rendes módon, t. i. kinyomatás és napirendre tüzés után tárgyaltassanak. Én tehát kénytelen vagyok a házhoz azt a kérdést intézni, hogy milyen módon kivánja ezt a jelentést tárgyaltatni, mert az erre vonatkozó mai határozat preczedenst fog képezni a jövőre is? *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én teljesen egyetértek a t. elnök urral abban, hogy a házszabályoknak ezen szakasza kétféle módon alkalmazható, ugy, hogy ez a jelentés kinyomassék és annak idején a szabályszerü idő megtartásával napirendre tüzessék, mint minden más jelentés. De minthogy ez a szakasz megengedi azt a nem közönséges tár-

Digitized by Google

gyalási módot, vagyis azt a tárgyalási módot is, mely a napirendi és más effajta rögtöni határozat tárgyát képező inditványoknál van a házszabályban megállapitva, gondolom, a házszabály szellemében járnánk el akkor is, ha e jelentést rögtön vennők tárgyalás alá. *(Ugy van! Ugy van!)* Mégis, mert annak vagyok barátja, hogy rögtönös, a tárgy kellő ismerete nélkül határozatot a ház ne hozzon, azt tartom, hogy nincs semmiféle indok arra, hogy ez a jelentés a rendes tárgyalási módtól eltérően kezeltessék; *(Helyeslés.)* nem látok semmiféle sürgősséget, sem bajt abban, ha a ház megtartja az általános gyakorlatot, a házszabályoknak azt az általános rendelkezését, hogy minden jelentés, akár ilyenfajta, akár más, két nap közbevetésével tüzessék napirendre, hogy a ház a tárgy kellő ismeretével szabatosan és nyugodtan határozhasson. *(Általános helyeslés.)*

Arra kérem tehát a t. házat, hogy a tárgyalás meritumának és a tárgyalás szabadságának kedvéért inkább igy magyarázzuk a házszabályt, s a ház határozza el, hogy a jelentés kinyomatása után szombaton vagy akármelyik napon veszi azt tárgyalás alá. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! Én készséggel járulok a t. miniszterelnök ur ezen értelmezéséhez, s kérem a t. házat, hogy ezen értelemben döntsön e kérdésben.

Elnök: Azt hiszem, a t. ház egyértelmüleg ugy határoz, hogy ezen bizottsági jelentés az előadó ur inditványa szerint kinyomassék és a szokásos időben napirendre tüzessék. *(Helyeslés.)*

Pichler Győző: Határidő mellett!

Elnök: Természetesen, a házszabályok által megengedett legrövidebb határidő alatt, három nap mulva. Talán méltóztatik abba beleegyezni, hogy a jövő hétfői ülés napirendjére tüzzük ki? *(Helyeslés.)* Akkor ezen jelentés tárgyalása a jövő hétfői ülés napirendjének első tárgya lesz, még abban az esetben is, ha azt egy netalán folyamatban levő tárgyalás megszakitásával preferenter kellene tárgyalni. *(Helyeslés.)*

A ház tehát abban az értelemben határoz, hogy az igazoló-bizottság ezen jelentésének tárgyalása a hétfői ülés napirendjének első tárgya lesz.

Több elnöki előterjesztés és jelentés nem lévén, következik a pápa - bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 18, 41) harmadszori olvasása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Elfogadja a ház az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja, s e szerint a pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasás után is elfogadtatott és igy tárgyalás és hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetik.

Következik a napirend második tárgya: a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 12, 43) részletes tárgyalása.

Következik a czim.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Senki sincs felirva, azt hiszem, a ház a czimet elfogadja.

Következik az 1. §.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. képviselőház! Midőn a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslatot a belügyminiszter ur beterjesztette, az indokolásban ezt mondta: Ez a javaslat életbeléptethető az önkormányzati jogok csorbitása nélkül, egyszerü alaki kérdésről, csupán a kezelés alaki változásáról lévén szó.

Ugyanezt a felfogást tükrözi vissza a ház közigazgatási bizottságának jelentése, midőn azt mondja: a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat egyenes folyománya a közigazgatási eljárás egyszerüsitéséről szóló 1901 : XX. t.-czikknek.

A felolvasott indokolás és a közigazgatási bizottság jelentése szerint tehát azt kell hinnünk, hogy itt semmiféle rendszerváltozásról szó nincs, hanem csakis pusztán alaki jelentőséggel biró szabályzat megalakitásáról. Azonban az igen tisztelt miniszterelnök ur az általános vita folyamán deczember 12-iki beszédében már nyilt őszinteséggel beismerte — a mint hogy beismerni kénytelen is volt — hogy itt nem alaki kérdésről, hanem kizárólag rendszerváltozásról van szó; a mennyiben a javaslat uj rendszerrel, uj szervezeti megalakitással kivánja a vármegyék pénztári kezelését eszközöltetni. Hogy ez igy van, azt a miniszterelnök ur beszéde nem egy helyen bizonyitja, világosan elismervén — a mit hangsulyozni szükségesnek látok, — hogy igenis az indokolás és a bizottsági jelentés szerint formai jelentőségü ügyben valódi, a lényeget érintő rendszerváltozásról van szó, a mint hogy maga a törvényjavaslat is csakugyan rendszerváltozást vonna maga után. Én nem tudom, t. ház, hogy mikor volt az igen tisztelt belügyminiszter ur őszintébb, akkor-e, mikor e törvényjavaslat indokolását készitette és aláirta, vagy akkor, midőn a ház előtt nyilatkozott. De egy bizonyos, az, hogy maga a javaslat homlokegyenest ellenkező intézkedéseket és rendelkezéseket tartalmaz az indokolásokkal szemben. Tehát már ezen egyetlenegy oknál fogva is a törvényjavaslat 1. §-át, a mely magát a lényeget domboritja ki, a beterjesztett szövegben elfogadni, megalakitani nem lehet. Tudta, érezte az igen t. miniszterelnök ur, hogy itt lényegről, rendszerváltozásról van szó és azzal próbálta indokolni a javaslatot és azzal ajánlotta elfogadásra, hogy itt egy nagymérvü befektetésről van szó, mely a

Digitized by Google

miniszterelnök ur felfogása szerint magát fényesen ki fogja fizetni. Hát szó fér ugyan ahhoz, hogy ilyen rendszeralakitás befektetésnek minősithető-e vagy nem, de én elfogadom a miniszterelnök urnak álláspontját, tekintsük befektetésnek; akkor azonban arra kérem a t. miniszterelnök urat, sziveskedjék ezt az általa proklamált elvet közéletünk egész vonalán és terén következetesen végrehajtani és alkalmazni, azt megfontolás tárgyává tenni és kezdje legelőször is a befektetési elmélet gyakorlati alkalmazását a közös miniszteriumokon. Azt gondolom, nem fog ebben a házban senki megczáfolni, midőn azt állitom, hogy a közös külügy-, a közös hadügy-, és a kettővel kapcsolatban álló közös pénzügyminiszteriumot Magyarország érdekei szempontjából hasznos befektetésnek tekinteni nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha az igen t. miniszterelnök ur e befektetési elmélet gyakorlati alkalmazásának folyamán módot és alkalmat ad arra a szervezetre, hogy magyar királyi külügyminiszteri és magyar királyi hadügyminiszteri állás szerveztessék, akkor az igenis jövedelmező olyan befektetés lesz, a mely nem csak anyagi téren, de mindenesetre az ország közérdekében erkölcsi téren és az állam tekintélye érdekében is ugy fog érvényesülni, hogy azt azután mindenki teljes joggal a magyar állam szempontjából hasznot hajtó befektetésnek fogja nyilvánitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Indokolta az igen t. miniszterelnök ur javaslatát azzal is, hogy az államhatalomnak érvényesülnie kell, a mostani rendszer mellett azonban ez teljes mértékben meg nem történhetik. Elismerem, igen t. miniszterelnök ur, hogy az államhatalomnak érvényesülnie kell, de hangsulyozom, hogy annak az államhatalomnak nemcsak lefelé, hanem felfelé és kifelé is érvényesülnie kell, mert tulajdonképeni feladatának csak akkor felel meg. Gondoskodjék tehát az igen t. miniszterelnök ur arról, hogy ez az államhatalom igenis érvényesüljön felfelé és kifelé is. Ennek pedig, hogy a magyar államnak, mint ilyennek hatalma érvényesüljön felfelé és kifelé egyaránt, az a módja, hogy helyezkedjék az igen t. miniszterelnök ur arra a politikai álláspontra, a melyet őseink elfoglaltak akkor, a midőn Magyarország és Ausztria között csakis a personális uniót létesitették, háritsa el ennek akadályait. De azt a rendszert, hogy az államhatalom lefelé érvényesittetik, felfelé azonban gyáván meghunyászkodik, kifelé pedig nem mer és nem is tud nyilatkozni, helyesnek, igazságosnak és közérdekben állónak elismerni nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja az igen tisztelt képviselő ur és az indokolás is ekként próbálja a javaslatot támogatni, hogy hiszen a törvény ujabb kiadást nem fog maga után vonni. Azonban már az indokolás is megengedi azt, hogy másfél millió korona többlet keletkezik, mit azzal vél eloszlatni, hogy a vármegyék háztartására megállapitott állami hozzájárulási összegből el lehet vonni azt, a mi azon állások dotációjára forditatik, a mely állások a javaslat szerint átmennek a kormány rendelkezése alá. Hát, t. ház, ez nagy tévedés, mert ha elvonatnak is azok az erők és átvitetnek is az állam szolgálatába, ne méltóztassék azt gondolni, hogy a vármegyei törvényhatóságok ezentul számvevőség nélkül élhetnek és mozoghatnak. Hiszen a törvényjavaslat szerint is a vármegyék részére fentartott rendelkezési jogot másként az arra hivatott alispán képtelen helyesen és jól gyakorolni, t. ház, mint hogyha ő oly számvevői közeggel rendelkezik, aki neki a szükséges adatokat a maga megbizhatóságában szolgáltatja. Mert lehetetlen elképzelni is, hogy minden egyes ügy, keresztülmenvén azon sablonos formákon, a melyek a hatóságok közti érintkezésnél történnek, az alispán és a királyi adóhivatalok és a pénzigazgatóságnál lévő számvevőségek között levelezés utján intéztessék el. Akkor azok az árvák, a kik nagykoruvá lesznek, aligha fognak rövid uton hozzájutni az ő árvatári tömegükhöz. Miért? Mert a pénzkezelési szabályok helyes elvei szerint nem lehet az egyénileg átvitt számfejtést és utalványt foganatositani a pénztárnak, ha csak az hivatalos uton nem expediáltatott hozzá.

De megczáfolja, t. ház, azt az állitást, hogy nem fog anyagi teher háromolni az államra, az, hogy járási számvevői állások szerveztetnek. Tehát oly állások, a melyeket a törvény ez ideig nem ismert és a milyenek hazánkban csak Pest vármegyében vannak ez idő szerint, a mi természetesen megint azt bizonyitja, t. ház, hogy csakugyan nem formakérdésekről van itt szó, a midőn ez a törvényjavaslat birálat tárgyát képezi.

Itt is nagyon szükszavu az indokolás és azt mondja, hogy bőven meg fog térülni az a több millió, a melyet a járási számvevőség kiadásul von maga után.

Hát nézzük meg a dolognak a gyakorlati oldalát. Magyarország 409 járásra van felosztva az ő 63 vármegyéjében, melyben 16.000 község van. Már most egy járási számvevői állásra esik 30—40 község. Én nem tudom, az igen t. belügyminiszter ur megnyugvással gondolja-e azt, hogy egy járási számvevő az ő 40 községében akként végzi azon teendőket, hogy azok csakugyan az ellenőrzésnek minden ismérveit magukban foglalják.

De, t. ház, tegyünk egy kis számitást. Ha a legkisebb mértékét számitjuk is annak az összegnek, a mit a járási számvevőnek fizetés alakjában adni kell, az 1893 : IV. t. cz. idevonatkozó rendelkezéseit véve alapul, a mely szerint egy a IX. rangosztályba tartozó adóellenőrt veszünk kiindulási pontul, akkor is egy járási számvevőnek a fizetése lesz 2200 korona, a legkisebb lakpénze 400 korona, uti átalánya,

Digitized by Google

mert hiszen 40 községgel kell foglalkozni, azt hiszem, 300 koronánál kevesebb nem lehet, irodaátalányát pedig 200 koronával véve, a fizetése összesen 3400 korona lesz. De a 40 község közötti levelezés képtelenség, hogy legalább is egy dijnoki állás szükségességét ne indokolná, sőt lesz nem egy olyan járás, a hol számvevői, segédszámvevői és főszámvevői állások fognak majd szerveztetni. Tehát, t. ház, legkevesebb 4000 koronába fog kerülni egy járási számvevőállás létesitése, felállitása, a mi maga 1,636.000 koronát tesz.

És itt, t. ház, egy igen csattanós bizonyitékunk van arra nézve, hogy a t. miniszterelnök ur nem helyesen jár el az ország érdekében, annak anyagi erejét tartva szem előtt. Itt van a pénzügyi bizottság jelentése *(Halljuk! Halljuk!)* az állami költségvetés tárgyában. Ebben, t. ház, tisztán és világosan azt mondja a pénzügyi bizottság *(olvassa)*: »Ez alkalommal is ujra nyomatékosan utalunk arra, hogy a tisztviselői létszámnak folytonos felszökkenése és ezzel egyidejüleg a fizetéseknek emelése az adózó nagy közönség érdekeinek szempontjából egymással össze nem egyeztethető két eljárás. Nem is szólva, hogy ez a folytonos elvonása az értelmi erőnek és a köz jövedelmeinek a társadalmi és a gazdasági politika szempontjából is aggályos. Midőn tehát a költségvetésbe beállitott 3 millió korona megszavazását a képviselőháznak javasoljuk és világos kijelentésével annak, hogy a tisztviselők helyzetének javitását más intézkedéseknek előzetes végrehajtásától függővé tenni nem akarjuk, egyuttal hangsulyozzuk, hogy meggyőződésünk szerint a tisztviselői kérdés helyesen és gyökeresen csak a maga egészében és olyképen rendezhető, hogy a fizetésemeléssel párhuzamosan oly rendszer követtessék, mely legalább is az adminisztrativ tisztviselők létszámának további emelését megakadályozza«.

No hát, t. ház, akkor, a midőn alig 180.000 korona többletet mutat az állami költségvetés, milliókra menő kiadást akarni ismét az állampénztár terhére megállapitani, az, gondolom, nem felel meg az ország jogos követelményeinek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sőt egyenesen Magyarország pénzügyi helyzete alatt vágja a fát és félő, hogy be fog következni az az idő, még pedig nagyon rövidesen, hogy az állami egyensuly szépségesen felbillen.

T. ház! Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy hiszen a pénzkezelés ma a vármegyéknél nem felel meg a modern követelményeknek. Hát én azt kérdezem az igen t. miniszterelnök urtól, hogy ha nem felel meg, ki azért a felelős? T. ház! Tessék megnézni az 1883 : XV. t.-cz.-et, annak 17. §-ában világosan meg van mondva, hogy a pénzkezelési szabályzatot a belügyminiszter állapitja meg a vármegyék részére. Ezt a szabályzatot, majdnem kötetnyi vastagságban, ki is adta az akkori belügyminiszter, Tisza Kálmán. Már most, t. ház, ha nem méltóztatott a t. belügyminiszter urnak saját hatáskörében gondoskodni arról, hogy az a szabályzat, ugy, a mint meg van szabva és állapitva, gyakorlatilag alkalmaztassék és keresztülvitessék, akkor az igen t. belügyminiszter ur mulasztotta el kötelességének teljesitését. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek sem joga, sem szabadsága nem volt arra, hogy megtűrje, hogy a vármegyék azt a szabályzatot félretéve, önkényüleg és akként járjanak el, hogy alkalmat szolgáltassanak a kormánynak arra, hogy mondhassa: ime, a vármegyék nem tudják, nem akarják szabályosan, becsülettel kezelni a pénzt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy tehát, t. ház, szándékosan történt a mulasztás azért, hogy ok és alkalom legyen arra, hogy a vármegyék kezéből a pénzkezelés kivétessék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* No hát, t. ház, ezt az eljárást azután helyesnek, igazságosnak, még morális szempontból indokoltnak sem tekinthetem és nem is tekintem.

Ennek következtében, t. ház, miután egyáltalában nem felel meg az indokolásnak az, hogy itt csak formai eljárások és szabályok módositásáról és megállapitásáról van szó, bátor vagyok egy határozati javaslatot beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvényjavaslat első szakasza helyett javaslatba hozom a következő szöveget: 1. §. »A vármegyék központi (ide értve a gyámpénztárakat is) és járási pénzkezelése az 1901 : XX. t.-cz. alapján a bel- és pénzügyminiszterek által kibocsájtandó egységes szabályzat értelmében a belügyminiszterium közvetlen felügyelete és ellenőrzése mellett eszközlendő.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Midőn t. háznak ezt a javaslatot elfogadásra ajánlani bátor vagyok, engedje meg a t. ház, hogy rövid indokolással kisérjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

1897-ben a törvényhozás a pénztári kezelést az állam-számvitelről szóló törvényben megállapitotta, tehát t. ház, törvénybe vannak lefektetve azok az elvek, melyek a pénzkezelés terén gyakorlatilag megvalósitandók és miután az 1883-iki törvény megadta a belügyminiszternek azt a jogot, hogy ő szabályozza, ennélfogva, ha az 1883-ban kiadott rendelet az élet által változásokat igényel, akkor, t. ház, azokat a törvényes elveket, melyek az állami számvitelről szóló törvényben kifejezést nyertek, jogában és módjában, tovább megyek, kötelességében állt az igen t. belügyminiszternek beilleszteni az ujabb szabályzatba és azt a szabályzatot módjában áll akként megállapitani, hogy az állam ellenőrző és felügyeleti jogának érvényesitése mellett egyszersmind minden jó rendben történjék a vármegyék háztartásában.

Erre azt mondhatná az igen t. belügyminiszter ur: igen, csak hogyha ezen szabályzat

Digitized by Google

végrahajtását követelem a vármegyéktől, akkor ott ujabb és ujabb kiadások merülnek fel és nincsen kilátás, hogy a törvényhatóság autonom jogának tudatában azokat a költségeket megállapitsa.

Hát, t. ház, ezt mondhatja a belügyminiszter ur, azonban gyakorlatilag nem igy áll a dolog. Mert hiszen ott van az 1886 : XXII. t.-cz. a törvényhatóságokról, a mely egyenesen megadja a belügyminiszter urnak azt a jogot, hogy abban az esetben, ha a közszükség által indokolt kiadások valamelyikét a vármegye költségvetésébe bele nem vette, a belügyminiszter ur azt oda beilleszthetti. Ez a veszedelem tehát nem fenyegeti az állam felügyeleti és ellenőrzési jogát, ha a közterhekről a törvényhatóság nem tud és nem is akar gondoskodni.

A felügyeleti jog szempontjából különösen hangsulyozta a belügyminiszter ur azt, hogy ő nem lehet felelős a vármegyei pénzkezelésért, mert hisz nincsenek megfelelő szervei arra, hogy ott az ellenőrzést teljes megnyugvással gyakorolja. Ebben a tekintetben először is utalok arra, hogy a vármegyei törvényhatósági bizottságnak, mely a számadásokat felülvizsgálja, a törvény értelmében elnöke a főispán. Azt csak nem fogja állitani senki, hogy az a főispán a belügyminiszterium akaratának, óhajtásának és kivánságának nem fog megfelelően eljárni, mert hisz ha megkisérli, mindenesetre megköszöni neki a belügyminiszter ur a polgári bizalmat.

Ezek szerint, t. ház, miután a mostani rendszer teljes és kielégitő biztositékot nyujt arra, hogy a belügyminiszterium a maga ellenőrzését gyakorolhatja, felügyeleti jogát érvényesitheti, miután nincsen ok arra, hogy oly sulyos anyagi áldozattal járó törvényjavaslat fogadtassék el, mint a milyen a tárgyalás alatti, és már csak azért is, kérem az általam beadott javaslat elfogadását, mert a belügyminiszter ur maga is elismerte, hogy ezen törvénynyel ő az államositás felé az első lépést szándékozik megtenni; tehát hogy ezen első lépés is meggátoltassék, ajánlom javaslatomat elfogadásra. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A javaslat fel fog olvastatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a határozati javaslatot)*. Bizony Ákos!

Bizony Ákos: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak lényege, az az elvi különbség, a mely minket az állami közigazgatás hiveitől elválaszt, ezen 1. §-ban lévén lefektetve, nagyon természetes, hogy én, a ki a vármegyei intézménynek és az abban megtestesülő törvényhatósági önkormányzatnak őszinte meggyőződésből hive vagyok, ezt el nem fogadhatom. Miután azonban ez az elvi különbség az általános tárgyalás során behatóan megvitattatott és az igen t. többség nagy sajnálatomra az elvi álláspontra helyezkedett, nem látom sem szükségesnek, sem czélszerünek, hogy mintegy megujitva az általános vitát, ismét ezen elvi álláspont tüzetes, beható birálatával foglalkozzam. De igenis elengedhetetlen szükségét látom annak, hogy az általános tárgyalás alkalmával a miniszterelnök ur által tartott beszéd egynehány kijelentésére, a melyek nézetem szerint a vármegyékre vonatkozólag sérelmesek, sőt mondhatni sértők, megtegyem a magam szerény észrevételeit. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sokkal jobb véleménynyel vagyok az igen tisztelt miniszterelnök urnak igazságszeretetéről, sem hogy fel tudnám tenni róla, hogy ezeket a kijelentéseket, melyek a vármegyéket mélyen sértik, csak azért használta volna, hogy ezt a törvényjavaslatot annál könnyebben megvédelmezze. Hajlandóbb vagyok ezt inkább annak tulajdonitani, hogy a miniszterelnök ur már nagyon régen elszakadt a vármegyétől, életének javarészét más téren, más ügyekkel foglalkozva töltötte el; az a rövid három esztendő pedig, a melyet mint belügyminiszter töltött el, sokkal rövidebb volt, semhogy elegendő lett volna arra, hogy a vármegyéket igazában megismerhette volna; rövidebb volt annál is inkább, mert hiszen a miniszterelnök ur nemcsak belügyminiszter, de miniszterelnök is és idejének jó részét bizonyosan most is más ügyekkel kénytelen elfoglalni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azok a sérelmes kijelentések, a melyekre én néhány észrevételt kivánok tenni, vonatkoznak egyrészt magára a vármegyére, a vármegyét képviselő bizottsági közgyülésre, a felügyeleti jogra, másrészt pedig magukra a tisztviselőkre, tehát a végrehajtásra.

A mi az elsőt illeti, azt mondja a miniszterelnök ur, — felolvasom, hogy szó szerint idézzem, — hogy akkor, a midőn a fontosabb elvi jelentőségü kérdések vagy a választások elmulnak és rákerül a sor a tulajdonképeni közigazgatási ügyekre, akkor a főispán csak maga marad a tisztikarral és egy pár bólogató és pislogató, ráérő öreg urral. Továbbá azt mondja: A községi elöljáró és a választott tisztviselők napidijakat követelnek azért, hogy bemennek a közgyülésre.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondtam, hogy mindenütt!

Bizony Ákos: Bocsánatot kérek a t. miniszterelnök urtól, én nem vonom kétségbe, hogy a megyegyülések második, harmadik napján, midőn a közérdekü tárgyak már elintéztettek, bizony a bizottsági tagok százszámra nincsenek jelen; de arra nincs is semmi szükség. Hiszen 1848. előtt is ezek a folyó közigazgatási ügyek az u. n. kisgyüléseken intéztettek el, a melyekben a tisztviselőkön kivül csak a táblabirák vettek részt. Nézetem szerint tehát ez nem csak ártalmukra nincs ezeknek az ügyeknek, de épen előnyös, hiszen konkrét közigazgatási ügyeket valami nagy tumultusban tárgyalni, helyesen elintézni nem is lehet. Azonban azok az öreg urak, a kik idejöket nem sajnálják a közügyek szolgálatában eltölteni, a kik értenek is a dologhoz, tudnak is hozzá, azt hiszem, nem szolgáltak rá, hogy a

Digitized by Google

miniszterelnök ur őket »bólogató« és »pislogató« jelzővel illesse. A miniszterelnök ur már maga sem épen nagyon fiatal ember *(Derültség a szélsőbaloldalon)* és hogyha ennek daczára elegendő erőt érez magában arra, hogy egyszerre két tárcza terhét is viselje, nagyon csodálkozom azon, hogy azokat a vármegyei öreg urakat miért tartja képteleneknek arra, hogy a maguk ellenőrző hivatását a megye termében teljesitsék. Legyen meggyőződve, hogy azok az urak nem aludni mennek oda, mert erre a czélra sokkal alkalmasabb és csendesebb helyet is találhatnának. *(Felkiáltások a baloldalon: Hol a miniszterelnök?)* A régiek másképen gondolkoztak az öregségről, s én is azt hiszem, hogy ha azt az érett megfontolást, azt az élettapasztalatot s az abból származó helyes itéletképességet, a mely az öregséggel együtt jár, tekintetbe veszszük, akkor az ellenőrző, tehát a nagyobb mozgékonyságot, erélyt, cselekvőképességet nem igénylő dolgoknál az öregség nagyon is helyén való tulajdonság és nem érdemli meg, hogy ilyen sértő jelzők kiséretében emlékezzenek meg róla. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi pedig a napidijakat illeti, annak is megvan a maga természetes magyarázata. A vármegyékben azok az u. n. irányadó-körök, az ujabbi időben, czélzatosan a legnagyobb igyekezettel azon vannak, hogy a bizottsági tagválasztásoknál községi előljárók választassanak meg, a kiket azután a gyülésekre forma szerint beparancsolnak, hogy velük a független elemeket leszavazzák. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nagyon természetes, hogy ezek a beparancsolt községi előljárók azután a megyegyülést is hivatalos kiküldetésnek tekintik és azért napidijakat igényelnek. Méltóztassék azonban oda hatni, hogy ez a helytelen szokás megszünjék. Csak egy szavába kerül a miniszterelnök urnak és akkor majd meglátja, hogy nem lesz bizottsági tag, aki napidijakat igényelne, hanem fel fog lendülni a megyei élet és önkormányzat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja továbbá az igen t. miniszterelnök ur, hogy a községi számadások és előirányzatok ugy készülnek, hogy azokat megcsinálja a községi előljáróság; a főszolgabiró nem sokat törődik velük, mert semmi köze hozzá, nem is tud hozzá, nem is ér rá; a megyegyülésen pedig ugyanazon tisztviselők, kik ezen ügyekbe befolytak, minden ellenőrzés és felügyelet nélkül megadják az abszolutoriumot.

Bocsánatot kérek, de a ki ilyet állit, az nézetem szerint nem ismeri a vármegyei eljárást. *(Ugy van! a baloldalon.)* Igaz, hogy azt a számadást a községi előljáróság, a jegyző, biró vagy pénztárnok csinálja, de nem is csinálhatja más. Megvizsgálják azonban első sorban a képviselőtestület tagjai, tehát épen azok, kik a dolgot legjobban ismerik. Igen sokszor ezek a képviselők annyira érdeklődnek az ügy iránt, hogy hosszu felebbezéseket adnak be egyik-másik tétel ellen. Azután elmegy a számadás a főbiróhoz, akinek igenis van köze hozzá, mert hivatalos kötelessége, a kinek értenie is kell hozzá, mert azzal foglalkozik és a kinek ideje is kell, hogy legyen rá, hiszen azért választották meg főbirónak. Felmegy azután a számadás a vármegyéhez, ahol megvizsgálja a számvevő. A számvevő jelentésével megy a pénzügyi bizottsághoz, a hol szintén behatóan megvizsgálják és az egyik vármegyei jegyző jelentése mellett megy végre a közgyülésre. Ennyi retortán megy tehát át a számadás, mig megadják a felmentvényt.

Az sem áll, hogy az adja meg azt, a ki ott érdekelve van, mert hiszen nem a községi előljáróság adja meg, *(Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hanem még akkor is, ha esetleg nincsenek ott nagyszámu bizottsági tagok, ott van a főispán, mint elnök, ott van az alispán, ott van a főügyész, ott van az árvaszéki elnök, ott van a megyei jegyzői kar. Már ezek, engedelmet kérek, csak nem csinálták azt a községi számadást és nincsenek annál érdekelve!

A miniszterelnök ur másik megjegyzése, a melyet szó nélkül nem hagyhatok, már magukra a megyei tisztviselőkre vonatkozik és a következőkép hangzik: *(olvassa)* »Ezt az országot, a magyar nemzeti állam politikájának követelményeihez méltón, választott tisztviselőkkel adminisztrálni teljes lehetetlenség«. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hogy magyar miniszter ilyet mondhasson, azt én megérteni képes nem vagyok, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert ezt az országot századokon keresztül választott tisztviselők utján adminisztrálták és ugy adminisztrálják most is. És hogy a magyar nemzeti állam kiépitve nincs, az bizonyosan nem ezeken a megyei tisztviselőkön, *(Ugy van! a bal- és a szelsőbaloldalon.)* hanem azokon a kinevezett központi hivatalnokokon, a kik mindig Bécsből kapták az irányitó rendeleteket, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azokon a hazánk ügyeibe jogtalanul beavatkozott idegen személyiségeken mult, *(Ugy van! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* a kik annyi vérhullást és könyet okoztak itt Magyarországon, hogy a föld még mostanig is alig birta azt felszivni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De különben sem birom megérteni, hogy miképen vetkőztethessen ki a jelleméből valamit az, ha az illető tisztviselő választás utján nyeri a mandátumát?

Mivel lesz az az administrácziő különb, hogyha azt az egyént nem a vármegye bizottsága választja, hanem a miniszter ur nevezi ki? *(Mozgás. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Vagy talán más embereket fog a miniszterelnök ur találni? Én azt hiszem, hogy nem. Ugy látszik, hogy a miniszterelnök ur különösen a nemzetiségi vármegyéket tartotta szem előtt és azokat gyanusitja azzal, hogy hazaáruló egyéneket választanak a hivatalokba. Azután ez teljes lehetetlenség! A kijelölő választmány elnöke

Digitized by Google

a főispán, a négy tag közül pedig kettőt, még pedig bizonyosan megbizható embereket, a főispán nevez ki, a főispán többsége tehát ebben a kijelölő választmányban már előre is biztositva van. Csak nem fognak ezek a megyei hivatalokra hazaáruló embereket kijelölni? És ha eddig nem tudták az illetőről, hogy olyan ember, a miniszter ur hogy fogja azt a kinevezés előtt tudni, ha még addig az az egyén nem adta jelét érzelmeinek? Ha pedig megválasztása után fog az illető tisztviselő a magyar nemzeti szempontokkal ellenkező módon viselkedni: ott van a fegyelmi eljárás. Tessék őt könyörtelenül elmozditani, mert Magyarországon hazafiatlan embert közhivatalban megtűrni nem szabad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt is mondja a t. miniszterelnök ur, hogy sok olyan tisztviselő van, ki a kormány rendeletét nem hajtja végre *(Mozgás.)* és hogy ő fegyelmi eljárást indit ugyan, de a mikor egy fél vagy egy esztendő mulva a fegyelmi eljárás véget ér, már régen nincs szó arról a rendeletről, a mely végrehajtandó lett volna. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ez, engedelmet kérek, ismét azt bizonyitja, hogy a miniszterelnök ur nem sokat foglalkozott a megyei dolgokkal, mert az 1886: XXIV. tcz. 64. és 65. §-a a miniszterelnök urnak rendkivüli jogokat ad ugy, hogy azokkal szemben renitencziáról a vármegyékben szó sem lehet. A belügyminiszter urnak jogában áll a főispánt sürgönyileg utasitani, hogy függeszsze fel az illető tisztviselőt, helyettesitse rögtön egy másikkal és azzal hajtassa végre rendeletét. Annyira joga van ehhez, hogy az ilyen helyettesitett tisztviselő megtartja állását az általános tisztujitásig, tehát valósággal kinevezheti a főispán azt a megyei tisztviselőt. Ilyen jog mellett, azt hiszem, hogy nem kell várni egy fél vagy egy egész esztendeig, mig a fegyelmi eljárás lefolyik, hanem a rendeletet rögtön végre lehet hajtani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha az igen t. miniszterelnök ur magyar nemzeti politikát akar követni, nézetem szerint nem ezt az utat kell követnie. Állittassa fel a miniszterelnök ur a magyar nemzeti hadsereget; gondoskodjék arról, hogy a magyar lelkészek magyar nemzeti szellemben neveltessenek és hogy az iskolákban magyar nemzeti szellemben tanitsanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezzel igenis czélt lehet érni, de állami közigazgatással nem.

Hivatkozik a miniszterelnök ur arra, hogy 1871-ben, midőn az igazságszolgáltatás államositatott, akkor is ezek az aggályok hangzottak fel és ime most már mindenki örül annak, hogy igazságszolgáltatásunk ilyen magas nivón áll. Ezt a miniszterelnök ur nem egészen helyesen igy mondja: »midőn az igazságszolgáltatást elválasztottuk a közigazgatástól.« Ez azonban két egészen különböző dolog. Az igazságszolgáltatást a közigazgatástól el lehetett volna választani a vármegyék keretében is, a mint hogy el is volt több helyen választva már akkor is és nem lehet elválasztani esetleg államositás mellett sem, a mint hogy nincs is teljesen elválasztva még mai napig sem, mert még ma is vannak olyan hivatalnokok, a kik igazságszolgáltatással és közigazgatással is foglalkoznak, mert kihágási ügyekben még ma is közigazgatási tisztviselők itélnek, sőt még elzárást is állapitanak meg. De ez mellékes dolog. Azt hiszem, hogy ez a hivatkozás különben sem egészen szerencsés, mert hiszen az igazságszolgáltatás voltaképen az önkormányzattal szerves összefüggésben nincsen. Az igazságszolgáltatás a birói hatalom kifolyása, a melynek függetlennek kell lenni nemcsak a közigazgatástól, de a végrehajtó és törvényhozói hatalomtól is. Az igazságot bekötött szemü asszonynyal ábrázolják, a mi azt akarja jelenteni, hogy az igazságszolgáltatásnál nem szabad tekintettel lenni semmi mellékes körülményre, nem lehet sem jobbra, sem balra nézni, hanem az igazságot alkalmazni kell mindenkire, kivétel nélkül és könyörtelenül, mint a latin mondja: fiat iustitia, pereat mundus. A közigazgatás egészen más. A közigazgatásnál mind a két szemét ki kell nyitni az iletőnek, ha eleget akar tenni kötelességének, figyelemmel kell lenni a helyi viszonyokra, a különböző körülményekre és épp azért sokkal czélszerübb itt az önkormányzat, mert olyan embereket alkalmaz, akik ismerik a viszonyokat, akik ott nőttek fel és a kik iránt a közönség bizalommal viseltetik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Általában az önkormányzat bizalomra, az állami közigazgatás bizalmatlanságra van épitve. Ha egy állami közeg valamely munkát végez, ezt a munkát két-három ember ellenőrzi, nem hisznek senkinek és hogy valamiképen az állami hivatalnok el ne sajátitsa azokat a tulajdonságokat, a melyekre szüksége van, hogy ismerje a helyi viszonyokat, nem hagyják nagyon sokáig megmelegedni, hanem elteszik máshová, hogy kezdjen uj ismeretséget. Szomoruan tapasztaljuk mostanában a csendőrségnél is, hogy mihelyt a csendőr egy kissé otthonos a maga kerületében, mihelyt tudja, hogy kik azok az emberek, a kiket szemmel kell tartani, mihelyt tudja, hol kell nyomozni és a büntett szálait keresni, mindjárt elteszik máshová és hoznak idegent. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezek voltak azok, nézetem szerint, a vármegyék multjához nem méltó és a vármegyéket legjobban sértő kijelentések, a melyeket megjegyzés nélkül nem hagyhattam. Nem akarom a vitát hosszura nyujtani, de különben is rekedt lévén, a beszéd meglehetősen nehezemre esik; berekesztem tehát rövid előadásomat, kijelentvén, hogy az 1. §-t nem fogadom el, hanem csatlakozom Babó Mihály inditványához. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. Ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Hogyha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A miniszterelnök ur kiván szólani!

Digitized by Google

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A törvényjavaslat lényegét ez a szakasz foglalja magában, mert ez a szakasz mondja ki, hogy a pénztári szolgálat, mely eddig a megyék területén teljesittetett és teljesittetett általában két hatóságnál, a királyi adóhivatalnál és a vármegyei pénztáraknál, egyesittetik és a számvevőségek ezentul nem ugy, mint a hogy eddig történt, a főispán által kinevezett vármegyei számvevő által, hanem állami számvevőség által és pedig rendszeres szervezetben és eljárásban fog gyakoroltatni. Ha ezt a javaslatot a maga érdemében az általános vitánál a t. ellenzék ugy itélte meg, hogy az az önkormányzatot alapjában felforgatja és csonkitja, én a magam részéről következetesnek találom, hogy a részleteknél, a javaslatok lényegét tartalmazó első szakaszt ellenzik a t. képviselő urak és ezt helyettesiteni akarják az általuk beadott módositásokkal. Csakhogy én nem látom helyesnek és indokoltnak a felállitott tételt, de nem látom bebizonyitottnak sem, hogy ez a javaslat a vármegyei önkormányzatot a maga lényeges tartalmában bármikép is megcsonkitja, mert a vármegyei önkormányzatot, a pénzkezelést illetőleg a maga elhatározási jogának, vagyonának mikénti kezelésében, összes budgetjogában, minden izében a kezelésnek és rendelkezésnek semmiképen sem szünteti meg, a vármegye önállóan határoz, minden egyes részét vagyonának kezelteti a maga jogkörében teljesen önállóan, kezelteti csak ugy, mint a hogy eddig kezeltette; azonban kezelteti azt ezután a királyi számvevőség és az állami pénztár, az adóhivatal által, de ő kezelteti. Már pedig az önkormányzat lényege a rendelkezési jog, az önálló elhatározás, a teljes számadás, a melylyel a maga vagyonát kezeli. Hogy azután ki által kezelteti, hogy a kezelés biztosság és szakszerüség szempontjából jobb legyen, ez valóban nem érintheti az önkormányzatot. Ha én a vagyonomat kezeltetem valamely intézet által, de fentartom a jogot arra, hogy minden fillére felett az én vagyonomnak én rendelkezem, akkor — bocsánatot kérek — én vagyonomnak rendelkezési jogáról, az önkormányzatról az én vagyonom felett, semmi tekintetben nem mondtam le. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez a törvényjavaslat a megyét, a megyei szolgálatot, a megyei közigazgatást, tehertől szabaditja meg, ezt a terhet az állam vállaira rakja az adózó polgárok, az adminisztrácziő egyszerüsitésének és javitásának érdekében. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Ez semmi egyéb.

Az az egyszerüsitési eljárás, a melyet a nyáron meginditani szerencsém volt egy törvénynyel, folytattatik ebben. Mindenki üdvözölte az eszmét, mindenki helyesnek tartotta azt és igy most, a mikor az egyszerüsitésnek ily eminens, oly szembeszökő, természetes tényéről van szó, hogy egy megye területén ne legyen két pénztár, hanem a pénztárak egyesüljenek és szakszerüen kezeltessenek a pénzek, még pedig a megye jogköre és elhatározása szerint, a mikor a számvevőségeket a hatályos, állandó, folytonos, közeli számvitelnek helyes felállitása és szervezése által jobbá akarjuk tenni: akkor senki sem mondhatja joggal, hogy az önkormányzatot a maga lényegében csonkitjuk, nem mondhatja senkisem, hogy az egyszerüsitést ne vigyük bele az életbe olyan praktikus, az adózókat ily közel érintő térre.

Mindenki akar valamit addig, a mig csak elv, a mig csak kérdés, a mig csak hangzatos frázis. De ha arról van szó, hogy azt átvigyük az életbe és gyakorlatba, mindenki félti az ő kis, vagy nagyobb érdekét, az ő kis, vagy nagyobb körét, a melyet — megengedem — joggal, szivén hord, de a melyet nem tekintek érintettnek ebben a javaslatban, a melynek kiméletét mégis felülhelyezik azon nagy elvnek, a melyet különben helyesnek tartanak. Igy magyarázom én azt az ellenállást, a melyet e törvényjavaslat kelt.

Nem mondom, hogy ez alaki javaslat. Nem, ez határozottan reformjavaslat a közigazgatásnak terén. Csak azt állitom, hogy szükséges, helyes és a megyei önkormányzat lényegét és annak tartalmát nem vicziálja. Azért vagyok bátor a t. házat arra kérni, hogy mindazok után is, a miket hallottunk, méltóztassék a javaslat első szakaszát változatlanul elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt mondják és csak röviden fogok reflektálni azokra, a miket hallottam, hogy az a költség, az a teher, a mely előáll, akkora költségszaporitás, hogy nem ér fel a czéllal, a melyet ezzel a reformmal el akarunk érni. Mondják, hogy az a millió korona, a melyről szó volt az általános vitában, oly befektetés, a mely nem éri meg azt, a mit vele el akarunk érni.

A befektetésekről megemlékezvén, csak közbevetőleg mondom, hogy nem egészen találom azt az összesitést megfelelőnek, a melylyel Babó t. képviselő ur a közös külügyminiszterium, a közös hadügyminiszterium, tehát az 1867 : XII. t.-czikkben a közös ügyek kezelésére felállitott miniszteriumok — kérdését ezzel kapcsolatba hozta és összekötötte. Lehet ezt a törvényjavaslatot mindenféle szempontból birálni és ellenezni, hanem már abból a szempontból, hogy valaki nem tartja helyesnek, hogy az 1867 : XII. t.-cz. felállitotta a közös ügyek kezelésére — abban a megszoritott hatáskörben, a melyben felállitotta — azt a két közös kormányhatóságot, a külügyminiszteriumot és a hadügyminiszteriumot, mondom, ebből a szempontból, hogy miképen lehet ezt az ügyet összeköttetésbe hozni, azt véges eszemmel felfogni nem tudom.

A t. képviselő ur programmja szerint ez egészen logikus következése annak, a mit vallanak, óhajtanak, és erre a kérdésre nézve szivesen bocsátkozom vitába a t. képviselő urral bármikor, de azt, hogy a pénztári szolgálattal, a számvevőségekkel ez micsoda összefüggésben van, mondom, felfogni nem tudom, mert ez a

Digitized by Google

két kérdés oly messze, vagy tán még messzebb van egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől. *(Derültség a jobb- és a baloldalon.)*

Azt mondja Babó t. képviselő ur, ez a befektetés nem hozza meg a gyümölcsöt, a melyet várunk, nem éri meg az áldozatot, a melybe kerül, nem vezet arra a czélra, a melyet óhajtunk és túlterheléssel fog járni.

Én az általános vitában nem tagadtam, hogy ez a reform igenis fog bizonyos költséggel járni; de nem a központi pénztári szolgálatnak és a számvevőségnek uj szervezése és államositása jár költséggel, mert ez nem fog költséggel járni, hanem egy uj intézmény szervezése, a járási számvevőség szervezése, a mely intézményt pedig egy igen nagy czélból szükségesnek tartok, s ebben a törvényjavaslatban javaslatba is hoztam. Ennek a czélja pedig az, hogy legyenek organumok, melyek a megyei háztartásokat, költségvetéseket és számadásokat ott a helyszinén, az okmányok megvizsgálásával, az egész eljárásnak folytonos felügyeletével és ellenőrzésével felülvizsgálják, benézzenek minden tényébe annak a községi elöljáróságnak, mely a költségvetést összeállitja és azt sokszor be nem tartja, hanem egész más zárszámadásokat terjeszt elő, s hogy legyen organum, mely ezt a számviteli ellenőrzést hatályosan tudja gyakorolni, hogy ezek már igazán ellenőrizve kerüljenek a megyei közgyülés elé. Az a czélunk tehát, hogy az adózó polgároknak az a nagy kontingense, mely panaszkodik méltán a felől, hogy nem is az állami egyenes adók terhesek, hanem a községi adók, megnyugvást találhasson abban, hogy a mit központi számvevőségek akár mulasztásból, akár, mert nem tudnak hozzájutni, vagy nem érnek rá, nem tudnak eléggé ellenőrizni, azt ez az organum ellenőrizze, még pedig nem egyszerüen sommásan, okmányvizsgálás nélkül, számszerü vizsgálattal, hanem a helyszinén, okmányok megvizsgálása, az illetők megszámoltatása által, hogy esetleg visszaéléseket, túlkölte kezéseket és túlkapásokat kideritsenek és azután az orvoslásra módot nyujtsanak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt hiszem, hogy igen nagy és jelentékeny az az összeg, melyet igy direkte megkimélünk az adózó polgárok számára az által, hogy kellő, szakszerü és állandó kontrol alá helyezzük a községi számadásokat, oly kontrol alá, a mely mindig ott van, mert annak a közegnek nem lesz más dolga, mint azokat a községi számadásokat, melyek sokszor — nem mondom, hogy mindenütt — a pótadónak bő forrását képezik, felülvizsgálni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Már most tájékoztatom a t. képviselő urat az iránt is, hogy nem oly szertelen költségekről van itt szó. Mondhatom, nem nagyon szigoruan, hanem bőven számitok. Itt egy hét-, legfeljebb nyolczszázezer koronára tehető költségről van szó, mely három-négy év mulva fokozatos életbeléptetéssel fog az államkincstárra hárulni. Ha felveszem, hogy 417 járási számvevői állás fog szerveztetni, átlag 1600 korona fizetéssel, 400 korona lakbérrel és 600 korona átalánnyal, akkor a költség 1.084,000 koronára rugna. A központi számvevőségek és pénztári szervezet létszámában, melyet én körülbelül 566 tisztviselőre teszek, azonban kétségtelenül bizonyos megtakaritás fog előállni; ezek számát le lehet szállitani 300-ra, a mi 300,000 korona megtakaritás, ugy, hogy legfölebb 700,000 korona lesz az a többköltség, a mely a járási számvevőségek által az államra fog hárulni.

Azt mondja Babó t. képviselő ur, hogy hiszen az állam felelős azért, ha a számvevőség és pénztári szolgálat nem felel meg a mai kor igényeinek és nagy hátrányokat és hézagokat mutat fel, mert hiszen a belügyminiszter van abban a helyzetben, hogy kellő felügyeletet és ellenőrzést gyakoroljon, és ő adja ki a pénztári szolgálati szabályzatot, a mint kiadta 1883-ban a megyék számára. Először is a 83-iki megyei pénztári szabályzat 18—19 éves dolog. Igen természetes és a megyei önkormányzatnak mai jogköréből folyik, hogy azt minden részletében, a maga egészében mindenütt végrehajtani nem lehetett, mert a helyi befolyások, itt-ott a helyi viszonyok és körülményeknek kialakulása, azután bizony az a fölfogás, melylyel a megyei önkormányzat terén találkozunk, ily általános rendeletek végrehajtásánál nagy hézagokat és szabálytalanságot mutat fel ugy, hogy a pénztári és számvevői utasitás a legritkább helyen van teljesen végrehajtva; és a hol végre is van hajtva, ott nincs betartva, mert a miniszter nem rendelkezik azokkal az organumokkal. Kiküldhet, vizsgálatot indithat és meggyőződhetik itt-ott a bajokról; nem is volt belügyminiszterségem alatt egyetlenegy vizsgálat sem, hol a pénztári és számvevői szolgálat abszolut korrektségéről kaptam volna jelentést. Nem visszaélés, nem defraudáczió, hanem laza, nem szakavatott, nem folytonos, nem hatályos ellenőrzése a pénztári szolgálatnak, az mindenütt napirenden van. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Várady Károly: A Tisza-korszak csinálta!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezek oly állapotok, melyeknek végét kell szakitani, a melyeknek javitását mindenki szivén hordja, ezt végre komolyan és tényleg foganatba akarjuk venni, meg akarjuk kezdeni.

Például egyet mondok Babó képviselő urnak. Az 1883-ik pénztári szolgálati szabályzat csak azt rendeli, hogy főkönyvet kell vinni, és azt ugyanazok, a kiknek ezt ellenőrizni kellene, a számadást tevők viszik. Ez lehetetlen állapot. Tessék elhinni, ha valaki belenéz ezekbe a számadásokba, a legbecsületesebb kezelést téve fel, lépten-nyomon oly szakszerü hiányokkal fog találkozni, hogy ott a vagyonkezelés azzal a rigorozitással és fontossággal, amely megkivántatik, egyáltalában nem foganatositható.

Csudálkozik Bizony képviselő ur a felett, hogy én az általános vitánál tartott beszédemben

Digitized by Google

kicsinylőleg azt mondottam a vármegyékről, hogy azok a közgyüléseken a községi számadásokat nagyon is pausaliter intézik el a közgyülés harmadik, negyedik napján, mikor csak tisztviselők és egy pár nagyon tiszteletreméltó, önkéntes, a bizottságokba szorgalmasan eljáró, lelkiismeretes, a régi iskolából származó megyebizottsági tag ott bólogat. Nem akartam én gunyt üzni a megyei intézményből, eszem ágában sincs. Hiszen nem csak akkor foglalkoztam én ezekkel a dolgokkal, mint a képviselő ur gondolja, nagyon régen; szerinte azóta semmi érintkezésem velük nem volt. Volt a 70-es években, mikor pénzügyminiszter voltam, évek során keresztül, van most, a mióta belügyminiszter vagyok, és különben is ismerem az életet. Én megengedem, hogy Miskolcz városában talán másképen van, de nézzen körül az országban a képviselő ur, nem adtam-e hü és tökéletes és a mai viszonyoknak megfelelő rajzot? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De nem is lehet másképen. Ha én ott ülnék, vagy a képviselő urak ülnének ott, és referálna az a jegyző egyszerre 50—60 községi számadást egyszerüen a számvevő skontrális, matematikus, aritmetikus ellenőrzése mellett: hogy tudjon valaki ahhoz hozzászólni, hogy tudja azt érdemileg elintézni, hacsak egyik vagy másik irányban nincsen különösen informálva, vagy ha az a különböző köröket nem különösen érdeklő dolog. Lehetetlen. Azért kell az a járási számvevő, hogy az kötelességből, hivatalból, szakszerüleg állandóan ellenőrizze a dolgokat.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a mai rendszernek a következése az — nem tudom, melyiket értette, — hogy a községi tisztviselők, vagy az előljárók, a kik bejönnek a megyei közgyülésekre, itt-ott napidijakat követelnek. Én nem mondtam, hogy ez generalitásban megvan, de belügyminiszteri aktákból tudnám bizonyitani, hogy áll némely vármegyére és városra és Babó képviselő urhoz igen közel álló helyekre, a hol meggyőződtem arról, hogy nem jönnek be a közgyülésre, mert napidijat követelnek. Nem kell ezt bizonyos tulzott felfogással elitélni. Én vagyok az első, a ki nem teszem; hanem azt mondom, hogy a változott viszonyokhoz alkalmazni kell az institucziókat és a változott viszonyok azt követelik, hogy olyan dolgokat, a melyeket a megyei önkormányzat csak áldozattal, csak terhekkel vagy a mai szervezeténél fogva épen nem tud elintézni, azokat vegyük onnan el és helyezzük át egy állandó, szakszerü, tartós és igazi szervezetbe; *(Tetszés és helyeslés jobbról és a középen.)* a megyék számára pedig tartsuk fenn a közjogi funkcziót, az ellenőrzés jogait, tartsuk fenn az igazi önkormányzati jogokat és hatáskört a szó valódi értelmében; de ezeket a kérdéseket, a melyeket a helyes, olcsó és gyors adminisztráczió igényel, vegyük el tőle. Ezáltal kettőnek szolgálunk: az adminisztrácziónak és a vármegyék igazi önkormányzatának is. Ha ezt nem teszszük, ugy nem szolgálunk egyiknek sem, hanem megöljük mind a kettőt. Az adminisztráczió folyton rosszabb lesz, a vármegyékben pedig a közszellem épen ezen terheknek, épen ezen oda nem tartozó dolgoknak otthagyása által romlani fog és apránkint el fog kallódni. Én pedig azt a tartalmat, azt a kincset, a mi benne van, meg akarom tartani, de egyszersmind meg akarom tisztitani azon terhektől, a melyek nem az ő funkcziójába tartoznak, s a melyeket a közigazgatásnak egy másik szférájába kell áthelyezni. Ezek az én nézeteim általánosságban és az első §-ra vonatkozólag. Kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. *(Tetszés és helyeslés jobbról és a középen.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. Méltóztassék szavazás előtt meghallgatni Babó képviselő ur határozati javaslatát.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: T. képviselőház! Ez az inditvány az ellen inditvány természetével bir. A házszabályok szerint tehát a bizottság által ajánlott szöveget fogom feltenni és ha az elfogadtatik, akkor Babó t. képviselő ur határozati javaslata elesik. Kérem tehát azokat, a kik a törvényjavaslat első szakaszát a bizottság szövegezése szerint fogadják el, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tehát az első szakaszt a bizottság szövegezése szerint fogadja el. Következik a második szakasz.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat második szakaszát).*

Széll Kálmán miniszterelnök: Arra kérem a t. házat, méltóztassék a 2. és 3. §-t együttesen tárgyalni, mert azt a módositást volnék bátor javaslatba hozni, hogy cseréltessék fel ez a két szakasz. A mostani 3. §. tétessék 2.-nak, a 2. §. pedig 3.-nak. Egy bizonyos logikai és legisztikus struktura szempontjából helyes indok követeli, hogy ez a két szakasz megcseréltessék. Miután a számvevőségi állások is megszünnek, a miről a 3. §-ban van szó, helyesebb, hogy az a második helyre jöjjön, a 2. §. pedig jönne a 3. §. helyére.

Azonkivül, miután a törvényjavaslatnak bizottsági tárgyalása után a megyei restauráczió már bekövetkeztek, arra kérném a t. házat, hogy a régi 2., illetőleg az uj 3. §-hoz egy toldást méltóztassék iktatni, a mely arról szól, hogy ha időközileg változások történnek, addig, mig ez a törvény életbe lép, ezen állások csak helyettesitések által töltessenek be, vagyis az időközileg megürült állások ne végleg, ne ujabb választás által, hanem helyettesités által töltessenek be. Ez, gondolom, indokolva van, miután a törvényjavaslat, ha a képviselőház elfogadja és a törvényhozás másik háza is elfogadja, nemsokára törvényerőre emelkedvén, annak az életbeléptetése még ebben az esztendőben megtör-

Digitized by Google

ténik. Nem volna tehát kivánatos, ha a megüresedett állások nem helyettesités utján, hanem uj választás utján töltetnének be.

Az uj 3., a régi 2. §. második bekezdéséhez tehát jönne egy uj bekezdés: *(olvassa)* »A törvény életbeléptéig megüresedő bármely vármegyei pénztári és számvevőségi állásokat helyettesités utján kell betölteni.« A 14. §. azután, a mely erről szól, de nem megfelelő helyen, kimaradna. Ezt majd annak idejében leszek szerencsés proponálni.

Elnök: A t. ház, gondolom, beleegyezik abba, hogy a 2. és 3. §. együttesen tárgyaltassék.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ezekhez a szakaszokhoz a miniszterelnök ur, mint belügyminiszter azt, a módositványt adta be, hogy ez a két szakasz helyet cseréljen. Ezenkivül a régi 2., az uj 3. §-hoz a következő toldást javasolja:

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a miniszterelnök toldását).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván valaki szólani? *(Nem!)* Ha senki szólani nem kiván, a vitát bezárom. A házszabályok szerint az első kérdés az, hogy a sorrendet illetőleg méltóztatnak-e változatlanul fentartani a miniszterelnök ur inditványával szemben azt a sorrendet, a melyet a bizottság szövege megállapit? *(Nem!)* Azt hiszem, a ház ezt nem tartja fenn, tehát hozzájárul a miniszterelnök ur azon inditványához, hogy a törvényjavaslat 2. és 3. §§-ai helyet cserélnek.

Az uj 2., ezelőtt 3. §. ellen észrevétel nem tétetvén, gondolom, kijelenthetem, hogy a ház azt elfogadja. *(Helyeslés.)*

Most már méltóztassanak a felett határozni, hogy az uj 3., azelőtt 2. §-hoz elfogadják-e a miniszterelnök által javaslatba hozott toldást? *(Igen!)* Gondolom, kimondhatom, hogy a ház elfogadja és igy a ház a törvényjavaslatnak 2. és 3. §§-ait megforditott sorrendben, az uj 3. §-t pedig a miniszterelnök toldásával fogadja el.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 4. szakaszt).*

Elnök: Nincs észrevétel? Kijelentem, hogy a szakasz elfogadtatott.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 5. szakaszt).*

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! Az imént felolvasott szakaszhoz egy toldást vagyok bátor javaslatba hozni. Iménti felszólalásomban hangsulyoztam azt, hogy a javaslatnak törvényerőre emelkedése esetén is a vármegyék a közönség érdekében bizonyos számvevőséget fentartani, müködtetni kénytelenek lesznek. Ebből a szempontból indulva ki, vagyok bátor javaslatba hozni azt, hogy az 5-ik szakasz első sorában ezen szó után: »számvevőség« ezen szavak: »és megyei kirendeltségei«, iktattassanak be. Továbbá ugyanezen szakasz utolsó pontjaként vétessék be ez a rendelkezés: »A megyei számvevőségnek a községi ügyeket intéző osztálya, mint kirendeltség meghagyatik.«

T. ház! Kétségtelen dolog az, hogy a javaslatnak törvénynyé váltakor is a vármegyei törvényhatóságok a községi számadásokat fölülbirálni kötelesek, nemkülönben a rendezett tanácsu városok számadásait is. Teljes képtelenség tehát, hogy ne legyen számvevőségi szervük. És minthogy kérdés merülhet fel arra nézve, vajjon az a számvevőség az állam által kinevezett számvevőségi személyzetből alakittassék-e meg, avagy a vármegyei törvényhatóságok választás utján fogják azokat beállitani: én a magam részéről ezt a toldást feltétlenül szükségesnek látom, azért is, mert a nélkül a számadásoknak felülvizsgálata a törvényhatóságok által gyakorlatilag keresztül nem vihető. Már pedig azt gondolom, hogy még az igen t. belügyminiszter urnak sem szándéka az, hogy a rendezett tanácsu városok és községek számadásainak felülvizsgálata az erre autonom jogaiknál fogva hivatott és kötelezett vármegyei törvényhatóságok köréből elvonassék. Ezen okból ajánlom javaslatom elfogadását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A módositás fel fog olvastatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A t. képviselő urnak módositása részben felesleges, részben ellenkezik a törvénynek czéljával és ennek a javaslatnak az eredeti rendelkezéseivel. Mert ha a t. képviselő ur szerint a megyéknek ezután is külön számvevőségük lenne, vagy a mint ő akarja, hogy hagyjuk meg a megyei közegeket, mint kirendeltséget: akkor azon kezdem, hogy nem is szüntetem meg a mostaniakat, hanem meghagyom a mai állapotot. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Lehetetlenség, hogy két hatóság vagy két szerv szerveztessék ugyanegy funkczióra. Epp az ellenkező uton jár a képviselő ur, mint a mely uton — gondolom — járni kell a közigazgatás egyszerüsitésénél, javitásánál: hogy t. i. kettő helyett egyet csináljunk, ne pedig egy helyett kettőt. Ez egy tökéletesen lehetetlen dolog. A képviselő ur általában, az előbbeni felszólalásában is — akkor nem emlékeztem meg róla, mert azt hittem, hogy az egy alárendelt kis kifogás, de most már látom, hogy sulyt helyez rá a képviselő ur — egy nagy tévedésből indul ki. A képviselő ur azt hiszi, hogy az alispánnak, vagy a szolgabirónak ezután is lesz egy külön számvevőségi organumra szüksége. Nem lesz. Nem lehet. Mert miből áll a számviteli ellenőrzés? A számviteli ellenőrzés áll az előzetes és az utólagos ellenőrzésből és áll a közigazgatási segédszámviteli eljárásból vagy szolgálatból.

Hát kérem, a mi az elsőt illeti, t. i. az előzetes, s az utólagos számvitelt, az alispán és a járási szolgabiró és általában a megyei organumok e tekintetben ennek a számvevőnek alá vannak rendelve. Nem is lehet máskép. Mert hogyan ellenőrizze ő a számadást, ha ő neki

Digitized by Google

ellenőrzési és becslési jogköre nincs? A mi azonban a közigazgatási segédszolgálatot a számvitel tekintetében illeti, ott a központiakkal maga az alispán rendelkezik, és a járásiakkal a járási főszolgabiró. Én gondolom, hogy a hatáskörök kellőkép különböztetve vannak. A mi az előzetes és utólagos számvitelt illeti, az nincs összezavarva a közigazgatási számviteli segédszolgálattal. Az első tekintetben, a közigazgatási előzetes és utólagos számvitel tekintetében, e közegek nincsenek alárendelve az alispánnak, nem is lehetnek; de a másik tekintetben, t. i. a segédszolgálat tekintetében, alá vannak rendelve az alispánnak és a járásiak a járási szolgabirónak. Ha tehát a vármegyei funkcionáriusnak, akár a központban az alispánnak, akár künn a főszolgabirónak a számvevőségi szolgálatra szüksége van: akkor ezen törvénynek második bekezdése szerint ezek felett ő disponál, utasitást ad, feltétlenül rendelkezik velük.

Az tehát, a mit a képviselő ur akar a kirendeltségekkel, ellátást talál a most felállitandó pénzügyigazgatósági számvevőségek által és ujabb ellátást egy másik koordinált szerv által nem igényel. Ez, gondolom, olyan világos, hogy bővebb magyarázatot, felvilágositást nem igényel. Azért méltóztassék a törvényjavaslat eredeti szakaszát a módositás elvetésével elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A kérdést ugy fogom feltenni, hogy először a szakaszt teszem fel szavazásra, a melynek elfogadása azonban nem zárja ki a Babó Mihály képviselő ur által kivánt beszurás, illetve toldás elfogadását. Azt külön fogom szavazás alá bocsátani. Méltóztatnak ezt helyeselni? *(Igen!)* E szerint kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatnak 5. §-át — fentartva még a Babó Mihály képviselő ur által beadott módositásokat — elfogadják, sziveskedjenek helyeikről felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja az 5. §-t. Most kérem azokat a képviselő urakat, a kik a Babó Mihály által javaslatba hozott módositásokat elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. E szerint a szakasz változatlanul elfogadtatik.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Következik a 6. §.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 6. §-át).*

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! A törvényjavaslat tulajdonképeni sarkpontja és keletkezésének rugója az a rendelkezés, a mely a 6-ik §-ban nyer kifejezést. Ezt a törvényjavaslatot pénzügyi tekintetek hozták létre, abból a czélból, hogy az állampénztár azokat a milliókat, a melyek ez idő szerint a vármegyék pénztáránál kezeltetnek, saját kezelése alá véve, nagy összegü pénzkészlet fölött rendelkezzék. Már most, hogy menynyire pénzügyi tekintetek vezették és vezetik a kormányt ezen kérdésnél, mutatja az, hogy a szakasz nem foglal magában rendelkezést arra nézve, hogy az oda befolyt pénzektől, a mennyiben a rendelkező hatóság azt valahová kölcsönül ki nem helyezte, az állampénztár kamatot térit-e meg, vagy nem térit. Én azt gondolom, az osztó igazsággal egyáltalában össze nem egyeztethető az, hogy az állampénztár ilyen módon jusson kamatmentes adóssághoz. Mert hiszen kétségtelen dolog, hogy azok az összegek, a melyek kezelése alá kerülnek és onnan egyeseknek kölcsönkép ki nem adatnak, az államnak az adósságát képezik. De ennek meg természetes következménye az, hogy az adós kamatot is fizessen. Én tehát ezen szakaszhoz egy pótlást vagyok bátor javaslatba hozni, *(Halljuk!)* és pedig a következő pótlást *(olvassa)*: »Az adóhivatalhoz befolyt összegek után az állam a jogosult javára 4 százalékos kamatot térit meg.« Azt gondolom, teljesen jogosult, igazságos és elodázhatlan kötelesség az állam részéről, hogy azt a jövedelmet, melyet a tőke a jogosultnak bármely kezelés mellett kell, hogy hozzon, magának meg ne tartsa. Ennélfogva javaslatom feltétlenül indokolt és azt elfogadásra vagyok bátor ajánlani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módositás.

Kubik Béla jegyző *(olvassa).*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Azt hiszem, abban a helyzetben vagyok, hogy a t. képviselő ur aggályait eloszlathatom és azok, a miket mondandó leszek, talán alkalmasak arra, hogy a képviselő ur elejtse a maga módositását. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem tartom szükségesnek a módositást azért, mert itt kétféle pénzkezelésről van szó. Egyrészt olyan pénzekről, a mik a befizetésre kötelezettek részéről befizettettek az adópénztárba, oda utaltattak be és ott vétettek be a vármegye részére, a honnan azután a vármegye kiutalványozza azok számára, a kik jogositva vannak e pénzeket felvenni. Ez a folyó pénzkezelés épen olyan, mintha a pénz a vármegyei pénztárban benne volna. Ezért kamatot fizetni vagy kamatszámlát vezetni semmiképen sem lehet, az csak komplikálná a dolgot. De nem is érdemes, mert azok nem állandó összegek, hanem az a pénz befolyik, kifolyik, utalványoztatik, kifizettetik, bevételeztetik és igy tehát mindig csak a szaldóért kellene kamatot fizetni, a mi fölösleges dolog. Ez a pénzkezelés tehát csak ugy történik az adóhivatalnál, mint a vármegyei pénztáraknál. A mi azonban másrészt az oly pénzeket illeti, mint az árvapénzek, tehát nagyobb összegek, miket a vármegye, ha akar, ott helyez el az adóhivatalnál, ha nem akarja, másutt helyezi el: ezek más természetüek, s az ilyen pénzekre nézve fennállanak a letétre vonatkozó pénztár-

Digitized by Google

kezelési szabályok, a melyek az adóhivatalnál érvényesek. Ezek után az adóhivatal a pénzügyminisztertől meghatározott rendes kamatlábat fizet mindenkinek, tehát ebben az esetben a vármegyének is.

Mindezeknél fogva én feleslegesnek tartom a módositást és kérem a t. házat, ne méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)*

Babó Mihály: T. Ház! Ha a t. belügyminiszter ur azt a kijelentést tette volna ...

Elnök: Kérem, mily czimen méltóztatik felszólalni?

Babó Mihály: Félreértett szavaim helyreigazitása czimén. Ha a t. belügyminiszter ur azt a kijelentést tette volna, hogy az ott letett összegek után a letéti kamatok feltétlenül járnak, akkor igaza volna, hogy az én pótlásom felesleges. De a t. miniszterelnök ur félreértette azt a kijelentésemet, hogy igenis ezek a pénzek az államra nézve tartozássá válván, azokra nézve az ő kamatfizetési kötelezettsége fennáll. Én ezt ugy értettem, hogy ha egyszer az adóhivatal kezeli azokat a pénzeket, s azok felett rendelkezik, annak szükségszerü következménye a kamatfizetési kötelezettség. Én tehát pótlásomat fentartom és kérem elfogadását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve. Hogyha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt még egyszer fel fog olvastatni Babó Mihály képviselő urnak pótlása.

Kubik Béla jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. ház! Maga a szakasz nem támadtatván meg, azt hiszem, kimondhatom, hogy a 6. §.-t a ház elfogadja. Szavazni csak Babó Mihály képviselő urnak imént felolvasott módositása felett kell. Kérem tehát azokat, a kik a javaslatba hozott toldást elfogadják, szives kedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások balfelől: Ellenpróbát!)* Most kérem, hogy a kik nem fogadják el, szives kedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház nem fogadta el a pótlást, s igy az elesik.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 7. §.-t)*.

Kubik Béla jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A 7. szakasz azt tartalmazza, hogy a kormányhatóságilag jóváhagyott költségvetés keretén belül a vármegye, az alispán, az árvaszék utalványozhat az állampénztárhoz. Az a kérdés azonban, vajjon az adóhivatal, a pénztár, tartozik-e az utalványnak foganatot is szerezni, vagyis tartozik-e kifizetni azt az összeget akkor is, ha a megfelelő alapban, pénztárban elegendő pénzkészlet nincs?

Ez rendkivül fontos kérdés. Fontos pedig azért, mert a ki a megyei életet ismeri, *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* jól tudja, hogy vannak bizonyos kiadások, a melyeknek fedezetét pótadó képezi. Ezek a pótadók vagy utadók többnyire az esztendő vége felé folynak be, a kiadások pedig sokszor az esztendő elején teljesitendők. A pótadókra sok vármegye törlesztéses kölcsönöket vett fel, a mely kölcsönösszegekből kaszárnyákat, kórházakat épitett vagy viczinális vasutat segélyez. Ezekre a kölcsönökre nézve fix határidők vannak megállapitva, a mikor okvetlenül fizetni kell, különben az illető intézet perel, és elmarasztalják a vármegyét. Az a kérdés tehát, vajjon az állami adóhivatalok tartoznak-e pl. az utadóból, vagy egyik-másik megyei pótadó-alapból akkor is fizetni, ha az összegek még akkor nem folytak be?

Ha ez igy értelmeztetik, akkor nincs kifogásom; de ha nem ugy értelmeztetnék, akkor nézetem szerint ez valóságos felforgatása volna a megyei viszonyoknak. Azért is aggodalmat keltett bennem — és ezért szólaltam fel — a törvény indokolása, a hol az mondatik, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy szükséges ez a 7. szakasz azért, mert meg kell oltalmazni az állami pénztárt attól, hogy elő nem irányzott összegek, vagy oly összegek, a melyek tényleg be nem folytak, kifizettessenek. Hangsulyozva van az a körülmény: a melyek nem folytak be. Ez ébresztette bennem azt az aggodalmat, hogy majd nem akar fizetni az adóhivatal, csak akkor, ha megfelelő alakban az az összeg már benne van a pénztárban. Igy pedig teljes lehetetlenség adminisztrálni.

Erre nézve kérnék felvilágositást. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur kérdésére igen röviden válaszolhatom azt, hogy az indokolás is áll teljesen, és amellett a szakasz rendelkezése is áll, egyik a másikkal nincs ellentétben. De nem áll az indokoltsága annak az aggodalomnak, a melyet a t. képviselő ur kifejezett. Sem a szakasz, sem az indokolás nem nyujt alapot a képviselő ur aggodalmára.

Mert mit mond a szakasz? Azt mondja, hogy a ki utalványozni jogositva van, az utalványozhat a költségvetésileg megállapitott összeg keretén belül. Nem azt mondja, hogy abban az arányban, a melyben befolynak az összegek, hanem a költségvetés keretén belül.

A mit a t. képviselő ur akar, azért, hogy az adminisztráczió meg ne akadjon, arról teljesen gondoskodva van a szakaszban foglalt rendelkezéssel. Sőt a javaslat előnyt tartalmaz a megyékre nézve és őket jobb helyzetbe hozza; mert eddig, ha be nem folytak jövedelmeik, pénz hiányában nem tudtak utalványozni. Ezen javaslat szerint pedig nem abban az arányban szabad utalványozni, hanem a költségvetés keretén belül, akár folyt be a bevétel, akár nem. Ez a rendelkezés nem értelmezhető ugy, hogy csak abban a mértékben történhetik utalványozás, a mely mértékben az illető alapba a bevételek befolytak és hogy ennél több nem lenne utalványozható; ez épen ki van zárva. Mert a költségvetések keretén belül lehet utalványozni, csak

Digitized by Google

azon tul nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* De azért az indokolásban mondottak is állanak, azok egészen alaposan vannak mondva, mert az indokolás csak azt mondja, hogy gátat kell vetni annak, hogy a költségvetésben tulmenő kiadások történjenek. *(Helyeslés jobbról.)*

A szakasz azt mondja, hogy a költségvetés határán belül lehet utalványozni, azon tul nem lehet utalványozni; de a költségvetés korlátain belül egész mértékben, bármikor, nemcsak a befolyt összegek arányában. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* Például egy vármegyében 150.000 frt van költségvetésileg előirányozva, engedélyezve, helybenhagyva az utalapból. A mennyiben nem folyik be az első félévben a fele, mégis az első félévben a felét vagy háromnegyed részét szabad utalványozni, csak nem szabad az év végéig többet utalványozni, mint a mennyi arra az évre meg van állapitva. *(Ugy van! Helyeslés jobbról. Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: De kifizetik-e?)* Tessék elolvasni a törvényt! A képviselő urnak az aggálya nem alapos; ha a törvényjavaslat azt mondaná, a mit a képviselő ur gondol, akkor igaza volna. Én nem akarom az adminisztráczió kezét semmiben megkötni, sőt ellenkezőleg, azzal, hogy a költségvetésileg engedélyezett összeg határáig az utalványozás honoráltatik, az adminisztráczió igényeinek teljesen elég van téve. Azt hiszem, a képviselő ur ezt az adott felvilágositást magára nézve megnyugtatónak és kielégitőnek találja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a 7. §-t elfogadja.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 8—11. §-okat, észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 12. §-t).*

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. képviselőház! Az általános vita folyamán én már ezt a rendelkezést a vármegyékkel szemben felette sértőnek találtam és találom ma is, és én ezt a törvényben kifejezhetőnek nem tartom, mert hiszen ebben mintegy feltételezve van, hogy ott a vármegyei pénztári kezelésnél hiánynak feltétlenül lenni kell. Megvallom, engem végtelenül kellemetlenül érintett az, midőn kir. ügyészek tettek oly nyilatkozatot, hogy ezen szakasz alapján nekik, ugy látszik, nem kevés hivatalos teendőjük lesz. Kérem a t. házat, méltóztassék ezt a szakaszt ugy szövegezni, a mint majd irásban leszek bátor rögtön beadni, hogy az átvétel alkalmával átadott összegekért felel csak az állampénztár. Ebben benn van minden, a nélkül, hogy a multakra nézve csak a legkisebb gyanusitás is foglaltatnék.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Ebben a szakaszban egy igen egyszerü és természetes elv van kifejezve. Ha akárki, magánember vagy társulat megváltoztatja a pénzkezelését és azt másra bizza, mint akire eddig bizva volt, akkor természetes, hogy az eddigi kezeléssel megbizott organum felelős azért a hiányért, mely az ő pénzkezelésének ideje alatt felmerült.

Babó Mihály: Ezt nem is kell kimondani!

Széll Kálmán miniszterelnök: De ki kell mondani, mert hiszen perek támadhatnak. Az az uj ember vagy uj organum, mely a kezeléssel meg van bizva, nem lehet felelős azon esetleges hiányokért, melyek nem az ő kezelésének ideje alatt támadtak. Ez van itt kifejezve. Az állam átveszi a vármegyei pénztárkezelést és csak nem lehet az állam felelős azon esetleges hiányokért, melyek a multnak kezeléséből származtak? *(Ugy van! jobbról.)* Ezekért csak az felelős, a ki felelős volt eddig. Ha nem teszünk semmi változtatást a pénzkezelés körül, ki lesz felelős? Az állam? Nem, a vármegye, mert eddig ő kezelte. De ha most a vármegyei kezelésből átteszszük az állami kezelésbe, csak nem állhat elő az állam felelősége, csak nem szünhet meg a vármegye felelősége? Ez sem nem sérelmes a vármegyékre, sem pedig, a mint a t. képviselő ur magát kifejezte, a vármegyékhez nem illő, nekik ilyent imputálni, hiszen nem mondunk egyebet, mint csak azt, hogy a menynyiben esetleg hiányok lennének, azokért a vármegye felelős.

Az előbbi szakasznál, pl. a t. képviselő ur, a ki engem megkérdezett, a magyarázat után nagyon meg volt elégedve, hanem hallottam többektől, mikor elfogadtuk a szakaszt, hogy: fájdalom! Pedig abban nagy előny van a vármegyékre. Eddig a vármegyék, ha nem tudták bevenni valamely alap jövedelmét, pl. ha az utalap jövedelme nem folyt be a kellő időre, nem tudtak magukon segiteni, vagy kölcsönt kértek, vagy egyik alapból a másikba raktak, a miből sok kellemetlenség támadt. Most ez a törvény a vármegyének azt a jogot fogja megadni, és abba az előnyös helyzetbe hozza, hogy akár májusban kiutalványozhatja már az egész költségvetési évre előirányzott összeget, csak többet ne irányozzon elő, akár befolyt, akár nem. Ha ilyen előnynyel ruházzuk fel az állam részéről a vármegyei kezelést, a milyennel tényleg felruházzuk, — mert erről volt szó csak az imént — akkor én jogot formáltam ebből azt mondani, hogy azokért a hiányokért, a melyek a vármegye kezelése alatt esetleg támadtak, nem tehetjük felelőssé az államot. *(Helyeslés.)* Kérem tehát, a t. képviselőházat, méltóztassék elfogadni ezt a szakaszt, mint egyszerűt, természeteset és mint olyant, a mely magából a pénztári kezelés változásából folyik. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbról.)*

Elnök: Babó képviselő ur inditványa fel fog olvastatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa)*: A 12. §. helyébe tétessék: »Az állam az átvett összegekért felelős.«

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Babó Mihály képviselő ur imént felolvasott

Digitized by Google

inditványa elleninditvány a 12. §-szal szemben. A kérdést először a 12. §-nak bizottsági szövegére teszem fel. Ha az elfogadtatik, Babó képviselő ur inditványa elesik.

Kérdem tehát a házat, elfogadja-e a 12. §-t a bizottság szövegezése szerint? Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a szakaszt a bizottság szövegezése szerint fogadja el.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a szakasz elfogadtatik.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én már azon módositás előterjesztése alkalmából, a melyet a t. képviselőháznak a 2. §-nál javaslatba hoztam, figyelmeztettem a házat, hogy ennek következtében a 14. §-nak fentartása feleslegessé válik és annak kihagyása lesz szükséges. Kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék ezt a 14. §-t kihagyni, mert ennek tartalmát betettük a 2. §-ba mint harmadik bekezdést. Ennek következtében természetesen uj számozást kapnak a következő szakaszok.

Elnök: T. ház! A 14. §-szal szemben a miniszterelnök ur azt az inditványt nyujtotta be, hogy az kihagyassék. A házszabályok szerint mindenekelőtt a szakaszra kell feltennem a kérdést. Kérdem tehát a házat, kivánja-e a 14. §-t fentartani? *(Nem!)* A ház tehát a szakaszt nem fogadja el és igy a 14. §. kihagyatik.

Következik a 15. §.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 15. §-t).*

Kubik Béla jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: T. képviselőház! Már az általános vita alkalmával bátor voltam kifejezni azon nézetemet, hogy ez a szakasz rendkivül igazságtalan és méltánytalan a most alkalmazásban levő megyei tisztviselőkkel szemben. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Az én nézetem szerint, ha a törvényhozás bizonyos állásokat megszüntet, azt hozná magával az igazság és méltányosság, hogy azok, a kik bizonyos jogokat megszereztek, ezen jogok birtokában továbbra is meghagyassanak.

A megyei tisztujitások most folytak le. A megyei pénztárnoki állások hat évre betöltettek, következésképen azok a pénztárnokok joggal követelhetik, hogy erre a hat esztendőre fizetésüknek élvezetében minden körülmények között meghagyassanak. A számvevőség tagjai élethosszíglan lettek kinevezve, ezeknek tehát szintén szerzett joguk van ahhoz, hogy illetményüket mindaddig, mig munkaképesek, megtarthassák. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel szemben a javaslat azt mondja, hogy az illető tisztviselők rendelkezési állapotba helyeztetnek, egy esztendei próbaidőre behivatnak és ha beválnak, jó, ha pedig nem válnak be, menjenek nyugdijba. Megtörténhetik, hogy a pénzügyminiszter, a kinek ez a resszortjába tartozik, kellő méltányossággal fog eljárni, de megtörténhetik az ellenkező is és véletlenre, egyes embereknek diskréciójára bizni annyi rengeteg embernek exisztencziáját nem lehet. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Én tehát részemről ezt a szakaszt nem fogadhatom el, annál kevésbbé, mert mig az államot, illetve a kormányt nem kötelezi arra, hogy minden tisztviselőt átvegyen, viszont a tisztviselőket kötelezi arra, hogy akár tetszik, akár nem, az állami szolgálatba átmenjenek. Ez nézetem szerint szintén igazságtalan és méltánytalan dolog. Mert azért, hogy valaki vármegyei szolgálatra vállalkozik, még nem következés, hogy neki kedve, szándéka, hajlama van állami szolgálatba is átmenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tegyük fel, hogy valaki mint főpénztárnok vagy mint főszámvevő szolgálta a vármegyét hosszu éveken keresztül és most esetleg beosztják alárendelt állásba valami adóhivatalba. Már hogy lehessen azt kivánni az illetőtől, hogy ilyen alantas állást töltsön be? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre pedig azt mondja a javaslat, hogy a ki nem fogadja el a kinevezést, állásáról lemondottnak tekintetik és nem kap még végkielégitést sem. Nohát ez lehet törvény, ha megalkotják, de jog és igazság semmiképen sem lehet. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ha legkisebb kilátásom volna arra, hogy az, a mi nézetem szerint törvényes és igazságos, elfogadásra találna, inditványt tennék ebben az értelemben. De miután meg vagyok győződve arról, hogy azt az igen t. többség nem fogja elfogadni, próbát teszek és kevesebbet fogok kérni, hogy legalább annyit a mennyit a tisztviselők részére megmenthessek. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen azt vagyok bátor inditványozni, mondja ki a t. ház azt, hogy az, a ki állami szolgálatba átlépni nem kiván, szerzett nyugdijigényeit megtartja és azzal megy penzióba. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebből kifolyólag módositásom a következő lenne *(olvassa)*: »A hatodik sorban ezen szó után: »lennének«, szurassék be: »vagy a kinevezést el nem fogadnák,« az első bekezdés többi része kihagyandó. A második bekezdésből hagyassanak ki a következő szavak: »méltánylandó okból«.

Elnök: Fel fog olvastatni a módositás.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Beismerem, hogy a szakasz rendelkezése folytán egyes esetekben talán bizonyos szigor, vagy bizonyos keményebb eljárás áll elő egyik vagy másik számvevőségi vagy pénztári tisztviselőre nézve. De ilyen szervezésnél, t. képviselőház, hiába, nem lehet minden igényt vagy érdeket olyan sima kézzel kielégiteni, hogy ott valamely képzelt esetben sérelem ne történhessék. Szervezéseknél általában az az elfogadott elv, nálunk is gyakorlatilag a törvényekben igy ment keresztül, hogy uj szervezéseknél, ha egyes állások

Digitized by Google

megszünnek, a hivatalok megszünvén, az illetők hivatalos funkciója és igy hivatalos állásuk is megszünik. Megengedem, hogy ez némely esetben bizonyos sérelemmel jár, de ez már minden szervezésnek természetes konzekvenciája. Igy volt ez, mikor az állategészségügyet államositottuk, a hol ugyanilyen intézkedéseket tettünk akkor a járási állatorvosokra nézve.

Ennél a törvényjavaslatnál még inkább több kimélettel járunk el, a mennyire lehetséges, mert hiszen nem képzelhető, hogy sok olyan eset legyen, midőn az illető nem alkalmaztatik, vagy sok olyan eset fordulna elő, a hol az illető az állást el nem fogadná méltánylandó okok nélkül. De azt mégsem lehet megtenni, hogy az illetőnek teljesen szabadságára bizassék, hogy minden ok nélkül, mert talán nem tetszik neki az állás, azt ne fogadja el és mégis megkapja nyugdijilletményeit, vagy az sem lehet, hogy minden ilyen esetben, midőn az illető valamelyik állásra nem vállalkozik, vagy valamely oknál fogva nem alkalmazható, ezért a megyei nyugdijalap terheltessék meg.

Épen azért kérem a t. házat, hogy bár elismerem, hogy egyes esetekben — nagyon kevés lehet ilyen — az illető ezen változás folytán keményebb elbánásban részesül, vagy a törvény intézkedése bizonyos szigort tartalmaz rá nézve, méltóztassék mégis megtartani a javaslatot ugy a hogy van, mert ha azon tágitunk, igen nehéz lesz a határt megvonni és igen veszedelmes preczedenst alkotnánk, a mi ugy a megyei nyugdijpénztárakra, mint az állami pénztárra sok esetben nagy kárt és terheket róna.

Én azt a kijelentést tettem a pénzügyi és a közigazgatási bizottságban a pénzügyminiszterrel egyetértőleg, a mikor ez a kérdés ott tárgyaltatott és ezen aggályok felhozattak, hogy azon leszünk, hogy lehetőleg méltányosan vigyük keresztül ezt az egész reformot, és vigyük át a régi szervezetből a tisztviselőket az uj szervezetbe, a lehető legnagyobb méltánylással, minden érdeknek lehető kimélésével, természetesen a mennyire azt a szolgálat érdeke megengedi.

Ezt a nyilatkozatot én ezennel ismétlem a ház előtt is az illetőknek megnyugtatására és kijelentem hogy azon leszünk, hogy lehetőleg igazságosan, de nemcsak igazságosan, hanem lehetőleg méltányosan is bánjunk el az illetőkkel. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezen nyilatkozatom mellett méltóztassék elfogadni a szakaszt eredeti szövegében. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kubik Béla jegyző: Gróf Wilczek Frigyes!

Gr. Wilczek Frigyes: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon inditványhoz, a melyet t. képviselőtársam, Bizony Ákos, benyujtott, a magam részéről is hozzájárulok ugyan, de mégis legyen szabad az általa felhozott indokokat egygyel megtoldanom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugyanis a vármegyei nyugdijszabály-rendeletekben — tudomásom szerint valamennyiben, de abban az öt-hatban, a melyet ismerek, minden esetre — foglaltatik egy szakasz, a melynek értelmében nyugdij-igénye van minden tisztviselőnek, a kinek állása törvényhozási uton megszüntettetik és a ki egyéb törvényhatósági alkalmazást nem nyert. Ez a szó: »törvényhatósági« világosan benn van e rendeletekben. Nagyon jól tudom ugyan, hogy a lex posterior derogat priori elvénél fogva az uj törvény a régit megváltoztathatja, de — nézetem szerint — nem akkor, a mikor szerzett jogokról van szó. Már pedig az a tisztviselő, a ki vármegyénél alkalmazást vállal, magára nézve kötelezőnek ismerte el a nyugdij-szabályrendeletet, ezt örök érvényünek kellett, hogy tekintse, méltánytalan tehát őt megfosztani a nyugdij-szabályrendeletnek reá nézve előnyös részétől akkor, a mikor a reá nézve terhes részét már kivette. Csak ezen egy indokot voltam bátor felhozni és csatlakozom a benyujtott inditványhoz. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Kubik Béla jegyző: Győry Elek!

Győry Elek: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak azért vagyok bátor szót kérni, hogy némelyekre, a miket az igen t. belügyminiszter ur mondott, megtegyem észrevételeimet, mert én egyáltalában nem tartom helyesnek azt, hogy szervezések alkalmával arra hivatkozzunk, hogy itt történhetnek igazságtalanságok, történhetnek jogtalanságok, de mégis csináljunk szervezést, ha az a szerzett jogokat, a magánosok érdekeit a legnagyobb mértékben sérti is. A második ok pedig, a miért felszólalok, az az igen t. belügyminiszter urnak az a kijelentése, hogy méltányosan fognak eljárni, hogy — nem tudom — a főszámvevőt nem fogják valami olyan alárendelt állásba helyezni, hogy azokat, a kik megfelelni képesek, alkalmas, kellő helyre fogják kinevezni. Ez nem lehet igy megnyugtató olyan nagy dolgokban, a mikről itt szó van, mert annyi embernek az életexisztencziáját koczkáztatni, tisztán olyan oknál fogva, a melyre nézve — én megvallom — az egész szervezést sem tartom szükségesnek, nem szabad.

Az a biztositás, a melyet az igen t. belügyminiszter ur ad, mindenesetre olyan természetü, a mely arról tanuskodik, hogy igenis óhajt igazságos és méltányos lenni, de a törvénynyel szemben, ha e javaslat törvénnyé válik, — már bocsánatot kérek — az ilyen biztositásban garancziát, biztositékot találni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert — ne adja Isten, nem azért mondom — politikai okból, de más oknál fogva is, lehet, hogy nem épp a belügyminiszter és a pénzügyminiszter ur lesz hivatva a törvényt alkalmazni, és akkor ez a biztositás nem kötelezi az utódokat. Itt lesz a merev törvénynek a szabálya, a melynél fogva törvényszerüen megszerzett nyugdijukat elvesztik olyan emberek, a kik semmi rosszat sem követtek el és a kiket a nyugdijtól csak fegyelmi

Digitized by Google

uton lehetett volna megfosztani. Most pedig fegyelmi eljárás nélkül kárositjuk meg őket és elvonjuk tőlük mindazt, a mire igényt szereztek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minthogy a belügyminiszter ur is kifejezést adott annak, hogy maga is óhajtja a méltányosságot és igazságot, azt pedig argumentumul ő sem fogadhatja el, hogy más törvényben nem az igazságot fogadtuk el, hanem az igazságtalanságot, ezen okoknál fogva én olyan törvényhez, a mely nem céloz egyebet, mint igazságtalanságot, nem járulhatok, hanem elfogadom a beadott módositást, a mely nem céloz egyebet, mint azt, hogy ha az illető nem akarja elfogadni azt, a mit neki adnak, a mi igen könnyen lehet rá nézve káros, legalább a nyugdiját kapja meg. Ha méltóztatnak magukat elhatározni ilyen szervezésre, akkor viselniök kell legalább annak azt az egy konzekvenciáját is, hogy azt, a mibe kerül és a minek a megvonása az igazság rovására esnék, szintén szavazzák meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én ezen indokoknál fogva pártolom Bizony Ákos képviselő ur határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Csak arra akarom Győry Elek t. barátomat figyelmeztetni, hogy itt nincsen olyan nagy dologról szó, mint a milyent ő képzel és lát! Én talán épen messzemenő deferenciával azon felfogás irányában, a mely bennem mindig él, hogy minél kevesebb sérelmével bárkinek történjék valami, mondtam azt, hogy itt történhetnek sérelmek. Azonban jus quaesitumoknak és nem tudom, miféle jogoknak konfiskálásáról nincs szó. Nem arról van szó, hogy ez a törvény valami Isten tudja miféle hosszu érvénynyel, minisztériumokon keresztül, mások által hajtassék végre. Nem arról van szó, hiszen először is, a mi az elsőt, az igények sérelmét illeti, az nagyon csekély számu esetekben történhetik meg. A dolog ugyanis ugy áll, hogy csak azok vesztik el igényeiket, a kik egyátalán nem akarnak szolgálni, még pedig olyan okokból, a melyeket az illető miniszter nem fogadhat el, mert az illető, ha méltányos okai vannak, hogy a szolgálatot repudiálja és lemond, még akkor sem veszti el az igényét, hanem ezt csak akkor veszti el, ha méltánylási ok sem forog fenn és minden ok nélkül, egyszerüen vonakodik szolgálni. Igy áll a dolog, ugy, hogy igen csekély és igen ritka esetekre redukálódik a kérdés. Ez az egyik. A másik pedig az, hogy hiszen megtörténhetik, hogy azt a kijelentést, a melyről szó van, nem én váltom be, mert hiszen mindegyikünk ugy politikailag, mint más tekintetben is rögtön eltünhetik a láthatárról és lehet, hogy már holnap én nem leszek miniszterelnök és a pénzügyminiszter ur nem lesz pénzügyminiszter. Ez mind képzelhető dolog. Azonban itt egy átmeneti állapotról van szó és nem arról, hogy Isten tudja hány éven keresztül hogyan kezelik majd a miniszterek e törvényt, mert ha ezt a törvényt most megszavazza a törvényhozás, pár hét vagy pár hónap leforgása alatt az életbe fog lépni, és akkor megszünik ennek a rendelkezésnek hatálya, mivel tisztán csak az átmenetről van szó és azokról a tisztviselőkről, a kik csak az imént választattak meg, a kiknek sorsa egy pár héttel ezelőtt még függőben volt, a kik azonban igen jól tudták, mi vár rájuk, s most belejönnek egy biztosabb állásba ugyanazzal a javadalmazással, a mely nekik biztositva volt eddig. Igy áll a dolog, ne méltóztassanak tehát mindent olyan borzongató modorban látni. Hiszen ez nem is olyan rettenetes dolog, hanem olyan, a mely a szervezéssel rendszerint jár. Az állami tisztviselő életfogytiglan van kinevezve és ha nincs is szolgálati pragmatika, a mi majd lesz, *(Helyeslés.)* mégsem szokás és nem is lehet az állami tisztviselőt egyszerüen elbocsátani, hanem csak sulyos vétség esetén. Azonban szervezés esetében az állami tisztviselő mégis elveszti állását minden kárpótlás nélkül. Itt t. ház, minimális számu esetekről van szó és csak akkor, ha az illető egyáltalán vonakodik, különben pedig nem; de én még ezen esetekre is kijelentettem, hogy lehetőleg méltányosan fogok eljárni. Gondolom, hogy a jognak, igazságnak és törvénynek, a melyet reám czitál a képviselő ur, én teljes mértékben tért engedek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Méltóztassék meghallgatni még egyszer a módositást.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a módositást)*.

Elnök: T. képviselőház! Ez ugyan módositás, de ellentétben van a 15. §. rendelkezéseivel. E szerint a kérdést ugy teszem fel: Elfogadja-e a ház a 15. §-t változatlanul a bizottság szövegezése szerint? Ha a ház ezt elfogadja, akkor a módositás elesik. *(Helyeslés.)*

Elfogadja-e a ház a 15. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul, szemben Bizony Ákos módositásával? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség változatlanul elfogadja a szakaszt és igy a módositás elesett.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 16. szakaszt)*.

Kubik Béla jegyző: Hellebronth Géza!

Hellebronth Géza: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy ezzel a szakaszszal szemben aggályaimat adhassam elő. Csak rövidesen szándékozom igénybe venni a t. ház figyelmét, de kérem és felhivom azt bizonyos anomaliára, bizonyos jogtalanságra, vagy legalább is bizonyos méltánytalanságra a mi ebben a szakaszban le van fektetve. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen azt mondja ez a szakasz, hogy a vármegyei alkalmazottak közül azoknak a pénztárkezelőknek és ellenőröknek, a kik annak a próbaévnek a leteltével vagy az alatt véglegesen átvétetnek az állami szolgálatba, nyugdijigényeit az 1885:

Digitized by Google

XI. t.-cz., tehát az állami nyugdijtörvény fogja szabályozni. Ez, t. ház, igazságtalanság és jogtalanság mert méltóztatnak azt tudni, hogy jelenleg a vármegyei alkalmazottak nyugdijigényeit a vármegyékben érvényes és kormányhatóságilag jóváhagyott megyei nyugdijszabályrendeletek szabályozzák. Már pedig nagyon sok vármegye van olyan — tudomásom szerint talán 21, de egyet bizonyosan és határozottan tudok és ez Heves vármegye, — a melynek nyugdijszabályrendelete az illető érdekeltekre nézve sok tekintetben határozottan előnyösebb, mint az állami nyugdijtörvény. Igy pl. Heves vármegyében a férj hosszabb müködése után az özvegy magasabb ellátásban részesül, mint az államnál; továbbá Heves vármegye szabályrendelete már egy gyermekre nézve is megadja az ellátási vagy neveltetési járulékot; a gyermekek száma tekintetében e járulék nincs korlátozva, sőt maga a járulék is határozottan magasabb, mint az állami nyugdijtörvény szerint. Ezenkivül van Heves vármegyének egy határozata, a mely szintén kormányhatóságilag van jóváhagyva és a mely szerint a vármegyei alkalmazottaknak a millenáris év a nyugdij tekintetéből kétszeresen számittatik. Még több eset is van, de hát ennyi, azt hiszem, példának elég arra, hogy a vármegyei nyugdijszabályrendelet az illetőkre nézve sokszor előnyösebb, mint az állami törvény. Már most, azt hiszem, maga ez a törvényjavaslat, a mikor elveszi a vármegyéktől a pénzkezelést és a vármegyéket gondnokság alá helyezi, mint a hogyan kiskoruakat, elmebetegeket szokás, ez közigazgatási, közjogi aktus; ezen a téren pedig megszoktuk már azt, hogy a liberális kormányok 34 éven keresztül felfelé jogfeladást, lefelé pedig jogfosztást szoktak gyakorolni. *(Helyeslés a baloldalon.)* A mi pedig a közjogi fogalmakat illeti, arra nézve e napokban volt szerencsénk ijesztő közjogi fejtegetésben részesülni épen a t. kormánynak egyik igen szeretetreméltó tagjától, a t. honvédelmi miniszter urtól. A t. honvédelmi miniszter ur ugyanis egyszerüen kijelentette, hogy hiszen a közjog neki csak addig kell, azt ő csak addig ismeri, a mig az neki hasznára válik. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ezt nem mondta!)* Azon tul az neki semmi. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Nagyon kedélyesen iparkodott a miniszter ur fejünkbe verni azt, hogy a mi közjogunk tulajdonképen Krieghammer urban és az ő bolygó csillagaiban, az igen t. táborszernagy urakban központosul. *(Mozgás és zaj jobbfelől.)* És fájdalom, ugy látszik, hogy igazat mondott, mert ugyanakkor ott 200-nál több népképviselő helyeselt és tapsolt *(Felkiáltások a jobboldalon: Igen, mert egészen mást mondott!)* a miniszternek olyan kijelentésére, melyért más államban vele szemben legalább is a nyugdijtörvényt alkalmazták volna. *(Ugy van! a baloldalon.)* Különben ez a kérdés nem is közjogi, hanem magánjogi kérdés. Itt magánjogi érdekek, magánjogilag szerzett jogok vannak megtámadva és sértve. Már pedig, azt hiszem, hogy a magánjogot a t. liberális kormánypárt is respektálja. Ha azok a vármegyei tisztviselők azon feltétel alatt léptek a hivatalba, hogy rájuk és családjaikra nézve a vármegyei szabályrendelet lesz az irányadó, arra az esetre, ha tehetetlenekké válnak, akkor őket most szerzett jogaiktól megfosztani és a sokkal kevésbbé kedvező állami nyugdijtörvény alá helyezni nem szabad. Ez jogilag nem helyes, nem igazságos, erkölcsileg pedig lehetetlen, mert ugyanakkor, mikor ezeknek a vármegyei alkalmazottaknak nyugdijbefizetéseit az állam átveszi, nem érdemlik meg azt, hogy ez a nékik nyujtott előnyöktől őket megfoszsza. Épen ezért, ennek orvoslása végett, vagyok bátor ehhez a paragrafushoz a következő módositást beterjeszteni: *(olvassa)* »Módositás a vármegyei pénztár és számvevőségi teendők ellátásáról szóló törvényjavaslat 16. §-ához. A javasolt szakasz helyett tétessék a következő szakasz: Azokra a vármegyei pénztári és számvevőségi alkalmazottakra nézve, a kik az állami szolgálatba átvétetnek, illetőleg kineveztetnek, nyugdijaztatásuk esetén azon törvényhatóság nyugdijszabályrendelete nyer alkalmazást, a mely törvényhatóság kötelékéből az illetők átvétettek, ha az illető törvényhatóság nyugdijszabályzata rájuk nézve előnyösebb«. A többi azután marad. *(Helyeslés a baloldalon.)* Kérem, méltóztassanak ezt a módositást elfogadni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! én nem akarom visszaforditani azt a frázist, melyet a t. képviselő ur ennél a szakasznál használni alkalmasnak és helyénvalónak tartott, hogy t. i. a liberális kormány részéről felfelé mindig jogfeladást, lefelé meg jogfosztást látunk. Nem akarom vitatni azt, hogy miképen jut a t. képviselő ur erre a frázisra ennél a szakasznál, a mely egyáltalában nem tartalmaz jogfosztást. Nem akarom azt sem mondani, hogy a t. képviselő ur és pártja birálja e szakaszokat a nélkül, hogy felfogná, vagy megértené, mi van azokban? Nem akarom ezt mondani, pedig joggal mondhatnám. Itt nincsen szó jogfosztásról, hanem itt szó van kedvezmény nyujtásáról, mert még akkor is biztositottak nékik a nyugdij, ha 10 évig nem szolgáltak, bár a nyugdij-törvény 10 évet statuál, a mennyiben 10 évi szolgálat nélkül nincs beszámitásnak helye. Ez a törvény ezzel szemben azt mondja, hogy még akkor is beszámittatik nekik a vármegyei törvényhatóságoknál töltött szolgálati idő nyugdijaztatás esetén, ha tiz évig állami szolgálatban még nem is állottak. Én kedvezményt akarok itt nyujtani és semmiképen sem követek el jogfosztást. Különben a t. képviselő urnak egész, a kelleténél talán meglehetősen nagyobb keretben és burokban történt felszólalását éléggé illusztrálja az, hogy okoskodása a dolog érdemét illetőleg egy kissé sántit. Mert a t. képviselő ur azt mondotta, hogy Heves vármegyének szabályai sokkal jobbak, mint az államéi, tehát nagy jogfosztás történik Heves vármegye

Digitized by Google

pénztárnokán és számvevőségi alkalmazottain, ha az állami nyugdijtörvény szerint kezeltetik ott a nyugdijazási jog. Nos, t. ház, én megnéztem, hogy Heves vármegyében miképen áll a dolog. *(Halljuk! Halljuk!)* A dolog ott ugy áll, hogy öt esztendeig nem kap a tisztviselő semmit, és tiz esztendei szolgálati időn belül a befizetett járulékait visszakapja ugyan, de nem kap nyugdijat. *(Derültség a jobboldalon.)* Hát hogy ez mennyiben kedvezőbb mint a törvényben megállapitott nyugdijszabályozás: ezt én a magam részéről nem tudom felfogni. Épen azért kérem a t. házat, hogy méltóztassék azon frázisoktól menekülve, *(Derültség és helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* egyszerüen a kérdés lényegét birálni és a javaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Én arra kérem a t. képviselőházat, hogy, ha a t. miniszterelnök ur ugy kiszinezve állit egy ilyen dolgot és nem is annyira komoly meggyőződésből...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem; nem! A liberális kormány a jogfosztás kormánya! *(Derültség jobbfelől.)*

Szederkényi Nándor: ... hanem inkább bizonyos hatásra számitva adja azt elő: hogy ezt ne méltóztassék készpénznek elfogadni. *(Nagy derültség és mozgás jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur nem czáfolt semmit, mert hiszen nem arra nézve tett előttem szólott képviselőtársam kifogást, a mi a törvényben benne van, hanem arra, a mi a törvényben nincs benn.

Endrey Gyula: A mi a viszonosságon alapul!

Szederkényi Nándor: Azt, a mire ezzel rámutatott, hogy a nyugdijszabályok egyes vármegyéknél némely tekintetben talán nem felelnek meg egészen a kivánt feltételeknek, ugy, a mint azoknak pl. az állami nyugdijszabályok megfelelnek: azt nem tagadta előttem szólott t. képviselőtársam; ő csak azt mondotta, hogy miután van 20—22 oly vármegyénk, a melyekben az illető választott tisztviselőknek már bizonyos szerzett jogaik vannak és e jogokat ők a törvény értelmében igénybevenni jogosultak: ne hozzunk mi most olyan törvényt, a mely őket ezen szerzett jogaiktól megfosztaná. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Csak ezt mondta előttem szólott t. képviselőtársam, a ki azt inditványozza, hogy a szerzett jogokat hagyjuk meg, mert hiszen azok szintén törvényen alapulnak, azok már törvényerővel birnak és ne ismételjük a törvényhozásban azt, hogy mi nem respektáljuk az azelőtt történt törvényes intézkedéseket, hanem keresztül-kasul gázolunk mindenen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én arra kérem a t. képviselőházat, hogy méltóztassék meggondolni, — hiszen vannak itt a t. képviselőháznak jogásztagjai is — hogy ha egy tisztviselő megszerzi magának a nyugdijigényre vonatkozó jogot, mint a hogy megszerezték a megyei tisztviselők: akkor hozhatunk-e most olyan törvényt, a mely őket ezen megszerzett bonumtól elütné; *(Mozgás jobbfelől.)* hogy megengedhetőnek tartják-e ezt az illető jogász urak, mert erről van most szó, nem pedig arról, a miről a t. miniszterelnök ur *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* itt most a hatás kedvéért előttünk beszélt és a mi különben nincs megtámadva. Arra kérem a t. házat, hogy mivel mi törvényt alkotunk, ne érleljük a közönségben azt a felfogást, hogy mi a törvények alkotásánál nem respektáltuk a szerzett jogokat, mert hiszen azok már a tulajdonjog erejével birnak. Én tehát appellálok jogérzetükre t. képviselő urak, hisz nincsen a módositásban semmi különös, mert sem ezen törvényt nem módositja, sem a t. miniszter urnak a törvényre irányzott nagy intencziói nem alterálja. A t. miniszter urak talán nem is gondoltak arra, hogy ilyen esetek fenforognak és ha már most ezekre rámutat egyik t. képviselőtársam, és kéri, hogy ezek vétessenek figyelembe, ami különben sem a törvénynek szerkezetét, sem annak szellemét nem érinti, csak egy szerzett jogot tart fenn és biztosit az illetőknek, ebben nincs szokatlan dolog. Kérem tehát a t. képviselőházat, hogy ezen módositást elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Szederkényi Nándor képviselő ur igen aprehendálta azt, hogy én Hellebronth képviselő urnak azt a bizonyos frázisos kitételét visszaforditottam és tiltakoztam az ellen, mintha jogfosztásról volna szó ennél a paragrafusnál. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy egyfelől ne vegyék számba a mit én mondtam, mert abban semmi sincsen, másfelől pedig azt állitja, hogy Hellebronth képviselő ur nem is támadta meg és nem is bántja a szakaszt. Engedelmet, ha ez igy van, akkor miért beszélnek jogfosztásról? Ez a szakasz egyszerüen és tisztán kimondja, hogy még azon esetben is beszámittatik az illető tisztviselőnek szolgálati ideje, ha az államnál tiz évet nem töltött, holott a nyugdijtörvény azt mondja, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* hogy csak akkor számittatik be, ha tiz évet töltött a szolgálatban. Most én kérdezek minden embert, a ki ezen dolgot — pedig igen világos — megértette, hogy jogfosztás-e az, ha én valakinek akkor is beszámitom a szolgálati idejét, a mikor különben a törvény tiltotta volna? *(Egy hang balfelől: Igen!)* Ha ez is jogfosztás, akkor legyen a t. képviselő urnak a gusztusa szerint, de a t. képviselő urral nem is fogok diskurálni semmit, mert akkor vele nem lehet diskurálni, mert ő a fehéret feketének, a feketét meg fehérnek mondja. A t. képviselő ur azzal kezdte, hogy jogfeladás felfelé, jogfosztás lefelé stb., én ez ellen protestáltam és tessék elhinni, hogy egy ilyen konkrét adminisztraczionális kérdést ilyenformán nem lehet nyugodtan és tisztán diskutálni. Arra

Digitized by Google

is rátérek, a mit a t. képviselő ur akar, hogy t. i. a vármegyei nyugdijszabályok szerint történjék a nyugdijazás, nem pedig az állami nyugdij-törvény szerint. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Ezt sem? No ha ezt sem, akkor nem tudom, hogy mit. Azt mondja most is Szederkényi Nándor képviselő ur, hogy azoknak a törvényhatóságoknak nyugdijszabályai jobbak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A hol jobbak!)* Persze, hogy a hol jobbak, mert azokról, a hol nem jobbak, nincsen szó. Ezek a tisztviselők — mondja a képviselő ur — igényt nyertek azon nyugdijszabályzat szerint a nyugdijaztatásra és ők ettől fosztatnak meg. Azt vagyok bátor erre válaszolni, hogy ha államositttatik az a tisztviselő, akkor abból állami tisztviselő lesz, a ki az állam törvényei szerint kezeltetik minden viszonyaira és nyugdijára nézve is. Az pedig mégsem lehetséges, hogy 64 módozat szerint járjon el az állam a megyei tisztviselőknek a nyugdijazásánál, mert ugy nem lehet szervezéseket, ugy nem lehet reformokat csinálni, hogy minden egyes embernek vagy minden egyes érdekelt csoportnak gusztusa és érdeke figyelembe vétessék *(Ugy van! jobbfelől.)*, mert csakis elvek és általánosan felállitott keretek szerint lehet csak nagyobb szervezési reformokat keresztülvinni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hát hogyan mondjuk ki ebben a törvényben, hogy minden állami tisztviselőre áll a törvény, de ezekre nézve nem áll, hanem ezekre nézve az a 64 vármegyei szabályzat áll, a mely vármegyei szabályzatok pedig egy cseppet sem kedvezőbbek — lehet talán egy vagy kettőt valamely kis részletben — de nagy többségükben egy cseppet sem kedvezőbbek, mint az állami nyugdijra fennálló törvény és törvényes szabályok. Ajánlom a szakasz elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. Ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. Méltóztatnak kivánni, hogy a módositás felolvastassék? *(Nem!)* Tehát a kérdés ez: elfogadja-e a ház a szakaszt Hellebronth képviselő ur módositásával szemben változatlanul a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A szakasz tehát változatlanul elfogadtatott.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 17. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 18. §-t).*

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! Én a 18. §-hoz a következő módositást vagyok bátor javaslatba hozni: a negyedik sorban e szavak: »addig, a mig«, továbbá az 5. sorban e szavak: »elő nem«, végre ugyanazon sorban az »e szerint tehát« szavaktól fogva az egész szakasz kihagyassék. Ez esetben a szakasz igy hangzanék: *(olvassa)* »Ha az állami szolgálatba kinevezendő vármegyei alkalmazottak az uj kinevezés alkalmával meghatározandó törzsfizetésnél magasabb évi fizetéssel voltak korábban javadalmazva, ez utóbbinak élvezetében személyükre nézve ezentul is meghagyatnak, s az állami szolgálatban ezen fizetésnek megfelelő fokozatba lépnek.«

A különbség, t. ház, az én javaslatom és a törvényjavaslat közt az, hogy az általam előterjesztett módozat feltétlenül biztositani akarja a vármegyei törvényhatósági szolgálatban álló és az állam által átveendő tisztviselők részére azt, hogy azzal a törzsfizetéssel lépjenek át az állam szolgálatába, mintha azzal a fizetéssel kineveztettek volna. Mert mi történik? Azok az urak ott szolgálhatnak négy-öt esztendeig esetleg és személyi pótlék czimén, igaz, hogy megkapják az őket megillető fizetésüket, de ez a nyugdijba be nem fog számittatni, mert a személyi pótlék a nyugdijba nem számittatik be, azonkivül hátrányban lesznek az utóbb kinevezettekkel szemben, illetőleg azokkal szemben, a kik kineveztetésük napjától fogva már a fokozat előnyeiben részesülnek. Én tehát feltétlenül igazságosnak tartom ez eljárást azokkal szemben, kik a vármegyei törvényhatóságoktól nem önként mennek át, mert hiszen, ha tőlük függne az átmenetel, nem is mind mennének állami szolgálatba, de ujabb szolgálatot keresni azoknak, a kik életük javát már a törvényhatósági szolgálatban töltötték el, alig lehet eredménynyel, ha csak igen nagy összeköttetéseik nincsenek, vagy esetleg megaláztatásoknak magukat kitenni nem hajlandók. Én tehát ajánlom módositásom elfogadását. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* Ez a szakasz azt rendeli, hogy kisebb fizetéssel nem lehet alkalmazni azt a megyei tisztviselőt az uj állami alkalmazásban, mint a milyennel előbb birt. Már most ha az uj állás kisebb fizetéssel járna, a különbség a régi és az uj fizetés között személyes pótlékként adatik ki neki. Ez olyan elv, a melyet minden téren és mindenütt igy alkalmaznak. Mert lehetetlen dolog, hogy valakinek a személye kedvéért az állás dotációját felemeljék. Ha valamely intézetnél, a vármegyénél, vagy városnál, pl. valamely polgármestert, vagy valamely tiszti ügyészt, a kinek ilyen vagy olyan fizetése van, arra az állásra nem alkalmaznak, az illető lemondott, pár esztendőre visszavonult, azután ismét megválasztják, de megválasztják egy más állásra: akkor, ha méltányosságot akar gyakorolni az a város vagy intézet, ilyen konkrét esetben valószinüleg személyes pótlék által fogja juttatni az illetőnek ugyanazt, a mivel azelőtt birt, de az állás dotációját lehetetlen emelni annak az embernek a kedvéért, mert ez az egész fizetési rendszert változtatná meg és preczedensül szolgálna az utódokra.

Ennél az elvnél fogva kellett felvenni a szakaszba, hogy a különbözetet, a mely a régi és az uj állás illetménye között van, személyes

Digitized by Google

pótlék gyanánt juttatják az illető tisztviselőnek. Igaz, hogy a nyugdijnál némi röviditést fog szenvedni. De hátha nem választották volna meg? *(Igaz! a jobb- és a baloldalon. Mozgás a szélsőbalon.)* Ez megtörténhetik. Vagy esetleg másnak választották volna meg és a vármegye még sem pótolta volna a különbözetet? Ilyen konzekvenciái az élet különböző esélyeinek vannak és ezeket egészen elkerülni nem lehet. Nem hiszem, hogy sok ilyen eset lenne. Az illető elvégre avanzsiroz, ha jól viseli hivatalát és megfelel kötelességének és ha előlép, megkapja megint a régi fizetését, a mit eddig személyes pótlék gyanánt kapott.

Nem volna nagy dolog az egyes kivételekről gondoskodni, nem is jár valamely nagy megterheltetéssel, talán egyáltalán nem okozna ujabb terhet, de a rendszert, az elvet látom megsértve a módositásban és azért kérem a t. házat, méltóztassék a szöveget változatlanul fentartani. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Babó Mihály: Félreértett szavaim megmagyarázása czimén kérek szót. *(Mozgás a jobb- és a baloldalon.)* A t. belügyminiszter ur félreértett engem akkor, a mikor azt mondta, hogy én felszólalásommal tulajdonképen fizetésemelést akarok biztositani a vármegyéktől átveendő tisztviselőknek. Korántsem. Csak a mostani fizetést akarom megállapittatni mint törzsfizetést, és annak a fizetésnek megfelelő rangosztályt kivánok alkalmaztatni. Mert hiszen azok az urak nem önként, hanem kényszerből lépnek az állam szolgálatába, és csak akkor emelkedik fizetésük, természetesen, ha az államnál eltöltött szolgálatuknál fogva az ötödéves pótlékba belépnek. Ujra ajánlom javaslatom elfogadását.

Kubik Béla jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: Csak néhány szóval kivánok felszólalni. Nevezetesen hozzájárulok t. barátom javaslatához, daczára annak, hogy egy indoka, a melyet pedig a miniszter ur elfogadott, nem áll meg. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Az 1893 : IV. t.-cz. 10. §-ában ugyanis világosan meg van mondva, hogy ha valaki ily esetben a korábbi fizetéseknek különbözetét személyes pótlék czimén megkapja, az a nyugdij megállapitásánál rendes fizetésül tekintetik. Ez a sérelem tehát nincs meg, nem lesz meg. De igenis elfogadom a módositást azért, mert az illetők rangban, tehát erkölcsi szempontból nagy sérelmet szenvednének és ezt én akkor, mikor az illetők nem önként, hanem kényszerüségből mennek át az állami szolgálatba, igazságtalannak tartom. Ennélfogva elfogadom a módositást.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. A kérdést akként teszem fel, hogy elfogadja-e a ház a 18. §-t Babó Mihály képviselő urnak módositásával szemben változatlanul, igen vagy nem? Méltóztassanak meghallgatni a módositást.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*.

Elnök: A kik e módositással szemben e szakaszt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A 18. §. elfogadtatik.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a 19. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 20. §-t)*.

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! Csak egy kérdést vagyok bátor a belügyminiszter urhoz intézni, hogy arra felvilágositást adni sziveskedjék. Ezen törvényjavaslat, melynek immár 19. szakasza változatlanul megszavaztatott, a vármegyei pénzkezeléssel kapcsolatban a községi és járási pénzkezelést is szabályozza. Azt kérdezem az igen t. belügyminiszter urtól, vajjon azon községekben, melyek árvapénzek kezelésére felhatalmazva vannak, szintén ezen törvényt kivánja-e alkalmaztatni?

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő urnak kérdését nem értem. A törvényjavaslat szól a vármegyei pénztárkezelésről és számvitelről, nem pedig a városokról és szól a járási számviteli hivatalokról, nem pedig a városiakról. A városokra nem terjednek ki ennek a törvénynek rendelkezései, a mennyiben nincs ott sem megyei pénztár, sem megyei számvevőség. Hanem igenis az egyszerüsitési törvény kiterjed a városokra és a városok pénzkezelésére is; az abban foglalt felhatalmazás alapján a pénzügyminiszterrel egyetértőleg most dolgozom ilyen utasitáson és szabályzaton, melyet életbeléptetni szándékozom a községeknél és városoknál a pénzkezelésre nézve. Tehát a mi ezen törvény keretébe belefér és vele nem ellenkezik, azt életbe fogjuk léptetni a városokra nézve is, de szabályzatban. Azonban a jelen törvényjavaslatnak egyes, valóban tisztán a vármegyékre szoritott rendelkezései a városokra nézve nem birnak hatálylyal.

Babó Mihály: Nem értette meg az igen t. miniszter ur a kérdésemet. Én azt kérdeztem, hogy vannak községek, melyek fel vannak jogositva belügyminiszteri engedélylyel a gyámtörvény alapján, hogy önálló gyámpénztárt kezeljenek, tehát ki vannak szakitva a vármegyei árvaszékek hatósága alól. Én nem a városokról beszélek.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én értettem a kérdést, hanem ugy látszik, a képviselő ur nem értette a választ. En azt mondottam, hogy ez a törvényjavaslat szól a vármegyei pénztári kezelés és a vármegyei számvevőségi eljárás rendezéséről; a községi és városi pénztárkezelés és ezen árvapénztári kezelés nincs benne, arra nem terjed ki; hanem az egyszerüsitési törvénynél van megadva nekem a felhatalmazás, hogy a pénztári kezelést a cheque és clearing rendszer behozatalával a pósta-takarékpénztári intézmény áldásainak kiterjesztésével, a községeknél és városoknál szervezzem és szabályozzam. Azon törvény alapján fogom az utasitásokat kiadni, ne gondolja senki, hogy akármiféle autonom jogok sérelmével, hanem csak azért, hogy rend, pon-

Digitized by Google

tosság és kellő hatályos felelősség legyen. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Babó Mihály: Én tehát ezt tudomásul veszem.

Elnök: Miféle czimen méltóztatik szólani?

Babó Mihály: Nem engedett kibeszélni a belügyminiszter ur, nem fejezhettem be beszédemet. *(Derültség.)*

A belügyminiszter ur kijelentette az imént, hogy ő azt a pénztári kezelést, melyet ezen törvény megállapit, nem tartja kiterjeszthetőnek azon községekre, melyek árvapénzeket kezelnek. Ezt én tudomásul veszem és érdeklődéssel várom a törvény gyakorlati alkalmazását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: E szakasz ellen észrevétel nem tétetvén, kijelentem, hogy az elfogadtatik. Ezzel a törvényjavaslat részletében is le van tárgyalva.

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni a ház munkarandjére nézve.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A ház munkarendjére vonatkozólag a következő javaslatot teszem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a t. ház beleegyezik, holnap talán nem tartanánk ülést, hanem holnapután, mikor a mentelmi ügyeket és a most letárgyalt javaslat harmadszori olvasását tüznők ki a napirendre. Ha ezek tárgyalása átmenne hétfőre, hétfőn folytattatnék és hétfőre tüzetnék ki a deési mandátum dolgában beadott bizottsági jelentés tárgyalása, valamint a dunántuli vasutakról szóló javaslat, melyet a kereskedelemügyi miniszter ur terjesztett elő. Ha ezen tárgyak tárgyalása hétfőn, a mi valószinü, befejeztetnék, talán kedden megkezdhetnők a költségvetés általános tárgyalását. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik tehát ebben az értelemben határozni, hogy holnap ülést nem tartunk, a szombat délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére pedig kitüzetik a ma letárgyalt javaslat harmadszori olvasása és azon mentelmi ügyekre vonatkozó jelentések, a melyek tárgyalásra készen vannak. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatkép kijelentem és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

37. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 25-én, szombaton,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Barta Ödön képviselő levelének bemutatása, melyben az igazságügyi bizottságban viselt tagságáról lemond. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Gorove László választása ellen beadott ujabb kérvény tárgyában. — Egyéb elnöki előterjesztések. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a nyomtatványok előállitása és irodai szerek beszerzése tárgyában. — A zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentésének beterjesztése. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Mentelmi ügyek. — Gorove László interpellácziója a belügy- és közoktatásügyi miniszterekhez: az egyetemi nemzeti párt politikai müködése tárgyában. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Teleki Sándor jegyző ur vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat Lázár Árpád, az azok ellen felszólalókat pedig Kubik Béla jegyző urak jegyzik.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. évi január hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? A mennyiben észrevétel nem tétetik, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Barta Ödön képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy az igazságügyi bizottságban viselt tagságáról lemond.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melylyel megküldi Gorove László képviselő ellen a Végváron 1901. október 2-án megtartott képviselőválasztás érvénytelenitése iránt az 1899. évi XV. t.-cz. 11. §-a alapján, vagyis a Curiának a korábbi kérvényre hozott megszüntető határozata kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt benyujtott ujabb kérvény másodpéldányát.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a IV. biráló-bizottság elnökének levelét, melylyel Werner Gyula, a magyarigeni kerületben 1901. október 2-án megválasztott képviselőnek lemondása folytán, a IV. biráló-bizottsághoz utasitott megbizólevelét és a választás ellen beadott panaszt az összes iratokkal együtt visszaterjeszti.

Tudomásul vétetik és az összes iratok az irattárban helyeztetnek el.

Bemutatom özv. Molnár Antalné levelét, melyben a képviselőház részéről férje elhunyta alkalmából kifejezett részvétért hálás köszönetét nyilvánitja.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Hódmezővásárhely város közönségének feliratát, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása iránt;

a szobránczi járás állami tanitóinak Körösfényi Elek képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Lázár Arpád jegyző: Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója!

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését (Irom. 91) az 1901/906. országgyülés tartama alatt szükséges nyomtatványok előállitása, a könyvkötői munkák teljesitése és az irodai szerek szállitása iránt történt intézkedésekről beterjeszteni.

Kérem, méltóztassék a jelentést kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzni.

Elnök: A gazdasági bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre tüzése iránt a ház határozni fog.

Digitized by Google

Lázár Árpád jegyző: Molnár József, a zárszámadásvizsgáló-bizottság előadója!

Molnár József előadó: T. ház! A zárszámadásvizsgáló-bizottság részéről van szerencsém kétrendbeli jelentést benyujtani. Ezeknek egyike vonatkozik az 1900-ik számadási évnek pótnegyedében (Irom. 28, 92), továbbá az 1901-ik zárszámadási év első (Irom. 29, 92), második (Irom. 9, 92) és harmadik (Irom. 56, 58, 92) negyedében tett tulkiadásokról, előirányzat nélküli kiadásokról és hitelátruházásokról beterjesztett számvevőszéki jelentésre. A második vonatkozik a Magyar- és Horvát-Szlavonország között az 1899-ik évre megejtett leszámolásra vonatkozó jelentésre (Irom. 57, 93).

Kérem mindkét rendbeli jelentést kinyomatni, szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzni.

Elnök: A zárszámadási bizottság bemutatott két jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre tüzése iránt a ház határozni fog.

Következik az inditvány- és interpellációskönyvek fölolvasása.

Lázár Árpád jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvbe ujabb bejegyzés nem történt; az interpellációs-könyvbe a mai napon a következő bejegyzés történt: Gorove László, az egyetemi nemzeti párt politikai müködése tárgyában, a belügy- és a kultuszminiszterhez.

Elnök: Az interpelláczió a szokott időben, a mennyiben pedig az ülés előbb végződnék, az ülés előtt fog beterjesztetni.

Következik a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 12 43) harmadszori felolvasása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásában, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásában elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot harmadszori olvasásában elfogadta s eszerint az tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a mentelmi ügyek tárgzalása.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa:)* A mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 59) párviadal vétségével vádolt Ugron Gábor országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A budapesti kir. főügyészség 1900. évi junius hó 22-én 2832. szám alatt Ugron Gábor országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését kérte, hogy ellene párviadal vétségeért a birói eljárást folyamatba tehesse.

A képviselőház 1901. február hó 1-én tartott ülésében hozott határozatával a képviselő ur mentelmi jogát fel is függesztette.

A budapesti kir. büntető törvényszék a vizsgálat befejezte után kitüzte a főtárgyalást 1901. november hó 6-ára, a melyet azonban nem tarthatott meg, mivel Ugron Gábor urat az uj országgyülés tartamára képviselővé választották, és igy mentelmi jogának az uj képviselőház által leendő felfüggesztése vált szükségessé.

A budapesti kir. főügyészség 1901. október hó 30-án tartott 3807. szám alatt kelt felterjesztésével kéri tehát a birói eljárás folytathatása czéljából Ugron Gábor országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a vizsgálat tárgyát képező és Ugron Gábor országgyülési képviselő által Rohonczy Gedeon urral 1901. márczius 10-én vivott kardpárbaj megtörténte a párbajsegédek és a jelen volt orvosok vallomásaival bizonyitva van, javasolja a tisztelt képviselőháznak, méltóztassék Ugron Gábor országgyülési képviselő ur mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Nem kiván szólani senki sem?

Madarász József képviselő ur kiván szólani.

Madarász József: T. képviselőház! Ha senki nem kiván itt szólani, én, a ki eddig is, mielőtt a párbajok ellenében majdnem az egész müvelt világon egy mozgalom indult meg, azon véleményben voltam, hogy a párbaj, ha halál következik belőle, épp oly gyilkosság, mint más gyilkosság, ha pedig nem következik be, akkor is mindenesetre a polgári törvénykezésnek és igazságszolgáltatásnak bünös mellőzése, de senkit, a ki képviselővé választatott, addig, a mig képviselői megbizatása le nem telt, nem adtam ki, tehát természetes következés, és még inkább következés most, midőn a világ, még azok is, a kik hányivetiek szoktak is lenni és a polgári igazságszolgáltatást nem kivánták, most, mikor ezt kivánják, természetes, hogy én nem járulhatok ehhez és ellenzem az előadó ur által ajánlott javaslatnak elfogadását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván valaki hozzászólani a tárgyhoz? *(Nem!)* A mennyiben hozzászólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselő ur mentelmi ügyére vonatkozó s az előadó ur által előadott javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem a t. ház azon tagjait, kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház tehát a mentelmi bizottság javaslatát elfogadván, Ugron Gábor képviselő ur mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése (Irom. 60) rágalmazás vétségével vádolt Szüllő Géza országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében.

Digitized by Google

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Kele György kotori lakos, községi jegyző 1901. október hó 12-én a perlaki kir. járásbirósághoz feljelentést adott be, a melyben arra kéri a járásbiróságot, hogy a képviselő urat rágalmazás vétségében marasztalja el, a mennyiben róla az általános választások idején azt állitotta, hogy vesztegetett, t. i. egy kotori lakosnak egy forintot adott oly czélból, hogy szavazatát ellenjelöltjére adja le. A perlaki kir. járásbiróság most a képviselőházhoz fordul felterjesztésével és kéri a birói eljárás megindithatása czéljából Szüllő Géza országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a birói megkeresés nincsen az igazságügyminiszter ur által 1894. évben kiadott rendeletnek megfelelően felszerelve és igy hiányoznak az ügy elbirálásához szükséges adatok, javasolja a t. képviselőháznak, méltóztassék ez okból Szüllő Géza országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését megtagadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? *(Nem!)* A mennyiben nem, a vitát bezárom.

A kérdést ugy teszem fel: Elfogadja-e a ház a képviselőház mentelmi bizottságának javaslatát Szüllő Géza képviselő ur mentelmi ügyében? *(Igen!)* E szerint a ház ezt elfogadván, Szüllő Géza képviselő ur mentelmi jogának ez ügyben való felfüggesztését megtagadja.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése, (Irom. 61) párviadal vétségével vádolt Vojnics Sándor országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Vojnics Sándor képviselő ur Szabadkán 1901. évi szeptember hó 27-én kardpárbajt vivott. A szabadkai törvényszék vizsgálatot rendelt el, kihallgatta a párbajsegédeket és az orvosokat. A birói eljárás tovább folytathatása czéljából kéri most Vojnics Sándor képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a kihallgatott segédek és orvosok egybehangzó vallomása kétségtelenné teszi, hogy a párviadal tényleg megtörtént, minthogy a fölterjesztés az illetékes királyi főügyészségtől származik, a birói eljárásban zaklatást nem lát és igy javasolja a t. képviselőháznak, hogy ez ügyre vonatkozólag Vojnics Sándor országgyülési képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólani? *(Nem!)* A mennyiben szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát Vojnics Sándor országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében? *(Igen!)* A képviselőház a mentelmi jog felfüggesztését határozza el.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése (Irom. 62), az 1874. évi 26,559. és 1884. évi 62,693. számu belügyminiszteri rendeletekbe ütköző kihágás miatt vádolt Pavlovics Ljubomir orsz. képviselő ur mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A török-becsei főszolgabiró Pavlovics Ljubomir képviselő ur ellen feljelentést adott be a nagybecskereki kir. ügyészséghez, a melyben azzal vádolja a képviselő urat, hogy az általános képviselőválasztások alkalmával tartott körutjában, különösen Melencze községben, programmbeszéde alatt egy kis szerb nemzeti szinü zászlócskát is kitüzött, és akkor, midőn ő felszólitotta a képviselő urat arra, hogy a zászlócskát eltávolitsa, nemcsak nem tett e felszólításnak eleget, de őt hivatalos eljárásában, mely a zászló eltávolitására vonatkozott, megakadályozta.

A királyi ügyészség ezt a feljelentést illetékességi okból visszaküldötte a megkereső főszolgabirónak, aki most arra kéri a képviselőházat, hogy a kihágási eljárás megindithatása czéljából Pavlovics Ljubomir országos képviselő ur mentelmi jogát függeszsze fel. A képviselő ur a mentelmi bizottság ülésén megjelent és az ügy állására vonatkozólag azt jegyezte meg, hogy ő a főszolgabirót azon intézkedésében, a mely a zászló eltávolitására vonatkozott, nem akadályozta meg, mert hiszen az a zászló tényleg el is távolittatott.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy ez a feljelentés nincsen kellően felszerelve, ugy, hogy lehetetlen a mentelmi jog szempontjából elég tájékozást szerezni, javasolja a t. képviselőháznak, hogy ezen indokból Pavlovics Ljubomir országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését megtagadni . . .

Barta Ödön: Ezuttal! *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Kabós Ferencz előadó: . . . ezuttal megtagadni sziveskedjék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? *(Nem!)* A mennyiben nem, felteszem a kérdést: Elfogadja a t. ház a mentelmi bizottságnak Pavlovics Ljubomir képviselő ur mentelmi ügyében előterjesztett javaslatát? *(Elfogadjuk! Nem fogadjuk el!)*

Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szelsöbaloldalon: Valamennyien elfogadjuk!)* Bocsánatot kérek, az ellenkező oldalon azt mondották, hogy nem s ha az egyik oldalnak felteszem a kérdést, akkor azt a másik oldalra is kötelességem feltenni. *(Helyeslés.)* Kérem tehát a ház azon tagjait, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a mentelmi bizottság javaslatát elfogadván, Pavlovics Ljubomir országgyülési képviselő ur mentelmi jogát ezuttal és ezen ügyben nem függeszti fel.

Lázár Arpád jegyző *(olvassa)*: A mentelmi bizottság jelentése (Irom. 63), párviadal vétségé-

Digitized by Google

vel vádolt Rakovszky István és Győrffy Gyula országgyülési képviselők mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Rakovszky István és Győrffy Gyula képviselő urak 1901. márczius havában kardpárbajt vivtak. A királyi főügyészség inditványára a törvényszék elrendelte a vizsgálatot, kihallgatta a párbajsegédeket és a párviadalnál jelen volt orvosokat. A birói eljárás tovább folytathatása czéljából a királyi ügyészség a két képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a párbajsegédek és a párviadalnál jelen volt orvosok vallomása kétségtelenné teszi, hogy a párviadal megtörtént, javasolja a t. képviselőháznak, hogy méltóztassék ugy Rakovszky István, mint Győrffy Gyula képviselő urak mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? A mennyiben nem, felteszem a kérdést: Elfogadja a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát Rakovszky István és Győrffy Gyula képviselő urak mentelmi ügyében? *(Igen! Nem!)* Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a mentelmi bizottság javaslatát elfogadván, ennek következtében Rakovszky István és Győrffy Gyula képviselő urak mentelmi jogát ez ügyre nézve felfüggeszti.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A mentelmi bizottság jelentése (Irom. 64), sajtó utján elkövetett rágalmazással és becsületsértéssel vádolt Bartha Miklós orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A »Magyarország« czimü politikai napilapnak 1900-ik évi 291. számában Ágai urról czim alatt Bartha Miklós aláirással egy czikk jelent meg, a melynek tartalmát Ágai Adolf ur magára nézve sértőnek találta és igy a budapesti kir. büntetőtörvényszék sajtóügyi vizsgáló birójához beadott feljelentésében Bartha Miklós orsz. képviselő ur ellen a vizsgálat elrendelését kérte, sajtó utján elkövetett rágalmazás és becsületsértés vétségeért. A megejtett vizsgálat utján a képviselőház Bartha Miklós képviselő ur mentelmi jogát már a mult évben fel is függesztette. Mielőtt azonban a törvényszék befejezhette volna az eljárást, az általános választásoknál Bartha Miklós képviselő ur ujból képviselővé választatván, igy annak továbbfolytatása czéljából kéri a budapesti vizsgálóbiró ur a képviselőháztól Bartha Miklós képviselő ur mentelni jogának ujból leendő felfüggesztését.

A mentelmi bizottság, tekintettel azon indokokra, a melyek a képviselőháznak előbb hozott határozata alapjául szolgáltak, hogy t. i. Bartha Miklós országgyülési képviselő ur elismerte azt, hogy a panasz tárgyát képező czikket ő irta, érette a felelősséget elvállalta, a felmutatott eredeti kéziratot magáénak ismerte el; tekintettel arra, hogy maga az egész czikk tartalma a rágalmazás és becsületsértés tényálladékának megállapitására alkalmas, javasolja a t. képviselőháznak, hogy ez ügyre vonatkozólag Bartha Miklós képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni sziveskedjék.

Kubik Béla jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Megengedi nekem a képviselőház azt, hogy ez ügy kiinduló pontjának ismertetésébe ne bocsátkozzam. *(Helyeslés.)* Az egy, rám nézve főleg, igen kinos családi ügynek az érintése volna, *(Igaz! Ugy van!)* a mely annak idejében, azt lehet mondani, országszerte megbotránkozást keltett. *(Igaz!)* Csak bünt követnék el és hozzájárulnék azon igazán nemtelen inzultushoz, *(Igaz! Ugy van!)* ha én az illető »Borsszem Jankó«-féle közleményt csak távolról is fejtegetni akarnám. Midőn megjelent az a közlemény, maga az egyetemi ifjuság tiltakozott az ellen, hogy oly dolog, a mely alapul szolgálhatott volna annak a közleménynek, az egyetemen történt volna. Másfelé is kinosan érintette a közönséget és azon t. családnak legközelebbjeit még kinosabban. Természetesen, ha támad egy férfiu, mint Bartha Miklós, a ki ezzel szemben a sajtónak helyes feladatát fejtegetve rámutat, hogy a sajtónak vannak együttes kötelességei is *(Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* megvédeni a társadalmat, megvédeni a családokat a sajtó illetéktelen benyulásától, ha támad ilyen férfiu, az, t. képviselőház, tiszteletre, megbecsülésre, üdvözlésre méltó. *(Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* A sajtónak vannak itt képviselői, ismerik az ügyet, ott előttük is megfordult. A törvény utján is tárgyaltatott ez, mert az illető sértett család kötelességének tartotta első sorban lovagias uton, azután törvényes uton megtorlást szerezni az ő családi szentélyébe való illetéktelen és szennyes betolakodásért. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)*

Időközben történt — ezt azért hozom fel, mert utalás történik arra, hogy már a multkor kiadta a képviselőház Bartha Miklóst — hogy október hó 4-én a »Borsszem Jankó« szerkesztője becsületsértés miatt el is itéltetett és elmarasztaltatott.

Molnár Jenő: Azt a mentelmi bizottság nem tudja, hogy a »Borsszem Jankó« szerkesztője elitéltetett és elmarasztaltatott? *(Zaj.)*

Szederkényi Nándor: Most már, t. képviselőház, én ezt bejelentvén, azt kérdezem, hogy vajjon nem illetéktelen zaklatás-e ily körülmények között az, hogy a »Magyarország« czikkirója, Bartha Miklósnak azon méltányos és a sajtó részéről is csak elismerést érdemlő eljárása most ujból a törvény eljárásának tárgyává tétessék? Én ezt méltatlan zaklatásnak tartom. *(Helyeslés a baloldalon.)* De ezenfelül még egy kérést intézek a t. házhoz. Abból indultam ki, hogy ebben az ügyben egy köztiszteletü család van érintve. Vessen véget már a képviselőház ennek a továbbhurczo-

Digitized by Google

lásnak. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Nem elég volt azt egyszer meghurczolni? Mindenki meg van arról győződve, hogy Bartha Miklós az esküdtszék által fel fog mentetni. De nem-e sulyos üldözés arra a családra, hogy az a méltalan megtámadás az esküdtszék előtt tárgyaltatni és ott ujból ismételtetni fog. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Arra kérem tehát a t. házat, vessen véget ennek az ügynek s fogadja el azt az indítványomat, hogy Bartha Miklós képviselő ur mentelmi ügyét ne függeszsze fel. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Kubik Béla jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! Mindenben csatlakozom az előttem szólott Szederkényi Nándor t. tagtársam felszólalásához. Piszkos támadás történt a családi becsület ellen. Egy hirlapiró ugy vélte hirlapirói kötelességét teljesithetni, hogy aljas módon nem kimélte a női becsületet. Én azt hiszem, hogy ha valami szent volt ez országban, ugy a női becsület volt az, mely előtt a magyar lovagiasság mindig meghajolt. S midőn látom, hogy a sajtónak egy másik érdemes harczosa kötelességteljesítésében kilép a porondra s ezt az eljárást méltó visszautasításban részesiti, akkor nem tudom megérteni, miért akarják őt kiadni a bíróságnak? Szederkényi Nándor igen t. barátom előadta, hogy ezen ügynek egyik része elintézést nyert már a sajtóbiróság előtt, a mely igazolta, hogy az a támadás, a mely miatt Bartha Miklós t. képviselőtársamat ki akarják adni, indokolt, helyes és jogos volt. Én azt hiszem, hogy a magyar képviselőház sem tehet egyebet, mint hogy szankczionálja azt a becsületes törekvést, melyet Bartha Miklós követett akkor, mikor ilyen kinövések ellen határozottan állást foglalt. Kérem tehát a t. házat, ne függeszsze fel Bartha Miklós képviselő ur mentelmi jogát. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: Kiván-e valaki szólani a tárgyhoz? Ha senki szólni nem kiván, ugy a vitát bezárom. Mindenekelőtt fel fog olvastatni Szederkényi Nándor képviselő ur határozati javaslata.

Kubik Béla jegyző *(olvassa)*: Ellenindítvány. Beadja Szederkényi Nándor. Mondja ki a képviselőház, hogy Bartha Miklós mentelmi joga nem függesztetik fel. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: A házszabályok értelmében, minden körülmények között, első sorban az előadói javaslat teendő fel szavazásra. Ennek következtében a kérdést akként teszem fel, elfogadja-e a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát és másodsorban fogom ezzel szemben feltenni Szederkényi Nándor képviselő ur elleninditványát. Belenyugszik a ház a kérdés ilyen feltevésébe? *(Helyeslés.)* Ha igen, ugy kérem a t. ház azon tagjait, kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Méltóztassanak már most azok, a kik a mentelmi bizottság javaslatával szemben Szederkényi Nándor képviselő ur elleninditványát fogadják el, felállani. *(Megtörténik. Éljenzés.)* A ház a mentelmi bizottság javaslatának mellőzésével Szederkényi Nándor képviselő ur elleninditványát fogadván el, Bartha Miklós képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyben nem függeszti fel. *(Helyeslés.)* Következik?

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése (Irom. 65) párviadal vétségével vádolt Pichler Győző országgyülési képviselőnek mentelmi ügyében. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Rakovszky István és Pichler Győző országgyülési képviselő urak . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kabós Ferencz előadó: . . . még 1898. évi julius hó 8-án pisztolypárbajt vivtak. A kir. ügyészség inditványára a törvényszék elrendelte a vizsgálatot, melynek adatai alapján a képviselőház mindkét képviselő urnak mentelmi jogát felfüggesztette. A birói eljárás Rakovszky István képviselő urral szemben végleg befejeztetett. *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház, hisz nem lehet hallani az előadót. *(Nagy zaj a jobboldalon.)* Csendet kérek a jobboldalon, t. képviselő urak. *(Helyeslés.)*

Kabós Ferencz előadó: Pichler Győző képviselő urral szemben azonban az eljárás függőben maradt, minthogy a képviselő ur többszöri megidéztetése daczára sem jelent meg a birósági tárgyaláson. Az ócsai kir. járásbiróság legutóbb mult évi szeptember 24-ére tüzte ki a tárgyalást, a melyen Pichler Győző képviselő ur a birósághoz beadott beadványa szerint azért nem jelent meg, mert a képviselőválasztások egész idejét igénybe vették. Az ócsai kir. járásbiróság, minthogy ezen indokot törvényes indokul nem fogadhatta el, kéri a képviselőházat, hogy Pichler Győző képviselő ur mentelmi jogát oly czélból függeszsze fel, hogy elővezettetése elrendelhető legyen. *(Nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)*

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy Pichler Győző képviselő ur érdekei esetleg helyrehozhatatlan hátrányt szenvedhettek volna, ha a választókerületétől távol eső birósági székhelyen megjelent volna, különösen méltányolandónak tartja a Pichler képviselő ur által felhozott azon indokot, hogy a képviselőválasztási mozgalmak egész idejét igénybe vették és igy javasolja a t. háznak, hogy méltóztassék Pichler Győző képviselő ur mentelmi jogának elővezettetés czéljából való felfüggesztését megtagadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Minthogy azonban maga a birói eljárás is csak akkor folytatható, ha az ujonnan megalakult képviselőház is felfüggeszti Pichler Győző képviselő ur mentelmi jogát, a bizottság egyuttal azt javasolja a t. képviselőháznak, hogy Pichler

Digitized by Google

Győző képviselő ur mentelmi jogát oly czélból, hogy a birói rendes eljárás ellene folytatható legyen, felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván-e valaki a tárgyhoz hozzászólani? *(Senki sem!)* A mennyiben szólani senki sem kíván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal. — Kérdem a t. házat, elfogadja-e a mentelmi bizottságnak Pichler Győző képviselő ur mentelmi ügyében előterjesztett javaslatát, a mely szerint Pichler Győző képviselő ur mentelmi jogát a t. ház oly czélból, hogy elővezettetése elrendelhető legyen, ne függeszsze fel; oly czélból azonban, hogy a birói eljárás ellene folytatható legyen, felfüggeszsze, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* — Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadván, Pichler Győző mentelmi jogának elővezettetése czéljából való felfüggesztését megtagadja, a birói eljárás folytathatása czéljából azonban Pichler Győző képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszti. Következik?

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A képviselőház mentelmi bizottságának jelentése (Irom. 66) becsületsértés vétségével vádolt Fáy István országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Vollák Samu budapesti lakos, marhakereskedőt Fáy István országgyülési képviselő urat a rimaszécsi kir. járásbiróságnál kétrendbeli becsületsértés vétségéért jelentette fel, mert utóbbi ő, a feledi vasuti állomáson a jegyváltás alkalmával, csak azért, mert esernyőjét véletlenül meglökte, összeszidta és arczulütötte. A m. kir. V. csendőrkerületi parancsnokság 71. számu örsének a birósági iratok közt fekvő jelentése az ügyet ugy adja elő, hogy Vollák Samu erőszakkal kötött bele Fáy István országgyülési képviselőbe. A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a birói felterjesztés nincs kellően felszerelve, javasolja a t. képviselőháznak, hogy méltóztassék ez alkalommal és ezen indokból Fáy István képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését megtagadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)* A mentelmi bizottság javaslata elfogadtatván, Fáy István képviselő ur mentelmi jogja ez ügyben nem függesztetik fel. Következik?

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: A mentelmi bizottság jelentése becsületsértés (Irom. 67) és rágalmazás vétségével vádolt Lukáts Gyula orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: Tisztelt képviselőház! Sir Lajos, zsigeri lakos, az egri káptalan zsigeri uradalmának intézője, Lukáts Gyula orsz. képviselő ur ellen becsületsértés és rágalmazás vétségeért feljelentést adott be a nagykátai kir. járásbirósághoz, mivel Tisza-Sághon 1901. szeptember hó 19-én megtartott programm-beszédében róla azt állitotta, hogy az egri káptalan uradalmának sarjuját kortes-czélokra használja fel. Most a nagy-kátai kir. járásbiróság kéri Lukáts Gyula képviselő ur mentelmi jogának oly czélból leendő felfüggesztését, hogy ellene az eljárás megindittathassék. Lukáts Gyula képviselő ur megjelent a mentelmi bizottság ülésén és a tényállásra nézve előadta, hogy választókerületében általánosan el volt az terjedve, hogy Sir Lajos, az egri káptalan zsigeri uradalmának intézőjétől többé sem feles földeket, sem semmiféle kedvezményeket nem fognak kapni azok, a kik nem az általa támogatott jelöltre adják szavazatukat. Minthogy ez a hir alkalmas volt arra, hogy sokakat szabad meggyőződésük nyilvánitásától eltántoritson, kötelességének tartotta erről megemlékezni programmbeszédében, a mikor is kijelentette, hogy ezen hirt már azért sem tarthatja valónak, mert ismeri Sir Lajost és tudja, hogy nem tartozik azon emberek közé, a kik törvénytelen eszközökkel korteskedni képesek lennének. Hogy tényleg ezen fentartással tett említést programmbeszédében róla, azt maga a feljelentésttevő intéző is tudta, mert egy hozzá intézett levélben ennek kifejezést is ad.

A mentelmi bizottság tehát, tekintettel arra, hogy Lukáts Gyula országgyülési képviselő előadásából és az általa az iratokhoz csatolt levélből arra a meggyőződesre jutott, hogy a képviselő ur Tisza-Sághon 1901. szeptember 19-én elmondott programmbeszédében a törvényes határt nem lépte át, hogy nem állitott olyant, a mi Sir Lajosnak becsületét sértette vagy őt rágalmazta volna, javasolja a t. háznak, méltóztassék ez ügyre vonatkozólag Lukáts Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését megtagadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nem kiván senki szólani a tárgyhoz, a vitát bezárom. Kérdem a t. házat: Elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát Lukáts Gyula orsz. képviselő mentelmi jogára vonatkozólag? *(Igen!)* A ház a javaslatot elfogadván, ennek következtében Lukáts Gyula képviselő urnak mentelmi joga ez ügyben nem függesztetik fel.

A napirend ki lévén meritve, mielőtt az interpellácziókra áttérnénk, bátor leszek a t. háznak a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag javaslatot tenni. *(Halljuk! (Halljuk!)* Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését hétfőn délelőtt 10 órakor tartsa és arra a következő napirendet állapitsa meg: először, a m. kir. Curia itéletével érvénytelennek kimondott deési képviselőválasztás alkalmából a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt a bizottság jelentését; másodszor a dunántuli helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasuti vonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a

Digitized by Google

vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi helyi érdekü vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról a kereskedelemügyi miniszter urnak törvényjavaslatát; harmadszor, a beterjesztett többi mentelmi ügyeket, nevezetesen Rakovszky István, Baross Károly, Szabó Kálmán, Artim Mihály, Valasek János, Pap Zoltán, Olay Lajos képviselő urak mentelmi ügyeit; negyedszer a gazdasági bizottságnak ma beterjesztett jelentését.

Hozzájárul a t. ház ezen napirendhez? *(Igen!)* Azt tehát elfogadottnak jelentem ki.

Következik Gorove László képviselő urnak interpellációja az egyetemi nemzeti párt politikai működésének tárgyában a belügyi és kultuszminiszter urakhoz.

Gorove László: T. ház! A napokban az egyetemi ifjuság egy része heves és jogosulatlan támadást intézett Vázsonyi Vilmos országgyülési képviselő ellen, *(Halljuk! Halljuk!)* amennyiben őt plakátokon és terjesztett nyomtatványokban hazaárulással vádolta. *(Mozgás a néppárton.)*

Miután az egyetemi kör ifjuságának működése csak az egyetem falai közé szoritkozhatik, ezzel messze tullép azon a határon, amit az alapszabályok tisztelete mellett, a párt mozgalmaiba vonhat. Ezzel tehát a politikai szólásszabadság itélő fórumának tolja fel magát, sőt mondhatni, a lázitás terére lép. *(Ugy van! jobbfelől! Nagy mozgás balfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gorove László: Hazafias fellobbanásának háttere pedig a felekezeti gyülölet; *(Ugy van! Igaz! a szélsöbalodalon. Nagy mozgás balfelöl.)* mindezeknél fogva bátor vagyok a következő interpellációt terjeszteni a kultusz- és a belügyminiszter urakhoz *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a kultuszminiszter és belügyminiszter urnak arról, hogy az egyetemi ifjuság kebelében egy párt, nemcsak politikai, felekezeti politikai üzelmekre adja magát, hanem lázitásig is megy és miután az ifjusági pártok jogosultsága csak az egyetem falain belül van és mihelyt kilép, már nem az egyetem belső ügye, szándékoznak-e a miniszter urak az ilyen üzelmeket megrendszabályozni? *(Helyeslés jobbfelöl. Nagy mozgás a néppárt padjain.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! Én éppen abban a perczben, mikor beléptem, hallottam csak, hogy egy interpelláczió van bejelentve. Mivel azonban megértettem az interpellációt, daczára, hogy a beszéd elején nem voltam itt, röviden és érdemlegesen válaszolhatok reá. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás a néppárton.)*

Azt hiszem, hogy csak válaszolhatok az interpelláczióra, ha jelen és abban a helyzetben vagyok, hogy az érdemleges választ megadhatom ugy a magam, mint a most a ház egy másik termében hivatalosan elfoglalt belügyminiszter ur nevében is. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl. Mozgás a néppárt padjain.)*

Azt kérdi a t. képviselő ur, van-e tudomása a kultuszminiszter és belügyminiszter urnak arról, hogy az egyetemi ifjuság kebelében egy párt nemcsak politikai, nemcsak felekezeti politikai üzelmekre adja magát, hanem a lázitásig is megy és miután az ifjusági pártok jogosultsága csak az egyetem falain belül van és mihelyt kilép, már nem az egyetem belső ügye: szándékoznak-e a miniszter urak az ilyen üzelmeket megrendszabályozni?

Erre az interpelláczióra, t. ház, annyit válaszolhatok, hogy az én nézetem és felfogásom szerint az ifjusági pártoknak jogosultsága még az egyetem falain belül is csak addig terjedhet, a mig például a segélyegyesületi elnök és az egyetemi kör, vagy egyéb egyetemi társulatok elnökének választása megtörténik és ily tárgyban csoportosulhatnak. *(Élénk helyeslés jobbfelöl).* Egészen őszintén megvallom azonban, hogy a leghatározottabban elitélem és egyáltalában nem is volt régente szokásban az egyetemen az, hogy a pártok a választások megejtése után is fennállnak, csoportosulnak és szervezkednek, különösen ily elnevezések alatt, mint: agrár-szabadelvü párt, radikális párt, nemzeti párt és stb. *(Ugy van! jobbfelöl.)*

Rakovszky István: És reformpárt!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Az is helytelen. *(Mozgás balfelöl.)* Én elmondom a nézetemet, a t. háznak joga van ezen nézetem felett birálatot mondani. *(Helyeslés jobbfelöl.)* Azt gondolom, hogy minden komolyan gondolkozó ember osztozik abban a felfogásomban, hogy helytelen az, mikor az egyetemi ifjuság kebelében ilyen állandó politikai szinezetü pártok csoportosulnak. *(Ugy van! jobbfelöl.)* Mert hiszen az egyetemnek nem az a czélja, hogy politikai pártokkká csoportosuljanak az ifjak, hanem az, hogy ott tanuljanak és dolgozzanak. *(Ugy van! jobbfelöl. Mozgás a néppárt padjain.)* Kétségtelenül végtelen nagy szükség van arra, hogy minél müveltebb legyen ez a nemzedék, hogy azt a nagy feladatot, a mely reá vár, betölthesse, *(Élénk helyeslés.)* valamint nagy szükség van arra is, hogy ne felekezeti vagy nemzetiségi széthuzás duljon az egyetemen, hanem legyen meg ott az egyetértés és onnan induljon ki az az egységes társadalmi munka, a mely nélkül a magyar nemzeti állam soha ki nem épithető. *(Tetszés jobbfelöl.)* Azon kell tehát fáradozni, hogy hasznos, becsületes munkát végezzen az ifjuság, hogy az ifjuság ne vonassék bele olyasmibe, a mi az agrár-szabadelvü párt, a radikális párt, a nemzeti párt, a reformpárt elnevezése alá esik, mert ez nézetem szerint mind olyan szinezetü csoportosulás, a mit helyesnek a nemzeti egység érdekében az egyetemen nem ismerhetek el. *(Helyeslés a jobbés zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Digitized by Google

Rakovszky István: Wlassics Tibor az elnöke. *(Zaj.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Az ily állandó szervezetü pártoknak jogosultságát az egyetemen, akárki az elnöke, el nem ismerhetem. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Már most áttérve az interpellácziő másik részére, ha akár bünügyi, akár szorosan vett rendőri kihágás követtetik el az egyetem falain kivül az egyetemi ifjuság részéről, az ügy a bünügyi vagy rendőri hatósághoz kerül és ez az iratokat az egyetemi fegyelmi hatósághoz teszi át, a mely aztán a fennálló szabályok szerint köteles eljárni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én a magam hatáskörében és minden érintkezésemben az ifjusággal, *(Halljuk! Halljuk!)* mindig arra kérem az ifjakat, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy dolgozzanak, tanuljanak, hogy egyesiteni kell az erőket ebben az igazán szétosztott és czentrifugális erőkből álló országban *(Élénk helyeslés.)* és hogy lehetőleg a társadalmi egység megteremtésén kell munkálkodni. *(Élénk helyeslés.)* Ez az én feladatom, ez az én ideálom és a mely ifjusági kör ily irányban müködik, az rokonszenvemet birja, *(Helyeslés.)* a mely pedig a felekezeti vagy a nemzetiségi vagy osztályok közötti széthuzásra dolgozik, az iránt ellenszenvvel vagyok. *(Élénk helyeslés.)*

Ezt nyiltan és határozottan mondom a t. képviselőháznak; itéljék meg helyes-e a felfogásom vagy nem? Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Rakovszky István: A kulturbestia mit tesz?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Nem is hallottam és nem érek rá mindennap minden lapot elolvasni.

Elnök: Érdemleges válasznak tekinti ezt a miniszter ur? *(Igen!)* Ha igen: akkor fel kell tennem a kérdést: Tudomásul méltóztatnak-e venni a miniszter válaszát? Az interpelláló képviselő ur óhajt nyilatkozni.

Gorove László: Köszönettel tudomásul veszem a választ. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz: Azért interpellált, hogy ezt tudomásul vegye? *(Mozgás.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: Tudomásul veszi-e a vallás- és közoktatási miniszter urnak a saját és a belügyminiszter nevében az interpellácziára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* A válasz tudomásul vétetett.

A napirend meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

38. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 27-én, hétfőn,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyi és a véderő-bizottság jelentésének bemutatása a honvédelmi miniszter által beterjesztett jelentések tárgyában. — Az állandó igazoló bizottság jelentésének tárgyalása a deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztésére nézve felmerült kérdés tárgyában. — A dunántuli h. é. vasutrészvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és e vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Mentelmi ügyek. — A gazdasági bizottság jelentése a ház nyomtatványainak előállitása és irodai szereinek szállitása iránt történt intézkedésekről.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur jegyzi.

Méltóztassék a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Komárom vármegye közönségének feliratát, a kóbor czigányok letelepitése iránt. Székesfehérvár szab. kir. város közönségének feliratát, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása tárgyában; a Fogaras vármegye területén működő állami elemi iskolai tanitók és tanitónőknek Serbán Miklós képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése iránt; a keczel-kerületi r. kath. tanitó-egyesületnek Posgay Miklós, és a sümegi tanitó-egyesületnek Eitner Zsigmond képviselő által beadott kérvényét, az orsz. tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Szerb György, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A pénzügyi és a véderőbizottság nevében van szerencsém a következő jelentéseket beterjeszteni: Az 1897-ik évi XXIII. t.-cz. értelmében a magy. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1901. évre (Irom. 32, 94), a honvédelmi miniszter ur által beterjesztett jelentésről; a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról (Irom. 33, 95), a honvédelmi miniszter által beterjesztett jelentésről; a hadmentességi dijalap álladékáról az 1900-ik évben (Irom. 34, 96); a honvédmenház 1900-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1900-ik évi müködéséről és állapotáról (Irom. 35, 97), a honvédelmi és belügyi miniszter urak jelentéséről.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni és szétosztatni és annak idején a honvédelmi miniszteri tárcza költségvetésével egyidejüleg napirendre kitüzetni.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai között szét fognak osztatni és a honvédelmi tárcza költségvetésével egyidejüleg fognak tárgyaltatni.

Más előterjesztés nem lévén, következik a napirend szerint a magy. kir. Curia itéletével érvénytelennek kimondott deési képviselőválasztás alkalmából a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt felmerült kérdés tárgyában az igazoló állandó bizottság jelentése (Irom. 90). *(Halljuk! Halljuk!)*

Felhivom a t. ház figyelmét a házszabályok

Digitized by Google

115. szakaszának következő rendelkezésére: a véleményes jelentés beérkezése után a vizsgálat elrendelése felett a képviselőház az előadó, és ha kisebbségi vélemény nyujtatott be, ennek meghallgatása és legfölebb négy szónok felszólalása után határoz.

Az előadó ur kiván szólani.

Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója: T. ház! Az általános választások alkalmával a deési választókerületben megtartott képviselőválasztást a királyi Curia érvénytelennek jelentette ki és az ez ügyben hozott itéletét megküldötte a képviselőháznak. Mivel pedig a Curia itéletének indokolásában kimondotta, hogy ezt a választást etetés és itatás indokából jelentette ki érvénytelennek, a képviselőház a házszabályok 111., illetve 115. §-ai értelmében kiadta ez ügyet az igazoló állandó bizottságnak oly irányban való jelentéstétel végett, vajjon az 1899 : XV. t.-cz. 137. §-a értelmében elrendelendő-e a vizsgálat oly irányban, miszerint a vizsgálat során megállapittassék azon körülmény, hogy a választókerületben a választás alkalmából nagymérvü etetés és itatás követtetett-e el, és a mennyiben a nagymérvü etetés és itatás tényálladéka a vizsgálat során megállapittatnék, hogy ennek alapján az illető választókerület képviselőküldési joga felfüggesztendő-e vagy sem?

Az igazoló állandó bizottság tárgyalás alatt levő jelentésében kijelentette, hogy a vizsgálat elrendelését nem tartja szükségesnek és ennélfogva javasolja, hogy azt a t. ház mellőzze.

Azokon az indokokon kivül, melyek a bizottság jelentésében előadvák, legyen szabad egyszerüen utalnom a curiai biráskodásról szóló 1899 : XV. t.-cz. 126. §-ára, a mely szakasz kötelezi a Curiát arra, hogy a mennyiben a tárgyalás során büntetendő cselekmények, fegyelmi vétségek avagy pedig nagyobb mérvü etetés és itatás jelenségeit észlelné, ezt itéletében külön megemliteni köteles.

A jelen esetben a királyi Curia büntetendő cselekmények fenforgását észlelvén, ezt az itéletben külön meg is emlitette és további eljárás czéljából az iratokat az igazságügyminiszternek küldötte át, miglen a nagymérvü etetés és itatás jelenségeit a kir. Curia az itéletben fel sem emlitvén, nyilvánvaló dolog, hogy ilyeneket maga a kir Curia sem észlelt.

Mindezeknél fogva, t. képviselőház, tiszteletteljes kérésem oda irányul, méltóztassék az igazoló állandó bizottság jelentésének elfogadásával a vizsgálat elrendelését mellőzni és a deési választókerületben az uj választásnak megtartását elrendelni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs följegyezve. Kiván valaki szólani?

Madarász József: T. képviselőház! Magam is ugy veszem észre a jelen esetben, hogy nagymérvü etetésre és itatásra alapos gyanuokot helyes, hogy nem talált az állandó igazoló bizottság, és igy természetesnek találom, hogy a vizsgálat mellőzését ajánlja a t. képviselőháznak. Én azonban nemcsak a multra és a jelenre, hanem a jövőre nézve is legfőbbnek tartom a választások tisztaságának teljes mértékét, és habár határozott ellenfele vagyok is a jelenlegi és a 67 óta működött kormányoknak alapjuk álláspontja miatt, meg vagyok arról győződve, hogy a kormányelnök éppugy óhajtja a választások tisztaságát biztositani, mint én. Épen ezért magát a legfőbb itélőszéki — zárjel közt: curiai — *(Derültség.)* biráskodást elleneztem, elleneztem legfőként azért, mert azon törvényben én legalább törvényesen lefektetve látom a vesztegethetésnek bizonyos alakját, a mit az azelőtti törvényeink legalább kizártak.

Én tehát azon indoknál fogva, a melyet beszédem elején jeleztem, minden nagy vitatkozási kedv nélkül, kötelességemnek tartom mégis kérni a képviselőházat arra, hogy tekintetbe véve azt, hogy ez a legelső eset és azt meghatározni, hogy nagymérvü-e ez az etetés és itatás, természetesen vizsgálat nélkül nem lehet és igy a legfőbb itélőszék sem határozhatta meg, és kimondhatom azt, hogy magam is azon hitben vagyok, hogy ha ki is tüzetnék a vizsgálat, valószinüleg az lenne a jelentés, hogy volt ugyan etetés, itatás, de nagymérvü nem; de mivel olyan gyarló és inkább egyénenkinti véleménytől függ a nagymérvü etetés és itatás, a mely kitétel már maga sem szolgálhat alapul a teljes igazság kideritésére, arra kell kérnem a képviselőházat, hogy daczára az előadó ur által beterjesztett jelentésnek, hogy a vizsgálat ezen esetben indittassék meg, nehogy idővel, ha majd megesik, ha nagyobbmérvü lesz, a képviselőháznak kissé elnéző véleményére hivatkozhassanak. Kérem tehát a képviselőházat, hogy a jövőre való tekintettel, hogy teljesen kiirtassék még a legcsekélyebb etetés és itatás is, a vizsgálatot méltóztassék elrendelni.

Elnök: Kiván még valaki szólani? Ha senki szólani nem kiván, a vitát bezárom. A kérdés tehát az: elfogadja-e a ház az állandó igazolási bizottságnak azon javaslatát, hogy a deési választó-kerület képviselőválasztási jogának felfüggesztése iránt a vizsgálat meg ne indittassék? *(Igen!)* Ugy látom, hogy a szavazásnak szüksége nem forog fenn, ha csak nem kivánja az a t. képviselő ur, a ki ellene felszólalt, *(Helyeslés.)* és kimondhatom a ház határozatát, hogy a ház mellőzi a vizsgálatot.

E szerint kérem a t. ház utasitását arra nézve, hogy a deési választó-kerületben megejtendő uj választás iránt a lépéseket mihamarább megtehessem. *(Helyeslés.)*

A ház az elnökséget erre felhatalmazza.

Következik a dunántuli h. é. vasut-részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedély-okiratok egyesitése és e vasutvonalak szállitási adómentességének a zala-völgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való meg-

Digitized by Google

állapitásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 16, 45) tárgyalása.

Kammerer Ernő, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! Ezen javaslat előterjesztésénél valóban rövid lehetek. A legkézzelfoghatóbb adminisztrativ indokok tették ezen előterjesztést szükségessé, mert ez csak folytatása egy oly akciónak, mely az arad-csanádi, s a szamos-völgyi, a mátra-felvidéki és a bihari h. é. vasutaknál előbb történt, és ez bizonyára még folytatását is fogja lelni. A dolog hisztorikumának rövid felemlitése a kérdést egyszerre meg fogja világitani. Az 1880-as években a Dunántul nyugati részein, egy erőteljesebb vasutépitési akció indult meg, és különféle érdekcsoportok meg különféle feltételek és engedélyokmányok alapján több ilyen vasutat épitettek, nevezetesen 1888-ban a boda-jánosházi-sümegi vasutat 27 km. és 1889-ben a csáktornya-zalaszentiván-ukki vasutat 120 km. hosszuságban. Csatlakozott ehhez a türje-szentgróti 5 km. hosszuságban. 1890-ben indult meg a sümegtapolczai vasutnak épitése 19 km. és még később a pozsony-szombathelyi 146 km. hosszuságban.

Mindezen vasuti vonalak később a Dunántuli h. é. vasut-részvénytársaság tulajdonába mentek át, és ez által egy egységes vonallá alakittatván, egységesen kezeltettek. Ugyancsak az ő kezelésük alá jutott még a zalavölgyi vasutnak 43 kilométer hosszu vonala is ugy, hogy most együtt véve körülbelül 360 kilométernyi vonal áll ilyen egységes kezelés alatt.

Már most, a ki ismeri a magyar vasuti tarifának szövevényes és bonyolult voltát, elképzelheti, hogy annak megállapitása, hogy ezen, ma már egységes hálózatnak 27, 5, vagy 19 kilométere mit jövedelmez, annak forgalma micsoda, milyen nehéz, mondhatnám majdnem lehetetlen. Pedig ez nagyon szükséges, mert a mint ezen vonalaknak törvények által biztositott adókedvezménye lejár, nagyon természetes, szükséges megállapitani azt, hogy vonalankint mi a jövedelem és mi legyen a kirovandó adó. Hogy ez a kérdés megoldható legyen, mindenesetre legegyszerübb egy egységes engedélyokmányt adni ennek az egész hálózatnak, a legszigorubban figyelve arra, hogy sem a jogok, sem a kötelezettségek tekintetében semmiféle változás ne történjék. E mellett szükséges az is, hogy az adómentesség lejárata tekintetében is egy egységes határidő állapittassék meg. Ennek megállapitása a legszigorubb, legpontosabb mathematikai alapon történt és igy kijött határidő gyanánt az 1900-ik év augusztus 12-ik napja.

Minthogy tehát ezen javaslat semmi ujitást sem tartalmaz a jogokat és kötelezettségeket illetőleg, hanem csak az adminisztráczió lehető egyszerüsitése szempontjából nyujtatott be, ajánlom ugy a törvényjavaslatnak, mint a melléje füzött engedélyokmánynak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a dunántuli helyi érdekü vasut-részvénytársaság tulajdonát képező vasuti vonalak kiépitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslatot? *(Igen!)*

Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, 1—3. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: E szerint ezen törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, annak harmadszori felolvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik most a mentelmi bizottságnak többrendbeli jelentése (Irom. 82) és pedig párviadal vétsége miatt elitélt Rakovszky István orsz. képviselő ur mentelmi ügyében.

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Rakovszky István képviselő ur párviadal vétsége miatt elitéltetett és hogy ez az itélet végrehajtható legyen, a budapesti kir. főügyészség kéri a képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését. A bizottság tisztelettel javasolja a t. képviselőháznak, hogy erre az ügyre nézve Rakovszky István képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. *(Helyeslés.)* Elfogadja a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a mentelmi bizottság inditványát elfogadta és Rakovszky István képviselő ur mentelmi jogát ez ügyre nézve felfüggeszti.

Következik Baross Károly képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 83).

Maróthy László előadó: T. képviselőház! Füchsl testvérek, nagyváradi czég, nyomtatvány utján elkövetett rágalmazás és becsületsértés miatt emelt panaszt Baross Károly és társai ellen, mert a Baross Károly szerkesztésében megjelenő »Borászati Lapok« több czikkében az az állitás foglaltatott, hogy Füchsl nagyváradi czég apró csomagokban Romániából szőlőt hozatott be és azt borrá sajtoltatta, holott ez a szőlő kedvezményes vámmal hozatván be, csak mint csemegeszőlő lett volna értékesithető és igy megkárositatott a kincstár, a bortermelők pedig helytelen versenynek lettek kitéve. Azt a körülményt, hogy a kisebb csomagokban érkezett román szőlőt tényleg borrá sajtolta, maga a panaszló czég sem tagadja beadványában; ebben az ügyben szaktanácskozmányt is tartatott az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, a

Digitized by Google

melynek következménye egy földmivelésügyi magyar kir. rendelet lett, a mely az ide vonatkozó szabályoknak ugy a vám, mint az érkezett csomagok megvizsgálása tekintetében szigorubb megtartására utasitja az ellenőrzésre hivatott közegeket. A czikk általában a bortermelők közös érdekében irottnak látszik, a miért is a mentelmi bizottság beható tanácskozás után arra a megállapodásra jutott, hogy a képviselőháznak javasolja, hogy Baross Károly képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését erre az ügyre nézve megtagadni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Gondolom, kimondhatom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatához hozzájárul és Baross Károly képviselő ur mentelmi jogát nem függeszti fel.

Következik Szabó Kálmán országgyülési képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 84).

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A szepsi-szent-györgyi kir. járásbiróság becsületsértés vétsége miatt kéri Szabó Kálmán országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését. Szabó Kálmán országgyülési képviselőt ugyanis felszólitotta Benedek János szepsi-szent-györgyi kaszinói elnök, hogy az ottani kaszinóban ne jelenjék meg, a mire Szabó Kálmán orsz. képviselő levelet irt Benedek Jánosnak, a melyben becsületsértő kifejezések foglaltatnak.

A mentelmi bizottság tisztelettel javasolja a t. háznak, hogy Szabó Kálmán képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván valaki szólani? Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom. Gondolom, kimondhatom, hogy a ház hozzájárul a mentelmi bizottság inditványához és Szabó Kálmán képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik dr. Artim Mihály orsz. képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 85).

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A kassai kir. főügyészség dr. Artim Mihály orsz. képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését kéri a polgárok választási joga ellen elkövetett vétsége miatt, részint mert Grünfeld Baruch és négy társa állitólag pénzt kaptak a nevezett képviselő urtól jelölt korában azért, hogy rászavazzanak, részint pedig látták, vagy hallották, hogy mások kaptak ily czélból pénzt. Bár az illetékes főügyészség kéri a mentelmi jog felfüggesztését, mégis, mert a feljelentésen kivül csak egy tanu semmitmondó vallomása van a megkereséshez csatolva, a ki az ügy érdeméről mit sem tud és mit sem mond, mert a vizsgálat hiányosan, nem is illetékes tényezők, mert közjegyzők által lett teljesitve, a mentelmi bizottság, nem lévén az iratok az 1889-ben kiadott miniszteri rendelet értelmében felszerelve, a mentelmi ügy helyes elbirálásához tehát hiányozván a kellő támpontok, tisztelettel javasolja a képviselőháznak, hogy ezen ügyre vonatkozólag dr. Artim Mihály országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését megtagadni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván valaki szólani? Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Gondolom, kimondhatom, a ház határozhat akkép, hogy elfogadja a mentelmi bizottság inditványát és dr. Artim Mihály országgyülési képviselő ur mentelmi jogát ez esetre vonatkozólag nem függeszti fel.

Következik Valasek János képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 86).

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A pozsonyi kir. főügyészség azon okból kéri Valasek János országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését, mert nemzetiség elleni gyülöletre izgatott, a mennyiben a nevezett képviselő ur jelölt korában, Rakován községben, azt mondotta, hogy menjenek a magyarok Ázsiába, a honnan jöttek, legyen ugy, a mint ezer esztendővel ezelőtt volt, a gyermekeket ne mérgezzék a magyar szóval; *(Halljuk! Halljuk!)* »azon leszek — ugymond — hogy a jegyzőt, orvost és birót ne a szolgabiró kandidálja, hanem hogy azokat saját akaratotok szerint válaszszátok, a jegyzőkönyveket, idézéseket és végzéseket tót nyelven kell kiadványozni, hogy tót nyelvetek az iskolákban és biróságoknál ismertessék el és ne legyen olyan, mint az utolsó kocsis-nyelv.« *(Mozgás és felkiáltások: Szégyen! Gyalázat!)*

Bár ezek a választási izgalmak között mondattak el, ennek daczára is beható tanácskozás után a mentelmi bizottság azt javasolja, hogy Valasek János országgyülési képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag a t. képviselőház függeszsze fel. *(Élénk helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Ruzsiák János!

Ruzsiák János: T. képviselőház! Ha valóság volna az, és én rólam mondatnék az, a mi t. képviselőtársamról, Valasek Jánosról mondatott: akkor én magam kérném, hogy mentelmi jogom felfüggesztessék és a biróságnak kiadassam, mert, a ki ilyen beszédet tart, az megérdemli, hogy kellő büntetését elvegye. *(Élénk helyeslés.)* Én az egész dologról informálva nem vagyok, de magától Valasek Jánostól hallottam, — és nincs okom az ő szavaiban kételkedni, — hogy ő ezeket a szavakat nem mondotta, sőt mi több, ő azoknak ellenkezőjét állitotta. *(Derültség.)* Épen azt mondotta, hogy ugy, a mint ezer esztendeig a tótok a magyarokkal ezen szeretett hazánkban együtt, barátságosan és testvériesen éltek, ő azon lesz, és azon fog müködni, hogy ez a viszony továbbra is fentartassék és azt a reményt fejezte ki, hogy müködése nem lesz eredménytelen. Ezt ő tőle hallottam. De ez privát.

Digitized by Google

ez személyes dolog, a mely a tárgyra nem tartozik.

Ámde ennek az ügynek van még egy másik oldala is. Valasek János országgyülési képviselőtársam ellen az ellenpárt kérvényt adott be és képviselői mandátumát a királyi Curia előtt megtámadta több ok miatt. A Curia a többi okokat mellőzte, hanem egyesegyedül ezen ok miatt rendelte el a vizsgálat foganatosítását.

A mennyire ez ügyet ismerem, a vizsgálat foganatosittatott is és körülbelül 70—80 tanut hallgattak ki Verbón, a választás szinhelyén. Hogy mi volt ezen tanukihallgatásnak eredménye, azt nem tudom, de remélem, hogy rövid idő mulva meg fogjuk tudni az illetékes forumtól, a kir. Curiától, vajjon ezen állitások, a melyek Valasek János képviselőtársam felől terjesztetnek, igazak-e vagy valótlanok, mert a kir. Curia rövid idő mulva meg fogja ezen ügyben hozni az itéletet. Ez az itélet csak kétféle lehet: vagy meggyőződik a kir. Curia arról, hogy a Valasek János képviselőtársamnak tulajdonitott szavakat ő használta, és akkor előáll az az eset, hogy ő nem lesz többé képviselő és a bíróságnak joga lesz ugy eljárni ellene, a mint nem képviselő ellen eljárhat; vagy pedig az ellenkező eset áll be és a peticzió elutasittatik, képviselőtársam mandátuma pedig érvényesnek mondatik ki. Érvényesnek az csak azon alapon fog kimondathatni, hogy a vizsgálat folyamán nem igazoltatott be, hogy ezen ránézve diffamáló szavakat használta. Ha mi őt ma kiadjuk és ha a t. ház az ő mentelmi jogát felfüggeszti: akkor ellene egyszerre két eljárás lesz folyamatban. Az egyik a kir. Curia előtt, a másik pedig a bünfenyitő bíróság előtt fog folyni. Szerény nézetem szerint pedig senki ellen sem lehet egy és ugyanazon vétség miatt két bíróság előtt eljárást folytatni. Ezen okból arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék elhatározni, hogy Valasek János országgyülési képviselőnek mentelmi joga ezuttal fel nem függesztetik. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék bevárni, a mig a kir. Curia ezen ügyben végérvényesen dönt, mert ha ő esetleg vétkes, akkor lehetségessé lesz, hogy ha ezuttal nem is, de később ellene a bünfenyitő eljárás elrendeltessék. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előadottakra vonatkozólag tisztelettel csak azt jegyzem meg, hogy nekem is az a meggyőződésem, hogy a kir. Curia itélete csak marasztaló vagy felmentő lehet. A t. képviselő ur a mentelmi bizottság javaslatával ellenkező álláspontón áll és azt kéri, hogy Valasek képviselő ur mentelmi joga fel ne függesztessék. Én azonban csak egy körülményre vagyok bátor a t. képviselőház figyelmét felhivni, *(Halljuk! Halljuk!)* arra t. i., hogy igaz, hogy ezek a szavak talán a választási mozgalmak és izgalmak között hangzottak el, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* de ezen mozgalmakon mindannyian keresztülmentünk és mi egy pillanatig sem feledkeztünk meg arról, hogy mivel tartozunk hazánknak, mivel tartozunk nyelvünknek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én tehát csakis ezen egy körülményre hivatkozva, kérem, méltóztassék a mentelmi bizottság javaslatát határozattá emelni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván-e valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A mentelmi bizottság azt javasolja, hogy Valasek János országgyülési képviselő mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztessék. Ezzel szemben Ruzsiák János képviselő ur inditványozza, hogy Valasek János képviselő ur mentelmi joga ezen ügyből kifolyólag ne függesztessék fel.

Felteszem a kérdést: Elfogadja-e a t. ház a mentelmi bizottság azon inditványát, hogy Valasek János országgyülési képviselő ur mentelmi joga ezen ügyre vonatkozólag felfüggesztessék?

Olay Lajos: Szavazást kérünk. Lássuk, kik nem fogadják el.

Elnök: Ha kivánják a szavazást, elrendelem. Kérem azokat, a kik elfogadják a mentelmi bizottság inditványát, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja. E szerint Valasek János mentelmi jogát a ház felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 87) rágalmazás vétségével vádolt Pap Zoltán országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség azért kéri Pap Zoltán képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését, mert nevezett az apósa ügyében folytatott per alkalmából a nagyméltóságu m. kir. igazságügyminiszteriumhoz beadott panaszában Muráth Sándor deési kir. járásbiró és Daday Ferencz deési kir. aljárásbiró ellen oly kifejezésekkel élt, a melyek a nyilvános rágalmazás vétségét látszanak tartalmazni. Ezen beadvány következtében a kir. igazságügyminiszterium a büntető eljárásnak dr. Pap Zoltán ellen hivatalból leendő megindítására a felhatalmazást megadta, a vizsgálat jogerősen el is rendeltetett. Miután a mentelmi jog felfüggesztése iránti megkeresés illetékes hatóság által tétetett, miután az iratok szabályszerüen fel vannak szerelve, miután a tárgyalás során a vádlott félnek állitásai igazolására a jog megadatik és zaklatás fenforogni nem látszik: mindezeknél fogva a mentelmi bizottság javasolja a képviselőháznak, hogy dr. Pap Zoltán mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszteni méltóztassék annál is inkább, mert tisztviselő ellen emeltetett a vád, és ha tárgyalás alá kerül az ügy, az illető feljelentő félnek mindenkor szabadságában áll állitásának igazságát a tisztviselő ellen bebizonyitani.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve.

Digitized by Google

Kiván valaki az ügyhöz szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Azt hiszem, hogy kijelenthetem, hogy a ház elfogadja a mentelmi bizottság azon javasslatát, miszerint Pap Zoltán képviselő ur mentelmi joga ezen ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik Olay Lajos orsz. képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 88).

Maróthy László előadó: Olay Lajos orsz. képviselő párviadal vétsége miatt jogerősen elitéltetett. Hogy ezen itélet a nevezett képviselő uron végrehajtható legyen, a budapesti kir. főügyészség kéri mentelmi jogának felfüggesztését. Erre vonatkozólag a mentelmi bizottság, minthogy zaklatás esetét fenforogni nem látja, javasolja a képviselőháznak, hogy Olay Lajos orsz. képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Gondolom, kijelenthetem, hogy a ház hozzájárul a mentelmi bizottság javaslatához és Olay Lajos képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszti.

Következik Olay Lajos képviselő ur második mentelmi ügye (Irom. 89).

Maróthy László előadó: A budapesti kir. főügyészség párviadal vétsége miatt Olay Lajos orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri azért, hogy terheltként kihallgatható legyen. Miután az iratokból kitünik, hogy Olay Lajos képviselő ur Lánczy Leóval 1901. január 30-án tényleg kardpárbajt vivott és mert a mentelmi jog felfüggesztésére a megkeresés illetékes hatóságtól érkezett, a mentelmi bizottság javasolja, — miután zaklatást fenforogni nem lát, — méltóztassék nevezett képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom. Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház hozzájárul a mentelmi bizottság javaslatához és Olay Lajos képviselő ur mentelmi jogát ezen ügyből kifolyólag felfüggeszti.

T. ház! Következik napirend szerint a gazdasági bizottság jelentése (Irom. 91) az 1901—1906-iki országgyülés tartama alatt szükséges nyomtatványok előállitása, a könyvkötői munkák teljesitése és az irodai szerek szállitása iránt történt intézkedésekről.

Baross Jusztin, a gazdasági bizottság előadója: T. ház! A gazdasági bizottság az 1901—1906-iki országgyülés tartama alatt szükséges nyomtatványok előállitása, a könyvkötői munkák teljesitése és az irodai szerek szállitása iránt pályázatot hirdetvén ki, a beérkezett pályázatokat január hó 17-én tartott ülésében tárgyalás alá vette és a legolcsóbb ajánlatot elfogadta. Az erre vonatkozó jelentést van szerencsém a t. háznak bemutatni és kérem annak tudomásulvételét. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván-e valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom, és gondolom, kimondhatom, hogy a ház a gazdasági bizottságnak jelentését az 1901—1906-iki országgyülés tartama alatt szükséges nyomtatványok előállitása, a könyvkötői munkák teljesitése és az irodai szerek szállitása iránt történt intézkedéseiről tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Ezzel, t. ház, a mai ülés napirendje ki van meritve. Most a további munkarendre nézve kell határozni. A miniszterelnök ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A pénzügyi bizottságnak jelentése a f. évi költségvetésről a t. ház tagjainak kezei között van. Nem áll tehát semmi utjában annak, hogy a költségvetés tárgyalását a t. ház megkezdhesse. Azért kérem a t. házat, méltóztassék elhatározni, hogy a költségvetés tárgyalását a holnapi napon megkezdi. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjének első tárgya volna a dunántuli h. é. vasut-részvénytársaság tulajdonát képező vasuti vonalak épitésére és üzletére kiadott engedély-okiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zala-völgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása; azután következnék a költségvetés általános tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ha ehhez hozzájárulni méltóztatnak, ezt határozatilag kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

39. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 28-án, kedden,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A Csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlására vonatkozó törvényjavaslat benyujtása. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadása iránt kötött államszerződés módositására vonatkozó pótnyilatkozat, továbbbá a román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadása iránt kötött szerződés beczikkelyezésére vonatkozó törvényjavaslatok tárgyában. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházására vonatkozó miniszterelnöki rendelet tárgyában. — A dunántuli h. é. vasutrészvénytársaság vasuti vonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. c. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassék mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. évi január hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Udvarhely vármegye közönségének feliratait, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása és a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában; a sárosmegyei római katholikus tanitóegyesületnek Hodossy Imre és a baranya-szent-lőrinczi tanitóegyesületnek Tormay Károly képviselő által beadott kérvényét az orsz. tanitói nyugdijtörvénynek méltányos módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólani.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém benyujtani a Csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlása jóváhagyásáról szóló törvényjavaslatot (Irom. 98.), annak indokolásával együtt. Kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot és indokolását kinyomatni, szétosztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi és a földmivelésügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék *(Helyeslés.)*

Elnök: A Csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlása jóváhagyásáról szóló törvényjavaslat indokolásával együtt ki fog nyomatni, szét fog osztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi és a földmivelésügyi bizottsághoz utasittatik.

Nyegre László jegyző: Issekutz Győző, az igazságügyi bizottság előadója!

Issekutz Győző, az igazságügyi bizottság előadója: Van szerencsém az igazságügyi bizottság nevében bemutatni a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873-dik évi deczember hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés 11-dik czikkének módositásáról 1901-dik évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezését tárgyazó törvényjavaslatra vonatkozó jelentést (Irom. 52, 99). Kérem annak kinyoma-

Digitized by Google

tását, szétosztását és az osztályok mellőzésével napirendre tüzését elhatározni.

Van szerencsém továbbá bemutatni az igazságügyi bizottságnak jelentését (Irom. 53, 100) a román királysággal Bukarestben 1901-dik évi junius hónap 14/27-dikén a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezését tárgyazó törvényjavaslatra vonatkozólag, kérvén annak kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével napirendre tüzését.

Elnök: A beadott jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tüzetni.

Nyegre László jegyző: Rabár Endre, az igazságügyi bizottság előadója!

Rabár Endre, az igazságügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Az igazságügyi bizottság a miniszterelnök urnak jelentését, a melylyel bemutatta a krajovai császári és királyi alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházására vonatkozó 3438-dik számu rendeletet, f. hó 27-én tárgyalás alá vette. Van szerencsém az erre vonatkozó jelentést (Irom. 26, 101) a t. háznak bemutatni azzal, hogy ezen jelentést kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tüzni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog tüzetni.

Következik napirend szerint a dunántuli helyiérdekü vasutrészvénytársaság tulajdonát képező vasuti vonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi helyiérdekü vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 16, 45) harmadszor való olvasása.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot)*.

Elnök: Elfogadja a ház az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban is? *(Igen!)* Azt hiszem, határozatképen kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja.

Mielőtt áttérnénk a napirend következő tárgyára, t. i. az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalására, a házszabályok 214. §-a alapján van szerencsém a háznak bejelenteni, hogy a pénzügyminiszter a költségvetés tárgyalásának egész folyamára Papp Elek pénzügyminiszteri osztálytanácsos urat bizta meg a szükséges felvilágositások megadásával.

Következik az 1902. évi állami költségvetés (Irom. 68) általános tárgyalása.

Az első szó illeti az előadó urat.

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: Tisztelt ház! Annak a mostoha közgazdasági helyzetnek közepette, melyet a költségvetés bemutatásakor maga a pénzügyminiszter konstatált, különösen becses momentum az államháztartásnak biztositott egyensulya és zavartalan rendje. Találkozunk ugyan, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mind sürübben a közvéleményben és ebben a házban is olyan hangokkal, melyek a keserüséggel vegyes bizonyos kicsinylésnek egy nemével emlegetik az államháztartásnak szerintök fényes helyzetét, a mely annál kirivóbb, minél komorabb közgazdasági háttérből emelkedik ki. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Különös iróniája az a sorsnak és a parlamentek történetében párját ritkitó eset, hogy nekünk, kik a költségvetésnek ugyszólván hivatalból vagyunk védői — mert hiszen ha reálisnak és megfelelőnek nem itélnők, akkor ezt a költségvetést a bizottságban el nem fogadhattuk volna és elfogadására nézve ennek a háznak javaslatot nem tehetnénk — mondom, hogy mi, kik a költségvetésnek hivatalból volnánk védői, azokkal szemben, kik a költségvetést támadják, némelykor bizonyitani vagyunk kénytelenek, hogy az állam gazdasága még sem olyan fényes, mint a milyennek mondják. Viszont állitom — és ha a t. ház figyelmével megajándékoz, ennek kimutatására fogok törekedni, — hogy már azért sem helyes az állam és a társadalom gazdasága között oly éles ellentétet konstruálni, mert ennek a költségvetésnek a tanusága szerint az állam a maga rendezett gazdaságának eszközeivel szakadatlanul készíti elő a magángazdaság számára is, a kedvezőbb időknek visszatértét. Egy szóval, kimutatni akarom nem azt, hogy ez a költségvetés reális, — mert ez bizonyitásra nem szorul — hanem bizonyitani akarom egyrészt, hogy az előirányzásnak az a módszere, a melyet követünk, helyes, másrészt pedig kimutatni akarom, hogy hol és milyen mértékben nyilatkoznak meg a költségvetésben a kincstárnak szempontjai mellett a társadalmi politikának szempontjai.

Ha csak kényelmessé akarnám tenni feladatomat, akkor találhatnék bizonyára a költségvetés körül ezeknél idillikusabb tájakat és kevésbbé vitatott kérdéseket is. De ugy érzem, t. ház, hogyha ezen kérdések mellett elhaladni akarnánk is, azok maguktól jelentkeznének ennek a háznak szine előtt. Épen azért meg kell próbálni, hogy őszintén vizsgáljuk őket és igazság szerint adjuk meg reájuk a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha valaki azt kérdi, t. ház, miféle vivmány van ebben a költségvetésben a társadalom szempontjából, akkor azt válaszolom, hogy az államháztartás biztositott egyensulya puszta létezésével is már szolgálatot tesz a társadalomnak, mivel a közgazdasági helyzet jobbra fordultának és a társadalom előhaladásának az államháztartási egyensuly az első feltétele. Vannak ennek az előhaladásnak egyéb feltételei és egyéb biztositékai is. De mivel a magángazdaságnak és a magánhitelnek szabályozója nálunk az állam és az államnak hitele, ennélfogva biztosra lehet venni, hogy ezeknek a feltételeknek és ezeknek a biztositékoknak a sorából alig érvényesülhetne bármelyik is rendezett államháztartás nélkül.

Digitized by Google

De, t. ház, ez a költségvetés tanuságot tesz róla, hogy az állam nemcsak közvetve, hanem közvetetlenül is, még pedig évről-évre nagyobb mértékben, számos ponton és minden módon szolgálja a társadalmat. Bár a budget ez idén inkább mint az előző években az extensiv terjeszkedésnek szigoru határt szabott, még sem mondhatni, hogy a társadalom régi és uj igényeinek, olyanoknak, melyeknek közjóléti jellegét félreismerni nem lehet, a pénzügyi kormányzat ellene szegezné a rideg non possumus elvét.

Mindezeknek a követeléseknek kielégitése pedig nem, mint mondani szokták, az adóprésnek köszönhető. Ezt már annálfogva sem állithatni, mert először is az állami jövedelmeknek csak körülbelül négy tized része származik egyenes és fogyasztási adókból. Másodszor pedig még azért sem lehet ezt állitani, mert ha az összes egyenes és fogyasztási és italadók hozadékát összevetjük, akkor azt tapasztaljuk, hogy ez az összeg 1892 óta, tehát tiz év alatt, körülbelül 31 százaléknyi emelkedést mutat. Ellenben nincs az állami szolgálatnak egyetlen produktiv ága, a mely ez alatt az évtized alatt ennél hasonlithatatlanul nagyobb arányokban nem fokozta volna kiadásait. Ha az 1892-iki költségvetést összehasonlitjuk a most előttünk levő előirányzattal, látjuk, hogy a mely emelkedés tekintetében utolsó helyen van: az igazságügynek is 42 százalékkal emelkedtek kiadásai. Viszont a belügyi, a földmivelésügyi s a kereskedelemügyi tárcza kiadásai majdnem egyforma arányban haladtak, de a 70 százalékos emelkedést mindegyik elérte. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium pedig nem kevesebb mint 171 százalékkal emelkedett ezen időszak alatt.

Barta Ödön: Még a nyugdijak is?

Neményi Ambrus előadó: Amde szokásos lett ujabban az államkincstárral szemben más természetü kifogással élni. Nem azt vetik szemére csupán, hogy minden uton-módon sulyosan adóztatja meg a polgárokat, — a mi, fájdalom, igaz és kétségbe nem is vonható, — hanem szemére vetik különösen, hogy a saját valóságos szükségleteinél erősebben adóztatja meg a polgárokat, minek bizonyságául felhozzák a zárószámadásilag igazolt többleteknek és a belőlük alkotott pénztári készleteknek ügyét.

Hogy ennek a kérdésnek a vitatása elől kitérni nem óhajt, azt a pénzügyi bizottság kimutatta azzal is, hogy általános jelentésébe több évre visszanyuló kimutatást vett fel arról, hogy miképen alakultak hat év alatt a pénztári készletek. Kimutattuk ott azt is, hogy ezeknek a készleteknek a terhére miképen utalt a törvényhozás évről-évre uj kiadásokat, még pedig nem luxuskiadásokat, hanem olyanokat, mint teszem inségmunkák ellátása, vármegyék dotációjának emelése, némely közegészségügyi kiadások, vasuti beruházások és közös póthitelek. Tehát oly kiadásokat, a melyeket elkerülni alig lehetett volna. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Zárt ajtók mögött tárgyalt milliók!

Neményi Ambrus előadó: De mielőtt tovább mennék, t. ház, nézzük, vajjon az előirányzásnak az a rendszere, melyet mi akkor követünk, mikor egynémely bevételt, — mert csak egynémely bevételről lehet szó — nem állitunk be azzal a végső összeggel, melyet normális időben tőle várni lehet, vajjon ez a rendszer valami speciális magyar találmány-e? Vajjon csak a mi költségvetésünknek bevett szokása és hibája-e ez? Erre nézve számos más példa közül a legutolsó időből két példát akarok felhozni.

Néhány nappal ezelőtt, január 18-án, szóba került ugyanez a kérdés, a mely bennünket oly gyakran foglalkoztat, az osztrák képviselőház költségvetési bizottságában is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ekkor az osztrák pénzügyminiszter, a kit nemcsak hivatalos állásánál fogva idézek, hanem azért, mert a közgazdasági tudománynak és irodalomnak egyik hirneves mestere, akkor az osztrák pénzügyminiszter a vele szemben is hangoztatott ilyen kifogásra azzal a kijelentéssel felelt, hogy szerinte a költségvetésnek realitását nem szabad minden egyes tétel szerint mérni, hanem a realitást in toto kell megitélni. Nem lehetséges, ugymond, sőt nem is kivánatos, hogy minden bevételi tétel szigoruan a maga teljes összegével vétessék fel, mert ha a költségvetést ugy állitanák össze, hogy nem történnék gondoskodás bizonyos tartalékokról, melyekből az év közben okvetetlenül felmerülő, előre nem látott kiadások fedezhetők, akkor az államnak a zárószámadásai mindig deficzittel végződnének.

Barta Ödön: Ezt már a magyar miniszter is mondta, tehát kár Bécsből példát idézni! *(Mozgás.)*

Neményi Ambrus előadó: Minden reális költségvetésnek tehát jellegzetes vonása, hogy vagy kifejezetten, azaz olyképen, hogy a megfelelő összeget tartalékalapnak el is nevezik, vagy pedig némely tételeknek óvatosabb előirányzása utján megfelelő tartalékokról gondoskodik.

A második példa, a melyet felhozni akarok, Olaszország példája. Mult évi november 30-án tartotta az olasz pénzügyminiszter a kamarában a maga expozéját. *(Halljuk! Halljuk!)* A kik már a mi zárszámadási szerény feleslegeinkben is sérelmét látják a törvényhozás költségvetésmegajánlási jogának, azok bizonyára elitélnék az olasz pénzügyminisztert, a ki bejelenti, hogy az utolsó évnek kezelése, a melyet 7 millió deficzittel irányzott elő, tényleg nem deficzittel, hanem 41 millió felesleggel záródott, daczára annak, hogy az előirányzaton kivül még más 41 milliót tevő, előre nem látott kiadást teljesitett. Nyomban ezután az olasz pénzügyminiszter jelenti, hogy a jövő évi költségvetést 13 millió pluszszal irányozza elő, reméli azonban, hogy a valóságos többlet ennél jóval magasabb lesz, miután a bevételeknél kellő tar-

Digitized by Google

talékokról gondoskodott. Hozzáteszi, hogy az utolsó három év folyamán az egyébként is kellően ellátott pénztári készletek 61 millióval szaporodtak.

Ime, t. ház, ezek a példák mutatják, hogy a mi költségvetési előirányzatunknak rendszere nem épen csak nekünk különös sajátságunk, hanem hogy más államok is ugyanazt a rendszert követik a nélkül, hogy ebben akár az alkotmánynak, akár a társadalmi erők kimélésének sérelmét látnák. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Minthogy mi ugyanolyan kemény iskolán mentünk keresztül, mint az olaszok . . .

Barta Ödön: Olaszország önálló és független!

Némenyi Ambrus előadó: . . . mi is elfogadtuk azt a rendszert, a mely az államháztartásból lehetőleg kiküszöbölni iparkodik a véletlen esélyeket és a meglepetéseket. Igy jöttek létre azok a pénztári készletek, melyek körül egész legendakör képződött és melyekről még azt is irták, hogy hadi kincset jelentenek, pedig azoknak prózai rendeltetése *(Zaj. Elnök csenget.)* mindössze az, hogy az állam háztartásához — a legkisebb és a legnagyobb háztartásban egyformán nélkülözhetetlen forgó tőkét szolgáltassák. Ebből a rendeltetésből következik az is, hogy a pénztári készleteknek állaga folyton változik és hogy azt pontosan meghatározni igen bajos, mert joggal mondják, hogy minden kimutatás legfeljebb ugynevezett momentfotografia lehet. A főösszeg változik a szerint, a mint az évnek bizonyos részében az adók folynak be lassabban, más részében az évnek meg a vasuti bevételek szoktak elmaradni; viszont vannak idők, mikor szelvények beváltására és egyéb kiadásokra megfelelő összegeket kell készen tartani.

De tegyük fel, t. ház, hogy nem ugy járnánk el, mint eddig, hanem hogy az előirányzatot ugy szerkesztenők meg, hogy körülbelül csak annyi maradjon, a mennyi mint készpénz az állam funkczióinak ellátására feltétlenül szükséges, ellenben minden más pénztári készleteknek gyüjtését kiküszöbölnők. Mi lenne ennek következménye? Ennek következménye csak kétféle lehet. Vagy az történnék, hogy valahányszor évközben valamely előre nem látott kiadás merülne fel, vagy pedig valahányszor rossz termés, elemi csapások és más okoknál fogva tetemes visszaesés mutatkoznék, akkor az állam egy-egy függő vagy állandósitott kisebb-nagyobb kölcsönnel segitsen magán. De, t. ház, kell-e mondanom, mit jelentene az, ha oly országban, melynek kincstára hitelre, még pedig külföldi hitelre van utalva, oly országban, melynek közgazdasága szintén, sőt még inkább hitelre, még pedig külföldi hitelre van utalva, mit jelentene mondom, az ilyen országban, ha az állam évenkint egyszer vagy kétszer kilépne a piaczra és lefoglalná a jelzáloghitel elől és a kereskedelem elől a kinálkozó hitelforrásokat. Ezt a képet tovább folytatni nem is szükséges.

Vagy pedig más rendszert követnénk, azt, a melyet igen gazdag országok követhetnek és követnek is, hogy t. i. minden egyes uj kiadás számára uj bevételi forrás jelöltessék ki. A mennyiben tehát évközben költségvetésen kivül bizonyos összegekre volna szüksége a kincstárnak, mindannyiszor vagy uj adónemeknek feltalálásán, vagy a létező adónemeknek fokozásán, vagy pedig más jövedelmi forrásnak a kitalálásán kellene kormánynak és törvényhozásnak közösen fáradniok. Ez sem volna tartható állapot. Annyira nem volna tartható állapot, hogy ha a pénztári készleteket az állam folyó jövedelmeiből nem lehetne előteremteni, akkor megfelelő időközökben erre a czélra szolgáló külön kölcsönöket kellene felvenni, a mint hogy ez nálunk több izben igy is történt és más államokban szintén történni szokott.

Nem hiszem tehát, hogy a mi előirányzási rendszerünk sérelmes volna akár a törvényhozásra, akár a társadalomra, mert a mely összegeket a kincstár az előirányzaton felül magához von, azok jórészt rendkivüli beruházások alakjában ismét alimentálják a forgalmat. De vajjon várhatjuk-e, t. ház, hogy ilyen rendkivüli forrásokra jövőre kevésbbé lesz szükségünk, mint a multban?

Én ellenkezőleg ugy hiszem, hogy legelső sorban a társadalomnak követeléseire való tekintettel nem volna megengedhető, hogy az állam eddigi jövedelmeinek bármely részéről lemondjon. A ki csak végighallgatta a pénzügyi bizottság költségvetési tárgyalásait, tapasztalhatta, hogy minden téren a követeléseknek szinte belathatatlan sorát hozták fel, a melyekről a költségvetés kellőképen nem gondoskodhatott, bár szükséges voltukra nézve többnyire egyetértünk. Ilyenek az uj elemi iskolák és kisdedóvodák tételei; ilyen az, mikor látjuk, hogy az iparoktatás czéljaira olyan összegek vannak beállítva, a melyek alig egy ötödrészét teszik annak, a mit Ausztriában erre a czélra forditanak. Előttünk áll a közigazgatás rendezése, a melyet akár az államositás, akár az önkormányzat alapján, de mindenesetre csak milliókra menő áldozatokkal hajthatunk végre. Nap-nap után sürgetjük a telepitési ügynek felkarolását, a birtokpolitikai problémáknak állami eszközökkel való megoldását, a hitelügyi és a szövetkezeti uj alkotásokat, öntöző csatornáknak és egyéb gazdasági melioráczióknak a költégvetésbe való beállitását.

Hiszen a társadalompolitikai kérdéseknek háromnegyed része alapjában véve csak költségvetési kérdés.

De kérdem, t. ház, vajjon az oly állam, mely a legstriktebb megélhetés korlátai közé visszavonult, csak hozzá is nyulnatna-e a nagy társadalmi feladatoknak megoldásához? És nem igazolják-e már ezek a feladatok is, ha azt állitom, hogy az államháztartás egyensulyának ténye ma-

Digitized by Google

gában véve a társadalom szempontjából vivmány és minden egyéb előhaladásnak feltétele?

A második vivmány, a melyről a költségvetés tanuságot tesz, a valutaügynek közellevő befejezése. Éppen tiz éve lesz e napokban, hogy az első valutajavaslatokat ennek a háznak asztalára letették. Azóta az ország ennek a czélnak érdekében oly áldozatokat hozott, melyek méltán sorakoznak azok mellé, melyeknek árán korábban az államháztartási egyensulyt állitotta helyre. Ma pedig, mikor a tizedik évfordulóhoz elérkeztünk, az aranypénz tényleg már forgalomba került és küszöbön állónak mondhatjuk a készfizetéseknek törvényes kimondását. Nagy tévedés, t. ház, ha valaki ezt csak absztrakt vivmánynak tekinti. Mert valójában a valutarendezéssel járó előnyös átalakulást kell, hogy már az első stádiumban is bizonyos fokig az egész forgalom tapasztalja, elkezdve a legmagasabb organumtól egészen le a legprimitivebb szervezetig.

A mely országnak romlott valutája és a világforgalomban közkelettel nem biró értékrendszere van, annak közgazdasága hasonló azokhoz a hosszan elterülő, sekély partu szigetekhez, melyeket a tenger rendesen homoknyelvvel szokott magától elválasztani. Áldását a tenger közelségének az ilyen sziget ritkán élvezi, ellenben a tenger veszedelmeit soha el nem kerüli. Ingóványos partjai nem alkalmasak arra, hogy világjáró hajó ott kiköthessen, még kevésbbé alkalmasak arra, hogy világjáró hajó onnan utra keljen. A szigetnek lakói nem kapitányok, legfeljebb evezősök, a kik apró járműveken hordják a termékeket a szigetről az igazi forgalmat közvetitő nagy hajókig és hordják vissza az árukat a hajókról a szigetig. Csöndes időkben ez a képe az olyan országnak, a melynek romlott valutája homoknyelvet alkotott közte és a világforgalom között. *(Halljuk! Halljuk!)* De jönnek a haragvó tenger rombolásának napjai, a mikor hullámai legelsőbben a szigetország védtelen lapályait boritják el. Igy esik meg, hogy oly ország, a mely a gazdasági fellendülésből nem vehette ki részét, viszont érzi a világforgalom periodikus válságainak pusztitását. Nem volt részese az akcziónak, de alapjaiban megrenditi a bekövetkező reakczió.

És ha ennek az elmaradottságnak a megszüntetésére és ha az ilyen veszedelmek ellen való védelem okáért, egy évtizeden keresztül megfeszitettük országunknak erejét és ha végre a czélt megközelitettük: vajjon ki tagadhatná, hogy ez a vivmány nemcsak az államnak, hanem a társadalomnak is gyümölcsözik? Igenis, oly válságnak közepette, melynek kár volna a jelenségeit még kiszinezni, ezek mégis csak vivmányok, a melyek annyival becsesebbek, ha számbaveszszük, mennyire uralkodó most egész Európában az aggodalom és a bizonytalanság. Egyetlen ország sem tudja, gazdasági értelemben szólva, hogy ezután kik lesznek szövetségesei és kik lesznek ellenfelei? Ámde minden ország tudja, hogy a jövő sulyos megpróbáltatásokat tartogat számára.

Nincs hazafi, a ki aggodalom nélkül tudna arra az eshetőségre gondolni, ha ilyen konstelláczióba megzavart államháztartással, szüken dotált kincstárral és rendezetlen valutával sodortattunk volna bele!

Barta Ödön: És elszegényedett néppel! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Neményi Ambrus előadó: Ha mindezekről a multban nem gondoskodtunk volna, akkor ezen mulasztásainkat a közel jövőben bizonyára helyre nem hozhatnók. Nincs tehát okunk kicsinyleni azokat az eredményeket, melyeket elértünk és nem tennénk jó szolgálatot az országnak, ha itthon terjesztenők a kishitü kétséget, az ország határán kivül pedig a bizalmatlanságot ezeknek az eredményeknek maradandó volta iránt.

Hogy ezeket az eredményeket még csak pillanatnyilag se kompromittáljuk, azért voltunk kénytelenek a költségvetés előkészitésénél sok olyan kivánságot elnyomni, a melynek helyességéről egyformán vagyunk meggyőződve. Ugyanerre a tartózkodásra kell, hogy rászánja magát a t. ház is. Sőt tartoznak ezzel a maguk álláspontjának talán leginkább a háznak azon tagjai, a kik merész és messze kiható következményekkel járó elhatározásoknak szószólói. Mert ők legjobban érezhetik annak a szükségességét, hogy államgazdaságunk konszolidáczióját világszerte elismertessék.

Bizonyára nehéz és nem közönséges önmegtagadással járó feladat, *(Halljuk! Halljuk!)* mikor a mellett a mély lehangoltság mellett, a mely elfogta társadalmunknak minden munkás és kereső rétegét, a közönséget oda utaljuk, hogy találjon megnyugvást abban, hogy legalább az állam gazdasága, minden viszontagságoknak daczára, ép, erős és rendezett.

Bizonyára nehéz feladat, a mely erős nemzeti fegyelmezettséget feltételez, ha azok után az áldozatok után, melyeket a nemzet az államháztartás egyensulyáért hozott és azok után, melyeket a valuta rendezéseért elviselt, most ismét csak uj küzdelmeknek, kereskedelempolitikai küzdelmeknek kilátásával biztatják.

Ámde biztathatják és jogosan azzal is, hogy a multnak áldozatai nem voltak hiábavalók, és hogy az előző évek kedvezését az állam arra fordította, hogy gazdasági védrendszerünknek hézagait kitöltse és uj védelmi eszközöket teremtsen. Meggyőződése szerint azoknak, kik az előzetes tárgyalás alkalmával az előirányzatot elfogadták, ennek a költségvetésnek szilárd rendje is oda tartozik országunk első védelmi eszközeinek sorába.

Mert ezt a meggyőződést én is osztom, azért kérem a t. házat, hogy a költségvetés előirányzatát általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Általános éljenzés.)*

Digitized by Google

Illyés Bálint jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Neményi Ambrus t. barátomtól megszoktam ugyan, hogy ő nagy szakavatottsággal referál, de ez alkalommal meglepetéssel láttam azt, hogy a költségvetés őt poétikus hangulatba hozta; beszédében tényleg sok poétikus szárnyalás volt. Megvallom, hogy engem ez a költségvetés inkább szomorkodásra késztet, semmint poétikus felbuzdulásra. *(Halljuk! Halljuk! Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Egy másik megjegyzést kell, hogy tegyek az előadó beszédére: azt, hogy nem helyes, hogy ő magát a beterjesztett költségvetés hivatalos védőjének tekinti. Ő nem hivatalos védő és nem is lehet az; mert ő egyszerü képviselő, mint én vagyok és ámbár kormánypárti képviselő, mint ilyennek is teljesen szabad a véleménye és nem köteles védelmezni azt, a mit nem tart maga is helyesnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még egy harmadik megjegyzést is fogok koczkáztatni: a t. előadó ur a külföldi államok példáját hozta fel, azért, hogy bebizonyitsa, hogy az u. n. rejtett feleslegek nemcsak nálunk szokásosak, hanem másutt is. Példái nem voltak egészen szerencsések. Nem voltak szerencsések azért, mert az első példa Ausztria volt, nekünk pedig Ausztriáról semmi példát venni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A másik példa pedig Olaszország volt, ami szintén nem volt helyes idézés; mert a t. előadó ur, a ki nagyon járatos a közgazdászati ügyekben, jól fogja tudni, hogy az az eredmény, a melyről az olasz pénzügyminiszter beszámolt, nem ugy jött létre, mint Magyarországon szoktak létre jönni a váratlan meglepetéssel kideritett 28—30 millió rejtett feleslegek, mert midőn Olaszországban az emlitett különbség az előirányzat és a tényleges eredmény közt létrejött, éppen akkor történt az országnak legutóbbi rendkivüli ipari fellendülése, ugy, hogy ezen fellendülésnek volt következése a nagy bevételi többlet; nálunk pedig ipari fellendülésről szólni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legfeljebb csak az elszegényedésnek ujabb fellendüléséről beszélhetünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi a t. előadó urnak többi megjegyzéseit illeti, azokra nézve meg fogja találni válaszomat felszólalásomnak szövegében, melyre ezennel áttérek.

T. ház! Pártom nevében és annak megbizásából szólok. *(Halljuk! Halljuk!)* Felszólalásomat két részre fogom osztani. Az egyik részben röviden birálat alá fogom venni a költségvetést. A másik részben egy kissé hosszasabban fogok foglalkozni a kormány politikai álláspontjaival és ezekkel szemben jelezni fogom pártomnak álláspontját. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* És minthogy a háznak bevett szokása az, hogy a költségvetés megszavazását bizalom kérdésévé teszi, ennek folytán kötelességemmé válik jelezni azt is, hogy miért nem viseltetik a függetlenségi és 48-as párt politikai bizalommal a jelen kormány iránt.

A mi a költségvetést illeti, az előirányzat ismét 29 millió koronával nagyobb összeget mutat, mint a mult évi előirányzat volt; mig egyrészt az ország évről-évre szegényedik, addig a költség évről-évre emelkedik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kormány mintegy automaticze kénytelen magát megadni ennek a folytonos emelkedési irányzatnak, a mely abból a politikai helyzetből ered, a melyet a kormány és elődei teremtettek. Sokkal jobb véleménynyel vagyok a t. pénzügyminiszter ur szakértelméről, semhogy ne lennék meggyőződve arról, hogy ő sem helyesli, hogy minden évben a költségvetés emelkedjék, még kedvezőtlen gazdasági viszonyok közt is; meg vagyok róla győződve, hogy ez ellen ő is küzd, de küzdelmének csak negativ eredménye van, mert a költségvetés minden évben nagy mérvben szaporodik.

T. ház! Tudjuk, hogy a költségelőirányzat most 1086 millió korona. 10 évvel ezelőtt 795 millió korona volt. Rövid tiz év alatt tehát az ország költségvetése 291 millió koronával szaporodott. Már most kérdem: van-e Magyarországon józan eszü ember, a ki azt merné állitani, hogy az országnak vagyoni állapota annyira szaporodott 10 év alatt, hogy az államháztartás költségének ily óriási szaporodása arányban lenne a közvagyon emelkedésével? Ilyen ember Magyarországon nincs.

Én részemről azt állitom, hogy az utolsó 10 év alatt az ország nemcsak, hogy nem vagyonosodott, de szegényedett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt állitom, hogy a társadalom minden rétege eladósodott *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezt könnyü volna statisztikai adatokkal is bebizonyitanom, de nem akarván a ház türelmét száraz adatokkal igénybe venni, csak egyet emlitek meg, t. i. a jelzálogadósság állományát. 1890-ben a jelzálogadósság állománya 944 millió korona volt. 10 évvel később 1722 millió korona, tehát 10 év alatt körülbelül megkétszereződött. Ime tehát, nemcsak, hogy nem gazdagodott ez az ország, hanem a felhozott példában az adósság megkétszereződött 10 év alatt.

T. ház! Ha egy magánember ugy gazdálkodnék, hogy háztartásának költségeit folytonosan emelné, épen akkor, a mikor folytonosan szegényedik és adósságai növekednek, akkor hozzátartozói bizonyára gyámság alá helyeznék. Magyarországot gyámság alá helyezni nem lehet és nem szabad; de igen is el kell itélni azt a rendszert, a mely ide vezeti az országot.

Tényleg a kormány most már nem is tekinti azt, hogy megtámadja-e az ország tőkéjét ez a nagy költekezés; költ, mert költenie kell, költ, mert a mai rendszer rákényszeriti, hogy költsön. A mi ezt még veszélyesebbé teszi, ez az, hogy mig egyrészt folyvást növekszik a költ-

Digitized by Google

ség és növekednek az adók, addig másrészt lehetetlen egyenlő arányban növeszteni a polgárok adózóképességét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ha a költség akkor szaporodnék, a mikor az elviselési képesség is növekednék, akkor a költségszaporodás nem lenne baj, mert a mint helyesen jegyezte meg a t. előadó ur, sok és olyan szükségeket kell még kielégiteni, a melyeknek kielégitése üdvös lenne; de nálunk az adózóképesség nem növekszik oly arányban, mint az adó; és nem is növekedhetik ily arányban a mai rendszer mellett, mert e rendszer mellett lehetetlen az ipart kellőleg fejleszteni, és minden ideirányuló kisérletet csirájában elfojt a hatalmas osztrák iparnak szabad versenye; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az pedig alapigazság, hogy a nemzetek vagyonosodásának legfőbb eszköze az ipar; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez fejleszthetné az adózóképességet s az emberi kereset e legjövedelmezőbb forrásától van megfosztva az ország.

A mezőgazdaság terén sem fejlődhetik az adózóképesség, mert a mezőgazdaság a nagy tengeren tuli versenynyel szemben szegényes foglalkozás, a mellett, hogy a fennálló rendszer következtében rá van utalva az osztrák fogyasztási piaczra, melynek természetes érdeke az, hogy mennél olcsóbban vásárolhasson meg mindent; ezt az érdekét pedig a közös vámterület és a vámpolitika utján módjában van kielégiteni; mint a hogy eddig folytonosan ki is elégitette, és még saját hazánk területén sem birtuk megvédeni nyersterményeink árait. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az a nagy összeg, a mely mint költségvetési előirányzat szerepel, nem is meriti ki a költségek összeségét, vagy más szóval az állami bevételek összeségét, a mely bevételek az ország népének véres verejtékéből jönnek.

A t. előadó ur védelmébe vette a rejtett feleslegek rendszerét. Én minden évben e rendszer ellen felszólalok. A t. miniszter ur minden évben dicsekedni szokott azzal, hogy a zárószámadások 28—30 millió felesleggel lepik meg az országot; mult novemberben is felhozta, hogy az 1900. évi zárszámadás kimutatása szerint e rejtett felesleg összege 28.200.000 koronára rugott. Ezzel kifizetett a miniszter ur 20,700.000 korona olyan költségeket, a melyek az időközben megszavazott költséggel járó törvényekből eredtek. De, t. ház, éppen ez a tény készteti az országot arra, hogy nem elég megfontolással haladjon a költséges ujitások terén. Nem hiszem, hogy volna valaki azok közül, a kik ezen költséggel járó törvényeket megszavazzák, a ki kiszámitaná azt, hogy ezen költséggel járó törvények megszavazása évhosszat milyen terhet ró az országra? Senki sem adja össze a költségeket és csakis a zárszámadásokból derül ki, hogy 20 millió ilyen költség volt és e nagy összeget fizette ki a feleslegeket rejtegető pénzügyminiszter. Ha az lenne a szabály, a törvény, a szokás, hogy semmi költséggel járó törvényt megszavazni nem lehet a nélkül, hogy a ház egyuttal a fedezetről is gondoskodjék, akkor valószinünek tartom, hogy a ház visszariadna attól, hogy minden számitás nélkül uj adókkal terhelje meg az országot és inkább lassitaná azt a menetet, melylyel a jelen nemzedék pótolni akarja az előbbeni nemzedékek mulasztásait: elfelejtve, hogy tulságba menni még a helyes irányban sem szabad, mert a mai nemzedék a haladás sulya alatt összeroskad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Van egy igazmondó franczia mondás, t. ház, a mely igy szól: »il n'y a pas de plus grand ennemi du bien que le mieux.« Ha mi a jónál folyvást jobbat akarunk csinálni, a mi nekünk folyvást költségszaporitásba kerül, akkor oda jutunk, hogy a mi államháztartásunk költségeinek emelkedése más határt nem fog ismerni, mint az ország teljes kimerülését. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De még a fentemlitett 28—30 millió rejtett feleslegnek hozzáadása sem fejezi ki az összes költségeket, melyekre az állam évenkint válalkozik, hanem még e mellett nagy befektetésekre is költ az állam. Igy pl. 1891-ben 96 millió korona befektetést eszközölt, és még ezen felül marad is az államnak egy bizonyos összeg arra, hogy pénztárkészleteket gyüjtsön, mint a hogy a t. előadó ur is megjegyezte; ha jól tudom, ez idő szerint a pénztárkészletek körülbelül 510 millió koronára rugnak. *(Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* Nem tudhatom pontosan, hogy mennyire rugnak a pénztárkészletek, mert ezek nagyrészt kivonatnak az ellenőrzés alól, a mi helytelen. Megjegyzem, hogy ha ezen pénztárkészletek legalább részben kivonatnak a közforgalomból, ez is terhes az országra nézve. Én egyébiránt mindig attól tartok, hogy el fog következni az az idő, midőn ezen pénztárkészletekre rá fogja tenni a kezét az osztrák hadügyi kormány. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hellebronth Géza: Annak a számára gyüjtik!

Kossuth Ferencz: Meglehet, hogy tévedek, de én azt előrelátom, hogy a t. pénzügyminiszter gyüjtő szorgalmának ez lesz a siralmas vége. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Az állami háztartás költségeinek folytonos növekedéséhez hozzájárul az is, hogy egyre szaporitják a hivatalnokok számát. A beterjesztett költségvetésben is 2256 uj állás van rendszeresitve, a melyből 5,665,000 korona uj évi teher háramlik az országra, ugy, hogy a személyi járandóságok a költségvetésben már 183 millióra rugnak. Meg vagyok győződve, hogy ezen uj hivatalnokok közt sokan üdvös dolgokkal foglalkoznak, igy például a tanitók hasznára fognak válni az országnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Látom, hogy igen tisztelt barátom, a pénzügyminiszter ur jegyzeteket csinál, tehát kimondom, a mit ő akar mondani, hogy a néptanitók üdvösen müködő hivatalno-

Digitized by Google

kok. Előbb-utóbb azonban mégis be fog következni az, hogy az országnak egy része azért fog dolgozni, hogy eltartsa az országnak másik részét, a hivatalnoki részt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* még pedig nagyon szegényesen lássa el, ugy, hogy a hivatalnokok jogosan panaszkodnak arról, hogy fizetésükből megélni nem tudnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A költségvetéssel nem akarok tovább foglalkozni, az, a mit felhoztam, elegendő arra, hogy igazolja azt az állításomat, hogy a költségvetésnek egész irányát nem helyeselhetem. Elismerem azonban, hogy a költségvetés iránya természetes következménye azon rendszernek, a mely most uralkodik és a melyet én teljes meggyőződéssel elitélek. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Áttérek most, t. ház, felszólalásomnak politikai részére. *(Halljuk! Halljuk!)* A mióta a függetlenségi és 48-as párt létezik, soha semmi 67-es kormány iránt bizalommal nem volt és nem is lesz. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* A függetlenségi párt soha sem fogja feladni azt az alapot, a melyen áll és nem fogja engedni letördelni ezen alap egyetlenegy részét sem, de ragaszkodni fog ezen alaphoz abban a hitben, abban a meggyőződésben, hogy a jövő az övé, és nem is az övé, hanem a hazáé, a mely csak akkor fog élni, ha független lesz. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Nincs szükségem részletezni a függetlenségi párt programmját; bár helyes lesz, ha az utánam szólók közül néhányan meg fogják ezt tenni, mert a függetlenségi elveket eléggé hirdetni nem lehet, de én már többször megtettem e házban, elég tehát csak azt kijelentenem, hogy pártom és én, magyar hazánk teljes függetlenségét kivánjuk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezért küzdünk és azért, hogy a független magyar hazában egy szabad, jogegyenlőségben és jólétben lévő nemzet éljen boldogan. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Mi csak éppen olyan törvényes alapon állunk, mint a t. tuloldal, ámbár jól tudom, hogy sokszor azzal vádolnak minket, hogy mi felforgató szándékokkal vagyunk és ennek következtében bizonyos felső helyeken a mi küzdelmünk nem is rokonszenves. De, t. ház, mi csak ugy mint a tuloldal, az 1723-iki törvénynek alapján állunk, mert ha nem állanánk ezen az alapon, ebben az országgyülésben nem is ülhetnénk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az 1723-iki törvény alapján állunk, ámbár jól tudjuk, — mert a történelem megtanitott erre — hogy az emlitett törvényt az akkori ország nem is spontán fogadta el, mert megvették azokat, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kik megalkották azt a törvényt. Sok példát nem akarok idézni, de megemlitem pl. az akkori alnádort, Nagy Istvánt, a ki a törvényt előterjesztette, s akit 24.000 frttal vettek meg . . .

Nessi Pál: Ma többet kérnének!

Kossuth Ferencz: . . . Szluha Ferenczet pedig, a ki a fő védőszónok volt, csekély 20.000 frttal vették meg és igy tovább; megemlithetném azt is, hogy Csáky bibornokot, a ki a főrendiházban volt a fő szószóló, egy apátság jövedelmével, a szent gotthardiéval vették meg. Hát, t. ház, ámbár a történelem ezt tanitja, mi mégis ezen az alapon állunk, mert mi követni akarjuk mesterünknek tanitását, annak tanitását, a ki legnagyobb tényező volt az 1848-iki törvények megalkotásában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Legyen szabad felolvasnom, mit irt az én boldogult édes atyám Iratai V-ik kötetének 221. lapján. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)* »Az ellentétes érdekek kiegyeztetésére 1848-ban megkisérlett mód sikerülhetése felől az utolsó szó még nincs kimondva, minthogy az akkori törvények erőszakos hatalommal megtámadtatván, hatályosságukat ki nem fejthették. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az én általam összeférhetetlennek tartott osztrák császári és magyar királyi kumulációk ellentéteinek az 1848-iki alapon a nemzet megelégedésére kiegyeztethetése vagy ki nem egyeztethetése olyan kérdés, a mely még gyakorlatilag nincs eldöntve.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi is ezt tartjuk, mi is azon iparkodunk, hogy ezt a nagy kérdést, a melytől édes hazánk jövője függ, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* békés uton kiegyenlitsük és megoldjuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Mi mindig azt állitottuk, hogy a 67-es alapon Magyarország államiságát kiépiteni nem lehet és minthogy ugy gondolkozom, hogy a t. tuloldal kebelében is van hazafiság és ők is azt kivánják, hogy Magyarország államisága kiépithető legyen, ha tehát be tudom bizonyitani, hogy a 67-es alapon nemcsak, hogy nem haladt előre az államiság kiépitése, hanem visszafelé hanyatlott, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor lehetetlen, hogy ne keltsem fel a tuloldalt ülő magyar hazafiak keblében azt a vágyat, hogy a 67-es törvényeket töröljük el, minthogy ezen az alapon a magyar államiságot felépiteni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Állitásomat röviden bizonyitani fogom: Az 1867 : XII. törvényczikkben a 11. §. megemliti a magyar hadsereget . . .

Barta Ödön: Hol van?

Kossuth Ferencz: . . . . és kimondja, hogy e magyar hadsereg az összes hadsereg kiegészitő része. Hol van a magyar hadsereg? E hadsereg nem létezik, pedig a törvényben benne van a létezési joga; és a magyar hadsereg nem az összes hadsereg kiegészitő része, hanem a közös hadseregnek beolvasztott része. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az emlitett 11. §. azt is mondja, hogy a

Digitized by Google

magyar hadsereg vezérlet, vezénylet és belszervezet szempontjából alárendeltetik az uralkodónak. T. ház, kérdem önöktől, hogy Magyarország zászlója, a hadsereg belszervezeti, vezényleti, vagy vezérleti kérdése-e? Az ország zászlója semmi esetre sem az, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azért mégis a magyar hadseregnek nincsen magyar zászlója. Kérdem továbbá, hogy a magyar hadsereg vezényleti, vezérleti, vagy belszervezeti kérdése-e az állam nyelve? Ugy-e hogy nem? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És azért mégis a magyar hadseregnek hivatalos nyelve a német.

Ime tehát ezen a fontos téren a leghatározottabban visszahanyatlott az ország. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az 1867 : XII. t.-cz. nemcsak, hogy lehetővé teszi az önálló vámterület felállítását, hanem bizonyos körülmények között annak létrehozását el is rendeli. Tudom, hogy az igen t. miniszterelnök ur ezt nem ismeri el. De megvallom, én nem tudok más alternativát látni, mint hogy vagy közös a vámterület, vagy nem közös. Minthogy pedig a közös vámterület létezése a vámszövetség megkötéséhez van csatolva és ettől elválaszthatatlan az emlitett törvényczikk 61. §-a szerint, tehát ha nem köthető meg a vámszövetség, önálló vámterületnek kell lenni. Akármikép magyarázzuk e törvényt, az elvitázhatatlan tény, hogy az 1867 : XII. t.-cz. szerint az önálló vámterület felállitása lehetséges dolog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Széll Kálmán miniszterelnök helyeslöleg int).* Nagyon örülök, hogy az igen t. miniszterelnök ur is igy gondolkozik.

Széll Kálmán miniszterelnök: A törvényben is kimondtam!

Kossuth Ferencz: Arra becses engedelmével majd rátérek. Ha felállitható az önálló vámterület, a mint felállitható, akkor hogyan van az, hogy mégis oly nagy nehézségekbe ütközik az önálló vámterület felállitása? Mert azt nem tehetem fel, hogy ha nem ütköznék nagy nehézségekbe, akkor megtörténnék mindaz, a mi megtörténik és a mire majd ki fogok térni.

Az 1867 : XII. t.-czikkben nincs emlités téve a közös bankról és azért mégis Magyarországnak nincsen önálló nemzeti bankja, tudjuk, hogy az önálló magyar nemzeti bank felállitása milyen nehézségekbe ütköznék és hogy ennek megkisérlése is milyen nehézségekbe ütközött annak idején a Tisza-korszakban.

T. ház! Azzal, a mit elmondani bátor voltam, azt hiszem, bebizonyitottam, hogy bár az egymást követő kormányoknak hibáján kivül, és ugy mint a helyzetnek természetes és elkerülhetetlen következménye állott be az, hogy a 67-es alapon nemcsak, hogy előre nem haladt az ország, de visszahanyatlott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És nem is képes előrehaladni, mert hozzá lévén csatolva egy nálánál erősebb, hatalmasabb országhoz, meg van fosztva államiságának legfontosabb attributumaitól, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* meg van fosztva minden erőtől és hatalomtól, mert nincs önálló hadserege, s ezáltal teljesen védtelenül ki van szolgáltatva szomszédja hatalmoskodásának *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a legfelsőbb hatalom akaratának.

De, t. ház, maga ez a 67-es alap is, a melyen az országnak államisága visszafejlődött, már ingadozni kezd. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hála Istennek!)* Kétségtelen tény az, hogy a 67-es gépezet már nem működik rendesen és ezt az igen t. miniszterelnök ur — ujévi beszédében elismerte. De ha el sem ismerte volna is, tény lenne, hogy immár több év óta lehetetlen a 67-es alapon a törvény követelményei szerint mindazt megvalósitani, a mit a 67-es törvények rendelnek. Igy pl. lehetetlennek bizonyult már több év óta a hadsereg kérdésének törvényszerü rendezése; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s lehetetlennek bizonyult a vám- és kereskedelmi állapotnak a 67-es alapon való törvényszerü rendezése is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lehetetlennek bizonyult továbbá a quotának rendes és törvényszerü elintézése, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minthogy a királynak döntése csak mint kivételes tény lett a törvénybe bevonva, de azt senki sem állithatja, hogy ez mint állandó megoldási mód helyeselhető. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy szóval teljesen lehetetlenné vált mindazon részeknek a funkczionálása, a melyek a 67-es törvénynek a közös ügyekre vonatkozó részeit teszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ámbár mindez, a mit elmondtam, szerintem nagyon nehezen czáfolható igazság, mégis szomorusággal kell konstatálnom, hogy nem az egész ország, hanem csakis egy párt, a függetlenségi és 48-as párt küzd az ország függetlenségéért. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pedig, t. ház, az egész világ történelme minden időkben azt tanitotta, hogy csakis független nemzeteknek van jövőjük; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az egész világ történelme azt tanitja, hogy csak függetlenség után vágyódó nemzetekben van életerő és életkedv. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* A történelem tanusága a multra szól, a mely multban a nemzetek egymással fegyveres kézzel szoktak mérkőzni, még sokkal igazabb e tanuság a mai korszakban, midőn ezen mérkőzés sokkal inkább egy más térre, a közgazdasági térre tereltetett át, a hol a győztes hatalmassá és gazdaggá lesz, a legyőzött azonban szegénynyé és nyomorulttá. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen a téren a küzdelem sokkal nagyobb és erősebb, mint a fegyveres küzdelem, mert ezen a téren az egész világ támadó, a támadásban sincsen szünetelés és a legyőzetésben sincsen határ. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen a téren érvényesülnek a nemzetekkel szemben is a

Digitized by Google

darvinizmusnak »natural selection«-nak nevezett törvényei, a melyek szerint az erősek megmaradnak, a gyengék elpusztulnak. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.*)

Az olyan nemzet, a mely megkötött kézzel és megkötött lábbal veti magát bele az áradatba, azért, hogy versenyezzen más nemzetekkel, nagy hátrányban van a többiekkel szemben. Hiszen a magánember is, a kit összekötnének egy esztelenül rángatózó emberrel, elmerülne az áradatban. Mi pedig mint magyar nemzet össze vagyunk kötve egy esztelenül rángatózó Ausztriával, (*Hosszantartó tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.*) a melynek csak épen annyira van eszmélete, hogy ösztönszerüleg a viz fölött tartja fejét és a mi fejünket nyomja a viz alá. (*Ugy van! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.*)

T. ház, a mit elmondtam, abból az következik, hogy a mai helyzetben a függetlenségért való vágyódás férfias és nemes, hazafias erényéhez kellene, hogy az önérdek is csatlakozzék azért, hogy Magyarország megszabaditsa magát azon kötelékektől, a melyek hátráltatják abban, hogy egész erejével versenyezhessen az idegen államokkal a közgazdasági verseny terén. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

T. ház! Első sorban a kormánynak volna kötelessége az, hogy a nemzet közszellemét fölébresszze és a nemzetet bátoritsa arra, hogy a nemzetnek legalább egy nagy része iparkodjék kivívni az ország függetlenségét. Kötelessége volna ez azért, hogy legalább rámutathasson az idegen követelésekkel szemben is az országnak egy erős részére, a mely megáll azon a sziklatalajon, a melyre helyezkedett és a mely nem enged az ország jogaiból. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.*) Én azt hiszem, ez csak előnyére lenne a kormánynak is, ha azt akarja, hogy az ország érdekeit előmozditsuk.

De, t. ház, az általam is igen t. miniszterelnök ur, ugy látszik, nem vallja ezt a felfogást. Mert legyen szabad őt emlékeztetnem ujévi beszédének egyik passzusára. (*Halljuk! Halljuk!*) Szerinte a függetlenségi párt nem veszi számba azt az átalakitó erőt, melyet a történelmi tények megmásithatatlanul gyakorolnak az államok életére. És ebből a mondatából kifolyólag azt mondta a miniszterelnök, hogy ime, az ország többsége is leszavazta a függetlenségi pártot és igazat adott az ő irányzatának. Igen t. miniszterelnök ur, legyen szabad megjegyeznem, hogy az ország többsége teljességgel nem adott igazat az ön irányzatának. Mert hiszen az ország többsége nem is szavazott. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Az országnak csak igen kis része szavazott; (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) és annak, hogy a t. miniszterelnök ur nem egészen bizonyos abban, hogy milyen irányban szavazna az ország valóságos többsége, legnagyobb jele az, hogy ő nem akarja behozni az általános szavazati jogot. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Széll Kálmán miniszterelnök: Az sem bizonyos, hogy oda szavazna; esetleg máshová szavaz! (*Mozgás.*)

Kossuth Ferencz: T. miniszterelnök ur! Meglehet, hogy ez sötétbe való ugrás lenne, a miről hosszasabban is beszélhetnék, de minthogy más tárgyam van, legyen szabad erre ki nem térnem; de mégis az én argumentumom tökéletesen áll: az országnak többsége nem szavazott, tehát azt állitani, hogy az ország többsége a miniszterelnök ur politikájára szavazott volna, lehetetlen. Ez tiszta logika. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) De, t. ház, még a szavazati joggal biró csekély kisebbség sem szavazott tulajdonképen egészen meggyőződése szerint, ámbár teljes elismeréssel adózom a miniszterelnök ur iránt, hogy ő más irányt követett, mint elődje és nem befolyásolta a választásokat. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Kötelessége volt!*) De azért mégis tény, hogy az igen t. miniszterelnök ur tart attól, hogy ha a most meglévő választók egészen szabadon és korlátlanul szavazhatnának, még azok többsége is nekünk adna igazat; mert ha ettől nem tartana, nem ellenezné a titkos szavazást.

Széll Kálmán miniszterelnök: Vagy másnak! (*Felkiáltások a szélsőbaloldalról: Tessék a titkos szavazást behozni!*)

Kubik Béla: Azt hiszik, hogy a hivatalnokok akkor is önökre szavaznának? Nagyon tévednek! Nyilatkoznak lépten-nyomon!

Barta Ödön: Ezek kellemetlen igazságok, és mégis meg kell hallgatni!

Elnök (*csenget*): Csendet kérek! Tessék a szónokot meghallgatni.

Kossuth Ferencz: T. ház! Az igen t. miniszterelnök ur, azt hiszem, még abban sem egészen bizonyos, hogy ha az országban volna erő, az ország az ő függetlenségét erőhatalommal is nem szerezné-e meg. Nem bizonyos ebben, minthogy nem adja meg az önálló hadsereget az országnak. Hát, én azt hiszem, hogy ha teljesen bizonyos volna a kormány, hogy a magyartól nincs mit félni, — amint hogy nincs is, ha megadják neki jogainak teljességét, — (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) akkor megkaptuk volna az önálló hadsereget. Még a honvédség sincs egészen harczképessé téve, hiába sürgetjük a műszaki csapatokat és a tüzérséget a honvédségnél és bekövetkezett az is, hogy a honvédség vezérkara közössé tétetett. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Mindezek a tények, t. ház, nem azt bizonyitják tehát, hogy a magyar nép többsége az igen t. miniszterelnök ur politikáját támogatja, hanem azt, hogy maga a t. miniszterelnök ur, — amennyiben ő képviseli a kormányt és többséget, azért vagyok bátor őt személyesen megnevezni, — nem bizik abban, hogy ez az ország nem a függetlenségi pártnak adna igazat, ha

Digitized by Google

mindaz, amit mi követelünk, megtörténnék, t. i. ha mindenki szavazó volna és mindenki titkos szavazattal birna és Magyarországnak megvolna a hadserege s igy megvolna az ereje. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi meggyőződésünk az, hogy nem Magyarország akarata szavazza le a függetlenségi pártot, hanem a nyers erő hátráltatja Magyarország függetlenségének kivivását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sokkal jobb is, hogy ez igy legyen, t. miniszterelnök ur, mert ha igaz volna az, hogy egy ezredéves állam, alkotó nemzet, a melynek nagy multja van, ez a nemzet, a mely meg birta tartani a magyar hazát, a melynek földjén sokkal hatalmasabb és számosabb népfajok vonultak el, a nélkül, hogy itt nyomot hagytak volna, annyira sülyedt már, hogy még csak nem is vágyódik a függetlenségre: akkor nekünk pirulnunk kellene. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogyha az az igazság, hogy a függetlenség kivivását egy nagyobb erő hátráltatja, mint a milyen erővel ma a nemzet rendelkezik: ezen nincs okunk pirulni; ez mindössze csak arra késztethet minket, hogy erőt gyüjtsünk. És a midőn erőt gyüjtünk, arra emlékezünk, hogy sokkal kedvezőtlenebb viszonyok között teltek le már Magyarországon olyan korszakok, a melyek után a magyar felkelt, sikra szállt hazájának függetlenségeért, s kész volt életét feláldozni a haza oltárán. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Elismerem, t. ház, hogy a mai korszak sötét; elismerem, hogy a mai nemzedék bágyadt és gyönge. De nincs olyan sötét éjszaka, a mely után hajnal ne következnék, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hajnal után pedig jő a déli verőfény. És én azt hiszem, bizom benne, hogy ez a déli verőfény még el fog következni és pezsgő nemzeti élettel fogja betölteni a magyar rónákat. *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Legyen szabad most, t. ház, a közgazdasági kérdésekre áttérnem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szerencsétlenségnek tartom az országra nézve azt, hogy az igen t. miniszterelnök ur még mindig arról van meggyőződve, hogy üdvösebb az a bizonytalan helyzet, a melyben most van az ország, mint lenne az az állandó állapot, a mely a természetes állapotot jelentené Magyarországra nézve, t. i. az önálló vámterület állapota. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur ezen meggyőződése már eddig is egy prazedens nélküli helyzetbe hozta az országot, mert jelenleg az önálló vámterület jogi állapota mellett közös a vámterület. Ez a közös vámterület minket a törvény értelmében 1907-ig kötelez, Ausztriát pedig a mai állapot semmire sem kötelezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ausztria minden perczben megszüntetheti a mai állapotot, minthogy az ott törvénynyé nem lett; minden perczben megszüntetheti a reciprocitást és ezzel a közösséget, mi pedig 1907-ig csak bizonyos körülmények között szüntethetjük meg a közösséget. Ez, t. ház, nem paritásos állapot. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. ház, Magyarországra nézve káros is, és lealázó is, mert az osztrákok ugy rángathatnak minket, mintha bábok volnánk, és abban a perczben szüntethetik meg az egyoldalulag megállapitott közös állapotot, a midőn akarják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, van nekünk egy törvényünk, az 1899 : XXX. t.-cz. *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet már a t. miniszterelnök ur alkotott meg. Ebben a törvényben az a rendelkezés van, hogy az 1902. év végéig az autonom vámtarifát meg kell alkotni, de arra nézve nincsen semmi biztositék, hogy az igy megalkotott autonom vámtarifát az osztrák Reichsrath is helybenhagyja, meg fogja-e szavazni, vagy más szóval: hogy ez ott is törvényerőre fog-e emelkedni. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja továbbá a törvény, hogy a külállamokkal lejáró vám- és kereskedelmi szerződéseket 1907. éven tul megkötni nem szabad, de senki sem biztosit bennünket arról, hogy a külállamok hajlandók lesznek velünk ilyen rövid lejáratra szerződni; és hogy a szerződés alapjául hajlandók lesznek elfogadni az osztrák 14. szakaszt, a melynek hatálya az osztrák alkotmány szerint minden hat hónapban megszünik, ugy, hogy a külállamok kitennék magukat annak, hogy minden hat hónapban szerződési alap nélkül találják magukat Ausztriával szemben. Nem tudom, vajjon a külállamok ennek daczára hajlandók lesznek-e velünk szerződni. De nemcsak én nem tudom ezt, hanem a t. miniszterelnök ur sem tudja, mert nem tudhatja. De megfelel-e az ország érdekének ez az óriási mérvü bizonytalanság, a melyben élünk, hogy t. i. egyrészt nem tudjuk, melyik perczben fogja Ausztria velünk szemben a reciprocitást megszüntetni, másrészt meg nem tudjuk, meg fogják-e kötni velünk rövid időre más külállamok a kereskedelmi szerződéseket és nem tudjuk, melyek fogják megkötni és melyek nem és hogy melyekkel leszünk esetleg vámháborúba, vagy a retorzió terére hurczolva az osztrák érdekek által, a mi kárunkra. Mindezt nem tudjuk, tehát teljes bizonytalanságban vagyunk. Igaz, hogy az 1899 : XXX. t.-cz. 5. szakasza azt mondja, hogy az autonom vámtarifának meg nem alakitása 1902. év végéig ugy fog tekintetni Magyarország által, mint a viszonosságnak megsértése. Ugy-e igy mondja?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igy mondja, majd megmagyarázom!

Kossuth Ferencz: A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy a törvény nem igy rendelkezik. Sajnálom, hogy nincs előttem a törvény szövege ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd megmagyarázom!

Kossuth Ferencz: ... de azt hiszem, helyesen értelmezem azt. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület egy feliratot intézett a t. mi-

Digitized by Google

niszterelnök urhoz. Én nem ebből a feliratból beszélek, minthogy annak, a mit az mond, nagy részét én már számtalan vezérczikkben megirtam. De az Országos Magyar Gazdasági Egyesület feliratában az van, hogy a vámszövetség meg nem alkotása 1902-ig *(Halljuk! Halljuk!)* szintén a reciprocitás megsértése lenne.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem áll!

Kossuth Ferencz: Hát ez nem áll. De hogy az nem állana, a mit én mondtam előbb ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Igy mondta!

Kossuth Ferencz... bocsánatot kérek, én egészen mást mondok, én a vámszövetségről egy árva szót sem szóltam; én azt mondtam, hogy a közös autonom vámtarifának meg nem alkotása 1902-ig a reciprocitás megsértésének tekintetik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez már közelebb van, de nem egészen az!

Kossuth Ferencz: Bebizonyitom, a mit mondok: Az 5. §. utolsó bekezdése igy szól: »A 4. §-ban megállapított feltételek bármelyikének meg nem tartása ugyanazzal a joghatálylyal bir, mint a viszonosság meg nem tartása.« *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát mi van a 4. §-ban? A 4. §. második bekezdésében benne van az, hogy ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, de nem terminussal!

Kossuth Ferencz: »A külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha lesz tárgyalás! A tárgyalás előtt!

Kossuth Ferencz: Bocsánatot kérek, méltóztatik-e elismerni, igen vagy nem, hogy a vámszerződések szerint 1903 január 1-én fel kell mondani azokat a szerződéseket, a melyeknek megszüntét 1903-ban kivánjuk? Ezt valószinüleg elismeri a t. miniszterelnök ur. Megjegyzem, hogy a kérdést én meglehetősen ismerem s a miniszterelnök urral a vitát szivesen felveszem! Vannak külföldi olyan szerződések, a melyekre nézve ez nem áll. Ilyen például a franczia szerződés, a melyre elégséges hat hónapi felmondás, de a legfőbb szerződésekre, a melyek minket leginkább érdekelnek, mint a német vagy az olasz, egy évi felmondás szükséges. Hát a t. miniszterelnök ur, a ki nagyon előrelátó és rendkivül tevékeny államférfiu, azt magára nézve nem fogja mondani, hogy olyan hanyag lesz, hogy akkor, mikor felmondott egy kereskedelmi szerződést, nem fogja azonnal megkezdeni az uj szerződésre vonatkozó tárgyalásokat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez igaz!

Kossuth Ferencz: Tehát méltóztatik elismerni, hogy igaz!

Széll Kálmán miniszterelnök: De más eset is lehet!

Kossuth Ferencz: Most logice reasszumálom, a mit mondtam. Fel kell mondani a kereskedelmi szerződéseket decczember 31-én; a miniszterelnök ur, a ki nagyon kötelességtudó, mindenesetre január 1-től kezdve, vagy mentől előbb, el fogja kezdeni a tárgyalásokat az uj kereskedelmi szerződések megkötésére vonatkozólag. Már pedig a 4. §. világosan mondja, hogy a külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj vámtarifával helyettesitendő. Ezek oly abszolut igazságok, hogy kibujni ezen igazságok elől teljesen lehetetlen.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is akarok!

Kossuth Ferencz: Nem is hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur ki akar bujni, mert elismerem, hogy ez nem szokása. Hanem méltóztassék megengedni, azon esetben, ha az ellenkezőt állitja, mint a hogy én mondtam, a törvénynyel ellenkezésbe jut.

Ismétlem, az 5. §. utolsó bekezdése azt mondja, hogy a vámtarifa meg nem alkotása azelőtt, mielőtt a tárgyalások megkezdődnének az idegen államokkal, oly értelemmel bir, mint a viszonosság megsértése. Azt állitom, t. ház, hogy az autonom vámtarifa nem lesz megállapitva mindaddig, mig törvénynyé nem válik Magyarországon és Ausztriában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez igaz!

Kossuth Ferencz: Örülök, hogy a t. miniszterelnök ur is igy mondja.

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd megértjük egymást!

Kossuth Ferencz: Ilyformán felment a t. miniszterelnök ur attól, hogy ezt tovább bizonyitsam. Csak konstatálni akarom, hogy az autonom vámtarifát Ausztriában is meg kell, hogy szavazza a Reichsrath *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és csak akkor válhatik törvénynyé Magyarországon is, mert semmi esetre sem engedhető, hogy Magyarország meg legyen kötve autonom vámtarifával az idegen államokkal szemben, Ausztria pedig nem. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt nem engedhetjük. Egyébiránt kimondom, nagy örömmel látom, hogy a t. miniszterelnök ur ezt előidézni nem szándékozik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Eszemben sincs!

Kossuth Ferencz: Megvallom, hogy ha ezt meg akarta volna tenni, azzal az erővel, a melylyel a függetlenségi párt rendelkezik, ellenálltunk volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Remélem, t. ház, hogy a t. miniszterelnök ur nem akarja magára venni azt az óriási felelőséget, a melyet magára venne akkor, hogyha nem tekintené tényleg a reciprocitás megsértésének azt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ha Ausztriában nem szavaznák meg az autonom vámtarifát, mert ha nem tekintené a reciprocitás megsértésének, és ha ennek folytán már 1903-ban fel nem állitaná az önálló vámterületet, mint a hogy azt gondolom, törvény szerint is kötelessége lenne megtenni, abban az esetben,

Digitized by Google

ha a reciprocitás meg lenne sértve, akkor Magyarországot rendkivül kedvezőtlen helyzetbe döntené, mert nemcsak Ausztriával szemben lennénk folytonos provizóriumban, hanem az egész világ minden államával szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt pedig a t. miniszterelnök ur nem akarhatja.

Megjegyzem még azt is, hogy meggyőződésem szerint *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* elkerülhetetlenül szükséges az, hogy egyidejüleg egy magyar autonom vámtarifa is kidolgoztassék és meg legyen szavazva a ház által. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar autonom vámtarifára ugyanis előbb kerülhet a sor, mint a közös autonom vámtarifára. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a magyar autonom vámtarifára rákerülhet a sor 1903 január 1-én arra az esetre, hogyha a bécsi Reichsrath nem szavazná meg a közös autonom vámtarifát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur tehát, a ki fáradhatatlan államférfiu, mindenesetre gondoskodni fog arról, hogy az országgyülés elé kerüljön a magyar autonom vámtarifa is és hogy ez igenis meg legyen szavazva. De a közös autonom vámtarifa addig ne legyen megszavazva Magyarországon, mig bizonyosok nem vagyunk abban, hogy Ausztriában is megszavaztatik és ott is törvénynyé válik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hozzáteszem még azt is, hogy a közös autonom vámtarifa kell, hogy lejárati idővel birjon. Mert ha nem birna lejárati idővel, akkor — már mosolyog a t. pénzügyminiszter ur — akkor ez egy második ischli klauzula lenne, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mi pedig mindenesetre egész erőnkkel ellenállunk annak, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy a közös vámtarifa lejárat nélküli legyen és hogy Magyarország ki legyen téve annak, hogy lejárat nélküli közös vámtarifával örökös provizóriumos állapotban maradjon Ausztriával. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Tovább nem akarok foglalkozni ezen tárggyal és remélem, hogy azok közül, miket elmondani bátor voltam, több kérdés tekintetében a miniszterelnök ur velem egyetért. Áttérek a közös autonom vámtarifa kérdésére, nagyon röviden, *(Halljuk! Halljuk!)* mert felszólalásom máris igen hosszura terjedt. Meggyőződésem, t. ház, hogy a közös autonom vámtarifa a védvámrendszer mellett olyan nem lehet, hogy ezzel megvédhető legyen egy iparos és egy agrár államnak az érdeke. Ezt megkisérleni, szerintem, elméletileg és gyakorlatilag non sens, valóságos lehetetlenség. Nincs olyan ipar-állam, a mely abba belemenne nagy rekompenzáczió nélkül, hogy élelmi szereit és a gyárai által feldolgozandó nyersanyagokat önmagának megdrágitsa az agrár vámokkal. Ebbe belemegy, de csak ugy, ha az agrár állam ezt nagyon bőven megfizeti. Az agrár államnak elmulaszthatlan kötelessége önmagát védeni, tehát iparkodni azon, hogy erős vámok védjék a nyersterményeket; csakhogy mig az önálló államoknál ezen védelem nemcsak lehetséges, de mondhatnám kötelességszerü is és az egész világ történelme mutatja, hogy ezen védelem nagyon hatályos, tehát kivánatos eszköz is, addig az összekapcsoltságban ennek a védelemnek az a következése, hogyha jó termés van Magyarországon, akkor a nyers termény kivitelre szorul, tehát a védvám nem érvényesül, ha pedig rossz termés van, akkor be kell hozni nyers terményeket és saját magának a gyomrát vámolja meg az ország. Ezek oly abszolut igazságok, melyeknek ellenmondani sem az elméleti, sem a gyakorlati téren nem lehet. Ezért lehetetlen nem kivánni, hogy végre-valahára Magyarország megszerezhesse az önállóságot a vámpolitikában, a melynek első következménye mindenesetre az lenne, hogy Magyarország magát az agrár terményekre nézve is védvámokkal vegye körül, mert Magyarországon nem áll az, a mi Németországban áll, a hol az államnak fele iparral, fele mezőgazdasággal foglalkozik és ebből él, hanem nálunk a népességnek 76 százaléka él mezőgazdaságból és igy természetesen első sorban az ipar-érdekek elhanyagolása nélkül a mezőgazdasági érdekeket kell megvédeni, mint az ország tulnyomó többségének érdekét. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Amde azon oknál fogva, melyet mondtam, közös vámterülettel a mezőgazdasági érdekeket megvédeni nem lehet, eddig sem lehetett, ezentul sem fog lehetni, mert lehetetlenséget lehetővé tenni emberi hatalomnak nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Most befejezném felszólásomat, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ha nem kellene még igen röviden észrevételt tennem arra vonatkozólag, a mit már beszédemnek egyik részében megemlitettem, hogy t. i. a 67-es alap ingadozik és a 67-es gépezet felmondja a szolgálatot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a tény szükségszerüleg, természetszerüleg, ugy mint a helyzet logikai fejlődése, s a történelem logikájának következménye a nemzetet békés uton a perszonál-unió felé vezeti. Ha ezen békés fejlődést erőszakos kézzel megakasztani akarná valaki, ezzel mást nem érne el, mint azt, hogy azt a meggyőződést csepegtetné a nemzet hazafias részébe, hogy békés uton Magyarországnak örök jogait érvényesiteni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én nem hiszem, hogy nem lenne tanácsos ezt a meggyőződést csepegtetni a magyar hazafiak keblébe, mert kettő közül egy az igazság: vagy erős a nemzet, és akkor ez a meggyőződés veszélyes lenne még az uralkodóra nézve is, vagy pedig gyenge a nemzet és akkor el kellene mondani azt, hogy: Finis Hungariae. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az én meggyőződésem az, hogy a nemzet erős és hogy egy ezredévig fog még magyar élni a független magyar hazában. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Azokból kifolyólag, a miket elmondottam,

Digitized by Google

nem fogadhatom el a költségvetést általánosságban még a részletes tárgyalás alapjául sem, hanem bátor vagyok pártom nevében egy határozati javaslatot beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*:

»Határozati javaslat: A kormány maga is kénytelen elismerni az ország anyagi helyzetének sulyos hanyatlását, az államháztartás költségeit mégis folyvást növeli, az adózó polgárokra rótt terhek folytonos növekedése immár a nemzeti tőkét, magát az adóalapot támadta meg. A kormány politikája, mely az ország érdekeit idegen befolyások érvényesülésének szolgáltatja ki, gazdasági téren tanusitott magatartásával lehetetlenné teszi, hogy a nemzet adózó képessége a növekedő szükséglethez viszonyitva arányosan gyarapodjék. A kormány gyarló politikája egyetlen lépéssel sem viszi közelebb a nemzetet az egységes nemzeti magyar állam kiépitéséhez, az állam egységét veszélyeztető széttagolási törekvésekkel szemben pedig nem eléggé erélyes. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Milliárdnyi összegre rugó adóbevételeink és törvényszabta joga és kötelessége daczára a kormány nem akarja, vagy nem képes az ország gazdasági önállóságának, függetlenségének és az ennek nyomán várható anyagi jólétnek előfeltételeit megteremteni, sem pedig a pusztuló gazdasági tényezők kizsákmányolását meggátolni. A kormánynak a 67-es alaphoz minden áron való ragaszkodásában nyilvánuló kishitüsége megakadályozza a nemzet jogos aspiráczióinak megvalósulását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugyanez a szellem az osztrák kapzsiság szolgálatába tereli az ország közgazdaságának legfontosabb érdekeit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kormány készületlenül áll a nemzetközi szerződések lejártának küszöbén, teljes bizonytalanságban hagyja a nemzetet a minden oldalról ellenünk készülődő támadásokkal szemben. Költségvetési jogunkat sérti a kiadások nagy részének eltitkolása által, mig viszont a bevételek önkényes előirányzásának segélyével tőkéket gyüjt az állampénztárban a helyett, hogy a legterhesebb adónemek leszállitását lehetővé tenné. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy a kormány saját programmja megvalósitását sem birja beváltani és saját közjogi alapja törvényeit sem birja végrehajtani, annak pedig, hogy az ország elérhesse politikai és gazdasági önállóságát és függetlenségét, teljes erejével utját állja: a képviselőház nem viseltetik bizalommal a kormány iránt és bevett szokása szerint a költségvetés megszavazását bizalmi kérdésnek tekintvén, a benyujtott előirányzatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadja el.« *(Hosszas élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Az elnöki széket Daniel Gábor foglalja el.

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljunk most már valakit a tuloldalról!)*

Buzáth Ferencz képviselő ur következik a szólásra. *(Mozgás és zaj jobbfelől. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek helyüket elfoglalni.

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az országgyülés egyik legfontosabb teendőjét kell, hogy képezze az állami költségvetés megbirálása, mert ebben jut kifejezésre a kormányzatnak összes ténykedése és az állami bevételek czélszerü és üdvös felhasználása; mert ebben kell keresnünk és találjuk is meg azon helyes irányt, mely az ország népe jólétének, boldogságának és a nemzet jövő fejlődésének képezi alapját, kiindulási pontját. A költségvetésben tehát mindenképen kifejezésre kell jutni a nemzeti érdekeknek és mint ilyennek ki kell terjesztenie figyelmét a legnagyobb kérdésektől a legkisebb érdekükig. Ezen szempontok figyelembe vétele mellett kétséget nem szenved, hogy a költségvetés nem csupán pénzügyi, hanem közgazdasági és politikai tekintetekből is mérlegelendő, sőt mondhatjuk, hogy ezek egymással szorosan össze vannak forrva és mint ilyen kell, hogy a birálat tárgyát képezze.

T. ház! A modern állam egész erejével hódol a czivilizáczió eszméjének, az állami élet mintaszerü berendezkedése és az állam hatalmi erejét növelni czélzó törekvése folytán, egész verseny fejlődik ki a nemzetek között. A fokozatos fejlődés és haladás eszméje mindinkább leszorul, mert mindent egyszerre birni óhajt, semmiben visszamaradni nem akar és ez utjában haladna is a végletekig, ha ez nem meritené ki az anyagi erők kutforrását. Ha pedig ebben az utjában feltartóztatják, beáll a visszaesés, nyomában a bajok egész sorozata és az általános elégedetlenség támad.

Ez a kép, t. ház, ráillik állami életünkre is, sőt mondhatjuk, áldozatai lettünk a czivilizáczionak, mert minden előrelátás, minden ok nélkül szakitottunk állami életünk hagyományaival, szokásaival, kivetkőztettük nemzetünket igaz magyar jellegéből, *(Ugy van! a néppárton.)* hódoltunk és hódolunk a nemzetközi divatnak és felfogásnak, soha sem azt nézzük és soha sem keressük, hogy mire is volna tulajdonkép szükségünk, hanem, hogy mi az, a mivel másokat megelőzhetünk, fölülmulhatunk, de a mit sok esetben nélkülözhetünk. *(Ugy van! a néppárton.)*

Az önök u. n. szabadelvü politikája is ebbe a nemzetközi labirinthusba tévedt és most nem találják meg a kivezető utat. A napi események kényszeritő hatása alatt elismerni kénytelenek ugyan, hogy baj van itt is, ott is, de az irányt megadni képtelenek, mert cselekedeteikben és tetteikben meg kell óvniok a szabad-

Digitized by Google

elvüség karakterét, azét a szabadelvüségét, a melynek az ország romlását, pusztulását, szegénységét és nyomorát köszönheti. *(Tetszés a néppárton. Mozgás jobbfelől.)*

Ily körülmények között aztán nem csodálkozhatunk, ha állami életünk egész vonalán a társadalmi és erkölcsi bajok meg az anyagiság és kimerültség tüneteivel találkozunk. Az ország, mondhatjuk osztálykülönbség nélkül, anyagi gondok közé került és mivel minden osztály érzi és tudja, hogy egymástól mit sem várhat mind az állam védő szárnyai alá menekül. Olyanok, a kik birnak még valamivel, azok kérnek és könyörögnek, a kiknek pedig már nincs veszteni valójuk, azok követelnek. Ámde, a mikor ezt teszik, nem veszik észre, hogy az az állam, a melyet igénybe akarnak venni, volt az, a mely nekik a rossz példát szolgáltatta, a mely nekik is vesztüket okozta és hogy azoknak a védő szárnyaknak nincsen meg a melegitő hatásuk, mert maguk is gyengék és nem a magasban röpködnek, hanem szárnyszegetten, kinosan a porondon vergődnek. *(Élénk tetszés a néppárton.)*

Ilyen nehéz viszonyok közt kezdődik meg a költségvetés tárgyalása, a melynek különös jelentőséget ad az a körülmény, hogy az ujonnan megalakult háznak először van most alkalma azzal foglalkozni.

Én mindenekelőtt pénzügyi szempontból kivánok észrevételeket tenni a költségvetésre a t. pénzügyminiszter ur beszédével kapcsolatosan; mielőtt azonban erre rátérnék, még egy pár kijelentésre vagyok kénytelen szoritkozni. Az első az, hogy miután a költségvetés megszavazása bizalmi kérdést képez és miután mi a kormány politikája iránt bizalommal nem viseltethetünk, ugy a magam, mint az országgyülési néppárt nevében, a melynek megbizásából is szólok, ki kell nyilatkoztatnom, hogy a költségvetést általánosságban sem fogadhatjuk el. *(Helyeslés a néppárton.)*

A másik pedig az, hogy miután a kormány a néppártnak a pénzügyi bizottságban csak egy tagsági helyet adott, minél fogva nincsen módunk és alkalmunk arra, hogy a költségvetést már a szakbizottságban is alapos birálat tárgyává tehessük, ezt most azzal vagyunk kénytelenek pótolni, hogy itt a plénumban veszszük a költségvetést alapos birálat alá. Ha azután ez hosszabb időt fog igénybe venni, akkor ne bennünket okoljanak, hanem azokat, a kik elvonják tőlünk a módot és alkalmat, hogy az illető ügyeket már a szakbizottságban birálhassuk meg és igy a plénum tárgyalását megkönnyitsék. *(Élénk tetszés a néppárton.)*

T. ház! Ha az 1900. évi költségvetést és az ugyanazon évi zárszámadást összehasonlitjuk, mindjárt szemünkbe ötlik az a nagy eltérés, a mely e kettő közt fenforog. Igy a rendes szükségleten kivül 20,700.000 korona fordittatott rendkivüli kiadásokra és ezek fedezése mellett is még mindig 18,300.000 korona a pénztári felesleg. A költségvetési előirányzat és a zárszámadás eredménye közt fenforgó emez óriási differenczia nem igen bizonyit a költségvetés realitása mellett, valamint az a körülmény sem, hogy a kormány 20.700,000 korona rendkivüli kiadást volt kénytelen tenni, a mi ismét igazolja azt, hogy a kormány még egy évre sem képes a szükségletet megállapitani, hanem oly tetemes pótkiadásokhoz kénytelen folyamodni, a melyeknek fedezése egyenesen a zárszámadás esélyétől és eredményeitől függ, és a melyeket, a mint a pénzügyminiszter ur magát kifejezte, vagy a pénzkészletekből, vagy külön hitelmüveletek utján kellett volna fedezni, mindenesetre azonban az államháztartás egyensulya lett volna általa megzavarva. Ebből azután az következik, hogy nélkülözzük a kormányzásban az öntudatosan, czéltudatosan, előrelátóan vezető kormánypolitikát, a mely pedig egy kormányzatnak princzipiumát kellene, hogy képezze.

Szó fér azonban még a költségvetés realitásához azért is, mert különösen az ujabb időben az a helytelen irányzat kapott lábra, hogy az állami szükségleteknek nagy és tekintélyes részéről külön törvényben gondoskodnak. Ez pedig a budgetjognak egyszerüen kijátszása, *(Ugy van! balfelől.)* mert az állam összes szükségletei a költségvetés keretébe illesztendők be, azoknak fedezetéről ott kell gondoskodni, a mi, ha tényleg megtörténnék, s ha a zárszámadások fényes eredménye szerint is állitanák egybe a költségvetést, már is megállapittathatjuk, hogy államháztartásunkban hiány van. A költségvetésnek minden olyan egybeállitása tehát, a mely nem a tényleges állapotoknak felel meg, elitélendő és kárhoztatandó, mert sok félremagyarázásra és félreértésre szolgáltat alkalmat. Igy azután nem lehet csodálkozni, ha a pénztári feleslegek látása mozgásba hozza a társadalom minden rétegét, a mely egyrészt az elviselhetetlen közterhek apasztását kéri, másrészt mindenféle egyéb kérésekkel áll elő, hogy a nehéz megélhetési viszonyokon is könnyitve legyen.

Ily körülmények között felmerül a kérdés és jogosan, hogy a költségvetés ilyetén egybeállitása nem szándékosan és bizonyos czélzattal történik-e, hogy Önök, kik minden osztrák követelés előtt takarodót fujnak, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* előkészitsék a talajt az amugy is lidérczmyomásként ránk nehezedő közös hadügyi kormány igényeinek fokozására *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* és hogy a közös költségek viselése arányának megállapitására az osztrákoknak biztató alapot szolgáltassanak. *(Ugy van! balfelől.)* Mindenesetre azonban áll az, hogy a költségvetésnek mesterséges összeállitása az országnak kárára és veszélyére válik. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Azt mondja a t. pénzügyminiszter ur, hogy az ország közgazdasági helyzetében, különösen az ország agrikulturális jellegénél fogva a rugékonyság és a csapások kiheverésére való képesség sokkal nagyobb, mint a mennyire gondol-

Digitized by Google

nók. Hogy mennyire nem a helyzet ismeréséből vagy — hogy enyhitsek a kifejezésen, félreismeréséből *(Derültség jobbfelől.)* — származik a t. pénzügyminiszter urnak e nyilatkozata, erre nézve szolgáljanak bizonyitékul a következő adatok. *(Halljuk! Halljuk!)* Az elmult évben 514.263 birtok cserélt gazdát, ebből egy negyedrész örökség, a legtöbb kényszereladás, árverés folytán. Ezen egy esztendőben bekebeleztek 678 millió koronát, — 334 millió koronát visszafizettek, — egy év alatt tehát 344 millió korona uj teher kebeleztetett be.

De hogy mennyire mobilizálódik nálunk az ingatlan, ezt az állami jogilletékekből befolyó jövedelemből is megállapithatjuk, mert e czimen az országnak 46,250.000 korona bevétele volt.

Barta Ödön: Nagyon szomoru bevétel!

Buzáth Ferencz: A bélyegből pedig befolyt 30,660.000 korona. Ebből meg következtetni lehet arra, hogy a perek ijesztő módon szaporodnak és hogy az ország fizetési kötelezettségének mennyire nem képes eleget tenni.

Hogy a személyi hitelt is mily óriási mértékben igénybe veszik Magyarországon, e részben én nem nézem a bankok kimutatásait, mert én a költségvetés egy tételéből ezt körülbelül, ugy nagyjából, meg tudom itélni, ha az államnak a bélyegzett ürlapok jövedelméből 4,003.911 korona bevételét tekintem.

Hogy nem állunk jobban az állami bevételeknek egyéb ágaiban sem, erre nézve legyen szabad csak néhány adatot felhoznom. Az egyenes adónál 225,851.664 korona bevétellel szemben 60,272.000 korona hátralék szerepel. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A fogyasztási adóknál 176,937.000 korona bevétellel szemben 39,073.000 korona hátralék van. A késedelmi kamatoknál 2,073.000 korona a bevétel, és, t. ház — erre különösen kérem becses figyelmüket — a mig végrehajtásokra, adóbeszedésekre csak 57.000 frt és 371 korona volt előirányozva, tényleg 1,035.994 korona folyt be. *(Élénk mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És, mig e czimen 1899-ben csak 470.000 korona volt a hátralék, már 1900. évben e mellett az óriási bevétel mellett is 1,563,525 koronát tett az ki. *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Gyönyörü haladás!)*

Ezek az adatok igenis igazolják, hogy a nemzet ellenálló ereje teljesen megtörött és hogy az állam bevételei többé nem a nemzet gazdasági és pénzügyi erőforrásaiból táplálkoznak; hogy a nemzet fizetési kötelezettségének ma már egyáltalán teljesen képtelen eleget tenni; szükségletei egy nagy és tekintélyes részének fedezésére hitelt kénytelen igénybe venni, a minek a jövőben is előreláthatólag bekövetkezendő ismétlése folytán előbb-utóbb be fog következni az, hogy a hitelforrások bedugulnak és ez állami életünkben is nagy zavarokat fog előidézni. *(Ugy van! balfelől.)* Ily körülmények között, valóban nem marad más hátra, mint hogy a legszigorubb takarékosság elvét alkalmazzuk, hogy a költségvetést revideáljuk és onnan minden felesleges kiadást ki kellene törölnünk. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A rohamos haladást és fejlődést lehetőleg mérsékelni, fokozódó igényeinket pedig redukálnunk kell *(Ugy van! balfelől.)* és fel kellene hagynunk mindenféle modern ujitással, mert ezek rengeteg pénzbe kerülnek, s mert ha ezeket nem teszszük, ugy erős hitem és meggyőződésem, hogy nagy bajok előidézőivé lehetünk. Különben a helyzet nehéz voltát beszédének egy másik részében maga a pénzügyminiszter ur is elismeri, a midőn azt mondja: »Az ország közgazdasági helyzete, különösen mezőgazdaságunk, iparunk és kereskedelmünk általános pangás és válság között él.«

Ebből láthatjuk, hogy a zárszámadás eredménye az ország teherviselői képességével nincsen arányban és ha az eredmények a zárszámadásban fényesek is, ez sok egyéb más körülménynek tudható be. Betudható első sorban adórendszerünk hibáinak, a melyek szerint az állampolgárok egyenesen ki vannak szolgáltatva az adóközegek önkényének és visszaélésének, a kik tetszésök szerint fokozhatják az adót addig, a meddig a pénzügyi kormányzatnak tetszik, *(Ugy van! a baloldalon.)* másrészt az adóbehajtás körül kifejtett óriási tevékenységöknek, a melyre buzditást egyenesen a pénzügyi kormányzattól nyernek, a midőn a rendes szükségleten kivül az adóbeszedés és adóbehajtás körüli működésre, jutalmazásokra és kitüntetésekre még külön 884,000 koronát forditanak a költségvetés szerint. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Betudható az továbbá az indirekt adóknak is, a melyeknek jövedelmei immár megközelitik egyenes adóbevételeinket. Szóval egész határozottan megállapithatjuk azt, hogy az egyenes és közvetett adók nyomasztó sulya alatt görnyedő mai nemzedék nehéz közgazdasági helyzetének felidézésében ezen faktoroknak tekintélyes részök van. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ily körülmények között kiváló fontossággal birna az uj adóreform kérdése. A t. pénzügyminiszter urnak egyik elődje, Wekerle Sándor, már 1893-ban kilátásba helyezte azt.

A t. pénzügyminiszter ur először az 1899-iki költségvetés tárgyalása alkalmával emlékezett meg róla, az 1900-iki költségvetés tárgyalásakor pedig azt mondotta, hogy ezen adóreformok egy része kész, azonban azokat azért nem terjesztheti elő, mert a képviselőház utolsó ülésszakát nem tartja tárgyalásra alkalmasnak. Most meg azt mondja, hogy ezen adóreformok egy része igaz hogy kész, de most meg azért nem terjesztheti a ház elé, mert ezen adóreformok a terheknek bizonyos apasztásával fognak járni, már pedig az ország közgazdasági helyzete oly sulyos, hogyha ezeket az adóreformokat most léptetnék életbe, ez az államháztartás egyensulyában zavarokat idézne elő. Ezzel szemben áll

Digitized by Google

azonban a pénzügyi bizottság mostani jelentése, mely szerint a pénzügyminiszter ur azt a kijelentést tette, hogy ezek az adóreformok még csak az év végére lesznek készen és igy csak akkor lesz abban a helyzetben, hogy a törvényhozáshoz azokat beterjeszsze. A pénzügyi kormányzat ebben a kérdésben nem jár el azzal az őszinteséggel, a melyet eme fontos ügy körül az ország közvéleménye tőle joggal megvárhatna. Én azonban azt hiszem, hogy ezek az adóreformok nem a terheknek kevesbitésével, hanem bizonyos mérvü fokozásával fognak járni — legalább azt lehet következtetni abból, amit a pénzügyminiszter ur az 1900. évi költségvetés alkalmával felhozott, midőn a ház-osztályadó eltörlését és helyére egy fokozott házbéradó beillesztését, a tisztviselők eddigi adómentes lakbérilletményének a jövőben való megadóztatását, a kereseti adónál a bevallási kényszer alkalmazását büntető szankcióval és az általános jövedelmi pótadó eltörlését helyezte ugyan kilátásba, de helyére egy uj kereseti adó beillesztését vette tervbe — progressziv alapon. Ezzel azonban ujat nem mondott, mert az általános jövedelmi pótadó a kereseti adónál ma is progressziv alapon van szervezve és csak arról lehet szó, hogy több fokozatot fog megállapitani, mint a mennyit a mostani törvény állapit meg.

Amde a t. pénzügyminiszter ur programmjában nem szerepel a földadó leszállitása. Erre nézve csak annyit mond, hogy az általános jövedelmi pótadó eltörlésével a földbirtok ugy is meg fog egy bizonyos tehertől szabadulni. Pedig ez csak akkor állana, ha az uj kereseti adó a földbirtokra nem vonatkoznék. De vegyük azt, hogy nem fog vonatkozni, azonban mivel a földbirtok ma már az országban igen meg van terhelve és a bekebelezett terhek számitásba jönnek az általános pótadónál, ez a földre egyáltalában terhet nem is képez, hanem a pénzügyminiszter azon okból, hogy ezt a nullifikált adót jövőre mégis valami oly adóalappá tegye, hogy belőle mégis legyen jövedelem, eltöröli az általános jövedelmi pótadót, hogy azután kereseti adó czimén a magyar földet még jobban megadóztassa. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)*

Én egy alkalommal már rámutattam arra, hogy Magyarországon a földadót le lehet szállitani a nélkül, hogy ez az állami földbirtokból befolyó 68 millió korona jövedelmünket kisebbitené, sőt talán bizonyos mértékben a földből még nagyobb jövedelmet is lehetne elérni. Rámutattam arra a visszás helyzetre is, hogy Magyarországon mind nagyobb és nagyobb mértékben kerül a birtok idegen kezekre és hogyha van valami igazságtalanság itt, ugy én ezt abban látom, hogy ezek az idegen honosok, a kik véradót nem fizetnek, a kik a jövedelmüket külföldön költik el s igy fogyasztási adókban nem osztozkodnak, a kik idegen tiszteket tartanak birtokaikon és a kik ezáltal germanizálnak és a nemzet kulturális törekvéseinek utját állják, *(Ugy van! balfelől.)* ezek fokozottabb adófizetésre nem kényszerittetnek. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)*

Ne gondoljuk azt, hogy itt valami csekély jövedelméről van szó az államnak, hiszen a földbirtoknak már 20 százaléka van idegen honosok kezében és ez nap-nap után nagyobb mérvet ölt; épp ma nyujtott be a földmivelésügyi miniszter ur egy törvényjavaslatot, a mely egy határszéli birtok megvételét az állam által hozza javaslatba. Most olvastuk egy pár nap előtt, hogy Zemplén vármegyében ismét két óriási terjedelmü határszéli birtok került idegen kezekbe. Ha már az emlitett birtokot a t. miniszter ur megvette, ugyanazon a czimen ezeket az idegen kezekbe került birtokokat is meg lehetne venni; mert azt még sem lehet eltürni, hogy az ország földbirtokainak mind nagyobb százaléka idegen kezek közé kerüljön.

Hát, t. ház, reám a pénzügyminiszter urnak egész adóreform-tervezete nem azt a benyomást teszi, hogy az adóteher apasztásával fog járni, hanem ellenkezőleg, bizonyos mérvü felemelésével. Ezen adóreform a ház elé való terjesztésének szerintem nem az az akadálya, hogy az ország jelenleg közgazdasági tekintetben sulyos, nehéz helyzetben van, tehát ilyen adóapasztással járó adótörvény életbeléptetése az államháztartásban zavarokat idézne elő; hanem a t. miniszter ur be akarja várni a gazdasági föllendülést, hogy akkor azután az adófelemelésre vonatkozó törvényeket a képviselőház elé terjeszsze, a midőn azoknak tárgyalása nem csinálna olyan nagy reszenzust, mint a minőt keltene az ma, ha beterjesztené. Nekem az az erős meggyőződésem, hogy a kormánynak a nemzeti érdekek iránt semmiféle fogékonysága nincs. És miután az adóreformoknak megalkotása után, ha azok életbeléptettettek, egy-két év alatt azokat nem lehet megváltoztatni, mert több évtizedre szóló alkotások az ilyen adótörvények: én nem bánom, ha ezen adóreformok beterjesztése elhalasztatnék oly időre, a midőn oly kormány fog az önök helyében ülni, mely több érzéket, igazságot tanusit a nép közérdekü ügyei iránt, mint a minőt önöknél tapasztalunk.

T. ház! A pénzügyminiszter ur utolsónak jelölte programmjában a községi pótadó kérdését; ez pedig maga is bir legalább oly fontossággal, mint az egyenes adó kérdése. Sőt bizonyos tekintetben még az államot is nagyon közvetlenül érinti. Igy, hogy többet ne emlitsek, itt vannak a körjegyzők. Ezek teljesen állami funkciókat végeznek, katonai ügyekkel, adóügyekkel foglalkoznak, a legujabb időkben pedig állami anyakönyvvezetők is, ugy, hogy tulajdonképeni hivatásukra, hogy a községi adminisztrációba befolyjanak, azt irányitsák, idejük nincsen. Ha a községi tisztviselőket az állam egészen a maga teendői számára veszi igénybe, akkor tessék az ezen tisztviselők fizetésével járó terheket is az államnak átvennie. Hasonló a körorvosi

Digitized by Google

intézmény is. És itt legyen szabad felemlitenem azt a visszás helyzetet, hogy az ország legszegényebb vidékein még ma is 172 körorvosi állás nincsen betöltve. De itt jön azután a sérelem; hogy annak daczára, hogy e körorvosi állások nincsenek betöltve, azért az illető községektől a körorvosi illetményeket behajtják, de azon kivül azok a községek kénytelenek minden közegészségügyi ellátást külön fizetni, tehát kétszeresen vannak ezen a czimen megadóztatva.

De helytelenitenem kell a kormánynak azt az eljárását is, hogy az állami feladatoknak tekintélyes részét városokra és községekre háritja át és különös intézmények létesitésével oly terhek elvállalására kényszeriti, a melyeket különben viselni nem tartoznának és a mely terheknek viselése azután az illető községeket nagyobb pótadó kivetésébe kergeti.

Továbbá az 1886. t.-cz. 137-ik §-a szerint egyes birtokosoknak jogczim adatik arra, hogy a községi pótadóra nézve hat évről hat évre a községgel kiegyezzenek. Igaz, hogy a község nem kénytelen ezt elfogadni; csakhogy ez leginkább olyan vidéken van alkalmazásban, a hol szegényebb községek vannak, a melyek az illető birtokos befolyása alól magukat emanczipálni nem képesek, és igy a községi lakosság sokkal nagyobb terhek elvállalására van kényszeritve, mint a mennyi az egyenlő adófizetés mellett reá jutna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, egy körülményt kivánok még a t. kormány figyelmébe ajánlani, és ez az, hogy tudomásom szerint számos erdőterület az országban nincs községi körzetbe felvéve. Nem merem mondani, mert nem tudom, hogy fizetnek-e egyenes adót, de merem állitani, hogy községi pótadót egyáltalában nem fizetnek és ennek következtében igen sok községnek jóval nagyobb pótadót kell fizetnie, mint a mennyi illetné.

Most áttérek a pénzügyminiszter ur beszédének egy igen fontos részére, a mely a tisztviselők helyzetére vonatkozik. Azt mondja a t. pénzügyminiszter ur, hogy a tisztviselők fizetését nem lehet a költségvetésben rendezni, mert ez óriási nagy összeget igényel és különben is a rendezésnek a tisztviselők minden kategoriájára kell kiterjeszkednie. Szerinte tisztviselői fizetéseket csak ugy lehet rendezni, ha a tisztviselők számát apasztjuk és az ügykezelést egyszerüsitjük. Pedig a kormánynak minden irányitásával, a törvényhozás által ujabban hozott összes törvényeinkkel nagymérvü személyszaporitások vannak összekötve. Igy csak 1900-ban is 3000 uj állást rendszeresitettünk, most pedig 2256 állás van ismét rendszeresités alá véve, a mi 5,650.931 korona költséggel jár, és ma már az állami tisztviselők javadalmazása tekintetében budgetünk 183,336.998 koronával van megterhelve. A költségvetésnek, azaz a bevételeknek 18·66%-a fordittatik a tisztviselők javadalmazására. Hogy a tisztviselők fizetése kifogás alá esik, azért egyedül a szabadelvüséget lehet felelőssé tenni, a szabadelvü kormányokat, a melyek a multban állásokat rendszeresitettek, csakhogy kortesszolgálatokat jutalmazzanak, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és az állások szervezésénél is nem a magasabb államszempontokat vették figyelembe, hanem mindannyiszor államhatalmi érdekeket tartottak szem előtt és a tisztviselőket ugy fegyelmi, mint egyéb szolgálati ügyekben egyenesen odalánczolták a hatalom életfájához, megfosztva őket függetlenségüktől és önállóságuktól. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Magam is azt hiszem, hogy tényleg a tisztviselők helyzetén változtatni kellene. A t. pénzügyminiszter urnak ama felfogásában azonban nem osztozom, hogy a rendezésnek ki kell terjednie minden kategoriára, mert hiszen ilyet teljesiteni az állam mai sulyos anyagi helyzetében képtelenek vagyunk. Nincs is erre szükség, mert bármily nehéz helyzetben vannak is a tisztviselők, a mai sulyos megélési viszonyok közt a tisztviselői állás a legbiztosabb, a legkeresettebb és legkedveltebb foglalkozási ág. És ha rendezni való kérdés van, szerintem csak arról lehet szó, hogy az alsóbbfoku tisztviselők helyzetén segitsünk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* A tisztviselőknek ugyanis az a bajuk, hogy alsóbb fokban oly csekély a fizetésük, hogy abból megélni képtelenek. Igy aztán kénytelenek adósságot csinálni, és ha aztán előléptetés folytán jobb állásba is kerülnek, a fokozottabb igények kielégitése végett ismét uj adósságokat csinálnak, mig végre elmerülnek. De ha a tisztviselők megélését az alsóbb fokban lehetővé teszszük, akkor segitve lesz rajtuk a felsőbb fokon is, mert ezáltal alsóbb fokban nem lévén kényszeritve adósságot csinálni, a felsőbb fokban szervezett fizetésből azután tisztességesen megélhetnek.

Azonban a tisztviselők helyzetét csak egy általános nagy reform keretében lehet megoldani. *(Halljuk! Halljuk!)* Fel kell ölelni a rendezésnél mindazon kérdéseket, melyek azzal szoros összefüggésben vannak. Igy mindenekelőtt megalkotandó a szigoritott egyéni felelőségen alapuló szolgálati pragmatika, *(Helyeslés balfelől.)* továbbá a nyugdijtörvény reviziója, mert e czimen már 20,500.000 korona kiadásunk van, és ez évről-évre nagy mértékben szaporodik. Különösen eltörlendők a miniszteri, főispáni nyugdijak, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mert ezek politikai és bizalmi állásokat képviselnek, a hol a nyugdij élvezetét nem a munkaképtelenség, hanem a bizalom mértéke, annak elvesztése szabja meg. Rendezendő továbbá a nyugdijazottak alkalmazásának a kérdése is, mert az még sem járja, hogy a munkaképes emberek magukat nyugdijazzák és a magánéletben dusan javadalmazott állásokat foglalnak el, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* sőt még közpályán is működnek és igy fizetést és nyugdijat huznak egyszerre. Kimondandó volna ezen esetben a nyugdij élvezetének bizonyos mértékben való korlátozása.

Digitized by Google

(Helyeslés balfelől.) Még egy fontos törvény volna alkotandó a tisztviselőkre nézve és ez azok össszeférhetlenségi ügyére vonatkozik, kimondásával annak, hogy tisztviselő sem magán, sem semmiféle tiszteletbeli állást el nem vállalhat. T. ház! Fontos ugyan, hogy a képviselőház megalkotta a képviselők összeférhetlenségéről szóló törvényt, azonban ezzel azt a nagy czélt, hogy a közéletet minden visszaéléstől megtisztitsa, még el nem érte. Mert bár fontos dolognak tekintem, hogy a képviselő a maga állását saját érdekeinek kihasználására föl ne használja, de ez áll még fokozottabb mértékben a köztisztviselőkre nézve is, a kik közt nem egyet találunk, különösen felső fokban, a ki dusan javadalmazott állást tölt be, nagymérvü közgazdasági tevékenységet fejt ki és hivatalos állását, tekintélyét felhasználja, igen sok esetben egyenesen a közügy kárára. Azonkivül a magántevékenység idejének egy részét leköti, az ügyek intézésében a figyelmét elvonja; már pedig az állam tőle mint fizetett tisztviselőjétől megkivánhatja, hogy minden idejét hivatalának szentelje és tisztán a közügy szolgálatában álljon. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Az egyházpolitikai törvények a nemzet hitéleti, társadalmi és erkölcsi életére olyan káros kihatással voltak, hogy a veszély elháritására mindent elkövetni hazafias kötelességünk. Meggyőződésem, t. ház, hogyha az egyházpolitikai törvények nem lettek volna befolyással a néppárt alakulására, a mindennapos tapasztalat most hozta volna össze ezt a pártot, hogy a bajok orvoslásáról gondoskodjék. Ujabb időben nagyon sokat felvetik azt a kérdést, hogy az államnak fejlődésében nagy szükség volna egységes társadalomra. Igaz, hogy nagy szükség van, de az egységes társadalmat előbb meg kell teremteni, mert soha társadalmunk annyira széttagolva nem volt, mint jelenleg, s ez tisztán az egyházpolitikai törvények eredménye, a melyek a felekezetek közé viszályt dobtak, egymás iránt féltékenységre, gyülöletre késztették. Nekem meggyőződésem, hogy mindaddig, mig az egyházpolitikai törvények revizió alá nem vétetnek és a keresztény felekezetek sulyos sérelmei nem orvosoltatnak, addig egységes társadalomról beszélni nálunk a mesék országába tartozik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Nagy sérelem továbbá azt is hinni, hogy az egyházpolitikai törvények megalkotásával véget értek a keresztény, sőt mondhatjuk kizárólag katholikus sérelmek. Nem, t. ház, ez csak a kezdet, a melynek véghatárát ma még megállapitanunk nem lehet. Ott van az egyetemi keresztcsonkitás ügye, hol a tettesek büntetlenül menekülhettek; az egyetemi keresztény fiatalság mozgalmának önök által való elitélése, rágalmazása és üldözése, a mely önöknek oly nagy fejtörést okoz, hogy még ujévi beszédükben is megemlékeznek erről, ezer gondjaik között; ott van a jogbölcseleti tanszék tanárának hazafiatlan előadása, *(Egy hang a baloldalon: Pikler!)* a melylyel megmételyezi a fiatalságot. A helyett, hogy ezt a tanárt fegyelmi alá vették volna, állásától felfüggesztették és elcsapták volna, inkább ezt a fontos tantárgyat a kötelező tantárgyak sorából kihagyták, csak azért, hogy a tanszabadság leple alatt továbbra is az ifjuság gondolkozásának megrontója legyen, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* hogy a fiatalság a tudománynyal ne a szeretetet, hanem a gyülöletet vigye be az életbe. Ott van a t. miniszterelnök ur rendelete, hogy a katholiczizmusnak 900 éves jubileuma alkalmából a középületekre zászlót kitüzni nem volt szabad. Ott van a katholikus autonomia kérdése.

Rakovszky István: No az szép!

Buzáth Ferencz: Az alapokat, alapitványokat és iskolákat kiadni nem akarják; a katholikusokat tovább is gyámság alatt fogva tartani akarják; nem akarják őket abban a szabadságban részesiteni, a melyben a többi vallásfelekezeteket. Azt mondják, ezt akadályozzák meglévő törvényeink. Csodálatos dolog, hogy nálunk Magyarországon minden törvényt meg lehet változtatni: csak azok, melyek a katholikusok érdekeit sértik, önök által örök és változhatatlan törvényeknek vannak feltüntetve.

Rakovszky István: Áttérünk a zsidó vallásra.

Buzáth Ferencz: A katholikus lelkészek kongrua ügye még mindig a levegőben csüng. Ez annál elszomoritóbb, mert a katholikusok oly tekintélyes vagyonnal rendelkeznek, hogy ezt a kérdést már régóta nagyon könnyen meg lehetett volna oldani. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mondhatom, szégyenteljes állapot az, midőn ezek a lelkészek, a megélhetés nehéz gondjai miatt az államhoz kénytelenek fordulni könyöradományokért, és az állam által nekik odadobott morzsákon kénytelenek élősködni. Ideje már, hogy ez a függő kérdés végre rendezve legyen.

Végül, t. ház, a t. miniszterelnök ur a felirati vitában szükségesnek jelezte a curiai biráskodásról szóló törvény megváltoztatását. Csodálatos dolog, hogy ezen törvénynek hiányait a t. miniszterelnök ur nem abban vélte felfedezni, hogy a választás joga kiterjesztessék, a titkos szavazás behozassék, *(Felkiáltások a baloldalon: Dehogy!)* a választó-kerületek mai igazságtalan helyzetén változtatás történjék, hanem felfedezte a curiai biráskodásról szóló törvénynek egy hiányát abban, hogy miután a lelkészeknek a mostani választás alkalmával sikerült az ellenzéknek, különösen a néppártnak zászlaját győzelemre juttatni, s hogy e kanczel-paragrafus alkalmazása mellett is a lelkészeknek a népre befolyásuk van. Önök tehát, hogy az országban szabadon gazdálkodhassanak, miután a nemzet ellenálló erejét már különben is teljesen megtörték: a lelkészek szabadságát is korlátozni akarják, hogy igy azt tehessék az országban, a mi tetszik. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Digitized by Google

Arra nézve, hogy milyen másképen gondolkoznak más államokban, legyen szabad csak egy kis hirt felolvasnom — nem néppárti ujságból ollóztam ki — a Budapesti Hirlapból. Ez a hir szól a New-Yorkban egy pár hónappal ezelőtt megtartott polgármester-választás előzményeiről, és pedig a következőkben: »New-Yorkban most van a polgármester-választás. Két párt áll egymással szemben: a reform-párt és a Tamany-párt. Az utóbbi a new-yorki plutokraták pártja, s minden követ meg is mozgat hathatós eszközével, a pénzzel. Félmillió dollárt oszt szét holnap ez a párt New-York szegényei között, hogy az ő jelöltjére Sheherd-re szavazzanak. A reform-párt épen az ellenkezőjével akar hatni a választókra, s ugy látszik, ezen a párton van a papság. Holnap ugyanis imádkoznak New-York számos templomában, hogy a reform-párt jelöltje Low kerüljön ki győztesen a választásból. Ugyanezekben a templomokban kortes-beszédeket mondanak, s a szónokok erősen elitélik a Tamany-pártot, hogy fél millió dollárral akarja megvásárolni New-York polgármesteri székét. A reform-pártnak különben még egy erőssége van, az ő jelöltjükre szavaz Amerika elnöke, Rosevelt is, a ki a választásra Washingtonból New-Yorkba utazik.«

T. képviselőház! Ki merné mondani, hogy a szabad állam ezzel a reakczió szolgálatába lépett? Hiszen ez nem azt mutatja, hanem azt, hogy még egy olyan állam is, mint az Egyesült-Államok, mely szaturálva van a szabadság és a szabadelvüség eszméjével, belátja, hogy a hol egyszer a korrupczióval kell harczolnia, sikeresen mással, mint a vallás erejével, nem képes felvenni a harczot; és az ily állam is sulyt fektet arra, hogy a nemzet csak a tiszta erkölcs alapján állhat fenn és fejlődhetik. Önök azonban egészen másképen gondolkoznak. Önök a mi hasonló irányu törekvésünket egyszerüen lehetetlenné akarják tenni. Más államokban a kisebbséget megbecsülik, önök egyszerüen proskribálják, le akarják szoritani a politikai élet mezejéről. De különben mi mást is várhatnánk mi, az önök szabadelvüségétől és szabadságszeretetétől, mint rablánczokat? Azonban erős hitem és meggyőződésem, hogy azt szét fogja tépni az ország keresztény népének tántorithatatlan hazaszeretete és hithüsége. *(Éljenzés a néppárton.)*

És most áttérek, t. képviselőház, a jelenleg napirenden levő aktuális kérdésekre, első sorban a kiegyezés kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* A mult országgyülésről maradt reánk örökségképen a vám- és kereskedelmi szerződésnek Ausztriával ujból való megkötése, a melynek egyik legnagyobb akadályául az szolgált, hogy Ausztriában a pártok oly bomlasztólag hatottak az osztrák parlamenti viszonyokra, hogy Ausztria ugyszólván megszünt alkotmányos tényező lenni. Az 1896-ik évi képviselőválasztással, a mely mindennek volt nevezhető, csak alkotmányos küzdelemnek nem, a Bánffy-kormánynak az volt a czélja, hogy miután Ausztriával a kiegyezést alkotmányos uton többé létrehozni nem lehet, oly többséget szervezzen, a mely a törvény egyenes mellőzésével és kijátszásával, az alkotmány ellen irányzott merénylettel a nemzet egyenes kárára és veszélyére hozza létre ezt a kiegyezést. Sikerült is ilyen többséget létrehoznia, azonban az egyesült ellenzék összetartásának, erélyes fellépésének sikerült megakadályozni, hogy a többség a nemzetnek árulója lehessen. A t. miniszterelnök ur a kérdést az általa feltalált formulával ideiglenesen rendezte, csak provizóriumos állapotot teremtett, miáltal időt és haladékot nyertünk a kérdésnek végleges rendezésére. Hogyan és miként akarja a t. miniszterelnök ur ezt a kérdést rendezni, arról semmiféle tudomásunk sincs. Azonban némileg megvilágitják a helyzetet az ujévi beszédek, de különösen az a jelenet, a mely Ausztria fiókparlamentjében, a Lloyd-klubban, legközelebb lejátszódott. *(Derültség a néppárton.)* Ebből azután megtudtuk azt, hogy a szabadelvü párt a közös vámterület alapján áll; megtudtuk azt, hogy a 12-ik órában vagyunk, és hallottuk a miniszterelnök urnak azt a dicsekvését, hogy az ország közvéleménye az ő politikája mellett döntött.

Rakovszky István: Száli! Száli!

Buzáth Ferencz: Hát, t. képviselőház, én alkotmányos szempontból nem vonom kétségbe, tökéletesen igazsága van a t. miniszterelnök urnak, a többség az ő politikája mellett nyilatkozott. De azt az egyet már merem tagadni, hogy önök a nemzettől másra nyertek volna felhatalmazást, mint az 1867: XII. t.-cz.-nek végrehajtására és pedig vagy a közös vámterület, vagy pedig az önök által kétségbevont, de a Széll-formulának most már semmiféle magyarázást nem türő értelmezése szerint az önálló vámterület alapján. Már most kérdem én a t. miniszter urtól: képesek-e erre, vagy sem? Ha nem képesek, miért nem világositották fel a nemzetet a választások alkalmával? A miniszterelnök urnak már akkor is ismernie kellett a helyzetet; meglepetésszerüleg az azóta bizonyára nem változott. Nem tette. Miért? Mert nem volt hozzá bátorsága, mert ha lett volna, ma nem dicsekedhetnék ezzel az óriási többséggel, a melyet a törvényes jognak védelme czimén a nemzettől kicsikart, de a melyet most cserben hagyni készül . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit akarok cserben hagyni?

Buzáth Ferencz: Cserben akarja hagyni a törvényes alap védelmét.

Azt is mondja a miniszterelnök ur, hogy a 12-ik órában vagyunk. Hát mit titkolóznak? Önöknek, mint valóságos belső titkos tanácsosoknak megengedem, hogy egymás közt sok titkolni valójuk van, *(Derültség a néppárton.)* de a nemzet előtt senkinek semmi körülmények között

Digitized by Google

semmi titkolni valója nincs és nem lehet. *(Élénk tetszés a néppárton.)*

T. képviselőház! Önök csak zavarokat akarnak felidézni, kényszerhelyzetet akarnak teremteni. Mi ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy ezt a játékot tovább türni nem fogjuk . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Melyiket?

Buzáth Ferencz . . . és hogy hazafiságunk egész erejét viszszük harczba az önök nemzetrontó politikája ellen. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Épp ily bizonytalanságban vagyunk a quóta kérdésében is. A t. miniszterelnök ur magáévá tette a quótabizottságnak álláspontját. A quótabizottság először arra az álláspontra helyezkedett, hogy a régen érvényben volt quóta sem felel meg a nemzet teherviselési képességének és igy az osztrák követeléseket magától elutasitotta. Később azután ezeknek minden törvényes alap nélkül részben helyet adott és ez a nemzetre nézve évi 6 millió korona uj tehernek a költségbe való beillesztését jelenti. Már most ha tekintetbe veszszük, hogy a hadügyi kormányzatnak ugy a hadsereg, mint a haditengerészet fejlesztése szempontjából nagymérvü követelései vannak, sőt a miként olvassuk, már a legközelebbi időben a delegáczióban esetleg egy 150—200 milliós beruházásról lesz szó, a melyet uj ágyuk és uj hajóknak beszerzésére akarnak forditani, azonfelül itt lóg a fejünk fölött most még az ujonczlétszám felemelésének kérdése is, ugy, hogy ezen a czimen is a felemelt quóta arányában mind nagyobb terhek elvállalására leszünk kényszeritve: nem tudom tehát eléggé elitélni a kormánynak azt az eljárását, hogy a törvényes alapnak elhagyásával . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Melyiknek?

Buzáth Ferencz: . . . ilyen veszedelmes térre lépett és ilyen terhek elvállalására kényszeritette bele az országot.

Azt mondom, hogy a miniszterelnök ur és a kvótabizottságnak az a politikai indoka, hogy azért egyezett bele a magasabb kvótába, hogy ezáltal ezen bizonytalan helyzetnek végre véget szakitson, teljesedésbe nem ment, mert az osztrák parlamenttel soha eddig a kvótát elfogadtatni nem lehetett és a kérdés évről-évre mindig királyi döntéssel rendeztetett. Továbbá az osztrák kvótabizottság azt a követelését, hogy a kvóta megállapitásánál az indirekt adók is számitásba vétessenek, soha fel nem adta. Ezt fentartotta a jövőre is, ugy hogy el lehetünk készülve, t. képviselőház, arra, hogy a most, királyi döntéssel megállapitott kvótánál idővel mag asabbat kell fizetnünk.

És itt legyen szabad, t. ház, felhoznom a kvóta megállapitására vonatkozó intézkedéseket. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Évről-évre kiküldjük a kvótabizottságot. A kvótabizottság azután egy-két nap alatt meghozza határozatát, a mi abban áll, hogy az előző kvótabizottság megállapodását változatlanul magáévá teszi. Azután beterjeszti ide a házhoz, rendesen azonban oly időben, hogy annak tárgyalására elég idő nincsen, igy azután leveszik azt a napirendről és bekövetkezik a királyi döntés.

Hát, t. képviselőház, ez nem felel meg sem a kérdés komolyságának, sem a parlament méltóságának, és ideje már, hogy egyszer ennek a komédiának véget vessünk. En kérdem a t. miniszterelnök urat, miért nem tesz már most előterjesztést a kvótabizottság megválasztására, hogy az kellő időben a ház elé terjeszthesse a maga megállapodásait, és hogy a királyi döntés elkerülésével ugy Magyarországon, mint Ausztriában a kvóta megállapitása a parlamentek által rendezhető legyen? És ha t. képviselőház, a tárgyalásokból arról fogunk meggyőződni, hogy a kvóta kérdésének rendezését az osztrák parlament késlelteti, akkor annak a következményeit ne viseljük mi a királyi döntésben bekövetkező magasabb kvóta alakjában, hanem azok, a kik az ügynek parlamenti elintézése elé ilyen akadályokat görditenek. *(Helyeslés a néppárton.)*

T. képviselőház! A törvényhozásnak egyik legfontosabb kérdését fogja képezni az 1903-ban lejárandó nemzetközi szerződések megkötése. A jelenleg érvényben levő szerződések olyanok, hogy azok mellett a megélhetés teljes lehetetlen. Es ha mindehhez hozzáveszszük azt, hogy ipari érdekeinket feláldozzuk a nélkül, hogy gazdasági érdekeinket megvédtük volna, akkor valóban olyan nehéz helyzetben vagyunk, a melyet továbbra is fentartani lehetetlenség, ha csak az országot gazdasági válságnak és veszélynek kitenni nem akarjuk. Az a hazafias kötelesség hárul tehát ránk, t. ház, hogy mindent elkövessünk, hogy ezen nemzetközi szerződéseknél az ország közgazdasági érdekeit érvényre juttassuk. De önöktől, t. szabadelvü párt és különösen a t. kormánytól ezt egyáltalán nem várhatjuk. Nem várhatjuk azért, mert egyáltalában nem világositja fel a vámtarifa-tervekre nézve az országot, hanem teljesen bizonytalanságban tartja azt. E helyett azonban Hieronymi Károly t. képviselőtársam a felirati vitánál felállitott egy tételt, a mely az osztrák kiegyezésre vonatkozik ugyan, de talán még inkább alkalmazható itt a nemzetközi szerződésekre nézve. Ez a tétel pedig abból áll, hogy ő elfogadta a kiegyezési törvényjavaslatot, nem azért, mintha az minden tekintetben jó és helyes volna, hanem mert ezt egy nemzetközi bilaterális szerződésnek kell tekinteni, a melylyel szemben a törvényhozásnak vagy az a feladata, hogy azt elfogadja, ugy a mint van, vagy pedig, hogy egyszerüen elutasitsa azt.

A felállitott tétel, t. képviselőház, lehet helyes és helytelen is. Hogyha a kormány ismerteti az ő szándékait, ha azok a közvélemény által megvitattatnak, azok felett a közvélemény itélete kiformálódik és ezen itélet alapján köttetnek meg azután ezek a nemzetközi szerződések: akkor az helyes lehet. Helytelen pedig ugy, a mint nálunk van alkalmazva, hogy azok

Digitized by Google

ismertetve nincsenek és az teljesen oda állittatik a bizalom kérdésének. Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy a mikor ilyen életbevágó kérdésekről van szó, akkor a kormány a bizalomnak olyan mértékét, hogy benne feltétlenül megbizzanak, még saját pártjától sem követelheti. *(Helyeslés a néppárton.)*

T. képviselőház! Mily másképpen van ez más nemzeteknél. *(Halljuk! Halljuk!)* Látjuk Németország készülődéseit. Látjuk, hogy velünk szemben és a többi nemzettel szemben is sokkal nagyobb előnyt akar kicsikarni, mint a mennyit eddig élvezett. Ott van Olaszország; arról meg ugy hirlik, — nem tudjuk biztosan, mert hiszen a mit tudunk, azt nem önöktől, hanem a külföldi hirekből tudjuk meg — hogy a hármas szövetségben való megmaradását egyenesen az olasz bor-vámszerződés meghosszabbitásától tette függővé.

Nohát, t. képviselőház, ha igy éreznek irántunk a szövetséges államok, melyek egyrészt megkövetelik tőlünk, hogy hadiképességünket emeljük és másrészről tőlünk minden gazdasági erőt, mely a nemzet fentartására volna szükséges, el akarnak vonni, akkor, t. képviselőház, mit várhassunk mi idegen államoktól, olyanoktól, melyek velünk szövetséges viszonyban nincsenek, sőt melyeknek épen az az ellentétes érdeke, hogy mi gyengüljünk és nem az, hogy erősödjünk? *(Ugy van! a néppárton.)*

Azon idegen államoknak velünk szemben tanusitott ily elbánását nem lehet eléggé elitélnünk. És önkénytelenül is felmerül az a kérdés: hol vannak a mi őszinte barátaink? Avagy csak fizetett barátaink és jóakaróink vannak nekünk? *(Mozgás.)*

Hát, t. képviselőház, valóban elérkezett már az ideje annak, hogy tisztázva legyen a kérdés, vajjon szabad-e nemzeti érdekeinket minden tekintetben megvédelmeznünk, avagy velünk egy alkotmányos komédiát játszanak, azt mondván: beszélhetünk annyit, a mennyi nekünk tetszik, de akaratunkat végre nem hajthatjuk. Igen, t. képviselőház, látni akarjuk, hogy azon áldozatok, melyeket hozunk, miben nyerünk azokért kárpótlást. És ha arról győződünk meg, hogy bennünket mindenki arra akar felhasználni, hogy másoknak fejős tehene legyünk, akkor nem szabad visszariadnunk a vámháborutól sem, mert meg kell mutatnunk ellenfeleinknek, hogy mi élni akarunk és minden körülmények között elég erősek is vagyunk velük szemben akaratunkat végrehajtani. *(Helyeslés a néppárton.)*

T. képviselőház! Ujabb időben a szabadelvü párt kebelében egy mozgalom keletkezett, a melyet agrár elnevezés alatt ismerünk, s a melynek czélja, hogy a föld elhanyagolt érdekeit felkarolja, hogy ez érdekek a jövőre hathatósabb védelemben részesüljenek. Hogy erre szükség van, azért csakis az önök szabadelvüségét lehet felelőssé tenni, a kik az ország érdekét feláldozták idegen érdekeknek, a merkantilizmusnak, és most, midőn a magyar föld áldozata lett ennek a vétkes és kárhozatos szabadelvü politikának, most, az utolsó órában, a pénzügyminiszter ur is elismeri, hogy az ország mezőgazdasági érdekeit jövőben jobban kell istápolni.

Mi, a néppárt, az agrár érdekeket programmszerüen képviseljük és ezen kérdésben mindenki mástól önállóan és függetlenül kivánunk eljárni. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Ennek daczára én, t. képviselőház, nagy jelentőséget tulajdonitok ennek a szabadelvüpárti agrár-mozgalomnak. Igen ám, csakhogy a szabadelvüség, a mely uralmát a merkantilizmus felsőségére alapitotta, ennek minden durva kinövéseit istápolta, a magyar földet pedig áldozatul oda dobta, teljesen kiszolgáltatta, most a maga érdekét veszélyeztetve látja és hangzatos jelszavakkal ipar és kereskedelem védelme alatt iparkodik ezt az agrármozgalmat ellensulyozni. Mindenesetre a kérdés igen ügyesen van felállitva, mert még a legelfogultabb agrárista sem lehet az iparnak és kereskedelemnek ellensége. Igy, t. képviselőház, a mezőgazdasági produktumok értékesitése bir legalább is oly fontossággal, mint maga a termelés. Tehát nemhogy a kereskedelmi érdekek ellentétben lennének velük, sőt egyik lényeges és mellőzhetetlen feltételét képezi annak, hogy amazok prosperáljanak. A mi pedig az ipart illeti, az intenziv gazdaság, a helyesebb müvelési szempontok kivánatossá teszik azt, hogy a mezőgazdasági termékek ipari czélokra felhasználtassanak, sőt a mezőgazdasági ipar fejlesztése a mezőgazdaság felvirágoztatásának egyik alapfeltétele is.

De, t. képviselőház, már csak azért sem lehetnek az agráristák az ipar ellenségei, mert hiszen iparunk ugyszólván nincsen, a mi van, külföldi tőke révén állittatott fel és leginkább azért, hogy a külföldi iparczikkeket magyar bélyegzővel ellássák és azokat azután, mint magyar ipari termékeket, a piaczra dobálják és népszerüsitsék. Az iparnak másik része a kormány minden támogatása és kedvezménye daczára sem birja magát fentartani, sőt az államvasutak gépgyára is, a melynek háta mögött pedig nagy erkölcsi, társadalmi erő áll, koronkint kénytelen üzemét redukálni. Hogy pedig ipart teremteni nem vagyunk képesek, az annak tulajdonitható, hogy tőkeszegény ország vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* A mi pénz rendelkezésre áll, azt a mezőgazdaság teljesen igénybe veszi és hosszu időre leköti. Meggyőződésem az, hogy a magyar ipar csakis megerősödött, megizmosodott, fölvirágzott mezőgazdaságból fakadhat, mert igy, erősbödvén a jólét, a felszabadult tőke egy része az ipar terén kereshet elhelyezést.

De van, t. képviselőház, a magyar ipar megteremtésének még egy másik akadálya is, az, hogy a külföldi államok bennünket megelőztek és nagy, erős, versenyképes ipart teremtettek,

Digitized by Google

hogy piaczról is gondoskodtak, azokat folytonosan ujakkal szaporitják, gyarmatpolitikát folytatnak, kereskedelmük tisztán és kizárólag az ipar fejlesztése érdekében működik. Ezzel szemben, t. képviselőház, mi az európai konczertben az ipar teremtésével lekéstünk és ez árt is, hogy igy van, csak az önök politikáját lehet felelőssé tenni, a kik a magyar mezőgazdaság érdekeit kellő figyelemben nem részesitették.

Már most, t. képviselőház, ezekkel a körülményekkel minden létező magyar iparnak számolnia kell és különösen azon iparágakat kell nálunk kultiválni, a melyek specziális hazai viszonyainknak megfelelnek. A házi ipar fejlesztése igen fontos kérdés és meggyőződésem, hogyha azokat a kedvezményeket és azokat a szubvenczióket, a melyeket a magyar ipar fellendítésére adtunk és a melyekkel a magyar ipar ügyét egyáltalában nem mozditottuk elő, a házi ipar fejlesztésére adtuk volna, igen sok szocziális baj keletkezésének vettük volna elejét.

De, t. képviselőház, még egy másik akadálya a magyar ipar megteremtésének az is, hogy egész kereskedelmünk, lehet mondani, csekély kivétellel, hazafiatlan és teljesen a külföldi ipart szolgálja. A külföldi gyárosok olyan kedvezményeket adnak a magyarországi kereskedőnek, a milyeneket a magyar gyáros adni képtelen. Ilyen helyzetben lévén a kereskedő, ő viszont ezeket a kedvezményeket a vevőnek adja meg. Midőn az egész ország hitelből él, a közönség ott vásárol, a hol a legkedvezőbb fizetési feltételeket kaphatja, s igy azután nagyon sok ipari termékünk, a mely jóságban, megbizhatóságban, olcsóságban teljesen kiállja a versenyt, nem találhat elhelyezést azért, mert a magyar gyáros áruit oly kedvező föltételek mellett nem tudja a közönségnek adni, mint ezek a külföldi érdeket szolgáló kereskedők.

De, t. képviselőház, a miatt nem boldogulhat nálunk a kisipar sem, mert a kisiparos még a gyáripar mellett nálunk megélhetne, mert a megfelelő szakképzettséggel bir, igaz, hogy vidéken kezdi tanulmányát, de a fővárosban folytatja és képezi ki magát; azután önállóságra tesz szert, de az anyagi erő hiánya miatt kész áruért és rendelésért csak készpénzt fogadhat el, ezt pedig a fogyasztó közönség nem képes neki adni és igy a kisiparos is boldogulni egyáltalán nem képes.

Ha tehát, t. képviselőház, a magyar ipar és kereskedelem érdekeivel ellentétben nem áll a föld érdeke, akkor mit féltenek tőlünk a merkantilisták? Féltik mindenekelőtt a börzét, a melyet senki sem akar megtámadni, csak annak a visszaéléseit; féltik továbbá az uzsorát, a mely az ország keresztény népét tönkretette, földönfutóvá, bujdosóvá tette, de a melyből igen sok ember meggazdagodott. Féltik a korcsmákat, a melyek egészségtelen italaikkal az ország keresztény népét erkölcsileg, szellemileg és anyagilag nap nap után tönkreteszik. Féltik a bankokat és iparvállalatokat, a melyek a közgazdasági érdekeket volnának hivatva szolgálni, e helyett sok esetben a törvény kijátszásával a megengedettnél sokkal magasabb kamatokat szednek és egyenesen, lehet mondani, kizárólag arra dolgoznak, hogy mentől nagyobb dividendákra tehessenek szert, a melyekre a biztatást egyenesen az államtól kapják, mikor egy olyan vállalatnak, mint az Adria, a mely 14 százalékot adott a részvényeseinek, még szubvenczió és adókedvezményt is adott.

Féltik továbbá a hazafiatlan kereskedelmet, a mely nem a tisztességes versenyben keresi a megélhetést, féltik a hazátlan nagytőkét, a mely oly kamatláb mellett értékesiti magát ebben az országban, a milyen kamatláb mellett a világ egyetlen állama sem képes; féltik a pénz fensőbbségét, a melynek a jelenlegi nyomoruságos helyzet kedvez, mert ma a forgalomban a pénznek sokkal nagyobb értéke van, mint minden egyébnek. A pénzen ma sokkal nagyobb értéket lehet vásárolni, mint a mennyit az a pénz megér; de azután, ha az a megvásárolt holmi a vevőnek a kezébe kerül, az igazi értéket képvisel és igy azután dus jövedelemre tehet szert. Ha azonban, t. képviselőház, az ország gazdaságilag fellendülne, akkor a termelő a gazdasági terményeket kitarthatná az árukban, akkor a pénzért csak annyit lehetne vásárolni, a mennyit az valóban megér és igy akkor a haszonnak egy része a termelőnek birtokában maradna, mig most, a mai nyomoruságos gazdasági viszonyok között, a termelő teljesen ki van szolgáltatva a tőkének. *(Helyeslés a néppárton.)*

Ebből tehát, igen tisztelt ház, megállapithatjuk, hogy az agráriusok a szó szoros értelmében vett merkantilistákkal semminemü érdekellentétben nincsenek. S ha mégis ellentétet keresnek, akkor az ellentétek nem ebben rejlenek, hanem azokban a bajokban, a melyeket felsoroltam.

T. képviselőház! Ez a merkantilizmus a szabadelvüséggel együtt született; mint ikertestvérek együtt élnek és együtt is fognak elpusztulni. Nálunk az agrárizmus a földnek keresztény védelmét jelenti, a merkantilizmus pedig a kereskedelem korrupczióját jelenti. *(Ugy van! balfelől.)* Igy fogják ezt fel maguk a merkantilisták is. Azért mondják, hogy az agrárista törekvések a szabadelvüség keretébe bele nem illeszthetők, minthogy semmiféle keresztény törekvés a szabadelvüség mai keretébe be nem illeszthető. Én nekem, t. képviselőház, az a véleményem, hogy, a kik a szabadelvü párton az agrár irányt képviselik, ezek ott eredményt egyáltalán elérni nem fognak.

Ha lesz is valami kis eredmény, az nem az ő érdemük lesz, mert hogy legyen ilyen, arról maguk a merkantilisták fognak gondoskodni, a kik koronként oda fognak vetni nekik valamit, hogy egy időre elhallgattassák az akcziót, ők pedig szabadon folytathassák nemzetsorvasztó

Digitized by Google

közgazdasági tevékenységöket. *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)*

Rendszerváltozásra van szükség, t. ház, arra, hogy a keresztény szellem legyen uralkodóvá; hogy a keresztény szellem és gondolkodás bevitessék az élet minden foglalkozási körébe, hogy a felebaráti szeretet nagy, magasztos eszméje a gyakorlati életben is megvalósuljon. *(Mozgás jobbfelöl. Helyeslés balfelöl.)*

T. Ház! Mielőtt beszédemet befejezném, röviden egy dologra akarok még kitérni. *(Halljuk! Halljuk!)* A felirati vita alkalmával a néppártot nemzetiségi érzelmekkel vádolták meg. Nem azért emlitem föl ezt, mintha e vád ellen védekezni akarnék, mert a milyen képtelen a vád, épen olyan képtelen az ellene való védekezés is. Ha e tárgyra mégis visszatérek, csak azért teszem, hogy rámutassak azokra az okokra, a melyek a nemzetiségi mozgalmakat előidézték. Első sorban az egyházpolitikai törvények voltak azok, mert a nemzetiségi felekezetek vallási sérelmeit idézték elő, a mi ezeket, hogy e törvény ellen érdekeiket lehetőleg megvédelmezzék, erős összetartozandóságra birta, és minthogy a vallás a nemzetiségeknél egyuttal nemzetiségi jelleget is visel: ez az erős összetartás még jobban kidomboritotta azt. Másik oka e mozgalmaknak azon szoros viszonyban keresendő, a melyben mi Ausztriával vagyunk. A lajtántuli nemzetiségi elemek mozgolódása nálunk is bizonyos mérvü nyugtalanságot támasztott. Hogy pedig az lehetséges, azért csak azt a szabadelvü politikát lehet felelőssé tenni, a mely harmincz éves müködése alatt nem volt képes a nemzetiségeket a magyar állam testébe beolvasztani, sőt ellenkezőleg, különösen a hatóságok részéről a multban tapasztalt erőszakos föllépés és igazságtalan bánásmód folytán azokat még inkább elidegenitette a magyar állameszmétől. Harmadik, legfőbb oka pedig az önök közgazdasági politikájának az eredménye: hogy az országnak százezrei kivándorolni voltak kénytelenek, a kik odakünn mindenféle idegen eszméket szivnak magukba és az országba visszajövé, ezen eszmék apostolaivá válnak. *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)*

T. ház! Bizonyára nem mi vagyunk okai annak, hogy a Kárpátok mentén az utszéli keresztek magyar feliratai nap-nap után eltünedeznek és helyükbe szláv feliratok kerülnek. Nem mi vagyunk okai annak, hogy a Kárpátok mentén a dákóromanizmus óriási mértékben halad és fejlődik. Azt is megmondom, t. ház, miért akarnak önök ezekért a magyarországi nemzetiségi mozgalmakért bennünket felelőssé tenni. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy miután Ausztriában a tulsulyra jutott szláv elem élethalál-harczát vivja a kisebbségben levő németséggel és miután a németség szupremácziája Ausztria fennállásának létkérdését képezi, Ausztriában minden ilynemü mozgalmat, mely az osztrák-magyar monarchiában a nemzetiségek erősbödésére vezet, nyugtalanul néznek; ilyen nyugtalansággal nézik ott a magyarországi nemzetiségi mozgalmakat is, a melyek a lajtántuli szláv elem mozgalmának csak erősödésére vezetnek. Önök pedig, miután ez tisztán és kizárólag az önök politikájának következménye, reánk akarják ezért a felelőséget háritani, szóval önök denuncziálnak fölfelé. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* De, t. ház, mi szerencsénkre és az önök szerencsétlenségére nem vagyunk többé kezdő párt, parlamenti mult áll hátunk mögött; az nyitott könyv; ám tessék olyan cselekedetet állitani elénk, a mely miatt pirulnunk kellene. *(Tetszés a néppárton.)*

És, t. ház, ha nem is vagyunk szabadelvüek, a szabadság védelmében mindig önök előtt jártunk. Védtük az egyéni és közszabadságot, a gyülekezési jogot, a választási szabadságot és annak tisztaságát, az alkotmányt, midőn önök Tisza-lex, ischli klauzula és törvényen kivüli állapotba bevitték az országot. Védtük a törvényt, mikor önök a kvóta megállapitásánál, továbbá a kiegyezés alkotmányellenes uton való létrehozása érdekében közremüködni akartak, védtük a magyar állam nemzeti jellegét a »Hier«-kérdésben, a mikor önök helyeselték azt, hogy magyar állampolgár polgári ruhában saját hazájában, saját anyanyelvén ne jelentkezhessék. Innen az ellenzéki oldalról jött az az inditvány a nem katholikus lelkészek kongruájának kérdésében, hogy a kik magyar nyelven nem tudnak, ne tarthassanak igényt a kongrua élvezetére és önök ezt leszavazták, leszavazták ezzel a magyar nyelvet is. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Itt van legközelebb a miniszterelnök urnak fiumei rendelete, a mely szerint megengedi, hogy Fiuméből a kormányzósághoz beadott ügydarabok ne magyar nyelven terjesztessenek fel a közigazgatási birósághoz, hanem olasz nyelven.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy van!

Buzáth Ferencz: Innen, az ellenzéki oldalról szó tárgyává tették azt a sérelmet, hogy a konzulátusi növendékek oktatásánál a magyar nyelv minő alárendelt helyzetben van, hogy csak a harmadik évben kötelező, és hogy a közjogot is német nyelven adják elő. A t. miniszterelnök ur ezeknek az ügyeknek az orvoslását magától elháritotta. Hogy miként lelkesednek önök, t. polgártársaim, *(Általános derültség.)* önök, t. képviselőház, a nemzeti ideálokért, azt láttuk, mikor az aradi vértanuk szobrának leleplezésétől és a honvéd-szobor leleplezésétől magukat távoltartották. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Önök, a kik egy koporsóra való helyet sem tudnak adni Rákóczy Ferencz hamvainak, pedig ki látna ma már ebben politikát, hisz az időnek vasfoga ezt a részét már régen megemésztette, ez már tisztán és kizárólag a nemzeti kegyelet kérdése? De ha önök mindenben politikát látnak, akkor engedjék meg, hogy

Digitized by Google

mi is politikát lássunk abban, hogy a Hentzi-szobor áthelyezése alkalmával kivezényelték a honvédséget, mig a honvéd-szobor leleplezéséhez az állami rendőrséget, és a Hentzi-szobrot felállitották a magyar katonai akadémia udvarára. Ide redukálódik az önök hazafisága. Önök ugyanezért örökre elvesztették azt a jogczimet, hogy mások hazafiságát kétségbevonják, és másoknak a hazafiságból leczkét adjanak.

A költségvetést nem fogadom el, hanem egy határozati javaslatot vagyok bátor beterjeszteni. *(Olvassa.)* »Utasitsa a ház a kormányt, hogy a földadó leszállitására haladéktalanul terjeszszen be törvényjavaslatot.« *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Elnök: A határozati javaslat felolvastatott, annak felolvasása szükségtelen. Javaslom a t. háznak, hogy a holnap tiz órakor tartandó ülésen folytassuk az 1902. évi állami költségvetés tárgyalását. *(Helyeslés.)* Ezt a javaslatot elfogadja a t. ház, tehát azt határozatként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

40. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 29-én, szerdán,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, s ezek során a kir. Curia átiratainak bemutatása a Rakovszky István csornai választása ellen beadott kérvény elutasitása és a Várady Károly választásának érvényessége iránt folyamatba tett eljárás megszüntetése tárgyában. — A polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat benyujtása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassanak mindenekelőtt meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyülés elnökének két rendbeli átiratát, melyben értesit, hogy a Magyarország és Horvát-Szlavonországok között az 1897. és 1898. évre eszközölt leszámolásokat a horvát-szlavon-dalmát országgyülés tudomásul vette; továbbá, hogy a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közötti pénzügyi egyezmény megállapitására kiküldött bizottságba a következő tagokat választotta meg: Egersdorfer Sándor, gr. Erdődy Rudolf, Ferrich Ferencz, Frank József, Francisci Henrik, Josipovich Imre, Kusevich Szvetozár, Milekics Cziril, Sevics János, Spevecz Ferencz, Sumanovics Szvetiszláv, Tomasics Miklós. Egyben értesit, hogy ezen bizottság elnökévé Francisci Henrik, jegyzőjévé pedig Egersdorfer Sándor választatott meg.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a Csornán 1901. október 2-án képviselővé megválasztott Rakovszky István ellen a Curiánál benyujtott kérvény elutasittatott.

Minthogy Rakovszky István képviselő megbizó-levele az osztály részéről kifogás alá vétetett, s a IX. biráló-bizottsághoz utasittatott, ennélfogva a Curia itélete a biráló-bizottsággal közlendő, hogy a házszabályok 114. §-a értelmében eljárását megindithassa, illetőleg folytathassa.

Bemutatom a kir. Curia átiratát, a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint Várady Károly orsz. képviselő választásának érvénytelensége iránt folyamatba tett eljárást a kir. Curia megszüntette.

Tudomásul vétetik, nevezett képviselő azonban csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesitésből kitünik, hogy az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt a választás érvénytelenitése iránt az 1899 : XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Bemutatom a közös függő államadósságot ellenőrző bizottság elnökének átiratát, melyben tudatja, hogy a közös függő adósságot ellenőrző bizottságba gróf Teleki Domokos volt rendes tag helyére Angyal József eddigi póttag hivatott be.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Tisza Kálmán képviselő levelét, melyben az 1901 : XXIV. t.-cz. 3. §-ának első pontjára való hivatkozással bejelenti, hogy mint a főrendiház tagja összeférhetetlenségi helyzetben van, de azt végleges igazoltatása után azonnal meg fogja szüntetni.

Digitized by Google

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a munkácsi állami elemi iskolák tanitóinak Nedeczey János képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése tárgyában;

a karászi gör. kath. tanitóegyesületnek Farkas Balázs, a gyergyói kerületi tanitóegyesületnek Lázár Menyhért képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Nyegre László jegyző: Plósz Sándor igazságügyminiszter!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Van szerencsém a magyar polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslatot (Irom. 102) indokolásával együtt benyujtani. Kérem a benyujtott törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasitani. *(Éljenzés.)*

Elnök: A polgári perrendtartásról szóló javaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni, előzetes tárgyalás végett pedig az igazságügyi bizottsághoz utasittatik. *(Éljenzés.)*

Következik az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincsen. Az interpellációs-könyvbe azonban a következő interpellációk vannak bejegyezve: január 29-éről, Zboray Miklós, a biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése tárgyában a kereskedelemügyi és igazságügyminiszterekhez és Nessi Pál, az általános jövedelmi pótadó kivetésénél számitásba hozandó kamatok tárgyában a pénzügyminiszter urhoz.

Elnök: Az interpellációk a szokott időben fognak megtétetni.

Következik az 1902-ik évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Illyés Bálint jegyző: Hortoványi József!

Hortoványi József: T. ház! A költségvetés el vagy el nem fogadása iránt, eddig ugy láttam, a bizalmi kérdés döntött, a mennyiben sokan azért nem fogadják el a költségvetést, mert nem viseltetnek bizalommal a kormány iránt. Én ezt a bizalmi kérdést inkább személyes természetünek tartom, a mi nem elégséges arra, hogy a költségvetés el vagy el ne fogadtassék. Ezért én nem fogadom el a költségvetést azon rendszer miatt, a melyben az országot közel 30 év óta már kormányozzák, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert ez a rendszer az, a mely megfeledkezett arról, hogy ez az ország első sorban földmivelő, agrár-állam, s a mely annak érdekeivel nemcsak nem törődött, de azt az anyagi tönkrejutás szélére juttatta. Másodszor e rendszer az Ausztriával való közös viszonyunk rendezésénél oda működött, hogy ez országot gazdasági tekintetben osztrák gyarmattá süllyesztette alá. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem foglalkozom ennek bebizonyitására statisztikai adatokkal, sőt még csak elméletekkel sem, hanem egyes, a legközelebbi multból vett történelmi tények felsorolásával igazolom azt, hogy ebben a rendszerben tovább ez országot kormányozni nem lehet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1848-diki, sőt az ezeket megelőző küzdelmek alapja és indoka nemcsak a szabadság diadalának kérdése volt, hanem egy nagy átalakulási proczesszus, a melyben két döntő tényező küzdött egymással: a földbirtok mint tőke és másodszor a pénztőke. A régi korlátok, a melyek a földbirtokot megkötötték, lassan lehullottak és azt szabaddá tették. Igy nálunk is akkor, a midőn országunknak egyedüli eltartója, egyedüli táplálója maga a földbirtok volt, kezdett jelentkezni egy másik tényező: a pénz és ekkor bekövetkezett az az időpont, a midőn a földbirtok-gazdálkodásnak lassankint át kellett alakulnia pénzgazdasággá. Ebben az átalakulási proczesszusban látjuk a küzdelmét a nemzeteknek. Különösen nálunk, a mi agrárállamunkban a negyvenes években már megkezdik az előkészületeket, megkezdi különösen Széchenyi István, a ki a gazdasági téren előre intézkedik és előre gondoskodik csatornázásról, gondoskodik egyéb intézményekről, hogy előkészülhessen az ország; maga Kossuth Lajos megalkotja az u. n. védegyleteket, hogy a hazai ipar pártolásával mentse meg a bécsi konkurrenczával szemben a mi szerény iparunkat; azonban csakhamar bekövetkeztek az 1848-iki események. Ekkor megalkották ugyan az alapot, a mely Magyarország önállóságát és függetlenségét biztositsa; azonban az akkori idők lehetetlenné tették, hogy továbbra is létesüljenek oly intézmények, a melyek az átmeneti időszakban a magyar gazdának és a magyar birtokosnak érdekeit biztositsák mindaddig, a mig ez az átmeneti proczesszus tart. *(Ugy van! balfelől.)*

A negyvennyolczadiki események lezajlása után *(Halljuk! Halljuk!)* következik az abszolutizmus, a mely, a mily kiméletlenül bánt politikai tekintetben az országgal, meg kell hagyni neki azt: vigyázott ennek a gazdasági érdekeire, vigyázott azért, mert egy nagyon jó adóobjektumot talált; nem érintette ezeknek gazdasági létkérdéseit, sőt azoknak rendezésével a régi urbéri viszonyok megszüntetése, azoknak teljes befejezése, telekkönyvek behozatala stb. által, meg kell vallanunk, anyagi tekintetben jólétünk még inkább emelkedett. Azonban ennek megszüntével a 60-as és 70-es években kezdődik egy uj korszak és ebben a korszakban első és egyedüli kibontakozási ut volt a Magyarország és Ausztria közötti közjogi viszonyokat rendezni. De ekkor sem gondoltak arra, hogy letegyék az alapot Magyarország gazdasági önállóságának és fejlődésének biztositására és átmenetileg az ország gazdasági jövőjének alakulásához.

Ekkor következett az u. n. liberális rendszer, a midőn a kormánypárt többsége ebben az

Digitized by Google

egy elvben, illetőleg rendszerben egyesült és azt látjuk, hogy soha, egyetlenegy államban a liberalizmus valódi eszméje ellen annyit nem vétkeztek, mint 30 év alatt nálunk e rendszer ellen. (*Halljuk! Halljuk!*) Minden volt az, csak épen liberalizmus nem.

Ebben a rendszerben látjuk azt, hogy első sorban elfajul nálunk minden közjogi intézmény. Maga a parlament átalakul egy teljes párturalommá, azok az alapok és viszonyok, a melyeket a 48-iki törvényhozás szem előtt tartott, hogy ez a parlament hazánk önállóságának biztositéka legyen, ez uton eltüntek. Maga a független felelős kormány függővé lett, de nem a parlamenttől, hanem Bécstől (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) és a helyett, hogy felelőséggel tartoznék ennek a parlamentnek, e felelőség illuzóriussá lesz, s azt látjuk, hogy maga a többség egyszerüen berendelt közege a kormánynak. A mint már emlitettem, az a küzdelem, a mely gazdasági téren a pénz és a földbirtok között már akkor fokozatosan kifejlődött, ebben az időben jutott arra a pontra, hogy az uralkodó rendszer mellett a tőke, a helyett, hogy rendeltetési helyére jutott volna, a hol a gazdasági élet terén eszköz és nem czél legyen, és az ipar és kereskedelem elősegitője legyen: ezen a korláton már régen tulcsapott és tért foglalva mindenütt hatalommá lett, és ez lett az oka annak, hogy anyagi tekintetben ugyszólván a tönkrejutás szélére jutottunk.

A pénz foglalja el mindenütt a tért. Volt egykor iparos osztályunk, a melyet biztositott a régi czéh-rendszer; az meglehetős számu adózó polgárokból állott. De abban a pillanatban, a midőn a liberális rendszer kimondotta e téren is a szabadságot, az iparhoz nem kellett a szakképzettség, utat nyitottak a tőkének ahhoz, hogy azt az osztályt valósággal rabigába hajtsa és a czéh-rendszer szétestével azok az önálló polgárok egyszerre rabszolgáivá lettek a tőkének, mert az az önálló kisiparos gyári munkássá lesz, a mig szükség van rá; végre azonban a gyárból is kiesik, tönkre megy, és század meg század buknak el, a mig egyesek, a kiket addig nem is ismertek, a nélkül, hogy kellő képzettséggel birnának, dusgazdagokká lesznek. Ez a rendszer nemcsak nem vette figyelembe azt, hogy mi 76%-ban földbirtokos állam vagyunk, hanem a tőke uralmát teljesen rászabaditotta a mezőgazdaságra, hogy azt teljesen megbénitva rásulyosodjék, olyannyira, hogy még a régi intézmények azon kis maradványát is megsemmisitette, a mely megtiltotta, hogy egy negyed teleknél kisebb területekre oszszák fel a kisbirtokot. Ennek következménye lett, hogy hazánkban ma már nem holdak szerint, hanem lépések szerint kimért földszalagokon vetnek és szántanak, a mi az okszerü gazdaságot teljesen lehetetlenné teszi. Ekkor vette aztán kezdetét az uzsora; mindenki szabadon, a furfang minden nemével gazdálkodhatott a pénzzel, és azt látjuk, hogy az óriási százalékok segitségével rohammal foglalják el azon elemek nemcsak a kisbirtokot, de a nagyobb birtokokat is. És az a régi jobbágy, a ki azelőtt talán görnyedt az uraságok iránt tartozott szolgáltatások terhe alatt, sokkal sulyosabb viszonyok közé jutott, mert az óriási kamatok fizetése oly mérvben nehezedik reá, hogy annyit a földje nem teremhet. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ennek következménye az lett, hogy alig 15 év alatt az a kisbirtokos osztály teljesen koldusbotra jutva kezébe vette a vándorbotot, és helyét teljesen idegen elemek foglalták el. Ez ellen senki sem mert felszólalni; nem mertek ez ellen küzdeni, mert kizárta ezt a liberalizmus elve és a liberalizmust dominálo pénz hatalma, a mely nem akarta ezt a kizsákmányolási objektumot kezéből kiengedni.

De ugyanez történik nemcsak a kisbirtokos, hanem a középosztálylyal is. (*Halljuk! Halljuk!*) A vidéken óriási mértékben szaporodó takarékpénztárak közegei ennek a tőkének és az uzsoráskodást oly mérvben gyakorolták, hogy a birtok többé azt elviselni nem tudta. Lassankint ez is annyira sülyed, hogy képtelen a kamatfizetésre és ez a középbirtokososztály ugyszólván eltünik a föld szinéről. De hogy ennek a pénzhatalomnak minő átalakitó képessége volt a parlamentben, azt talán felesleges vitatnom, hiszen csak nem rég láttunk intézményeket ezek visszaélései ellen. E rendszerben megtörtént, hogy egyeseket, a kiknek fogalmuk sem volt azelőtt a financz- és kereskedelmi tudományokról, pénzkapaczitásokká, financztudósokká tett a közgazdasági tevékenység, itt a képviselőházban keresték a bankdirektorokat, a mechanikusokat olyannyira, hogy itt valósággal az eszmék harcza helyett egy versenyfutás támadt az aranyborju után. Azonban, hogy ennek a rendszernek a jellemzését befejezhessem, (*Halljuk! Halljuk!*) csak két körülményre hivatkozom és az egyiket szintén az Ausztriával való közös viszonyunk szempontjából emlitem fel, t. i. az egyházpolitikát, a másik pedig, nem tudom minek nevezzem, a liberalizmusnak fattyuhajtása, az ujabb divatu demokráczia. (*Halljuk! Halljuk!*) Az egyházpolitika kérdésével én itt nem foglalkozom, akkor, a midőn itt szőnyegen volt, ellene küzdöttem, és kijelentem most azt is, hogy a mit én akkor rossznak tartottam, rossznak tartom most is, és a mint annak a revideálására jön a dolog, ott leszek, azonban most ebben a kérdésben egészen más tekintetben kérem fel a t. ház figyelmét. (*Halljuk! Halljuk!*) A midőn már a liberalizmus nevében oda fajultak a dolgok, hogy a párthatalom fentartására szükségessé vált eszközökben nem válogattak, nem törődtek az ország nyugalmával, nem anyagi érdekeivel, a fődolog az volt, hogy az egyik kormány bukjék és a másik lépjen helyére, akkor előrántották a polgári házasság és az egyház-

Digitized by Google

politika kérdését és annak első eredménye az volt, hogy azon ellenzéket, a mely Ausztriával szemben tömör egységet képezett, megbontotta. *(Ugy van! balfelől.)*

Ausztriában évtizedeken át oda törekedtek, hogy minket gyengitsenek és a mint észrevették a gyengeséget, igyekeztek azt saját céljaikra felhasználni. Itt is észrevéve, hogy mi egymással küzdünk egy belső kérdésben, és hogy figyelmünk elterelődött Ausztriától, igyekeztek ezt felhasználni és felemelték a quótát 3%-kal. Meg vagyok győződve arról, hogy ha nálunk az egyházpolitikai reformok be nem következnek és az ellenzék egyöntetüen áll, nincsen az a hatalom, hogy ezt a quótát felemeljék; *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* de mert gyengeségünket látták, tehát a quótát 3%-al felemelték és hogyha a mostani viszonyokban 1%-ot csak másfél millióra teszünk is, — a mi azonban több lesz, mert a közös kiadások, ágyuk stb. szaporodni fognak, — ez évenkint 4 és fél millió forintot tesz ki. Ezt a 4 és fél millió forintot az egyházpolitika, mint a liberalizmus legujabb vivmányának számlájára tessék irni. Ez volt az egyházpolitikai törvények ára odaát Bécsben. *(Ugy van! a néppárton.)*

A másik sajátság, a mely most ütötte fel fejét, az ugynevezett demokrata párt, most legutóbb jelentkezett. Ugylátszik, a liberalizmus jelszava elkopott már, átláttak rajta, hogy ezzel ujabb hóditásokat és ámitásokat tenni, mandátumot kapni nem lehet; meglehet, hogy talán azért találták ki e jelszót, hogy vele mint uj dologgal jobban ámithassanak. Nem tudtuk eddig, hogy tulajdonkép mit akar e párt, melynek egy képviselője itt e házban megjelent, a nélkül, hogy programmját kifejtette volna, támad osztályokat, támad rendszert, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* de különösen támadja azt a régi nemesi osztályt, a melynek köszönhetjük, hogy itt vagyunk. Támadja azt a régi nemesi osztályt és ez az első eset, hogy annak emlékét, a melyre tisztelettel nézünk, itt a Király-utczából hozott sárral dobálják. *(Ugy van! Helyeslés a baloldalon és a néppárt padjain.)*

Pályázatot tüznek ki ma arra, hogy mi a demokráczia. Én ezt pályázat nélkül is megmondom. Az a nemesség, a mely fentartója volt az országnak nyolcz századon át, az a nemesség, a mely a 48-as években mindenét oda adta, a mije csak volt, oda adta ezüstjét, aranyát az ország oltárára; *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* azonkivül nemcsak feláldozta jogait, de magához ölelte az ország minden polgárát. *(Helyeslés balfelől.)* És akkor, midőn ezt az országot az akkori zsarnok rendszer eltiporni akarta, sietett a harcz terére a gróf éppugy, mint a szegény jobbágy és ott a csatatéren, midőn a hazának függetlenségéért vivott küzdelmekben a mágnásnak és a nemesnek vére összefolyt az egykori jobbágyokéval, ez a vérkeresztség szülte azt az igazi demokráczíát, *(Élénk helyeslés balfelől.)* mely megszüntette az ember és ember közötti különbséget.

Rakovszky István: Ugy van! Ez a mostani a pökhendi demokráczia! *(Mozgás.)*

Hortoványi József: Azt hiszem, e tekintetben mindnyájan demokraták vagyunk. Ezen vérkeresztségből származott demokrácziának még egy következménye is van. Ezen ősök példája ápolja az utódokban is az igazi hazaszeretet tüzét az ország földje iránt, ragaszkodását, az ország függetlenségéért lángoló szeretetet. Ez a lángoló szeretet az, mely a már-már elfajuló ifjuságunkat is, melyet a mai anyagiságra törekvő rendszer már majdnem egészen megejtett, ujra lelkesedésbe hozta. És én meg vagyok róla győződve, hogy akkor, midőn a mi fiatalságunk szivét ezen vérkeresztség szülte haza iránti őszinte szeretet hatja át, s hazája iránti szeretet-tüzét ez a lángoló lelkesedés lobogtatja, akkor nem kell félnünk attól, hogy akik mint utódaink jönnek erre a helyre, ezt a helyet más foglalhassa el, mint az a demokráczia, a melynek alapján mindnyájan állunk. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha már vázoltam, t. ház, azon romboló hatásokat, a melyeket az u. n. szabadelvü rendszer okozott, legyen szabad csak rövid vonásokban megjelölnöm azt az utat, a mely meggyőződésem szerint ebből a rendszerből bennünket kivezet. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Abból a tételből indulok ki, hogy nekünk számolnunk kell azzal a hatalmas tényezővel, mely ma a tőke és a földbirtok között létezik. Összes törekvésünknek oda kell irányulnia, mint irányult az egész külföldön mindenütt, hogy ez a tőke eszköze legyen a földbirtokosnak éppugy, mint az iparosnak, és e határokon tul ne emelkedhessék; mert csak akkor fogja jótékony befolyását gyakorolni. Látjuk azt, hogy a külföldön még ott is, hol a világkereskedelem összpontosul, mint Anglia, a melyről el lehet mondani, hogy a világ első kereskedelmi országa, ott is igyekeznek ezt az elvet érvényesiteni. Ennek érvényesitésére nekünk mint földbirtokos államnak első sorban kell törekednünk; és mert agrár-állam vagyunk, arra kell törekednünk, hogy különösen a földbirtokos osztály megkaphassa a tőkét, kaphassa ugy, hogy egyrészről elvonjuk a tőke káros üzelmeinek hatásától, másrészről oda vezesse a hazai földbirtokosokat az olcsó hitel forrásaihoz. Erre nézve valamint a külföldön szükséggé vált, ugy szükséges nálunk is az ennek megfelelő intézkedések és oly reformok behozatala, a melyek — lehet mondani — a közigazgatásnak és törvényalkotások majdnem minden ágazatában kell, hogy érvényesüljenek.

Én lehetetlennek is tartom, hogy ne kövessük a példát, a melyet külföldön már behoztak, ne hozzunk be oly intézményeket, melyek a családot és különösen a kisgazdát biztositják és azt lehetőleg megkötik az ő kis földjéhez. Erre nézve — nevezzük bár homestead-nak, akár paraszt majorátusnak, nekem mindegy — meg-

Digitized by Google

jegyzem, hogy ez az intézmény más kiadásban megvolt már nálunk, de szükségesnek tartom az örökösödési törvény behozatalánál az ennek megfelelő külön intézmények létesitését. De különösen az adózás tekintetében is elkerülhetetlennek tartom, hogy anyagi erejéhez mérten a kisosztály a sulyos tehertől, a melylyel most sujtva van, mentesittessék annyira, hogy csak képességének megfelelően adóztassék meg és szükségesnek látom oly intézkedések megtételét, hogy annyiban, a mennyiben a kereskedelem érdekében már megtettük, hoztunk különleges intézményeket, hogy a kisbirtok, a mely a család eltartására szolgál, azon egy tőkét kivéve, a melylyel beszereztetett, semmiféle tartozás révén el ne vétethessék és ahhoz a kisbirtokhoz megfelelő fundus instructus is hozzákötessék.

De szükségesnek látom, a mint már hangoztatták, a szövetkezeteknek és pedig országos szövetkezeteknek alkalmazásával azt is, hogy a hitelt kiterjeszszük, lehetővé tegyük a kis elemnek, hogy necsak legkisebb kölcsön-szükségletét is fedezhesse onnét, hanem egyéb szükségletét is, mert ezen az uton látom elérhetőnek azt, a mi eddig kivihetetlen volt, hogy ennek az elemnek legyen személyi hitele is. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ma a bejegyzett czégnek, ha üzletében nincs is kétszáz forint értékü áruja, tizszer annyi hitele van. A gazdának, még a nagyobb gazdának is, legyen bármennyi ökre, tehene, bármely fundus instructusa, nincs személyi hitele. Erre nézve kell nekünk a mozgó reál hitelt behoznunk; ezért intézkednünk kell akár szövetkezet, akár megfelelő gazdasági bank utján, hogy a gazda, ha szüksége van befektetésre, megtalálja a kellő forrást éppugy, mint a bejegyzett czég, nyerjen ő is megfelelő hitelt. Csak ezen az uton és módon tudjuk a tőkét oda szoritani, hogy a gazdának és birtokosnak is érdekeit emelő és eltartó jótékony intézmény legyen.

De, t. ház, ezek csak belreformok. Van egy fontos kérdés, *(Halljuk! halljuk! a baloldalon.)* a mely hazánk gazdasági érdekeinek tekintetében kell, hogy félretéve minden egyéb elvi és pártkérdést, bennünket összesitsen, mert ebben a kérdésben, lehet mondani, következett be igazán a 12-ik óra, a mikor tovább nem lehet experimentálni. Ez pedig az Ausztriával való közös ügyek rendezése. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Beszélhetnek bármiféle elméletet, az az egy már ma kétségtelen, hogy nekünk Ausztriával szemben gazdasági viszonyaink nem rendezhetők másként, csak az önálló vámterülettel. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ki tudnám mutatni, hogy hosszu évtizedeken át Ausztriában mindent elkövettek arra, hogy bennünket kizsákmányoljanak, hogy mindent megtettek az ő ipari érdekeik védelmére és a mi gazdaságunk rovására. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Már a 40-es években, a mikor közbenső vám volt, láttuk ezt a törekvést, mert a mikor mi innen Ausztriába viszünk ki valamit, annak a vámja ötszörös, tizszeres, onnan pedig potom áron hoztak be mindent. Csak egy tételt mondok a 40-es évekből, a melylyel akkor foglalkoztak. A nyers selyemnek vámja, ha kivitték innen, száz pengő volt Bécs felé; onnan pedig ha behozták, két forint 40 krt tett. Ez az arány volt az, mely lehetetlenné tette, hogy itt iparunk fejlődjék.

Most, mikor a vámvonalak megszüntek, mindig az a kérdés dominál, hogy első sorban az osztrák ipari érdekek biztosittassanak, — mig a mieink mellékesek — mert kétszeresen nyernek: elvonják tőlünk a piaczot és odakényszeritenek hozzájuk, s veszik terményeinket, a hogy nekik tetszik. Meg vagyok győződve, hogy, bármint ijesszenek is bennünket azzal, hogy mihelyt az önálló vámterületre lépünk, itt a válságok válsága következik, én nem hiszem, hogy rosszabb helyzete lesz a magyar gazdának, mint most van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha már azon a ponton állunk, hogy tovább nem experimentálhatunk, mert hiszen gazdasági létkérdésünkről van szó, akkor félre kell tennünk minden pártérdeket, minden taktikát és meg kell mondani nyiltan odaát, hogy az országnak nemcsak javulása, boldogulása, de jövője is, a mely ma ugyszólván egyedüli biztositéka a trónnak, attól függ, hogy meg tud-e gazdasági téren állni önállóan, vagy pedig tökéletesen elbukva annak az Ausztriának rabjává lesz, a melynek fenmaradása csak nagyon rövid idő kérdése. Nincs köztünk különbség abban, hogy Magyarország felkent koronás királya iránt ennél hivebb, lojálisabb nép legyen. Adják meg a lehetőségét annak, hogy ezen intézményekkel saját erejére támaszkodva kivivhassa önállóságát, függetlenségét, s akkor ez az ország lesz a mi koronás királyunknak nemcsak leghivebb országa, de a trónnak és a dinasztiának is a legbiztosabb támasza. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az önálló vámterület kérdésével feltétlenül együtt jár a másik, a mit már most sürgetünk, az önálló bank felállitása. Én meg vagyok győződve, hogy ha talán még egy darabig félreismert lojalitásból nem merik is e kérdéseket felvetni, ez ország öntudatára fog ébredni annak, hogy egyedül ezek a kérdések azok, melyek nemcsak biztositják a mi önállóságunkat Ausztriával szemben, de egyedül képesek fejlődésünknek alapját és jövőjét megvetni. Ebben a liberális rendszerben én a lehetőségét sem látom annak, hogy ezen elvek érvényesittessenek és ennélfogva a költségvetést általánosságban sem fogadhatom el. *(Helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Nyegre László jegyző: Miklós Ödön!

Miklós Ödön: T. képviselőház! Talán nem vétek a parlamenti illem ellen és talán megbocsátja nekem a t. előttem szólt képviselőtársam, ha beszédére részletesen nem reflektálok. Nem akarok a ház szives türelmével visszaélni és mivel

Digitized by Google

csak egyes jelenségekre óhajtok utalni a költségvetés általános tárgyalásánál, hosszu lennék, ha mindazokra, a melyek elhangzottak, már most válaszolnék.

T. ház! Az előadó ur tegnap igen helyesen rámutatott arra és kiemelte, hogy mit jelent különösen a mai sulyos gazdasági helyzetben az a jelenség, ha egy országnak államháztartása rendben van, ha az ország szükségletének költségvetésszerü összeállitása és e költségvetési szükségleteinek mikénti fedezése a komoly birálatot megbirja, rámutatott arra, hogy egy országban, a mely hitelével a küldföldhöz fordul, a mely jóformán egész gazdasági életének nyers berendezése folytán rá van utalva a mások szigoru birálatára, ez a rendezett államháztartás egy oly tényező, melyet kicsinyelni nem lehet.

Hogy az ország sulyos gazdasági viszonyok közt van, hogy közállapotaink terhesek, azt senki sem tagadhatja. Elismerte ezt és ennek kifejezést is adott a pénzügyminiszter ur, midőn mély hazafiui fájdalomtól eltelt szavakkal vezette be a költségvetést itt a ház előtt és óva intett, épen a jövendő nagy feladatokra utalva, a melyeket e nemzetnek még meg kell oldania, a túlkapásoktól. Épen azért nem veszi rossz néven tőlem Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, ha tegnapi azon megjegyzését, mintha a t. miniszter ur dicsekednék a költségvetésével, vagy dicsekednék a zárszámadások által elért pénzügyi eredményekkel, én sem a miniszter ur eddigi működéséből, sem általában a kormány eddigi tevékenységéből, de legkevésbbé azon komoly hangból, a melyet a t. miniszter ur expozéjának előterjesztése alkalmával itt hallatott, kimagyarázni nem tudom. Mindent ráfoghatunk talán a t. miniszter urra, de az, hogy dicsekedni szokott volna, nem tulajdonsága.

Rakovszky István: Dicsekedni a miniszterelnök ur szokott! *(Zaj.)*

Miklós Ödön: Azt a miniszter ur bizonyára nem a maga érdemének tudja be, hogy az ország ilyen erőkifejtésekre képes, hanem igenis érdeme a miniszter urnak és a kormánynak az, hogy a nehéz és sulyos viszonyok között a kormány figyelme kiterjed az állami élet minden ágazatára és főleg azokra, a melyeknek istápolása feltétlenül szükséges és e mellett óvatosan őrködik az államháztartás egyensulya körül. *(Igaz! Ugy van! jobbról és a középen.)* De épen azon megjegyzése a miniszter urnak, a melyben pénzügyi figyelmeztetését megtette, a jövendő nagy feladatokra célozva, bennem is némi aggodalmat keltett, mert hiszen az eddigi nagy áldozat, a nemzetnek eddigi nagy pénzügyi igénybevétele, a melyet ez az ország bámulatos szivósságánál fogva megbirt, eltekintve egyes intézményektől, inkább csak a keretek megalkotására szoritkozhatott mindeddig. Megalkottuk a kereteket, a melyeknek körében önálló gazdasági berendezkedésünk végczélja felé haladunk, de magukban ezekben a keretekben még rendkivül sok tennivaló van. Ki kell fejleszteni, ki kell épiteni egész gazdasági belszervezetünket, reformálni közigazgatásunkat és általában adminisztrácziónkat. Különben is belügyi dolgainkon még annyi munkálkodásra van az országnak szüksége, és anyagi ereje ebben az irányban annyira igénybe veendő még, hogy ha ezekkel szembenézünk, nem lehet egyes aggályos jelenségek előtt szemet hunyni. *(Ugy van! Ugy!)*

Én tehát, ha a t. ház türelmével vissza nem élek, épen ezen egyes jelenségekre óhajtanám a t. ház szives figyelmét felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)* A főbb keretek, mint mondám, meg vannak alkotva, de ezekbe a keretekbe kép is kell és e képeknek szerintem az ország nyüzsgő, eleven sikeres munkáját kell mutatni, melyben az országnak minden egyes munkára képes és szorgalmas fia komoly törekvésének biztos eredményét szemlélhesse. — És ha ezt szem előtt tartjuk és azon nagy rétegzetekre gondolunk, a melyek foglalkozási körök szerint az ország lakosságát alkotják, akkor mindenekelőtt a földbirtokos osztály viszonyai azok, a melyekkel első sorban foglalkozni kell, azon ismert ténynél fogva is, hogy lakosságunk háromnegyed részét épen a földbirtokkal foglalkozók, vagy a földbirtokból élők alkotják. A birtok-statisztikára tekintve, ismeretes az a körülmény, hogy az ország állandó üzemmel biró gazdaságainak száma — levonva tehát tisztán az erdő- és legelő-gazdaságokat, a melyek mint üzemgazdaságok nem szerepelhetnek, — ma 2,388.482. Ezen gazdaságok eloszlása szerint az 1—5 holdig terjedő gazdaságok száma 1,279.718, az 5—10 holdig terjedő gazdaságok száma 1,049.097. Tehát 2,328.000 körülbelül azon gazdaságok száma, a hol az állandó üzemmel 1—50 holdig terjedő aránylag kis területen folyik a gazdálkodás; és ha hozzászámitunk még egy felsőbb kategoriát is, hogy ezen kisebb gazdaságoknak egész csoportját megalkothassuk, mondjuk, az 1—100 holdig terjedő gazdaságokat, ezeknek össz-száma 2.364,000-et képvisel és ezek 11.171,921 hektárra terjednek ki. — A nemzet lakosai e nagy rétegzetének ereje tehát a nemzet ereje is. *(Helyes. Ugy van! Ugy!)*

Hogy ezen kisgazdaságok és gazdálkodók egy részének helyzete milyen sulyos és hogy milyen válságokkal küzd, azt pénzügyi bizottsági tárgyalásaink folyamán bátor voltam részletesebben én is kifejteni, sőt e házon kivül is foglalkozván e kérdéssel, visszaélnék szives türelmükkel, ha erre most részletesen ki akarnék térni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen tárgyalásaink folyamán felmerült félreértések azonban azon kijelentésre késztetnek, hogy az itten felemlitett birtokoknak körülbelül 20%-a, vagyis 400—450,000 birtokos olyan sulyos helyzetben van, mint azt az emlitett helyeken vázolni szerencsés voltam, hogy ezeknek a birtokoknak viszonyaival foglalkozni kötelességünk, hogy ezeknek az állapotoknak javitása az állami tekintély bevonásával

Digitized by Google

elengedhetetlen. Ezzel, azt hiszem, mindnyájan egyetértünk. És ha ezen válságos helyzettel való foglalkozás közben utaltam a nemzet takarékosságára, utaltam arra, hogy a nemzeti belerők fejlesztésére nagyobb gondot kell forditanunk, mint azt tettük eddig, ha utaltam arra, hogy e független belerők minő tőkét képviselnek, a melyeket ha levezetünk ezen kisgazdaságokhoz, azoknak felelevenedése okvetlenül be fog következni, és ha utaltam továbbá arra, hogy a nálunk még idegen, de Franciaországban olyan fényesen bevált kis czimleteknek a forgalomba hozatala és alkalmazása micsoda nagy erőt rejt magában: akkor, azt hiszem, ezen felhivásaimmal, ezen figyelmeztetéseimmel sem az állam hitelét nem támadtam meg, sem pedig egyes intézményeket nem hoztam olyan világitásba, mintha felszólalásommal ezek ellen óhajtottam volna állást foglalni. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy!)*

De a midőn ezen kis birtokoknak általánosan ismert szomoru viszonyait taglaljuk és teljes elismeréssel adózunk azon működésnek, a melyet a kormány már évek hosszu sora óta ezen birtokok fellenditése érdekében kifejt, lehetetlen, t. képviselőház, hogy ezekkel párhuzamosan a középbirtokok viszonyaira is fel ne hivjuk a figyelmet. Igaz, hogy csak 23,635 azon birtokoknak száma, a melyek 100 holdon felül ebben az országban önálló üzemgazdaságot folytatnak. De tudjuk nagyon jól, hogy főleg e birtokok tulajdonosai a multban épp ugy mint a jelenben az ország társadalmi és közéleti terheit jóformán egyedül viselték és ennek a Magyarországnak ők a jellegzetes képviselői és csak fájlalható, hogy a megváltozott gazdasági viszonyok, a közlekedés rohamos fejlődése, a pénzgazdaság egyoldalusága és sok egyéb sorscsapás ezt a birtokos osztályt nem tartja fenn azon magaslaton, hogy ezen feladatainak ugy mint a multban, a jelenben is meg tudna felelni. *(Ugy van! Ugy!)* És igy, t. képviselőház, kötelességszerüen foglalkoznom kell ezen birtokok viszonyaival, már csak azért is . . .

Rakovszky István: Mert dobra kerülnek!

Miklós Ödön . . . mert a statisztika szerint — és ezt 47, főleg mezőgazdasággal foglalkozó vármegyének adataiból ki lehet mutatni, — sajnos, ezen birtokoknak sem forgó tőkéjük, sem üzemi felszerelésük, sem gazdasági üzemvezetésük nem felel meg a mai gazdasági igényeknek. *(Ugy van! Ugy!)* A forgó tőkének olyan hiányával találkozunk ezen birtokok vezetésénél, hogy ezen birtokok nem képesek azt a kulturális eredményt felmutatni, a melyet tőlük a mai napon várhatnánk. *(Ugy van! Ugy!)* Ezen birtokos osztály kénytelen forgó tőkéjét — nevezzük az okokat sorscsapásnak, nevezük megváltozott viszonyoknak, és itt teljesen el akarok tekinteni egyesek könnyelmüségétől — ha a legkomolyabbakra gondolok is, mondom kénytelenek forgó tőkéjüket személyes hitelek utján igénybe venni. *(Ugy van! Ugy!)* És addig, mig mi törvényes intézkedéssel védtük, illetve lehetővé tettük és elősegitettük az olcsóbb és biztosabb személyi hitel megszerzése körül — törvények utján a más foglalkozásu osztályokat, teljesen megfeledkeztünk arról, hogy e birtokos osztályt analog helyzetbe juttassuk. *(Ugy van! Ugy van! jobb- és balfelől. Halljuk! Halljuk!)* És igy én azt tartom, t. képviselőház, hogy a mint a földbirtok nyilvántartásáról törvényes intézkedéseink vannak, akkor azt hiszem, e közép földbirtosokról azoknak támogatása érdekében még inkább kellene ilyen törvényhozási biztositékokról gondoskodnunk.

Rakovszky István: Eddig mindig támogatták a kormányt, bár nem foglalkozott vele! *(Zaj.)*

Miklós Ödön: Mert hiszen a földbirtokos nyilvántartása nemcsak épen a földbirtok állagával van szoros kapcsolatban, de az a szellemi tőke, a melylyel a földbirtokos főképen bir, a melyet müködési területére hoz, tudása, üzemberendezkedése, ezek mind oly tőkék, a melyeknek ha törvényhozási védbástyát nyujtunk, akkor legalább is azon helyzetbe hozhatjuk, hogy az ilyen birtokos személyes hitelét igénybe veheti azon könnyebb utakon, a melyeken pl. a bejegyzett kereskedők hozzá tudnak jutni. *(Élénk helyeslés.)* Igy például nem járna nagy nehézséggel, hogy, különösen, ha a középbirtokokra gondolunk, a körülbelül 14.500 birtoknak a járásbiróságnál való nyilvántartása kötelezővé tétessék, ha még olyan egyszerü formában is, mint a hogy ez a külföldön tényleg meg is van és ezek egyszerü, de rendszeres gazdasági könyvvitelre köteleztetnének és üzletvitelük nyilvános felmutatása, a leltári értékeknek feltüntetése és évi rendes ellenőrzése kimondatnék, ugy mindezek, a mig egyrészt biztositékot nyujtanának, addig másrészt a hitelforrások bizalmát határozottan lekötnék. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy nyugtalanság a néppárton.)*

Nem akarok e kérdésnél tovább időzni, *(Halljuk!)* mint hogy csak megemlitem, hogy a gazdasági érdekképviselet megoldásának a kérdése is elodázhatatlan kérdés. Azt hiszem, hogy épen azon üzemhiányokat, a melyekre ezen birtokoknál reámutattam, nagyban pótolná azon gazdasági szervezet, a melyet a gazdatársadalom a helyes érdekképviselet által nyerne, mi által nagyot lehetne e gazdaságok kulturáján is lenditeni. *(Ugy van! Ugy!)*

De, t. képviselőház, egy további aggasztó jelenség, a mely épen a magyar földbirtokot derékon támadja meg, az utóbbi időben megint nagy mértékben lábra kapott kivándorlás.

Gr. Wilczek Frigyes: Hát az uzsora?

Miklós Ödön: Tiz esztendeje annak, t. képviselőház, hogy e kérdéssel, a kivándorlás kérdésével itt e házban részletesebben voltam bátor foglalkozni és akkor ezt a kivándorlást nagy részben majdnem fehér rabszolgakereskedéshez mertem hasonlitani, a mennyiben főleg a kül-

Digitized by Google

földi ügynökök csábitása és egyéb ehhez hasonló organizációk voltak azok, a melyek néprétegeinket főleg a felsőbb vármegyékből az Amerikába való kivándorlás felé terelték. Sajnos, ez a jelenség az utóbbi időben folyton nő és főleg most gazdagabb vidékekre is elharapózott, a hol már nem lehet azt mondani, hogy az erdőgazdaság pusztulása vagy az ottani munkáshiány, vagy megszünt gazdasági keresetek folytán kénytelenek volnának a kivándorlásra. Óh nem! Hanem olyan gazdagabb vidékekről is, a hol állandó a mezőgazdasági munka, a hol van rendes bányamunka is, a mi elég nagy és állandó keresetet nyujt, még ily vidéken is megkapta a kivándorlás láza népünket, ugy annyira, hogy ez ma már majdnem feltartóztathatatlan. *(Ugy van! Ugy!)* Elismerésemet fejezem ki a miniszterelnök urnak, hogy a mint tudom, e kérdéssel nagy érdeklődéssel foglalkozik. *(Helyes! Helyes!)*

De nem akarom e kérdés minden részletét itt taglalni, mert épen az idén ebben a kérdésben az ország különböző részeiben azért, hogy ismertek legyenek a viszonyok. kongresszusokat fognak tartani, a hol a társadalmi és politikai tényezőknek bevonásával az addig ismert adatok feldolgozásával hű képét óhajtanánk nyerni annak, hogy tulajdonképen különböző vidékeken mi az oka ennek a kivándorlásnak. *(Helyes!)*

Veres József: Eső után köpenyeg!

Pichler Győző: Lesz vidéki banket, fogadtatás, zászló! *(Nagy zaj balfelől.)*

Elnök: Ne méltóztassanak a szónokot zavarni.

Miklós Ödön: Annyit azonban már most szükségesnek tartok megemliteni, hogy e kérdések megoldása körül, bármilyen javaslatot akarjunk is előterjeszteni, bármilyen intézkedéseket várunk is egyesektől, a társadalomtól, avagy a kormánytól, egy nagy nehézséget nem fogunk tudni legyőzni, egy jelentős tényezőt nem fognak tudni kitörülni e kérdés számlájáról és ez az, hogy — mindig csak az amerikai kivándorlást tartva szem előtt, annak az amerikai pénznek a vásárlási ereje, a melyet az Európából oda kivándorlottak a pénznek onnan való beküldése által itt tényekben tudnak bebizonyitani, és a mely $2^1/_2$-szer annyi, mint a mi pénzünké — ez, t. ház, oly hatalmas tényező, a melyet leküzdeni majdnem lehetetlen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Csak a legegyszerübb izomerőt véve, csak azt a honpolgárt, a ki nem intelligenciáját, sem tudását, hanem tisztán csak izomerejét viszi a munkába, odakünn Amerikában, szervezett munkára beosztva, előre lekötve, már megérkezésekor naponta minimum 80 cent fizetést kap. Ez a 80 cent két és félszeresét éri meg a mi pénzünknek és ebből ő, ha csak 30 centet takarit meg, a mennyit képes megtakaritani, a mint annak idején ezt kimutattam, ez körülbelül 75—80 krajczárnyi megtakaritás naponkint és igy 300 munkanapot véve 200—240 forint az az összeg, a melyet övéinek onnan évente az ilyen egyszerü munkás is visszaküldhet.

T. ház! 80 krajczáros kereset mellett itt is volna foglalkozása a munkásnak, azokon a vidékeken, a melyekről én beszélek; igen ám, csakhogy az abból való megtakaritása, még ha tényleg 30 krajczárt veszek is, az is két és félszeresével kevesebb, mint azon pénzérték, a melyet künn kapott munkabéréből megtakaritva ide haza tud küldeni. Ehhez járulnak azok a sok könnyebbséget nyujtó viszonyok, a melyek Amerikában a megélhetést épen a munkásnépnek olcsóbbá teszik. *(Ugy van! Ugy!)*

Az amerikai pénznek vásárló ereje tehát és ez a nagy különbség oly erős tényező, a melylyel szemben egyelőre nem tudom, micsoda intézkedések lehetnek azok, a melyeket közgazdasági szempontból tehetünk és egyenértékül nyujthatunk ezen kivándorlóknak. *(Ugy van! Ugy!)*

Ezt csak azért voltam bátor megjegyezni, mert hisz az amerikai közgazdaságban tudott dolog, hogy egy oly izomerővel biró egyszerü munkás 4000 dollárnyi értékkel értékeltetik. És hogyha azt a 300—320.000 magyar embert számba veszem, a ki tisztán csak izomerejével él meg Amerikában, akkor ez az amerikai gazdaságban 1.200 milliónyi tőkét képvisel: oly kolosszális tőke, a melyet az amerikai közgazdaság igen elevenen eskomptál, — a mi számunkra azonban olyan szomoru jelenség ebben az országban, a hol minden egyesre oly nagy szükség van, a melynek mindenesetre gátat vetni, s a melylyel komolyan foglalkozni egyik legközelebbi feladata leend a törvényhozásnak, társadalomnak és országnak egyaránt. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Rég kellett volna! Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Intézményszerü biztositékokat, intézmények megalkotását kell szem előtt tartanunk, a melyek az ország épen ezen legelterjedtebb rétegében, a földmivelők körében az erők fejlesztésére közreműködni alkalmasak. *(Ugy van! Ugy!)*

Igy már évek hosszu sora óta látjuk, hogy pl. szemtermelésünkkel, ennek forgalmával és értékesitésével, az árképződés viszonyaival szemben a magyar gazdatársadalom teljesen tehetetlen. Bajorország sokkal kevesebb idő alatt, alig pár év óta létrehozta a gazdasági közraktári intézménynek rendszeres szervezetét. Több mint két évtizede, t. képviselőház, hogy e házon kivül és éveken át e házban is felolvasásokban, előadásaimban az elevátorszerü közraktári intézménynek behozatalát nálunk elengedhetetlen követelménynek jelentettem ki. *(Helyes! Helyes!)* Hogy mit jelent ily intézménynek a sikeres közreműködése a mezőgazdaságban, erre nézve nem is kell az észak-amerikai Unióra utalnom. Itt van, mint mondám, Bajorország példája, a hol az idei jelentésekből kitünik, hogy ezen közgazdasági raktárak összmüködése által a gazdatár-

Digitized by Google

sadalom szemtermelése értékesitésénél 60 krajczárnyi megtakaritást tudott elérni, szemben az ezelőtt mutatkozó értékeléssel. Ha azt a 10—20 millió métermázsányi szemforgalmat veszem figyelembe, a mely aratás után egy vagy két hónap alatt ebben az országban megindul, ugy ezt ezekkel a számokkal megszorozva, 60 milliónyi érték az, a mely igy a magyar mezőgazdaságnak javára válhatnék. Minden befektetés és minden beruházás tehát, a melyet ezen a czimen teszünk, oly üdvös intézkedés, a mely elől elzárkóznunk valóban nem lehet. Ha az ember azon jelenségek okát kutatja; ha keresem ugyanis, mi az oka, hogy noha ezen intézmény jóvoltáról és sikeres müködéséről meg vagyunk győződve, ez itt gyökeret verni nem tudott: ez okot abban találom, hogy forgalmi intézményeink egyoldalu fejlődése folytán a nagy közületek az államvasutakhoz tódulnak; körében igyekeznek kielégitésüket nyerni, és mindaddig, a mig ezen intézményt szoros kapcsolatba nem hozzuk az államvasutak forgalmi intézményével: addig ezt megteremteni, sikereket ezzel elérni nem tudunk. *(Mozgás balfelöl. Ugy van! Ugy!)*

Rakovszky István: Más igazgatók kellenek! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Miklós Ödön: Ha tehát mi most más beruházásokról beszélünk, befektetéseket csinálunk, kibővitéseket javaslunk vasutaink körében, akkor mindenesetre egyik leggyümölcsözőbb beruházás az volna, ha ezen forgalmi intézménynyel kapcsolatosan ezen elevátorszerü közraktári intézményt is létesiteni tudnók. *(Élénk helyeslés.)* Azon hitelezési ügyletek természetesen, a melyek ezzel kapcsolatban együtt járnak — ha az általános varrant-intézmény kifejlődhetnék, ha ez megvethetné alapját a termény jelzáloghitel nagy problémája megoldásának — azok mind maguktól következnének, és e ponton azután a közgazdaság már bir azon faktorokkal, a melyek segélyével az állam minden megterheltetése nélkül ezen tekintetben az olcsó hitel élvezetét a gazdának biztositani tudnók. *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl. Ugy van! Ugy!)* Mert hogy mit jelent ez, azt az idei év mutatja legjobban. Ha a gazdasági terményeket nem augusztusban és szeptemberben kellett volna a gazdának piaczra dobnia, hanem képes lett volna azokkal mostanig várni, ez körülbelül 1—1.20 forint nyereséggel járt volna rá nézve métermázsánkint, azaz legalább visszatérülésével annak, a mit nem kapott, és ez 20—24 milliónyi értéket képvisel 20 millió mázsa forgalomnál. Ennek hasznát, fájdalom, a magyar gazdaság nem élvezte. *(Mozgás és zaj balfelöl. Elnök csenget.)* Ezen intézményeknek behozatala tehát gátat vethetne kényszerült rohamos eladásoknak; befolyást gyakorolhatna az áralakulásokra, és legalább megmentené a gazdát attól a kényszertől, hogy teljesen tájékozatlanul és azon nehéz viszonyok mellett, a melyek között van, közvetlenül a cséplés után legyen kénytelen a gabonáját a piaczra hozni. *(Helyeslés a jobb-, bal- és szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Ezzel a kérdéssel kapcsolatos, t. ház, belforgalmunknak olcsóbbá tétele is. Valahányszor nagy közgazdasági czélokat kell szolgálnunk — és ez nem mondom, hogy helytelen dolog — akkor az államvasutak forgalmi szempontból tulmértékben vétetnek igénybe és ezeknek körülbelül az önköltségen vagy az önköltségeken alul kell teljesitményeiket végrehajtaniok, a miből igen természetesen magának ezen intézménynek haszna nincs!

A belforgalom könnyitése és épen a gazdasági tömeges termelésnek olcsóbb szállithatása szempontjából nagyon kivánatos volna, hogy az a nagy gazdagság, a mely a vizi utainkban rejlik, jobban kihasználtassék.

Milliókat meg milliókat költött az ország vizeinek szabályozására és ennek sikerei után igen kevés hasznát veszi még folyóink hajózhatóságának. Hogy ennek okai miben rejlenek, azt igen alaposan és részletesen kifejtette az első magyar mérnöki kongresszus, a mely felterjesztésében figyelmébe ajánlotta a kormánynak mindazon tennivalókat, a melyek itt még végrehajtásra várnak és ha elismerésre méltó is azon munkásság, a melyet folyóink szabályozása körül az utóbbi tiz év alatt kifejtettünk, ez még nem minden. Mert pl. a Dunának vannak egyes szakaszai, a melyek a hajózás tekintetében kifogás alá esnek. A Tiszának is van még egy kis része, a mely okvetlenül javitandó, de itt vannak azonkivül a Körösök felső részei, a Temes, a Béga, a melyek még mindannyian szabályozást igényelnek épen azon szempontból, hogy végre valahára ez a nagy gazdagság és kincs, *(Nagy mozgás, zaj a bal- és a szélsöbaloldalon. Felkiáltások a baloldalon: Elég volt már a vizszabályozásból! Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsöbaloldalon. Zaj. Halljuk! jobbfelöl.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, ne méltóztassék zavarni és félbeszakitani a szónokot!

Miklós Ödön: . . . a mely megfelelő ingyen vizi utakban van, értékesittessék, kellőleg felhasználtassék, a mi csak ugy lehetséges, ha e vizi utak a hajózásnak már egyszer megnyilhatnak. Minden költség, a mely a szállitás tekintetében megtakaritható, első sorban a gazdának válik hasznára. Ez egy olyan belső vám, a melylyel le kell számolni és le is számolnak, de mindig csak a vétel alkalmával. *(Élénk helyeslés.)* Ismeretes, t. ház, bölcsen méltóztatik tudni, hogy szakférfiak, a gazdaság különböző körei mily elevenen foglalkoznak a hajózható csatornákkal. Erre vonatkozólag nem akarok részletekbe bocsátkozni, de egy korlátnak felállitását a kérdés körül szükségesnek tartom, nehogy ezen kérdésben nagyon messze menjünk, avagy épen túlzásokba essünk. Itt csak a feltétlen szükségesről lehet szó, azon természeti oknál fogva is, hogy hajózható folyóink nagy része nyugattól

Digitized by Google

délnek és délkeletnek folyik, ezek bizonyos mértékben, épen kiviteli piaczaink tekintetéből korrekcziót igényelnek és igy az az egy-két összeköttetés, a mely ezen folyamok között feltétlenül szükséges, s a melyek mellett már évtizedek előtt állást foglalt a törvényhozás, a gazdatársadalom és az egész közvélemény, végre megvalósuljon. Ilyen a Duna-Tisza közti kis csatornarész, ilyen esetleg a Károlyvárosig hajózható vizi ut a vukovár-samaczi csatorna, és a mint mondám, azon mellékfolyóknak szabályozása, a melyeken a belforgalom elevenebben kifejlődhetik, hogy ez által is visszaadjuk a gazdaságnak azon erőt, melyet ezen természeti kincsek és előnyök kiaknázása által neki visszaadhatunk. *(Ugy van! Ugy!)*

Hogy a Duna völgyének milyen nagy jelentősége van forgalmi szempontból, azt a Magyar mérnök- és épitészegylet jelenleg folyamatban lévő tárgyalásain egy kiváló hajós szakférfiu, Rapaics igazgató, nagyon ügyesen mutatta ki, midőn a Dunának és főleg a románok által épitett és fejlesztett Galacznak jelentőségét hangsulyozta, bebizonyitván azt, hogy Romániából, jelesül Gyurgyevóból pl. gabona a tengeren keresztül Rotterdamon be, a Rajnán le és a Majna-csatornán át Frankfurtba olcsóbban jön, mint ezt Budapestről fel a Dunán, a meddig hajózható, és igy aztán Majna-Frankfurtba el lehetne juttatni. Az a konkurrenczia tehát, a mely ezáltal gondolkodóba ejthet és előáll, az a felelevenedés, a mely a Duna völgyének kihasználása által gazdaságunkra és kereskedelmünkre háramolnék, a jövőnek oly problemája, a melylyel, azt hiszem, még foglalkozni fogunk.

Mezőgazdaságunkkal szoros kapcsolatban állanak azon iparágak, a melyeket első sorban a mezőgazdaság táplál. És itt csak sajnosan lehet felemlitenem, hogy annak idején az ország tehetősebbjei — a mint ez Beksics Gusztáv t. képviselőtársam munkájában oly szépen ki van fejtve — nem vetették magukat a magyar iparnak ezen ágazatára *(Ugy van! Ugy van!)* és nem meritettek példát az angol vagyonos osztály törekvéséből. Pedig mennyivel más képet mutatna ma a magyar gazdasági ipar, hogyha ezek a nemzeti erők leköttettek volna annak szolgálatára! *(Ugy van! Ugy!)* De talán még ma sem késő. Francziaországban láttunk egy törekvést, a mely szintén fényesen bevált, a répaczukorgyártás körében a megoszlott kisebb gazdasági czukorgyárak felállitása, sőt most az u. n. czukorléátvételi állomásoknak felállitásában. Hogy ezzel mit nyer a gazda, ismét mennyi melléktermény értékesithet, mely eddig a gazdaságában vissza nem maradt, azt bizonyitanom felesleges. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* És csak kivánatos volna, hogy ez a fejlődés nálunk is talajra találjon. *(Élénk helyeslés.)*

De ha egy másik foglalkozási térre térünk is át, és ez az ipar és kereskedés helyzete Magyarországon, *(Zaj és mozgás balfelől.)* sajnálatosan látjuk, hogy e téren is pangás van, hogy ezek a vállalatok is a legnagyobb nehézségekkel küzdenek. Kifejtette ezt a miniszter ur is expozéjában és felszólalásában. És ha mi a jövendő iparpolitika feladataival foglalkozunk, ugy első sorban egyre okvetetlenül gondolnunk kell. És ez az, hogy legelsőbben meglevő iparainkat igyekezzünk megtartani, és igy bocsátkozzunk ujabb ipar teremtésébe. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Mit mond Hegedüs!)* Mert az ország hitelét semmi sem bánthatja annyira, mint hogyha az ipari vállalatok egymásután lennének kénytelenek üzemeiket megszüntetni. *(Zaj a szélsőbalon, felkiáltások: Ipar- és kereskedelmi bank!)* Igen megnyugtató az a nyilatkozat, melyet a t. pénzügyminiszter ur a pénzügyi bizottságban is tett, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* midőn az állami iparteleppek munkásságáról szólt, kijelentvén, hogy azoknak szélesebb alapokon való fejlesztését nem óhajtja, hanem inkább a már meglevőknek intenzivebb fejlesztését kivánja, hogy a magániparnak konkurrenczíát ne csináljanak, hanem csak oly iparágakat karoljanak föl, a melyek nálunk még nem kultiváltattak vagy nem voltak kultiválhatók. Azt hiszem, mindnyájan megnyugvással fogadhatjuk ezt a nyilatkozatot, amennyiben a mai válságos helyzet legkevésbbé sem teszi kivánatossá, hogy a magániparral az állam mint nagyiparos versenyre kelljen. *(Élénk helyeslés.)*

A pénzügyi bizottság jelentése már ráutalt arra, hogy mit jelentenek Magyarországon ezen nyers alapokra fektetett magyar közgazdaságban azok a beruházások, a melyeket évek hosszu sora óta a kormány tényleg teljesit, és a törvényhozás mindig készséggel megszavazott. A lefolyt tiz esztendő alatt csaknem 600 millió korona az a befektetés, melyet az állam részben külön törvényhozási intézkedésekkel, részben a költségvetések keretében az ország közgazdaságának nyujtott. De nem is lehet ez másképen. Az ilyen tőkeszegény országban, a hol az állam szükségleteire sokat elvonunk, valamit vissza is kell adni. És ha gazdasági fellendülésünk jövőjére gondolunk, lehetetlen elzárkóznunk az elől, hogy e beruházások nagyobb mértékben ne folytattassanak, és ezt másképen, mint az állam hitelének ujabb igénybevételével alig tehetjük. Mert ha ezt a termékenyitő erőt, a beruházásokat most vonnók el az országtól, akkor gazdasági fellendülésre a közel jövőben nem számithatunk.

Rakovszky István: Uj adósságok!

Miklós Ödön: T. ház! Az állam bevételeinek fokozására igen természetesen nem elégségesek mindazok a módok, melyekkel az adózó polgárok áldozatkészségére appellálunk. Vannak intézkedések, a melyeknek igénybevétele és keresztülvitele az államjövedelmeket fokozhatja a nélkül, hogy ez az állampolgároknak különös megterheltetésével járna. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Például!?)*

Digitized by Google

Pichler Győző: Tessék példát mondani! *(Felkiáltások jobbfelől: Türelem! Mindjárt!)*

Miklós Ödön: Az adóreformok kérdése mindenesetre olyan munkálat és müvelet lesz, a melynek sikeres végrehajtása körében az adózó polgárok nagy részének válláról, és épen azokéról, a kik leginkább érzik a teher sulyát, sokat levehet a kormányzat, és egészen másképen alakulhatnak a viszonyok, a melyek ma főleg a községi életre oly nagy teherrel sulyosodnak, ha jelesül az indirekt adók reformja körében a községeknek a hus- és szeszfogyasztási adó, és általában a fogyasztási adók jövedelmeiből juttathatna valamit az állam, ha ez adók kezelését a községek részére egyszerübbé és hozzáférhetőbbé tenné, a mi által a községek háztartása uj jövedelmi forráshoz jutna és igy megszabadulnánk a nagy pótadótól, mely már-már elviselhetetlenné válik. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Hogy erre a pénzügyminiszter ur is sulyt helyez, hogy az adóreformok végrehajtása keretében megtett eddig is mindent, azt el kell ismernünk, azt a kormány maga is elismeri. Sajnos, hogy ezek oly hosszantartó munkálatok, a melyektől mától holnapra eredményt nem várhatunk.

T. képviselőház! Hogy ez az eszme nem mai keletü, s hogy az ezekkel való foglalkozás mennyire igénybe vette a t. törvényhozást már a multban, arra nézve csak egyetlen példára akarok hivatkozni, a mely szerint már 29 évvel ezelőtt a képviselőháznak egyik lelkes nagytehetségü tagja és a pénzügyi bizottság akkori kiváló előadója azt jelentette ki, hogy »haladék nélkül hozzá kell fognunk ahhoz a munkához, a mely kétségtelenül egyedül lesz hivatva végleg biztositani államháztartásunkat a visszaeséstől, ez a munka pedig az adóreform. *(Mozgás a bal- és a szélsőbalon.)* Késedelem nélkül kell ehhez fogni és meg kell inditani az egész vonalon, a földadón kezdve minden adó-nemre nézve egytől-egyig az indirekt adókkal együtt a gyökeres reformot.« *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki mondta?)*

Pichler Győző: Hogy hivják? Ki volt a referens?

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Kénytelen leszek névszerint megnevezni azokat a képviselő urakat, a kik a szónokot folyton zavarják.

Miklós Ödön: Engem, t. elnök ur, nem zavarnak a t. képviselő urak közbeszólásai.

Sok történt az adóreform terén is a mult években is! A fogyasztási adók kezelése körül határozottan sikereket értünk el. De hogy ebben a tekintetben még sok a tennivaló, azt a t. pénzügyminiszter ur mind expozéjában, mind a pénzügyi bizottságban a hozzá intézett kérdésekre kimeritően és részletesen kifejtette.

Az állami jövedelmek fokozására, t. képviselőház, nem csekély befolyással lenne meggyőződésem szerint, bár nem vagyok barátja semmiféle monopóliumnak, a szeszmonopólium. *(Ugy van! Ugy!)* Ennek behozatala, azt hiszem, helyes intézkedés lenne nálunk. Oroszország mutatott erre példát, mert ezáltal, anélkül, hogy az államháztartást megterhelte volna, a nélkül, hogy az állampolgárokra terheket rótt volna, uj gazdasági erőforráshoz jutott, s e mellett a közegészségügyet, mezőgazdaságot, kereskedelmet és egyéb czélokat is hathatósan szolgálta ugy, hogy ebben az irányban, azt hiszem, a példa követése elől mi sem zárkózhatunk el. És akuttá lett e kérdés most azért, mert a szesznek technikai czélokra való felhasználása mindinkább előtérbe nyomul és a monopólium által oly biztonságot nyernek azok, a kik a szeszre vannak utalva, hogy ezt a kérdést a jövendőben megoldandó feladatok köréből kiküszöbölni alig lehet. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Nagyon jól tudjuk, t. képviselőház, hogy Magyarországon az állami költségvetés maga sokkal nagyobb jelentőséggel bir, mint bármely más országban. Azok a számok, a melyek ezekben a költségvetésekben le vannak fektetve, — és igy van ez 34 év óta, — nemcsak a puszta eszközöket jelzik, a melyek az állami kormányzat vitelére módot nyujtanak, hanem egy munkaprogrammot képeznek. *(Tetszés jobbfelől.)* A költségvetések munkaprogrammot állapitanak meg nálunk, a melytől irányitást vár jóformán az egész ország. Talán sajnos, hogy ez igy van. De igy volt mindig, ma is igy van, és ezen oly hirtelen, a mig gazdasági átalakulással nagyobb társadalmi önállóságra szert nem teszünk, nincs is módunkban változtatni. Épp azért ez a programm, ez a működés, mindig azon kettős czél szempontjából birálandó, a melyre a t. pénzügyminiszter ur is utalt és a mely az egész kormány tevékenységét jellemzi, hogy ugyanis az országnak minden gazdasági ágazatára kell gondolni, az adózó polgárokat pedig kiméln i és itt azon két nehéz ut előtt állunk: Megterheltetése az állampolgároknak egyrészt, másrészt visszaadása a közgazdaság részére ezen az uton, azon erőforrásoknak, a melyekkel igy rendelkeztünk.

Hogy, t. ház, az állami budget ezen kettős czélja ismert dolog volt a multban is, arra nézve engedjék meg, hogy ugyanarra a kiváló előadóra hivatkozzam, a kit már emlitettem. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki volt?)* Es ez nem volt más, mint az, a ki az ország sorsát most intézi, a mi igen tisztelt miniszterelnökünk, *(Éljenzés a jobb- és a baloldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* akinek nagy munkaerejét, széleskörü tudását és hivatottságát senki kétségbe nem vonhatja, *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* s a kihez méltán sorakoznak munkatársai, a kormányon ülő t. férfiak, kiktől mindent el lehet vitatni, de egyet nem, hogy ne igyekeznének teljes jóakarattal az ország sorsát fellenditeni. *(Élénk éljenzés. Helyeslés a jobboldal-*

Digitized by Google

lon.) Mikor ugyanis a legnehezebb budgetek egyikének tárgyalása csaknem 15 napon át lekötötte a ház figyelmét, 1873-ban Kerkápoly pénzügyminiszter korában e kiváló előadó igy fejezte ki magát *(olvassa)*: »Két ellentétes irányban egyszerre haladni nem lehet. Az állami élet fejlődése, a czivilizáczió előrehaladása, a kulturális mozgalmak, egyszóval mindaz, a mi az államban halad, a szükségletek emelését vonja maga után, fokozza azon igényeket, melyeket egyes állampolgárok az állam irányában méltán táplálnak, fokozza az állam azon tartozását, hogy ezen igényeket tényleg ki is elégitse.

Ezen emelkedő szükségleteket kielégiteni egyfelől, — másfelől nem teremteni elő az azok állandó kielégitésére szükséges eszközöket: ezt egyuttal tenni nem lehet. — Az igényeket kellő határok között megtartani, — a jövedelem előteremtésének helyes módjait megválasztani, — az államháztartási politikának főfeladata; képesiteni az országot arra, hogy a jövedelmek ezen előteremtését megbirja és hogy adóképes maradjon, ez egy helyes közgazdasági és helyes általános politikának az exigenciája.« *(Zaj a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés jobbfelől.)* Hogy ez az ország fejlődött, azt kétségbe nem vonhatja senki. Hogy ennek az országnak anyagi erejét istápolni kötelesség, ez ismét köztudott dolog. Hogy ez az ország, mely gyarmatokkal nem rendelkezik, külső erőket közgazdaságába bele nem vonhat, és igy csakis belerejének fejlesztésével képes magának erőt gyüjteni, ez is általánosan ismert thézis és igy ez ellen állást foglalni nem lehet. Nagy feladatait pedig ez az ország máskép meg nem oldhatja, mint ha nemzeti kulturájára veti a fősulyt, amely a legnagyobb erő, amelyről már akkor is, midőn Angliában, hogy egyébre ne utaljak, a rabszolgakereskedés elleni nagy vitában ez szó tárgya volt, lord Brougham ezt mondta: »A nemzeti kultura legyen a mi nemzeti erőnk és ezen nemzeti kulturánkkal igyekezzünk magunkhoz emelni mindazt, ami ebben az országban összekapcsolható és nekünk ez országon kivül is tiszteletet parancsolhat!«

Mivel ugy látom, hogy ennek a nemzeti kulturának kifejtésében, a nemzeti összműködő erők fejlesztésében mind az igen t. miniszterelnök ur, mind a t. kormány minden lehetőt megtesznek; mivel azt látom, hogy ezen nemzeti kulturának szolgálatában áll ez a budget is, és annak minden tétele arról tesz tanubizonyságot, hogy lüktet a kormányban a tudat, hogy ezt az országot előbbre vinni hazafiui kötelesség, ezen bizalomból kifolyólag, melylyel a miniszterelnök ur és kormánya iránt viseltetem, a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Csávolszky Lajos!

Csávolszky Lajos: T. képviselőház! Kétségtelen dolog, hogy a költségvetés megállapitása a nemzet képviseletének egyik legfontosabb feladata. Az állam bevételeit az adózók erejéhez mérni, az állam kiadásait az állam igazi szükségleteihez képest megállapitani, és az igy lelkiismeretes gondossággal megállapitott költségvetést pontosan be is tartani, az alkotmányos élet legfőbb kelléke. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon szomoru dolog, hogy ez nálunk nem igy történik. Nálunk sem a költségvetés megállapitása, sem a szentesitett törvény végrehajtása komoly dolognak nem tekinthető. Miután pedig senkitől nem lehet rossz néven venni, hogy valaki hiábavaló dolgokkal foglalkozzék, és azzal töltse az idejét, bizony, bizony azt mondom, hogy nem csoda, ha ennek a törvényhozásnak komolyabb férfiai végre beleunnak heteken, hónapokon keresztül egy oly költségvetés megállapitásával foglalkozni, a mely semmi részében, sem kiadási, sem bevételi részében, soha meg nem tartatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tarthatatlan állapot már az is, hogy a költségvetést ide soha rendes időben be nem terjesztik. Az 1867-dik évi X. t.-cz., a mely az 1848 : IV. t.-cz. ide vonatkozó pontjait módositja, egyenesen utasitja a kormányt arra, hogy a költségvetési előirányzatot mindig oly időben terjeszsze a ház elé, hogy az az év végéig letárgyalható legyen'; ebben az országgyülés feloszlatása sem lehet akadály. Ezt nemcsak az 1867-dik évi X. törvény, de az állami számvitelről szóló törvény is egyenesen megmondja, hogy a kormánynak kötelessége az országgyülést oly időben összehivni, hogy a költségvetési előirányzatot kellő időben beterjeszthesse és az letárgyalható legyen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ugyan ki törődik ezekkel a törvényekkel, ezeknek a törvényeknek pontozataival és határozataival? 35 esztendő alatt alig hétszer végezte el a törvényhozás a költségvetési törvényt kellő időben, mig 28 esztendőn keresztül mindig csak oly időben, május, junius, vagy épen juliusban szentesittetett a törvény, midőn már az az esztendő, a melyre a költségvetés szólott, régen a hátunk mögött volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A jelenlegi pénzügyminiszter ur alkotmányos, törvénytisztelő érzületének konstatálására legyen mondva, mióta pedig ő a pénzügyminiszter, soha költségvetés még törvényes időben, kellő módon szentesitést nem nyert. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De még tarthatatlanabb állapot az, hogy a szentesitett törvény végrehajtása sem komoly dolog nálunk, sem kiadási, sem bevételi részleteiben. Itt is, ott is tisztán a miniszterek önkényének vagyunk kiszolgáltatva. Tessék az állami számvevőszék jelentését elővenni, annak a zárszámadásnak minden lapján törvénytelenségekre bukkanunk. Ott van, hogy egy főispánnak 2000 forint évi segélyt utalványoztak ki; 9 vármegyében főispáni titkárok szerveztettek 2800—2000—1600 korona fizetéssel; főmérnöki állás szerveztetik 2800 korona fizetéssel, 1000 korona lakpénzzel stb. Ezek nincsenek föl-

Digitized by Google

véve a költségvetési törvénybe, nem voltak előirányozva, tehát tárgyalhatók sem voltak. Az 1897-dik XX. t.-cz. 33. §-a egyenesen megtiltja, hogy a miniszter hivatalokat állithasson fel és hivatalnokokat nevezhessen ki a törvény és törvényhozás megkerülésével. Az 1897. XX. t.-cz. 33. §-a azt mondja, hogy a miniszterek kötelesek mind a személyzeti, mind a fizetési állományt a törvényhozás elé hozni és egyenesen megtiltja, hogy a miniszterek olyan fizetést utalványozzanak ki, a mely a törvényhozás által jóvá nem hagyatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nézzük tovább a zárszámadásokat. Azt mondja: a levéltovábbitó osztály nem volt tovább a főposta-épületben elhelyezhető, uj épületet kellett tehát épiteni 180.000 korona költséggel. A nagybecskereki posta-épület már réges-régen nem volt alkalmas épületben; uj épületet kellett tehát épiteni 100.000 koronával. És ez igy megy tovább millió és millió összegek erejéig. Mindezek pedig nincsenek bevéve az előirányzatba, ezek nem fordultak meg a törvényhozás előtt, a mely igy ezeknek hitelt sem adhatott. Az állami számvitelről szóló törvény 16. pontja azt mondja, hogy a kormány előirányzat nélküli kiadásokat csak egy esetben teljesithet, ha t. i. sürgősen felmerült elodázhatlan kiadásról van szó és az országgyülés nincs együtt.

De hiszen a t. miniszter ur maga az indokolásban azt mondja, hogy az épületre régen szükség volt, tehát nem merülhetett fel hirtelenül a kiadás, mert tudta a miniszter ur már régen, hogy szükség van rá. Miért nem lépett annak rendje és módja szerint a t. miniszter ur a törvényhozás elé? Hogyan merészelte a törvényhozás tudta nélkül kiadni azt az összeget? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt mondják, a minisztertanács helybenhagyta. Mit jelent ez? Ha a kereskedelmi miniszter ur tullépi a törvényt, ezt helybenhagyja holnap a pénzügyminiszter, viszont, ha a pénzügyminiszter lépi át a törvényt, azt a kereskedelmi miniszter hagyja helyben. Egymás közt kiegyenlitik a dolgot. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Ugy van!)* De az állam vagyona felett a törvény intézkedik, nem a miniszter urak, akár együtt vannak mindnyájan, akár nem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És itt lehetetlen, hogy az állami számvevőszék eljárására rá ne mutassak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az állami számvevőszéknek nemcsak hivatása, de törvényszerü kötelessége az állami vagyonkezelést szigoruan ellenőrizni; sajnos, hogy ezt nem teszi. Az állami számvevőszék, midőn a miniszterek törvény ellenére tulkiadásokat és előirányzat nélküli kiadásokat tesznek, megelégszik azzal, hogy indokolást kér a minisztertől és legyen ez az indokolás bármily bárgyu, együgyü és semmitmondó, azzal megelégszik, azt egyszerüen regisztrálja, beterjeszti, hallgat és nem szól semmit. Az 1870-iki: XVIII. t.-cz., a mely az állami számvevőszéket megalkotta, másképen intézkedik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a törvény azt mondja, hogy az állami számvevőszéknek kötelessége megbirálni, vajjon kellőleg van-e indokolva a miniszter törvénytelen kiadása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a törvény nem azt mondja, hogy a miniszter indokoljon, hanem azt, hogy kellőleg indokoljon és kötelességévé teszi az állami számvevőszéknek, hogy ellenőrizze azt, hogy kellően van-e indokolva és tegye meg rá az észrevételeit. Az állami számvevőszék nem tesz semmit, hanem gépileg egyszerüen ideterjeszti, regisztrálja, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és egyszóval postai szolgálatot teljesit, a mire nincs szükségünk, mert az állami számvevőszéket nem azért tartjuk, hogy postai szolgálatot teljesitsen a miniszter és országgyülés között. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért nagyon szükséges, hogy a törvényhozás kebeléből végre-valahára figyelmeztettessék a számvevőszék, hogy tartsa kötelességének a törvényekhez hüen ragaszkodni, azok szelleméhez és betüjéhez és jövőre minden tulkiadást, minden előirányzat nélküli kiadást az 1897: XX. t.-cz. 16. §-a értelmében tartozzék bejelenteni, vajjon kellő módon van-e indokolva a tulkiadás és oly időben adatott-e ki, a mikor az országgyülés nem volt együtt és arra elodázhatlan, sürgősen szükség volt. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egyáltalában épen arra kérem a t. házat, méltóztassék a kormányt legalább oda utasitani, hogy, ha kellemetlenek neki a törvények, változtassa meg a törvényeket; módjában van megváltoztatni azokat, mert háta mögött oly többség ül, a mely minden törvényt megváltoztat kivánságára. De a mig törvény, tartsa meg a törvényt, ha más tekintetből nem, legalább a nép érzelmeire való tekintetből, mely nép még hisz valamit a törvények kötelező erejében, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a legnagyobb czinizmussal ne ölje ki a népből ezt a tiszteletet, a mely még megvan a törvények szentsége iránt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De mióta a pénzügyminiszter ur ott ül azon a miniszteri széken, folytonosan kétségben tartja az országot az állam igazi, valódi, tényleges bevételei iránt. 1895 óta máig minden esztendőben az átlagos tényleges bevételek milliókkal és milliókkal rugtak többre az előirányzatnál. 1895-től — csak néhány tételt veszek ki — máig az állam tényleges bevételei az egyenes adóknál 22 millióval, a fogyasztási adóknál 20 millióval, az illetékeknél 8 millióval, tehát összesen 50 millióval többet tettek ki átlag, mint a mennyi az előirányzat volt.

Ballagi Géza: Derék!

Csávolszky Lajos: Egyszer-másszor megtörténhetik, különösen a fogyasztási adóknál és illetékeknél, hogy az előirányzat és a zárszámadás tényleges bevételei között nagy a különbség. De mikor a miniszter ur előtt van hat esztendőnek

Digitized by Google

az átlaga, mikor a miniszter ur hat esztendei átlagra hivatkozhatik, hogy még akkor is mindig 50 millióval másképen irányozza elő a költségvetést, mint a milyen annak az eredménye, ez nem lehet véletlennek a müve, ebben rendszer van, ez szántszándékosság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De a miniszter ur nem is tagadta, hogy ez rendszer. Hiszen 1900. április 8-án tartott beszédében azt mondja, hogy ezt igenis szántszándékosan teszi és neki épen a legerősebb oldala az, a mi miatt támadjuk, neki épen a legerősebb oldala az, hogy irreális költségvetéseket terjeszt be, épen a legerősebb oldala az, hogy tévedésben tartja az országgyülést, neki épen a legerősebb oldala az, hogy a pénzkészleteket rakásra gyüjtse.

Pichler Győző: Miért? *(Zaj.)*

Csávolszky Lajos: T. ház! A pénzkészletekről a pénzügyi bizottságban is szó volt, szóba hozta Komjáthy t. képviselőtársam, a lapok is közölték ezt, másnap azonban már megjelent a félhivatalos kommüniké, hogy ez nem igaz; tegnap az előadó ur azt mondta, hisz ők nem tagadják a pénztári készleteket, a pénzügyi bizottság jelentésében is benne van, hogy ezekből a készletekből mennyit használtak fel ekkor ide és akkor oda. De nem erről van szó, hanem arról, hogy mennyit tesznek a pénztári készletek? Ezzel azonban nem akarnak és nem mernek előrukkolni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Mennyi az eltitkolt felesleg?

Csávolszky Lajos: Pedig nincs szükség sem a félhivatalos kommunikére, sem az előadó ur jelentésére. Hiszen az állami számvevőszék jelentéséből mindenki elolvashatja, hol vannak azok a pénzkészletek és mennyire rugnak. Méltóztassanak megnézni az állami számvevőszék jelentését, ott ezek három csoportban vannak felsorolva: az első csoportban, hogy mely összegekre rugnak azok a pénzkészletek, melyek magán pénzintézeteknél vannak elhelyezve, másodszor mennyire rugnak azon előlegek, melyek másutt vannak elhelyezve és harmadszor mennyire rugnak azok az előlegek, a melyek a posta- és távirdahivatalnál vannak deponálva. Az állami számvevőszék kimutatja, hogy a pénzintézeteknél el van helyezve 131,468.000 — mindig csak kerek számban beszélek — egyéb helyeken el van helyezve előlegképen 72,380.000 korona, végül a posta- és távirdahivatalnál mint előleg el van helyezve 26,670.000 korona.

Ha méltóztatnak kiváncsiak lenni, elmondhatom azt is, hogy a magán-pénzintézeteknél mennyi pénzt helyezett el a pénzügyminiszter ur. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A magán-pénzintézeteknél elhelyezett állami pénzek a következők: *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A magyar Általános Hitelbanknál 80.110,000 korona; az Osztrák-Magyar Banknál 12 millió korona; a Pesti Magyar Kereskedelmi banknál 6.850,000 korona; a Hazai Első Takarékpénztárnál 4.525,000 korona; az Országos Központi Hitelszövetkezetnél 3.600,000 korona; a Bécsi Union-Banknál 2.410,000 korona; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a Magyar Ipar- s Kereskedelmi Banknál 2.400,000 korona. Ez az a bukófélben levő bank. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez a pénz már valószinüleg a román petroleum-forrásokba beleesett. *(Mozgás. Derültség balfelől.)* Hát jó lesz, ha a pénzügyminiszter ur tájékoztatja az országot, hogy mennyi van még ennél a pénzintézetnél, és ha van még valami, biztositva van-e az?

A Hazai Banknál 2,051.000 K., a Magyar Országos Központi Takarékpénztárnál 2,013.000, a Kisbirtokosok Földhitelintézeténél 1,600.000, a Leszámitoló és Pénzváltó Banknál 1,173.000, az Agrár-banknál 1,009.000 korona, stb. összesen 131 millió korona van tehát elhelyezve a magánpénzintézeteknél. Az, hogy ezen magánpénzintézeteknél elhelyezett pénzek gyümölcsözőleg vannak-e elhelyezve, mennyi kamatot hoznak, nem tünik ki. Nem tünik ki a zárszámadási jelentésből és lesz szives a pénzügyminiszter ur felvilágositást adni arra nézve, hogy azok a pénzek mennyi kamatozás mellett vannak ottan elhelyezve, mert mi azt nem tudjuk, mi csak azt tudjuk, hogy ezek a pénzek egy utolsó csepp vérig kifosztott szegény népnek a fillérei. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy azok a szegény gazdák, a kiket a végrehajtók földönfutókká tettek, vagy azok a kisiparosok és kereskedők, a kik száz perczentre vették fel a pénzt, hogy a liczitácziót kikerülhessék, ha odamennének azon pénzintézetekhez, és megnéznék azoknak kasszájában a bankjegyeket, felismernék, és azt mondanák: hiszen ez az a pénz, a mely az én utolsó rongyom elárveréséből befolyt, ez az a pénz, a mit én 100 %-ra vettem fel, és odaadtam, mert azt gondoltam, hogy az államnak véghetetlen szüksége van rá. És ime, most kiderül, hogy az államnak nincs szüksége rá, hanem ott hever a bankok kasszájában a részvényesek gazdagitására. *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Hány tönkrement exisztenczia van ott eltemetve, hány elpusztult adóalap van ott azokban a pénzintézetekben? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szörnyü, embertelen állapot ez; ez valóságos őrült financz-politika, pénzgyüjtést eszközölni ma Magyarországon, mikor annyi a válság és annyi a közgazdasági és anyagi baj. Másutt a kormányok, ha a zárszámadás valami felesleget mutat, adó-csökkentésre használják ezt fel, mindjárt a legelső alkalommal. Igy cselekszenek azok a kormányok, melyek a nép boldogulását és jólétét szivükön viselik. Hanem a pénzügyminiszter ur nem igy cselekszik, épen ellenkezőleg, gyüjti rakásra és halomra a pénzeket, az országot pedig pusztitja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát miért? Micsoda czélból gyüjti a

Digitized by Google

pénzeket? ez a kérdés. Micsoda czélból teszi ezt a miniszter ur?

A közös hadügyminiszter számára. Nem frázis ez, és nem én mondom; ő mondja. Tessék elolvasni a pénzügyminiszter urnak azt a beszédét, a melyet tavaly 1901. nov. 23-án tartott. Ott a pénzügyminiszter ur egyenesen kimondja, hogy Magyarországnak még nagy feladatai vannak, Magyarországra nagy feladatok várnak. Ilyen feladat a haderő reformja, — saját szavait idézem, — mely kétségkivül legelső, eminens állami érdek, ezt Magyarországnak meg kell oldani.

Lukács László pénzügyminiszter: Ezt nem igy mondtam!

Csávolszky Lajos: »De hogy Magyarország ezt megoldhassa, akkor mondjunk le minden apró-cseprő kivánságainkról és mondjunk le minden apró-cseprő aspirácziónkról.« Igy mondja ezt a t. miniszter ur.

Lukács László pénzügyminiszter: Nem igy!

Csávolszky Lajos: Ismétlem még egyszer, hogy minden magyar embernek emlékezetében maradjon: Mondjunk le minden kivánságainkról, mondjunk le minden nemzeti aspirácziónkról, mert hiszen ez mind semmi, a legfőbb, a legeminensebb, a véderő, a haderő reformja.

A pusztuló Magyarország segitségére sietni, kenyeret, munkát adni a munkátlanoknak, az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság vérző sebeire irt, orvosságot adni: az mind csak apró-cseprő kivánság. Háttérbe velök. *(Mozgás.)* Az önálló vámterületet létrehozni, a magyar hadseregért, a magyar haderőért küzdeni és küzdeni minden önállóságáért állami életünknek minden téren: apró-cseprő aspirácziók, háttérbe velök. Ezek az ő szavai. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A véderőnek, a közös hadseregnek uj fegyverekkel, uj ágyukkal, uj tengeri hajókkal való ellátása: ez az eminens állami érdek!

A hideg borzongás fogja el az embert, a midőn látja, hogy Magyarország állami ügyei ilyen kezekbe vannak letéve. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tessék már most jogos követeléseinket érvényesiteni akarni Bécsben, tessék aspirácziónkat hallatni Bécsben, mikor magyar miniszterek a magyar törvényhozásban igy beszélnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Régen hiresek arról a magyar miniszterek, hogy Bécs előtt mindig csak meggörnyedve tudnak megjelenni, de ilyen labancz hajlamu emberek még soha sem ültek abban a miniszteri székben, mint most. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Nevelik a szoldateszkát! *(Mozgás a jobboldalon.)* Akkor nem mosolyogtak, mikor a programmbeszédeiket tartották! Meg voltak rémülve a néptől!

Csávolszky Lajos: Azt mondja a pénzügyminiszter ur abban a beszédben, a melylyel expozéját beterjesztette, hogy a mi gazdasági helyzetünk nem kedvező, több pontján krizises állapot jelenségei mutatkoznak, gazdasági organizmusunk meggyengült.

Hát ha ez ugy van, a mint hogy ugy van, akkor miért nem siet a miniszter ur adócsökkentésekkel segiteni ezeken a bajokon? Előirányzatából azt látjuk, hogy az adót emelte, a behajtást szigoritotta. Azok nem orvosságok! Ezek a krizises állapotokat meg nem szüntethetik. Takarékoskodjanak: arra intik a népet. De miből takarékoskodjék az a szegény nép? Abból a darab kenyérből, a mely még a kezében megmaradt? Vagy azzal a kis pénzzel, a melyet munkája után kap, hiszen az meg sem melegedhetik nála, hanem azt sem tudja, hogy a száz adó közül melyiket fizethesse ki belőle. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

»Mindent el kell követni — azt mondja a pénzügyminiszter ur — mindent el kell kerülnünk, a mi gazdasági szervezetünk további gyengülésére vezetne és meg kell tennünk mindazt, a mi módunkban és hatalmunkban áll, hogy a gyógyitásnak és erőkifejtésnek folyama gyorsittassék és fokoztassék.«

De hát kinek mondja ezt a pénzügyminiszter ur? Nekünk? Hiszen mi 34 esztendő óta ezt prédikáljuk, de kisebbségben lévén, nem valósithatjuk meg! Vagy a többségnek mondja a miniszter ur? A többségnek nem beszéd kell, hanem javaslatok, törvényjavaslatok, azokat tessék beterjeszteni és elfogadtatni, majd akkor segithet azokon a bajokon, a melyeken a pénzügyminiszter ur segiteni akar. De ha a miniszter csak beszél, beszél a levegőbe, az csak üres beszéd, frázis, annak semmi értéket nem tulajdonithatunk, abból csak azt látjuk, hogy a pénzügyminiszter ur mást beszél és mást cselekszik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mindjárt ki fogom ezt mutatni a legeklatánsabb példával: az adóreformmal. Sok méltatlan játékot üztek már ezzel az országgal, de az a játék, a melyet a pénzügyminiszter ur csinál most itt az adóreform kérdéséből, már nem is játék, hanem valóságos humbug; ez botránynyszámba megy. *(Ugy van! Ugy van! szélsőbaloldalon).*

1899. október 9-én ezt mondta a pénzügyminiszter ur *(Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa):* »Égető társadalmi bajainkon segiteni kell; az egyenletes és igazságos adózást meg kell teremteni. A legszegényebb osztályokat, a melyek a legnehezebben viselik az adót, lehetőleg fel kell menteni az adó alól. Igy megelőzhetjük azokat a nagy társadalmi veszedelmeket, azokat a nagy társadalmi betegségeket, a melyek az államnak életerejét támadják meg.«

Ezt elmondva rögtön megmondta azt is, hogy mi ennek az orvossága, t. i. az adóreform. Ez ma három esztendeje történt, s az adóreformnak még nyoma sincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

1901. november 13-án azt mondta a pénzügyminiszter ur, hogy azokat az adóreformjavaslatokat nem lehet beterjeszteni — és erről tegnap már megemlékezett Buzáth Ferencz képviselő ur, de oly fontosnak tartom ezt a kérdést, hogy kénytelen vagyok ismételni — *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* csak azért nem terjeszthető az országgyülés elé, mert az országgyülés utolsó hónapjai, ugymond, immár nem alkalmasak arra, hogy ilyen nehéz és nagy reformkérdésekkel foglalkozzunk.

Természetes, hogy ezek után minden józan ember azt hitte, hogy ha az országgyülés utolsó napjai nem voltak alkalmasak erre, ugy az uj országgyülés első napjai bizonyosan alkalmasak lesznek ezen reformok előhozatalára. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindenki ezen a nézeten volt és csodák csodája, mi történik? Az uj országgyülés megnyilván, a miniszter ur beszámol ezen adóreformokról, s azt mondja, hogy az adóreformok teljesen készen vannak; minden pillanatban beterjeszthetők és nincs más hátra, mint hogy törvényerőre emelkedjenek. Nos hát, lássuk, hogy hol vannak azok a reformok. És ez a nagyszerü, a mi most következik, hogy mit mond erre a pénzügyminiszter ur. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja, hogy »miután ez az adóreform ugy van tervezve, hogy az bevételi többletet nem fog eredményezni, sőt egy ideig az állami bevételek csökkentését fogja előidézni: a törvényhozás csak nem fogja kivánni, hogy én azt most terjeszszem be, a mikor oly nagyok a bajok mindenütt az országban, hanem majd akkor fogom beterjeszteni, a midőn a viszonyok javulni fognak,« azaz, hogy soha; *(Mozgás és zaj. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert Magyarország jelenlegi kormánya alatt a gazdasági viszonyok javulni sohasem fognak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Es én végtelenül csodálom Miklós Ödön előttem szólott t. képviselő ur naivitását, a ki még mindig arról beszél, hogy majd jönnek azok az adóreformok. Ó, ugy látszik, nem hallgatta meg, vagy nem olvasta el a pénzügyminiszter ur beszédét, mert hiszen akkor nem várakoznék az adóreformra, mert hiszen a pénzügyminiszter ur szerint egyhamar az adóreformok nem fognak előkerülni. Nos hát, t. ház, valóban nem tudja az ember, hogy mi ez; tréfa-e vagy komolyság, hogy igy beszél a miniszter ur. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Évekig hitegeti itt az országot azzal, hogy azok a reformok készen vannak és be fognak terjesztetni; évekig hitegeti az országot azzal, hogy a szegény emberekről a nagy terhet le fogja venni és a legszegényebb osztályokat az adó alól fel fogja menteni; évekig hitegeti az országot azzal, hogy a társadalmi bajoknak és veszedelmeknek az fogja elejét venni; és most előáll azzal, hogy csak nem gondolják önök, hogy most fogom előterjeszteni az adóreformot, a mikor mindenfelé válság van az országban, s az ország ezer és ezernyi bajokkal küzd. Hát mikor?! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

(Az elnöki széket Daniel Gábor alelnök foglalja el.)

Hiszen a miniszter ur azt mondta itt — ezek voltak saját szavai — hogy épen azért hozza be ezen adóreformokat, hogy az ország anyagi bajain enyhitve legyen, hogy a válságok kevesbedjenek; hiszen épen az ország szegényebb osztálya bajainak orvoslására akarja ezt behozni; most pedig azt mondja, hogy ha majd megszünnek a bajok! Akkor hozza elő az adóreformokat!

Hát micsoda bolond doktor az, a ki azt mondja a betegnek, hogy előbb légy egészséges, majd aztán hozom az orvosságot. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

És ha most, a mikor itt száz és száz milliók hevernek a különböző pénztárakban, ha most, mikor 50—60 millióval mindig több az állam jövedelme, mint a mennyi előirányoztatott, ha most nem tartja alkalmasnak az időt, hát mikor fogja alkalmasnak találni? A mikor már kivándorolt az egész ország szegénysége; a mikor már elpusztult mindenki? a mikor a szegény néposztályok már elvesznek és nem lesz senki, a kinek segitségére siethetne? A t. pénzügyminiszter ur beszéde épen olyan, mint előirányzata, nincsen benne komolyság, nincsen benne realitás, és azért kérem a t. házat, méltóztassék beszédét semmibe sem venni, előirányzatát pedig elvetni és elfogadni Kossuth Ferencz t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lindner Gusztáv: T. képviselőház!... *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Öt percz szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)*

Elnök: Kérem, a képviselő ur fel van hiva, tessék meghallgatni, majd aztán adok szünetet.

Lindner Gusztáv: T. ház! Hivatkozva a parlamentárizmus életbeléptetése óta nálunk meghonosodott azon gyakorlatra, melynél fogva a költségvetési vita alkalmával mindenki mindenről szólhat, a mi csak némileg is összefügg ezen vagy más ország közügyeivel, bátor vagyok a t. ház türelmét és kegyes elnézését rövid időre igénybe venni a végett, hogy néhány megjegyzést tegyek az államháztartásunkban mutatkozó némileg aggasztó jelenségekre nézve, és ezen alkalmat egyszersmind felhasználjam a magam és pártonkivüli elvtársaim állásának indokolására is. *(Halljuk! Halljuk!)*

A hazai parlamentárizmus és államháztartásunk fejlődésének története, rövid időtartamának daczára is, igen érdekes és tanulságos. Parlamentárizmusunk története, főleg a pártalakulások és pártviszonyok sajátsága miatt; államháztartásunké az ország anyagi segédforrásainak impozáns fejlődése miatt, mely igazán meglepő, ha szembe állitjuk egymással az 1848 előtti és utáni állami költségvetések évi bevételeinek és kiadásainak főösszegeit.

Digitized by Google

A hiánylatok veszélyes baja, a mely mindjárt az alkotmányos éra kezdetén beállott, két évtizeden át érzékenyen sujtotta államunk lakosságát és háztartását és csak rendkivüli erőfeszités és rendkivüli segélyeszközök igénybevétele mellett volt végre megszüntethető.

E hiánylatok okát sokan az abszolut kormánytól átvett osztrák államadósságnak általunk fizetett és változás alá nem eső járulékában, valamint a közös ügyek költségeiben keresték. Ámde ezen kiadásokkal szemben állanak a közös vámterület vámdijbevételei, és azonfelül mindenesetre számbaveendő, hogy külön magyar hadsereg fentartásának költségei a jelenlegieknél inkább magasabbak lennének, mint alacsonyabbak.

A hiánylatok igazi oka szerintem a vasuti ügy és az ez által részben fejlesztett kölcsönügy volt.

Helyesen jegyzi meg Matlekovics Sándor Magyarország államháztartásának történetéről kiváló szakértelemmel megirt munkájában: »A vasuti ügy az államot terhelte a valóságos kiadást képező kamatbiztositási előlegekkel, az államvasutak rendes üzleti kiadásaival, az államvasutaknál eszközölt beruházásokkal és ujabb időben a megváltott vasutakért járó törlesztési összegekkel.«

A hiánylatok, mert rendes állami bevételeink Tisza Kálmán és Wekerle működése folytán 1887 óta több mint évi száz millió forinttal emelkedtek, teljesen megszüntek; sőt egy bizonyos felesleg is mutatkozott és az államháztartásnak helyreállitott egyensulya a mai napig fentartathatott.

Hogy rendes állami bevételeinknek e tetemes emelkedése legnagyobbrészt fogyasztási és forgalmi adóknak, ugymint: a dohányjövedék, a szeszadó, az italmérési jövedék, valamint az u. n. jogilletékek és dijaknak az eredménye, az szerintem némileg aggasztó jelenség. Aggasztó nemcsak tekintettel az alkoholizmus gazdasági és erkölcsi pusztitásaira, *(Ugy van! a középen.)* hanem az államháztartás érdekeinek szempontjából is. Mert a fogyasztási adók, egészen eltekintve is attól, hogy a szegényebb sorsu néposztályokat erősebben sujtják és másrészt a fogyasztást kerülőket egyáltalában nem terhelhetik, még azzal a kellemetlen tulajdonsággal is birnak, hogy rendes körülmények közt nevezetes felesleget nyujtanak, és ezáltal oly kiadásokra csábitanak, a melyeket pénz hiányában valószinüleg mellőztek volna; ellenben válságos időben, mikor az államnak épen nagyobb bevételre volna égető szüksége, erősen megcsappannak; mert a fogyasztó közönség nagy része éppen nem, vagy pedig igen keveset fogyaszt. Ennélfogva rendes körülmények közt államháztartásunknak egyensulya nem fog megzavartatni, különösen akkor nem, ha nemzetünknek legtágabb köreiben meggyökereznék az a meggyőződés, hogy alkotmányos államban a nemzet alkotmányos képviseletének határozatai alapján saját erejéből állitja elő a nemzet közszükségleteire megkivántató anyagi segédeszközöket, illetőleg a pénzgazdaság korszakában a szükséges pénzt, és hogy az alkotmányos állam polgárának legelső kötelességei közé tartozik nemcsak a megadóztatás tárgyát képező mindennemü vagyonát, vagy jövedelmét megadóztatás végett megfelelően bevallani, hanem egyszersmind a törvény értelmében végleg megállapitott adót pontosan be is fizetni. S mert alkotmányos államban gyakorlatilag ugyan nem mindig megvalósuló azon feltevésből indulnak ki, hogy a törvényhozó test csak a közczélok megvalósitására szükséges, vagy legalább hasznos költségeket és beruházásokat szavazza meg, és hogy az állampolgárok csak a törvény által rájuk rótt közterheket tartoznak viselni, azért a pontos adófizetés, feltéve, hogy a pénzügyigazgatás közegeinek müködése a törvény korlátai közt mozog, ugy az államháztartás céljainak, mint maguk az adózó felek érdekeinek leginkább felel meg, mert az állam adójövedelme megint csak az adózókat terhelő és az adóbevételt csökkentő behajtási költségek megtakaritásával, tehát a legolcsóbb és legrövidebb uton-módon folyik az állam pénztáraiba.

Mivel nálunk igen sokan mindenféle segélyt és támogatást várnak a mindenható államtól és azt hiszik, hogy az államkormány még gazdasági válságokat is bármikor tetszés szerint elnyomhat, azért épen a mi viszonyaink közt kiváló fontossággal birnak a pénzügyminiszter ur expozéjának ezen intő és irányitó szavai: »Fődolog az, hogy áthassa e nemzet minden produktiv rétegét az a hit, az a tudat és meggyőződés, hogy az idegen segély, jöjjön bár az államtól vagy bárkitől, csak másodrendü jellegü és alárendelt dolog, mely az önsegélyt, az öntevékenységet, az egyéni kezdeményezést soha semmi körülmények közt pótolni nem képes. Fődolog az, hogy áthassa a nemzet minden tagját ez a hit és meggyőződés, mindenki igyekezzék a létező erőfaktorok felhasználásával, munkával, szorgalommal, kitartással és mindenekfelett takarékossággal a maga helyzetén segiteni, a mihez hozzá fog járulni az állami támogatás, az állami segély is ama határok közt, a melyek közt az egyáltalán lehetséges. És meg vagyok győződve arról, hogy akkor a mai lethargiát, a mai tespedést uj élet, uj tevékenység, uj sikerek, uj eredmények fogják felváltani.

Államháztartásunk egyik aggasztó jelensége szerintem, állami adóságaink magassága mellett az is, hogy államunk hitelezői, ha jól tudom, nagyobb részt külföldön vannak. Az adómegröviditések és az adóvégrehajtási esetek nagy száma adóink relativ magassága mellett bizonyitanak. A papir-pénzjegyek kényszerforgalmának és a valuta-ügy befejezetlenségének káros hatása a nemzet gazdasági viszonyaira minden kétségen felül álló köztudomásu dolog.

Érzékeny erőveszteséget jelent az államháztartás szempontjából is gyér lakossággal biró

Digitized by Google

országunkban munkaképes polgároknak évenkint ezrekre menő kivándorlása, a kik, fájdalom, hátat fordítanak hazájuknak e jelszó alatt: »Intra Hungariam non est vita«.

Még létezik államháztartásunknak egyensulyát esetleg veszélyeztető egy igen számbaveendő tényező, illetőleg mozzanat, és ez állami intézményeinknek folyton haladó központositása és állami feladatainknak tulságos kiterjesztése. Mig az államtan és a pénzügytan az állam müködését csak ott tartják indokoltnak, a hol az egyesnek és a társadalomnak ereje elégtelennek bizonyul, addig nálunk ez idő óta az állami szocziálizmusnak egy neme kapott lábra, mely kényszeritő ok nélkül voltaképen az állam hatáskörén kivül eső feladatokat is az ő munkakörébe vonva, ezáltal a rendes kiadások tetemes emelkedését okozza, mi idővel az államháztartás egyensulyát ismét megzavarhatja. A vasuti ügy, az erdészet, a közoktatásnak nagy része, az állategészségügy, az épitési és kulturmérnöki hivatalok stb. államositása, többféle vállalatok és segélyezések és azonfelül az erősen központositott közigazgatásnak már kilátásba helyezett államositása, a rendes állami kiadásoknak jelentékeny emelkedését eredményezik, illetőleg fogják eredményezni, a melyeket mindenesetre még nagy mérvben fognak szaporitani a közös hadsereg és honvédség az utolsó népszámlálás eredményei alapján megállapitandó nagyobb létszámának felszerelésére és fentartására igényelt költségek.

Tekintve azt, hogy adóink már ugyis magasak; tekintve azt, hogy az egyenes adóknak kontemplált reformja a rendes bevételek nagymérvü szaporitását bajosan fogja eredményezni; tekintve továbbá azt, hogy nem abszolute lehetetlen ugyan a nemzetgazdaság és pénzügytan által helyeselt és az ország viszonyainak is megfelelő uj adónemek feltalálása, de mégis csak bizonyos leleményesség mellett képzelhető; tekintve végre azt, hogy a pénzügytan szerint is minden uj adó rossz, az állami rendes kiadások lehető megszoritása és az állami élet és államháztartás minden ágában következetes takarékosság alkalmazása nagyon is indokolt, sőt okvetlenül szükséges az államháztartás egyensulyának fentartása érdekében; ezek alapján mi, pártonkivüliek, mert a törvényhozó-testnek feltétlen és korlátlan költségvetés-megtagadási jogát nem tartjuk összeegyeztethetőnek az állami működés rendes lefolyásával és az állam részéről elvállalt jogi kötelezettségekkel, a szőnyegen levő költségelőirányzatot, mely szerint az abban levő kiadások fedezetüket lelik a kimutatott bevételekben, általában a részletes tárgyalás alapjául elfogadhatjuk a nélkül, hogy ez által az appropriáczió kérdését érinteni akarnók. *(Mozgás.)*

Barta Ödön: Ez a kétkulacsos eljárás. *(Zaj és mozgás balfelől.)*

Lindner Gusztáv: És most áttérek a t. ház engedelmével pártonkivüli állásunk indokolására, *(Halljuk! Halljuk!)* melyre az e házban működő pártok iránti tisztelet kötelez és a helyzet tisztázására irányuló törekvés indit, nehogy magatartásunk megint félreértésekre és már annyiszor ért, igénytelen véleményem szerint alaptalan szemrehányásokra szolgáltasson alkalmat.

Kubik Béla: Beöthy Ákos nevében is beszél? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Lindner Gusztáv: Pártonkivüli állásunk némileg összefügg állami életünk egy olyan alapkérdésével, mely már jóval 48 előtt megindulva, 48-ban nagy szerepet viselt és melyet a rendi alkotmányrendszer területi állama a 48-iki törvényhozás által ujkori alkotmányos állammá átalakitott utódjának, mint adóssággal megterhelt örökséget hagyott hátra rendezés végett.

Más volt szerintem a provizorium idejében és az alkotmány helyreállitása utáni első években az állami életünk terén működő és mérvadó körökben a felfogás a nemzetiségi kérdésről, mint ma. *Halljuk! (Halljuk!)*

Barta Ödön: Most is másnak kellene lenni! *(Mozgás.)*

Lindner Gusztáv: Milyen államférfiui bölcsesség és czéltudatos mérsékletesség, milyen megnyugtató és engesztelő szellem szól hozzánk a képviselőház 1861. évi feliratából! »A mult idők szomoru eseményei káros félreértéseket idéztek elő közöttünk és nem magyar nemzetiségü polgártársaink között. Ezen polgártársainknak nemzetiségök érdekében és Horvátországnak közjogi állása érdekében is követeléseik vannak, miket ignorálnunk nem lehet, de nem is akarunk. El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy félreértések elhárittassanak s teszünk mit az ország szétdarabolása és önállásának feláldozása nélkül tehetünk, hogy a honnak minden nemzetiségü polgárai érdekben s érzelemben összeforrjanak. Ohajtjuk törvényeink azon rendeleteit, mik e részben akadályul szolgálhatnak, közös érdekeink szerint méltányosság alapján módositani.«

Azt mondja a képviselőház az országgyülés teendői iránt 1861. julius 6-án kelt felirásában: »Hiszszük, hogy Erdélynek nem magyar nemzetiségü polgárai sem fogják koczkáztatva látni az egyesülés által nemzetiségi érdekeiket, mert megnyugvást és teljes biztositást fognak találni azokban, miket mi más nemzetiségü polgártársaink irányában határozni és tenni fogunk. Mi teljes jogegyenlőség alapján akarjuk kifejteni és biztositani alkotmányos életünket. Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve sem vallás, sem nemzetiség a hon polgárai között különbséget ne tegyen és akarjuk, hogy más nemzetiségi honfitársaink nemzetiségi igényei mindenben, mi az országnak politikai feldarabolása és törvényes függetlenségének feláldozása nélkül eszközölhető, még ezen országgyülésen törvény által is biztosittassanak.«

Barta Ödön: Sokkal több történt. *(Mozgás a baloldalon.)*

Lindner Gusztáv: Más helyen: »Az uralko-

Digitized by Google

dásnak végczélja nem lehet a hatalom nagysága; a hatalom csak eszköz, a végczél a népek boldogitása. Igyekezni fogunk — igy szól az 1866. február 24-ikén kelt válaszfelirat, — hogy teljesithessük, a mit a haza közjava kiván és polgári kötelességünk parancsol. Működésünkben az alkotmány alapelveiből kiindulva, irányadónak fogjuk mindenkor tekinteni az igazságot és méltányosságot a hon polgárainak minden osztálya iránt vallás és nyelvkülönbség nélkül.«

Barta Ödön: Az 1867-iki feliratnak többi részét is akczeptálják az urak? *(Nagy mozgás a baloldalon.)*

Lindner Gusztáv: »Tekintetbe veendjük különösen azt is, mit már az 1861-iki alázatos feliratunkban kimondottunk: hogy a mindinkább fejlődő nemzetiségi érzet figyelmet igényel és nem lehet azt a mult időknek és régibb törvényeknek mértékével mérni. Nem fogjuk feledni, hogy Magyarország nem magyar ajku lakosai szintugy Magyarország polgárai és mi őszinte készséggel akarjuk mindazt, a mit e részben az ő érdekei és a haza közérdeke megkiván, törvény által biztositani. Mi a különböző nemzetiségek érdekeire vonatkozó törvények alkotásában is az igazság és testvériség elveit követendjük«.

A nemzetiségi kérdés észszerü megoldásának kiváló fontosságát báró Eötvös József 1865-ben is már erősen hangsulyozta a nemzetiségi kérdésről irt kiváló értekezésének e szavaiban: »Nincs ország, melynek helyzetére a nemzetiségi kérdés elhatározóbb és általánosabb befolyást gyakorolna, mint hazánk.«

Azok a szép igéretek, a melyeket az 1861-iki és 1866-iki országgyülés a nemmagyar ajku állampolgároknak tett, voltaképen csak a horvát testvérek irányában váltattak be az 1868: XXX. t.-cz. megalkotásával.

Barta Ödön: Azóta már mind magyarajkuak lehetnének! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lindner Gusztáv: Az 1868: XLIV. t.-cz. czime egyenjogusúgot igért ugyan, de szövege sok jogegyenlőtlenséget nyujt, a melyet a később hozott törvények, kormányrendeletek és a hatóságok gyakorlata még tetemesen fokoztak. *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Inkább az a baj, hogy az sincs végrehajtva. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lindner Gusztáv: Post varios casus et tot discrimina rerum végre teljesen megszünt a szász nép-programmnak 1890. julius 17-én történt megállapitásával az 1848-iki törvények alapján felépült ujkori magyar állam mellett és ellen a szász nép kebelében éveken át folytatott küzdelem; mert a szász nép közéletének összes mérvadó tényezői részéről szorosan megtartott népprogramm szerint »a szász nép fejlődésképes és tehetős tagja a magyar államnak, melynek fennállásával sorsa bensőleg egybe van kapcsolva.« Azt mondja e programm második pontja: A mi szükséges arra, hogy a magyar állam mindinkább a jog- és kultur-állam magaslatára emelkedhessék, készségesen megszavazandó és megadandó. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Szászok nélkül nincs is kultura! *(Zaj!)*

Lindner Gusztáv: Az állam fennállásának, jó törvényhozásnak, becsületes és erős kormánynak, igazságos jogszolgáltatatásnak és jó közigazgatásnak igazi előfeltételei soha meg nem tagadhatók. A magában véve teljesen jogosult állameszmének, valamint az államnak szükséges fennállását és egységét azonban nem szabad ürügyül felhasználni oly beavatkozásokra és tulkapásokra, melyek által a szász népnek jogosult életérdekei és életterületei veszélyeztethetők vagy megkárosithatók. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Szóval opportunusnak kell lenni. *(Zaj.)*

Lindner Gusztáv: Hasonlóan nem szabad tulzott központositás és sokat kormányzás által megbénitani és megölni az állampolgároknak tevékeny részvétét az államfentartó és kulturaemelő önkormányzat terén, a község és a törvényhatóság életében, valamint az egyház és az iskola ügyeiben.

A mi népprogrammunk negyedik pontja értelmében az állam nyelve, mint olyan jogosult... *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a középen.)*

Lengyel Zoltán: Gyönyörü elismerés! Köszönjük! *(Nagy zaj.)*

Lindner Gusztáv:... de a nemzetiségi egyenjogosuságról szóló 1868: XLIV. t.-cz. és a később létrejött törvények, a mennyiben az állam nyelvének az idézett törvényczikk által tulajdonitott tulsulyt nem emelik, a jog és szabadságnak azon legkisebb mértékét tartalmazzák, mely az országnak nem magyar ajku nemzetiségeit megilleti. *(Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Ez a pózeni törvény! Ez Vilmos császár véleménye! *(Nagy zaj.)* Ott is ezt gondolják! *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* Ez a német politika! *(Szünni nem akaró zaj a baloldalon.)* Ott nézzék meg, hogy mit csinálnak! *(Folytonos nagy zaj.)* Kidobják a lengyeleket! Itt pedig igy beszélnek! *(Folytonos zaj a baloldalon és felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Zaj.)*

Pichler Győző: Jogosult az államnyelv! Menjenek oda, nézzék meg: a lengyeleket sorban pusztitják és gyilkolják! *(Folytonos nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Ne méltóztassék a szónokot közbeszólásokkal zavarni! *(Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Abszurdum ilyet mondani a magyar képviselőházban! *(Nagy zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobbolda-*

Digitized by Google

lon: Rendre!) Menjenek Lengyelországba! Nézzék meg, mit csinálnak Pozenben! *(Zaj.)*

Elnök: Pichler képviselő ur ne beszéljen közbe! *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! Egy hang a középen: Mi megszereztük a hazánkat!)* mert csak a szónokot illeti a szólás joga. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Önöket megtürték, nem maguk szerezték ezt az országot! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)*

Leszkay Gyula: Az volt a hiba, hogy befogadták Magyarországba az ilyen népet. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Pichler Győző: Ne csináljanak külön törvényeket maguknak! *(Szünni nem akaró zaj és felkiál'ások a jobboldalon: Rendre!)*

Elnök: Pichler képviselő urat közbeszólásaiért rendre utasitom. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Bánom is én! Tessék rendre utasitani huszonötször! *(Nagy zaj és mozgás.)* Azt mondja, jogosult az államnyelv. És mi ezt hallgatjuk! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Pichler képviselő urat ujból rendre utasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Leszkay Gyula: Tanitsák meg, mit szabad itt egy szásznak beszélni! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Halljuk az elnököt! *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek! Nem hallom a zajtól, mit beszélnek! *(Zaj.)*

Pichler Győző: Ez tanitotta Kolozsvárott a közjogot! *(Nagy zaj.)* No szépen tanitotta! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre!)*

Molnár Jenő: Jó kis közjogot tanitott Kolozsvárott! *(Folytonos zaj.)*

Lindner Gusztáv: E házban én nem érezhetem magam hivatva arra, hogy Poroszország kormányát védelmezés alá vegyem a lengyelek dolgában elkövetett intézkedések miatt. Mi itten magyar ügyeket tárgyalunk *(Ugy van! Ugy van!)* és ennélfogva én nem a lengyel, hanem ezen ügyekkel foglalkozom. *(Helyeslés a középen.)*

Lengyel Zoltán: Ugy kellene elbánni önökkel, mint a hogy, sajnos, a lengyelekkel elbánnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Csodálatos, hogy a kormánypártot ez nem sérti, pedig a szóló pártonkivüli. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem engedik Bécsből!)* Hiszen ez nem párttag! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Van-e ezekben valami, a mi államunk érdekeivel vagy állampolgári kötelességeinkkel ellenkezik? Vagy talán az tesz nemzetiségi szükkeblüségünkről tanuságot, hogy a szász néppprogramm alapján szászlakta választókerületekben szász választók döntő szavazataival egy magyar gróf, két magyar báró és egy magyar nemes ember választatott meg az utolsó képviselőválasztások alkalmával? *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Hát ez érdem? Azt, hogy a szászok nem magyarok, maga vallja be! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Járja az, hogy igy beszél? Megkülönbözteti a szászt a magyartól! *(Nagy zaj.)* Nem fogjuk türni ezt a hangot itt. *(Zaj. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a kormánypárt hallgatja, mi nem fogjuk ezt eltürni, ez hazaáruló hang. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Lukáts Gyula: Kár, hogy Schönerert nem választották meg a magyar gróf helyett! *(Nagy zaj.)* Miért nem hivták oda Wolfot? Az kellett volna még! *(Szünni nem akaró zaj.)*

Lindner Gusztáv: Csalódnak azok, a kik azt hiszik, hogy mi egy tettleges és jogi lehetetlenségről, Erdélyország rendi alkotmányának helyreállitásáról álmodunk, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs Erdélyország! Csak álmodjanak tovább!)* nem kevésbbé csalódnak azok is, kik azt hiszik, hogy mi külön politikai célokat akarunk elérni, vagy hogy kifelé gravitálunk. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az igaz is! Ugy is van! Talán csak nem tagadják!)*

Leszkay Gyula: A nagynémetek azonban nem fogadnák be! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Menjenek innen oda vissza, a honnan származtak! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Nem vágyódunk mi oda és még akkor sem megyünk vissza, ha t. képviselőtársam el is kisérne! *(Helyeslés a szászoknál.)*

Lengyel Zoltán: Azt ugyan elvárhatják! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Nem vágyódunk mi Ausztria sajátságos és 68 óta még rosszabbra fordult helyzete után, a melyet már Laveleye Emil a »Revue des Deux Mondes« czimü folyóiratnak 1868. április elsején megjelent füzetében élethüen jellemzett e szavakban: »Ausztria helyzete valóban olyan rendkivüli és még annyira kötve van a középkor formáihoz, hogy lehetetlen azokra a helyes kifejezést találni.« Ha »osztrák nemzet«-ről szólok, legalább tiz nemzetiség fog kaczagni naivitásom felett. Ha »császárság«-ról szólok, Magyarország fog tiltakozni, hivatkozva Szent István királyságára, mely sohasem képezte a császárság alkatrészét. Ha az »örökös tartományok« vagy »Cislajthánia« kifejezéssel élek, akkor Csehország azt vissza fogja utasitani, állitva, hogy más országokkal tévesztetett össze, a melyekre ezen elnevezés joggal alkalmazható. Ha pedig az »osztrák tartományok« kifejezést koczkáztatom, akkor husz különböző tájszólásban lesznek hallhatók a legdühösebb felszólalások: Mi független országok vagyunk, autonom állással, saját történelemmel és saját jogokkal birunk . . . Ime, a despotizmus által előidézett chaos!«

Mi elismerjük az ujkori, az alkotmányos, egységes magyar államot. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Elismerjük az államnyelv jogosultságát az 1868 : XLIV. t.-cz. által vont kor-

Digitized by Google

látok és határok közt. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Önöket kellene korlátok közé rakni! Hogy egy állampolgár igy merjen beszélni a képviselőházban, az mégis hallatlan! Micsoda kegyeket gyakorolnak! *(Nagy zaj.)*

Lindner Gusztáv: Készségesen elismerjük, hogy a magyar államban a magyar elem történelmi jelentőségénél, értelmiségénél, birtokánál és számánál fogva a vezérszerep vitelére van hivatva. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem vezérszerep!)* E vezérszerep alatt, e hegemonia alatt mi nem értjük a szupremaciát, a feltétlen uralmat. *(Hosszantartó nagy zaj. Ellenmondás és felkiáltások a ház minden oldalán: Rendre! Hát mit ért alatta? Rendre a szónokot! Ilyent a magyar képviselőházban nem lehet beszélni! Ez tanitotta a kolozsvári egyetemen a magyar közjogot! Hol van az elnök? Rendre!)*

Elnök *(csenget)*: Az én szavamat nem hallják meg a képviselő urak, ha nem hallgatnak. *(Csenget.)* A képviselő urat rendre utasitom! *(Élénk helyeslés. Folytonos zaj és felkiáltások: Rendre!)* Rendre utasitottam a képviselő urat! *(Folytonos zaj. Csenget.)* Ha az urak mind kiáltanak, sem az én hangom nem hallatszhatik, sem más. Várják meg csendesen, a mit mondok. A kifejezésért a képviselő urat rendre utasitom. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps a ház minden oldalán.)* Csendet kérek, t. ház. Kérem a t. házat arra, hogy nyugodtan hallgassa végig a szónokot. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem hallgatjuk meg!)*

Kubinyi Géza: Vonja vissza! Nem hagyjuk beszélni! *(Élénk felkiáltások: Vonja vissza!)*

Elnök: Engem nem szükséges kötelességemre figyelmeztetni, én azt megteszem ugyis. *(A szónokhoz:)* Kérem folytassa!

Leszkay Gyula: Ez a következménye annak, ha mindig a nemzetiségekkel paktál a kormány! *(Zaj.)*

Lengyel Zoltán: Álljon elő Tisza Kálmán, mert ezt mind ő csinálta. *(Zaj. Halljuk! Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Féltve féltjük hazánkat, államunkat azon felfogás uralmától, amelynek franczia mintát utánzó eszményképe a mindenható nemzeti állam fentartása. A nemzetiségi kérdés addig jogi kérdés, a mig a nemzetiségi egyenjoguságról szóló 1868. XLIV. t.-cz. biztos talaján marad. Ha ezt elhagyja, esetleg végzetteljes hatalmi kérdéssé válik, *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd maguktól félünk!)* a melynek elvégre nemcsak a nemzetiségek megsemmisitésével, de szükségkép az önkormányzatnak is elnyomásával kell végződnie. Igaz, t. ház, hogy az államnépnek, vagyis a nemzetnek egynyelvüsége nagyon megkönnyiti az állami teendők teljesitését; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* mindazonáltal ez csak egyetlen eszköz állami feladatok sikeres megoldására, nem pedig azok végczélja. Ha az erősen czentralizált nemzeti állam panaceát képezne társadalmi és állami bajok ellen: akkor Franczia-ország egy évszáz alatt nem ment volna keresztül annyi forradalmon és rendszerváltozáson... *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: De legalább az ilyen sebektől megtisztult volna, mint a milyenek önök! *(Zaj.)*

Kubinyi Géza: Az fáj!

Lindner Gusztáv: . . . akkor Spanyolországnak *(Folytonos mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mintaállamnak kellene lennie.

Jelenlegi pártonkivüli állásunkat némileg parlamenti pártviszonyaink is befolyásolják. Mig Angolországban mindig két főpárt küzd egymással a parlamentben az uralomért: addig nálunk 1867 óta mindig csak egy kormányhozjutásra kilátással biró főpárt létezett. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: De azt támogatták mindig!

Kubinyi Géza: Csak gseftből!

Lengyel Zoltán: De önök szivesen látták mindig! *(Zaj.)*

Lindner Gusztáv: A Deák-pártot nem váltotta fel a balközép, hanem ez fuzionált az előbbivel, és ez a párt vált uralkodóvá és uralkodik még ma is parlamenti életünkben, miután a nemzeti párt, a mely aránylag a kormányképességnek legtöbb chance-ával birt, a kormánypárttal összeolvadott. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormánypárthoz nem csatlakozhatunk, mert egészen eltekintve az e pártból történt kilépésünket okozott eseménytől, . . . *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Azért, mert nem hajtották végre a helységnevek magyarositásáról szóló törvényt! *(Zaj.)*

Lindner Gusztáv: . . . nemcsak saját jogfelfogásunkkal, hanem választóink nézeteivel is a leghatározottabb ellenmondásba jutnánk, ha megint belépnénk a t. kormánypártba, mielőtt megnyugtató garanciákat kaptunk volna *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a nemzetiségi törvény pontos megtartását illetőleg. *(Mozgás és zaj.)* A t. függetlenségi és 48-as párttól...

Barabás Béla: No nekünk nem kellenek! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Ide ne jőjjenek! *(Derültség és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lindner Gusztáv: Ki tudja? Bajos a politikában jóslatot mondani.

Barabás Béla: No ezt megjósolhatjuk, hogy önök nekünk nem kellenek! *(Derültség a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Lindner Gusztáv: A t. függetlenségi és 48-as párttól jelenleg elválaszt bennünket nemcsak a nemzetiségi kérdésben a mienktől eltérő felfogás...

Lengyel Zoltán: Ennek örvendünk! *(Egy hang balfelől: Csak ez?)*

Lindner Gusztáv: . . . hanem ezenkivül a részükről az 1867-es kiegyezés ellen folytatott

Digitized by Google

következetes és heves küzdelem, a mely kiegyezést mi alkotmányunk kiegészitő részének tartunk. *(Derültség és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A t. néppártnak sem lehetünk tagjai, *(Élénk Halljuk! Halljuk! kiáltások. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* mert a mi népprogrammunk *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* 3. pontja azt mondja: *(olvassa:)* »Az állam, mint olyan, nem felekezeti, és ez okból nincsenek is tételes feladatai a vallás terén. Az állam mindenekelőtt köteles nemcsak polgárainak benső vallásos életét, és a részéről bevett és elismert vallásfelekezetek jogterületét tiszteletben tartani, hanem a vallásfelekezetek kölcsönös jogtiszteletének fentartásáról is gondoskodni. Az 1868-iki törvényhozás részéről ujabban megerősitett, s a törvényesen bevett vallásfelekezetek teljes jogegyenlőséget és autonómiát biztositó erdélyi vallástörvények mint meg nem változtatható alaptörvények tekintendők.«

Barta Ödön: Ez a magyar közjogban is benn van? Ilyet a magyar közjog nem ismer! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Kolozsvárott is ezt tanitotta?

Lindner Gusztáv: De eltekintve ezektől, elválaszt bennünket a vezérszónokának e házban tett nagy horderejü kijelentése szerint mindennemü szabadelvüséget elvileg perhorreskáló tisztelt néppárttól egy áthidalhatlan ür.

Népünk, a melynek jogrendszere sem a nemességet, sem a jobbágyságot nem ismerte, mely földmivesekből és polgárokból állott és legnagyobbrészt még ma is olyanokból áll, mindenkor a szabadság hive és védője volt. Majdnem 300 évvel ezelőtt nemzetünk egyetemének közgyülése . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nemzetünk?

Lindner Gusztáv: . . . ünnepélyesen kijelentette: »A szabadság teszi az embert nemessé.« Hütlenek lennénk önmagunkhoz és népünk egész történetéhez, ha eltagadnók e szabad elvek vallását, ha eltagadnók a szabadságot, a melynek elődeink a rendi alkotmányu Erdélyben hét évszázon át hódoltak és a melylyel mi is, mint az ujkori alkotmányos magyar állam polgárai az állami, egyházi, gazdasági és társadalmi élet terén az igazság, a jog és a törvény korlátai között élni kivánunk.

Igy tehát csak egymagunk állunk törpe kisebbség e házban, e hazában. *(Egy hang jobbfelől: Hát a tótok? Derültség.)*

Találnak reánk és szerény kivánságainkra báró Eötvös Józsefnek e tartalomdus szavai *(olvassa)*: »Csak azt óhajtják, hogy saját nemzetiségük mindenki által tiszteltessék és nemzeti erkölcseik és szokásaik követésében senki által ne zavartassanak, hogy saját nyelvük müvelésére, nemzetiségük kifejtésére minden az ország biztosságával megférő eszközöket felhasználhassanak.« Nincsen mit hozzátennünk e nagy hazafi és államférfiu nyomatékos szavaihoz, a ki egész életét hazája felvirágoztatásának és közjavának szentelte, midőn azt mondja: *(olvassa)* Tegyük fel, hogy mindaz eléretett, mit e nézet legtulzóbb pártolói (érti alattok az erősen czentralizált nemzeti állam hiveit) kivánatosnak tartanak. Törvényhozás, melynek többsége az ország közügyeinek elhatározásában korlátlan hatalommal bir; közigazgatás, mely a legszigorubb czentralizázció elvei szerint rendeztetett, s hogy e törvényhozás majoritása a magyar nemzetiség . . .

Lukáts Gyula: A magyar nemzet, önök nemzetiség. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szászok padjain: Hisz ezt Eötvös mondja!)*

Lindner Gusztáv: Kérem, ezt Eötvös mondja . . . »a magyar nemzetiség szupremációja« . . . mellett buzog, a közigazgatás minden hatalmat, melyet a legtökéletesebb adminisztráczionális gépezet kezébe ád, ezen érdekben használja fel. S vajjon mit értünk el? Elérhetjük, hogy a nemzetiségek szabad mozgását a községben s a megyékben megakadályoztatván, a hangokat elnémitjuk, melyek most némelyeket annyi félelemmel töltenek el; elérhetjük, hogy az összes nevelést a kormány kezében központositva, azt saját nyelvünk terjesztésére eszközül használhatjuk; de azt, hogy az országban létező különböző nemzetiségek egyéniségöknek öntudatát elveszitsék, hogy nemzetiségökért ne lelkesüljenek, azt épp ugy nem fogjuk elérni, mint mások, kik azt a magyar nemzetiség irányában ugyanazon eszközökkel megkisérték; s az eredmény, melyre számolhatunk, csak abban áll, hogy a mozgalom, melyet közéletünk felszinéről leszoritánk, annál mélyebben gyakorolja hatását; s azon ellentét, mely most a magyar nyelv ellen létezik, a magyar állam, a haza egysége elleni ellentétté változnék által«.

Az, hogy a Szózat örökké szép gondolatai csak fajmagyarnak szólanak, nem zárhat ki bennünket a hazaszerető honfiak közösségéből, mert van a mi anyanyelvünknek is egy szózata, mely a haza minden fiának ugyanazt hirdeti: Ans Vaterland, ans theure schliess dich an, das halte fest, mit deinem ganzen Herzen! magyarul: Hazádnak rendületlenül légy hive testeslelkestől!

Lukáts Gyula: Érezni kell azt és nem mondani!

Rátkay László: És nem szabad a magyar nyelvet Nagy-Szebenben meggyalázni!

Lindner Gusztáv: Különböző nyelveken imádkozunk az egy Istenhez. Különböző nyelveken áldozhatunk hazánk egyetlen oltárán a hazaszeretet szent érzésével. Szivesen odaadjuk mindenünket, munkánkat, vagyonunkat, ha a haza közjava parancsolja, életünket is. *(Helyeslés.)* De egyről nem mondhatunk le: a nyelvünkben és kulturánkban élő nemzetiségünkről. *(Felkiáltások jobbfelől: Ki kivánja azt?)* Mindenkor hazánk hűséges fiai, államunknak kötelességtudó és teljesitő polgárai voltunk, vagyunk és leszünk, de a mi nemzetiségünkhöz épp

Digitized by Google

ugy ragaszkodunk szivünk egész melegével, mint ragaszkodik az övéhez minden törzsökös igazi magyar ember. Az a szellemi kapocs, mely minket egybeköt elődeink őshazájával és törzsrokon lakosságának kulturájával, a legkevésbbé sincsen ellentétben hazaszeretetünkkel, valamint állampolgári kötelességeinkkel és azoknak lelkiismeretes teljesitésével. Egyedül állunk jelenleg t. Ház. Csak egy szövetségesünk van: hazánknak alkotmánya. Egy reményünk van, mely nem enged elcsüggednünk.

Pichler Győző: Miért? Ki bántja?

Lindner Gusztáv: Bizunk abban, hogy törvényhozásunk bölcsesége a kisebbségnek is jogosult életérdekeit védelmezendi.

Barta Ödön: Minden magyar kisebbségnek, igen!

Rátkay László: Még többet akarnak mint most van?

Lindner Gusztáv: Mi pártonkivüliek, hogy ezen mélyen tisztelt háznak méltó elődjétől emlékezetes időből reánk maradt remek szavaival fejezzem be felszólalásomat: »mi csak a törvény teljesitését kivánjuk, csak azt akarjuk, a mit a törvényadta jogaink és az igazság követelnek, mert a nem teljesitett törvény holt betü, jogfolytonosság nélkül az alkotmány nem él«.

A költségvetést általánosságban a részletes vita alapjául elfogadjuk. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szász képviselők padjain.)*

Elnök: T. ház! Vázsonyi Vilmos képviselő urnak adtam személyes kérdésben szót.

Vázsonyi Vilmos: T. képviselőház! *(Nagy zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek!

Vázsonyi Vilmos: Arról értesültem, hogy távollétemben Hortoványi képviselő ur személyemben támadott meg. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nem nevezett meg, *(Zaj a baloldalon.)* azonban olyan szépen irt körül, hogy senki másra nem vonatkozhatott, a mit mondott. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem személyes kérdés!)*

Bocsánatot kérek, eddig ennek a háznak csak egy demokrata-párti képviselője van. *(Zaj a baloldalon.)* Magamra kell ismernem, mint demokrata-párti képviselőre. *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Rakovszky István: Ne hallgassuk meg! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Helyre! Helyre!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Méltóztassanak helyükre menni. Körülállják az emelvényt és nem hallok semmit. Csendet kérek!

Vázsonyi Vilmos: Hogyha a képviselő ur kijelenti, hogy nem reám vonatkoztak szavai, egyszerü dolog, akkor nincs mit mondanom. Azt mondta a t. képviselő ur: »Nem tudtuk eddig, mit akar az a párt, melynek egy képviselője itt a házban megjelent a nélkül, hogy programmját kifejtette volna stb., támadja a régi nemesi osztályt és ez az első eset, hogy annak emlékét, a melyre tisztelettel nézünk, a Király-utczából hozott sárral dobálják meg.« *(Felkiáltások a baloldalon: Igaza van!)* Persze, hogy önök igazat adnak; ez nem meglepő reám nézve.

T. képviselőház! Az első, a mit ki kell jelentenem, az, hogy programm nélkül nem jöttem e házba. Programmomat irásban elolvashatta a t. képviselő ur. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Az utczán is!)* Az utczán is tapasztalhatja, a ki hecczeket csinál ellenem.

Rakovszky István: Megugrik!

Vázsonyi Vilmos: Nem szoktam! Hazudik, a ki azt mondja, hogy megugrottam. *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Elnök: Ne tessék ily kifejezéseket használni! *(Felkiáltások a baloldalon: Rendre! Rendre!)* Már rendre utasitottam.

Vázsonyi Vilmos: Nem a képviselő urakra értettem. Bocsánatot kérek, volt a sajtónak egy része, a mely azt irta, hogy megugrottam. Erre mondtam, hogy hazudik, nem pedig bármely képviselőtársamra.

Fáy István: Hát a ki szemébe vágta?! *(Zaj.)*

Vázsonyi Vilmos: Bizonyitsa be, a ki azt mondja, hogy megugrottam. Ki látta? Álljon elő és igy mondja meg, ne pedig a sajtó utján.

T. képviselőház! Programmomat bárki elolvashatja: Hortoványi képviselő urnak ingyen is átengedem. Hogy én a történelmi nemességet támadtam meg — olvassa bárki beszédemet, a melyet tartottam — nem való. Én a történelmi nemességről tisztelettel szóltam és a történelmi nemességnek tiszteletben tartását elismertem. *(Nagy zaj balfelöl.)* Az uj nemesek ellen szóltam, nem pedig a régi nemességet gyaláztam. Vissza kell tehát utasitanom azt, mintha én a történelmi nemességet bármikép gyaláztam volna. Ezt visszautasitom, mint olyant, mely nem alapszik azon, a mit mondtam.

Rakovszky István: Mi van a kulturbestiával?

Vázsonyi Vilmos: A kulturbestia, ugy látszik, annyira tetszik a képviselő urnak, hogy kivánja, hogy ismételjem.

Rakovszky István: Gyalázat ilyent mondani!

Vázsonyi Vilmos: Ez tiszta müfelháborodás, nagyon jól tudja azt mindenki.

A mi pedig a Király-utczára vonatkozó alluziókat illeti, erre azt mondhatom, hogy a Király-utcza van olyan jó utcza, mint a Só-utcza, a melyben a »Magyar Állam« szerkesztősége van, s a mely, ugylátszik, nem az attikai sóról van elnevezve. *(Zaj.)*

Elnök: Mielőtt áttérnénk az interpellációkra, állapitsuk meg a jövő ülés napirendjét. Javaslom a t. háznak, hogy a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre a mai ülés napirendjének folytatását tüzzük ki. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A napirendet a ház elfogadja. Rakovszky képviselő ur személyes kérdésben kiván szólni. *(Nagy zaj.)* A képviselő urak foglalják el he-

Digitized by Google

lyüket és méltóztassanak csendben meghallgatni a szónokot. *(Zaj.)*

Rakovszky István: T. ház! Az előttem szólott azt mondta, hogy ő meg nem ugrott — és a ki az ellenkezőjét mondja, hazudik — mikor azon sajnálatos tüntetések történtek, a hol az állampolgároknak vagyona kárositva lett, a kik mai napig sem kaptak kárpótlást. Midőn az elnök ur rendre utasitotta, azt mondta, hogy a sajtóra értette, hogy hazudik és miután többek közülünk és én is azt mondtam, hogy megugrott, én ezt ezennel visszavonom. Nem ugrott meg, hanem elővigyázatosan, óvatosan meghuzta magát, megvonta magát és elbujt. *(Nagy zaj.)*

Vázsonyi Vilmos: Nem igaz!

Rakovszky István: Minden más országban és eddig Magyarországon is ugy volt, hogy ha valaki egy mozgalmat insczenál, ha a népet felhivja tüntetésekre, van bátorsága ott maradni. *(Zajos éljenzés és taps a baloldalon. Nagy zaj.)* T. ház! Én is álltam népmozgalmak élén, kitettem magamat annak a veszélynek, hogy az a baj, a mi azt a népet érheti, a mely mögöttem áll, első sorban engem érjen. *(Zajos helyeslés minden oldalról.)* A ki magyar ember, az bátran megy előre, s megmutatja a példát, de nem izgat alattomosan. *(Zajos helyeslés minden oldalról. Élénk felkiáltások: Éljen Rakovszky! Igaza van!)*

Vázsonyi Vilmos: Én kérek szót, személyes kérdésben. *(Hosszantartó nagy zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek helyükre menni!

Vázsonyi Vilmos: T. Ház!

Lengyel Zoltán: Ne innen beszéljen! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell ide! Menjen el innen! Zaj.)*

Vázsonyi Vilmos: Személyes megtámadtatás czimén kérek szót. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ne innen beszéljen! A baloldalon: Ki vele! Ki vele!)* De kérem . . . *(Hosszantartó nagy zaj.)* Egyszerüen visszautasitom mindazt a valótlanságot, a mit Rakovszky képviselő ur mondott. *(Zajos felkiáltások a baloldalon: Ki vele!)* Nem igaz, hogy elbujtam volna, nem is fogok elbujni soha, majd leszámolunk! *(Zajos felkiáltások a bal- és a szélső baloldalon: Ki vele! Népbolonditó! Folytontartó nagy zaj és nyugtalanság.)*

Elnök: T. Ház! Most már áttérhetünk az interpellácziára. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Zboray Miklós képviselő ur fog interpellálni. Méltóztassék meghallgatni az interpellácziót. *(Folytonos nagy zaj.)*

Mig a csend helyreáll, az ülést felfüggesztem!

Szünet után.

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Zboray képviselő ur fogja interpellácziját megtenni. *(Élénk mozgás.)*

Zboray Miklós: T. Ház! *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj és mozgás.)* Tekintettel az idő előrehaladottságára és a kedélyek állapotára, ugy a magam, mint Nessi Pál t. barátom és képviselőtársam nevében kérem a t. házat, engedje meg, hogy interpellácziónkat holnap mondhassuk el. *(Helyeslés. Zaj.)*

Elnök: Ha a t. ház beleegyezik, *(Halljuk! Halljuk!)* határozatilag kimondom, hogy az interpellácziók holnap fognak megtétetni. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

41. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 30-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása, melyek szerint b. Bánhidy Antal és Konkoly-Thege Miklós választásának érvényessége ellen ujabb kérvények nem adattak be, s ezek alapján nevezett képviselők végleges igazolása. — A beérkezett kérvények és feliratok bemutatása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Zboray Miklós interpellácziója a kereskedelemügyi és az igazságügyi miniszterekhez a biztositási törvényjavaslat beterjesztése tárgyában. — Nessi Pál interpellácziója a pénzügyminiszterhez a föld- és házbirtoknak általános jövedelmi pótadójából levonandó kamatok tárgyában. — A pénzügyminiszter válasza Nessi Pál, — és a kereskedelemügyi miniszter válasza Zboray Miklós interpellácziójára.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Lázár Árpád jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Arpád jegyző *(olvassa az 1902. január 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, ugy azt hitelesitettnek nyilvánitom. Egyszersmind a tegnapi ülés végén hozott *(Halljuk! Halljuk!)* határozat szerint a tegnapi napról lemaradt interpellácziók, t. i. Zboray Miklós és Nessi Pál képviselő urak interpellácziói a mai ülés végén fognak a szokott időben megtétetni. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a kir. Curiának kétrendbeli átiratát, melyekben értesit, hogy b. Bánhidy Antal és Konkoly-Thege Miklós országgyülési képviselők választásának érvénytelenitése iránt folyamatba tett ügyekben az eljárást megszüntető végzések kifüggesztése óta 15 nap alatt választásuk érvénytelenitése iránt az 1899. évi XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvények nem adattak be.

Tudomásul vétetik és miután a választások ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, a nevezetteket, t. i. b. Bánhidy Antal és Konkoly-Thege Miklós képviselő urakat végleg igazolt képviselőknek jelentem ki.

Bemutatom Szabadka szab. kir. város közönségének feliratát, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása tárgyában;

a balassa-gyarmati állami elemi iskolai tanitóknak gr. Forgách Antal képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Napirend előtt Pichler Győző képviselő ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pichler Győző: T. ház! A tegnapi ülés folyamán, mikor Lindner képviselő ur fejtegette politikai meggyőződését, ezen politikai meggyőződésének fejtegetése közben én, ki vele teljesen ellentétes nézetben vagyok, őt megtámadtam közbeszólásokkal, és akkor — a mint jóformán csak később tudtam meg, hogy szószerint mit mondottam, a gyorsirói feljegyzést megnézve — indulatos közbeszólásaim miatt rendreutasittatván az elnök ur által, én e rendreutasitásra a következő választ adtam *(olvassa:)* »Bánom is én! Tessék rendreutasitani huszonötször!«

T. ház! Minthogy épen nekünk, ellenzékieknek legfőbb érdekünk, hogy az elnöki tekintély a maga integritásában fentartassék, *(Helyeslés.)* én, anélkül, hogy erre bárki által felszólitva lettem volna, saját meggyőződésemet és belső sugallatomat követem akkor, midőn magam leg-

Digitized by Google

nagyobb sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy indulatosságomban ilyen riposztot bátorkodtam a ház elnökével, illetve elnökségével szemben használni. *(Általános helyeslés.)*

Kérem a t. házat, kegyeskedjék ezt jóakaratulag tudomásul venni. *(Általános helyeslés.)*

Rátkay László: Lindner is kérjen bocsánatot! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Következik a napirend: az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Miután az előadó, Neményi Ambrus képviselőtársunk, a mai ülésről kénytelen volt távol maradni, Jakabffy Imre, a pénzügyi bizottság tagja fogja őt a mai ülésen helyettesiteni.

Illyés Bálint jegyző: Brázay Kálmán!

Brázay Kálmán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A költségvetés tárgyalása az egyetlen alkalom a kormány egész politikájának, irányának és eszközeinek teljes megbirálhatására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha fontos az országra a birálat gyakorlása általában, kétszeresen fontos ez most, midőn hazánk oly helyzet előtt áll, minőben a kiegyezés óta még nem volt és igy csak természetesnek méltóztatik találni, hogy mi e helyről fokozott mértékben gyakoroljuk a birálatot; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kötelességet teljesitünk vele az ország iránt.

Az a helyzet, melyben ma Magyarország ugy politikai, mint gazdasági szempontból van, a lehető legkritikusabb.

Látjuk egyrészt, mint sorvad ennek az országnak ereje évről-évre *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és még sem keresünk utat a kibontakozás felé, vagy, helyesebben mondva, nem keressük komolyan, nem teszszük ezt azzal az előrelátással, melyet az ország érdeke megkiván.

És ha másrészt készséggel ismerem is el, hogy a t. miniszterelnök ur a saját politikai programmja szempontjából a vámterület kérdésében oly nyilt álláspontot foglalt el és fejtett ki nemrég itt a házban, minőt a miniszterelnöki székből még nem hallottunk és ha el is ismerem, hogy minisztertársai a mai alapon a legnagyobb odaadással minden rendelkezésökre álló eszközt felhasználnak az ország anyagi gyarapodása érdekében, mégis épp oly tartozó őszinteséggel ki kell jelentenem, hogy meggyőződésem szerint mindez nem fogja megváltoztatni a helyzetet, a mai politika nem fogja Magyarországot gyarmati jellegéből kiemelni; *(Ugy van! a balés szélsőbaloldalon.)* értem ez alatt azt, hogy Magyarország ne legyen Ausztria gyarmata. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mert tényleg, t. ház, ez az ország nem más. Ezt az országot Ausztria nem tekinti önálló rendelkezési joggal biró államnak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert, ha annak tekintené, nem zúdulna fel rögtön, mihelyt Magyarország egyetlen lépést mert tenni gazdasági megerősödésére, — nem inditana oly féktelen harczot szemben ipari törekvéseinkkel és mindenekfelett nem huznáhalasztaná annak a kiegyezésnek törvénybe iktatását, mely tulajdonképen Ausztriának van legfőbb érdekében.

Mert ne áltassa magát senki azzal, t. ház, hogy a közös vámterület fentartása nem Ausztriának volna nagyobb érdeke. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azok, a kik a magyar földbirtok érdekében a közös vámterület fentartását kivánják, meggyőződésem szerint nagy tévedésben vannak. Én ugy hiszem, gazdatársaimat könnyen meggyőzheti az ellenkezőről egy tekintet. Mindannyian tudjuk, hogy a mezőgazdaság terén a bérleti rendszer jóval kényelmesebb és bizonyos ideig talán jövedelmezőbb is a saját kezelésben való gazdálkodásnál; de jól tudjuk azt is, hogy a bérlő rendszerint kizsarolja azt a földet, nem törődve azzal, hogy majdan a haszonbérlet leteltével mennyi költség, mennyi önfeláldozó fáradozás és mennyi türelem kell ahhoz, hogy az a föld lassan-lassan ismét normális termő erejéhez jusson.

És ha mindezt tudjuk, valljuk meg nyiltan és őszintén: nem könnyelmü-e az a gazda, a ki hazánk dúsan termő rónáit jövőre is annak a lelketlen bérlőnek — Ausztriának akarja kiszolgáltatni? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Az önálló vámterület létesitése esetén Ausztriától szerintem nincs mit tartanunk. Ausztria már földrajzi helyzeténél és fejlett gyáriparánál fogva is sokkal inkább rá van utalva Magyarország nyersterményeire és sokkal inkább tartózkodni fog attól, hogy saját kisiparosainak és gyári munkásainak élelmét megdrágitsa, azokat még inkább a szocziálizmus karjaiba hajtsa, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sem hogy a békés megoldást, önálló vámterületünk mellett is, minden gyülölködése daczára ne keresné és meg ne találná. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Meg fogja találni annál is inkább, mert Magyarország előzékenységén — már t. i. a mennyire ez nemzeti önérzetünkkel összeegyeztethető — a dolog bizonyára mulni nem fog; de e mellett — és ez a fő — módjában lesz az országnak egyrészt saját iparunknak nélkülözhetetlen előfeltételeit megteremteni, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* másrészt, kereskedelem tekintetében is szabadabb terünk nyilván, ujabb piaczok szerzésével nagy áldozatok árán teremtett kitünő közlekedési hálózatunkat is inkább saját gazdasági érdekeink szolgálatába fogjuk hajthatni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szóval, az önálló vámterület létesitésétől annál kevésbbé szabad visszariadnunk, mert mi, a kik az önálló vámterületet akarjuk, nem a gazdasági háboru kedvéért akarjuk azt, hanem csak azért, hogy az ez által teremtett szilárd jogi és erkölcsi alapon szabadon intézhessük, a közgazdasági élet gyakran változó igényei szerint, gazdasági érdekeink minél teljesebb kielégitését. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Be is látják ezt sokan, de irtóznak az átmenet nehézségeitől.

Ámde épen ebből a szempontból soha sem volt alkalmasabb a pillanat, mint most; *(Halljuk! Halljuk!)* azért azt két kézzel kellene megragadnunk. Hiszen épen a t. miniszterelnök ur kezdeményezte kiegyezési törvény következtében van időnk az előkészületre 1907. év végéig, van tehát teljes hat esztendőnk. Hat év alatt — csak nyissa meg a t. pénzügyminiszter ur féltékenyen őrzött pénztári készleteit, — ugy az iparfejlesztés, mint a mezőgazdaság terén alkothatnánk annyit és olyanokat, hogy a gazda is, az iparos, meg a kereskedő is, de meg általában a nagy fogyasztó közönség megnyugvással tekinthetne az uj rendszer elé, sőt lelkesedéssel köszönthetné benne a gazdasági megváltást.

Ezt az időt gazdagabban a nemzet javára gyümölcsöztetni nem lehet, mint, ha ez alatt tanulva és a tapasztalatokon okulva, kellő gondossággal és alapossággal előkészülünk arra, hogy annak idején a magyar nemzet közgazdasági életének termőfáját az önálló vámterület nemzeti talajába ültessük át. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha a t. miniszterelnök ur ez irányban változtatna rendszert, ezzel szerezne magának igazán nagy érdemeket. Egy ország hálája és nemzedékek boldogsága kelne ennek nyomában.

De mert azt látom, hogy a t. kormány erre nem törekszik, mert, daczára annyi politikai és gazdasági csalódásnak, erre a rendszerváltozásra rátérni nem akar; mert a költségvetés megszavazása bizalmi kérdés és én bizalommal a hatvanhetes alapon álló kormány iránt nem viseltethetem: a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Nyegre László jegyző: Ballagi Géza!

Ballagi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A költségvetési javaslatot három szempontból vizsgálhatjuk, illetőleg tehetjük birálat tárgyává. *(Halljuk! Halljuk!)* Először pénzügyi, másodszor közgazdasági és közmüvelődési, harmadszor politikai szempontból. Én ezuttal a költségvetésnek különösen politikai oldalával kivánok foglalkozni, illetőleg annak a politikai irányzatnak helyességét akarom tüzetesen megvilágitani, a melyet természetszerüleg a költségvetési javaslat fejez ki a legpregnánsabbul.

Pénzügyi tekintetben megelégszem annak az örvendetes ténynek jelzésével, hogy a költségvetés akképen van összeállitva, hogy a pénzügyi egyensuly megzavarásától egyáltalában nem kell tartanunk. Igaz, hogy az előirányzatban csekély a felesleg, de a mennyiben az ujabb zárszámadások azt mutatják, hogy költségvetéseink reálisan irányoztatnak elő, sokkal valószinübb az, hogy ez a csekély felesleg, a pénzügyi év folyamán, meg fog növekedni, mint az, hogy elfogy vagy pláne deficzitté alakul át. Hogy költségvetéseink az ujabb időben általában menynyire reálisan vannak összeállitva, arra nézve fényes bizonyitékul szolgál a pénzügyi bizottság jelentésének az az adata, a mely szerint, az utóbbi hat év alatt, a költségvetésileg rendelkezésünkre bocsátott hitelekből több mint 160 milliót fordithattunk rendkivüli szükségletekre. Az ujabb időben általában mind inkább és inkább alkalmazkodunk ahhoz az Angolországban divó igen helyes és jó szokáshoz, hogy a költségvetés rendszerint felesleggel záródik, ellentétben azzal a régi franczia rendszerrel, a melynél fogva a költségvetésileg előirányzott kiadásokat a tényleges kiadások mindig meghaladták, mig a költségvetésileg előirányzott bevételeknél a tényleges bevételek mindig kisebbek voltak. Leroy-Beaulieu, ez a hires franczia pénzügyi iró, egy kimutatást közöl munkájában, a mely szerint Franczia országban a tényleges kiadások 29 esztendőn át minden évben 100—200 millió frankkal haladták meg a költségvetésben előirányzott kiadásokat. Ez nem mondható szolid gazdálkodásnak, t. ház. Ez szemfényvesztés, *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* a melytől természetesen óvakodnunk kell, s az igen t. pénzügyminiszter ur e szemfényvesztéstől tényleg óvakodik is. Én azzal a franczia államférfival tartok, a ki azt mondta, hogy a pénzügyminiszter a költségvetésben mindig nyilvános gyónást végez, mert őszintén, minden himezés-hámozás nélkül fel kell tárnia a költségvetési javaslatban az ország pénzügyi helyzetét. Ez kötelessége és ha e kötelességet elmulasztja, ezzel megmérhetetlen kárt okoz az országnak, mert az ország hitelét teszi tönkre. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha a költségvetési javaslatnak egy vagy más tétele, közgazdasági és kulturális szempontból, esetleg kifogásolható is, egészben véve mégis elárulja a nemzeti kultura fejlesztésére irányuló határozott és komoly törekvést. *(Ugy van! jobbfelől.)* A nemzetnek évszázadok mulasztásait kell helyrehoznia; a nemzetnek mindent el kell követnie, hogy eljuthasson a fejlődés azon magasabb fokára, a melyben a nyugat-európai kulturnemzetekkel a versenyt sikerrel felveheti és hogy erre megvan a leghatározottabb és a legkomolyabb törekvés, azt a költségvetésnek minden egyes tétele elárulja. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt az igen t. pénzügyminiszter ur pozitiv számadatokkal is kimutatta, midőn expozéjában kifejtette, hogy tiz év alatt a kormányzat minden ágának költségvetése bámulatos arányban emelkedett, anélkül, hogy a pénzügyi egyensuly megzavartatott volna.

Endrey Gyula: A közjólét azonban ballag egy kicsit. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: A közjólétre is leszek bátor majd reflektálni! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a jólét, a melyet Pichler Győző képviselő ur talán tagad, *(Derültség a baloldalon.)* de a melynek ellenkezőjét bebizonyitani nem képes. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon! Mindnyájan tagadjuk.)*

Digitized by Google

Ha az előttünk fekvő javaslatot áttanulmányozzuk, *(Halljuk! Halljuk!)* arról győződünk meg, hogy az minden téren, a kormányzat minden ágában részint uj intézmények felállitása, részint a meglévő intézmények továbbfejleszétése által a nemzeti kultura javára kér tőlünk ez uttal is áldozatokat, de még másról is meggyőződhetünk, és ez az, a mire én itt részletesen ki akarok terjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk!)* Meggyőződhetünk nevezetesen arról, hogy a jelenlegi kormány minden alkotásában, minden tettében szigoru következetességgel alkalmazkodik a szabadelvüség követelményeihez, *(Ellenmondások balfelől.)* hogy ez a kormány a szabadelvüséget nem üres, tartalomnélküli jelszónak, hanem egy olyan iránytünek tekinti, a melytől ha a nemzet eltér, valóságos öngyilkosságot követ el. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Rakásszámra nevezi ki a nemeseket!

Ballagi Géza: Majd erre is fogok reflektálni. A szabadelvüséget sokan nem értik meg, még többen félreértik és pedig azért, mert előnyös rájuk és politikai álláspontjukra nézve, hogy félreértsék. Épen ezért azt hiszem, hogy nem felesleges minden alkalommal, tehát ez alkalommal is, kissé foglalkoznom a szabadelvüségnek értelmével és jelentőségével. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Tudjuk, hogy mi az! Csak tartsák meg!)* A szabadelvüség a haladás elvét képviseli, de a haladásban mértéket tart, mert mértéket szabnak neki egyrészről a történelem, másrészről a gyakorlati élet egzigencziái. Ez bizonyára sokkal hálátlanabb szerep, mint a radikalizmusé, a mely ugyanazokat az eszméket kultiválja, a melyek a liberálisok programmjába is egytől-egyig fel vannak véve, de tekintet nélkül a gyakorlati élet követelményeire, egyszerre minden átmenet nélkül akarja megadni a jelennek mindazt, a mi a jövő számára van fentartva, a mi csakis a nemzetnek hosszas, odaadó és céltudatos munkássága árán érhető el. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A legfőbb eszmény, a mely minket, szabadelvüeket lelkesit, a minden izében demokratikus és humanitárius alapon szervezett magyar nemzeti állam.

Barta Ödön: Önállóság nélkül?

Ballagi Géza: Ennek a megvalósitása képezi a mi legfőbb törekvésünket. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt az irányt Magyarországon Széchenyi István inaugurálta és Széchenyi hagyományainak letéteményeséül azt a pártot kell tekinteni, a melyhez nekem is szerencsém van tartozni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Jó lesz vigyázni, mert annyi már a hagyomány, hogy nem ismerik ki magukat! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ballagi Géza: Hogy a Széchenyi eszménye a megvalósuláshoz közeledik, azt főképen és első sorban ennek a pártnak lehet tulajdonitani. Az uj Magyarország történetében, t. ház, bizonyos határjelek különböztethetők meg. Ezek nevezetesen Széchenyinek fellépése, azután Deák Ferenczcnek szabadelvü programmja, melyet 1840-ben fejtett ki, azután a doktrinäreknek gúnyolt modern európai szabadelvüség tollharczosainak működése, a 48-iki alkotások, és a 67-iki kiegyezés a jogfolytonosság és a történelmi jog alapján.

Méltóztassanak nekem megengedni, hogy egy kis történeti visszatekintéssel megvilágitsam ama tételnek igazságát, hogy a jelenlegi szabadelvü párt és az arra támaszkodó kormány nem vált hűtlenné ahhoz a konczepcióhoz, mely több, mint 70 évvel ezelőtt a legnagyobb magyarnak agyában fogamzott meg; ellenkezőleg szigoru következetességgel és teljes odaadással folytatja a nemzeti állam kiépitését.

A történeti visszatekintések ugyis divatban vannak, csak az a baj, hogy nagyon szük határok között mozognak. Nagyobb korszakokat kell átölelni, mint a minő a Tisza-Bánffy-érától a Széll Kálmán-éráig terjedő korszak, hogy megkapjuk azt a históriai távlatot, a mely minket a valódi történeti igazságok kideritésére képesit. *(Halljuk! Halljuk!)* Széchenyi fellépésekor a nemzet annyira szét volt tagolva, hogy egyáltalában nem mutatkozott képesnek nagyobb erő kifejtésére. A főnemesség idegennek érezte magát saját hazájában, külföldön költötte el pénzét, a nagy latifundiumoknak jövedelmét *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ma is igy tesz!)* és egyáltalában nem érezte magát kötelezve annak a szerepnek a betöltésére, a melyre pedig ugy multjánál, mint tradicióinál és vagyonánál fogva hivatva volt. A nemesség kiváltságainak védsánczai közé vonult, abban a téves hitben élve, hogy a rendi kiváltságok képezik az alkotmány palládiumát. A polgárság idegen eredeténél fogva óvakodott a nemzeti sajátságok, szokások és erkölcsök elsajátitásától, halálos gyülölséggel és ellenségeskedéssel viseltetett az iránt a nemesség iránt, a mely nem akarta őt az alkotmányos tényezők közé felvenni. A misera plebs contribuens pedig egyáltalában nem számitott. Viselte az ur dolgait, czipelte a közterheket a nélkül, hogy az alkotmányos jogok közül csak valamit is élvezett volna. A társadalom ily széttagoltságának megszüntetésére Széchenyi megindiván a hadjáratot, működését fényes siker koronázta. A viszonyok azonban ugy alakultak, hogy akkor, a mikor már eszméi megtermékenyitették a lelkeket, a vezérszerepet kénytelen volt átengedni Deák Ferenczcnek és reábizni a társadalmi megujhodás részletes programmjának megálapitását és végrehajtását. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ez a programm a szatmári 12 pontban van lefektetve. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tizenöt évet átugrott!)*

Méltóztassanak megengedni, de ezek oly történeti fejtegetések, a melyek talán ellenészrevételeket nem is provokálhatnak, mert történeti igazságokat konstatálnak. *(Halljuk! Halljuk!*

Digitized by Google

jobbfelől.) Ez a programm — mondom — az u. n. szatmári 12 pontban jut kifejezésre. Ez a magyar szabadelvüségnek kátéja.

Madarász József: Nem épen.

Ballagi Géza: Ebben az ősiség megszüntetésétől kezdve benfoglaltatik a nép-képviselet életbeléptetéséig minden követelménye a szabadelvü átalakulásnak. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Széchenyi bukása is.

Ballagi Géza: Életbeléptetésének legfőbb akadályai a municzipiumok voltak. Ezeknek nagy érdemeit senki nem vonta kétségbe. A municzipiumok érdemét Széchenyi éppugy, mint Kossuth, Deák Ferencz éppugy, mint Dessewffy Aurél elismerték. Senki nem vonta kétségbe Dessewffy Aurél ama frázisának igazságát, hogy a vármegye az alkotmány védbástyája. De viszont Széchenyinek is igazat adott mindenki, hogy a municzipiumokat régi elavult szerkezetükben fentartani teljes lehetetlenség, hogy a nemzet erejének összpontositását teszi lehetetlenné az a körülmény, hogy egy nagy királyság 52 picziny királysággá darabolódik fel. A doktrinárek és a czentralisták inditották meg teljes erővel, európai müveltségük egész hatalmával, tudásuk egész erejével az ostromot a municzipalizmus ellen. Ők adták ki a jelszót, hogy a nemzet erejét hatalmas parlamentben, erős felelős kormányban kell összpontositani, mert ezek az igazi, a tulajdonképeni modern alkotmány-biztositékok.

Érdekes, t. ház, hogy a czentralisták elveit 1848-ban épen azok juttatták diadalra, a kik azokat a legerősebben ostromolták volt. Igaz, hogy az 1848 : XVI. t.-czikkbe még be van iktatva, hogy a megyei szerkezet az alkotmány védbástyája, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* igy szól a törvény; de engedelmet kérek, a mikor ezt beiktatták a törvénytárba, ugyanakkor Kossuth Lajos egész őszintén és nyiltan kijelentette egyik beszédében, hogy igen nagyra becsüli azon miniszterek bátorságát, a kik tiszta szándékkal felelőséget vállalnak magukra a megyék jelen állapota mellett; ő nem vállalhat.

Ebből tehát, a mint már más alkalommal kifejtettem, természetszerüleg az következik, hogy a megyéket régi szerkezetükben ő nem vélte fentarthatóknak és inkább a következetlenség vádjának kikerülése szempontjából, sem mint meggyőződésből emlegeti a vármegyéket mint védbástyákat akkor, a mikor az alkotmány modern biztositékai már be voltak iktatva a törvénytárba. *(Halljuk! Halljuk!)*

Közbevetőleg jegyzem meg, hogy most is sokszor halljuk emlegetni a megyéket, mint az alkotmány biztositékait. Nemrégiben a házban is, egyik-másik képviselőtársam, a megyékről, mint ilyenekről beszélt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Engedelmet kérek, ez óriási anachronizmus. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Hiszen még ha a vis inertiae modern alakját fentartanók is, a mint az meg van állapitva az 1886 : XXI. t.-czikben, s a melynek fentartását kilátásba helyezte a miniszterelnök ur is egyik beszédében, méltóztassék megengedni, ezzel sem érnénk el semmit. Ha egy alkotmányellenes kormánynak megsemmisitésére a parlamentnek nem lesz elegendő politikai és erkölcsi ereje, méltóztassék elhinni, hogy alkotmányunkat a törvényhatóságok sem fogják megmenteni a bukástól. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Agyonkorrumpálta Tisza Kálmán és az ön pártja. *(Zaj.)*

Ballagi Géza: A liberális politika 1848-ban ülte diadalát. A nemzet a feudalizmus békóitól megszabadulván, egész erővel hozzálátott ama teendők elvégzéséhez, a feladatok megoldásához, a melyek előtte állottak. Belé kellett illeszkednie a modern átalakulás követelte helyzetbe. Az egységes nemzetté való átalakulásnak processzusa azonban tudvalevőleg megakadt. Több mint másfél évtizedig tartó keserves szenvedés után vehettük csak fel ismét az elejtett fonalat. Az anyagi erejében meggyöngült, de erkölcsi erejéből mitsem veszitett nemzet a jogfolytonosság elvének alapjára helyezkedve az 1867-diki kiegyezés által megteremtette a maga számára a békeséget. Liberális szellemben előbb Deák Ferencz, majd kitünő örököseinek vezérlete alatt folytatta és folytatja a megkezdett munkát. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Itt azonban méltóztassanak megengedni egy észrevételt. Előre kijelentem, hogy ezzel senkit, sem egyeseket, sem pártokat sérteni nem akarok. Intenczióm tisztességes, csak a kritika jogával élek és épp azért ne méltóztassék szavaimat félremagyarázni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Előre kérem ezt, azután pedig méltóztassék őszinte, egyenes kritikámat kellőképen honorálni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Ne bántsa a miniszterelnököt! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: Erre a bevezetésre szükség volt, mert kényesebb théma, a melyről szólok, és előre védelmeznem kell magamat a félreértések ellen. A magyar politikára nézve én határozottan károsnak tartom azt, hogy a politikai pártok akkor, mikor már a kiegyezés létrejött, nem fosztották meg programmjukat kizárólagos politikai jellegüktől. Ismételve kérem, ne méltóztassanak félreérteni. *(Derültség balfelől. Egy hang: Egyáltalában nem értjük.)* Azt én egészen természetesnek találom, hogy a konzervativ párt akkor, mikor még a kiegyezés létre nem jött, a 47-es alapra helyezkedett, hivatkozással arra a kétségtelenül téves és hamis tételre, hogy a forradalmat a 48-as törvények idézték elő. Azt is egészen természetesnek találom, hogy ugyanakkor megalakult egy párt, mely századok küzdelmei által megszentelt nemes hagyományaira hivatkozva, a perszonál-unió tisztaságának megóvását vette fel programmjába és ennek következtében a pragmatica sanctió minden oly értelmezését elitélte, mely esetleg a reál-unióra ve-

Digitized by Google

zethetne. Mondom, én ezt mind természetesnek találom, de ha már egyszer a kiegyezés létrejött, mennyivel előnyösebb lett volna az állam fejlődésére, ha a pártok közjogi felfogásuknak nem feladásával, mert hiszen ezt józanul senki sem kivánhatja tőlük, hanem háttérbe szoritásával eminenter politikai elvek alapján szervezkedtek volna. Angliában évszázadok óta két párt áll egymással szemben.

Barta Ödön: Magyar példát kérünk! Ne hivatkozzék mindig Angliára. *(Zaj.)*

Ballagi Géza: Bocsánatot kérek, én Angliára hivatkozhatom egész joggal. Angliában is vannak közjogi kérdések, pl. az ir-kérdés. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ha méltóztatnak közbeszólásokkal zavarni, akkor méltóztassék meg is hallgatni, mikor azokra felelni akarok. Én Barta képviselő urnak ismételten azt felelem, hogy Angliában is vannak közjogi kérdések, de ezeknek tárgyalásában, bonczolgatásában az egyes politikai pártok nem meritik ki és nem emésztik fel erejüket . . .

Molnár Jenő: Mert nincs ott Ausztria; az önálló állam!

Ballagi Géza: Megfeleltem már. Angliában két párt, a wigh és a tory váltják fel egymást a kormányon és ez avatja fel Angliát a parlamentárizmus minta-hazájává. Milyen más lett volna nálunk is az állami fejlődés menete és iránya, ha politikai elvek alapján szervezkedett pártok állottak volna egymással szemben!

Az a párt, mely a kiegyezést létrehozta, a szabadelvüség jegyében született, s ahhoz mind a mai napig hű maradt. Ennek a pártnak törekvése az, hogy az erőket egyesitse a végből, hogy a nemzet ereje biztosittassék. Törekvése az, hogy az államhatalomban való részesedést fokozatosan minden polgárra nézve lehetővé tegye, hogy az egyéni szabadságot minél hatályosabb és nagyobb biztositékokkal lássa el, és végre, hogy a humanizmus szelleme hassa át az állami és a társadalmi életet!

Az erők egyesitésére vonatkozó törekvés, melyet az igen t. miniszterelnök ur programmjában oly pregnánsul és oly sokszor kidomboritott, egyrészről a különböző társadalmi tényezők egymással való kibékitését, másrészről a demokratikus princzipiumnak fokozatos fejlesztését teszi szükségessé. A különböző társadalmi tényezőknek egymással való kibékitése, megengedem, tudom nagyon jól, nem tartozik a hálás feladatok közé. Először is ez rendkivül nehéz a fenforgó érdekellentétek következtében és másodszor igen könnyen az elvtelenség vádjára is okot szolgáltat. Hányszor hallottuk azt a szemrehányást, hogy a szabadelvü párt elvtelen, mert megtűri a maga kebelében a merkantilistákat épen ugy, mint az agráriusokat. Én tagadom, hogy ez elvtelenség lenne. Ki az az agrárius? Az, a ki a földmivelés érdekeit igyekszik minden áron előmozditani. És ki az a merkantilista? Az, a ki az ipar és kereskedelem érdekeit karolja fel. Az egyik törekvése épen olyan jogosult, mint a másiké, de csak egy feltétel alatt — és ezt különösen hangsulyoznom kell — ha t. i. az egyes foglalkozási ágak egymásra utaltságát nem vonják kétségbe és hogyha a közgazdaság organikus egységét nem akarják megbontani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ebben az esetben mind a két irány megfér a szabadelvüség ama közös lobogója alatt is, melyre a nemzeti egység van jelszóul felirva.

Leszkay Gyula: Gyékény az, nem lobogó!

Ballagi Géza: Méltóztassék elhinni, ha az agráriusok és merkantilisták törekvései kellő határok közt mozognak, ha egyik a másik elnyomására nem törekszik, ha egyik a másik rovására nem akar terjeszkedni, amint megférnek a szabadelvüséggel, még a párt kompaktságát biztositó fegyelmet sem teszik tönkre. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Különben is én a rideg pártfegyelemnek épen a szabadelvü többségben semmi helyét nem látom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ebben a tekintetben Deák Ferenczczel tartok. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mikor az u. n. vacsorapárt megalakult, méltóztatnak a régiebbek emlékezni rá . . .

Leszkay Gyula: Most fazékpártnak hivják!

Ballagi Géza . . . sokan szemrehányást tettek Deák Ferencznek, hogy miért tűri meg ezt a frakcziót a párt kebelében, hiszen ez a párt egységét teszi tönkre; miért nem alkalmazza a rideg pártfegyelmet ugy, mint azt a kisebbség, az ellenzék alkalmazza. Mire Deák Ferencz igen helyesen ezt jegyezte meg: a pártfegyelem egészen más a többségnél, mint a kisebbségnél. Ha a kisebbség a rideg pártfegyelem alkalmazása következtében egyeseket kizár kebeléből, marad az, ami volt, t. i. kisebbség, és a dolog rendjén ez mitsem változtat. De ha a többség a rideg pártfegyelem alkalmazása következtében annyit talál a maga kebeléből kizárni, hogy véletlenül kisebbséggé változik át, ez a dolgok rendjét fenekestül felforgatja. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Önöknek meglehet, hogy ez jó lenne, de azt, hogy az országnak ebből haszna lenne, kötve hiszem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az erők egyesitésének másik feltétele: a demokráczia fokozatos megvalósitása. A rendi Magyarország 1848-ban romba dőlt; a jogegyenlőség elvi diadalát ülte és én azt állitom, hogy ebben a tekintetben visszafejlődés nem is tapasztalható. A magát demokratának nevező párttal, a tegnapi kinos incsidens után, *(Halljuk! Halljuk!)* megvallom őszintén, nem szivesen foglalkozom, de kénytelen vagyok vele foglalkozni azért, mert ez az u. n. demokrata párt a maga számára akarja minden áron lefoglalni a 48-iki vivmányok kultiválását és tovább fejlesztését, a mihez pedig a történelem jogán nekünk szabadelvüeknek van jogczimünk. *(Derültség és*

Digitized by Google

ellenmondás a szélsőbaloldalon.) Ez a demokrata párt abban a nagy tévedésben leledzik, hogy a társadalom kétségtelen betegségeit az állami életben is diagnoskálja és mert társadalmi téren a rangkórságot, az osztályuralomra való törekvést észlelik, ráfogják az állami életműködés legfőbb szervére, a törvényhozásra, hogy ez is a rendiség szellemét kultiválja, hogy tartózkodik bármiféle oly intézmény létesitésétől, a mely az egész nép érdekeit szolgálná. Hát mutassanak nekem olyan törvényt, a mely a rendiség szellemét tükrözné vissza! Azt igenis megengedem, hogy az egykori rendi tényezők, a főpapság, az aristokraczia, a nemesség, ma is nagy előkelő szerepet játszanak az államéletben. De ez nem lehet máskép. Magyarország egy évezred óta áll fenn; ez alatt az ezer év alatt ez a nemesség volt a kizárólagos államfentartó tényező. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* De ha abban a nemességben 1848-ban volt annyi erő, volt annyi önfeláldozás, hogy önként lemondott kiváltságairól, önként megosztotta jogait az egész nemzettel, ma bizonyára nem lesz olyan önző, hogy még ha a változott korszellem meg is engedné, azt, a miről egyszer lemondott, részletekben vissza akarná hóditani. *(Helyes jobbfelől.)* Viszont azonban azt meg nem kivánhatjuk tőle, hogy — és ezt megint hangsulyoznom kell — az önmaga által teremtett uj Magyarországban le ne foglalja a maga számára azt a szerepet, a mely multjánál, a multban szerzett nagy érdemeinél, vagyonánál, intelligenciájánál, hazafiságánál fogva őt méltán megilleti. *(Élénk tetszés és taps jobbfelől.)*

A felől biztosithatom a t. demokratákat. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kik azok? Hiszen egyen vannak!)*

Hát azt az egy demokratát, mert hála Isten, csak egy van ilyen!

Barta Ödön: Miért csak egy van? Mindnyájan azok vagyunk!

Ballagi Géza: Persze, hogy azok vagyunk! Épen azt fejtegetem, csak nem olyanok. A felől biztosithatom azokat az urakat, a kik magukat demokratáknak nevezik, hogy ez az elem nem állja utját a nemzet egybeforradásának, csak meg akarja tartani a maga számára azt a pozicziót, a melyet ez idő szerint más helyette még nem tölthet be. Ha a polgári elem — a szó nyugateurópai értelmében — megerősödik, semmi sem állja utját, sőt annak előmozditására e törvényhozás is határozottan törekszik, hogy ebbe az elembe felolvadjon minden társadalmi osztály. De monarchikus államban még akkor sem feledkezhetünk meg annak a nagy társadalmi osztálynak, a nemzet ama nagy részének érdemeiről, a mely a kor szavát megértve, a legnagyobb áldozatot hozta a nemzetért és ma a demokráczia hivének vallja magát és annak diadalra jutásán épp oly odaadással dolgozik, mint azok, a kik születésüknél, életviszonyaiknál fogva nem is lehetnek mások, mint demokraták. *(Tetszés jobbfelől.)*

Azt pedig határozottan el kell itélnem a magam részéről, hogy azok, kik annak a nagy multtal biró társadalmi osztálynak érdemeit nem honorálják, még sértegetik is őket. Tessék azoknak a demokratáknak kéjelegni az általuk kontemplált uj világrend felett, ez ellen nincs senkinek semmi kifogása; de ne sértegessék azt a politikai, azt a társadalmi irányzatot, a mely a multat a jelennel összeköti, a mely a multnak a jelenbe lenyuló gyökereit nem pusztitja el és a mely épen azért sokkal nagyobb szolgálatot tesz az állam fejlődésének, mint az a radikálizmus, a mely pusztit csak azért, mert örömét leli a pusztitásban, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* a nélkül, hogy meggyőződést szerezne előzetesen magának arról, vajjon az ujitás ideje elérkezett-e? *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi demokratáink fegyvertárában csodálatos nagy szerepet játszanak az invektivák. Példákkal tudnám igazolni, — de nem teszem, mert nem akarok nagy szenvedélyeket felkorbácsolni — hogy egyeseket vérig sértenek és mikor az illetők arra reagálnak — megengedem, olyan formában, a mely sem a józan észszel, sem a finomabb erkölcsi érzülettel, sem a jogérzülettel összhangban nem egyeztethető, de a melyet végre is ez idő szerint a társadalmi konvenczió szentesit, akkor azt mondják, hogy ők nem vetik magukat alá annak a társadalmi konvencziónak. Hát engedelmet kérek, aki ezt a társadalmi konvencziót meg akarja változtatni, a mint hogy ezek az urak erre törekszenek, igen helyesen — annak nem szabad magát ugy viselnie, hogy első sorban vele szemben kelljen alkalmazni azt a konvencziót, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* hanem annak követnie kell a krisztusi szelidség elvét, követnie kell azt az elvet, hogy a ki téged kővel dob, dobd vissza kenyérrel. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Szabadelvüség és demokráczia mindenütt a föld kerekségén, tehát minálunk is identikus fogalmak. Mi határozottan demokratikus irányban működünk, midőn minden felekezetnek megadjuk azt, a mire szüksége van, hogy magát kellőképen érvényesitse, midőn a nemzetiségeknek, mint társadalmi tényezőknek jogait tiszteletben tartjuk, midőn egyik társadalmi osztálynak sem adunk előjogot a többiekkel szemben. De természetesen azt nem engedhetjük meg, hogy a felekezetek és nemzetiségek mint politikai tényezők szerepeljenek; ez már nem a demokráczia követelménye, ez már az állam dekomponálására vezet. *(Igaz! Ugy van!)*

Tegnap itt e házban, t. ház, egy képviselő ur valóságos fergeteget idézett elő és méltán rászolgált az elnöki rendreutasitásra, a mikor a magyar fajnak szupremácziáját kétségbevonta és a mikor a szász nemzetiséget, mint politikai tényezőt egyenlő szinvonalra helyezte az államfentartó magyarsággal.

Barta Ödön: Nemzetnek is nevezte!

Ballagi Géza: Hát nem ez az első eset, t.

Digitized by Google

ház, hogy az 1868. évi nemzetiségi törvényt félreértették és annak olyan magyarázatot adtak, a mely a politikai ráczióval homlokegyenest ellenkezik. A nemzetiségi törvény a nemzetiségek egyenjogúságát igenis biztositja, de nem azt érti az egyenjogúság alatt, hogy tehát a nemzetiségek — ezt hangsulyozom — mint politikai tényezők egyforma jogokat élveznének, hanem igenis érti ez alatt azt, hogy a törvény előtt, tekintet nélkül nemzetiségére, mindenki egyenlő és nemzetisége miatt senki semmiféle joghátrányt nem szenvedhet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez a nemzetiségi egyenjogúság. Az államfentartás joga és kötelessége azonban, vagyis az igazi politikai szerepnek betöltése — mert ez a politikai szerep; mondom, az államfentartás jogának és kötelességének teljesitése azonban itt ezen a földön természetesen mást nem illethet meg, mint a magyarságot, *(Élénk helyeslés.)* mert erre csakis a magyar elem van kvalifikálva.

Barta Ödön: A nemzetiség is csak mint magyar élhet!

Ballagi Géza: Hát ezt nem szükséges nagy kegyesen konczedálni, ebben a tekintetben nekünk nincsen szükségünk semmiféle engedményekre, mert ez a pozitiv tényeknek és a történelemnek logikai folyománya. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A magyar nemzet igenis jogositva van a teljes szupremácziára — és én semmiféle magyarázatot nem türök meg a szupremáczia értelmezése tekintetében — jogositva van erre először azért, mert egy évezredes mult áll a háta mögött, ez alatt az ezer év alatt ez a nemzet tartotta fenn ezt az államot, vész és vihar között, ennek a nemzetnek köszönheti ez az állam, hogy létezik, mert ez a nemzet bir az abszolut számbeli többséggel és mert ennek megvan az összes nemzetiségekkel szemben a határozott és predomináns közmüvelődési fölénye. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezeket az elemi igazságokat, igen kérem t. képviselőtársamat, sziveskedjék megszivlelni, sziveskedjék lelkére venni.

Barta Ödön: Közjogi tanár volt!

Ballagi Géza: Igen, azt méltóztatott mondani, hogy a magyar közjog tanára volt.

Hát, ha a katedrán, a tanitványoknak jámbor türelme következtében éveken keresztül büntetlenül hirdethetett is ilyen tanokat, itt ebben a házban vagy meghajol a magyar állam szupremácziája előtt, vagy eljátszsza a jogot arra nézve, hogy mint aktiv tényező részt vegyen a magyar törvényhozásban. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Kubik Béla: Hát a kormányi ellenőrzés hol volt vele szemben? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Leszkay Gyula: Akkor még kormánypárti volt, hát szabad volt neki!

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Ballagi Géza: A demokráczia követelménye az, hogy a közhatalom gyakorlásában minél többen vegyenek részt. A szabadelvüség ezen követelménynek is eleget tesz, de ebben a tekintetben — a mint azt az igen t. miniszterelnök ur többször hangoztatta — igen helyesen, a fokozatosság elvét követi.

Egy német politikai iró a politikai pártokat *(Halljuk! Halljuk!)* a különböző életkorokhoz hasonlitja. A radikális — szerinte — a gyermekhez, a liberális a férfihoz, a konzervativ az öreg emberhez hasonlit. *(Tetszés a jobboldalon.)* Hát igenis, t. ház, a radikális olyan, mint a gyermek. *(Egy hang a jobboldalon: Éretlen!)* Igen, mint a gyermek, éretlen. Mert hiszen abban áll éretlensége, hogy valamint a gyermek a gyakorlati élettel egyáltalán nem vet számot, hanem észleletet észleletből gombolyit és a maga logikai következtetéseit való igazságoknak tekinti, ugy a radikális is megszerkeszti a maga állameszményét és azt kivánja tőlünk, hogy mi ebbe az állam-eszménybe azon mód szeressünk bele. Pedig hát ez a szerelem nem lehet más, mint platonikus szerelem, mert hiszen a radikális állameszményt megvalósitani, a gyakorlati életbe átvinni teljes lehetetlenség. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* A szabadelvüség ellenben a férfi komolyságával és higgadtságával határozza el magát a reformokra. A szabadelvüség igenis elhatározta magát arra, hogy a közhatalom gyakorlásában fokozatosan minél többeket fog részesiteni, de — ismétlem — ebben a tekintetben követi a fokozatosság elvét.

A közhatalomban való részesedés különösen az önkormányzat és jó választási rendszer által biztositható. Az önkormányzat megvalósitásának — véleményem szerint — a legfőbb feltétele az, hogy az állami és a helyi feladatok egymástól szétválasztassanak és hogy az önkormányzati organumok, a melyeknek legtöbb munkaerejét és idejét ez idő szerint az állami feladatoknak végzése foglalja le, a pénzügyigazgató és a katonai hatóság veszi igénybe, visszaadassanak az önkormányzatnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Sajnálom, de ebben az esetben is Angliára vagyok kénytelen hivatkozni. Angliában a Justice of the peace vállain nyugszik az egész helyi igazgatás és a békebirói testületnek minden tagja — kivéve a coronert — kinevezés utján jut a hivatalához, a miből az következik, hogy tehát az önkormányzatnak nincs tulajdonképen semmi köze a választás és kinevezés kérdéséhez. Az önkormányzat szempontjából az, hogy a választási vagy a kinevezési rendszert alkalmazzuk-e, az én véleményem szerint teljesen irreleváns.

Lengyel Zoltán: Ott nem kell félteni az osztrákoktól! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ott nincs ilyen államjogi kapcsolat. Elnök csenget.)*

Ballagi Géza: Bármennyire nevetségesnek is találja egyik vagy másik az urak közül, én azt mondom, hogy az önkormányzat ujjászervezésénél Angliát bátran elfogadhatjuk mintaképül. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Digitized by Google

Hát, t. képviselőház, vajjon veszedelem lenne-e ránk nézve, ha p. o. ugy, a mint ott Angliában, nálunk is az államigazgatási és önkormányzati organumok hatásköre törvény által praecise megállapittatnék? Ezzel természetesen elejét vennők a gyakori illetékességi összeütközéseknek, a melyek minél gyakrabban fordulnak elő, annál inkább megnehezitik és megakasztják a közigazgatás menetét. Hát baj lenne az, ha ugy, a mint ott, nálunk is praecise megállapitanák a kormány felügyeleti jogkörét az önkormányzattal szemben? Vagy nem volna hasonlókép szükséges nálunk is a közigazgatás részéről szenvedett jogsérelmekkel szemben a jogorvoslatokról feltétlenül, minden körülmények közt gondoskodni jó közigazgatási birói szervezet által?

A választási reformról ezuttal nem szólok, egyet azonban ismét és ismét hangsulyoznom kell, a mit már a t. miniszterelnök ur is kiemelt és pedig sokszor igen nyomatékosan, hogy választási törvényünk módositása sajátszerü politikai és társadalmi viszonyaink következtében a legkényesebb feladatok közé tartozván, egyelőre meg kell elégednünk a meglevő törvények alapján, ezeknek a liberális végrehajtása utján a választási jog fokozatos kiterjesztésével. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ez a liberalizmus!)* Az általános szavazati jog népszerü jelszavát, méltóztassék elhinni, sokkal könnyebb visszautasitani, mint annak veszedelmes következményeit legyőzni. Igen jól mondja Guizot, a nagy franczia iró, hogy nincsen siralmasabb látvány az olyan kormánynál és törvényhozásnál, a mely a jó és rossz elvek mérkőzése alkalmával a rossz elvek előtt térdet, fejet hajt és azután megkisérli felegyenesedni, a mikor már györnyedve nyög a rossz elvek nyomása alatt. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A szabadelvüség természetesen önmagát tagadná meg, ha a közszabadság intézményes biztositására hasonlókép nem törekednék. A miniszterelnök ur be is jelentette, hogy az egyesülési és gyülekezési jognak törvény által leendő szabályozását a legközelebbi jövőben kezdeményezni fogja. Igen helyesen, mert annyi bizonyos, hogy a szabadságjogok mindmegannyi láncszemei a közszabadságnak, a melyek egymásból folynak, egymást kiegészitik, és a melyeket egymástól ennek következtében elválasztani nem lehet.

Mindezeken felül mi, a kik liberálisaknak valljuk magunkat, a humanizmus elvét is hiven követjük.

T. ház! A szocziális kérdés az én véleményem szerint első sorban az emberszeretet kérdése. Ketteler mainzi érseknek szocziál-politikai programmját részleteiben nem teszem ugyan magamévá, de abban a tekintetben tökéletesen igazat adok neki, hogy a szocziális kérdést nem lehet másképen megoldani, mint a szentirás utmutatása szerint, nem lehet másképen megoldani, mint annak az elvnek alapján, a mely ott ugy van kifejezve, hogy: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Sokszor és sokaktól halljuk a szemrehányást, hogy a jelenlegi hatalmi tényezők elhanyagolják a szocziális kérdést, nem foglalkoznak azzal oly odaadással, mint a hogy kellene. Hát engedelmet kérek, még ha igy is volna, ezen nincs mit csodálkozni. Ezért ugyan szemrehányás közülünk senkit sem érhet. Mert hiszen mi az a szocziális kérdés? Méltóztassanak megengedni, ebben a tekintetben nem követem a szocziálisták álláspontját, felfogását, a kik a szocziális kérdést ugy formulázzák, hogy miképen lehetne az antagonizmust a munka és a tőke közt megszüntetni. Ennek nincsen semmi értelme, mert az én véleményem szerint, a mint azt már más alkalommal is kifejeztem, a tőke és munka közt nemcsak, hogy érdek-ellentét nincsen, hanem a tőke és a munka egyenesen egymásra vannak utalva. *(Tetszés a jobboldalon.)* Tehát én a magam részéről a szocziális kérdést igy formulázom: hogyan lehetne a munkásosztálynak kétségkivül sanyaru helyzetén javitani?

Hát ismétlem, ezzel a kérdéssel nálunk nem foglalkoztak olyan behatóan, mint nyugati Európában. Ott a kifejlett, magas fokon álló gyáripar tette ezt a kérdést aktuálissá; nálunk a gyáripar még a kezdet kezdetén van. Mikor a munkanélküliek kérvényét tárgyaltuk itt a házban, én véletlenül azt találtam mondani, hogy a magyar munkás élhetetlen és ennek következtében azt ajánlottam a magyar munkásoknak, hogy próbálják meg alkalmazni már végrevalahára az önsegély elvét is. Én megengedem, hogy diplomatikusabban is kifejezhettem volna magamat, ha egyáltalában diplomatizálni tudnék, de nem értek hozzá; kifejezhettem volna magamat példának okáért ugy, hogy a magyar munkásosztály nem elég élelmes. Ez ugyanaz, de simábban van kifejezve; és ennek következtében azt hiszem, hogy ebben az esetben nem zuditottam volna magamra a munkásosztály képviselőinek haragját, pedig erre a haragra nincs egyáltalában semmi ok, ez az indulatosság velem szemben nem indokolt. Én azt tartom, t. ház, hogy a munkásosztálynak nem az az igaz barátja, a ki hizeleg neki és ezzel elérhetetlen vágyakat ébresztvén fel benne, *(Ugy van! jobbfelől.)* fokozza elégedetlenségét a fennálló társadalmi renddel szemben; hanem a munkásnépnek igazi, őszinte barátja az, a ki azt hibáira figyelmezteti. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hogy is lehetnék én, t. ház, a munkásosztály ellensége, én, a ki magam is a munka embere vagyok? A ki egész életemet becsületes munkával töltöttem el, és a ki, egyébtől eltekintve, azért érzem magamat igazán boldog embernek, mert dolgozni tudok és szeretek?! Munka az én életelemem és ennélfogva magam is tagja vagyok annak a nagy társadalmi osztálynak, a mely két keze munkájából tartja fenn magát. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

De, t. ház, még ha nem is a velem közös

Digitized by Google

sorsban levőkről volna is szó, mint a szabadelvü párt tagja kénytelen volnék a szociális kérdésben azt a politikát követni, a mely a szabadelvü párt politikája; ez pedig a munkásosztályra nézve — állitom és ezt igazolni is fogom — határozottan kedvező. Az ujabb munkástörvények természetesen elsősorban és mindenekfelett a mezei munkásokra vonatkoznak. De hát ez talán egészen természetes; ez Magyarország agrikulturális jellegének természetes folyománya. Ezek a törvények, lehet mondani, ez idő szerint teljesek, egészen kielégitők, mondhatnám azt, hogy kimeritők; csak végrehajtásukról kell gondoskodni, s a mennyiben hiányok és hibák fedeztetnének fel bennök, ezeket javitani, illetőleg pótolni kell. Végrehajtásukat különösen az teszi nehézzé, hogy közigazgatási szervezetünk ez idő szerint még tökéletlen. A mi közigazgatási organumaink rendkivül tul vannak halmozva munkával, a mint azt épen az előbb is emlitettem. Az a szolgabiró, a kinek munkaereje legnagyobb részét az államigazgatási teendők foglalják le, nagyon természetes, nem fordithat annyi gondot és annyi időt a munkástörvények végrehajtására, mint a mennyit fordithatna különben.

1898-tól, tehát rövid négy év alatt jöttek létre — és itt következik, t. ház, a beszámolás — jöttek létre: a munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozását tartalmazó törvény, továbbá a gazdasági hitelszövetkezetekről, a vizi munkálatokról, az ut- és vasutépitésnél alkalmazott munkásokról, a gazdasági munkavállalkozókról és segédmunkásokról, a gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárakról, a birtokosok és gazdatisztek közötti jogviszonyok szabályozásáról, az erdőmunkásokról ...

Barta Ödön: Már ötvenszer eldicsekedtek vele!

Ballagi Géza: ... a dohánytermelők és dohánykertészek jogviszonyainak szabályozásáról szóló törvények.

Specziálisan az ipari munkások jogviszonyait szabályozzák a következő ujabb törvények: az ipari és gyári alkalmazottak betegsegélyezéséről, a munkások védelméről és az iparfelügyelői intézményről, az ipari szövetkezetekről szóló törvények.

A ki ezek után mégis azt állitja, hogy Magyarországnak nincsen szociális törvényhozása, az vagy tudatlan vagy rosszakaratu, de semmi esetre sem tesz vele szolgálatot a munkásnépnek. Szterényi József miniszteri tanácsos a munkástörvényhozás brüsszeli kongresszusán 1897-ben felemelt fővel számolhatott be a müvelt világ képviselői előtt a magyar szociális törvényhozás eredményeiről. Ne akarjuk ezeket az eredményeket minden áron leszállitani, ne akarjuk ezeknek az értékét megsemmisiteni, devalválni, mert ezzel, méltóztassék elhinni, csak olajat öntünk a tüzre, s izgatjuk a munkásosztályt; ellenkezőleg, igyekezzünk őket meggyőzni arról, hogy a mint a magyar törvényhozás eddig mindent megtett az érdekükben, a jövőre sem fog róluk megfeledkezni.

A mint sikerülni fog a munkásokat erről meggyőznünk, egyszerre helyre fog állani az a nyugalom, a mely a szociális kérdés sikeres megoldásának alapfeltételét képezi. Ha akkor, a midőn a törvényhozás kapuját döngetik a a munkában megkérgesedett kezek, mi arra biztatjuk őket, hogy csak törjék be azt a kaput és nem világositjuk fel őket arról, hogy kár erőszakoskodniok, mert hiszen a törvényhozás ugyis szivén viseli sorsukat: *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* akkor magunk siettetjük a társadalmi rend felbomlását, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* és magunk idézzük elő azon társadalmi katasztrófát, a melynek megelőzése első sorban és mindenekfelett a törvényhozásnak kötelessége. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A mint ezen kormány kezdeményezésére eddig is a munkástörvények egész sora jött létre: a jövőben is fokozott tevékenységet kell ezen a téren kifejtenünk. Természetesen akár a tisztességes munkabér biztositásáról, akár az emberhez méltó munkaidő megállapitásáról legyen szó, soha sem szabad szem elől tévesztenünk a »leben und leben lassen« elvét. Arra gondolnunk sem szabad, hogy a vállalkozók rovására, s az ő anyagi romlásuk árán segitsünk a munkásosztályon. Erre semmi szükség sincs, de sőt ez első sorban magának a munkásosztálynak a helyzetét tenné sulyosabbá.

Hogy a kormány nemcsak rapszodicze, ötletszerüleg foglalkozik a munkáskérdéssel s a szociális bajokkal, hanem, hogy öntudatos, jól átgondolt szociálpolitikát követ, azt a költségvetésnek, mondhatni, minden tétele világosan elárulja. A budgetnek temérdek olyan tétele van, a mely a kormány szociálpolitikáját egészen határozottan visszatükrözi. A sok közül csak néhányat fogok megemliteni. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök idei budgetjében például 50.000 koronával több van előirányozva azoknak a külföldön tartózkodó honpolgároknak a segélyezésére, a kik az országba vissza akarnak térni.

Förster Ottó: Kecskeméthy? *(Derültség balfelől.)*

Ballagi Géza: A belügyminiszter a nagymérvü gyermekhalandóság csökkentésére a bábaképzésre különös gondot fordit. Ennek meg is van a láttatja, mert bizonyos igaz, hogy a gyermekhalálozás aránya, ha lassu méretekben is, de fokozatosan csökken, ugy, hogy mig 1881-ben az öt éven aluli gyermekek között a halálozás 51·7% volt, addig 1900-ban ez a halálozás már csak 48·3%-ot tett ki. *(Egy hang balfelől: Nagyon lassu!)*

A pénzügyminiszter az állami tisztviselők fizetésének javitására a jelen költségvetésben 3 millió koronát irányoz elő, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és ezzel megindítja az akcziót ama társadalmi osztály érdekében, a mely jogos igé-

Digitized by Google

nyeit tekintve, sokkal többet nélkülöz a munkásosztálynál, *(Ugy van! jobbfelől.)* de a mely szenvedéseit mindez ideig némán tűrte. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Ugyancsak a pénzügyminiszter az ország északkeleti vármegyéiben sietteti a kataszteri munkálatokat, a minek szintén roppant nagy szocziálpolitikai jelentősége van, mert a kataszteri munkálatok teszik tudvalevőleg lehetővé a betétszerkesztést, a betétszerkesztés pedig döntő hatással van a földhitel kifejlődésére. A mint a betétszerkesztés megtörténik és a földhitel megerősödik, ennek természetszerü következménye az lesz, hogy a kivándorlók száma is csökkenni fog. Ezen munkálatokat annyival is inkább siettetni kell, mert hiszen az ország területének 23·8%-a még ma sincs kataszterileg felmérve. Saját választókerületemből hozhatok fel erre egy igen érdekes példát. *(Halljuk!)* Ott van Sárospatak, a mely 30.000 holdas határral bir, tehát egyike az északkeleti vármegyék legnagyobb gazdálkodó községeinek, a mely egyenesen rá van utalva a betétszerkesztésre, a telekkönyvre, s ott a kataszteri munkálatokat csak most fejezték be és a betétszerkesztéshez csak most fogtak hozzá. Nagyon természetes, hogy ennek következménye az, hogy bizony Sárospatakon is nagy a kivándorlók száma, de hiszem, hogy ezzel is csökkenteni fogjuk ezen számot, bár nem mondom, hogy csakis kizárólag ezzel.

A kereskedelemügyi miniszter az iparfejlesztésre nézve egészen részletes programmot állapit meg és fejt ki költségvetésének indokolásában. Ha ez a programm nem a maga teljességében, hanem csak részben is végrehajtatik, Magyarországnak közgazdasági képe egyszerre meg fog változni. Sajnos azonban, hogy az iparfejlesztésre ez idő szerint mindössze csak 1,900.000 koronát irányozhatunk elő, és ezt az 1,900.000 koronát is oly vállalatok előmozditására kell forditanunk, a melyek már régebben alapittattak. *(Zaj balfelől. Elnök csenget.)* A miniszter egy szocziális muzeum felállitását is tervezi és a nagyobb vidéki városokban munkaközvetitő intézetek szervezését. Hiszem, hogy ezeknek a vidéki munkaközvetitő intézeteknek nagy sikerük lesz, mert a következménye az fog lenni, hogy a falusiaknak a városokba való özönlése megakadályoztatik és ezáltal gát vettetik a fővárosban a proletáriátus ijesztő mértékben való szaporodásának.

A földmivelésügyi miniszter egyenesen a szocziális érdekek figyelembevételével, a gazdasági müvelésre is alkalmas erdőket eladni szándékozik. Azután ugyancsak ő a hegyvidéki nép érdekében meginditott akcziót folytatni szándékozik, sőt ki akarja terjeszteni ezt a Székelyföldre is. Továbbá a gazdasági munkás-törvények szigorubb végrehajtására nézve megteszi a szükséges intézkedéseket. Mindezeken felül a telepitésről szóló 1894 : V. t.-cz. végrehajtásában is nagy körültekintéssel jár el. A lefolyt évben 72 telep állott a kormány rendelkezésére.

Ime a sok közül azok a példák, a melyek mutatják, hogy a kormány a szocziális politika tekintetében is teljesiti kötelességét. Ezen a téren is tehát kétségtelen a haladás.

Általában merem állitani, hogy a liberálizmus uralma alatt a magyar nemzeti állam kiépitésében annyira haladtunk, hogy ha az Ausztriával fennálló közgazdasági kapcsolatunk meglazittatnék vagy felbontatnék is, Magyarország képes lenne a maga lábán megállani. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Hogy az emlitett közgazdasági kapcsolat fentartható-e vagy sem, ma még határozottan megmondani nem tudjuk. Állást foglalni az önálló, vagy a közös vámterület kérdésében, mellette, vagy ellene, ma még alig lehet. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért?)* Azért, mert ez a kérdés az 1907. év végéig rendezve van, és, ha csak a törvényben megállapitott viszonosság feltételeit valamelyik fél meg nem szegi, a mi nem valószinü, ezen a helyzeten változtatni nem is lehet. Ennélfogva csak készülnünk kell a gazdasági önállóságra a nélkül, hogy ezt ma mint elvet bármilyen párt is a maga programmjába felvehetné. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azt nem kérdezzük!)* Az ellen mindenesetre tiltakoznom kell, hogy az önálló vagy a közös vámterület jelszavát bármelyik párt is lefoglalja a maga számára. *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Átengedjük! Tessék megcsinálni!)* Kérem, ehhez nincsen joguk azoknak sem, a kik Kossuth Lajos hagyománya letéteményeseinek hirdetik és vallják magukat, mert épen Kossuth Lajos volt az, a ki a 40-es években az Ausztria és Magyarország közötti vámsorompó ledöntésével a két ország közti vámszövetség mellett foglalt állást. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* Igenis, mert az akkori viszonyok között ezt tartotta helyesnek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát a védegyleteket nem Kossuth csinálta meg? Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, módjukban van a szónoknak beszéddel válaszolni, ne tessék őt zavarni. Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Ballagi Géza: Én erről nem tehetek, ezen nem segithetek, mert ez igy van, ez történelmi tény; de konstatálni akarom, hogy Kossuth igenis a vámszövetség mellett foglalt állást azért, mert az akkori körülmények között ezt tartotta Magyarországra nézve a legelőnyösebbnek. Ez természetes. Az önálló vámterület berendezése, vagy a közös vámterület fentartása nem lehet czél. Az csak eszköz a czél felé, a czél pedig Magyarország közgazdasági érdekeinek kielégitése. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ezeket az érdekeket, méltóztassanak megengedni, az egyik eszközzel épp ugy elérhetjük, mint a másikkal. Legalább ez az én véleményem. Csak követnünk kell az 1899 : XXX. t.-cz.-nek azt az utasitását, hogy az uj vámtari-

Digitized by Google

fát akképen állapitsuk meg, hogy abban mindkét államnak ipari és mezőgazdasági érdekei megvédessenek, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az lehetetlen!)* ellentétben a mostani vámtarifával, mely, megengedem, Ausztria iparának kedvez, Magyarország mezőgazdaságát pedig a külföld versenyével szemben nem védi meg kellőképen. Arra kell tehát törekednünk akár az önálló vámterület alapján, akár a közös vámterületen, hogy Magyarország közgazdasági érdekeit valósitsuk meg és oly vámpolitikát kövessünk, mely Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelel. Ha Ausztriával nem egyezhetünk meg, akkor természetesen élni fogunk önálló rendelkezési jogunkkal. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A ki kétségbe vonná, hogy ezzel élhetünk, annak idézem Deák Ferencznek egy beszélgetését, a mely meg fogja őt győzni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a beszélgetés Deák Ferencz és egy baloldali közt folyt le és hiteles szövegü. Deák Ferenczet Bónis Sámuel, a baloldal egyik vezérférfia, 1867-ben megkérdezte: »Biztosan hiszed-e, hogy tiz év mulva oly közgazdasági kiegyezést hozhatunk létre Ausztriával, a mely Magyarország közgazdasági érdekeit kielégiti?« Erre Deák Ferencz azt mondta, hogy ő ezt biztosan hiszi azért, mert arra az esetre, ha nem tudnánk ilyent létre hozni, a törvény biztositja nekünk önálló rendelkezési jogunkat. Erre Bónis Sámuel azt kérdezte: »És te elég biztositéknak tartod ezt?« Mire Deák Ferencz — igen helyesen — azt válaszolta: »Én nagyobb és hatályosabb biztositékot a nemzetnek a törvénynél nem adhatok; ez a legnagyobb garanczia, és ha ez nem garanczia, akkor semmi sem az.«

Igenis, tehát a törvény alapján, ha szükség lesz reá, be fogunk rendezkedni önállóan. Arra nézve, hogy ez sikerülni fog, biztositékot nyujtanak 34 évi odaadó munkásságnak eredményei. Ez alatt a 30 esztendő alatt közgazdaságilag és müveltség tekintetében megerősödtünk. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ezt tagadni lehet, de ennek ellenkezőjét bebizonyitani teljes lehetetlenség. Államháztartásunkban az egyensuly helyreállt. Ezek mind eredmények, t. uraim. De az önálló gazdasági berendezkedés sikerének van még egy másik hatalmas biztositéka is. Ez a biztositék a többségben levő pártnak egysége. Annak a szabadelvüségnek, t. ház, melyet ez a párt képvisel, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* nincsenek árnyalatai, nincsenek ilyen vagy amolyan változatai. Az igazi szabadelvüség a józan haladás elvét képviseli, a jövőt előkésziti akként, hogy a multnak hagyományait tiszteletben tartja, az intézmények nemzeties jellegét megóvni iparkodik és a mi fő, a szabadság és egyenlőség elvét nemcsak hirdeti, hanem megvalósitani is törekszik. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbalodalon.)* Ezek a törekvések, t. ház, bennünket egy táborban egyesitenek. És nekem teljes hitem és meggyőződésem az, s annak igy kell lenni, hogy ezt a tábort a közel jövő nagy problémái sem fogják megbontani.

Minthogy pedig, t. ház, az előttünk fekvő költségvetési javaslat a többségnek minden izében liberális politikáját juttatja kifejezésre, ennélfogva a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Lindner képviselő ur óhajt félremagyarázott szavainak helyreigazitása czimén szólani. *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Méltóztassék a szónokot meghallgatni. A házszabályok értelmében joga van nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lindner Gusztáv: T. ház! Mikor tegnap azt mondtam, hogy elismerjük azt, hogy a magyar államban a magyar elem vezérszerepre van hivatva . . .

Rákosi Viktor: Magyar nemzet!

Gáll Sándor: Nem elem, magyar nemzet!

Lindner Gusztáv: Kérem, jogilag a nemzet és az államnép egy, de nálunk nemzetiségek is léteznek, a melyek politikailag szervezve nincsenek. *(Zaj. Felkiáltások: Nem is lesznek soha!)* Kérem, méltóztassék csak meghallgatni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a ház minden oldalát, siveskedjék a szónokot akkor, a mikor szavainak megmagyarázása czimén kér szót, meghallgatni, azzal a türelemmel, melyet nemcsak a házszabály, de a méltányosság is megkiván. *(Általános helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Helyes; nem kell zavarni!

Lindner Gusztáv: Azt mondottam, elismerjük az ujkori alkotmányosság egységes magyar államát. Ebben benne foglaltatik az állami intézmények egyöntetüsége és benne foglaltatik a lakosság összességének az egysége. Mert a nemzet vagyis az államnép politikai fogalom. Ha valaki nekem azt imputálja, t. ház, hogy én mint a magyar törvényhozó test tagja a magyar nemzet fölényét akartam félreérteni, vagy félremagyarázni, vagy el nem ismerni, vagy épen a szász nemzetiséget egy nivóra akartam állitani a magyar nemzettel, vagy a magyar nemzetiséggel *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem nemzetiség!)* vagy fajjal, *(Halljuk! Halljuk!)* akkor olyasmit imputált nekem, *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* a mit a magyar államban a magyar közjog tanára nem mondhat. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Nem vagyok hivatva saját működésemről itéletet mondani, mert senki sem mondhat itéletet saját ügyében. Én azonban működésemre hivatkozhatom, nemcsak felettes hatóságom elismerésére.

Barta Ödön: Elnézésére! *(Ellenmondás a közép hátulsó padjain, felkiáltások: Elismerés, nem elnézés!)*

Lindner Gusztáv: És mondhatom, a magyar államban a tudomány szabad, *(Ugy van!)* mert

Digitized by Google

a magas kormány semmi tekintetben nem avatkozik a tudományba, a tudománynak pedig szabadnak kell lennie.

Barta Ödön: Hazaellenesnek nem! *(Mozgás a szónok körül a közép hátulsó padjain és felkiáltás: Nem is volt soha!)*

Lindner Gusztáv: Arra vonatkozólag, hogy miként tanitottam a magyar közjogot Kolozsvárott, a »Kolozsvári egyetem beszédei«-nek utolsó füzetére utalok. Nincs kezemnél, mert különben felolvastam volna, vagy talán mégsem, mert szerénytelenségnek tartanám személyes ügyben a ház drága idejét igénybe venni. Én is megdöbbenéssel vettem észre, hogy kifejezésem akkora reszenzust keltett. Itt félreértésnek kell lennie. Mióta én a politikai téren működöm, mindig a magyar állameszme mellett működtem. *(Helyeslés.)* Mikor először szerencsém volt a t. háznak tagja lenni, a Deák-párt tagja voltam és ma is az lennék, ha Deák-párt léteznék. A Deák-párt elveit vallottam és vallom ma is, és ez nem fér össze azzal, a mit nekem imputáltak. *(Élénk helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Jékey Zsigmond! *(Felkiáltások: Szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Helyre! Helyre!)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyöket elfoglalni. Ki következik szólásra?

Illyés Bálint jegyző: Jékey Zsigmond! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Jékey Zsigmond: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Nem könnyü feladat rám nézve azon képviselői kötelességem teljesitése, hogy a törvényhozás termében az adózó nép érdekében felszólaljak, *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* és szavazatomat röviden megindokoljam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Érzem feladatom sulyát, mert hivatásszerü szónok nem vagyok, de ha képviselői kötelességemből kifolyólag mégis felszólalok, a t. ház tagjaitól meghallgattatást kérek és remélek. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem ezt abban a hitben és tudatban, hogy az ország népe érdekében történendő felszólalásomnak azon igazságok fogják megadni a szükséges sulyt, amely igazságoknak hangoztatása végett az adófizető polgárok képviselőiket a törvényhozás termébe küldték. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A ki Magyarország viszonyait elfogulatlanul szemléli, annak lehetetlen észre nem venni azt az elszomoritó tényt, hogy ebben az országban a nemzetet alkotó minden tényezőnél a gazdasági hanyatlás mily aggasztó mértékben nyilvánul. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A kisgazda visszakivánja a jobbágyság korszakát, *(Mozgás.)* mely korszakot a 48-iki bölcs és hazafias törvényhozás megszüntetett azért, hogy a rendi alkotmány helyett a nép összességének akaratára alapitott népképviseletet hozza be. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Az igy szabaddá lett jobbágyság és ezzel egyenlő sorsu másrendü kisbirtokosság az 1867-ben megalkotott uj viszonyok között épenséggel nem élvezte az állam gyámolitó kezének jótékonyságát, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* önmagára hagyatva pusztulásnak indult, megunva a reménytelennek látszó küzdelmet, elhagyja honfiui vérrel öntözött hazai földjét, tömegesen kivándorol. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A középbirtokos osztály, a melyre az állami és közterheknek ma már elviselhetetlen mértéke mellett a társadalmi feladatok terhének óriási része nehezedik, megengedem, hogy sokszor önhibája miatt is, de tényleg ma már roskadozó félben van és az egykor szabad birtoknak nagy része ma már kötött birtokká alakult át. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Iparosainkat elpusztitotta az idegen gyáriparnak magyar pénzen évtizedeken át folytatott támogatása, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert az osztrák érdekeket szolgáló 34 éves vámpolitika derék magyar iparosaink nyakára zuditja a méregdrága, e mellett rossz osztrák gyártmányt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kereskedelmünk nem fejlődhetik, mert a hitel szálait idegenek kezébe helyezte a közösügyes politika, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mely ellen hasztalan bár, de minden alkalommal, legutóbb indokolt feliratban, szólalt fel a párt, a melyhez tartozni szerencsém van.

Ha e szomoru tényekkel szemben azt látjuk, hogy bár az országban minden gazdasági ágban terjed a pusztulás, az államháztartás mégis felesleget mutat; ha azt látjuk, hogy az állampolgárok felemésztik tőkéjüket, megválni kénytelenek őseik földjétől, az állampénztár pedig évről-évre növeli pénztári készleteit: *(Halljuk! Halljuk!)* lehet-e akkor, t. ház, józan ésszel más következtetésre jutni, mint arra, hogy ebben az országban első sorban is az adózási viszonyok igazságtalanok, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* másodsorban, hogy az állampolgárokra rótt terhek nem állanak arányban az állampolgárok erejével, azok teherviselési képességével? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak mi, t. ház, kiket elvi álláspont választ el a kormánytól, de a kormánynyal egy és ugyanazon alapon álló egyesek és testületek belátták immár, hogy országunk és népünk sulyos anyagi helyzetét első sorban is a gazdasági függés idézte elő, *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* melyet 1867-ben az akkori vezetők kishitüsége létesitett, melyet azóta az egymást felváltó kormányok felfelé igyekvő kedveskedési törekvései mindenáron, még a nemzet anyagi jólétének árán is, fentartani törekesznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elhitették vagy legalább is igyekeztek elhitetni a nemzettel, hogy a gazdasági közösség első sorban a földmivelő osztálynak áll érdekében.

Digitized by Google

Ime, be kell látni mindenkinek, hogy ez a hitegetés épp oly alaptalan volt, mint a milyen alaptalan az a rémitgetés, midőn a nemzetet az önállóság visszahóditásától el akarják rémiteni, midőn azt akarják elhitetni, hogy az önálló vámterület esetében nem lesz képes a gazdaságok termését értékesiteni. Ha ebben a rémitgetésben, hitegetésben csak egy parányi igazság lenne, akkor azt kellene látnunk, hogy a közös vámterület a földmives osztályt felvirágoztatja. Pedig hogy ennek ellenkezője következett be, az, ugy hiszem, bizonyitásra nem szorul. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Sulyosbitja az állampolgárok helyzetét az a nagy adózási teher is, a mely a legkülönbözőbb közvetett és közvetetlen utakon évről-évre emelkedik és nem honi intézményeink fejlesztésére fordittatik, mert a filléreinkből összegyült milliók a legkülönbözőbb czimeken idegen országokba vándorolnak, jórészben ugy, hogy azok felett nem az országgyülés, hanem oly idegen testület rendelkezik, melyhez hasonló a müvelt világon nem található. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ne beszélgessenek odaát!)*

Azt mondják, hogy azok az elviselhetetlen áldozatok, melyeket a nemzet az idegen nyelvü hadseregre hoz, a nagyhatalmi állás érdekében nem mellőzhetők és le nem szállithatók. Ám legyen, hogy ennek az országnak szüksége van a nagyhatalmi állásra; de akkor minden kormánynak elengedhetetlen kötelessége a nemzetet és az állampolgárokat erőssé és megelégedetté tenni, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és boldogulásukat és megélhetésöket lehetővé tenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert az osztrák érdekkörök által kiszipolyozott és vagyonilag teljesen tönkre juttatott nemzet soha sem lehet valódi nagyhatalom. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Látom, hogy a költségvetésben a t. kormány némi kis jóakaratot tanusit azzal, hogy imittamott a kisebb bajokon enyhiteni óhajt. De engedjen meg a t. kormány, a gyógyitás ezen módja nem felel meg a nemzet szükségének. Nem a tüneteket, de magát a baj okát kell eltávolitani, mert csak akkor remélhető a teljes gyógyulás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minthogy ez a költségvetés ugyanazokon az alapokon készült, mint annak évtizedeken keresztül minden elődje és minthogy arról vagyok meggyőződve, hogy az állami gazdálkodásnak eme módja az adófizető polgárok érdekeivel ellenkezik, ebből kifolyólag a költségvetést az általános tárgyalás alapjául sem fogadom el, hanem csatlakozom Kossuth Ferencz határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon. Számosan üdvözlik a szónokot.)*

Nyegre László jegyző: Nosz Gyula!

Nosz Gyula: T. ház! Pártállásomból, azt hiszem, önként következik az, hogy teljes bizalommal viseltetem az igen t. kormány iránt; *(Mozgás a baloldalon. Egy hang balfelől: No ezt kár volt mondania! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hogy a szabadelvü politikának hive vagyok és hogy az 1867-iki kiegyezésnek sem megváltoztatását, sem megszüntetését politikai czéljaim közé fel nem veszem. Ezek következtében felmentve érzem magam az alól, hogy az általam különben is helyesnek talált költségvetés elfogadását külön is indokoljam, és ezért a felszólalásommal igénybe veendő időt teljesen azon gondolat kifejtésére szánom, a mely politikai gondolkozásomnak vezérelve, s a mely végeredményben teljesen egyezik az igen t. miniszterelnök ur programmjának azon pontjával, a mely szerint legelső és legfontosabb feladataink közé tartozik a magyar állam belső kiépitése. *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

E gondolat szoros összefüggésben áll hazánk jelenlegi rossz és bizonytalan állapotával; szorosan összefügg a közéletben tapasztalható visszavonással és széthuzással és szoros összefüggésben áll egyszersmind azon, nézetem szerint, az ország lakosságában létező általános óhajjal és követeléssel, hogy történjék valami, a mi véget vet e bizonytalanságnak és rossz állapotnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás. Elnök csenget.)* Ismétlem, t. ház, hogy nézetem szerint létezik az ország lakosságában egy ilyen általános kivánság és követelés, és pedig pártállásra való tekintet nélkül, és azért nézetem szerint csak az képezheti kérdés tárgyát, hogy mi is legyen az, a minek történnie kell. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Ma, a midőn először van szerencsém e teremben felszólalhatni, természetesen nem lehet czélom bárkivel is vitatkozni, és ez okból csakis álláspontom jelzése czéljából jelentem ki, hogy a történendők tekintetében nem érthetek egyet sem a t. néppárt, sem a t. függetlenségi pártok programmjával. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Elég hiba!)*

A t. néppárt programmját, a mely a reviziót tolja előtérbe, nemcsak elvi okoknál fogva, hanem azért sem fogadhatom el, mert nézetem szerint az egyházpolitika nem volt oka a jelenlegi rossz állapotnak, a mely sokkal régibb eredetü, és ennek folytán nem is lehet elvárni, hogy az egyházpolitikai törvények megváltoztatása vagy megszüntetése által ezen a bajon segiteni képesek leszünk. — A t. függetlenségi pártok programmját pedig azért nem fogadhatom el, mert nézetem szerint az 1867-es kiegyezés nem kezdete, hanem befejezése volt valaminek, tehát nem volt ok, hanem okozat, és ezért nem tudom remélni, hogy ezen okozatnak, vagyis a kiegyezésnek megszüntetése által, — hacsak ennek helyébe valami ujat, de nemcsak uj törvényt, uj állapotot, uj alakulást, uj életet nem adnánk — *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hiszen azt akarjuk! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* az ország állapotán javitani képesek leszünk. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang*

Digitized by Google

ugyanott: A nép nyomoráról beszéljen!) Nézetem szerint, t. ház, az 1867-dik év az aratás ideje volt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Sovány volt az az aratás! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ott arattak! Mozgás és zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Förster Ottó: Hiszen izgatás itt aratásról beszélni! *(Derültség balfelől.)*

Nosz Gyula: Azt hiszem, hogy mindenikünknek megvan a joga arra, hogy elmondja egész gondolatát. Fél szavakból nem lehet itélni. *(Helyeslés jobbfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ön tévedésben van! Zaj.)* Ismétlem, hogy nézetem szerint az 1867-iki év az aratás ideje volt, . . .

Várady Károly: De Ausztria aratott!

Nosz Gyula: . . . a midőn mi learattuk azt, a minek magvát a mult század kezdetétől fogva nagy férfiak elvetették, s a mi 1848-ban kikelt.

Igaz, hogy ez is ok lett volna arra, hogy Magyarországon a remény feléledjen. De ezzel szemben ugy lett volna helyes eljárni, hogy ha követtük volna az okos, gondos gazda példáját, a ki, ha rossz aratása volt, eleinte panaszkodik ugyan, de azután annál nagyobb gonddal összegyüjti és értékesiti azt, a mi termett és ujra hozzálát a vetés munkájához. Nézetem szerint ezen a téren történt nálunk a hiba, nemcsak annyiban, hogy nem használtunk ki minden jogot, mely a kiegyezés daczára kétségtelenül megmaradt; nemcsak az által, hogy nem tettük meg mindazt, a mit a kiegyezés daczára is tenni jogunk és kötelességünk volt, hanem elfelejtettük azt is, hogy a ki aratni akar, annak előbb vetnie is kell. Ennek a körülménynek tulajdonitom a jelenlegi rossz állapotot. Különösen ez a körülmény az, mely mai felszólalásomnak főtárgya és a mi miatt én az utolsó évtizedek politikai eredményeivel megelégedni nem tudok. Ez a körülmény abban áll, hogy a mi politikánkból már hosszu idő óta hiányzanak a nagy állami, nemzeti czélok; hiányzik a magyar állam, illetőleg a magyar nemzet akaratának nagy tervekben való kifejezése; hiányzanak a politikai, nemzeti ideálok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nehogy félreértés legyen, megjegyzem, hogy a politika alatt nem értem csak a kormánypárt politikáját, hanem értem a politikát a maga összességében ugy, a hogy az kivül vagy felsőbb szempontból jelentkezik. Értem tehát a mi politikánkat épp ugy, mint a t. tuloldal politikáját. Mi ugyszólván mindig csak a legközelebbi ok, a kényszer behatása alatt cselekszünk; mintha nem éreznénk magunkban semmi erőt valamely hivatás betöltésére. Pedig mily sivár a politikai élet ideálok nélkül. Hiszen az adja a nemzetnek az erőt a harczokra. Mert ez nyujt reményt, vigaszt a rossz és ez elégiti ki igényeinket a jó időkben. Ha már az intelligens ember is megérzi ennek hiányát, mennyivel jobban megérzi az a tudatlan ember, a kinek nem áll módjában kellő fogalmat alkotni magának a világ folyásáról, a kinek egy jobb korba helyezett reménye életének egyetlen ragyogó pontja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Panaszkodunk, hogy nagy a kivándorlás. Nos, én visszagondolok egy nagyobb szabásu kivándorlás kezdetére és visszaemlékezem azon emberekre, a kik oly helyen lakva, a hol még csak a krumpli sem termett meg, kénytelenek voltak kivándorolni, ha éhenhalni nem akartak. Tudom, hogy akkor mily borzasztó elhatározás kellett ahhoz, hogy valaki kimenjen Amerikába. De később is, mikor már sok pénzt küldtek haza az első kivándorlók, a mikor már nem volt megtiltva kimenni Amerikába, még akkor is nagy elhatározás kellett ahhoz, hogy valaki kimenjen. Mily könnyen segithettünk volna ekkor e bajon? Hiszen ezek az emberek szivesen lemondtak volna az Amerikában kilátásba helyezett bizonytalan jólétről, ha csak némileg biztositottuk volna is megélhetésüket itthon. Ma már másképen áll a dolog. Ma már nem a nyomor, nem is a kivándorlás ösztöne viszi ki Amerikába az embereket, hanem egy sokkal hatalmasabb benső erő. Ma ideállá vált sok ember előtt, kimenni oda, a hol az ember szabadon érvényesitheti erejét, a hol, ha erős munka árán is, boldogulhat és örüljünk azon, hogy ez az ideál lelke mélyén szoros kapcsolatban van a hazaszeretettel és hogy legnagyobb rész azon elhatározással megy ki, hogy majd vissza is jön. De épp azért óvakodjunk is gúnyt üzni a szegény emberekből azáltal, hogy eltagadjuk tőlük a hazaszeretetet, mindenesetre pedig nagyon kell sajnálnunk, hogy ezek az emberek, a kikkel egy uj világot lehetne megalapitani, nem maradhatnak itt, nem maradnak itt, nem ez a haza szolgáltatja azt az erőt, a mely őket munkára és lemondásra ösztönzi, a mely őket arra birja, hogy saját erejükből teremtsék meg maguknak azt a jobb kort, a melyet mi nekik megadni nem vagyunk képesek.

Részletesen kiterjeszkedtem e kérdésre, mert nézetem szerint ebből vélek következtetést vonhatni arra is, hogy mivel lehetne a kivándorlást megszüntetni? *(Halljuk! Halljuk!)* Erőszakkal bizonyára nem és nincsen is jogunk ahhoz, hogy valakit visszatartsunk, legkevésbbé pedig azt, a kinek nincsen családja, a kit érzelmei csak részben csatolnak ide. Ilyenek pedig sokan vannak. Ezek képezik ma már a legveszélyesebb kivándorlási ügynököket. Ha ezeknek hatását is meg akarjuk szüntetni, ugy arra nincsen más mód, mint eszmét adni, mint megteremteni a lakosságban azt a reményt és azt a hitet, hogy jön nálunk egy jobb kor. E remény, e hit nemcsak az ittlevőket fogja itt tartani, hanem vissza fogja hozni a kintlevők egy részét is. De nemcsak az érzelmekre, hanem az észre és a gondolkozásra is kihat az ideál, a nagy czél. Fontos feladatok előtt állunk. Fontos kérdéseket fog kelleni eldöntenünk és vajmi nehéz nekünk elhatározásra jutni. Itt van legelő-

Digitized by Google

ször az önálló vámpolitikának nagy kérdése, mely ha megvalósittatnék, ez csakugyan igen fontos lépés volna ahhoz, hogy államunk épülete tető alá kerüljön. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Meg kell valósitani!)* Nem tudom, hogy mikor kinálkozik erre megint ily kedvező alkalom.

Oly fontos e kérdés, hogy ennél fontosabbat ma képzelni sem vagyunk képesek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mégis mit látunk? Azt, hogy nemcsak az ország lakossága, *(Zaj. Elnök csenget.)* hanem mi magunk is rokon- és ellenszenv szerint foglalunk inkább állást és hogy nagyon kevesen lehetnek ez országban, a kiknek e tekintetben határozott és kellően indokolható nézetük volna. Innen van, — és ez az, a mivel nem tudok megelégedve lenni — hogy daczára annak, hogy a kiegyezés 35 év óta áll fenn és daczára annak, hogy az önálló vámpolitikáról legalább is ugyanannyi idő óta beszélünk, nincsen semmiféle pozitiv adatunk, nincsen e nemzetnek semmiféle terve, semmiféle eszméje. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Hányszor volt már szó e teremben az önálló vámpolitikáról, és kérdezem, tisztázva vannak-e azok a kérdések, a melyek akkor feltétlenül tisztázandók? Melyik állammal fogunk mi akkor szerződést kötni, melyik államtól várjuk, hogy annál fogjuk értékesiteni nyersterményeinket, hogy legalább részben pótolni fogja azt, a mit Ausztria akkor tőlünk valószinüleg el fog vonni és a melynek ezzel szemben természetesen bizonyos engedményeket kell adnunk az ipar terén?

Ki fogja képviselni a mi érdekeinket a külföldön? És pedig nemcsak akkor, ha önálló vámpolitika lesz, de az előkészités stádiumában is? Megmarad-e a külügyi hivatal ugy a mint van? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem! Nem is akarjuk!)* Mi lesz Boszniával? Ezek és számtalan más kérdés előbb tisztázandók, semhogy az önálló vámpolitikára áttérnénk, de előbb is, mielőtt e téren határozatot hozunk.

Részemről, megvallom, igen sok kérdés tekintetében még nem vagyok elhatározva és azért nem is tudtam e kérdésben állást foglalni. De különösen két aggodalmamat akarom kiemelni. Egyik az, hogy most, ha mégis sikerül rendbehoznunk a kiegyezés kérdését, attól tartok, hogy nemsokára, pár év mulva, esetleg ismétlődhetik az a kellemetlen állapot, a melynek most szemtanui vagyunk. *(Zaj. Elnök csenget.)* Abban az esetben pedig, ha az önálló vámpolitikára térnénk át, nagyon tartok attól, hogy épen azért fogunk kudarczot vallani, mert nem vagyunk kellően tájékozva és esetleg magunk leszünk kénytelenek visszatérni a jelen állapotra, a mi nemcsak gazdasági szempontból volna rendkivül káros, de a magyar államot is blamálná.

Rátkay László: Körber megköszöni ezt a beszédet!

Nosz Gyula: Őszinte rokonszenvvel viseltetem az önálló vámpolitika gondolata iránt, *(Mozgás a baloldalon.)* mert nézetem szerint ezáltal lépne a magyar nemzet az önálló nemzetek sorába, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* másrészt azért is, mert ezáltal tanulna a magyar nemzet gazdasági kérdésekben is önállóan gondolkozni. De ennek az őszinte rokonszenvemnek daczára megvallom, hogy valahányszor az önálló vámpolitikára gondolok, eszembe jut a mese a boldogságot kereső emberről, a kinek a tündér egy fekete nyilást mutat azzal, hogy azon át kell menni, a másik oldalon megtalálhatja a boldogságot. Remélem és hiszem, hogy mi is megtalálnók a jobb gazdasági helyzetet, ha azon a sötét nyiláson, a melyet átmeneti állapotnak neveznek, áthatolni tudnánk. De a mikor arról van szó, hogy necsak én menjek át, de ezt a nemzetet is bevigyük, a mely nemrég már megmutatta, hogy tud lelkesedni és mikor nem tudom, hogy ebben a nyilásban, a melyet nem ismerünk, az átmeneti állapotba, nem fogunk-e megfulni és hogy biztosan megtaláljuk a másik oldalon azt, a mit keresünk, akkor elhagy a bátorságom. Ez az oka, hogy nem tudok teljes erővel az önálló vámpolitika mellett küzdeni.

Endrey Gyula: A kiskoruságot meg kell hosszabbitani. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Nosz Gyula: Már kiét? *(Zaj. Elnök csenget.)* Még egyetlen gondolatnak akarok e téren kifejezést adni, ez pedig az, hogy nem tudom megérteni, hogy e kérdésben, a mely oly régóta van napirenden, miért nem igyekeztünk már alkalmat adni arra, hogy nemzeti czéllá, nemzeti ideállá váljék e kérdés. Azt hiszem, hogy ebből, bármi lett volna is eredménye, akár a kiegyezés iránti hajlam növekedett volna, akár pedig az önálló vámpolitikának gondolata került volna ki győztesen, csakis előnyünk lett volna, mert akkor mindenki teljes meggyőződése erejével küzdhetett volna azért, a mit helyesnek tart.

Még csak egy előnyt várhatunk, azt t. i., hogy akkor a nemzet két iránya, a mely ma e kérdésben tényleg létezik, sokkal közelebb kerül egymáshoz, mert épp ugy, a mint felteszem e pártról, hogy szivesen fogadná az önálló vámpolitika gondolatát, ha biztosan tudná, hogy valóban jobb sorsra vezet, *(Mozgás.)* épp ugy felteszem a t. ellenpártról, hogy engedne álláspontjából, ha tudná, hogy örvény az, a hová a nemzetet vinni akarja.

T. ház! Nagy harczot idézett elő ezen országban az egyházpolitika. Én leginkább azon csodálkoztam, hogy az a papi elem, mely 1848-ban önként lemondott nagyobb és értékesebb jogokról, most oly erős ellenállást fejtett ki. Azt hiresztelték akkor, hogy a papság egy része nem hazafias, hogy nemzetközi szellem él benne. Én valóban megijedtem e vádtól, mert ez annyit jelentett volna, hogy ugyanannyi magyart vesztettünk és pedig épen azokat, a kikre a nép vezetése van bizva. Nem is hittem el e vádat

Digitized by Google

és nem is hiszem el ma sem, hogy a hazafiatlanság bármily csekély mérve okozta volna a nagy ellenállást, de sokáig nem birtam e tekintetben magyarázatot találni és azt hiszem, hogy csakis az ideál szempontjából vagyok képes megmagyarázni e kérdést ma is. Nem hiszem, hogy nagyon csalatkoznám, ha azt mondom, hogy ezt a nagy ellentállást csak az okozta, hogy egymást meg nem értettük és hogy kölcsönösen azt hittük egymásról, hogy rosszat akarunk. Ezt azért nem tartom kizártnak, mert nincs nálunk egy nagy közös eszme, mely az ország különféle elemeit akkor is egyesitené, mikor némely kérdések tekintetében, vagy a megvalósitás módja iránt egyet nem értünk. Ha nálunk az egyházpolitika mint egy általános ideális törekvés része jelentkezett volna, akkor elmaradt volna a nagy ellenállás is. Ez nálunk a hiba, hogy mivel pozitiv nagy állami céljaink nincsenek, a megvalósitási módok lesznek célokká és ha azután ezen módok tekintetében egyet nem értünk, nem marad semmiféle összekötő kapocs a nemzetben. Én, t. ház, részemről liberálisnak és demokratikusan gondolkozó embernek vallom magamat, de sohasem tüntetem fel azt ugy, mintha ez nálam czél volna, mert a czél sohasem lehet egyéb és más az országban, mint az egységes és ennek következtében erős, megelégedett és boldog magyar haza.

T. ház! Szólnom kellene még a nemzetiségi kérdésről és más szintén ide tartozó kérdésekről, mint a melyek nézetem szerint szintén csak a nemzeti ideál szempontjából oldhatók meg helyesen, de azt hiszem, hogy felszólalásom tulhosszura válna és ezért csak konstatálni kivánom, hogy nálunk sok téren visszavonást és széthuzást észlelhetünk csak azért, mert nincsenek nagy közös céljaink. Kérdem a házat, hogy ily körülmények közt már most kinek van igaza? Valljuk be, hogy a mai időben leginkább a körül forog a kérdés, hogy kinek legyen több hatalma, több joga, kinek jusson több az anyagi javakból? Mindenkinek igaza van, annak is, a ki kér, annak is, a ki nem ad, annak is, a ki követel, és a ki visz, csak annak nincs, a ki önként ad, önként lemond valamely jogról. De kérdem, végleges igazság ez? Oly igazság ez, mely a lelket is kielégiti és egy jobb jövőt rejt magában? Lehetetlen, hogy az legyen, azért keresek egy nagy igazságot, egy eszmét, mely a nemzetet megint egyesitse egy nagy czél szolgálatában. Bizva bizom, hogy végre nekünk is fog jutni egy eszme, egy hivatás, mert lehetetlen, hogy nekünk mindig csak a szentelt fájdalom legyen az osztályrészünk.

Sokan csodálkoznak azon, hogy épen most, mikor, ugylátszik, anyagi rugója van minden cselekedetnek, nagy czélokról, nagy ideálokról merek beszélni. Én ezzel távolról sem akarom ignorálni a politikának anyagi oldalát sem, de tudom a történetből és e tekintetben például szolgálhat nekünk bármely nemzet története, hogy a magas gazdasági fejlettség egyenes folyománya az állami fejlettségnek és hogy ennek folytán képzelhető magas állami fejlettség és alacsony gazdasági élet ott, hol még nem volt idő arra, hogy ez kifejlődjék, de nem képezhető magas gazdasági fejlettség és alacsony állami élet. Ez okból nem tudom helyeselni azt a felfogást, mely azt mondja: előbb hozzuk rendbe gazdasági viszonyainkat, majd aztán ráérünk az állammal foglalkozni. Akár tetszik nekünk, akár nem, nekünk első sorban azon alapfeltételeket kell megteremtenünk, melyeken a magas gazdasági fejlettség nyugszik és ezeknek legelseje az, hogy akaratunkat tervekben kifejezzük, hogy az állam czélját és irányát kitüzzük, mert csak ezáltal kaphatunk tiszta képet arról, milyen körben, milyen fokban, milyen irányban fejlődhetik a gazdasági élet. Erre számos példát találunk, de elég talán hivatkoznunk szomszédunkra, Németországra, melynek bámulatos fejlettsége egyenes folyománya a német állam belső és külső kiépitésének. Szinte szembetünő, hogy ugyanaz az erő, melylyel a német államot kifejlesztették, ezen munka befejeztével teljesen a gazdasági térre vetette magát. Ugyanezt tapasztalhatjuk nálunk is. Hiszen kétségtelen, hogy az utolsó évtizedek gazdasági eredményei egyenes folyományai az 1848—49-diki harczoknak és a 67-iki békének. És ha ma megint azt észleljük, hogy megakadtunk a gazdasági fejlődés terén, ugy én ennek közvetlen okát abban keresem, hogy az elértnél magasabb gazdasági fejlettségre hiányzik az alap állami életünkben, a mire bizonyiték az, hogy olyan elfajulásokat észlelhetünk a gazdasági élet terén, melyek csak akkor szoktak bekövetkezni, hogyha több történt, mint a mennyi az állam céljainak megfelel.

Azt hiszem, hogy nem végzek meddő munkát a gazdasági élettel szemben sem, hogyha én az állami czélokat kutatom és mikor ezek hiányában azt keresem, hogy ennek tulajdonképen mi az oka? Azt kérdezem tehát, miért nincsenek nekünk nagy nemzeti czéljaink? Azt nem mondhatjuk, hogy államunk területe kicsiny, mert hiszen nem tartozik a mi államunk területe a legkisebbek közé és a modern állami feladatokkal szemben épen a kis területek a megfelelőbbek. Azt sem mondhatjuk, hogy kevesen vagyunk, mert Amerikát is segitünk benépesiteni; azt sem mondhatjuk, hogy geografiai fekvésünk lenne ennek oka, mert lehetetlen, hogy itt Európa kellő közepén egyedül mi legyünk azok, kiknek nincs hivatásunk, nincs czélunk. Végre nem lehet ennek oka az 1867: XII. tczikk sem, mert mi ezen törvényczikkben csak bizonyos kötelezettségeket vettünk magunkra, de arról, hogy önállóan gondolkozzunk és akarjunk; arról, hogy czéljaink és ideáljaink legyenek, soha le nem mondtunk.

A felsorolt összes okok sem képesek tehát államunk czélnélküliségét igazolni. Ezért kutatom, hogy honnan erednek az állami czélok, az

Digitized by Google

állami ideálok és azt hiszem, hogy ott találom meg a kellő választ, hogy monarchiánkban két fő faktorból áll az állami élet. Oly monarchiákban, a melyekben egy államfő mellett csak egy nemzet van, természetesen két helyről eredhetnek a nemzeti czélok is, mig ellenben oly államban, a melyben több nemzet egyesül, természetesen csak magából a nemzetből eredhetnek az ilyen czélok. De ahhoz, hogy valamely nemzet önmaga tüzze ki czéljait, szükséges, hogy ez a nemzet e czélra szervezve is legyen; szükséges, hogy a nemzetben és annak részeiben a vágyak és az ideálok felszinre is kerüljenek, ennek következtében legyen mód arra, hogy ezek kellő formát is öltsenek. Ha ezek figyelembevételével megvizsgáljuk hazai viszonyainkat, ugy önként megtaláljuk a választ, hogy miért nincsenek nekünk nemzeti czéljaink. Mert nemzetünk e czélra szervezve nincs. 1848-ig megvolt a czélra a teljesen megfelelő alsó közeg, a megye, a mely tényleges letéteményese volt a magyar nemzeti ideálnak, a mely teljes joggal viselte nemcsak a magyar alkotmány, de a magyar állam védbástyájának nevét is. De akkor hiányzott a központi közeg. 1848 óta megvan a központi közeg, de elfelejtettük a megyét, a nemzeti ideákkal és a központi közeggel kellő harmoniába hozni. 1848-ig tehát tényleg megvolt a magyar nemzeti ideál, de nem volt a ki kifejezésre juttassa. 1848 óta megvolna, a ki kifejezésre juttassa, de nincs, a hol teremjen.

Ha már most mindezek végbefejezéséül azt kutatom, hogyan juthatnánk nagy nemzeti czélokhoz, ugy arra az eredményre jutok, hogy egyedül belső nagy reformok lennének képesek állami életünkbe uj erőt önteni. Önmagunkban kellene keresnünk a hibát akkor is, ha azt hinnők, hogy nem mi követtük el, mert azon bonyodalmakban, a melyek reánk várnak, nem lehet más támaszunk, mint saját erőnk. Azt a feladatot pedig, a mely a belső reformok terén első sorban vár ránk, sokféleképen nevezhetjük el. Elnevezhetjük ugy, hogy folytatni kell a magyar állam belső kiépitését ott, a hol elkezdettük és ugy, a hogy elkezdettük. Elnevezhetjük azt ugy is, hogy fel kell költeni és szabaddá kell tenni az e nemzetben rejlő őserőt; elnevezhetjük ugy is, hogy szervezni kell a nemzetet a nemzeti ideál szempontjából, tehát a szabadság szempontjából. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* De bárhogy nevezzük is el e feladatunkat, ennek lényege mindig azon felfogásban fog rejleni, hogy nemzeti czélok nélkül nem képzelhető nemzeti munka sem. Nemzeti czélokat pedig e nemzet csak önmagától nyerhet. De ennek előfeltétele a szabadság és a szabadságban rejlő egyenlőség. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Rátkay László: Szabadságról beszél és nem hallgatják!

Nessi Pál: Mi hallgatjuk!

Nosz Gyula: Ha ezen az uton akarunk haladni, első sorban ujból meg kell biznunk a szabadság varázserejében, ujból tudnunk kell, hogy a szabadság és az egyenlőség a modern jogfejlődés alapja és hogy csakis a testvéries összemüködése e lakosságnak teheti nagygyá ez országot. Ujból szabadokká, egyenlőkké és testvérekké kell válnunk, csakis ugy fogjuk megtalálni azt a helyes utat, a melyről bennünket az idők viszontagságai eltereltek. De hogy félreértést ne keltsek, ki kell még jelentenem azt is, hogy én a szabadsággal, az egyenlőséggel és különösen a testvériességgel összeférhetőnek nem tartom azt, a mit tapasztaltunk az utolsó napokban: a gyülölséget, az izgatást, a fanatizmust. Ennek folytán, ha valóban czélt akarunk érni, első sorban ezeket a dolgokat kell kiküszöbölni körünkből és az ország lakosságából.

Ez a gondolat az, a mely gondolkozásomat irányitja és a mely arra ösztönöz, hogy első sorban a nép lelkébe igyekezzem behatolni, a nép vágyait és bajait igyekezzem ismerni, megismerni azt az erőt, a mely a népben lakik és megismerni és kitudni azt, hogy miféle czélra nyerhető meg ez az erő. Ez a gondolat egyszersmind az, a mely engem arra indit, hogy szabad intézményeket kérjek a nemzet számára és hogy azokban lássam a jobb kor kezdetét.

És miután mindezt a magyar állam helyes belső kiépitésétől várom, azért fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő már előre lévén haladva és még interpelláczió is lévén beadandó, a vitát most félbeszakithatjuk. Mielőtt azonban az interpellácziók megtétetnének, bátor leszek a háznak javaslatot tenni a következő ülések napirendjére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Inditványom az volna, hogy a holnap pénteken délelőtti 10 órakor tartandó ülésnek napirendjén legyen a mai napirendnek, t. i. a költségvetés általános tárgyalásának folytatása, a holnapután, szombaton d. e. 10 órakor tartandó ülésnek napirendjén azonban nem folytatnók a költségvetés általános tárgyalását, hanem a ház megejtené a következő választásokat: két jegyzői állásnak betöltését Molnár Antal és Dedovics György jegyző urak helyébe, az igazságügyi bizottságba egy tagnak beválasztását Barta Ödön helyébe, az V. biráló-bizottságba egy tag választását Ebergényi Sándor helyébe, a gazdasági bizottságba egy tag választását Molnár Antal helyébe, a közoktatási bizottságba egy tag választását Werner Gyula helyett, a pénzügyi bizottságba egy tag választását Molnár Antal helyett és a véderő-bizottságba egy tag választását Latinovits Pál helyett. Továbbá a horvát képviselő urak közül a közös bizottságba, t. i. azokba a bizottságokba, melyekben ők is képviselve vannak, u. m. a pénzügyi bizottságba, a kérvényi bizottságba, a közgazdasági bizottságba, a naplóbiráló-bizottságba, az összeférhetlenségi bizottságba, a véderő-bizottságba, a vizügyi bizottságba, a zárszámadásvizsgáló-bizottságba, a köz-

Digitized by Google

lekedésügyi bizottságba és a dicsőült Erzsébet királyné szobor-bizottságba egy-egy tag lesz megválasztandó. Tehát mindezen választásoknak megejtése volna a szombati ülésen, természetesen az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása után, a napirend első tárgya. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház, azzal, a mit a t. elnök ur javasolt, a magam részéről teljesen egyetértek, ahhoz hozzájárulok és kérem a t. házat, méltóztassék ezt határozat erejére emelni, a mint hogy előzetesen ezt a kérdést meg is beszéltük. *(Helyeslés.)*

Én azonban ezt az elnöki inditványt megtoldom egy másik inditványnyal. A mint a t. képviselőház tudni méltóztatik, a törvény értelmében a Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény országos küldöttség utján tárgyalandó. A mult országgyülésen ez az országos küldöttség meg lett választva és 12 tagból állott: 8 képviselőből és 4 főrendiházi tagból. Ezt a küldöttséget a dolog természeténél és a törvény rendeleténél fogva ujból ki kell küldeni. Én tehát azt az inditványt vagyok bátor tenni, a mi talán általános helyesléssel fog találkozni, hogy a t. ház határozza el, hogy a Horvát-Szlavonországokkal megujitandó pénzügyi egyezmény előkészitése czéljából egy 15 tagu országos küldöttséget választ, *(Helyeslés.)* a mely küldöttségbe 10 tagot választ a képviselőház, 5 tagot a főrendiház. Ennek a tiz tagnak megválasztását kérem hasonlólag a szombati ülés napirendjére kitüzni és akkor a főrendiházat erről értesiteni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Ha a ház hozzájárul ehhez, ugy a miniszterelnök inditványához képest a bizottságok megválasztásával egyidejüleg a Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal megujitandó pénzügyi egyezmény előkészitésére a képviselőház részéről választandó tiz tagja a regnikoláris küldöttségnek szintén szombaton fog megválasztatni. *(Helyeslés.)*

Ezeken kivül, illetve ezek után a szombati ülés napirendjére kérném kitüzetni: a krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházásáról szóló miniszterelnöki jelentést; a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember hó 3-án, a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezéséről szóló igazságügyminiszteri törvényjavaslatot; a román királysággal Bukarestben 1901. évi junius hó 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló igazságügyminiszteri törvényjavaslatot.

Továbbá a képviselőház számvizsgáló-bizottságának jelentését, a képviselőház pénztári állapotáról az 1901. év első felében; és végül a képviselőház könyvtárának az 1896—1901. országgyülés V. ülésszaka alatti gyarapodásáról, használatáról és számadásairól; valamint az 1903. évi költségvetésbe felveendő javadalmáról szóló jelentését a könyvtári bizottságnak. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* E szerint kimondom határozatul, hogy a ház ezen javaslatok értelmében állapitja meg már mostan a szombat délelőtt tiz órakor tartandó ülésének napirendjét.

Most következnek az interpellácziók. És pedig először Zboray Miklós képviselő ur interpellácziója.

Zboray Miklós: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Eltekintve attól, hogy ugy ezen az oldalon, mint a tuloldalon nagyon sokan vannak, a kik a biztositás kérdésével foglalkoztak és foglalkoznak, azt hiszem, a szakértő közönség nevében is szolgálatot teszek akkor, midőn a kereskedelemügyi és igazságügyi miniszter urakhoz fordulok azon kérdéssel, hogy mi történik azzal a biztositási törvény-tervezettel, a melynek megalkotását igérték, és vajjon igaz-e a szak-sajtóban hangoztatott azon hir, hogy ezen biztositási törvénynek megalkotása a napirendről levétetett? Mielőtt e tekintetben kérdést tennék, és e kérdést formuláznám, legyen szabad néhány szóval megindokolnom azt, hogy miért tartom fontos kérdésnek a biztositási törvény megalkotását. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Midőn a kereskedelmi törvény ezelőtt 25—26 évvel megalkottatott, minthogy a német és az osztrák kereskedelmi törvényekben nem volt szó a biztositási törvényről: nem akartak itt sem intézkedni. Hanem később, nehogy mégis egészen a feledés homályába merüljön a dolog, bevettek egy czimet, a 7-ik czimet, a mely a biztositási kérdést szabályozza. Kénytelen vagyok konstatálni, hogy hevenyészett és a mai kor igényeinek meg nem felelő intézkedéseket tartalmaz. Mert két részre oszlik ez a czikk. Az első rész foglalkozik az államnak beavatkozásával, felügyeletével, a másik rész az egyes biztositási ágakkal. A biztositási ágak azonban ezalatt a 25 év alatt nagyon kifejlődtek, a mi törvényünk pedig egyes kérdésekről, egyes biztositási ágakról, mint pl. a betörés elleni biztositás, mint a hitel-biztositás kérdése, abszolute nem intézkedik, egyes kérdések pedig, mint a baleset elleni biztositás, vagy a viszontbiztositás, jégkár elleni biztositás kérdése oly csekély mértékben vannak ott kifejtve, hogy a mai viszonyok között egyáltalán nem alkalmazható. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Ezek teszik szükségessé, hogy e kérdések szabályoztassanak, de másrészt az állam felügyeleti joga, a mely az első szakaszban szabályoztatik, a mi törvényünk szerint annyira végrehajthatatlan, hogy szükséges az állami hathatósabb felügyelet czéljából, hogy a biztositási törvény megalkottassék.

Nem foglalkozom ezuttal az egyes biztositási ágakkal, hanem inkább azon szakaszokkal, a melyek a biztositási társulatokra való felügyelet kérdését szabályozzák. Ez igen fontos és lé-

Digitized by Google

nyeges dolog, t. ház. Mert eltekintve attól, hogy a biztositási törvény megkivánhatja azt, hogy az alaptőkéről, a melyről a mai törvény azt irja, hogy minden egyes biztositási ágnál tényleg befizetett, 100.000 forint kell, hogy legyen, ne mint a multban történt, csak egyes folyószámla-kivonatokkal igazoltassék, hogy az tényleg meg van, a valóságban pedig nem volt meg; eltekintve ettől, mondom, a dijtartalék kérdése az, a melyen megfordul az egész dolog. Ugyanis hogy állunk ebben a tekintetben? *(Halljuk! Halljuk!)* Minden jogász tudja, hogy a dijtartalék nem a biztositó társaság, hanem a biztositott vagyonát képezi. Ezt Nagy Ferencz jelenlegi államtitkár ur könyvében igen szépen fejti ki, mondván, hogy ez a biztositottak takarékbetéte, s a törvény értelmében bizonyos esetekben ezt a dijtartalékot a biztositottaknak jogukban áll viszszakövetelni. Gondoskodnia kell tehát az államnak arról, hogy ez a dijtartalék olyan papirokban, olyan értékekben legyen deponálva, a melyek könnyen el ne kallódhassanak és a melyek tekintetében garanciát vállalhasson a biztositó társaság.

A mikor a kereskedelmi törvény megalkottatott, először szó volt arról, hogy ezek a dijtartalékok belföldi állampapirokban helyeztessenek el. A másodszori olvasásnál azonban ezt a rendelkezést kihagyták, még pedig azzal az indokolással, hogy ha mi igy teszünk, a külföld a mi társaságainktól meg fogja követelni, hogy ottani állampapirokban helyezzék el a dijtartalékot. Mintha lett volna akkor, vagy csak volna ma is olyan biztositó társaságunk, a mely a külföldön reusszálhat és mintha nem ugy állana a dolog, hogy a külföldi társaságok jönnek be ide hozzánk. Ezek a külföldi társaságok pedig, a melyek itt vannak, a dijtartalékot nem kötelesek belföldi állampapirokban elhelyezni, holott ha a mi biztositó társaságaink egyike átmegy Ausztriába, például az Első Magyar Általános, akkor ott az 1896-ik évi regulativum alapján megkövetelik, hogy igenis, a dijtartalék ausztriai állampapirokban legyen elhelyezve. Ez nem paritás, ez nem egyforma elbánás t. ház. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* És ha mi nem alkotjuk meg a biztositási törvényt, akkor ki merem mondani, hogy csak a miatt nem alkotjuk meg, mert a külföldi biztositó társaságok állást foglalnak ellene, mert nem akarják belföldi állampapirokba fektetni dijtartalékukat.

A magyar biróságokat megilleti a tisztelet azért, hogy bár a törvény nagyon hézagos és szakerőkre volna szükség, hogy a biztositó társaságok ügyviteli könyveit, a dijtartalék kiszámitását, a kamatok levonását stb. ellenőrizzék; mégis igyekeznek, a mennyire lehet, most ujabban követelni, hogy az egyes biztositó társaságok, magyar belföldi állampapirokban helyezzék el dijtartalékukat; azonban ezt teljesen és rendszeresen keresztülvinni még nem lehet.

T. ház! Ennél a dijtartaléknál megjegyzem még azt, hogy pl. milyen a paritás Ausztria és Magyarország között *(Halljuk!)*; hogy Ausztriában az a regulativum, a mely a biztositó-társulatokat szabályozza, megköveteli azt is, hogy a magyar társaság az ottani könyveit is bemutathassa az illetékes forumnak, hogy az megvizsgálhassa, sőt tovább megy, még az anyaintézetek könyveit is bekövetelheti, ugy, hogy már előfordult, hogy épen azok a magyar biztositótársaságok, a melyek Ausztriában is üzleteket kötnek, külön vezetnek könyveket, számitva az eshetőségre, hogy a regulativum alapján a bécsi hatóságok bekivánják a könyveket és betekintést akarnak azokba szerezni. Mi mindezt nem tehetjük. Nálunk a biztositó-társaságok bejönnek külföldről, elnyomják a magyar biztositó-társaságot. Pedig ne tessék feledni, t. ház, hogy az a dijtartalék nem csekély összeget képez; mert eltekintve attól, hogy a többi kisebb biztositótársaságoknak mi a dijtartaléka, csak a három nagyobb biztositási társaságnak 1898-ik évbeli dijtartaléka 37 millió frtot tesz ki. Tehát, ha kötelezzük a társulatokat a biztositási törvényben, hogy belföldi állampapirokban helyeztessék el ez a pénz, akkor ez a 37 millió frt magyar állampapirok vételére fog fordittatni. *(Helyeslés balfelöl. Felkiáltások: Melyik az a három társaság?)* Az Első Magyar Általános Biztositó-Társaság, a Fonciére és a Magyar-Franczia. *(Felkiáltások: Az egy!)* Sajnos, hogy ez nálunk igy van, hogy nálunk a társaságoknak vezérférfiai, alapitói mind atyafiság, rokonság vagy egy és ugyanazon társaságnak alkalmazottai. Egy-egy biztositó-társaság olyan, mint Lengyelország, fel van osztva két három más biztositótársaság között; azután ezek mind csinálnak ujabb és kisebb biztositó-társaságokat; de az tulajdonképen egy és ugyanaz, sőt nálunk annyi a pénz egyes biztositó-társaságoknál, mint pl. a Generalinál, hogy ez »Magyar Általános takarékpénztár« czim alatt külön bankot állitott fel.

Rakovszky István: Hegedüsé volt!

Zboray Miklós: Igen, Hegedüs miniszter volt a vezérigazgatója, vagy mije e társaságnak; és érdekes, hogy a lapok most hozták, hogy megválik a miniszteri széktől és a Magyar Általános Takarékpénztárnak lenne igazgatója, a mely nem más, mint a Generalinak az intézete.

De visszatérek tárgyamhoz, t. ház. Ezen körülmények folytán és azok köréből, a kik szivükön viselik a magyar biztositási törvénynek ügyét, történt felszólalásokra, megbizta a kormány Beck Hugó kuriai biró urat, hogy tervezetet készitsen el. El is készitette a tervezetet drákói szigorral, mert megkövetelte, hogy a dijtartalék az állampénztárba szállittassék; azonban ezt a miniszterium nem találta elfogadhatónak és az igazságügyminiszterium kebelében való kodifikaczionális osztályt bizta meg ujabb tervezet készitésével. Ez a második tervezet is elkészült. A szaksajtó, az ügyvédi kamarák,

Digitized by Google

jogászegyletek, kereskedelmi és iparkamarák, mind véleményt nyilvánitottak róla, ankétek tartattak, és most egyszerre alszik az egész ügy. Ezt szeretném tudni, hogy miért alszik, vagy szándékozik-e a kormány előterjeszteni törvényjavaslatot, vagy egyáltalában levétetett-e az ügy a napirendről? Indit engem e kérdésre különösen az, hogy egyik kiváló szaktudósunk, a ki egy lapot is inditott, épen a biztositási törvény megalkotása tárgyában, dr. Roth Pál, e lapjában tárgyalva a kérdést, felveti azt, hogy mi az oka annak, hogy nem jön létre a biztositási törvény, és azt mondja: nem jön létre azért, mert a budapesti kereskedelmi és iparkamarának a kormányhoz beterjesztett véleménye, másrészt az osztrák és magyar biztositó társaságoknak Bécsben székelő szövetsége ellene van. Ennek a szövetségnek az elnöke, dr. James Klang — tulajdonképen Jacob Klang — *(Derültség a néppárton.)* és a Phönix vezérembere, Noske Constantin — azt hiszem, a t. ház előtt ismeretes osztrák képviselő — ellene vannak, hogy létrejöjjön. És eljött ez a James Klang Budapestre és felkereste a kereskedelemügyi miniszter urat, s elvitte oda a memorandumokat; felkereste pedig len egy magyar biztositó társaság igazgatójának kiséretében; az Első Magyar Általános igazgatója, Jeney ur vezette oda. Hogy ott mit beszéltek, azt nem tudom, de hogy nem abban az irányban folyt a beszéd, hogy a biztositási törvény mielőbb benyujtassék, azt a halogatásból és abból a hosszu időből, a mely alatt az beterjesztve nem lett, joggal következtethetem. Sőt Roth Pál ur, ez az ur, a ki épen a szakkérdésekben, a biztositási ügy terén kifejtett működéséért a Ferencz József-rend lovag-keresztjét kapta, a ki e legfelsőbb királyi kitüntetésben részesült, és jó szakember és megbizható egyén, lapjában a következőket irja *(olvassa)*:

»Mindkét elaborátum megegyezik abban, hogy olyan gravaminákat tartalmaz, melyek csak a Magyarországon működő osztrák biztositó-társaságokra nézve képeznek sérelmeket és igy mindkét instrumentum voltaképen az osztrák biztositó-társaságok érdekeit szolgálja. A nélkül, hogy az inditó okokat behatóbb analizis alá kivánnók venni, kétségtelennek tartjuk, hogy itt az osztrák bankok és biztositó-társaságok vezérférfiai és azok magyarországi barátainak keze működött; és ha mégis az Első Magyar Általános Biztositó Társaság vezérigazgatója vállalkozott arra, hogy az emlitett »Verband« elnökét, dr. James Klangot, az osztrák Phönix vezérigazgatóját, — kinek intézetére nézve a törvényjavaslat végzetessé válhatott volna, — a kereskedelemügyi miniszter elé vezesse, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* akkor azt bizonyára azon tudatban tette, hogy a kereskedelemügyi miniszter érzékkel bir az osztrák biztositó-társaságok iránt és ennek az igazságügyi miniszteriummal szemben kifejezést fog adni, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* és tette ezt továbbá azon tudatban, hogy az Első Magyar Általános Biztositó Társaság sem tartja egyelőre kivánatosnak az állami reviziót. Ha tehát már magában véve sajnálatos, hogy a biztositási tervezet még mindig nem akar testté válni, ugy még sajnálatosabb, hogy a mi közgazdasági ügyeinkre mindig az osztrák érdekek gyakorolnak befolyást és hogy ezen befolyást épen azok segitenek erősbiteni, kikre nézve egyedül a magyar szempontoknak szabadna mérvadóknak lenni.«

Azt hiszem, szolgálatot teszek az igen t. kereskedelemügyi miniszter urnak, ha meginterpellálom ezen kérdésben, és igy módot adok arra, hogy nyilatkozzék, mi igaz abból, — a mi itt a sorok között olvasható, — hogy ő az osztrák biztositó-társaságok iránti tekintetekből halogatja a biztositási törvény megalkotását?

Széll Kálmán miniszterelnök: A magyar érdekek iránti tekintetekből.

Zboray Miklós: Kérem, még ma is üresen áll az állása; nincs betöltve. Olyan ez, mint a mikor a kocsiba ül valaki, s azután kiszáll és kiséri a kocsit, hogy a mikor méltóztatik neki, ujból beszállhat. *(Derültség balfelől.)* Épen azért a következő interpellációt intézem a kereskedelemügyi és igazságügyi miniszter urakhoz. *(Halljuk! Halljuk! olvassa:)*

1. Miért nem terjesztetik be a biztositási törvényjavaslat?

2. Igaz-e, hogy a törvény megalkotása ez idő szerint a napirendről levétetett?

3. Ha nem igaz, mikor lesz az a képviselőház elé terjesztve és mily elvek alapján lesz a kérdés szabályozva? *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az interpellácziót ki fog adatni a kereskedelemügyi és igazságügyi miniszter uraknak. — Következik Nessi Pál képviselő ur interpellácziója.

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy igen fontos közérdekü ügyben vagyok bátor felszólalni. Tartózkodni fogok minden megjegyzéstől és tisztán csak a tényállást adom elő, ugy, a mint az megtörtént.

Az 1883 : XLVI. t.-cz. 13. §-a azt mondja, hogy a föld- és házbirtoknak általános jövedelmi pótadójából levonandó az illető tulajdonosokat bekebelezés által is terhelő kölcsön után az adóévet megelőző év végeig tényleg még le nem rovott tőkemaradék egy évi kamatának 10%-a, feltéve, hogy a tőkével kamatok is vannak bekebelezve. *(Halljuk! Halljuk!)* E törvényes intézkedésnek az volt az intencziója, hogy a midőn a jövedelmi pótadót 1883-ban felemelték, azon ingatlanok tulajdonosai, a melyek kölcsönnel voltak megterhelve, ezen nagyobb adót ne legyenek kénytelenek megfizetni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A törvény e tekintetben két kriteriumot állitott föl. Az egyik az, hogy a kölcsön bekebelezés által is biztositva legyen, a másik pedig az, hogy a kölcsönnel együtt a kamatok is be legyenek kebelezve.

Ezzel szemben megtörtént az elmult esz-

Digitized by Google

tendőben az, hogy mindazoknál, a hol ily kölcsönök be voltak kebelezve, s egyuttal váltóval is voltak fedezve, vagy hitelbiztositási okmányok alapján volt a kölcsön bekebelezve, az adóhivatalok ezen bejelentett kölcsönök kamatait a jövedelmi pótadónál tekintetbe nem vették, be nem számitották.

Ez igen fontos, közérdekü dolog, a hol az emberek százezreiről van szó és épen azon adózókról, a kik meg lévén terhelve kölcsönnel, tehát megélhetésük annál nehezebb. Tekintetbe veszik az amortizációs kölcsönök kamatait, de nem veszik tekintetbe a pénzintézetektől második helyre adott nem-amortizációs kölcsönöket, vagyis olyan kölcsönöket, mint a hitelegyleti kölcsönök, a melyek váltóval is fedeztetnek. Ezeknek a jellege azonban az által, hogy váltóval is fedezve vannak, nem változott, ezek épen olyan kölcsönök, mint bármely mások, ezeket törleszteni nem kell, de a kamatokat félévenkint rendesen fizetik utánuk és ezek éppugy tekintetbe veendők, mint az amortizaczionális kölcsönök. Hiszen az oly ingatlantulajdonosok, a kik kénytelenek ilyen terhesebb kölcsönt igénybe venni, — mert esetleg ez a kölcsön mobilizálható, — másoknál még sokkal sulyosabb helyzetben vannak, méltányosabb és igazságos tehát, hogy az ilyen kölcsönök kamatait is tekintetbe vegyék.

Én a száraz tényállást előadva, nagyon kérem a pénzügyminiszter urat, hogy tekintettel arra, hogy ezen kölcsönök kamatainak bejelentésére a holnapi nappal lejár a határidő, legyen kegyes interpellációmra, ha lehetséges, még ma választ adni, hogy az aggódó polgárok sokaságát felvilágositsuk és megnyugtassuk. Interpellácziómat, melyet a pénzügyminiszter urhoz intézni bátorkodom, következőképen hangzik: *(olvassa.)*

1. Van-e tudomása a t. miniszter urnak arról, hogy a föld- és házbirtoknak általános jövedelmi pótadójánál az 1901. évben nem vették tekintetbe azon bekebelezett kölcsönök után fizetett kamatokat, mely kölcsönök az ingatlanra bekebelezett hitelbiztositási okiratokon alapulnak?

2. Szándékozik-e a miniszter ur a pénzügyigazgatóságokat és a budapesti adófelügyelőt utasitani, hogy az 1883. évi XLVI. t.-cz. 13. §-a értelmében ezen bekebelezés által is biztositott kölcsönök kamatai az általános jövedelmi pótadó kivetésénél tekintetbe vétessenek, s illetve megfelelőleg levonásba hozassanak? *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ezután csak azt vagyok bátor még megjegyezni, hogy a kamatok 1898/99 és 1900-ban tekintetbe voltak véve és le voltak vonva.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Tekintettel az interpelláczió sürgős voltára, méltóztassék megengedni, hogy arra röviden válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint a t. interpelláló képviselő ur felemlitette, a törvényben általánosságban van meghatározva az, hogy az illető tulajdonos bekebelezés által is terhelő kölcsön után az adóévet megelőző év végéig tényleg még le nem rovott tőkemaradék egy évi kamatainak 10 %-a vonandó le ezen kedvezmény czimén, feltéve, hogy a tőkével kamatok is vannak bekebelezve. Bővebb magyarázat a törvényben arra nézve, hogy minő természetü kölcsönről van itt szó, nem foglaltatik. Ennélfogva egy gyakorlat fejlődött ki az adminisztráczióban, a melynek megfelelőleg tekintetbe vétetnek ezen kedvezmény körében a rendes kölcsönök, a melyek nem amortizaczionálisak, de bekebelezettek, tekintetbe vétetnek másodszor az amortizaczionális kölcsönök is. Vannak azonban olyan kölcsönök, a melyeket a képviselő ur felemlitett, t. i. váltókölcsönök, a melyek bekebelezéssel is biztositva vannak. Ezek hol tekintetbe vétettek, hol nem.

Hogy nem vették mindig tekintetbe, annak különböző okai vannak. Az egyik ok az eddig követett adminisztraczionális praxis az esetek többségében. A második ok a közigazgatási bíróság állásfoglalása, mely konkrét esetekben hozott itéleteivel kimondta, hogy ily kölcsönök nem vehetők tekintetbe a kedvezmény megadásánál, még pedig azért nem, mert a törvény fix kamatokról beszél; itt pedig a kérdés nem oly világos, hogy ez alapul szolgálhatna a kedvezménynek. A gyakorlatban t. i. az fordul elő, hogy valaki megterheli egy összeggel birtokát, ingatlanát bekebelezés által; ennek keretén *belül* azután váltóhiteleket vesz igénybe évközben, melyek időnként lejárnak, vagy megujittatnak. Tehát a kapott összeg, a mely után a kedvezmény számitandó, nem minden esetben fix tétel, és igy nem mindig biztosan kimutatható, hogy mennyi hát az az összeg, a mely után a kedvezmény számitandó; és erre alapitva a bíróság az ilyen felszólalásokat elutasitotta. Erre vezethető vissza, hogy az ily kölcsönök a gyakorlatban a legtöbb esetben nem vétetnek tekintetbe és pedig azért, mert a bíróság, gondolom, 1900-ban és 1901-ben hozott ily határozatokat.

Már most nem zárkózom el az elől, hogy van bizonyos méltánytalanság abban, hogy az egyik természetü kölcsön élvezi a törvényben megállapitott kedvezményt, a másik pedig nem élvezi. De nem szabad figyelmen kivül hagynunk, hogy e tekintetben, habár elismerjük is ennek igazságát, odáig nem mehetünk, hogy az államkincstárt kijátszásoknak kitegyük. Már pedig, ha kimondanók, hogy korlátlanul, mindenféle ily tartozásnak megadatik ez a kedvezmény, kétségkivül előállhatnának oly esetek, a hol az államkincstár megkárositásnak volna kitéve, épen azért, mert a kamatok fix összegben nem mindig mutathatók ki. Ennélfogva azt hiszem, hogy ezen a téren el lehetne menni odáig, hogy t. i. a törvényben körülirt kedvezmény a bekebelezés által biztositott oly váltókölcsönök kamatai után is megadassék, a melyekre nézve teljes hitelt érdemlő okmányokkal tudja a fél igazolni, hogy

Digitized by Google

az év folyamán általa fizetett összes kamatok mennyit tesznek ki. *(Helyeslés.)* Hogyha ez igazoltatik a fél által hitelt érdemlőleg oly módon, a hogy azt a kiadandó rendelet fogja megállapitani, nem zárkózom el attól, hogy azok a kedvezmény körébe szintén bevétessenek, és e tekintetben hajlandó vagyok a szükséges intézkedést megtenni. *(Helyeslés.)* Mindezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Nessi Pál: T. ház! Természetesen a legnagyobb megnyugvással és köszönettel fogadom a t. miniszter urnak kijelentését. Mert hiszen nem is volt egyéb a szándékomban, mint a kérdés tisztázása annyival inkább, miután mint a t. miniszter ur is emliteni méltóztatott, az eddig is gyakorlatban volt, hogy a hitelegyleti kölcsönök, melyeket nem szabad összetéveszteni bármilyen váltókölcsönökkel, mert azok fix összegek, a melyek évről-évre megmaradnak és eddig is a pénzintézeteknek hiteles alakban kiállitott leveleivel igazolva is lettek, tekintetbe vétettek. Nekem nem volt szándékomban egyéb, mint hogy ily kölcsönöknél, a hol a pénzintézet hiteles okmányaival igazolható a tényleg megfizetett kamat, itt a kamat az igazsághoz képest beszámittassék. Köszönettel veszem tudomásul a t. miniszter urnak válaszát. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! minthogy az interpelláló ur is tudomásul veszi a választ, azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A kereskedelemügyi miniszter ur kiván nyilatkozni Zboray képviselő urnak hozzáintézett interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Minthogy az interpelláló képviselő ur jelen van, ha méltóztatik megengedni, azonnal válaszolok interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)* Beszédére azért nem reflektálhatok, és bocsánatot kérek ezért, mert a beszéd szövege nincsen előttem. A mennyiben informáltak, arról röviden megemlékezem, és kérem a t. képviselő urat, hogy esetleg rektifikálja, ha helytelenül magyaráznám.

Először is az interpellációra adom meg a választ, ugy, a mint a kérdéseket feltette. Első kérdése: miért nem terjesztetik be a biztositási törvényjavaslat? Azért, mert még nem kész egészen. Nagyon előrehaladt a munka, magam részéről mint kereskedelemügyi miniszter régen elvégeztem minden egyes szakaszra nézve a dolgomat. Az elaborátum az igazságügyminiszter urnál van, ő adja meg a végleges szöveget, ő fogja beterjeszteni és ugy tudom, nála is előrehaladott állapotban van a munka. Nem sok, egy-két pont az, a melyre nézve az elhatározás és formuláczió nem történt meg. Méltóztassék elhinni, hogy ez időt igényel és hosszabb időbe fog még telni, mert nehéz kérdéseket tartalmaz. Kijelentem, hogy minden érdeket szem előtt tartva, természetesen, a mennyire lehet, sürgetjük a dolgot, de nem lehet ezt elhamarkodni.

Az interpelláczió második kérdése az: igaz-e, hogy a törvény megalkotása ez idő szerint a napirendről levétetett?

Nem igaz; a törvény megalkotása csakis érdemleges okokból késik. Csakis a törvényjavaslatban foglalt intézkedések hátráltatják, semmi más.

A harmadik kérdés: ha nem igaz, mikor lesz a képviselőház elé terjesztve, és mily elvek alapján lesz a kérdés szabályozva?

Ezt, kérem, pontosan nem lehet most meghatározni. Mihelyt elkészül, az igazságügyminiszter azonnal be fogja terjeszteni. De méltóztassék ő reá is némi figyelemmel lenni. Óriási munkát végez. Tegnap terjesztett be egy óriási kódexet. Az ő nagy lelkiismeretességénél és szorgalmánál fogva, a melylyel mindent személyesen igazit el, lehetetlen tőle megkövetelni, hogy egyhuzamban egyszerre végezzen ilyen nagy munkákkal. Legyenek meggyőződve, hogy ebben a tekintetben a munka előrehaladott stádiumban van és oly elveken fog nyugodni, a melyek tisztán és kizárólag Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelelnek. *(Általános helyeslés.)* És a mennyiben ugy értesitettek, hogy az interpelláló képviselő ur czélzást tett arra, hogy idegen biztositó-társulatok és esetleg osztrák biztositó-társulatok külön érdekére való tekintettel hárulnak nehézségek a törvényjavaslat elé, akár a javaslat elkészitése, akár a benyujtás tekintetében, tisztelettel jelentem, hogy ilyesmi abszolute szóba nem jöhet. Magyar kormánynak, magyar miniszternek abszolute nem szabad másra néznie, mint tisztán az ország érdekére. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ebből következik egyuttal az is, hogy az én felfogásom szerint egy miniszternek, mihelyt itt állást foglal, nem szabad sem a multra visszanéznie előbbi állásaira, sem pedig nem szabad spekulálnia jövőbeli állásokra. *(Helyeslés.)* Ennek következtében, értesülvén, hogy a t. képviselő ur azt mondta, hogy egy társulatnál birt állásomat nekem fentartották ...

Zboray Miklós: Nincs betöltve!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: ... hogy az, mint üres fiakker jön utánam; erre nézve kijelentem, hogy semmiféle vállalatnál állást fenn nem tartottam magamnak. Az ilyet egyenesen nem szép dolognak tartanám. Nem szép dolognak tartanám, ha valaki, a ki egyszer ilyen állásba jut, mint a miniszteri állás, valamit biztositson magának a jövőre való tekintettel. Mi a sorsa a miniszternek, az természetesen a törvényhozásnak és a legfelsőbb elhatározásnak dolga. Hanem én veszélyesnek tartanám, hogy valakire, a ki miniszter, befolyást gyakoroljon előbbi állása, vagy a jövőbeli állás reménye. És ennek következtében sem előttem, sem utánam üres fiakker nincs. Egész erővel és egész lélekkel annak az ügynek szántam magamat, a melyre kötelességem szólit. A többit bizzuk az istenekre.

Digitized by Google

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Zboray Miklós: T. ház! A miniszter ur válasza két részre oszlik. Az egyik a biztositási kérdésről, illetve az erre vonatkozó interpellácziórol szól, a másik személyi ügy. *(Zaj.)*

Elnök: Kérek csendet. Méltóztassanak helyükön megmaradni.

Zboray Miklós: A mi az első kérdést illeti, arra válaszát köszönettel tudomásul veszem, mert hiszen interpellácziómnak, mint előrebocsátottam, czélja az volt, hogy megtudjam, mi igaz abból a hiresztelésből, hogy levették a törvényjavaslatot a napirendről. Mert hiszen, ha csak késik a dolog, azt elfogadhatónak tartom, és épen azért köszönettel veszem tudomásul a választ.

A mi a miniszter ur kijelentésének másik részét illeti, ezt nem kell tudomásul vennem oly értelemben, mint az elsőt, de minden esetre megnyugtató és azt hiszem, hogy a miniszter ur sem veszi rossz néven, ha hivatkozással a lapokban foglaltakra, alkalmat nyujtottam neki, hogy e tekintetben nyilatkozzék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Miután az interpelláló ur tudomásul vette a kereskedelmi miniszter ur válaszát, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

A napirend meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

42. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 január 31-én, pénteken,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a gr. Zichy Jenő választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában s ennek alapján nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — A Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentességről szóló pénzügyminiszteri jelentés benyujtása. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az állandó országház épitésének az 1900. és 1901. években való előhaladására vonatkozó miniszterelnöki jelentés tárgyában. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalakat Illyés Bálint jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a képviselőház 1902. évi január hó 30-án tartott ülésének jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát, a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a gr. Zichy Jenő képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvényt a Curia elutasitotta.

Ennek folytán gróf Zichy Jenő, miután választása ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom Torda-Aranyos vármegye közönségének kétrendbeli feliratát: u. m. az állami tisztviselők helyzetének méltányos javitása és a szolgálati pragmatika életbeléptetése; továbbá a m. kir. csendőrség büntető ügyeinek a magyar törvények alapján itélő m. kir. biróságokhoz leendő utalása tárgyában; a kisvárdai kerület tanitóinak Farkas Balázs képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése tárgyában.

Ezek tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Nyegre László jegyző: Lukács László pénzügyminiszter!

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém beterjeszteni egy jelentést (Irom. 103) Sopron sz. kir. város részére az 1896 : XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség tárgyában.

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék intézkedni, hogy e jelentés kinyomassék, szétosztassék és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Elnök: A pénzügyminiszter ur jelentése Sopron sz. kir. város részére az 1896 : XXIII. t.-cz. 5-ik §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség tárgyában ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Nyegre László jegyző: Kammerer Ernő, a pénzügyi bizottság előadója!

Kammerer Ernő, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi bizottság előterjesztését (Irom. 74, 104) a miniszterelnök ur jelentése tárgyában, a mely az állandó országház épitésének 1900. és 1901. évi előhaladásáról szól. Kérem, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, szétosztatni és a miniszterelnök ur költségvetésével egyidejüleg tárgyalásra kitüzni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szétosztatni és a miniszterelnökség költségvetésével egyidejüleg fog tárgyaltatni.

Következik a napirend szerint az 1902. évi

Digitized by Google

költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Illyés Bálint jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! Az előttünk fekvő költségvetés ismét abban a hibában szenved, a melyben szenvedtek az előző évek költségvetései, abban t. i., hogy a bevételek tudva és szántszándékkal sok millióval kevesebbre irányoztatnak elő a valódi bevételeknél, a mi által ezen milliók megszavazási joga elvonatik a háztól. Belátta ezt maga az előadó ur is és igazolni igyekezett ezt az eljárást. A többek közt felhozta azt is, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy vannak előre nem látható kiadások és azért van szüksége a kormánynak rezervákra.

Már, t. képviselőház, ezt az eljárást én igen hibásnak és helytelennek tartom. Készségesen elismerem, hogy ilyen nagy költségvetésnél lehetnek előre nem látható kiadások is, de azért nem kellene ilyen nagy összeget ugyszólván elrejteni, hanem lehetne a dolgot másképen is intézni. Miért nem vesz fel a t. kormány a budgetbe előre nem látható kiadásnkra egy megfelelő összeget? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Remélem egyébiránt, hogy a jövőre a t. pénzügyminiszter ur is ekként fog intézkedni.

A mi különben a t. pénzügyminiszter ur expozéját illeti, abban, összehasonlitva az előző évi expozékkal, kétségkivül haladást látunk, azt t. i., hogy a t. pénzügyminiszter ur végre a tizenkettedik órában kezdi belátni a mostani válságos helyzet sulyos voltát. Nagy kár azonban, hogy a t. pénzügyminiszter ur ennek tudatára csak most, a tizenkettedik órában ébred, mert hisz el lehetett volna háritani azokat a bajokat, a melyeknek orvoslása ma sokkalta több nehézséggel jár, mint a mennyivel járt volna ennek előtte.

Hiszen, t. ház, mi ezekről a padokról már öt-hat évvel ezelőtt több izben figyelmeztettük a t. kormányt a lappangó, kitörésre készülő sulyos válságra. Éppen ugy van itt is, mint a betegségeknél, a melyeknek könnyebb elejét venni, mint meggyógyitani akkor, ha nagy terjedelmet öltenek.

Azzal vigasztal minket a pénzügyminiszter ur, hogy ilyen válság nemcsak nálunk van, hanem más országokban is. Ez lehet igaz, de az ilyen vigasztalás hasonlit ahhoz, mint mikor valakit, a kinek a háza ég, azzal vigasztalnak, hogy ne busuljon, nemcsak az övé ég, hanem a szomszédé is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én egyébiránt elismerem azt, hogy a mienkhez hasonló gazdasági válság más országokban is van, de azzal a különbséggel, hogy az ott ilyen nagy mérveket, ilyen nagy terjedelmet távolról sem öltött, mint nálunk, és azt sem kell figyelmen kivül hagyni, hogy más önálló, szabad és független országoknak sokkal könnyebben van módjukban az ilyen nagy válságokat orvosolni. Fényes példa erre Olaszország *(Zaj. Elnök csenget.)* Hiszen tudjuk azt, hogy Olaszország is milyen nagy mértékben, talán még nagyobb válságban volt romlott finánciáinál fogva, mint mi, és mégis ma azt látjuk, hogy Olaszország fényesen orvosolta a helyzetet és kikeveredett a bajokból.

A főbaj nálunk mindenesetre az, hogy nekünk nincsen számbavehető iparunk, egyedül a mezőgazdaságra vagyunk utalva; nekünk mindaddig számbavehető iparunk nem lesz, a t. kormánynak minden iparpártolási akciója daczára, mig önálló, külön vámterületünk nem lesz. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy állam pedig, t. ház, a mely egyedül a mezőgazdaságra van utalva, a mai időben és a mai viszonyok között fenn nem állhat. Nézzük a többi országokat! Nézzük Angliát, Franciaországot, Németországot, Belgiumot és képzeljük, hogy ha ezek az országok, ugy mint mi, egyedül a mezőgazdaságra volnának utalva, gyáriparuk, számbavehető iparuk nem volna, mire jutnának ezek az országok? Ezen jelenleg dúsgazdag országok népessége régen koldusbotra jutott volna. Azért, t. ház, miránk nézve elkerülhetetlen szükség az önálló vámterület felállitása. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Önálló állam, az kell!

Gr. Benyovszky Sándor: Nagy baj nálunk, t. ház, a sulyos adó is. Nemcsak az állami adókat kell itt venni; a t. pénzügyminiszter ur azzal szokott válaszolni a földadóra nézve, hogy mi nálunk az nem is terhes, mert hisz emelve nem lett. Én azt elismerem, hogy a földadó emelve nem lett; de nekünk nemcsak a földadóval van dolgunk, de mindazokkal az adókkal, a melyek a földadó után vettetnek ki; és azok az adók emelkednek évről-évre. Igy vagyunk pl. a községi pótadókkal. Ennekelőtte községi pótadó minálunk nagyon kevés volt; számos község és város volt, a mely a pótadót csak hirből ismerte és most számos község és város van, melyek pótadója eléri, sőt olyanok is vannak, a melyek pótadója meghaladja az állami adót. Hát még azután a többi adónak az a beláthatatlan sorozata!

Azonkivül, t. ház, ott vannak még a fogyasztási adók is. Ezek, nem képzeljük, milyen terhesek és mennyire megdrágitják az életet.

T. ház! Tudjuk mi azt, hogy a mezőgazda milyen nagy bajban szenved, hogy termesztményét, borát, marháját néha eladni sem képes és kénytelen egyrészről elvesztegetni. Másrészről pedig, ha nézzük az életet, azt rendkivül drágának tapasztaljuk, főleg Budapesten, a fővárosban. Budapest Európának legdrágább városai közé tartozik. És mely körülmények idézik elő a fővárosban és a többi városokban uralkodó drágaságot? Legnagyobb részben a fogyasztási adók, a fogyasztási vámokkal együtt. Csak egy példát hozok fel állitásom igazolásául. Itt van pl. a szőlőtermelés. A szőlő már magában is

Digitized by Google

meg van adóztatva emberül, vagy jobban mondva, embertelenül; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon,)* másodszor ott van a helybeli terhes fogyasztási adó. Az illető szegény bortermelőnek, a ki ott helyben borát nem képes eladni, természetesen a fővárosba kell azt szállitania. És mi történik itt az ő borával? Az, hogy miután már a szőlő meg van adóztatva, miután már ránehezült a helybeli, elviselhetetlen fogyasztási adó, ha Budapestre szállitja, minden hektoliter után 14 korona fogyasztási vámot kell fizetnie. Már most nézze, t. pénzügyminiszter ur, a vidéki bortermelő, ha borát eladja, nagyon sokszor megesik, hogy annyit sem kap érte, mint a mennyit neki a szőleje után kivetett adó, a borát terhelő helybeli fogyasztási adó és a budapesti fogyasztási vámok fejében fizetnie kell. Ez még egyszer annyira megdrágitja az életet, mert a magas vám és magas szállitási dijak miatt itt minden iható bornak 40—50 krajczár az ára literenkint; azon alul kapni nem lehet. Ezen a visszás helyzeten, ezen elviselhetetlen bajon mulhatatlanul segiteni kell. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter ur már több izben tett igéretet az adóreformra vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Őszintén megvallom, hogy én nem is nagyon várom az adók reformját, mert már nem egyszer tapasztaltuk, hogy az adóreformnak adóemelés lett a vége. *(Igaz! Ugg van! a szélsőbaloldalon.)* Egyébiránt különösen a kisbirtokos osztály helyzete annyira sulyos és elviselhetetlen, hogy azon adóreformokkal jóformán segiteni sem lehet. Itt drasztikusabb kúra kell. Az adókat, a melyek különösen a kisbirtokos osztályt nyomják és tönkre teszik, le kell szállitani. A t. kormány u. n. rejtett fölöslegeinek bizony legalább a felét a kisbirtokosok nyomasztó adóterheinek enyhitésére kellene forditani. Igaz, hogy ez több milliónyi áldozattal járna, de nem szabad feledni, hogy a kisbirtokos osztály az ország lakosságának zömét képezi, hogy ez a tulajdonképeni államfentartó osztály, a melynek megmentése czéljából néhány millióval sem szabad fukarkodnunk.

A kisbirtokos osztály sulyos helyzetéről a kivándorlásoknak évről-évre fokozódó mérve tanuskodik. És mig e kivándorlás eddig csak az ország felső vidékeire szoritkozott, a melyeknek egyes részei már egészen elnéptelenedtek, ma már az Alföldről és dunántuli vármegyékből is tömegesen vándorolnak ki és az ország legjobb, legtermékenyebb megyéinek népessége is kezébe veszi a vándorbotot. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sajnos, konstatálnunk kell azt is, hogy a kivándorlásoknak még csak a kezdetén vagyunk, a miről a t. kormány nemsokára meggyőződést szerezhet majd magának, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* mert az ország legtermékenyebb vidékeinek elnéptelenedése még nagyobb dimenziókat fog ölteni, ha a bajnak elejét nem veszszük.

Gabányi Miklós: Már most is népvándorlásszámba megy! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Benyovszky Sándor: A nép nyomorát a szocziálizmusnak ijesztő mérvben való terjedése is mutatja. Főkép azért kell segitenünk a kisbirtokos osztály helyzetén, mert ez az osztály legkevésbbé képes bajait orvosolni. Két bajban szenved a kisbirtokos osztály: egyrészt tul van csigázva elviselhetetlen adókkal, másrészt drága adóssága nőttön-nő és szaporodik. Ha a t. pénzügyminiszter ur ezt elhinni nem akarja, ám méltóztassék megvizsgálni az ország legjobb, legtermékenyebb vidékének, az Alföldnek helyzetét. Nézze meg a t. miniszter ur, mit jövedelmez a kisbirtokosnak birtoka. Számitsa le jövedelméből a terhet, az uzsorakamatokat és meglátja, hogy a kisbirtokos osztálynak semmi jövedelme sincs, ugy, hogy nincs más választása, mint vagy a koldusbot vagy a kivándorlás. Ezen államfentartó osztály megmentéséről van szó és igy addig segitsünk ezen osztály sulyos bajain, mig nem késő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nagy baj az is, hogy a kisbirtokos osztály szerfelett el van adósodva és drága adósságok terhelik kicsiny birtokát. A t. kormány és a t. pénzügyminiszter ur is erre azt válaszolhatják nekem, hogy ott van a kisbirtokosok hitelintézete, forduljon oda, ott kap aránylag elég olcsó kölcsönt. Könnyü ezt mondani, de az illető kisbirtokosnak nagyon nehéz keresztülvinni. Először is a kisbirtokos osztálynak legnagyobb része nem is tud ezen földhitelintézet létezéséről, másodszor pedig nagyon sokba kerül neki, mig kicsi kölcsönéért Budapestre jön, itt folyamodik, azt neki megszavazzák, a zálogleveleket eszkomptálják. Van ezenkivül a dolognak még egy nagyon komoly oldala is és ez a telekkönyvek rendezetlensége. Sajnos, nálunk a telekkönyvek, különösen pedig a kisgazdák telekkönyvei, bizony rendezetlenek, ugy, hogy ha az a szegény kisbirtokos telekkönyvi kivonatával elmegy is a kisbirtokosok földhitelintézetéhez vagy más budapesti pénzintézethez, ez, látva, hogy telekkönyve rendezetlen, bizony nem fog neki kölcsönt adni és igy a kisbirtokos osztály előtt tulajdonképen csak két hitelforrás nyilik meg.

Az egyik a vidéki takarékpénztár, a másik pedig a hitelszövetkezet. A mi az utóbbit illeti, elismerem, hogy a hitelszövetkezetek dolga előrehaladt, kezdenek nagyobb akcziót kifejteni, mint eddigelé. Ámde az az összeg, a melylyel a hitelszövetkezetek rendelkeznek, távolról sem elegendő a hitelszükséglet kielégitésére, ugy, hogy a kölcsönkeresőknek legnagyobb része, sajnos, még mindig a vidéki takarékpénztárakra van utalva. Már pedig tudjuk mindnyájan, hogy ezek nem emberbaráti czélból alapittattak, hanem nyerészkedő részvénytársaságok, a melyek nagy osztalékra dolgoznak, kivéve a kiveendőket. Tudjuk azt, hogy ha a vidéki takarékpénztárak kölcsönt nyujtanak, a legtöbbnél a kamatláb 8—10, sőt némelyeknél 12%, már pedig ez medicina peior

Digitized by Google

morbo. Azért tehát a t. kormánynak, ha a kisbirtokos osztály helyzetén javitani akar, ha azt komolyan orvosolni akarja, akkor első sorban azon kell lennie, hogy a hitelszövetkezetek nagyobb akcziót fejthessenek ki. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lássuk már most ezt az egy körülményt. Több, mint 100 millió forintra rug azon összeg, a mely az árvavagyonból a vidéki pénzintézeteknél el van helyezve. Azt is tudjuk, hogy a vidéki pénzintézetek nélkülözik a kormánynak kellő felügyeletét; a hitelszövetkezet pedig a kormány felügyelete alatt áll. A takarékpénztáraknál tehát az árvavagyon bizony koczkáztatva van, ha azt veszszük, hogy napirenden van a vidéki pénzintézetek és takarékpénztárak bukása. Vegye el tehát a kormány, vonja be a vidéki pénzintézeteknél és takarékpénztáraknál elhelyezett árvavagyont onnan és helyezze el azokat a saját felügyelete alatt álló központi hitelszövetkezetnél. Nem mondom azt, hogy ezt rögtön vigye keresztül; mert hiszen természetes, ily nagy összegü pénzeknek rögtöni elvonása nagy krizissel volna összekötve, hanem successive, lassankint és ha a kormány ezt tenni fogja, akkor nem lesz szükség majd ilyen kisbirtokosok-féle hitelintézeteket alakitani, hanem ha ezzel a hitelszövetkezet dotálva lesz, a hitelkeresőknek jogos és általános hiteligényeit könnyen ki fogja elégithetni és igy akkor a kisbirtokosnak módjában álland a takarékpénztári uzsora-kölcsönt olcsóbb kölcsönre konvertálni, az árvavagyon pedig, mely a vidéki pénzintézeteknél és takarékpénztáraknál van elhelyezve, biztositva lesz, ha az a kormány felügyelete alatt álló hitelszövetkezetnél lesz elhelyezve.

Mielőtt beszédemet befejezném, még két fontos kérdéssel fogok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az egyik a tisztviselők fizetésének javitása. Azt örömmel látom, hogy a t. pénzügyminiszter ur a tisztviselők fizetésének javitására 3 millió koronát vett be a költségvetésbe. Azzal is egyetértek, hogy a mi a tisztviselők fizetésének javitását illeti, első sorban csak a kishivatalnokok fizetése javittassék; mert ezeknek a fizetése olyan rossz, hogy tekintve a nagy drágaságot és tekintve azt is, hogy ezek a kishivatalnokok jóformán el vannak adósodva, csekély fizetésükből meg nem élhetnek. Azért örvendetes, hogy a 3 millió koronát a t. pénzügyminiszter ur a budgetbe felvette. De arra figyelmeztetem a t. pénzügyminiszter urat, hogy ne várjon sokáig a segitséggel, és gondolja meg, hogy nagyon helyes dolog, a mit az a latin példabeszéd mond, hogy: bis dat, qui cito dat. Mert ha ezzel a t. pénzügyminiszter ur késni fog, napról-napra, mondhatni, óráról-órára mindig sulyosabbá fog válni a kisebb hivatalnokok helyzete. Azért ezen hamar kell segiteni. *(Helyeslés. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi pedig a nagyobb fizetéssel biró tisztviselőket illeti, nekem is az a véleményem, a mi a t. kormányé, és azt hiszem, hogy a pártomé is, hogy idővel, ha budgetünk megengedi, bizony ezeknek a fizetését is kellene javitani. De most nem tehetjük; mert nekünk nemcsak a tisztviselők érdekével kell foglalkoznunk, hanem első sorban az adófizetők érdekével.

Az adókat feljebb srófolni nem lehet, ez teljesen lehetetlen és igy, ha a mi budgetünkből a magasabb fizetéssel ellátott tisztviselők fizetését szintén javitjuk, bizony vigyázni kell, hogy budgetünkben az egyensuly meg ne bomoljék.

Gondolják meg azok a tisztviselők, a kik nagyobb fizetést huznak az államtól, hogy velük szemben az adófizetők még sokkal sulyosabb helyzetben vannak. A nagyobb fizetésü tisztviselők, igaz, hogy munkájukért aránylag nem nagy dijazást kapnak az államtól, de mégis kapnak valamit. Lássuk azonban, hogy mit kap az államtól az a szegény adófizető a rengeteg adókért, a melyeket fizetni kénytelen, a melyekért dolgozni kénytelen, hogy azokat lefizethesse. Mit kap az államtól! Nem kap egyebet, mint egy igen rossz közigazgatást és egy igen késedelmes és rendkivül drága, költséges igazságszolgáltatást. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, hogy igazam van, ezt kapja a szegény adófizető az államtól. Ehhez képest a magasabb fizetésü tisztviselő még igen jó helyzetben van. Egyébiránt remélem, hogy előbbutóbb abban a helyzetben leszünk, hogy az ő fizetésükön is javithassunk.

Sokan azt a nézetüket fejezték ki, hogy a tisztviselői fizetések javitása tekintetében apasztani kellene a tisztviselők számát. Én ebben a nézetben nem osztozom, nem osztozhatom, mert azt mondom, hogy a ki egyszer az állam szolgálatában van, a ki kötelességének hiven, becsületesen eleget tesz, az nem érdemli meg, hogy hivatalából kidobassék és családjával a nyomorba kergettessék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem azt proponálom, hogy ne szaporittassék folyton a hivatalnokok száma, hanem oszszák be czélszerüen a munkát és az a rengeteg hivatalnok-sereg, a mely jelenleg az államtól él, el tudja majd végezni a tennivalókat. A hivatalnokokat tehát nem kell elbocsátani, a jelenlegi létszámot nem kell apasztani, de másrészt ezt a létszámot szaporitani sem szabad.

Ezek, t. ház, nézeteim a tisztviselők fizetésének javitására nézve. Már most áttérek beszédem utolsó passzusára, a munkáskérdésre. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatát kérem a t. háznak, ha szives figyelmét esetleg talán hosszabb időre fogom igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* De a tárgy nagy fontosságánál fogva ez talán menthető. Hiszen, t. ház, mindnyájan tudjuk, hogy a munkások bizony nagy nyomorban vannak. Sokféleképen gondolkodnak maguk is sorsuk, helyzetük javitásáról. E napokban a munkások ide a házhoz kérvényt nyujtottak be. Ez alkalommal nem fogok a kérvénynyel foglalkozni, hanem

Digitized by Google

ennek a kérvénynek egy nagy hibájára figyelmeztetem a t. házat és egyszersmind a munkásokat is. A munkások nagyon hangsulyozzák ebben a kérvényben a 8 órai munkaidőt. Ez, t. ház, a külföldi munkásoknak egy már régóta hangoztatott jelszava. Amde nálunk nem szabad elfelejtenünk, hogy a mi munkásviszonyainkat nem lehet a külföldi munkások viszonyaihoz hasonlitani. A mi munkásviszonyaink egészen mások és különböznek a külföldi viszonyoktól. Hisz nálunk a munkások többsége nem gyári, hanem mezei munkás és azt is tudjuk mindnyájan, a kik mezőgazdasággal foglalkozunk, hogy a mezőgazdasági munkás keresetének legjelentékenyebb részét nem a napszám, hanem a részmunka, t. i. az aratási és cséplési munka képezi. Azt is tudjuk, t. ház, hogy az arató nem napszámban dolgozik, hanem részért és pedig nem 8 óráig, hanem 12 óráig, mert nagyon természetes, hogy mennél többet dolgozik, annál többet keres. Ha már most a budapesti munkásoknak azt a kivánságát a törvényhozás teljesitené, a melyről tudom, hogy szerencsére ugy sem fogja teljesiteni, hogy törvényhozásilag leszállitaná a munkaidőt 8 órára, akkor ez azt eredményezné, hogy a mezőgazdasági munkás keresetének legalább harmadrészétől elesnék. A mi pedig a mezőgazdasági napszámosokat illeti, az olyan munkásokat, a kik vagy nem vállalnak, vagy nem kapnak részmunkát, ha ezek 10—12 óra helyett 8 óráig dolgoznának, szintén nem nyernének vele semmit. Télen pl. a munkaidő a mezei munkásoknál is körülbelül 8 óra. Többet keres-e tehát a mezei munkás 8 óra alatt. mint keres a nyári hosszu napokon, mikor tovább dolgozik? Bizony nem, hanem kevesebbet. Ha azonban a mezőgazda megemberelné magát és azt mondaná a napszámosnak: ha ti nekem csak 8 óráig fogtok is dolgozni, én nektek mégis annyi fizetek, mintha 10—12 óráig dolgoznátok, ez szép és dicséretes dolog volna, de a mezőgazda bukásával végződnék és ha a mezőgazda elbukik, elbukik a munkás is.

Nézzük már most, mit eredményezne a 8 órai munkaidő a gyári munkásoknál? Előre tudhatjuk, hogy a gyári munkásokra sem eredményezne valami előnyt. Mert igen sok gyárban és műhelyben a munkás nem napszámra, hanem darabszámra dolgozik. Ha tehát itt is leszállitanák törvényhozásilag a 10—12 órai munkaidőt 8 órára, természetes, hogy az illető munkás sokkal kevesebb darabot volna képes feldolgozni, mint 10—12 óra alatt és igy az ő keresete is csökkennék. Nézzük már most azon gyári munkásokat, a kik nem darabszámra, hanem napszámra dolgoznak a gyárakban és műhelyekben. Itt ugyanaz áll, a mit előbb emlitettem a mezei munkásokra nézve. Ha az a gyár nagylelküséget akarna gyakorolni munkásaival szemben és ha őket 8 órai munkáért ugy fizetné, mint 10—12 órai munkáért, akkor ez, tekintve különösen a mi gyáraink ugyis válságos helyzetét, előbb-utóbb a munka redukálásával, majd a gyár bukásával végződnék és a munkások ezrei, kik a gyárakban vannak elfoglalva, munkanélküliekké válnának. Nem áll tehát a munkások érdekében a munkaidő 8 órai leszállitása.

Kénytelen vagyok azonban itt kivételt is tenni, mert vannak gyárak és mühelyek, a hol a munka rendkivül nehéz és terhes. Itt már csakugyan be kellene avatkozni, ezen gyárakban és mühelyekben szabályozni kellene a munkát már csak a közegészségügyi viszonyoknál fogva is. Nézzük tehát meg, hogy mit tesz a t. kormány a munkások nyomorának enyhitésére? Jelenleg nem lehet a kormányt azzal vádolni, hogy nem tesz semmit, sőt ellenkezőleg, az igazság érdekében el kell ismernünk, hogy sokat tesz. Igy többek közt u. n. inségmunkát ad, és erre nagy összeget fel is vett az idei költségvetésbe. A mi ezeket az u. n. inség-munkákat illeti, a mai sulyos munkás-viszonyoknál fogva én magam is elkerülhetetlenül szükségesnek tartom őket, habár elvileg, barátja nem vagyok és nem lehetek, mert azon okokat kell első sorban eltávolitani, melyek a munkások nyomorát előidézik és akkor megszünik az okozat is, de hogy ha már benne vagyunk a munkások nagy nyomoruságában, az bizonyos, hogy itten már gyors segélyre van szükség. Itt szükséges, hogy ezek az u. n. inség-munkák minél előbb foganatositassanak. Felhivom itt a t. kormány figyelmét egy nagy abuzusra, a mi ezen inség-munkáknál történik, vagy legalább eddig történt. Hiszen 1863-ban, mikor az a borzasztó aszály tönkrejuttatta az egész Alföldet, akkor a provizórius kormány is ilyen inség-munkákat létesitett, a nélkül, hogy a szegény munkásoknak abból haszna lett volna. Mert a munkálatokat kiadta a kormány fővállalkozóknak, azok kiadták alsóbb vállalkozóknak, ezek meg még alsóbbaknak, ugy, hogy azután az a szegény inséges munkás rovására történt; a vállalkozók meggazdagodtak, a szegény munkást pedig kizsákmányolták és kizsarolták, olyannyira, hogy neki azokból semmi haszna sem volt. Ennélfogva tehát nagyon figyelmeztetem a t. kormányt, hogy ügyeljen arra ezeknél az inség-munkáknál, hogy azoknak főhaszna ne a vállalkozó, hanem a szegény munkások javára szolgáljon. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezek az u. n. inség-munkák, — nézetem szerint, — nem segitenek alaposan a munkások baján és nyomorán; ez csak ideig-óráig való segitség. Addig van rajtuk segitve, mig az u. n. inség-munkák tartanak, de a mint ezek megszünnek, az a sok ezer munkás ujra elbocsáttatik és ismét bekövetkezik a munkanélküliség. Erre tehát én egy más megoldási módot ajánlok és javaslok. Abból a nézetből indulok ki, hogy a munkások nyomorán nem ideig-óráig kell segiteni, hanem gyökeresen és alaposan. Már most az a kérdés merül fel, hogy miképen segitsünk helyzetükön gyökeresen és alaposan?

Digitized by Google

Ha gondolkodunk egy kissé a felett, hogy mi idézi elő a munkásoknak — most a budapesti munkásokról szólok — nyomorát, rá fogunk jönni, hogy a gyáraknak és iparvállalatoknak kétségen kivül válságos helyzetén kivül, a fővárosban évek óta uralkodó roppant drágaság. Hiszen általában ismeretes, hogy Budapest Európa legdrágább városai közé tartozik, pedig Európa legolcsóbb városa lehetne. E drágaság következtében a szorgalmas és takarékos munkás — nem szólok az iszákos, dologkerülő munkásról — még addig sem tehet félre valamit a beállható rosszabb időkre, a meddig keresete jól megy, mert keresetét a drága élet felemészti. Pedig, ismétlem, Budapest egyike lehetne a legolcsóbb városoknak, mert hiszen Magyarország mezőgazdasági állam, Magyarország nyerstermények dolgában kivitelre van utalva. Hiszen nagyon jól tudjuk mindnyájan, a kik mezőgazdasággal foglalkozunk, hogy a kellő kivitel hiánya miatt számtalanszor kénytelenek vagyunk gabonánkat, borunkat, buzánkat elvesztegetni, elpocsékolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy mégis ilyen drága a fővárosban az élet, ezt három körülmény idézi elő. *(Halljuk! Halljuk!* A közvetitő kereskedés, a drága szállitási dijak és végül az elviselhetetlenségig felcsigázott fogyasztási vámok. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát a budapesti munkások nyomorán gyökeresen akarunk segiteni, akkor az életet kell rájuk nézve olcsóbbá tenni és azt tehetjük is az állam minden nagyobb megterheltetése nélkül. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hiszen most a szövetkezetek korszakát éljük. Nem lehetne-e tehát a fővárosban, sőt hazánk nagyobb városaiban is ugynevezett munkás-ellátási szövetkezeteket alakitani? Azt hiszem, ez az eszme éppen nem utópia, hanem könnyen megvalósitható, csak a t. kormánynak kell a szövetkezetek felett szigoru ellenőrzést gyakorolnia. Hiszen pl. a fővárosban milyen áldás a tisztviselőkre nézve az u. n. tisztviselők ellátási szövetkezete. Megengedem, hogy a munkások részére szövetkezeteket alapitani sokkal nagyobb bajjal, sokkal nagyobb nehézséggel jár, mint a tisztviselők részére, de nem olyan nagyok ezek a nehézségek sem, hogy ezeket leküzdeni ne lehetne. Ez a kormánynak nem kerülne semmi áldozatába, csak egy kis jóakaratába, mert itt nem volna egyéb tennivalója, mint csak az, hogy szigoru felügyeletet gyakoroljon ezen munkás-szövetkezetek felett.

Mit kellene tehát ezeknek a szövetkezeteknek tennie, hogy az élet a munkások számára a jelenleginél olcsóbb legyen? Első sorban az volna a teendőjük, hogy a munkások számára beszerzendő élelmi czikkeket és italokat nem holmi nyerészkedő közvetitőtől, hanem első sorban a termelőktől, megbizható vidéki gazdáktól szerezzék be, még pedig nagyban és kicsinyben. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Ezzel az a nagy nyereség, a mit a közvetitő kereskedők nyernek a szegény munkáson, a munkások javára volna forditható.

De az államnak is kellene valamit tennie, a mi nem is járna nagy áldozattal. Arra volna csak szükség, hogy azoknál az élelmi czikkeknél és italoknál, a melyeket a felállitandó munkásszövetkezetek közvetlenül a vidéki gazdáktól és termelőktől vesznek, a szállitási dijakra nézve nagy kedvezményeket adjon. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Ez az államnak nagyon kevés áldozatába kerülne.

Madarász József: De ha kerülne is!

Gr. Benyovszky Sándor: Sőt — a mint nagyon helyesen mondja Madarász t. barátom és képviselőtársam, — még ha kerülne is, ezt az áldozatot meg kellene hozni, hogy a munkások sanyaru helyzetén segitsünk. De mondom, nagyon kevésbe kerülne, sőt tulajdonképen nem is kerülne semmibe, mert ha a t. kormány a szövetkezetek részére való szállitásnál a tarifát nagyon alacsonyra leszállitaná, a veszteséget behozná a szállitási többlet. Példa erre a zónadijszabás. Ez volna tehát az egész áldozat, a melyet az államnak hoznia kellene.

De van itt még valami, és ebben talán nagyobb nehézség rejlik, de ez sem olyan, a melyet ne lehetne leküzdeni. Itt van a főváros. A fővárosnak is kutya-kötelessége valamit tenni a munkások érdekében, *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* és az óriási, majdnem elviselhetetlen fogyasztási vámokat le kellene szállitania. Esetleg kivételesen a munkások számára el lehetne törölni az egész fogyasztási adót, ámbár valami fogyasztási vámot mégis fizethetnének. Hiszen sajnos, tudjuk, hogy a mi szép fővárosunkban olyan rossz gazdálkodás folyt, hogy a főváros nagyon válságos helyzetbe jutott ugy, hogy elismerem, hogy utalva van ezekre a fogyasztási vámokra. De ezeket legalább a munkásszövetkezetek számára szállitsa le a felére, vagy a harmadára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A főváros nem veszitene ezzel nagyon sokat; csak a látszat mutatja azt, hogy a város ez által áldozatokat hoz, pedig tulajdonképen nem is hoz áldozatokat. Hiszen tudjuk azt, t. képviselőház, hogy minél alacsonyabbak a fogyasztási vámok, annál nagyobb a fogyasztás; a mit tehát a fogyasztási vámoknál veszitene a főváros, azt a nagy fogyasztásnál busásan vissza kapná. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Nem veszem sokáig igénybe becses türelmüket, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem csak reaszummálom az elmondottakat. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha tehát, t. ház, ezen szövetkezetek a munkások részére megalakulhatnának, ha az állam ezek felett szigoru felügyeletet gyakorolna, az élelmi szereket pedig a szövetkezetek nem azon közvetitő, nyerészkedő kereskedőktől, a kik az élelmi czikkeket is rendesen hamisitani szokták, hanem a vidéki, megbizható termelőktől és gazdáktól szereznék be, már is egy czél éretnék el. Ha másodszor a drága szállitási dijakat, va-

Digitized by Google

suti tarifát a kormány leszállitaná, a mi mellett — a mint kifejtettem — nem veszitene az állam, s ha harmadszor a főváros ezeket a különben is elviselhetetlen fogyasztási vámokat leszállitaná, legalább a szövetkezetek részére, akkor, t. ház, — merem mondani — hogy Budapest, mely most Európa legdrágább városai közé tartozik, legalább a munkások részére világrészünk legolcsóbb városává lehetne. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Már most, t. ház, ha ezeket a dolgokat keresztül lehetne vinni, és én hiszem, hogy keresztül lehet vinni, — akkor a munkások nyomora a jövőben megszünnék, (*Ugy van! Ugy van! balfelöl*) mert akkor az a munkás, a ki józan, szorgalmas és takarékos, rendes időbeli keresetének nagy részét könnyen félretehetné beállható rosszabb időkre, de nemcsak ezt tehetné, hanem idővel még egy kis tőkét is gyüjthetne magának. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Ez, t. ház, — az én véleményem és meggyőződésem szerint — a budapesti munkásnyomornak leghelyesebb és egyáltalában nem lehetetlen megoldási módja volna. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Megjegyzem még azt is, t. ház, hogy nagyon sok olyan munkás van, a ki külön háztartással nem bir; ezeken is lehetne segiteni, mert hiszen ha ilyen szövetkezetek ekképen felállittatnának, ezek a szövetkezetek ezután a külön háztartással nem biró munkások részére u. n. munkás-konyhákat is felállithatnának. Igy aztán rajtuk is segitve volna. És végül még azt jegyzem meg, t. ház, hogy ilyen szövetkezeteket nem egyedül és kizárólag Budapesten, hanem több vidéki városban is lehetne felállitani.

Mindezekre nézve különben még több mondanivalóm volna, (*Halljuk! Halljuk!*) azonban máris majdnem egy óráig vettem igénybe a t. ház szives figyelmét. (*Halljuk! Halljuk!*) Azonban, tekintve a dolognak fontosságát, még több alkalommal leszek bátor ezzel foglalkozni. (*Általános helyeslés.*) Bezárom tehát beszédemet. A mi a költségvetést illeti, azt a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el, hanem pártolom a pártunk részéről pártom elnöke által beterjesztett határozati javaslatot. (*Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.*)

Nyegre László jegyző: Papp József!

Papp József: (*Halljuk! Halljuk!*) T. képviselőház! Midőn elhatároztam magam a zajtalan, rendes és nyugodt birói pályától megválni és magam belevetni a politikai élet küzdelmébe, azon okok közül, melyek döntő sulylyal birtak reám nézve, az egyik ok az volt, hogy szerény porszeme lehessek annak a hazafias munkának, hogy az e hazában lakó román népelem közt a hazafias érzés, a haza iránti önzetlen kötelességtudás, a haza alkotmányos intézményei iránt való tisztelet és ragaszkodás fentartassék, gyarapittassék és fejlesztessék és hogy a haza iránti hüség jó- és balsorsban megerősittessék, hogy végrevalahára elérhessük azt a várva várt időt, mikor e haza minden polgára faji különbség nélkül csak egyetlenegy czélt fog elismerni, azt a czélt, a mely ezen szép mondatban nyer kifejezést: a haza minden előtt! (*Élénk tetszés jobbról.*) És ezt a czélt ugy fogjuk elérni, ha a haza nem magyar ajku polgáraiba beleviszszük a magyar hazafias érzést és bennük azt az öntudatot ébresztjük fel, hogy csak akkor lehet e honnak minden polgára boldog és megelégedett, ha Szent István koronájának dicsősége és hatalma künn és benn megfelelő erővel imponálni tud. (*Élénk tetszés a jobboldalon.*) E czél előtt meg kell hátrálnia minden vallási, minden nyelvi különbségnek, és én nyiltan vallom magamat azon eszme hivének, hogy e hon határain belül szünjék meg minden torzsalkodás és egyesüljünk mindnyájan abban a magasztos érzésben, a hazaszeretetben. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.*)

A másik ok az volt, t. képviselőház, hogy román ajku polgártársainknak innét a parlamentből hirdessem és dokumentáljam, hogy melyik az az irány, a melyet követniök kell, hogy boldogulhassanak.

Hazánk ezeréves története bizonyitja azt, hogy 48 előtt ebben a hazában minden vallás, minden faj békésen megfért egymással, és hogyha nemesi kiváltságokat nyertek, akkor a magyar nemzet érzületkörébe vonatván, büszkén nevezték magukat magyar nemeseknek. Ha tehát a multban el tudtuk ezt érni, azt hiszem, a jövőben is ezen az uton haladva, nincsen kizárva, hogy meg lesz adva az alap arra, hogy az ország minden lakosa előtt csak a haza nagy érdekei álljanak. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Ha folytonosan nemcsak hangoztatni fogjuk, de egyuttal testvéries szeretettel és bizalommal fogunk viseltetni egymás iránt, akkor ezt a czélt el is fogjuk érni. Ugyancsak hazánk története bizonyitja azt, hogy 1848 előtt ebben az országban faji harcz nem volt. (*Egy hang a szélsőbaloldalról: Hora, Kloska mit csinált?*) Az nem faji harcz volt, az a parasztság lázadása volt a nemesség ellen. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Az ám a Dózsa-féle!*)

Elnök (*csenget*): Ne tessék a szónokot félbeszakitani!

Papp József: Az 1848-iki félreértéseket nem szabad felszinen tartani. Mert ha képes volt a magyar nemzet 1867-ben fátyolt vetni a 48-ban történtekre, akkor kivánatos és szükséges az is, hogy ezekre a szomoru eseményekre nemcsak részben, hanem egészben is fátyolt vessünk, ha azt akarjuk, hogy ebben a hazában a testvériesség alapján az egyetértés helyreálljon és a haza nagysága kiépittessék. (*Élénk tetszés a jobboldalon.*)

A magyar történet bizonyitja továbbá azt, hogy a haza egysége nagy királyaink alatt meg volt, pedig akkor is különböző faju, nyelvü népe-

Digitized by Google

laktak itt. Hogy mi okozta az 1848-iki eseményeket, kik voltak azok, a kik az egyes népfajokat felhasználták a magyar nemzet ellen, *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* arról nem akarok megemlékezni, mert hisz ezt mindnyájan tudjuk. Tudjuk, hogy kik voltak, a kik a népet félrevezették, a kik a népet felbujtották a magyar nemzet ellen. A nép akkor félrevezetésnek esett áldozatul.

De én most is állitom, t. képviselőház, és bizonyitani is tudom, hogy az e hazában lakó román faj mindig szerette e hazát, hogy a hazához hű volt. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Illusztrálom ezt azzal a történeti ténynyel, hogy 1876-ban, mikor megkezdték a törvényhatóságok uj beosztását, Kővár vidéke 92 községéből 87 község élvezett nemesi jogokat. És a szabadságért és a hazáért lefolyt Rákóczy-harczok idejében is Rákóczy zászlaját Pozsonyig kisérték.

Itt van, t. képviselőház, egy vaskos kötet, a melyet kiadott dr. Mihály János, Mármaros vármegye tiszti főügyésze: »A mármarosi díplomák« czime alatt. 360 okirat van ebben és ennek a 360 okiratnak legnagyobb része a mellett tanuskodik, hogy már Róbert Károly és Nagy Lajos idejében a mármarosi oláhság ehhez a hazához hű volt, a haza szolgálatában érdemeket szerzett. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

És itt, t. képviselőház, nézzünk széjjel az országban, a hol románok laknak, mindenütt találunk nemes egyéneket. Azt hiszem, ez a nemesség nem azért adatott nekik, mert hazaárulók voltak, hanem mert a haza szolgálatában érdemeket szereztek. Ez a nemesség nem a hazaárulás bére, nem a hazaárulás jutalma volt. *(Tetszés jobbfelől.)*

Ebből tehát azt látjuk, hogy ez a nép, a román nép, csakugyan szerette ezt a hazát és annak védelmében részt vett. Szükségesnek látom, t. ház, hogy a népnél a félreértésből származott bizalmatlanságot oszlassuk el és állitsuk minden vonalon helyre a bizalmat. A mostani európai nagy nemzetek között nincsen egy sem, a mely egynyelvü, egyfaju népből alakult volna ki egy nagy nemzeti egésszé. Bármelyiket nézzük a nagy nemzetek közül, azok valamennyien különböző nyelvü, faju népekből alakultak ki nagy nemzeti nagyságokká, és jelenleg az európai államok ezen, a multban kialakult nagy nemzeti nagyságok sulya és befolyása alatt állanak. Mentől nagyobb valamely nemzet, annál jobban tudja biztositani polgárainak jóllétét és fenmaradását; mentől kisebb, züllöttebb, annál kevésbbé tudja megállani helyét a nagy nemzetek versenyében. Ezt látva és tanulmányozva a népek egymásra való hatását, az önfentartási ösztön kötelességszerüleg parancsolja, hogy az ország minden tényezője értsen egyet abban, hogy a haza nagyságát és társadalmi egységét kiépitsük. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Mindnyájunknak csak egy czélunk van és csak egy czélunk lehet: az, hogy közös akarattal, közös munkával e hazának nagyságát, egységét kiépitsük. *(Helyeslés jobbfelől.)* Fel kell használnunk minden erőt, egyesitenünk kell minden tényezőt, hogy nagy czélunkért megküzdhessünk.

Amerikában, a szabadság honában, szintén vannak különböző nemzetiségek. Ott van az olasz, franczia, német, még pedig magas kulturával; és daczára ennek mit látunk? Azt, hogy Észak-Amerikában a közéletben, kereskedelemben és a társadalomban az angol nemzetiség dominál, az angol nemzetiség nyomta rá bélyegét az északamerikai Unióra. És ez, t. képviselőház, nem erőszak és nem kényszer behatása alatt történt. Ez a társadalmi fejlődésnek természetes folyománya. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)*

A liberálizmus, a szabadság levegője alkalmas arra, hogy az általam hangsulyozott czélokat elérjük. A jelenlegi kormány liberális eljárása annyira áthatotta a hazában lakó román népet, hogy kezdik belátni, hegy a multban követett magatartásuk téves volt. *(Halljuk! Halljuk!)* Bátor leszek, t. képviselőház, a románságot ámitó és megmételyező két kérdéssel, a passzivitással és a dákorománizmussal foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ez az a fórum, a hol ezeket a kérdéseket meg kell beszélni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A román fajból kikerült intelligenciának egy része a magyar állammal szemben negativ álláspontra helyezkedik és azokban a kerületekben, a hol a többségre kilátása volna, jelölteket fel nem állit; a román intelligenciának jelentékeny része azonban és maga a román nép a választói szép jogot gyakorolja és nem volt az elmult választások alatt ebben az országban egy kerület sem, a hol a választói szép jog a románok által ne gyakoroltatott volna. *(Helyeslés.)* A passzivisták azt mondják, hogy a választókerületek nincsenek arányosan beosztva. Ebben, t. képviselőház, van is valami; mert tényleg olyan abnormitások fordulnak elő, a melyek egészen szembeszökők. Husz kerület van, a mely négyezeren felüli szavazóval bir; négy kerület ötezren, négy hatezren, kettő hétezren, egy nyolczezren, egy tizezren felülivel és egy kerület — Budapest székes főváros hetedik kerülete — tizenegyezren felüli szavazóval bir. Azután itt van az az abnormitás, hogy a szorosan vett Magyarországon tizenegy kerület van olyan, a mely ezren aluli szavazóval bir; ezek közül a legkisebb a görgői, 582 szavazattal; Erdélyben ezzel szemben 38 olyan kerület van, a melynek szavazólétszáma 1000-en alul van. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: De nagyobb a czenzus! Mozgás. Elnök csenget.)* És különösen vannak olyan kerületek, a melyeknek kis szavazó-létszáma nagyon szembeszökő. Ott van pl. Bereczk 151, Erzsébetváros 231, Szék 208, Abrudbánya 265, *(Mozgás és zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Oláhfalu 268, Vizakna 337 és Szamosujvár 360 szavazattal. Most állitsuk ezekkel

Digitized by Google

szembe Budapest VIII. kerületét 8169 szavazattal, és a VII. kerületét 11.552 szavazattal. Vannak aztán még egyéb abnormitások is a városi kerületekben. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Brassó városának II. kerülete 932 szavazóval küld ide egy képviselőt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Nagy-Szeben városa 1583 szavazóval küld két képviselőt, Marosvásárhelyt pedig 1102 a választók száma és szintén 2 képviselőt választ.

Látjuk ezzel szemben, t. ház, hogy p. o. Szeged városnak II. kerülete 4426 szavazóval egy képviselőt küld ide, avagy Hódmezővásárhely 4809 szavazóval szintén egy képviselőt választ; Fülöpszállás 4855 szavazóval egy képviselőt küld a parlamentbe. Ezek olyan abnormitások és aránytalanságok, t. ház, a melyeket, azt hiszem, nem szükséges tovább fejtegetni.

De az a feltevés, hogy a román népelem talán nagyobb számmal fogna ezen állapotok megszüntével ide képviselőket küldeni, nem áll, mert ha a szavazók numerikus száma mellett az intellektuális és vagyoni viszonyokat veszszük figyelembe és ezek gondos figyelembevételével fogjuk ujonnan szervezni a kerületeket, akkor nem lesznek ugyan ilyen abnormitások, de azért a százalékos arányszám nem fog megnőni a románok tekintetében és azok nem fognak több képviselőt küldhetni ide, mint ma.

Panaszkodnak továbbá a passzivisták a választások tisztasága miatt is. A választások tisztaságát most már törvényes institucziók védik. Itt van a kir. Curia biráskodása. A birói kar tekintélye oly magasan áll ezen országban, hogy még a nemzetiségi sajtó sem támadja meg pártatlanságát, részrehajlatlanságát; a nemzetiségi sajtó is elismeri, hogy a magyar birói kar hivatásának magaslatán áll és kötelességét részrehajlatlanul és hiven teljesiti.

Ha tehát ily törvényes institucziók védik a polgár választói szabadságát, akkor ez a panasz alappal nem bir, és nincs is az az erőhatalom, a mely a választó polgárt a szavazóurnánál akként befolyásolhassa — megengedem, hogy egyeseket befolyásolhatnak, de a polgárok nagy tömegeit nem — hogy az arra adja szavazatát, a kit a kormány kiván megválasztatni. Nem panaszkodhatnak tehát a passzivisták e miatt, hanem csak a román nép csekély értelmiségi foka miatt, a mely a statisztika szerint, ugy látszik, az utolsó helyet foglalja el ezen országban. És ennek szintén nem a kormány az oka, hiszen a kormány elegendő iskolát ad, hanem azok az okai, a kik iskolába nem küldik gyermekeiket, *(Helyeslés a jobb- és szélsőbaloldalon.)* azért talán, mert magyarul fognának ott megtanulni. Hát baj-e az, hogy ha ebben az országban az állam nyelvét minden polgár egyaránt tudja? *(Élénk helyesés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: A románok közt kell ezt elmondani!

Széll Kálmán miniszterelnök: Elmondja ott is! *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Papp József: A választókerületemben is el fogom ezt mondani, különben választóim előtt tartott programmbeszédemben is rámutattam ezen hiányokra és bajokra. *(Általános, élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Gr. Apponyi Albert, a képviselőháznak mélyen t. és szeretett elnöke ez év elején, a pozsonyi közmüvelődési egyesület ülésén tartott elnöki székfoglalójában a következőket mondta *(olvassa)*: »A királyi méltóságon kivül, a mely öröklés utján száll át az arra hivatottra, minden állásra, minden dicsőségre pályázhat bármilyen ajku polgára e hazának, ha magába felveszi az egységes nemzeti célok kultuszát.« De vajjon elérhető-e ez azzal, a mit az előbb mondottam, hogy iskolába nem küldik gyermekeiket, azért, nehogy ott magyarul tanuljanak?

Itt van a czél, az irány, melyet a képviselőház igen t. elnöke megmutatott. Máskép ebben az országban nem is boldogulhat senki sem. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A tisztelt passzivisták azt képzelik, hogy ugy fogjuk egymást megérteni, hogyha egymással nem érintkezünk. *(Tetszés jobbfelől.)* Hiszen jőjjenek be a magyar közéletbe, mondják el sérelmeiket, panaszaikat és akkor vagy kapaczitálva lesznek, vagy pedig meg fogja érteni az ország azt, hogy mit akarnak. Ez a helyes ut és mód, nem pedig hamu alatt tartani a tüzet és várni a kedvező alkalmat, mig a láng kitörhet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És most áttérek egy másik kérdésre, *(Halljuk! Halljuk!)* a dákorománizmus kérdésére. Azt hiszem, hogy a passzivistákkal végeztem, hiszen megállapitottam, hogy nem a megértés módja, iránya az a magatartás, a melyet ők követnek. A dákorománizmusra nézve elő kell, hogy vegyük a történetet. *(Halljuk! Halljuk!)* A történet lapjai mély tanuságot rejtenek magukban és megmutatják nekünk azon irányt, a melyet a jövőben követnünk kell. Tanulmányozzuk hazánk történetét és nézzük meg a Havas-Alföld és Moldva-fejedelemség történetét, s azt fogjuk látni, ha szorgosan átkutatjuk ezen országok történetét, hogy ha ezelőtt több mint ezer évvel a magyarság ide nem jön, itt hazát nem alapit, és magát az északi és déli szlávok közé be nem ékeli, akkor a román népelem ma nem létezik a földön. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* A mikor Magyarország erős és konszolidált volt, egész a mohácsi vészig, akkor Moldva és Havasalföld történetéből is azt látjuk, hogy a Duna völgyében lévő fejedelemségek szintén konszolidáltak és erősek voltak; és a mohácsi vész után, a mikor Magyarország a 150-éves török uralom alá került, nézzük meg Moldva és Havasalföld történetét, azt fogjuk látni, hogy a román népelem a Duna völgyében a végenyészet szélén áll. *(Ugy van! Ugy van! jobb-*

Digitized by Google

felöl.) Azután, t. ház, elég egy pillantást vetnünk a térképre, hogy láthassuk, hogy az északi és déli szlávok között nagy dákoromán állam soha meg nem alakulhat, és ha megalakul, magát fenn nem tarthatja. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Látjuk azt is, hogy a magyarság, a magyar nemzet mindig védő bástyáját képezte a dunavölgyi románságnak. Mindaddig, mint már azt előbb kifejteni szerencsém volt, a mig Magyarország erős, nem félhet az Alduna völgyében lévő románság, hogy exisztenciája, létérdeke valaha veszélyeztetve lesz.

Most már ebből mi következik? Az, hogy a magyar hazában lakó román fajnak nem lehet egyéb érdeke, csakis az, hogy Magyarországot erőssé és hatalmassá tegye; ezt parancsolja nekünk, eltekintve attól, hogy a magyar nemzetnek elválaszthatatlan tagja a román, faji érdekünk is. *(Általános helyeslés.)*

Azáltal, hogy az ezen hazában lakó románság a magyar nemzetnek igaz és tántorithatatlan barátja és tagja, szolgálatot tesz a magyar hazának, szolgálatot tesz dicsőségesen uralkodó királyunknak és házának, szolgálatot tesz az európai békének, de szolgálja vele egyuttal az Alduna völgyében levő románság exisztenciáját is. *(Általános helyeslés.)* Azokkal a románokkal szemben, a kik a hazának nagy érdekei ellen vétenek, a kik arra törekednek, hogy ezt az országot szétdarabolják, azokkal szemben igazolt a legdrákóibb szigor is. *(Élénk helyeslés és taps.)* A haza nagyságát, egységét meg kell védeni. *(Élénk tetszés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Igaz, helyes!

Papp József: De azokkal a románokkal szemben, a kik ennek a nemzetnek hű fiai, a kik a magyar nemzet elválaszthatatlan tagjainak érzik magukat, szünjön meg minden bizalmatlanság. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A bizalom és szeretet összetartó vonzóerővel bir, a gyűlölet elválaszt. Én a bizalmat és a szeretetet kérem a hazafias román intelligenczia számára. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ápoljuk azt a magyar-oláh tipust, a mely a magyar nemzettel mindig együtt sirt, szenvedett, mely a magyar alkotmányhoz mindig hű volt. *(Helyeslés jobbfelől.)* 1848 előtt a magyar nemesség képezte azt az összekötő kapcsot, azt az erőt, mely ez országot a századok viharaival szemben fentartotta, mert a magyar nemes fogalmában összeolvadt e hazában lakó bármelyik népfajnak szülöttje. 1848 után a helyzet lényegesen megváltozott. Ma már az államfentartás kötelezettsége az állampolgárok összeségére nehezedik. A sulypont azonban ma is a magyar nemzet intelligenciájában, intellektuális erejében van. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van!)* Ebbe az erőbe kell tehát belevonni mindazt az értelmi erőt, a melyet ez az ország produkál, melyet az e hazában lakó nem magyar ajku népfajok is produkálnak. Ki kell azt halászni, mint gyöngyszemeket a gyöngyhalász és be kell illeszteni Szent István koronájába, ennek ékességére. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)* Ezt a czélt pedig ugy érhetjük el, legalább a román népelemnél, hogyha a román fajból kikerült intelligenciát támogatjuk, istápoljuk, és ha a t. földmivelésügyi kormány kiterjeszti általános tevékenységét nemcsak a Felvidéken levő ruthén polgártársainkra és a székelységre, hanem a románságra is. *(Helyeslés.)* Csakis egy ilyen kombinált működés, a melynek nyomán a román fajból kikerült és magát az egységes magyar nemzet tagjának érző intelligenczia támogatása és felkarolása mellett egyuttal a nép is a magyar állam áldásos kezével közvetlenül megismerkedik, csakis ez az irány vezethet biztos sikerre. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ebben a hazában, t. ház, 30 év alatt a magyar kultura oly haladást tett, hogy intelligens ember, a ki magát a intelligenciához számitja, ennek vonzó köréből ki nem vonhatja magát. Most tehát csak az szükséges, hogy az az intelligenczia ebben a vonzó körben megtartassék, onnan ki ne taszittassék. Báró Eötvös József: »A nemzetiségi kérdés« czimü munkájában azt mondja: »Ha a történeteken végig megyünk, azt fogjuk találni, hogy lapjaikon nem azon nemzetek hagyták maguk után a legszebb emlékeket, a melyeknek közigazgatási gépezete a tudomány követeléseinek leginkább megfelelt, hanem azok, a melyeknél az egyes magát az egészhez leginkább kötve érezé, melyekben legtöbb hazaszeretetet találunk. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ezt kellett volna a szászoknak idézni!)* A legtökéletesebb gépezetnek hatása a mozgató erő hatásától függ, s e mozgató erő minden államban a népek érzelmeiben található. Semmi állam nem sértheti ezeket büntetlenül és minden veszélyek közt, melyek azt érthetik, nincs nagyobb, mint ha polgáraiban a lelkesedési képesség enyészett el«.

Én, t. ház, azt kérem, hogy ezt a lelkesedési képességet fejleszszük, fokozzuk és emeljük a lehető legnagyobb fokra. Ne engedjük, hogy a hazafiság ebben az országban bárkinek is egyedáruságát képezze, hanem legyen az mindnyájunk közkincse. *(Helyeslés. Ugy van!)* Miután a jog, törvény és igazság uralma alkalmas arra, hogy az általam hangoztatott czélokat elérhessük; miután én azt látom, hogy a t. kormány fáradhatatlanul működik azon, hogy ezt az országot egységessé, nagygyá és erőssé tegye; miután én a t. kormányban teljesen megbizom, ennélfogva az általa beterjesztett költségvetést elfogadom általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Általános, élénk helyeslés, éljenzés és taps. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Krasznay Ferencz! *(Felkiáltások: Kérünk szünetet!)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Digitized by Google

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyöket elfoglalni.

Illyés Bálint jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy az a kérdés, vajjon a beterjesztett költségvetés reális-e, vagy sem, másodrendüvé válik akkor, mikor valakiben, mint bennem, magának a kormány politikájának realitása iránt támad kétség, az iránt a politika iránt, a melyhez a kormány most az eszközöket kivánja. Miután pedig erősen kételkedem a kormány politikájának realitásában, méltóztassanak megengedni, hogy ne magával a költségvetéssel, hanem a kormány politikájával foglalkozzam, és azt tegyem birálat tárgyává. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! Birálatomnak olyan nézőpontot fogok keresni, a mely mentesit az ellenzéki elfogultság vádjától és a mely egyedül méltó népképviselői hivatásomhoz, valamint ehhez a párthoz, a mely ma a gazdasági és más nagy érdektusáknak idejében nem kötötte le magát semmiféle érdekcsoportnak, nem áll semmiféle osztály szolgálatában, mert előtte egyesegyedül a magyar nemzetnek magyar nemzetté tömörült egésze az, a melynek az érdeke szeme előtt lebeg. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Igazságokat fogok keresni, t. képviselőház, és nem ellenzéki dogmákból fogok kiindulni. Épen azért méltóztassék megengedni, hogy első igazságomat ekkép formulázzam! Azt hiszem, valamennyien megegyezünk abban, hogy Magyarországnak nem lehet az a feladata, az a hivatása, hogy egyszerüen létezzék, nem lehet az a feladata, hogy napról-napra éljen és tengődjék; *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* hanem feladata az, hogy odaálljon azoknak az országoknak sorába, a melyeket a közszabadságnak és a kulturának elvei uralnak. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* És nekünk, népképviselőknek nem lehet a feladatunk az, hogy ennek a napról-napra való élésnek rendjét megállapitsuk és megszabjuk, hanem nekünk a nemzeti akaratnak irányokat kell mutatnunk, kézzelfogható intézményeket, lelki tartalmat. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Ha ez igy van, t. képviselőház, akkor méltóztassanak megengedni, hogy a másik igazságot irjam körül. A másik igazság egy alkotmányjogi és történeti. Azt hiszem megállapithatjuk, hogy Magyarország 1848-ban belépett — és itt kénytelen vagyok egy ismeretes jelszóval élni, ámbár nem szeretem a jelszavakat, mert vissza élnek velük — a népuralmi jogállamok sorába. Ezt a demokraciát nem azért hangsulyozom, mert az ma aktuális. Ezekről a padokról, azt hiszem, a hol a történelmi demokraciának, Kossuth Lajos demokraciájának letéteményesei ülnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* teljesen felesleges ez. Mert mindenki tudja, hogy az igazi demokraciának, a munka demokraciájának hazái és otthonai, Amerika és Anglia elismerték Kossuth Lajosról azt, hogy ő a közelmult századnak egyik legnagyobb és legtisztább demokratája. Mi tehát Kossuth Lajos hagyományainak tüzhelyénél nem azért hivatkozunk arra, mintha azt hangsulyoznunk szükséges volna, hanem azért vagyok bátor ezt felemliteni, mert ez képezi kiindulásom második pontját.

Ha ezek a praemissák állanak, akkor méltóztassanak megengedni, hogy ugy irjam körül Magyarország jövő fejlődésének hivatását, a mint azt a háznak egy igen kiváló tagja néhány évvel ezelőtt, ha jól tudom, egy interparlamentáris konferencián tartott értekezésében előadta. A háznak ez illusztris tagja elmondta, hogy a kis nemzeteknek Európában mi a feladata: megvalósitani a maguk nemzeti kulturáját, megvalósitani a szabadságot, a mit annál könnyebben tehetnek, mert erőiket nem köti le semmiféle terjeszkedési vagy hóditási politika. Elmondta, hogy ezeknek a kis nemzeteknek hadserege magában kulturájukban van, mert hiszen ma már kulturnépeket meghóditani nem lehet. És ha ez igy van, akkor engedjék meg, hogy rámutassak Európa egy igazán kulturnépe miniszterének közelmult napokban tartott beszédére, a hol hasonló szépséggel van körülirva az, mire van hivatva egy demokratikus kulturállam. Azt mondta ez az államférfiu, hogy feladatunk az, hogy az egyént a tudatlanságnak és a nyomornak szolgaságából felszabaditsuk, és hogy a társadalom javaiban mentől egyenletesebben részeltessük.

Azt hiszem, t. ház, hogy ezek után a praemissák után nem vétek azon történelmi távlat ellen, a melyet Ballagi t. képviselőtársam tegnap felemlitett, nem vétek a történelmi távlat ellen, a mikor 35 év elteltével azt mondom, hogy az eddigi kormányzati rendszer nem valósitotta meg a kis kulturnépek ezen feladatát Magyarországon. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Nem valósitotta meg, mert nemzeti intellektuális és anyagi erőinknek legjavát lekötötte egy olyan u. n. nagyhatalmi politikához, ...

Barabás Béla: Hóborthoz! *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: ... a mely erőinkkel arányban nem áll és a mely feladatunkat nem képezheti, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és hogy ép ezért az egyént, a melyet a kulturállam vezetőinek vezérelnie kellett volna, magára hagyta a tudatlanság és a nyomor nagy küzdelmében. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Magyarországnak, t. ház, törvényeink szerint népuralmi államformája van. És mégis mit látunk? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt, hogy az állami életnek legfontosabb területei ma el vannak vonva a nép akaratának igazi érvényesitése elől. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Az államéletnek ezen eltévelyedéseit, t. ház, egész nagyságukban

Digitized by Google

és egész őszinteségükben csak akkor lehet a nemzet elé állitanunk, ha a bajnak okait kutatjuk és igazságaink csak akkor lesznek mindenkire nézve tiszteletet parancsolók, ha ezen okokat a történelem világánál felderitjük.

Nem lehet vita tárgya, t. képviselőház, az, hogy Magyarország politikai irányában a fordulat, a változás voltaképen 1875-ben, a fuzió alkalmával állott be. Ha Deák Ferencznek ténykedéseit vizsgáljuk, az ő cselekvéseinek rugóit keressük, azt találjuk, hogy Deák Ferencz 1867-ben ugyancsak bizalmatlan volt az osztrák politikának régi tradicziói iránt.

Kállay Lipót: Méltán!

Krasznay Ferencz: És azt látjuk, hogy intézményeiben keresve kereste a jövő önállóság utját és hogy ha valamikor történetiró igazat fog akarni adni, vagy igazolni fogja akarni a mai kort, akkor nem az 1867-iki intézményeket fogja a mai kor igazolásául felállitani, hanem inkább azt a tényt, a mely közelebb áll az igazsághoz: hogy 1875-ben akadt egy kormány, a mely szövetkezett az uralom fentartásának érdekében Magyarország egyik legrégibb — ha szabad ezt mondanom — legmegátalkodottabb irányával, a régi orthodox udvari politikával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez a szövetkezés, t. képviselőház, mennyire természetellenes volt és mik voltak a káros következményei, azt felesleges lenne innen karakterizálnom, ezekről a padokról, a honnan a hagyományos udvari politikának annyi klasszikus jellemzését hallottuk. Csak egyet akarok kiemelni és ez az, hogy ez a szövetkezés a lehető legtermészetellenesebb volt. Természetellenes azért, mert a müvelt világnak legmaradibb, legczopfosabb, legmegrögzöttebb politikai iránya mellé oda kötötték egy duzzadó, fiatal és erőteljes életre hivatott országnak a sorsát. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ennek a természetellenes szövetkezésnek szülötte a mai kormány és az a rendszer, a melyben most már negyedfél évtizede élünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a természetellenes szövetség szülte azt, t. ház, hogy azalatt, mig más nagy nemzetek társadalmi és gazdasági tusákban edzették meg erejüket és forrottak ki, azalatt mi, t. képviselőház, mint egy taposó malomban jártunk. És hogy a helyzet jellemzésére csak egyet emlitsek meg, a magyar törvényhozások évtizedeken keresztül idejük javát annak szentelték, hogy egy egész inproduktiv munkát, az Ausztriával való kiegyezéseket és a hadi költségvetéseket elintézhessék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igy állott a dolog, t. ház, és ugy állott szerepünk a világ előtt, mintha egyébre se volnánk hivatva, mint arra, hogy ezt a megrekedt és rozoga összmonarchiát valahogy kihuzzuk a sárból. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. képviselőház, más államok életében merülhetnek fel nagy eszmék. Egész világrendek változhatnak meg, megjelenhetnek a szocziálpolitika nagy kérdései; Ausztriában mindez nem idéz elő változást, Ausztria ül, mint egy középkori lovag a maga vasöltönyében, ül és rozsdásodik akkor, a mikor manapság mindenki kényelmes angol ruhában jár.

Azt látjuk, t. képviselőház, más alkotmányos monarchiákban, hogy habár az államfőknek a hatalmi köre tartalmilag nem igen változott, az állam főbb hatalmának gyakorlata sok tekintetben módosult. Módosult nemcsak a parlamentek ingerencziájával, hanem módosult az által, hogy azokat a kérdéseket, a melyeket a monarchikus államokban az államfők számára rezerváltaknak látunk, jelesül a hadügyi és külügyi kérdéseket a közvélemény számos megnyilvánulása, a sajtó és a tudomány is segitenek megoldani. Látjuk azt, hogy ezeket a kérdéseket, a hadügy és a külügy kérdéseit a közvélemény ezen nagy faktorai készitik elő és az uralkodók inkább azok végrehajtására vállalkoznak. De a hagyományos osztrák politikában ez egészen másképen megy, itt teljesen elzárkóznak a nyilvánosság friss levegőjétől, a közösügyi kormányzat féltékenyen őrzi titkait és a hadügyminiszterium bureauiban előkészitett kérdéseket ugy szólván zárt ajtók mögött tárgyalják.

De egyéb irányban is gyökeres változást látunk az államfők hatalmának gyakorlása tekintetében. Nem az uralom fentartását tekintik ma már kizárólagos czélnak és az alattvalókat nem pusztán kormányzottaknak, az uralkodók nem is maecenások egyszerüen többé, a kik elintézik a maguk feladatát azzal, hogy évi budgetjükbe felvesznek egy bizonyos összeget a hazai kultura fejlesztésére, hanem azt látjuk, hogy az uralkodók munkatársakká válnak a nemzeti kultura szolgálatában, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* élére állnak annak, s az egykor merev uralkodói hatalom valóságos produktiv erővé változik át a nemzeti kultura, a nemzeti haladás szolgálatában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mit látunk ezzel szemben a mi hazánkban? Bécsben még ma is az uralomnak változatlan módon és változatlan modorban való fentartása a czél. Itt még mindig a régi spanyol iskola járja, Ebenbürtigkeittal, udvari szabályokkal, családi házszabályokkal és hasonlókkal. Másutt, mint Németországban a közelmult napokban, büszkén hivatkozik az uralkodó arra, hogy a »hadsereg és a nép nálunk egy, a hadseregben testesül meg országunk történelme«. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Mit mondjunk Ausztria-Magyarországról, t. képviselőház, a hol a hadsereg tagjai 18 nemzetiségért és 18 nemzetért nem lelkesülhetnek, hanem lelkesülésüknek csak egy tárgya maradhat: a császárság. — Azt hiszem, t. képviselőház, nem vétek az igazság ellen, sőt az igazságot mondom ki, *(Halljuk!)* ha azt mondom, hogy Bécsben az összmonarchia ideájának

Digitized by Google

három fő oszlopot emeltek, és hogyha talán tényleg nem is igy következik be, de az értelme az, hogy valahányszor egy uj miniszteriumot neveznek ki, azt az utasitást adják: Csináljatok annyi rendészeti törvényt, a mennyi tetszik, beldolgaitokkal nem törődünk, de ne merjétek szentségtelen kezeitekkel megérinteni a monarchiának három főoszlopát: a hadügyet, a hadsereget és — sajnos, ide tartozik a harmadik is — az Ausztriával való gazdasági közösségnek megbonthatlan oszlopát, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Enélkül nem lehet miniszter senki!)* mert ugy hiszik, hogy a hadsereg és a diplomáczia az, a mely fentartja a dinasztiának az erejét és azt hiszik, hogy a gazdasági közösség az az oszlop, a mely fentartja a kedves Ausztria életét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Semmi sem természetesebb, t. képviselőház, mint hogy az a politikai irány, a mely ennek az udvari politikának a szolgálatába szegődött, kifelé a hazával szemben erős ellenkezésbe jutott. Az igaz, hogy logikailag is felmerül a kérdés, miért nem igyekezett 1875-ben Tisza kormánya inkább reábirni a hagyományos osztrák politikát arra, hogy ebből az ásatag konzervativ irányból engedjenek; de hát tudjuk, t. képviselőház, a történelemből, hogy az egész világ okul és halad, Ausztria azonban az okulást nem tartja szükségesnek. *(Ugy van! Ugy van! a a szélsőbaloldalon.)* Tisza Kálmán erre a nehéz munkára nem vállalkozott és kényelmesebbnek találta azt, hogy teljesen oda szegődjön az udvari politikához. Mi sem természetesebb, mint hogy az udvari politikához való ily szegődés erős hazugságokba sodorta a pártot. Korcsszülött lett a szövetkezés vége és a korcsszülöttnek a hibáit leplezni kell. Leplezték ugy, hogy felvették idehaza a haladás és szabadság eszméjének minden czimét, kisajátitották maguknak a liberalizmusnak, a demokrácziának jelszavait és más, a népnek tetszetős jelszavakat. Befelé, mondom, markirozniok kellett a szabadság eszméjét, és ez alatt legreakczionáriusabb iránynak, a legközépkoribb hadseregnek 25 év alatt milliárdokat szavaztak meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy lett, t. képviselőház, azután a liberálizmus egy czégér, a melyet kiakasztottak a kapuba, valahányszor szükség volt rá. Idebent azonban valósággal a hagyományos osztrák politika terpeszkedett, benyomult minden zugba, az állami és társadalmi életnek minden rejtekébe, rászállott, mint a köd, a magyar közéletre, bizonytalanná és sötétté tette a helyzetet és nehézzé, fojtóvá a lélekzetet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az első, a mi áldozatul esett ez udvari politikának, t. képviselőház, a közéletbeni szabadságnak az eszméje és ezzel együtt az egyéni szabadcselekvés becsülése. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Valósággal leforditották magyarra az egykori »gutgesinnt« jelzőt, azzal a különbséggel, hogy a magyarra forditott értelemben »gutgesinnt« egyén nem császári, hanem miniszteri és főispáni sablonok szerint él a felsőbbségnek kedves életet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Méltóztatnak talán emlékezni, hogy a pénzügyminiszter ur pár héttel ezelőtt expozéjában arról panaszkodott, hogy Magyarországon nincs egyéni kezdeményezés, hogy a gazdasági életben a gazdasági produkczionak azok a gyönge hajtásai, a melyeket az állam istápol, pl. az ipar, és némi erőt tisztán csak a kereskedelemben, az egyéni ügyesség kifejtésének, az egyéni erőnek a terén találunk. Csodálatos dolog, hogy a pénzügyminiszter ur igy panaszkodik. Hát nem önök idézték fel ezeket az állapotokat? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem önök foglalták le a nemzet intelligenciájának a javát közhivatalokra?

Nem akarok most, t. ház, arról a nagy államgazdasági hibáról beszélni, hogy a hivatalnoksereg Magyarország bevételeinek kerek egy ötöd részét emészti fel, — mert 183 millió van előirányozva a hivatalnokok számára, nem számitva a hadsereget; — arról a magángazdasági hibáról sem akarok most beszélni, hogy ez ország intelligenciájának körülbelül fele a maga legfőbb termelő képességét, intellektuális munkáját egyszerüen bérbeadja az államnak és más igazgatási közületeknek és ez által a lehető legrosszabb gazdasági rendszert követi, mert a bérleti rendszer, mint tudni méltóztatik, a legtökéletlenebb felhasználása az egyének értelmi erőinek, arról sem akarok beszélni, hogy Magyarországon méltóságos urakat produkáltak, mondjuk 300 frt havi fizetéssel *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* tehát olyan jövedelemmel, a mely mellett egy amerikai gyári munkás meg tud maradni egyszerü polgárnak: mondom, nem ezekre a ferdeségekre akarok én rámutatni, hanem azon tétel igazságára, a melynek igazolását más nemzeteknél látjuk: hogy a bürokrácia terjedése forditott arányban áll a közszabadság ideájának terjedésével. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Es arra akarok rámutatni, hogy ma már ott állunk Magyarországon, hogy az utolsó községi előljáró, a kinek sikerült hátát a községháza falához dörgölni, azt hiszi, hogy neki nincs szentebb hivatása, mint az államot támogatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk!)*

De lássuk, t. ház, az igazi alkotmányos életnek többi alapjait. *(Halljuk! Halljuk!)* Nézzük az önkormányzati testületek transzformácziót. Soha még egy intézményben a tartalmat oly óvatosan, a külsőnek, a maszknak oly kimélésével meg nem változtatták, mint a hogy ezt az önkormányzati testületekkel tették. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ma a czivilizált államok a maguk közigazgatását, belső rendjét a saját fölösleges erejükből és fölösleges munkájukból látják el, mi pedig milliókat költünk a

Digitized by Google

legegyszerübb rendészeti kérdések ellátására. Ott van azután a harmadik halott: maga a parlament, *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* a mely — azt hiszem, nem mondok ujat — megszünt az eszmék talaja, az eszmék megvalósításának a tere lenni. Egy unott felesleggé vált a parlament a kormány kezében; bizonyos czinizmus ül a lelkeken és ha egy-egy ideálisnak mondható ellenzéki fellendülésnek vagyunk tanui, odaát fanyar mosoly rá a felelet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Szóval, beállott a teljes meddőség, elapadtak a nemzeti akaraterőnek kutforrásai. A kormánynak semmi kontaktusa, érintkezése a néppel, akaratát, elhatározását a bűrókból meriti, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* künn az országban sivár a kép mindenütt. A falvak lakóinak nagy része, 10 millió lakos, még ma is a tudatlanságnak, a babonának sötétségében él és a vidéki kis városok, a melyek egykor virágzó helyi iparnak voltak központjai, nem egyebek, mint egy-egy hivatalnokseregnek táplálói. Oda juttatta ez a kormányzati rendszer az országot, hogy a polgárság legnagyobb részének lelki tartalmát ma egy inferioris, egy olyan érzület tölti el, a melyet csak a legkevésbbé czivilizált államoknál látunk, és ez a felekezeti viszály. Oda jutottunk, hogy milliók lelkét más tartalom nem tölti be, mint a felekezeti gyülölködés, elfelejtik, hogy egy hazának, egy származásnak, egy közös sorsnak részesei vagyunk. A Széll-kabinet kormányra jutása semmit sem változtatott ezen helyzeten. *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Hisz ő maga mondta, hogy nem!)* Igaz, hogy valaminek változni kellett, mert hiszen a Bánffy-féle erőszakosság után a methodusban más irányt kellett követni, különben az udvari politika felmondta volna a szolgálatot. A kormánynak uj feje az addigi rövid, darabos, nyers, érdes beszédek után sima, zengzetes frázisokat hallat. A t. volt nemzeti párt szintén meg lehet elégedve, ideákat ugyan nem hozott a jövevény és igy azoknak megvalósitását nem láthatjuk a pártkeretben....

Horánszky Nándor: Azt nem tudhatja!

Krasznay Ferencz: ... Hanem a szép és a sok szó kultusza, az meleg fogadtatásra talált.

A régi párt, az valóban erős önuralomnak és önfegyelmezettségnek adta tanujelét, jó arczot vágott a rossz játékhoz, és megmutatta, a mit a rosszak már régen elmondtak róla, hogy mindenre képes, még a jóra is. *(Tetszés a szélsöbaloldalon.)* Ma tehát az ellenzék ugy áll a kormánynyal, mint a görög atlétákkal szemben, a kik olajjal kenték be testüket, hogy a küzdelmet nehezitsék. De megméltóztatik engedni, ha e simaság nem fog engem visszatartani attól, hogy igazságos legyek.

Én ugy látom, hogy a liberálizmusnak egykor mindent eltakaró köpenyege ma már kilyukadt, elkopott, viseltessé vált és más körülmény is bekövetkezett a liberálizmus dolgában. *(Halljuk! Halljuk!)* A liberálizmus ma már minden intelligens embernek a szellemi gunyája, azzal már dicsekedni nem lehet, mert hiszen csak a négerek között dicsekszik valaki azzal, hogy ruhában jár. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsöbaloldalon.)* Szükség volt tehát valami egyébre. A helyett, hogy erős kezet kaptunk volna, eszméket és ideákat, foltozni kellett az állapotokat. E foltozásra nagyon alkalmasak voltak egyes jelszavak. Tudjuk, hogy a Széll-kabinetnek jelszavai vannak az állami életnek minden terén. A politikai életben a »jog, törvény és igazság«, a gazdasági életben »az összes termelési ágaknak egyensulya és egyenlő kielégitése«. Ha gorombán őszinte akarnék lenni, azt mondhatnám, hogy ez a miniszterium a közhelyeknek, a locus communisoknak minisztériuma. *(Mozgás jobbfelől.)* De sajnos, a magyar nép, a magyar nemzet annyira gyönge volt, hogy ezek a csillogó szavak elégségesek voltak elaltatására. Nagy eszmék után nem áhitozott a nemzet és igy megelégedett azzal, a mi beállott, hogy a t. miniszterelnök ur konczentrálta önmagában a kormánypártot, hogy ő valóságos extraktuma a liberálizmusnak, ugy, hogy elmondhatja magáról, hogy a szabadelvü-párt, az én vagyok.

Széll Kálmán miniszterelnök: Micsoda? *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Extractum! Kivonat!)* Most már értem. *(Derültség a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: Egy igen kedvencz közhelye a kormánynak az a további frázis, a melyet én, — méltóztassanak megengedni, — mindig bizonyos idegességgel hallok e képviselőházban, hogy: »a magyar állam kiépitése.«

Én azt mondom, t. ház, hogy ne az államot, ne azt a bálványt épitsük ki, a mely előtt már mindenki meghajolt, ne azt a molochot épitsük fel, a mely elnyel minden egyéni szabadságot és kezdeményezést, hanem épitsük ki azt az intézményt, a mely ma már az állami szoczializmus felé vezet, a mely ma már odáig fajul, hogy önczélnak kezdik tekinteni, pedig csak eszköze annak a czélnak, hogy a nemzet boldogulhasson. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Méltóztassék kiépiteni az egységes magyar nemzetet! *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon).*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt én is mondtam! *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: Állitsuk talpra azt a 12 millió földmivest és munkást, ... *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt én is mondottam! *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: ... mely a legszegényebb tudatlanságban tengődik. Adjanak a nemzetnek erőteljes iparos és kereskedő osztályt, a mely viszont megadja az egészséges demokráciát. Ha ezt megadták, akkor mondhatják, hogy épitettek. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Digitized by Google

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem frázis? *(Felkiáltások jobbfelől: De az!)*

Krasznay Ferencz: T. ház! Magyarországon annyi rendészeti törvényt hoztunk, hogy a nép — és ezt akkor látja az ember, ha érintkezik vele, a mint én érintkeztem alföldi kerületem népével hónapokon át — a közigazgatás szemében sajátságos valamivé vált; mert semmi más, mint kihágási objektum. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Több kihágást követhet el az a szegény ember egy nap a halászati, a borászati, a vadászati törvény ellen és Isten tudja hányféle más törvény ellen, mint a mennyi falatot egy nap lenyel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én azt látom, hogy a nép jólétének előmozditására semmiféle törvényt és kodifikációt nem találunk abban a vaskos törvénytárban. *(Mozgás jobbfelől.)*

A szocziálpolitikát is emlegetik gyakran, de ugy, hogy a szocziálpolitikát önök mindig a kisemberekkel, a munkásokkal kapcsolatban emlitik és erről mindig vállveregetve beszélnek; pedig a szocziálpolitika nem pusztán a munkásbajoknak enyhitésében áll. A szocziálpolitika alatt a nálunknál gyöngébb társadalmi érdekek lábra állitását és megerősitését kell érteni és igy a szocziálpolitika nem a muló bajoknak ideiglenes elháritásában áll, hanem az egy erőteljes gyógyszer és eljárás, a mely kiterjed a nemzet gyengéinek egészére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha méltóztatnak megengedni, áttérek a kormány politikájának egy másik gyümölcsére, a gazdasági állapotra. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A 67-es udvari politikának legszomorubb, legmegdöbbentőbb következményei a gazdasági téren következtek be. Nem fogok itéletemmel sietni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Mindenki tudja, hogy Magyarország 1867-ben ugyszólván teljesen mezőgazdasági ország volt, a minek az akkori szabad kereskedelmi rendszer kedvezett és igy az 1867-iki vámés kereskedelmi szövetséget per abszolutum nem mondhatjuk károsnak. A hiba abban volt, hogy ezzel is ugy bántak, mint egyéb 67-iki alkotással, megrögzitették, megkövesitették, az örök érvényüség és megdönthetetlenség bélyegét nyomták rá. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig az idők nagyon változtak, Európa államai — nem is szólva az amerikai Egyesült-Államokról — a szabad kereskedelem rendszeréről a gazdasági elzárkózás szisztémájára tértek át, a müvelt államok hatalmas gazdasági öntudatra ébredtek és erőteljes mozgalom indult meg abban az irányban, hogy a belfogyasztás minden czikkét hazai termelés fedezze. *(Halljuk! Halljuk! a szelsőbaloldalon.)* Rájöttek arra, hogy egy nemzet csak akkor képez egészet, ha önmagában gazdaságilag is egész. A gazdasági splendid isolation jött divatba. Egyszóval beütött a teljes protekczionalizmus. Az 1878-iki és 1882-iki vámtarifa, de leginkább az utóbbi, már ennek a protekczionalizmusnak szülöttje, sőt, lehet mondani, az 1882-iki vámtarifának már valóságos prohibitiv jellege van. A magyar mezőgazdaságnak természetesen ez nem használt. Annál jobban használt azonban az osztrák iparnak. Megteremtett Magyarországon egy uj adót, a melyet nem irnak az anyakönyvbe, de a mely sulyosabban nehezedik ránk számszerüleg is, — és ezt a kormánypártnak egy jeles tagja fejtette ki, — mint az összes fogyasztási adók, és ez az osztrák iparadó. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1878-iki és 1882-iki vámtarifa megdrágitott minden iparczikket Magyarországon annyival, mint a mennyi az egyes iparczikkekre kivetett vámtétel, vagyis, az internacionális piaczokhoz, a hol olcsóbban megszerezhetők e czikkek, nem fordulhatunk máskép, mint csakis ezen többlet megfizetésével. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez az osztrák iparadó adja magyarázatát az osztrák ipar fellendülésének, egyuttal az osztrák iparos osztály mai nagy gazdagságának.

Ez a védvámos rendszer aztán megvalósitotta József császár egykori álmát, a melyet ismerünk, és a melyben kimondta, hogy Magyarország maradjon nyerstermelő ország, éléskamara és a kedves Ausztria legyen az eltartott, gazdagodó iparos állam. Nem is volt szüksége az osztrák gyárosoknak, hogy magukat az internacionális verseny küzdelmeinek kitegyék. Másfél órányira Bécstől, megvolt biztos gyarmatuk oly fogyasztási képességgel, a mely évről-évre emelkedik. Nagyon természetes, hogy ez a gazdasági politika tetszett az udvarnak, és a magyar kormányoknak kötelességük volt ezt a magyar gazdasági politikát támogatni. Nem volt nehéz nekik, bevallhatjuk. Segitségükre jött egy elementum, a magyar népnek a gazdasági érdekek iránti indolenciája, a magyar népnek a generozitása, a melyet mindig megtalálnak nála, ha ezt a gyengéjüket érintik. Erre a generozitásra hivatkoztak a közelmultban is a kvóta-felemelésnél, mikor az a jelszó kapott lábra, hogy nem fogadunk el ajándékot. *(Igaz! Uyy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha feltámadt valamely okoskodó, azt a buzaáraknak a jelszavával nyomták el. Elhitették a magyar néppel, hogy a predestináczió szerint arra vagyunk teremtve, hogy gabonát termeljünk és hogy a világ összes államai átmehetnek az ipari produkczióra, e gazdasági teljességnek a szisztémájára, csak Magyarország van ettől megfosztva örökre. Magyarország maradt tehát nyerstermelő ország és ma, mikor a mezőgazdaságot is iparositani kell, ha boldogulni akarunk, az u. n. iparpártolási akczióval akarják kielégiteni azt a természetes szükségletet, melyet a nemzet ipar létesitésére táplál. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Eltekintve attól, hogy az iparpártolási akczió ma eredményre nem vezethet, mert hiszen minden gyengébbet, a darwinizmus elmélete szerint, elnyom az erősebb, Ausztriában azt a szemrehányást idézte elő ez a politika, hogy mi nem vagyunk hűek a szerződéshez, hogy mi megszegjük a szerződés azon részét, hogy Magyar-

Digitized by Google

országnak csak mezőgazdasági országnak szabad maradnia, mert mi lemondtunk arról, hogy valaha ipart alkossunk. A vergődésnek, a bizonytalanságnak ezen stádiumában következett be a német vámjavaslat. Valóban el kell ismerni, hogy egy hatalmas, öntudatos, tiszteletkeltő megnyilatkozása ez a német nemzet egységének. Valósággal egységét akarja betetőzni Németország 30 év elmultával gazdaságilag; azt az egységet, melyet 30 évvel ezelőtt politikailag megcsinált. Nem lehet azt mondani a német vámjavaslatról, hogy valami nagy szocziálpolitikai intézkedés, mert a milliónak, a nagy fogyasztóknak nem használ; de egy erős, nemzetfentartó erő nyilvánul meg benne. Nekünk a német önbizalomnak, a német erőnek ez a megnyilvánulása, habár pillanatnyilag káros is, azért kellett volna, hogy legalább okulásunkra szolgáljon. Okulnunk kellett volna és belátnunk, hogy ma már a német vámjavaslat által teremtett helyzetben nem lehet más szisztémára áttérni, mint a szabad kéznek gazdasági politikájára. A német vámjavaslat ugyszólván egy magasabb rendü gazdasági életnek nyitja meg korszakát a nemzetek gazdasági életében, egy magasabb rendü életnek, mely önmagában él és önmagának egész. De mi, t. ház, micsoda konzekvenciákat vontunk le a német vámjavaslat megjelenéséből? Ha meg méltóztatnak engedni, kitérek röviden a mai gazdasági helyzet törvényes állapotának megállapitására. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1899: XXX. t.-cz. azt mondja, hogy a külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő, mely mindkét állam gazdasági és ipari érdekeit megvédi.

Nem arról akarok beszélni, hogy ezzel a szakaszszal a törvényhozás két irányban vétkezett. Először vétkezett azzal, hogy a mezőgazdasági és ipar érdekeinek megvédését tüzi ki feladatul, arról azonban nem beszél, hogy a fogyasztók érdekeiről is gondoskodni kell. Arról sem akarok most beszélni, hogy tulajdonképen az idézett törvényszakasz egy képtelen feladatot adott fel a törvényhozásnak, mert egy tarifával egyaránt megvédeni ezt a két érdeket abszolute nem lehet: ezen csak külön tarifa segithet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A törvénynek első szakasza természetesen abban a feltevésben tartja fenn Ausztriával a közösséget, ha a viszonosság helyzete fennáll. Ma tehát az egész vámközösségi helyzetnek nem egy Ausztriában is meghozott törvény, hanem egy Ausztriában létező vagy nem létező tényleges állapot adja meg az alapot; már pedig a tényleges állapotok ugyancsak változásnak vannak kitéve. 24 óra alatt minden megváltozik; ki tudja azt, hogy Ausztriában egy meggondolatlan intézkedés nem-e sérti meg, ha nem is szünteti meg a viszonosságot? Kérdem a kormányt, el van-e készülve erre az eshetőségre? *(Halljuk! Halljuk!)* Elkészitette-e az önálló magyar vámtarifa tervezetét? Közzétette-e, megvitatta-e, kitette-e a közvélemény nyilt piaczára, mint Németországban három évvel életbeléptetése előtt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Megtette-e ezt, hogy a gazdasági élet a szerint berendezkedhessék jó előre, a mint épen Hieronymi t. képviselőtársam minap egy felolvasásában előadta, Németország ugy csinálta meg a vámtarifát, hogy tojásbevitelünket, mely körülbelül 70 millió koronára rug, feleslegessé tegye, hogy három év alatt Németország megszaporithassa a tyukjait annyira, hogy mire a vámtarifa életbelép, elég tojást tojjanak neki! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Kérdem, elkészitette-e a t. kormány az önálló magyar vámszolgálati szabályzatot? Megtette-e azt a százféle intézkedést, mely szükséges ahhoz, hogy alkalomadtán egy gombnyomással felállitható legyen a magyar önálló vámterület? Én ugy tudom és az egész ország ugy tudja, hogy egy lépést sem tett ebben az irányban, hogy egy jottányit sem intézkedett. Azt kérdem, megfér-e ez azzal a gondossággal, — mert én csak egy argumentumot hallottam Ballagi t. képviselőtársamtól, a ki azt mondta, »nem valószinü, hogy Ausztria megsértse a viszonosságot«, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megsértette régen!)* — mondom, megfér-e ez azzal a gondossággal, mely gondosság azt kivánja, hogy minden eshetőséggel szemben készen álljunk? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Keserü lélekkel adhatjuk meg a feleletet, hogy az önálló vámterület kérdése előkészitve nincs, s a kormány épugy vesztegel, mint vesztegelt az 1899-iki törvény megalkotásának idejében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig a német vámjavaslat alaposan megváltoztatta a helyzetet. Teljesen tájékozatlanok vagyunk ugyan az iránt, vajjon abban a közös vámtarifában, mely fölött egyezkedési tárgyalásokat folytattak, azután megrekedtek, milyen tételekről van szó? Alkutételek lesznek-e azok vagy olyanok, a melyek hatályosulásához a kormány feltétlenül ragaszkodik? A fölmondás kérdéséről sincs semmiféle tájékozásunk. Szóval a legfőbb kérdésekben teljes homályban vagyunk. Csak egy pár ujságczikkből merithetünk tudomást és ezekből a forrásokból rajzolhatjuk meg a helyzetet, a mely körülbelül a következő lesz. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyar részről a kormány mellé állnak a nagybirtokosok és követelik, hogy a mezőgazdasági termékek hatályos védvámmal protegáltattassanak; kivánni fogják az 1882-iki tarifának a felemelését. Viszont Ausztriában a kormány mellé állnak az osztrák gyárosok és követelni fogják, hogy az iparczikkek vámjait emeljék fel. Előáll tehát az a helyzet, hogy az ipari védvámok mindenekelőtt fel fogják szabaditani az osztrák gyárosokat minden egyéb ország konkurrenciájától. Egyenesen és véglegesen monopoliumot fogunk tehát adni az osztrák gyárosoknak. A fejletlen magyar ipart ez nagyon természetesen még inkább

Digitized by Google

tönkre fogja tenni és az a néhány iparág, a melyben ma exportálni képesek voltunk valamit, Magyarországon szintén nem fog boldogulni, mert ha ki akarjuk vinni, odakint már retorzióra találunk, a mi következménye a védvámi elzárkózottságnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az országnak egyetemét, a fogyasztóközönséget pedig, legjobban fogja terhelni a vámtarifa, mert a nélkül, hogy az osztrák iparosoknak iparukat tökéletesiteni kellene, biztos fogyasztókká válnánk és maradnánk. Viszont a mezőgazdasági vámok felemelése sem használna, mert mindenekelőtt megdrágitaná a kenyeret és az élelmi czikket. De ha figyelembe veszszük különösen azt, hogy Magyarországon a kis mezőgazda maga többnyire oly mértékben fogyasztó, mint a milyen mértékben termelő, és jövedelmének esetleg megmaradó többletén szintén csak osztrák iparczikket vesz és igy elmondhatom, hogy a mezőgazdasági vámoknak felemelése e legszükségesebb fogyasztási czikkeket fogja megdrágitani és igy a fizikai élet fentartását is nehezebbé teszi Magyarországon, a melyet a jól kereső osztrák iparos talán el bir viselni, de a szegény magyar kereső munkás nem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen igazságok után és mert nem akarom a t. ház türelmét hosszasan igénybe venni, elhagyom fejtegetéseimnek egy részét és rátérek arra, a mi lényeges. *(Halljuk! Halljuk!)* A bizonytalanságnak ebben a világában mit látunk? Azt, hogy felvonulnak sorra a kormánypárt közgazdái, megszólalnak a hamis hangu siposok *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* és igazolják a Bécsben kiadott jelszót: a voluntas imperatorist, a közös vámterületnek a boldogitó mivoltát. Be nem vallják ugyan és azt mondják, igazságokat keresnek ők is, de reánk azt a benyomást teszik, a mit Madách mond az Ember tragédiájában az ördögről, hogy az ördög is jogczimeket idéz. . . . . Tehát felvonulnak sorra a kegyelmes és nem kegyelmes közgazdák és kitárják a maguk igazságait annyira, hogy a t. többség ujévi szónoka *(Halljuk! Halljuk!)* minden diplomatikus szabály ellenére egyenesen kijelentette, hogy a többség a közös vámterületet kivánja. Ez körülbelül olyan, mint hogyha a szerződő fél nagylelküen azt mondja egy másiknak: aláirom ezt a szerződést, ámbár nem tudom, mi van benne; de meg vagyok győződve, hogy az ránk előnyös. *(Mozgás jobbfelől.)*

Mialatt a parlament vakácziózott, megjelent egy czikk »Az általános vámtarifa és kiegyezés« czimen. Meg méltóztatnak engedni: szükségesnek tartom, hogy egy pár mondatot felolvassak belőle azért, hogy dedukcióim teljesek legyenek. *(Halljuk! Halljuk!)* A közgazdasági politika terén meddő maradt a nemzet. Nem szült arra vezéreket. A kik talán vezetni hivatottak és képesek lettek volna, a kiket tudomásuk és belátásuk e nemzet jövőjére nézve döntő szerepre jelölt volna ki, azokat nem ismerte fel a nemzet és nem követte. — Ezek mi voltunk! — A kik pedig vezették tényleg, azok a nemzet közgazdasági érdekeit legkevésbbé értették, azok az ország anyagi fejlődésének feltételeit alku tárgyává tették, — erős vádak, — és feláldozták egyéb, részben valódi, nagyobb részben pedig csak képzelt politikai előnyökért.

Ebben a czikkben az foglaltatik tehát, hogy politikai előnyökért a többség feláldozta az ország gazdaságát. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Itt van még egy további passzus *(olvassa)*: »Az államhatalom intencziói feltétlenül érvényesülnek.« Ez a teljes abszolutizmus a gazdasági élet terén, proklamálása az abszolutizmusnak . . .

Bartha Miklós: Ki irta?

Krasznay Ferencz: Az ize ellenzéki, de tolla kormánypárti . . . *(olvassa)*: »de a hivatalos okoskodásnak, indokolásnak és szinezésnek hol van a czáfolata?«

Azután — és ez talán a leglényegesebb, — ezt irja *(olvassa:)* »Az általános vámtarifától csak az önálló vámterület mellett szabadulhatna meg Magyarország. Nem félteném az országot egy perczig sem, nem félteném sem az általános vámtarifától, sem a gazdasági kihasználás egyéb esélyeitől, ha némi reményem volna arra, hogy a nemzetben van elegendő erély, vezéreiben kellő eltökéltség, a vámterületi különválás megvalósitásához, mihelyt erre szüksége lesz az országnak. Megvallom nyiltan, hogy ez eltökéltséget nem látom, hanem látom annak az ellenkezőjét, az eltökéltséget, a gazdasági közösségnek majdnem feltétlen fentartására. A legnagyobb baj nem az, hogy én ezt igy tudom, sőt az nem is volna baj, ha a valóságnak nem felelne meg, hanem az a baj, hogy ezt Ausztriában is igy tudják és látják.« *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Ezt a czikket Enyedy Lukács képviselő ur irta. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ennek a czikknek kettős a jelentősége. Az egyik jelentősége az, hogy egy kiváló közgazdasági férfiu az ország tönkremenetelét és az országnak gazdasági kihasználását okozati összefüggésbe állitja a kormánynak cselekvésével. Lényegesen fokozza azonban ennek a czikknek jelentőségét az, hogy ez a közgazdasági férfiu ezt a kormányt támogatja. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Már bocsánatot kérek, nem lehet elvenni — és ezt bevallom — egy pártnak sem azt a jogát, hogy maga állapitsa meg azt, mit tekint pártkérdésnek, mit nem? De vannak a politikai ethikának bizonyos szabályai és én azt hiszem, hogy azt mondani, hogy ennek a kormánynak gazdasági politikája rossz, annyira rossz, hogy romlásba dönti az országot, hogy azt kiszolgáltatja Ausztriának és ugyanakkor ezt a kormányt támogatni: bocsánatot kérek, ez legalább is — enyhén szólva — egy kis politikai czinizmus. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzetnek józan érzéke, a nemzetnek common sense méltán ütközhetik meg azon, hogy sokan a kormánypártról azok

Digitized by Google

közül, a kik az önálló vámterületnek hangoztatásával nyerték el választójuknak bizalmát, nem viselkednek, — hogy enyhén szóljak, — konzekvensen, mert egy elv mellett helyt állani nem azt jelenti, hogy hallgassunk, hanem azt, hogy kiálljunk és cselekedjünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És azok a t. képviselőtársaim, a kik az önálló vámterület programmjával választatták meg magukat, csak akkor tesznek eleget kötelességüknek és választóik jóhiszemüségét csak akkor elégitik ki, ha nyiltan beállanak azok sorába, a kik az önálló vámterületnek nemcsak hangoztatását, hanem becsületes megvalósitását kivánják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én azt hiszem, nem tesznek eleget saját lelkiismeretük követelményeinek és választóik jóhiszemüségének, ha majd akkor, midőn az önálló vámterület kérdésében szavazni kell, hiányozni fognak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak kortes-czélra használták az önálló vámterületet! Zaj. Elnök csenget.)*

Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy az önálló vámterületnek kérdése ma már tulemelkedett a pártok keretén. Átment az igazságok régióiba, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem pártkérdés ma már, hanem valóságos nemzeti közakarat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közakarattá vált a nemzet intelligenciájánál tudatosan, meggyőződésből, és közakarattá vált a kevésbbé müveltéknél életfentartási ösztönből. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Átment már a köztudatba, t. képviselőház, hogy nekünk szükségünk van az önálló vámterületre,...

Barta Ödön: Életkérdés!

Krasznay Ferencz: ...nemcsak azért, hogy nyerstermékeinket értékesithessük, hanem azért is, hogy nyerstermékeinknek intenziv belfogyasztást teremtsünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Elkerülhetetlenül szükséges egy erőteljes ipar, hogy azzal a magyar kulturának előhaladását biztositsuk; mert az ipar maga a kultura. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Szükségünk van a hazai iparra a nemzet gazdasági teljességéhez, mert az egész nemzet gazdasági exisztencziáját az időjárástól függővé tenni többé nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szükségünk van nemzeti iparra a munka tiszteletének megvalósitása érdekében, az igaz demokráczia érdekében, a mely a munkában fekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A gazdasági önállóság eszméje ma már, t. képviselőház, uralja az egész nemzetet. Azt hiszem, ha valamikor, ugy ma kell a nemzet minden igaz barátjának a törvényes agitáczió minden eszközét kezébe vennie, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy bevigyék a nemzet hazafias közgondolkozásába a gazdasági önállóság eszméjét s akkor azt, a mi után tegnap áhitozott egy kormánypárti képviselőtársam: Nosz Gyula képviselő ur, a nemzeti ideált, a nemzeti eszményt, a mely mindnyájunkat egyesitsen, ebben meg fogjuk találni. Ezt adják meg a magyar nemzetnek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Buzditsuk a magyar nemzetet, t. képviselőház, egy olyan erőteljes ellentállásra, mint a minőt az amerikai szabadságharcz kitörése előtt az amerikaiaknál láttunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor az anyaország teára és más beviteli czikkekre vámot vetett ki, akkor az amerikai polgárok Franklinnak buzditására valóságos szerződéseket, az u. n. non consumption agreement-eket kötöttek egymással; egész államok szerződtek arra, hogy ők külföldről és különösen az anyaországból semmit sem hoznak be. Ezek a formális szerződések annyira hatályosoknak bizonyultak, t. képviselőház, hogy Franklin a következőket irja *(olvassa:)* »Szeretném, ha Anglia nem vonná vissza azt a gyülöletes vámtörvényt, mert a mellett, hogy itthon takarékosságot és szorgalmat hozott be, a hazai ipar megteremtését mozditja elő«. Azt mondja továbbá Franklin egy másik levelében *(olvassa:)* »Meg vagyok győződve, hogy egy igazi amerikai, ha teát iszik és meggondolja, hogy minden csészével hozzájárul elleneseinek és üldözőinek adójához, fulladozni kezdene attól és nem találna elég czukrot ahhoz, hogy az utálatos italt lenyelhetővé tegye.«

Csak egyedül az által, t. képviselőház, hogy a tea-ivásról lemondtak, olyan állapotot idéztek elő, hogy a hires kelet-indiai társaság, mely négy millió font összehalmozott árut tartott a raktáron és nem volt képes azt eladni, majdnem a tönk szélére jutott.

Igy kellene eljárni a kartellbe szövetkezett osztrák iparral is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E köré az eszme köré kellene tömöriteni a már szunnyadó nemzeti közérzületet és akkor egyesülnénk mindnyájan a magyar gazdasági renaissance szolgálatában. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Végezetül engedje meg a t. képviselőház, hogy még egy czitátumot hozzak fel, a mely — sohasem idézek az ellenzéktől — a mint méltóztatnak látni, szintén a kormánypártról származik. A kormánypárt egyik illusztris tagja, Horánszky Nándor képviselő ur, *(Nagy mozgás.)* az 1898-iki budgetvita alkalmával tartott nagy beszédét ezzel végezte *(Nagy zaj. Olvassa:)*

»Ha mindezeknél fogva figyelembe veszem, hogy kasszakészleteink is a végsőig kihasználtak minden forrást, ha továbbá figyelembe veszem azt a nagyfoku eladósodást, melyben az állam, a községek és a társadalom elmerülve van, s ha figyelembe veszem, hogy reformigényeink nemcsak hogy kielégitve nincsenek, de azoknak még mindig csak előtte állunk, holott mindezekkel szemben az egyensuly komolyan veszélyeztetve van: akkor nem hiányzik egyéb, mint egy rossz

Digitized by Google

közgazdasági kiegyezés, és egy quótaemelés, hogy elérjen az állam oda, a hol azután a lehető legkomolyabb anyagi bonyodalmak fognak bekövetkezni. Pedig ugy vagyok meggyőződve, hogy ez az ország sok politikai válságot kiállott és kiállhat, de ha anyagi és gazdasági erői, teherviselési képessége, kötelezettségeinek teljesitése terén fog majd a bonyodalom előállani, akkor azután az ország feje felett oly sulyos veszélyek fognak összetornyosulni, a melyekkel katasztrófa nélkül megküzdeni alighanem a lehetetlenségek közé fog tartozni.«

Nos, t. képviselőház, az a képviselő ur, a ki ezeket mondta, most ott ül a kormánypárton. Azóta keresztülvitték a quótaemelést és azon az uton vagyunk, hogy rossz gazdasági kiegyezést csináljunk. Enyedy Lukács képviselő ur szintén ott ül a kormánypárton. Ő kimutatta, hogy az ország anyagi tönkremenetelének az ország vezető férfiai, tehát az ő vezetőinek erélytelensége, tehetetlensége az oka. Egyikük bebizonyitotta az ország pénzügyi bukását, a másik bebizonyitotta gazdasági tönkremenetelét és mégis mindketten odaát ülnek a kormánypárton. Ez engem arról győz meg, t. képviselőház, hogy önök odaát nem elveket és igazságot képviselnek, hanem a hatalmat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én pedig a hatalmuk fentartására semmiféle költségvetést nem vagyok hajlandó megszavazni. *(Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Nyegre László jegyző: Gr. Zselénszky Róbert!

Gr. Zselénszky Róbert: T. ház! A midőn a budget általános tárgyalása alkalmával szót emelek, teszem ezt azért, mert küszöbén állunk az Ausztriával és a többi kereskedelmileg reánk legfontosabb és mérvadóbb külföldi államokkal kötendő vám- és kereskedelmi szerződéseknek és ezeknek sikeresebb, vagy kevésbbé sikeres megoldásától fog függeni, hogy iparunk vagy kereskedelmünk, és főleg mezőgazdaságunk milyen jólétnek fognak örvendeni a kereskedelmi szerződéseket követő időben.

Ausztria-Magyarország, a mint már számtalanszor kimutattam, hivatkozva a hivatalos statisztikai adatokra, már jó ideje *(Zaj. Elnök csenget.)* nem termel annyi gabonát, mint a mennyit fogyaszt, kiváltképen 1894. óta és ennek következtében tetemes importra szorul. Ebből kifolyólag, ha vámközösségben megmaradunk, a magyar és osztrák kormányoktól fog függeni, hogy milyen áron keljenek mezőgazdasági terményeink, különösen pedig milyen legyen gabonánk ára. Ha megmaradunk a jelenlegi 1.50 koronás buza és rozs, 1.20 koronás zab, 0.50 koronás tengeri határ kedvezményes vámok mellett, akkor, ezentul is a jelenlegi konjunktúrákat véve alapul, 4.50 koronával lesz olcsóbb a buzának, 3.50 koronával a rozsnak, 2.80 koronával a zabnak és 2.50 koronával a tengerinek az ára, mint a hogyan kelnek ezen czikkek azon nyugati szomszédainknál, a kik mezőgazdasági terményeinket kellő vámvédelemben részesitik. Ha azonban olyan vámtételeket törvényesitünk, mint a milyenek el vannak fogadva nyugati szomszédainknál, akkor a gabonának az ára nálunk époly magas kell, hogy legyen, mint a minő magasan áll emlitett szomszédainknál. Hogy new-yorki 7.75 forintos buzaárak mellett nálunk a buza 8 vagy 10 frt 25 krajczár legyen, az tisztán attól fog függni, hogy milyen tételeket fogunk beiktatni autonom vámtarifánkba; hogy, egyforma konjunkturák mellett, nálunk a rozs ára 7 frt, vagy 9 frt 25 krajczár legyen, a zab ára 5.60 vagy 7 frt, a tengeri ára 5 frt 25 kr. vagy 6 frt 50 kr. legyen, az is tisztán attól fog függni, hogy megmaradunk-e jelenlegi vámtételeink mellett, vagy elfogadjuk-e azokat, a melyeket beható tanulmányozás után az »Országos magyar gazdasági egyesület« közzététetett azon munkában, a melyet közzétett leendő vám- és kereskedelmi szerződéseinkről. A mint mindenki tudja, a vámtételek hatását kijátszani képes elsősorban az őrlési kedvezmény, másodsorban a fedezetlen határidőüzleti játék, továbbá szabad raktárak és egyéb efféle kedvezmények. Azért küzdöttem egyre ezek ellen és tenni fogom ezt ezentul is. *(Helyeslés a középen és a néppárton.)* Ha egyes vámok magasaknak bizonyulnak, szállitsuk le azokat nyiltan, de ne játszuk ki azokat azzal, hogy bizonyos egyéneknek, czégeknek a vámok kijátszásának a privilégiumát adjuk meg. *(Helyeslés.)* Ilyen természetü szabadalom volt az őrlési kedvezmény, a mely addig, mig törvényes volt és főképen 1894 óta, mióta megszüntünk gabnafélékből export területet képezni, óriási károkat okozott a magyar mezőgazdaságnak. 1894. április 25-én felszólaltam itt e házban azon alkalommal, midőn a Romániával kötött vám- és kereskedelmi szerződés beczikkelyezése volt napirenden. Akkoriban ráutaltam arra, hogy ezen kereskedelmi szerződés milyen hátrányos a magyar mezőgazdaságra és mivel nem láttam lehetőségét annak, hogy az a kereskedelmi szerződés megváltoztassék, kértem a magyar gazdának kárpótlásul az őrlési kedvezmény megszüntetését. 7 évvel ezen felszólalásom után végre az őrlési kedvezmény megszüntettetett. Hogy minő haszon eredt ebből nemcsak a gazdára, de magára a malom-iparra is, azt az azóta történtek fényesen bebizonyitották. Először visszaszerezték a majdnem kizárólag magyar buzát őrlő vidéki malmok versenyképességüket a budapesti malmokkal, *(Ugy van! a középen.)* a melyek egyre több külföldi buzát kevertek a magyar buzához, *(Ugy van! a középen.)* másodszor lisztkivitelünk nem csökkent, de még emelkedett is. Mig ugyanis 1899-ben, vagyis az őrlési kedvezmény utolsó évében Magyarország lisztkivitele kitett, vagyis az őrlési kedvezmény utolsó évében Magyarország lisztkivitele 5,669.821 mm.-át tett ki,

Digitized by Google

addig 1900-ban, vagyis az őrlési kedvezmény utáni első évben Magyarország lisztkivitele 6,862.292 mm.-ára emelkedett, tehát az emelkedés kerekszámban 1,200.000 mm. Hogy ez az emelkedés nem idegen konjunkturáknak köszönhető, azt legjobban bizonyitja az, hogy ez az emelkedés, daczára a rossz termésnek, az idén is fentartotta magát. Ugyanis Magyarország az elmult év tizenegy első hónapjában 6,574.856 mm. lisztet vitt ki a külföldre.

Harmadszor: Szerbia és Románia buzabevitele Magyarországba erősen megcsappant. Ugyanis mig 1899-ben, az őrlési kedvezmény utolsó évében a szerb és román buzaimport Magyarországba 1,566.190 mm.-át tett ki; addig 1900-ban, az őrlési kedvezmény utáni első évben ez az import 159.417 mm.-ára csappant meg, tehát a buzaimport kerekszámban 1,400.000 mm.-ával csökkent. Hogy ez is állandó jelenség és nem egy véletlen, azt bizonyitja az, hogy az 1901. év tizenegy első hónapjában importunk megint csak 190.186 mm.-ára rugott. Ebből kifolyólag a magyar liszt minősége és ezzel együtt az ára, a kereslete is emelkedett.

Negyedszer: Egy idő óta a vám teljes mértékben hat, és buzaáraink jelenleg megfelelnek az amerikai buzaáraknak, hozzáadva a vámot, a tengeri fuvardijat, a vasuti fuvardijat és egyéb kisebb költségeket.

Ezen adatokhoz, véleményem szerint, fölösleges minden kommentár, mert ezek fényesebben bizonyitanak legsikeresebb okoskodásnál. *(Helyeslés a középen és a baloldalon.)*

A fedezetlen határidőüzleti játék elleni küzdelmem szintén évekre nyul vissza, és ha szükségesnek tartom ez alkalommal e játékra visszatérni, ezt azért teszem, mert ez is egy oly faktor, a melylyel a vámok kijátszhatók és ki is játszatnak. Nem szándékozom természetesen ezuttal a fedezetlen határidőüzleti játék theoriájával a t. ház idejét igénybe venni és untatni. Annyiszor foglalkoztam már irásban és szóval ezzel a kérdéssel, hogy talán utalhatok azokra, a miket e kérdésben eddig mondottam. Csak azt kivánom megemliteni, hogy a valódi kereskedelemnek és a valódi iparnak semmi köze sincs a fedezetlen határidőüzleti játékhoz; *(Élénk helyeslés a középen és a baloldalon.)* annyira nincs köze hozzá, hogy folytonosan óvást emel a fedezetlen határidőüzleti játék ellen. Hivatkozhatom pl. arra a gyülésre, a melyet a délmagyarországi kereskedők az 1899-dik évi április havában Aradon tartottak és a melyen egyhangulag a fedezetlen határidőüzleti játék ellen nyilatkoztak, kérve a kereskedelemügyi miniszter urat, sziveskednék egy ankétet összehivni, a melyen nemcsak a budapesti érdekeltek, de a vidéki érdekeltek is képviselve legyenek. Hivatkozhatom arra a gyülésre, a melyet egy héttel ezután a délmagyarországi malomtulajdonosok és nagyszeszgyárosok tartottak, és a melyen a fedezetlen határidőüzleti játék határozott megtiltását kérték. Hivatkozhatom azon számtalan feliratra, a melyeket az angol, a német, a franczia ipari és kereskedelmi kamarák az illető kormányokhoz intéztek, a melyekben szintén egyre kérik a fedezetlen határidőüzleti játék megtiltását, kimutatva, hogy az mennyire károsan hat az iparra és kereskedelemre. Hivatkozhatom végtére arra a nagy mozgalomra, a melyet az északfrancziaországi gyapjugyárosok és kereskedők inditottak a mult évben és a melyből kifolyólag egy szövetséget alakitottak, a melynek czélja a gyapjufélgyártmányokban lábrakapott fedezetlen határidőüzleti játék ellen állást foglalni.

Ezek egy kérvényt intéztek a franczia kereskedelemügyi miniszterhez, a mely tárgyaltatni is fog, mihelyt az uj választások után a franczia országgyülés össze fog ülni. Csak röviden meg akarom mutatni, hogy miként hat a fedezetlen határidőüzlet a vámkijátszás körül. 1879-ben hozták be Németországban a 3 márkás buzavámokat. Józanul mindenki azt hihette, hogy a vámok törvényesitésének napjától fogva a buza ára Németországban 3 márkával emelkedni fog, miután Németország távolról sem termel annyi buzát, mint a mennyit elfogyaszt és ennek következtében tetemes importra szorul. Az arbitrageurök, azaz azok a gabonakereskedők, a kik nemcsak effektiv buzában kereskednek, hanem a kiknek főczélja papirosbuzával látni el a játszani vágyó nagyközönséget, nagyon sok papiros-buzát bocsátottak ki, a melyet a tőzsdék szolgálatában álló lapok által félrevezetett és a játék sikerében bizó nagyközönség mohón megvett. Mikor ütött azután az elszámolás órája, oly gyenge kezek tartották Németországban a papiros-buzát, hogy a buza ára aránylag olcsóbban kelt a vám behozatala után, mint a hogyan kelt volt a vám behozatala előtt.

1885-ben is ugyanez történt Németországban, mikor a vámokat 3 márkáról 5 márkára emelték. Természetesen azok a nemzetgazdák, a kik vakok a tőzsdén folyó játék iránt, azt következtették ebből, hogy ime sokszor illuzórius a buza árának emelését vámokkal megkisérleni, mert a buzavámok csak részben hatnak. Igenis nem hatnak, hogyha egyidejüleg a vám behozatalával meg nem szüntetjük a többi zavarólag ható faktorokkal együtt a fedezetlen határidőüzleti játékot is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A végleges indok a fedezetlen határidőüzlet megtiltásával járó német tőzsde-törvényhez a berlini Kohn, Rosenberg és Heumann czégek féktelen buzaeladása és bukása volt. Nemrég nálunk is egy arbitrageur a budapesti tőzsdén eladott 180.000 mm. buzát, 33.000 mm. rozsot, 44.000 mm. tengerit és 44.000 mm. zabot, és miután emelkedő volt az irányzat, a mi ritkán szokott megtörténni, mióta internacionálissá vált a fedezetlen határidőüzlet: fizetési zavarokba jutott. Közvéleményünk, ugy látszik, nehezebben ébreszthető fel lethargiájá-

Digitized by Google

ból, mint a német közvélemény. De egyre közeledik hozzánk nyugatról a reform szele, és hiszem, hogy az előbb-utóbb a mi tőzsdénk fülledt levegőjét is fel fogja frissiteni.

A nemzetek közgazdasági életének folyamata a kriziseknek és a jólétnek hullámzásából áll. Egy darab ideig a termelés csekélyebb a fogyasztásnál, ez alatt uralkodik a jólét, mikor pedig a termelés tulhaladja a fogyasztást, beáll a krizis, a nélkülözés. Egy egészséges közgazdasági, kereskedelmi politika azon kell, hogy legyen, hogy minél tovább tartson az emelkedő korszak és minél tovább halasztassék ezzel a krizis bekövetkezése. E czél elérése szempontjából mihelyt egy ipari ág, egy mezőgazdasági termék meghonosult, ne buzditsa az állam támogatásával a termelés fokozását, mert ezzel csak a tultermelést idézi elő, a krizist érleli meg; hanem azon legyen, hogy egy egészséges közgazdasági politika révén az ország vásárló képességét emelje, hogy az országban el nem helyezhető terményeink számára a külföld piaczait egyengesse. *(Helyeslés.)* Maga az állam pedig nagyobbmérvü befektetéseket lehetőleg csak akkor tegyen, midőn egy krizis után az állampolgárok tartózkodnak minden befektetéstől. Mikor azonban a pénz kapható mindenre, bőség uralkodik mindenütt, legyen óvatos az állam befektetéseinél, hogy legyen majd mit befektetnie, midőn beállanak a sovány esztendők.

Miután jelenleg fontosabb kérdés nincs annál, hogy minő vám- és kereskedelmi szerződéseket kössünk Ausztriával és a külfölddel, engedjék meg a t. uraim, hogy e kérdéssel is foglalkozzam. Remélem, hogy azok, a kik autonom vámtarifáink szerkesztésén fáradoznak, lomtárba helyezték szabad kereskedelmi hajlamaikat. Semmi kifogásom nem volna a szabad kereskedelem ellen, ha az keresztülvihető volna, hogy minden mérvadó állam őszintén és igazán szabad kereskedelmi politikát üzzön. A mint azonban egy mérvadó állam a védvám terére lép át, azonnal gazdagodni kezd azon államok rovására, a kik a szabad kereskedelem mellett megmaradnak. Igy gyarapszanak jelenleg az erősen védvámos Amerika és Németország a szabad kereskedelem mellett megmaradt Anglia rovására.

Ausztria-Magyarország sohasem üzött ugyan szabad kereskedelmi politikát, mert igen magas ipari védvámok, sok kikészitési eljárás, számtalan kiviteli praemium és a monopoliumok sokfélesége a szabad kereskedelemmel semmiképen sem egyeztethető tények. De tény, hogy félhivatalos nemzetgazdáink mégis applikálhassák a szabad kereskedelem jelszót, majdnem védelem nélkül maradtak a mezőgazdasági termények. Ebből kifolyólag, viszonyitva hazánkat nyugoti szomszédainkhoz és számitáson kivül hagyva a tisztán szabad kereskedelmi Angliát, sehol sem olyan drágák az ipari termények és sehol sem oly olcsók a mezőgazdaság terményei, mint épen minálunk és ebből kifolyólag talán nálunk adósodik, pusztul legrohamosabban a gazda. Olyanokra bizandó tehát autonom vámtarifánk szerkesztése, kik át vannak hatva a jövendő kereskedelmi politikának lényegétől, mely abból áll, hogy hathatós védelemben részesüljön a nemzeti munka és termelés, egyenlő védelemben az ipar és mezőgazdaság.

Az autonom vámtarifákban még egy fontos javitást szeretnék behozva látni: rozsra, zabra, tengerire, szarvasmarhára, sertésre s végre borra maximális és minimális tételek behozatalát. Ha jónak látja Németország, hogy a gabonára nézve maximális és minimális vámtételekkel éljen, mennyivel fontosabb az nálunk, a hol külügyminiszterünk nem egy, hanem két ország nevében tárgyal a külfölddel, még pedig olyan két ország nevében, a melyben a közgazdasági érdekek meglehetősen ellentétesek!

Ha nem biztositunk magunknak fontosabb mezőgazdasági terményeink számára maximális és minimális vámtételeket, azaz olyanokat, melyekből kedvezmény már nem adható, akkor nagyon tartok tőle, hogy mezőgazdaságunk ugy, mint a multban, megint áldozatul fog esni keleti és déli szomszédaink barátságának, s akkor megint be fognak özönleni hozzánk Szerbia és Románia állatai és gabonája, Olaszország bora. E beözönlés akkor annál érzékenyebben fogja sujtani a magyar mezőgazdát, minél nehezebben fogunk az 1903-ban lejáró és megkötendő német vám- és kereskedelmi szerződés következtében hozzáférni Németország piaczaihoz. Ha azonban a jövendőben elzárkózunk Szerbia, Románia, Olaszország és Oroszország, továbbá a tengerentúli államok mezőgazdasági terményei elől, akkor nemcsak, hogy bizalommal nézhetünk a Németországgal kötendő vám- és kereskedelmi tárgyalások elé, de helyzetünk sokkal jobb lesz a jövőben, mint a minő jelenben.

De tovább megyek. Ha mi is a nemzeti munka és termelés védelmét irjuk zászlónkra, mint ezt jelenleg teszi Amerika és tenni készül az eddiginél is fokozottabb mértékben Németország, akkor nemcsak mezőgazdaságunk fog felvirulni, de ez fokozottabb vásárló képessége révén erős lendületet fog adni az iparnak is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőn.)* Azért nem tudom eléggé hangsulyozni annak szükségét, hogy minél előbb és minden utógondolat nélkül térjünk arra az utra, a mely a nemzeti munka és termelés védelme felé vezet.

Bizalommal viseltetvén a miniszterelnök ur politikája iránt, a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előre haladván, a vita folytatását elhalasztjuk. *(Zaj.)* Kérek egy perczre türelmet. *(Halljuk! Halljuk!)* A holnapi ülés napirendjét, a mint méltóztatik tudni, már

Digitized by Google

tegnap állapitottuk meg. Ehhez azonban egy pótló előterjesztést kell tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Időközben vett jelentések szerint ugyanis a tegnap megállapitott bizottsági választásokon kivül még a következő választásokat kell megejteni: a függő államadósságot ellenőrző bizottságba egy póttagot, ugyanabba a bizottságba a horvát képviselők részéről szintén egy póttagot; továbbá az igazságügyi, a mentelmi és a számvizsgáló bizottságokba is a horvát képviselők közül egy-egy tagot.

Méltóztatnak beleegyezni, hogy ezek a most emlitett választások szintén a holnapi napon ejtessenek meg a többivel együtt? *(Igen!)*

Továbbá van szerencsém bejelenteni, hogy a holnapi napirend után a kereskedelemügyi miniszter ur válaszolni kiván báró Solymossy Ödön képviselő urnak az utazó kereskedelmi ügynökök ügyében hozzá intézett interpellációjára.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

43. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 1-én, szombaton,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A függőben levő interpellációk jegyzékének felolvasása. — A inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Választások. — A krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörreltörtént felruházásáról szóló jelentés tárgyalása. — A Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositására nézve kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A Romániával a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A választások eredményének kihirdetése. — A kereskedelemügyi miniszter válasza b. Solymossy Ödön interpellációjára a megrendelések gyüjtése körüli visszaélések tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Wlassics Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, az azok ellen jelentkezőket Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. január 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom gr. Pejacsevics Tivadar képviselő ur levelét, melyben bejelenti, hogy képviselővé történt megválasztatása folytán főrendiházi tagságáról lemondott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Sopron szab. kir. város közönségének feliratát, a borfogyasztási adó leszállitása tárgyában;

továbbá Zemplén vármegye és Eger város állami elemi iskolai tanitói karának Dókus Ernő, illetőleg Szederkényi Nándor képviselő által bemutatott kérvényét, melyben fizetésök rendezését kérik.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

A házszabályok 239. §-a értelmében, *(Halljuk! Halljuk!)* a mai napon, mint a február havában tartott első ülés napján, jelentést kell tennem a függőben levő interpellációkról.

Függőben vannak a következő interpellációk *(olvassa)*:

Bedőházi János: Az 1895 : VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése ügyében a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterekhez;

Bizony Ákos: a sajó-ládi róm. kath. elemi iskola tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez;

Rakovszky István: a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások tárgyában a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez;

Rákosi Viktor: *(Zaj. Elnök csenget.)* a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése tárgyában a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez;

B. Solymossy Ödön: az utazási ügynököket érintő törvény szigoritása ügyében a kereskedelemügyi miniszterhez.

Ez utóbbira a kereskedelemügyi miniszter, a mint már tegnap szerencsém volt a háznak jelenteni, a mai ülés végén kiván válaszolni.

Következik az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem

Digitized by Google

a háznak, hogy sem az interpellácziós-, sem az inditvány-könyvben nincs ujabb bejegyzés.

Elnök: T. ház! Következik a ház két jegyzőjének, továbbá a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal megujitandó pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldendő bizottság tiz képviselőházi tagjának és több bizottságban hiányzó tagoknak választása. *(Zaj.)*

Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak a választás zavartalan megejthetése czéljából ragaszkodni a házszabályok azon intézkedéséhez, a mely tiltja, hogy a ház asztala körül mások legyenek, mint a kik szavazatukat beadják. *(Helyeslés.)* Méltóztassanak tehát helyüket elfoglalni és a ház asztalához csak azoknak közeledni, a kik a szavazásra felhivatnak. *(Helyeslés.)* Megjegyzem még, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a horvátországi képviselő urak természetszerüleg nem szavaznak az országos bizottságba kijelölendő képviselőkre és a közoktatásügyi bizottságba kiküldendő tagokra; a többi bizottságokba kiküldendő tagokra nézve azonban ők is részt vesznek a szavazásban.

A névsort gróf Esterházy Kálmán ur fogja olvasni; a távollevőket Illyés Bálint jegyző ur jegyzi. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egyszerre történik a szavazás?)* Igen.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: Most a távollevők névsora fog felolvastatni.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa a távollevők névsorát).*

Elnök: T. képviselőház! A szavazás befejeztetvén, a jegyző urak a szavazatokat össze fogják olvasni és lehetőleg az ülés végén a szavazás eredményéről jelentést fogok tenni.

Következik most napirend szerint a miniszterelnöknek a krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházásáról szóló jelentése. (Irom. 26, 101)

Rabár Endre, az igazságügyi bizottság előadója: T. képviselőház! A krajovai cs. és kir. alkonzulátus teljes konzuli birói hatáskörrel ruháztatott fel, a miniszteriumnak 1901. évi október hó első napjaiban 3438. sz. a. kelt rendeletével. Szükségessé tette ezt a rendeletet az a körülmény, hogy a krajovai cs. és kir. alkonzulátus nem birt ilyen jogkörrel és mind gyakoriabbak voltak azon esetek, a mikor ilyen minőségben kellett eljárnia. A bukaresti cs. és kir. konzulátustól kellett tehát esetről-esetre erre vonatkozólag felhatalmazást nyernie. Minthogy ez gyakran fordult elő és ez által, a kölcsönös iratváltások következtében, mind a két konzulátusnak ügyiratai csak szaporodtak és az ügyek elintézése is hátrányt szenvedett, ennélfogva szükségesnek mutatkozott a konzuli bíróságról szóló 1891 : XXXI. t.-czikk 2. §-a alapján e rendelet kibocsátása.

Tekintettel arra, hogy a miniszterelnök ur bejelentette ezt a rendeletet és bemutatta az igen tisztelt háznak, az igazságügyi bizottság részéről van szerencsém javasolni, hogy ezen rendeletet tudomásul venni és hasonló czélból, mellékletével együtt a főrendiházzal közölni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván valaki szólani? *(Nem.)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom és egyszersmind felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a t. ház a miniszterelnök ur jelentését a krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházásáról? *(Igen.)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Következik az igazságügyminiszternek a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi december hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslata. (Irom. 52, 99).

Az első szó az előadót illeti. *(Felkiáltások: Hol az előadó? Nincs itt!)*

Issekutz Győző, az igazságügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a magyar állam 1873. deczember 3-án kötötte meg az 1874. évi II. t.-cz.-ben foglalt azon egyezményt, a mely egyezmény XII. czikkelyének módositását czélozza a most tárgyalás alatt levő javaslat. A kérdéses szerződés XII-ik czikkelye azt mondja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy sürgős esetekben a kiadandó egyén még a kiadatási megkeresés beérkezte előtt letartóztatható, a kiadatást kérő állam azonban köteles a megkeresést 14 nap alatt az illető államhoz, a melynek hatósági területén a letartóztatás történt, átküldeni, mert különben a letartóztatott szabadon bocsáttatik. A megkötött szerződés IX. czikkelyének 2. pontja szerint a kiadatási megkereséshez egyfelől az elfogatási parancs, másfelől mindazon bizonyitékok melléklendők ... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Issekutz Győző előadó: ... a melyek indokolják, hogy az illető egyénnel szemben a kérdéses büncselekményért a megkeresett államban is helye van a letartóztatásnak. Nagyon természetes, hogy mind az elfogatási parancs kiállitása, mind a megkereséshez csatolandó bizonyitékok beszerzése az Anglia és Magyarország közti nagy távolság miatt gyakran akadályokba ütközött, és a kiadatás iránti megkeresések sikerre nem vezettek... *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet a ház ezen oldalán! *(A jobboldalra mutat. Halljuk! Halljuk!)*

Issekutz Győző előadó: ... nem vezettek azért, mert a megkeresés 14 nap alatt nem érkezhetett meg Angliába és viszont. A most beczikkelyezni kivánt törvényjavaslatnak az a czélja, hogy ezen nehézséget elháritsa és e vég-

Digitized by Google

ből a XI. czikkely a két állam részéről akként lenne módositandó, hogy a megkeresés határideje ne 14 napban, hanem egy hónapban legyen megállapitva. — Minthogy ezen pótczikkelynek feladata és czélja az, hogy az államszerződésekben kölcsönösen biztositott jogoltalmat hatályosabbá tegye, az igazságügyi bizottság nevében van szerencsém a törvényjavaslat elfogadását ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A nemzetközi szerződések megkötésénél még a közösügyes alapon álló kormánytól is elvárnók, hogy a magyar állam szuverénitását jobban megőrizze, mert még az 1867 : XII. t.-cz.-nek értelmében, — a melyet kátéjának tart a mostani kormány, bárha az 1899 : XXX. t.-cz.-kel ezt is elvetette magától — mondom, még ezen törvény alapján és értelmében sincs és általában ez ország törvényei és alkotmánya értelmében nincs a kormány jogositva ezen javaslatot a ház asztalára letenni. Az 1867-iki t.-cz.-ben ugyanis benne foglaltatnak azon ügyek, a melyek Ausztriával közösen intéztetnek el a külállamokkal. De az igazságügy nem tartozik azon ügyek közé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az igazságügy Magyarországnak különálló ügye. Ugyanazért határozottan tiltakoznunk kell az ellen, hogy ezen javaslat törvényerőre emeltessék. Még a kereskedelmi szerződésekre vonatkozólag is az 1867 : XII. t.-cz. 58. §-a pregnánsan kifejezi az ország önállóságát és függetlenségét, azt a viszonyt, a mely Ausztriával fennáll, csak ideiglenes szerződéses viszonynak tartja. Hát még egy ilyen igazságügyi kérdést, a melyre nézve Ausztriával semmi néven nevezendő törvény alapján közösségben nem vagyunk! Hogy terjesztheti a t. miniszter ur ezt a ház asztalára, mint olyan törvényt, a melyet Ausztriával közösen kell megkötni? Hiszen még maga Anglia is jobban respektálja Magyarország állami önállóságát és szuverénitását, mint a magyar kormány. Méltóztassék csak az angol szöveget összehasonlitani a magyarral. Azt mondja itt a végén *(olvassa)*:

»Kelt Londonban, Ausztria és Magyarország részéről az osztrák-magyar nagykövet« stb. Az angol szöveg pedig igy szól *(olvassa)*: For Austria and for Hungary. Tehát az angol kormány inkább elismeri Magyarország függetlenségét és önállóságát, mint a magyar kormány. A helyett, hogy lazitanák azokat a kapcsokat, a melyek minket Ausztriához füznek, a kormánynak mostani intézkedésével és régi mükődése folytán egyre szorosabban füznek Ausztriához és olyan ügyben is összekötnek bennünket vele, a mely sem törvényben, sem az alkotmányban nem foglaltatik, mint közösügy. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azért is a következő határozati javaslatot vagyok bátor beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Az 52. számu, Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezése tárgyában beadott javaslat vétessék vissza és utasittassék a kormány, hogy a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatásáról szóló szerződéseket a külállamokkal ezentul önállóan kösse meg és csak a teljesen függetlenül megkötött szerződések pontozatait terjeszsze a ház elé törvénybe iktatás végett.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Madarász József!

Madarász József: Nem hivatkozom sem az 1867-iki, sem az azóta hozott törvényekre soha, mert azokat mint hazánk felségi jogait törlő törvényeket mindenkor és minden időben törlendőknek tartom és tartottam. Azonban ha arra nem hivatkozom is, hiszen azok által a megalkotott törvények által az 1790 : X. t.-cz. nincsen törölve, sőt fenn van tartva épségében, és ez megmondja világosan, hogy nemcsak egyes, de egész törvénykezési szerkezetekre nézve is ez ország önálló és független; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* természetes, hogy azon törvényekre alapitva véleményemet, előttem szóló t. képviselőtársamnak határozati javaslatát elfogadom és a beadott javaslatot, mint a hazám önállóságát és függetlenségét biztositó 1790 : X. t.-cz.-kel merőben ellenkezőt, visszautasitom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen felirva. Kiván valaki szólani? Ha szólni senki sem kiván, ugy a vitát bezárom.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Senki sem vonja azt kétségbe, hogy Magyarország igazságügyére nézve teljesen önálló, és senki sem vonja kétségbe, hogy Magyarország a külállamokkal szerződéseket, a mennyiben azok nem közösügyekre, vagy a vám- és kereskedelmi szövetség alapján kötendő ügyekre vonatkoznak, önállóan is köthet. Ily szerződések tényleg köttettek is. Igy hivatkozhatom az 1874-ben, az 1879-ben és az 1891-ben Romániával a vasuti csatlakozás tárgyában kötött szerződésekre. Természetes, hogy ezen önállóan kötött szerződéseknél a külügyminiszternek törvényben biztositott ingerenciája, közbenjárási joga teljesen érvényben marad.

Igazságügyi szerződés külön Ausztriától tulajdonképen nem köttetett; azonban van 1875-ből egy deklaráczió, a mely Olaszországgal köttetett csakis Magyarország részéről, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez helyes!)* köttetett pedig a birósági megkeresések és iratok lefordítása tárgyában.

Én tehát, mint emlitettem, ezt a jogot nem vonom kétségbe, és azt gyakorolni és érvényesiteni is szándékozom, azonban csak akkor, ha arra szükség van. Eddig igazságügyi szerződéseinknél sikerült azok tartalmára nézve, a mi igazságügyi érdekeink teljes megóvása mellett,

Digitized by Google

egyetértésre jutnunk Ausztriával. És igy megállapodhatunk abban is, hogy ezen szerződéseket ad hoc együttesen kötjük. A mennyiben azon szerződésekben Magyarországnak külön érdeke forgott fenn és Magyarországot illetőleg különös határozmányok voltak felveendők, azok fel is vétettek. Igy hivatkozhatom az 1891-ben Olaszországgal, 1894-ben Nagybritanniával, és 1901-ben Németországgal a szerzői jogra nézve kötött szerződésekre, a melyekben Magyarországra nézve külön határozmányok foglaltattak, és hivatkozhatom nevezetesen a mindjárt tárgyalás alá kerülő Romániával kötött kiadatási szerződésre, amelyben Magyarországra nézve szintén külön határozmányok foglaltatnak.

Mindez Magyarországnak nemcsak érdekeit óvja meg, hanem állami önállóságának is kifejezést ad. A mennyiben azonban ilyen külön szerződés kötésére szükség nincsen, ott, azt hiszem, nincsen elegendő ok arra sem, hogy az eddigi módtól eltérjünk. Midőn a tárgy és a tartalom közös és midőn ugyanaz a közeg jár közbe a szerződések megkötésénél, az készíti elő, és általában folytatja a diplomácziai érintkezést, akkor nincs ok arra, hogy azután a szerződést külön kössük meg és ezzel a külállamokat terheljük. Megfelel ez a nemzetközi szokásnak is. Nemcsak olyan államok, a melyeknek közös uralkodójuk van, hanem olyan államok is, a melyeknek külön-külön uralkodójuk van, kötnek nemzetközi szokás szerint közös szerződéseket, közös egyezményeket. Ez szükséges és czélszerü abból a szempontból, hogy a nemzetközi viszonyok egyszerüsége, áttekinthetősége biztositassék. Igy hivatkozhatom nemcsak a nemzetközi postai egyezményekre, a filloxera iránt kötött egyezményekre, a berni vasuti egyezményre, hanem pl. az 1899-ben beczikkelyezett hágai nemzetközi egyezményre, a jogsegély tárgyában. Hivatkozhatom különösen arra, hogy Svéd- és Norvégországok együttesen kötnek szerződést velünk; utalok itt nemcsak a vám- és kereskedelmi szerződésre, a védjegyek oltalmára nézve kötött szerződésre, hanem az 1871 : XXI. törvényczikkben foglalt kiadatási szerződés is együttesen köttetett Svéd- és Norvégországokkal. Ily módon elég volt egy szerződést kötni, nem volt szükség négy külön szerződésre. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, ez nemzetközi szokás.

A mi különben ezt a szerződést, ezt a pótegyezményt illeti, ebben már csak azért sem lehet az eddigi módtól eltérni, mert hisz ez a szerződés egy korábbi szerződésnek a módositása, a mely együttesen köttetett Ausztriával.

A t. képviselő ur felhozza azt, hogy ebben a szerződésben Magyarország különállása nincs eléggé hangsulyozva, a mennyiben nem az van mondva, hogy »Ausztria részéről és Magyarország részéről«, hanem »Ausztria és Magyarország részéről«. Azt hiszem, hogy az értelmet ez nem zavarja.

Molnár Jenő: Tegyük hozzá azt a szót!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Bocsánatot kérek, igy van megkötve a magyar eredeti szöveg szerint. De különben is minden kétségnek elejét veszi arra nézve, hogy Magyarország különállása e téren egészen meg van óva, a pótnyilatkozat bevezetése, a mely igy szól: »Miután Ausztria és Magyarország kormányai«. A külföld előtt tehát egyenesen a két ország kormányáról van szó.

Az előadottak alapján, kérem, méltóztassék a határozati javaslatot mellőzni és a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván az előadó nyilatkozni? Nem kiván.

A tanácskozás be van fejezve. Következik a szavazás. Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni Molnár Jenő képviselő ur határozati javaslatát.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Miután a határozati javaslat halasztó inditvány természetével bir, *(Helyeslés.)* előbb a határozati javaslatot kell szavazásra feltenni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kérdem tehát a házat: elfogadja-e Molnár Jenő képviselő ur imént felolvasott határozati javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, akik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el a határozati javaslatot.

Most felteszem a kérdést magára a törvényjavaslatra nézve: Elfogadja-e a ház a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Akik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és egyes pontjait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: E szerint ez a törvényjavaslat részleteiben is el van fogadva.

Következik a román királysággal Bukarestben 1901. junius 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 53, 100). Az első szó az előadó urat illeti meg.

Issekutz Győző, az igazságügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Romániával szemben maig jogilag érvényben áll a kiadatási ügyek elbirálása szempontjából azon viszony, a melyet a Passzaroviczon 1718-ban III. Károly király és Ahmed khán török császár között létrejött feltételek, u. n. kapitulácziók állapitottak meg és ezen jogviszonyokon nem változtatott semmit Romániának 1877-ben történt függetlenné nyilvánitása sem, mert a berlini szerződés, a mely nálunk az 1879-ik évi VIII. t.-cz.-be van iktatva, 49. czikkében világosan és határozottan megállapitotta, hogy joga lesz egyezségeket kötni, a konzulok jogait és kiváltságait

Digitized by Google

illetőleg azonban a jogoltalom tekintetében a kapitulációkban szerzett jogok továbbra is érvényben maradnak, hacsak az illető államokkal szemben Románia külön szerződést nem köt. Románia azonban a berlini szerződés után csakhamar más államokkal, u. m. Olaszországgal, Belgiummal a kiadatás tekintetében szerződési viszonyba lépett és államunknak egyszerüen megtagadta a jogsegélyt, illetve a berlini konferenczia határozataiban biztositott azon jogunknak, hogy konzulaink tovább is az oda menekült tetteseket saját hatáskörükben elfogathassák és hazaszállithassák, érvényesitése elé akadályokat görditett.

Köztudomásu, — a mint az igazságügyminiszter ur indokolásában is kiemelve van, — hogy Románia és Magyarország között időközben egy vámháboru fejlődött ki, a mely nagyon természetesen indokolta, hogy a Románia által kétségbe vont jogi állapot rendezésére egy szerződéses állapotot hozzunk létre és igy kifejlődött a szükség törvénye alapján a büntettesek kiadatására nézve egy tényleges állapot hazánk és Románia között. Most már ezen tényleges állapotnak a megszüntetését czélozza a jelen törvényjavaslatba czikkelyezni kivánt szerződés és ebből kifolyólag megállapitanunk kell, hogy Románia ez által a kapitulációkban reászabott kötelezettségével szemben menekült, tehát államunk részéről egy nagy erkölcsi előnyben részesül. Azért jogosnak tartom azon föltevésemet, hogy Románia ebben az államszerződésben neki nyujtott nagy erkölcsi előnyt felismerni fogja és más alkalomkor, más szerződésben ezt kellő méltánylásban fogja részesiteni.

Ebben a törvényjavaslatban én az 1867: XII. t.-cz. rendelkezésének megsértését nem látom; mert itt Magyarország királya, mint önálló fél szerződik Románia királyával; csak együttes az okirat, a melybe a szerződés foglalva van, de ebben az iratban mindkét államnak felségjoga, miután ő két külön államnak fejedelme, mint külön felség és Magyarország nevében, mint annak királya köti meg Románia fejedelmével a szerződést, a mit igazol, a mint később bátor leszek kimutatni, jelen szerződésnek azon intézkedése is, hogy abban olyan kérdésre, a mely Magyarországnak Ausztriától elütő büntetőjogi intézkedésére vonatkozik, Magyarországra vonatkozólag külön intézkedést is tartalmaz.

A szerződésnek czime a büntettesek kölcsönös kiadatásáról szól. Igaz, ezen szerződésnek XIV., XV., XVI., XVII-ik czikke foglal magában intézkedéseket olyan esetekre is, melyekben nem a büntettesek kiadásáról van szó, hanem külföldön levő tanuknak szembesitéséről, külföldön levő egyének megidézéséről, külföldön letartóztatott egyénekkel az itt letartóztatva levő egyének szembesitéséről; a bünperben szükséges iratok és bizonyitékok átutalásáról, szóval oly esetekről is, midőn a büntettesek kiadásának szüksége fenn sem forog.

Az igazságügyi bizottság azonban, daczára mindezen körülmények megállapitásának, a czim módositását szükségesnek nem tartotta, a mint az a jelentésben is kiemelve van, még pedig azért, mert ugyanezen tartalommal birnak már korábbi hasontermészetü államszerződéseink is, azoknak pedig ugyanazon czimük volt, mint a jelen javaslatnak és nem akart a bizottság azon félreértésre alkalmat adni, mintha ezen törvényjavaslatnak tartalma azoktól eltérő lenne.

A törvényjavaslatra nézve kötelességem hangsulyozni, hogy az a korábban kötött hasontermészetü szerződéseinkkel egybehasonlitva ugy a kifejezések szabatossága, mint a meghatározásoknak a magyar büntető jog megjelölésével való összhangzása tekintetében föltétlen előnynyel bir.

Nessi Pál: Ez is érdem?

Issekutz Győző előadó: Korábbi szerződéseinkkel szemben mindenesetre érdem, mert helyesebb törvényalkotási tényről tesz tanuságot.

A szerződésnek első czikke képezi tulajdonképen a büntettesek kiadatása feltételének általános meghatározását, és itt van kimondva először is azon elv, hogy magyar honos soha idegen állam büntetőjogi hatóságának kiadatni nem fog. Ki van mondva, hogy kiadatásnak csakis olyan büncselekménynyel vádolt egyénekkel szemben van helye, a mely büncselekményeknek büntetése egy év, vagy azt meghaladó szabadságvesztés-büntetésben van a megkeresett állam büntetőtörvényében megállapitva. Tekintettel arra, hogy ebben a törvényben is a magyar törvényhozás fölényének, szupremáciájának megsértése épp ugy kerestethetnék, mint az előbbi törvényjavaslat tárgyalásánál, már itt kell ráutalnom a záró jegyzőkönyv első pontjának azon intézkedésére, a mely kimondja, hogy a második czikk első pontjában jelzett emberölés kifejezése Ausztriával csakis a szándékos emberölés büntettére vonatkozik, miután a gondatlanság által elkövetett emberölés vétségének büntetése az osztrák büntető-törvénykönyvnek 335-ik §-a szerint csakis egy évig terjedhető fogház, mig ellenben Magyarországban a magyar büntetőtörvénykönyvnek 290-ik §-a szerint a gondatlanság által elkövetett emberölés vétségének büntetése három évig terjedhető fogház. Romániában is a román büntető-törvénykönyv 248-ik §-a szerint ugyanezen cselekmény büntetése három hónaptól másfél évig terjedhető fogház, tehát a viszonosság Magyarország és Románia büntetőjoga alapján az első czikk értelmében a gondatlanság által elkövetett emberölés vétségére nézve, a kiadatásoknál helyt találhat, mig Ausztria és Románia közt nem.

A második czikkben van egy kifejezés, *(Halljuk! Halljuk!)* — a melyről szólanom kell, már azért is, hogy elejét vegyem esetleg e részbeni támadásoknak is — az, hogy a franczia eredetü szöveg »l'assasinat«, a magyar hiteles forditásban »gyilkosság« kifejezéssel van vissza-

Digitized by Google

adva. Igénytelen nézetem szerint e franczia szónak jelentése ebben a szerződésben nem a franczia nyelv közönséges értelme szerint, hanem a Romániában használt büntetőjogi megjelölés szerint értelmezendő. Romániában pedig az ottan érvényben levő Codicile pénale 226. §-a szerint ugy az előre megfontolt, mint az orozva történt emberölés ezzel az »assasinat« szóval van megjelölve. A 227. és 228. szakaszaiban a román büntetőtörvénykönyv a gyilkosságnak ezt a két válfaját külön határozza meg, külön minősiti, külön körülirja, ellenben Ausztriában az ottan érvényes büntetőtörvény 134. §-a szerint a gyilkosság általános fogalomként van meghatározva. — Magyarországon is, a mint tudjuk, a btkönyv 278. §-a szerint az előre megfontolt szándékkal végrehajtott emberölés gyilkosságnak van megnevezve, a nélkül, hogy a kivitelek külön válfajait a magyar böntetőtörvénykönyv ismerné, megkülönböztetné. Világos tehát, hogy egyfelől a román büntetőtörvénykönyvben az »assasinat« kifejezés mint a gyilkosság általános fogalommeghatározása használtatik. Világos ebből, kogy a magyar hiteles forditásban nem a franczia nyelv értelme szerint orgyilkosság, hanem a román büntetőtörvénykönyv értelme szerint a »gyilkosság« kifejezés helyesen lett használva.

T. ház! Kötelességemnek tartom még a t. képviselőház figyelmét felhivni a III. czikk második bekezdésének azon rendelkezésére, a melyben találkozunk, ismételten és ezt örömmel hangsulyozom, az u. n. belga merényleti záradékkal, a mely az ujabb hasontermészetü államszerződéseinknél, mint az 1881. évi belga, mint az 1883. évi szerbiai szerződésben benfoglaltatott ugyan, azonban az 1896-ban kötött svájczi szerződésből kimaradt és ez az, hogy a királynak és az uralkodóház tagjainak megölése vagy ennek megkisérlése a politikai büntető cselekmények fogalommeghatározásából határozottan ki van véve. Ezt az intézkedést szükségesnek tartom, s örömmel üdvözlöm egyrészt azért, mert a világszerte mind féktelenebb anarchisztikus törekvésekkel szemben a nemzetnek hűségérzelme követeli ezt, de másfelől ma már minden államnak önvédelmi kötelessége az ilyen intézkedéseknek beállitása.

Szükségesnek tartom, t. képviselőház, miután nálunk kiadatási törvény nincs, mint van pl. Angliában vagy Belgiumban, nincs tehát egy oly keret, a melyhez a törvényhozás összehasonlitást tegyen kiadatási szerződéseink mérlegelésénél, szükségesnek tartom hivatkozni az előző kiadatási szerződéseink némely intézkedéseire, a melyektől a jelen kiadatási szerződés részben eltér, részben azokkal összhangzó. Különösen a svájczi szerződés IV. czikkének azon kivétele, hogy pénzügyi törvényszegés és a fegyveres erő ellen elkövetett, a szorosan vett katonai büntetendő cselekményei miatt kiadatásnak helye nincs, ezen szerződésből ki lett hagyva. Ezt én nagyon indokoltnak tartom, egyfelől azért, mert a pénzügyi törvényszegések általában vagy kihágások és épen ugy mint a katonai büntetendő cselekmények is részben olyanok, a melyek mint a fegyveres erő elleni vétségek egy éven alóli szabadságvesztés - büntetéssel járnak, részben olyanok, melyekre az eddigi nemzetközi gyakorlat megállapitotta azt, hogy ezek politikai természetü ügyeknek tekintendők és igy azokra vonatkozólag a kiadás nem kéretett és nem is gyakoroltatott, és igy kivétel beállitásának szüksége nem volt.

Még egy eltérést tartalmaz a jelen szerződés a svájczi szerződés VI. czikkétől abban, hogy itt a kivételes biróságok elé való kiadatása a vádlottnak nincs kizárva és én a magam részéről ezt is helyesnek tartom, még pedig azért, mert azok a kivételes biróságok vagy politikai büncselekmények üldözésére állittatnak fel és akkor a törvény általános rendelkezése szerint kiadatásnak helye amugy sem lehet, vagy pedig nem politikai büncselekmények, hanem az állam közbiztonságát, jogrendjét sértő és elharapózó nagyobb visszaélések esetére állittatnak fel és akkor épen az államszerződésekben megnyilatkozó nemzetközi oltalom czélja nem indokolná azt, hogy épen ilyen esetekre tagadják meg az államok egymással szemben a jogoltalmat, a jogsegélyt.

Förster Ottó: Kegyelmet kérünk! El akarunk utazni! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Az elnök csenget.)*

Issekutz Győző előadó: Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy a melyik képviselő ur el akar utazni, az a nélkül is elutazhat. Én, t. képviselőház, mint előadó komolyan fogom fel kötelességemet. *(Általános helyeslés.)* és azt, a mit szükségesnek tartok kiemelni, elmondom azért, mert törvényjavaslatokat tárgyalni legalább is ugy kell, hogy az előadó kellőleg ismertesse meg a javaslatoknak a tartalmát. *(Általános helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Szükségesnek tartok még egy intézkedést kiemelni, mert a t. túloldalon nagyon sok jogász és ügyvéd van, a kik, ha figyelembe vették a beczikkelyezni kivánt szerződés V. czikkét, de a javaslat indokolását talán nem olvasták, azon kérdést intézhetnék, miért van azon rendelkezés, hogy elővezető - parancs esetében is a kiadatás engedélyezhető. Az tény, hogy a nálunk érvényben levő büntető-perrendtartás 476. §-a szerint törvényileg meg van állapitva, hogy csak elfogató parancs, vádlevél, vagy itélet alapján teljesithetik hatóságaink idegen hatóságok megkeresését a kiadatásra vonatkozólag. Ezen intézkedés a büntető perrendtartásnak azon intézkedésére is vonatkozik, hogy a magyar bünvádi eljárás 134. §-a szerint a távollevő, tehát szökésben levő egyénnel szemben is kiadható az elfogató parancs; ellenben a Romániában érvényben levő bünvádi eljárás szabályai szerint a még ki nem hallgatott terhelttel szemben elfogató parancs nem adható ki, hanem csak elővezető parancs. Hogy tehát a viszonosság

Digitized by Google

a két állam között a kiadatás feltételeire nézve helyreállitható legyen, szükséges volt ezen czikknek beiktatása és törvénytárunkba való beczikkelyezése által a büntető perrendtartás 476. §-ának ezen rendelkezését oly értelemben módositani, hogy Romániával szemben a kiadatás az elővezető parancs alapján is helyt foglalhat.

Nem akarom a további intézkedéseknek felsorolásával a t. képviselőház türelmét igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* De kötelességet vélek teljesiteni, a midőn a zárójegyzőkönyv második pontjának megokolásával is foglalkozom. A zárójegyzőkönyv második pontja azon intézkedést tartalmazza, hogy *(olvassa)*: »ha Romániától valakinek kiadatása halálbüntetéssel sujtott büntettért kéretik és ha nincs kizárva, hogy a kiadott egyénen ezért a büntettért a halálbüntetés végrehajtható, a román királyi kormánynak szabadságában áll, hogy a kiadatást ne engedélyezze.« Szükségesnek tartom ezzel a kérdéssel foglalkozni azért, t. képviselőház, mert ebben látszólag az állam büntetőjogi hatalma, illetőleg a magyar büntetőtörvénynek hatálya látszik megsértve. Amde. t. képviselőház, a midőn az igazságügyi bizottság a zárójegyzőkönyvnek ezen pontját elbirálás alá vette, azon megállapodásra jutott, hogy ennek az intézkedésnek az a magyarázata, hogy Románia nem a magyar büntető - törvénykönyvnek hatályát és erejét akarja meggyengiteni és bizonyos esetekben felfüggeszteni, hanem az odamenekülés folytán az állam tényleges hatalmába jutott büntettessel szemben saját büntetőtörvényében eltörölt büntetési nemnek, a halálbüntetésnek, végrehajtását megakadályozza, korlátozza.

Miután Románia e kikötést, — a mint az igazságügyminiszteri javaslat indokolása kifejti — már eddig is két izben érvényesitette; miután ez nem a törvénynek hatályát, nem a birónak mérlegelési jogát, nem a birói meggyőződést és függetlenséget érinti, hanem csakis a legfőbb kegyelmezési tényt feltételezi és korábbi szerződéseink közül a svájczi szerződés 5. czikkében fordul elő hasonló eset, midőn az egyik törvénykönyvben beállott büntetési nemnek, a testi büntetésnek alkalmazása kiadatás esetén ki van zárva, miután egyoldalulag e czikk nem módositható — szabatos tartalma és az abban biztositott jogsegély nagy jelentőségét is felismerve, kérem a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! Ugyanazok a közjogi aggályok, a melyek az első javaslatnál fennállanak, nagyon természetes, ennél még inkább fennállanak, mert az előbbit menthette a t. miniszter ur azzal, hogy itt egy régen megkötött szerződésnek kiegészitéséről van szó, de itt egy teljesen uj szerződésről van szó, a melynél elbirálhatja a t. képviselőház, hogy mennyire fontos az, hogy az állam önálólag kösse meg a szerződést a közönséges büntettesek kiadására vonatkozólag egy másik külállammal. Ha méltóztatnak az összes cselekményeket nézni, melyek e javaslatban fel vannak sorolva, méltóztatnak benne olyan cselekményeket is látni, a melyeket a magyar büntető-törvénykönyv sem büntetteknek, sem vétségeknek nem minősit, nem ismer. Már pedig a mi büntető-törvénykönyvünk első szakasza azt mondja, hogy: »büntett és vétség csak az a cselekmény, a melyet a törvény annak minősit«. Már most, t. képviselőház, mikor ilyen törvénynyel állunk szemben, nem látom be azt, hogy miért ne lehetne egyenkint felsorolni azokat a cselekményeket, a melyeket a t. miniszter ur ezen törvénybe beczikkelyezni kiván. Megnézi a másik állam először ezeket a cselekményeket, áttanulmányozza és mi csak azokat iktatjuk törvénybe, a melyeket az elfogad. De nincs arra semmi szükség, hogy olyan cselekményeket is bevegyünk a szerződésbe, a melyek a magyar törvénykönyv szerint nem üldöztetnek.

Hogy csak pár ilyen esetet felsoroljak, *(Halljuk! Halljuk!)* pl. okáért azt mondja a javaslat 2. czikk első pontja: »Emberölés, gyilkosság, szülőgyilkosság, gyermekgyilkosság, mérgezés.« Megengedem, még az első öt cselekményt talán lehet a magyar törvénykönyv valamely szakasza szerint elbirálni, illetőleg a magyar törvénykönyv valamely szakaszát arra alkalmazni, de már a mérgezést külön, mint büntetendő cselekményt nem ismeri a magyar büntetőtörvénykönyv. Azután a második czikknek 2. pontja azt mondja: »Személy vagy vagyon ellen irányuló fenyegetések, ha a fenyegetésekkel meghagyás, vagy valamely feltétel teljesitése van összekapcsolva.« Ilyet sem ismer a magyar büntetőtörvénykönyv. Vagyon elleni fenyegetés, vagyon elleni büntetendő cselekmény kisérlete nem létezik. Az 5. pontban megint azt mondja: »Méregnek, vagy más oly szernek, mely halált vagy sulyos betegséget okozhat stb.« Ilyen cselekményt sem ismer a magyar büntetőtörvénykönyv. A 8. pont azt mondja: »Kiskoruak elrablása.« Ilyet a magyar törvénykönyv nem ismer.

Csak ezeket emlitem fel, t. képviselőház, mint a melyek első látásra, első olvasásra feltünő különbséget mutatnak a magyar büntetőtörvénykönyv és a jelen nemzetközi szerződés között. Azután van itt még egy pont: »Más aláirásával ellátott kitöltetlen irattal való visszaélés.« Ha valaki nálunk átad valakinek egy tiszta papirost és aláirja a nevét, azután ráirhatja, hogy hány forinttal tartozik, az respektálandó, mert hiszen az üres váltólapot is kitöltheti azon összeggel, a mennyivel akarja.

Tehát a cselekményeket szakaszonkint kellett volna felsorolni, mert a kiadatásnál előáll annak szüksége, hogy a cselekményt külön kell elbirálni, hogy melyik szakasz alá tartozik és igy a kiadatási eljárás hosszadalmas lesz.

T. képviselőház! Ha csak ennek a szerződésnek záró határozatait megnézzük, már az is arra indit bennünket, hogy különállóan kell

Digitized by Google

megkötni a szerződést egy másik állammal, nem pedig Ausztriával egyetemben. Mert maga az, hogy most kötjük meg a szerződést és máris kell egy zárójegyzőkönyv, máris ki kell tüntetni azt a differenciát is, a mely a magyarországi és az ausztriai büntetőtörvénykönyv közt fennáll, már maga ez egy anomalia. Minek iktassuk mi az ausztriai büntetőtörvénykönyv határozmányait a magyarországi büntetőtörvénykönyv mellé? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi közünk nekünk ahhoz, hogy az emberölést hogyan fejezi ki, hogyan értelmezi az ausztriai büntetőtörvénykönyv?

Azután egy viszonossági feltétel is meg van sértve; nevezetesen Románia nem tartozik nekünk kiadni a tettest akkor, ha valószinü, hogy halállal büntettetik. Ránk nézve meg feltétlenül meg van szabva, hogy a második czikkben megjelölt cselekményekért tartozunk kiadni Romániának a büntettest. Még a viszonosság sincs tehát megtartva. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Csak olyan apró adminisztrativ kifogások miatt, hogy minek kössünk négy szerződést Ausztriával, azután minek kelljen Ausztriának Romániával külön és nekünk Romániával külön szerződni, ezért Magyarország önállóságát elhomályositani nem szabad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen azt az adminisztrativ dolgot elvégzi az iroda; nekünk nem szabad preczedenst alkotni, hogy jövőben azután álljon elő megint egy másik kormány és ki tudja, miféle ügyekben akarjon velünk olyan szerződést elfogadtatni, a mely ismét csak jobban hozzáköt bennünket Ausztriához, mint a hogy törvény és alkotmányjog szerint erre kötelezve volnánk.

Ugyanezért kénytelen vagyok még egy határozati javaslatot benyujtani, a mely ugy szól mint az előbbi, hogy vegye le a kormány ezt a javaslatot a ház asztaláról *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és utasittassék, hogy egy teljesen kidolgozott uj szerződéssel álljon elő, a melyet mi külön, önállóan Romániával kössünk meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa)*: »Határozati javaslat. *(Halljuk!)* Az 53. számu, a román királysággal Bukarestben 1901. évi junius hó 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában beadott törvényjavaslat vétessék le a napirendről és utasittassék a kormány, hogy a közönséges büntettesek kölcsönös kiadásáról szóló szerződéseket ezentul önállóan kösse meg az államokkal és csak a teljesen függetlenül megkötött szerződések pontozatait terjeszsze a ház elé törvénybe iktatás végett.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nyegre László: Simonyi-Semadam Sándor!

Simonyi-Semadam Sándor: T. képviselőház! A szőnyegen fekvő törvényjavaslatot pártom nevében elfogadom, mert ránk nézve előnyösnek jónak, sőt szükségesnek tartom. *(Egy hang a, szélsőbaloldalról: És a forma?)* A forma miatt soha sem fogom a lényeget mellőzni, mert én nem tartom az ellenzék fő hivatásának azt, hogy mindent elvessen, akár jó, akár nem, hanem ha valami érdemileg helyes, mi sem gátolhatja az ellenzéket abban, hogy azt elfogadja. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: De a formának is jónak kell lennie!)* A forma tekintetében tessék megmondani a kifogásait és majd figyelembe veszem.

Hogy mégis felszólalok, annak oka az, mert a tartalomban egyes hiányok vannak, a melyek megváltoztatását én is akarom. Eléggé sajátságos ebben a szerződésben az a körülmény, hogy azon büntetteseket, a kikre nézve a magyar büntetőtörvénykönyv halálbüntetést szab, Románia csupán az esetben köteles kiadni, ha garanczát nyer az iránt, ha ez a halálbüntetés a tettesen nem hajtatik végre. Az indokolásban az van, hogy ez tulajdonképen uzuális dolog, mert Románia hasonló szerződést kötött Belgiummal, ha jól emlékszem, Olaszországgal és még egy távolabbi állammal. Ez az érv azonban nem helyes, t. ház, mert azok nem szomszédos államok. Ránk nézve ez sokkal sulyosabb rendelkezés. Mert minálunk megtörténhetik, hogy átmenvén a határon a tettesek, megmenekülnek a halálbüntetéstől. De nem ez a fő, hanem gondoljunk a boldogemlékü királynénk ellen elkövetett szörnyü merényletre. Én nem hiszem, hogy magyar ember arra vetemedhetnék, hogy oly gaztettet követne el; de teoriában sem szabad megadni annak a lehetőségét, a mi mindenesetre végtelen reszenzust keltene, hogy hasonló esetben az ilyen merénylő kiszökvén Romániába, tényleg elkerülné a törvény teljes szigorát. E tekintetben — bár magam elvileg a halálbüntetés eltörlése mellett vagyok — azt tartom, hogy talán fel kellene e szerződés hatályát függeszteni addig az időpontig, a midőn majd büntetőtörvénykönyvünket akként módositjuk, hogy a halálbüntetést eltöröljük.

De sérelmesebb mindennél a zárójegyzőkönyvnek második pontja, a mely mélyen sérti állami önállóságunkat. Románia itt szerződik velünk *(Halljuk! Halljuk!)* és nem tekint bennünket egyenjogu szerződő félnek, mert e pontban kifejezi bizalmatlanságát velünk szemben, hogy mi esetleg nem tartjuk meg ezt a szerződést és a kiszolgáltatott bünösön a halálbüntetést esetleg mégis végrehajtjuk. Itt egy latitüd-öt ad a szerződés Romániának egy puszta vélelem alapján, hogy az esetben, ha nincs kizárva, hogy a kiadott egyénen a halálbüntetés végre fog hajtatni, a román királyi kormánynak szabadságában áll, hogy a kiadatást ne engedélyezze. Ez a pont feltétlenül sérelmes reánk nézve *(Ugy van! balról.)* és pedig, ismétlem, azért, mert e pont szerint Románia nem tekint bennünket egyenjogu szerződő félnek, és azért e pont tekintetében leszek bátor

Digitized by Google

egy határozati javaslatot beadni, a melyben ezen pont kihagyását fogom kivánni.

Egyébként általánosságban a törvényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szemére vetik az ellenzéknek, hogy mindenütt közjogi sérelmeket keres, pedig részünkről nagyon jogosult, hogy mindent bizonyos gyanus szemmel nézünk. Magam is visszatérek arra, a mit előttem szólott t. képviselőtársam modott, hogy ugyan mi akadályozta a szerződés külső megkötésében Magyarországot abban, hogy a szerződés Magyarország részére külön állittassék ki? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az a sérelem azonban, a mely miatt felszólalni bátor vagyok, — lehet, hogy tévedésben vagyok, de azt hiszem, nem tévedek — a szerződés IV. és XX. czikkelyeire vonatkozik. A XX. czikkely a következő megkülönböztetést teszi *(olvassa)*: »Az V. czikkelyben emlitett iratokat, ha nincsenek a megkeresett bíróság nyelvén szerkesztve, német vagy franczia forditással kell felszerelni költségmegtérités nélkül.« *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A XX. czikkely ellenben a bünügyi megkeresésekre vonatkozólag már különbséget tesz és azt mondja, hogy a magyar bírósághoz küldendő megkeresések magyar nyelven, illetőleg magyar forditásban is melléklendők. Én ebből azt a gyanut meritem, — és azt hiszem, hogy igen helyes uton járok, — *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a szerződés megkötésénél Bécsben a külügyi hivatalnál már mintegy elvül fogadták el azt, hogy a közös külügyminiszterium hivatalos nyelve a német. Épen azért mondja a szerződés, hogy a kiadatási megkeresést mindig diplomácziai uton kell elintézni, ennek hivatalos nyelve pedig a német.

T. ház, nem ismerek oly törvényt a magyar törvénytárban, a mely határozottan kimondotta volna azt, hogy a közös külügyi képviseletnek hivatalos nyelve a német, sőt épen ellenkezőleg, az 1867:XII. t.-cz., a mely az önök politikájának alapja, t. többség, a közös külügyi képviseletre nézve határozottan fentartja Magyarország jogait. Hiszen ez az a sérelem, a melyet a delegáczió évről-évre előterjeszt. Szeretném, ha a t. igazságügyminiszter ur megnyugtatna engem a tekintetben, hogy helyes-e a gyanum, vagy hogy tévedek-e, mert abban az esetben, ha gyanum helyes, kénytelen lennék egy határozati javaslatot benyujtani, a mely szerint a 20. czikk első bekezdése megváltoznék és kimondatnék, hogy a birósági megkeresés diplomácziai uton is magyar nyelven is melléklendő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Simonyi képviselő ur szives volt figyelmeztetni az ellenzéket, hogyha érdemben jó bizonyos javaslat, azt az alak végett ne támadjuk meg. Én viszont figyelmeztetem épp oly szivességgel a t. képviselő urat, hogy én mint ellenzék itt nemcsak alakilag, hanem érdemileg is támadom a javaslatot. Természetes, hogy azoknak, a kik 67-es alapon állanak, jó lehet alakilag, hogy Magyarország államisága mindig összekevertetik az osztrák államisággal, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Elnyeletik.)* de nekem és nekünk, kik ezen az oldalon ülünk, — nem; már alakra nézve sem engedhetjük meg azt, hogy országunk önállósága és függetlensége minden javaslatban eltüntettessék. Ennyit az alakra nézve. A mi pedig az érdemet illeti, az nagy, érdemes tárgy, mert hiszen a haza önállósága felette van minden alakiságnak. Ezen tekintetből magam is, mivel azt az elvet követem, hogy inkább tiz bünös meneküljön, mint egy ártatlan szenvedjen, másodszor mivel követem azt az elvet, hogy én soha össze nem akarom keverni magyar hazánknak, a magyar nemzet tagjainak a dolgát az osztrák polgárok dolgaival, természetes, hogy e tekintetben Molnár Jenő képviselőtársam által beadott javaslatot kell pártolnom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Mielőtt a következő szónok szólana, kérem meghallgatni Simonyi Semadam Sándor képviselő urnak határozati javaslatát.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa)*: Inditványozom, hogy a zárójegyzőkönyv 2. pontjának I. bekezdése hagyassék el.

Elnök: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy ez a határozati javaslat majd a részletes tárgyalás során fog eldöntés alá kerülni. Ki következik?

Illyés Bálint jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! Az hiszem, hogy nem kell bővebb fejtegetésekbe bocsátkoznom annak beigazolása végett, hogy Magyarország igazságügye nem tartozik a közös ügyek közé. Az 1867:XII. tcz. megállapitja szabatosan, hogy mik azok az ügyek, a melyek közös ügyeknek tekintendők, megállapitja azt is, melyek azok az ügyek, a melyek, a mennyiben közös érdekűek, közösen intézendők el, de Magyarország igazságügye — azt hiszem, hogy ezzel mindannyian tisztában vagyunk — nem tartozik a közös ügyek közé. Ha mégis előfordul olyan igazságügy, a mely külügyi vonatkozásu, azért, mert érintkezni kell ez igazságügyi kérdésekben külállamokkal, akkor kétségtelen, hogy ez érinti a külügyet, de nem Ausztria-Magyarország külügyét, hanem érinti Magyarország sajátságos és sajátlagos külügyi dolgát. A 67-iki kiegyezésnek ide vonatkozó pontja egészen szabatosan határozta meg, hogy közösek azok a külügyek, a melyek Magyarországot és Ausztriát együttesen illetik meg. Azt hiszem, annyira még nem mondtunk le Magyarország önrendelkezési jogáról, Magyarország szuverénitásáról és állami létéről, hogy ne tartsuk szem előtt azon ügyeket, a melyek saját különleges tulajdon ügyeit képezik Magyarországnak. A mikor itt a házban lezajlottak az egyházpolitikai viták, akkor már kezdődött ki-

Digitized by Google

domborodni a mi állami életünkben az az ügy, a mely szintén külügyi vonatkozásokkal birhat; de mindenki tisztában volt azzal, hogy a mennyiben pl. az egyházi ügyek külügyi vonatkozással birnak, minő mondjuk a katholikusok ügye, mely bizonyos vonatkozással birhat Róma felé, mondom, akkor mindenki tisztában volt azzal, hogy a mennyiben Magyarország érintkezésbe jöhet valamely külállammal vagy külhatalommal, az tisztán külügy, a melyre nézve igenis el tudom képzelni azt, és ez alkotmányunkkal nincs ellentétben, hogy Magyarország saját külügyi közegei által intéztesse el ezen ügyeket. A 67-iki kiegyezéssel ellentétbe nem jutunk és a dualizmus keretében tökéletesen megállhatnak az ilyen külügyek és ha a mai dualisztikus rendszerben a külügyi hatalmakkal való érintkezés ma nem saját organumunk által történik, hanem egy közös külügyminiszter által és ha ma ugy esett Magyarország sorsa, hogy Magyarország sajátlagos érintkezéseinél, mert más oldalról a mi alkotmányunk és törvényeink nem gondoskodtak róla, ez a diplomácziai érintkezés a közös külügyminiszter által történik, akkor első sorban kötelessége Magyarország kormányának és felelős miniszterének arról gondoskodni és arra törekedni, hogy ennél az érintkezésnél legalább az alkotmányilag biztositott önállóság ne homályositassék el és idők folytán ne lazitsuk meg a talajt Magyarország önállóságának rovására, hanem domboritsuk ki, a mennyire csak lehet, Magyarország önrendelkezési jogát. Sajnálattal tapasztalom, hogy az épen most tárgyalás alatt levő szerződés megalkotásánál még kevesebb óvatossággal jártak el, mint az eddigi szerződéseknél. Nem akarok arra nézve mélyebbre ható kritikát gyakorolni, hogy ezt a szerződést alkotmányos fejedelem kötötte a román királylyal. Ha én arra hivatkoznám, hogy az alkotmányos formának jobban megfelelne, hogy jobban megegyeznék a népképviseleti rendszerrel és a parlamentáris kormányrendszerrel és az alkotmányos királyság eszméjével jobban összeegyeztethető volna, ha kormány szerződik kormánynyal, nem pedig mint itt, hogy fejedelem szerződik fejedelemmel, akkor jól tudom, mit válaszolna a t. miniszter ur. — Még ha hivatkoznám arra is, hogy más esetekben a kormány szerződött volna a kormánynyal, akkor is azt mondaná a miniszter ur, hogy, kérem, ez a diplomacziai ügyvitelnek, a diplomacziai életnek egyik formája, hogy kifelé a fejedelem képviseli az országot. szemben a másik fejedelemmel, a ki szintén saját országának képviselője. De azért én ezt a magam részéről nem fogadnám el végleges állitásnak, és ha csatlakoznám is ehhez a nézethez, akkor is a magyar igazságügy képviseletében más szerződő félt nem birok elképzelni, mint tisztán a magyar királyt. Semmiféle ok nincs tehát arra, hogy ily törvényjavaslatot nyujtsanak be, a melyre nézve Ausztria császárja és Magyarország királya szerződik a büntettesek kiadása iránt a román királylyal. *(Zaj.)*

Pap Zoltán: Halljuk! Fontos kérdés ez!

Visontai Soma: Kérdem a t. miniszter urat: méltóztassék nekem megmondani, hogy eltekintve a zárójegyzőkönyvtől, melyik pontja e szerződésnek jelzi azt, hogy e törvényjavaslat keretén belül a magyar királyság, vagy a magyar király is szerződött a román királylyal vagy a román királysággal? Méltóztassék nekem megmondani azt is, t. miniszter ur, hogy tulajdonképen miért czikkelyezzük be ezt a törvényjavaslatot? Az osztrák császár és a magyar király egy személyben szerződik a román királylyal. Hisz akkor, ha majd egyszer érvényesül és pedig ily rendkivül egységesen érvényesül a szerződés, a román királyság azt is fogja kutathatni és pedig joggal, hogy miért nincs beczikkelyezve a szerződés az osztrák birodalom törvényhozása által? mert hisz megeshetik, hogy mi ezt beczikkelyezzük, az osztrákok pedig nem czikkelyezik be. Különbség téve a magyar állam és Ausztria között itt, ebben a szerződésben nincs. Világos tehát, hogy ez a beczikkelyezés nem egyéb, mint a mi részünkről kellő és óvatos törvényhozási cselekmény, a melynek azonban e törvényjavaslat sem tartalmánál, sem szelleménél fogva nem felel meg.

Felhozom mint sérelmest, mint jellemzőt a helyzetre, mint elszomoritót és megszégyenitőt, hogy mennyire nem csak hogy előbbre nem megyünk a magyar önállóság kitüntetése dolgában, hanem hogy mennyire járulunk magunk is hozzá a fogalmak megzavarása tekintetében *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és arra nézve, hogy minket a külföldön önálló államnak ne ismerjenek el, a javaslatnak első czikkét, a melynek első sora igy szól: »A szerződő felek, tehát Ferencz József király és a román király kötelezik magukat . . .

Madarász József: A császár!

Visontai Soma: Igen, mint császár!

Széll Kálmán miniszterelnök: És Magyarország királya!

Visontai Soma: A király csak a czimek közt van felemlitve. Igen, de mint czim ott van a cseh is!

Széll Kálmán miniszterelnök: A császár is ugy van ott.

Visontai Soma: De a császári czimet nem használhatja Ferencz József király akkor, ha a magyar nemzeti önállósághoz tartozó ügyről van szó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az első czikk azt mondja: »A szerződő felek kötelezik magukat, hogy kölcsönösen kiadják egymásnak — állampolgáraik egyedüli kivételével — azokat az egyéneket, a kiket az egyik szerződő fél birói hatóságai az alábbi II. czikkben felsorolt büntetendő cselekmények valamelyike miatt üldöznek, vagy elitéltek és a kik a másik fél területén tartózkodnak«.

Digitized by Google

Méltóztassék nekem megmondani bárki is, hogy alkotmányjogi értelemben kicsoda Ferencz József, Ausztria császárja és Magyarország királyának állampolgára? Álljon fel a t. tuloldalról valaki, a ki ezt meg fogja szavazni és mondja meg, elismeri-e, hogy ő Ferencz József, Ausztria császárjának állampolgára? Már pedig arról, hogy a magyar állam polgára van szóban, ebben a törvényjavaslatban, ha végig megyünk is rajta, erre bizonyságot nem találunk.

Ez a törvényjavaslat az osztrák császár és a magyar király együttes állampolgárairól szól. Ez minden alkotmánytörvényünket, de az 1879: L. t.-czikkben letett szabályokat és intézkedéseket is sérti és tekinteten kivül hagyja. Ilyen törvényjavaslattal a magyar parlamentben, ha csak némileg is féltékenyek vagyunk nemzeti szuverénitásunkra, előállni nem szabad. Semmi ok sincs arra, hogy ha már a diplomácziai képviselet vétetik igénybe, mikor magyar igazságügyben megköttetik a szerződés, daczára annak, hogy Magyarországnak saját önálló igazságügye, az osztrák törvénytől teljesen eltérő szövegü anyagi törvénye és az osztrák eljárástól eltérő eljárása van, de különösen az anyagi jogszabályokban a régi osztrák törvénynyel szemben egészen más álláspontón vagyunk, miért nem szerződik a magyar király és a magyar kormány a román királylyal és a román kormánynyal, ha máskép nem lehet, hát konczedálom, a közös diplomáczia utján. Bátor vagyok felhivni a t. ház figyelmét arra, hogy annál veszedelmesebb ez a törvény, a melynél a két fejedelem közt köttetik szerződés, mert a magyar állam ebben a javaslatban egyáltalán nem szerepel ott, a hol a kikötések és a feltételek foglaltatnak.

Annál sérelmesebb reánk ez a törvényjavaslat, mert Magyarország épen a büntetőjogban és a bünvádi eljárásban egészen képez külön jogterületet, sőt a t. miniszter ur igazat fog nekem adni abban, hogy épen a büntető-ügyekben, a büntető anyagi törvény intézkedései szerint, Ausztria külállamot képez velünk szemben. A szerződéskötésnek különleges elvei folytán is nagyon sajátságosnak és veszedelmesnek tartom, hogy oly területen, a hol a törvény világos szavai szerint Magyarország külön jogterületet képez, az uralkodó abszolitisztikus irányzatból egybe fog minket Ausztriával és Magyarország és Ausztria, a két egészen külön jogterület, közösen szerződik Romániával anélkül, hogy a magyar vagy az osztrák különállás a törvényben kifejezésre jutna. Régibb törvényeinkben — mégis némi gondoskodás történt e tekintetben, például 1874-ben, tehát még néhány évvel a büntetőtörvény keletkezése előtt — és felhivom erre a t. igazságügyminiszter ur figyelmét azért, mert tudom, hogy a preczedensekre fog hivatkozni, mint a hogy nálunk eddig arra szoktak hivatkozni, mikor valami jogvesztésről van szó.

Az 1874: II. t.-czikkel megköttetett hasonló szerződés Angolországgal. Ennek negyedik pontjában a hamisitásokról van szó; akkor még nem is volt meg a mi büntetőtörvénykönyvünk, a mely teljesen eltérő szövegü a pénzhamisitás és egyéb nyilvános jellegü értékpapirosok hamisitása tekintetében az osztrák törvénytől, de már akkor a praxis kriminális eltérő rendszert állapitott meg. Ez a negyedik pont azt mondja: »ezen büntettek létezése, a mennyiben a kiadatás Ausztriából kivántatnék, az ausztriai büntetőtörvénykönyv, a mennyiben pedig Magyarországból kivántatnék, a Magyarországban hatályban lévő törvények és gyakorlat szerint állapittatik meg«. Látjuk itt, hogy bizonyos óvatossággal kifejezésre jutott e szerződésben Magyarországnak különleges állami helyzete. Ugyanezen szerződés negyedik pontja azt is mondja — ezt méltóztassanak meghallgatni különösen azok, kik az előbb zajongtak és kicsinyes dolognak tartották az állampolgárságra való hivatkozást; itt nincs szó arról, hogy valaki Magyarországon Ferencz József ő felségének állampolgára, hanem azt mondja: »nincs helye kiadatásnak, ha azon személy, kinek Ausztriából, vagy Magyarországból való kiadatása kivántatik, az osztrák-magyar monarchia valamelyik országában stb.« Világosan van megmondva, hogy »Ausztriából«, vagy »Magyarországból«, tehát az osztrák birodalmi tanácsban képviselt összes tartományok Ausztria fogalma alá helyeztetnek, Magyarország külön fogalom alá.

Nessi Pál: Akkor még nem voltak osztrák-magyar állampolgárok! *(Felkiáltások a jobboldalon: Most sincsenek!)*

Visontai Soma: Reánk legtanulságosabb az 1871 · XXIV. t.-czikkel Svéd- és Norvégországgal megkötött szerződés. Hogy vigyáz Svédország és Norvégország kifejezéseiben, ezen két államnak különállására; de ugyanakkor meg kell adni, a magyar törvényhozás is óvatos volt. Ez a szerződés is azt mondja, hogy a felsorolt büntetendő cselekmények miatt elrendeltetik a kiadatás, ha a cselekmény svéd, vagy norvég törvény szerint két évi kényszermunkával vagy nagyobb büntetéssel sujtatik, vagy ha az osztrák törvény szerint a büntett fogalma alá, vagy pedig a magyar törvények szerint sulyos büntetés alá esik. Ellenben, ez a román szerződés azt mondja, csak az esetben történik meg a kiadatás, ha a törvények értelmében egy esztendőnél hosszabb szabadságvesztéssel sujtatik az illető. Micsoda törvény értelmében? Az osztrák-magyar büntetőtörvénykönyv szerint? Ez kellő óvatossággal respektáltatott az angol szerződésben, a melyet az imént elfogadtunk, melyet Nagy-Britannia és Irhon királyságával kötöttünk meg és melynél, a mint hallom, mert nem voltam jelen, előttem szólott t. képviselőtársam felemlitette, hogy az angol szövegben sokkal világosabban van feltüntetve Magyarország önállósága, mint a hogy azt azok a t. urak, kiket a t. miniszter ur megbizott, hogy csinálják meg a magyar szöveget, leforditották. Azt mondja az angol szöveg: »For

Digitized by Google

Great Britain and Ireland, His Britannic Majesti s Principal Secretary of State for Foreing Affairs.«

A magyar szöveg igy szól: »Nagy-Britannia és Irhon részéről Nagy-Britannia külügyi államtitkára.« Tehát itt, a mint méltóztatnak látni, itt, a hol teljesen a diplomácziai képviseletről van szó, egyformán fejezi ki »Ausztria és Magyarország képviselete«, de a hol a különállást kell kitüntetni a szerződésben, a hol két külön jogterületről van szó, azt mondja az angol szöveg: »for Austria and for Hungary«, pedig az angol szöveg is azt mondhatta volna: »for Austria and Hungary«. De nem ezt mondja, hanem külön azt, hogy Ausztria részéről és Magyarország részéről, nehogy ugy tekintessék, mint hogyha ez egy terület volna. A magyar szövegnek is ugy kellett volna tehát mondani: »Ausztria részéről és Magyarország részéről.«

Méltóztatnak látni, hogy miképpen csinálják nálunk még a fordítást is oly esetben, a hol az angol eredeti szövegben világosan és mondhatom lekötelező módon van kitüntetve Magyarország önállósága, daczára, hogy az angol nyelvjárás szintén megengedte volna, sőt szokásosan ugy is történt volna, hogy egyszerüen azt mondja: »Ausztria és Magyarország részéről,« de ezt nem teszi, hanem világosan kimondja, hogy »Ausztria részéről és Magyarország részéről«.

Ballagi Géza: Jól van az a szöveg!

Visontai Soma: Jól van, de nincs jól magyarul, ha az állam önállóságát veszszük, mert egész mást jelent, hogyha valamely okmányt akkép irnak alá, hogy Kohn és Blau vagy ha Kohn részéről és Blau részéről külön-külön.

Azért hoztam fel ezt a banális hasonlatot t. képviselőtársamnak, a ki olyan könnyen átsiklott a dolgon és azt mondta, hogy jó a szöveg, mert előbb már bebizonyitottam, hogy a magyar éppugy lehetett volna szövegezve, mint az angol.

Ezeket voltam bátor t. képviselőház felhozni. A magam részéről még csak azt kivánom hangsulyozni, hogy különösen azon ügyekben, a melyek Magyarországnak alkotmánya által is biztositott önálló jogait képezik, ilyen módon eljárni nem lehet. Némi mentséget látok abban a t. kormány és a t. miniszter ur részére, hogy az eddigi szerződések sem önállóan köttettek meg, hanem mindig mint valóságos közös ügyek tekintettek. De azt hiszem, legalább ilyen kereten belül, a mely a magyar állam részére meg van engedve, kellőleg meg kell óvni a magyar önállóságot. Én a magam részéről elfogadom Molnár Jenő t. képviselőtársam által beadott határozati javaslatot. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad csak néhány szóval reflektálnom azokra, a mik az előttünk fekvő törvényjavaslat ellen felhozattak. Már a megelőző törvényjavaslatnál voltam bátor felhozni azokat az okokat, a melyeknél fogva részemről nem tartom kifogásolhatónak azt, hogyha az ilyen természetü szerződések is Ausztriával együttesen köttetnek meg, habár a mint ott hangsulyoztam, kétségen kivül meg van a jogunk — és szükség esetében gyakorolni is fogjuk, — hogy külön szerződést kössünk ilyen ügyben Ausztriától. Nem akarok azok ismétlésébe bocsátkozni, a miket akkor felhoztam, de legyen szabad egy uj argumentumra reflektálnom, arra, a melyet Molnár Jenő t. képviselőtársam emlitett fel. Azt mondja ugyanis a képviselő ur, hogy a 2. czikkben felsorolt büntetendő cselekmények nem a magyar törvény szerint vannak felsorolva, nem paragrafusonként, a mint lehetett volna, hanem — azt hiszem, ugy értette — Ausztriára való tekintettel *(Halljuk! Halljuk!)* vétettek fel oly meghatározások, a melyeket a magyar törvény nem ismer. Szabadjon erre megjegyeznem, hogy nem Ausztria kedvéért történtek ezek a meghatározások, hanem történtek a Romániában érvényes törvény folytán. Ott van megkülönböztetve a szülőgyilkosság, a gyermekgyilkosság, a mérgezés, mint külön büntetendő cselekmény. Hiszen az osztrák büntetőtörvény nem ismeri ezeket mind mint külön büntetendő cselekményeket, ott a gyilkosság fogalma alá ezek is be vannak foglalva. És ugyanez áll a többire nézve is, pl. arra nézve, a mit kifogásol a képviselő ur, a kitöltetlen iratoknak kitöltése tekintetében, a mely visszaélésre ad alkalmat. Azt mondja a képviselő ur, hogy nálunk egy üres váltó kitöltése nem büntetendő. Dehogy nem! Benne van a büntetőtörvénykönyvben, de erősen, legalább két évi fegyházbüntetéssel sujtatik . . .

Molnár Jenő: Ha megállapodás ellenére tölti ki!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: . . . ha megállapodás ellenére történik a kitöltés. Hiszen itt is benne van, hogy »visszaéléssel«. A paragrafusok számát felvenni pedig azért nem lehet, mert ezek a szerződések hosszabb időre köttetnek, és ha már most bevennők a paragrafusokat, akkor megkötnők magunkat, hogy nem változtathatjuk a büntetőtörvényt és Romániára nézve ugyanez a helyzet állana be. Méltóztassanak megnézni akármelyik kiadatási szerződést, mindenütt igy vannak felsorolva a büntetendő cselekmények, nem pedig paragrafusonként, mert ez egyáltalában nem volna czélszerü.

Visontai képviselő ur felhozta, hogy ilyen szerződéseket Magyarországnak külön külügyi közege által kellene megkötni. Már bocsánatot kérek, ez határozottan ellenkezik az 1867: XII. tczikkel és nevezetesen annak 8-ik §-ával. Minden nemzetközi szerződés tekintetében felmerülhető külügyi intézkedés a külügyminiszter teendőihez tartozik.

Az akaratelhatározás, hogy a szerződés

Digitized by Google

köttessék, a miénk, de a diplomáczai képviseltetés mindig közös. A nemzetközi szerződések körüli intézkedésekben nem különböztet a törvény a szerződések között. A dolog természete is ezt hozza magával, mert hiszen a közös külügy folyománya a közös védelemnek. Hova vezetne az, ha mi pl. a külügyi politikával ellentétes szerződéseket kötnénk a nélkül, hogy a külügyminisztert is meghallgatnók?

Kifogásolja Visontai képviselő ur azt is, hogy ő Felsége nevében köttetett ez a szerződés. Ez nem diplomácziai szokás, hanem ez egy általában elfogadott nemzetközi jogi és magyar alkotmányjogi tétel is, hogy ő Felsége jogositva van nemzetközi szerződéseket kötni és ő képviseli az államot.

Azt mondja a képviselő ur, hogy mit keres ott az osztrák császár? Hát az »osztrák császár« nemcsak azért van felemlitve, mert Ausztria nevében is köttetik a szerződés, hanem azért is, mert az ő Felségének cziméhez tartozik. Méltóztassanak megnézni akármelyik magyar törvényt; ott méltóztatnak látni, hogy »ő Felsége Ausztria császára és Magyarország apost. királya« szentesiti azt a törvényt. Hiszen még az 1847/48-iki törvények is igy vannak szentesitve. Hogy itt Magyarországról is szó van az nemcsak a zárójegyzőkönyvből tünik ki, hanem kitünik a szerződésnek XX. czikkéből is, a mely Magyarországra nézve a nyelv tekintetében külön határozmányokat tartalmaz. Egyetlen kitétel sincs ebben a szerződésben, a mely a mi alkotmányunkkal ellenkezik. Azt méltóztatik felhozni, hogy »saját állampolgáraikról« beszélnek a szerződő felek. Hát kérem, a szerződő felek ezt a szerződést mint az állam képviselői kötik és igy természetesen lehet állampolgárokról szólniok.

Visontai Soma: Kössék meg a mi nevünkben!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Felemlitette a képviselő ur azt is, hogy mi történik, ha Ausztriában nem czikkelyezik be? Hát Ausztriában egyáltalán nem fogják beczikkelyezni, mert az ottani alkotmány szerint ilyen szerződéseket egyáltalában nem kell törvénybe czikkelyezni, minálunk pedig kell.

A XX. czikkre nézve Rátkay képviselő urnak volt aggálya. Ő t. i. gyanut merit a IV. és XX. czikkből arra nézve, hogy a megkeresések német nyelven fognak jönni. Hát engedelmet kérek, a IV. czikk szerint a megkeresés diplomácziai uton történik, a diplomáczia nyelvén. Francziául történnek ezek a megkeresések. Ezt, kérem, minden ország az ő saját elfogadott diplomácziai nyelvén eszközli. Épen azért nincsen a XX. szakaszban a megkeresés nyelvéről szó, mert ez az általános diplomácziai nyelven történik. Csak a mellékletekről van szó, a melyeket a bíróságoknak kell csatolniok; ott igenis meg van emlitve a német nyelv. Miért? Azért, mert, a mint az indokolásban is ki van fejtve, ezek a kiadatási ügyek sürgősek. Czélszerü volt tehát több nyelvet választani, a melyen ezek az iratok csatolhatók. Nem mindenütt tudnak franczíául; czélszerü tehát, ha németre forditva is be lehet küldeni ezeket az iratokat közvetlenül a bíróságoktól. A többi megkeresésnél nincsen a német nyelv felemlitve, mert ezek nem oly sürgősek. Ezeknél Magyarországra nézve a franczia és a magyar nyelv, Romániára nézve a román és franczia nyelv van érvényben.

Kifogásolta ugy Molnár Jenő, mint Simonyi-Semadam Sándor képviselő ur a zárójegyzőkönyvnek második pontját, a mely szerint a kiadás megtagadható Románia részéről, ha nincsen kizárva, hogy a halálbüntetés végre fog hajtatni. A t. képviselő urak ebben a viszonosságot sértő kikötést látták. Én azt hiszem, hogyha ezt a klauzulát Olaszország, Belgium és Nagy-Britannia fel tudta venni a Romániával kötött kiadatási szerződésébe, akkor felvehetjük mi is, és ha azok nem látták, hogy ez által az ő szuverénitásukon sérelem esik, akkor mi sem láthatjuk ezt. Mindenesetre czélszerübb, hogy igy van szövegezve ez a klauzula, mintha az volna megmondva, hogy mi nem büntethetjük halállal azokat, a kik Romániából kiadatnak, mert akkor mi a mi törvényeinket az ő kedvükért változtatnók meg és azt mondanók, hogy egy Romániából kiadottra nézve nem ismerünk halálbüntetést. Mi csak azt mondjuk, hogy nem fogjuk végrehajtani. Hogyha mindenképen ezt akarjuk és visszásnak tartjuk azt, hogy a végrehajtás mellőztessék, akkor esetleg nem fogjuk kérni a kiadatást. Különben Románia sem zárkózik el teljesen attól, hogy a halálbüntetés végre nem hajtásának biztositása nélkül is helyt ád a kiadatásnak. Mindenesetre kérem Simonyi-Semadam képviselő urat, hogy azon javaslatától, a mely arra irányul, hogy a zárójegyzőkönyv második pontja hagyassék ki, elállni méltóztassék, mert, a mint az indokolásban is meg van mondva, a zárójegyzőkönyv ezen pontjának fentartását Románia conditio sine qua non-nak tekintette. A kihagyás tehát annyi volna, mint a szerződésnek meghiusitása, azaz ellentétben állana azzal, a mit a képviselő ur maga is óhajt, mert hisz ő a szerződést elfogadja.

Ezeket bátorkodtam csak felhozni, s kérem ezek után, méltóztassék a határozati javaslat mellőzésével a szerződést törvénybe iktatni, illetőleg a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: Félremagyarázott szavaim helyreigazitása czimén kérek szót.

Elnök: Visontai képviselő ur félremagyarázott szavai helyreigazitása czimén kér szót. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! A t. miniszter ur szavaimat — ugy látszik — félreértette. Én nemcsak azt mondtam: önálló közeg által intézzék. Én azt mondtam: el tudok képzelni egy önálló külügyi közeget a mi külön külügyeink részére, de azt tettem hozzá, hogy a

Digitized by Google

mostani dualisztikus rendszer mellett elfogadom azt, hogy a mi közös diplomácziai képviselőnk járjon el. De arra nézve bátorkodom felvilágositást kérni, hogy, minthogy a mi törvényeinkben az igazságügy nincs felsorolva mint közösügy, — hála Istennek, ez nem lett azzá, — miért nem köt közös diplomácziai képviselőnk a magyar igazságügyekben önálló szerződést? És ha össze is esik idő dolgában esetleg az osztrák a magyarral, ez nem akadály; mert ebben, t. i. az igazságügy tekintetében nincs közös vámterület, a mennyiben — a mint ezt kimutattam — ez külön jogterület; ezt a külön jogterületet a magyar törvény megmentette Magyarországnak. Miért kötnek tehát közös igazságügyi külügyi szerződéseket Ausztria és Magyarország?

Ez az egyik, a mit tartozom rektifikálni, és a mit — ugy látszik — a t. miniszter ur félreértett. A második pedig az, hogy azt mondja a t. miniszter ur, hogy minden külügy közösügy, és azért erről nem lehet szó. Erre nézve csak törvényünk 8. §-át, a mely alkotmánybiztositék, melyre nekünk nagy sulyt kell helyezni, vagyok bátor idézni. Ez igy szól *(olvassa)*: A »pragmatika szankczióból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerü vezetése. E czélszerü vezetés közösséget igényel azon külügyekre nézve, melyek az ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együttesen illetik.« Tehát tessék nekem világosan felelni. Itt alkotmányjogról van szó, melynek első főőrének mindenkor a magyar miniszternek kell lennie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát vajjon »együttesen illeti-e az igazságügy« — szószerint czitálom a törvényt — »az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat.« Ha együttesen illetik, akkor a 8. §. alá szubszummálható, ha pedig nem illeti együtt, akkor ez világos alkotmánysértés. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. képviselőház! Kétségtelen — hiszen már előbbi felszólalásomban kifejtettem, — hogy a magyar igazságügy nem közösügy. Azt senki sem állitja. De mindenféle nemzetközi szerződés körüli intézkedés és minden tekintetben a diplomácziai képviselet közös; csak ezt akartam mondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: Az más! Tessék a közös diplomácziai képviseletnek önállóan szerződni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szó illeti az előadó urat.

Issekutz Győző előadó: T. képviselőház! Az általános vita alkalmából, a midőn a javaslatot elfogadásra ajánlani bátor voltam, a ház türelmetlensége megakadályozott abban, hogy elejét vegyem épen azoknak a kifogásoknak, a melyeket Molnár Jenő és részben Visontai Soma t. képviselőtársaim emeltek. Mert meggyőződésem az, hogy ha Molnár Jenő t. képviselőtársam végig megfigyelte volna a jelentés megtétele kapcsán előterjesztett nyilatkozatomat, ha alkalmam lett volna azon nyilatkozatom rendén t. képviselőtársamnak is figyelmébe ajánlani, hogy a második czikkben történt felsorolások minő technikai okokból fordulnak elő, hogy a szülőgyilkosság és a gyermekgyilkosság kifejezései, a melyeket ő nagyon kifogásol, mint Ausztria érdekében használt kifejezéseket, a romániai büntetőtörvénykönyv 229—230., a mérgezés pedig a 231. §-a kedvéért lett beiktatva, és mindezek a büntetőtörvénykönyvünk 278. §-ában szabályozott gyilkosság fogalma alá esvén, ezeket igenis be lehetett volna iktatni: akkor ezeket a kifogásokat sem tette volna. Ha alkalmam lett volna előtte kifejteni, hogy az osztrák büntetőtörvénykönyv 135. §-ában a gyilkosságok különböző nemei közt fel vannak sorolva az orgyilkosság, a bérgyilkosság, belátta volna, hogy e pontban az osztrák büntetőtörvénykönyvből származó semmi kifejezés sem használtatott, hanem tisztán a magyarországi és romániai büntetőtörvénykönyv közti kapcsolat kifejtéséül használtattak ilyen kifejezések.

Ugyanez áll Molnár Jenő t. képviselőtársamnak a 3., 5. és 14. pontokra vonatkozó fejtegetéseire, ha a helyes differencziákat meg fogja állapitani büntetőjogunkkal szemben, ebben meg fogja találni mindegyikre nézve a megfelelő szakaszt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Röviden válaszolnom kell még Visontai képviselőtársamnak az első czikkelyre nézve tett azon kérdésére, hogy itt az »állampolgárok« kifejezés használtatván — utalt ez alkalommal a svéd és norvég kiadatási törvényekre is, minő törvény alapján fog a kiadatás engedélyeztetni? Ha az első czikket méltóztatik t. képviselőtársam figyelemmel olvasni . . .

Visontai Soma: Volt nemzeti párti képviselő ilyet ne védelmezzen!

Issekutz Győző előadó: Én most mint jogász szólok; a politikai kérdést az igen tisztelt miniszter ur elvégezte az urakkal; *(Tetszés jobbfelől.)* akkor, mondom, igen t. képviselőtársam meg fogja találni erre a feleletet, hogy mindig a megkeresett állam törvénye lesz irányadó arra nézve, vajjon a kifogás helyet foghat-e, vagy nem.

A jogi kifogásokra nézve ujolag is azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy alakilag is, tartalmilag is e törvényjavaslat sokkal szabatosabb meghatározásokat tartalmaz, mint a megelőző, a miért ujabban is elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: T. képviselőház! A tanácskozás be van fejezve, következik a szavazás. Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni Molnár Jenő képviselő ur határozati javaslatát.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa Molnár Jenő határozati javaslatát).*

Elnök: T. ház! Ez is halasztó természetü inditvány lévén, mindenekelőtt erre kell feltenhem a kérdést. Kérdem a házat elfogadja-e a

Digitized by Google

határozati javaslatot? Igen vagy, nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Következik a szavazás a törvényjavaslatra. Kérdezem a házat elfogadja-e a román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául! *(Él! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Illyés Bálint jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Tisztelettel inditványozom, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy a czimben ezen szó elé: »büntettesek« a »közönséges« szó tétessék. Összes eddigi ilynemü szerződéseink czimében benfoglaltatik ugyanis az, hogy a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött szerződésről van szó. Én erre ugyan inkább a nomenklatura szempontjából fektetek sulyt, mert hiszen a törvényben fel van sorolva, hogy milyen büntettekről van szó, de mivel itt a mi büntetőtörvénykönyvünktől eltérőleg, a politikai büntettesek sorozata is némileg korlátoztatik, nincs ok arra, hogy ne tartsuk fenn ezen elnevezést, a mely szerint nem a politikai, hanem kizárólag a közönséges büntettesekről van szó. Tisztelettel ajánlom inditványom elfogadását. *(Helyeslés a szelsőbaloldalon.)*

Elnök: A czimhez Visontai Soma képviselő ur azt a módositást adja be, hogy a »büntettesek« szó elé a »közönséges« szó tétessék. Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván-e valaki szólani? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Hozzájárulok Visontai Soma képviselő ur módositásához.

Elnök: Kiván-e valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Azt hiszem, ugy tehetem fel a kérdést, t. ház, hogy elfogadják-e azt a toldást, *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* a melyet Visontai Soma képviselő ur a czimhez ajánlott, a mely szerint a »büntettesek« szó helyett »közönséges büntettesek« szavak tétetnek. *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a czimet Visontai Soma képviselő ur toldásával együtt fogadja el.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat bevezetését és I—XIX. czikkét, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a XX. czikket.)*

Illyés Bálint jegyző: Rátkay László.

Rátkay László: T. képviselőház! A t. igazságügyminiszter ur az én felszólalásomra a következő kijelentést tette: a 20. §-ban azért áll az, hogy a megkeresés franczia és német nyelven történjék, mert a diplomáczia nyelve a franczia nyelv, de megtörténhetik, hogy sürgős a dolog és azért szükség van arra, hogy a megkeresés német nyelven is intéztethessék. Én ezt az indokolást az igazságügyminiszter ur részéről, a ki Magyarország parlamentjében ül és a magyar igazságügyminiszteri széket tölti be, nem akarok szigoru szót használni *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Csak bátran!)*, elfogadhatatlannak és visszautasitandónak találom. Igenis azért van a német nyelv ide téve, t. igazságügyminiszter ur, mert ebben az egész törvényjavaslatban Magyarországnak az önállósága el van rejtve, Magyarország, mint egy tartomány szerepel. Magyarországnak hivatalos nyelve, a magyar, tehát mellőzendőnek találtatott. Épp azért lett a német nyelv oda téve, hogy kidomborittassék, hogy az itt szerződő fél Ausztria, és Magyarország csakis Ausztria császárja által van képviselve, és a külügynek hivatalos nyelve egyedül a német.

Szerettem volna, ha megvolna a magyar parlamentben és különösen a jelen esetben Magyarország igazságügyminiszterében, — ha már nincsen meg az a bátorság, — legalább az az őszinteség, hogy megmondja: t. magyar parlament, mi odafent Bécsben a külügyminiszteriumban soha sem követelhetjük azt, hogy a magyar nyelv, mint a közös külügyminiszteriumnak egyuttal szintén második hivatalos nyelve szerepeljen. Bár, ha ezzel az őszinteséggel beszélnének a t. miniszter urak, akkor sem volna a dolog helyes, de menthető volna, mert bizonyos igazság és bizonyos őszinteség volna benne. Hanem, t. igazságügyminiszter ur, hogy egy nemzetnek a nyelvével szemben, midőn az a nyelv a külállamokkal szemben van megalázva, egy ilyen léha indokolást halljak, hogy azért van reá szükség . . .

Elnök: Kérem a képviselő urat, hogy parlamentáris kifejezést tessék használni!

Rátkay László: Elismerem, hogy elragadott az indulatom, de méltóztassék megengedni, egy nemzetnek a méltóságáról, egy nemzetnek a nyelvéről van szó. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Ilyen indokolást t. igazságügyminiszter ur, hogy azért mellőzzük, azért alázzuk meg Magyarország nyelvét, mert némely esetben szükséges, hogy a tisztelt büntettesek mentől előbb ki legyenek szolgáltatva, engedelmet kérek, elfogadni nem tudok! Ez nem indokolás! Azért beadom a következő határozati javaslatot és ezzel egyuttal ki is akarom, magyarán mondva, ugratni a nyulat a bokorból, hogyha csakugyan ugy van, a mint a t. igazságügyminiszter ur mondja, hogy a diplomácziának elfogadott nyelve a franczia, akkor méltóztassék ezen XX. czikket akkép módositani, és ha a magyar birósságokhoz intéztetik a megkeresés, a szükséges iratokat csupán csak franczia nyelvü forditásban, tehát a diplomáczia nyelvén, kell mellékelni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Erre vonatkozik határozati javaslatom, a melyet ajánlok a t. háznak elfogadásra.

Digitized by Google

Illyés Bálint jegyző *(olvassa)*: »Módositvány, beadja Rátkay László. Az V. czikkben emlitett iratokat, ha nincsenek a megkeresett bíróság nyelvén is szerkesztve, franczia forditással kell felszerelni, költségmegtérités nélkül.«

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Ugy látszik, Rátkay képviselő ur engem és a szőnyegen forgó szerződést is alaposan félreértette. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Mert itt, a 20. czikk első bekezdésében, nem arról van szó, hogy a megkeresés minő nyelven intéztessék; mert a megkeresés az ötödik czikk szerint diplomácziai uton történik, annak nyelvéről pedig egyáltalában nem intézkedik a szerződés. Hanem itt arról van szó, hogy azok az iratok, a melyek a bíróságokkal az ötödik czikk értelmében a kiadatás engedélyezése végett közöltetnek, minő nyelven közöltessenek. És itt azután az van kimondva, hogy Magyarország részéről vagy magyarul vagy németül vagy francziául közöltessenek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért: »vagy németül?«)* Bocsánat; ha én valakitől valamit akarok, akkor mindenütt a világon az illetőnek a nyelvén beszélek vele. Ez természetes. Az lehetetlenség, hogy mi a román bíróságoktól megkivánjuk azt, hogy magyarul értsenek, és ha mi akarunk valamit tőlük, azt magyarul közöljék velünk; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Francziául!)* azért van, hogy vagy németül vagy francziául. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért németül? Mi nem vagyunk németek!)* Bocsánatot kérek, a német nyelv mégis világnyelv. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy! A franczia a világnyelv! Ne ismerjük el a németet diplomácziai nyelvnek!)*

Én tehát kérem a módositás mellőzését már csak annyival is inkább, mert ennek a módositásnak elfogadása az egész szerződésnek visszautasitását jelentené. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Különben eddigi szerződéseinkben is igy van ez; sőt azokban kevésbbé van a magyar nyelv annyira előtérbe helyezve, mint épen ebben a szerződésben. *(Helyeslés jobbfelől.)* Kérem tehát a szöveget változatlanul elfogadni.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. A vitát bezárom. A XX. czikkhez Rátkay képviselő ur módositást adott be, a melynek értelmében a czikk első bekezdése igy hangzanék: »Az V. czikkben emlitett iratokat, ha nincsen a megkeresés a bíróság nyelvén szerkesztve, franczia szövegezéssel kell felszerelni a költség megtéritése nélkül.« Kérdem a t. házat, hogy ezen módositással szemben elfogadja-e változatlanul a szerződés XX. czikkét, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház nem fogadta el.

Nyegre László jegyző *(olvassa a XXI. czikket, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a XXII. czikket).*

Illyés Bálint jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! A XXI. czikkre nézve egy tisztelet teljes kérdést intézek a t. igazságügyminiszter urhoz. Kérem, méltóztassék nekem megmondani, hogy miért kelt ez a szerződés Bukarestben? Minthogy egy nagyhatalmat képező Ausztria-Magyarországról van szó, mely szerződést köt a román királysággal, miért köti azt meg Ausztria-Magyarország a kis Románia fővárosában Bukarestben? Nem azért köti-e meg, mert igy egy dilemmából kimenekszik; a közös ügygyé avatott igazságügyi szerződést Bécsben kellene megkötnie? Nem azért történt-e, hogy Ausztria-Magyarország, a nagyhatalom leszáll az apró Bukarestbe és ott köti meg az igazságügyi szerződést?

Elnök: A képviselő ur módositást nem adott be?

Visontai Soma: Nem én! Csak kérdem, hogy miért Bukarestben?

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Semmi esetre sem azért Bukarestben, hogy se Bécsben, se Budapesten ne kössék meg.

Visontai Soma: Hol kötötték volna meg, ha nem Bukarestben!?

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Nem tudom megmondani. Köttetnek nemzetközi szerződések Genfben, Brüsszelben és másutt.

Visontai Soma: De sohasem Budapesten!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Époly joggal kérdezhetnék, hogy miért köttetett junius 12-én? *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: Ez nem ugyanaz!

Vészi József: Budapesten is kötöttek nemzetközi szerződést, pl. a román vasuti csatlakozásokról.

Visontai Soma: Igy kellene önállóan az igazságügyi szerződéseket is megkötni!

Elnök: Módositás nem adatott be a XXII. czikkel szemben. *(Zaj.)* Méltóztassék a kérdés feltételére figyelni. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a XXII. czikket elfogadta. Következik a zárójegyzőkönyv.

Nyegre László jegyző *(olvassa a zárójegyzőkönyvet).*

Elnök: A zárójegyzőkönyv második pontjára vonatkozik Simonyi Semadam képviselő ur azon inditványa, hogy a második pont hagyassék ki. Kérdem a t. házat, vajjon ezzel az inditványnyal szemben elfogadja-e a zárójegyzőkönyvnek imént felolvasott második pontját, igen, vagy nem? Azt hiszem, kijelenthetem, hogy elfogadja.

E szerint a román királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is elfogadtatott.

T. képviselőház! Az idő már előrehaladt és a kereskedelemügyi miniszter is kiván egy interpellácziára válaszolni. Azért méltóztassék abba belenyugodni, hogy a ma megejtett választásokról szóló jelentés meghallgatása után, a melyet mindjárt bátor leszek előadni, következzék a kereskedelemügyi miniszter válasza

Digitized by Google

Solymossy Odön képviselő ur interpellációjára, a mai napirendnek még fennmaradó tárgyait pedig, t. i. a számvizsgáló bizottságnak a képviselőház pénztárának az 1901. évi első felére vonatkozó számadásairól szóló jelentését és a képviselőház könyvtári bizottságának jelentését vigyük át a hétfői ülés napirendjére első tárgyakul, *(Helyeslés.)* ezeknek letárgyalása után azonban a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére a költségvetés általános tárgyalása tüzessék ki. Természetes, hogy a hétfői ülésnek első tárgya a ma elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása lesz. Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Bátor leszek most jelentésemet előadni a ma megejtett választásokról. *(Halljuk!)*

A ház két jegyzői állására beadatott összesen 196 szavazat, két szavazólap üres volt. A legtöbb szavazatot kapták: Dedovics György 194, Szőts Pál 182 szavazatot. *(Éljenzés.)* A többi szavazatok eloszlottak. E szerint Dedovics György és Szőts Pál a ház jegyzőiül meg vannak választva. *(Éljenzés.)* A Horvát-Szlavon-Dalmát országokkal megujitandó pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldendő országos bizottságra beadatott 165 szavazat. Üres volt egy szavazólap. Legtöbb szavazatot kapott: gróf Andrássy Gyula 163, Barta Ödön 156, Berzeviczy Albert 162, Falk Miksa 161, Horánszky Nándor 163, Kossuth Ferencz 164, Láng Lajos 162, Neményi Ambrus 162, Tisza Kálmán 137, gróf Zichy János 160 szavazatot. E szerint ezek a képviselő urak a Horvát-Szlavon-Dalmát országokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött országos bizottságba beválasztattak és erről, miután ez országos bizottság, a főrendiház is értesittetni fog.

A többi bizottságokra nézve a következőt eredményezte a szavazás. Beadatott ezen bizottságokra összesen 188 szavazat. Ebből nyert az ötödik biráló-bizottságba Kubinyi Géza 187, a függő államadósságokat ellenőrző bizottságba mint rendes tag Angyal József 187, mint póttagok Adamovics Béla és Zsámbokréthy Emil 187 szavazatot. A gazdasági bizottságba Lázár Arpád 187, az igazságügyi bizottságba Győry Elek 188, Tomasics Miklós 187 szavazatot, a kérvényi bizottságba Nedelkovics Tivadar, a közgazdasági bizottságba Dedovics György, a közlekedési bizottságba Kovacsevics István, a mentelmi bizottságba Popovics Vazul István, a naplóbiráló-bizottságba Csincsek Flórián, az összeférhetetlenségi bizottságba gróf Pejacsevics Tivadar, a pénzügyi bizottságba Joszipovich Géza és Schmidt József, a számvizsgáló-bizottságba Adamovics Béla, a véderő-bizottságba Domahidy Elemér és Joszipovich Géza, a vizügyi bizottságba Kovacsevics István, a zárszámadásvizsgáló bizottságba Popovics Vazul István, a dicsőült Erzsébet királyné szoborbizottságba Dedovics György, mindegyik 187 szavazatot. A közoktatásügyi bizottsági tagságra 187 szavazat adatott be, ebből Werner Gyula 158 szavazatot nyert. E szerint ezek a képviselő urak az illető bizottságokba megválasztott tagoknak jelentetnek ki.

A függő államadósságokat ellenőrző bizottságba történt választásokról a főrendiház is értesittetni fog, a jegyzőválasztásról szóló tudósitás pedig szokott módon hódolatteljesen ő Felgének is be fog mutattatni.

Most következik a kereskedelemügyi miniszter urnak válasza b. Solymossy Ödön interpellációjára.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! B. Solymossy Ödön a következő interpellációt intézte hozzám *(olvassa)*: »Van-e tudomása az igen t. kereskedelemügyi miniszter urnak arról, hogy daczára az 1884:XVII. tcz. 50. szakaszát módositó 1900:XXV. tczikknek, még most is történnek visszaélések a megrendelések gyüjtése körül? Ha van, ugy tisztelettel kérdem a t. kereskedelemügyi miniszter urat: vajjon szándékozik-e a visszaéléseket elfojtani és e czélból szigoru törvényes eszközökről gondoskodni?«

A t. képviselő urnak ezen kérdésére bátor vagyok azt válaszolni, hogy egyes helyekről vannak panaszok a megrendelési törvénynyel szemben előforduló visszaélésekről, de viszont vannak panaszok, hogy azokat némely helyen a hatóságok tulszigoruan hajtják végre. Gondos figyelemmel kisérem az ügynek menetét és miután még egész fiatal, alig féléves törvényről van szó, azt hiszem, hogy idő előtt belemarkolni az élet fejleményeibe nem lehet. Mindenesetre ott, a hol a hatóságnak tudomására jut, figyelemmel vagyunk arra, hogy a visszaélések kellő szigorral elfojtassanak és mondhatom, hogy e tekintetben inkább arról van panasz, hogy egyes hatóságok tulszigorral járnak el. Viszont nem tagadom és kötelességem kijelenteni, hogy nagyon megoszolnak a vélemények a törvény intézkedései tekintetében, a mennyiben néhol azoknak tágitása, néhol pedig azoknak szigoritása követeltetik. Ezekből le fogom vonni a tanulságokat, éber figyelemmel kisérem az ügyet és gyüjtöm az adatokat és ha szükségesnek fogom találni, akár törvényhozási uton, akár a törvényben foglalt felhatalmazás alapján a kivételek megalkotása tekintetében a megfelelő intézkedéseket meg fogom tenni.

A t. képviselő ur által konkrét felhozott adatra vonatkozólag kötelességem kijelenteni, hogy ez, t. i. annak a binnyei lakosnak az esete, ebbe a törvénybe nem ütközött. Az eset az, hogy egy ügynöktől varrógépet vett részlet-üzletképen az illető és ezért váltót állitott ki azon kötelezettséggel, hogy amennyiben az a gép nem fog konveniálni, visszaveszi az ügynök. Ez egyetlen pont kivételével az eset kivül esik ezen a törvényen. Ez az egyetlen pont pedig az, hogy a végrehajtási utasitás 6. §-a értelmében varrógépekre megrendeléseket gyüjteni szabad. Az illető ezzel a joggal élhetett, ezért nem büntet-

Digitized by Google

hető. A mi az ügynöknek eljárását illeti, hogy váltót vett, s hogy ennek beperlése iránt mikép intézkedett, aztán azon kötelezettség, miszerint tehermentesen, szállitási költség nélkül, vagyis az illető ügynök saját terhére köteles a gépet visszavenni, ha nem konveniál, ez a megrendelési törvény alá nem esik, hanem egyszerüen polgári bíróság elé tartozik, és ennek következtében igen kérem a t. képviselő urat, méltóztassék ezen szegény, jóravaló embert saját érdekében kitanitani, hogy ezen az uton keresse magának az elégtételt, melyet valószinüleg meg is fog kapni.

Ebből az esetből is vontam le tanulságot, de nem ezen törvényre vonatkozólag, hanem egy másikra, a mely most munkálat alatt van. Mert csakugyan szükséges először az ügynökök felelősége tekintetében, *(Helyeslés.)* másodszor különösen a részletüzletre vonatkozólag intézkedéseket tenni, főleg tekintettel arra, hogy az Alföld népe, a társadalom tudatlan része, váltók kieszközlése utján valóban uzsorának és igen veszélyes megkárositásoknak van kitéve. Erre vonatkozólag jelenthetem, hogy készül a törvényjavaslat, mely — azt hiszem — meg fog felelni a szükségnek. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Báró Solymossy Ödön: T. ház! Nem hagyhatom szó nélkül ő nagyméltóságának válaszát és azért bátor vagyok röviden felszólalni. Nekünk kötelességünk, akárhol konstatálunk bajokat, legyenek azok országos érdekűek, közjogi bajok, külpolitikai, társadalmi bajok, vagy speciális, lokális természetü bajok, azokra orvoslást kérni, keresni és találni. Az én nézetem szerint bármicsoda bajt akarunk is orvosolni, nemcsak annak főbb gyökerét kell különféle műtétekkel megkurálni, hanem az egyes bajok körületéhez tartozó mintegy szálgyökereket, apró bajokat, is figyelemre kell méltatni.

A társadalmi életben látunk igen sok bajt, és azt a társadalmi osztályt kell leginkább figyelemmel kisérni, amely leggyengébb szervezetü, leggyámoltalanabb és legjobban rá is szorul arra, hogy oltalomban és védelemben részesitsük. Én ezen intencziónál fogva voltam bátor multkor itt alkalmatlankodni és ugy a t. ház, mint a t. kereskedelmi miniszter ur idejét igénybe venni, mert azt tartom, minél gyengébb valami, annál jobban hatnak reá a bajok, káros befolyások, s ép ezért a szegény néposztály érdekében kell minden lehetőt elkövetni.

Én a kereskedelmi miniszter ur őnagyméltóságának szavait szivesen veszem tudomásul, ámbár a konkrét eseten ezzel nincs segitve; de tudomásul veszem azért, mert szavaiból visszatükröződik a jószivüség és a jóindulat, és mert igéretet tett arra, hogy szemmel fogja kisérni az állapotokat és alkalomadtán intézkedni fog, hogy minden sérelmen törvényes uton segitsen. Ezért tehát én őnagyméltóságának válaszát köszönettel tudomásul veszem és továbbra is ajánlom különösen a szegény néposztályt kegyes figyelmébe.

Elnök: T. ház! Miután az interpelláló is tudomásul vette a miniszter ur válaszát, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a kereskedelmi miniszter ur válaszát tudomásul veszi.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

44. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 3-án, hétfőn,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a gr. Teleki Sándor, Reich Aladár, Szüllő Géza és Kovács Pál választása ellen beadott kérvények tárgyában. Gr. Teleki Sándor képviselő végleges igazolása. — A Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal, továbbá a Román királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadása iránt kötött szerződések beczikkelyezésére vonatkozó törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A számvizsgáló- és a könyvtári bizottságok jelentéseinek tárgyalása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat benyujtása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Wlassics Gyula, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen felszólalókat pedig Farkas József jegyző ur jegyzi.

Méltóztassék meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. február hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint gróf Teleki Sándor orsz. képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvényt a Curia elutasitotta.

Ennek folytán nevezett képviselő, miután választása ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, melyben értesit, hogy Reich Aladár országgyülési képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvényt a kérvényezők visszavonták, s ennek folytán a Curia a további eljárást megszüntette.

Tudomásul vételetik azzal, hogy nevezett képviselő csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesitésből kitünik, hogy az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt a választás érvénytelenitése iránt az 1899:XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint Szüllő Géza országgyülési képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvénynyel folyamatba tett eljárást a kir. Curia megszüntette.

Tudomásul vételetik azzal, hogy a nevezett képviselő csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesitésből kitünik, hogy az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt a választás érvénytelenitése iránt az 1899 : XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Kérem szives figyelmüket a következő előterjesztésre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint a Curia a Kovács Pál országgyülési képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényben felhozott azt az érvénytelenségi okot, hogy az illető választókerületben elkövetett erőszak és fenyegetés a választók körében olymérvü megfélemlitést idézett elő, mely a választók, bár számszerüleg meg nem állapitható részét, választói joga szabad gyakorlatában gátolta, — az 1899. évi XV. t.-cz. 62. §-a alapján mint hatáskörébe nem tartozót a tágyalás köréből kizárta.

Méltóztassék meghallgatni a törvény és a házszabályok illető szakaszait — miután ez az első ilyen természetü eset, — melyek ily esetekben a történendőket meghatározzák. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1899 : XV. t.-cz. 12. §-a ezt mondja *(olvassa)*: »Ha a Curia a kérvényben foglalt

Digitized by Google

valamely érvénytelenségi ok felett a biráskodást hatáskörébe nem tartozónak mondotta ki: az ily érvénytelenségi ok feletti biráskodást a képviselőház gyakorolja.«

Ezen törvény 62. §-a pedig ezt mondja *(olvassa)*:

»A bíróság hivatalból vizsgálja meg, hogy az ügy hatáskörébe tartozik-e?

Ha a kérvény oly érvénytelenségi okra van alapitva, mely a 3. §. alá nem tartozik, a bíróság a kérvényt a felek kifogása folytán, vagy e nélkül visszautasitja.

Ha pedig a megjelölt érvénytelenségi okok némelyike nem tartozik a 3. §. alá, az esetre ezen érvénytelenségi okot a tárgyalás köréből kizárja.

Ezen határozat a képviselőházzal közlendő.«

Ez az, a mi most történt. Erre az esetre vonatkozólag a házszabályok 110. §-a ezt rendeli *(olvassa)*: »Ha a Curia a kérvényben foglalt valamely érvénytelenségi ok felett a biráskodást hatáskörébe nem tartozónak mondotta ki: az ily érvénytelenségi ok feletti biráskodást az illető biráló-bizottság gyakorolja.

A Curia erre vonatkozó határozatának a házban történt bejelentésétől számitandó 15 nap alatt panasz adható be, de csak azon tényállásra nézve, a mely a Curiához benyujtott kérvényben, mint érvénytelenitési ok felhozatott.

A biráló-bizottság az ilyen panaszt abból az okból, hogy az hatásköréhez nem tartozik, el nem utasithatja.«

Ezekből világosan folyik az előbb felolvasott curiai végzés elintézésének módja, a mely akként hangzik, hogy az utasitás tudomásul vétetik s egyszersmind kimondatik, hogy az 1899: VI. t.-cz. 12. §-a és a házszabály 110. §-a alapján a bejelentéstől számitandó 15 napon belül az emlitett érvénytelenitési okra nézve panasz adható be a képviselőháznál.

Egyéb elnöki előterjesztés nincsen.

Következik a napirend szerint a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött állami szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 52, 99) harmadszori olvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot)*.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában? *(Elfogadjuk!)* Ugy hiszem, kimondhatom, hogy a ház harmadszori felolvasásában is elfogadta a törvényjavaslatot.

Következik a román királysággal Bukarestben 1900. évi junius hó 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 53, 100) harmadszori felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot)*.

Elnök: Elfogadja a ház az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában? *(Elfogadjuk!)* Tehát kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is elfogadta. Ezekről a főrendiház a szokott módon szives hozzájárulás végett értesittetni fog.

Következik napirend szerint a számvizsgáló bizottságnak a képviselőház pénztárának az 1901. év első felére vonatkozó számadásairól szóló jelentése (Irom. 51).

Fassie Tódor, a számvizsgáló bizottság előadója: T. ház! A számvizsgáló bizottság a képviselőház pénztárának 1901. évi január hó 1-jétől junius 30-ig terjedő félévi időre készitett számadásait megvizsgálván, minthogy azokat minden tételében megfelelőknek találta, bátor vagyok javaslatba hozni, hogy a jelentést tudomásul venni, egyszersmind a pénztárnoknak és az ellenőrnek a felmentvényt megadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólani? Ha senki sem kiván hozzászólni, a vitát bezárom; gondolom, a t. ház a számvizsgáló bizottság jelentését tudomásul veszi s a képviselőház pénztárnokának és ellenőrének a felmentvényt megadja.

Következik a képviselőház könyvtárának az 1896—1901. országgyülés V. ülésszaka alatti gyarapodásáról, használatáról és számadásairól, valamint az 1902-dik évi költségvetésbe felveendő javadalmáról szóló előterjesztése (Irom. 81) a könyvtári bizottságnak.

Pekár Gyula, a könyvtári bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a házszabályok 259. és 261. §-ai értelmében a könyvtári bizottság jelentését és előterjesztését a t. háznak elfogadás végett ajánlani. Egyuttal legyen szabad megemlitenem, hogy a bizottságnak utolsó, 1901. évi február 27-iki jelentése óta a könyvtár a következőképen gyarapodott: az idegen parlamentekkel fennálló csereviszonynál fogva nyertünk összesen 736 kötetet; ajándék vagy hivatalos megküldés utján nyertünk összesen 186 kötetet, vétel utján összesen 1013 kötetet és igy egészben 1934 kötetet, ugy, hogy a könyvtárnak jelenlegi állománya 47,537 kötet.

Legyen szabad felhivnom a t. ház figyelmét a régibb országgyülésekre vonatkozó naplók és irományok tételére. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselőház 1893. évi deczember 4-iki ülésében, belátván a régi irományok nagy fontosságát, belátván mindenekfelett azt, hogy a régi kerületi ülésekről szóló tudósitásoknak ismerése és azoknak nyilvántartása nagyon fontos, elhatározta, hogy ezek az irományok beszerzendők. Azóta ez a munka állandóan folytatódik. Legyen szabad jelentenem, hogy a mult esztendőben könyvtárnokunk buzgalmából beszereztettek a következők:

1. Az 1825. esztendei szeptember 11. napjára hirdetett s azután folytatólag tartott országgyülés folyamatjának és végzéseinek környülállásos feljegyzése.

2. Az 1790—91. Acta diaetalia.

Digitized by Google

3. Az országos bizottság javaslata a büntető-eljárás és börtön-rendszerről, 1840-ből.

Legyen szabad továbbá jelentenem, hogy a könyvtár-bizottság albizottsága már foglalkozik egy oly rendszerrel, a melynek alapján sokkal czélszerübben lehet majd beszerezni és kiadni ezeket a régi országgyülésekre vonatkozó irományokat. Annak idején leszek bátor ezekről jelentést tenni.

Mindezek után a könyvtári bizottság nevében kérem a t. házat, hogy mivel az 1902. évi költségvetésben már történt gondoskodás a könyvtár javadalmáról 12.000 koronával, és a régibb országgyülési iratok beszerzéséről 4000 koronával: méltóztassék az 1903-iki költségvetésbe is a könyvtárnak javadalmául 12.000 koronának, a régibb országgyülési iratok beszerzési költségeire pedig ismét 4000 koronának felvételét elhatározni. *(Helyeslés.)*

Farkas József jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Örvendetes tudomásul veszem a jelentés ama részét, a mely könyvtárunk szép gyarapodását illeti, különösen az ujabb könyvek megszerzésére vonatkozólag.

Madarász József: Megszerzés! nem beszerzés! *(Felkiáltások: Megszerzést mondott!)*

Szederkényi Nándor: Tudomásul veszem a jelentésnek a csere és ajándék utján beszerzett könyvekre vonatkozó részét is. De nem vehetem oly örvendetes tudomásul azt, hogy a régi országgyülési iratok megszerzésére a mult évben felvett 10.000 koronát most leszállitják 4000 koronára.

A ki a régi irományok, okmányok megtekintésével foglalkozik és régi történetünk lapjait kutatja, érzi, mily nehéz és kinos helyzetben vagyunk, a midőn még legközelebbi történetünket is a poros akták közt, a levéltárak poros irományai közt kell kutatnunk, ha világosságot akarunk szerezni.

Nem mutatok rá régibb időkre, csak a XVIII. századra, vagy a XIX. század elejére, a mikor azok a nagyfontosságu mozgalmak voltak, a melyekben a mi kulturánknak, parlamenti intézményünknek, szabadságunknak, lehet mondani, alapmunkálatai folytak, a midőn a nemzeti lelkesedés felébredve, végre 1848-ban megteremtette a 48-iki törvényeket. Ha ezeket a dolgokat ismerni akarjuk, be kell temetkeznünk a poros akták közé, a foliánsok közé, a melyek olvasása sokszor elég arra, hogy egy emberéletet tegyen tehetetlenné.

Konstatálom, hogy históriánk mai állapotában a legszegényebb! Mi, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* a kik dicsekszünk alkotmányunk ezeréves multjával, még alkotmányos mozgalmainknak legközelebbi éveit sem ismerjük, mert azoknak okmányai publikálva nincsenek. Az angol parlament évenkint tetemes összegeket költ erre, 5—6 ujjnyi vastagságu kötetek jelennek meg, évenkint 6—7 darab, a melyek az angol parlamentnek történetére vonatkoznak és a régi okmányokat, iratokat összegyüjtve olvashatóvá teszik a nagyközönségnek. Előttünk még a XIX. századnak dolgai is ismeretlenek. Ugyan honnan is ismernők? Horváth Mihály nyult bele és adott ki két kötetet a huszas évekről. Ennyi az, a mit a magyar nép ismer a XIX. század multjából. Ha valaki akarja bővebben ismerni, rá kell vetni magát a legfáradságosabb munkára, a mely kimeriti a lelket és a szellemet, midőn azokban az olvashatatlan papirosokban és korhadt foliánsokban kell ezeket kutatni és tanulmányozni. Ha mi az ország történelmét akarjuk felderiteni, akkor kötelességünk, hogy ezen multbeli okmányokat publikáltassuk. Az akadémiának kellene ezt teljesiteni.

Rakovszky István: Nem tesz semmit!

Szederkényi Nándor: Tesz valamit. A régi országgyülési adatok publikálásában az 1602-ik esztendőnél tart, de gondolom, tiz éve annak, hogy ezen publikálások szünetelnek. Igy tehát nincs más hátra, mint arra kérnem a t. házat, hogy miután a mult években elhatározta, hogy e czélra 5000 forintot, vagyis 10.000 koronát szavaz meg, ezt ne szállitsa le. Ha külföldi ember látja, hogy mi ezen publikálásokra szánt összeget leszállitjuk, megdöbben, és ha kérdi, hogy rendben van-e nálunk a mult dolgok ismertetése, szégyenkezve mondjuk, hogy nincs! Hiszen még könyvet sem tudunk a kezébe adni, ha a multnak, főleg a XIX-ik századnak történetébe akar tekinteni. Arra kérem a t. házat, hogy a mit már egyszer megszavazott, szavazza meg ismét, és utasitsa a könyvtári bizottságot, hogy a 4000 korona helyett 10.000 koronát vegyen fel ugy, mint a mult években. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Erre nézve van szerencsém inditványomat irásban is beterjeszteni és kérni a t. házat, hogy fogadja el.

Elnök: Fel fog olvastatni.

Farkas József jegyző *(olvassa)*: »Inditvány. A könyvtári bizottság jelentésében a régibb országgyülési iratok beszerzésére felvett 4000 korona helyett vétessék fel 10.000 korona.«

Elnök: Beőthy Akos képviselő ur kiván szólni!

Beőthy Ákos: T. képviselőház! Én teljes mértékben csatlakozom t. barátom, Szederkényi Nándor előadásához. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Konstatálni kivánom azt, hogy azokban a régi országgyülési aktákban, naplókban, jelentésekben annyi bölcseség, annyi helyes politikai felfogás van, hogy azt ma is nemcsak a legnagyobb élvezettel, de a legnagyobb haszonnal is olvashatjuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott vannak p. o. az 1791-iki országgyülés bizottságainak munkálatai, a melyekben már az 1848-iki halhatatlan törvényeknek elvei le vannak rakva. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott vannak pl. az 1827-iki országgyülés bizottságának munkálatai. Találunk ott Dessewffy Józseftől egy gyönyörü szép dolgozatot a sajtószabadság tárgyában, a melynél szebbet sehol soha sem irtak.

Digitized by Google

Találjuk ott p. o. a vám- és kereskedelmi bizottságnak munkálatát, a mely törvényjavaslatok kapcsában volt beterjesztve és a melyben világosan és határozottan ki van mondva, hogy Ausztriával való viszonyunkat a viszonosság alapján kell rendezni; és igy tovább.

Méltóztassanak elhinni, hogy ezeket mindenki a legnagyobb haszonnal és élvezettel tanulmányozhatja és el kell követni mindent, hogy ugy a képviselő urak, mint a közvélemény számára ezek a kincsek hozzáférhetők legyenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igen helyesen járt el az előbbi időben a képviselőház, midőn ezeknek megszerzésére és közzétételére egy nagyobb összeget utalványozott, és semmi által sem találom indokoltnak azt, hogy ezen összeg leszállittatott. És ennek következtében kérem a t. házat, méltóztassék t. barátom Szederkényi Nándornak inditványát elfogadni és az általa javasolt összeget megszavazni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Perczel Dezső: T. ház! Engedje meg nekem a t. ház, hogy mint a ki az ügy minden fázisát tökéletesen ismerem, igen röviden egy pár megjegyzést tegyek az előttem szólott t. képviselő urak beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy a képviselőház a könyvtári bizottság részére összeállított költségvetésbe hosszu időn át évenkint a régi érték szerint 5000 frtot illesztett be, a mi megfelel a 10,000 koronának. Megmondom hitelesen, hogy mennyi használtatott ebből fel; 1895. óta vannak kezeimben az adatok. *(Halljuk! Halljuk!)* 1895-ben felhasználtatott a 10,000 koronából 920 korona; 1896-ban, 97-ben és 98-ban egyetlen fillér sem; *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Elég rosszul!)* 1899-ben felhasználtatott 652 korona 42 fillér; 1900-ban 642 korona; 1901-ben 162 korona. Miért nem használtatott fel több? Mert nem volt rá mód. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Már a mult évben csak 4000 korona volt beillesztve; s akkor a könyvtári bizottság előadója, a ki ezeket a dolgokat nagyon a szivén hordta, Molnár Antal, azóta sajnálatunkra körünkből elragadott képviselőtársunk volt az, ki a költségvetés realitása czimén ezt a kisebb összeget inditványozta és megindokolta. Nekem semmi jogosultságom nincs, hogy a könyvtári bizottság jelenlegi intenczióiról beszéljek, de ha csak 4000 korona áll is rendelkezésére, ha kedvező alkalom kinálkozik és többet adhat ki: azt hiszem, a könyvtári bizottságot ez a körülmény nem fogja visszatartani. Az országos költségvetést is ugy állitjuk össze, hogy a szükséglethez képest számitjuk ki a fedezetet; ha tehát egy költségvetésben ennyi időn keresztül nem adtuk ki az előirányzott összeg felét sem, hogy akkor most 10,000 koronát illeszszünk be, az mégsem felelne meg a helyes budgetösszeállitás elveinek. Legyenek meggyőződve a t. képviselő urak, hogy a könyvtári bizottság, ha abba a helyzetbe jut, hogy többet adhat ki, fog a háznak jelentést tenni, vagy meg fogja teremteni magának a fedezetet.

Ily körülmények közt teljesen indokolt a könyvtári bizottságnak az az eljárása, hogy 4000 koronát akar felvétetni, annál is inkább, mert a mult esztendőben is annyi volt. Én a magam részéről, ezzel az indokolással, nem járulhatok hozzá Szederkényi Nándor t. képviselő ur inditványához. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

Illyés Bálint jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. képviselőház! Feletébb sajnálom, hogy előttem szóló t. képviselőtársunk nem járulhat Szederkényi Nándor t. képviselőtársunk javaslatához. Felhozott indoka az, hogy már a mult évben is le kellett szállitani a költséget. Mi talán nem voltunk véletlenül itt, vagy saját hibánkból nem vettük észre; sokszor megtörténik az ilyesmi. Én egy igen nevezetes példát fogok most előhozni arra nézve, hogy sokszor milyen indokolt lehet a megszavazott összegnek ez az el nem költése. Emlékszem rá, körülbelül 1861-ben, vagy 1865-ben egyszer arról volt szó, hogy a népnevelés költségei mennyiben állapittassanak meg. Javaslatba hozatott pár százezer forint. Akkor mi, u. n. szélsőbaliak . . .

Beöthy Ákos: Tigrisek!

Madarász József: Először a balközépet nevezték ugy, azután minket. Tehát azon inditvánnyal léptünk föl a t. képviselőházban, hogy a költségvetésbe vegyünk fel a népnevelésre egy millió frtot. A t. képviselőház elfogadta a népnevelésre — éppugy, mint a szóban forgó, az okulásra megszerzendő irományokra — ezen összeget. A következése az lett, hogy ebből az egy millió frtból a népnevelésre nem fordittathatott több 500.000 frtnál.

Hát, t. képviselőház, ha nem akarjuk elkölteni, ha nem nézünk utána, akkor nem is lehet elkölteni! S mivel két fiatalabb képviselőtársam oly lelkesen szólalt föl, hogy a hazai, nemzeti viszonyokra nézve és a hazafias érzésekre nézve hogyan okulhatunk, engedjék meg nekem, éltesebb képviselőnek, a ki szintén érzem érveiknek sulyát, hogy én is kérjem a kormányt Szederkényi t. képviselőtársunk javaslatának elfogadására, mert a kormánypárt egyik befolyásos tagja a javaslat ellen nyilatkozott és igy attól kell félnünk, hogyha a kormány nem veszi szivére a dolgot, ezt az igen kevés pénzbe kerülő javaslatot már csak azért is leszavazzák, nehogy az ellenzék által inditványozott igazság elkövettessék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne tegyék ilyennek ki. Nincsen abban, a mit előttem szólott t. képviselőtársam odaát mond — egy régi kuruczmondást idézek és ezért használnom kell a deák szót: »Nincsen abban semmi virtus, verje meg a Jézus Krisztus!« — *(Derültség.)* Azokat t. i., a kik a nemzet és a képviselőház okulására az 5000 koronát sajnálják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelöl: Dehogy sajnáljuk!)*

Es kérem, ne beszéljünk németesen se: ne »állitsunk be«, ne »szerezzünk be« és »tartsunk

Digitized by Google

be«, hanem tartsuk meg a régi igaz magyar erényt.

Kérem a t. házat: fogadja el egy szivvel, egy lélekkel Szederkényi Nándor barátom határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Elnök: A miniszterelnök kíván szólani.

Beöthy Ákos: Tessék elfogadni! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Minden költségvetési tételnek az a természete, hogy az, a kinek számára vagy kezére meg van szavazva, azzal mégis a lehető legnagyobb takarékossággal bánik és azt nem forditja másra, mint arra a czélra, a melyre az az összeg szánva van. Ha tehát a könyvtári bizottság nem talált alkalmat arra, hogy azt a nagyobb dotácziót elköltse, hát meg fogja takaritani és az a képviselőháznak meg fog maradni. *(Helyeslés a szélsőbalolddlon.)* De hogy lehetővé váljék alkalomadtán a nagyobb dotáczióval rendelkezni, és hogyha előfordulnak ilyen alkalmi vételek, legyen arra meg a fedezet, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* valamint a kegyeletes szép czélra való tekintetből én a magam részéről nem ellenzem az inditvány elfogadását és hozzájárulok Szederkényi képviselő ur határozati javaslatához. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A könyvtári bizottság előadója kíván szólani.

Pekár Gyula előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad utalnom arra, a mit már jelentésem alkalmával mondottam, hogy t. i. a régibb időben tényleg megtörténhetett és meg is történt, hogy nem volt alkalom a pénzt kiadni, vagyis nem lehetett beszerezni okmányokat. Azonban most a képviselőház könyvtári bizottságának egy albizottsága — a mint emlitettem — foglalkozik egy uj tervvel, a melynek alapján nagyobb működési tere nyilik. *(Helyeslés.)* Én tehát, mint a könyvtári bizottság előadója, csak örömmel fogadhatok minden oly javadalomemelést, a mely a könyvtári bizottságnak nagyobb működési teret biztosit. Ezért elfogadom Szederkényi határozati javaslatát. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! A tanácskozás be van fejezve. Következik a szavazás.

A könyvtári bizottság előterjesztésével szemben, a mely régibb országgyülési iratok beszerzési költségei czimén 4000 koronát irányoz elő, Szederkényi Nándor ennek a tételnek 10.000 koronára felemelését inditványozta. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház hozzájárul Szederkényi Nándornak inditványához és ebben az értelemben veszi tudomásul a könyvtári bizottság jelentését.

Következik napirend szerint az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Farkas József jegyző: Weszelovszky Ferencz!

Weszelovszky Ferencz: T. képviselőház! Kellemes kötelességet teljesitek, midőn Magyarország törvényhozásának népképviselői házában először szólhatok.

Ő Felsége, dicsőségesen uralkodó szeretett királyunk, azon óhajának adott volt kifejezést, hogy az épen lefolyt országgyülési választásokat szabadon és tisztán foganatositva szeretné látni. *(Mozgás.)* Az igen t. kormány ezen királyi óhajhoz képest hiven járt el, a midőn tiszta, szabad választásokat rendelt, és a mennyiben tehetségében állott, részben foganatositott is. Én és elvtársaim ezen királyi óhajnak és az igen t. kormány törvény szerinti eljárásának köszönhetjük azt, hogy megválasztattunk. *(Mozgás. Felkiáltások jobbfelől: Sajnos!)* A midőn ezért ő Felségének, szeretett királyunknak legmélyebb alattvalói hódolatunk kifejezése mellett legmélyebb köszönetünket mondjuk, nem mulaszthatjuk el azt sem, hogy a kormánynak is legbensőbb köszönetünket ki ne fejezzük.....

Rakovszky István: Kötelessége volt!

Weszelovszky Ferencz: Igenis, kötelessége, annyival is inkább, mert eddig a Felföldön szabad, tiszta választásokról szó sem lehetett. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Élénk ellenmondás jobbfelől.)*

Elnök: T. képviselőház! Én nem szeretem a szónokot félbeszakitani, de most mégis kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a választások szabadságának és tisztaságának megőrzése nem valami különleges királyi rendeletnek, ténynek, kegynek vagy kedvezésnek kifolyása, *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps balfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen az elnök!)* hanem egyszerüen minden egyéni akaraton, legyen az a legmagasabb is, felülálló törvényes kötelesség. *(Általános, élénk helyeslés.)* Kérek csendet! Méltóztassék a szónokot meghallgatni.

Weszelovszky Ferencz: Ezt csak azzal indokolom, hogy a Felföldön mindig a legnagyobb terrorizmus és erőszakoskodás folyt a népek ellen, a melyeknek népképviseletét tűrni nem akarták. Mi hiszszük és reméljük, hogy a Felföldön is mindig szabadabb és tisztább választások lesznek, de ajánlom az igen t. kormánynak és különösen a kormányelnöknek figyelmébe azon törvénytelen, égbekiáltó üldözéseket, a melyek most a választások után folynak.

Rakovszky István: Ugy van! Az igaz! *(Derültség jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz: Tessék bemutatni! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Weszelovszky Ferencz: Mi a felirati vitában részt nem vettünk, t. ház, szerény számunk miatt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kik azok a »mi«? Hányan vannak? Zaj.)*

Elnök: Ne tessék a szónokot félbeszakitani! *(Halljuk! Halljuk!)*

Weszelovszky Ferencz: Magyar országgyülési képviselők: négy tót és egy szerb. *(Folyto-*

Digitized by Google

nos zaj és közbekiáltások a néppárton és a szélsőbaloldalon.)

Elnök: Kérem, ne méltóztassék a szónokot előadásában zavarni. Éppen az ilyen eltünő kisebbséggel szemben a méltányosság követelményei kétszeresen szem előtt tartandók. *(Általános helyeslés és tetszés.)*

Weszelovszky Ferencz: A felhatalmazási törvényjavaslatnál, az indemnity ügyében sem szólaltunk fel, mert szerénységünkből nem akartunk kilépni. Jelenleg azonban, midőn a költségvetés tárgyalása folyik, ezt az alkalmat találtuk a legjobbnak arra nézve, hogy elveinket és állásfoglalásunkat a t. ház elé terjeszszük.

Politikai főelvünknek és tevékenységünk főirányának azon elvet választottuk, a mely e régi latin közmondásban nyer kifejezést: »Salus reipublicae suprema lex esto«. Ezen elvből kiindulva, mi hazánk egységének, oszthatatlanságának és függetlenségének hivei vagyunk. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Minthogy az »egység« és »oszthatatlanság« kifejezések magyarázatra nem szorulnak, én ez alkalommal csak a függetlenség kifejezésnek általunk értelmezett magyarázatát fogom érinteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Köztudomásu dolog, hogy hazánk bizonyos állami önállósággal és függetlenséggel jelenleg is bir, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a minthogy az is ismeretes, hogy hazánk a tökéletes és teljes önállóságról és függetlenségről sohasem mondott le. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1867 : XII. t.-cz.-ben foglalt intézkedések csakis az együttes védelemre és az együttes védelem eszközéül szolgáló külügyi képviselet miképi kezelésére vonatkoznak. Mihelyt mi a már kivivott, a már élvezett önállóságból és függetlenségből mit sem veszithetünk, mit sem koczkáztathatunk, másrészt, mihelyt a tökéletes és teljes függetlenséghez előkészitve, berendezve leszünk és mihelyt a tökéletes és teljes függetlenséggel kapcsolatos jelentékeny terheket is elviselni képesek leszünk, azonnal beáll kötelességünk a tökéletes és teljes függetlenséget követelni, kivivni. A mig azonban ebben a meggyőződésben szükölködünk, a mennyiben és a meddig önállóságunkból, jelenlegi önállóságunkból bár mit is veszithetünk, avagy koczkáztathatunk; másrészt, a mig a tökéletes és teljes önállósághoz és függetlenséghez berendezve, előkészitve alig vagyunk és valószinüleg a terheket sem birjuk még el, addig az 1867 : XII. t.-cz. alapján kell megmaradnunk. Midőn tehát elvben a függetlenségnek, a tökéletes és teljes függetlenségnek vagyunk hivei, mégis a viszonyokkal számot vetve, ez idő szerint a Deák Ferencz által alkotott alapon állunk.

Belpolitikánk tekintetében kijelentem, hogy mi az egységes politikai magyar nemzet elvét magunkénak valljuk *(Általános tetszés.)* ugy, a mint az 1868 : XLIV. t.-cz.-ben kifejezve van, hogy t. i. hazánk összes lakossága az egységes politikai magyar nemzetet képezi. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)*

Hazánk geografiai, közmüvelődési, közgazdasági viszonyait tekintetbe véve, önként következik, hogy a teljes jogegyenlőség, szabadság és testvériség elveinek fentartása mellett a magyarságot az elsőség, a veszérszerep, a tulsuly megilleti, *(Általános helyeslés.)* és pedig azért, mert czentrális fekvése mellett számszerüleg, közmüvelődésileg és közgazdaságilag is a legerősebb.

Lengyel Zoltán: Hát a történelmi mult? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Beöthy Ákos: Egészen jól beszél!

Weszelovszky Ferencz: A történelmi mult is. A magyarság ezen szerepéből kiindulva, de a czélszerüség okaiból és a törvény rendelkezéseiből is az következik, hogy a magyar törvényhozásnak, hogy a magyar központi kormánynak és a legfelsőbb birósági és közigazgatási dikasztériumoknak a nyelve kizárólag a magyar legyen. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

A mi más országokban a legelkeseredettebb harczok tárgyát képezi, a mi más országokban az állam létét is kérdésessé teszi, azt Magyarhonban a magyarság javára eldöntöttnek vehetjük. *(Általános helyeslés.)*

A nem magyar ajku magyarországi népeknek fentartása, müvelődése és fejlődése czéljából követeljük azt, hogy azon népek nyelve az általuk tömegekben lakott vidékeken, az iskolában, és pedig a nép-, az alsó-, a közép- és felsőiskolában egészen az egyetemig .... *(Nagy zaj és ellenmondások a ház minden oldalán.)* .. községekben, a városokban, a megyékben, különféle hivatalokban, az egyházakban, a bíróságnál és a törvényhatóságoknál használtassék. Mi ezen jogokat a nem magyar ajkuak természeti, isteni és törvényes jogánál fogva követeljük. *(Ellenmondás és nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök ismételten csenget.)* Követeljük ezen jogokat, ezen nyelvek használatát az 1868 : XLIV. tcz., a nemzetiségi törvény alapján.

Rákosi Viktor: Majd revideáljuk azt a törvényt! A legszerencsétlenebb törvény!

Beöthy Ákos: Fennáll!

Krasznay Ferencz: Egy kis bismarcki politikát!

Weszelovszky Ferencz: A nemzetiségi törvénynek jóindulatu, czélszerü, barátságos foganatositása hazánkban igen sok bajnak elejét vette volna. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az csinálta a bajt!)*

Nyelv nélkül népek nem léteztek, nem képzelhetők, nem is fognak létezni. *(Nagy zaj. Egy hang a szélsőbaloldalon: A magyar nyelv nagyon szép nyelv! Elnök csenget.)*

Nyelvről népek le nem mondhatnak, azzal fel nem hagyhatnak, a jelenkorban pedig népeket nyelvüktől megfosztani, más nyelvüekké átváltoztatni képzelhetetlen. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát Oroszországban!)*

Digitized by Google

Beöthy Ákos: Erőszakkal történik! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Weszelovszky Ferencz: A nyelv az az éltető erő, a melynek elhanyagolása, mellőzése, kiszoritása az azzal élő népet erkölcsileg, szellemileg, anyagilag tönkretenni képes. A nyelv elhanyagolása azt a népet elkedvetleniti, elszegényiti és egyátalán elsatnyulttá teszi. Igy magyarázandó a tótoknak Amerikába való utazása. *(Nagy mozgás és ellenmondások. Elnök csenget.)*

Rákosi Viktor: Amerikában angolul megtanulnak, de itt magyarul nem, mert önök nem engedik!

Elnök: Kérem, sziveskedjenek a szónokot meghallgatni! Méltóztassék elhinni, több erő mutatkozik a meghallgatásban, mint a zajongásban. *(Élénk tetszés.)*

Rákosi Viktor: Amerikában nem tót a hivatalos nyelv!

Weszelovszky Ferencz: A tót ember szereti hazáját, a hazai röghöz szivvel-lélekkel ragaszkodik. . . . .

Lukáts Gyula: Az intelligenciája nem!

Weszelovszky Ferencz: . . . hozzá szoritkozik, rajta csügg. De végre is az a szellemi elhagyatottság, az a megvetés, a melyben részesül . . *(Zajos felkiáltások: Nem áll! Nagy mozgás.)*

Elnök: T. képviselőház! Van egy megjegyzésem. *(Felkiáltások balfelől: Halljuk az elnököt!)* Én azt hiszem, jogom van a házszabályok alapján a szónokot arra kérni, hogy ne használjon olyan kifejezéseket, a melyekből az tünnék ki, mintha valamely nemzetiség ebben a házában megvetésben részesülne, *(Helyeslés.)* mert ez alkalmas arra, hogy — a házszabályok intenczióinak ellenére *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: És nem is igaz!)* csakugyan ebben a házban is nemzetiség elleni izgatásnak vagy izgatott hangulatnak felkeltését idézze elő. *(Élénk helyeslés és felkiáltások: Éljen az elnök:)* A t. házat pedig arra kérem, sziveskedjék a szónokot türelmesen meghallgatni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ha lehet!)*

Weszelovszky Ferencz: T. ház! Ha ezen szellemi elhagyatottsághoz a szegénység is hozzájárul, nem csodálni való, hogy az egyszerü ember, könyezve bár, de mégis elhagyja házáját. A tót nép Amerikában jelentékeny szabadságokkal él, mert az északamerikai államok köztársaságának közszabadsági intézményei a tótságra is kihatnak. *(Egy hang a szélsőbaloldalról: Miért nem hivatkozik Németországra?)* Hogy a tótok milyen szabadságot élveznek Amerikában, bizonyitják iskoláik, templomaik, bizonyitja nagyszerü organizacziójuk . . .

Rákosi Viktor: Igen! Orosz pénzzel! *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Lukáts Gyula: Oroszország segitségével!

Kubinyi György: És Csehországba küldik a fiaikat!

Lukáts Gyula: Oroszországból küldik a papokat és pénzt és áttéritik a tótokat a görögkeleti vallásra! *(Zaj. Mozgás.)*

Elnök *(csenget)*: Ezeket elmondhatja a képviselő ur beszédében, de most méltóztassék közbeszólásoktól tartózkodni.

Weszelovszky Ferencz: . . . és bizonyitja az a tény, hogy a tótok Amerikában saját anyanyelvükkel bárhol szabadon élhetnek. *(Felkiáltások: Hát Magyarországon nem? Egy hang jobbfelöl: Ugy látszik, kivándorlási ügynök!)*

Rákosi Viktor: A második generáczió már angollá válik!

Weszelovszky Ferencz: T. ház! A törvényhatósági gyüléseken a tót nyelv használata el van tiltva. *(Zaj. Elnök csenget.)* T. ház! A nemzetiségi törvény végrehajtása a hazai béke, a haza népességének javára igenis segithetne. És mi, a midőn a nemzetiségi törvény szigoru végrehajtását kérjük és követeljük, a hazának vélünk szolgálatot tenni.

Most átmegyek . . . *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Oroszországba! Derültség.)*

Beöthy Ákos: Halljuk! Halljuk!

Weszelovszky Ferencz: . . . a gazdasági kérdésekre. Tudvalevő dolog az, hogy a népek létkérdései jelenleg nem annyira a harcz mezején, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* mint inkább a gazdasági küzdelmek terén intéztetnek el, és a mely nép, a mely állam fennállani, erősbödni és fejlődni akar, annak gazdaságilag is erősnek kell lennie. Mi a nép alsó rétegeit erősitendőknek véljük és mindig kiváló figyelembe fogjuk ajánlani a kisembernek, a munkásnak, a kisbirtokosnak, a kiskereskedőuek és általában a szegény embernek sorsát. *(Helyeslések a néppárton.)* Minthogy nézetünk szerint be fog következni az az idő, a midőn a jövedelemminimum és a birtokminimum adómentességéről is gondolkodnunk kell; *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* mivel továbbá a kis- és középbirtokosok terhei fel nem emelhetők: nem marad egyéb hátra, mint hogy uj adóról gondoskodjunk. A mi nézetünk az, hogy okvetetlenül be kellend hozni a fokozatos, a progressziv adót, *(Helyeslések a szélsöbaloldalon.)* és pedig a nagybirtokra, a nagyvállalatokra, a nagyiparra és a nagytőkére vonatkozólag. *(Helyeslések a szélsabaloldalon.)* A nagybirtok Magyarországon hajdan jóformán egyedül viselte az ország közterheit, mert a bandériumok állitása és fentartása által a hadügyet szolgálta; mert ugy az iskolai mint az egyházi ügyet fentartani, azok szükségletei felől gondoskodni köteles volt; mert a közigazgatást, az igazságszolgáltatást és a rendészetet saját közegeivel, saját költségein eszközölte. De nemcsak azt, hanem háboru esetében köteles volt megadni a királynak a szubszidiumokat is, rossz időkben pedig fentartotta, mindennel ellátta az egész népet. Ezen terhektől a nagybirtok, a banderiális birtok jóformán teljesen megszabadult, és ezen terhek a népre gördittettek. Mi azt véljük, hogy szükséges, hogy a

Digitized by Google

nagybirtok ezen terhek viseléséhez ismét nagyobb fokban járuljon hozzá. A nagyvállalatok, a nagyipar, a nagytőke a munkások véres verejtékéből sokat szereznek, milliókat halmoznak fel; egészen igazságos és méltányos tehát, hogy a közczéloknak szolgáló terhekhez is sokat fizessenek, mert különben a társadalom milliomosokra és koldusokra oszlik, és ez hazánkra nézve nagy bajoknak lesz kutforrása, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és beláthatatlan viszonyokat teremt.

A közös kiadásokhoz való hozzájárulás arányát, a quótát felemelendőnek nem tartjuk, mert inkább elszegényedtünk, sem mint gazdagodtunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És azért sem, mert ezen kiadások nagyobbrészt improduktivek.

A vám- és a kereskedelmi szerződéseket nagy éberséggel, körültekintéssel elintézendőknek, illetőleg megkötendőknek tartjuk, mert ezen ügyeknek hazánkra nézve szerencsés megoldásától annak vagyonosodása, felvirágzása, káros megoldásától pedig hazánknak elszegényedése, sülyedése, esetleg felbomlása is következik be.

Szellemi és közszabadsági tekintetben követeljük az általános választói jognak behozatalát és pedig a községenkint titkosan megejtendő szavazást. *(Zaj. Az elnök csenget.)* Követeljük pedig ezt a jog, méltányosság és czélszerüség okából. Ha minden 20 éves ember védköteles és adóköteles gyerekkorától kezdve, miért nem adatnék meg neki a legszebb jog, a választói jog akkor, a mikor ő a közügyek iránt, a közszabadság, a haladás iránt még lelkesülni is tud? A korteskedések, vesztegetések és üldözések máskép ki nem irtatnak, mint az általános választói jog behozatalával.

Követeljük a szabad egyesülési, szabadszólási és szabad gyülekezési jogot, és a szabad sajtót. Haladás, szabadság, egyesülési jog, szabad szólási és szabad gyüjtési jog nélkül lehetetlen. Politikai szabadság, szabad sajtó nélkül, alig képzelhető. Ezen jogok azonban csak akkor birnak értékkel és hatálylyal, ha törvényen alapszanak és törvényben biztosittatnak és ha ezeknek használata semmiféle hivatalos közeg akaratától, önkényétől nem függ. Követelni fogjuk e szerint ezen polgári alapjogoknak törvénybe való foglalását és biztositását.

Követeljük a virilizmusnak eltörlését, mert fennállása mellett szabadságról, önkormányzatról alig lehet szó, mert az a korszellemmel ellenkezik és egy uj feudumnak behozatalát czélozza. Virilizmus mellett önkormányzatról, szabadságról a községben vagy municzipiumban szólni képtelenség.

Követelni fogjuk az ingyenes oktatást. *(Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Magyar nyelven.)* Még pedig az ingyenes oktatást a népiskolákban, az alsó, közép és felsőbb iskolákban és egyetemen, hogy Magyarországon minden ember fiának szabad legyen az utja a művelődéshez. Hiszen az emberek jóformán az állam számára élnek; tehát jogosan megkövetelhetik azt, hogy az oktatás ingyenes legyen.

És most egy igen kényes kérdéshez jutok és kérem a t. ház figyelmét arra, hogy félre ne értessem. Ajánlani fogjuk a nemességnek, a czimeknek és kitüntetések adományozásánál a legnagyobb körültekintést és a képességnek tekintetbevételét. Mi nagyon jól tudjuk azt, hogy a nemességnek a haza körül érdemei vannak, és hogy a nemesség tiszteletben tartandó. Azt is tudjuk, hogy jelenleg is lehet és nincsen kizárva, hogy egyesek a csatatéren, a birói székben, a hivatalokban, a közigazgatás terén vagy más tereken a haza körül oly érdemeket szerezhetnek, a melyek megjutalmazandók. De — nem a jelen kormány alatt — tapasztaltuk, hogy a nemesség adományozása olyanok részére is történt, a kik azt nem érdemelték meg, a hol a nép megütközött azon.

Ajánlani fogjuk uj hitbizományok alapitásának megszüntetését, és mivel a földmivelő nép jelenleg felszaporodott, mivel a mezőgazdasági viszonyok máskép alakultak és idomultak, azt is fogjuk ajánlani, hogy a kötött birtok is alkalomadtán feloldassék és annak a földmivelők kezére való juttatása eszközöltessék, a mely eljárásnál azonban a legnagyobb éberség és elővigyázat gyakorlandó.

Ajánlani fogjuk az állandó hadseregbeli szolgálatnak két évre való leszállitását. *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Es ajánlani fogjuk az állandó hadseregnek népvédelmi rendszerré való átváltoztatása czéljából a szükséges előkészületek megkezdését.

A katholikusok autonómiáját a tökéletes szabadság és önrendelkezés alapján a korszellemnek és haladásnak megfelelőleg létesitendőnek véljük. Mi a katholikusokat gondnokság és gyámság alatt tartandóknak nem véljük, különösen akkor, mikor a nem katholikusok teljes önállósággal, teljes autonómiával birnak. A régi rendszernek békói alól a katholikus egyházat is valahára felszabaditandónak és önállósitandónak tartjuk. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én katholikus vagyok. Követeljük az egyházpolitikai törvényeknek a revizióját.

A közigazgatási reformot oly sürgősnek tartjuk, hogy azt minél előbb kellene végbevinni. Első feltételéül azonban a virilizmus eltörlését követeljük. Követeljük továbbá, hogy a községi és körjegyzők, a községi, városi, megyei járásorvosok és állatorvosok, az összes politikai hivatalnokok a törvényhatósági képviselőtestületekből kizárassanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobb- és baloldalon.)*

A virilizmus eltörlését azért követeljük, mert a virilizmus mellett szabadságról, önkormányzatról szó sem lehet. Mert a virilizmus önmagában a vagyont, müveltséget, önállóságot, függetlenséget, közérdek iránt való érzéket, bátorságot és közbizalmat még nem birja. Hiszen, ha a vagyonos ember okos, független, ember-

Digitized by Google

barát, ha bátor, akkor a nép ugyis megválasztja. A községi és körjegyző, a különféle orvosok és politikai közigazgatási hivatalnokok egyáltalában szerény fizetésük miatt a municzipális vármegyei közgyülésekre önszántukból nem is járnak, mert erre nincs pénzük. Azonkivül eladósodnak, a hátralékok felszaporodnak és e miatt a nép szenved. Ha azután tekintetbe veszszük, hogy ezek a közigazgatási hivatalnokok, ezek az orvosok és jegyzők a közgyüléseken saját előljáróik felett itélkeznek, biráskodnak, látható, hogy ezek függetleneknek nem tekinthetők, előljáróik hibáit elnézni kénytelenek, és éppen azért ezeket már észszerüség szempontjából sem kellene a megyei és városi képviselőtestületek tagjaivá megválasztani.

E két feltétel előrebocsátása után a közigazgatási reformot csak akként véljük létesitendőnek, hogy a polgároknak összes közszabadságai, polgári és közgazdasági viszonyai törvényekkel intéztessenek el, és pedig speciális törvényekkel, mert a hivatalnokoknak pusztán miként való alkalmazása a dolgon nem segit, javulást nem hoz magával.

A törvényhatóságok jogait nem csak fentartandóknak, de minthogy csekélyek, bővitendőknek véljük. Azonban, hogy a basáskodás, az önkénykedés lehetetlenné tétessék, ez csak közigazgatási birságok felállitása által eszközölhető. A közigazgatási hivatalnokok által elkövetett rendetlenségek, tulkapások és erőszakoskodások érzékenyen büntetendők és erre specziális törvényt kellene hozni. Oly egyéneket, a kik a nép nyelvét irásban és szóban tökéletesen nem birják, a kik a népet nem szeretik, a nép hivatalnokaiul megválaszthatóknak nem véljük, mert ezáltal nemcsak a nép, hanem a közigazgatás és a haza érdeke is szenved.

Társadalmi élet nálunk alig van. Községeinkben és városainkban alig van egy-két család, mely egymással bizonyos materiális érdek nélkül érintkeznék vagy barátságban állana. Ennek okai a politikai klikkekben, a politikai csalhatatlanságban, az osztályoknak egymás ellenében való kihasználásában, a vallási és nemzetiségi türelmetlenségnek felkeltésében rejlik. Mindennek orvoslása csak ugy eszközölhető, ha mindenkinek megadjuk azt, a mi őt természeti, isteni és törvényes jognál fogva megilleti. Valamennyiünk között a közös kapocs a hazaszeretetben keresendő, *(Helyeslés.)* nem pedig az érdekekben.

Külpolitika tekintetében is Magyarország természeti viszonyait és történetét figyelembe veendőknek tartjuk. Magyarország a keleti népek közt a legrégibb, önálló és mindig független állam volt, ezen népekkel barátságban élt, ezen népek érdekében vért ontott. Kivánatos, hogy ezen szerepet jövőben is ragyogóan töltse be. Az ezeréves kipróbált barátság jelenleg is talán legjobb alapja a külpolitikának.

A költségvetést illetőleg e háznak összes szónokai azt hangsulyozták, miszerint az gazdasági erőinkhez képest tulságos nagy és jövőben az államháztartás költségeit alig leszünk képesek fedezni. Miután az ellenzék igen ügyes, jeles szónokainak aggályait mi is osztjuk, a költségvetést ez oknál fogva, de még azért is, mert közmüvelődési czéljainkra mitsem irányzott elő, általánosságban sem fogadjuk el a részletes tárgyalás alapjául.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Ki következik?

Szőts Pál jegyző: Baross Károly!

Baross Károly: T. képviselőház! A mostani ülésszak minden komoly politikai nyilatkozata hangsulyozta Magyarország nagy közgazdasági válságát. A magas trónbeszéd, a t. ház válaszfelirata, a pénzügyminiszter urnak az a beszéde, a melynek kiséretében a költségvetést a ház asztalára letette, az mind ezzel foglalkozott. És ha vizsgáljuk a kérdést, csakugyan sötét mindenütt a helyzet. Hiszen maga a pénzügyminiszter ur is krizises állapotok jelenségeiről beszél. Akkor tehát, a mikor ezzel a kérdéssel foglalkozunk, keresnem kell az okokat, a melyek ezt a válságot előidézték és keresnünk kell az orvosságot, a mely a bajokon segit. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, hogy az első könnyebb, mint a másik, de találhatunk módokat és eszközöket ebben az irányban is. Én az okot első sorban is abban látom, hogy a gazdasági élet gyökereiben van megtámadva Magyarországon. A földmivelés, a melyről azt mondja a válaszfelirat, hogy még ma is hazánk gazdasági életének, jólétének főoszlopa, nemcsak válságban van, hanem olyan pusztitó erupcziókat látunk egyes irányokban, a melyekkel más nemzetnél, más államnál nem találkozunk. Ezekből a pusztitó erupcziókból egy párt felemlitek. Ilyen a kivándorlásnak évről-évre növekvő mérve nemcsak a Felvidékről, hanem mint a választásoknál szomoruan láttam, már Fehér megyéből, Győr megyéből, Komáromból, Zalából és mindenhonnét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek ellentéte a bevándorlás, a mely a rutén kérdést idézte elő. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Ilyen erupczió egyes vidékeken a tömeges árverés, a kisbirtoknak tömeges eladása, a melyre példát láttunk a mult esztendőben Észak-Magyarországon és lent Torontálban, a régi gazdag vidékeken. Jele a válságnak a birtokváltozásoknak is évenkint szaporodó mérve és a nagy teher, a mely a földbirtokot nyomja. Régi törekvésünk, hogy egy hiteles statisztikát kapjunk Magyarország földbirtokosainak megterheltetéséről.

Rakovszky István: Azt várhatják!

Baross Károly: Erre kaptunk egy olyan választ annak idején, régebben volt már, hogy

Digitized by Google

azt nem lehet megcsinálni, mert rontanók a külföldön hitelünket. Pedig nagy szükségünk volna erre, mert jó gazdasági politikát, a részletekben is alapos statisztika nélkül, semmi irányban sem fogunk csinálni. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Buzáth Ferencz: A tyukokat összeirják! *(Derültség a néppárton.)*

Baross Károly: Állitottunk össze ebben az irányban adatokat. Képét kiséreltük adni annak, hogy mi terheli Magyarország földjét. Vettük a bekebelezett adósságokat, hozzá a be nem kebelezett terheknek a gyakorlatban egybeállitott arányszámát, kiszámitottuk az adósságok kamatát, annuitását, a közterheket, az állami, a megyei és a községi adót és azt az eredményt kaptuk, hogy a magyar földet egy esztendőben több teher nyomja, mint a mennyi az ország kataszteri tiszta jövedelme. A kataszteri tiszta jövedelemről az a vélemény, hogy az sokkal alacsonyabb, mint a tényleges jövedelem. De a mi számitásunknál a kötött birtok, az állami birtokok, az egyházi birtokok nem voltak leszámitva és ha ezeket leszámitanók, az eredmény még rosszabb volna. Ma azt mondhatjuk, hogy a földbirtokosok 80%-a tulajdonképen nem is földtulajdonos, hanem bérlője a saját földjének. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Pedig hát, Magyarország lakosságának 76%-a földmivelő. Ennek a fogyasztóképessége csökkent a minimumra és ez az egész ország gazdasági válságának oka. *(Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* Be kell azt is vallanom, hogy az utolsó 30—35 év alatt *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* nagyon kevés történt a földmivelés érdekében. *(Ugy van! a néppárton.)* Az igazi, nagyarányu, közvetlen támogatás, a nagy eszközöknek a politikája, nem jött a magyar földnek és annak a 76% magyar lakosságnak a segitségére, ugy *(Ugy van! a néppárton.)* mint annak történnie kellett volna.

Egy pár adattal akarom illusztrálni most a földmivelés fontosságát Magyarországon. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az utolsó mezőgazdasági statisztika szerint 2,388.000 önálló gazdaság volt Magyarországon. Ebből esett a törpebirtokra 1,279.000, a kisbirtokra 1,085.000 és — szomoru dolog, — a középbirtokra csak 19.800, a nagybirtokra pedig 3700.

Magyarország 36,800.000 katasztrális hold gazdasági területét müvelte ez a 2,338.000 önálló gazdaság. Jut e területből a törpebirtokra 2,155.000 hold, a kisbirtokra — t. i. az 5 holdtól a 100 holdig terjedőkre — 17,136.000 hold, a közép-birtokra 5,600.000 hold és a nagybirtokra 11,900.000 hold ... Ez a földterület és ezen az önálló gazdaságoknak munkája adja kenyerét Magyarország emlitett 76%-nyi lakosságának.

A lakosság másik része, a többi 24% szintén fontos, szintén kiváló tényezője a nemzet életének, de a fő, a lakosság zöme, mégis csak ez a 76%. *(Ugy van! a néppárton.)* A többiből esik az értelmiségre fél millió, ez a müvelt közönség, a tudós, az iró, a tisztikar. A megmaradt 17% esik az iparosokra, kereskedőkre, a bányászatnál és kereskedésnél elfoglalt emberekre. Ezen 17%-ban vannak az állami alkalmazottak is. Iparos az utolsó előttünk fekvő statisztika szerint volt 825.000, kereskedő 161.000.

A közlekedésnél el volt foglalva 58.000 ember. 1899-ben egy statisztika készült a gyáriparról. Ebből tudjuk, hogy mindössze 245.564 embert tartanak el a nagy gyárak. Ez a legnagyobb bizonyiték arra, hogy az iparosok és kereskedők legnagyobb zöme nem a gyárakban keresi kenyerét, hanem künn él a vidéken a nép között és ha annak a földmivelő népnek nincs fogyasztóképessége az ipari és kereskedelmi czikkekben, az iparos és a kereskedő lakosság legnagyobb része is vele fog pusztulni. *(Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Néma csend odaát! *(Élénk derültség.)*

Baross Károly: De ebben a setét helyzetben is látok bizonyos vigasztaló pontokat. *(Mozgás a néppárton és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Először is meg vagyok győződve arról, hogy a mostani kormány ismeri a helyzetet. *(Zaj és felkiáltások a néppárton és a szélsőbaloldalon: Ez az!)* Meg vagyok győződve arról, hogy a mostani kormány a helyzeten segiteni akar. *(Derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A második, a mi költségvetésünk realitása. A harmadik pedig a változott európai helyzet a pénzpiaczon, a minden irányban és minden országban csökkenő kamatláb, a mely lehetővé teszi, hogy a magyar gazdasági válság megszüntetésére előnyös feltételek mellett a magyar állam nagy befektetéseket eszközölhessen.

Természetes, hogy az elmondottak után óhajtom és kivánom, hogy ezekből a befektetésekből tekintélyes rész a földmivelési válság elodázására fordittassék.

Azért voltam bátor az általános vitánál felszólalni, mert több tárczát érdeklő általános képét akarom adni azoknak a szükséges dolgoknak, a melyekkel ezt a válságot elodázhatjuk. *(Zaj. Elnök csenget.)* Minden egyes dolognál fel fogom tehát hozni a befektetés szükségességét.

Főfontosságu kérdés a jövő vámpolitikája. Én erről csak röviden beszélek. *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnapelőtt gr. Zselénszky Róbert t. képviselőtársam szólott róla. Én csak azt tehetem hozzá, hogy szintén bizom abban, hogy a képviselőház feliratában jelzett irány, a mely szerint az uj vámoknál első sorban a mezőgazdaság érdekei veendők figyelembe, keresztül is fog vitetni. De szomoru tapasztalataim vannak abban az irányban, hogy a létező vámok igen sokszor nem érvényesülnek. Gr. Zselénszky Róbert beszédében már elmondott egyes eseteket ebben az irányban. Ilyen pl. az őrlési engedély, a mely

Digitized by Google

— hála isten — megszünt. *(Helyeslés a néppárton.)* Én azonban szükségesnek látnám, hogy az uj vámtörvénybe határozott intézkedések vétessenek fel, a melyek a mezőgazdasági terményeket a kikészitési eljárás alól egyszer mindenkorra kiveszik.

A második dolog a vámhitel. Ez tulajdonképen nem más mint szubvenczió az idegen termékek behozatalára. A ki, mondjuk, 1901-ben be. hozott annyi külföldi árut, a mely után 100.000 frt vámot kell fizetni, annak az idén joga van 50.000 frt vámösszeget le nem fizetni hat hónapig, kamatmentesen. Azt hiszem, nem is tulságos kivánság az, hogy ezek a dolgok a legközelebbi vámtörvényben helyet ne foglalhassanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egy fontos dolog van még és ez a szabad raktárak kérdése. Ezeket sem kellene az én szerény véleményem szerint az ország belső részében megengedni, mert ezek nem egyebek, mint szabadalmazott raktárai a vámmentes idegen áruknak és az őrlési engedély idejében pl. megtörtént, hogy másfél millió métermázsa buza volt Budapesten raktározva pénzügyőri vám alatt, a mely akkor pattant le, mikor a tőzsdeüzletek azt megkivánták. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Fontos része a tennivalóknak a mezőgazdasági termények értékesitésének szervezése. Szervezetekre van szükségünk, hogy a mezőgazdasági termelés természetéből kifolyólag aratáskor és szüretkor bekövetkező tulkinálatot leküzdhessük, mert ezzel a tulkinálattal mindig az árak devalvációja van szintén természetszerüleg összekötve. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Az első kérdés itt a gabonaértékesités szervezése. Ezt máskép, mint közraktárakkal a magyar államvasutak mentén, a mely közraktárakat azután gazdaszövetkezetek kapnák kezelésbe, elérni nem lehet. *(Felkiáltások a baloldalon: Szövetkezetekkel?)* Szövetkezetekkel igenis. A kereskedelemügyi miniszter ur, a mikor első programmbeszédét mondotta, megigérte azt, hogy hatáskörében mindent el fog követni, hogy a gazdák azon kivánsága, hogy a közraktárak létesüljenek, valóvá váljanak. *(Felkiáltások balfelől: Régen volt!)* Azt hiszem, elérkezett már ideje annak, hogy ezeket a közraktárakat rögtön épiteni kezdjük. *(Felkiáltások balfelől: Csak várja!)* A közraktárak létesitése is a befektetések körébe volna sorozandó.

A második dolog ezen a téren a bor értékesitése és itt igazán örömmel beszélhetek arról, hogy ebben az irányban a földmivelésügyi miniszter ur asztalán már átgondolt, részletesen kidolgozott tervezet fekszik, a miről ő költségvetésének indokolásában emlitést is tesz. A terv egy központi borértékesitő szövetkezetet akar létrehozni nagy alaptőkével. Ennek müködését deczentralizálva, létesittetnének vidéki szövetkezetek. Mondjuk Villányban, Egerben, Tokaj-Hegyalján, az Érmelléken stb., a hol a tagok nagy száma közösen szüretelne és egyenlő minőségü és nagy mennyiségü bort tudna előállitani. Ezeknek a vidéki pinczeszövetkezeteknek szintén szükségük van befektetésekre; ezeknek a nagy bormennyiségeknek modern présházra, pinczére és felszerelésre van szükségük. De ez épp ugy, mint a közraktári befektetés nem olyan, a melyet a magyar állam nem fog visszakapni, mert a szövetkezetek a szükséges tőkéket talán hosszabb idő alatt, de részletekben visszafizethetik.

Ezek a szövetkezeti szervezetek az ő feladatukat csak akkor lesznek képesek teljesiteni, ha tagjaiknak, a kik a terményeket a szövetkezeti közraktárakba és borházakba viszik, a bevitelkor megfelelő előleget tudnak adni.

Az egész világon az ilyen áruhitel raktári jegyek révén szervezhető csak. A mi 1875-iki kereskedelmi törvényünk 434. és 452. §-aiban foglalkozik a közraktárakkal. Ez irja le azt az utat és módot, amint raktári jegyek kibocsáthatók. De ennek a törvénynek egy nagy hibája van és ez az, hogy a közraktári üzlet gyakorlása 500.000 frt alaptőkéhez van kötve. Erre a szövetkezetek képtelenek. Ezt az alaptőkét le kell szállitani 100—150 ezer frtra, és a warransok kibocsátásának egész menetét ugy kell előirni, hogy az ne pusztán kereskedelmi érdekből történjék, mint a mostani, hanem hogy a szövetkezetek maguk bocsáthassák ki azokat a warransokat. *(Helyeslés balfelől.)*

A nyerstermények értékesitése kérdésénél lehetne még szólanom egy országos terménypiacznak szervezéséről, a mely magyarán mondva, a tőzsdereformmal volna egyértelmü; lehetne szólanom a határidő-üzletek szigoru megrendszabályozásáról... *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Beszéljen! Szivesen hallgatjuk!)* de nem akarok most ilyen részletekkel foglalkozni és nem akarom idejüket most hosszasabban igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Lesz még idő reá; beszélhetünk erről is.

Fontos része a tennivalóknak a belközlekedés tökéletesitése. *(Egy hang jobbfelől: Az utak!)* Majd rátérek az utakra is.

Fontosnak tartom arra alkalmas folyóinknak hajózhatókká tételét. *(Helyeslés balfelől.)* Ez az első teendő; azután jönnének a nagy csatornatervek. Legelőször azokat a folyókat kell hajózhatóvá tennünk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Létezik azonban egy csatornaterv, a mely sürgős, a mely nagyon életképes, és ez a csongrád-budapesti csatorna terve, a mely a Tiszát a Dunával kötné össze. E csatornának nemcsak közlekedésügyi fontossága lenne, de meg vagyok róla győződve, hogy ez a főváros alatt lévő mai pusztaságot, a sivó homokkal boritott külterületet képező vidéket, a melyen ma csak nagyon külterjesen lehet gazdálkozni, a belterjes gazdálkodásra alkalmassá fogja tenni s a főváros közvetlen vidékét szebbé és hasznosabbá teendi, mint a minő ma. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egy másik fontos közlekedésügyi befektetés

Digitized by Google

a bajai hidnak épitése. Pirul az ember azon, hogy Zimony és Baja között a Dunán nincsen hid. *(Ugy van! a bal- és szélsöbaloldalon.)* Ha Bajánál hid volna a Dunán, akkor annak a gazdag nagy Alföldnek, a magyar Kanaánnak terméke egyenesen, rövid uton juthatna a fiumei kikötőbe és mehetne ki az osztrák tartományok és Svájcz ellátására, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Igaz! Régen mondjuk!)* és a vidéki malmok, a melyeknek erősbödését, nagygyá lételét az utóbbi években örömmel látjuk, az Angliába való lisztkivitelt rövid uton, egyenesen lebonyolithatnák.

Egy másik hasonló fontosságu áthidalása lenne a Dunának Komáromnál, a hol a Tuladunát Észak-Magyarországgal kellene összekötni. *(Egy hang balfelöl: Az megvan!)* De csak kocsira és ez a hiba! *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)*

Az utakról is kell beszélnem, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mert bizony hiába csinálunk vasuti és hajóállomást meg csatornát, ha a földmivelő nép nem tud a szekerével hozzájutni. *(Ugy van! a bal- és szélsöbaloldalon.)* Egy nagyon okos földbirtokostársunk a Köztelken legutóbb tartott csatorna-enquêt-en örömmel jelentette, hogy ő a Ferencz-csatorna mellett gazdálkodik, de azt is hozzátette, hogy a csatornához nem tud hozzájutni, mert utja nincsen. *(Derültség balfelöl.)* Az őszi esők és a tavaszi időjárás, valamint a tél lehetetlenné teszik, hogy a csatornát gazdasága érdekében kihasználhassa.

A községi utakra nagyobb sulyt kell helyezni, mert a földmivelésre nézve nagyon fontos, hogy az utakon fél vagy egész terhet lehet-e szállitani? Ugyancsak a kereskedelemügyi miniszter ur első programmbeszédjében volt erről szó és ott ő kimutatta, hogy 64 millió korona a megyei utalapokból a viczinális vasutakra fordittatott. Ezért nem tudják a megyék a községi utakat segélyezni. T. ház, kell, hogy a befektetésekből jusson ide is; korrigáljuk ki a mult idők hibáit.

Végül a földmivelésügyi politikának még egy fontos kérdéséről kivánok szólani. Ez a telepités kérdése, *(Halljuk! Halljuk!)* a birtokmegoszlás helyes irányitása és bizonyos fokig a fennálló nagy földterheknek konvertálása.

A telepitési ügy már Magyarországon is tul van a gyermekkoron. De hát kicsinyek az anyagi eszközeink. Az 1890. évi törvény adott ugyan a földmivelésügyi miniszter ur kezébe 6 millió koronát, ez azonban oly csekély összeg, a melylyel nagy eredményeket nem lehet elérni. Ebben az irányban kitünő mesterünk lehet Németország. Ott a Bismarck-törvény 200 millió márkát adott ki a telepitésekre, — személyesen szerencsés voltam azokat végignézni — nem nagy eredménynyel. De a telepitéseknél mégis tanulhatunk a németeknél mást. Megtanulhatjuk a járadék-elvet, a melynek alapján ott a járadéktörvény létesült és ennek nyomában a járadék-birtokok.

A németek törvénybe iktatták azt az elvet, hogy valaki szerezhet birtokot, ingatlant nem a vételárért, hanem egy hosszu évekre terjedő járadékért. Ha a német birtokos birtokát vagy annak egy részét kicsinyben el akarja adni, elmegy egy erre a czélra felállitott és egyéb agrárius dolgokban is hatóságot képező bizottsághoz, bemutatja azt a szerződést, a melyet ő azzal a kisemberrel kötött, és ha ezt a szerződést a bizottság a kisemberre jónak találja, a régi birtokost kifizeti járadékpapirral, melyet az állam bocsát ki az érték háromnegyed részéig. Annak a kisembernek a földjére pedig nem a vételárat kebelezik be, hanem bekebelezik azt az évi járadékösszeget, a melyben benne van a csekély kamat és a tőkének az annuitása, 50 esztendőre . . .

Rakovszky István: Mennyi a kamat?

Baross Károly: Három és félszázalék. A kisbirtokoson ezt az évjáradékot a közadók módjára hajtják be; és ha ez megakad, ha a kisbirtokos nem tud fizetni: az állam lévén hitelezője, még ha végrehajtja is, nem a vételösszeget hajtja be, hanem csupán azt az elmulasztott egy-két évi annuitást.

Rakovszky István: Ez tisztességes eljárás!

Baross Károly: Igazán melegen óhajtom, hogy Magyarországon is megcsináljuk ezt a járadéktörvényt.

Rakovszky István: Dehogy csinálják meg!

Baross Károly: Dehogy nem, én bizom benne!

Pichler Győző: Fogadást ajánlok, hogy nem csinálják meg! *(Derültség.)*

Baross Károly: Ennek a járadéktörvénynek nemcsak a kisbirtokos fogja hasznát látni, hanem a közép-birtok is, mely a részeladásokkal terheitől megszabadulhat, a nagyobb birtokok parczellázásánál pedig az épületek körül középirtokok alakithatók. Ez alkalmas volna sokszor az örökösödés rendezésére is. Egy szóval én azt hiszem, hogy a telepités kérdésének megoldása a járadéktörvény megalkotásával volna keresztülvihető.

Ezzel befejezem, t. ház, — köszönve szives türelmüket — felszólalásomat. És még egyszer kijelentem, hogy hiszem, hogy azokat, a miket én elmondottam, a mostani kormány végre fogja hajtani. *(Ellenmondások a szélsöbaloldalon.)* És abban is biztos vagyok, hogy ha ez a nagy akczió megindul, követni fogja a magyar nagy mezőgazda-közönség a királyi szót és egy testtel, egy lélekkel fog felállani és a törvények oltalma, védelme és biztositéka mellett kitartó egyéni munkával, hazafias és egészséges közszellemmel helyre fogja állitani Magyarország népességének gazdasági egyensulyát. És mivel ezt hiszem és ebben bizom, megszavazom a költségvetést. *(Élénk helyeslés jobbfelöl.)*

Farkas József jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! Az után, a mit előttem szólott t. képviselőtársam beszédének végén mondott, hogy t. i. ez a politika Magyarország-

Digitized by Google

nak kibontakozását és jólétét fogja előidézni, én részemről szintén azzal kezdem, csak hogy az ellenkező irányban: hogy t. i. én nem hiszem, hogy ezen politika utján Magyarország anyagi és politikai boldogulása elérhető legyen, s ennek következtében én a költségvetéshez hozzá nem járulok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az 1875-iki nagy teátrális pártfelvonulás, midőn a pártok között a politikai ellentétek leomlottak és a pártkeretek összetörtek, meg volt indokolva az akkori pénzügyi viszonyok szomoru voltával. Én ugy itélem meg a helyzetet, hogy ma az ország sokkal válságosabb viszonyok közt van, mert ma egész gazdasági erőforrásaink kimerüléséről van szó, mert oly nagy problémák előtt állunk, a melyek sokkal szükségesebbé teszik ma a pártoknak a pártkereteken felül való emelkedését és viszonyaink ily módon való megitélését, mint 1875-ben. De kötelességünké teszi e helyzet a történeti igazságnak kutatását és azt, hogy meghajoljunk azon tanulság előtt, a mely abból a nemzetre és a pártokra háramlik és hogy meghajoljunk a tények igazsága előtt, a melyek valóságát eltakarni és elhallgatni senkinek sem áll szabadságában.

Sokáig megnyugvással fogadta a közvélemény, hogy a mai politikai rendszerben tisztultabb felfogásoknak korszakát érhettük el. Hiszen ebben a kormányzati szellemben csalódás nem ért bennünket; jóhiszeműséget, hazafiságot találunk a kormánynak padjain. De, t. ház, nem ezen jó irányban kell a kulcsot találni, hanem találni kell a politikának irányitásában, tettekben és alkotásokban, és ahhoz kell mérni a pártoknak és országnak az ő akaratát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Pár hét előtt a t. miniszterelnök ur az ő politikai irányát első sorban nagyban és egészben a következőkben körvonalozta. Ő — ugymond — uj közjogi gépezet keresésével nem akarja ingadozókká tenni összes közállapotainkat és nem akarja megakasztani az ország megerősödését és kifejlődését; jobban szereti a szerény, meglevő biztos hajlékot, mint merész légvárak épitését; inkább meghajlik a történeti tények megmásithatatlan volta előtt, mint a mult századok dicsőségéből elővarázsolt csillogó és szemkápráztató tételek előtt.

E politikai irány, t. ház, itéletem szerint nem uj; ez a lefolyt másfél századon keresztül Magyarország történetében többszörösen ismétlődött. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben csak az a sokszor hangoztatott hazafias felfogás nyilatkozik meg, hogy a békés fejlődés utján kell haladnunk, ezt pedig megszerezhetjük ugy, ha a törvényhozás két nagy faktora közt azon érzelmi közösségnek sokszor elvesztett aranyfonalát felveszszük, gondos munkával azt tovább szőjjük, a mely érzelmi közösség megteremtése fogja a nemzetet a jobb kibontakozás utjára vinni. De, t. képviselőház, ez a kedveskedő politika, a mely mindannyiszor megindul, a midőn nehéz és szomoru korszakok után a nemzet iránt a hatalom részéről szivélyesség, közeledés, melegség tanusittatik, az t. ház, a történelem tanusága szerint egymagában véve nem biztositja az ország jogainak, erősségeinek megszilárditását. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lojalitást ebben a nemzetben mindenki érez szivében. De az érzelmi, sokszor szentimentális politika, a melyet a nemzet századokon át követett, nem bizonyult sikeresnek. Sikeresebb az a felfogás, a mely az eszélyesség, az öntudatosság, a szivósság politikáját irja elő a nemzetnek.

Csak két korszakot vagyok bátor a lejárt másfél századból felhozni, a melyek tanulságai a mai viszonyok szempontjából is rendkivül nagyok. Röviden fogom őket érinteni. Az egyik 70—80 év előtt volt, a mikor a jóságos Ferencz császár a nemzet szivéhez közeledett. Az akkori idők krónikái, hirlapjai, tudósitásai az egész nemzet fellángolásáról, szivének megdobbanásáról tanuskodnak, a midőn a felséges pár idejön, a nemzettel örömében, bánatában, sokszorosan érintkezik, elhozza a főherczegek nemzedékét és a nemzettel az érintkezést megtalálja. A naiv, gyermekes öröm sugára villan meg és vonul végig az egész országon.

Az akkori Magyar Kurir bizonyos naivitással például a következőket mondja az akkori ünnepélyről: »A király 1820 őszén a magyar fővárost meglátogatta. A sokféle ünnepélyek közt legfényesebb volt az, a melyet a főváros közelében egy pusztán rendeztek tiszteletükre. Az ez alkalommal felhajtott pompás gulyák, ménesek és juhnyájakban, a gulyások és csikósok mutatványában egy dombtetőről gyönyörködik a fenséges pár és a főherczegek. A felségek elragadtatása őszinte. B. Orczy Lőrincz a főherczegek részére diszes kivitelü rézfokost, mesteri fonásu ostort és más tárgyakat ajánlt fel. Megjelennek más izben a felségek és a főherczegek Keszthelyen a Georgikon megnyitásán, ott egyik főherczeg maga veszi kezébe az eke szarvát és néhány barázdát maga szánt fel. Azután a főherczegek elmennek Pesten a muzeumba, mindnyájan magyarul irják be nevüket és a nemzet felvirul ennyi öröm láttára.« *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

És azelőtt, t. képviselőház, ismét *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* — mert ezek az érzelmi szép jelenetek ismétlődnek korszakonkint, — sokkal ismertebb az a nagy históriai jelenet, mikor megjelenik a szépséges királyné magyar diszben hűséges nemzeténél, koronájának, gyermekének, trónjának biztonságát és megvédését a magyar nemzetre bizza. És akkor minden biztositékról megfeledkezve, a magyar nemzet szivével, vérével megy oda, hogy a fenyegetett trónt megvédelmezze. Ma is megtennők, t. ház, mindnyájan, mert érzelmi közösségben vagyunk teljes mértékben az uralkodóházzal. De nem tehetnők azt, hogy alkotmányunknak, jogainknak védelméről, biztonságáról ne gondoskodjunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert

Digitized by Google

sokkal szebb az az angol mondás, a mely akkor keletkezett, midőn a mult század elején Angliának is ifju királynője volt: »Szép a mi ifju királynénk, de szebb vén alkotmányunk.« *(Tetszés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Ez a nép jobban ragaszkodik az ősi intézményekhez, mint az érzelmi momentumokhoz, a melyek a tanuságok szerint sokszor egészen ferde csapásokra, ferde helyzetbe viszik a hazát.

Hiszen — pár szóval rámutattam — ezeknél a kiváló fejedelmeknél is, az ő személyükben sem volt a nemzet joga biztositva. De ki garantálja azt, hogy nem jön-e utánuk egy ifju ember, a ki nem nőtt fel abban az érzelmi közösségben, melyben a nemzet él, ki nevelését, képzését, érzelmeit idegen talajból szivja, és midőn hivatva van átvenni azt a nehéz szerepet, nem találja meg többé a nemzet azt az érzelmet, melyre alapitotta jövendőjét és boldogságát!

Csak röviden pillantsunk be, hogy mik következtek be 100 év alatt ezen nagy érzelmi szczénákra. Tudjuk Mária Terézia hálás szivének megnyilatkozását. Trónjának fényéhez vonta az egész magyar arisztokráczíát, csakhogy annak a trónnak fényében és hevében lepattant a nemzeti érzelemnek összes patinája róluk, és ő bearanyozta azt egy idegen kulturának fényével. A gazdasági politikában feljegyzik a történelem lapjai, hogy éppen az ő korszakában kezdődik az a gazdasági politika, az az ipari kifosztó politika, a melyet Magyarország Ausztria részéről ezen másfél századon keresztül következetesen, szivósággal tapasztalt.

Lássuk, mit mond annak a történelemnek a tanitása éppen Mária Terézia politikájáról. *(Olvassa)*: »Mária Teréziától kezdve állandóan gyakorolják az osztrák tartományok kormányai, támogatva az udvartól, Magyarország kizsákmányolását. Nagyszabásu működést fejt ki ezen a téren a bécsi kereskedelmi tanács, melyet 1746-ban alakitanak. Olyan rendszert állapitanak meg, melynek legfőbb törekvése, hogy Ausztriát virágzó iparos országgá tegyék. Magyarországnak pedig azt a szerepet adják, hogy lássa el Ausztriát olcsón azzal, a mire szüksége van. Azon országnak polgárai, mely ilykép kárpótlást kiván, ostromolják a királynőt, hogy legyen a kormány tekintettel Magyarországra, mert különben Magyarország annyira fog sülyedni, hogy még adóját sem fizetheti meg.

Az eredmény az lett, hogy Mária Terézia minden jóakarata mellett is a kormány az uj vámszabályzatot még rosszabbá, Magyarországra még károsabbá tette. Mesteremberek, a kik egyké emberöltön át az előkelő közönséget látták el, most már csak a legszegényebb néposztály számára dolgoztak.«

A mit Mária Terézia kormányai rendszeresen kezdeményeztek, azt az ő fia, II. József, egész határozottsággal kimondotta és folytatta. Az ő leiratában következők foglaltatnak már *(olvassa)*: »azon elhatározástól, vállalnak-e adót a magyarok vagy nem,« — midőn t. i. önkényesen még több adónak befizetését követelték — »függ, vajjon Magyarország egyenlő kedvezésben részesül-e kereskedés és forgalom dolgában a többi örökös tartományokkal, vagy pedig tisztán gyarmatnak lesz tekintendő. Azon kell tehát igyekezni, hogy ezen gyarmat iparczikkeinek terjedését meggátolják, hogy azok a sulyos adóval megterhelt örökös tartományokéval ne versenyezzenek, a termények árát pedig le kell nyomni, hogy annál olcsóbban lehessen eltartani az oda elhelyezett katonaságot.« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ez, t. ház, arra a fellángoló históriai korszakra bekövetkező korszak, midőn Mária Terézia a háboru után is azt mondja: »Mindazt a szerencsét, mely fegyvereimet kisérte, első sorban az Istennek, azután a magyarok ősi vitézségének köszönhetem. Én jó magyar asszony vagyok, szivem tele van hálával a magyar nemzet iránt!« És meghagyja gyermekeinek is, hogy ebben az érzelemben osztozzanak övele, a politikában ellenben a következmények Magyarországra nézve a legsulyosabbak. És ugyancsak azon szépséges ünnepélyek után, melyeket Ferencz császár idejében a lefolyt század elején rendeztek, nem gátolták meg, hogy a nagy devalvácziő által száz meg százmillió értékkel károsodjék meg a nemzet, és alig 25 év után a legnagyobb támadást ne intézzék Magyarország alkotmánya ellen. Nem akarok részletezni, csak azon politikai irányra nézve, melyről a miniszterelnök ur beszélt, akarom reasszummálni, hogy Magyarországon összhangzó politikát kell minden politikusnak követnie, mert ebben van a béke, ebben van a fejlődés az országra nézve, de az összhang nem következhetik be, ugy a mint ma van, hogy a korona felszivó ereje megsemmisitse a nemzeti akaratot, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy a nemzetnek ebben az erőösszemérésben ne legyen elhatározása, ne legyen önállósága, hanem egyedül az udvari akarat legyen az, a mely itt uralkodik, a mely előtt meg kell hajolnia minden pártnak! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi is akarunk összhangot létesiteni, de ezen összhangnak alapja az, hogy a korona és nemzet között minden idegen érdek, minden idegen befolyás küszöböltessék ki. Akkor is lesz összhang, akkor a korona lesz fénye nemzeti törekvéseinknek, ő adja annak glóriáját, és összeolvadunk a nemzeti érdekek istápolásában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha ezzel a mértékkel mérem a mai politikát, akkor sem egészében, sem részeiben nem találom azokat a megnyugtató momentumokat, a melyek kellenek ahhoz, hogy a költségvetéshez hozzájárulásunkat adjuk.

Első sorban itt van az országnak parlamentáris élete; ez forrása a nemzetre nézve a jónak és a rossznak. A t. miniszterelnök ur ujévi beszédében nagy glorifikáczióval illette ezt a mai alkotmányos életet, ezt a mai parlamentet és azt mondta, hogy minden erőszak nélkül, ime

Digitized by Google

a nemzetnek többsége, a nemzet itélete ezen politikai irány mellé állott. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ennek nagy jelentősége van, nemcsak idehaza, hanem kifelé is. Mert jelenti azt, hogy mások is megitélhetik, hogy a nemzet szankczionálja a mai gazdasági és politikai állapotokat, a nemzet áll ezen politika háta mögött, tehát kell, hogy a legitimitás szempontjából azt helyeseljük. Ebből a szempontból mi nem kifogásoljuk a mai parlament működését, legitim a t. miniszterelnök ur többsége, erőszak nélkül jött létre, azonban azt a nemzet szabad kifolyásának, a mai parlamenti viszonyok mellett mégsem ismerhetjük el. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt egy ily önérzetés kijelentést tett a t. miniszter ur, ajánlottam volna a magam részéről, hogy vegye kezébe azt a sematizmust, mely a mai képviselőház összeállításáról már ki van adva. Ebben a sematizmusban az van, hogy a kormánynak többségét 275 képviselő képezi. A 17 milliónyi magyar nemzetből, mely a szorosan vett Magyarország lakosságát képezi, a kormánypárti képviselőkre leszavazott választók száma — 188 van kitüntetve végeredményben — összesen 196.340; tehát 17 millió magyarból 196.340 választó az, ki szavazatával a 188 képviselő megválasztásához hozzájárult.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ott több van?

Holló Lajos: Ha már most ezen arányban, midőn egy képviselőnek 1047 választó bizalma megadja a jogosultságot, hogy a többséghez tartozzék, valaki Magyarország képviselői közül, tehát 415 közül 215-öt magának biztositani akar, 233.000 választó polgár bizalma neki erre elég. Ha pedig olyan luxussal él, mint a miniszterelnök ur, hogy 275 szavazattöbbséggel akar rendelkezni, akkor is 286.977 szavazó megadja neki a jogosultságot arra, hogy ebben az országban kormányozzon. Ismétlem, t. képviselőház, nem akarom a helyzetet abból a szempontból birálni, hogy ezen háznak jogosult, törvényes megalakulását a létező törvények alapján érintsem; elismerem a kormányzat tisztaságát. De azt, t. képviselőház, hogy a mi nehéz magyar viszonyaink között a nemzeti megalakulást, a nemzet parlamentjének kifogástalanságát ilyen számarányokra fektessék, azt nem tartom megengedhetőnek épen azon nehézségeknél fogva, a melyek a magyar parlamentre sulyosodnak. Mert a függetlenséget én nem látom abban a 280.000 emberben, de nem látnám 3 vagy 400.000 emberben sem. Mert a magyar államélet át van szövődve a hivatalos elemeknek, a hivatalkeresőknek, a liczenciáriusoknak, az engedmény-kivánóknak egész tömegével s ha a t. miniszterelnök ur le akarná vonni ebből a reá szavazott 2—300.000 emberből azokat, a kikre befolyást gyakorolhatnak. ha le akarná számitani azon vidékek szavazóit, a melyekben a nemzeti érzéshez, a nemzeti ügyhöz való ragaszkodás nincs oly erősen kifejlődve, t. i. a nemzetiségi vidékek lakosait: akkor nem tudnám, hogy hány százezer volna az, a kikre mint független szavazóra a t. többség támaszkodhatnék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De vajjon a t. miniszterelnök ur, a ki a parlamenti életnek törvényeivel és szövevényeivel annyira ismerős, a mi akotmányos életünk helyességének tudatát meriti-e abból, hogy nem az itten vivott küzdelmek, nem az itt lefolyt parlamenti harczok jelölik meg azt, hogy ki lesz a nemzet vezérletére és kormányzatára hivatva? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meg tudná-e nekem a t. miniszterelnök ur pl. azt mondani, — még gondolkodási időt is adok neki, — hogy honnan fog jönni az ő utóda, vajjon milyen szövevényes helyről, melyik főispáni zugból, a Jockey-club melyik chambre separéjából, vagy melyik magas birósági piedesztáljáról lép be a Lloyd-klubba, hogy átvegye a vezérlet pálczáját és evvel magának többséget és hatalmat szerezzen. Hogy mi áll a háta mögött az ilyen kormányzásnak, azt látjuk az elődök példájából. Valaki pl. vagy 15 évig viseli a korlátlan hatalmat, mint Tisza Kálmán, nem szólva Bánffy Dezső példájáról. Ha kihull kezéből a kormányzói pálcza, kegyelemért kell fordulnia a miniszterelnök urhoz, hogy az abrudbányai képviselőséghez jusson. Nem látja-e a t. miniszterelnök ur ebben az ő sorsát? Nem személyileg beszélek; küszöböljük ki a személyes momentumokat. De nem látja-e ebben alkotmányos életünk sorsát, hogy addig birja a nemzet támogatását egy miniszterelnök, mig hatalmon van, mig a felső körök hozzájárulását megnyeri, de abban a perczben a bizalom, a nemzeti támogatás megszünik, a mint az ő hatalma meg dől. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Ha a parancs ereje megszünt, megszünt minden!

Holló Lajos: Ha a t. miniszterelnök ur ezeket a szempontokat figyelembe vette volna, akkor, azt hiszem, tartózkodóbb lett volna annak kijelentésénél — különösen midőn ilyen sulyos gazdasági viszonyok közt áll az ország — hogy t. i. ezen politikának támogatása mögött nemcsak a legitim többség, hanem a nemzet többségének közérzülete áll.

Sokkal jobban ismeri a mi alkotmányos életünket az ő minisztertársa, b. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ur, a ki katonai őszinteséggel, katonai egyenességgel mondja meg azt, hogy alkotmányos miniszternek a közjogból csak annyit kell tudnia, a mennyire szüksége van. *(Derültség a középen.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt nem mondta; eszébe sem volt!

Holló Lajos: Tehát nem azt kell tudnia, nem azt az alkotmányt kell ismernie, a mely vérrel lett beirva törvénykönyvünkbe, a melyeket börtönök világában szenteltünk meg, amely a mi kincsünk és erősségünk, hanem ismernie kell a közjognak azon részét, a mely ezt a me-

Digitized by Google

chanizmust alkotja, a mely kijelöli azt, hogy kell lennie egy kormánynak, a mely behozza a többséget, kell lennie egy többségnek, hogy legyen egy parlament, legyen egy delegáczió, a a mely mindezt mechanice nyujtja a mai rendszernek, a mely ennek fentartásához szükséges. Ezt kell tudni és ebből áll Magyarország közjoga és alkotmánya, nem pedig abból, hogy a nemzet rendelkezzék a parlament felett, hogy a törvényhozás egyenlő rangu tényezőként álljon a koronával, hogy a korona felszivó ereje ne semmisitse meg a nemzetnek akaratát és ellenállását, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy legyünk itt szervezve a magyar nemzet minden részében, minden nemzetiségében, minden vallásában, legyünk itt mind egységes nemzet, szemben a koronával, ha kell talán surlódva itt-ott az elhatározásokban, de kifejezve eredőjében az igazi nemzeti erőt, mig igy kifejeződik ebben az eredőben az az akarat, az az udvari elhatározás, a mely irányadó Magyarország egész közéletében. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ne méltóztassék rossz néven venni, ha mi idejövünk évről-évre szivósan, makacsul, hogy követeljük ezen rendszernek megváltoztatását. Nem utópiák azok, nemcsak teóriák, a melyekkel elavult, szürke princzipiumok után megyünk. Minden teóriát, tudást és tételt kiirtanék lelkemből, ha tudnám, hogy nem a hazának, nem az országnak és nem fajomnak javára szolgál. De miután tudjuk azt, hogy éppen csak a reformoknak egésze és egyeteme az, a mely Magyarországon ezt a parlamentáris helyzetet orvosolhatja és megnyugtathat, azért jövünk évről-évre ide panaszainkkal és kivánságainkkal. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Midőn pl. azt mondjuk, hogy a választói jogot ki kell terjeszteni, az nem kizárólag csak azt jelenti, hogy érdemesnek találjuk az emberi jogok szempontjából, hogy menjünk tovább a jogterjesztésben. A legfontosabb az, hogy segitségül akarjuk hivni ezen enervált, a hivatalnoki elemmel szaturált választóközönséghez az ország független, érintetlen elemeit, a mi nemcsak nekünk, hanem minden körnek javára szolgálna, mert felfrissitené, elevenné, érzékenyné tenné a választóközönségnek itéletét és ezáltal előmozditaná a parlamenti függetlenséget.

És, t. képviselőház, ezerszeresen ismertek már ezek az adatok, de csak annak a kirivó ellentétnek és visszásságnak feltüntetésére, mely a müvelt Nyugat között és köztünk van, szabadjon ismételnem ezeket a számadatokat. Mig nálunk minden ezer emberre ma már a felemelt létszám mellett is csak 59 szavazó esik, addig Angliában 160, Németországban 230, Franczia-országban pedig 280 választó esik; tehát háromszor, négyszer és ötször olyan mértékben van kiterjesztve a választói jog, mint a minő minálunk van és mint a milyen a mi jogrendünkbe fel van véve.

És a másik dologra nézve is, midőn mi a községenkint való leszavaztatást kivánjuk, azt méltóztatik talán hinni, hogy csak a mi esztétikai érzékünk az, a mely fellázad annak láttára, hogy választások alkalmával oda mennek a képviselőkhöz követelésekkel, hogy ő vitesse őket be, lássa őket el, állitson korcsmát, ő legyen csaknem a csapos legénye annak a választóközönségnek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely jogot gyakorol, a mely a nemzet iránti kötelességet kivánja teljesiteni? Annak a képviselőjelöltnek kell gondoskodni az ellátásról és ezt legalizálja egy törvény, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyet csak nemrég hoztunk, midőn parlamenti viszonyainkat akartuk javitani. Hiszen nem indiskréczió, de éppen e napokban kaptam egy levelet Deésről, a hol folyik a választói küzdelem a kormánypárt elemei között; e levélben azt irja az illető: én eddig Dániel Tibornak főkortese voltam, uram, de megharagudtam rá, hogy nem volt szavazati joga; ha azonban az urak egy kiváló tehetségü ellenzéki szónokot adnak, lejön a vezéremberük és küldenek legalább 20—25.000 forintot, akkor, kérem, belemehetünk. *(Derültség a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* No hát, t. képviselőház, ha a tiszta választási rendszereknek ilyen gyümölcse van, a közeli választások után, akkor nem lehetünk megnyugodva egy perczig sem, hogy nem játszuk-e ma talán ennek a kormánynak, holnap esetleg egy nemzetellenes kormánynak a kezébe Magyarország közjogát. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik szempont, t. képviselőház, a melyet még ki akarok emelni, az, hogy mi könnyelmüen veszszük még a nemzetiségi viszonyokat is, és hogy a magyar faj szupremácziáját és hegemóniáját ezzel az egy lépéssel is eldobjuk magunktól.

T. képviselőház! Ez is a legnagyobb mértékben ki van deritve, mert mindenki előtt ismeretesek azok a rettenetes abnormitások, a melyek éppen nemzetiségi szempontból . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd megmondom!

Holló Lajos: . . . Magyarországon a magyar faj és a magyar hegemónia ellen fennállanak. Igy pl. egész Erdélyben 1011 választóra esik egy képviselő küldésének a joga. A Szászságban Brassóban 800, Szebenben 700, Nagy-Küküllőben 800 választóra esik egy képviselő küldésének a joga. A felvidéken Trencsénben 1086, Turóczban 1050, Nyitrában 1400 választóra esik egy képviselő küldésének a joga, szemben a többi nemzetiségi vidékekkel, a hol ezer körül forog a szám. Méltóztassék venni pl. Pest megyét, a melylyel az egész Felvidéket mind majorizálhatnók: itt 3021 választóra esik most egy képviselő küldésének a joga, pedig ismeretes, hogy a czenzus mennyivel magasabb a magyar lakta vidékeken, mint a nemzetiségi vidékeken, a hol a szegénység nagyobb, ugy, hogy ha ugyanezen czenzus mellett alkalmaznók a

Digitized by Google

választási jogot és azt kiterjesztenők, akkor nem 3000, hanem 6000 választónak volna joga egy képviselő küldéséhez akkor, a mikor a nemzetiségi vidékeken 1000 választóra esik egy képviselő. Zalában 3049, Baranyában 3297, Hód-Mező-Vásárhelyen 4451, Szegeden 4409 választóra esik egy képviselő küldésének a joga. Ilyen nagy tehát az aránytalanság a magyar fajnak a rovására. Ennyire meg van rontva a helyzet, ugy, hogyha mi azt mondjuk, hogy szükséges az arrondirozás és azt az igazságnak a mértékével kell megállapitani, akkor, igaz ugyan, hogy ki kell terjesztenünk a választói jogot, de ha egyenlő számu választóknak adjuk a képviselőküldetés jogát, akkor a magyar faj nemcsak veszitени nem fog az arrondirozás által, de a parlamenti küldési jog által csak nyerni és erősödni fog. Éppen ez okból nem látjuk veszedelmesnek a parlamenti reformnak kiterjesztését és behozatalát, de meg vagyunk róla győződve, hogy ezzel csak a magyar fajnak az erősbödését fogjuk előmozditani.

Én, t. képviselőház, azt mondom ellenzéki társaimnak, de a t. tulsó oldalnak is, hogy fontosabb dolgot Magyarország közviszonyai szempontjából, mint a parlamenti rendszernek egész és egységes megoldását, nem ismerek. *(Általános helyeslés.)* Ez az a csatorna, ez az a forrás, a melyből tovább indulva és a melyen tovább menve, minden bajunknak anyagi, kulturális, gazdasági és más bajainknak az orvoslását meg fogjuk találni.

A t. miniszterelnök ur nagyon megnyugszik a dologban és azt mondja, hogy ő elment egy bizonyos határig. Tény az, hogy a hátralékosok adójának elengedésével fölemelte a választók számát. De az igen t. miniszterelnök ur se legyen nagy illuziókban ezen kiterjesztés által, mert 1879-ben több volt a választók száma, mint lett most ezen kiterjesztés következtében. 1879-ben ugyanis 60 választó esett 1000 lélekre és most a felemelt létszám által csak 59. Ne tápláljon tehát illuziókat a t. miniszterelnök ur; mert ismétlem: ha valaki egy nagy ürt vagy egy folyót akar áthidalni, hiába épit egyszerre pilléreket, hiába megy a folyó közepébe, ha mindazt meg nem teszi, a mi szükséges, hogy keresztülérjen a másik parthoz; s ép igy kell megtennünk mindent, hogy ezt a rendszert, a melyben nincs érvényesülése a nemzeti akaratnak, áthidaljuk egy más rendszerrel, a mely mellett a nemzeti akarat kifolyása lesz az egész parlament. Ennek minden tartozékait meg kell adni, mert különben a hajó nem mehet át a másik partra és csak egy részeredményt érünk el, a mi tulajdonképen mitsem ér.

A miniszterelnök ur, a ki olyan apathikusan vette ezen kérdéseket, azt mondta, hogy őt ebben az irányban nem terheli felelősség. Bocsánatot kérek, egyet nem lehet elfelejteni és ez az, hogy a mit ő megtett a parlamenti élet javitására, még az sem folyt mind az ő kezdeményezéséből. Nem akarom kisebbiteni az ő érdemeit a határozatok és megegyezések tiszta keresztülvitelénél, de emlékeztetem rá, hogy ha nem lett volna az a parlamenti harcz, a melynek kifolyása az ő kormánya és nem lett volna az a küzdelem, a mely nemcsak erős, de egyuttal koczkázatos is volt, mert Magyarországra esetleg más helyzet is következhetett volna, mint a mi bekövetkezett és ha ennek a harcznak befejezéséhez feltételként nem lett volna kötve az, hogy a kuriai birás-kodás behozassék, hogy az adóhátralékok elengedtessenek: akkor még ezt sem értük volna el, mert nem a t. miniszterelnök ur inicziálásának, hanem ennek a harcznak köszönhetjük mindazt, a mit elértünk. És azt kell kivánnunk — s ezt a miniszterelnök ur is csak helyeselheti — hogyha ez a kérdés ismét parlamenti harcz tárgyává tétetnék, ha t. i. nem bizhatnánk abban, hogy az ő belátásában és felfogásában megvan annak az iránynak követése, hogy a parlamentet megszerezzük a nemzet számára, hogy a törvényhozásnak ezen területét visszaadjuk a nemzetnek s ez az elengedhetetlen kellék ismét harcz tárgya lenne itten, azt hiszem, nem volna helyes és az országra nézve egészséges, ha ez elől kitérnénk. És hivatkozhatom a t. tuloldalon levő egy illusztris férfiura, a kit a közbizalom és közszeretet ültetett oda az elnöki székre: neki van egy hatalmas és erőteljes beszéde nem azon időből, mikor még ellenzéki volt, hanem mikor már a kormány többségéhez tartozott és a melyben ezt mondja: A szabadelvü politikának becsületbeli kötelessége, hogy a személyes és politikai jogok kiterjesztését továbbvigye. A 48-iki átalakuláskor elejtett fonalat ujból fel kell venni. Azok a veszedelmes jelenségek nem lehetnek okok a haladás mellőzésére legfölebb az óvatosságra; de ebben az irányban a nemzet ellenálló erejének gyengülését hozná reánk, ha nem tennők meg a szükséges lépéseket. Ezek a m. t. elnök ur szavai.

Nos hát, t. képviselőház, becsületbeli kötelessége a szabadelvü kormányzatnak, becsületbeli kötelessége a nemzetnek, hogy az 1848-ban elejtett fonalat, a jog-kiterjesztésnek fonalát ujólag felvegyük s a nemzetnek azon rétegeit, a melyek vérükkel vannak kötve e földhöz és e hazának rögéhez, megvédelmezzük, a jog-közösségbe belevonjuk és igy a nemzeti politikának uj erősségeit és biztonságait állitsuk fel. Ez a nemzetnek becsületbeli kötelessége. De vajjon csak az a nemzet iránti kötelesség, a melyet éveken át nem kell leróni? A mig a kaszinóban elvállalt kötelezettségeket 48 óra alatt honorálni kell, mennyivel tartozunk mi 48 óta e nemzetnek azért, hogy szakadatlanul nem járunk a jogfejlődés utján? Ámde ezek olyan kötelezettségek, a melyekre a kormány csak azzal felel: nem bánom, nem vagyok ellene, de nem időszerü, majd eljön az ideje és igy tovább.

Én, t. képviselőház, igenis elengedhetetlen kötelességnek találom a parlamenti reform még-

Digitized by Google

alkotását, vagy legalább egyes részeknek behozását. Nem kívánom elveimnek, a melyek talán tulmennek a t. többség álláspontján, megvalósitását. Határozati javaslatom csak arra terjed ki, a mit mindenki tartózkodás nélkül, felfogása, meggyőződése erejével elfogadhat. De beterjesztem e határozati javaslatot azért, mert időhöz kívánnám kötni a t. kormánynak és a t. kormányelnök urnak elhatározását, hogy ebben az irányban a halogatást, a hallgatást, a további kitérést lehetetlenné tegyük. Azt gondolom, ha komoly kérelmet intézünk a miniszterelnök urhoz, a kitérést ő maga is egyszerüen kizárja és a parlamenti reform előkészitését maga is elfogadja.

A másik kérdés, a melyre ki akarok terjeszkedni, az ország gazdasági erejének megvilágitása. Nem akarok beható fejtegetésekbe bocsátkozni, csak ki akarom emelni azt, hogy Magyarországon milyen káros az, hogy éppen a politikusok önállóságának hiánya miatt a válság valódi okait az ország és a parlament fel nem ismerhetik.

Nem látom azt a kötelességérzetet, a melynek kiváló és nem kiváló politikusban egyaránt meg kellene lenni, hogy minden szemponttól és minden melléktekintettől eltekintsen és az igazi forrásra menjen rá, ezen gazdasági bajok tárgyalásánál és az igazi bajt orvosolva, keresse a kibontakozás utját.

Mit mondanak, t. képviselőház? Azt, hogy európai konfigurációk teremtik nálunk ezt a gazdasági helyzetet. Hát hiszen európai konfigurációk vannak, a közgazdasági élet fluktuációja a külföldön is megvan, nevezetesen igaz, hogy a mezőgazdasági termelésben igen nagy visszaesés állott be a kontinens többi államaiban is. De vajjon a mi gazdasági romlásunk ebben az európai fluktuációban nyeri-e magyarázatát? Hiszen azokban az országokban nemcsak egy termelési ág van, és ha egy termelési ágban visszaesés mutatkozik, pl. a mezőgazdasági termelésnél, akkor ott van az ipari termelés, ott van a kivivott tőkegazdagság, ugy, hogy azoknál a hőmérő egyszerüen csak csekély sülyedést mutat s a gazdasági helyzetben némi alászállás tapasztalható. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mint az a szélvihar, a melyet az erős szervezet kibir, mely után egy kis meghülés, vagy nem tudom minek az árán tovább él és tovább fejlődik, de a mely erős szélvihart az a gyenge szervezet, a melyet a kór megtámadott, nem bir ki, mely azt ledönti, a mit azután a rossz orvosok annak a szélnek tudnak be, holott az a kór már régebben és mélyebben van benne a szervezetben.

Minek lehet ez ország gazdasági romlását tulajdonitani? Én szerintem annak két forrása van. Az egyik, a mit nem akarnak elhinni a tulsó oldalon, kizárólag az a gazdasági inferioritás, a melyben Ausztriával szemben vagyunk *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, az a másfél századon keresztül való következetes és szivós gazdasági politika, a melyet velünk szemben követtek és a melylyel szemben csak mi, ez a mai nemzedék vagyunk oly könnyelmüek, hogy nem nézzük meg annak anteaktáit. Jól mondta Szederkényi Nándor t. barátom az ülés elején, hogy nem meritünk tanulságot azokból a történelmi adatokból, a melyek ennek a nemzedéknek rendelkezésére állanak, és nem látjuk azt a szivósságot, a melylyel velünk szemben harczoltak. A legerőteljesebb meggyőződésnek kell ebben az országban kifejlődnie, és pedig nemcsak a szegény népnél, mert ime, Amerika prairie-gazdálkodásánál is nemcsak az iparosok állanak a védelmi vámok mellé, hanem azoknak a nagy latifundiumoknak a tulajdonosai is oda-állanak, a kik nálunk Magyarországon olyan nagy idegenkedéssel viseltetnek az önálló gazdaság iránt, a kik minden törekvésüket és minden figyelmüket arra látszanak forditani, hogy a földnek, az általuk birt földnek érdekeit képviseljék, — megengedem — jogosan, de az ország egyetemének, a melynek erejében van csak a nemzet jövendője, érdekét *(Zaj. Elnök csenget.)* ezen latifundiális felfogás mellett megóva nem találjuk. És bocsássanak meg nekem, nem az őszinteségnek bátorságát látom ebben, de ismét azon százados politikának hatását, hogy miniszterek is, kormányok is, mások is, a kik érdekeikben, kitüntetéseikben, rangjaikban oda vannak az udvari politikához lánczolva, látva az udvari akaratot, a mely gazdasági kérdésben még ma is uralkodik, nem hajolnak meg a nemzeti érdek követelménye előtt. hanem mellékokokat keresnek apró-cseprő, helyes, okos gyógyszereket is, a minőt Baross Károly t. képviselőtársam nagyon sokat mondott és aminőt mondhatok még ezer meg ezer apró palliativ intézkedést, a mely mind egészséges, mind üdvös, de a bajok forrásának egyetemét, hogy a nemzet csak az ő gazdasági önállóságában, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* gazdasági saját berendezkedésével érheti el erejének szárnybontását, nem ismerik el és ugy látszik, nem fogják elismerni soha. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

Nem kell hosszasan fejtegetni, micsoda felfogás lehet az, ha egy nemzet — és egy egyén is — a ki szükségleteit el akarja látni, csak arra vet sulyt, a mit nyerstermények ben produkál. Hiszen a kultura és a czivilizáczió, a mely körülveszi az embert, szinte eltörpülő semmivé teszi azt, a mit nyerstermeléssel el lehet érni. A mit emberi munka, a mit az emberi agy, az emberi ész, az emberi kéznek ügyessége produkál, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az ipartermelés, a mely körülvesz bennünket, az jelenti a sokkal nagyobb konzumot, az jelenti a sokkal nagyobb szükségletet. És ha egy nemzet csak arra van berendezkedve, hogy csupán nyerstermelését lássa el, és mindent, a mi az ő kulturális szükségletében azonkivül felmerül, idegentől szerezzen be, azért idegennek szolgáltassa a pénzt, annak nem lehet más vége, t. képviselő-

Digitized by Google

ház, mint hogy először odadobja a nyerstermények feleslegét, — a mint mi szivesen odadobtuk — akkor megtámadja a készleteit, megtámadja az ingatlanságát, akkor mobilizál mindent, a mije van, csakhogy kielégitse ezt a kulturszükségletet. A mi Magyarországon mobilizálható van, az mind mobilizálva lett, az egyesnek, a községnek, a városnak, az országnak, mindennek a hitele, az egész föld; ha azok a záloglevelek, a melyek be vannak téve a Wertheim-szekrényekbe, mind beszélnének, azok meg tudnák mondani, hogy itt van Magyarország földjének, ingatlanának egy része. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az a nemzet, a mely be nem rendezkedik arra, hogy szükségletét önnönmaga lássa el, a mely ily irányban helyes önvédelmi politikát nem követ, nem érhet más véget, mint a pusztulást, a ruinálódást, a teljes tönkremenést. És még az is, a mi másutt a gazdagodás forrása, az a vasuti politika, a melyet követtünk, még az is Magyarország romlására szolgál. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig ennek mindenütt a gazdasági fellendülés járt nyomában. Nem elég az, hogy annak az ezermillió forintnak a kamatait kell fizetnünk, hanem — mint a mikor egy ember felvágja az ereit, először az egyiket, azután a másikat és az elvérzés csatornáit nyitja meg: — a hol még természetes okok folytán az ősi iparososztály virágzott, a vidéken, egyes külön részeken, még ott is, a mint bemegy a vasut hálózata arra, azon iparosztálynak pusztulását vonja maga után, mert ez a mi pénzünkön felállitott nagy és olcsó közlekedési eszköz, a melyből még csak saját regiejét sem veszi be a vasut, ellátja az ország távollevő vidékeit is a külföldi gyáriparnak olcsó, hitvány termékeivel, a melyek megfosztják Magyarország gazdasági életét a felvirágzástól. Ez az ok az egyik.

A másik ok, t. ház, kétségtelenül abban az ezermilliós budgetben keresendő, a mely előttünk van. Hetven-hetvenöt évvel ezelőtt — nem nagy idő — 10 millió forint volt Magyarországnak összes költségvetése. Akkor két millió forintot követelt az udvar, a kormány a nemzettől. Huszonötször utasitotta vissza a képviselőház a követelést ezen két millió fölemelése iránt. Végre huszonhatodszor elfogadta annak negyedrészét. Hetven-hetvenöt év után, tisztelt uraim, egy milliárdra emelkedett a költségvetés. Hiszen lehetett volna, ha odafejlődtek volna Magyarországon a gazdasági viszonyok.

De hát miben fejlődhettek oda? Elfoglaltunk nagy ártéri területeket, tetemes, sőt óriási költséggel; müvelhetőkké tettük azokat, de az a föld meg nem nőtt, és a kereskedelem és ipar is inkább romlott és hanyatlott, mint előre ment. Hol van hát az a nagy gazdasági termelési erő, a mely képessé tehette volna az országot arra, hogy az akkori 10—12 millióról ezer millióra emelje az ország évenkinti költségvetését? Az az ezer millió talán nem teljes összegében áll, mert hiszen átmeneti tételekkel van megtöltve. De vajjon ez az ezer millió az egyedüli költség lesz-e? A t. pénzügyminiszter ur jobban tudja mint én, hogy ehhez városi, megyei, egyházi, ártéri és mindenféle más költségeknek hasonló összege járul hozzá, tehát nem hogy kevesbedik ez a teher, de ellenkezőleg nagyobbodik. *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ha azt látom, hogy e szerintem rendkivül sivár pénzügyi politika mellett Magyarország egyes társadalmi osztályai hogyan pusztultak el; hogy ment tönkre egyik osztály a másik után, előbb a birtokos osztály, azután a másik: eszembe jut az a rettenetes kép, a melyet nem rég kiállitva láthattunk, Bátori Erzsébet képe, a kinek kéjvágyó lelke a vérontást kivánta meg. Elébe vitték egyenkint levetkőztetve az alakokat; s neki nem volt elég látni, mint vérzenek el, hanem azt kivánta, hogy azoknak a szerencsétleneknek vér- és könyhullatásából fürdőt készitsenek, a melyben ő kéjvágyó tagjait megfürösztheese. Vajjon ez a pénzügyi politika, a mely egyenkint látta elvérzeni maga előtt a társadalom osztályait, nem elégelte-e még meg a vér látását, hanem a vércseppekből össze kellett-e gyüjtenie még a pénztári készletek fürdőjét is, hogy az a kéjvágyó hatalmi politika, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely Magyarország ereje felett rendelkezik, már előre élvezhesse azt, hogy hogyan fogja abban tagjait megfürészteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez tulzás! Valóságos torzkép! *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Holló Lajos: Valóságos torzhelyzet az, a melyben Magyarország ma van, és ha azt hiszi a t. miniszterelnök ur, hogy ez az ő békességes idejének a korszaka egy fényes korszak; hogy ez a békés felvirágzás korszaka: akkor ő nem látja meg, t. ház, hogy itt körül a rothadás, a miazmák terjedése, és a pusztulás vesz körül bennünket, a mig ő nem akarja rábizni a nemzet hajóját a bizonytalanra. Igaz, elismerem, szirtek vannak arra; veszélyek is vannak arra, de a nemzet még ép és erős lenne arra, hogy kilépjen a tespedésből, a pusztulásból az élet tengerére, a hol van felvirágzás, a hol van előrehaladás, és a hol van boldogulás. Ellenben itt, t. ház, csak a tespedés, a pusztulás áll a nemzet előtt. És ha az állami szuverénitás szempontjából veszszük szemügyre a mi helyzetünket, és ezt a kicsinyes és lemondó politikát annak szemüvegén át mérlegeljük, *(Mozgás jobbfelől.)* hát, t. ház, én sem tartom azt jogosultnak, hogy egy kicsiny nemzet a hetvenkedés, a henczegés politikáját kövesse, mert bizony vannak korszakok a nemzetek életében, a mikor sok türelmet, sok megadást kell tanusitani az ország viszonyai iránt. Ez mindig attól függ, hogy egy nemzet olyan hatalommal áll-e szemben, a mely őt leigázni akarja és birja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szegény keleti államok is mindig

Digitized by Google

az ozmán uralomnak nyomását érezték; nem iparkodtak, — talán tulzottan is, — megszabadulni, a midőn a helyzet nem volt kedvező, de viszont az erre szolgáló legelső kedvező alkalmat mindig felhasználták. Hát mi kikkel állunk szemben? Vajjon Ausztria népei, a melyek velünk szemben állanak, a leigázás akaratát táplálják-e magukban, vagy vajjon az a lengyel, meg az az isztriai olasz, vagy akár az a cseh is Magyarország szuverénitása ellen akar támadni, hogy azt letördelje? Nem hiszem, t. ház. Gazdasági kizsákmányolás van, de a politikai lealázás és uralás akarata nincs meg.

Ámde ha meg is volna erre az akarat, hol van meg az erre való erő. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hol van meg az a hatalom Ausztriában, a mely Magyarország együttes akaratával és erejével szemben felvehetné a harczot és győzelmet arathatna? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mi van tehát velünk szemben? Velünk szemben nem Ausztria népeinek akarata és hatalma, de az osztrák császári hatalomnak ereje áll.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyan! Ugyan! Iszonyu frázisok!

Holló Lajos: Hiába, t. miniszterelnök ur, önnek az elődei is csak azt mondták, hogy az a békeség utja, a melyet ők követnek, az a leghelyesebb és kivették azoknak a kezéből a hatalmat, a nélkül, hogy azok akarták volna, bár többséggel rendelkeztek. Ha nem lett volna az az osztrák császári hatalom, a mely megtölti a mi politikánkat is tartalommal, a mely átadja neki akaratát és érdekeit, akkor nem lenne itt olyan parlamentáris helyzet, mely nem a nemzetből folyik, hanem mindig onnan várja az irányt ut, a mely után menjen. Hiszen helyes, ha összeütközéseket nem akarunk, de vajjon ez az ut-e az, mely az összeütközésekre nem vezet? Hiszen mikor a nemzetben a keserüség, a kétségbeesés már benn van, akkor következik az a politika, a melyet keleten követnek, a midőn azt mondják: engedelmeskedni vagy lázongani. Egyszer engedelmeskedni minden akarat nélkül és másodszor az erupcziókba belemenni, midőn erőszakkal akarják ezen uralmat megszüntetni. De a modern politikának, a nyugati politikának nem ez a tendencziája. Ez a parlamentáris életnek békés, nyugodt munkájával, de ellenálló erejével akarja a nemzeti politikát megvédelmezni és megmenteni. Ez az angol politika, a melyikben — bár ott is látjuk a küzdelmet az angol parlament és a korona között hosszu időkön keresztül — legszivósabb, a legerőteljesebb küzdelmet vivták meg, de nem csüggedtek, mert a nemzeti jogok és érdekek álltak hátuk mögött. Ott van a kicsiny Norvégia példája, a hol szintén megvan a fejedelmi akarat ellenük és még sem csüggednek, nem kétkednek. Ott van a cseh nemzet példája, midőn mágnások, nemesség és nép egyaránt összefog, eltürik a királyi dorgatóriumokat, eltürik a megneheztelést, eltürnek mindent, de odamennek és szivósan küzdenek a nemzeti jogoknak lépésről-lépésre előhaladásáért, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egyedül Magyarország kormányzati politikájában láthatjuk ennek a politikának az ellenkezőjét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy, az ellenkezőjét!

Holló Lajos: De igenis, midőn nem erő állott velünk szemben, hanem erőszak, nem hatalom, hanem önkény és ez táplálkozott abból az egyenetlenségből, abból a lethargiából, a melyet a nemzet érzett, midőn jogai megvédéséről volt szó, abból az egyenetlenségből táplálkozott, mert a hatalom forrása nem volt náluk, hanem a nemzet gyengeségében, ellenálló ereje kicsinységében volt a forrás, mely Magyarország gazdasági boldogulásának és szuverénitásának teljes kifejlődését lehetlenné tette. És mi sem keressük másban, mint a nemzet egységében a nemzeti erő megnyilatkozását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De ha a mai politikát ebből a közjogi szempontból nem találjuk helyesnek, akkor a belpolitika szempontjából még kevésbbé találhatjuk annak. Nem akarok messzire menni, *(Halljuk! Halljuk!)* ugyis későre jár az idő, csupán két irányban akarom a figyelmüket felhivni.

Az a politika, a melyet ez állam szervezésénél a t. kormány követ, nem más, mint egy jóakaratu dilettantizmus, a mely, igaz, teljes mértékben megkisérli az orvoslást, azonban eredményt el nem ér. Hogyha az ország szervezésének nehéz problémáit látjuk, lehetetlenség, hogy el ne ismerjük, hogy itt ötven év óta áll már előttünk a feladat, a melynek megoldására hiába várunk, hogy a mint 900 éven keresztül szilárd alapzata volt a nemzeti szervezetnek lerakva, a mint Szent István idejében a rendi szervezetet megalkották, hogy az álljon a juridikai, közigazgatási, birtoklási rendeknek alapján és szervezetében; hogy a nemesi rend legyen annak alapja, nemcsak a hadvezérletben, hanem az igazságszolgáltatás szervezetében is tanácsadója, támogatója, és mely ezer éven keresztül Magyarországon megvédelmezte a nemzeti szellemet, a közrendet és a jogrendet. Azóta pedig csak próbálgatásokkal találkozunk, de nem látjuk azt, hogy ezen szervezet pótlására ujabb országrendezést, a nemzetnek ujabb szervezetét teremtenék meg. Hanem ellenkezőleg, kicsinyeskedéssel, egymás rendszerének javitásával akarnak ezen állapotokon segiteni; az egyik miniszter, mikor ide jön, nagyon nekikészülődik ahhoz, hogy mennyire fog nagy alkotásokat tenni, javaslatot is készit, s azután, ha ott hagyja a széket, utána dobják. Nem találjuk meg azt az egységes, nagy vezető gondolatot ezen országban, hogy a leomlott kuriák helyébe uj őrszemeket állitsunk, hogy azok a nemzeti jogok megtartására megint ott álljanak,

Digitized by Google

nem csak a nemzeti gondolatnak a képviseletében, hanem a jogrend megvédésére, tanácsadóként is, hogy a népnek ügyeiben-bajaiban segitségére legyen. Ilyen szervezete az országnak nincs; hanem van a nép érdekei ellen könynyelmüen összealkotott rendszer, a mely kicsinyli az egész feladatot, a mely nem áll feladata magaslatán és nem gondolja meg azt, hogy Magyarország jövendőjét nagy mértékben attól a szervezéstől várja, melyet az országnak az elpusztult jogrend helyébe most már állitania kell.

Nem látom azt a nemzeti öntudatos kulturpolitikát sem, a melyet követni kell az országban. Hiszen azok a veszedelmek, a melyek a deposszedálásból előállhatnak, nem jönnek ma már erőszakkal egy nemzetre, nem vernek le a fegyver, a hóditás erejével, de lassankint, észrevétlenül, pénzzel, a kormányzó vagy vezető állások elfoglalásával az ipar terén, a kereskedelemben, a politikában, mignem lassankint ez a nemzet és faj a maga hegemoniáját elveszti. Nézzük meg azt a német politikát, a melyre e házban sokszor történt hivatkozás s a melynek egyik ágát magunk sem becsüljük, azt t. i., hogy oly kiméletlen harczot folytat más nemzetiség, a lengyel nemzet ellen; de nézzük e politika öntudatosságát, midőn az a miniszter odaáll és azt mondja, hogy a kinek nem tetszik ez a német állapot, verje le a német port a czipőjéről és menjen ki innen. *(Ugy van! Ugy van! balról és a szélsőbalon.)* Hol van ez a politika attól, a melyet mi követünk Magyarországon? Attól a türelmes, elnéző, hazafias politikától, a melyet követünk nemzetiségeink irányában, a mikor meghagytuk nekik a nemzetiségüket, a fajukat, a nyelvüket, meghagytuk őket a maguk különállásában és még olyan időkben, midőn nemzetünk hatalmas volt, soha sem kisérlettük meg egy erős nemzeti egység megteremtését.

És a mit itt egy nemzetiségi képviselőtársunk mondott, hogy azért, mert nyelvüktől megfosztani akarjuk a nemzetiségeket, azért történik az a kivándorlás; hát hiszen az első hóditáskor már benn volt e hazában a tót nemzetiség és érintetlenül hagyta a magyar az ő nyelvét, az ő faját és fajának sajátságait, és ma sem iparkodik senki megfosztani őt attól. Azért helytelen azt mondani, hogy azért kell kivándorolnia a tótnak, mert nyelvében, fajában meg van támadva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hanem azt már el lehet mondani, hogy midőn ők a nemzetiségi törvény teljes végrehajtását kivánják, hogy az kétoldalu dolog; hogy ott nemcsak jogok vannak részükre stipulálva, hogy vannak jogaik vallási, egyházi, iskolai és más kérdésekben, hanem egyszersmind vannak a nemzet iránti kötelességeik is. Az összeolvadás a nemzettel nem nyelvileg, nem fajilag legyen meg, de érzelmi közösségben és gondolkozásban legyen meg az a közösség, hogy ők ideállnak velünk, jó és rossz sorsban velünk vannak, hogy a támadás, a mely nemzeti jellegünk vagy államiságunk ellen van, ne szövetségeseket találjon bennük, hanem bajtársak legyenek, a kik hozzánk állnak, gazdasági és politikai téren egyaránt.

Veszelovszky Ferencz: Nem igaz!

Pavlovics Ljubomir: Ez gyanusitás!

Holló Lajos: Nem gyanusitás! És nem is akarom gyanusitani éppen a tótságot, mely annyi hazafias fonállal is össze van kötve velünk.

Veszelovszky Ferencz: Oly hazafiak vagyunk, mint akármelyik. *(Zaj.)*

Holló Lajos: Épen azt akarom kiemelni, hogy épen a tót nemzetiség volt az, a melynek jórésze ezen küdelmekben velünk volt a multban. Más nemzetiségeknél félreértések vannak és voltak. De ezt nem akarom történelmi elitélés tárgyává tenni. Hanem a jövőre nézve állitom és mondom, hogy igenis, egyértelmü közösséget kell teremteni az összes nemzetiségekkel, meg kell győzni őket, t. uraim, hogy nincs itt senki, nincs politikai párt ebben az országban, a mely a magyar faj hegemoniáját ugy akarja keresztülvinni, hogy elvonja a többi nemzetiség nyelv- és vallásbeli jogait és kiváltságait. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De igenis, oly messzemenő engedményeket nem tehetünk, a mely a nemzet egységének megbontására vezethetne. Ily engedmény volna abban, a mit a t. képviselő ur is mondott, hogy a törvényhatósági életben, az igazságszolgáltatásban messzebbmenő nyelvi engedményeket tegyünk. Mindaddig elmehetünk, a mig az állami egységnek, a nemzeti jellegnek nem leszünk ártalmára; de azon tul elmennie senkinek sem szabad. *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Akármily példáit látnók is a külföldön ezeknek a dolgoknak, nem megyünk olyan irányban, mint a külföld. Hiszen szász képviselőtársaim tanuságot tehetnek róla, hogy az önkormányzat intézményének mennyire birtokában vannak nálunk a nemzetiségek. Meggondolják-e, hogy Poroszországban a porosz járási önkormányzat és önkormányzati szervezet az egész porosz állam területén mindenütt életbe van léptetve, egyedül a lengyelség területén a legerősebb állami czentralizáczió van keresztülvive. És ezt nem adták fel egy perczig sem, bár ez nem jogegyenlőség; nem adták fel az államnak azon jogát, hogy a nemzetiségileg veszélyeztetett területen nem léptetik életbe ugyanazt az önkormányzatot, mint a többi részben. Mi nem akartuk ezt. Nálunk egyenlőek az állami intézmények, egyenlő a jog, egyenlő a gazdasági boldogulás, mert a mely panaszokat itt felhoztak, — és igen örülök, hogy e házban hangoztatják — azok a panaszok a gazdasági bajokra nézve, a közigazgatások mizériájára nézve közös panaszaink mindnyájunknak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* A nemzetnek közös bajai ezek, és örömünkre szolgál, ha együttesen tanácskozhatunk, együttesen meghányjuk-vetjük mindazokat, a miket ebben az irányban a

Digitized by Google

nemzetnek keresztül kell vinnie, hogy a nemzet minden fia hűséggel, jóléttel legyen hozzákapcsolva nemzetünkhöz. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Hanem azért, t. képviselőház, türelmünket nem szabad odáig vinni, hogy feladjuk ebben az országban a mi nemzeti hegemoniánkat. Mert a mint már ezer év előtt első királyunk a nyugati czivilizációhoz való hozzáfüzéssel, a kereszténvi erkölcsvilágba való beleolvadással tette lehetővé, hogy fentartsuk államunkat, nemzeti jellegünket ebben az államban, ép ugy kell ragaszkodnunk ezekhez, és ugy kell megtartani minden intézményünkben ezt a ragaszkodást és nemzeti jellegünket, és mindenkinek segitségére kell lennünk ebben az irányban, mindenkinek, ifjuságnak, birtokosságnak, pórnépnek, előkelőségünknek, mágnásainknak; mindenütt össze kell olvadni abban a nagy kulturpolitikában, mely nem akar senkit jogától megfosztani, nem akarja a vallási egyenlőségnek semmiféle vivmányait vagy becses kincsét letörni, de akarja a nemzeti egységnek, a nemzeti erőkifejtésnek utját továbbvinni. Ezt pedig csak az egységes magyar társadalmi élettel lehet elérni. *(Helyeslés a szélsőbalról.)*

Befejezem beszédemet azzal, hogy mindezekkel szemben a t. kormány padjairól a legjobb orvosszernek hallottuk a liberálizmus varázsvesszejét megsuhogtatni, melynek fényénél ezen apró problémák mindig elgyöngültek és felkelt a szenvedélyességnek az az árnya, mely elnyomta ezeket a feladatokat. Hiszen a liberálizmusnak az a pozitiv tartalma és értelme, mely benne van, a lelkiismereti szabadság, a jogegyenlőség, a gondolatszabadság intézményekben van meg és megvan a lelkekben is. A mit az egyházpolitikával szemben használnak, az is tulzott, mert én magaméva tettem ezen politikának következményeit és ha egyszer keresztülestünk a szülés fájdalmain, azokat visszacsinálni nem kivánom. De vajjon ez nem oda redukálódik-e, hogy a kötelező polgári házasság eltörlésének követelése egy párt programmját képezi? Képezi-e ez a liberálizmus veszedelmét, mikor tudjuk, hogy az ő hátuk megett is ülnek igen liberális politikusok, a kiknek szintén az volt a véleményük, hogy a polgári házasság kötelező formája nem egyezik meg a mi viszonyainkkal? A liberálizmusnak varázsvesszője még ebben az irányban sem gyakorol már olyan nagy összeforrasztó erőt, melylyel egy egész politikai irányzatot megjelölni lehetne, a multra nézve pedig — valljuk be őszintén — hogy nem volt az más, mint egy czégér, melyet hosszu időn keresztül a kormányzatok használtak.

Most két nehéz kérdés előtt állunk, t. ház, melyre csak röviden azt akarom mondani, hogy igen nagy aggodalommal látjuk ezen irányban a t. kormány működését. Az egyik a gazdasági kibontakozás, melyet az uj törvény szerint már most meg kellene oldanunk az önállóság irányában és az a félelem tölt el bennünket, hogy a formuláknak a korszaka fog itt bekövetkezni, mikor a törvényeknek intézkedéseivel, szabályaival, jogrendjével szemben is ki fog találtatni egy oly formula, mely éppen a lényeget, Magyarország gazdasági önállóságát fogja eltüntetni. Ha ez igy nem volna és ha nem táplálkoznék ez az aggodalom abból a viselkedésből, hogy sehol sem látjuk komoly nyomát az előkészületeknek, akkor ez talán bizalmatlanság volna; de ma már ez több mint bizalmatlanság, ez a jelekből levont szomoru következtetés, mely az aggodalmakat nemcsak a ház ezen oldalán, de az egész ország közönsége előtt jogossá teszi.

A másik a szükségtörvénynek a réme, mely fenyeget, midőn a törvénykönyvünkkel kezünkben állunk itt és azt mondjuk, hogy a 67-es alkotásnak lényeges kelléke az, hogy Ausztriában teljes alkotmányosság legyen és akkor már keresik a szükségtörvénynek . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tudja, miről van szó!

Holló Lajos: Nem tudom, hogy mit akar a t. miniszterelnök ur, de hogy az ország helyzete milyen, azt ép ugy megitélhetem, mint a t. miniszterelnök ur. Nem az ő titka az, hogy mi van Ausztriában, az ország szeme előtt folyik le, hogy az osztrák parlamentáris élet mennyire tért el az alkotmányosságtól, s ha mi azt nézzük és aggodalommal vagyunk, hogy ott az alkotmányosság elbukik, lehanyatlik és Magyarországon egy szükségtörvény készül és alkottatik meg, mely a 67-iki közjogi rendet a közös szervezettel fenn akarja tartani, ezt az aggodalmat legalább is jogositva vagyok hangoztatni, mert nem találom azt, hogy azoknak a puhitásoknak, melyek megindultak, az lenne a következménye, hogy Magyarország közjogi rendje jobban lesz megvédve, mint a mennyire eddig volt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy évvel ezelőtt irták, akkor senki sem vette észre, most beszélnek róla!

Holló Lajos: A mit e tekintetben a ház t. elnöke, gr. Apponyi Albert mondott, az valamennyiünk álláspontját képviselte. Ő azt mondta: »Az osztrák viszonyok fejlődése vehet oly irányt, mely minket a kiegyezés reviziójára kényszeritene; és pedig vagy az által, hogy az alkotmányosság ott egyáltalán megszünik, és ezzel elesik a feltétel is, a melyhez az 1867. évi XII. t.-czikknek a közösügyek tárgyalására vonatkozó intézkedései kötvék, és a melyhez, mint Deák Ferencz politikájának egyik legszebb hagyományához és a kiegyezési mű egyik sarkalatos tételéhez szilárdul kell ragaszkodnunk; vagy az osztrák alkotmány olyan módositása folytán, mely a kapcsolatnak jelenlegi formáját akár technikailag tarthatatlanná, akár politikailag aggályossá teszi. Mindkét esetben a revizió iránya nem lehet más, mint Magyarország függetlenségének teljesebb érvényesitése.«

Ebben a kijelentésben meglátjuk azt az

Digitized by Google

utat, a mely megnyugtatja az országot, hogy bármi következzék be Ausztriában, nálunk a függetlenség irányában való érvényesülés következik. De azok a nyilatkozatok, melyeket a kormány oldaláról hallunk, melyeket az ő hivatalos szócsövei adnak ki . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Azok is azt mondják!

Holló Lajos: Én örülök, t. miniszterelnök ur, ha ez be fog következni, de az én megitélésem s az egész ország közvéleményének megitélése más volt, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: A Magyarországé!

Holló Lajos: . . . midőn azok a nyilatkozatok jöttek, hogy ez csak ideiglenes állapot Ausztriában és nekünk kell módot találnunk, hogy a 67-ik közjogi rend fentartassék. Én örülnék s az egész ország örülne annak, hogyha ezek a jóslatok helytelenek volnának, hogyha komoly ismérvek lennének arra nézve, hogy ebben az irányban az következik be, a mit a ház elnöke már mint kormánypárti képviselő mondott: hogy a függetlenség irányában fogunk előrehaladni s nem következik be e tekintetben visszaesés. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Akármennyire sajnálom, hogy a t. ház türelmét is igénybe veszem s akármennyire látom, hogy ezen kérdések feszegetése nem szüli a t. miniszterelnök urnál a nyugalmat, azért ezt mégis el kell mondanom, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* mert meggyőződésünk az, hogy az a politika, a melyet eddig követtek, akármilyen jelszóval jelezték, akármilyen névvel és czégérrel látták el, nem volt más, mint udvari politika. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mai kormány működését megelőző időre szóló összes tünetek is mind azt mutatták, hogy ez udvari politika, melynek voltak követői, jóhiszemü emberek, önzetlen hazafiak, de a mely politikának háta mögött az idők és a história folyamán annyi önzés, annyi nagyravágyás, annyi hiuság, annyi kapzsiság kapaszkodott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most lesz a döntő fordulat, vajjon ez az udvari politika tovább él-e ebben az országban, vagy a nemzeti politika zászlóját követik-e, mert nemcsak jóakarat, nemcsak szándék kell ehhez, hanem tettekben és alkotásokban megnyilatkozó erő. Ha ezt látjuk, akkor azt mondjuk: a változás komoly, a változás mélyreható, mert szakitott a százados tradiczióval, a helytelen politikai iránynyal, mely udvari akaratot, udvari politikát tüzött ki zászló gyanánt és felemelte a nemzeti politika zászlaját, a mely alatt különböző pártok különböző módon járulnak nemes érzelemmel egy szent czél megvalósitásához. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez bekövetkezhessék, első sorban azt tartom szükségesnek, hogy a parlamenti rendszer Magyarországon megjavittassék és erre vonatkozólag vagyok bátor egy határozati javaslatot benyujtani. *(Olvassa):*

»Határozati javaslat.

A nemzeti politikának elengedhetetlen követelménye, hogy a parlament felett kizárólag a nemzet rendelkezzék. Ez okból utasitja a képviselőház a kormányt, hogy terjeszszen be törvényjavaslatot, melyben kimondassék:

1. Hogy a képviselőválasztás községenkinti szavazással ejtetik meg.

2. A szavazás titkos.

3. A választói jog az egész országban egységes czenzus alapján szabályoztatik.

4. A választói jog kiterjesztetik és pedig akként, hogy a választók száma a mainak legalább kétszerese legyen.

5. A választókerületek a választók számának megfelelően ujra osztatnak be.

6. A parlament reformját érintő ezen törvényjavaslat akként terjesztendő be, hogy az még az 1903-ik évben törvényerőre emelkedhessék.« *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előre lévén haladva, a tanácskozást mára befejezzük.

A holnap délelőtt tartandó ülés napirendjén a ma megszakitott vitának folytatása lesz.

A kereskedelemügyi miniszter urnak van egy előterjesztése.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém törvényjavaslatot benyujtani (Irom. 105) kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék azt előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasitani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni és szét fog osztatni s tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasittatik.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

45. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 4-én, kedden,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, s ezek során Werner Gyula képviselő végleges igazolása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Minthogy azonban, bár az ülés kezdete 10 órára volt kitüzve és 10 óra 20 perczczel elmult, — most még a jegyzőkönyv hitelesitéséhez szükséges 40 tag sincs jelen, a mit ezennel konstatálok, az ülést egy negyed órára felfüggesztem. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. A jegyzőkönyv vezetésére Nyegre László, a javaslatok mellett felszólalók jegyzésére gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalók jegyzésére pedig Farkas József jegyző urakat hivom fel.

T. ház! Én az ülést 10 óra 20 perczkor megnyitottam, *(Halljuk! Halljuk!)* de konstatálván, hogy a jegyzőkönyv hitelesitéséhez és a tanácskozáshoz szükséges 40 képviselő sincsen jelen, kénytelen voltam az ülést ¼ órára felfüggeszteni. Ezt a körülményt, a mint ezt egyszer már talán kevésbbé drasztikus alakban volt szerencsém tenni, ma ujból a t. háznak figyelmébe ajánlom és kérem valamely alakban a t. háznak intézkedését arra nézve, hogy üléseinknek időtartamát ennyire mód felett meg ne röviditsük. *(Helyeslés.)* A magyar képviselőház talán az összes európai parlamentek között az egyetlen, a mely ily kevés időt szentel naponkint tanácskozásaira.

Beöthy Ákos: Ugy van!

Elnök: Sok egyéb kiváló jó tulajdonsága mellett — és ezt konstatálnom kell, — *(Helyeslés jobbfelől.)* megvan az a gyengesége, hogy szeret mentől kevesebb időt forditani munkájára. Ebből a kevés időből is minden nap majdnem háromnegyed óra esik el, mig a gyülést megkezdhetjük; *(Ugy van! jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* az ülés közepe táján a képviselő urak szünetet kivánnak, a mi különben jogos és méltányos is volna, hogy ha az ülés megkezdésének időpontját pontosan tekintetbe vennők. Ebből azt látom, hogy a parlament munkássága olyan haladékot szenved és annyira fogy annak képessége, hogy az ország iránt elvállalt kötelességeinek eleget tegyen, hogy valamely alakban kérni fogom a t. házat, hogy ezeknek a tarthatatlan állapotoknak véget vessen. *(Helyeslés.)*

Mindenekelőtt méltóztassék a jegyzőkönyvet meghallgatni, azután Gajáry Gézának adtam a szót.

Nyegre László jegyző *(olvassa a f. hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Bonis István képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy a marosludas-beszterczei h. é. vasuttársaságnál elfoglalt felügyelő-bizottsági tagságáról lemondott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Pozsony vármegye és Budapest székesfőváros közönségének feliratait a hadkötelezeknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása tárgyában;

Debreczen sz. kir. város közönségének feliratát az iránt, hogy az állami köztisztviselők a községi terhek viselésébe bevonassanak.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az előbb történt elnöki előterjesztéssel kapcsolatosan. azt hiszem, a házszabályokhoz kiván szólani Gajáry Géza.

Digitized by Google

Gajáry Géza: A házszabályokhoz kívánok ezuttal szólani és kérem pár perczre a t. ház szives figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. elnök ur, a mint helyesen mondotta, 10 óra 20 perczkor nyitotta meg első izben az ülést, a mikor a képviselőházban tényleg összesen tizenheten voltunk és egy negyedórai szünet után, a melyet másodperczre tartott meg, ismét megnyitva az ülést, örömmel láthatta, hogy az a szám, a mely még csak egy negyed óra előtt 20 sem volt, nemcsak elérte a megkivánt 40-et, hanem azt sokkal meg is haladta. Ebben, azt hiszem, az a körülmény játszsza a főszerepet, — a mi a mult időkben is oly gyakran előfordult, — hogy bár az ülések idejének kezdete a rendesen szokásos időnél is korábban lett kitüzve, még sem lett az olyan pontosan megtartva. Ez az első eset talán, hogy az elnök ur a szerint, a mint előtte való napon jelezte, hogy előbb fogja megnyitni az ülést, tényleg meg is nyitotta azt.

Én, t. ház! nem igen emlékszem arra, hogy a régi időkben, vagy akár a mult cziklusban, — hogy csak arról szóljak — tiz óra 20 perczkor kezdtük volna meg az ülést és hogy azon a képviselők kellő számmal jelen lettek volna. Tehát amig egyfelől igenis helyeslem azt, hogy akkor, a mikor a legfontosabb ügyet, az állami költségvetést tárgyaljuk és mikor a négy hónapra nyert indemnitás idejéből már több, mint egy hónap letelt és a husvéti ünnepek is fognak igénybe venni bizonyos szünetet, hogy akkor pontosan tartsuk meg az üléseket és azt a kevés időt, a mely a törvényhozásnak rendelkezésére áll, hogy tevékenységét kifejthesse, kellőleg fel is használjuk: addig másfelől abban a reményben vagyok, hogy midőn az első példa is megmutatta, hogy midőn a t. elnök ur a mai napon másodszor is megnyitotta az ülést, már kellő számmal voltunk jelen, ugy a jövőre is pontosan meg fogjuk ezt tartani. Örömmel üdvözlöm ezért a t. elnök ur eljárását és ismétlem, abban a reményben vagyok, hogyha ezután pont tiz órakor valóban meg is fogjuk kezdeni az üléseket, azon a kellő számban meg is fogunk jelenni. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék ezt a szabadelvü pártban elmondani.)* Ugyan-ugyan, hiszen az önök részéről csak ketten voltak jelen az ülés első megnyitásánál!

Elnök: Határozathozatalnak e kérdésben nincsen helye. Áttérünk most a napirendre, az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatására.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Gróf Serényi Béla!

Gr. Serényi Béla: T. ház! Már a trónbeszédben nagyon helyesen megjelölte a t. miniszterelnök ur azokat a nagy feladatokat, a melyeket ez országgyülésnek megoldani kötelessége. A felirati vita némileg eltért ezen magas szinvonaltól; de a költségvetési vita ismét abban a mederben kezd mozogni, amely az ország vitális érdekeinek szemmeltartása mellett a nagy feladatok megbeszélésére a legalkalmasabb. Én nem kivánnék abba a hibába esni, hogy figyelmen kivül hagyjam ama nagy feladatok megoldására irányitott érdeklődést, és szerény tehetségem szerint hozzá fogok járulni ezen nagy feladatok megbeszéléséhez. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Már a mult országgyülés alkalmával, midőn e háznak tagja lenni szerencsém volt, elkezdtem egy hangszert játszani, a mely bármily szerény volt is, de azt hiszem, hogy gyakorlat által bizonyos tökéletességre vive, a parlament konczertjében helyet foglalhat; és most, midőn a parlamentnek ismét szerencsés lehettem tagja lenni, ujból folytatni kivánom ezen működésemet. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Mielőtt áttérnék előadásom tulajdonképeni tárgyára, legyen szabad egy kitérést tennem. Ez abból áll, hogy az én személyemet igen gyakran bizonyos ipari irányzatokkal hozzák összeköttetésbe és azt a szándékot tulajdonitják nekem, hogy az agrár-érdekek mellőzésével csak az ipari irányzatok előmozditására törekszem. Kijelentem, hogy minden józan ember ebben az országban nem tehet egyebet, minthogy minden oly intézkedéshez is, mely az őstermelés raczionális előbbrevitelére van hivatva, hozzájárul, és az őstermelés produktiv voltának fokozását czélzó minden intézkedést örömmel fogad. *(Helyeslés.)*

A magam részéről nem tehetek egyebet, mint azt, hogy kijelentem, a mint már emlitettem, hogy bár minden tekintetben, ha más irányban s más eszközökkel is, nagyobb feladatokat vélek megoldandóknak, minden, a földmivelésnek, az őstermelésnek előbbrevitelére, birtokosaink felsegitésére való intézkedést elősegiteni, s a magam szerény erejével támogatni fogom. *(Helyeslés.)*

De méltóztassék megengedni, néhány t. barátom és képviselőtársam tegnapelőtt és tegnap is — különösen felszólalásaikban — oly dolgot állitott, a melynek ellenkezőjét állitottam két évvel ezelőtt, és a mennyiben én a t. ház szine előtt egy kijelentést tettem, azt egyszerüen megczáfolni, megdönteni nem hagyhatom. 1901. január 29-én, a mikor itt e házban beszéln szerencsém volt, kijelentettem, hogy az őrlés forgalom eltörlése nem fogja a kivánt eredményt meghozni, sőt ellenkezőleg rámutattam, hogy az őrlési forgalom eltörlése a gazdáknak hasznára nem lesz, az iparnak kárára lesz, az országnak általános közgazdasági állapotára pedig egyenesen passziv hatással lesz. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez a prognosztikonom megvalósult, és ennek daczára előttem szólott t. barátaim az ellenkezőt állitották.

Szederkényi Nándor: Zselénszky Róbert, más nem!

Gr. Serényi Béla: Bocsánatot kérek, meg fogom erősiteni állitásomat a szükséges adatokkal. T. barátom, gr. Zselénszky Róbert, a ki ér-

Digitized by Google

deklődik felszólalásom iránt, azt állitotta, hogy az 1900-iki liszt-kivitel emelkedett. Helyes, konczedálom; de elfelejtette, hogy a buzabehozatal 1900. január 1-ig meg volt engedve és az ennek megfelelő lisztmennyiség 1900. julius 1-ig volt kiszállitandó. Magától értetődik, hogy az 1900-iki lisztkivitel nagyobb volt az előző évnél, mert a buzabehozatal csak az előző év végével ért véget.

Ivánka Oszkár: 1901-ben is.

Gr. Serényi Béla: 1901-ben a lisztkivitel a vámkülföldre határozottan csökkent. Emelkedett a vám a határon belül, emelkedett a lisztkivitel az osztrák örökös tartományokba. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ide beszéljen! Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Mondom, t. ház, 1901-ben emelkedett a lisztkivitel az örökös tartományokba, de csökkent a vámkülföldre való kivitel. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A statisztikát nem lehet megdönteni. Azonkivül méltóztassék tekintetbe venni a következőket. Kiirattam magamnak a legfinomabb gyártmányok árát, a melyeket a külföld fogyaszt és feljegyeztem az árakat 1900-ról, 1901-ről és 1902-ről, azokról az árukról, a melyeket a belföld fogyaszt, mint kenyérlisztet. A nullás liszt ára volt 1900. január elsején 12 frt 70 kr.; 1902. január elsején 13 frt 70 kr. Az emelkedés tehát 10%. Az ötös liszt ára volt 1900. január elsején 10 frt 10 kr.; 1902. január elsején 11 frt 80 kr. Az egyik emelkedett 10%-kkal, a másik 18%-kkal. Mi ennek következménye? Az, hogy az az áru, a melyet előbb az őrlési forgalom segitségével, burkolt kiviteli prémiummal, kisegitettünk a vámkülföldre, most az országban van, — a vámbelföldön, mert hiszen ebben a tekintetben, minthogy egységes vámterületünk van, mindegy: Ausztria vagy Magyarország. A kivitel csak akkor érvényesül, ha az áruból mentől többet viszünk a vámkülföldre; mentől kevesebb marad a belföldön, annál könnyebb a piacz, annál inkább van könnyitve a kinálaton is, magától értetődik, hogy árfelszökkenés csak akkor állhat be.

T. ház! Erre az egy tényre kénytelen voltam rámutatni, annál inkább, mert állitásomat egy év előtt, vagy másfél év előtt igen határozott módon tettem meg és ebben a formában az én állitásom meg lett czáfolva. Én ismételni voltam bátor ezen állitásomat, és azt hiszem, a ki objektive és a tényekbe jobban behatolva akarja megbirálni a dolgot, az az én állitásomnak fog igazat adni.

Bocsánatot kérek, hogy ezen kitérést itt megtettem és áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a kérdés, mely leginkább foglalkoztatja a közvéleményt és a melylyel leginkább kénytelenek vagyunk foglalkazni, az, hogy a közel jövőben vámközösségi vagy vámelkülönitési állapotban leszünk-e? Én egész őszintén kijelentem, a vámközösség lehető fentartása mellett foglaltam állást. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem helyes!)* Az 1899-iki XXX. t.-czikk értelmében ezen vámközösség bizonyos reciprocitások fentartása mellett szankcionálva van, és én nem tartom valószinünek, hogy ez 1907-ig változni fog. Nem tartom valószinünek, mert méltóztassék jól megfigyelni, a mit most mondok. Lehet esetleg a reciprocitás be nem tartása folytán a közösséget megszüntetni, de ennek technikai keresztülvitele is nagy nehézségekbe fog ütközni. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, 75 millió mm., 200.000 millió korona évi forgalomnak vámelkülönités által való lebonyolitása nagy akadályokat fog szülni, mert a lebonyolitás csak három-négy állomáson történik. Összes kivitelünk 90%-a vasuton történik, csak 10% bonyolittatik le a Dunán; a többi mind Marcheggre, vagy Bruckra van szoritva, hol több mint 4—500 waggon megy át naponta a határon. Én nem tartom valószinünek, hogy 1907-ig a közös vámterület megszüntettessék, de ha megszüntettetnék, akkor is abban a nézetben vagyok, és ez nem frázis, hogy reánk magyarokra nézve a vámközösség megszüntetése, mielőtt az osztrák vizi csatornák kiépittetnek, bizonyos fokig előnyös hatással lenne az osztrákokkal szemben.

Azt mindenki belátja, hogy a drágitott iparczikkeket kisebb mértékben fogyasztják, mint a mindennapi élelemre szükséges czikkeket. Meg vagyok róla győződve, hogy Magyarországon az iparczikkek fogyasztása a vámemelés folytán visszamenne, sokkal nagyobb mértékben, mint az Ausztriába szállitandó nyersterményeké, de azt hiszem, hogy gazdaságilag szoros összeköttetésben levő és kereskedelmileg is összeköttetésben levő két állam, ne keresse azokat az állapotokat, a melyek mindkettőt, ha nem is a végromlásba, de a romlásba viszik, hanem keresse azokat az érintkezési pontokat, melyek lehetővé teszik az egyiknek boldogulását, s a másiknak is gazdasági fejlődését.

Akár lesz vámközösség, akár nem, akár lesz külön vámterület, akár nem, az osztrák fogyasztó a magyar termelővel mindig egy bizonyos nexusban lesz. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez ugy van, ugy volt és igy lesz.

Madarász József: Ne legyen!

Gr. Serényi Béla: Területeket nem lehet eltolni, a geografiai fekvést ebben az országban nem lehet megváltoztatni. Az Alpesek buzát teremni nem fognak, valamint hogy a magyar Alföld sem fog vaskövet teremni. Ez igy van, és igy lesz. *(Tetszés jobbról.)*

Én azt hiszem, hogy minekünk érdekünkben van bizonyos szempontokból, bizonyos fokig az osztrák fogyasztóknak boldogulása, az osztrák fogyasztóknak is bizonyos fokig érdekükben áll a magyar termelő-közönségnek létezése és előmenetele. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez egy közös kapocs, közös érdek, ezt nem lehet

Digitized by Google

letagadni; mert mi itt termelt áruinkat eladjuk ott, ők ott termelt áruikat eladják bizonyos mértékben nálunk.

Egy igen furcsa jelenséggel kell itt foglalkoznom, t. képviselőház, a melyet Enyedi Lukács t. barátomnak a külön vámterületre vonatkozó iratából meritettem. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ő abban igen elmésen foglalkozik azzal, hogy mi az államoknak a kötelessége: a fogyasztót kell-e védenie, vagy a termelőt?

Hát, t. képviselőház, mindenki meg fogja engedni és be fogja látni azt, hogy az államoknak első és fő feladatuk volna a fogyasztót védeni, mert hiszen az volna a kötelessége, hogy a fogyasztóknak minden tekintetben olcsó árut bocsásson rendelkezésükre. És mit tesznek az államok? Épen az ellenkezőjét. Azon államok, melyekben a jólét dominál, melyek a lakosság jólétére fektetnek sulyt, többnyire nem a fogyasztást védik, hanem a termelést. Vegyük p. o. Németországot, vagy vegyük Francziaországot, vagy vegyünk bármely müvelt kultur-államot; ott a fogyasztásra szánt czikkek minden esetre sokkal drágábbak, mint pl. a sokkal extenzivebb, messzebb fekvő Szerbiában. Ebből, t. ház, az következik, hogy azon álláspontra kell helyezkednünk, a melyre a kultur-államok helyezkedtek, és ha az ellentétben is van a theoretikus felfogással, a termelést kell nekünk minden tekintetben védenünk, mert ugy gondolom, hogy a többi kultur-államok példájára, a jólét nálunk is csak igy fog bekövetkezni.

Hogy a közös vámterületnek egy példáját emlitsem, azt hiszem, nem lesz felesleges Németország példájára reámutatnom. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* A ki Németország népességi viszonyait, nem a városi viszonyokat, de kint az ország egyes vidékein a viszonyokat ismeri, nagyon jól fogja tudni, hogy Németország geografiai fekvésénél és termelési körülményeinél fogva nagyon megközeliti a közös vámterületet. A ki Kelet-Németországban járt és Nyugat-Németországot is ismeri, tudhatja, hogy a kelet sokkal extenzivebb, a nyugat sokkal intenzivebb. De még más jelenségek is teljesen homogének. Pl. hogy csak egyet emlitsek, a sokkal gyérebben lakott keletnek: Ost-Preussen-nek sokkal nagyobb a kivándorlása, daczára annak, hogy a lakosság sokkal gyérebb, a terület, a megszerezhető föld pedig sokkal olcsóbb, mint a kétszer-háromszor oly sürün lakott Rheinlandban, a hol földet alig lehet szerezni, s a hol ember ember hátán lakik.

Ezek homogén jelenségek, s daczára ennek a deutscher Aufschwung, Németország felvirágzása Sedan óta az utolsó három évtizedben annyira haladt, hogy az egész müvelt világot bámulatba ejtette. Vizsgálni kell tehát azon eszközöket, melyeket párhuzamosan a porosz kormány ugy a nyugat, mint a kelet fejlesztésére forditott. Azt hiszem, hogyha ezeket figyelembe vesszzük, ezekből lehet oly következtetést levonni, a melyet a közös vámterület fentartása mellett Magyarország fejlesztésére fordithatunk. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

T. ház! A miniszterelnök ur ujévi beszédében a magyar társadalomra appellált, felkérte és felszólitotta a magyar társadalmat, hogy vegyen részt abban a nagy akcióban, nagy gazdasági müveletben, mely az országban a közel jövőben megindul. Nagyon helyesen, nagyon szépen. Én a magyar társadalmat ismerem és abban a meggyőződésben élek, hogy a magyar társadalom önállóan sem kezdeményezni, sem közreműködni nem tud. Vannak igen egyszerü példák. Én a 80-as években, mint egész fiatal ember künn jártam Francziaországban, ott véletlenül összejöttem szőlőbirtokosokkal és állami szőlőközegekkel. Kérdeztem csupa kiváncsiságból, — mert hiszen a filloxera akkor még nálunk alig mutatkozott, — hogy mit fog az ország ezen veszélylyel szemben tenni? Megjegyzem, hogy egész más következménye lett volna Francziaországban annak, ha a vészt nem tudják ellensulyozni, mert ott százezrekre menő hektárok pusztultak volna el végleg, s teljesen elvonattak volna a termeléstől a területek, mert nagy részük még a legrosszabb erdőtalajra sem lett volna alkalmas. Ott olyan nagy lett volna a kár, melyet még az a nagy ország sem tudott volna elbirni. Az az állami közeg, a kivel akkor beszéltem, azt mondta, hogy mi kiküldünk Amerikába tanulmányozni, gyakorlatokat, tapasztalatokat gyüjtünk, haza jövünk és ezeket a tapasztalatokat a publikumnak rendelkezésére bocsátjuk. Többet mi nem teszünk, a többit a publikum teszi. 1896-ban megint nagyobb utra mentem ki, és akkor a földmivelésügyi miniszteriumtól is volt ajánló levelem. Bejutottam több bizalmasabb helyre, és azt tapasztaltam, hogy daczára annak, hogy az állam semmivel, csak tapasztalatokkal müködött közre, az összes szőlők regeneráltattak és ma annyi bor terem Francziaországban, mint még soha. Ezt tisztán társadalmi uton oldották meg Francziaországban és ma terem 50—60 millió hektoliter bor. Nálunk, daczára az állam erélyes közreműködésének, a regeneráczió lassan folyik. Ujabb jelenség Magyarországon a Csorba-tó megvétele, melyet minden tekintetben feltétlenül helyeslek, és a mely azt mutatja, hogy a magyar társadalom részben anyagi szegénységünk miatt, részben erkölcsi belátás híján önállóan kezdeményezni nem tud.

Ennek az országnak egész fejlődése, az államnak kiépitése attól függ, vajjon fog-e anyagilag és gazdaságilag fejlődni. A jövőre én ezen anyagi fejlődéshez szükséges mozzanatokat már látom. Vegyük, t. ház, az államnak feladatát. Az államnak első feladata a jogrend fentartása, a második pedig a jólét előmozditása. Ezt kell az államoknak figyelembe venni, és erre kell minden sulyt fektetni, hogy szembeszállhassunk a szoczialisták rendbontó áramlatával; mert csak

Digitized by Google

ha az állam maga minden intézkedésével az emberi jóléten való segitésre közremüködik, csak akkor fog szembeszállhatni ezen áramlatokkal.

T. ház, a gazdasági fejlődéshez szükséges mozzanatokat én nyugodtaknak látom. Vegyük először a külföld belyzetét. Eltekintve az angolbur háborutól, — mert hiszen az előbb-utóbb befejezést fog nyerni, — az európai általános horizont eléggé nyugodt. A német császár öcscse Amerikába utazik, a mi trónörökösünk az orosz udvarnál tesz látogatást, Coquelin, a franczia nemzet érzületének egyik leghivebb visszatükröztetője Berlinben a német császártól el van ragadtatva, a franczia parlamentben egy képviselő bántatlanul meri proklamálni a német-franczia alliance-ot, Olasz- és Francziaország közelednek egymáshoz: mindezek olyan jelenségek, a melyek remélni engedik a béke fentartását, ugy az államfők, mint a kormányok részéről, a maguk jól felfogott érdekében. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Nem marad tehát más hátra, mint ilyen viszonyok létrejövetelét abban a szükebb körben is remélni, mely bennünket legközelebbről érdekel. Mi, t. ház, ebben a tekintetben csak reményeket és óhajokat nyilvánithatunk, de remélem, hogy azok be is fognak teljesülni. Én azt hiszem, hogy Ausztriában is konszolidálódni fognak az állapotok, ott is be fog következni a nyugodt munka ideje, és akkor gazdasági szempontból egy jobb kornak nézünk elébe. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Mert, t. ház, a milyen kedvezőek a politikai viszonyok, épp annyira kedvezőek lesznek minden emberi előrelátás szerint a pénzviszonyok is a jövőben. A kamatláb nálunk oly olcsó lesz, mint talán még soha; az Osztrák-Magyar-Bank kamatlába valószinüleg a még soha nem látott $3^1/_2$ %-ra fog leszállani. Es szakemberek állitása szerint a kamatláb ezen olcsósága nemcsak pillanatnyi, hanem állandó jelenség lesz, a melynek nyomában első sorban az állami kötvények, másodsorban a záloglevelek emelkedése fog járni, a mi a kölcsöntfelvevő közönségnek fog javára szolgálni. A kamatlábnak ez a retrográd irányzata természetesen első sorban hasznára van az olyan országnak, a mely tartozik, és a mely befektetni óhajt. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

T. ház! Én a pénz olcsóbbodását még egy másik dologból is vagyok bátor következtetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék visszaemlékezni arra, hogy az utolsó három évtizedben az európai nagy vasutak, az alpesi, az olaszországi, franczia nagy vasutak hány milliárdot abszorbeáltak évenkint. Németország maga az utolsó évtizedekben körülbelül 400 millió márkát fektetett be vasutakba évente. Ezek a nagy vonalak ma már mind ki vannak épitve és mert minden államnak módjában van, hogy tőkét termeljen és gyüjtsön, ez a tőke elhelyezést fog keresni, mert a nagy vasut-épitéseknél nem talál többé elhelyezést. A tőke tehát más utakat és más módokat fog a maga elhelyezésére keresni, és ezzel az előbb befektetett tőkét is olcsóbbá fogja tenni. Mindezek, t. ház, olyan jelenségek, a melyek, a mint már szerencsés voltam emliteni, jelentékeny előnyére lesznek az olyan országoknak, a melyek tartoznak és a melyek befektetni óhajtanak.

Méltóztassék megengedni a t. ház, hogy ezeknek előrebocsátása után a befektetések kérdésével foglalkozzam. Az a tőke, a mely rendelkezésre áll, kétféle módon keres elhelyezést. A tőke egy része csak nyugodt elhelyezést óhajt és megelégszik szerényebb kamattal is. Ez a tőke hazánknak mindig rendelkezésére fog állani. A tőke másik része magasabb kamatot kiván, és ezért az exotikus elhelyezésbe is belemegy: rendelkezésre áll Japánnak, Kinának, vagy Transzválnak is. De azt hiszem, lesz annyi tőke, a mennyi szükséges azokra a nem tulnagy mértékü, de mégis bizonyos tőkét igénylő beruházásokra, a melyeket ebben az országban feltétlenül meg kell csinálni. Azt a programmot, a mely a magyar kohó-vállalatoknak a kormányhoz intézett beadványában foglaltatik, elfogadom, s örömmel üdvözlöm, de szerettem volna, ha ezen mozgalom megindításában a publikum is erélyesen részt venne.

Legyen szabad magukról e beruházásokról röviden nyilatkoznom. *(Halljuk!)* Minden kulturállamnak, a mint tegnap Baross t. képviselő ur egészen helyesen megjelölte, első feladata utakat csinálni. A rómaiak, mikor elfoglaltak egy tartományt, első sorban utat épitettek és vizvezetéket csináltak. Francziaországban van 600.000 kilóméter csinált ut. Magyarországon, a melynek területe több mint fele Francziaország területének, ehhez képest 300.000 kilométernek kellene lennie, és van körülbelül 8000 kilométer állami ut, és megyei ut — a papiroson — 25—26,000 kilométer, vagyis összesen 33.000 kilométer. A viczinális utakról nem is beszélek, mert ezek Magyarországon igen szomoru állapotban vannak. Igen sokszor lehet látni a Felföldön is községeket, a melyek egy kilométerre feküsznek a megyei, vagy állami uttól és egy kilométerre a pataktól, vagy folyótól, a hol kavicsot lehet kapni, és ennek daczára abban a községben hat hónapon keresztül nem lehet közlekedni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ennek oka részben az autonomiának, az önkormányzatnak renyhe volta. Ebbe, t. ház, jó volna az államnak erélyesen belenyulnia, *(Ugy van jobbfelől.)* jó volna biztosokat kiküldenie minden megyébe és ott meggyőződnie arról, hogy azok a községek ut dolgában hogyan állanak.

Mondok még egy más dolgot. A legtöbb alispán büszkeségét helyezi abba, hogy a forgalmat a saját megyéjéből ki ne ereszsze és igy a megye szélén fekvő község inkább nem kap utat, semhogy ezzel kiereszszék a forgalmat a megyéből. Ez oly anomália, a melynek véget kell vetni.

Digitized by Google

(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.) Egy kilométerre fekszik gyakran az ilyen utaktól a kő, a kavics és meg lehet csinálni, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* mert az ily utcsináláshoz nem annyira pénz, mint inkább összetartás kell. A községeket össze kell hozni és összetartásra kell birni, akkor az utat meg lehet csinálni.

Szederkényi Nándor: Pénz kell oda, pénz! 200%-os pótadó!

Gr. Serényi Béla: A beruházásoknál egy másik fontos kérdés a vasutak kérdése. Gazdasági szempontból az állam igen régóta nem épitett vasutat. Épitettünk strategiai szempontból, de gazdasági szempontból nem; pedig igen sok és fontos gazdasági kérdés volna a vasuttal megoldható. Baross képviselő ur tegnap igen helyesen emlitette, hogy a baja-báttaszéki hidnak minden más beruházást már régen meg kellett volna előznie. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Hiszen nevetséges dolog az, hogy Baján is van vasut, Báttaszéken is van vasut, és az áthidalás kérdése megoldva nincs. *(Igaz! Ugy van!)*

A viziutak kérdésében is egyetértek Baross t. képviselő urral. E kérdést röviden megbeszélni itt nem lehet; nem is való ide a t. ház szine elé, mert hiszen inkább szak-ankéteknek kell azt a dolgot első sorban teljesen tisztázniok. De mégis szükségesnek tartom egy pár megjegyzést tenni ezen kérdésre vonatkozólag, azon szerény keretben tartva e megjegyzéseket is, a melyben ezen tárgyhoz hozzászólani képes vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)* Beszédem bevezetésében emlitettem, t. ház, hogy nekünk Ausztriával 75 millió mm.-nyi forgalmunk van. E forgalomból 68 millió mázsányi mennyiség vasuton, és körülbelül 5—6 millió mm., tehát az összforgalomnak 10%-a, folyón bonyolittatik le. Mi ennek az oka? Az, hogy csak egy főarteria létezik, a mellékarteriák pedig ezt a főarteriát nem táplálják. *(Ugy van! jobbfelől.)* Első sorban az volna itt a teendő, hogy a mellékfolyókat szabályozzuk és hajózhatókká tegyük, *(Helyeslés jobbfelől és a középen.)* mert ha ez megtörténik, akkor a mellékfolyók, a forgalomnak mellékerei, a főarteriát táplálni fogják, és ott forgalmat fognak előidézni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Csak azután, ha e mellékfolyók már szabályoztattak és hajózhatókká tétettek, csak akkor csinálnék én csatornát, addig azonban nem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hieronymi Károly: Azt egyidejüleg kell megcsinálni! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Gr. Serényi Béla: A csongrádi csatornának ugy-e bár első sorban az volna a hivatása, hogy a Tisza a Dunával közelebb legyen összekötve? De a kinálat szempontjából egyelőre talán nem lesz olyan káros dolog az, ha az áru, a mely, mondjuk, a Sajón, vagy a Hernádon a Tiszára lejő, egy darab idővel tovább fog uszni a Dunán. Azt hiszem, hogy azáltal is a kinálatnak bizonyos eloszlása válik lehetővé, ha az a hajókon levő raktár — mert hiszen az valóságos szabadraktárnak mondható — hosszabb ideig fog a Tiszán és a Dunán uszni. Nekem e kérdésben csak az a nézetem, hogy a mellékfolyók szabályozandók előbb és csak, ha azok szabályozva vannak, akkor lehet csatornatervekre gondolnunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a pesti kikötő kérdését illeti, én a pesti kikötőt teljesen feleslegesnek tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Egyszerüen az ujpesti rakpartot kell szabályozni; ott fekszik a főváros összes gyáripara, s ha ott a partviszonyok szabályozva vannak, akkor, azt hiszem, e tekintetben Budapest szükségletének elég van téve. Szerintem még jó néhány évtized fog eltelni addig, a mig ez országban akkora lesz a forgalom, hogy itt egy nagyobbszabásu kikötőre lesz szükség. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* Az ezen kikötőre szükséges pénzt sokkal okosabb, sokkal produktivabb más dolgokba lehet fektetni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen. Mozgás. Elnök csenget.)*

A monarchia lakossága, t. ház, minden évben négy-ötszázezer lélekkel szaporodik, és ha leszámitjuk azon, sajnos, elég tekintélyes számot, a mely évenkint Amerikába veszi utját, még mindig tetemes lakosság-szaporodás konstatálható. Gondoskodni kell arról, hogy ez a lakosságszaporulat keresetképes legyen, mert hiszen egy nemzetnek főértéke, legnagyobb jövedelme lakosságának munkájából ered. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Lehetővé kell tehát tenni, hogy ez az emberszaporulat kereshessen, és hogy a meglévő embertömeg nanyobb jóléthez juthasson. T. ház! Ez ország összes termelése faktorainak: az őstermelés, az ipar és a kereskedelem számára egyaránt négy szóval meg lehet mondani és kijelölni a boldogulás utját: a fogyasztás emelésével az értékesitési viszonyok javitása. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ebben a négy szóban benne van ennek az országnak az előmenetele. *(Helyeslés.)* Már most a föld le van kötve, az valakié, tehát azoknak az embereknek, a kik csak szellemi tőkéjüket, vagy testi erejüket hozzák bele az élet küzdelmébe, lehetővé kell tenni, hogy azt értékesitsék. Én az amerikai kivándorlásban — ezen mozzanatra figyelmeztetem a t. házat, — nem annyira a nyers erőnek kivándorlásától félek, mert hiszen az reprodukálódik, azok hazajönnek, azok küldenek pénzt is haza, de a szellemi tőkének kivándorlásától; mert ma pl. a technikai osztálynak, mely ebben az országban elhelyezést és keresetet nem talál, ennek az osztálynak a kivándorlása, mely itt ugyanis roszszul van reprezentálva, melyben hiány van, ennek a jobb kereset után nézése Amerikában veszedelmes tünet Magyarországra nézve. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* És ennek nincsen más módja, mint számára a keresetet lehetővé tenni, s e végre az ipart fejleszteni. Nézzük e tekintetben az osztrák kimutatást, nézzük meg ezt a statisztikát. Az összes áruértékéből, a melyet Magyarország behoz, 90% készáru, és

Digitized by Google

10% nyerstermény. Abból, a mit Magyarország kivisz, 60% nyerstermény és 40% fél- és egészgyártmány.

Ebben a 40 %-ban sem szabad magunkat tulságosan elbiznunk, mert ebből liszt körülbelül a fele, pedig tudvalévő, hogy a lisztnek feldolgozása igen olcsó, alig 50—60 krajczárt eredményez métermázsánkint kereset- és munkabérben. Legyen szabad az ipar értékét egy példával illusztrálnom, bár sokak előtt talán ismeretes lesz, de sokak előtt talán nem; *(Halljuk!)* két métermázsa nyers vaskőnek, mondjuk, 1 frt értéke van, az ebből jövő nyers vas 4 frt métermázsánkint, egy métermázsa sin 10 frt, egy métermázsa gép 40 frt és egy métermázsa órarugó 1 millió frtot reprezentál. Ebből 60—70 % munkabér, a mely a nép közé megy ki. Ez egy fényesen illusztráló példa arra, hogy a publikum, a mely ily módon jut keresethez, mindent készpénzzel vásárolván, azt a vidéket, a hol lakik, alimentálja és az őstermelést serkenti. Ez kétségtelen dolog.

Itt különben bátor vagyok rátérni egy dologra, a melyet nem lesz szinte felesleges azért megemlitenem, mert hiszen az ország legiparosabb és vastermelő vidékének vagyok szerencsés képviselője lenni. Az én szomszédságomban lévő bányák naponta nagyobb számu vonatot küldenek ki nyers vaskővel Ausztriába. A Szepességből szintén jelentékeny mennyiség megy ki Teschenbe. Svédország megtette azt az intézkedést, hogy a vaskő kivitelét nyers állapotban korlátozta, illetőleg restringálta. Nem tudom, hogy Magyarországon, a hol szakemberek állitása szerint 60—80 évre van a mostani produkczió mellett vaskő, nem volna-e szükséges, ha nem is ugyanolyan, de valamely hasonló intézkedést tenni, mert hiszen a vas- és szénipar közgazdaságilag a legfontosabb ipar és esetleg utódaink visszás helyzetbe fognak ezen kivitel által kerülni.

Mint az előbb emlitettem, én a társadalmat sem anyagilag, sem szellemileg nem tartom arra elég erősnek, hogy önállóan ipart kezdeményezzen és az ipart erős lábra állitsa. Én nem akarok Magyarországból Belgiumot csinálni; mert először az nem lehetséges, de másodszor még ha lehető is, veszedelmes volna. *(Mozgás.)* Lehetséges azonban egy dolgot csinálni, melyet az előbb emlitettem, hogy nyerstermény- és készgyártmány-mérlegünket az ország javára emeljük. Nagyon jól tudhatják, a kik a mult országgyülésen itt voltak és szerény felszólalásomat meghallgatták, hogy ezelőtt két évvel ajánlottam az iparfejlesztés szempontjából bizonyos módokat és egy radikálisabb dolgot, mely akkor köztetszésben nem részesült. Akkor azt mondtam, hogy oly gyárak felállitására, melyek a törvényhozás és a kormány által felállitandóknak vannak elismerve, a kamat-garanczianak erős eszközétől sem kell visszariadni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez akkor tetszést nem nyert. Én belátom, hogy a vasutaknál tett kedvezőtlen tapasztalatok, vagy talán az állami megterheltetés tulságos igénybe vétele nem tette lehetővé ezen javaslatom teljesitését. Gondolkoztam rajta, mit lehetne csinálni, hogy mégis valamiképen előbbre vigyük iparunkat. Hiába mondják, hogy iparunk az utolsó években előbbre ment, hogy gyárak állittattak fel. Mert méltóztassék azt is meggondolni, hogy uj gyáraknak imitt-amott történt felállitásával szemben meglevő gyáraink 30—40—50%-kal visszaestek a produkczióban. Abban tehát nem látok segitséget, hogy ha mi két-három gyárat felállitunk, meglevő iparunk pedig visszahanyatlik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Gondolkoztam, szakemberekkel érintkeztem, hogyan lehetne e kérdést előbbre vinni.

Ma két módon emeljük az ipart. Az egyik mód a szubvenczió, a másik pedig az adóelengedés. A szubvenczió, méltóztatnak bölcsen tudni, abból áll, hogy a kereskedelemügyi miniszter saját belátása szerint bizonyos ipar alapitóinak bizonyos időre, bizonyos feltételek mellett, bizonyos megállapitott kerek összeget ad segitségül. Nem akarom kimondani a szót, hogy ez milyen dehonesztáló az illető iparalapitóra nézve, *(Ugy van! Ugy van!)* hogy adnak neki bizonyos összeget és hogy sokan igénybe veszik ezt a szubvencziót olyanok, a kiknek nincs is reá szükségük. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Én izléstelen dolognak tartom, hogy itt a ház szine előtt felhozzak visszaéléseket, melyeket a szubvenczióval elkövettek, valamint azt sem tartottam helyesnek, hogy a mult országgyülésen ilyen dolgot itt felhoztak; de az tény, hogy a szubvenczióval, a mely vague fogalom, könnyen lehet visszaéléseket elkövetni. Hát, t. ház, sok beszélgetés és gondolkozás után mégis találtam egy módot, hogy mit lehetne tenni Magyarország iparának fejlesztésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt gondolom, hogy ezzel a javaslatommal igen sokat lehetne tenni és ez nem más, mint a termelési prémium. A termelési prémium az egyedüli módja annak, a melylyel ebben az országban az ipart komolyan elősegiteni lehetne. *(Helyeslés.)* Ez a termelési prémium pedig miből állana? Tudjuk, hogy pl. 400 millió korona értékü textil-árut hozunk be az országba. Én nem akarok Anglia iparán tultenni, vagy a brünni gyárakat tönkre tenni. Ez nincsen szándékomban és módomban.

De a durva árut, a mit a köznép használ, csak lehetne ebben az országban előállitani? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Könnyelmüség volt eddig is, hogy ebben az országban, ebben az irányban radikálisabb intézkedés nem történt. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Minden évben 200 millió forint megy ki ily textilárukért. A textil-iparral ugy vagyunk, hogy ha felállitunk egy gyárat 2 millió koronáért, az a 2 millió koronáért felállitott gyár 2 millió korona értékü árut tud produkálni. Oly lehetetlen dolog ennek megteremtése? Megengedem,

Digitized by Google

hogy a munkás-viszonyok gyakran akadályozzák a kérdés radikális megoldását. De ha 15 évvel ezelőtt nekiláttunk volna, munkásokat neveltünk volna, pláne a Felvidéken, a tótság körében, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a hol amugy is kivándorlás van, a hol a nép az ipari foglalkozásra fegyelmezettségénél fogva és alkalmazkodási képességénél fogva nagyon alkalmas, akkor ma már eredményeket tudnánk felmutatni.

Hogy némileg megvilágitsam ennek a termelési prémiumnek általam kidolgozott propozicioját, felemlitem, hogy nézetem szerint lehet az progressziv is. A progresszivitás alatt annyit értek, hogy a nagy gyárak konczentrálásának nem vagyok barátja. Nem vagyok barátja annak, hogy az ország szükségleteit három-négy gyárból fedezzék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Barátja vagyok az egészséges deczentralizált iparnak és ezt, azt hiszem, a termelési prémiummal lehet megoldani. Mentől nagyobb a gyár, annál kisebb a prémium, a mely neki jár, és mentül kisebb a gyár, annál nagyobb a prémium. Ezzel elérhetjük, hogy deczentralizált ipart tudunk létesiteni az ország mindenféle vidékén, és ez az illető vidékeken az őstermelésnek is első sorban hasznára válnék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ha már most tárgyaljuk és taglaljuk azt, hogy mi fog engem egy ipar alapitására inkább kecsegtetni, mi fog inkább kecsegtetni egy gyár alapitásánál, az-e, ha azt mondják, kapsz ennyi meg ennyi szubvencziót és majdan származandó jövedelmedből elengedünk ennyi meg ennyi adót; vagy azt mondják, minden métermázsa posztó, kefe, vagy más czikk után kapsz évenkint ennyi meg ennyi hozzájárulást, termelési költség czimen, termelési egység szerint? Bizonyára minden reális, ipart alapitó ember azt fogja magának mondani, hogy a termelési költséget ki tudom számitani, ebből lemegy hozzájárulási czimen az, a mit az állam suly- vagy áregység szerint fizet, marad ennyi meg ennyi költségem, valószinü tehát, hogy gyáram prosperálni fog.

Ezt a szerény módot ajánlom kisérlet tárgyává, és azt hiszem, hogy bárhogy leszünk, akár lesz önálló vámterület, akár nem, az ország közgazdasági mérlegét jelentékenyen javitani fogja. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Még egy dologról kivánok emlitést tenni és ez az ipar fejlesztésének helye. A fővárost fejleszteni kivánom. Legyen ez társadalmi központ, tudományi és mindenféle kereskedelmi szempontból központ, de egytől óva intem a t. házat attól, hogy Budapestet ipari központtá tegye. *(Élénk helyeslés.)* Ezt nem kell megtenni, nem is tettek ilyesmit sehol, sem Németországban, sem Francziaországban, és nagyon okosan cselekedtek, hogy nem tették. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mennyire az ipar emelkedik a fővárosban, annál veszedelmesebb ez szocziális szempontból és közegészségügyi szempontból. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Baross Károly: Különösen közegészségi szempontból!

Gr. Serényi Béla: Magyarország gazdasági bajai részben miben rejlenek? Az őstermelés bajai miben kulminálnak? Abban kulminálnak, hogy mindenki erre az egy szerencsétlen fogyasztási piaczra törekszik.

Baross Károly: Budapestre!

Gr. Serényi Béla: Az egész országból, Erdélyből, az ország legkeletibb, legdélibb, legnyugatibb és legészakibb részéből mindenünnen erre a szerencsétlen piaczra vágyódnak. Hunyad megyéből is ideküldenek fát. Persze, hogy itt potom áron kell eladni, ha utközben nincs, a ki felfogja. A vidéki városok nálunk nem konzumképesek. *(Igaz! Ugy van!)*

És miért nem lesznek konzumképesekké? Azért, mert nincs ott egészséges kereső lakosság. A hivatalnok keveset fogyaszt, a városi lakosság sem fogyaszt sokat, hanem csak az a része fogyaszt a városi lakosságnak, mely készpénzt keres és ez az ipari lakosság. Méltóztassék Németországot megnézni. Minden vidéki városban van jó szinház, vannak jó boltok, mert minden ott lakó ember büszkeségét leli abban, ha ott szerez be mindent. Erre kell Magyarországon törekedni az ipari politikánál, hogy a vidéki városokat fejleszszük, *(Helyeslés jobbfelől.)* s akkor közgazdasági szempontból is fejlődni fognak a viszonyok, az értékesitési viszonyok javulnak, mert nem fogja a konkurrenczia az értékeket lenyomni ugyanegy piaczon. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Van ennek még egy másik, igen fontos oldala is, és ez a nemzeti fejlődés kérdése. Adhatunk ki iskolákra százezreket, talán milliókat, semmi sem képes a kulturát általánosságban oly radikálisan javitani, mint egy jól fejlesztett ipar. Méltóztassanak az elsőrendü iparvállalatok iskoláit megnézni. Én láttam Rimamuránynál, más gyáraknál, Francziaországban, Hessenben iskolákat, sehol sincs oly jól kifejlesztve a tanitás mint az ilyen gyári iskolákban. Ez nagy ereje a nemzeti fejlődésnek, mert a hol az ipar fejlődik, ott sokat tesznek a nemzeti kultura kedvéért. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lehet, hogy a prémiumra vonatkozólag Ausztriában kifogások és agitácziók támadnak. Ezzel egyszerüen nem törődünk. Bocsánatot kérek, ha ma történtek is Ausztriában a kereskedelmi kamarákban a magyar iparfejlesztés ellen tüntetések vagy a magyar liszt kiküszöbölése iránt proklamácziók, ezek sohasem indultak ki a mérvadó tényezőktől, a kormánytól, vagy kormányközegektől, hanem csak társadalmi ellenszenv volt, melyre sulyt nem kell fektetnünk. Azt határozottan kijelentem, t. ház, hogy a mint én Ausztriában ugy az őstermelésnek, mint az iparnak befelé való terjesztése ellen semmiféle kifogást nem emelhetek, ugy ők sem emelhetnek semmi kifogást, hogy minden lehetőt elkövetünk arra, hogy az országban gazdaságilag fejlődésünket segitsük.

Digitized by Google

Ugyanezen szempontból mindenféle beavatkozást az ipari fejlesztésre visszautasitanék, mert a ki a térképet megnézte és figyelemmel szemlélte az osztrák csatornatervezetet, az rá fog jönni, hogy mi annak a czélja. Az osztrák csatornatervezetnek nincs más czélja, mint Oroszországot és Amerikát, a legjobb fogyasztási piaczczal, Csehországgal összekötni. Bocsánatot kérek, Ausztriának is vannak szegény vidékei, de gazdagságának góczpontja Prága, Csehország. Az Elba-Moldva-Duna-csatorna, a Visztula-Dnjeszter-Duna összekötése mind azt mutatja, hogy nekik nincs más czéljuk, mint Amerikából, Oroszországból a fő fogyasztási piaczokra olcsó utat létesiteni. Ha megvonjuk a párhuzamot, hogy nekik ez az intenczijuk, akkor nekünk is kötelességünk iparunkat párhuzamosan fejleszteni.

Még nagyon röviden áttérek egy most igen aktuális dologra, a német vámtarifára. Én a nyáron kint jártam Németországban és beszéltem igen értelmes és komoly emberekkel. Élvezettel és érdekkel hallgattam meg Hieronymi képviselőtársam felolvasását és abból szerény gondolkodásom szerint némi konkluziót vontam le, melyet a t. ház engedelmével el fogok mondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Nekem az a benyomásom, és a lapok is körülbelül megerősitik azt, hogy a német vámtarifa a maga ridegségében nem fog megvalósulni. Legutóbb a szerb pénzügyminiszter, — gondolom, Milovánovicsnak hivják, — rámutatott arra, hogy ha meg is akarnák valósitani, akkor egy kumulativ eljárás Oroszország, Ausztria-Magyarország és Szerbia részéről mindenesetre meg fogja tenni a kellő hatást, a mi nekünk hasznunkra van. Represszáliákat lehet tenni, fognak is tenni. De nekem az a véleményem, hogy ebben a rideg formában nem fog létesülni a német vámtarifa. Ha azonban mégis létesülne, nem félek tőle.

1893-ban — méltóztatik emlékezni a Mac Kinley-billre — Amerikában hasonló intézkedéseket tettek, nagyon felemelték a vámtarifát. És mi történt? Lement a behozatal óriási módon, megcsappant a vámjövedelem, de mi emelkedett? A produkczió. A termelés emelkedett óriási mértékben. De miért? Mert emelkedhetett.

Én jártam Németországban, voltam nemcsak városokban, hanem a vidéken is, és mondhatom, hogy ott a produkczió abban a mértékben nem fog emelkedni. Németország lakossága évenkint körülbelül 500.000 lélekkel szaporodik. *(Egy hang: Már egy millió!)* Annál jobb nekünk. Ott minden ember fogyaszt egy mm. buzát és 80 liter sört. A hány százezer emberrel szaporodik a lakosság, ez annyi százezer mm. buza és 100.000 literrel több sörfogyasztást jelent. A termelést pedig ott nem lehet már csak tizedsulyokban hektáronkint emelni. Ebből azt lehet következtetni, hogy Németország nem fog kevesebbet fogyasztani, hanem többet, ha fogyaszt, meg fogja fizetni a vámot. Ez az én meggyőződésem, s azért nem félek a német tarifától az esetre sem, ha érvénybe lép. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De mondom, ha kell, fognak erre kumulativ eljárások mások részéről is történni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

T. Ház! Akarattal kerültem a közjogi vonatkozásokat, és kerültem minden mélyebbre ható politikai elvek enunciáczióit; tettem ezt akarattal, meg vagyok győződve, hogy ha rákerül a sor, a miniszterelnök ur fog utat és módot találni ... *(Egy hang balfelől: Hogyne! Felkiáltások a jobboldalon: Igenis fog!)* ... igenis fog módot találni arra, hogy konszolidált állapotok mellett az ország nyugodt gazdasági fejlődését, a melyet az egész ország kiván és köteles kivánni, lehetővé tegye. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Köszönöm a t. ház szives figyelmét és jóindulatát. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Mielőtt a vitát folytatnók, jelentem a t. háznak, hogy Werner Gyula, Alsó-Fehér vármegye magyar-igeni választókerületében 1902. évi január 4-ikén megválasztott országgyülési képviselőnek megválasztása óta a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő letelt és a Curia elnökétől vett értesités szerint ellene kérvény nem adatott be, azonkivül sem panasz, sem kifogás a választás ellen nem tétetett. Ennélfogva Werner Gyula képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Most folytatjuk a tárgyalást.

Farkas József jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: T. ház! 1867 óta, ha nem csalódom, tiz kormány intézte hazánknak ügyeit. Ezen kormányok jelentékeny mértékben különböztek egymástól a szabadelvüségre, az alkotmányos jogok tiszteletben tartására, hazánk gazdasági érdekeinek ápolására, szellemi követelményeink kielégitésére nézve; egyben azonban valamennyien megegyeztek, abban t. i., hogy az 1867: XII. t. cz. által szabályozott közjogi viszonyt ő Felsége többi tartományaival és országaival szemben valamennyien érinthetetlen szentségnek tekintették. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Miután pedig én és az a párt, amelyhez szerencsém van tartozni, azt tartjuk, hogy az 1867: XII. t. cz. hazánknak legéletbevágóbb érdekeivel ellentétben áll, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nagyon természetes, hogy a jelenlegi kormány iránt sem viseltethetünk politikai bizalommal és azért az általa beterjesztett költségvetést el nem fogadhatjuk. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pártunk programmja nem pusztán a közjogi kérdésekben tér ugyan el a t. kormány és az őt támogató szabadelvü párt programmjától.

Digitized by Google

Lényeges eltérések vannak köztünk magának a szabadelvüségnek fogalmára és követelményeire nézve is, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és még nagyobb ür választ el benuünket azon eszközöket illetőleg, a melyekkel, sajnos, hazánk gazdasági helyzetén javitani lehet és kell. De a mi a fő választóvonalat képezi köztünk és a kormány között, az a közjogi kérdés, és épen azért én, midőn bizalmatlanságomat indokolni fogom, érveimet főképen ebből az irányból fogom előadni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Mielőtt azonban előadásom tulajdonképeni tárgyára áttérnék, legyen szabad nehány megjegyzést tennem az előttem szólt gr. Serényi t. képviselőtársam beszédére, *(Halljuk! Halljuk!)* bár a háznak meglehetősen rossz akusztikája miatt előadását nem nagyon értettem és inkább csak néhány legkiválóbb kijelentését jegyezhettem fel.

Különösen feltünt nekem előadásában három pont. Az első az volt, hogy a közös vámterület támogatására azt hozta fel, hogy Németországban is ugyanaz a helyzet, mint nálunk; Németországnak is van keleti és van nyugati tartománya és ezeknek a viszonyai körülbelül hasonlók ahhoz a viszonyhoz, a melyben mi az osztrák örökös tartományokkal vagyunk, és miután Németország ily viszonyok mellett is a gazdasági jólét magas fokára emelkedett, ebből azt következteti a t. képviselő ur, hogy nálunk is helyesnek és jónak kell lenni a közös vámterületnek.

A t. képviselő ur azonban elfelejt egy lényeges körülményt, azt t. i., hogy Németországnak nyugati és keleti részei egy államot képeznek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ez az egy állam ugy állapitja meg a maga gazdasági politikáját, hogy ugy az iparosok, mint a földmivelők megtalálják a maguk érdekeinek a kielégitését és azonkivül az állami terhek viselésénél nagyon természetesen méltányosság uralkodik és viseli mindenki a maga terheit aránylagosan, mig nálunk itt mi nagyobb terheket viselünk és csakis kizsákmányolnak bennünket.

Másik észrevételem vonatkozik arra, hogy a t. képviselő ur sajnálkozik azon, hogy nálunk a társadalmi tevékenység rendkivül gyenge *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és mindent a kormánytól várnak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Állitásának támogatására hivatkozik pl. a szőlők rekonstrukciójára, a melyet Franciaországban ugyszólván tisztán társadalmi uton vittek keresztül, és a mely nálunk állami támogatással sem igen halad. Erre először is megjegyzem, hogy Magyarországon társadalmi tevékenység igenis volt. Hiszen nézzünk csak az 1848 előtti időkre! A magyar tudományos akadémiát, a nemzeti muzeumot, a budapesti nemzeti szinházat talán az állam állitotta fel? Nem! A társadalom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi az oka, hogy ez igy megváltozott? Az, hogy a szerencsétlen kormányrendszer a nemzetben minden kezdeményezési vágyat és tehetséget kiölt és minden hatalmat a saját kezébe vett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: És koldussá tette az országot, a társadalmat.

Bizony Ákos: A t. képviselő ur barátja a közös vámterületnek, de mivel ő is kénytelen beismerni, hogy iparra nálunk égető szükség van, az ipart prémiummal akarja elősegiteni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Megengedem, hogy prémiumokkal ipart teremteni és egy ideig fentartani lehet, de hogy az életképes legyen, annak első feltétele, hogy biztos piacza legyen; ha ezt megadni nem tudjuk, semmiféle állami támogatás életerős ipart teremteni nem fog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mint tudom, a kereskedelemügyi miniszter ur nagy sulyt helyez arra, hogy nálunk a gyáripar előmozdittassék és különösen a textil-ipart akarja állami szubvencióval felvirágoztatni. Miskolczon is akart volna államilag szubvenczionált fonógyárat, szövőgyárat felállitani, a melynek adott volna az állam tizenöt éven keresztül 18.000 forint szubvenciót, teljes állami adómentességet, mindenféle állami kedvezményt, és azonkivül magától a várostól is követeltek ingyen telket és évenkint 2500 forint szubvenciót, követelték pedig a telket oly helyen, a mely a város és a vasuti állomás között van, rövid időn beépités alá kerül és akkor nagy értéket fog képviselni. Az a terület pedig nem kicsiny; ha jól emlékszem, 14—15 hold. A városi képviselőtestület azt mondta, hogy jól van, meghozzuk az áldozatot, de bizonyosságot akarunk arra nézve, hogy a gyár csakugyan gyár marad és nem fog megszünni, ha a szubvenczió évei lejárnak. Megszavaztuk tehát a szubvenciót, az ingyen telket azzal a kikötéssel, hogy bekebeleztessék arra az, hogy a telek csak ezen gyári célokra szolgálhat és, ha a gyár megszünik, a telek visszaszáll a város birtokába. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* A vállalkozó ezt nem fogadta el. *(Derültség a szélsőbalon.)* Ezek az üvegházi növények addig éldegélnek, a mig szubvenczió van, de ha megszünik a szubvenczió, egymásután megbuknak ezek a gyárak és romjaik alá temetik azokat az ekszisztenciákat, a melyek az ő sorsukat hozzájuk füzték. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Neményi Ambrus előadó ur, vagy a mint magát kifejezte, a költségvetés hivatalos védője, nagyon rózsás szinben látja a mi gazdasági viszonyainkat és megelégedéssel hivatkozik arra, hogy daczára annak, hogy állami kiadásaink az ezer milliót jóval meghaladják és még a költségvetés keretén kivül is jelentékeny kiadások várnak kielégitésre, mégis az összes állami szükségleteket ki lehetne elégiteni a nélkül, hogy az adóprés igénybe vétetett volna. Ez is meglehetős merész állitás, mely homlokegyenest ellenkezik a köztudomással. A t. előadó ur sze-

Digitized by Google

rint ez abban leli igazolását, hogy az egyenes és fogyasztási adók bevétele az összes bevételeknek csupán $^4/_{10}$ részét képezi. A t. előadó ur ezen indokolása nézetem szerint nagyon gyenge lábon áll. Igaz, hogy az egyenes adók jövedelme, kerek összegben szólva, 213 millió, a fogyasztási és italadóké 162 millió, és ez együtt körülbelül 400 millió, tehát az ezer milliónak $^4/_{10}$ része. De nem értem, hogy miért épen csak ezen két adónemet emeli ki az előadó ur. Itt van a bélyegilletékek hozadéka, 83 millió, mely adó jellegével bir. Itt van a dohány- és sóegyedáruság jövedelme, mely 140 millió, a posta és távirda 54 millió, a lottó, a mi a legveszedelmesebb, $2^1/_2$ millió, s ha ezeket összeadjuk, kijön 659 millió, tehát 65%. Nem osztozhatom a t. előadó urnak abban a nézetében sem, hogy az ujabb időben divatos szokáshoz képest a bevételeket alacsonyan irányozzák elő és ebből kifolyólag jelentékeny pénztári készleteket gyüjtenek. Megengedhető és helyes eljárás ez? Nézetem szerint nem helyes és meg nem engedhető ez azért, mert nálunk, a hol nincsen sem adómentes jövedelmi minimum, sem progressziv adó, de ezek helyett vannak magasra felcsigázott fogyasztási adók, a melyek nem a vagyon arányában terhelik a fogyasztókat, nálunk az állami jövedelmek túlnyomó része különben is a pénz-szegény, vagy pénz-szükségben szenvedő szegényebb néposztály filléreiből kerül ki, már pedig ezt nagyobb mérvben adóztatni meg, mint a mennyire az állami szükséglet megköveteli, nézetem szerint helyes pénzügyi politika nem lehet, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* s ezenkivül ez az eljárás, véleményem szerint, a képviselőház költség-megszavazási jogát is sérti. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Most áttérek Ballagi Géza t. barátom és képviselőtársam előadására, a ki minapi nagy szabásu beszédében igen sok helyes és okos dolgot mondott, a mint azt én tőle máskép nem is vártam; mondott azonban olyanokat is, a miket én helyeseknek el nem ismerhetek. Azt mondta az én t. barátom, hogy a negyvenes évek szabad elvü mozgalmainak a szabadelvü párt a törvényes letéteményese. Azt mondta, hogy azt a szabadelvü mozgalmat, a melyet gróf Széchenyi István inditott meg, s a melyet Deák Ferencz és a doktrinerek folytattak, most ők képviselik és hivatkozott a szatmári 12 pontra, mint a melyben a szabadelvü eszmék csirái lefektetve vannak. Erre én először azt jegyzem meg, hogy gr. Széchenyi István csak a gazdasági kérdésekben volt szabadelvü, némelyekben épen radikális, de a közjogi dolgokban konzervativ volt. *(Igaz! Ugy van a! szélsőbaloldalon.)* Deák Ferencz a negyvenes években municzipalista volt, a doktrinerek pedig czentralisták. Ily különböző elveket hogy hogyan lehet egy és ugyanazon pártnak elsajátitani, azt én nem tudom felfogni.

A másik megjegyzésem az, hogy a szatmári 12 pont már régen meghaladott álláspont. Magyarországon ma nincsen párt, többet mondok, nincs egyetlen számbavehető politikus, ki azokat készséggel alá nem irná, ezek tehát pártok közt nem képezhetnek választóvonalat.

Harmadik megjegyzésem az, hogy a 40-es évek szabadelvü eszméi Kossuth Lajosban találták meg legkiválóbb képviselőjüket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ő volt az, ki azokat megvalósitotta, midőn szükség volt rá, meg is védelmezte. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E nélkül, habár akkor sikerre nem vezetett, e küzdelem nélkül, melynek egész életét szentelte, nem lett volna számunkra megmentve a jövő, a mely igy meg van mentve, nem lett volna meg a parlamentáris kormányforma, a népképviselet.

Ballagi Géza: Ezt nem tagadta senki!

Bizony Ákos: És t. barátom sem lenne ma népképviselő. Foglalja le t. képviselőtársam saját pártja számára Széchenyi Istvánt, Deák Ferenczet és a doktrinereket, mi megelégszünk az egy Kossuth Lajossal. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Sajnálja t. barátom, hogy midőn a kiegyezés megköttetett, az ellenzék nem tolta háttérbe a közjogi kérdéseket és nem alakult át belpolitikai ellenzékké. Hivatkozik Anglia példájára, hol századok óta két párt, a tory és a whig, váltják fel egymást időszakonkint a kormányban, elfelejti azonban t. barátom, hogy Anglia önálló, független ország, minket pedig a közjogi kiegyezés beolvasztott a birodalmi kapcsolatba, tehát e kettő közt párhuzamot vonni nem lehet. De különben is igazán nem tudom, hogy milyen programmot szánt nekünk igen t. barátom. A szabadelvüséget lefoglalta saját pártja számára, kijelentette, hogy az önálló vámterületet sem ismeri el pártkérdésül, konzervativek nem lehetünk, mert nem vagyunk. Mi csak elveket hirdetünk, tehát hamis elveket a zászlóra nem irhatunk. A t. szabadelvü pártnak igen csodálatos felfogása van. Bennünket hibáztat, mert közjogi kérdéseket hangoztatunk; a volt nemzeti párt ellen az volt a kifogása, hogy csak aprólékos kérdésekben tér el a kormánypárttól, tehát nincs létjogosultsága. A néppárt ellen az a kifogása, hogy felekezeti alapra helyezkedett. Igazán nem tudom, hogy a t. szabadelvü párt milyen ellenzéket óhajt. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Teszek egy ajánlatot. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék velünk helyet cserélni, engedjék át nekünk a kormányt, legyenek önök ellenzék, s mutassák meg, milyennek kell lennie egy parlamentáris ellenzéknek. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Az általános szavazati jogot az én t. barátom veszedelmes kisérletnek tartja és megelégszik a választói jogosultság fokozatos fejlesztésével. Lássuk, miként jelentkezik ez a fokozatos fejlesztés? Az 1848. V. t.-cz. meghagyta a választói jogosultságot mindazoknak, kik azt azelőtt élvezték, a nemeseknek, a szabad királyi városok polgárainak, azonkivül a városokban szavazati jogot adott mindenkinek, a kinek 300 pengő

Digitized by Google

forint értékü háza vagy földje van, minden iparosnak, kereskedőnek, a ki önálló üzlettel telepedett le. Hogy ha ez csak megmaradt volna igy, minden fejlesztés nélkül, manapság a városokban majd minden valamire való ember választó volna. Igen, de az igen t. kormánypárt az 1874: XXXIII. t.-cz.-ben ugy fejlesztette a választói jogosultságot, hogy elvette azoktól is, a kik azzal addig birtak a városokban. Azt tudjuk, hogy városon minden ház megér 300 pengő forintot, tehát az 1848. évi törvény szerint minden háztulajdonos választó lenne. Most azonban, hogy a háztulajdonos választói joggal birjon, vagy házosztályadó alá eső három lakrészének kell lenni, vagy pedig házbérjövedelmi adót kell fizetnie 105 forint jövedelem után.

Azt tudjuk, hogy a kisebb iparosok rendesen csak két szobát szoktak tartani, a harmadikat műhelynek használják, a mely nem adóköteles, tehát elesnek a választói jogtól. Ha bérbeadják a házukat, megkapnak érte, mondjuk, 100 forintot, de ez megint nincsen 105 forint, tehát nincsen választói joguk. A városi polgárok legtöbbjének azonkivül egy kis földje is van, ha egyebe nem, szőlleje. Az 1848-diki törvény szerint ezek mind birnának szavazati joggal, mert az a föld 300 frtot megér, az ujabb törvény azonban azt kivánja, hogy legalább 105 frt jövedelem után legyenek megadóztatva, a mi körülbelül megfelel 4—5 hold földnek; ennyi már nincsen az illetőnek, tehát nincsen választói jogosultsága sem. De nincsen a mesterségük után sem, mert mai napság a kisiparos már annyira tönkre ment, hogy sok jövedelmet nem mutathat fel. Mondjuk, hogy van neki 80—100 frt jövedelme, de nem 105 és ezen a czimen sem választó; összeadni pedig a három különböző jövedelmet nem lehet. En kiszámitottam azt, hogy városokban fizethet egy iparos háza után 13 frtot, földje után 4 frtot, mestersége után 10 frtot, összesen 29 frtot és még sem választó és van az országban akárhány falusi község, a hol 29 krajczárnyi adó már megadja a választói jogosultságot. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Engedelmet kérek, ha egy kormány és egy párt ilyen törvényt tud 25 éven át fentartani, az lehet minden, csak szabadelvü nem. *(Hosszantartó tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az én t. barátom nem nagyon szereti a vármegyéket, az önkormányzatot ő csak a helyi érdekekre kivánja szoritani, kinevezett hivatalnokokkal és hivatkozik Angliára, a hol az igy van. Igaz, csak hogy Angliában egészen más a történeti fejlődés, ott nem ment át a nép vérébe a választási jog érzete, mint nálunk, a hol századokon keresztül még a királyok is választattak és aztán Angliában egészen más a helyzet; ott azt nevezik ki tisztviselőnek, a kit a polgárság óhajt és a kit meg is választana, ha választás utján kellene az állást betölteni. Nálunk pedig még a választást is ugy intézik, hogy lehetőleg ne az választassék meg, a kit a nép akar. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azután nálunk a vármegyéknek az önkormányzaton kivül még egészen más, sokkal meszszebb menő feladatuk is van, t. i. az alkotmányos tradicziók. Ezt már az én t. barátom nem ismeri el; azt mondja, a vármegye nem képes az alkotmányt biztositani. Ő nem fektet semmi sulyt az 1886: XX. t.-cz. 19. és 20. §§-aira, a melyeknek fentartását a t. miniszterelnök ur a szabadelvü párt zajos tetszése mellett megigérte. Hát abban igaza van az én t. barátomnak, hogy a vármegyéket ugy, a mint azokat a t. kormány át akarja szervezni, választott hivatalnokokkal rendezni csakugyan nem lehet; de igenis, ha ugy rendezik, a hogy mi kivánjuk; mert ha a tisztviselőket a vármegye választja és velük ő rendelkezik, akkor végrehajtani törvénytelen rendeleteket csak ugy lehet, ha az összes közigazgatás ujra szerveztetik; már pedig sokkal könnyebb a t. házat haza küldeni, mint hatvanhárom vármegyében uj közigazgatást szervezni. Ebben áll a vármegyék alkotmányos garancziája.

Még egy észrevételt leszek bátor tenni t. barátom előadására: t. i. a mi a kataszteri munkálatokat illeti, az én t. barátom azt mondja, hogy ezek rendkivül fontosak, mert ezek után következik a betétek szerkesztése és ettől függ a kivándorlás csökkentése, vagy leapadása. Már engedelmet kérek, a telekkönyvi betéteket én is igen üdvös intézménynek tartom, de hogy ez a kivándorlással összefüggésben volna, azt egyáltalában nem ismerhetem el; de különben is a kataszteri munkálatokat nem okvetlenül követi a betétszerkesztés. P. o. ott van Borsod vármegye, hol a kataszteri felmérés már igen régen be van fejezve, de még betétszerkesztést nem láttam. De egy bizonyos: hogy a kataszteri felmérés mindenütt a földadó felemelésével jár karöltve. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig, hogy valaki azért vándoroljon ki, hogy adóját kevesli, alig hiszem. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

És most áttérek Nosz Gyula képviselőtársam beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő ur az 1867-iki évet az aratás idejének nevezte. Szomoru egy aratás volt az, olyan aratás, mint a minő erős jégverés után van; és ennek a szomoru aratásnak a következménye az is, mit a t. képviselő ur annyira sajnált, hogy t. i. a nemzet többségéből kiveszett az ideális czélok után való törekvés; olyan megalkuvás-féle opportunizmusból lemond az állam és a nemzet legfontosabb jogositványairól, csiráiban elfojtja az ideális czélok utáni törekvést és csak aljas, önző czélok hajszolására törekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, hála Istennek, a nemzet egy jelentékeny része még tud lelkesedni czélokért. Itt van a párt, melynek én egyik igénytelen tagja vagyok. Ennek a pártnak zászlajára magasztos, ideális czélok vannak felirva: önálló, független Magyarország, megmagyarosodott nemzeti dinasztia, önálló magyar hadsereg, magyar szolgálati és vezényleti nyelvvel, önálló vámterület és önálló bank.

Digitized by Google

Ezek, azt hiszem, oly ideális eszmék, melyeket mindenkinek követni kell; fájdalom, hogy ebben csak kevesen vesznek részt. A képviselő ur különben maga is óhajtaná az önálló vámterületet, de fél az átmenet nehézségeitől, hamleti töprengésbe bocsátkozik azon kérdés felett: merje-e, ne merje-e megszavazni az önálló vámterületet? Hát, t. képviselő ur, nagy czélokat bátor elhatározás, férfias erőfeszités nélkül megvalósitani nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha őseink nem sajnálták életüket és vérüket áldozni ennek a hazának és alkotmánynak védelmére, hát mi se riadjunk vissza egynéhány sanyaru esztendő megpróbáltatásától. Mondjunk le a külföldi ipar diszes és kényelmes czikkeinek élvezetéről, elégedjünk meg hazai kezdetleges iparunk rosszabb gyártmányaival; ha nem tudjuk buzánk feleslegét kellően értékesiteni, redukáljuk a szemtermelést, és termeljünk kereskedelmi növényeket, a melyeket felállitandó gyáraink fel fognak dolgozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Szükség esetén szállitsuk le a földadót; adjunk kiviteli prémiumot a lisztnek, és a gazdasági gyárak egyéb produktumainak, s akkor azután segitve lesz a bajon. A legnagyobb aggodalmat az a kérdés kelthetné, hogy honnan teremtsük elő azt a körülbelül 350 millió koronát, a melyet évenkint külföldi adósságaink kamatában fizetnünk kell, de az én nézetem szerint ez sem képez leküzdhetetlen nehézséget.

Egy szabadelvü párti képviselő ur brosürájában olvastam, hogy Magyarország most évenkint 350 milliót fizet a külföldnek az iparczikkek után munkabér fejében. Hát ha csak ezt a munkabért megkiméljük, s magunknak fizetjük, már is megvan a külföldi adósság kamataira a fedezet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De különben sem kell azt hinni, hogy önálló vámterület mellett egyáltalában nem volna kivitelünk. Az meglehet, hogy buzánkat talán nem fogjuk ugy értékesithetni, mint most, azonban itt van a sörárpa, a melyre Németországnak elengedhetetlen szüksége van; itt van a baromfi, a tojás, a melyek most is milliókat jövedelmeznek és fognak jövedelmezni ezután is. Azután vannak olyan nyersterményeink, mint a bőr, fa, donga, a melyek mindig kivitelre fognak találni. Nem kell tehát attól tartanunk, hogy önálló vámterület esetén ne tudnók előteremteni háztartási kiadásaink fedezetét. És akkor azután legalább meg lenne mindenkire nézve az az ideális czél, a melynek hiányát a t. képviselő ur annyira sajnálja. De, fájdalom, semmi reménységem sincs arra, hogy az önálló vámterület létesülni fog. Meg vagyok győződve arról, hogy ismét be fog következni az, a mi 1878-ban történt, a midőn Tisza Kálmán akkori miniszterelnök ur azt volt kénytelen jelenteni, hogy »ő Felsége aggodalmait nem birtam eloszlatni«.

Weszelovszky Ferencz t. képviselőtársam arról panaszkodik, hogy a tótok Magyarországon el vannak nyomva; hogy nyelvüket nem érvényesithetik és e miatt Amerikába kénytelenek kivándorolni, a hol azután mindenféle kedvezményekkel árasztják el őket, s a hol nemzetiségük semmiféle elnyomásnak sincs kitéve. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Bolond beszéd!)* Bocsánatot kérek, ebben egyáltalában semmi igazság sincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzetiségi törvény világosan megengedi mindenkinek azt, hogy a saját nyelvét használja, nemcsak az iskolában, az egyházban, a községben, hanem még a törvényhatóságnál is, *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég rosszul! Elég hiba!)* sőt még azt is megengedi, hogy ha egy törvényhatósági bizottság tagjainak csak egy ötödrésze is kivánja, még a jegyzőkönyv is azon a nyelven vezettessék.

Polczner Jenő: El kell azt a törvényt törölni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bizony Ákos: Már szeretném azt látni, hogy Amerika a tótoknak adna-e annyi politikai jogot, mint a mennyit nálunk élveznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* A tótok századok óta laknak Magyarországon, s mégis elenyésző csekély közöttük azoknak a száma, a kik magyarul megtanulnak; de ha kimennek Amerikába, s egy-két esztendeig ott vannak, mind megtanul angolul. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert Magyarországon meg lehet élni magyar nyelv nélkül, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég rossz!)* de Amerikában az angol nyelv nélkül megélni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Áttérek most, t. ház, beszédem tulajdonképeni tárgyára, közállapotaink jellemzésére. Közállapotainkat *(Halljuk! Halljuk!)* 1867 óta sajnos jelenség jellemzi, az őszinteség hiánya. Az 1867 : XII. t.-cz. 8. §-a közös védelmet, s ebből kifolyólag a külügy, hadügy és az erre vonatkozó pénzügy közösségét a pragmatika szankczió folyományának jelenti ki. Először is a pragmatika szankczió nálunk Magyarországon érvényben soha sem volt, abból tehát semmi sem következik. A felséges uralkodóház női ágának uralkodási jogát az 1723 : I. és II. t.-cz. állapitja meg. Ebben azonban közös védelemről abszolute szó sincsen, ott pusztán csak kölcsönös védelemről van szó. Felolvashatnám magát a törvényt, de nagyon hosszu, czikornyás, nem akarom vele untatni a t. házat, hanem e helyett felolvasom annak hiteles magyarázatát, az 1791 : X. t.-cz.-et, felolvasom pedig magyar nyelven, de hü forditásban, miután a ház t. tagjai közül talán nem mindnyájan birják eléggé a latin nyelvet. Következőleg szól ez a törvényczikk *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Jóllehet a felséges ausztriai ház női ágának Magyarországon és kapcsolt részeiben az 1723: I. és II-ik törvényczikk által megállapitott örökösödése ugyanazon fejedelmet illeti, a kit a megállapitott örökösödési rend szerint elválaszthatat-

Digitized by Google

lanul és megoszthatatlanul birtoklandó többi országokban és örökös tartományokban, Magyarország mind a mellett kapcsolt részeivel együtt szabad és kormányzásának egész törvényes formáját illetőleg független ország, vagyis semmi más országnak vagy népnek alávetve nincsen, hanem saját léttel és alkotmánynyal bir.« Azt hiszem, hogy 1790-ben az akkori országgyülés tagjai, s az akkori uralkodó, a ki a törvényt szentesitette, bizonyosan tudták, hogy mi foglaltatik az 1723 : I. és II. törvényczikkben, és ha azok abból nem tudtak kiolvasni semmi állami közösséget, bizonyosan nincsen is benne. Azonban az akkori törvényhozás, az 1867-ikit értem, nem birt elég bátorsággal arra, hogy világosan ki is mondotta volna azt, hogy mit akar megalkotni. Nem merte kimondani azt, hogy ő ezredéves alkotmányunk megsértésével akarja az ország függetlenségét csonkitani, mert ki következtette azt egy olyan törvényből, a melyben arról szó sincsen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugyancsak az 1867 : XII. t.-czikk magyar hadseregről beszél, mely az összes hadsereg kiegészitő része. Hát ugyan hol van, vagy hol volt az a magyar hadsereg? Hiszen nagyon jól tudták már akkor is, a kik ezen törvényt megalkották, hogy a hadsereg pedig marad ugy, a hogy volt. Hát akkor miért beszéltek magyar hadseregről? Azért, mert port akartak hinteni a nemzet szemébe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közös, helyesebben az osztrák hadseregnek intézményét elburkoltan ugy fejezték ki, hogy a hadügyre vonatkozólag ő Felségének uralkodói jogai továbbra is épségben maradnak, hogy abban ő Felsége a hadseregnek belszervezetét, vezérletét és vezényletét megállapithassa. Hogy abból ki lehessen olvasni azt, hogy ez a hadsereg továbbra is osztrák marad, német vezényleti és szolgálati nyelvvel, feketesárga zászló alatt, azt igazán senki sem hitte. Mondom, ez az őszinteség hiánya jellemzi a mi ujabb állapotainkat.

T. ház! Hogyha az 1867-iki Deák-párt és annak kitünő vezére, Deák Ferencz ismerték az ország törvényeit, mert hiszen ismerniök kellett, a mit eléggé bizonyitanak az 1861-iki feliratok, a melyekben az ország törvényes önállósága, függetlensége és a perszonál-unio erősen hangsulyozva és bebizonyitva is van: mi vezethette őket mégis arra, hogy kötöttek oly kiegyezést, a mely a nemzet ezredéves jogaival éles ellentétben van? Hát, t. ház, ennek én megtalálom a természetes magyarázatát, ha mindjárt nem a mentségét is. Megtalálom abban, hogy a körülbelül másfél évtizedig tartó abszolutizmus és provizórium, azután a különböző természetü csapások, mint az 1863-iki szárazság, hozzájárulva ehhez a katonai adóvégrehajtások, a nemzet gerinczét képező középbirtokososztályt az anyagi tönk szélére vitték. 1865-ben ő Felsége Majláth Györgyre és báró Sennyey Pálra bizta az ország közigazgatását, akiknek sikerült a főispáni székekbe befolyásos, jóhangzásu hazafiakat megnyerni, a kik azután szintén a maguk körében működve, rábirták a megyei középbirtokososztály tagjait a megyei hivatalok elvállalására. Attól azonban óvakodtak, hogy a vármegyét helyreállitották volna; mert féltek attól, hogyha a vármegyék gyülésein a közszellem megnyilatkozik, akkor ezen urak sem fognak merni letérni az eddigi alkotmányos alapról. Azonban a közszellem el lévén fojtva és ezt pusztán maga a sajtószabadság nem pótolhatván, külön-külön, egyenkint vették le lábukról az embereket, ugy, hogy mikor az 1865-iki országgyülési választás bekövetkezett, a közvélemény már meg volt dolgozva. Csakis igy lehetett olyan többséget behozni, a mely a 67-iki kiegyezést megalkotta. Egyébiránt, hogy maga Deák Ferencz sem tartotta a 67-iki kiegyezést a nemzet jogaival és érdekeivel megegyezőknek és csak azért fogadta el, mert attól tartott, hogy esetleg az ő mellőzésével a Majláth- és Sennyey-kormánynak sikerülni fog még rosszabb kiegyezést kierőszakolni, mert hiszen, fájdalom, nálunk mindig akadnak államférfiak ahhoz, hogy az ország jogaiból engedjenek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezt fényesen igazolják Deák Ferencznek ugy hivatalosan tartott beszédei, mint magántársalgás közben tett adomaszerü megjegyzései. Pl. azt hiszem, általánosan ismeretes egy mondása, a melyben testünknek bizonyos része, a melyen rendesen ülni szoktunk, az ágyuval hozatik kapcsolatba. És ime, a mit Deák Ferencz tulzott óvatosságból és a nemzet ellenállási képességének kicsinyléséből fogadott el, azt már most a szabadelvü párt, ha nyilvánosan van róla szó, ugy akarja feltüntetni, mint háromszázados küzdelmeink méltó diadalát; de ha bizalmasan, négyszemközt beszélünk, ők is megvallják, hogy ha egyéb nem, a közös hadsereg még sem kivánatos, de kénytelenek belenyugodni, mert irányadó körök a hadsereget érinteni nem engedik.

De közbejátszott az 1867-iki u. n. kiegyezés elfogadásánál az a körülmény is, hogy számitottak arra, hogy később a körülmények jobbrafordultával az ország feladott jogait apránkint vissza lehet szerezni és erre vonatkozólag különösen négy körülményre fektettek sulyt.

Először is számitottak arra, hogy ha a bizalom az uralkodó és a nemzet között teljesen helyre áll, Bécsben is meg fognak róla győződni, hogy az erős Magyarország elsőrendü dinasztikus érdek. Másodszor számitottak arra, hogy az osztrák népek, a melyek számára mi magyarok szereztük meg a valódi alkotmányosság garancziáját azzal, hogy törvénykönyvünkbe mint conditio sine qua non-t iktattuk az erre vonatkozó követelményt; mondom, azt hitték, hogy az osztrák népek ezért hálával fognak viseltetni irányunkban és ők is elő fogják segiteni alkotmányos küzdelmünket. Harmadszor számitottak arra, hogy a nemzetiségek, a melyek meglehetősen ellenséges álláspontot foglaltak el velünk szemben, — hiszen a szászok és románok pl. a

Digitized by Google

Reichsrathban is helyet foglaltak, — megfelelő engedményekkel megnyerhetők és jó hazafiakká átváltoztathatók lesznek. Negyedszer számitottak arra, hogy ha legalább belügyi kérdésekben visszanyeri az ország önállását, képesek leszünk az országot anyagilag felvirágoztatni és az anyagi jólét eszközt nyujt majd a közjogi igények kielégitésére is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek a remények azonban nemcsak hogy be nem váltak, de épen az ellenkezőjük következett be. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az irányadó körök még mindig a birodalmi egységről és a nagyhatalmi állásról szőnek ábrándképeket. A 67-iki kiegyezést a nekünk tehető engedmények végső határának tekintik, a melyet inkább szükebbre kell szoritani, semhogy tágitanák, és sem a gazdasági, sem a politikai elválásról hallani sem akarnak. *(Igaz! Uyg van! a szélsöbaloldalon.)* A horvátok, a kik előbb a törvényhatósági önkormányzat keretét alig meghaladó autonomiájuk helyett közigazgatás, igazságszolgáltatás, vallás- és közoktatásügy terén teljes törvényhozási és végrehajtási hatalmat nyertek, most már ezzel sincsenek megelégedve, hanem nagy Horvátországról ábrándoznak. Nem mondom, hogy a hivatalos Horvátországra illik, a mit mondok, de hiszen ismerjük a horvát közvéleményt, tudjuk, hogy a pár száz emberből álló hivatalos Horvátországgal szemben a nép ezrei hogyan gondolkoznak. Pedig viharos időben nem a kisebbség, hanem a nép százezrei a döntők. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

A hazai nemzetiségek, a melyeket oly jogokkal ruháztunk fel, hogy talán a világon sehol nemzetiségeket ennyi joggal fel nem ruháztak, a helyett, hogy köszönettel fogadnák ezen engedményeket és igyekeznének a haza hü polgáraivá válni, részint kifelé gravitálnak, . . .

Veszelovszky Ferencz: Nem igaz! Hova gravitálnánk? Ez a hazánk! *(Helyeslés.)*

Bizony Ákos: . . . részint az országot nemzetiségi területekre akarják széttagolni. Nem hogy hálával viseltetnének azok iránt, a kik nekik alkotmányt adtunk, hanem gyülölettel viseltetnek, ezt folyton élesztik és kiélesitik a minden 10 évben megujuló gazdasági torzsalkodást. Vagyoni helyzetünk pedig nem hogy javult volna, hanem évről-évre rosszabb. A középosztály el van adósodva, a kisipar tönkrement, a gyáripar az osztrák verseny folytán folytonos válságban van, kereskedelem nincs is, vagy a mi van, osztrák hitelen tengődik.

Igaz, hogy államháztartásunkban az egyensuly megvan, de annál jobban hiányzik az a legtöbb magánháztartásban. És ez nagyon természetes is. Mint tudjuk, Ausztria a török háboru bevégeztéig Vorlandnak tekintette Magyarországot, melynek az a rendeltetése, hogy a háboru szinteréül szolgáljon, és megoltalmazza az örökös tartományokat a háboru pusztitásától. Midőn pedig a török háboruk bevégződtek, akkor mesterségesen alkotott kereskedelmi és vámpolitikával Ausztria gyarmatává tették Magyarországot, lehetetlenné téve nyerstermé-nyeinek kellő értékesitését és valódi ipar kelet-kezését és felvirágzását. Az 1867-ben megalakult magyar kormány tehát egy kezdetleges állapotban levő, tőkeszegény, pusztán mezőgazdasági államot talált itt és gyenge iparral akarta felépiteni egy kulturállamnak sulyos feladatát. Midőn 1868-ban az alkotmányos érát megnyitottuk, az első budgetnek összege nem érte el a 200 millió koronát, és most már az ezer millió koronát is meghaladja a nélkül, hogy az állam teherviselő képessége legkevésbbé is emelkedett volna. Hogyan teremtsük elő? Nem lehet máskép, mint folytonosan a tőkét kihasználni. Az 1867-iki politika tehát nézetem szerint az egész vonalon csődöt mondott. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

T. ház! Egy hirneves római államférfi, Cato Censorius, a római szenátusban tartott beszédeit rendesen ezzel végezte: Ceterum Carthaginem delendam esse censeo. Én pedig azzal végzem hogy a 67-es kiegyezést eltörlendőnek tartom. *(Helyeslés és éljenzés a szélsöbaloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Rubinek Gyula!

Rubinek Gyula: T. ház! Az előttem szóló gróf Serényi Béla képviselő ur azzal kezdte beszédét, hogy ő róla az a felfogás uralkodik, mintha az agrár eszmékkel nem rokonszeveznék, mintha a mezőgazdasági érdekek iránt érzékkel nem birna. Talán ugyanazzal a joggal kezdhetném én is az én beszédemet az ellenkező ráfogással, hogy t. i. rólam meg az a nézet van elterjedve, mintha én az iparnak és kereskedelemnek született ellensége volnék. A mint Serényi t. képviselőtársam beszéde agrárius szempontból abszolute semmi kivetni valót nem foglalt magában, egyes részletektől eltekintve, azt hiszem, hogy az én beszédemben sem fog a t. ház semmi olyat találni, a mi azt a vádat, a melylyel engem eddig illettek, fedezhetné. Nem fogok délibábokat rajzolni, de nem is fogom megforditva mutatni a képet, a melyet rajzolni fogok. Leszállok a reális életbe, és az adatok logikájával fogom igazolni azokat, a miket állitani fogok.

A jelenlegi válságos gazdasági helyzetben, ha valami vigasztaló tudat van, ha valami jelenség van, a melyre mégis örömmel hivatkozhatunk, ez az a körülmény, hogy államháztartásunk rendezett. Felette csodálkozom, hogy midőn ugy a kormánypárt részéről, mint az ellenzék részéről ismételten hivatkozás történik az ország krizises állapotára, akkor azzal támadtatik az igen t. pénzügyminiszter ur, hogy a zárszámadások felesleggel záródnak. Én elismerem annak az állitásnak helyességét, hogy egy költségvetést mindig ugy kell összeállitani, hogy annak nemcsak kiadási, de bevételi tételei is fedezzék a remélhetőleg elérhető összegeket. Azonban azok az igen t. felszólalók, kik mostani zárszámadásaink 20—50 millió koronára

Digitized by Google

menő feleslegeit annyira kifogásolják a költségvetés realitása szempontjából, elfeledik azt, hogy a mi milliárdos költségvetésünknek ez a 20—50 millió 2—5 promille-je. Oly parányi pontossággal előirányozni egy költségvetést, hogy csak 2—5 promille plusz álljon elő, ez azt jelenti, hogy a t. pénzügyminiszter ur és a kormány a legnagyobb realitással, a legnagyobb körültekintéssel, és a legnagyobb óvatossággal jár el. Épen azok az igen t. képviselő urak, kik ezeket a pénztári készleteket kifogásolják, azok egyuttal az önálló vámterületnek legerősebb támaszai is; s ezeknek a t. képviselő uraknak kellene ezen pénztári maradványokat a legnagyobb örömmel üdvözölniök, és a kormány bölcs előrelátását honorálniok. Mert hiszen ha tényleg beállana az az eshetőség, a melylyel tényleg számolnunk is kell a jelen viszonyok közt, hogy az önálló vámterület alapján kell gazdasági életünket berendezni: vajjon nem-e talált pénz lesz-e ez az állami készlet? Vajjon azokat a tetemes kiadásokat, melyekkel az önálló berendezkedés jár, nem könnyen fedezhetjük-e ezekből a pénztári készletekből, melyeket a kormány gondos előrelátással gyüjtött?

Barabás Béla: Csak mondják meg, hogy erre gyüjtik, akkor helyes; hanem a hadügyminiszternek kell az, nem az önálló vámterületnek!

Rubinek Gyula: Távol áll tőlem, hogy el ne ismerjem azt, hogy az ország adózó képessége annyira igénybe van véve, hogy azt tovább fokozni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Sőt tovább megyek, t. ház. Vannak az országban vidékek, a hol ez az adózó képesség tulságosan is igénybe van véve, ugy hogy maguknak az adózó alanyoknak ekzisztenciája van gyökerében megtámadva. És épen ezen szempontból, t. ház, örömmel üdvözlöm az igen t. pénzügyminiszter ur adóreform törekvését, *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Hol van az?)* a melyből nem várom azon eredményeket, a melyeket a t. ellenzék vár, hogy az adóterhek majd csökkenni is fognak, *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hanem várom azt, hogy a hol igazságtalanságok vannak, a teher arányositatik, s az adójövedelem méltányosan fog megoszlani. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert én, t. ház, nagyon tisztelem azokat a törekvéseket, a melyek az adó leszállitására irányulnak és örömmel járulnék hozzá Buzáth t. képviselőtársam ajánlatához, ha ő indokolásában el nem felejtette volna megmondani azt, hogy a csökkenő adóbevételeket mely forrásból fedezzék, *(Felkiáltások a néppárton: A börzéből!)* vagy rámutatott volna arra a lehetőségre, hogy a költségvetés felállitásánál takaritsuk meg azt a hiánylatot, a melyet ő a földadó csökkenésénél pótlandónak kell, hogy tartson.

Polczner Jenő: Töröljük el a kvótát!

Rubinek Gyula: T. képviselőház! Ha mondjuk, 25%-kal csökkentik a földadót, én azt hiszem, hogy a tisztelt javaslattevő maga sem mert többről álmodozni, — kérdem a t. házat, vajjon ezzel a földmivelő sorsán alaposan segitenénk-e?

Méltóztassanak megkérdezni azt a szegény adózó polgárt, hogy mi az ő kivánsága: az adóját töröljék-e el, illetve csökkentsék, vagy pedig adják meg neki a megélhetést az által, hogy a termelvényeit jó áron értékesiteni tudja. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mind a kettőt!)* Ha a gazda a maga terményeit jó áron tudja értékesiteni *(Zaj. Elnök csenget)*, akkor meg tudja fizetni az adóját is.

De nem akarok elzárkózni az adóreform kérdésével kapcsolatban attól, hogy megemlitsem azokat az anomáliákat, és azokat a sulyos terheket, a melyek a fogyasztásra és a termelésre is nehezednek a fogyasztási adók alakjában. És itt különösen kiemelem a husfogyasztási adót, a melyet feltétlenül teljes egészében eltörlendőnek tartok *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)* különösen akkor, ha Ausztriával nem élhetünk közösségben, de még akkor is, ha Ausztriával közösségben maradunk, tekintettel arra, hogy Németország a mi kivitelünknek olyan gátat emel, a mely parancsolólag hiv fel arra, hogy saját fogyasztásunkat lehetőleg emeljük.

A másik fogyasztási adó a borfogyasztási adó. Ez is olyan, a mely majdnem hasonlóan áll, mint az ipartámogatás, hogy egyrészről az iparnak megadjuk a támogatást, másrészről pedig később adóban behajtjuk rajta. Igy van ez a borfogyasztásnál is, t. ház. Támogatjuk a bortermelést nagy arányokban, a borfogyasztás előmozditásáról pedig nemcsak nem gondoskodunk, hanem olyan terhet is rovunk a termelésre, hogy a fogyasztás ki nem fejlődhetik. Hisz Budapest 14 K.-t fizet egy hektoliter bor után fogyasztási adó fejében. Most méltóztassanak elgondolni azt az eshetőséget, a mely feltétlenül be fog következni, — hiszen már ma is bekövetkezett, — hogy homoki borokat 8—10 frtért lehet venni hektoliterjét. Ha én azt a homoki bort megvásárlom, akkor ugyanakkora adót kell Budapesten fizetnem, hogy bort ihassam, mint a mennyi annak a bornak az ára! Ez olyan akadálya a mi termelésünk fejlődésének, hogy én azt hiszem, a boradó lehető csökkentésének szükségessége elől a pénzügyminiszterium sem fog sokáig elzárkózhatni.

A t. pénzügyminiszter ur expozéjában egy igen fontos kijelentés volt, a melyben a t. pénzügyminiszter ur az ország sanyaru állapotára hivta fel a figyelmet. Tényleg ugy áll a helyzet, hogy azt többé leplezni, szépiteni nem lehet. Mintha megmozdult volna az egész föld. De ez csak képzelet, t. ház, mert a föld ott maradt, csak a birtokosa változott. Megindult először a középbirtokos, de nem vándorolt ki és nem keresett ujabb hazát, mert az ő tradiciója elválaszthatatlanul hozzáfüzi őt e hazához; bement az állami hivatalokba, ott keresett menedéket és talán nem csalódom t. ház, ha az a sok állami hivatalnok, kiknek száma oly rövid idő alatt

Digitized by Google

megszaporodott, voltaképen ezen politikának volt a következménye, a mely ezeket az elpusztult középbirtokosokat állandó helyükben fenntartotta és illetve álláshoz és keresethez juttatta.

Akkor csak azt mondották, t. képviselőház, hogy a középosztályt elpusztitotta a nagy luxus, hogy a kártya és a takarékosság hiánya tette tönkre ezeket az elemeket. A pusztulás azonban nem állott meg a középosztálynál, hanem mélyebbre hatolt; a vezető nélkül maradt kisbirtokos osztály nemcsak a Felvidéken, nemcsak Erdélyben, de az ország szivében, a Bánátban is megmozdult, elégedetlenségének jeléül botot fog és itt hagyja a hazát. T. képviselőház, én értem, hogy ha a tót kivándorol; nem ugyan azért, mert magyarul is meg kellene nekik tanulniok, de azért, mert talán már vándor hajlamainál fogva erre predesztinálva van, mert talán épen vándorlásai közben jobb megéléshez is hozzászokott, mint minőt hegyi hazája nyujt, és mert talán bizonyos könnyelmüséggel az iparfejlesztést elmulasztottuk. Értem azt is, hogy a ruthén kivándorol, mert ott meg szemet hunytunk a bevándorlás fölött, mely ezen kivándorlásnak egyedüli és eredendő oka. *(Ugy van! balról. Egy hang jobbról: Hol van ruthén kivándorlás? Ezt most halljuk először!)*

De azt már nem értem, t. ház, hogy a bánáti németség is kivándorolt. A németről a legelfogultabb ember sem mondhatja, hogy nem józan, nem szorgalmas, nem takarékos; de meg azt sem mondhatja senki, hogy nem a legjobb viszonyok között él, mert hiszen Magyarországnak nincs oly termő talaja, mint épen a Bánát. És mit látunk, t. ház? Látjuk azt, hogy a legutóbbi időben csapatostul vándorolt ki a német elem is, jeléül annak, hogy Magyarország gazdaságilag legjobban szituált vidékei se adják meg többé a mezőgazdának a megélhetést.

Már most, t. ház, az igen t. kormány és különösen a földmivelésügyi miniszter ur volt az első, a ki a helyzet sanyaruságát felismerte; ő volt az első, a ki tényleg erős kézzel nyujtott segélyt, hol a válság legsulyosabb. De t. ház, én nagyon tartok attól, bármily nagy reményeket füzünk is ezekhez a segélyakciókhoz, hogy a földmivelésügyi miniszter ur nem tud majd annyi miniszteri biztost kiküldeni, mint a hány vidékén az országnak a kormány segitségére szükség van. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* S bár t. ház, miután az egyes vidékeknek specziális bajaik is vannak, a melyeket specziális segélyakciókkal tényleg támogatni kell, elismerem ezen segélyakciók szükségességét és jogosultságát, de az ország boldogulásának lehetőségét egyedül csak egy olyan gazdasági politikában látom, a mely a kormányzat minden egyes ágában összhangzatosan érvényesül.

Barta Ödön: Önálló vámterület! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rubinek Gyula: A midőn a mezőgazdasági válság első jelenségeivel találkoztunk; a midőn a mezőgazdasági körökből ismételten hangzott fel a megélhetés nehézségei miatt a panasz, akkor egy bölcs tanácsot kaptunk: hogy gazdálkodjunk belterjesebben. Voltak, t. ház, a kik ezt a tanácsot meg is fogadták; birtokaikat jól megterhelték, s a dolog vége az volt, hogy a belterjes gazdálkodásba belepusztultak. *(Mozgás balfelől.)* Azt hittem, hogy ez a tanács már feleslegessé vált, mert hiszen a gazda már elég okos ahhoz, hogy termelni tudjon, és nem is ez fáj neki, hanem az, hogy terményeit eladni nem tudja. Sajnos, hogy ez a tanács a legutóbbi időben — és pedig igen előkelő helyről — megint felmerült; felmerült abból a forrásból, a mely a legbőségesebben látta el a mezőgazdaságot ezzel a tanáccsal akkor, a midőn nem tanácsot, hanem segélyt várt volna tőle a mezőgazdaság. A ki e belterjes gazdálkodás szükségességét hangoztatja, annak egyszersmind tudnia kell azt is, hogy a belterjességnek egyik főfeltétele a szakértelmen kivül a tőkeerő, a tőkebefektetés. Megfelelő befektetés nélkül nem lehet belterjesen gazdálkodni. De akkor, a midőn elismerjük azt, hogy a föld tulságosan meg van terhelve, elannyira, hogy már a ház minden oldaláról elismertetett annak az igazsága, hogy csak radikális eszközökkel lehet a földbirtokon segiteni és terhein könnyiteni: akkor ilyen tanáccsal előállani nagyon egyoldalu dolog, és bocsánatot kérek attól, a ki e tanácsot előterjesztette, de mi azt a tanácsot köszönettel el nem fogadjuk.

A pénzügyi expozé igen helyesen mutatott reá az önsegélyre, a társadalmi tevékenység felkeltésére, de, t. ház, ha a gazdasági válságból kibontakozni akarunk, ugy az önsegély mellett tényleg szükség van olyan kormányintézkedésekre is, a melyek igenis lehetővé teszik azt, hogy egyrészről a produkcziót emeljük, másrészről az értékesitést előmozditsuk, mert az értékesités előmozditása nélkül nem szerezheti meg a gazda azokat a szükséges tőkeerőket, a melyek mellett egyedül lehetséges a belterjes gazdálkodás. Tehát nem termelek előbb belterjesen, hanem előbb biztositom azt, hogy a gazda jól adja el most termelt terményeit, és ha ez meg van, akkor a belterjes gazdálkodás magától fog bekövetkezni *(Helyeslés jobbfelől és a középen.)*

Az önsegély és az öntevékenység egyik legszebb, legmodernebb és legszükségesebb társadalmi megnyilatkozása a szövetkezés. Elismeréssel kell itt megemlitenem, hogy a t. kormány a legutóbbi időben a szövetkezés minden ágazatát, de különösen a hitelszövetkezeteket erőteljes támogatásban részesiti, mely támogatás azt a reményt nyujtja, hogy a gazdasági életünkre egy ujabb és szebb kor következik. A tulságos individualizmus, a mely épen a magyar embernek egyik specziális tulajdonsága, sajnos, a szövetkezetek terjedését ép azokon a vidékeken akadályozza meg, melyen a magyarság lakik. Az egész társadalomnak legszentebb

Digitized by Google

kötelessége, hogy a népet a szövetkezeti eszmének megnyerje, mert csakis az egyesülésben van az erő, csakis ez az erő adja meg azt a biztonságot, a melylyel a reánk nehezedő versenyben sikerrel meg tudunk állani. Méltóztassék megnézni a külföldet, ott már nem szövetkezetekkel de kartellekkel, trust-ökkel állunk szemben, melyeknek nyomásával szemben az individualisztikus politika nem fog helyt állani, mert abban az óriási nemzetközi versenyben az egyén nem is egy porszem, hanem csak egy parány, s az. egyén sokkal kisebb ellenállást tud tanusitani a verseny nyomása ellenében, mint a szövetkezetben társult elemek.

Hangsulyozni bátorkodtam, t. ház, hogy az értékesités legfontosabb állami és társadalmi feladat, a mely irányban egyedül lehetünk segélyére ennek az országnak. Nem óhajtom itt az értékesités egész mezejét felölelni, ez messze vezetne, annál kevésbbé, mert hiszen a felszólalóknak igen jelentékeny része foglalkozott e kérdéssel. Én az értékesités egyik legaktuálisabb, legfontosabb és leghatékonyabb kérdésével óhajtok jelen beszédemben foglalkozni és ez a vámpolitika. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a kérdés eredetét megvilágitsam és hogy a t. háznak egy olyan képet tárjak elő, a mely kép nyomán az én logikám teljesen világossá válik, méltóztassék megengedni, hogy egy kissé a vámpolitika multjába visszatekintsek. *(Halljuk! Halljuk!)*

1860-ban köttetett meg az angol és franczia kereskedelmi szerződés, a mely Európában alapját vetette meg a szabadkereskedelmi iránynak. Ez volt az első kereskedelmi szerződés, a mely a legtöbb kedvezmény elvét beiktatta, azzal az indokolással, hogy ha a védvámos politika tényleg érvényesülhetne is a jövőben, ez a védvámos politikának gátjául mindig ott legyen, mert hiszen az egyenlő elbánás elve mellett egyenlők lesznek a versenyző államok chanceai is. Tulajdonképen tehát a szabad kereskedelem érvényesült a jövőben is. A szabad kereskedelmi irányzatot Anglia léptette életbe, a melynek akkor már egy hatalmasan fejlett ipara volt és gyarmatai is voltak, de különösen fontos az, hogy egy minden versenyen felül álló ipara volt. Tehát első sorban neki állt érdekében a szabad kereskedelem, első sorban neki állt érdekében a legtöbb kedvezmény elvének a szerződésekbe való beiktatása. Mert a legtöbb kedvezmény elve annyit jelentett akkor, hogy minden piaczon az angol ipar lesz a győzelmes. És, t. ház, tényleg ugy is volt. Egészen 1873-ig az összes nemzetközi piaczokon kizárólag és egyedül csakis Anglia birt versenyezni és kizárólag és egyedül csakis Anglia ipari versenye volt az, mely megakasztotta az európai többi államok iparának fejlődését. Az 1873-iki krach Franciaországot és Németországot felébresztette és azt a gondolatot keltette bennük, hogy hiszen ha a szabad kereskedelmi irányban tovább haladnak, akkor vásárolhatják tovább is Anglia terményeit, de a saját iparukat fejleszteni nem tudják. És igen helyesen életbeléptették fokozatosan a 70-es években és erősbödve a 80-as években azt a védvámos politikát, a mely tetőpontját ma érte el Németországban és Franciaországban.

Azonban egyoldalu volnék, hogy ha csak az iparfejlődés szempontjából világitanám meg a szabadkereskedelmi irány hátrányait. Hogy mi történt mezőgazdasági téren Angliában, arról nem is szólok; Anglia a maga iparát a mezőgazdaság romlásával épitette fel. De ezen szabadkereskedelmi irány uralma alatt az Egyesült-Államok mezőgazdasági termelése teljesen védtelen piaczokat talált Európában és fokozatosan terjeszkedvén, termelésével elözönlötte az európai piaczokat, ugy, hogy 20—25 év multán az európai mezőgazdaságot válságba döntötte. Mert helyes volt az a gazdasági politika, a mely az európai államoknak az ipar védelmét sugalta; de nem volt elég merészség bennük teljesen szakitani a szabadkereskedelmi politikával és igy védtelenül kiszolgáltatták a mezőgazdaságot az Egyesült-Államok versenyének továbbra is. Csak a legutolsó időben, a mostani szerződéses vámpolitika kezdete óta találkozunk olyan mezőgazdasági vámokkal, melyek némi védelmet nyujtottak ugyan, de nem az Egyesült-Államok versenye ellen, azzal már ezek a vámok megküzdeni nem tudtak, hanem legfeljebb az egymás versenye ellen, az európai államok nyerstermelése ellen.

Hogy néhány számadattal megvilágositsam az Egyesült-Államok versenyének jelentőségét, a mely most már nemcsak a mezőgazdasági téren jelentkezik, az Egyesült-Államok és Anglia, s azután Németország kereskedelmi forgalmából idézek néhány adatot.

A legutolsó 25 év alatt az Egyesült-Államok kereskedelmi forgalmának mérlege 25.000 millió korona pluszt, azaz kiviteli többletet mutat fel. Ennyivel adóztatták meg az Egyesült-Államok ezen 25 év alatt főként Európát, de az egész világot. Mert ha Európára vonatkoztatjuk ezt a differencziát, ugy a mérleg még rosszabb, mert az 27.000 millió korona deficzitet tüntet fel. De már az utolsó években, mióta a Dingley-bill életbe lépett, ez a kereskedelmi forgalmi nyereség évenkint 2500—3000 millió korona közt váltakozik és emelkedő irányzatot követ. Ha már most szembeállitom ezzel Anglia kereskedelmi forgalmát, ez az utolsó 10 év alatt 44.000 millió korona deficzitet tüntet fel, vagyis az évi deficzit 4400 millió korona, Németország ezer millió márkával fizet többet a külföldnek, mint a mennyit tényleg bevesz.

Már most e néhány adatnak egybevetéséből a laikus is könnyen levonhatja a következtetést, hogy az Egyesült-Államoknak rohamosan gazdagodniok kell, Európának pedig rohamosan szegényednie kell. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez igy van, arra nézve elég utalnom arra a körülményre, hogy ma már az Egyesült-Államoknak tán nem is annyira mezőgazdasági ver-

Digitized by Google

senye, mint inkább ipari versenye kezd Európára nézve kényelmetlen és veszedelmes lenni. Mert a 25.000 millió korona felesleg, a melyet az ő kereskedelmi forgalma felmutat, igen jó volt arra, hogy egy hatalmas és erős ipart fejleszszen, a melylyel ma Európának iparát épp ugy fenyegeti, mint a hogy fenyegette Európa mezőgazdaságát. És most, t. képviselőház, a mikor az ipari érdekek is veszélyeztetve vannak, most kezd öntudatra ébredni Európa; most kezd tulajdonképen rátérni a valódi, őszinte védvámos politikára, s most már gondol a mezőgazdaság érdekeire is.

Nemcsak a német vámtarifa mutat reá arra, hogy Európa vámpolitikájában radikális fordulat állott be, de talán azok az eddig szórványosan, de mindig erősebben jelentkező jelenségek Angliában is, a melyek az angol imperializmus neve alatt ismeretesek. Ez az angol imperializmus jele annak, hogy Anglia érzi, hogy az Egyesült-Államok versenye következményekép kezdi elvesziteni lába alól a talajt, és ép ugy védelemre fog szorulni, mint védelemre szorul Németország, vagy Franciaország, az Osztrák-Magyar monarchia ipara. De a mig Németország, Franciaország, vagy az Osztrák-Magyar monarchia kedvezőbb esélyekkel mehet bele a versenybe, mert nemcsak iparral, de mezőgazdasággal is rendelkezik, addig Angliának az a hátránya, hogy a következetesen keresztülvitt szabad kereskedelmi irányzat miatt mezőgazdasága egészen tönkre ment, és csak az iparra támaszkodhatik. Azzal a versenynyel szemben, a melylyel az Egyesült-Államok fenyegetnek, lehetetlen érvényesülnie oly államnak, a mely csak iparra támaszkodik. Az Egyesült-Államok egyedül vannak abban a szerencsés helyzetben az összes államok közt, hogy mezőgazdasági és ipari termelvényekben egyenlő kivitellel birnak, és versenyük egyenlő veszedelmeket rejt magában Európa összes közgazdaságára, tehát mezőgazdaságára és iparára is.

Az Egyesült-Államok versenye az a nyomás, a mely Európa vámpolitikájában forduló-pontot jelent, a mennyiben minden európai államban a nemzeti munka és termelés elvét kell ma már érvényesiteni a vámpolitikában is; de nem többé csak az ipar érdekeit tartja szem előtt minden állam a vámtarifa megalkotásánál, de ugyanolyan mértékben szem előtt tartja a mezőgazdaság érdekeit is, mely a háziiparnak legbecsesebb, s állandóbb fogyasztója.

A midőn pedig fejtegetésemben e ponthoz érkeztem, egyuttal jeleztem azt is, hogy mily vámpolitikát kivánnék én követtetni a monarchia, illetve a magyar kormány részéről. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi vámpolitikánkban is ugyanennek az elvnek: a nemzeti munka és termelés védelme elvének kell a jövőben érvényesülni; *(Élénk helyeslés jobbról.)* ne csak az iparnak nyujtsunk védelmet, de fokozott mérvben a mezőgazdaságnak is, *(Helyeslés jobbról.)* első sorban azért, mert ez kiválóan magyar érdek, másodsorban azért, mert ha valamely ága a termelésnek, ugy a mezőgazdaság az, a mely segélyre szorul. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Mielőtt azonban mégis a vámpolitika irányának megjelölésébe belemehetnénk, tisztában kell lennünk azzal a kérdéssel, hogy vámpolitikánkat a közös vagy önálló vámterület alapján építsük-e fel. A közös vámterület kérdését négy szempontból vizsgálom, először az általános vámpolitika, azután a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem szempontjából. Ha általános vámpolitikai szempontból teszem birálat tárgyává a vámterület kérdését, akkor nem zárkózhatom el annak a jelenségnek a felismerése elől, melylyel a külföld kereskedelmi politikájában találkozunk. Látjuk, hogy minden ország épen a nemzeti termelés és munka védelmének elve következtében igyekszik saját fogyasztási piaczait saját termelésének biztositani, vámokkal távol tartani a saját piaczaitól a külföld versenyét. Ha ezt a jelenséget be kell ismernem, akkor kiváló becscsel kell hogy birjon ránk mindazon fogyasztási terület, melyet megtartani tudunk magunknak.

A legkönnyelmübb politika volna tehát szerény nézetem szerint az, hogy akkor, mikor Magyarország Ausztria fogyasztásában egy hatalmas támaszt bir, oly támaszt, mely a mi termelésünk feleslegeit mindig nagyobb és nagyobb mértékben képes abszorbeálni, és mikor azt látom, hogy ugyancsak természetes kiegészitője Magyarország Ausztriának, mert annak az a természetes érdeke, hogy ipari termékeit itt tudja eladni, s hogy Magyarország fogyasztó képessége mezőgazdasági vámok által emeltessék, akkor öngyilkos politika volna ezt a két egymásra utalt országot erőszakkal kettéválasztani. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Látjuk, hogy Magyarország gabonafeleslege, állatfeleslege, akárhova fordul, mindenütt zárt kapukra fog találni egész Európában, sőt különválás esetén Ausztriában is, mert a kik annyira ellenzik az én állitásaimat, azok az önálló vámterületnek hivei, a kik kilátásba helyezik, hogy fel fog az ipar lendülni és akkor a nyerstermények kivitelére nem lesz szükség. Azonban, ha mi ipari vámokkal fogunk elzárkózni a külföldi verseny elől, akkor ennek természetes következménye lesz, hogy Ausztria a mi nyersterményeink elől is elzárja a piaczot. *(Ugy van! Ugy van! jobbról. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Tovább megyek. Nemcsak mi vagyunk Ausztriára utalva, hanem Ausztria még nagyobb mértékben van reánk utalva, mint mi Ausztriára, sőt az európai államok összessége is egymásra van utalva, épen azon veszedelmes versenynél fogva, mely az Egyesült-Államok felől a mezőgazdaság és ipar terén egyaránt fenyeget. Én azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy azon védvámos politika, mely helyesen foglalt helyet Európában, nem lesz eléggé czélravezető és hathatós eszköz megküzdeni azzal a veszedel-

Digitized by Google

mes versenynyel, mely minket tengeren tulról fenyeget. Nem egymás ellen kell érvényesiteni fegyvereinket, hanem egymás mellett, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és midőn egymás erőit gyengitjük ezzel a politikával, akkor a tertius gaudet, a harmadik, a kit eddig is erősitett helytelen gazdasági és vámpolitikánk, és a ki gazdagodni fog a jövőben is, mert egyenkint könnyebben tönkreteheti versenytársait, mintha összeállnak és vámuniót kötnek.

Ha mezőgazdasági szempontból tárgyalom a kérdést, akkor az első szempont csak az lehet, hogy a közös, vagy az önálló vámterület mellett tudjuk-e nyersterményeinket jobban értékesiteni. Azt hiszem, hogy e tekintetben a nézetek eltérők nem lehetnek, mert előző okfejtésemben is beigazoltam azt, hogy egész nyerstermelésünkkel főleg Ausztria fogyasztására vagyunk ráutalva, épen az elzárkózás politikájánál fogva. Hogyha az önálló vámterület eshetősége be fog állani, akkor a mi árainkat okvetlenül a nemzetközi árparitás fogja irányitani. Méltóztassék csak számitást tenni. Ma a buza ára Budapesten 10 frt, odakünn Londonban, mely az összehasonlitás alapjául kell, hogy szolgáljon, 7 frt 50 kr. Már most méltóztassék hozzávenni, hogy ha mi teljesen az önálló vámterület alapján vagyunk Ausztriával szemben is, akkor reánk nézve a nemzetközi árparitás lévén irányadó, nem londoni árakat fogunk jegyezni, hanem a mi árunk kisebb lesz a londoninál, a fuvarköltséggel, legalább 2 koronával, a mi annyit jelent, hogy Magyarországon a buza ára 6 frt 50 kr., legfölebb 7 frt lenne. Én a buzáról beszélek most; a rozsról, kukoriczáról és zabról nem tehetek említést, mert 10 év óta e tekintetben nem kivitelünk, de állandó és fokozódó beviteli többletünk van. S azért is a buzát veszem alapul, mely Magyarországnak hosszu időn át főterménye marad, mert épen a buza kérdését méltóztatott a t. ellenzék részéről is felhozni, hogy érvényesül akkor a vámvédelem, hogyha nekünk kiviteli feleslegünk nincs, de ha kiviteli feleslegünk van, akkor a vámvédelem nem fog érvényesülni.

Barta Ödön: Hány millió ember nem eszik Magyarországon buzakenyeret!

Rubinek Gyula: Kénytelen vagyok a mult árfejlődésből néhány adatot idézni. A 80-as években nekünk elég jelentékeny feleslegeink voltak. A »nekünk« alatt a közös vámterületet értem, mert ebből a szempontból kell az áralakulást birálni. Akkor is voltak évek, mikor a magyar buza ára meghaladta a londoni paritást, igy pl. 1886-ban 57 krajczárral volt magasabb a magyar buza ára Bécsben, mint a londoni buza ára, 1889-ben 32 krajczárral, 1891-ben 32 krajczárral, azontul pedig fokozatosan egész mostanig állandóan a paritás felett van, kivéve az 1900-ik év második felét, hogy mely okokból, arra is leszek bátor majd rámutatni. Már most, t. képviselőház, feltünő dolog ugy-e bár, hogy mi elérhettük a paritást, sőt meg is haladtuk jelentékenyen, akkor is, a mikor nekünk 4—5—7 millió mm. buza- és lisztkivitelünk volt együttesen? T. ház! Ennek a magyarázatát egyszerüen abban találom, hogy Magyarországnak óriási fogyasztási versenyen kivüli fogyasztási piacza van Ausztriában, a mely fogyasztási piacz olyannyira abszorbeálja a mi feleslegeinket, hogy daczára, hogy bizonyos kiviteli feleslegünk még mindig marad, ez nem képes annyira a mi buzaárainkat lenyomni, hogy igy teljesen érvényesülhetne a londoni paritás.

De tovább megyek, t. ház. Ha feltételezem és elfogadom azt az állitást, hogy a mi buzaáraink tényleg a közös vámterület esetén is lesüppednek a paritásra az esetben, ha tultermelésünk van, vajjon mily nagy lehet ez a tultermelés? Ha a tiz évi statisztikát szem előtt tartjuk, akkor abból látjuk, hogy hat évben volt 1—$1^1/_2$ millió mm. buza- és lisztkiviteli többletünk, három évben pedig ugyanannyi liszt- és buzabehozatali többletünk. Hát mondjuk, t. ház, hogy másfél millió mm. az a maximum, a melylyel nekünk, mint felesleggel meg kell küzdenünk, a mely mint felesleg itt esetleg nyomást fog gyakorolni a mi árainkra. T. képviselőház, ha ez tényleg nyomást is gyakorolna árainkra, még akkor is a közös vámterület mellett kell állást foglalnom, mert akkor gondoskodni fogunk arról, hogy ez a másfél millió mm. a külföldre kerüljön és ne gyakoroljon nyomást a mi piaczainkra.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban ki kell térnem egy kérdésre, a melyre nem tértem volna ki, mivel elintézett kérdésnek tartom 1907-ig, de a melylyel foglalkoznom kell, mert bizonyos okozati összefüggéssel ismételten felemlittetik és mert oly módon és olyan argumentáczióval említtetik fel, a melyet én a magam részéről nem fogadhatok el. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az őrlési engedély kérdése. Maga az igen t. pénzügyminiszter ur is azzal kezdte az ő expozéját, hogy azok a remények, a melyeket az őrlési engedély megszüntetéséhez füztünk, nem teljesedtek. Hát, t. képviselőház, én azokat a reményeimet, a melyeket az őrlési engedély megszüntetéséhez füztem, nemcsak teljesedve látom, de mondhatom, hogy e rendszabály reményen felül sikerült. Hogy az őrlési engedély előnyös vagy hátrányos voltát beigazolhassam, erre nézve mindenesetre azzal a kérdéssel kell foglalkoznom, vajjon az őrlési engedély tényleg alkalmas eszköz-e arra, hogy mutatkozó feleslegeinket a külföldre juttassuk?

T. képviselőház! Szolgálok a t. háznak egy olyan statisztikával, a mely statisztikai egybeállitás még sehol sem látott napvilágot és a mely statisztikai összeállitásból mindenki, remélem, ugyanazt a konzekvenciát fogja levonni, melyre én fogok jutni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egybeállitottam az őrlési engedély fennállása alatt a buza és liszt forgalmát, még pedig buzára átszámitva a lisztet is 70 százalékkal, ugy, a mint azt a fővárosi malmok is akczeptálják,

Digitized by Google

tehát e tekintetben statisztikám nem eshetik kifogás alá. Ha már most a szabad forgalmat különválasztom az őrlési engedélyes forgalomtól, illetőleg akként teszem meg az összehasonlitást, hogy a szabad forgalmat összehasonlitom az őrlési engedélyes forgalommal és az őrlési engedélyes forgalmat összesitem a szabad forgalommal, akkor végeredményként azok szerint, kik az őrlési engedélynek azt a sajátságot imputálják, hogy feleslegeinket a külföldre tünteti el, differenciának kellene előállania az őrlési engedély javára, azaz: az őrlési engedélylyel kombinált szabad forgalomban sokkal nagyobbnak kellene lennie lisztkivitelünknek és buzakivitelünknek, mint a milyen az különben a szabad forgalomban volt.

Már most, t. ház, lássuk, hogy mit mondanak az adatok. 1891-ben a monarchia kivitt lisztet és buzát a szabad forgalomban 2,800.000 métermázsát. Ha a szabad forgalomhoz hozzáadom az őrlési engedélylyel behozott és kivitt lisztet, akkor a kiviteli többlet lesz 2,400.000 métermázsa, tehát 400.000 métermázsa differenczia jelentkezik az őrlési engedély hátrányára. 1892-ben a szabad forgalomban kivittünk — tehát azt az őrlési engedély nélkül is kivittük volna — 1,200.000 métermázsát, az őrlési engedély bevonásával csak 880.000 métermázsát; 1893-ban 1,150.000 métermázsát a szabad forgalomban, 593.000 métermázsát az őrlési engedélylyel kombinált forgalomban.

Már most jön két abnormis év. 1895-ben és 1896-ban ébredtek fel azok a mezőgazdasági követelések, hogy azokat a visszaéléseket, melyek a budapesti malmoknál napirenden vannak, a kormány szüntesse meg és korlátozza különösen a vámhitelt. Tudjuk, hogy akkor a fővárosi malmok igen nagy összegü vámhitellel voltak hátralékban, mert a kelleténél tovább, 6 hónapnál tovább, egy évre lett nekik meghosszabbitva a vámhitel. A felszólalások következtében a pénzügyminiszter tényleg megszoritotta a vámhitelt és kényszeritette a fővárosi malmokat arra, hogy vagy fizessék be a vámhitelt, vagy vigyék ki a megfelelő lisztet. 1895—96-ban tényleg óriási mértékben emelkedett a lisztkivitel épen ezen presszió hatása alatt. Ezen két évben a szabad forgalomban 640.000 métermázsa, az őrlési engedélylyel kombinálva pedig 1,300.000 métermázsa volt a többletkivitel, tehát itt az őrlési engedélyes forgalom javára esik a mérleg. 1896-ban 565.000 métermázsa a szabad forgalomban, 1,160.000 métermázsa pedig az őrlési forgalommal kombinálva.

Most jön megint egy fordulat. 1897., 1898. és 1899-ben nem kiviteli többletünk, de jelentékeny behozatali többletünk volt.

Mit találunk itt, t. ház? Azt, hogy az őrlési engedély fokozta a mi behozatalunkat, még pedig oly mértékben, a milyen mértékben csökkentette kivitelünket, tehát megforditott káros hatása volt a forgalomra. 1897-ben szabad forgalomban behoztunk 881.000 métermázsát; az őrlési engedély kombinálásával behoztunk 1,100.000 métermázsát. 1898-ban szabad forgalomban 1,990.000 métermázsát, az őrlési engedélylyel kombinálva pedig 2,850.000 métermázsát hoztunk be. 1899-ben a szabad forgalomban 687.000 métermázsát hoztunk be, az őrlési engedélylyel kombinált forgalomban pedig 842.000 métermázsát. Ha már most tiz évre visszamenőleg a mérleget felállitom, akkor, beszámitva azokat a jó esztendőket, a melyek 1895 és 1896-ban az őrlési engedély javára billentették a mérleget, de a melyeknek magyarázatát megadtam abban, hogy pénzügyminiszteri presszió alatt állottak a malmok, akkor ugy áll a helyzet, hogy az őrlési engedély kiviteli többletünket az elmult tiz év alatt 137.000 métermázsával megrontotta, illetve kevesebbet vittünk ki ez idő alatt, mint a menynyit a szabad forgalomban kivittünk, behozatali többletünk pedig 1,400.000 métermázsával nagyobb, mint lett volna azon esetben, ha nincs őrlési engedély. Ha, t. ház, a tények igy azt igazolják, hogy az őrlési engedély a multban nem volt képes piaczainkról eltüntetni a másfél millió métermázsa fölösleget, sőt ellenkezőleg csökkentette a mi kiviteli többleteinket és emelte a behozatali többletet, tehát mindkét irányban megforditva, de károsan hatott a kereskedelmi forgalom alakulására: akkor az őrlési engedély mint egy olyan eszköz, a mely a mi fölöslegeinket a külföldre képes juttatni, el nem fogadható. *(Helyeslés jobbfelől és a középen.)*

T. ház! Meg kell ezzel kapcsolatban emlékeznem arról a tetemre hivásról, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* a melyet 1900-ban az őrlési engedély visszaállitása érdekében a főváros rendezett, s a melynek czélja az volt, hogy az őrlési engedély megszüntetése egész ódiumát a mezőgazdasági körökre háritsa át. Az ott felhozott argumentumok között a legfontosabbak azok voltak, hogy az őrlési engedély az árakra emelőleg hat, s hogy az őrlési engedély eltörlése esetén ennek konzekvenciájaképen a mi áraink csökkenni fognak; hogy őrlési engedély nélkül a fölöslegeinket nem tudjuk a külföldre kivinni; és hogy a fővárosi malmok üzemképessége csökkenni fog. Ezek voltak különösen azon argumentumok, a melyeket felhoztak, és a melyekre reflektálni tartozom. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A mi az áralakulást illeti, t. ház, ha figyelemmel kisérjük az 1890-es évek áralakulását, akkor tényleg azt találjuk, hogy az őrlési engedély fennállásának ideje alatt a gabonaárak kedvezően alakultak, a mennyiben buzaáraink állandóan többel-kevesebbel a londoni paritás felett voltak. De, t. ház, az, a ki ezt a jelenséget összefüggésbe hozza az őrlési engedélylyel, az ugy van ezzel, mint a régi csillagászok, a kik azt mondták, hogy a nap forog a föld körül és nem a föld a nap körül, mert látják az ár-

Digitized by Google

emelkedést, de nem tudják megmondani, hogy mi volt annak tulajdonképpeni oka. Nem az őrlési engedély, t. ház, nem ez okozta a mi áraink emelkedését, de az az örvendetes esemény, hogy a monarchia fokozatosan eléri azt az állapotot, a mikor az összes nyers produkciót nemcsak rozsban, zabban és kukoriczában, a mint említettem, de buzában is már megemészteni, elfogyasztani tudja. Ez oly nagyjelentőségü tény, a mely előtt nekünk szemet hunynunk nem lehet; hiszen ha már az őrlési engedély fennállása előtt a paritás fölé emelkedtek a mi áraink, tehát akkor, a mikor a mi kiviteli feleslegeink 3—7 millió métermázsáig változtak, hogy ne állana be ez a kedvező hatás a gabonaárak alakulásában akkor, a mikor a mi kiviteli feleslegünk az őrlési engedély betudásával együtt a másfél milliót soha meg nem haladta?

Ha tényleg az őrlési engedély lett volna az, a mi az árakra emelőleg hatott a multban, akkor okszerü következménykép ma az áraknak csökkenni kellene. És mit látunk? Épp az ellenkezőjét, azt, hogy az árak még magasabbra emelkedtek jelenleg, mint emelkedtek a multban, mert hiszen, a mint bevezetésképp említettem, ma 10 forintos buzaárat élünk, a mi 1 forint 50 krajczárral, tehát az egész vámmal magasabb, mint a külföldi paritás, tehát a vámtételek teljesen érvényesülnek, daczára annak, hogy az őrlési engedély megszünt. Már most az is felhozatott, hogy mi feleslegeinket nem tudjuk majd a külföldön elhelyezni és csodálatos, hogy daczára annak, hogy mi nem hozunk be magunk 1—$1^1/_2$—2 millió métermázsa idegen buzát, azért a mi liszt- és buzakiviteli feleslegünk mégis ugyanannyi, mint volt a multban, mert kezdjük csak mindjárt az 1900-as évben, a melynek adatait, — illetőleg azon adatokat, a melyeket gróf Zselénszky Róbert t. képviselőtársam felhozott, — ma Serényi Béla gróf megkorrigálta. Tökéletesen igaza van abban, hogy abban az 1,600.000 mm.-ában, a mennyi lisztet és buzát együtt kivittünk, abban a kivitelben benne van az az 550.000 mm. liszt is, melyet a fővárosi malmok, régi fennálló kötelezettségeik fejében, 1900. julius 1-éig voltak kötelesek kivinni. Azonban, ha még ettől is eltekintek, még akkor is marad 1,000.000 mm.-nyi kiviteli felesleg, tehát megüti azon mértéket, ezen 550.000 mm. nélkül is, melyet a multban, az őrlési engedély legvirágzóbb korszakában elértünk. De lássuk a későbbi éveket. Lássuk az 1901-iki évet. *(Halljuk! Halljuk!)* 1901-ben kivittünk 1,128.000 mm.-át buzában és lisztben a külföldre és behoztunk 266.000 mm.-át, tehát a különbözet 961.000 mm. Tehát buzában és lisztben 1 millió mm.-át vittünk ki a mult évben is, daczára annak, hogy nem a legjobb termésü évünk volt.

Széll Kálmán miniszterelnök: A monarchiából!

Rubinek Gyula: Igen, mindig a monarchiából. Ez 11 hónap eredménye, a mit előbb idéztem, ugy, hogy az 1 millió métermázsát meg fogjuk haladni, ha a deczemberi forgalmat is hozzászámitjuk. Már most nézzük Magyarország forgalmának az alakulását. Legtöbb buzát és lisztet 1896-ban vittünk ki Ausztriába és a vámkülföldre, összesen 15,700.000 métermázsa volt a kiviteli többlete Magyarországnak buzában és lisztben. Ez volt a legerősebb esztendő; ezzel szemben az őrlési engedély megszünése évében, 1900-ban kiviteli többletünk 15,100.000 métermázsa, most pedig kivittünk 11 hónap alatt 13,800.000 métermázsa buzát és lisztet, a mihez hozzá kombinálva a deczemberi forgalmat is, ez megüti a 15 millió métermázsa kiviteli többletet, melyet, ha a legerősebb évvel, 1896-al hasonlitjuk össze, akkor is csak 700.000 métermázsával haladja meg az 1891-iki kiviteli felesleget. De ha 1899-el hasonlitjuk össze, a mikor a legjobban virágzott az őrlési forgalom, akkor kiviteli többletünk 10 millió métermázsa volt, mig az 1901. évnek nem épen jó termése megengedte azt, hogy 5 millió métermázsával többet vigyünk ki, mint a mit kivittünk az őrlési forgalom virágzása évében, 1899-ben. *(Ugy van! a középen.)*

Már most vegyük azt az argumentácziót, hogy mennyiben csökkent a fővárosi malmok üzemképessége a mult időkhöz képest. Mert hiszen ha csak ez irányban is káros hatással volt az őrlési forgalom megszüntetése, ugy tényleg azon segiteni kell. 1899-ben a fővárosi malmok 6·8 millió métermázsa buzát dolgoztak fel. 1900-ban, tehát már az őrlési engedély eltörlését követő évben, 7·4 millió métermázsát tesz ki ez. 1901-ben pedig 8 millió métermázsát. Hát nem értem, hol van ezen adatokban az üzemredukczió? Épen ellenkezőleg, az őrlési üzem a fővárosi malmokban jelentékenyen emelkedett, de nemcsak per abszolutum, hanem relative is az által, hogy, mig ezelőtt a 7 millió métermázsában benne volt az 1 és fél millió métermázsa román és a szerb buza is, most e helyett is tisztán magyar buza dolgoztatott fel. Azt hiszem, ezen megdönthetetlen tények és adatok után nem állitható az többé, hogy az őrlési engedély azokkal a kedvező hatásokkal lett volna, a melyeket ráfognak vagy azokkal a káros hatásokkal járt volna az eltörlése, mint a minőket az őrlési engedély eltörléséhez hozzáfüztek. *(Ugy van! Ugy van! a középen.)*

Sőt, hogy ne csak egyoldaluan, a mezőgazdaság szempontjából legyen megvilágitva a kérdés, nézzük meg, mit mond maga a vidéki malomipar érdekeltsége az őrlési engedély kérdéséről, hogy mi tulajdonképen azoknak a nézete, a kik talán kevésbbé elfogultak, mint a minő elfogultságot ránk fognak. A vidéki malomegyesület a mult évben tartott temesvári közgyülésén, a melyen a fővárosi malmok érdekeltsége is képviselve volt, elhangzott elnöki jelentésben a következő passzus foglaltatik *(olvassa)*: »A másik levonható következtetés az, hogy az

Digitized by Google

őrlési forgalom megszünése, a mint főleg a budapesti malmok mérlegei igazolják, korántsem járt azokkal a pusztitó következményekkel, a minőket jósoltak, sőt bizonyos az, hogy az idegen buzák feldolgozásában és az ilyen olcsóbb produktumnak a belföldi piaczokra való erőltetett dobásában rejlő verseny elemének kiküszöbölése ugy a budapesti, mint a vidéki malmoknak előnyére vált és a budapestieknek talán inkább előnyére vált, mint a vidéki malomvállalatoknak.« De, t. ház, még itt sem állok meg az őrlési engedély kérdésének fejtegetésében, hanem lássuk a külföldet; mily álláspontot foglal el ezzel szemben a külföld. Utalok a két leghatalmasabb államra, *(Zaj. Elnök csenget.)* Francziaországra és Németországra, a hol az őrlési engedély nemcsak virágzik, de mondhatjuk, hogy tulteng. Francziaországban ugyanaz az erőteljes mozgalom indult meg az őrlési engedély ellen, a mely Magyarországon és Ausztriában is gyökeret vert 5—6 évvel ezelőtt, és eredményét látjuk abban a törvényjavaslatban, a mely már a szenátus előtt fekszik, és a mely bár nem törli el az őrlési engedélyt, de azt oly feltételekhez köti, a melyek mellett igénybe venni nem lehet. *(Zaj a baloldali irói karzaton. Felkiáltások a középen: Halljuk! Halljuk! Az irói karzaton zajongnak.)* Kimondja az a törvényjavaslat, hogy csak bizonyos vám lefizetése mellett lehet behozni a buzát, az a buza csak két hónapig lehet az országban, ugyanazon a vámvonalon kell kivinni a lisztet, a melyen a buzát behozták és csak abból a buzából őrölt lisztet szabad kivinni, a melyet behoztak és ez pénzügyi ellenőrzésnek van alávetve. Nem képzelem, hogy a francziá molnárok e kedvezményt igénybe vennék, mert az őrlési engedély kedvezménye épen abban rejlik, hogy a behozott buzából készült liszt vagy maga a buza bármikor belföldi piaczra dobható s az áralakulást igy befolyásolhatják. De ha két hónap alatt visszaküldik a buzából őrölt lisztet a külföldre, az árkülönbségekre való spekulálás lehetősége elesik és azért nem is fogják igénybe venni.

Iványka Oszkár: Ezt a formát mi sem kifogásoljuk!

Rubinek Gyula: Lássuk Németországot. Ott is vannak panaszok, folyik a küzdelem az őrlési engedély ellen, szabályozták is, szabályozták oly módon, különösen az Einfuhrschein révén, a mely nekünk nem előnyös. De, hogy mily állapotokat teremt az őrlési engedély Németországban, arra nézve nem agrárius forráshoz fogok nyulni ennek beigazolására, de a malom-érdekeltségnek magának nézeteit fogom tolmácsolni, azokban, a miket bátor leszek felolvasni.

Egy munkálat jelent meg Theodor Fritschtől »Mühlentechniker, Herausgeber des Fachblattes Deutsche Müller in Leipzig«. A kismalmok érdekeinek képviselője, az ugynevezett Binnenmühlereké. Következőleg nyilatkozik a német őrlési engedélyről. Meg méltóztatnak engedni, hogy németül olvassam? *(olvassa)*: »Es sind also in den Jahren 1896—99. jährlich etwa 77.000 T. ausländisches Getreide im Deutschen Reiche zollfrei eingeführt worden, für welche kein entsprechender Kerngehalt wieder zur Ausfuhr gelangte. Das Mehl hiervon wurde im Inlande abgesetzt und konnte, da das Getreide nicht durch Zoll belastet, also um 35 M. für die Tonne billiger war, erheblich billiger auf den Markt gebracht werden, als das der binnenländischen Mühlen. Dass diese Menge von mehr als 70.000 T. zollfreien fremden Getreides auf dem inländischen Markte nicht nur auf die Mehlpreise, sondern vor allem auch auf die Getreidepreise drücken musste, ist klar. Hier hat man die eigentliche Wurzel des schlechten Prosperieren der deutschen Müllerei und Landwirtschaft während der letzten zehn Jahre zu suchen«.

A másikban kimutatja, hogy *(olvassa.)* »Die Mehlexporteure erhielten also über 2½ Millionen Mark mehr vergütet, als sie nach dem Werthe und Kerngehalte der unausgeführten Mehle beansprüchen konnten, und die gleiche Summe ging dem Fiskus an Zoll-Einnahmen verloren«. Tehát két és fél milliót veszitett maga az állam, illetve ennyivel volt kedvezményezve a belföldi iparral szemben, a minek természetes következménye az volt, hogy a mezőgazdasági árképződésre ez káros behatással volt. T. ház! Ha elfogadom végelemzésben még ezen adatok után is, hogy ránk nézve annak a szüksége forog fenn, hogy az esetleg beálló másfél millió többletet külföldre helyezzük el, sőt, ha akczeptálom azt a körülményt, hogy a mi finom lisztfogyasztásunkat nem fedezi a produkczió, akkor sem fogok az őrlési engedélyhez fordulni, hanem oly expedienshez, a mely sokkal sikerre vezetőbb, s nem sért érdekeket. A malomérdekeltség köréből e tekintetben két tervezet fekszik előttünk.

Az egyik a fővárosi malomérdekeltségnek terve, a mely üzemredukcziót proponál, a másik a vidéki malomérdekeltségé, a mely kiviteli szövetkezetbe óhajtja társitani az érdekeltséget. A kettő közt nagyon könnyü a választás. Az egyik, a fővárosi tervezet, kárositja az ipart, a mezőgazdaságot, mert azt hiszem, hogy egy oly tervezet, mely arra alapitja prosperitását, hogy az üzemet redukálja, a mi által az osztrák malmoknak prosperitását mozditja elő, nem képezi a magyar ipar érdekét; de nem képezi a mezőgazdaság érdekét sem, mert ezen üzemredukcziónak nyilt czélzata az, a külföldi paritás alásülyesztené a buzaárakat, hogy ezáltal a kivitel lehetővé váljék. Csalódnak azonban a fővárosi malmok, ha azt hiszik, hogy az üzemredukczióval ezt el fogják érni, mert az osztrák fogyasztás fogja a mi buzánkat megvenni, az fogja megőrölni a fővárosi malmok nyersterményeit és e mellett megérhetjük még azt, hogy Ausztria fogja a mi lisztfogyasztásunkat is fedezni.

Digitized by Google

Már most lássuk a másik tervezetet.

A másik tervezet egy kiviteli szövetkezetet akar létesiteni, melynek czélja az összes malomérdekeltséget egy szövetkezetbe társitani és a finom liszt kivitelét előmozditani. A kiviteli szövetkezet czélja azt a veszteséget, a mely a lisztkivitelnél tényleg előáll, az összes malomérdekeltségre háritani. Miről van tulajdonképpen szó? Arról, hogy jó termésü években 1—$1^1/_2$ millió métermázsa lisztet kell kivinnünk a külföldre egy-két forint veszteséggel; ezt a két-három millió veszteséget az egész malomérdekeltségre akarja kiterjeszteni, a minek természetes következménye az, hogy a belföldi lisztárak emelkedésében viszont az egész malomérdekeltség megtalálja ezen veszteségre a fedezetet. Semmi állami támogatás, semmiféle szubvenczió nélkül megvan a lisztkivitelnek a lehetősége, meg van oldva a kérdés egyszerüen az által, hogy a malomérdekeltség társul és azon nehézségeket, melyek az értékesitést megnehezitik, megoldja a malomipar együttesen. Sem a mezőgazdaság, sem az ipar érdekei nem sértetnek, mindkét érdekeltség érdekei teljes védelmet találnak ebben. És én igen kérném a t. kormányt arra, hogy ezen tervezet megvalósitásának egy bizonyos hátteret adjon az által, hogy óhaját és kivánságát fejezze ki a tekintetben, hogy ez a kiviteli szövetkezet létesittessék.

Oly fontosnak tartom ezen kérdést, hogy nem zárkózom el semmiféle állami támogatás elől, hogy ez a terv létesüljön, mert ha létesül, egyszerüen megszünik annak a szükségessége, hogy mi az őrlési engedélyről tovább beszéljünk.

Az előrehaladt idő nem engedi meg, (*Egy hang: Holnap!*) hogy ezt a kérdést tüzetesebben kifejtsem és hogy mindazokra a kérdésekre kiterjeszkedjem, a melyekre kiterjeszkedni szándékom volt. Én mezőgazdasági szempontból a közös vámterület kérdését eldöntöttnek tekintem. Már most szabadjon röviden az ipari szempontra utalni. Nem tagadom, hogy ha mi az önálló vámterületet fogjuk felállitani és megfelelő vámokkal is fogunk védekezni, ennek természetes következménye lesz, hogy iparunk bizonyos mértékig lendületet fog nyerni. Azonban korántsem abban a mértékben, mint azt az igen t. függetlenségi párt felhozta, hogy mezőgazdasági produkczionk az ország határain belül találhatna elhelyezést. Egy ily fejlődés 50 esztendő mulva be fog következni, de előbb nem.

Kubik Béla: Kishitüek!

Rubinek Gyula: Mit áldozok én fel ezért a reménybeli iparfejlesztésért? Feláldozok egy kész dolgot, a mi már megvan, a mezőgazdaságot. Mert ha iparvámokkal fogunk védekezni Ausztria ellenében, nyersterményeink kivitele fog hanyatlani, s épen azt az érdeket nem fogjuk szolgálni, melyet valamennyien hangsulyozunk, az értékesités előmozditását.

Kubik Béla: Kölcsönbe fog menni!

Rubinek Gyula: Én a készet nem adom oda a reménybeli légvárakért, a meglevő alapot kell fejleszteni, s ha ezt a körülmények megengedik, inkább választom a közös vámterületet, mintsem az önálló vámterületet.

Kubik Béla: De mi nem!

Polczner Jenő: Menjen a Reihsrathba!

Rubinek Gyula: Már most rátérek röviden még arra, a mit ki kell okvetlenül emelnem mai beszédemben, hogy a magyar gazdaközönség, bármennyire is ragaszkodik a közös vámterülethez, bármennyire is akarja a meglevő alapokat konzerválni, először ezt nem teszi minden áron (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*), másodszor az esetben, hogyha Ausztria részéről olyan követelmények állittatnak fel, melyek lehetetlenné teszik a közösség fentartását, akkor a mezőgazdaság nem fog elzárkózni a szükséges áldozatok meghozatalától. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) Nem akarom fejtegetni azokat a kivánalmakat — lesz rá máskor alkalom, — melyeket a mezőgazdaság a közös vámterület fentartásához füz. Nem lehet tagadni azonban, hogy az a bizonytalanság, a mely gazdasági ügyeinkre nehezedik, sokakat eltántoritott már a közösségtől és talán ennek kinyomata az, hogy mezőgazdasági körökből is hangzanak már panaszok az iránt, hogy tűrhetetlen ez a bizonytalanság, hogy ezen bizonytalanságnál sokkal jobb önálló alapon berendezkedni, semhogy összes gazdasági érdekeinket Ausztria érdekeinek ugy szolgáltassuk ki, mint a hogy ma részben kiszolgáltatva vannak. Azonban bármennyire sulyos a helyzet, én a magam részéről mégis bizalmat meritek a mult tapasztalataiból, mert voltunk mi már ilyen sulyos helyzetben és az igen t. kormányelnök ur megtalálta akkor is a kibontakozást. Azt a reményemet fejezem ki, hogy meg fogja találni a jövőben is. És miután látom, hogy a jelenlegi kormánynak megvan a gazdasági kérdések iránt a szükséges gazdasági érzéke, a mi a kormány egész programmjában és munkálkodásában érvényesül is, tekintettel arra, hogy a kormány és az ország olyan viszonyok között van, a melyek közt a kormány a legjobban is szükségeli bizalmunkat és támogatásunkat, a költségvetést megszavazom. (*Élénk tetszés és éljenzés jobbról és a középen. A szónokot számosan üdvözlik.*)

Elnök: T. képviselőház! A tanácskozást most már nem folytatjuk. A legközelebbi ülés holnap délelőtt tiz órakor lesz, a melynek napirendjét a most félbeszakitott vitának folytatása fogja képezni. Az ülést ezzel bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 2 óra 35 perczkor.*)

Digitized by Google

46. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 5-én, szerdán,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés tárgyalása. — Zboray Miklós interpellácziója a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterekhez a Magyar Ipar- és Kereskedelmi Bank ügyében.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalókat Farkas József jegyző ur jegyzi.

Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. február hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a nagybereznai járás állami tanitóinak Rabár Endre képviselő által beadott kérvényét fizetésük rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Egyéb elnöki előterjesztés nincs.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellácziós-könyvbe azonban a következő bejegyzések történtek:

1902. február 5-én. Zboray Miklós az ipari és kereskedelmi bank ügyében a pénzügyminiszter és a kereskedelemügyi miniszter urakhoz. 1902. február 5-én. Nessi Pál az elemi iskolákban a németnyelv mellőzése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Elnök: Az interpellácziók a szokott időben fognak előterjesztetni.

Következik az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Farkas József jegyző: Bakó József!

Bakó József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha egy kisded csepp is képes gyarapitani a beláthatatlan tenger vizét, miért ne járulhatnék én is néhány szóval a beterjesztett költségvetéshez, mint a melyet különböző természetü okok miatt még általánosságban sem fogadhatok el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Politikailag nem viseltethetem bizalommal semmi olyan kormány iránt, a mely a 67-es alapon áll és semmi ilyen kormányra az ország háztartását bizni nem óhajtom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Eltekintve a Magyarország kormányán ülő t. férfiak személyiségétől, a 67-es alapot olyannak tartom, a mely nem alkalmas arra, hogy azon az alapon az ország érdekeit és anyagi követeléseit kellőleg megőrizni, megoltalmazni és érvényesiteni lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Valóságos nagy veszedelme magyar hazánknak a Bécscsel való kiegyezési alap, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ez a tulsulyt Bécsbe helyezi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A hol pedig a tulsuly és ezzel együtt az erő van, ott van a hatalom is, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* természetesen mindig Magyarország rovására. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A hatalomnak tulajdonsága a terjeszkedés. Ausztria folytonosan terjeszkedik a mi rovásunkra, mi pedig mindinkább megyünk alább és alább azon már-már nagyon veszedelmes lejtőn, a mely ránk nézve a kiegyezési alap. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést, mert ezt mindig bizalmi kérdésnek tekintette pártunk. Én pedig nem bizhatom az olyan kor-

Digitized by Google

mányban, mely az ország politikai aspirácziőit és gazdasági szükségleteit semmivel sem elégiti ki. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Különösen a közgazdaság terén, a mi a jelen körülmények között minden más kérdések fellett dominál, olyan háztartást visz ez a kormány az országban, mintha ez az ország nem is nyerstermelő, de gazdag iparos ország lenne, a melynek nagy jövedelemforrások állanak rendelkezésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A 67-es alapon álló kormány sohasem terjeszthet be olyan költségvetést, a melylyel a magyar nemzet megelégedhetnék, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ebben a hazában mindaddig nem lesz boldogság, a mig a teljesen független hazában szabad nem lesz a magyar, mert csak akkor virulhat fel nálunk igazán a népjólét, népjog és igazság. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Oda fog tehát törekedni a függetlenségi és 48-as párt, hogy magyar hazánk teljesen függetlenné legyen, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hazánk minden ügyét teljesen önállóan, legjobb belátása és legjobb érdeke szerint intézhesse el, hogy ne legyen ez a szép Magyarország Ausztriának rabszolgája, ne legyen ez a szép Magyarország az osztrák tartományoknak kiszipolyozott gyarmata. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést, hiszen ez a kormány teljesen ellene van a mi pártunk azon bölcs nézetének, hogy nemzetünknek saját ereje és védő képessége legyen, hogy magyar nyelven vezényeljék az ország hadseregét. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Oda kell tehát munkálkodni, hogy az ország összes katonaságának nyelve, vezénylete, jellege és zászlója magyar legyen, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert csak az az ember képes igazán szeretni hazáját, a ki megszerette a hazának nyelvét és a ki magyarul hallgatja azt a vezényszót, melyre kötelességet teljesiteni kell. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A 48-iki időben örült az a magyar ifju, a ki mint katona hazájának szolgálatába léphetett és ma már a magyar legény vigasztalhatatlanul sir, ha beválik katonának, mert előre fél a sok arczulütéstől, a puska tusának hátába való taszitásától, a mit bizony semmi szin alatt ki nem kerülhet, mig a német vezényszót nagy nehezen el nem sajátitotta. A 48-as időben a magyar édesanya örömtől sugárzó arczczal mondá épkézláb fiának: örvendek, édes fiam, hogy semmi testi hibád nincsen; igy legalább szolgálhatod mint katona hazádat. Ma már annyira gyülöletes lett a német nyelvü katonai élet a magyar nemzet előtt, hogy a magyar édesanya ma is örömtől sugárzó arczczal mondja testi hibában leledző fiának: örvendek, hogy a hátadon és a melleden is pupos vagy, igy legalább nem kell elmenned katonának.

Polczner Jenő: De annál nagyobb hadmentességi dijat kell fizetnie!

Bakó József: Magyar vezényszóval, a magyar szellem ápolásával kellene megkedveltetni a katonákkal a katonai életet, hogy örömmel szolgáljanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést, mert ez a kormány teljesen ellene van azon nemzetboldogitó eszmének is, hogy a katonai szolgálati idő három évről kettőre szállittassék le. Én jól emlékezem, hogy midőn mint egyéves önkéntes szolgáltam a hazát, két hónap alatt teljesen kitanitottak. A többi időben csak gyakoroltuk már azt, a mit e két hónap alatt tanultunk. Nem három, hanem két esztendő untig elegendő arra, hogy a mi katonáink tényleg szolgálatképesek legyenek. Hiszen nem olyan ostoba a magyar legény, hogy három esztendeig kellessék neki a katonai tudományokat tanulni. Mindazok, a kik katonák voltak, tudják, hogy egy esztendő leforgása alatt minden katonának a kis ujjában van minden katonai teendő biztos tudása, a második esztendőben csak gyakorolja azt, a harmadik év pedig teljesen fölösleges és szükségtelen. A harmadik esztendő elengedésével tehát nagymennyiségü pénzösszeget tudnánk megtakaritani a magyar nemzet javára és boldogságára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadhatom el a költségvetést, mert ez a kormány az országnak óriási bevételeiből nem annyira a nemzet javára, mint inkább a nemzet kárára gazdálkodik. Eddig Magyarországon minden esztendőben besoroztak a közös hadseregbe 45 ezer legényt, a honvédséghez 12 ezer legényt. Ez összesen 57 ezer katona minden esztendőben s a kormány mégis csak néhány nappal ezelőtt, óriási szótöbbséggel szavaztatta meg az ujonczjutalékot a nemzetnek nagy bánatára, keserüségére és szomoruságára.

Nessi Pál: Hát az 50 ezer póttartalékos?

Bakó József: Ugy látszik, hogy az 57 ezer katona évenkint nem elég. Még többet vonnak el a nemzet gazdaságától, még többet esketnek fel évenkint a feketesárga zászló hűségére és ezeket németül kommandirozzák a helyett, hogy odahaza maradnának s az ő megtört s munka által meggyötört édesapjuk helyett a földet müvelnék s a család számára a kenyeret, táplálékot és ruházatot megkeresnék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* 57 ezer katona még nem elég. Ennek a szegény nemzetnek, ennek a szegény magyar népnek az adóját szaporitani kell, hisz az a 10 ezer magyar ifju nem él meg a levegőből, annak az eltartása három esztendő alatt annyiba kerül, mint harminczezer ember eltartása egy esztendő alatt. Már pedig, ha egyetlenegy katonára csak 500 koronát számitunk is, még akkor is 15 millió korona többlet-kiadása van ezáltal évenkint az országnak. Azt kérdem én, hogy egyáltalában megbirjuk-e mi ezt? Szükségünk volt-e nekünk erre? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Bizony a szegény népnek teljesen le kell roskadnia a teher alatt; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* teljesen elnyomatik a kormány által, a helyett, hogy arra törekednék a kormány, hogy a katonai szolgálati idő három

Digitized by Google

évről kettőre szállittassék le és a katonaság létszáma apasztassék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést, hiszen ez a kormány teljesen ellene van annak, hogy önálló külügyi képviseletünk legyen, a melyre pedig rendkivül nagy szükségünk van.

Polczner Jenő: Ugy van! Ugy van!

Bakó József: Nem fogadhatom el a költségvetést azért, mert ez a kormány semmit sem tesz a földmivelés föllendítésére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ismerek olyan községeket, a melyeknek földjei kevésbbé jó termők, mindössze csak két-három magot adnak minden aratás alkalmával és azok a földek a kataszteri becslő-biztos által mégis az első osztályba soroztattak és az a szegény nép csak ugy roskadoz a földadó terhe alatt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közvetlenül azon községek szomszédságában pedig uradalmi földek vannak, a melyek ötszörte olyan jó termők, a melyek tiz-tizenkét magot adnak minden aratás alkalmával, azok mégis a harmadik osztályba vannak sorozva és földadójuk holdankint sokkal kevesebb, mint a szegény polgárság adója. Ha valamely község e sérelmes ügyben alázatos kérvényével zörget a magas minisztérium ajtaján, az a kérvény visszavettetik, vagy pedig egyszerüen agyonhallgattatik. Kerületemben van egy község, a mely e sérelmes dologban már évekkel ezelőtt beadta kérvényét és arra mindezideig egyetlenegy betünyi választ sem kapott. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Szép adminisztrácziő!

Bakó József: Nem fogadhatom el a költségvetést, hiszen a mai kormány határozottan ellene van az ipar és kereskedelem fejlődésének, *(Halljuk! Halljuk!)* nem akarja meghonositani az önálló vámterületet *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* pedig tudhatná, hogy csak ezáltal juthatunk azon vámvédelmi és vámpolitikai eszközök birtokába, a melyek mind ez ideig megőrizték és megoltalmazták minden más nemzet anyagi jólétét és boldogságát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadhatom el a költségvetést, hiszen a jelen kormány semmit sem tesz az ipar fellenditésére. Az osztrák iparczikkek kész és kényelmes piaczra találnak nálunk, a mi iparczikkeinket pedig sehol sem lehet áruba bocsátani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadhatom el a költségvetést, mert a mai kormány teljesen ellene van az általános jogegyenlőségnek: hogy legyen mindenki szavazó, a ki vérrel vagy pénzzel adózik, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mi annál inkább el volna érhető, mert Amerika és Olaszország példája után indulva, az állam megkövetelhetné minden egyes szavazójától, hogy az állam nyelvén irni és olvasni tudjon. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azért sem fogadhatom el a költségvetést, mert ez a kormány még semmit sem tett a választókerületek helyesebb beosztására *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vannak olyan választókerületek, a melyekben 6000 választónak, de van olyan is, a hol 200-nak van egy képviselője. Ehhez jön még az a botrány, hogy némely vidékeken és éppen a magyar nyelvü vidékeken 60 korona adó sem ad szavazati jogot, más vidékeken és éppen nem a magyar nyelvü vidékeken 1 korona 60 fillér adót fizető polgár már szavaz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tartsa mindenki szigoru kötelességének oda munkálni, hogy legyen a választókerületeknek igazságosabb beosztása és az adóalapnak igazságosabb megállapitása. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy pedig az u. n. kormánypárti kortesek százezer és kétszázezer koronával zsebükben, az uj választási törvények daczára is, a választást megelőző hetekben az egyes községekben a szavazókat ne vásárolhassák, okvetlenül be kell hozni a községenkinti titkos szavazást, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ezáltal minden ember a saját meggyőződése és lelkiismerete szerint fogja szavazatát gyakorolni. De persze, ennek a mi kormányunk ellensége azért, mert nagyon jól tudja, hogy akkor bizonyára az ellenzék jutna többségre, győzelemre és diadalra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadom el a költségvetést azért sem, mert réges-régen gondoskodni kellett volna a kormánynak arról, hogy Magyarország törvényei közé egy üdvös törvény beiktattassék, a mely a magyar földet tisztes hazafias kezekbe juttatja részint mint tulajdont, részint mint bérletet és a mely törvény a munkásosztály sorsáról is gondoskodnék, a mennyiben számára a munkavállalást megkönnyitené. A kormány mindezekkel a dolgokkal nem gondol, mindössze is a közösügyekkel szeret foglalkozni, pedig én szerintem minden közösügy teljesen eltörlendő. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A közösügyes költségek helyett inkább a szegény munkásosztály, a kisgazdák, kisiparosok és az elaggott 48-as öreg honvédeink segélyezendők. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést azért sem, mert Magyarországnak jóléte és boldogsága sok tekintetben függ attól, hogy az országnak szentesitett törvényei végre vannak-e hajtva? Az 1848. XX. t.-cz. pedig még mindezideig nincsen végrehajtva. Őszintén mondom a t. ház előtt, hogy nem az irigység, hanem a tiszta igazság adja ajkaimra azokat a szavakat, a melyekkel némiképen rajzolni kivánom a t. ház előtt, hogy a különböző egyházak mennyi segélyben részesülnek évenkint az állam részéről. A római katholikus egyház kezén a magyar állam közvagyonából 1.964,034 katasztrális hold földbirtok van. Ha még ehhez hozzászámitjuk a vallásalap vagyonát is, akkor szemünk elé tárul, hogy a magyar katholikus egyház a magyar államnak 500 millió korona értékü közvagyonát haszonélvezi, mintegy 25 millió korona évi jövedelemmel. Ezenkivül még nálunk a római katholikus egyház többféle czim alatt is nyert segélyt és

Digitized by Google

igy el lehet mondani, hogy a magyar állam a római katholikus egyházat évenkint legalább is 30 millió koronával támogatja A görög-katholikus egyház kezén 299.441 katasztrális hold föld van. A görög-keleti egyház évenkint nyer az államtól 4.577.226 koronát, az evangélikus egyház 711.692 koronát, a református egyház pedig 1,665.226 koronát. Hát, kérdezem, t. ház, hol van itt igazság, hol van itt az arány? Miért vagyunk mi protestánsok mostoha gyermekei ennek az államnak? Hiszen a mi anyagi jólétünket is biztositja az 1848 : XX. t.-czikk, csak végre kell hajtani azt a törvényt. Miért hozunk, miért alkotunk itt törvényeket, miért szentesiti azt a koronás király, hogyha mi ezen törvényeket végre nem hajtjuk és meg nem tartjuk? Ha mi, mint törvényhozó testület, megkivánjuk az ország népétől azt, hogy azokat a törvényeket, a melyeket itt az országházban hozunk, szigoruan megtartsa, akkor tartsuk meg mi is azokat. Járjunk a népek előtt jó példával mint népképviselők és foganatositsuk, hajtsuk végre az 1848 : XX. t.-czikket, mert e nélkül, bármennyit munkálkodjunk is édes hazánknak érdekében, nagyon hiányos lesz a mi munkánk és nem fog velünk megelégedni a nemzet, mint olyan törvényhozó testülettel, a mely nem felel meg minden tekintetben az ő kötelezettségének.

Nem fogadhatom el a költségvetést azért sem, mert ez a kormány nemcsak hogy nem jól, de nem is méltányosan gazdálkodik az államnak nagymérvü bevételeivel. Köztünk, azt hiszem, t. képviselő urak, talán mindössze ketten vagy hárman vagyunk, a kik valaha gyermekek tanitásával foglalkoztunk. A ki gyermekek tanitásával életében soha nem foglalkozott, az nem tudhatja azt, hogy a szellemi életnek óriási mezején, a legislegnehezebb munkát a néptanitó végzi. Feladják eléje a hat-hét éves gyermeket, a ki még beszédre sem meri nyitni ajkait és ezen gyermekből kell azután a tanitónak okos, értelmes, tisztességes, jóravaló honpolgárt nevelni.

A tanitó zárt, rekedt levegőjü szobában, iskolatermekben tölti el életének legnagyobb részét, ültetgetve, öntözve, ápolgatva a gyermekek szivében a nemesnek, jónak és hasznosnak magvait, nyesegetve a vadság és az erkölcstelenség hajtásait. A betüknek és számoknak megismertetése, az irás- és olvasásnak elsajátitása a legnehezebb tudomány a világon, mert ez egy általános kulcs a világra szóló nagy térség minden zege-zugának megismerésére. Ezek a szegény, munkás, szorgalmas tanitók, a kik ezt a legnehezebb munkát végzik, naponkint hét-nyolcz órán keresztül, csak 40 évi szolgálat után számithatnak rendes nyugdijra, még pedig abból az összegből, a mit ők a maguk pénzéből és az egyes egyházak szintén a maguk pénzéből raknak össze. Pedig ha egy tanitó lelkiismeretesen teljesiti kötelességét, akkor 10 év leforgása alatt az igaznak és jónak érdekében többet dolgozik, mint bármely más tisztviselő 30 éven át. A 40 éves szolgálati időt, ritka az a tanitó, a ki megéri, mert az óriási nehéz munka időnap előtt elviszi őket a sirba. Miért ne hozzunk mi itt az országgyülésen oly törvényt, a mely szerint ezen munkás, szorgalmas tanitók már harmincz szolgálati év után nyugdijazandók? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen keserves állapot az is, hogy a magyar kormány utasitása folytán az egyes járások főszolgabirái néhány év előtt beutazták az egyes községeket, a hol aztán a kormány parancsa folytán a kántori jövedelmet elválasztották hivatalos uton a tanitói jövedelemtől, hogy a tanitó tisztán az ő tanitói jövedelme után lehessen részese a nyugdijnak. Most már milyen visszás helyzet adhatja elő magát? Ismerek több községet, a hol az igazgató-tanitónak kántori jövedelme 500 k., tanitói jövedelme 600 k., tehát mint igazgató-tanitó, csak a tanitói jövedelem után nyerhetvén nyugdijat, 600 k. fizetés után lesz nyugdijigényes. Ellenben ugyan a mellett az igazgató-tanitó mellett munkálkodik egy osztálytanitó, másodtanitó, a kinek fizetése, tudjuk, hogy 800 koronán alul nem lehet, és minthogy egyuttal nem kántor is, csak tanitó, tehát az osztálytanitó 800 korona után fog nyugdijat kapni és igy nagyobb nyugdijra lesz jogositva, mint az igazgató-tanitó. Engedelmet kérek, ez a józan ésszel, a tiszta logikával nem egyeztethető meg, és csak ugy lehet ezen segiteni, ha visszamegyünk a régi kerékvágásba, a kántori jövedelmet odacsapjuk a tanitói jövedelemhez és az összes jövedelem után részesitjük a tanitót nyugdijban, és pedig ne lehessen néhány évi szolgálatot elbliczelni, hanem azonnal a szolgálatba lépéstől fogva számittassanak a szolgálati évek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadhatom el a költségvetést azért sem, mert hiszen az országgyülés meghozza a törvényeket, a koronás király szentesiti őket, és sok tekintetben éppen a magyar kormány nem tartja meg azokat a törvényeket. Meghozatott és szentesittetett a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény. A törvényt, különösen szegény falusi helyeken, meg is tartják, még pedig oly szigorusággal, hogy, ha a szegény földmivelő ember vasárnapi napon csak kis kocsi takarmányt mer haza vinni barmainak, szigoruan megbüntetik. A kormánynak, az államnak mindenféle hivatalnoka pedig vasárnap reggeltől délig folytonosan dolgozik. Nekem államhivatalnokok mondták már, hogy ők végtelenül nyugodtaknak és boldogoknak éreznék magukat, ha egy héten egyszer legalább szolgálhatnának Istennek, azonban ezt nem tehetik, mert nekik felsőbb hatóságuk parancsa folytán minden vasárnap 9—12 óráig dolgozniok kell.

Ezután még több dolguk lesz, mert hiszen tudjuk, hogy a mult uj esztendő alkalmával 1800 dijnok bocsáttatott el, tekintet nélkül arra, hogy családos emberek voltak-e, 5—6 gyermek-

Digitized by Google

kel birtak-e. Azokkal csak a hazai peregrinusok száma szaporodott.

Nem fogadhatom el a költségvetést azért sem, mert ez a kormány, a helyett, hogy munkát és ezáltal kenyeret adna az ugyis agyonzsarolt népnek, azt a munkát is sokszor kiveszi a kezéből, a melylyel eddig a szegény nép a kenyerét megszerezte. Világos példa erre a balatoni halászatnak a nép kezéből való erőszakos kiragadása. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A magyar nemzet egy része, midőn a Balaton partján letelepedett, ott megelégedetten, nyugodtan és boldogul élt ősfoglalkozásának, a halászatnak. Halászattal kereste kenyerét. Később a földesurak felosztották maguk közt a part és a viz birtokát, de jobbágyaikat még akkor is meghagyták a halászat kenyérkeresetében, mindössze csak azt kötötték ki, hogy a süllő és fogas halból tizedet rakjanak le nagyuri asztalaikra. A 19. század végén azonban nagy fordulat állott be a balatoni halászatban. *(Halljuk! Halljuk!)* A rossz kormányrendszer néhány gazdag kormánypárti képviselő kérésére az egész balatoni halászatot elragadta a szegény nép kezéből és néhány gazdag urból álló részvénytársaságnak adta át a balatoni halászat teljes hatalmát, a kik most gőzhajóval halásznak s emberi erőre nincs szükségük. És igy a Balaton partján egyszerre 2000 szegény halász ejtette ki kezéből a kenyeret és nyert helyette koldusbotot. A balatoni halászat hatalmán lévő nagyurak ugy gondolkoznak: minek tegye el a jövedelmet az a kétezer ember, hogyha abból hasznot huzhatnak ők maguk is? Minek legyen ez a nép kenyere, a miből ők nagyurasan megélhetnek. Vidáman halásznak most már gőzerővel; nincsen részükre két hónapi tilalmi idő, mint volt azelőtt a szegény halásznépnek, a mely idő alatt ha csak egy kisujjam nagyságu halat fogott valamely halász, azonnal bekisérték a vármegye börtönének sötét üregébe. A halászat hatalmán lévő nagy urak borzasztó üzelmeket csinálnak a magyar tenger halállományából. *(Halljuk! Halljuk!)* Van ugyan nekik törvényük, a mely szerint a kifogott süllőnek legalább 35 czentiméteresnek kell lennie, de ha kisebb süllőt fognak, egyszerüen levágják a farkát, hogy az ellenőrző közeg meg ne mérhesse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A balatonparti lakosoknak rothadt, büzös halakat adnak el, 24—30 fillérért kilóját a leghitványabb kecsegének. Itt az ideje most már, hogy a halászati részvénytársaság borzasztó üzemeivel, törvénybe ütköző cselekményeivel és visszaéléseivel komolyan foglalkozzunk. El kell venni a gondját annak a kétezer éhező, nyomorgó halásznak, a kiknek öt-hat tagból álló családja napokon keresztül nem ehet betevő falat keryeret és a tél hidege ellen nincs hol melengesse fázó tagjait, mert egész esztendőn keresztül nem volt semmi keresete. Néhány nagyuri embernek kényelme folytán kétezer ember van kitéve az éhenhalásnak, vagy a magyar hazából való kivándorlásnak. *(Igaz! Ugy van! szélsőbaloldalon.)* Ismerjük tehát szigoru kötelességünknek, hogy azon szegény népen segitsünk. Lelketlen embernek kell mindazt tartanom, a ki a szegény nép sorsán enyhiteni nem akar. Azért küldtek fel bennünket népképviselőknek, hogy a sulyos, nyomasztó, aggasztó helyzeten segitsünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincsen a balatonparti népnek, a mely halász volt ezelőtt, betevő falat kenyere. Sokszor utolsó kosárka lisztjét, utolsó véka gabonájukat eladják, mert adójuk minden esztendőben szaporodik, a melyet rendkivül irgalmatlanul besrófol rajtuk a végrehajtó. Hiába mondja sirva, keseregve, hogy nem kereshetett semmit, azért a végrehajtó a liczitálást a felsőbb hatalom parancsára megtartani köteles. Ma már csak bánatot, keserüséget találunk a Balaton partján, hol azok a régi halászok, ha lemennek a Balaton partjára, reá néznek a tónak tükrére, és ilyen szavakban öntik ki keservüket:

Elragadta már a kormány a Balatont tőlem,
Éjjel-nappal azon sirok, hogy mi lesz belőlem.
Kérdezgetem a kormánytól: hol lesz kenyér están,
De a kormány csak azt mondja:
Kétezeren éhen halva,
Nem nagy baj lesz ez tán!

Pedig ez bizony nagy baj lesz és ezen segiteni kötelesség volna. Miután azonban az eddigiekből elég világos dolog, hogy a mai kormány az államnak rengeteg nagy összegü bevételéből sem tud gazdálkodni a magyar nemzet javára és boldogitására, mert a helyett, hogy anyagilag előremenne, folytonosan szegényedik, ennélfogva a most beterjesztett költségvetést, és általában ennek a kormánynak költségvetését mindaddig el nem fogadhatom, a mig Ausztria végkép el nem pusztul a mi napunkról, a miként elpusztult Jeruzsálem. *(Helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Hollaky Imre!

Hollaky Imre: T. ház! A nagy beteghez több speczialista orvost hivtak. Az egyik tapasztalta, hogy a betegnek szivszurása van, a másik konstatálta, hogy a látása zavartatott meg; fejfájás, gyomorfájás, minden néven nevezendő speciális betegség támadta meg szegényt és mindegyik orvos a saját speciális orvos-szerével akarta meggyógyitani. A beteg nyugodtan meghallgatta, meg is fizette tanácsukat, mondván: ha minden egyes specziálistának a tanácsát követném, meg vagyok győződve, hogy az egész szervezetem tönkremenne, hanem a ti tanácsaitokból fogom elkésziteni azt az orvosszert, a melylyel Isten segedelmével ujból egészséges lehetek.

Ehhez a beteghez hasonlit a mi kedves hazánk is. Különféle betegségei vannak és az orvosok egyenkint jelennek meg. Merkantilisták, agráriusok, liberálisok, demokraták, néppártiak, különféle nemzetiségek, pártonkivüliek.

Digitized by Google

Endrey Gyula: Ó- és uj-liberálisok!

Hollaky Imre: Azok is, t. képviselő ur! Én ebben a tekintetben a legkulánsabb vagyok. Örömmel és hálával fogadom, ha eszmémet szives lesz minél érthetőbbé tenni. Mindannyian specziálisták vagyunk, hála Istennek! *(Derültség. Egy hang a szélsőbaloldalon: Kontárok!)* Azok is, de mindannyian meg akarjuk ezt a beteg hazát gyógyitani. Örvendhetünk, hogy mindannyian egyetértünk abban, hogy komoly a baj és ezt meg kell gyógyitani. Ha meghalljuk mindegyikünktől, kinek mi fáj, kinek mi a véleménye, kinek mi a gyógyszere, ebből a konzekvenciát az ország és az országnak kormánya levonhatja, a helyes diagnózist megállapithatja és az országnak egészségét, az egészséges vérkeringést helyreállithatja.

Buzáth Ferencz: Mondjon le!

Hollaky Imre: Én is azt mondanám, hogy mondjon le, ha t. Buzáth barátom mint specziálista meg tudna engem győzni arról, hogy az ő tanácsa feltétlenül a legjobb és az az egész hazára nézve a legüdvösebb. *(Tetszés a jobboldalon.)* És én feltételezem a kormány tagjairól, hogy ha ők erről meggyőződnének, ők is nagyon szivesen lemondanának. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj és ellenmondások a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Én mindenkit a saját magam álláspontjából, a saját magam meggyőződése szerint itélek meg és nem másképen. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek között az itt felsorolt betegségek között igen nevezetes momentumot képez a nemzetiségi kérdés. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nagyon örvendettem, hogy ez a kérdés napirendre került a jelen általános költségvetési vita alkalmával azért, mivel én rendkivüli nagy sulyt tulajdonitok ennek és azt hiszem, hogy, ha mi a nemzeti kérdést meg fogjuk tudni oldani, akkor a nagy problémának legnagyobb részét sikerült megoldanunk. Én, t. képviselőház, és őseim is abban az Istentől kedvező helyzetben voltunk, hogy nemzetiségi viszályoktól dult vidéken laktunk, türtünk és szenvedtünk. Én a régi Zaránd megyének ivadéka vagyok. Az a Zaránd megye, a melyet Szent István királyunk alkotott meg hosszu évek során, most eltünt Magyarország térképéről. Ennek nagy oka az ugynevezett nemzetiségi kérdés volt. Ha engem már a mult emlékei, a mult gyökerei oda csatoltak, nem lehetett tőlem rossz néven venni, ha sokat gondolkoztam a felett, vajjon az, a mi annak a hires és nagy megyének, a mely Arad, Békés és Csanád megyét egyidőben magában foglalta, elvesztét okozta, vajjon az a veszedelem nem okozhatja-e saját hazámnak is vesztét? Én nemcsak gondolkoztam ezen, hanem mondhatom, szivem mélyével, szivem minden dobbanásával foglalkoztam ezzel, mert tudom, mit tesz az magyarnak lenni. Mert mi végigszenvedtük nem azt a dicsőséges harczot, a melyet azok a magyarok, a kik a csatatéren vérezhettek és harczolhattak a magyar hazáért, hanem mi végigharczoltuk és végigharczoljuk ugy ezt a harczot, hogy szivünknek minden dobbanásával, minden csöpp vérünkkel azt akarjuk, hogy a kiket mi testvéreinkké tettünk, a kiket felemeltünk oda, ahol a magyar szent korona tagjai együtt vannak, akiket magunkhoz méltókká, testvéreinkké, magunkkal egyenlőkké emeltünk, hogy azoknak jólétét, azoknak szeretetét, azoknak barátságát is megszerezzük a magunk részére. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezer esztendőn keresztül nagyon nagy érdem volt ezt a hazát annyi nehéz viszonyok között megtartani. Én azt hiszem, hogy ezt az 1000 éves multat egy lépéssel előre menve, meg kell toldani azzal, hogy testvéreinket, a kik velünk egy országban laknak egy évezred óta, a kik velünk a rosszban egyformán szenvedtek, hogy azokat meghóditva, magunkhoz csatolva, ennek az országnak a fennállását további ezer esztendőre biztositsuk. *(Helyeslések.)*

Emlékszem azokra az időkre, amikor elkezdődött az u. n. alkotmányosdi játék: az 1861. utáni időszakra, az u. n. Schmerling-féle időszakra, vagy provizóriumra. Emlékszem nagyon jól a szebeni országgyülésre is és azokra a beszédekre, a melyeket akkor tartottak; emlékszem azokra a beszédekre, a melyeket a Deák-párt idejében a nemzetiségi kérdés meghozatala alkalmával tartottak, és amikor azokra visszaemlékszem — nem bókot akarok mondani — hanem őszintén örvendek annak a hangnak, a melyet a szász testvéreink, tót és román testvéreink részéről hallottam *(Felkiáltás a néppárton: Minek örül!)* Mindjárt megmondom és reflektálok reá; azért, mert a 35—36 esztendővel ezelőtt elhangzott beszédek és a mostani beszédek között óriási a különbség; olyan óriási a közeledés, hogy ez engem valósággal örömmel tölt el és éleszti bennem azt a reményt, hogy egyszer valahára meg fogjuk egymást érteni. *(Helyeslések.)*

Kubik Béla: Nem volt őszinte!

Hollaky Imre: Ha az, a mit 1864-ben beszéltek, őszinte volt, ha őszinte volt az, a mit 1867 után beszéltek, pedig őszinte volt mindaz, a mit akkor beszéltek, akkor miért ne vegyem én őszintének azt, a mit most beszéltek? *(Helyeslések.)* Mert ha kezdettől őszintének vettem azokat a nyilatkozatokat akkor, a mikor azok reám nézve kedvezőtlenek voltak, kettős kötelességem őszintén venni azokat most, a mikor azt látom belőlük, hogy a szólók hozzám közeledni és velem kibékülni akarnak. *(Helyeslések.)*

Minden dolognak kétféle oldala van, t. ház, és igy ne vegye tőlem rossz néven a képviselőház és a különböző pártok, hogyha én ismét az érmet saját egyszerü tapasztalásom szerint igyekezem megvilágitani. *(Halljuk! Halljuk!)* Nemcsak a nemzetiségek voltak bizonyos tekintetben okai annak, hogy velünk szemben olyan ellenséges álláspontot foglaltak el az országban a közel mult időben is. Megvolt a hiba talán némileg bennünk is. Nem akarok messze vissza-

Digitized by Google

menni, hanem csak tiz esztendőnek az eredményét leszek bátor felemliteni és minden kommentár nélkül előadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak emlékezni, hogy 1893-ban a hadgyakorlatok alkalmával ő Felsége Boross-Sebesen és Kőszegen küldöttségeket fogadott és azok üdvözletére válaszolt. 1893-ban történt az, hogy a nemzetiségi indulatok fel lévén zavarva, kihágások történtek ebben az országban, hogy a többi között beverték Pável püspöknek ablakát és Rácznak, a román comiteé elnökének is. Hát, hogy valakinek az ablakát beverik, az nálunk talán nem uj dolog; *(Derültség.)* megtörtént ez ebben az országban gyakran azelőtt is. Beverték már az ablakát püspöknek, ügyvédnek, sőt beverték a tábla elnökének is. Ez egyáltalában nem olyan rettenetes dolog, a mely ő Felsége szájában a megrovásra kellő alapul szolgálhatott volna. És ő Felsége abban az időben Boros-Sebesen, azon a Boros-Sebesen, a honnan egy pár kilométernyire már kezdődött az a hires régi Zaránd megye, Abrudbánya, Magyar-Igen és az a vidék, a mely olyan szomoru emlékü, ebben az időben ő Felsége azon küldöttségnek, a melyet Pável püspök vezetett, a következő választ adta *(olvassa)*: »Mert a mint egyrészt üres jelszavak hangoztatása, tulzott sovinizmus és kárhozatos utczai kihágások távol állanak az igaz hazafiságtól, ugy másrészt hazafias kötelesség és az összes honpolgárok valódi érdeke követeli, hogy a békés egyetértés a nemzetiségek között, valamint az ország alkotmányának és törvényeinek tiszteletben tartása, mindenütt és különösen a vidéken gondosan ápoltassék és biztositassék.«

Én a legmagasabb szavakat kritizálni nem vagyok hivatva, azt nem is tenném a világért sem, hanem ebből a válaszból kimaradt valami, a mit azon a vidéken okvetlenül el kellett volna mondani, mert azon a vidéken az emberek másképen nevelkedtek, más irányt kaptak, a politikai szavakat másképen értik, mint Magyarországnak belsejében, a magyarság zömében. Nem volt elég ebben a szövegben azt mondani: »hogy a nemzetiségek között békés egyetértés legyen«, hanem ki kellett volna fejteni azt, hogy a magyarok között és a nemzetiségek között is legyen meg ez a békés egyetértés. Megmondom, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért, mert abban az időben a magyar alkotmánynak alásására irányoztatván az igyekezet, az agitáczió, a magyar királyt az osztrák császárral állitani szembe és az osztrák császárral akarták a magyar király nimbuszát lerombolni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez tény. Már most természetesen meglett ennek a konzekvencziája is. Mikor a királyi válasz megadatott, ugyanakkor, 1893-ban Nagyszebenben egy-egy ülés tartatott és a román egyetemi ifjak küldöttségileg elvitték Predeálba a román hölgyek ajándékát Urechia Vazul szenátornak és azt az ajándékot egy beszéd kiséretében nyujtották át neki. Erre Urechia szenátor következőkép válaszolt *(olvassa)*: »Önök között vannak, uraim, bizonyosan öngyilkosjelöltek is, a kik megunták az életüket. Ha e gondolat önök közül valakiben megérlelődik, azt ugy hajtsák végre, hogy nagy nemzeti ügyünknek haszna legyen belőle. Egy dinamit-patron, eldobva a budapesti parlament előtt, nemcsak az öngyilkos életét oltja ki, hanem levegőbe röpiti azt a házat is, a hol a nemzetiségek ellen törvényeket alkotnak«. *(Mozgás.)* Ez a férfiu most nemrég meghalt, és örömmel konstatálhatom azt is, hogy ő, a ki ilyen elkeseredett indulattal volt ellenünk eltelve, jobban informálódva, bizonyos tekintetben egészen barátságos érzelmeket mutatott irántunk élete vége felé.

Már most, 1893-ban, akkor, a mikor ez az agitáczió a magyar nemzet és a magyar faj ellen megindult a külföldön is, emlékezhetünk arra, hogy házunk t. elnöke, gr. Apponyi Albert és Pázmándy Dénes az interparlamentáris konferenczián ezt a mozgalmat, ezt az agitációt ellensulyozták. És én nem tehetek róla, engem a mai napig is örömmel és büszkeséggel tölt el az, hogy a magyar nemzetet ilyen ember képviselte és a magyar névnek és a magyar nimbusznak ilyen dicsőséget szerzett. *(Éljenzés.)* Ennek az agitációnak köszönhetjük azt, hogy Urechia ellentétes agitációjával teljességgel semmi néven nevezendő eredményt elérni nem tudott. Ez mindnyájunk előtt ismeretes. Azonban az akkori magyar kormány, a mely ezeket az állapotokat és dolgokat bizonyos pártszempontból, taktikai szempontból türte, elkezdte az aprólékos üldözéseket és elkezdte azt a módszert követni, hogy mártirokat csinált. Sőt ezt a politikát tetézte azzal, hogy az általános választásoknál Pázmándyt a parlamentből kibuktatta és gróf Apponyi Albertet is minden eszközzel kibuktatni akarta. Azok az emberek tehát ott távol a világtól, a kik velünk nincsenek gondolatszövetségben és közösségben, ezt a dolgot másképen magyarázták, mint a hogy magyarázzuk mi. Azok abból más konzekvenciát vontak le, mint a melyeket mi levontunk. Azok azt mondták, hogy ime, a magyar kormány az, a mely nem akarja a magyarok előmenetelét, mert neki Bécsből ez meg van tiltva. És ezt a nótát variálták, hegedülték különféle hangnemben, különféle ujságokban.

Már most, kérem, én, a mint a német szokta mondani, Schvamm drüber, most megyek egy lépéssel tovább. *(Halljuk! Halljuk!)* A mit a régi időben hallani nem lehetett, azt meghallottuk most, testvéreink nyilatkoztak, közeledtek hozzánk, szeretetet mutattak és azt a szeretetet kötelességünk nekünk hasonló szeretettel és közeledéssel viszonozni. *(Helyeslés a nemzetiségeknél.)* Ezt a hasonló szeretetet hasonló szivességgel annál inkább kötelességünk viszonozni, mert a mióta a jelenlegi kormányelnök foglalja el a miniszterelnöki széket, azóta hallottam egy olyan nyilat-

Digitized by Google

kozatot, a melyet én várva vártam és lesve lestem évtizedeken keresztül. Ő Felsége mondotta a magyar tanitók küldöttségének: Igyekezzenek jó magyar hazafiakat nevelni! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez kötelesség!)* Elismerem, hogy kötelesség, de eddigelé nem mondatott. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Magyar király nem mondhat mást!)* Megengedem, de eddigelé nem mondatott. Hiszen az ember sokszor azt, a mi kötelessége, nem teljesiti; mi magunk is gyakran vagyunk olyan helyzetben; a kötelesség parancsolná, hogy itt legyünk az ülés kezdetén pontosan tiz órakor, de a restség nem hoz bennünket ide. *(Derültség.)* Ez pedig valamivel könnyebben teljesithető kötelesség, mint az a kötelesség, a melyet egy uralkodó vagy egy miniszter köteles teljesiteni.

Polczner Jenő: Kötelesség: kötelesség! *(Zaj. Halljuk!)*

Hollaky Imre: És már most, ugy hiszem, ezen nyilatkozat hatása alatt indult meg nemzetiségi képviselőtársaim megnyilatkozása és reménylem, hogy kölcsönös közeledésünk mind tovább haladván, a teljes egyetértést és békét helyre fogja állitani. Mert, uraim, *(a nemzetiségi képviselők felé fordulva.)* tekintsünk mi el attól, hogy mi más nyelvet, nem egy anyanyelvet beszélünk. Legyünk mi most országunknak kötelességtudó bajvivói. Eszembe jut, hogy a mikor a spanyolok Amerikát elfoglalták, az indusokat tüzes rostélyokra helyezték és pörkölték lassu tüzön. Az egyik indus jajszóra fakadt és akkor az ő inkája — ha jól emlékszem, Montezuma, a többi nevekre már nem emlékszem, — régen tanultam — azt mondta neki, hogy: »Hát én rózsaágyon nyugszom-e?« És megvan ennek az oka. Önök, uraim, azt mondják, hogy tarthatatlanok a közállapotok és közviszonyok és ezt annak tulajdonitják, hogy nemzetiségi vidéken laknak és nemzetiséghez tartoznak. Azonban mi azt mondjuk: Vajjon a magyar népnek a sora rózsaágy-e? Mi azon nyugszunk? Nem látjuk-e, hogy felállanak és elvonulnak a szemeink előtt mind a kisbirtokos, a paraszt, a munkás, az erdei munkás, gyármunkás, a középbirtokos, a kereskedő, a kisiparos, középiparos, nagyiparos, mindegyik elvonul szemeink előtt, mindegyik jajgat, egyik sem pihen rózsaágyon. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi feladatunk most az, hogy arról a rostélyról, a hol minket eddig szépen lassan pörköltek, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ausztriában!)* felkeljünk és ha egyszer talpra állottunk, azt a tüzet, a mely azon a rostélyon minket pörkölt, s a mely a mi szerencsétlenségünket és nyomoruságunkat okozta, nem eloltani, hanem a saját czéljainkra, a saját tüzhelyünk felmelegitésére forditani. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bécsi szeletet csinálni!)* Lehet; én puliszkához szoktam, *(Derültség.)* olyan vidékről való vagyok, de megeszem a bécsi szeletet is. *(Derültség.)* Hogy pedig megtehessük ezt a dolgot, hogy magunkat ugyszólva emanczipáljuk, arra nézve nekünk igen magas és szent példánk van: a magyar szent korona. Ezt a szent koronát, a mint tudjuk, két koronából ragasztották össze: az egyik Rómából, a másik Konstantinápolyból eredt. Ebben tehát kelet és nyugot egyesült. Ezt vagyunk kötelesek mi is tenni és erőinket egyesiteni. Mert a mint az a szőlőtőke, melyet Olaszországnak nem tudom melyik vidékéből idehoztak, Tokajban tokaji, Ménesben ménesi bort terem, ugy azok az emberek, kik a világnak különböző tájékairól ide vándoroltak, kötelesek az itteni viszonyokhoz alkalmazkodni. Hiszen az ember is, éppen ugy, mint a növény, alá van vetve a klimának és talajnak, annak mintegy növedékét képezi. Nekünk tehát kötelességünk azokat a jó tulajdonságokat, melyeket keletről és nyugatról itt konczentráltunk, összeolvasztani, egygyé fejleszteni, nem pedig egyiket a másikkal megsemmisiteni. *(Általános helyeslés.)* Uraim, nekünk nem szabad arra törekednünk, hogy abból az arabs lóból meklenburgit csináljunk. *(Derültség.)* Akárhogy neveljük azt az arabs lovat, abból meklenburgi nem lesz soha.

A természet törvényei a politikai és közgazdasági élet terén is igazaknak bizonyulnak. Azt azonban nem tagadhatjuk, hogy e klima alatt és ezen a talajon mindnyájan bizonyos mértékig átalakulunk. Nem akarom a mi jó tulajdonságainkat kiemelni, csak felemlitem közös virtusainkat. Kérdem, mi különbség van ebben a tekintetben a magyarok és az összes nemzetiségek között? Mind szeretünk mulatni, keveset dolgozni és könnyen élni. *(Ugy van! Ugy van! a középen. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Ezek a mi közös hibáink. Ezeket én tapasztaltam, ezeket láttam és csak az igazságot védelmezem. A mikor ilyen közös egyesitő jeles tulajdonságaink vannak, miért nem egyesülhetnénk a nemes tulajdonságokban és miért nem emelhetnők egymást ugy, hogy egymást megismerve, megbecsülve később a közgazdasági kérdések nehéz problémáit megoldhassuk. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ezeket a problémákat csak ugy tudjuk megoldani, ha megszünik közöttünk minden különbség, minden vallásfelekezeti és nemzetiségi kérdés. Itt csak emberek vannak és mindegyiknek minden tehetségét oda kell adnia. hogy ennek a hazának dicsőségét, javát és boldogságát előmozditsa. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Mondhatnék még többet is, uraim, de ezuttal elégnek tartom az elmondottakat. Maradjon máskorra is. *(Derültség.)*

Farkas József jegyző: Gróf Wilczek Frigyes! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Gr. Wilczek Frigyes: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn az 1902. évi állami költségvetés tárgyalásakor szót kérek, nem tartom ugyan szükségesnek nézeteim elmondására vonatkozó szándékomat külön megindokolni, de mégis legyen szabad ez alkalommal itt megem-

Digitized by Google

litenem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy miután azon párt, a melyhez tartozni szerencsém van, a képviselőház albizottságaiban csak egy-egy tagsági helylyel van képviselve és igy a törvényjavaslatok előkészitésében . . . *(Mozgás és zaj.)*

Rakovszky István: Halljuk! Halljuk!

Gr. Wilczek Frigyes: . . . kellő módon részt nem vehet, különösen azért, mert az az egy bizottsági tag, a ki a pártot valamely bizottságban képviseli, a dolgok természetes rendje következtében bizony akárhányszor akadályozva van a bizottság ülésein való megjelenésben *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*, ennélfogva mi kénytelenek vagyunk itt a ház plenuma előtt kivenni részünket azon munkából, a mely a törvényjavaslatok előkészitése és megvitatása körül minden egyes képviselőnek kötelességében áll. *(Helyeslés a néppárton.)*

A jelenleg szóban forgó kérdés elbirálásánál fontos és nagy szerepet játszik a kormány iránti bizalom kérdése, és lehetetlen, hogy ez a költségvetésnek meg vagy meg nem szavazásával kapcsolatba ne hozassék. A mult alkalommal egyik törvényjavaslat tárgyalásakor az igen t. miniszterelnök ur szemünkre vetette azt, hogy mi azon javaslat megitélésébe a bizalom kérdését vegyitettük. Ha ennek itt ezen kérdésnél van is helye, engedje meg a t. miniszterelnök ur, de engem azon bizonyos törvényjavaslatnál, a mely ellen nekem is szerencsém volt felszólalni, tisztán tárgyi okok vezettek álláspontom elfoglalására. A t. miniszterelnök ur akkor csodálkozását fejezte ki azon, hogy mi olyan nagy municzipalisták vagyunk, és azon a nézeten volt, hogy előbb nem voltunk azok. Ez a dolog nem tartozván szorosan véve ide, nem akarok most ezen nézet czáfolatába bocsátkozni, sőt még azt sem akarom megemliteni, hogy a pártnak kibocsátott hivatalos programmjában, tehát jóval előbb, mint ez a törvényjavaslat benyujtatott, a megyei önkormányzat fentartása benfoglaltatott. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Csak azt az egyet emlitem, hogy pártunk általánosságban véve konzervativ irányzatu lévén, csak természetes, hogy régi intézményeink fentartásáért küzd. *(Helyeslés a néppárton.)* Én ugyan egy konzervativ pártnak főismérvét nem abban látom, hogy elvből minden létező állapot, intézmény és formaság fentartását követelje, hanem abban, hogy az ország nemzeti jellegének fővonásait igyekezzék fentartani. *(Helyeslés a néppárton.)*

A mint az imént ülésezett katholikus autonomiai kongresszusón az egyik szónok, nézetem szerint igen helyesen és igen szépen, ugy definiálta az ottani két különböző párt álláspontja közti különbséget, hogy az egyik párt, az t. i., a mely a 27-es bizottság álláspontjára helyezkedett, főczélnak magát az autonomiát tartja, mig a másik párt, a mely 27-es bizottság elaborátumával szemben az ellenzéket képviselte, az önkormányzati szervezetet főleg eszköznek tekinti a főczélok, t. i. kiváltképen a katholikus alapok és a katholikus iskolák feletti rendelkezés jogának elnyerésére: *(Helyeslés a néppárton.)* ugy én is a formaságokban nyilvánuló régi intézményeink fentartását főleg eszköznek tekintem arra, hogy nemzeti jellegünket, a nemzeti géniuszt fentarthassuk. *(Helyeslés a néppárton.)* Ezen nemzeti géniusz fentartása nézetem szerint igazán képezhetné tárgyát egy oly nemzeti ideának, a minek hiányát a multkor a tuloldalról felszólalt egyik t. képviselőtársam olyan nagyon fájlalta. Ugyanazon képviselőtársam elvi okoktól eltekintve azért nem helyezkedhetik a mi álláspontunkra, mert nézete szerint mi egyedül az egyházpolitikai törvények reviziójától várjuk közgazdasági helyzetünk javulását. *(Derültség.)*

Engedelmet kérek, de ilyen nyilatkozatot ő egyikünktől sem hallott. Hanem arra az érvre vonatkozólag, a mivel az igen t. képviselőtársam a nekünk imputált nézetet ledönteni akarta, hogy t. i., a mint ő mondotta, hiszen közgazdasági állapotunk hanyatlása sokkal régebb keletü, mint az egyházpolitikai törvények, legyen szabad nekem csak annyit megjegyeznem, hogy feltétlenül igazsága van, viszont azonban mai, általánosan sanyarunak elismert közgazdasági helyzetünk, sőt ennek okai sem nyulnak annyi időre vissza, mint az egyházpolitikai törvények előzményei. Mert ezen előzmények, — értve ez alatt az államhatalomnak azon törekvését, a melylyel eddig kizárólag az egyház által gyakorolt egyes jogokat és használt egyes közjogi funkcziókat magához akart váltani, — visszanyulnak a 18. századba. És igen t. képviselőtársam biztosan nagyon jól fogja tudni, hogy már nálunk Magyarországon az 1832-iki országgyülésen egy egész párt volt, a mely az egyházpolitikai törvények behozatalát követelte és sürgette, még pedig ugyszólván pontról-pontra, szóról-szóra azon formában, a mint ezek a törvények 60 év mulva tényleg behozattak. Hogyha mi nem is egyedül a reviziótól várjuk a közgazdasági helyzet javulását, — egyben igen t. képviselőtársamrak tökéletes igazsága volt, abban t. i., hogy általánosan sanyarunak elismert mai közgazdasági helyzetünket ugyanazon rendszernek, ugyanazon iránynak rójuk fel hibájául, mely az egyházpolitikai törvényeket behozta. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Mert ha nem akarom is felhozni azon már-már közhelylyé válandó mondást, hogy azon irányzat, a liberalizmus már 35 éve kormányon van és igy közállapotaink fejlődéséért első sorban ő felelős, azt hiszem, hogy a tuloldalról sem igen fogja senki sem tagadni, hogy a liberalizmus által inaugurált kizárólagos és azért kiméletlen gazdasági verseny volt az, a mely a gyengébb elemet az erősebb által kiszoritotta, illetőleg annak kiszoritását lehetővé tette. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Éppen a liberalizmus által behozott feltétlen gazdasági szabadság eredményezte a hitelnek tulságos és egyszerre való igénybe-

Digitized by Google

vételét, a mi viszont az uzsorával együtt az általános eladósodáshoz vezetett. És végre a liberalizmussal együtt fellépett tulságos és sokszor irreális alapitások eredményezték viszont a maguk részéről a sok bukást és válságot, a gyenge elemeknek az erősebb által való elnyomatása tette nálunk tönkre a kisipart, az általános eladósodás pedig tönkre tette a kis- és középbirtokos osztályt és a sok bukás és válság akadályozta meg a tőkeképződést. *(Ugy van! a néppárton.)* Ezen három tényező pedig nézetem szerint nagyon is sok befolyással volt gazdasági életünk sanyaru voltára, talán épp annyival, mint a sokszor mentségül felhozott konjunkturák.

Eltekintve azonban egészen a bizalom kérdésétől, legyen szabad egészen rövid terjedelemben nézeteimet és a szavazatom leadásának indokául szolgáló tárgyi okokat is felhoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Nézetem szerint az állami költségvetés nem egyedül arra való, hogy az állam bevételeit és kiadásait számszerüleg feltüntesse, nemcsak arra való, hogy alapul szolgáljon az ügyek további vezetésére a kormánynak adandó felhatalmazásnál, hanem kell, hogy egész képét magában foglalja a kormány és az országgyülés azon működésének, a melylyel a közjólétet emelni és az állami célokat mindinkább megközeliteni akarja. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Nem egyedüli czélja a költségvetésnek, hogy egy évre ismét megnyugtassa az állam pénzügyi helyzete iránti aggódókat; hanem kell, hogy az általános közgazdasági politika irányitása által befolyást gyakoroljon a jövőnek boldogulására. Az állam gazdasági tekintetben való fejlődése sok tekintetben hasonlit az embernek mint individuumnak művelődési történetéhez. Az ősember is addig, a mig a természet kincsei egész halmazukban, egész terjedelmükben állottak rendelkezésére, szabadon, a holnappal nem törődve fogyasztotta azokat. Csak később, midőn ezen természeti erők ritkulni, embertársai pedig szaporodni kezdtek, akkor volt kénytelen a ma és a holnap kenyerét keresve, eszének találmányaival helyettesiteni a természeti erőket, mig végre azon álláspontra jutott, hogy a mai napság már fukar természet világrendjétől minden egyes szükséglete tárgyát magának kierőszakolni volt kénytelen.

Igy az állam is, már azon időben, midőn a saját gépezetének fentartására anyagi eszközökre volt szüksége és az állam a saját gazdasági tevékenységéből nem szerezhette meg azokat, midőn eljutott már a közteherviselés korszakához, eleinte valódi rablógazdaságot folytatott jövedelmeivel, nem mérlegelve az időknek váltakozó hatását, ott vette azokat, a hol legközelebb találta; egyedüli czélja az volt, hogy a saját szükségleteihez képest minél többet és minél kényelmesebben vegyen be, és csak évszázadok multán jutott az államhatalom arra a tudatra, hogy a hol aratni akarunk, ott vetni is kell, évekkel előre kell gondoskodni arról, hogy legyen majdan honnan szedni a gyümölcsöt. Csakhogy mig ma a magángazdálkodás minden terén, a földmivelésben, az iparban és a kereskedelemben éppugy, mint a szellemi termelés terén a legnagyobb intenzivitás lépett életbe: addig az állam pénzügyi politikája mai napig is extenziv irányzatot követ. A gazdasági élet minden egyes ágát, a közjólétet már a saját financziális szempontjából is emelni, ezen az álláspontón van ma az állam. De nincs azon az álláspontón, hogy mérlegelje az egyes adónemek, jövedelmi források hatását, a népnek nemcsak anyagi, hanem szellemi életét is; a legnagyobb fiskalitás jellemzi egész pénzügyi politikáját. Erre nézve csak egy pár adatot hozok fel. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)*

A pálinkának népet és nemzetet irtó hatásáról kötetek vannak összeirva; nap-nap után emelik fel egyesek és társulatok szavukat a pálinka iszonyu pusztitása ellen, a jövőnek még iszonyubb képét tárva elő, és az állam mégis pénzügyi szempontból maga segiti elő a pálinkaivás terjedését. *(Ugy van! Igaz! a néppárton.)* A szerencsejáték erkölcsellenes volta daczára az állam maga üzi azt, a mit másoknál tilt és büntet. *(Ugy van! Ugy van! Felkiáltások a néppárton: Osztálysorsjáték!)* Általánosan el van ismerve adórendszerünk bonyolódottsága, zaklató volta a közönségre, sok tekintetben igazságtalan és méltánytalan volta, a kezelésnek drágasága a legfőbb hatóságok előtt is ismeretes és mégis az annyira követelt adóreform még mindig várat magára; pedig jól tudjuk, hogy nem a jóakarat, nem a buzgóság hiánya az, a mi azt késlelteti, — és ezt akartam kihozni — hanem ismét a fiskalitás szempontja az, a mely, nehogy az állam jövedelme az átmeneti években valamivel kevesebb legyen, nem akar tudni semmit a károsnak ismert adórendszer megváltoztatásáról. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

T. ház! Erről az oldalról már több izben, ebben az évben is hangoztatva lett foglalatja amaz elveknek, a melyek mellett adórendszerünket megjavitani és közgazdasági viszonyainkat jobbitani lehetne. Annyiszor hangoztatták azonban ezeket az elveket, hogy ismétlésükkel nem akarom a t. háznak amugy is igénybe vett idejét eltölteni. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* De egyre kiterjeszkedem, arra ugyanis, hogy miután az általam imént emlitett elvek egyike benfoglaltatik egy határozati javaslatban, a melyet t. képviselőtársam és barátom, Buzáth Ferencz nyujtott be, ehhez a határozati javaslathoz hozzájárulok, ahhoz a határozati javaslathoz ugyanis, a mely a kormányt utasitani szándékolja, hogy a földadó leszállitása tekintetében az országgyüléshez mielőbb törvényjavaslatot nyujtson be. *(Helyeslés a néppárton.)* Megjegyzem, hogy ez csak egyike ama szempontoknak, a melyek által mi a helyzet javitását reméljük.

Az 1902-iki állami költségvetést pedig az általános tárgyalás alapjául nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Haydin Imre!

Haydin Imre: T. ház! *(Mozgás a néppárton. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középen.)* Azt tartom,hogy a költségvetésnek általános tárgyalása a pártok vezető elméinek mérkőzése legyen. Ha mégis e véleményem daczára gyenge szavamat ezek tusájába elegyitem, ne tessék ezt szerénytelenségnek venni, hanem kizárólag azon lelki és érzelmi vágynak, hogy mint felvidéki képviselő válaszoljak Veszelovszky t. képviselőtársam tegnapelőtti beszédére és választ adjak azokra, a miket tegnapelőtt mondott és még inkább azokra, a miket tegnapelőtt itt nem mondott.

Förster Ottó: Nem várna egy kicsit! *(Derültség a néppárton. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középen. Az elnök csenget.)*

Haydin Imre: Előrebocsátom, hogy én a Felvidék kérdését nem tartom politikai kérdésnek. *(Zaj a néppárton. Az elnök csenget.)* A felvidéki kérdés társadalmi és közgazdasági kérdés és nem igaz barátja a Felvidék tótajku népének. a ki a helyett, hogy társadalmi és gazdasági bajain lenditeni tudna, azokat még nemzetiségi viszályokkal tetézni próbálkozik. *(Zaj a néppárton.)*

Buzáth Ferencz: Önök csinálják! Várnai választás!

Elnök: Ne tessék a szónokot félbeszakitani!

Haydin Imre: Ebből kifolyólag a Felvidéken semmiféle tót nemzetiségi pártnak alakulását és létezését sem jogosultnak, sem pedig szükségesnek nem ismerhetem el. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Pedig, t. ház, mint ilyenhez van szerencsénk a négy tisztelt urhoz, legalább azon programm szerint, a melynek alapján megválasztattak, és mely az ő hivatalos szócsövük a »Narodni Novini« 1901. április 25-iki számában látott először napvilágot.

Viszont, t. ház, azt hiszem, hogy az e házban levő többi felvidéki képviselőtársam helyeslésével találkozom akkor, a mikor kijelentem, hogy mi, a kik szintén a Felvidék tótajku népének ölében nőttünk fel, az ő körében élünk és tőle birjuk megbizatásunkat, ettől a tótajku néptől soha mást nem tanultunk és megbizatásunk soha másra nem szólt, mint nyilvánitására annak és ahhoz mért cselekvésre, hogy a Felvidék tótajku népe semmiféle nemzeti és politikai különállást nem akar. *(Helyeslés jobbfelől.)* A Felvidék tótajku népe politikailag magyarnak vallja magát és boldog, mig a magyar nemzet szeretettel kebelében birja. *(Helyeslés jobbfelől.)* De, t. ház, a tót nemzetiségi pártnak alakulása és létezése nem felel meg még a tényleges viszonyoknak sem, mert kit akar ez a négy népképviselő ur képviselni? A felvidéki értelmiséget? Nem, hiszen a Felvidék értelmisége nemcsak gondolkodásában és érzelmében, de nyelvében is magyar, azt a néhány ügyvédet, orvost és lutheránus papot leszámitva.

Veszelovszky Ferencz: A népet!

Haydin Imre: T. ház! Én azt hiszem, hogy ha valaki, ugy első sorban a Felvidék értelmisége van hivatva arra, hogy a Felvidéknek nemzeti irányát meghatározza és mindaddig, mig a felvidéki értelmiség az önök törekvéseitől távol áll, az önök politikai pártalakulásának semmiféle létjogosultsága nincsen. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Várady Károly: Soha sem lesz!

Haydin Imre: Vagy talán ezek az urak azért vannak itt, hogy minket eltótositsanak? No, t. ház, ha ez a törekvésük, akkor azt hiu ábrándkép gyanánt kergetik. A népet akarják képviselni, t. ház? Hát mit akarnak képviselni abban a népben? Képviselni akarják fáját, szokásait, anyanyelvét? Hiszen mindezeket senki sem bántja, senki sem nyomja el és senki sem veti meg. Már most konstatálom, t. ház, hogy akkor, mikor a Felvidék tótajku népe a maga anyanyelvét használhatja, azon él, azon beszél, azon gondolkodik, azon tanul, azon érintkezik a hatóságokkal és azon tanácskozik a maga körében, akkor mit akarnak képviselni egyebet ezek az urak itt a parlamentben? A Felvidék tótajku népének nem az a baja, hogy nem tud tótul és nem használhatja anyanyelvét, hanem az, hogy nem tud magyarul is, és azt hiszem, hogy ezen bajnak orvoslására egy tót nemzetiségi párt nem szükséges, de arra nem is vállalkozhatik. *(Zaj a néppárton.)*

B. Feilitzsch Arthur: Ez a hazafiság? *(Zaj a néppárton. Egy hang balról: Az a baja, hogy basa főszolgabirák vannak!)*

Elnök: Csendet kérek ezen az oldalon!

Haydin Imre: T. ház! A tót nemzetiségi pártnak az alakulása nem is felel meg a Felvidék multjának. Hiszen, ha Papp József képviselőtársam remek beszédében büszkén hivatkozott arra, hogy a román nemzetiségi mozgalomnak történelmi multja nincsen, annál inkább tehetjük ezt mi, kiknek még Hórájuk és Kloskájuk sem volt, és az 1848—49-iki szabadságharczban sincs semmi eltakarni, elfödni valónk; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hurbán!)* hiszen a mint II. Rákóczy Ferencz a Felvidék lakosságából toborozta hadseregét, ugyanennek a népnek a zöme az 1848—49-iki magyar szabadságharczban a magyar szabadságért magyar zászló alatt küzdött, és Hurbán vállalkozása inkább rablókalanddá fajult, és dicstelen végével inkább czáfolatára, mintsem erősitésére szolgált a tót nemzetiségi eszme keltésének. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezt a népet, a melynek ilyen multja van, a mely dalaiba is magyar motivumokat vegyit, mely, ha ünnepel, nemzeti szinü pántlikát aggat magára, ez a nép, a mely, a mikor imádkozik, szüz Máriában a magyarok Nagyasszonyát imádja, ezt a népet pillanatnyilag lehet félrevezetni, elámitani, de ennek lelki világából és érzületéből a tót nemzetiségi szeparáczió eszméje sohasem fakadhatott. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

De hiszen, t. ház, ha egy politikai eszme mélyebb gyökeret vert egy nép lelkében, akkor ez emlékezetében megőrzi ezen eszme keltőinek

Digitized by Google

és harczosainak nevét. Én azt tapasztaltam, láttam és hallottam, hogy a Felvidék tótajku népe kegyelettel őrzi Kossuth Lajos és Deák Ferencz nevét, de soha sem hallottam, hogy akár Hurbán, akár Kollár Márton nevét emlitette volna, azt sem tudja, micsoda fán termettek. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És azt hiszem, hogy egy politikai eszmének legjobb fokmérője magának az eszmének életfejlődése. Nézzük a tót eszme fejlődését. 1848-ban Hurbán még a kard élére irta ezt az eszmét, 61-ben már békésen hirdették és követelték azt, hogy a tót nemzetiség számára a Felvidék külön kihasittassék tartománynyá, hogy a tót nemzetiségnek legyen külön tartomány-gyülése, és csak azok az ügyek, a melyek más nemzetiségekkel közösek, tárgyaltassanak az országgyülésen; 1901. április 13-án már egy osztatlan és egységes magyar hazát ismernek el, 1902. februárius 2-án már egy osztatlan magyar nemzetet. Ez a tót nemzetiségi eszmének életfejlődése. Avagy most ovatosabbak lettek csak, visszafelé akarják csinálni az egészet? Most már a kicsit követelik, hogy annak a révén valamikor a nagyhoz jussanak?

T. ház! A tót nemzeti eszmének hirdetői ma már csak a nemzetiségi törvénynek végrehajtását követelik. Nem akarom ezuttal véleményemet nyilvánitani a nemzetiségi törvényről. A nemzetiségi törvény alkotására tudok egy alkalmas mondást, a melyet Niebuhr irt valamikor Liviusról, mikor azt mondotta, hogy az a baj, »dass er die Welt nicht im Lichte des Forums und der Feldlager, sondern nur in seinem eigenen Municipium anzuschauen gepflegt hatte.« Ez az idézet teljesen ráillik a nemzetiségi törvényre, a mely azt hiszem inkább idealizmusból került elő, semmint a reális, tényleges viszonyok ismeretéből. De helyezkedjünk, t. ház, a nemzetiségi törvény végrehajtására és akkor kérdem, nincs-e ennek egy nagy feltétele, a mely az 1. §-ában van lefektetve, a hol Magyarország lakossága, egy egységes magyar nemzetnek van kiemelve. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbról.)* Ennek az egységes magyar nemzetnek legerősebb, leghatékonyabb biztositéka pedig a magyar nyelv.

Rakovszky István: És a jó főbiró! *(Zaj a néppárton. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Haydin Imre: Azt hiszem, hogy ha van valakinek panaszolni valója, akkor az a magyarság, hogy ennek az államnak nyelve még nem él összes polgáraink ajakán. *(Tetszés és helyeslés jobbról.)* És ha a nemzetiségi képviselő urak igazi hazafiak, — a mint én abban kételkedni nem akarok — akkor nem a tót nyelv jogát követelnék, a mely ugyis ott él a nép ajakán, hanem követelnék számára a magyar nyelvet, hogy az a nép hűségét, ragaszkodását és szeretetét a magyar hazához, a melyről ők is tanuságot tettek, ezen a nyelven is kifejezhesse, *(Tetszés és helyeslés jobbról.)* hogy ebben a hazában tágabb körben érvényesülhessen és ne legyen hegyeinek szük völgyei közé szoritva és ha Veszelovszky t. képviselőtársam azt mondotta, hogy a tót nyelv elnyomatása kergeti a felvidéki népet Amerikába, *(Mozgás és felkiáltások a néppárton: A rossz főbirák!)* ugy nagyobb joggal állithatom, hogy inkább a magyar nyelv ismeretének hiánya az, a mely sok tekintetben hozzájárul az amerikai kivándorláshoz. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a néppárton.)*

De hát a t. nemzetiségi pártcsoport nem akar ezért küzdeni, nem akarja a magyar nyelvet reklamálni a tót nép számára, de nem is azért van itt, hogy a tót nyelvnek a jogát védelmezze, követelje, hanem azért, hogy tiltakozzék a magyar nyelv terjesztése ellen. Ez az igazi czéljuk, t. ház, és itt van az a veszélyes politikai gondolat, a melyet ők nem nyilvánitottak, de a mely ott lappang az ő törekvéseik mögött, a melyik már nemcsak lappang, hanem künt már ott ég az agitáczió hevében, a mint azt legjobban mutatja az ő szócsövüknek, a Narodny Noviny irása, amely vezérczikkében, feltünő helyen azt irja, hogy nem a magyar nemzeti ideál a mi ideálunk; a mi igazi ideálunk, a melyet el akarunk érni olyan, a milyen Svájcz. *(Élénk mozgás.)* Ők nem akarnak magyar nemzeti államot, ők még egy föderativ államot sem akarnak, ők a magyar nemzeti államot egyszerüen egy államszövetséggé akarják devalválni. *(Ugy van! jobbfelől.)* A tót nemzetiségi pártnak ez a czélzata egészen világos. Ma még nem nyilvánitja, de törekvéseiben benn van és benn van abban az agitációban, a mely künn folyik.

Veszelovszky Ferencz t. képviselőtársam beszédének többi részére ezuttal nem reflektálok, még pedig azért, mert azt csakis annak a bizonyos czukornak tartom, a mely a keserü pilulának megédesitésére szolgál. Mégis, t. ház, a t. ellenzék egy tanulságot vonhat le Veszelovszky t. képviselőtársam beszédéből, *(Halljuk! Halljuk!)* azt t. i., hogy kinek szolgálna az, ha ideje előtt behoznók az általános választói jogot, a titkos választást és eltörölnők a virilizmust? *(Zaj és mozgás balfelől.)*

Rakovszky István: Akkor nem ülne itt! *(Zaj. Az elnök csenget.)*

Haydin Imre: Rámutatok most, t. ház, a felvidéki szláv propagandának egy második nyilvánulására, mely különösen most szélesre bontja szárnyait a Felvidéken és ez az ugynevezett cseh-tót egység. A cseh-tót egység egy egyesület, mely Csehországban és Morvaországban azzal a bevallott szándékkal alakult, hogy a cseh és tót nyelvek kulturáját egyesiteni fogja. Ezen bevallott czél mögött természetesen az a messze politikai idea fekszik, hogy, ha majd az osztrák-magyar monarchia felbomlani találna, akkor Magyarországból, Csehországból és a magyar Felvidékből visszaállitják Szvatopluknak birodalmát. Arra szolgál ez az egyesület. Ennek az egyesületnek törekvése, hogy ezt a czélt társadalmilag és kulturailag előkészitse.

Digitized by Google

T. ház! Ez az egyesület igen szélesre bontotta szárnyait a Felvidéken, ezrével és ezrével árasztja el röpirataival a Felvidéket. A Felvidéknek gyermekeit elviszik Prágába és más cseh városokba és hazaviszik őket, mint kész agitátorokat ezen eszmék szolgálatába. Csak egy példát akarok felhozni Kisucza-Ujhelyről. *(Zaj a néppárton.)*

Rakovszky István: Az is szép választás volt. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról. Elnök csenget.)*

Haydin Imre: Innen évenkint hat gyermeket szállitottak el Prágába. Ha tehát egy községből évenkint ennyit szállitanak el, képzelhető annak a sok gyermeknek tömege, a melyet évenkint erre a czélra és ezen czél szolgálatában kivisznek Csehországba.

Vészi József: Ez is kozmopolitizmus! Tessék felháborodni ezen a kozmopolitizmuson is. *(Zaj a néppárton.)*

Haydin Imre: Ennek a tót egységnek van már egy lapja is Magyarországon: a »Szlovenski Listi«, a mely Rózsahegyen jelenik meg. Hogy milyen módon agitál ez a cseh-tót szövetség, kitünik egy czikkből, melyet a Szlovenski Listinek nemrég megjelent számában közölt, s a melyben a következőket irja: Beszélünk a germanizációról, de a germanizáczió az nem olyan veszélyes, mint a magyarositás, mert a németek a tótoknak csak egy tisztitó tüzet készitenek elő, ellenben a magyarok, azok egy valóságos poklot készitenek elő. *(Mozgás a jobboldalon.)*

És igy folytatja tovább *(olvassa)*: »A magyarok azok üldözik a tótokat, elég arczátlanok, hogy elrabolják gyermekeiket és kipusztitják tisztaságukat, becsületüket és vérüket, *(Felkiáltások a baloldalon: Hol volt a királyi ügyész?)* a magyarok testileg és lelkileg megrontják a tótokat.« *(Mozgás a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Ez azonban nemcsak ebben az egy példányban van meg, hanem egy egész rakásban fordulnak elő hasonló dolgok.

Vészi József: Ezek a szláv kozmopoliták! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Haydin Imre: Én nagyon jól tudom azokat az erélyes és körültekintő intézkedéseket, a melyeket a jelenlegi kormány tesz ezen cseh és tót-cseh egység propagandájának meggátlására és ha ezt itt felemlitettem, csak azért tettem, hogy figyelmeztessem a Felvidék magyar társadalmát, hogy szorgosan, körültekintően és buzgón támogassa önvédelmével is a kormánynak tiltó igyekezetét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Vészi József: Majd figyelemmel kisérjük mi is a szláv kozmopolitikát!

Haydin Imre: Veszelovszky Ferencz t. képviselőtársam kifejtette a tót nemzetiségi pártnak a programmját és azt mintegy ugy állitotta oda, mintha az a Felvidék programmja volna. Legyen szabad ezzel szemben a Felvidék igazi politikai programmját nyilvánitanom. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy hasonlattal teszem ezt t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Valamint a rózsának lehet különböző formája és különböző szine, de lelke és illata csak egy lehet, a rózsáé: épugy Magyarország népeinek is lehet különböző szokása, különböző anyanyelve, de meggyőződése és érzeménye csak egy lehet: a magyar. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És ha Madarász József t. képviselőtársam e ház megalakulását bevezető beszédében nemes versenyre hivott fel minket, ugy azt hiszem, hogy első sorban e tekintetben kell versenyeznünk, nem pedig a meglévő alaki különbözeteket elvi ellentétekké szélesiteni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Veszelovszky Ferencz t. képviselőtársam azzal fejezte be beszédét, hogy nem fogadja el a költségvetést, mert egy krajczárt sem talál benne tót kulturális czélokra. Én pedig ezt a költségvetést elfogadom épen azon okból, mert egy fillér sincsen benne azokra a közmüvelődési czélokra, a melyeket Veszelovszky Ferencz t. képviselőtársam értett és gondolt, de van az állam erejéhez mérten benne mindaz, a mi a Felvidék magyar kulturájának továbbépitésére szükséges. Elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. A szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Farkas József jegyző: Vertán Endre!

Vertán Endre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttünk fekvő költségvetés nemcsak az állam bevételeinek és kiadásainak számszerü összegét foglalja magában, hanem szükségszerüen megvilágitja az általános kormányzati programmot is és igy a financziális birálat keretén kivül szükséges, hogy ezzel kapcsolatosan a kormányzati rendszer birálata is helyet foglaljon. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ehhez járul, hogy a költségvetésnek megállapitása és az egyes kormányok részére való megszavazása mindig azon kormányok iránti bizalom kifejezésének is tekintetett, minélfogva szükséges és megint csak elodázhatatlan kötelesség, hogy különösen azok, kik már pártállásuk által is jelezték a kormány iránt való bizalmatlanságukat, ne állapodjanak meg a pénzügyi szempontoknál és ne olvadjanak fel abban a bizalomban, melynek az igen t. túloldal szónokai és tagjai a legmesszebbmenő, legalaposabb aggodalmaikat is hajlandók alávetni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mi nem a személyek kiválóságában bizunk, hanem a személyeket tulélő intézmények erejében. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért nem vagyunk hajlandók semmi körülmények között megajándékozni bizalmunkkal azokat, kik éppen csak a kormányzat élén állanak azért, mert ott állanak és nem vagyunk hajlandók feláldozni függetlenségünket csak azért, hogy bizalmat szavazzunk a kormánynak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elhiszszük, hogy a kormány-

Digitized by Google

férfiak a kormányzói bölcseség legmagasabb fokán állanak, de nekünk nem személyekbe, hanem intézményekbe vetett garanciákra van szükségünk. Törvényhozói kötelesség teljesitésére kértünk és nyertünk megbizatást, a mit azzal a határozott szándékkal és erős elhatározással fogadtunk el, hogy e kötelességeket minden körülmények között, a politikai élet minden ágára kiterjedőleg teljesiteni fogjuk. Azért bünnek tartanók, ha mindazt a hatalmat, melyet polgártársaink bizalma kezünkbe letett, ellenszenv kielégitésére használnók fel; de éppen ilyen, sőt talán még nagyobb bünnek tartjuk, ha az egyén a rokonszenv s a bizalom által elvakitva, lemond nemcsak az irányitó, hanem az ellenőrző kötelességről, ha felolvad abban a nagy többségben s nem akar, nem tud egyebet tenni, mint hogy erejével a nagyok erejét támogassa és erősitse. Hogy az a harcz, melyet itt a hazáért küzdünk, valóban nemes, egy ezredéves multtal biró nagy tettekre hivatott és nagy szerepre vállalkozott nemzet képviseletéhez méltó legyen, minden egyes egyénnek érvényesülnie kell, minden egyes erejének helyt kell foglalnia s nem szabad feloldvadnia sem a bizalom melegében, sem a gyülölet tüzén. Ezek a kötelességek birtak engem arra, hogy a költségvetést minden irányban a legkomolyabb birálat tárgyává tegyem és az ellen aggályaimat minden irányban szabadon kifejtsem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az évről-évre összeállitott költségvetésnek nem lehet egyedüli mértéke a fedezetre váró szükségletek nagysága. Különösen nem hazánkban, mely idegen erőforrások hiányában egyedül saját polgárainak adózó képességére, egyedül saját nemzetének erejére van utalva. A nagy gyarmatokkal biró országok, melyek kiadásaiknak tetemes részét saját fajuk, saját nemzetük megterheltetése nélkül vehetik be, megtehetik azt, hogy nem tartanak határt a kiadásoknál, de a magyar nemzet, a mely, mint emlitém, saját erejének forrásaira van utalva, ez erőket kell, hogy figyelembe vegye, ha csak azokat a legszélsőbb mértékig kiaknázni nem akarja. A nemzet vagyonosodása s ezzel egyenes arányban álló adóképessége kell, hogy határt szabjon az állami bevételeknek s kell tehát, hogy határt szabjon az állami kiadásoknak, különösen, ha figyelembe veszszük, hogy a bevételek legnagyobb része az adókból áll, az adó pedig egyébből nem jöhet össze, mint az adózó polgárok jövedelmének feleslegéből. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az állami szervezet ugyanis első sorban arra van hivatva, hogy az egyén megélhetését biztositsa és saját feladatainak megoldására csak annyiban gondolhat, a mennyiben saját polgárainak feleslegéből vonhatja el bevételeit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* Ebből következik, hogy az állam saját polgárainak jövedelméből nem vonhatja el sem a tőkét, sem a jövedelemnek azt az igen nagy részét, a mely a polgárok mindennapi megélhetését biztositja, a mely a polgárok feltétlen szükségletét képezi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Sem a párnát a feje alól!

Vertán Endre: Az adón alapuló bevétel tehát a közvagyonosodással kell, hogy lépést tartson. Ennek emelkedésével emelkedhetnek csak az adók, a közterhek; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Viszont, annak csökkenésével kell, hogy ezek is csökkenjenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És mégis, mit tapasztalunk? Minden faktor beismeri azt, hogy gazdasági helyzetünk nem kedvező; mezőgazdaságunk a tönk szélére jutott; iparunk pang s kereskedelmünk nem bir megerősödni, tehát az elszegényedés a társadalom minden rétegében, a gazdasági ágak minden vonalán nyilvánvaló. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek gátat vetni nem áll hatalmunkban, mert a mint magát az igen t. pénzügyminiszter ur kifejezte, gazdasági organizmusunk gyengült meg annyira, hogy nagyobb és hatalmasabb erőfeszitésre nem képes. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Hol van az a régi magyar nemesség, a mely annyi vész és vihar között tartotta fenn a hazát? *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az ősi porta pusztul és a hivatalos lap vaskos számai mutatják, *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* hogy hány nemesi kuria előtt perdül meg nap-nap után a végrehajtó dobja. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Az az osztály, a mely a saját függetlenségének megóvásával biztositotta a haza függetlenségét, *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* az ősi birtokból nem tudott megmenteni semmit, most egyebe sincs ősi nemesi oklevelénél *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* a melylyel a miniszterek előszobájában jár, ott koczog s saját függetlenségét kinálja cserébe bármilyen csekély javadalmazásért, bármily kis hivatalért. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Ne mondják, hogy ez a nemesség elpazarolta ősi vagyonát; ne mondják, hogy kizárólagosan ő az oka pusztulásának; *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* jogait nem kótya-vetyére dobta oda, hanem feláldozta az egyenlőség szent oltárán, csakhogy közkincsekké váljanak azok *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* és ezáltal egy jobb jövőnek biztosabb alapját vethesse meg. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Vagyonát a nemzeti nagy harczokban, a haza oltárára tette le: oda vitte életét, munkabiró karját s a midőn az elnyomatás szomoru korszakában a nemzet még ekkor is félelmetes erejét a passziv ellentállásban fejtette ki, eltaszitotta magától az idegen zsarnok kormány minden jótéteményét, sőt azt is megengedte, hogy vagyonának romjait az adó behajtására behozott idegen zsoldosok éljék fel. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* És hol van az a polgári elem, a melynek a történelmi nemesség háttérbe szorulásával ennek a helyét kellett volna elfoglalnia? Ezt hiába keressük. Egyesek felemelkedtek, de a nagy tömeg elbukott, elpusztult. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kereskedőink léte a hitel

Digitized by Google

tulságos igénybevétele miatt nem szilárd, össze vannak ennek szálaival bogozva ugy, hogy egyetlen egy czégnek bukása, vagy bármilyen kis megrázkódtatás százakat, ezreket sujt nyomorba és dönt a bukás szélére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Iparunk gyenge, fejletlen, kisiparosaink nem birják a versenyt a gyárakkal.

Pap Zoltán: Ausztriával!

Vertán Endre: Vagy önállóságukat kell feláldozniok, vagy pedig szaporitják az amugy is egyre növekedő proletáriátus számát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És végül mi lett a jobbágyságból, a mely a haza fentartóit, a mint Vészi József t. képviselő ur mondotta, eltartotta; a mely bár a földhöz volt kötve és robotot fizetett, de mindig birt egy darabka földdel, a melynek csekély jövedelme az ő szerény igényeit kielégitette s a mely ugy saját magának, mint családjának fennállását és megélhetését biztositotta? Ma szabad a föld, bárki megszerezheti *(Halljuk! Halljuk!)* s szenvedélylyel teszi ezt a paraszt, de a tulajdonszerzés mellett megtanulta az adósságcsinálást is. Ismeri már a jelzálog rémét és az a föld, a melyet megszerzett, csak névleg az övé; az a föld csak azért az ő tulajdona, hogy a keserves s megfeszitett munkával kierőszakolt gyümölcsöket adósságainak kamataira fizethesse. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Fizet is addig, a mig az Isten áldása van munkáján, a mig bőven eresztő kalászt terem az istenadta föld. De mihelyest a sorscsapás látogatja meg, s ha csak egy évben is tönkre teszi termését az idők viszontagsága, kicsuszik a föld is lábai alól, a melylyel össze volt forrva, és a mely nélkül élni nem tud. Nincs más menedéke, mint vándorbotot venni kezébe és itt hagyni a hazát, a melylyel szive össze van forrva és a melyen kivül nincsen számára hely.

Ne vádoljanak azzal, hogy én itt igen sötét képet festettem, mert csak a valót vázoltam, csak azon sivár viszonyokra kivántam rámutatni, a melyeknek orvoslása, — mint magát a pénzügyminiszter ur kifejezi, — a csodával lenne határos, a mire pedig sem az állam, sem a társadalom nem képes, a mely bajok elenyésztetésére a magas kormánynak, — hogy ismét csak a t. pénzügyminiszter ur szavaival éljek, — nincsen más módja, mint a türelmes várakozás.

És ha ez igy van és ha a fenforgó gazdasági bajok oly mértékben támadták meg társadalmunkat, hogy a kormány ezekkel szemben még csak a mentő eszközöket sem ismeri, ha saját tehetetlenségét kénytelen bevallani, *(Halljuk! Halljuk!)* honnan van mégis költségvetésünk ama pénzügyileg tagadhatatlanul kedvező helyzete, hogy a bevételek a folyton-folyvást és ijesztő mértékben szaporodó kiadásokat nemcsak fedezni tudják, hanem még bizonyos, nem kis összegre rugó felesleget is mutatnak? Ha figyelembe veszszük azt, a mit az előbb mondottam, hogy az ország kizárólag saját erejére van utalva, hogy a bevételek nagy részét az adókból kénytelen meriteni, a felelet e kérdésre nyilvánvaló. Állapodjunk meg egy kissé. Az állampolgárok milliói az általános elszegényedés utján; jövedelmi forrásaik kiapadófélben; a máról holnapra való megélhetés nem bizonyos, — ez az éremnek egyik oldala. A másik oldalán ott vannak a növekvő adók, a növekvő közterhek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A természetes arány tehát gyökeresen fel van forgatva, az adókivetés és behajtásnál nem az adózóképesség az irányadó, hanem az adóprésnek minél szigorubb, minél lelkiismeretesebb működése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A helyzet tisztán mutatja, hogy adórendszerünk nem lehet igazságos, annak kezelése nem lehet méltányos, pedig tagadhatatlan, hogy e kérdés rendezése, ha nem is egyetlen, de mindenesetre egyik leglényegesebb és legfőbb orvosszere az általános gazdasági helyzet megjavitásának. A kormány mégsem tud egyebet tenni, mint hogy türelmesen várakozik. Pedig tudja kötelességét; nem kell, hogy mi innen ezekről a padokról figyelmeztessük arra; nem kell, hogy mi mondjuk meg, hogy az adók nincsenek biztos, állandó és igazságos alapokra fektetve. Hogy a tuloldal jellemzésével éljek, *(Halljuk! Halljuk!)* a tuloldal egyik legnagyobb államférfiának és pénzügyi kapaczitásának szavait idézem, ki ezelőtt 29 évvel, mint a pénzügyi bizottság előadója, ép ebben a házban, ép annak a többségnek a tapsai között jelentette ki *(olvassa)*:

»A biztos és helyes pénzügyi rendszer megállapitásának két előfeltétele van. Az első az, hogy az ország financziális helyzete tisztán állittassék fel, hogy az ország tudja, miből áll ereje, s miből állanak financziális szituácziójának ugy árny-, mint fényoldalai. Ez az első. Ezzel karöltve szükséges a budget helyes berendezése és főleg a fedezet kérdésének helyes, szerencsés és biztos megoldása. A második előfeltétel az adóreformok nagy munkájának haladéktalan megindítása.« A helyes elvek tehát fel vannak már régen ismerve, csak a gyakorlati kivitel hiányzik. Pedig ennek késnie nem szabad, mert hogy ismét csak annak a nagy államférfiunak adjam át a szót *(olvassa)*: »Haladéktalanul hozzá kell fogunk azon munkához, mely kétségtelenül egyedül lesz hivatva véglegesen biztositani államháztartásunkat a visszaeséstől. Ez a nagy munka az adóreformoknak munkája. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: 29 év óta!)* Biztos, állandó, igazságos alapra kell azokat fektetni; mert a nélkül az államháztartás végleges rendezése teljesen lehetetlen. Egy határozott, rendszeres pénzügyi politika biztositása nem képzelhető a nélkül. Igaz, sajnos, hogy a munkálatok még ma nem indultak meg; de talán egyfelől ugy azon tapasztalások, a melyek előttünk állanak, jobban lesznek értékesithetők, jobban meg fogjuk határozhatni az egyes adónemek reformjánál követendő irányokat mint

Digitized by Google

azt eddig tenni képesek lettünk volna. Ma már okvetetlenül elérkezett a munka megkezdésének tizenkettedik órája. Késedelem nélkül ehhez kell fogni. Késedelem nélkül meg kell azt inditani, hiszen adórendszerünk sajátlag nem adórendszer, adónemeink közt nincs arány, nincs alapeszme. Mai adótörvényeink semmit sem biztositanak: sem az adózás egyenlőségét és arányosságát, sem az adózók jogait, sem a kincstár érdekeit.«

29 éve, t. ház, hogy e szavak itt, mint programm elhangzottak. Hozattak törvények és mint épen most mondja a t. miniszterelnök ur, igen sok törvény. De csak olyanok, a melyek az adók emelésével az állam érdekeit szolgálták; de egy sem hozatott olyan, a mely az adózók jogait védte volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nevezetesen még csak kisérlet sem tétetett arra, hogy az egyedül helyes, méltányos, igazságos, progressziv adó behozassék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez a t. államférfiu pénzügyminisztere is volt azután az országnak, és ma a kormány politikájának az irányitója. Tehát módjában volt azon elveket, a melyeket akkor inaugurált és hirdetett, megvalósitani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nemcsak hogy azok meg nem valósittattak, hanem mintha ma is arkádiai állapotban élnénk, vagy mintha az állapotok megrosszabbodtak, és ma, 28 év mulva, az egész programm is megváltozott volna! Hiszen maga a pénzügyminiszter ur is azt mondja, hogy nincsen itt még a rendezés ideje, várjunk türelemmel. Mi lehet ennek a kijelentésnek az oka? Mitől félnek a progressziv adórendszer behozatalánál? Attól, hogy a bevételek kevesbbedni fognak? Hiszen ez az ür át van hidalva az által, hogy ma felesleg van. Ha pedig ama másik nagy bajt, a gazdasági válságot akarják megoldani: azt felelem, hogy hisz az orvoslásnak éppen egyik előfeltétele a progressziv adórendszer behozatala, mert ez veszi le a gyengébb vállairól a felesleges terheket s ezáltal a közterhek viselését könnyiti meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincsen tehát ok a további késlekedésre. Ha már ezelőtt 29 évvel azt mondták, hogy elérkezett a tizenkettedik óra, no hát ma csakugyan betelt ez a tizenkettedik óra; elég hosszu ideig állott már megrozsdásodva a nagy többségnek órája; elég régen állott az a tizenkettedik mutatónál, hogy most az ujra meginduljon. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur az imént felolvasott idézetben a helyes pénzügyi rendszer megállapitásának első feltételeül azon követelményt jelezte, hogy abban az ország pénzügyi helyzete tisztán állittassék fel. Azt hiszem, áll ez ugy a bevételekre, mint a kiadásokra; sőt talán inkább a bevételekre. Mert a kiadásokat nem fokozhatja a kormány kénye kedve szerint, mert azért itt felelősséggel tartozik, mert minden tullépést jóvá kell, hogy hagyjon a képviselőház. Egy futó tekintet a bevételi előirányzatra és a tényleges bevételekre mindenkit meg fog győzni arról, hogy a helyes finánczpolitikának ezen előfeltétele sem tartatik be.

Az eredmény az előirányzatnál évről-évre kedvezőbb lévén, e kedvező eredményt az igen tisztelt tuloldal s maga a pénzügyminiszter ur is ugy állitják oda, mint szépségtapaszt, mely a költségvetés e tekintetben mutatkozó hiányát elfedi.

Büszkén mutatnak rá a kedvező eredményekre, a melyek látására — véleményük szerint — minden birálatnak el kell némulnia. Beismerem, t. ház, igaz, hogy a politikában a siker a hőmérő, a politikai tudomány akkor áll magaslaton, ha siker koronázza, és az a vállalkozás a legjobb, bármily merész, bármily koczkáztatott legyen, a mely sikerre is vezetett. De figyelembe kell itt venni, hogy évi költségvetésről van szó, a melynek keretében nem a napi feladatok várnak kizárólagosan elintézést. Figyelembe kell venni, hogy a költségvetés keretében messzebbre menő feladatok várnak megoldásra. Nem szabad tehát ennek a költségvetésnek pillanatnyi sikerekre dolgoznia. Ki tudja, hogy ama felesleg, a melyet a tényleges bevétel mutat, minő sebeket takar, ki tudja, hány elodázott és meg nem oldott feladatot rejt méhében? Állami életünk minden ágában jelentkeznek megoldásra váró feladatok. Ezer meg ezer kéz rimánkodik állami segélyért, de nem lehet segiteni rajtuk, ezeket a feladatokat nem lehet megoldani, mert a pénzügyminiszter ur szerint nincsen pénz. A szakminiszterek a megmondhatói, hány jó, üdvös tervről kell lemondaniok, hány ábrándot kell elhagyniok, csak azért, mert a pénzügyminiszter szerint nincsen pénz. És ha nincsen pénz, akkor csak természetes és logikus a pénzügyminiszter ur eljárása; s érthető, hogy a költségvetési előirányzat összeállitásánál a főszempont, a mely a kormány előtt lebegett, a szigoru takarékosság szempontja volt. Az a szigoru takarékosság, a mely megzsugorgatja a fillért, de nem azért, hogy az adózó polgárok terhein könnyitsen, hanem azért, hogy pénzt gyüjtsön.

Pap Zoltán: Az osztrákoknak!

Vertán Endre: Meglehet, rossz nemzetgazda lennék, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* de véleményem szerint egy államnak sem lehet feladata, hogy tőkét gyüjtsön.

Csávolszky Lajos: Ily viszonyok között!

Vertán Endre: A pénznek nem az a rendeltetése, hogy tőkegyüjtésre használtassék, hanem azt a pénzt, mint értékmérő csereeszközt a forgalomnak kell átadni, hogy ez által produktiv termelő erővé változtattassék át. De valahányszor a készlet gyüjtésére forditjuk, ezt a pénzt mindannyiszor megfosztjuk ettől a hatalmas produktiv erőtől, és amugy is tőkeszegény országunkban nagy tőkét vonunk el rendeltetésétől.

Digitized by Google

A mi tőkeszegény, közgazdasági válsággal sujtott országunkban minden tőkét jövedelmezővé kell tenni. Oly nagy tőkéket, mint a pénztári készlet, — gondolom fél milliárd korona, — valódi rendeltetésétől elvonni nem szabad.

Ha a türelmes várakozás helyett, a mely ma, ugy látszik, egyedüli és legfőbb kormányzati programm, a készletekkel sietne a kormány a pusztuló földbirtokok megmentésére, az ipar és kereskedelem támogatására, a szellemi élet fejlődésének fokozására és ez által a kulturai feladatok teljesebb megvalósitására, a tisztviselők már-már elviselhetetlenné váló helyzetének megváltoztatására, és ez által a kincset, a melyet pinczéiben rejtve tart, közkincscsé tenné, a mely a szellemi és fizikai erők hathatós kifejtését előmozditva, gyarapitaná: akkor bizonyára hatalmas lépéssel járulna hozzá az ország erejének megerősbitésére és fellenditésére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hozzak fel példákat? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Tekintsük a székely nép nyomorát. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Általános a panasz, hogy a nép pusztul. Példák mutatják, hogy itt hagyja hazáját. Legutóbb is 72 családról konstatálták, hogy koldusbotra jutott. Ez a székely kérdés nem parcziális kérdés. Ez nem egy elenyésző kisebbségben lévő faj megmentésének, hanem a magyarság, a magyar nemzet nagyságának kérdése. Ennek a kérdésnek sikeres megoldásától függ, vajjon meg tudjuk-e menteni Erdélyt a magyarság számára, hogy az Magyarországnak necsak része, hanem a magyar nemzet testének erős és élő szerve is legyen. Annak a nagy román áramlatnak, ha meg nem törik azon a sziklafalon, melyet ott vont a székelység, nem tud ellentállani senki és tovább fog haladni oda, a hová a nagy dákorománok ábrándjai vezetik. És tett-e valamit a kormány? Nem tett semmit. A társadalom is szét van tagolva és midőn egyik bank bukása által nyomorba jutott a székely nép, a társadalom és a sajtó is, nem azt feszegették, hogy mikép segitsünk a székelyeken, hanem ezt ki akarták használni egy velük ellenkező pártállásu férfi megbuktatására. *(Ugy van! a szélsőbalon.)* Sajnálkozunk, hogy a román bankok tőkével mennek segitségre, hogy konvertálják azt az adósságot, mely egy másik bank csődje által felmondatott, de nem volt pénze a pénzügyminiszter urnak, hogy odamenjen, hogy ő konvertáljon és ez által megmentse ott a magyarságot.

A magyarságot akarják erősiteni a telepitési kérdéssel. Fél munkát végeznek, mely minden időben, Deák Ferencztől mostanig jellemezte a tuloldal működését. Megvesznek egyes nagyobb birtokokat, és ma már azt látjuk, hogy a telepités nem telepités, hanem egyes nagyobb családoknak a megmentése.

Azokat a telepeket berendezik, de mivel az állam magas pénzen vásárol, ezt kamatostól beszedi attól a telepestől, a kinek nincs egyebe, mint munkabiró karja, s a ki jövedelméből felesleget akar, hogy azt a földet, a hová befészkelte magát, tulajdonul meg is szerezhesse. Nemcsak, hogy eredményt nem tudtunk a telepitéssel felmutatni, de ellenkezőleg ujabb bajok forrásait nyitottuk meg. Nézzünk a telepekre, és be kell ismernünk, hogy a telepek ezen czélnak meg nem felelnek, és nem képesek azon nagy hivatást betölteni, a melyre az ország pénzét áldozni akarta és tényleg áldozta!

Vagy nézzük közoktatásügyi berendezésünket. A kultura — mert hisz kulturnemzet akarunk lenni — azt gondolom, legédesebb gyermeke kellene, hogy legyen a kormánynak. Be akarjuk rendezni államháztartásunkat ugy, hogy a müveltség, a tanultság magyar legyen; mert ha ez magyar lett, akkor beszélhetünk magyarságról, addig azonban, mig itt idegen müveltség ver gyökeret, mig kozmopolita egész terjedelmében a mi tudományunk, addig magyar nemzeti államról nem beszélhetünk. Megtették-e az urak azt, hogy államositsák a közoktatást legalább az alsó fokon? Állami ovodákat terveztek, de nem állitották fel, mert nem volt pénz. Az alsóbb népoktatás államositásának utját is az állja, hogy nincs pénzünk, sőt a magyar nemzet ezeréves fennállásának dicsőségére tervezett ezer állami iskolának még fele is alig van felállitva, és a hol fel van állitva, ott is a polgárság, a község filléreiből állitották fel, mert mindenütt azt kérdezte a közoktatásügyi kormány: mit adtok? Ha földet adtok, épitsétek fel az iskolát, ha felépitettétek, tartsátok fenn. Egy erős nemzetiségi helyre, Topánfalvára utalok, a hol a román intelligenczia oly nagy számmal van képviselve, mint talán sehol máshol ebben az országban, felépitették az állami iskolát, de nem látták el tanitóval, ugy hogy be is csukták. *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Botrány!)* Ez a nemzeti feladatok megoldása körüli gondosság? És mindez 4—500 frt miatt, mikor fél milliárdot teszünk félre. Azt hiszem a cziklus elején senki sem fog vádolni azzal, hogy hazabeszélek, midőn felhozom a tordai gimnázium kérdését. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy vármegyének, mely körülbelül 120 ezer s jórészben idegen nemzetiségü lakosságot foglal magában, góczpontjában, melynek 12 ezer lakosa van, nincs gimnázium. Elég szégyen, hogy ilyen hely is van Magyarországon! Megindultak nem rég az alkudozások; a vallás- és közoktatásügyi miniszter le is irt: mit akartok, gimnáziumot vagy reáliskolát? Akartunk mi mindent, el voltunk telve lelkesedéssel, akár kezet is csókoltunk volna a miniszter urnak, s mikor azt irtuk, hogy adja azt, a mit akar, de csak adja, akkor azt a választ nyertük, hogy várjunk, mert nincs pénz! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat!)* Midőn ujra sürgettünk, mikor itt a házban szóvá tétetett a kérdés pártom igen tisztelt vezére által, mikor a ház maga pártolólag adja ki a vármegye kérvényét, akkor megint megindultak az alkudozá-

Digitized by Google

sok, de nem a tekintetben mit akarunk, hanem, hogy mennyi pénzt vagyunk hajlandók adni? Adtunk, a vármegye 200.000 koronát, a város 100.000 koronát, közadakozás utján 50.00 koronát ajánlottunk fel és kilátás volt arra, hogy helyet is adjon a város. Ennek daczára az akczió elnémult, szünetel. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat! S ez kultuszminiszter!)*

Pap Zoltán: Mert nem Krieghammer kivánja!

Vertán Endre: Figyelembe kell venni, hogy abban a szegény vármegyében, hol egyetlen félhold kavicsbánya van, melyet több százezer korona jelzálog terhel, hol minden közszükségletet a pótadóból fedezünk, hol a nyugdijasokat nem vagyunk képesek fizetni, hol a 30 évnél régebb idő óta szolgáló nagyérdemü alispánnak csak 1600 korona nyugdijt tudtunk adni, mert 25 perczentet le kellett vonni, 200.000 korona, tehát nagyon tekintélyes összeg szavaztatott meg.

Vajjon csak egy vármegyének az érdeke ez? Tiz ujjamon tudnám elszámlálni ebben a 120,000 lakosságu vármegyében azokat a gyermekeket, kik magasabb iskolába járnak. Mi az oka ennek? Hiányzik a szellemi tőke? Hiszen székely a vármegyének egy része. Nem, hanem anyagilag nem képesek fiaikat neveltetni, a nélkül, hogy magukat tönkre ne tegyék, s az a rengeteg szellemi tőke parlagon hever, elpusztul, nem tud kifejlődni, mert a kormánynak nincs pár 100.000 frtja, hogy a gimnáziumot felállitsa. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szégyen!)*

Ott van a tisztviselői fizetés rendezésének kérdése. Erről is beszélhetek, hiszen ezen mozgalom is városunkból indult ki. Hogy minő viszonyok közt, azt is jól tudjuk. Midőn az első kiáltvány megérkezett, s egy küldöttség a pénzügyminiszter urnál tisztelgett, ő rémségesen lehordta a tisztviselőket, sztrájkszerü szövetkezéssel vádolta meg őket, és megfenyegette, hogy majd megmutatja ő. De, mert ez a mozgalom még sem szünt meg, még sem tünt el a föld szinéről, ennélfogva rövid pár nap alatt megjött a kormány programmja: hiszen mi már régóta csináljuk a dolgot, szivünkön viseljük a tisztviselők érdekeit. A kormányelnök kijelentette, hogy a kérdést rendezni fogják. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Vagy a t. pénzügyminiszter ur nem tudta, hogy mit dolgoznak saját resszortjában, vagy a későbbi kijelentések nem voltak őszinték, hanem egy nyomásnak, s nem a jóakaratnak kifejezései! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Erről a kérdésről, azt hiszem, még sok szó fog esni; éppen azért nem akarok a dolog meritumába mélyen belemenni, hanem itt a pénzügyi dolgoknál egyszerüen csak rámutatok arra, hogyha ezek a tisztviselők a megélhetés módját saját igényeikhez mérten megtalálják, nem kell a hitel fokozott igénybevételével a kereskedelem sirját megásniok; ha pedig az a pénz, a melyet nekik adunk, az ő révükön ujra csak az ipar és a kereskedelem emelésére fordittatnék, ujra visszavándorolna az adózó polgárok zsebébe, vajjon ez a tőke nem képezhetné-e egy ujabb alapját az állam vagyonosodásának?

Ha már ilyen mélyen belementem ebbe a kérdésbe és emlitettem vármegyémet, a hol románok és magyarok vegyesen laknak, sőt a románság tulsulyban van, legyen szabad erről a kérdésről is tisztán pénzügyi szempontból egy pár szót szólni. Nézzük meg a románság helyzetét. Bemegyünk viskóikba, oduikba, mert hisz lakásnak nem lehet nevezni azt a szük, piszkos, alacsony, sötét helyet, a hol ő, családja, barmai együtt laknak. Ez a nép a lehető legszorgalmasabb, ennek a népnek igényei nincsenek, hagymán és mamaligán él egész éven keresztül, husételt nem lát időtlen időkig. Hiszen tudom, mikor a katonasághoz bementünk, az oláh fiut meg kellett tanitani, hogyan egye a hust. Menjünk fel a havasra, a hol a nép tiszta és jobb módban van. Az ut mentén véderdők, fenn a havason az államkincstár tulajdonát képező erdők. Innen ki van tiltva a paraszt, itt marháját nem szabad legeltetnie, kenyeret nem kereshet. És ez a nép mégis dolgozik, mégis munkálkodik, a magyar hazának mégis hü fia. Pedig hogy voltak idők, a mikor nem volt az, mert az izgatásokra az ő lelke nagyon is fogékony volt, arra nézve például hozhatnám fel, hogy éppen az én vármegyémnek legfelsőbb részéből indult ki az a nagy mozgalom, a mely vérrel irta be nevét a magyar nemzet történetébe. És ha oda megy az az izgató, nem azzal áll elő, hogy te román vagy, hanem azzal, hogy te nyomorban vagy. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Rámutat arra, hogy a nagy magyar állam segitő kezét nem látják, hanem meglátják a zsandárt, a ki szuronynyal jön feléje, a financzot, az erdőőrt! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az az izgató nem azt igéri neki, hogy Dákó-Romániát fog csinálni, mert hiszen azt a paraszt egyszerü lelke meg sem érti, hanem azt mondja, hogy a magyarlakta, dusan termő vidékeket neki adja, anyagi helyzetén segiteni fog, azokat a véderdőket szabaddá teszi. Efféle szocziális dolgokat igér neki és ezekkel keriti őt hatalmába, hogy azután mint egy nagy hatalom jelenhessék meg s a nemzetiségi kérdést fölkelthesse. *(Zajos helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

A nemzetiségi kérdés megoldásának elérésére szükséges annak a népnek az anyagi helyzetén segiteni és akkor el fog enyészni a nemzetiségi kérdés, a mely ujra felütötte fejét. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Tökéletesen igaza van!

Vertán Endre: Nem folytatom tovább, számtalan és számtalan példát hozhatnék fel, rámutathatnék nem egy égő sebre, mely mind égető szükségletet takar, melynek kielégitése mind egy-egy hatalmas lépés lenne arra, a mi a tuloldal programmjában is benne van: a magyar nemzeti állam kiépitésére.

Digitized by Google

De a pénzügyminiszter ur minden jogos, minden méltányos, minden igazságos követelést, pénzes zsákjai mögé bujva visszautasit, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert neki pénzkészletre van szüksége. Bár a tények egyebet tanusitanak, azt hiszi, hogy ez a szegény ország, mely három vagy talán még több század mulasztásait kell, hogy helyrepótolja, ma már annyira megerősödött, ma már annyira konszolidálódott, hogy tőkegyüjtésre fordithatja erejének feleslegeit? Bár igy lenne; bár ne nekünk, a kik ezt tagadjuk, hanem a pénzügyminiszter urnak lenne igaza! Sajnos azonban, nincsen igy, az élet nekünk ad igazat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És miért gyüjtsük tőkéinket? Talán azért mondunk le minden apró-cseprő, kicsiny aspirációnkról, mert egy nagy nemzeti czél lebeg szemeink előtt, melyet elérni akarunk és melynek eléréséért szivesen küzdünk a mai napnak nyomorával?

Lengyel Zoltán: 170 milliót forditanak ágyukra!

Vertán Endre: Nem, t. ház! A hadügyi kiadásokat kell emelni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a nagyhatalmi állás üres molochjának kell hogy oda adjuk azokat a begyült milliókat!

Lengyel Zoltán: Ezért a kabinet gyöngye!

Vertán Endre: Ágyukra van szükség. De talán csak nem a honvédséget akarják tüzérséggel felszerelni?

Pap Zoltán: Azt nem szabad!

Vertán Endre: Talán csak nem azt akarják, hogy ez a honvédség is önálló hadsereg legyen és ne a közös hadseregnek kiegészitő része, hogy ennek ereje a magyar nemzet nagy és félelmetes erejét mutassa és tüntesse fel, és hogy ez a hadsereg a magyar alkotmányt védje, támadják azt benn, vagy künn, tőlünk egészen idegen népek, avagy Ausztria maga? Ezt sem akarják. A közös hadseregnek, az osztrák ármádiának van szüksége ágyukra, annak a hadseregnek, a mely névleg közös, annak a hadseregnek, a mely közös akkor, midőn véráldozatot kell hozni, midőn fiainknak erejét, ifju karját oda kell hogy adjuk, a mely közös akkor, midőn ide jön, hogy keresményeinknek, vagyonunknak egy részét évről-évre elvigye, de a mely hadsereg nem közös, nem magyar, sőt idegen szellemében, idegen érzelmeiben, a mely nem esküszik fel a magyar alkotmányra, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* a melynek czimere az osztrák kétfejü sas, a melynek szinei közt nincs ott a magyar nemzeti trikolor és a melynek hadura az osztrák császár, ideálja az összmonarchia. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne uj ágyukat adjanak a hadseregnek, melynek a königgraetzi csatában is mintaszerü berendezése, legujabb divatu vontcsövü ágyui voltak, és a mely mégis egyenlő számaránya daczára a világtörténelemben oly példátlanul csufos vereséget szenvedett.

Pap Zoltán: Mint mindig!

Vertán Endre: Uj ágyuk, czifra gombok helyett vigyük be a nemzeti szellemet, erősitsük meg a nemzeti lelkesedésnek csodás tettekre késztető hatalmával, *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hadd érezze, hogy fegyverrel kezében ott a csatasikon azért a földért küzd, a mely neki hazája; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* érezze, hogy ha fegyvereit győzelem koszoruzza, annak a nemzetnek szerzett dicsőséget, annak a nemzetnek nevét és hirét tette nagygyá, a mely nemzet az ő nemzete. *(Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Az öldöklő harcz közepette is tudja, érezze, hogy saját hazájáért és nem idegen érdekekért kell vérét ontania. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Es ha a hazájának nagysága iránti lelkesedés aczélozza meg karjait, ha ez lelkesiti, ez bátoritja: ugy győzni fog, győzni fog, mint a történelem tanusága szerint mindig győzött a nemzeti hadsereg az idegen zsoldosok ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy e kérdésnél, miután itt költségvetési tárgyalásról van szó, egy kissé körültekintőbb legyek. Ennek a mi dicsőséges közös ármádiánknak költségeit Ausztriával közösen viseljük, és pedig közösen viseljük a quóta arányában. Tudjuk, ismerjük jól azokat a harczokat, a melyek a quótának időről-időre való megállapitásakor mindig felmerülnek, a melyek mindig ujra kezdődnek. Nem akarok annak birálatába bocsátkozni, vajjon a quóta ma is törvényesen van-e megállapitva, s hogy ez a mai viszonyok között egyáltalában megállapitható-e törvényesen. A mi viszonyaink között a jövőre vonatkozólag egyedül csak arra kivánom felhivni a figyelmet, hogy midőn arról van szó, hogy a quótát megállapitsuk, Ausztriának egymás iránt legmélyebb ellenséggel és gyülölettel eltelt népei rögtön összefognak és Jerikó falainak ledőlte óta nem vittek véghez még olyan rémséges zajongást, mint akkor, mikor azt hangoztatják, hogy érdekeik veszélyben vannak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy Magyarország meg akarja őket rontani, hogy itten nincsen igazság és a quótát ismét emelni kell, még pedig a magyar részről. És mit teszünk mi ezekkel szemben. Azt, hogy azokat a megyéket, a melyek kifosztva máris alig képesek valamit tenni, de mégis képesek volnának megmozdulni, ezeket a megyéket is, államositjuk és elnyomjuk azt az egyetlen egy felhangozható szót is és a kormány egyedül áll ott, csupasz kézzel megy bele a tárgyalásokba, mint hajdan a kis Dávid Goliáth-tal szemben. Csakhogy Dávid egyszer győzte le Goliáthot, és sajnos, a tapasztalat azt mutatja, hogy a mi Dávidunk nem sebezhetetlen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a mikor nem tudunk megegyezni, akkor következik a legfelsőbb királyi döntés. Ekkor előáll Ausztria és igy szól: nézd meg Felség az én költségvetésemet,

Digitized by Google

alig birom fedezni napi szükségleteimet, de a magyar az egy félmilliárdot tett félre három esztendő alatt. A magyar tőkét tud gyüjteni, annak tehát feleslege van, mert azt minden józanul gondolkozó ember tudja, hogy félretenni csak az képes, a kinek felesleges és sok a jövedelme. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ilyen körülmények között, t. ház, misem természetesebb, minthogy az amugy is osztrák szférában levő udvar emeli a quótát, még pedig a mi terhünkre, mert szerinte csakis ez az igazság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt nem tekinti, hogy évtizedeken át Ausztria gazdaságilag gyarapodott, hogy meghizott a zsirunkon, hogy a mi szegény népünk elpusztult, hogy csakis véres verejték utján tudja a legszükségesebbet megszerezni, és hogy tovább már a terhek fokozására képesek alig vagyunk. De hát hatalmas a mi kormányunk, csak azokkal szemben nem, a kik minket le akarnak szoritani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezekből is látható, t. ház, hogy közjogi viszonyunknál fogva is veszedelmes a mi tőkegyüjtésünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nekünk minden krajczárt be kell fektetni, nekünk minden krajczárral oda kell törekednünk, hogy hazánk erősödjék és belső jólétünk fejlődjék és mivel ezen mai kormányzati rendszerben éppen ezt az elvet nem látom elismerve és éppen ezt a törekvés nem ismerem föl, én nemcsak pártállásomnál fogva, de mint ember sem viseltethetem bizalommal a kormány iránt és éppen azért nem fogadom el a költségvetési törvényjavaslatot, hanem csatlakozom a pártunk nagynevü vezére, Kossuth Ferencz által benyujtott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! Minthogy már bekövetkezett az interpellácziók megtételének ideje, azt javaslom a háznak, hogy a költségvetés fölött való tanácskozást szakitsuk félbe és folytatását méltóztassék a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére kitüzni. *(Helyeslés.)*

Következik Zboray Miklós képviselő ur interpellácziója.

Zboray Miklós: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Távol áll tőlem, hogy e kérdésben, mely nézetem szerint robbanó anyagokkal van tele, a szenvedélyesség, a személyeskedés, vagy a jogos felháborodás fáklyáját bedobjam. Csak egyszerüen kötelességet vélek teljesiteni, midőn nem hallgatom el és nem megyek el szótlanul e kérdésnél. Rámutatok azokra az egyénekre, a kik a törvény megalkotásánál szót emeltek, és azokra, a kik az összeférhetetlenségi törvény meghozatalánál minden ellenkezés daczára megállottak, mert ez az eset, a melyről szólani fogok, az ő álláspontjukat igazolja.

T. ház! Azt hiszem, mindenki tudja itt, hogy a Magyar Kereskedelmi és Iparbank Részvénytársaság ügyében óhajtok felvilégositásokat kapni. Különösen a vidéki sajtóban igen részletesen tárgyalták ezt a kérdést, a mely fölkeltvén az én figyelmemet is, utána néztem, honnan ered, mi az alapja, miben áll ez a kérdés. Engedje meg a t. ház, hogy azt, a mit utánjárás után, a mit az előzmények vizsgálata után felfedeztem, megtudtam, a t. házzal egy pár szóval közöljem. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)*

1890-ben a hazai ipar támogatása volt a jelszó és igyekezett a képviselőház és társadalom a hazai iparnak kedvezményeket adni, hogy megteremtsük a hazai ipart, a melyről még ma is csak ugy beszélünk, mint megteremtendőről. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Az 1890 : XIII. t.-cz. felsorol bizonyos iparágakat, a melyeket kedvezményben kiván részesiteni a törvényhozás; a XIV. t.-cz. pedig már arról beszél, hogy ha létesül egy olyan bank, a mely öt millió forint alaptőkével megalakulva a hazai ipar támogatását czélozza, akkor ez is bizonyos kedvezményben fog részesülni. A pénzügyi bizottsághoz beterjesztett törvényjavaslatban először csak ugy volt tervezve, hogy csupán a létesitendő bank részesüljön ebben, de ha jól tudom, boldog emlékezetü Wahrmann Mór felszólalására ugy terjesztetett az ügy a törvényhozás elé, hogy a már létező bankok is, a melyek hazai iparvállalatokkal foglalkoznak, részesüljenek ezekben a kedvezményekben.

Ezek a kedvezmények, t. ház, röviden összegezve abban állanak, hogy a megalakulással járó bélyeg- és jogilleték elengedtetik, 15 évi időtartamra adómentességet kap és a törvényben részletesen felsorolt kisebb és bizonyos esetekre szóló kedvezményben részesül. Nem akarom a t. házat ezek felsorolásával untatni, mert hiszen a törvényben ugyis megtalálhatók. De szükségesnek tartom, hogy elővegyem a ház naplóját és nézzük meg, hogy a törvényjavaslat miként volt itt a t. házban tárgyalva, mert ez élénk világot vet arra, hogyan hozzuk mi a törvényeket. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)*

A mostani igen t. kereskedelmi miniszter ur, Hegedüs Sándor, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Oh, oh.)* mint a pénzügyi bizottság előadója, beterjeszti a törvényjavaslatot és elmondja azon kedvezményeket, a melyeket a törvényből előbb idéztem és megmondja a feltételeket, a melyek mellett azok a létesülendő és már létező bankok ezen kedvezményben részesülni fognak.

Lássuk, mik azok. Egyik feltétel az, hogy az illető pénzintézetnek kellő erővel kell birnia, hogy biztositékot szolgáltasson arra nézve, hogy elég hatékony és egyuttal elég állandó részese lesz az ipar fejlesztésének. Ebből a czélból a törvényjavaslat ötmillió forintnyi alaptőkét minimális feltételként tüz ki. A második feltétel, a mely a törvényjavaslatban szintén kifejezésre jut, az, hogy az illető pénz, a mely az iparvállalatba befektetve van, akár mint kizárólagos alapitó, akár mint egy meglevő vállalatban való részesedés, ezen vállalatnak koczkázatával össze-

Digitized by Google

köttetésben legyen, tehát nemcsak kölcsön-művelet és ideiglenes segitség, hanem állandó koczkázattal lekötött részesedés kivántatik.

A harmadik feltétel az, hogy az illető vállalat csak azon iparágakba való befektetés után élvezheti az adómentességet, a melyekre vonatkozólag a XII. t.-cz. határoz. Nehogy azonban valakinek aggálya legyen, hogy lesz társaság, a mely visszaél ezen kedvezménynyel, és nem hazai iparágakba fektet be, megnyugtatja az előadó ur a házat, midőn kimondja, hogy az ellenőrzés szempontja kizárólag adminisztrativ feladat, és a dolognak sulypontja az ellenőrzést illetőleg ebben rejlik. Mert kétségtelen, hogy ha egész szolid és komoly munkát akarunk, akkor egyfelől vigyáznunk kell arra, hogy a bélyeg- és illetékmentesség az alapitásnál spekuláczió tárgyává ne tétessék, *(Helyeslés balfelől.)* másfelől arra, hogy az adómentesség csak azon czélokra és azon arányban vétessék igénybe, a melyekre a törvényjavaslat szánja. Igy végig a beszéd többi részében a felügyelet szükségességét fejtegeti.

Felszólalt ezután, t. ház, egy ellenzéki férfi a törvényjavaslat ellen. A napokban többször hallottam idézeteket a tuloldalról, a hol elpanaszolva a nemzet bajait, hivatkoztak kiváló férfiakra, a kik 10—20, vagy nem tudom hány év előtt igéreteket tettek, hogy ezt fogják létesiteni és hallottuk a nagy bizalmat a kormány iránt, mert igéreteket eddig tettek ugyan, de most azután valósitani is fogják őket.

Ezzel szemben engedje meg a t. ház, hogy elégtételt szolgáltassak egy ellenzéki férfiunak, a ki ma is ellenzéki, s a ki felemelte szavát és rámutatott arra, hogy ezt a törvényjavaslatot elfogadni nem lehet. Ez az ellenzéki férfiu Beőthy Ákos t. képviselőtársunk volt. *(Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mit mond ő? Elmondja, hogy ő a törvényjavaslatot nem találja olyannak, a melyet el lehetne fogadni, mert megvizsgálva az ügyet, szakkörökkel beszélve, tanulmányozva a kérdés idevágó irodalmát, rájött arra, hogy ilyen intézetek sehol sem váltak még be, és egyáltalán nem részesültek kedvező fogadtatásban. Két momentum van különösen, a melyekben az ilyen bank ellen emelhető kifogások konczentrálódnak. Az egyik az, hogy ilyen banknál a személyes felelősség egészen háttérbe szorul. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A másik az, hogy az ilyen bankok nem tudják a dolgokat ugy végezni, mint a hogy kellene, mert az nem elégséges, hogy itt adókedvezményt adunk, azzal nem fogjuk idecsábitani a külföldi tőkét. És kimondom, mert ezt elvitatni nem lehet, hogy nyerészkedésre, üzérkedésre és a különféle vállalatok emelésére és felkarolására csak azért törekszenek, hogy nyereséget adjanak, a nélkül, hogy a legfontosabb vállalatok életképessége iránt biztositékaik lennének. Emliti a párisi Crédit Mobilier-t. Annak története egy tekintetben igen érdekes — mondja Beőthy Ákos. Voltak évek, midőn az igazgatóság száz- meg százezer frank osztalékot adott.

Ez tartott több éven keresztül. Végre a részvényesek egyetlenegy krajczár osztalékot sem kaptak, ugy, hogy egyik per a másikat követte és megtörtént, hogy az igazgatók 60 millió frank kártéritésre itéltettek el. Azt hiszem, ez nálunk nem fog megtörténni. *(Élénk derültség.)*

Barabás Béla: Légy nyugodt, nem!

Zboray Miklós: Röviden összefoglalva előadásomat, — igy folytatja Beőthy Ákos — felfogásom az, hogy ha ez a bank a maga normális és szerény működésében megmarad, akkor prémiumra szüksége nincs, ha pedig tulmegy azon, és nagyobbszabásu adókedvezmények folytán, akkor oly koczkázatot vállal magára, a melyért ez a törvényhozás felelősséget nem vállal. *(Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Igy is történt!)* Figyelmeztetem még a t. házat és ismételten hangsulyozom, egészen más dolog az, hogyha ilyen tartamu szabadalom adatik, mert azzal a törvényhozás kezességet vállal annak szoliditásáért, a mi mintegy garancziát képez a közönség előtt arra nézve, hogy itt nagyon jó és életrevaló vállalatról van szó, mert az emberek ugy gondolkoznak, hogy ha az állam ezt kiváltságokkal ruházza fel, akkor annak prosperálnia is kell. *(Helyeslés balfelől.)*

Daczára ennek a helyes és okos beszédnek, a törvényhozás mégis megszavazta a törvényt, és pediglen megszavazta Smialovszky Valér ur beszéde után, a ki kimondotta, hogy a Crédit Mobilier példája nem jó, azt a mi pénzintézeteink igen jól ismerik, és semmi esetre sem fognak elhamarkodva cselekedni oly irányban, hogy veszélyeztessék saját tőkéjüket és igy az a bank, a mely alapitandó lesz, semmi esetre sem fog oly koczkázatot vállalni magára, a mely veszélyeztetné az ő tőkéjét. Wekerle, az akkori pénzügyminiszter ur, szintén pártolta a törvényjavaslatot és többek közt Beőthy Ákos ur érvelésével szemben felhozta, hogy valótlan és félreértésen alapszik az, mintha a törvényhozás bizonyos felelősséget vállalna, és kijelentette, hogy ez egyszerü kedvezmény, a melyet megadunk, de semminemü felelősség, állami támogatás nincs, tehát nem is lehet azt mondani, hogy a közönség félre lesz vezetve, mert ő kinyilatkoztatja, hogy semmiféle állami támogatás e kedvezményen kivül nem létezik.

Elfogadtatik a törvényjavaslat. És mi történik? Ámbár az akkori pénzügyminiszter ur kijelentette, hogy állami támogatás nincs, a kereskedelmi és iparbank alapszabályainak második czikke következőleg szól: *(olvassa):* »A társaság a kormány támogatásával oly czélból alapittatik, hogy működése által nagyobb tőkéknek hazai iparvállalatokba való hasznos befektetését biztositsa és ezáltal a hazai iparnak erőteljes kifejlődését előmozditsa.« A törvényhozás tehát hoz egy törvényt, kimondja, hogy az illető intézet nem az állam támogatásával, nem az állam

Digitized by Google

felügyeletével, nem az állam tekintélyével alakul és a midőn meghozatik a törvény márczius 20-án, akkor a május 31-én megalakuló bank alapszabályaiba beleveszik, hogy »a kormány támogatásával«.

A törvényhozás intencziója az is volt, hogy az egyes kisebb iparosok tőkét kaphassanak. Most is hallottuk a tuloldalról többször, hogy a kisiparos nem tudja készitményeit értékesiteni, mert nincs raktára s nincs tőkéje, hogy bevárja, mig az értékesités ideje elérkezik. Ezt akarták tehát szintén orvosolni. És a részvénytársaság mindjárt orvosolta is a dolgot ugy, hogy az első évben alapitott egy 20 tagból álló czenzortársaságot iparosokból, hogy az iparosoknak adandó előlegek, váltóhitelek tekintetében felügyeletet gyakoroljon. Később ezt egészen elejtette és csak nagyszabásu vállalatokkal foglalkozott, foglalkozott pedig ugy, hogy majd minden két-három hónapban egy-egy nagy vállalatot létesitett. Ezek közt vannak a magyar keramiai gyár. . . .

Pichler Győző: Megbukott!

Zboray Miklós: . . . az ujpesti villamos részvénytársaság, a Fischer-féle majolika-gyár, . . .

Pichler Győző: Megbukott!

Zboray Miklós: . . . a szegedi kenderfonó, Zsolnay, zalatnai kénkovand . . .

Pichler Győző: Megbukott! *(Derültség balfelől.)*

Zboray Miklós: Klotild vegyiipar-gyár stb. *(Zaj. Mozgás.)*

T. ház! Daczára ennek, hogy ez a részvénytársaság ilyen nagyszabásu vállalatokat létesitett, a melyek azután mind megbuktak, *(Felkiáltások jobbfelöl: Ohó!)* az osztalék minden évben ki lett fizetve. A részvény 135 frtjával kelt; ma 25—26 frton áll, de még igy sem veszik. De még a mult évben is fizetett osztalékot; 1 millió koronát fizetett osztalék fejében a mult évben, az idén pedig már kénytelen bevallani, hogy vesztesége volt.

Mi az oka, t. ház, annak, hogy egy vállalat, a mely 4—10 millió alaptőkével bir, — mert nem 5 millió forinttal alapitották meg, hanem 10 millió forinttal — ilyen rohamosan a nyereségfizetésből egyszerüen a veszteségre tér át? Felvilágositást adnak erről azok a czikkek, a melyek a lapokban megjelentek, különösen a külföldi lapokban, a »Hamburger Nachrichten«-ben, a »Berliner Börsencourir«-ban, a bécsi »Die Zeit«-ban és egypár vidéki lapban. Megjelent azonkivül az intézet egyik technikai vezéremberének, Maxim Árminnak a czikke, az »Organ des Vereines der Bohrtechniker« czimü ujságban. Ez a szakember, a ki a romániai petroleumforrások igazgatója volt, felfejti, hogy mi az oka annak, hogy a vállalat ilyen krizisbe került. Engedje meg a t. ház, hogy pár szóval én is ecseteljem a tényállást a hirlapokból és a vállalatok nyilatkozataiból összeállitva. A vállalatnak kinálták a romániai Stana Romana nevezetü petroleumterületet. *(Felkiáltások: Magyarországon van ez?)* Nem, Romániában. Ezt nem akarta a vállalat megvenni, a mint értesülve vagyok, azonban a Wiener Bankverein igazgatója, Bauer Mór ur, a ki talán ismeretes az Országos Bank és az Unio pléhgyár alapitásából, forszirozta a dolgot és a vállalat belement a Stana Romana petroleum-vállalat megvételébe, illetőleg, a mint mondják, részére kölcsönök adásába. Ez a vállalat körülbelül 100.000 frtot érő területen épült, de azok, a kik alapitói és tulajdonosai voltak a Stana Romana, vagy a mint Francziaországon nevezik, az Étoile Romane vállalatnak, nem is tulajdonosai, hanem csupán bérlői voltak annak a területnek. Erre adott apránkint egy-két év alatt mintegy 8 millió koronát a Magyar Kereskedelmi- és Iparbank. Most ugy nyilatkozik a bank, hogy részben kölcsönként adták, más jelentés szerint, hogy opcióként adták, majd ismét máshol azt mondják, hogy ez fedezett kölcsön. De legyen akár fedezett kölcsön, akár pedig vásárolta légyen maga a részvényeket, tekintettel arra, hogy a törvényhozásnak az volt a czélja, hogy ez a vállalat ne kölcsönöket adjon, a mint ezt az előadó ur kifejtette, hanem hogy maga részesedjék, igy is baj, amugy is baj. A vállalatot azután próbálták külföldi részvénytársaságnak eladni. A kik megnézték, nem reflektáltak rá, mert azt mondták, hogy nincsen elég számu gépekkel, eszközökkel ellátva s hogy kicsiny. Ahhoz, hogy egy amerikai társaság megvegye, — mondották, — azt fejleszteni kell. Hogyan fejleszszék? Megindultak az igazgatóság emberei, állitólag maga Schwarz Félix ur, az egyik igazgató, elhozták a papirokat Magyarországból s megkezdték Angliában a román oil-trust nevü vállalatok alapitását. Sajnos, nem vált be, az angolok nem vették a részvényeket, ugy, hogy azok megint a kereskedelmi és iparbank nyakán maradtak. Ez az ujabb vállalkozás, bővités, $9^1/_2$ millió frankba került, ugy, hogy a vállalat összesen $17^1/_2$ milliót fektetett be a romániai petróleumforrásokba, arra számitva, hogy ezt majd el fogja tudni adni. *(Egy hang a szélsőbalon: Mennyi volt a provizió?)* Hogy mennyi provizió volt, azt nem emlitem, bár a lapok beszéltek róla, de hát nem tartozik a dologra. A részvénytársaság az ő részvényeseivel majd elvégzi, majd firtatja a részleteket és azt hiszem, a biróságnak is lesz alkalma arra, hogy megvizsgálja ezeket a dolgokat. Én csak általános képét akartam adni annak, hogy volt itt egy bank, egy részvénytársaság, a mely 10 millió frt alaptőkével állami kedvezménynyel alakult oly czélból, hogy a hazai ipart támogassa, egy bank, a mely az állami támogatást vette be az alapszabályokba kifejezetten, a mivel azután a részvényeket el tudták helyezni és ez a vállalat, a helyett, hogy a hazai ipart támogatta volna, román petroleumforrásokra költött el ez alaptőkéből $17^1/_2$ millió frankot. Itt van a körlevele ennek a részvénytársaságnak,

Digitized by Google

a hol először azt állitja a jelentéseiben, mérlegeiben, hogy fényes üzletek, gyönyörü jövedelmek várhatók ezekből a romániai petroleumforrásokból; igy pl. 1899-ben azt jelentette, hogy *(olvassa)*: »A romániai petroleumüzlet a lefolyt évben további lényeges fellendülést nyert és jövőbeli alakulásának kilátásai is a legkedvezőbbek, ugy, hogy az ezen vállalat részvényeire nyujtott lombard előleg ellenében szerzett opciónkat ezentul is okunk van igen értékesnek tekinteni.« *(Derültség és mozgás, a bal- és szélsőbaloldalon.)* A mult évről ez évben kiadott jelentésében pedig az irja *(olvassa)*: »Ezen vállalat az utolsó két év folyamán igen értékes petroleumtelepeket szerzett és termelési tevékenységének emelkedése folytán oly nagy kiterjedésüvé vált, hogy az irányunkban támasztott pénzügyi követelmények lényegesen meghaladták az üzlet kezdeményezésekor szemeink előtt lebegett mértéket, a minek következtében saját pénzeszközeink nagy részét ezen előlegek és hitelek kötik le. Reméljük, hogy a megszerzett olaj-területek gazdagságához füzött várakozásaink jogosultaknak fognak bizonyulni és hogy zavartalan fejlődés mellett ezen üzlet egészséges alapját megfelelő és emelkedő jövedelmezőség fogja beigazolni.« Ez a mult évről szóló jelentés. *(Mozgás és derültség a baloldalon.)* Az idén pedig már kijelenti *(olvassa)*: »Magától értetődik, hogy a bank fő-érdekeltségéről a román és nemzetközi petroleum-társaságoknál levő követeléséről is a legpontosabb számszerü kimutatás fog előterjesztetni;« — t. i. a közgyülésen — »e két tételnél a tartalékolás mellőztetett, mert jelenleg a föltétlenül megbizható értékbecslés támpontjai hiányzanak.« *(Élénk mozgás és derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* Ma már hiányzik, t. ház, az értékbecslés, a mult évben pedig még fényesen jövedelmező volt az üzlet.

Én segitségére sietek a t. részvénytársaságnak és figyelmébe ajánlom és emlékezetébe hozom, hogy a Hitelbanknak akarta eladni; a Hitelbank leküldött szakértőket, hogy megvizsgálják a vállalatot; ezek visszajövén azt mondták, hogy hasznavehetetlen, semmit sem érő a vállalat. Módjában állt tehát a társaságnak a Hitelbank szakértőinek becslését felvenni, vagy ha ez nem tetszik, akkor ott van az ő szakértőjének becslése és nyilatkozata: a Maxim Neumanné. Ez a Neumann Miksa kijelenti abban az előbb hivatkozott szaklapban, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a szakértők soha sem ajánlották a vételt, mint szakértők egybehangzólag a vétel ellen nyilatkoztak; hogy ezen petroleumforrás területe nagyobb, mint Galiczia száz petroleumforrásának területe; hogy abszurdum volt abba beleölni a pénzt. Ezt letagadni nem lehet. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez a hazai ipar!)* Ezt hazai iparnak nevezni nem lehet. *(Helyeslés és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát az ellenőrzés hol maradt?)* Az ellenőrzés? Most kitüzték a közgyülést február 18-ára, a melyen a mint látom, az alapszabályok 15. §-át is meg akarják változtatni, a mely a következőképen szól. *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*: »Az igazgatóság minden határozatáért és intézkedéséért annak minden egyes tagja felelős.« *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* Most ez nem tetszik. *(Derültség balról.)*

Visontai Soma: Utólag akarják megváltoztatni.

Zboray Miklós: Ez a dolognak egyik része. *(Egy hang a szélsőbaloldalon. Ki volt a társaság igazgatója?)* Gróf Tisza István. Ő, be kell ismernem, a mult évben, egy hires levélben elbucsuzott az igazgatóságtól és visszavonult, de fájdalom, — legalább a nyilvánosság előtt — nem azért vonult vissza, mint hogyha a részvénytársaság ügyei rosszul állottak volna, vagy azért, mintha nem akarna ott tovább müködni, hanem a levélben foglaltak szerint azért vonult vissza, hogy az összeférhetlenségi törvény megalkotásakor támasztandó vitában feszélyezve ne legyen.

Rakovszky István: Hiszen nem is hallottuk!

Zboray Miklós: Itt van Tisza István grófnak levele, a melyet Bauer Mórhoz, a bank akkori alelnökéhez intézett. Azt hiszem, hogy ez a t. ház előtt ismeretes és nem kivánják, hogy felolvassam. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon. Ismerjük! Nem szükséges!)* A mint a t. ház parancsolja. *(Felkiáltások: Ismerjük!)* Azt hiszem, hogy ismert ez a levél és elég, ha hivatkozom arra, hogy ebben nem az volt az inditó ok, hogy a bank rosszul áll, vagy hogy a bank Romániában petroleum-forrásokba fektette a pénzét, a melyet kifejezetten hazai iparvállalatok megalapitására szedett be az egyes részvényesektől.

Tekintettel arra, hogy az 1890-ik évi XIV. t.-cz. világosan megmondja, hogy hazai iparvállalatokra adandó az a kedvezmény, a mely adó és illetékek tekintetében jut; tekintettel arra, hogy az alapszabályok 2-ik §-a világosan megmondja, hogy ez a részvénytársaság a hazai ipar támogatására lett alapitva: szükségesnek látom, hogy interpelláljam a pénzügyi- és kereskedelemügyi miniszter urakat, hogy megvizsgálják-e, tudják-e, hogy minők ott az állapotok, hogy azután megvonassék az állami kedvezmény ettől a részvénytársaságtól, a mely nem felel meg azon kitüzött czélnak, a melyre való tekintettel ez a törvény hozatott.

T. ház! Még egy érdekes része van a dolognak, t. i. az, hogy itt a multkor is hallottuk, de olvashattuk is a lapokban, hogy a pénztári feleslegekből 2,400.400 korona van ennél a banknál elhelyezve. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Lehetetlen!)*

Lengyel Zoltán: Ez az a gyümölcsöző befektetés?

Zboray Miklós: Szükségesnek tartom ezt a kérdést is kiemelni és megkérni az igen t. kormányt, hogy megvizsgálja és ezt megmondja, hogy igyekszik-e valamit tenni, hogy ez a magyar

Digitized by Google

állam pénze ott el ne veszszen, hogy igyekszik-e valamit tenni, hogy megmentsük azt, a mit még meg lehet menteni. Midőn a törvény meghozatott, világosan ki lett mondva, hogy felhatalmaztatik a pénzügyi és a kereskedelemügyi miniszter, hogy egyetértőleg megadhassák a különféle engedményeket és azonkivül az adózási szempontból való ellenőrzést illetőleg rendeletileg intézkedhessenek. Történt-e intézkedés? Mikép vizsgálta azt meg a miniszter, hogy ez a vállalat mire használja a részvénytársaság pénzét, ki volt ott a bizottsági gyülésen? Az én értesülésem szerint soha senki, semmiféle vizsgálatot ott nem gyakorolt, soha senki sem törődött azzal, hogy megfelel-e a vállalat a törvényes kivánalmaknak.

Ez az, a mi felszólalásra késztetett, hogy ne alapitsunk névleg a hazai ipari erők támogatására vállalatokat, a melyek valójában nem felelnek meg ennek a rendeltetésnek; ne adjunk kedvezményeket az oly vállalatoknak, a melyek a kedvezményekkel visszaélnek. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Legyen egyszer vége annak, hogy álszeméremből, személyes tekintetekből elhallgatunk olyan dolgokat, mikor a magyar nép, a magyar nemzet pénzét részvények alakjában szedik be és azt nem használják fel a czélnak megfelelőleg. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Folyton csak hangoztatják és halljuk azt, hogy igy meg ugy fogunk tenni, ezek a reformok, ezeket akarjuk elérni, és büszkén halljuk hivatkozni a tuloldalt arra, hogy 25 év előtt is tettek erre meg arra igéretet. Ez kérem, nem egyenes dolog. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Épp erre való tekintettel én tisztán a törvény szempontjából és törvényes alapra helyezkedve a következő interpellácziót terjesztem a kereskedelemügyi és pénzügyminiszter urakhoz. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Interpellácziő a kereskedelmi és pénzügyi miniszter urakhoz.

1. Mily összeget és mily czimen élvezett a Magyar Ipar és Kereskedelmi Bank megalakulásától 1901. deczember 31-éig az 1890. XIV. t.-cz. alapján.

2. Gyakoroltatott-e felügyelet oly irányban, hogy az adó és illetékkedvezményeket élvező bank az 1890. XIV. t.-cz. értelmében működik-e? Ha igen, miben állott a felügyelet, s ha nem, miért mellőztetett a felügyelet?

3. Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy a nevezett bank eredeti rendeltetésétől eltért s meg akarja-e az ügyet vizsgálni s megtenni a szükséges lépéseket, hogy egyrészt az illetéktelenül élvezett kedvezmények visszatéritessenek, másrészt azok jövőre beszüntessenek?

4. Igaz-e, hogy a magyar állam pénzkészletéből 2,400.400 korona a Magyar Ipar és Kereskedelmi Banknál helyeztetett el, s történt-e s mily intézkedés, hogy ez összeg el ne veszszen?« *(Élénk éljenzés és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Ki fog adatni az interpellácziő a pénzügyi és a kereskedelemügyi miniszter uraknak.

Gróf Tisza István képviselő ur személyes kérdésben kiván nyilatkozni. *(Mozgás a néppárton. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Gr. Tisza István: T. képviselőház! *(Folytontartó mozgás a néppárton. Halljuk! Halljuk! jobbról.)* Én ismerem a személyes kérdésben való felszólalás határait és azokhoz szigoruan alkalmazkodni kivánok. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek folytán nem is lehetek ma abban a helyzetben, hogy azon tömkelegét a részint valótlan, részint tulzott állitásoknak, melyek az interpellácziót kisérő beszédben foglaltattak, a maguk kellő értékére leszállitsam. De van egy része a kérdésnek, a mely a legszorosabb személyi kérdés jellegével bir és a melyet hallgatással nem mellőzhetek.

A t. képviselő ur felemlitette azt a levelet, melylyel indokoltam lemondásomat az Ipar- és Kereskedelmi banknál és egyéb társulatoknál elfoglalt állásaimról és a nélkül, hogy világosan kifejezte volna, bizonyos kételyt látszott elárulni az általam akkor mondottak valósága iránt. *(Felkiáltások a néppártról: Egy szót se szólt róla!)* T. ház, én mint gentleman ember, becsületszavamra állitom, hogy minden sor, a mit akkor irtam, legbensőbb meggyőződésemnek felelt meg ugy az Ipar- és Kereskedelmi bank anyagi helyzetét illetőleg, mint azon motivumokat illetőleg, a melyek engem ez állások otthagyására birtak *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* és legyen meggyőződve a képviselő ur, ha én csak félig-meddig előre láttam volna, hogy az Ipar- és Kereskedelmi banknál, talán némi kapcsolatban lemondásommal, milyen helyzet fog következni, inkább szembeszálltam volna a leggaládabb gyanusitásokkal is, mint hogy ily körülmények között azt az intézetet ott hagyjam. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* És legyen meggyőződve, hogy azon tény, hogy én az intézetnél viselt állásomat ott hagytam, azt a felelősségérzetet, a mely engem terhel mindenért, a mi a banknál történt, mig ott voltam, jóért, rosszért, nem csökkentheti, annak én meg is fogok felelni, az alól kibujni nem akarok, nem fogok. *(Helyeslés és tetszés.)*

Ezek után csak azt az egyet jegyzem meg, hogy ha még ezen kijelentésem után is kételkednék bárki állitásomnak valóságában, ezt a kételyt a legperfidebb, leggaládabb, leggyalázatosabb gyanusitásnak és rágalomnak kellene minősitenem. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás, zaj a néppárton.)*

Zboray Miklós: Félreértett szavaim helyreigazitására kérek szót. *(Folytontartó nagy zaj.)*

Elnök: Mily czimen kiván szólni a képviselő ur?

Zboray Miklós: Személyes kérdésben. *(Egy hang jobbról: Mi czimen? Zaj.)*

Nagyon örvendek, hogy a t. képviselő ur a jogczimet kérdezi, mert igy legalább kitérhetek arra is, hogy mikor én a miniszter urakhoz kérdést intézek és mikor én Tisza István képviselő ur személyét a beszédem

Digitized by Google

bevezetésében kijelentett okoknál fogva bele sem vontam, . . .

Gr. Tisza István: Meg is emlitett!

Zboray Miklós . . . akkor a t. képviselő ur nem kérdezheti tőlem, hogy minő jogczimen felelek. *(Helyeslés a néppárton.)* Felelek azért, mert valótlanoknak állitotta az adatokat. Ha a valótlan szót oly értelemben használta gr. Tisza képviselő ur, hogy nem igaz az, hogy Romániában elveszett a bank pénze, nagyon tudok örülni. Én kijelentettem, hogy csak azt hozom fel, a mi a lapokban és a bank körleveleiben foglaltatik és ha ez való, ugy az egész kifakadás nem engem illet. Ha valótlan, azt hiszem, az egész ház örülni fog. *(Ugy van! Tetszés a néppárton és a szélsőbalon.)* Ez az egyik.

A másik pedig az, hogy kijelentette t. képviselőtársam, hogy ő becsületszavát adja. Én ezt akczeptálom, elfogadom, egy szóval se mondom az ellenkezőjét, elhiszem mint gentlemannek, mint képviselőtársamnak, hogy igaza van. De engedjen meg, azt ne hozza fel érvül, hogy a felelősséget elvállalja, mert ha nem akarja elvállalni, a törvény, mely nálunk mindenkire nézve kötelező, azt tőle ugyis megköveteli. *(Élénk tetszés és helyeslés a néppárton. Zaj. Az elnök csenget.)*

Elnök: Következik Nessi Pál képviselő ur interpellácziója a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, az elemi iskolákban a német nyelv kiküszöböléséről. *(Zaj. Felkiáltások: Holnap! Holnap! Türelmet kérek! Zaj. Felkiáltások a néppárton: Halljuk a minisztert!)*

Rakovszky István: Halljuk a minisztert! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! A miniszter uraknak 30 napi idejük van az interpelláczióra felelni; ezen az időn belül senkinek sincs joga őket erre kényszeriteni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Nessi Pál képviselő ur azt az óhaját fejezte ki, hogy interpelláczióját holnap, az ülés végén adhassa elő. Azt hiszem, a t. ház ebbe beleegyezik. *(Helyeslés.)*

Egyéb tárgy nincs és a napirend meg lévén állapitva, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

47. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 6-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Nessi Pál interpellációja a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a német nyelvnek a fővárosi iskolákban való tanitása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző ur vezeti. A javaslatok mellett felszólalni kivánók jegyzésére gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalók jegyzésére pedig Farkas József jegyző urakat kérem fel.

Sziveskedjenek a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a folyó hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyek szerint »az 1889 : VI. t.-cz. 14., valamint az 1890 : V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1902. év végéig való fentartásáról;«

»az 1902. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról;«

»a vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátásáról« és

a pápa-bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatokat a főrendiház módositás nélkül elfogadta.«

A két ház egyetértésével megállapitott ezen törvényjavaslatok legfelsőbb szentesités végett ő Felségéhez terjesztetnek fel.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyekben értesit, hogy

»az 1900/901. évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről;«

»a közös hadseregtől a honvédség állományába az 1900/901-iki szolgálati évben történt tiszti áthelyezésekről;«

»az 1900/901. szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a magyar királyi honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről;«

»a kunszent-miklós-dunapataji helyi érdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről« szóló jelentésekre hozott képviselőházi határozatokhoz a főrendiház hozzájárult.

A két ház egyetértésével hozott ezen határozatok országos határozatoknak jelentetnek ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melyben tudatja, hogy a Magyarország és Hovát-Szlavon-Dalmátországokkal megujitandó pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldendő bizottság tagjaiul a főrendiház részéről megválasztattak: Samassa József egri érsek, báró Majthényi László, Wekerle Sándor, őrgróf Pallavicini Ede és gróf Wenckheim Frigyes.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melyben értesit, hogy a közös függő államadósságokat ellenőrző országos bizottság tagjai közül ifj. gróf Pálffy János rendes és idősb gróf Esterházy Ferencz póttag lemondása folytán a főrendiház részéről ezen bizottság rendes tagjává báró Vay Dénes, póttagjává pedig báró Uray Kálmán választatott meg.

Tudomásul vétetik.

Egyéb előterjesztés nem lévén, áttérünk a napirendre, vagyis az 1902. évi állami költség-

Digitized by Google

vetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatására.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Rabár Endre!

Rabár Endre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az általános vita során szólalok fel azért, mert a tárgyak, a melyeket felölelni óhajtok, több tárcza keretébe tartoznak, mint a háznak uj tagja pedig nem kivánom a háznak igen becses türelmét többször igénybe venni oly módon, hogy különböző tárczák keretében mondjam el nézeteimet.

Mint uj ember szivesen véstem emlékezetembe az igen tisztelt negyvennyolczas párt egy illusztris és általam is nagyrabecsült tagjának azt az intelmét, a melyet mindjárt a felirati vita kezdetén a ház folyosóján az uj képviselőkhöz intézett. Az illető képviselő ur t. i. kifejezésre juttatta azt, hogy a parlamenti életnek is, csakugy, mint a szalonnak, megvannak a maga etikett-szabályai, a melyek ellen vétení nem szabad. Ez is arra késztet tehát, hogy a magam tárgyait most, az általános vita alkalmával röviden felölelve, itt szerény módon előterjeszteni legyek bátor. *(Halljuk! Halljuk!)*

Multamnál fogva az igazságügyi tárczával állottam szoros kapcsolatban és azért első felszólalásom alkalmából, nem is távozhatom el ezen tárcza mellett a nélkül, hogy ennél egy pillanatra meg ne álljak, mert ugy érzem, hogy ez szintén az illendőségi kérdéssel áll kapcsolatban. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a költségvetés különböző tárczáinak pénzügyi oldalait tekintem, egy farsangi kép áll előttem A báli terembe bevonulnak a hölgyek különböző szinü toilettekben. Igy azt látom, hogy a költségvetés különböző tárczái pénzügyi szempontból elég diszes köntösben jelennek meg a t. ház előtt, de az igazságügyi költségvetés az, a melyik a legszerényebb karton-ruhában jelenik meg. Én ezt annyiban tartom sajnálatosnak, mert az igazságügyi téren igen sok követelmény van még, a mely megvalósitásra vár az ország legjobban felfogott érdekében. Különösen azért is sajnálatosnak tartom ezt, mert az igazságügy ebben az országban egyuttal állami vagyoni hasznot is hajt. Tudjuk nagyon jól, hogy az igazságszolgáltatás ennek az országnak pénzügyi viszonyait illetőleg is igen fontos hivatást tölt be. Én fontosnak tartom, hogy az állami organizácziőban minden egyes funkczionárius kellő anyagi helyzetben legyen, hogy minden egyes funkczionáriusnak munkája kellően és illendően meg legyen fizetve és ezért határozottan azon az álláspontón vagyok, hogy Magyarországon a jobb fizetési dotáczió az egész vonalon keresztülvitessék. Mégis, ha számitásba veszem a pénzügyi helyzetet és ha elfogadom azt az argumentumot, hogy ez máról holnapra az egész vonalon keresztül nem vihető, erről a kivánságról egyelőre lemondok. De még ekkor sem zárkózhatom el az elől, hogy Magyarországon a birói állásoknak fizetésrendezését soron kivül is ne óhajtsam és ne kivánjam. *(Élénk helyeslés.)* Hiszen figyelembe kell vennünk, hogy az állam összes funkczionáriusai közül a birói testület az, a mely a legnehezebb, nem akarom mondani, legfontosabb, mert az állami organizácziőban minden néven nevezendő, minden rendü és rangu funkczió egyaránt fontos, — a superlativust tehát én nem keresem az egyik és másik között, mert tudom, hogy a legtökéletesebb gépnél is, ha abból csak egy csavar hiányzik, megakad az egész működés. Igy van ez az állami organizácziőban is. Figyelembe kell vennünk még azt a momentumot is, hogy a biró az, a kitől az összes állami funkczionáriusok közül a legmagasabb kvalifikácziót követeli meg a törvény. Hiszen a jogtudományi vizsgán kivül három évi gyakorlat szükséges, majd gyakorlati vizsga és a gyakorlati vizsgán kivül még életkorhoz, t. i. a 26-ik év betöltéséhez is van kötve a birói hatalom gyakorlása. Ezzel szemben a közigazgatás más funkczionáriusai ilyen szigoru kvalifikácziőhoz nincsenek kötve. Mig pl. a birói pálya legalsóbbfoku állásának betöltéséhez szükséges, hogy az illető legalább 27 éves legyen, addig a minisztériumban az a fogalmazó sokkal hamarább jut a maga állásához. Pedig az a fogalmazó a minisztériumban nem a maga felelősségére működik, holott a biró tisztán a maga felelősségére, teljesen függetlenül cselekszik s mégis azt tapasztaljuk, hogy a kettő egy rangosztályba, t. i. a kilenczedikbe van sorozva. Addig is tehát, a mig az állam pénzügyi viszonyai az általános fizetési rendezést megengedik, én legalább annyit óhajtok ez alkalomból, hogy egyrészt az albirói czim végleg elejtessék *(Helyeslés jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)* és a jelenlegi albiró többé ilyen, bizonyos mértékig lealacsonyitó czimet ne legyen kénytelen viselni; legyenek azok az első folyamodásu birák általában mind birói czimmel felruházva *(Helyeslés jobbfelől.)* és soroztassanak legalább is a VIII. rangosztályba, a törvényszéki és járásbirák pedig, akik ma a VIII. és részben a VII. rangosztályban vannak, valamennyien egyaránt a VII. fizetési osztályba soroztassanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hiszen visszás helyzet is az, hogy az általános gyakorlat szerint a táblabiróvá kinevezett biró a VIII. rangosztályból egy rangosztály átugrásával jut rendszerint egyenesen a VI. rangosztályba.

T. ház! Röviden szándékozom ezen tárczánál időzni, és még csak azt óhajtom itt felemliteni, hogy daczára annak, hogy a büntető-törvényünk elég szigoru: a birói gyakorlat nálunk nem elég szerencsésen fejlődött. Magyarországon a humanizmusnak bizonyos tultengésével találkozunk *(Mozgás jobbfelől! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és én azt találom, hogy ez az enyhe birói gyakorlat sok visszás állapotot teremtett meg. Visszás dolognak tekintem már magában véve azt is, hogy midőn a büntető-bíróság —

Digitized by Google

az utolsó fokot értem, a hol jogerős itélet keletkezhetik, — itéletét meghozván, már minden néven nevezendő enyhitő körülményt az elitélt érdekében mérlegelt: a vádlott fogházba, börtönbe vagy fegyházba kerülvén, azon a jogczimen, mert ő ott magát jól viseli, egy bizonyos időt ott eltöltvén, feltételesen szabadlábra helyeztetik.

Bornemisza Lajos: Ez igaz!

Rabár Endre: Nem akarok statisztikával előállani, t. ház, csak utalok egyszerüen a napilapokra, a melyekből a t. ház minden tagja tudhatja, hogy igen gyakori az az eset, a midőn elég vérlázitó események foglalkoztatják és renditik meg a közvéleményt és a társadalmat s a napilapok mindig feljegyzik, hogy az illető, a ki a kérdéses büncselekményt elkövetette, feltételesen volt szabadlábra helyezve. *(Ugy van! balfelől.)* Én semmi esetre sem vagyok ellensége, sőt barátja vagyok a theoriának, de azt tapasztaljuk, hogy e téren a theoria ellenkezik a praxissal, s a gyakorlatban nem találjuk meg ez eljárás helyes indokát. Ugy tetszik, mintha minálunk egy kicsit hátulról kezdődtek volna az institucziók fejlődni, mert a mig a fogházak, börtönök s fegyházak egészen modern szinvonalon állanak és szinte arra kecsegtetik a bünösöket, hogy munka hiányában oda vágyakozzanak, *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* addig méltóztassék megnézni még a székes-fővárosban is a birói hivatalok helyiségeit és ha ezeket összehasonlitjuk az előbbiekkel, arra az eredményre jutunk, hogy a bünösök a birák rovására kelleténél jobb helyzetben vannak.

Molnár Jenő: Botrányos állapotok uralkodnak!

Rabár Endre: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Még csak röviden a végrehajtási törvényt kell megemlitenem. Alkalmam volt e törvénynyel specziálisan foglalkozni és mondhatom, hogy e törvény alkalmazásánál gyakran mélyen éreztem lelki fájdalmat, mert e törvény intézkedései, különösen a kis existenciákkal szemben, tarthatatlanok. Egy 50—100 frtos követelés a tőke, kamat és perköltségekkel együtt nem haladja meg a végrehajtási költségeknek jóformán sokszor a felét sem, a végrehajtási törvény utat, módot enged, bizonyos czélzatossággal a végrehajtási költségeket az előbbiek kétszeresére emelni. Szociális szempontból tehát, bár a t. igazságügyminiszter ur tegnapelőtt a főrendiházban hozzá intézett interpelláczióra odanyilatkozott, hogy ezen végrehajtási törvényt revizió alá vette, ezuttal is szükségesnek tartom ismételve kérni az igen t. igazságügyminiszter urat, hogy ezt lehetőleg gőzerővel minél hamarább eszközöltesse és hozza a ház elébe, hogy ez a törvény módositott alakban tűrhetőbb állapotokat teremtsen. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Méltóztassék most már megengedni, hogy áttérjek tulajdonképeni tárgyamra és foglalkozzam röviden a nemzetiségi kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt találom, hogy az egész kontinensen sehol nincsen a nemzetiségeknek jobb helyzetük, mint Magyarországon. *(Általános helyeslés.)* Ha az 1868: XLIV. t. cz. a maga szerencsétlenségében nem állana fenn, én azt hiszem, hogy Magyarországon a nemzetiségek nem is tudnának okot találni a panaszra. Ez az egy, a mivel elő szoktak állani, mindig arra a törvényre hivatkoznak, hogy nincsen végrehajtva. Megvallom őszintén, én is ugy tekintem, hogy ez a törvény, mint Haydin képviselőtársam tegnap mondta, ideálizmuson és nem reálitáson alapszik. A mint hogy a társadalmi szokások között is találkozunk gyakran azzal, hogy udvariassági tényt gyakorol a magyar vele született szokásainál, lovagiasságánál fogva, épp ugy igen gyakran találkozunk az ő részéről majdnem könnyelmünek nevezhető olyan udvariassággal is, melyet a másiknak hasonló udvariassággal, hasonló lovagias érzelmekkel elfogadni nem is szabad. Ugy találom, hogy a nemzetiségi törvényt nem is szükséges végrehajtani, hiszen a nemzetiségektől ebben az országban senki sem követel semmiféle olyan joglemondást, a melyet ők fájlalhatnának. Meg van nekik engedve saját nyelvüket tetszés szerint kultiválni és kérdés, hogy vajjon azért, mert valamelyik nemzetiség nem értvén a magyar nyelvet, Magyarország igazságszolgáltatásában találkozott-e olyan jelenséggel, hogy azért, mert a magyar nyelvet nem értette, akár ha mint jogkereső, akár mint vádlott, sértett vagy alperes jelent meg, hogy abból neki joghátránya lett volna? Hiszen ha a biró nem birja a nemzetiséghez tartozó nyelvét, mindenütt alkalmaznak hites tolmácsot és annak a közvetitésével mindenütt, mindenkor egyaránt osztják az igazságot. Erre nézve panaszt fel sem hoztak soha. Az egyetlen, a mit jogosultnak lehet tekinteni az ő panaszaikban, a közigazgatási kérdésnél áll fenn, hogy t. i. a közigazgatásnál az egyes funkczionáriusok nem értvén meg a népnek nyelvét, gyakori érintkezéseikben visszásságok származnak. *(Helyeslés.)* Ezt konczedálnunk kell és én ezt konczedálhatom annyival is inkább, főleg a multra nézve, mert a multban ezen közigazgatásnak a maga ügykörében való pártatlan és korrekt eljárása a felügyelet lanyhasága miatt kifogás alá esett. Most azonban, mikor Magyarországon egy általános megtisztulási proczesszust kell, hogy mindenki elismerjen, mikor nincsen kétség az iránt, hogy minden konkrét esetben, ha visszaélés történik és az az illetékes helyre jut és ott fel van tárva, a jogkereső minden körülmények közt megtalálja a maga igazságát, a közigazgatási tisztviselő pedig, a ki ily igazságtalanságot, vagy mulasztást követ el, a kellő megtorlásban részesül, a helyzet lényegesen javult. A magam részéről a t. kormányelnök urnak nemzetiségi politikáját egyedül helyesnek, czélszerünek és hasznosnak ismerem el. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az erőszak politikáját ebben a kérdésben én helyesnek el nem ismerem, mert az erőszakos politika ezen a

Digitized by Google

téren vonhat ugyan maga után bizonyos zsibbadást, a mi czélra vezet azonban az, hogy a nemzetiségek itt magukat csakugyan valóságos jogállamban érezzék, a hol mindenki megkapja a maga igazságát. Viszont kell igenis ott, a hol szükség forog fenn, bizonyos erély, a magyar állam hatalmának éreztetése és ez nem is fog ma hiányzani, ha arra szükség lesz. Meg vagyok győződve, hogy a t. miniszterelnök ur ennek is meg fogja találni mindig a helyes módját. *(Helyeslés.)*

Fontos körülmény az,hogy ma e házban a nemzetiségieknek több képviselője van. Azt tartom, sokkal helyesebb, ha ezek a képviselők mindazokat a panaszokat itt, az illetékes helyen terjesztik elő, mintha a nemzetiségek külországokba, a helyzetnek sokszor elferditésével, mennek panaszra. S a mint láttuk, itt az a hang, a mely az ő részükről idáig megnyilatkozott, sokkal jobban hangzott, mint a hogy azt tulajdonképen előre vártuk, mert mindenki azt hitte, hogy most majd a szászok, tótok, románok mind tele lesznek panaszszal és nagy követelésekkel. Ezt nem tapasztaltuk. Lindner Gusztáv t. képviselőtársam a szászok részéről igaz ugyan, hogy egy nyelvbotlást követett el, a mit azonban másnap loyálisan megkorrigált, viszont őt megelőzőleg Melzer t. képviselőtársam oly beszédet tartott, a mely teljesen kielégitő volt, Papp József t. képviselőtársam a románok részéről pedig oly hazafiasan nyilatkozott meg, a melylyel szemben kell, hogy mindenki elismeréssel legyen. Veszelovszky Ferencz t. képviselőtársam közelitette meg leginkább azt a várakozást, a melyben mi, — mint mondám — elég kellemesen csalatkoztunk. Ámde az ő beszédében sem találok semmi olyan különös dol got, a melyre nézve vele szóba ne állhatnánk Becsesek előttem ezen felszólalások, mert azoknak őszinteségében nem szabad kételkednünk, mert azok a felszólalások innen kiterjednek az országba, a nemzetiségek lakta vidékekre, és mert a hozzájuk tartozó nemzetiségek kell, hogy azt odakint szintén megértsék, meghallják, hogy az ő képviselőik idebent a házban hogyan beszélnek, hogyan nyilatkoznak. De megvallom egész őszinteséggel, hogy sokkal jobban szeretném, ha az itt elhangzott szavak összhangban állnának a külső képpel is. Sajnos, ez nem igy van. *(Helyeslés.)* Mint kuriózumot felemlitem, — román lapokat nem olvasok, mert nem birom a nyelvet, — mondom felemlitem, hogy hallottam jó forrásból, hogy egy román lap Papp József itt tartott beszéde után egy egyszerü gyászkeretet hozott és abba be volt irva: Jósef Popu deputatu. Minden nekrolog nélkül. Könnyü kitalálni, hogy azokra a románokra nézve Papp József t. képviselőtársam meghalt. De szolgáljon vigasztalására, hogy a kinek holt hirét költik, sokáig szokott élni, és én ezt kivánom is neki szivemből. *(Tetszés.)*

Áttérek e kérdés keretében egy specziális ügyre, az u. n. ruthén-ügyre, a melylyel foglalkozni kivánok. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)*

A közéletben gyakran találkozunk azzal a téves nézettel, hogy Magyarország nemzetiségei között a ruthének is nemzetiséget képeznek. A magam részéről, értve a munkácsi és eperjesi egyházmegyékhez tartozó görög-katholikusokat, egyszerüen visszautasitom ezt. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezek nemzetiséget sohsem képeztek, ma sem képeznek, és nem is kivánnak olyat képezni. Ezek a görög-katholikusok majdnem egy milliót haladnak meg; a két egyházmegyében 300.000-en felül tisztán magyarok, a kiknek nagyon csekély perczentje az, a mely elmagyarosodott, a többi született faj-magyar. Ezeket először is ruthéneknek nevezni, azt hiszem, nem lehet. *(Helyeslés.)* De kikből állnak még ezek a görög-katholikusok? Állnak azon szláv utódokból, a kiket a magyarok a honfoglalás idejében itt találtak. Ezek az utódok szintén nem nevezhetők ruthéneknek. És állnak azon ivadékokból, a kiknek őseit a magyarok vándorutjuk alkalmával magukba felszivták, és a kik Magyarországban már mint honfoglalók jelentek meg. Ezeknek az utódai sem ruthének.

Tehát, kik azok a ruthének tulajdonkép? Nem mások, mint ivadékai azoknak, a kiket Koriatovics herczeg főleg Mármaros megyében telepitett le. Ezen letelepitettek utódai czimén a két egyházmegye hivőit egyszerüen ruthéneknek elnevezni, azt hiszem, joggal nem lehet. Én csak örömmel tudom üdvözölni a földmivelésügyi miniszter ur intézkedését, hogy a maga költségvetésében is ma már azt az akcziót többé nem ruthén-akcziónak, hanem hegyvidéki, vagy felvidéki akcziónak nevezi. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Buzáth Ferencz: Azelőtt miért nevezte ruthénnek? Csak most változtatta meg.

Rabár Endre: Tudom, azért üdvözlöm és azért is, mert ez által az akczió nem tekinthető felekezetinek.

Marjay Péter: Igazán nagy eset!

Rabár Endre: Meg kell mondanom, miért nem lehet e népcsoport nemzetiség. Egyszerüen azért, mert a kezdet kezdete óta beolvadt a magyarságba.

Ha visszatekintünk a legrégibb multra, látjuk, hogy Magyarországon mindjárt a honfoglalás után a magyarság ezt a népet éppen annak a szorosnak a védelmével bizta meg, a melyen a magyarság bevonult, és ez a nép ezen feladatnak hűségesen az egész évezred alatt eleget tett mindenkor. Igen, t. ház, emlékezzünk meg a pro libertate korszakról. Látjuk, hogy ezen korszakban Rákóczy leghűségesebb népét éppen ezen nép képezte. Nézzük a 48-as eseményeket. Mikor a többi nemzetiségek fegyvert fogtak a magyar ellen, akkor sem ingott meg ennek a népnek hazafias érzülete, akkor is egy vonalban küzdött a magyar szabadságért és ma is ott találjuk köztük mindazon még élőket, a

Digitized by Google

kik a 48-as honvédség révén az államtól jól megérdemelt nyugdijat élveznek. És ha valaha, ugy ekkor állta ki ez a nép hazafiságának tüzpróbáját, mert mikor az osztrákok leverése után jött az orosz, itt állt a kérdés: vajjon meginog-e ezen népnek hazafias érzülete, midőn szemben áll fajrokonával és tudjuk, hogy az ellen épp oly lelkesen harczolt, mint azelőtt az osztrák ellen. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én, a ki ismerem ennek a népnek a nyelvét, mert hiszen ott nőttem fel köztük, mondhatom, hogy azoknak az embereknek a regéit, a meséit hallgatva, az emberben nem is fakadhat más érzület, mint ennek a hazának igazi szeretete. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Még egy momentumra legyen szabad utalnom. A millennium esztendejében, 1896-ban az ünnepségek közepette mindenki emlékezni fog, hogy szent István koronája közszemlére kitétetett a Mátyás-templomban. Igen sokan jártak el oda, de valljuk meg őszintén, hogy a legtöbben talán inkább kiváncsiságból mentek oda. Volt egy momentum ezen esztendőben, a melyről a napisajtó megemlékezett ugyan, de mint hétköznapi tény felett átsiklott, nem tulajdonitott neki valami különös fontosságot. Pedig ebben az esztendőben az történt, hogy a munkácsi püspök vezetése alatt a munkácsi egyházmegyének majdnem minden esperesi kerülete a papja által képviselve, és a vidéki és a helybeli gör.-katholikus intelligenczia majdnem teljes számban, valóságos ünnepélyes zarándoklással ment be a szent koronához, azért, hogy ezt a szent koronát, melynek szimboluma alatt ez az ország az évezredet elérte, a magunkénak ismervén fel, ott hálaadó istentiszteletet végezzünk, és ott ennél a koronánál felhangzott a zsolozsma, kivánva azt, hogy a magyarok Istene ennek a szimbolumnak az erejével a jövő ezredévre is tartsa meg ezt a hazát. *(Helyeslés jobbfelől és éljenzés.)* Más ilyen megnyilatkozással a nemzetiségek közül tudtommal ehhez a koronához nem közeledtek.

Mikor 1896-ban a millennium alkalmával Munkácson annak a felállitott emléknek talapzatát tették le, az ország különböző részeiből odasereglett sok magyar s akkor látta, hogy ez a nép a teljes pusztulás szélén áll és hogy annak csak szegénysége nagyobb kristály-tiszta hazafiságánál. *(Éljenés.)* Akkor érlelődött meg az eszme, hogy ezt a népet a magyarság érdekében bűn lenne elpusztulni engedni. *(Ugy van! a néppárton.)* Itt a képviselőházban, ha jól emlékszem, Baross Károly és Rubinek igen t. képviselőtársaim beszédeikben odavetették, de a főrendiházban gróf Esterházy János interpellácziójában is ugy láttam odaállitva a kérdést, mintha e nép pusztulásának egyedüli oka a bevándorlás volna. Ez az igazságnak tökéletesen nem felel meg. Én nem akarom védelmembe venni azt a zsidóságot....

Buzáth Ferencz: No akkor nem jól ismeri a Felvidéket.

Rabár Endre: Jobban ismerem, mint Buzáth képviselő ur, legyen meggyőződve. Be is tudom bizonyitani, hogy ez igy magában véve igazságtalan állitás. Méltóztassék figyelembe venni, hogy az az anyagi romlás már a bevándorlás előtt, a birtokrendezésnél kezdődött. A birtokrendezésnél ugyanis ez a nép részint tudatlansága, részint az egyes földtulajdonosok kiküldötteinek tulbuzgósága miatt határozottan megrövidült. Addig, a mig szabad volt annak a népnek kincstári földeken is legeltetni és a maga területei sem voltak még teljesen tönkretéve, addig, a mig ott a baromtenyésztés virágzott, addig nem volt az a vidék még annyira a szegénység tanyája. Én tehát nem mondom, hogy az a bevándorlás szintén nem volt ennek a népnek romlására, de azt mondom — és ezt bizonyitani vagyok képes éppen az általam felhozottakkal, — hogy ez nem az egyedüli ok. Méltóztassék figyelembe venni azt is, hogy a mikor ez a parazitafaj rájött arra a már enervált és gazdaságilag elgyöngült népre, Ung és Mármaros népét többnyire kiforgatta utolsó vagyonából is; ám például Ugocsa vármegyében, a hol az a nép jobb helyzetben van, mert a földje hasznavehető és földmiveléssel tud foglalkozni, ott nem jár ilyen sikerrel a bevándorlottak letelepülése, és azt tapasztaljuk, hogy Ugocsa vármegyében ez a népfaj üzérkedés helyett ugyanazt a foglalkozást kezdte el, a melyet az ottani őslakók folytatnak, éppugy kapál, szánt, vet, fuvaroz, fát vág, mint a többi. Oda kell hatni, hogy ez a többi megyékben is igy legyen.

T. ház! Én a magam részéről annak a népnek nevében szivem mélyéből köszönöm az igen t. kormányelnöknek és földmivelésügyi miniszter urnak azt a gondoskodását, hogy meginditotta azt az akcziót és igyekszik ezt a népet ismét talpra állitani. De legyen szabad itt megjegyeznem, hogy habár mind hasznosnak, czélszerünek ismerem el azt, a mi eddig történt s a mi most történik, ezt egymagában véve elegendőnek nem tartom, és legyen szabad itt röviden rámutatnom arra, hogy mik volnának azok az intézkedések, a melyek képesek lennének ezt a népet anyagilag lábra állitani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hát, igen t. ház, hogy csak a magam kerületét emlitsem meg, ebben a kerületben a kincstárnak erdőbirtokai meghaladják a 200.000 holdat. A mint emlitettem, a birtokberendezés folytán olyan a helyzet, hogy az egyes községek nevén álló és tulajdonát képező ingatlanok teljesen kopárak, hasznavehetetlenek. Már most én ennek a népcsoportnak sem alamizsnát, sem ajandékot nem kérek és igy az államháztartástól megerőltetést sem kivánok, hanem azt vagyok bátor ajánlani, határozza el magát a kormány arra, hogy ezen kopár területeket megfelelő ráfizetés mellett hasonló területü, elfogadható és használható területeivel cserélje ki. 25—30 esztendő leforgása alatt az a nép készségesen, pontosan, becsületesen meg fogja fizetni azt a differenciát, a mi

Digitized by Google

az értékben előáll, viszont az állam a maga hathatósabb eszközeivel képes lesz ama hasznavehetetlen és kopár területeket hasznavehető eredőterületekké átalakitani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Pénzügyi szempontból szintén fontos ez a körülmény. Mert mig ma az a 200.000 hold terület az ottani nagy szegénység közepette az államkincstár részére ugy sem képez olyan nagy értéket, mert hiszen nincsen sem munkása, sem a népnek igavonó ereje, addig, ha ez a nép anyagilag fellendül és virágzani fog, ha mindjárt csak a terület fele marad is meg az államkincstár tulajdonában, ez is fog oly értéket képviselni, mint ma az a 200.000 hold, a mely fölött ma csak a sasok röpködnek és gyönyörködnek benne, a nép azonban kénytelen vándorbotot venni és Amerikába menni. És igen veszedelmes az az amerikai kivándorlás. Paupertas est maxima meretrix. Az a nép, mely ma legjobb érzületével megy ki Amerikába, szociális szempontból nagy kárt okoz ennek az országnak, nemcsak azzal, hogy nyers munkaerejét elviszi, hanem azzal is, hogy elkótyavetyéli ingóbingóját, hogy magának pénzt teremtsen az utiköltségre. Eltekintve attól, hogy ez még talán pótolható azzal, — legalább látszólagosan — hogy onnan is visszaküldi keresményét, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy itthagyja gyámoltalan családtagjait, a kik ennek az államnak terhére maradnak, és a kiket az állam, hogy az éhenhalástól megmentse őket, kénytelen ugyszólván kitartani. És nem szabad megfeledkeznünk arról az akcióról, a melyet a hatalmas orosz birodalom megindított. Hiszen milliókat költ rá Oroszország, hogy a tőlünk kivándorolt görög-katholikusokat első sorban bevihesse a schismába, másrészt pedig mindenféle röpiratokkal, mindenféle buzditásokkal őket bizonyos szeparatisztikus törekvésekre serkenti. És, igen t. ház, sajnosan tapasztaljuk egyes jelenségekből azt, hogy a visszatértek ilyen propagandákat igyekeznek ebben az országban előtérbe tolni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Másrészt, igen t. ház, látjuk még azt is, hogy magában Oroszországban ifjaink részére nagy alapitványok tétetnek, hogy oda kicsábittatván, iskoláztassanak; és ha iskolájokat elvégezték, nem akarja az orosz birodalom őket magának megtartani, hanem ide óhajtja küldeni őket agitátoroknak, hogy itt előkészitsék a talajt ahhoz, hogy azt a népcsoportot, a mely eddig soha szeparatisztikus törekvésekkel nem foglalkozott és a mely teljesen be volt olvadva a magyarságba, a magyar állameszmétől való eltántorodásra reábirni igyekezzenek.

Igen t. ház, ez az utóbbi körülmény veszedelmes. Miért? Azért veszedelmes körülmény, mert ez az elég nagy számot képező nép a legszegényebb nép lévén, intelligenciája ugyszólván teljesen hiányzik. Az intelligenciát tulajdonképen a papság szolgáltatja. A papoknak a fiai egyedül azok, akik kivételesen világi pályákra mennek, és a kik a társadalomban azután helyet foglalnak. Méltóztassék azonban figyelembe venni ennek a papságnak óriási szegénységét is. A pap, többnyire 10—12 tagból álló családját felneveltetni képtelen; a középiskolákat még csak elvégezteti, mert szegénységük daczára bő alapitványokat tettek az ungvári gimnáziumnál, tápintézetet létesitettek s több ehhez hasonló kulturális intézményt teremtettek meg. Mondom tehát, hogy a középiskolát még csak elvégezheti az illető; de a mikor tovább akarna haladni, a családfőnek neveltetési képessége kimerült, s akkor azután bekövetkezik az a helyzet, hogy az ifju, hogy pályáját elvégezhesse, csakugyan elmegy oda, a hova őt csábitják és a hol minden gond nélkül elvégezheti iskoláit, megszerezheti diplomáját, hogy itt azután prosperálhassanak. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Es itt lehetetlenség föl nem hivnom az igen t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét arra, hogy Mármarosban és Ungban, a hol a mi parochiáink vannak, nagyon sajátságos és különös körülmény, hogy a latin szertartásu pap, a kinek a kincstár csakugy a patronusa, a ki magános ember és vagyonosabb hivőkkel is rendelkezik, és a kinek a megélhetése ennélfogva sokkal könnyebb: megkülönböztetettebb helyzetben van; sokkal több a kegyurától járó dotációja, mint a mi papjainké. Azért felhivom az igen t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét, ismerve az ő jóakaratát, erre a körülményre, és nincsen kétségem az iránt, hogy ezeket tudva, ezeken a szegény papjainkon segíteni fog.

Gr. Wilczek Frigyes: A kongruát kell rendezni!

Rabár Endre: Hát ha a kongruát méltóztatik felemliteni, elismerem, hogy annak mai rendezetlen állapota szomoru jelenség. De miért huzódik ennek a rendezése oly hosszu ideig? Megmondom mindjárt. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért éppen, mert a görög-katholikus papság olyan nagy szegénységben van ott, hogy nyomoruságos helyzeténél fogva a legnagyobb mértékben vennék igénybe annak a kongrua-alapnak jövedelmét. Már most, igen t. ház, czélzatosság van abban, hogy huzzák, halasztják ennek a kongruának rendezését azért, hogy a mi görögkatholikus papjaink vegyék igénybe az államtól állandó segély alakjában a kongrua kiegészitését, és hogyha azután ez a kongruakiegészités igy meg fog történni, akkor előállhassanak azzal, hogy, miután az államháztartásban ugyis fel van véve ezeknek a görög-katholikus papoknak segélye, most már nemzeti szempontokból is sokkal jobb lesz, hogyha a kultuszminiszter mindig szemmel tarthatja ezen papoknak politikai viselkedését és a segélyt bármikor visszavonhatja tőlük, és igy állandóan kézben tarthatja őket.

A latin szertartásu papok kongruájának rendezésére elegendő, ha körülbelül 200,000 forint fordittatik erre a czélra; ezt a 200,000 frtot

Digitized by Google

pedig nagyon könnyen ki lehet venni lajblink zsebéből, a nélkül, hogy ezt meg lehetne érezni. Hát, igen t. ház, ha már méltóztatott ezt felemliteni, igenis, ezen eljárás ellen mi görögkatholikusok mindannyian tiltakozni fogunk, mert mi éppolyan katholikusok vagyunk, mint a latin szertartásu katholikusok *(Élénk helyeslés a néppárton.)* és — bocsánatot kérek — a mi papjaink hazafiságához kétség sohasem fért, és sohasem fog férni. Ennélfogva nincs is arra szükség, hogy azoknak viselkedését pórázon tartsa akármilyen államhatalom. És ha önök óhajtják a maguk papjaik függetlenségét megoltalmazni, *(Felkiáltások a néppárton: Akarjuk! Akarjuk!)* akkor azt mi is akarjuk. Vagyis ha ugy rendeztetik a kongrua, hogy a latin szertartásuak is azt az államtól kapják, akkor ezt mi is elfogadjuk, nincs ellene kifogásunk, a paritás elvén állunk. Ellenkező esetben oldassék meg a kérdés főleg azért is, mert az Unio szerint egyenlő részesei vagyunk a katholikus vagyonnak, ugy, hogy mi is katholikus vagyonból kapjuk papjaink kongruájának a rendezését.

Artim Mihály: Nem vitatja senki!

Rabár Endre: Ezekben — gondolom — ezt a témát körülbelül ki is meritettem. Engedelmet kérek, hogyha a t. ház igen becses türelmét egy kissé hosszasabban is vettem igénybe. Van azonban még egy fontos kérdés, a melyről meg nem emlékeznem mulasztás volna. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a magyar lithurgia kérdése.

Igen t. ház, ki kell emelnem és ki kell jelentenem, hogy én ezt a kérdést a magam részéről mint közvetlenül érdekelt fél is kizárólag egyházi vonatkozásu kérdésnek ismerem és tekintem és nem azért hozakodom e kérdéssel elő, mintha az a parlament elébe tartoznék, ...

Sebess Dénes: Dehogynem tartozik!

Rabár Endre: ... hanem, mert ezt a kérdést én már itt találtam, mert ez a kérdés itt a parlament előtt már többször felszinre volt hozva és mert legutóbb is a felirati vita alkalmával Komjáthy Béla t. képviselőtársam szintén szóba hozta itten. Ezt a kérdést ebben az országban látszólag mindenki ismeri; én mégis tapasztaltam, hogy sokan nem ismerik annak valódi értelmét. Legyen szabad tehát egy pár vonással jeleznem ezen magyar lithurgia kérdésének főbb vonásait. A mint beszédem elején volt szerencsém jelezni, a munkácsi és az eperjesi egyházmegyék görög-katholikus hivei között mintegy 300.000-en vannak olyanok, a kiknek anyanyelve tisztán magyar. Már most, miután nálunk görög-katholikusoknál a szertartás különbözik a latin szertartástól, a mennyiben a latin szertartásban a misét a pap egyedül végzi, ellenben nálunk, görög-katholikusoknál a misét a pap és a nép egyeteme végzi, korrespondeáló lévén ez az eljárás mise alkalmával és más szertartásoknál, mert hisz ugyanigy van a a keresztelésnél, a temetésnél és minden más szertartás alkalmával; ennélfogva, a mennyiben quasi dogma — mert nem dogma — a latin szertartásuaknál, *(Ellenmondás a néppárton. Halljuk! Halljuk!)*, hogy a nyelv a szertartásban a latin nyelv és csakis az egységesség szempontjából van igy, éppen annyira quasi dogma — mert szintén nem dogma nálunk sem — hogy a szertartási nyelv a nép által értett nyelv legyen.

Már most, igen t. ház, tekintettel arra, hogy nekünk mintegy 300.000 görög-katholikusunk van, a kik a magyar nyelven kivül más nyelvet nem tudnak és nem beszélnek, már mintegy száz esztendővel ezelőtt a lelki szükség hozta magával, hogy egyes papjaink leforditották a szertartást és, abuzusképen, elismerem, bevitték az egyházba ezt a magyar szertartást. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már most, igen t. ház, ámbár mondom, ez egy százados gyakorlat Hajdu, Szabolcs, Heves, Borsod és más olyan vármegyékben, a hol ezen görög-katholikusok vannak, miáltal vált ez a kérdés akuttá és miért jött ez tulajdonképen oly élesen felszinre? *(Halljuk!)* Ennek oka az, hogy a mi hajduságunk, főleg a hajdu-dorogiak, nem érezték magukat egészen biztosságban, noha már egy évszázad óta valósággal használják ezt a szertartást, hanem mint jó keresztények és jó katholikusok érezték azt, hogy ők ezt bizonyos mértékig tiltott módon vették be, mert a legfőbb egyházi hatóság ezt részükre nem engedélyezte, miután nem is kérték. Hogy tehát ezt a jogot biztositsák, kérelmezték a magyar püspökség felállitását. Ugy vélték, hogy ezen püspökség felállitásával kapcsolatban fogják maguknak majd a magyar lithurgiát örökre biztositani. Éppen a millennáris esztendőben jött fel ide Budapestre egy százas deputáczió, végigjárta közéletünk minden nevezetes emberét, azzal a kérelemmel, hogy támogassák az ő ügyüket. Ugyanezen alkalomból ezen feljött görög-katholikus magyar hivők óhajtottak itt Budapesten szent misét hallgatni, mert ehhez hozzá vannak szokva. Már most megtörtént az az eset, hogy az egyetemi templomban elvégezték a maguk miséjét, itt lévén Ujhelyi András, jelenleg is élő papjuk, a ki végezte a misét, természetesen a hogy ők hozzá voltak szokva, magyar nyelven. Hogy, hogy nem, nem kutatom, ezért valaki feljelentette őket Rómában és ennek a feljelentésnek az eredménye az volt, hogy Rómából a görög katholikus püspökökhöz tiltó rendelet érkezett, a mely szerint a magyar szertartás azonnal megszüntetendő és a könyvek azonnal elégetendők. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szép! Hallatlan!)*

Rákosi Viktor: Tessék, az üldözött nemzetiségek! Csak a magyart üldözik Magyarországon, oláhnak szabad oláhnak, orosznak oroszoknak lennie.

Kubik Béla: Mégis csak hallatlan, hogy ezt eltűrjük! Minek van a kormány? Meg a püspökök! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Hallatlan, hogy Magyarországon ily dolog megtörténhessék!

Digitized by Google

Rabár Endre: A mi püspökeink, ismerve a helyzetet, Romába informáló fölterjesztést tettek ő Szentségéhez, a melyben kijelentették, hogy ez lehetetlen, mert egy évszázados gyakorlatot ilyen nagy tömegeknél erőszakosan, közvetlenül és egyszerre megszüntetni képtelenség. Ez az ő informáló felterjesztésük tudomásul vétetett azzal az utasitással, hogy lassankint, észrevétlenül kell megint azon egyházközségekbe az ó-szláv lithurgiát bevinni. *(Élénk mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ez hallatlan!)*

Itt kijelentem a magam személyére nézve, hogy én abban a helyzetben lévén, hogy a szláv nyelvet birom, az ó-szláv lithurgiát megértem, ennélfogva az én lelki szükségletem kielégitésére nekem a magyar lithurgiára szükségem nincs. De én azt hiszem, hogy mi Krisztus tanitása szerint jártunk el akkor, a mikor arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy ha itt a szláv görög-katholikusoknak megvan a módjuk, hogy a maguk vallásának teljes átértése által oda forrasztassanak azon vallás szeretetéhez, nekünk is kötelességünk a mi hittestvéreink számára ezt a módot kieszközölni, *(Helyeslés.)* még pedig annyival inkább, mert nem találkozott egyházi tekintély, a ki nekünk ellenvetette volna, hogy ez a kivánság bármi néven nevezendő kánonba, lithurgikus eljárásba vagy egyházi dogmába ütköznék; mindenki elismerte, hogy ez jogos és méltányos. *(Helyeslés jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Ez tette szükségessé, hogy itt a fővárosban országos bizottság alakuljon meg, a mely belátta, hogy igenis csak törvényes egyházi uton eszközölhetjük ezt ki, ezen bizottság a maga programmját elkészitette és minden agitáczió nélkül kibocsátotta a magyar görög-katholikusok közé, azok legnagyobb részben csatlakoztak és ezt az országos bizottságot mandátummal látták el, hogy eljárhasson az ő érdekükben az egyház törvényes utjain.

Igy történt azután, t. ház, hogy mi megszerkesztettük azt a memorandumot, a melyben kimutattuk, hogy történelmi, kánoni és lithurgikus szempontból jogos a mi kivánságunk, a melyet előterjesztünk. Ezt a memorandumot, a mi mérhetetlen szegénységünkhöz képest óriási számmal, ötszázon felül tengerre kelve, elvittük Rómába.

Rákosi Viktor: És az eredmény?

Rabár Endre: Nem akarom ecsetelni, milyen szivszorongással voltunk az alatt a pár nap alatt Rómában, mert ösztönszerüleg éreztük, sugta nekünk valaki azt, hogy ott ellenünk illetéktelenül áskálódnak.

Kubik Béla: Hát a magyar kormány támogatása hol volt?

Rabár Endre: Mi ugy éreztük Rómában, a hova azt a szegény népet nagy áldozatok árán elvittük, hogy az illetékes fórumhoz talán oda sem tudunk jutni; *(Zaj. Elnök csenget.)* de a magyarok Istene megsegitett minket abban, hogy igenis oda tudtunk jutni és azt a memorandumot egy püspöki szózat bevezetésével ő szentségének át tudtuk adni.

Ismételten kijelentem, hogy ez a kérdés ránk nézve kizárólag lelki szükséglet és kizárólag egyházi vonatkozásu kérdés, ennélfogva a parlament hatásköréhez nem tartozik. De tekintettel arra, hogy mi görög-katholikusok éppen ugy a király legfőbb kegyurasága alá tartozunk, mint a többi latin szertartásuak, azt mégis hódoló hazafiak módjára kérhetjük ő Felségétől, mint legfőbb kegyurtól, hogy éppen az ő különleges egyházi állásánál fogva, mert ő Magyarországnak apostoli királya, az ő görög-katholikus alattvalóinak lelki szükségletét tudva, Rómában ő is kegyeskedjék hathatósan közbenjárni.

Molnár Jenő: A spiczlik majd ott is dolgozni fognak!

Rabár Endre: Már most az első kötelesség, hogy mi itt kérjük a kormányelnöktől, hogy ebben minket támogatni sziveskedjék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ez csak kötelessége!

Rabár Endre: De van még egy másik momentum és ez az, hogy a mi közös külügyi képviseletünk ugy van szervezve, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Rosszul! Itt van a baj! Helyes! Rájön már! Elnök csenget.)* hogy a mi a két államra nézve közös, azt közösen intézik el, a mi pedig Magyarországra nézve önálló, belügy, azt Magyarországra nézve külön s a mi Ausztriára nézve belügy, azt Ausztriára nézve külön intézik el.

Széll Kálmán miniszterelnök: Igy is kell lennie! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igy kellene! Zaj.)* Igy is van, igy is történik! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Majd meglátjuk, mit csinált benne a miniszterelnök!)*

Molnár Jenő: Rómában még legjobban vagyunk; másutt igy sincs.

Rabár Endre: Már most, a mit a kormányelnök urtól kivánhatunk és kérünk. . . .

Kubik Béla: Követelünk! Nem kérünk ilyen dolgokat!

Széll Kálmán miniszterelnök: Elfogadom!

Rabár Endre: . . . igenis követelünk, ez az, méltóztassék a kormányelnök urnak oda hatni, hogy velünk szemben ilyen specziális magyar belügyben semmiféle illetéktelen tényező *(Élénk helyeslés a jobb- és szélsőbaloldalon.)* hamis információkat Rómába ne adhasson. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Kubik Béla: Tessék a mulasztásokat is számon kérni!

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassék a szónokot minduntalan félbeszakitani!

Rabár Endre: Tekintetbe kell vennünk még azt, hogy ma még abban a kedvező helyzetben is vagyunk, hogy ezt a vatikáni követséget magyar ember tölti be. Méltóztassék tehát az igen t. kormányelnök urnak, ha szükséges, összeszedni minden statisztikai adatot, a mit mi készséggel rendelkezésére fogunk bocsátani, méltóztassék odaadni

Digitized by Google

külügyi képviselőnknek és méltóztassék őt erre a speciális magyar ügyre vonatkozólag utasitani, hogy azokat a téves és hamis információkat, melyek odaszivárogtak a római udvarba, a maguk kellő értékére szállitsa le, *(Általános, élénk helyeslés.)* és bizonyitsa be, hogy a mit mi kérünk és követelünk, az jogos és igazságos, s a mit mi állitunk, az megfelel a maga minden részletében a valóságnak. Mondja meg, hogy igenis ez itt Magyarországon valóságos lelki szükség a görögkatholikusokra nézve és hogy tőlünk távol áll minden czélzatosság arra nézve, hogy mi ezt sovinizmusból csináljuk, magyarositási tendenciákkal. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát aztán? Hát ez baj volna? Zaj.)* Bocsánatot kérek, nekem nem lehet a magunk ügye érdekében eléggé hangoztatnom azt a valóságos állapotot, a melyben vagyunk, mert igenis mi első sorban, főleg és egyedül lelki szükségünk kielégitéseképen kivánjuk ezen lithurgikus kérdés megoldását. *(Élénk helyeslés.)*

Ez az, t. ház, a mit óhajtottam elmondani, hogy ez a lithurgikus kérdés itt a magyar parlament előtt ne mint politikai kérdés szerepeljen, hanem szerepeljen mint tisztán egyházi kérdés. Éppen azért arra kérem a háznak minden tagját, hogy ebben minket támogatni sziveskedjenek. *(Élénk helyeslés a jobb- és szélsőbaloldalon.)* Nagyon köszönöm szives türelmüket. A költségvetést általánosságban elfogadom. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla: Ezért kár bizalommal viseltetni a kormány iránt. *(Zaj a szélsőbaloldalon).*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem vagyok én római pápa! *(Élénk derültség.)*

Farkas József jegyző: Rátkay László! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a költségvetésre áttérnék, engedje meg a t. ház, hogy egy-két szót füzzek az előttem szólott t. képviselőtársam által legutóbb felvetett és a magyar nemzetet nagyon is érdeklő kérdésre. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én ebben a kérdésben már négy évvel ezelőtt interpellácziót intéztem a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, s egészen ellenkező véleményem volt erről a kérdésről, mint t. képviselőtársamnak! Ő ezt tisztán vallásügyi kérdésnek tekinti, mig én nemcsak vallásügyi, hanem a legnagyobb mértékben nemzeti kérdésnek vettem azt *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és éppen ezen okból és ezen a czimen hoztam azt ide, a ház elé. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért meglepett most engem, t. képviselőtársamnak, — hogy ugy fejezzem ki magamat — az a naivitása, hogy ő ezt a kérelmet a t. kormány figyelmébe ajánlja, és kéri, hogy a t. kormány legyen rajta, hogy ez a kérdés megoldassék. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőtársamnak tudnia kellene, hogy a kormányhoz hiába viszi ezt a kérdést ... *(Ellenmondások jobbfelől. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rabár Endre: Dehogy!

Rátkay László: ... mert éppen az a hatalom, a melynek utján a t. kormány Rómával érintkezhetnék, vagyis az osztrák-magyar nagykövetség, forditotta minden tehetségét arra, hogy ez a kérdés meg ne oldathassék. *(Élénk ellenmondások jobbfelől. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Óh, dehogy!

Rátkay László: Biztositathatom t. képviselőtársamat ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Rosszul biztositja!

Rátkay László: ... arról, hogy mindaddig, a mig a magyar kormány utján akarják és fogják ezt az ügyet Rómába vinni, ez a kérdés megoldva nem lesz, ... *(Ellenmondások jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Rabár Endre: Dehogy nem lesz!

Rátkay László: ... hanem igenis, ha majd a hazafias görög-katholikusság azt fogja mondani, hogy: követeljük, hogy ez a kérdés meg legyen oldva; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon,)* ez a kérdés nemcsak vallásügyi, hanem nemzeti kérdés is; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha a nemzeti szempontokat domboritják ki és azt fogják mondani, hogy első sorban hazafiaknak és azután hivőknek kell lennünk; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha Rómában is megértetik a kérdésnek azt az oldalát, hogy egyáltalában nem türhető az, hogy az a felfogás legyen a világon, hogy a Mindenható csak orosz nyelven tud, mert ő bizonyára magyar nyelven is tud és megérti az imádságot minden nyelven; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha önök, t. képviselőtársam, ezen a hangon fognak Rómában kopogtatni, akkor talán meglesz a magyar lithurgia. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Bocsánatot kérek, t. ház, ezért a kitérésért, és most áttérek beszédem tulajdonképpeni tárgyára, *(Halljuk! Halljuk!)* a költségvetésre.

A költségvetés minden független és önálló országban egyuttal hű tükre az állami életnek; kiterjed minden kérdésre: a pénzügyiekre, a belkormányzatiakra, a hadügyre, a külügyi kérdésekre egyaránt, ámde nálunk, t. ház, a mi csonka állami szervezetünk mellett a hadügynek, s a külügyeknek egy nagy része el van vonva tőlünk s egy külön bizottságra van ruházva, az u. n. delegáczióra, a mely még jelentést sem tartozik tenni a parlamentnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Parlamenti életünkben van egy nagy többség, a melynek nincs igazi jogalapja; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*; van egy kormány, a melyet nem a többség választott a maga kebeléből, hanem a tulhatalmasodott királyi hatalom küldött ide; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* van egy kormány, a mely napról-

Digitized by Google

napra él s a nagy kérdésekben maga sem tudja, mi van ma; mi lesz holnap, vagy mi lesz holnapután. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: A mit Bécsből parancsolnak neki! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Más nemzeteknél megvan a nemzeti nagyság álma; azért küzd az a nemzet, azért fárad, s hazaszeretete a felé van irányitva, mint a tengerészek iránytűje. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nekünk is vannak csillagaink, az igaz, hanem fekete csillagok azok. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Van három is, azt mondhatnám: az összmonarchiának a gondolata, a nagyhatalmi állás és a legfőbb hadurnak az akarata. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogy ez a három csillag hova fog vezetni bennünket, azt igenlő alakban megmondani nem tudjuk. Tagadó alakban, vagyis azt, hogy hova nem fog vezetni, azt már tudjuk: nem abba a Bethlehembe, a hol a magyar szabadság és függetlenségnek bölcsője reng. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* Más nemzetek nyomnak a világ mérlegén, az emberiség templomában fáradnak, küzdenek; mi az emberiség templomában, vagy a világ küzdelmében egy pehelynyit nem számitunk! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Le vagyunk szoritva egy tartománynak alacsony szintjére! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Élünk máról holnapra, megalázva, vérezve, koldusan, megyünk — azt mondhatnám — a politikai Nirvána felé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az bizonyos, hogy ebben a tudatban ellenzéki embernek itt felállani és birálni a költségvetést keserü egy feladat. De hogyha mégis eleget teszek ennek a kötelességnek, nem azért teszem, mintha bárminő felszólalás egy szemernyit is javitana ezen a költségvetésen, hanem teszem küldőimre való tekintettel, a kik azért küldöttek fel bennünket ide az országházba, hogy ellenőrizzük, amennyire lehet, ennek a kormánynak tényeit. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Előre is megnyugtatásul mondom, hogy rövid leszek. Vessük fel a megbizhatóság kérdését. A mi költségvetésünk megbizhatóságára nézve kétféle tényezőink vannak: a belsők, a melyek felett mi magunk rendelkezünk, határozunk és a külsők, a melyekbe beleszólásunk alig van: ez a hadügyminisztérium és a bécsi nagyhatalmasságok. És a t. pénzügyminiszter ur mégis oda teszi költségvetésének a végére, hogy többlet 120.000 frt. De jó, t. pénzügyminiszter ur, hogy ezekben a fekete számokban nincsen becsületérzés. Mert ha volna bennük, higyje meg nekem a t. pénzügyminiszter ur, hogy nem feketén állanának az ön költségvetésében azok a betük, hanem pirosan, izzva a szégyentől és jelképezve, hogy Magyarország költségvetése mennyire megbizhatatlan. Szerencséje a t. pénzügyminiszter urnak, hogy Magyarországnak pénzügyminisztere, szerencséje, hogy egy olyan többség és egy olyan parlament elé hozza az ilyen költségvetéseket, a mely törvényhozásnak nincsen elég ereje a megbizhatóság tekintetében a t. miniszter urat ellenőrizni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nincsen elég ereje a t. miniszter urat vád alá helyezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. miniszter ur egyszerü kereskedő volna és ezzel a megbizhatósággal szerkesztené könyveit, bizony mondom, hogy a kereskedelmi törvény értelmében hamis könyvvezetés miatt vád alá helyeztetnék. *(Tetszés a szélsőbaloldalon. Derültség a jobboldalon.)*

Ne méltóztassék azt hinni, hogy ez, a mit én mondok, frázis, nem is akarom, nem is óhajtom, hogy frázisnak méltóztassék venni. És ne nevessen a t. többség, mert igenis be fogom bizonyitani, hogy ez teljes valóság. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. pénzügyminiszter ur az egyenes adóknál az idén ismét a földadó jövedelmét felvette 58 millió, a házadóét $22^1/_2$, a keresetadóét $40^1/_2$ millió, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adóját $4^1/_2$ millió koronában stb. stb. A t. pénzügyminiszter ur következetesen éppen ezeknek az adóknak a jövedelmét teszi már 6—8—10 év óta 2—3 millióval kevesebb összegre, holott épp az állami számvevőszék zárszámadásai mutatják, hogy ezek a jövedelmek következetesen és csalhatatlan biztonsággal nemcsak hogy megütik mindig ezen összeget, hanem évről-évre haladólag mindig többet mutatnak.

Lukács László pénzügyminiszter: Ez a hamis könyvelés?

Bernáth Béla: Ellenkezőleg!

Rátkay László: Ellenkezőleg? Méltóztassék akkor megnézni a zárszámadásokat és a t. pénzügyminiszter ur költségvetését; akkor vagy az állami számvevőszék zárszámadása vagy a pénzügyminiszter ur költségvetése nem megbizható. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Egyik sem!)* Ennél a költségvetésnél épp ugy megtörténhetik egy év multán, hogy a tiszta többlet lesz 34,120.000 korona, mint megtörténhetik a mi viszonyaink között az, hogy a tiszta hiány lesz 34,120.000 korona. És sajátságos, — csak egy pillanatig engedje meg a ház, hogy erre irányitsam a figyelmet — hogy a jövedelmeknél, a hol a magas kincstár, mint adóprés működik, ott mindenütt kitünően működik és állandóan, következetesen mindig több és több a jövedelem; ott azonban, a hol a magas kincstár egyuttal iparos, vagy üzemeket vállal, pl. a diósgyőri vasgyárnál, az államvasutak gépgyáránál stb., ott következetesen hiánynyal dolgozik. Ebből kitünik, hogy a magas államkincstár igen rossz kereskedő, de igen jó végrehajtó. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Mint megigértem, t. ház, csak egy-két megjegyzést teszek a magas kincstár működésére, összeköttetésben állami költségvetésünkkel. De a mint azt mondhatnám, hogy egy harmatcseppben meglátszik az egész napnak sugárzása, éppugy ellenkező értelemben egy kisközség dolgainál

Digitized by Google

meglátszik a magyar államnak és a magas kincstárnak rettentő adóügyi politikája. *(Halljuk!)* Hiszen az egész világon nincs az, a mi nálunk van, hogy a magas kincstár nem törődik azzal, hogy egy-egy községnek mennyi a községi adója, minő az ő községi élete, micsoda felekezeti adók terhelik; hanem, azt mondhatnám, mintha semmit sem látna, az állami adókat kiveti és be is hajtja. Pl. itt van egy kisközség — és azt hiszem, az országnak minden községében igy van az a dolog, mint ebben az egyben — ennek összes községi adója tesz 41,000 koronát, a fogyasztási és italadó czimén reá kivetett adó szintén 41,000 korona. Hát, t. ház, lehetséges akkor ennek a községnek mindazokat az állami kötelezettségeket, a miket reá hárit az állam, mindazokat az iskolafentartási, szóval közmüvelődési szempontból teljesitendő kötelességeket megbirnia és elviselnie? És mikor feltárjuk ezt a t. miniszter ur előtt és azt mondjuk, hogy az italadó és a fogyasztási adók kérdéseiben forditson figyelmet a községekre, mert a községet nem védi e kérdésben senki, mert a vármegyei hatóság, mely minden kis garasos kérdésben ott van és beleavatkozik az önkormányzatba, de a mikor a magas kincstár jön az ő harácsoló politikájával, nem mer szólni, sőt inkább maga is a kincstár háta mögé áll, hogy erősitse annak kiszipolyozó politikáját, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* lehet-e igy egy községtől kivánni, hogy midőn 41,000 koronára megy az ő összes költségvetése költségi ügyekben, midőn ugyanakkor 41,000 koronát fizet fogyasztási és italadó fejében, és a többi miniszter, mintha nem is tudná, mi történik a községben, egyre-másra bocsátja ki a rendeletet, hogy állits fel három óvodát, állits fel három iskolát, állits fel gazdasági iskolát s az államnak egyéb teendőiben is teljesitsd a kötelességeket: lehet-e tőle kivánni, hogy elbirja mindazt? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez, t. ház, nem öntudatos pénzügyi politika. Ily körülmények közt nem lehet Magyarországnak felvirágzásáról beszélni, előhaladását várni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Felvetem, t. ház, egy pillanatra, mert a költségvetésnek egyik legnagyobb és legérdekesebb részét képezi, az önálló magyar bankügy kérdését. Az iránt természetesen tisztában vagyunk mindnyájan, hogy Magyarországot megilleti az a jog, hogy önálló jegybankot állithasson. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen törvényeinkben folyton és folyton visszatérünk erre a kérdésre. Ma hogyan áll ez a kérdés? Szabályoztatott, az 1899-iki 37-ik törvényünkben, és ez is épp ugy függ a viszonosságtól, mint egyéb kérdés. Az uj kiegyezéssel lemondtunk arról a jogról, hogy meghatározzuk, mennyi hitelt köteles adni az osztrák-magyar bank Magyarországnak. Hát én kérdem a pénzügyminiszter urtól, van-e tudomása arról, hogy két év óta az osztrák-magyar bank minden vidéki pénzintézettel szemben a hitelösszeget éppen a felényire szállitotta le? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nem kicsinylendő ez a kérdés. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen a vidéki pénzintézeteknek ez ma az egyedüli forrásuk, akár az erdőben, a hol egy kis forrás van, a honnan az üldözött vad, a szegény magyar nép, a munkás nép és a kisgazda a hitelét fedezheti. Ugyebár, a t. pénzügyminiszter urnak erről nincs tudomása. Hiszen ezek a kis kérdések hogyan érdekelhetnék őt, a ki állami feleslegekből 3—400 milliónyi összeget gyüjtött össze és azokat őrzi, mint a lidércz. Szomoru végignézni e tekintetben Magyarország pénzügyi politikáját. Nem akarom kisebbiteni a vidéki takarékpénztárak érdemét, hiszen 25—30 esztendőn át ezek az intézetek látták el egyedül a magyar népet hitellel; igaz, hogy drága hitellel. De miért? Senki sem gondoskodott róluk. Azt sem óhajtanám, hogy félreértessem, a mikor a költségvetési tárgyalás alatt ezt a kérdést felvetem. Nem akarom, hogy a kormány-hatalom nyuljon e kérdésbe. Nem akarnám a vidéki hitelintézeteket a kormány igájába hajtani, de igenis önkormányzati uton gondoskodni kell, hogy a vidéki pénzintézetek szervezve legyenek és önmagukat ellenőrizzék. Mert az még sem járja, hogy elnézzük évtizedeken át, hogy minő visszaélések vannak; feljajdulunk, ha egy seb némelykor felfakad, és a gennyedt vér végigfolyik egész Magyarországon, akkor eszmélünk, hogy segiteni kell, utána ismét hagyjuk a kérdést.

A jelzáloghitel kérdésben is rámutatok arra, mennyire elhanyagolták ezt Magyarországon. Ha azt mondták volna pénzügyi politikánknak és a t. pénzügyminiszter uraknak, hogy csináljatok törvényeket, a melyek legrosszabbak arra, hogy a jelzálog mentől drágább legyen, akkor megfelelt volna a pénzügyi politika ennek a czélnak. Hiszen csak a Földhitelintézet és a Kisbirtokosok országos földhitelintézete dolgozik e téren. A vidéki pénzintézetek nagyon kevés jelzáloghitelt adhatnak. Miért? Mert a kincstár mindig ott van adójával és különösen ha kisember akar kölcsönt kérni, ha százforintos, vagy valamivel nagyobb hitelt igényel, és az a vidéki pénzintézet 7—8 kamat mellett megadná a kölcsönt, de már akkor ott van a kincstár is és 3—4 perczentes kamatját mindjárt elviszi a kölcsönből bélyegben, betáblázási illetékben, a mely éppoly magas a százforintos, mint a tiz vagy százmilliós kölcsönnél. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedtessék meg, hogy egy másik kérdést is felvessek. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A magyar állam, a mikor egy időben pénze nem volt, ugy tett, mint a perzsa sah, hogy osztogatta a naprendeket; ha valami segitséget akart adni, ha mást nem tudott adni, adott bélyeg- és illetékmentességet, adómentességet. Valóban érdekes volna megtudni — és tán a

Digitized by Google

pénzügyminiszter ur meg is tehetné az ország egnyugtatására, hogy összeállitaná törvényeinkől és a ház tudomására hozná — mondom dekes volna megtudni, micsoda társulatok, icsoda pénzintézetek kaptak bélyegilleték és lómentességet. Nem czélom, t. ház, nem is lt módom rá, hogy valamennyivel foglalkozam, de egy-két érdekes példát felhozok. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)*

Itt van pl. az osztálysorsjáték bélyeg- és letékmentessége. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Pedig ha méltóztatnak elolvasni a kiutatásukat, elég jó osztalékot fizetnek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbalon.)* a magyar ar- és kereskedelmi banknak is van bizonyos bélyeg- és illetékkedvezménye. Itt van a nagyszebeni földhitelintézet. Bélyegkedvezményt adtunk neki, de ha a t. miniszter urak ellenőriznék a nagyszebeni földhitelintézetet, látnák, hogy egész Magyarországot beszálózta már a kölcsöneivel. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Én láttam Baranya és Tolna megyékben, hogy százezrekre menő kölcsöneik vannak és a mint egy-egy részlet lejár és az adós nem tud fizetni, másod-harmadnapra azonnal ott van a perlés. És mi magyar pénzen segitjük és megadjuk neki a bélyegmentességet, hogy onnan Erdélyországból a német tőkét gyarapitva gyöngitse Magyarországot! Itt van a magyar agrár- és járadékbank. Ugyebár azért adtuk ennek a kedvezményeket, hogy szőlőkölcsönöket adjon? Ámbár ugy tudom, hogy az adamnak van ott megbizottja, méltóztatott-e tána nézetni, hogy már hetek, hónapok, évek óta nem lehet kölcsönöket kapni azért, mert állitólag nincsen pénz. Méltóztassék elolvasni az évi jelentését a t. igazgatóságnak, melyből kitünik, hogy orosz vasuti kölcsönökre tiz millió, idegen viczinálisokra nyolcz és félmillió befektetés eszközöltetett. Itt van a Magyar folyam- és tengerhajózási r. t. A magyar állam 400.000 frt évi segélyt ad neki és azt hiszem bélyeg- és illetékkedvezményt is. Mi volt az első teendője két év előtt ennek a társulatnak? Kartellt kötött a Dunagőzhajózási társasággal, ez pedig éppen most kapott félmillió évi segélyt 10—20 évre a bécsi pénzügyminiszteriumnak titkos megállapodásai alapján, a melyekről nem tudja senki, hogy milyen feltételek alatt köttettek, de én gyanitom, hogy mi van benne: a tarifapolitika a Dunán, a mely egyenesen Magyarország ellen van irányitva. Tehát adunk egy magyar társulatnak 500.000 frt segélyt, hogy paktumot kössön a Dunagőzhajózási társasággal, a melynek egész működése Magyarország ellen van irányozva. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Körülbelül ilyen mindenben ez a magyar pénzügy és politika. De midőn panaszokat hozok a t. pénzügyminiszter ur elé az Osztrák-magyar bank ellen, felhivom egyben figyelmét a bankok tegnapelőtti közgyülésére. Ott ugyanis egy részvényes felállt és azt mondta, hogy vádat emel az Osztrák-magyar bank igazgatósága ellen, mert a magyar érdekeknek kedvez! Erre felpattant a kormányzó és azt mondta, hogy ezt a rágalmat visszautasitja.

Engedje meg a t. ház, hogy megérintsem még az alapoknak és alapitványoknak a kérdését is. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy mennyi az az alap és alapitvány, a melyet az egyes miniszteriumok kezelnek, azt biztosan megtudni sem a költségvetésből, sem a zárszámadásokból nem lehet. Többszörösen fel lett már ez a kérdés vetve és én azt hiszem, nem csalódom, hogy 400 millió körül jár az az összeg, a melyet a t. miniszter urak kezelnek és a mely felett egyáltalában minden költségvetési ellenőrzés nélkül szabadon intézkednek. Nem a bizalom kérdéséből mondom ezt, habár ahhoz is jogunk van, mert hiszen a magyar parlamentnek költségvetési joga magával hozza azt, hogy minden krajczárnak, minden fillérnek hovaforditásáról tudjunk, de az már egyáltalában nem járja, hogy a miniszteriumok mintegy 400 millió felett intézkedjenek elvonván a képviselőháztól ezt az ellenőrzést. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Egyáltalában jó lenne már az alapok és alapitványok kérdését törvényhozásilag rendezni, éppugy az állami, mint a felekezeti alapitványokat. Hiszen e részben semmiféle törvényes intézkedés nincs és csakis a felekezetek megbizhatósága és becsületessége a biztositék.

Felhivom a t. pénzügyminiszter és a kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét még az u. n. betegápolási, temetkezési és kiházasitási egyletekre is. A kereskedelmi törvény ezekről egyáltalában nem rendelkezik. A t. belügyminiszterium elkövette azt a hibát és megengedte, hogy ezek az egyletek mint pénzzel nem bánó egyletek alakultak meg, megcsinálták alapszabályukat, felküldték a belügyminiszteriumba, a belügyminiszterium megnézte, nincs-e benne államellenes, hanem hogy megbizhatóság van-e bennük, vagy hogy a szegény nép fillérei biztositva vannak-e, azzal a belügyminisztérium nem törődik. Százszámra, ezerszámra vannak az országban temetkezési, kiházasitási, betegsegélyző intézetek; ezeket nem ellenőrzi sem a kormány, az államhatalom, sem a város, sem a vármegye. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! Igazán szeretném, ha valamikor meg lett volna vagy meg lenne szavamnak az a hatalma, hogy minden egyes magyar kebelhez oda tudnék férkőzni, hogy azt a fájdalmat, azt az aggódást, a mely bennem van, minden egyes magyar hazafival, ledöntve a pártkereteket, éreztetni tudnám, hogy az a hatása volna a szavamnak, a melyet én érzek, hogy az egész nemzet meghallaná vészkiáltásomat: Vigyázzatok, mert a gazdasági kérdésekben egy második Mohács fenyegeti Magyarországot! *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! Valóban csodálatos helyzetek! Hogy egyes embert, vagy akár egy cso-

Digitized by Google

portot el lehet altatni, félre lehet vezetni, hogy nem lát tisztán, nem tudja a multat, a jelent és a jövendőt: azt még értem, de hogy egy nemzetet, a milyen a magyar nemzet, egy 17 millióból álló nemzetet, a melynek már véres harczokban megöntözött alkotmánya van, hogyan lehessen évek hosszu során keresztül igy elaltatni, mint a hogy az én nemzetem alszik, hogy keresztülvezetik a megalázások, tiprások kálváriáján, az majdnem érthetetlen! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Csak két lélektani magyarázata lehetséges: vagy bárgyu az a nemzet egészen, vagy elvesztette hitét törvényei szentségében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mi volt az 1867. XII t.-cz. a kiegyezési törvény? Meghódolás volt-e a nemzet részéről egy abszolut hatalom előtt? Ugy-e bár nem? Megforditva, egy abszolut hatalomnak volt meghódolása a nemzet előtt. Mert abszolut hatalommal már nem birt uralkodni és mert nem birt, tehát nem is akart! *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Nem akarom itt hosszasan fejtegetni az 1867. XII. t.-cz.-et; csak azt akarom kidomboritani, hogy a lényeg, a mely alapul szolgált, az volt, hogy teljes alkotmányosság legyen mindkét félen. Mert mi egy abszolut hatalmu osztrák császárral alkudozni nem akartunk. Azért vétetett bele a teljes alkotmányosság, a lényegében teljes alkotmányosság, tehát nem ez a formulás alkotmányosság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mi történik, t. ház? A teljes alkotmányosság nincs sehol. Odaát van egy kormány, a melyet nem az alkotmányosság tart, hanem tartja az osztrák császári hatalom teljesen függetlenül, minden alkotmányos befolyástól, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* itt pedig van egy alkotmányos szinezetü kormány, a mely azonban ma nem tudja azt, hogy nagy nemzeti kérdésekben mi lesz holnap vagy holnapután! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, mikor ilyen körülmények között azt látjuk, hogy annak az osztrák abszolut császári hatalomnak ingadozó trónját a magyar váll tartja immár pár év óta, és mikor látjuk, hogy az a köszönet érte, hogy ott, annak az osztrák császári hatalomnak alkotmányosan nem felelős kormányelnöke felál a birodalmi gyülésben és azt mondja, hogy ha nem viselitek jól magatokat, az összes alkotmányt elvonja tőletek a mindenható császár; a mikor azt látjuk, hogy felhivást intéz hozzájuk, hogy: halljátok, fiúk, miért ez a gyülölködés egymással, egyesüljetek egy nagy gondolatban: a magyar nemzet elleni gyülöletben *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ebben a nagy gondolatban Körber egyesiteni is tudja azokat a széthuzó elemeket; a mikor azt látjuk, hogy ott önérzetünket, Madonna-tiszta zászlónkat megtiporják, becsületünket legázolják, mikor az a gyülölet hozzánk átizzik, mint éjjel a tüznek fénye: akkor mi történik a magyar parlamentben? A t. miniszterelnök ur ledől a pázsitos gyepre, bárónkái körében, előveszi tilinkóját és fujja édesdeden azt a nótát, a melynek refrainje mindig az: jog, törvény és igazság! *(Élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Szeretném, t. ház, ha nagy léleknek, nagy szellemnek meg volna engedve az a hatalom, hogy visszatérhessen a földre és azt a köntöst, a melyet levetett magáról, ujra felvehetné. Szeretném, ha arról a székről, a melyet onnan kihasitottak, hogy senki többé bele ne ülhessen, előtünnék egyszer Deák Ferencznek alakja, a ki bár szerintem nagyokat tévedett, de lelkületében magyarosan egyenes volt és őszinte. Szeretném, ha az ő egyenes őszinteségével megmondaná, hogy: ez, a mit ti csináltok, ez már nem alkotmányosság, ez egy gyalázatos, lealázó játék! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szeretném, ha azt mondaná, én igenis akartam kiegyezést, de azt hittem, hogy a nemzetnek majd lesz ereje, hogy az a kiegyezés nem lesz egyéb, mint egy szent sir, a melybe a magyar szabadság csak rövid időre temetkezett, és ismét fel fog támadni, ti pedig csináltok belőle egy állandó siralomházat, egy tömlöczöt, a melyből a magyar függetlenség és szabadság vas rostélyon nézheti csak vágyakozva, messziről az önállóságnak és a függetlenségnek egét! *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon).*

T. képviselőház! Hiába mondta az önök t. ujévi szónoka azt, hogy a magyar nemzetnek többsége nem az önálló vámterületet, hanem a közös vámterületet akarja. Hát nem ugy van, t. többség! Önök sem akarják többségükben, de nincs elég önérzetük arra, hogy a mit a választásukkor mondottak, itt, a házban is ismételjék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha még ugy is volna, t. ház, hogy az önök többsége akarja, a nemzet többsége nem akarja. Hiszen méltóztassék megnézni, a nemzetnek minden számbavehető tényezője, ennek a nemzetnek 99 százaléka önálló vámterületet kiván, önálló vámterületet akar. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Megtörténhetik, t. képviselőház, hogy ez a nemzet ujra meg fog csalatni ebben a kérdésben. Miért? Mert az abszolut császári hatalom az önálló vámterület ellenében szegezi parancsát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mert ez a császári hatalom igy parancsolja, hát az önök kegyelmes urai rögtön megadják magukat és minden ékesszólással bizonyitani akarják nekünk, hogy minő terhes ez a nemzetre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mondaná csak ki ebben a pillanatban az osztrák császári hatalom, hogy Magyarországnak önálló vámterületet ad, de megváltoznék a kegyelmes uraknak a nézete egyszerre! *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, mit törődöm én azzal, hogy mi a t. kegyelmes uraknak a nézete. Engem csak az hevit, hogy mi a nemzetnek vágya és akarata. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Figyelmeztetem a t. kormányt, hogy a nemzet akarata ebben a kérdésben ujra ugy fog járni, mint egykor Zách Klára; ne felejtsék el, hogy a Zách Kláráknak apáik is voltak, Zách Felicziánok. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Nagyon szeretném, hogy ha a t. miniszterelnök urban meg volna az az őszinteség, hogy megjelennék ott a bécsi udvarban és azt mondaná: Felség, vigyázz annak a végzetnek titkos kezére, a mely egyre-egyre irja, mint a babiloni udvarban, lángbetükkel ezt a három szót: Mene, tekel, ufarsin! a mi a jelen esetben azt jelenti, hogy önálló, független Magyarország.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Szőts Pál jegyző: Hodossy Imre!

Hodossy Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A nemzetiségi kérdés a magyar államnak egyik életbevágó legfontosabb kérdését képezi, a mely ugy a törvényhozásnak, valamint a kormánynak is állandó és éber figyelmét kell, hogy igénybe vegye.

Engem arra, hogy ezen kérdéshez ma felszólaljak, az inditott, hogy a napokban a háznak egyik tagja itt bizonyos követelésekkel lépett fel a tót nemzetiség nevében és azt mondotta, hogy ő ezen követeléseket a nemzetiségi törvényre alapitja. Késztet engem a felszólalásra főleg az, hogy rámutassak ama követeléseknek valódi mivoltára, rámutassak ama követelések természetére, rámutassak aztán a nemzetiségi törvénynek szövegére, tartalmára, valódi értelmére és kimutassam, hogy azon követelések nemcsak hogy nem alapulnak a nemzetiségi törvényen, hanem azzal homlokegyenest ellenkeznek *(Ugy van! jobbfelöl.)* és hogy az, a ki ezen követeléseket felállitja, nem eme törvénynek végrehajtását kivánja, hanem a nemzetiségi törvénynek felforgatását, *(Ugy van! jobbfelöl.)* vagy legalább, mondjuk revizióját, de mindenesetre annak lényeges megváltoztatását követeli, még pedig homlokegyenest ellenkező irányban, mint a mi annak a törvénynek czélzata és igaz szelleme. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Az északi Kárpátok alatt, Pozsonytól egész Ungvárig, körülbelül 750 négyszögmérföldet tevő terület van, melynek köznépe tót. Különböző dialektusokat beszél ugyan, de összefoglaljuk abban az egy szóban, hogy tót. Intelligenciája annak a népnek nincsen, mert a Felvidéken az intelligenczia mind magyar. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Igy volt ez a multban és igy van ez kevés kivétellel ma is. A köznép sem volt ott mindig tót. Kimutatható, hogy ama területnek egy jelentékeny részét hajdan magyarság lakta; de a husszita-betörések Giskra alatt sokat elpusztitottak ottan az akkori lakók közül és morvák, csehek telepedtek le helyükbe, később pedig a Rákóczy-féle felkelés idejében a háboru viszontagságai és főleg a pestis iszonyuan pusztitottak ama vidékeken. Elpusztitották az akkori magyar lakosságot és akkor azután a földesurak részint Sziléziából, részint Galicziából uj jobbágyokat telepitettek a régi magyarok helyébe. Igy alakult az a köznép, a melyet ma tót népnek nevezünk. Ismétlem, hogy intelligenciája annak a tót népnek nincsen, mert a Felvidék intelligenciája a multban is magyar volt, a jelenben is az. *(Ugy van! a jobb- és baloldalon)* A városok a Felvidéken hajdan németek voltak igen nagy és virágzó iparral és kereskedéssel. Ezen német iparosok és kereskedők tönkrementek a Mária Terézia és József császár idejében inaugurált közgazdasági, vám- és kereskedelmi politika folytán, ugy, hogy nagy részük egészen elszegényedve az ottani köznépbe, a tótságba merült és eltótosodott és csak azok, a kik többet tudtak megmenteni az az ő előbbeni vagyonosságukból, tudtak fenmaradni és azok teljesen magyarokká váltak és ma ott a Felvidék intelligenciájának egyik jelentékeny részét képviselik.

Ez lévén az, a mit ma tótoknak nevezünk a Felvidéken, ez sem történelmi multtal, sem ilyes tradicziókkal nem birván, soha állami életet nem élvén, soha semmiféle nemzeti öntudatra nem is emelkedhetett. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Kollár volt a XIX. század elején az első, a ki a tót nemzetet feltalálta; nem is mondhatom, hogy felfedezte, hanem feltalálta, még pedig pánszláv alapon. O a tótságot, mint a nagy szlávságnak egyik ágát állitotta oda és ebben az irányban igyekezett ott valami tót nemzeti érzületet feltámasztani és felébreszteni. Ugyanakkor volt ez a Felvidéken, a mikor a Délvidéken, Horvátországban, Gáj kezdte a délszláv ideát szintén a pánszláv alapon fejtegetni. Gáj és társainak törekvései odalent jelentékeny sikereket vivtak ki. Az osztrák befolyás és az akkori magyar királyi udvari kanczelláriaugy a Kollár-féle északmagyarországi törekvéseket, valamint különösen a Gáj-féle délvidéki délszláv törekvéseket is pártolta. Az osztrák befolyás, a kanczellária, mindkettőt a renitens, alkotmányát szivósan védő magyarság ellen mintegy szövetségesének akarta tekinteni és felhasználni. Odalenn Gájnak és társainak törekvései jelentékeny eredményeket vivtak ki, mert a zágrábmegyei és turmezei magyar nemesség, — a Zrinyieknek méltó szellemi utódai, — minden törekvésükkel sem voltak képesek megakadályozni azt, hogy ott az egész nemzeti élet teljesen szlávvá ne legyen. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl és a középen.)* Kollár azonban a Felvidéken egyáltalában nem volt képes hasonló eredményeket elérni, mert a Felvidék intelligenciája a legmerevebb visszautasitást állitotta

Digitized by Google

Kollárnak ezen törekvéseivel szemben. A Felvidék akkori földbirtokos-osztálya és összes intelligenciája szembeszállott Kollár törekvéseivel ugy, hogy Kollár legfölebb néhány papnak és iskolamesternek támogatására számithatott, de különben az intelligenczia tőle egészen távol maradt, a köznép pedig meg sem értette és annak fogalma sem volt arról, hogy mik azok a törekvések, a melyeket Kollár vele elfogadtatni kivánt. *(Ugy van! a középen.)* Béke volt tehát a Felvidéken egész 1848-ig, a midőn ismét erős mozgalom támadt; de ekkor az agitátorok mesterkedése megindult északon a tótság között éppen ugy, mint a hogy délen is a magyarság ellen keltek. Az osztrák befolyás egyszerre tudta mozgósitani délről Jellasichot, északon pedig megkisérelte Hurbán és Hodzsa alatt mozgósitani a tótságot, de Hurbán és Hodzsa és az a kis szánalmas csapat, a mely hozzájuk csatlakozott, magának annak a tót népnek is csufsága volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* A tót népesség sem fogadta őket máskép, mint gúnynyal és megvetéssel. *(Ugy van! a középen és a baloldalon.)*

A Bach-korszak következett ezután és ez azon agitátorokat, a kik a Hodzsa- és Hurbán-féle mozgalmat megindították, honorálta annyiban, hogy őket kitüntette, itt-ott hivatalokba is elhelyezte, és — persze akkor a germanizáczió ellen nekik nem volt sok kifogásuk — e hivatalaikban ők éppen olyan jól germanizáltak, mint a Csehországból és Ausztriából importált többi Bach-hivatalnok. És ez igy ment egészen 1860—1861-ig. 1861-ben, a midőn a többi Bach-hivatalnokokkal együtt ők is megbuktak, mert az egész Bach-rendszer megbukott: ők egyszerre az ujra felelevenedő magyar irányzat ellenében felállitottak egy tót nemzetiségi, vagy inkább — a mint ők nevezték, — tót nemzeti programmot. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez volt az első programm, a melyet tót nemzeti programmnak neveztek azok az agitátorok, a kik a Bach-korszak után kezdtek a 60—61-es érában működni. A felvidéki tótság körében Schmerling alatt ezek az agitátorok nagy ösztönzést és bátoritást nyertek az osztrák befolyástól *(Halljuk! Halljuk!)* és mert Schmerlingnek az volt a czélzata, hogy ő itt az ország lakossága között az egyetértést megbontsa, azt az ideát kapták fel, hogy Magyarországból valami tót Bánság-félét hasitsanak ki teljesen tót szervezettel, tót alapon. Ez a tót Bánság, a melyet ők valami okolijének, — ha jól emlékszem, — neveztek el, lett volna arra hivatva, hogy Felső-Magyarországból a Reichsrathba küldje a maga képviselőit. Ezeknek, az agitátorok által igy tervezett chimeráknak azonban csakhamar vége szakadt az 1867-ik évi kiegyezéssel. Megbukott Schmerling, megbuktak ezek az ideák és csakhamar ezen kiegyezés után jött létre az 1868: XLIV. t.-czikk a nemzetiségek egyenjogusitása tárgyában. Ez az a törvény, a melyről Veszelovszky képviselő ur azt mondta, hogy követeléseit arra alapitja. Méltóztassék tehát megengedni, hogy a képviselő urnak ide vonatkozó beszédét itt felolvashassam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Követeljük — ugymond — azt, hogy azon népek nyelve, az általuk tömegekben lakott vidékeken az iskolában és pedig a nép-, az alsó-, a közép- és a felsőiskolában egészen az egyetemig, a községekben, a városokban, a megyékben, különféle hivatalokban, az egyházakban, a bíróságnál és a törvényhatóságoknál használtassék. Mi ezen jogokat, a nem-magyar ajkuak természeti, isteni és törvényes jogánál fogva követeljük. Követeljük ezen jogokat, ezen nyelvek használatát az 1868: XLIV. t.-czikk, a nemzetiségi törvény alapján.«

Ha meg méltóztatik engedni, egyenkint fogom majd ezen követeléseket elemezni és a törvény megfelelő intézkedéseivel összehasonlitani. *(Halljuk! Halljuk!)* Előbb azonban legyen szabad ezen törvényt egy pár szóval általánosságban jellemezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen törvény kimondja, hogy Magyarország minden honpolgára, nemzetiségi különbség nélkül egy egységes, oszthatatlan magyar nemzetet képez *(Ugy van!)* és habár ezen, igy nemzetiségre való tekintet nélkül egységes és oszthatatlan magyar nemzetet képező nemzetnek minden egyes tagja, minden különbség nélkül, egyenlő jogokban részesül e hazában, de egyre nézve különbséget tesz ezen törvény és ez a hivatalos nyelv használata. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben aztán az egyenlőségről ez a törvény nem tud, hanem megszabja azokat a különbségeket, a melyek e tekintetben szem előtt tartandók. Megmondja, hogy Magyarországon a nemzet politikai egységénél fogva az állam nyelve a magyar és a többi nyelvekre nézve specziális dispozicziókat tesz, hogy hol szabad azoknak és milyen mértékben a magyar mellett alkalmazniok. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy pedig ez igy van, legyen szabad egyes tételeket felolvasnom, mert ezek adják az egész törvénynek a szellemét. *(Halljuk! Halljuk!)* »Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is, politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan, egységes magyar nemzetet, a melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogu tagja; ezen egyenjoguság egyedül az országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatára nézve és csak annyiban eshetik külön szabályok alá, a mennyiben ezt az ország egysége, a kormányzat és közigazgatás gyakorlati lehetősége és az igazság pontos kiszolgáltatása szükségessé teszik.«

Horánszky Nándor: Tehát ezen korlátokkal!

Hodossy Imre: Ezen korlátokon belül igenis szabad, ezen korlátokon kivül nem.

Már most, ezen törvényre hivatkozva Veszelovszky képviselő ur első sorban az iskolában és pedig a nép-, az alsó-, a közép- és felsőiskolában, egészen az egyetemig, a tót nyelv használhatását követeli.

Digitized by Google

Nézzük meg ennek a törvénynek az iskolákra vonatkozó intézkedését. *(Halljuk! Halljuk!)* A 17. §. igy hangzik: »Az állam, illetőleg a kormány által már állitott vagy a szükséghez képest állitandó tanintézetekben a tanitási nyelvnek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatásügyi miniszter teendőihez tartozik. De a közoktatás sikere, a közmivelődés és közjólét szempontjából, az államnak is legfőbb czélja levén, köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségü, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képezés kezdődik.«

Hát, t. ház, látni méltóztatik már ebből is, hogy Veszelovszky képviselő ur a maga követelésével, messze tulmegy azon, a mit a betüje is ennek a törvénynek megenged. *(Igaz! Ugy van!)* Ez a törvény a magasabb akadémiai képzést kezdetétől kezdve a magyarnak követeli és hogy az más nyelven történjék, azt egyenesen és világosan kizárja. *(Ugy van! jobbfelől.)* És mégis ennek a törvénynek az alapján és ennek végrehajtására követeli a képviselő ur, hogy ne csak a nép-, alsó- és közép-, de a felsőbb iskolákban is, egészen az egyetemig a tót nyelv használtassék. Végrehajtása volna ez, t. ház, ennek a törvénynek? Nem! Ez ennek megváltoztatása, vagy ha tetszik, reviziója volna; de nem abban a szellemben, a melyben ez a törvény alkottatott, és a melynek ez a fejezet kifejezést ad. *(Igaz! Ugy van!)* Az igaz, hogy ugyanazon szakaszban el van mondva, hogy a középiskolákban gondoskodjék arról a kormány, hogy az illető vidék minden népessége a maga nyelvén is képezhesse magát. Ennek megfelelően a törvény megalkotása után egy ideig a felső vidéken három gimnázium tényleg működött és fennállott: de rövid idő alatt nyilvánvalóvá lett, hogy ez a három tanintézet az ugyanakkor Turócz-Szent-Mártonban működött valami egyesülettel, melyet Maticának neveznek, nem egyéb, mint a pánszláv üzelmek megannyi fészke, *(Igaz! Ugy van!)* a mely a magyar állam integritását veszélyezteti, a mely valóságos szövetkezés a magyar állam érdeke ellen. *(Ugy van! Ugy van!)* Nemhogy a nemzeti egységet tanitották volna, hanem azt tanitották, hogy ők egy egészen más nemzet és az a magyarság az ő nyakukon ül; *(Igaz! Ugy van!)* nem azt tanitották, nem azt hirdették, hogy ez a magyarság megosztotta velük mindig a hazát, a melyet szerzett, megosztotta velük a szabadságot, a melyért ők oly sokszor vért ontottak, *(Igaz! Ugy van!)* sohasem ezt mondták, hanem ellenkezőleg, azt hirdették: a magyar a nyakadon ül! *(Igaz! Ugy van!)*

Mikor ezt észrevették, megindult a mozgalom e tanintézetek és a Matica megszüntetésére. Nem csekély fáradságába került ez a hazafiaknak. Grünwald Béla éveken keresztül fáradozott azon, hogy meggyőzze a kormányt, hogy bármit mondjon a törvény, annak nem lehet az értelme, hogy mi ily pánszláv fészkeket türjünk ott, a melyek a magyar állam integritását veszélyeztetik, *(Igaz! Ugy van!)* mig végre nagynehezen a kormány ismételt vizsgálatok elrendelése után meggyőződött, hogy ezeknek a tanintézeteknek fennállása magyar állam egységével és a nemzetiségi törvény bevezetésében felhozott összes motivumokkal és czélzatokkal homlokegyenest ellenkezik és a három tanintézetet bezárta, a a Maticát megszüntette. *(Általános helyeslés.)*

És Veszelovszky képviselő ur most azt kivánná, hogy mi ismét életbe léptessük. *(Mozgás.)* Veszelovszky képviselő ur azt akarná, hogy a magyar állam a maga költségén neveljen ott ellenségeket, *(Igaz! Ugy van!)* a kik a magyar nyelvet nem is tudnák és azután a magyar nemzettel még csekélyebb szolidaritásban volnának. Azt akarná, hogy mi neveljünk egy tót intelligenciát, a mely ma nincs. Azt hiszem, hogy ez az ő részéről legalább is nem méltányos kivánság. *(Igaz! Ugy van!)* Mi pedig azt fogjuk első sorban mérlegelni, hogy az ily követeléseknek teljesitése megegyeztethető-e a nemzetiségi törvény igaz szellemével, megegyeztethető-e a magyar állam egységének és biztonságának érdekével. *(Általános, élénk helyeslés.)*

De a t. képviselő ur továbbmegy és azt mondja, hogy követeli az ő nyelvük használatát a bíróságnál is kivétel nélkül. Megjegyzem, hogy a Felvidéken az egyes községekben a községi biráskodás mindenütt az illető község nyelvén folyik, *(Igaz! Ugy van!)* a többi bíróság a király által kinevezett biró, a kormány által kinevezett bíróság. Ezekre nézve pedig a törvénynek, azt hiszem, 13. §-a azt mondja, hogy az államkormány által kinevezett minden bíróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar. Honnan meriti a t. képviselő ur ebből a törvényből, annak a kivánalomnak jogosultságát, hogy a Felvidéken az összes bíróságoknál, a melyek pedig az államkormány által kinevezett bíróságok, a tót nyelv legyen a hivatalos nyelv? Hisz ez megint nyilvánvalóan ellenkezik a törvény világos szavával. *(Igaz! Ugy van!)* Látjuk, hogy itt sem a törvény végrehajtását, de revizióját, megváltoztatását kivánja egészen más irányban és czélzattal, mint a minőt ez a törvény maga elé tüzött. *(Igaz! Ugy van!)*

A t. képviselő ur továbbá azt kivánja, hogy a különféle hivatalokban is tót legyen a nyelv. Hivatalokról szólva, semmi megkülönböztetést nem tesz; tehát ő ez alatt, miután a törvényhatósági hivatalokról külön beszél, érti a pénzügyi hatóságokat, a postahivatalokat, szóval az összes állami hivatalokat is, és ezeknél is kivánja, hogy a hivatalos nyelv a tót legyen. Már pedig erre nézve a törvénynek 1. §-a világosan mondja, hogy a nemzet politikai egységénél fogva Magyarország államnyelve a magyar lévén, a magyar országgyülés stb. stb. és az ország kormányának

Digitized by Google

hivatalos nyelve a kormányzat minden ágában a magyar. Tehát az országos kormány által kinevezett összes hivataloknál a hivatalos nyelv ezen törvénynél fogva kizárólag a magyar és ha Veszelovszky képviselő ur az összes hivataloknál, tehát a pénzügyi hatóságoknál és postahivataloknál is a tót nyelv alkalmazását kívánja, itt ismét azon törvénybe ütközik, melynek ő végrehajtását követeli.

A törvényhatóságokról több szakasza szól a nemzetiségi törvénynek és annak felolvasásával nem fogom fárasztani a t. házat; de annyit ki kell emelnem belőlük, hogy a törvénynek 2—5. §-ai, melyek a törvényhatóságokról szólnak, általában azon irányban disponálnak, hogy első sorban kötelező a magyar nyelvnek használata, de ezzel konkurrálva, bizonyos czélszerüségi esetekben alkalmazható más nyelv is. Már most azt, hogy a magyar nyelv első sorban állva, a tót nyelv azon a vidéken esetleg egy vagy más törvényhatóságnál mellékesen, mint konkurráló nyelv bizonyos esetekben használható, ugy kívánja kommentálni Veszelovszky képviselő ur, hogy a magyar nyelv egészen kiküszöböltessék és helyébe mindenütt és teljes mértékben kizárólag a tót nyelv használtassék. Ez a törvénynek a végrehajtása? Hiszen ez nem más, mint ennek a törvénynek felforgatása, megváltoztatása homlokegyenest ellenkező irányban és czélzattal, mint a melyben az hozatott. *(Helyeslés.)* Különösen a törvényhatóságokat illetőleg figyelmet érdemel az 5. §-a ennek a törvénynek, mely azt mondja, hogy a belső ügyvitel terén a törvényhatósági tisztviselők nyelve első sorban mindenütt magyar legyen, de hozzáteszi, hogy a mennyiben egyik vagy másik törvényhatóságra vagy tisztviselőre nézve gyakorlati nehézséggel járna, az illető tisztviselő kivételesen törvényhatósága jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikét használhatja. Már most a dolog igy áll. Ma magyar kell, hogy legyen a törvényhatóságoknál a belső ügykezelés. Ha egyes hivatalokra vagy hivatalnokokra nézve leküzdhetetlen nehézségek merülnek fel, hogy ők egyáltalában nem tudnak magyarul, akkor szabad nekik a tót nyelvet is használni. Mit akar itt Veszelovszky képviselő ur létrehozni? A magyar iskolákat beszüntetni, helyükbe tót iskolákat behozni, a fiatalságot tót nyelven nevelni, hogy egy bizonyos idő mulva mindegyik előállhasson és azt mondhassa, hogy reá nézve a belkezelésben a magyar nyelv használata nehézségekbe ütközik, sőt lehetetlen, mert nem tud magyarul s azután a törvény ugy hajtassék végre.

Azt hiszem, ezekből nyilvánvaló, hogy a képviselő ur követelései a nemzetiségi törvényben semmi legkisebb alappal sem birnak. *(Igaz! Ugy van!)* Azt hiszem, ezekből nyilvánvaló, hogy a képviselő ur ezen követelése nem ezen törvény végrehajtását, hanem ezen törvénynek pánszláv szellemben való megváltoztatását kívánja. *(Élénk helyeslés.)* Hogy ennek jogosultsága nincs, azt hiszem, nem kell fejtegetnem.

Jellemzi a képviselő ur felszólalását az is, a mit ő a virilizmusról mond. Ismételve rátér a virilizmusra és azt mondja, hogy a Felvidéken a legsürgősebb teendő, hogy ott a virilizmus eltöröltessék. *(Mozgás.)* Mit jelent ez? Bátor voltam kiemelni beszédem elején, hogy a Felvidéken a köznép képezi azt, a mi ugy neveztetik, hogy tót nemzetiség, az intelligenczia magyar. A virilisták azok, kik vagyonosság czimén, de azon czélból hozatnak be a bizottságokba, hogy az intelligenczia ott képviselve legyen. A vagyonosabb osztály a Felvidéken magyar; az a városi polgárság, mely vagyonosságát megtartotta, az a nagyobb földbirtokos, az a pap, az a tanitó, az a jegyző, az az ügyvéd, szóval az intelligenczia kevés kivétellel magyar. S most a képviselő ur ezt az egész magyar intelligenciát egy tollvonással szeretné onnan törülni, nyilván arra számítva, hogy azután csak azokat fogja ott a nép a bizottságokba megválasztani, kikre az agitátorok megfelelő nyomást gyakorolni képesek. *(Élénk helyeslés.)* Hogy ezt a magyar törvényhozás meg nem teheti, azt hiszem, világos. *(Igaz! Ugy van!)*

Felszólalásában a legvisszásabban hatott reám az, a mit ő Amerikára vonatkozólag mondott. Nagy baj hazánkra nézve ez a kivándorlás Amerikába; mindenképen rajta kell lennünk, hogy azt a népet megtartsuk, hogy neki megélhetési módot nyujtsunk és visszatartsuk attól, hogy kimenjen tengerentulra. A képviselő ur mégis ugy beszél Amerikáról, mintha az valami Eldorádó volna azokra, kik innen oda mennek s azután biztatja őket oly dolgokkal, a melyek nem igazak. *(Igaz! Ugy van!)*

Kubinyi György: Ő nem megy!

Hodossy Imre: Azt mondja a képviselő ur, hogy a tótok Amerikában saját anyanyelvüket bárhol szabadon használhatják. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A ki Amerikában megfordult, vagy a ki csak itt-ott olvasott az ottani viszonyokról, tudja, hogy ez teljesen alaptalan beszéd. *(Igaz! Ugy van!)* Szabadon élhetnek vele társaskörben, szabadon élhetnek a maguk templomában; de hát Magyarországon nem? *(Igaz! Ugy van!)* A mi pedig a hivatalokat illeti, a t. képviselő urnak is kellene tudnia, hogy ott, hogyha valaki egy angol hatóság előtt megjelenik, ott máskép, mint angolul szólnia abszolute nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Egy jó barátom beszélte nekem azt a jelenetet, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ő volt Amerikában egy német telepen, a hol a biró és az ügyvédek is, mind a német telepesek utódai voltak. Ők tudtak angolul, de a nép közt voltak olyanok, a kik még nem tudtak kellőleg angolul beszélni. Ekkor aztán megtörtént az, hogy az a német ember, a ki ott mint amerikai angol biró ült a széken, maga elé idézett néhány tanut a községbeli német telepesek közül, a kik kijelentették, hogy ők nem tudnak jól angolul. Akkor az a biró, a kinek az anyanyelve német volt, és a ki nagyon jól megértette volna

Digitized by Google

annak a német telepesnek német tanuvallomását, rögtön odarendelt egy tolmácsot, a ki neki azt, a mit német nyelven a tanu elmondott, angolul tolmácsolta, és ő azt csak ugy vette tudomásul.

Rákosi Viktor: Budapesten németül tárgyalnak direkte a birók!

Hodossy Imre: Jól mondta ma egy képviselő ur, a ki felszólalt, hogy széles e világon nincs ország, nincs állam, a melyben a nemzetiségek annyi tekintetben annyi szabadsággal birnának, mint Magyarországon. *(Tetszés és helyeslés.)* És a képviselő ur mégis ugy állitja oda a dolgot, mintha a nyelv hivatalos használata tekintetében annak, a ki Amerikába kivándotol, odaát jobb dolga volna, és azt mondja, hogy részben ezért kell kivándorolnia. *(Mozgás.)*

Rákosi Viktor: Miért nem megy Amerikába Veszelovszky?

Hodossy Imre: A t. képviselő ur még azt is mondja, hogy a tót nép Amerikában jelentékeny szabadsággal él, mert az északamerikai Egyesült-Államok köztársaságának közszabadsági intézményei a tótságra is kihatnak. Ez annyit tesz, hogy ime, Magyarországon a tótnak nincs szabadsága, nincs jogosultsága, ellenben Amerikában a szabadság kihat a tótságra is. A t. képviselő ur elfelejtette, hogy a nemzetiségi törvény első szakasza az, hogy az országnak minden polgára, bármily nemzetiséghez tartozzék is, a magyar nemzetnek egyenjogu tagja. Hol mutathat nekem a képviselő ur olyan példára, a hol valamely, bármely nemzetiséghez tartozó honpolgár nem ugyanazon jogokban részesül, mint a melyekben én? *(Általános, élénk tetszés és helyeslés.)*

Vészi József: Csak a kötelességeiket nem teljesitik ugy!

Kubinyi György: Azt már nem!

Hodossy Imre: Méltóztassanak megengedni, hogy levonjam ezekből a következtetést. *(Halljuk! Halljuk!)* A Veszelovszky ur által előadott követelések nem alapulnak a nemzetiségi törvényen, abba homlokegyenest beleütköznek, nem ezen törvény végrehajtását kivánják, hanem felforgatását: *(Igaz! Ugy van!)* revizióját, megváltoztatását olyan szellemben és irányban, a mely homlokegyenest ellenkezik azon czélzatokkal, a melyek nyilt kifejezésre jutottak ezen törvény bevezetésében. *(Igaz! Ugy van!)* Beleütközik az, a mit ő mond, magának ennek a törvénynek a szövegébe, szószerinti rendelkezéseibe. Az a köznép, t. képviselőház, a Felvidéken, jó, szolid, jámbor nép. Olyan nyersanyag, a melyből az lesz, a mit belőle csinálnak. *(Helyeslés.)*

A pánszláv agitátorok már régen kivetették reájuk hálójukat, *(Ugy van!)* de Kollártól kezdve a legujabb időkig még nem sok sikerrel. Ujabb időben igaz, 1896 óta, veszem észre, hogy nagyobb sikerrel kezdenek müködni. *(Ugy van!)* A kormány feladata ugy intézkedni, hogy az iskolai oktatás kellő alkalmazása és jó, helyes adminisztráczió utján . . .

Rakovszky István: Ugy van!

Hodossy Imre: . . . ezt az elemet teljesen és véglegesen örök időre idecsatolja az országhoz. *(Élénk helyeslés.)*

Rakovszky István! Ez igaz!

Hodossy Imre: Ne engedje ott azokat az agitátorokat szabadjára, kisérje éber figyelemmel azoknak müködését.

Ha ez meg fog történni, nagy eredményeket fogunk elérhetni. De ez már most csakugyan az utolsó óra, hogy ezt megtegyük. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én bizton reménylem, hogy kormányunk ezt meg fogja tenni és azért a költségvetést megszavazom. *(Hosszantartó, élénk tetszés és éljenzés a jobboldalon és a középen. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla: 34 esztendő óta eredményeket kellene látni, ne pedig mindig csak bizni! *(Zaj.)*

Farkas József jegyző: Sebess Dénes! *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Helyre! Helyre!)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. *(Zaj.)*

Sebess Dénes: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyöket elfoglalni és a szónokot meghallgatni.

Sebess Dénes: Azokkal a nagyérdekü fejtegetésekkel, melyeket Hódossy igen t. képviselőtársam elmondott, és a melyekkel a tót nemzetiségi törekvéseket a ház előtt felderiteni törekedett, sok tekintetben egyetértek. Meggyőztek azok a nagy történeti és politikai tudásra való fejtegetések engem arról, hogy bár lehetnek a nemzetiségi törekvések között a történeti előzményekre nézve eltérések, de a veszedelem egy, a veszedelem sürget és végre ezt a kérdést meg kell oldani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a nemzeti szellem nem egyesit minket felekezeti, faji és főleg nemzetiségi különbség nélkül abban, hogy mindnyájan közösen akarjuk a magyar nemzeti állam kiépitését, akkor egész államiságunk csak puszta formaság, a mely a legelső európai rázkódtatásra össze fog dőlni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen több izben hallottuk és hallani is fogjuk annak erőteljes hangoztatását, hogy a politikai magyar nemzet egy és egységes s e mellett magában foglalja az összes nemzetiségeket. De ennek a frázisnak ismételt hangoztatásával a kormányzat tökéletesen kimeritettnek tartja azt a politikát, a mely a mi szerencsétlen speczialitásunk és a melyet mi nemzetiségi politikának nevezünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hallottuk, t. képviselőház, Papp József román nemzetiségü t. képviselőtársamnak egy beszédét. Azt mondja, hogy *(olvassa)*: »A haza nem magyarajku polgáraiba vigyük bele a magyar hazafias érzést és bennük azt az öntudatot éb-

Digitized by Google

reszszük fel, hogy csak akkor lehet e honnak minden polgára boldog és megelégedett, ha Szent István koronájának dicsősége és hatalma künn és benn megfelelő erővel imponálni tud. E czél előtt meg kell hátrálnia minden vallási, minden nyelvi különbségnek, és én nyiltan vallom magamat azon eszme hivének, hogy e hon határain belül szünjék meg minden torzsalkodás és egyesüljünk mindnyájan abban a magasztos érzésben, a hazaszeretetben.«

T. képviselőház! Abból az egyértelmü helyeslésből, mely a ház minden oldaláról kitört e kijelentésre, meggyőződhetett nem Papp József képviselőtársam, a kinek meggyőződése tisztaságában nem kételkedem, de meggyőződhetett a román közvélemény is arról, hogy lehetnek e törvényhozási pártok eltérők a haza javát czélzó törekvésekben, de abban egyek vagyunk, hogy a magyar nemzeti politikai egység a politikai magyar nemzet egységének és területének védelmét is foglalja magában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, t. képviselőház, a Papp József t. képviselőtársam által előadott szép szavakat épen oly veszedelmeseknek tartom a politikai magyar közvéleményre nézve, mint a milyen veszedelmesnek tartom a jelenlegi kormány nemzetiségi politikáját, mert tökéletesen alkalmasak e szavak arra, a mire alkalmas a mostani tétlen nemzetiségi politika, hogy a politikai közvélemény a közéletben napirendre térjen azon nagy veszedelem felett, a mely államiságunkat fenyegeti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kérdés, t. képviselőház, nagyon kényes és nagyon fontos, annyira fontos, hogy a higgadt, józan és tiszta kritikát nem nélkülözheti és én törekedni fogok arra, hogy a kritikának jogos határai között megmaradhassanak. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg nekem a t. képviselőház, hogy én, a ki az erdélyi részről jöttem fel, az ország ezen részének vagyok szülötte és annak a nemzetiségi mozgalmait ismerem, azokkal foglalkozhassam és felhivjam az igen t. ház figyelmét a román nemzetiségi törekvésekre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ország alkotmányának demokratikus alapokon történt átalakitása különböző társadalmi alakulást idézett elő itt nagy Magyarországon és különbözőt Erdélyben. Addig, a mig itt a nemzet milliói lettek őszinte hiveivé a nyert szabadságok és jogok folytán a magyar nemzeti állameszmének, addig ott Erdélyben, a hol három nemzet és négy vallásfelekezet, alapjain nyugodott az alkotmány, csupán a román nemzetiség jutott uj jogokhoz, uj szabadsághoz és uj alkotmányhoz, de azért nem vált a magyar nemzeti állameszmének a hivévé. Nagy alapgondolata van az Uniónak, a melyet oly nagy lelkesedéssel mondtak ki Kolozsvárott az összes nemzetiségek, a szász és román nemzetiség hozzájárulásával is, mint azt mindjárt be fogom bizonyitani, s mondom alapgondolata volt az Uniónak, a mely által a nagy Magyarország hozzákapcsoltatott Erdélyhez: az, hogy az itten számbelileg a kisebbségben, de feltétlen intellektuális fölényben, még pedig szellemi fölényben levő magyarság uj erőforráshoz jusson. Ez volt az Uniónak helyes alapgondolata és hogy nemcsak a szász, de a román nemzetiség is csatlakozott az Unióhoz, azt tanusitja az Unió kimondása után következő napokban megjelent számtalan röpirat, számtalan nyilatkozat, számtalan felolvasás és számtalan népgyülésnek határozata. Ime egy pár példány ezekből a nyilatkozatokból *(olvassa)*: »Mi a román nemzetnek hü fiai vagyunk. Áldjuk a Mindenhatót, hogy megérhettük azon időt, melyben nemzetiségünk phönixként hamvaiból uj életre kelt. Az Unió Erdélynek minden nemzetére, igy a románokra nézve is igen kivánatos. Mi Erdély minden nemzetére s a románokra is üdvösnek tartjuk, mert alkotmányos életünket, ezáltal nemzetiségünket csak az Unió által biztosithatjuk. Aláirva Molnár Konstantin gyulafehérvári főesperes, Molnár Sándor, nagyenyedi esperes, Papp Ágoston, balázsfalvi tanár, és még körülbelől 56 tanár és lelkész aláirása.«

Tehát való történelmi tény, hogy a románság, a mely politikai jogokkal nem birt, az uniot elfogadta, ahhoz csatlakozott. A román nemzetiségi törekvések czélja Erdélyben egy, még pedig az: megalakitani a nagy nemzeti királyságot, megalakitani ezt a nemzeti királyságot bár Magyarország területi épségének romjain is, megalakitani a nagy Dáko-Romániát. Érdekes az, t. képviselőház, hogy II. József császár óta a politikai reménykedések román részről, különösen az erdélyi románság részéről Bécs felé gravitálnak! A kolozsvári nemzeti muzeumban egy levelet őriznek, a melyet egy bizonyos Ribiczei irt egy barátjához, a melyben egy nagyon érdekes felfedezés foglaltatik a Hóra és Kloska-féle lázadás történelmi előzményeire vonatkozólag. Ebben a következőket olvassuk. *(olvassa)*: »Hóra 1784 április elsején audienczián volt József császárnál, itt felpanaszolta, hogy a magyarok zsarnoksága türhetetlen, hogy az ellen fel kell kelni a románoknak, ha — közveszélylyel is — fel akarják szabaditani magukat a magyarok zsarnoksága alól.« És ekkor mondta volna II. József császár ezen szavakat: »Thut ihr das.« És erre Hóra a császár lábaihoz omlott. Ez foglaltatik ebben a levélben. Foglalkozik ezen történeti ténynek látszó jelenséggel gróf Teleki Domokos is, az ő »Hóra Kloska lázadás« czimü munkájában és bár én avval, hogy ezen történeti adat mennyire tekinthető hitelesnek, nem kivánok foglalkozni, azon fontos jelenségre kivánok rámutatni, hogy a bécsi császárságot, a bécsi czentrális hatalmat a románok mindig olyan erőtényezőnek tekintették, a mely őket politikai czéljaik elérésében elő fogja segiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen, t. képviselőház, tekintsük csak az

Digitized by Google

1848-iki eseményeket. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Felolvastam, kimutattam azt, hogy a románok az Unióhoz teljes lelkesedéssel csatlakoztak, az Unió kimondását követő első időben. És mi volt ennek a következménye? *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Az, hogy a bécsi kamarilla felvonult, a románok megtagadták ezt a csatlakozást és fegyvert fogtak a magyar állameszme ellen. Egyenesen Bécsbe vezethető vissza ez a mozgalom, onnét tápláltatott, egyenesen annak ösztönzésére törtek a románok a magyarok ellen és dult Erdélyben a leggyászosabb testvérharcz. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház, erre mutat egy még érdekesebb jelenség, a mely 1884-ben a nagyszebeni esküdtszék előtt lejátszódott. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon!)* Baritiu, a hires román történetiró és agitátor állott az esküdtszék előtt és akkor mondta ő ezeket a nagyjelentőségü szavakat: »Mit fog a magyarság tenni, ha a Hóra és Kloska szelleme hussá és csonttá testesül és hárommillió nevében visszaköveteli az elrablott jogot, de nem a magyar kormánytól, hanem a felejthetetlen II. József dédunokájától?«

Mindezeket, t. képviselőház, bőven, részletesen, nagy történelmi tudással irta meg Jancsó Benedek. Nem ujdonság ez, t. képviselőház, erre mutatnak mindazok, a miket előbb kifejteni szerencsém volt és a mit tapasztalhattunk Kolozsvárott, a hires memorandum tárgyalásakor, a mely memorandumot szintén Bécsbe szándékoztak a románok vinni és a magyar király korrekt közjogi felfogásának volt köszönhető, hogy a románok az osztrák császárnál meghallgatásra nem találtak.

T. képviselőház! Bukarest piaczán ott áll Mihály vajda szobra. A szobor talapzatán ez olvasható: »Mihály vajda, a ki Moldva, Bukovina és Erdély fejedelme volt, a ki egyesitett minden románok lakta területet.« Csináltak Erdélynek e vajda által történt gyászos emlékü elpusztitásából nemzeti jelentőségü eseményt és annak kalandor hőséből csináltak nemzeti hőst, azért, hogy legyen megfogható ideálja e törekvéseknek, hogy legyen ideális hőse a dákoromán törekvéseknek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Romániában a parlament pártjainak megalakulásában, a közélet, a társadalom minden tényezőjének csoportosulásánál főszerepet, előkelő szerepet, fontos, mondhatni, vezető szerepet az a gondolat visz, hogy hogyan, miként sikerüljön Erdélyt Magyarország területének megcsonkitásával Romániához csatolni. E fölött a tény fölött napirendre térni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A nemzetiségi törvény volt hivatva arra, hogy ezeket a faji elementáris folyamatokat törvényes korlátok közé szoritsa. A törvény létrejövetele báró Eötvös József ideális lelkületének és Deák Ferencz békülékeny szellemének volt köszönhető. Ez a törvény maga a legnagyobb naivitás, mert akkor, a mikor bevezető soraiban azt mondja, a mint azt itt Hodossy Imre t. képviselő ur részletesen ismertette, a mikor bevezetésében olyan tényeket konstatál, a melyek elévülhetetlen jogai a magyar nemzetnek, *(Halljuk! Halljuk!)* következő szakaszaiban meg olyan konczessziókat tesz, a melyeket megadni nem szabad. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez a törvény mennyire helytelen, hogy mennyire ellenkezett a magyar állami érdekekkel, de mennyire nem elégitette ki a nemzetiségi törekvéseket, a nemzetiségek követelményeit sem, azt az akkori nemzetiségi vita tanusítja legjobban. Az összes nemzetiségek vezérei felálltak *(Zaj. Elnök csenget.)* és viszszautasitották a nemzetiségi törvényt. Felállott Mosonyi, a ki a románoknak, elismerem, hazafias vezére volt és ő hosszu beszédben kifejtette azt, hogy a román aspirácziók most egyelőre megelégesznek azzal, hogy külön nyelvvidékeket, külön nyelvterületeket kapjanak.

Célját ez a törvény nem is érte el, mert a helyett, hogy hozzájárult volna ahhoz, hogy a magyar nemzeti állam konszolidásának legyen biztositéka, valóságos trójai faló lett, a mely becsempészni engedte a harczosokat a nemzeti állam bástyái közé, annak romlására. E törvény holt törvény, a mely csak arra alkalmas, hogy mint a temetetlen hulla szaga, megfertőztesse a nemzeti állam ideájának szent levegőjét. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* E törvényt el kell törölni, mert, t. képviselőház, e törvény akkor, a mikor a nemzetiségeknek nyelvi engedményeket adott, akkor azt szigoru garancziákhoz kötötte, a melyek mindannyian oda konkludáltak, hogy legyenek a nemzetiségek a magyar nemzeti állam őszinte hiveivé, törekedjenek a nemzeti állam kiépitésére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a garancziát a nemzetiségek be nem váltották és ezzel elvesztették jogukat azokhoz a konczessziókhoz, a melyeket a nemzetiségi törvényben elég hibásan lefektettek. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

A nemzetiségi törvény meghozatalának első politikai jelentősége a románok részéről a passzivitás kimondása volt. Ez a passzivitás jelszó; kifejtette ezt Papp József t. képviselő ur, hogy üres jelszónak látszik, mert hiszen a románok nagy tömege, állitom én is, soha nem gondolt a passzivitásra, mindig részt vett a politikai küzdelmekben, gyakorolta mindig választói jogát. De azért a passzivitás veszedelmes álarcz, t. képviselőház, mert ez álarcz alatt vitték bele a társadalmi erőket a politikai küzdelmekbe, az egyházat, az iskolát, a hitelrendszert, ez álarcz alatt működtek társadalmi erőikkel arra, hogy a magyar nemzeti állam egysége megbontassék.

Hogy mennyire veszedelmesek voltak e törekvések Erdélyben, erre nézve legyen szabad rámutatnom arra az ethnografiai helyzetre, a melyben Erdély magyarsága van. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Erdélyt félköralakban veszi körül Románia. Ott, a hol Románia végződik, a mely független királyság, ott kezdődik Besztercze-Naszód megyével az a román terület, a mely le egészen Krassó-Szörény megyéig és egészen Magyarországig tart. Ez erős pánczélként veszi körül Erdély magyarságát; Erdély magyarsága pedig kompakt, egységes és erős tömegben a Székelyföldön lakik csupán. A Székelyföld az a bástya, a mely a román nemzetiségi törekvéseknek erős gátja volt; a Székelyföldön törtek meg mindeddig a román nemzetiségi törekvések. Átlátták ezt a román nemzetiség vezetői és a gazdasági harcz, a társadalmi harcz e terület ellen indult meg.

Uray Imre: Még sem csinált a kormány semmit sem!

Sebess Dénes: E terület ellen indult meg az az elkeseredett küzdelem, a mely rövid idő alatt odafejlesztette a Székelyföld ethnografiai képét, hogy ma már az a Székelyföld nem többé az a kompakt terület, ma már át meg át van szőve román nemzetiségü lakosokkal, román nemzetiségü érdekkel, ma már a Székelyföldnek különösen a háromszéki területe, tökéletesen át van törve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A leghatalmasabb tényező, t. képviselőház, e folyamat előidézésében a román nemzeti bankok voltak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az Albina, a mely 1871-ben alakult 1.200,000 korona alaptőkével, ma már 6.732,452 korona forgalmat mutat ki; 13,000 koronát adott jótékony czélra bevallottan, de töméntelen sok pénzt adott a zárszámadásokban ki nem tüntetett módon jótékony czélokra, a mely jótékony czélok alatt mindig a román nemzetiségi czélokat kell érteni. Ott vannak szövetkezve az Albinával a kolozsvári Economul, a gyulafehérvári Julia, Deésen a Somesána, Bánffy-Hunyadon a Vladeasa, Balázsfalván a Patria, Fogarason a Furnica, Szászrégenben az Uresiana, Szászsebesen a Sebesiana, Szászváros on az Ardeleana, Tordán az Aresana, Zalatnán a Zalathneana. Ezek a pénzintézetek szövetkeztek egymással; ezek a pénzintézetek egymással szövetkezve, egységes gazdasági czélt követtek s ez a czél arra irányult, hogy a Székelyföld kisajátittassék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E pénzintézetek azzal korántsem törődnek, hogy a román parasztosztályt, a román nyomorult földmivelő osztályt teljesen tönkreteszik. Ők nem azt akarják, hogy a román kisebb birtokososztályt lábrasegitsék, hanem középbirtokososztályt, intelligenciát akarnak maguknak, habár a román kisebb birtokosok romjain is, felépiteni; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* elsősorban kitelepiteni a Székelyföldet és másodsorban román középbirtokosokkal betelepiteni, román intelligenciával; előrelátó politikával ebben látják ők azt, a mi Erdélyben a hegemoniát majdan számukra biztositja.

T. képviselőház! Olvassuk és halljuk, azok, a kik nemzetiségi kérdésekkel foglalkoznak és érdeklődnek e kérdések iránt, a nemzetiségi lapok irják, hogy Erdélyben uj román nemzeti párt van alakulóban; és lehetetlen a keserü mosolygást el nem fojtanom akkor, a mikor azt látom, hogy ezt az eseményt némely oldalról politikai körök részéről is, mint oly eseményt ünneplik, mely közeledést jelent a román nemzetiségi párt részéről, a mely végre a megértéshez fog vezetni, a mely mindenesetre hazafias és rokonszenves jelenség. Hát, t. képviselőház, ez nem igy van. A románok elérkezettnek látják az időt arra, hogy a látszólagos passzivitásból tényleg átmenjenek az aktivitásba, politikai téren is. Ők elérkezettnek látták az időt arra, hogy most már, a midőn gondoskodtak az értelmi, a vagyoni alapról, felvegyék a politikai, a közélet minden terén a harczot az erdélyi magyar intelligenciával. Hiszen láttuk a legutóbb lefolyt törvényhatósági választásokon is, Szeben megyében, Besztercze-Naszód megyében, Hunyad megyében mindenütt a törvényhatósági választásoknál lépésről-lépésre nyomult előre a román elem. Az uj nemzeti párt alakulása korántsem jelenti a politikának a fordulását, hanem igenis jelenti a politikának intenzivebb voltát, előretörését, uj alapokon, de hasonló czélból való továbbkövetését. A kormányzati politika részéről az egyedüli helyes lépés az lett volna, hogy azt a területet, a mely a román nemzeti törekvések természetes gátjául szolgált, a gazdasági fegyverek minden nemével bőségesen ellássa. A mi nemzetiségi politikánk igen változatos rendszerekre tekint vissza. Volt oknélküli erőszak politikája, volt kapkodó, tervszerütlen paktum-politika, de mindannyija megegyezett a mai nemzetiségi politikával, mely a legrégibb az összesek közül, mert azt már őseink hozták magukkal Ázsiából, t. i. a tétlenség, a semmittevés politikája, az ázsiai nyugalom politikája. Minden eddigi nemzetiségi politika megegyezett abban, hogy a nemzetiségi kérdés megoldását csupán a nemzetiségek szempontjából tartotta szükségesnek, és nem abból az egyedül helyes szempontból, hogy azt a területet, népet, a mely a legintenzivebb támadásoknak van kitéve, erősitse, fejleszsze, s ugy gazdaságilag, mint kulturailag a védelem fegyvereivel ellássa. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én nem akarok részletesen kiterjeszkedni a Székelyföld bajainak felsorolására, hiszen lesz alkalmam és módom erre még rámutatni. Csak jelzem most, hogy a sürü népességü Székelyföldön a közgazdasági bajok ma oly égető sürgős megoldást várnak, a melyhez foghatót a magyar állam területén egyetlen vidék sem képes felmutatni. Hiszen közmondás, a gagyi székely mondja, hogy nem meri a földjét végigszántani, mert fél, hogy a tulsó fele felbillen: olyan kicsi az egész. Hogy mégis ezeréven keresztül tudta fentartani azt a földet a magyar állam számára, az igazán bámulatos, azt annak lehet tulajdoni-

Digitized by Google

tani, hogy ez a nép el volt látva nagy nemzetiségi közvagyonnal, nagy közhavasokkal, közlegelőkkel, a melyeken intenziv állattenyésztést üzhetett. De meghozták az arányositási törvényt. Ennek rendelkezései az urbéri természetü közbirtokosságokat feldarabolás alá rendelték. Hibás, gonosz magyarázattal a Székelyföldre is alkalmazták annak rendelkezéseit, holott ott urbéri természetü közbirtokosság sohasem volt, és ma ott állunk, hogy elkótyavetyélve, elprédálva áll ez a nemzeti vagyon. Potom áron, idegen vállalkozók kezébe került és ma a Székelyföldön felhangzik a jajgatás, melyet igen jól jellemez egyik miniszterhez intézett beadványban a zetelaki székely e kéréssel: Engedtessék meg neki, ha már az ezeréves földről elküldetett, kiüzetett, hogy botot vágjon, mely neki koldusbotra elégséges lesz. Ezeket a közgazdasági bajokat nemcsak az arányositási törvény helytelen keresztülvitele okozta, hanem nagy mértékben fokozta azokat a tagositási törvény és a legelő-törvény legelést tiltó rendelkezése. De nemcsak a mezőgazdasági bajok azok, melyek intenziv és sürgős orvoslást igényelnek, hanem ott vannak az ipari bajok is. A Székelyföldön uralkodó válságot két tényező idézte elő. Az egyik, t. ház, a helytelen, az ellenséges vasuti politika, a másik pedig a román vámháboru. Mig a szász városok az ő okos, előrelátó, nemzetiségi politikájukkal, a melyet paktumos politikának nevezhetünk, belejutottak a világforgalom központjába; mig a szász városok a kolozsvári-predeáli vasutvonallal a fővonalba jutottak, s élvezik egy erős vasuti vonalnak minden kereskedelmi áldásait: addig a Székelyföld a világforgalomból teljesen ki van vetve, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* zsákutczába jutottak a legnagyobb ipart üző székely városok; Marosvásárhely, Sepsi-Szent-György, Kézdivásárhely, Csikszereda stb. közül egyiknek sincsen a fővonallal csatlakozó vasuti vonala; mindegyik zsákutczába került; valamennyi viczinális vasuti vonalak mellett fekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ez nem meggondolatlan vasuti politika; ha ez nem botor vasuti politika, t. ház, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang ugyanott: Ez az igazi kifejezés!)* ugy nem tudom, mit lehet annak nevezni.

T. ház! A székely vasutak kiépitését már minden oldalról több izben erélyesen sürgették. Törvény is rendelkezik róluk: az 1885 : VII. t.-cz. Ott van Bedőházy János képviselő ur interpellácziója, a melyre már hónapok óta nem válaszolnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyre Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter nem tartja érdemesnek, hogy válaszoljon, s a melyben a nevezett képviselő ur fölveti a kérdést, hogy mi lesz végre a székely vasutak ügyében? *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang ugyanott: A 30 nap már régen elmult!)* Pedig nemcsak politikai okok sürgetik, a törvény kötelező erejében bizva több vállalkozó a felépitendő vasut mentén gyárakat, fürésztelepeket, talpszeg-gyárakat épittetett fel, a melyek most üzelmeiket kénytelenek beszüntetni azért, mert a vasut nem épült fel. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van!)* Hiszen itt magánjogi kártéritési igényről is lehetne szó az államnal, a kormányzati politikával szemben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E vasut felépitése elsőrendü szükség, mert e nélkül a székelyföldi ipar a maga elmaradott állapotából ki nem vetkőztethető. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A román vámháboru volt a másik tényező, a mely a székelyföldi ipart megölte. A székelyföldi városok látták el azelőtt Romániát az ipari produktumokkal. 1886-ban, itt nem részletezhető közgazdasági okokból *(Halljuk! Halljuk!)* egészségtelen közgazdasági állapot fejlődött ki köztünk és Románia között. Románia az által, hogy vámsorompókkal zárkózott el tőlünk, tökéletesen függetlenitette magát az erdélyi ipartól, de egyszersmind szerencsétlen helyzetbe hozta az erdélyi iparüző városokat. Ekkor az lett volna a helyes kormányzati politika, hogy ha már nagy és fontos közgazdasági szempontokból a Székelyföld elvesztette a Keletet, elvesztette Romániát: tegyék hozzáférhetővé a Nyugatnak, épitsék ki a vasutakat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És, t. ház, ez nem történt meg!

T. ház! Két roppant nagy fontosságu tanulság rejlik a Romániával szemben való viszonyunkban. Az egyik tanulságra különösen Rubinek Gyula t. képviselőtársam figyelmét hivom fel. Ő tegnapelőtti beszédében öngyilkos politikának nevezte azt, ha mi az önálló vámterületet követeljük. Én felhivom figyelmét Romániára; *(Halljuk! Halljuk!)* ez a kis állam, a mely sokkal inkább agrikultur állam, mint Magyarország, a melynek ipari elmaradottsága Magyarország elmaradottságához hasonlithatatlan volt; ez a kis Románia erős soviniszta eszközökkel önálló vámterületen erős ipart, pezsgő kereskedelmet volt képes magának teremteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Mert nem gyávák!

Sebess Dénes: 1886-ban, a midőn Románia a vámsorompókat felállitotta, hoztak ott egy uj ipartörvényt, a mely szerint az ott keletkező ipari vállalatok, ha azokba legalább 50 ezer frank tőkét fektetnek be, ingyen területet, vámmentességet, szállitási kedvezményeket kapnak. És, ime, alig egy pár év alatt mintegy 120 iparvállalat keletkezett több mint 30 millió tőkével, a melyek több mint 8 ezer munkást foglalkoztatnak. Pezsgő ipari élet van ott, és ha most a legközelebbi események arra látszanak is mutatni, hogy Románia némi válsággal küzd, ez korántsem az önálló vámterületre vezethető vissza, hanem egészen más közgazdasági tényezőkre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ime, a kis Románia példája megmutatta

Digitized by Google

azt, hogy önérzetes nemzeti politikával igen is lehet önálló és jó gazdasági helyzetet teremteni.

A másik tanulság szintén roppant fontosságu. *(Halljuk! Halljuk!)* A Székelyföld iparosai elzáratván mesterségesen a fogyasztó piaczuktól, követték azt a természetes, az élet fentartásához szükséges folyamatot, hogy lassankint átszivárogtak Romániába és ma már Bukarestben, Galaczban, Jassiban, Bustenben, Capinában a legértelmesebb, a legügyesebb, a legintelligensebb gyári munkások a székely munkások. Ma Bukarestben az iparososztály majdnem kizárólag székelyekből áll, ma sok nagyobb vállalkozó és kereskedő székely és magyarországi születésü. Ez azt mutatja, hogy a székelységben igenis van nagy ipari rátermettség, nagy ipari érzék, nagy vállalkozási szellem, a melyet mesterségesen visszaszoritani országos bün volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* 150,000-nél több székely és magyar él Romániában, ezek a keleti gazdasági politika előőrsei.

Értékelhetlen, beláthatlan nagyfontosságu az a szerep, a melyet ők teljesitenek ott, fenntartják egy jobb közgazdasági jövő reményében a természetes gazdasági összeköttetést, hiszen nekünk a Keletet kell meghóditanunk, nekünk mesterségesen kellene gondoskodnunk arról, hogy a Keleten jóelőre expozituráink legyenek. Ezt teljesiti most a székely Romániában és ez a 150.000 székely-magyar majdnem felügyelet nélkül teng-leng Romániában, rábizva saját egyéni nemzeti öntudatára. A fajok harczában magára van hagyva, egyedül áll, ha akarja hive a magyarságnak, a magyar állameszmének, a magyar öntudatot ápolja, ha tudja, önmagában, de nem tartja rajtuk a kezét a magyar államhatalom, mert elismerem, hogy a Goluchowski-féle határozottan magyarellenes politikával szemben, a melyet ő, mint nagykövet Bukarestben kifejtett, a mostani gróf Pallavicini politikája határozott haladást jelent, mert rokonszenvvel van a magyarok iránt, mert igyekszik azoknak bajait kipuhatolni, de részint az anyagi eszközök hiányánál fogva, részint pedig korlátolt hatáskörénél fogva nem gyakorolhatja a kellő hatást arra a nagy tömeg magyarra, a mely oly fontos közgazdasági feladatot teljesit, és nem képes arra a figyelmét kiterjeszteni. Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter ur Gáll Gyula személyében közgazdasági tudósitót tart ott. Miért nem gondoskodik Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter ur arról, hogy a székelységnek is legyen ott egy felügyelő faktora, a mely őket összetartja, a mely megakadályozza, hogy ők a magyar nemzeti államesmének vesztett katonái legyenek. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

T. ház! Az erdélyi magyarság védelme nem csupán gazdasági kérdés, hanem elsőrangu politikai kérdés, hatalmi kérdés. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Mig mi a nagyhatalmi politika czifra köntösében nyomorgunk és nyomorogtunk, nem vette észre a kormányzati politika azt, hogy a keleti bástyát a romániai törekvések rohanó árja alámosta. Ha tudunk 100 milliókat a közös védelmi rendszer fentartására forditani akkor, a mikor az nem is magyar, forditsunk akkor arra a népre is valamit, a mely fontosabb védelmi szerepet teljesit ott a védrendszernél, mert épp oly védő katonája a keleti bástyáknak, mint akármilyen hadsereg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Nemcsak politikai bün, hanem politikai hálátlanság ezen szerencsétlen népet magára hagyni. 1848 junius 28-án gróf Batthyány Lajos felhivást intézett a székelységhez és akkor azt mondta *(olvassa)*: »A szükség és veszedelem ezen pillanatában számitunk reátok, elvárjuk önkéntes segedelmeteket, a nemzet ezt nem fogja elfelejteni soha.« A nemzet igenis elfelejtette, elfelejtette a kormányzati hatalom, elfelejtette a magyar társadalom, mert a székelység teljesen magára van hagyva, pedig a veszedelem most sokkal nagyobb, mint volt 1848-ban, a közös magyar haza nagyobb veszedelme ez, mert a lassu elsorvadás veszélyének van kitéve ez a rész. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Nincsen nagyobb, nincsen aktuálisabb politikai kérdés, mint az erdélyi magyarok veszedelmének kérdése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ha megengedjük azt, hogy e nép helyét idegen faj, idegen törekvésekkel, idegen nemzetiségü állam felé gravitáló czélzatokkal foglalja el, ugy Erdély elpusztul. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Mert azokon a nagy pénzügyi és közgazdasági okokon kivül, a melyeket Kossuth Ferencz t. képviselőtársam már kifejtett, e szempontokat sem látom érvényesitve a költségvetésben, azt általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A ház tegnapi határozata szerint a mai ülésen fogja előadni Nessi Pál képviselő ur interpellácziójját. Erre való tekintettel, minthogy még többen vannak a költségvetéshez felirva, a tárgyalás folytatását a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére halasztjuk.

Most kérem Nessi Pál képviselő urat, adja elő a főváros elemi iskoláiban a német nyelv tanitása tárgyában bejelentett interpellácziójját. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: T. ház! Egy abuzusra akarok rámutatni, és kérem a t. miniszter urnak jóindulatát és jóakaratát ezen kérdés megoldásához. *(Halljuk! Halljuk!)*

A székesfőváros elemi iskoláinak tervében még ma is fel van véve a német irás és olvasás s a német nyelv tanitása. Ennek semmiféle törvényes alapja nincsen és tisztán a szokáson alapul. A székesfővárosi tanács, a melyet, azt hiszem, a t. miniszter ur függetlenségi velleitásokkal nem fog vádolhatni, ezelőtt két évvel kérdést intézett e tárgyban a fővárosi iskolaszékekhez, és ezek valamennyien egy ellen, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Melyik volt az az*

Digitized by Google

egy?) az erzsébetvárosi 3-ik számu iskolaszék — valamennyien egy ellen, és később a székesfővárosi közoktatási bizottság is egyhangulag kimondták, hogy a német nyelv tanitása eltörlendő a főváros elemi iskoláiban.

Ennek immár két esztendeje elmult, a nélkül, hogy e kérdésben bármi történt volna. A székesfővárosi tanács talán attól fél, hogy ha ennek a kérdésnek a megoldásába belemegy, talán majd megbukik a hármasszövetség. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* Én ettől nem tartok. Hanem midőn elhatároztam magam, hogy ezt a kérdést itt a házban szőnyegre hozom, az volt a szándékomban, hogy tisztán pedagógiai szempontból foglalkozom vele. De nem tehetem azt, hogy mivel mostanában mindenütt a nacionalizmus terjed és domborodik ki, ez az irányzat dominál Angliában, Németországban, de még a kicsiny Romániában is, — mondom — nem tehetem, hogy a magyar nemzeti szempontot ne emeljem ki. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Pedagógiai szempontból eltörlendő a német nyelv tanitása, mert az teljesen meddő. Egy nyelvet tanitani oly tanitókkal, a kik azt maguk nem birják, teljes lehetetlenség. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha tudnának is németül, ezek a fővárosi tanitók sokkal jobb hazafiak, semhogy szivesen tanitanának egy olyan nyelvet, a melyről tudják, hogy az csak a magyar nyelv intenziv terjedését akadályozza. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A fővárosi elemi iskolákba tizféle nemzetiségü gyermek jár. Már most az a gyerek, ha odakerül az iskolába, mindjárt azzal találja magát szemben, hogy azt mondják neki: a magyar nyelvvel nem boldogulsz, a németre is szükséged van, meg kell tanulnod, mert Magyarországon a német nyelvvel mindent el lehet érni, de a magyarral nem. Milyen hatása van ennek arra a gyermekre? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Azt kell a szivébe oltani a gyermeknek, hogy magyar legyen és csakis magyar legyen. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek a nemzeti szempontnak kell dominálnia ebben a kérdésben. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Utalok más országokra; ott van a gnézeni eset Poroszországban, a hol még a vallásoktatást sem engedték meg a lengyeleknek a maguk nyelvén tanitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ott van Románia. Méltóztassék Romániának a legutóbbi akcióját is nézni. És a román czimtáblák ügyét. Megengedik az idegen czimtáblák használatát, de megadóztatják háromszorosan. Kimondották azután, hogy oly kereskedelmi könyvek, a melyek nem román nemzeti nyelven vitetnek, bizonyitó erővel nem birnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Megtörtént, hogy egy magyar ember bement egy román üzletbe és ott egy székely ismerősére akadt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Magyarul akart vele beszélni, és az illető kérve-kérte, hogy ne beszéljen vele magyarul, mert mindjárt elbocsátják. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Midőn kis nemzetek ily erélylyel védik nemzeti nyelvüket, elvárhatjuk a magyar kormánytól, hogy a mi nemzeti nyelvünk intenziv oktatását ne akadályozza más idegen nyelv tanitásával. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Minthogy a paedagogiai szempontok ellene szólnak, és ugyancsak ellene szól a magyar nemzeti érdek szempontja is annak hogy a német nyelv az elemi iskolákban tanittassék, a következő interpellácziót intézem a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása az igen t. miniszter urnak arról, hogy a budapesti iskolaszékek valamennyi egy ellen, a fővárosi közoktatásügyi bizottság pedig egyhangulag állást foglal a német nyelvnek az elemi iskolából való kiküszöbölése mellett?

2. Van-e tudomása arról, hogy ennek daczára a német nyelv oktatása a főváros elemi iskoláiban zavartalanul folyik, mert a székesfővárosi tanácsnak nincs bátorsága ezen kérdésben állást foglalni?

3. Szándékozik-e az igen t. miniszter ur még oly időben intézkedni, hogy a jövő iskolaévben a német nyelv oktatása a főváros összes elemi iskoláiból kiküszöböltessék?« *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak.

A legközelebbi ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

48. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 7-én, pénteken,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gr. Karátsonyi Aladár, Szamosujvár város kerületében megválasztott képviselő megbizó-levelének bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző ur vezeti. A javaslatok mellett felszólalni kivánók jegyzésére gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalók jegyzésére pedig Kubik Béla jegyző urakat kérem fel.

Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. február hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szomoru jelentéssel kell a mai ülést megkezdenem. *(Halljuk! Halljuk!)* A háznak egy kitünő tagját, Győry Elek volt képviselőtársunkat, szólitotta el a Gondviselésnek rejtélyes végzése az élők sorából, férfikorának, munkás életének delén. A közügy, első sorban pedig a képviselőház sulyos, nehezen pótolható veszteséget szenved e jelesének elhunyta által. Hajthatatlan politikai jellemszilárdsága, kiváló észbeli tehetségei, különösen a jog terén való ritka képzettsége és mély tudományossága, e mellett lankadatlan szorgalma és a közügyek iránti lelkesedése olyan emléket biztositanak számára, a mely nem fog elmulni közéletünk hagyományaiból és történetéből. *(Tetszés.)* Azt hiszem, hogy az általános érzületnek adok kifejezést, a midőn inditványozom, hogy a ház e kiváló tagjának elhunyta feletti fájdalmát jegyzőkönyvben örökitse meg. *(Általános helyeslés.)* Azonkivül arra kérem a házat, hatalmazza fel az elnökséget, hogy boldogult képviselőtársunk családjának a ház fájdalmát és részvétét tolmácsolhassa, *(Általános helyeslés.)* és ravatalára a ház nevében koszorut tehessen. *(Általános helyeslés.)*

A temetésről, mihelyt annak idejéről és helyéről hivatalos értesülésünk lesz, az elnökség a háznak jelentést fog tenni, hogy azon a ház minden tagja megjelenhessen.

Méltóztatik ezen előterjesztéshez hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

Bemutatom gróf Karátsonyi Aladár, Szamosujvár város választókerületében folyó hó 4-én időközi választáson megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló-bizottságnak. Bemutatom Molnár Józsiás képviselő levelét, a melyben egészségének helyreállitása céljából két heti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Esztergom vármegye közönségének feliratát, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkákra való szabadságolása tárgyában; a jászberényi választókerület tanitóinak általam, a dévai állami népiskolák tanitóinak Lázár Árpád és a görgői választókerület tanitóinak Várady Károly képviselő által beadott kérvényeit fizetésük rendezése ügyében; a zala-novai róm. kath. tanitó-egyesületnek Darányi Ferencz képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvénynek méltányos módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A napirend előtt Rakovszky István képviselő ur kiván felszólalni.

Rakovszky István: T. képviselőház! *(Hall-*

Digitized by Google

juk! Halljuk!) A választ váró interpellációk 3. száma alatt az én csekélységem által még mult év deczember 12-én előterjesztett interpelláczió van feljegyezve. Én magam, midőn ezen interpellácziót a t. belügyminiszter urhoz intéztem, kértem, hogy ne adjon nekem végleges választ, mert beláttam, hogy a t. miniszter urnak szüksége van arra, hogy alapos információkat szerezzen az illető tisztviselők felől, esetleg vizsgálatot rendeljen el és igy ezen vizsgálat eredményéhez képest adhassa meg a ház előtt a választ. Azóta két hónap mult el és a t. belügyminiszter ur a házszabályok 204. §-ában előirt kötelezettségnek — hogy 30 nap lefolyása alatt nyilatkozni köteles — eleget nem tett. Mindazonáltal én nem szólaltam volna fel, ha Nyitramegyében ujabb, igen erős visszaélések nem fordultak volna elő a Zsámbokréten megejtendő választások körül. *(Halljuk! Halljuk!)* A. t. belügyminiszter ur nekem előlegesen olyan választ adott interpellácziómra, hogy kénytelen voltam elfogadni azt, a mit a t. belügyminiszter ur mondott, mert az helyes és igaz volt, mert az tökéletesen kielégitett. A szavak tehát megnyugtattak, sajnos azonban, az eredmény, a tények, a legkevésbbé sem megnyugtatók. Már akkor bátor voltam az igen t. belügyminiszter urat figyelmeztetni, hogy az a furcsa nevü furcsa ur, kit oda mint főispánt kinevezett, nem alkalmas arra, és hogy ott az előbbi Bánffy-rendszer fog feléledni ujra és mégis daczára annak, hogy a t. miniszterelnök ur itt ünnepélyesen megigérte, hogy ő nem helyesli azon tetteket, — ha valóban megtörténtek, melyeket én előadtam, daczára annak, hogy megigérte nekem, hogy vizsgálatot fog elrendelni és utána fog járni a dolognak, Nyitra megyében azóta az állapotok még rosszabbak. A nyitra-zsámbokréti kerületben e napokban fog megtörténni az országgyülési képviselőválasztás. Az illető kerületet ellepték a hivatalnokok és körjegyzők. A főispán maga is ott jár, terrorizál; az alispán, a főszolgabirák zaklatják a népet, a miből azt látom, hogy vagy nem volt őszinte a t. miniszter urnak a nyilatkozata, a melyben kételkednem addig, a mig meg nem vagyok az ellenkezőről győződve, nem szabad, vagy pedig — a mit én már régebben mondtam — igaz az, hogy a t. belügyminiszter ur rendelkezéseit nem hajtják künn végre, mert ha az ezen interpellácziára adott válaszát azok a hivatalnokok szem előtt tartották volna, azt komolynak vették volna, azok a dolgok, a melyek most Nyitra-Zsámbokréten történtek, nem történhettek volna meg. E miatt vagyok bátor felszólalni és kérni a t. miniszterelnök urat, mint belügyminisztert, méltóztassék tájékoztatni minket, hogy mikor lesz szives ezen interpellácziára felelni? Engedje meg még a t. képviselőház, hogy még csak egyre hivjam fel nagybecsü figyelmüket. A nyitra-zsámbokréti választásra egy olyan választási elnököt választottak, a ki már most kijelentette, hogy ezen téli hidegben a választás alkalmasint még éjfélen tul is el fog tartani, daczára, hogy két bizottság működik, daczára annak, hogy csak 1400 szavazó fog leszavazni. Azért én már most figyelmeztetem a t. házat, hogy lássák, mily módon járnak el a nemzetiségek által lakta vidékeken, és itt hivatkozom a tegnap felszólalt Hódossy Imre t. barátomra, a kinek felszólalását az utolsó betüig mindenben aláirom és helyeslem, a kinek végszavai ugy hangzottak, hogy egy jó adminisztráczió és helyes bánásmód a felvidéki elemet teljesen megnyeri a nemzet számára, de ily eljárással, ily választási elnökkel, a ki már magának babérokat szerzett a nyitra-zsámbokréti kerületben elkövetett krudelitásai által, uj rendszert inaugurálni nem lehet és nem lehet azt a népet, a mely jámbor, szelid, törvénytisztelő, az által megóvni nemzetiségi izgatók ellen, hogy ha a tisztviselők ekként járnak el. Ismétlem tehát kérésemet, hogy mikor fog a t. belügyminiszter ur interpellácziómra felelni? *(Helyeslés a néppárton.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A t. képviselő urnak abban teljesen igaza van, hogy a házszahályok 204. §-a értelmében előirt határidő attól a naptól fogva, mikor azt a bizonyos interpellácziót hozzám intézni méltóztatott, elmult, bár két hónap még nem mult el a kalendárium szerint.

Rakovszky István: Öt nap hiányzik!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én csak konstatálom, hogy nem mult el. Azt is kell azonban konstatálnom és talán igazolásomra szives lesz a t. ház e körülményt a megitélésnél latba vetni, hogy az interpelláczió megtétele után a ház 30 napig ülést nem tartott és igy ez a 30 nap talán nem számitható be abba az időbe, a melyet a házszabályok előirnak oly rigorózusan, mint a mikor a ház folytonosan, naponkint tárgyal. Én azonban nem szántszándékból halasztottam el az interpellácziára adandó válaszadást. Én akkor is kijelentettem, mikor az előzetes választ adtam, hogy szivesen meg fogom adni az érdemleges választ, mihelyt azon adatok birtokomban lesznek, a melyek szükségesek a kérdés megvilágitására. Ez azóta megtörtént. A jelentések beérkeztek és igy kellőleg informálva vagyok. Ha én nem válaszoltam a budgetvita megkezdése óta, annak egyszerüen az az oka, hogy az amugy is meglehetősen hosszu vitát, — de ezt nem szemrehányásképen mondom, mert szivesen látom, ha minden oldalról kellőleg megvitattatik a költségvetés — ismétlem, hogy a már ugyis hosszura nyult költségvetési vitát, mely már ugyis többször félbeszakittatott, nem akartam ezzel is félbeszakitani, miután ez nem aktuális, hanem egy elmult választás kérdése. Miután azonban a t. képviselő ur erre sulyt helyez, bejelentem, hogy holnap megadom az interpellácziára a választ. Ha előre tudtam volna, hogy a képviselő ur a válaszra sulyt helyez, ma is megadtam volna azt, ha az aktákat, a melyek ma nincsenek nálam, magammal hoztam volna.

Digitized by Google

A mi pedig az interpellácziő sürgőssége mellett felhozott egyéb motivumokat és megjegyzéseket illeti, bár a napirend előtt nem szeretem az ily kérdéseket diskutiálni, mert alkalmam lesz azokra holnap az érdemleges válasz megadásánál kiterjeszkedni, nem hagyhatok szó nélkül egyet. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur felállit egy alternativát és azt mondja, hogy vagy nem őszinte — a mit nem akar mondani, — a mikor a miniszter ur kijelenti, hogy hatályosan fog intézkedni, vagy pedig rendelkezései a papiron maradnak és nem hajtatnak végre. Én ugy gondolom, egyik sem. Az elsőre tudom, hogy nem, mert egész határozottan kijelentem, hogy a mit mondok, azt őszintén mondom és ezért nem is engedem meg, hogy valaki abban kételkedjék, mig annak az ellenkezőjét be nem bizonyithatja. *(Helyeslés jobbfelől.)* A másik pedig — gondolom, — szintén nincs igy. Igen sok esetet tudnék felhozni, a melyek a képviselő urnak azon feltevését világosan és határozottan megczáfolnák, de most nem hozom fel. Tessék csak végignézni az országban és az egyes lapok közleményeit elolvasni, vajjon azon kérdéseket illetőleg, a hol bele kell nyulnom a dolgok menetébe, a papiron maradnak-e azon rendelkezések, a melyeket tettem? *(Ugy van! jobbfelől.)* A tények a t. képviselő ur állását it mindenesetre megczáfolják. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás a néppárton).*

A mi azt illeti, hogy — a mint magát kifejezte, — annak a furcsa nevü főispánnak rezsimje alatt rosszabbul fognak menni a dolgok, kérem, annak a rezsimje alatt már volt egy választás, a galgóczi. *(Mozgás a néppárton).*

Rakovszky István: Szép volt az is!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én minden panaszra, a melyet azt megelőzőleg hozzám intéztek, elrendeltem a panasz orvoslását és aktaszerü jelentésekkel tudom bizonyitani, hogy a panaszok orvosoltattak is. Arról a furcsa nevü főispánról, a kit a képviselő ur, ugylátszik, most szemügyre venni szándékozik, a mult esztendő végén lefolyt alispánválasztásnál azt mondták nekem igen sok oldalról, hogy szövetkezett a néppárttal és oly alispánt támogatott, a kit a néppárt óhajtott. Ezt sem hittem el, valamint azt sem vagyok hajlandó elhinni bizonyitékok nélkül, hogy bármely irányban nem maradna meg ama törvényes korlátok közt, a melyeket respektálnia kell, és hogy nem fog amaz intenczió szerint kormányozni, a melyeket kötelességévé tettem. Egyiket sem hiszem el. Tény azonban, hogy az alispánválasztást ugy vitte, hogy az egész néppárt, az ottani ellenzék, — mert más alig van, — belenyugodott az eljárásba, a melyet folytatott és saját maga is azt az alispánt jelölte és támogatta, a kit a főispán támogatott. Ez oly bizonyiték a főispán mellett, a mely, gondolom, igen világosan és határozottan az ő pártatlansága mellett szól.

Rakovszky István: Kényszeritették!

Széll Kálmán miniszterelnök: Utasitásul adtam ugyanis, hogy azt az alispánt támogassa a maga részéről, a ki jól kormányoz, jól adminisztrál és 23 esztendőn keresztül Nyitra vármegyében az adminisztracziő tekintetében kifogástalanul működött. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Gondolom, ez részrehajlatlan és minden tekintetben pártatlan felfogás; a főispán ezt követte az adott utasitás folytán, pedig annak az alispánnak a kormányzása alatt történt, hogy a mult választásokon Nyitra vármegye majdnem elesett a kormánypárt kezéről és mégsem ellene, hanem mellette foglaltam állást.

Rakovszky István: A főispán!

Széll Kálmán miniszterelnök: A főispán az én utasitásom szerint járt el. Mindez nem a főispán ellen, hanem a főispán mellett szól.

A mi a Nyitra-Zsámbokréten készülő dolgokat illeti, tepnap a néppártnak egy igen tisztelt tagja, vezére, felkeresett és előadta panaszait az ott készülő atroczitások, az elnök részéről tervbe vett igazságtalan eljárás tekintetében. Erre kijelentettem, hogy azonnal sürgönyileg fogok rendelkezni. *(Helyeslés a néppárton.)*

Rakovszky István: Igaz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Rendelkezni fogok, hogy figyelmeztettessék az elnök, aki nincs az én jurisdikczióm alatt, *(Igaz! a néppárton.)* hogy törvényes felelősségének tudatában járjon el. Igy tettem Galgóczon is! *(Mozgás a néppárton.)*

Rakovszky István: De nem tartották meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Onnan azt a választ kaptam, hogy az intézkedések ebben a tekintetben megtörténtek. Azt mondják, hogy Galgóczon nem történt igy.

Rakovszky István: Négy óráig zaklatták a népet!

Széll Kálmán miniszterelnök: A galgóczi választás előtt — bizonyitékát adhatom — sürgönyöket kaptam, a melyek azt tartalmazták, hogy a választási elnök nem akarja a választókat beereszteni az egyenes és jó uton, hanem kerülő utra kényszeriti őket. *(Zaj a néppárton.)*

Rakovszky István: Igy is volt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Megsürgönyözték, hogy csak egy kilométernyi távolságban engedi, hogy a választók gyülekezzenek stb. Azonnal sürgönyöztem, vajjon igy van-e ez és azt a választ kaptam, hogy szó sincs róla. *(Nagy zaj és felkiáltások a néppárton: Félrevezették a miniszter urat!)*

Rakovszky István: Nyomtatásban mutatjuk be. A miniszterelnök urat felültették! *(Zaj a néppárton. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt válaszolták, hogy szó sincs róla és nem ugy történnek a dolgok, a mint panaszolták. Képviselők mentek innen a választás helyére és azok szóbelileg referáltak a történtekről. Itt vannak a házban,

Digitized by Google

elmondhatják, hogy minden törvényes tekintetet respektáltak és ott az elnök részéről abszolute semmi törvénytelenség nem történt.

Meszlény Pál: A legnagyobb perfidia! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: És remélem, hogy ezen választásnál nem fog bebizonyulni az az aggály, a melyet most feltevésképen felhoznak. Akkor is szóltak arról, hogy az ellenzék passe-partout-t nem kapott, pedig kapott passe-partout-t. Én tegnap sürgönyöztem, hogy minden törvényes rendeletet és hatáskörüknek a törvényben határozottan körülirt mértékét a legszigorubban tartsák meg, különben a felelőség a következményekért őket terheli. *(Helyeslés jobbfelől.)* Több benyulást nekem a választási törvény nem enged. *(Felkiáltások: Ez igaz!)* Holnap az interpelláczióra az érdemleges választ a t. ház kegyes engedelmével meg fogom adni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a napirend, az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68.) folytatása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Fabiny Teofil!

Fabiny Teofil: T. ház! Az idei költségelőirányzat előterjesztése alkalmával a t. pénzügyminiszter ur kiterjeszkedett az állami életnek csaknem minden mozzanatára, mely a költségvetéssel összeköttetésben áll. *(Halljuk! Halljuk!)* E közben tüzetesebben foglalkozott azon mozgalommal is, mely a tisztviselők részéről fizetésük emelése és állásuk javitása czéljából folyamatban van. Én is rövid felszólalásomban kizárólag ezzel kivánok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. pénzügyminiszter ur előterjesztését megelőzte köztudomás szerint a mult év szeptember vége felé tartott tisztviselői országos kongresszus. E kongresszuson a tisztviselők kivánalmai, vagy - a mint ők kifejezték magukat, — részben sérelmei is tárgyaltattak, és egy emlékiratban az igen t. miniszterelnök urnak küldöttségileg beterjesztettek. A t. miniszterelnök ur jóakarattal fogadván a küldöttséget, azon kijelentést tette, hogy legközelebb szándékozik egy törvényjavaslatot, mely ezen tárgyat rendezni fogja, a törvényhozás elé terjeszteni. A t. miniszterelnök urnak ezen kijelentése a kongresszusban a legjobb egyetértést létesitette, s kimondották, hogy a teljes bizalom alapjára állva bevárják a kilátásba helyezett intézkedéseket.

Én mindenekelőtt igen nagy köszönettel tartozom a t. pénzügyminiszter urnak, hogy a tisztviselők helyzetével tüzetesebben foglalkozott és nagy megnyugvásomra szolgált, hogy egy félreértett beszédnek, mely, a mint ő maga kijelentette, egészen más körben, nem is a nyilvánosságnak szánva mondatott el, valódi értelmét helyreállitotta és kész jóindulatát fejezte ki az irányban, hogy a tisztviselők kivánságaival foglalkozni akar. Azt hiszem, hogy az a nyilatkozat, melyet a t. pénzügyminiszter ur a költségvetés beterjesztése alkalmával tett, nemcsak nem gyengitette, de talán meg is erősitette azt a bizalmat, a melylyel a tisztviselői kar a t. kormány iránt viseltetik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A t. pénzügyminiszter ur kijelentette azt is, hogy ezen kérdésnek rendezése rendkivül bonyodalmas, nagyon nehéz és pénzügyileg is nagyon kritikus kérdés, kijelentette, hogy a törvénylavaslatot a következő vezéreszmék alapjára akarja fektetni. Először is határozottan állást foglalt abban az irányban, hogy ha fizetésemelésekről egyáltalában szó van, necsak azon tisztviselőkről legyen szó, a kik az emlékiratot aláirták, hanem ez kiterjesztessék a többi állami alkalmazottakra, altisztekre és szolgákra is. Nézetem szerint ez helyes és magától értetődő álláspont, mert hiszen azokat, kik a legmostohább helyzetben vannak, a helyzet javitásánál figyelmen kivül hagyni nem lehet. Kijelentette továbbá, hogy a törvényben, melynek javaslatát beterjeszteni szándékozik, a rendezés kereteit és a minimális fizetést, továbbá a fizetési fokozatokat kivánja megállapitani és évenkint a budgetnek kivánja fentartani a törvényes méretek közti alkalmazását és végrehajtását a törvénynek. Egyuttal a fedezetről beszélve kijelentette, hogy első sorban a közigazgatás egyszerüsitése által elérendő megtakaritásokat tekinti forrásul, továbbá kész az állami bevételek természetes fejlődésének egy részét is ezen czélra forditani, mindazonáltal ugy, hogy ez által az állam háztartás egyensulya egyáltalában megtámadva ne legyen, továbbá ki legyen zárva adók emelése, vagy ujabb adók behozatala. Azt hiszem, hogy abban az irányban talán mindnyájan egyet értünk, hogy nagyobb adóteher mellett ennek a javitásnak a létrehozatalát mi sem kivánhatnánk. Részemről hálásan fogadom azt, a mit az igen t. miniszter ur a törvényjavaslat beterjesztése alkalmával magára nézve irányadóul és a képviselőháznak tanácsul mondott; mind a mellett két irányban legyen szabad nekem is elmondanom aggodalmaimat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az értelme a pénzügyminiszter ur felemlitett előadásának az, hogy azokat a lépéseket, melyek alapján a fizetés-rendezést tartalmazó törvényt életbe léptetni fogná, az adminisztráczió egyszerüsitésével együttesen és egy időben kivánja megtenni. Ha nem jól fogom fel, nagyon fogok örvendeni, de azt látom, hogy az ő előadásának ez az értelme, és hogy a pénzügyi bizottság is igy fogta fel a miniszter ur szándékait. Bennem pedig az nagy aggodalmat keltett, mert bizonytalan időre lenne ezáltal elhalasztva az, a mit sürgősnek látunk, sokáig be nem következnék, vagy pedig, ha be is következik, akkor azon korlátok mellett, a melyek kijelölve vannak, nagyon szük határok közt fogna létesittetni. Pedig én a magam részéről a tisztviselői kar állása tekintélyének, vagyoni helyzetének javitását nagyon szükségesnek látom. Azt hiszem, hogy a társadalmi osztályok egyikének érdeke sem

Digitized by Google

füződik oly szorosan az állam érdekéhez, mint épen az állami tisztviselőké, akik az állam ügyeit vezetni, intézni vannak hivatva. Én 40 évig szolgáltam a birói karban és ennyi tapasztalás után nagyon jól ismerem a tisztviselők helyzetét; és merem mondani, hogy a legképzettebb, a legtisztességesebb tisztviselők egész munkája, hivataloskodása, ha feldult kedélylyel jártak a hivatalba és nem birták azt a lelki nyugalmat, a melyet a gondnélküli élet adhat csak meg, nagyon tökéletlen munka volt. Én tehát a magam részéről ezt az aggodalmat annál kevésbbé hallgathatom el, mivel támaszt látok a pénzügyi bizottság jelentésében is, a mely, midőn a három millió koronát indokolja, azt a kijelentést teszi, hogy a tisztviselők helyzetének javitását más intézkedések előzetes végrehajtásától függővé tenni nem akarja. Ez nézetem szerint egy olyan határozott kijelentés, és az ügy valóságos természetének annyira szükségképeni következménye, hogy én a tisztelt házat nagyon kérem, hogy ebben az értelemben méltóztassék annak idején határozni, midőn majd a törvény elénk lesz terjesztve. Tudom ugyan, hogy a törvény ezen intézkedését is talán nem most kellett volna szóba hozni, hanem akkor, ha a törvényjavaslat beterjesztetik. Azonban azt hiszem, megnyugvást akarunk szerezni a házon kivül is; azt a bizalmat, a melylyel a tisztviselői kar a Széll-kormány elé néz, mi nem akarjuk csökkenteni, hanem igenis gyarapitani és megerősiteni. *(Tetszés és helyeslés jobbról és a középen.)*

A másik aggodalmam az, hogy a t. pénzügyminiszter ur a f. évi költségvetésbe csak 3 millió koronát vett fel, mint átmeneti kiadást. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha csakugyan sikerül még ez évben törvény utján szabályozni a tisztviselői kérdést, akkor, azt hiszem, hogy annak a törvénynek, a mely meg fog hozatni, keretébe fog tartozni ugy, mint más törvényeknél történik, hogy maga a törvény gondoskodik olyan kiadás fedezéséről, a mely a költségvetésbe vagy felvéve nincs, vagy nem kellő mértékben történt a beillesztés. Azonban, ha az az eset állana elé, hogy ez évben már nem lehetne törvénynyé a tisztviselői fizetésjavitásról szóló törvény, az esetre nagyon megnyugtatna engem az igen t. pénzügyminiszter ur, ha a dolognak már ebben a stádiumában tenné azt a kijelentést, hogy a mennyiben a bevételek természetes fejlődése lehetségessé fogja tenni, hogy a 3 millió koronánál nagyobb összeg fordittassék a fizetések javitására, ez meg is fog történni. Mert az a három millió korona oly csepp a tengerbe, hogy tekintetbe véve a csaknem 40.000 körül lévő tisztviselői létszámot, alig fog még az alsóbb osztályokban is, a melyek természetesen első sorban fognának talán figyelembe vétetni, érezhető javulást okozni.

T. képviselőház! A nélkül, hogy törvényhozási intézkedésre szükség volna, vannak még más, ha nem is nagymérvü, de mégis a helyzetet javitó oly intézkedések, a melyekkel a t. kormány javitani lesz képes a tisztviselők helyzetén. Ezek közé számitom első sorban a most többfelé keletkező tisztviselői hitelszövetkezeteket, amelyeknek feladata mindenesetre az lesz, hogy a tisztviselők olcsó hitelhez jussanak, és igy nagyon kivánatosnak és czélszerünek tartanám, ha a t. kormány azoktól sem tagadná meg anyagi támogatását. Másodszor az 1893 : IV. t.-cz. 10 évre határozta meg az előléptetéseket az egyes fizetési fokozatokban. Én arra kérem a t. miniszter urat, hogy ugy, mint pl. a t. igazságügyminiszter ur f. évi költségvetésében megtette, nagyobb számban történjenek az előléptetések az ugyanazon fizetési osztályba tartozók között a felsőbb fizetési fokozatba. És a mennyiben a költségvetés segélyeket is állapit meg, kérem, hogy azok, a kik arra leginkább szorulnak, ne legyenek kénytelenek az év végéig várakozni, hanem ha kilátás van arra, hogy ebben az évben még segélyben részesülnek, az lehetőleg mielőbb adassék meg az illető tisztviselőknek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A tisztviselők anyagi helyzetén kivül az ő erkölcsi érdekeiknek, az ő tekintélyüknek, egyszóval önérzetüknek emelésére is igen nagy befolyással birna, ha mielőbb megalkottatnék a szolgálati szabályzat. Erre nézve ismételve történtek nyilatkozatok, és én azt hiszem, hogy a kormány nagyon komolyan vette ezeket és foglalkozik e tárgygyal is. Én tehát nem mint sürgetést, csak mint olyan ügyet, a melyet felszólalásom keretében alig mellőzhettem, vagyok bátor a pragmatika mielőbbi megalkotását a t. kormány figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Mint előzőleg kijelentettem, nagyon rövid felszólalást kivántam tenni és ennek végéhez értem. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy a parlamentárizmus illemszabályai nagyon megengedték azt, hogy, miután e házban a t. pénzügyminiszter ur és a pénzügyi bizottság is foglalkozott ezen tárgygyal, a képviselőházban is ezen tárgy tüzetesen szóvá tétessék. Másrészt, t. képviselőház, az általános vita keretében a felszólalásra jogosultságot abból véltem nyerni, hogy itt nem egy miniszteriumról, hanem az összminiszterium hivatalnokairól van szó, és igy ezt találtam a legmegfelelőbb alkalomnak arra, hogy ezen kérdést szóba hozzam. Felszólaltam azonban nemcsak teljes lelki meggyőződésből, hanem azért is, mert tudom, hogy a tisztviselői kar, a mely bizalommal néz e kérdés elintézése elé, ha azon nyilatkozatok után, a melyeket emlitettem, s a melyek a pénzügyminiszter ur részéről és a pénzügyi bizottságban is történtek, itt e házban felszólalás nem történnék, azt vagy közönynek, vagy talán még ennél többnek, annak tekintené, hogy a ház ennek az ügynek oly módon való rendezésével, a mint azt a tisztviselői kar kivánja foglalkozni nem akar. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Ezek elmondása után kijelentem, hogy a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Kubik Béla jegyző: Szalay László!

Szalay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Alig tartom lehetségesnek, hogy bárki is képes lenne teljesen legyőzni azt az elfogultságot, a mely kisebb vagy nagyobb fokban önkéntelenül is jelentkezik akkor, midőn szavát e házban, a nemzet tanácsában első alkalommal felemeli. Én azt hiszem, hogy ezt az elfogultságot még azok sem képesek elkerülni, kik egyenlő fegyverekkel, a tudásnak, a tapasztalatoknak gazdag tárházával jelennek meg a porondon, a kik érzik, hogy tudásukat és tapasztalataikat az ékesenszólás himes köntösébe öltöztetve képesek bemutatni. És ha ez igy van, t. ház, akkor teljesen érthető az a nagy mértékü elfogultság, a mely ez alkalomból az én keblemet eltölti; mert én magam érzem és tudom legjobban, hogy az ország minden részéből egybesereglett kiváló férfiakkal sem tudásban, sem tapasztalatokban, sem államférfiui tulajdonokban nemcsak nem mérkőzhetem, de őket meg sem közelithetem; *(Tetszés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* sem a szó hatalmával, a szólás művészetével nem rendelkezem.

Ezen őszinte kijelentésem után, a mig egyrészről a t. ház kegyes elnézésére méltán számithatni vélek, addig másrészről indokolni tartozom azon elhatározásomat, hogy erőm és tehetségem fogyatékosságát ismerve, a szőnyegen forgó kérdéshez a magam egyszerü szavaival röviden hozzászólani óhajtok. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy e tekintetben nem az önteltség, nem képességeimnek tubecsülése vezérelt, nem a fontoskodás és nem a feltünni vágyás ösztönzött, az fenti kijelentésem után kétkedés tárgyát nem képezheti. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nem képezheti kétkedés tárgyát az sem, hogy nem azzal az igénynyel, nem azzal a várakozással szólalok fel, mintha egyéniségem és képességeim felszólalásomnak különös sulyt kölcsönözni képesek lennének. Elhatározásomnak egyedüli inditó oka tehát egyedül abban a körülményben keresendő, hogy arról vagyok meggyőződve, miszerint a képviselői állással nemcsak kiváló jogok, de sulyos kötelességek is vannak összekötve, *(Ugy van! Ugy van!)* s hogy annak, a kit a honpolgárok bizalma, — érdeme szerint, vagy érdemtelenül — erre a diszes polczra emelt, képviselői kötelességét képezi élni azzal a joggal, hogy meggyőződését és választóinak érzületét az ország szine előtt is kifejezésre juttassa. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a mnggyőződésben én is képviselői kötelességemet vélem teljesiteni akkor, a midőn fogyatékos külső fegyverzettel ugyan, de erős meggyőződéssel, igazi lelkesedéssel én is a parlamenti küzdelem terére lépek, s a magam egyszerü szavaival a szőnyegen forgó kérdéshez hozzászólok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Teszem ezt annál inkább, mert férfinak csak azt tekinthetem, a ki kötelességét minden körülmények közt hiven és lelkiismeretesen teljesiteni törekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Politikai érzelmeim és elveim ehhez az országos párthoz csatolnak, a mely a szabad és független Magyarországért lelkesül. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Miként ennek a pártnak minden tagja, ugy én is arról vagyok lelkemben meggyőződve, hogy Magyarország csak akkor lehet boldog és szabad, ha önsorsáról önmaga függetlenül intézkedik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen azért függetlenséget és szabad rendelkezési jogot kivánok az ország részére az egész vonalon, ugy közgazdasági, mint közjogi téren, mindazon kérdésekben, a melyek az ország függetlenségét, az ország polgárainak politikai és egyéni szabadságát, nemkülönben anyagi érdekeit bármily részben érintik. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Függetlenséget és szabad rendelkezési jogot kivánok olyan értelemben, hogy a nemzet törvényhozását minden intézkedésében csakis a nemzet érdeke, csakis a nemzet akarata vezérelje, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy a magyar nemzet érdeke, a magyar nemzet akarata alkotmányos formák között ugyan, de minden idegen érdekre való tekintet nélkül szabadon érvényesüljön, *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Magyarország idegen érdekeknek kiszolgáltatva, illetéktelen tényezők által kormányozva ne legyen. Ezt a szabad rendelkezési jogot, ezt a függetlenséget hazánk mai államjogi helyzete és jelenlegi kormányzati rendszere nemcsak nem biztositják, de egyenesen lehetetlenné teszik, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a minek az a következménye, hogy országunk helyzete, közállapotaink valóban sivár és elszomoritó látványt nyujtanak. Mert sivár és elszomoritó látványt, t. ház, az a meghunyászkodás, a melynek jelenségeit lépten-nyomon észleljük; sivár és elszomoritó az a, hogy ugy nevezzem, szolgai szellem, a mely a nemzet alkotmányos aspirációjának lehetetlenségét bebizonyitani törekszik; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sivár és elszomoritó az a kishitüség, a mely a nemzeti érdekeknek nemcsak megvalósitásától, de még hangoztatásától is irtózik; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sivár és elszomoritó az a törekvés, hogy Magyarország Ausztriának gyarmata, vazallusa, uszályhordozója lenni soha meg ne szünjék; a nemzeti önérzetét sérti annak hirdetése, hogy Magyarország csak a kétfejü sas és a sárgafekete zászló védelmében képes fennállani.

T. ház! Hazánk ezeréves története azt a kétségbevonhatatlan tanulságot tárja elénk, hogy Magyarország a multban is csak akkor volt boldog és szabad, a mikor önsorsáról önmaga rendelkezett, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy minden idegen befolyás, minden idegen tényező, mindenkor csak a magyar nemzet meggyengitésére

Digitized by Google

törekedett. De a letünt ezer év történelme fényesen tanusitja azt is, hogy Magyarország nemcsak hivatva, de képesitve is volt az önálló állami életre, s hogy akkor, midőn a nemzet fiai egymást megértették és a midőn a nemzet fiai a haza szeretetében egyesülve, annak érdekeit önzetlenül szolgálták, a magyar nemzet mindig elég erős volt arra, hogy a maga alkotmányát minden idegen támadás ellen önmaga megvédelmezze. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig, t. ház, a népek és nemzetek történelmének logikája örök és változatlan. A multakból levont tanulság tehát a jövendőnek is biztos zálogát képezi! Épen azért a mit ifju koromban lelkesedve és rajongva hittem, azt ma higgadtan és nyugodtan a férfiui meggyőződés erejével hirdetem és vallom! s ki merem mondani, hogy Magyarországnak épen nincs szüksége arra, hogy legádázabb ellenségével, Ausztriával szoros szövetséget kössön, *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* s hogy ezért a szövetségért a maga függetlenségét, önállóságát feláldozza. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De tovább megyek. Ki merem mondani azt is, hogy Magyarországnak erre a szövetségre nemcsak hogy szüksége nincsen, és hogy ebből a szövetségből az országra nemcsak hogy semmi előny nem származik, hanem ellenkezőleg, minden bajnak, szomoru közjogi és közgazdasági helyzetünknek ez a szövetség legfőbb kutfeje.

Sebess Dénes: Ez az öngyilkos politika!

Szalay László: A 67-iki kiegyezésből származó közjogi helyzetünkkel ez alkalommal részletesen foglalkozni nem kivánok. Nem szólok tehát arról, hogy a magyar udvartartás teljes hiánya egyrészt a nemzet anyagi károsodását jelenti, másrészt pedig egészen lehetetlenné teszi és kizárja, hogy az uralkodó és annak közvetlen környezete a magyar nemzetet, a magyar nemzeti viszonyokat, a magyar nemzet erényeit, vágyait közvetlenül megismerhesse. Nem szólok arról sem, hogy a magyar nemzeti külképviselet teljes hiánya és a diplomáczia jelenlegi szervezete mellett egyenesen ki van zárva, hogy Magyarországnak, a külföldön élő magyaroknak érdekei, a magyar nemzet viszonyait nem ismerő, a magyar nemzet nyelvét nem beszélő és a magyar érdekeket szolgálni sem kivánó osztrák diplomaták által kellően védelmezve, hathatósan támogatva lehessenek. Nem szólok arról sem, hogy a nyelvében, szellemében és jelvényeiben ma is teljesen osztrák hadsereg, a mely közösnek neveztetik, a magyar nemzetnek, a magyar állam fennállásának és a magyar alkotmánynak semminemü biztositékát nem képezi. Nem szólok, t. ház, a magyar honvédség intézményéről és annak jelenlegi helyzetéről, a hol a nemzeti szellem visszafejlesztésére tett intézkedések napról-napra dúsabb és szomorubb gyümölcsöket teremnek. Nem szólok a pénzügyek közösségéből származó jelentékeny károsodásról, nem érintem a delegáczió intézményét, a melynek tulfejlődött hatásköre az országgyülésnek leglényegesebb jogát sok tekintetben csak névlegessé teszi, a mennyiben a közösügyi költségek tekintetében annak hatáskörét csak a fedezet megszavazására zsugoritja. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem szólok arról, hogy a fekete-sárga zászló uralma alatt a nemzet jelvényei milyen megszégyenitő háttérbe szorulnak, de nem kivánok szólani, t. ház, a quótakérdés legujabb megoldásáról sem. Pedig nagyon érdekes lenne részletesen leirni azt a jelenetet, midőn az egymással halálos tusában, elkeseredett küzdelemben álló kétfejü sas és kétfarku oroszlán a mindenkori mostohagyermeknek, Magyarországnak feláldozásával miképen lesz mindenkoron pillanatnyilag kiengesztelve és megbékitve. *(Ugy van! Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Érdekes lenne ez, mert ennek a jelenetnek ismétlésére a gazdasági kérdések küszöbön álló megoldásánál ismét szomoru kilátásaink vannak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Most mindezekkel a kérdésekkel részletesen foglalkozni nem akarok és ezeket a jelenségeket is csak azért emlitettem fel, hogy ismételten dokumentáljam azon közismert tételt, hogy önálló rendelkezés nélkül állami élet nem létezik; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy önálló rendelkezés hiányában a magyar nemzeti államnak, a magyar állam hatalmának, erejének kifejlesztése teljesen lehetetlen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezt a meggyőződésemet nem ingathatja meg a tuloldal részéről ismételten és gyakorta hangoztatott az az érvelés sem, mintha az 1867-diki kiegyezés nemzeti irányban fokozatosan fejleszthető lenne, nem pedig azért, mert a lefolyt 35 év alatt ennek a fejlődésnek egyáltalában semminemü jelét nem láttuk, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ellenben a hanyatlásnak, a visszafejlődésnek számtalan tanujelét tapasztaltuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a hanyatlásnak és visszafejlődésnek jelenségeit sem kivánom ez alkalommal részletesen felsorolni, hanem röviden foglalkozni kivánok ennek a közösügyes politikának azon eredményével, a mely a t. pénzügyminiszter urat is arra inditotta, hogy országunkat egy beteg emberhez, közgazdasági helyzetünket pedig egy sulyos betegséghez hasonlitani indokoltnak találta.

A 35 év óta folytatott politikának tehát az az el nem tagadható következménye, hogy Európában ma két beteg emberről beszélhetünk, és hogy Magyarország Törökországgal egy sorban emlithető; a különbség csak az, hogy a mig Törökországot ellenségei nevezik beteg embernek, ő pedig ezt a betegséget önmagáról el nem ismeri: addig nálunk a betegség erre hivatott tényező által hivatalosan lett megállapitva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, t. ház, hogy a t. pénzügyminiszter ur már a lábbadozás utján lévő betegről beszélt, az ő nézete és kijelentése szerint tehát a veszedelmes krizisen

Digitized by Google

már tul lennénk: ezt a kijelentést azonban én megfelelő indokolás hiányában valónak, ténynek el nem fogadhatom, sem pedig a pénzügyminiszter ur által ajánlott gyógyszer alkalmazásában meg nem nyugodhatom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az orvosi tudomány és a józan gondolkodás törvényei szerint ugyanis valamely beteget csak akkor tekinthetünk a veszedelmen tul levőnek, s az a beteg csak akkor léphet már a lábbadozás utjára, ha az az ok, a mely betegségét előidézte, már eltávolittatott. A jelen esetben tehát azzal a kérdéssel kell tisztába jönnünk, hogy e betegség okai eltávolittattak-e már, vagy pedig ma is fennállanak? *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Habár nem zárkózhatom is el az elől, hogy válságos közgazdasági helyzetünk előidézésében a több évi gyenge termésnek, nemkülönben az Európaszerte észlelhető általános gazdasági depressziónak is kell némi részt tulajdonitanom: mégis azon meggyőződésben vagyok, hogy az ország betegségét nem ezek a körülmények, hanem a gyarmati helyzet okozta, a melyben Ausztriával szemben ma is állunk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely nemcsak megneheziti, de egyenesen lehetetlenné teszi és tette azt, hogy gazdasági erőinket szabadon kifejleszthessük; hogy gazdasági viszonyainkat a változott helyzetnek megfelelőleg átidomithassuk, és hogy uj kereseti források nyitása és nyujtása által az ország polgárainak teherbiró, adózó képességét megfelelően fokozzuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ilyen volt helyzetünk akkor, a midőn első gazdasági szövetségünk Ausztriával megköttetett; ilyen ez a helyzet ma is, csakhogy az Európaszerte életbeléptetett védvámos irányzat, nemkülönben a hosszu évek óta tartó gazdasági bizonytalanság azt még sulyosabbá, még vigasztalanabbá és válságosabbá tette.

Az első gazdasági kiegyezés idejében tudvalevőleg Európaszerte, tehát ugy nálunk, mint a többi európai államokban is a szabad kereskedelmi rendszer uralkodott. Ennek a szabad kereskedelmi rendszernek az uralma alatt az iparos Ausztria és a nyerstermelő Magyarország között még nem létezett ez a mai áthidalhatatlan érdekellentét. Még egyáltalában képzelhető volt egy olyan szövetség, a mely a két fél érdekeit pillanatnyilag kielégiti, gazdasági prosperitását lehetővé teszi, ugy, de már akkor is tisztában lehettünk azzal, hogy egy iparos állammal történt szövetkezésünk egy önálló iparnak kifejlesztését, a nyerstermelésből az iparüzésre való átmenetelt lehetetlenné teszi, de tisztában lehettünk az iránt is, hogy Ausztriának már azon időben is fejlődött és virágzó gyáripara a mi kisiparunkat feltétlenül, eo ipso tönkre fogja tenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az első gazdasági szövetség megkötése után a szabad kereskedelmi rendszer Európaszerte hanyatlani, a védvámos irányzat pedig fokozatosan érvényesülni kezdett. Ennek a védvámos irányzatnak az uralma alatt Magyarország és Ausztria gazdasági érdekei között áthidalhatatlan ellentét keletkezett. Ennek az lett a következménye, hogy hazánknak gazdasági viszonyai napról-napra sulyosodtak és hogy oda jutottunk, miszerint ennek a rendszernek gyökeres megváltoztatása nélkül országunknak közgazdasági jövendőjét vigasztalhatatlannak és reménytelennek kell találnunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek daczára a t. kormány a minden bajok kutforrását képező gazdasági szövetségnek megváltoztatására egyáltalában nem tesz semmit, a válságos helyzetet *(Zaj. Elnök csenget.)* csak sulyósbitó gazdasági bizonytalanság megszüntetése helyett ujabb provizóriumok létesitésére törekszik, a kereseti viszonyoknak javitását, uj keresetforrások nyitását, avagy pedig az adóknak leszállitását még csak kilátásba sem helyezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ily szomoru viszonyok között ez a beteg ország ma is sir, ma is jajgat, ma is a kórágyon fekszik és mi már a vészharang kondulását is halljuk és a t. pénzügyminiszter ur mégis azt mondja, hogy a beteg a krizisen tul van, a beteg a javulás utjára lép. Hogy azt a kijelentést a t. pénzügyminiszter ur — a megsemmisült, tönkrement földmivelés, tengő ipar és kereskedelem viszonyait ismerve — micsoda jelenségekre alapitja, valóban elképzelni sem tudom, hacsak egy ilyen jelenségül el nem fogadom azt, hogy az osztálysorsjáték üzlete ma is virágzik, hogy a börzén ma talán kellemesebb szellők lengenek és hogy a t. többségnek a mindenkori kormány iránt érzett bizalma rendületlen, csodálata határtalan. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ilyen körülmények között a pénzügyminiszter ur által javasolt gyógymód alkalmazásában meg nem nyugodhatunk, az már abból is természetes, hogy sem a beteg családjának tagjai nem viseltethetnek bizalommal egy olyan orvosnak a rendelése iránt, a ki a betegség okát felismerni vagy nem tudja, vagy pedig azt felismerni nem akarja. A t. pénzügyminiszter ur különben is gyógyszerként elvben azt ajánlja, hogy a meggyengült szervezetü és a sulyos betegségből kilábbadó beteggel szemben heroikus gyógyszerek alkalmazásától óvakodjunk. In concreto pedig azt ajánlja, hogy összetett kézzel, csendes rezignáczióval várjuk be a betegség természetes lefolyását, ily módon a beteg vagy meggyógyul, vagy pedig végelgyengülésben fog kimulni. Ezzel szemben nekem az a hitem és meggyőződésem, hogy a veszedelmes bajokat, az egész gazdasági szervezetünket megtámadó betegséget kicsinyos eszközökkel meggyógyitani nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen azért az a nézetem, hogy nekünk a betegség okát: a gazdasági szövetséget el kell távolitanunk, *(Ugy van! Ugy van a szélsőbaloldalon)* hogy az önálló vámterület létesitésével az ország megerősödését elősegit-

Digitized by Google

hessük. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E kérdést illetőleg a közös vámterületnek hivei azzal érvelnek, hogy az önálló vámterületnek létesitése nagy gazdasági rázkódtatásokat idézne elő; hogy ez ugrás volna a sötétbe, a melynek következményei beláthatatlanok, hogy az annak létesitésével járó nagy rázkódtatás az országra nézve káros hatással volna. Sőt a t. tuloldal egyik tekintélyes tagja az önálló vámterület létesitését egyenesen szerencsétlenségnek nevezte, egy fiatal óriása pedig legközelebb öngyilkosságnak mondta. *(Derültség és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én arról vagyok meggyőződve, t. ház, hogy ez a felfogás egyáltalában nem helyes és nem jogosult. Sőt nem tartom kizártnak azt sem, hogy a kik az önálló vámterületnek létesitését a leghevesebben ellenzik, talán nem is a most vázolt szempontokból indulnak ki; hanem ellenkezőleg a t. tuloldal és a kormány álláspontját inkább arra a körülményre vélem visszavezethetőnek, hogy a mi alkotmányos életünk csak egy festett kép, pictus masculus, melyben lényeg, erő és tartalom nem található, s hogy nálunk nem az történik, a mi a nemzet érdeke, a nemzet akarata, hanem annak kell megtörténnie, a mit a nagyhatalmi álomnak, Ausztriának érdeke parancsol. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a valódi oka annak, hogy a t. kormány az önálló vámterület létesitésétől oly állhatatosan vonakodik, hogy annak következményeit oly sötét szinekkel ecseteli, nem gondolván meg azt, hogy ennek az álláspontnak hirdetésével Ausztriának különben is fokozott és kielégithetetlen kapzsiságát csak növeli és hogy csak egy némileg is méltányos kiegyezés lehetőségét kizárja.

Minthogy pedig engem ezen kérdésben nem melléktekintetek, hanem tisztán és egyedül a nemzet érdeke vezérel, ebből a szempontból az előállható átmeneti nehézségek daczára is az önálló vámterületnek vagyok a hive, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* és annak létesitésére törekszem egyrészt azért, hogy a nemzet közgazdasági jövőjét ekképen biztosithassuk, másrészt, hogy ez által a teljes függetlenség kivivására az első jelentős lépést megtehessük. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a hitben és meggyőződésben természetes, hogy nemcsak nem támogathatom azt a politikát, a mely sem az önállóság helyreállitására, sem a nemzet és a polgárok anyagi helyzetének javitására nem törekszik, hanem most, az uj ezredévnek hajnalán, teljes szivvel és lélekkel, teljes odaadással és lelkesedéssel csatlakozom ahhoz a politikához, a mely a közgazdasági és közjogi teljes függetlenség zászlaja alatt *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* egyedül képes biztositani azt, hogy utódaink majdan az ezredév alkonyán büszkén elmondhassák, hogy él magyar, áll Buda még. A költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Krecsmarik János!

Krecsmarik János: T. ház! Az állam költségvetésének nemcsak az állam belső életére van kihatása, hanem tudvalevőleg különböző vonatkozásokkal bir kifelé is. Midőn tehát Magyarországnak állami költségvetését tárgyaljuk, szem előtt kell tartanunk az összes mozzanatokat, a melyek az államnak minden irányu megerősödését czélozzák, és ennek a megerősödésnek feltételeit, eszközeit a jelen költségvetés keretében, illetve azon szellemben, a mely a költségvetést áthatja, kell keresnünk. *(Zaj. Elnök csenget.)* A midőn tehát Magyarország belső berendezését erősiti, ez a külső vonatkozás is erősödik, mert a midőn Magyarország, mint az európai államok tagozatának fontos része, belsőleg berendezkedik, ezen belső berendezkedésében egyszersmind preczizirozza álláspontját és törekvéseit kifelé is. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Jelen felszólalásomban a magyar belpolitikának ama feladataival óhajtanék röviden foglalkozni, a melyek hazánknak különösen keleti viszonylatai tekintetében és ezek kifejlődése tekintetében némi megszivlelést érdemelnek. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Magyarország feladatát sok tekintetben földrajzi helyzete is állapitja meg. Magyarország a Nyugat és Kelet érintkezéseinél van; ennek a körülménynek nemcsak geografiai jelentősége van, hanem jelentősége van különösen azért, mert a nyugati kulturának végpontjai Szent István birodalmának határán vannak. *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* A midőn tehát az ország ezen fekvéséből és ezen hivatásából kifolyólag figyelmet forditunk az országnak a keleti fejlődésre vonatkozó feladataira, szem előtt kell tartanunk azt, hogy ezelőtt századokkal a kulturának iránya keletről nyugat felé volt, ma pedig a kulturának tendenciája a megforditott, t. i. nyugatról kelet felé terjedő, és ezen utjában találja Magyarországot, melyre ebből kifolyólag missziókat hárit. Nemcsak azért, mert geografiailag, mint ismétlem, határos a Kelettel, hanem különösen azért, mert épen a magyar nép volt az, a mely a legfényesebben oldotta meg azt a feladatot, hogyan lehetséges a faji jelleg fentartásával a Nyugat szellemi vivmányait is magába szivni. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A magyar kulturának különös értékét tehát nem e kulturának abszolut mivoltában kell keresni, hanem igenis abban a tényben, hogy a nyugati közszellem vivmányai Magyarországon átdolgozás alá kerülnek, és igy mennek tovább keletre. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Egy neme a kikészitési eljárásnak ez, hogy közgazdasági kifejezéssel éljek, a mikor a nyerssjavakat nyugatról veszszük, és kellő preparáczió után továbbadjuk keletre.

Midőn tehát a keleti népek kulturánkat

Digitized by Google

tanulmány tárgyává teszik, nem azért cselekszik, mintha a kulturának sokkal nagyobb kifejlettségét más országokban nem találhatnák meg, hanem csupán és kizárólag azért, mert azt akarják látni, arról akarnak meggyőződést szerezni, hogy a nyugati kultura mikép nyilatkozik meg egy keleti jellegü nép közéletében. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ez az a kiindulási pont, melyet keleti missziónk megbirálásánál elfoglalnunk szükséges. Fényes perspektiva nyilik e misszió teljesitése körül Magyarországnak. E hivatását betölteni nemcsak történelmi feladat, hanem a különféle politikai és társadalmi alakulások bölcs előrelátásában az önfentartási ösztönt is jelenti és mint minden okos és czéltudatos szellemi törekvés, bizonyára gazdasági előnyös következményekre is vezet. Az igaz, hogy Keletnek kulturai, gazdasági meghóditása körül hatalmas népekkel versenyzünk, de ez ne aggaszszon bennünket. Magyarország nemcsak geografiailag van előnyben, hanem azért is, mert kulturája a Kelet igényeihez simitott jellegénél fogva sokkal inkább számithat befogadásra a Keleten, mint a távollevő nyugati nagy népeknek sokkal távolabb álló kulturája, és mert a magyar nemzet faji jellegénél fogva általánosságban rokonszenvre talál a Kelet népei közt és a magyar kultura haladása egyszersmind a népek szabadságának haladásával is egyértelmü.

Mentül lelkesebben és tudatosabban fogunk tehát ezen feladatunk teljesitéséhez, annál inkább kezünkbe veszszük annak a kulcsát, hogy a közélet átalakulása Keleten Magyarországnak kedvező irányban és formában történjék.

Azt mondhatják, hogy nem vagyunk eléggé erősek ahhoz, hogy a keleti népek kulturális vezetésére vállalkozhatnánk. Igen ám, de ez nem függ egészen tőlünk. Egy élő organizmust nem lehet korlátok és abroncsok közé szoritani, mert vagy az abroncs szakad, vagy az élő organizmus senyved el. Az az élő áramlat, mely rajtunk keresztülmegy nyugatról kelet felé, bennünket akarva, nem akarva részesévé tesz a keleti és nyugati kultura egybefolyásának és a népek alakulásának tényezőjévé avat. Habár nagy közgazdasági hatalmat nem viszünk magunkkal, egyet mindenesetre magunkkal fogunk vinni és ez az ezeréves Magyarországnak szabadságot lehelő, üde tradicziója. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Nem hóditásokról van szó, a hóditások nem tartoznak Magyarországnak aspirácziói közé, de különben is a hóditások nem mindig a legalkalmasabb módjai annak, hogy a hóditó nép részére a hatalmi, gazdasági és egyéb befolyást biztositsák; hanem csupán arról van szó, hogy a természetes magyar kulturális hatás ébrentartása által a közéleti szervezkedést Keleten a magyar államesmével állandó összhangzásba igyekezzünk hozni. Közel van a Kelet hozzánk, és mégis távol van, mert kevéssé közeledünk feléje. Van egy arab közmondás, mely azt mondja: minden, a mi jön, közel van; csak a rideg mozdulatlanság távolitja el az embereket és a tényeket egymástól. Közelednünk kell tehát a Kelet felé és a hány lépést teszünk feléjük, biztosak lehetünk, hogy ugyanannyit tesznek ők felénk. Ezen érintkezést a keleti népekkel, különösen értve a mohamedánságot, régente karddal tartottuk fenn. Ma mások a fegyverek, melyekkel az érintkezést fenn kell tartanunk és ezek a kulturális fegyverek. Azok a népek, a melyek véres harczok idején vezérletünk körül csoportosultak, bizonyára nem fognak elmaradni tőlünk most sem, mikor a modern haladás békés kampany-jára készülünk, mikor a Kelet népeiben nem ellenfeleket, hanem érdektársakat keresünk. *(Tetszés jobbfelől.)*

Az állami élet minden ágazatának külügyi vonatkozásai is vannak. Akár közlekedési, akár igazságügyi, akár kultusz-, akár bármely ágazata a közéletnek külső vonatkozásokkal is bir. Ezért nagy tévedés azt hinni, hogy az állami élet azon területeinek gondozását, a melyek a magyar állami és nemzeti eszme kidomboritását czélozzák, abszorbeálják azok a törvényes intézkedések, melyek Ausztria és Magyarország között közös ügyet képeznek. Ezért nem is lehet az államot és annak belső életét a külsőtől mereven elválasztani. Midőn keleti érdekeink intenziv ápolását sürgetem, önként eloszlik szemeim előtt az az ellentét, a mely mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekeink közt támadni látszik; mert mig mezőgazdasági érdekeink tendencziája Nyugat felé irányul, addig ipari és kereskedelmi érdekeink figyelmünket Kelet felé terelik. Az tagadhatatlan tény, hogy az uj vasuti létesitmények által némi tekintetben versenytársakat fogunk látni Keleten egyik-másik téren, mert az ujonnan létesült vasutak a mezőgazdasági terményeket Európa számára hozzáférhetővé teszik; de az bizonyos, hogy ezek a vasutak sokkal nagyobb mértékben fognak használni a mi ipari és kereskedelmi érdekeinknek, mint a mennyi kárral járhatnak ezen verseny következtében a mezőgazdasági téren.

A keleti államoknak, különösen a török birodalomnak hiányoznak a feltételei ahhoz, hogy kellő ipar létesülhessen nála, bárha önálló vámterülete is van. A modern kultura pionirjai tehát az ipar és kereskedelem terén a Keleten nyilt kapukat fognak találni. Nem kizsákmányolási politikáról van szó; hiszen a mai modern államok egyike sem kapható arra, hogy kiszipolyozni, kizsákmányolni engedje magát más állam által. A nemzetközi morál lassu lépésekkel ugyan, de biztosan követi a magánélet tranzakcziójának moráljat; de ha nem kizsákmányolási politika az, melyet bázisul veszünk jövendő keleti operácziónknak, ügyelni kell arra, hogy a bizalmatlanságot oly intézkedésekkel fel ne keltsük magunk iránt, a mely intézkedések a török birodalomnak mai kötött helyzetét okozzák. Jól

Digitized by Google

tudják, a kik figyelemmel kisérik a török birodalom sorsát, hogy a török birodalom kereskedelme és ipara az u. n. kapitulácziók által igen kötött helyzetben van. Ezek régi engedmények, melyeket régi fejedelmek juttattak bizonyos előnyök fejében és rekompenzáczióul az ott kereskedő nyugoti államoknak.

Ezen kapitulácziók teljesen megkötik a kezét a kereskedelem terén, mert olyan kedvezményeket biztositanak az ott működő idegen kereskedőknek, a melyek a mai gazdasági akcziók keretébe egyáltalában nem illenek bele. A midőn tehát mi kelet felé a kölcsönös érintkezésre a kezdeményezést megtennők, mindenesetre épen ellentétben a kizsákmányolási politikával, arra kellene sulyt helyeznünk, hogy a török állam is éppugy, mint a többi állam, a nemzetközi általánosan elfogadott kereskedelmi elvek alapján, mint egyenjogu fél fejthesse ki tevékenységét. Egy ilyen kezdeményezés Magyarország részéről, a mely harczokban is kezdeményező volt annak idején, különösen jó hatásu volna a kereskedelem fejlesztése tekintetében, a bizalmat irántunk különösen felkelteni alkalmas lenne, és egyszersmind egyengethetné utját a valódi helyes megértésnek, a mely alapja a további gazdasági érintkezéseknek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A Kelet és a Nyugat kulturája különböző lévén, természetes, hogy egy ilyen kulturális akczió nagy előkészületeket igényel. A Keletnek felfogása akár az államról, akár a vallásról, a nemzetiségről, a jogról egészen ellentétes a mi nézeteinkkel. Ennélfogva az ő közéletük — és magánéletük — berendezkedése is egészen más, mint a milyen az európai nyugati közélet berendezkedése. Akkor, mikor mi kölcsönös és sürü érintkezést keresünk a Kelettel, természetes, hogy nekünk első sorban a Keletet alaposan meg kell ismernünk, és másodszor módot kell nyujtanunk arra, hogy bennünket is jól megismerjenek. *(Helyeslés.)* Vannak ugyan intézményeink Magyarországon, a melyek ez irányban tevékenykedtek, mint pl. az egyetem, a keleti kereskedelmi akadémia, melynek tudós tanárai mindent elkövetnek arra, hogy a Kelet viszonyait nálunk megismertessék; ott van azután legujabb intézményünk, a melyet a kereskedelemügyi miniszter ur létesitett, a kereskedelmi szaktudósok intézménye. Mindez hathatósan elősegiti a népek kölcsönös megismerése által azoknak a feladatoknak a megoldását, a melyek bennünket Keletre utalnak. De még inkább kell fejleszteni azokat az intézményeket és pedig az összes gazdasági intézményeknek, a kereskedelmi kamráknak olyan berendezése által, a melyek a keleti operácziókat alkalmasabbakká és sikeresebbekké tehetik. Mert nem az a nehézség, hogy a Keleten nincs kultura, nincsenek kölcsönös érintkezések, mert igenis van kultura, csakhogy az más, mint a mienk és a mely a kultura nivellirozó tendenczijának ellene működik.

Hogy milyen tág tér nyilik ebben a tekintetben a mi működésünkre, azt csak egy kisebb körülmény is igazolhatja. Egy velünk barátságos viszonyban levő dunai állam biztositó társulatának czégtáblái a Keleten majdnem minden házon megtalálhatók. Én a Keleten már nagyon sok várost bejártam, de egyetlenegy hazai intézet működésének nyomát sem voltam képes felfedezni. Angolország, Németország és különösen Franczia-ország nagyszabásu intézeteket létesitenek nemcsak a saját országukban abból a czélból, hogy megismerhessék a Kelet népét, hanem az illető keleti empóriumokban magukban is és az ott létesitett intézetek igen élénk összeköttetést tartanak fenn az anyaország hasonló törekvésü intézeteivel, s ennélfogva sokkal hathatósabb módon birják ott kereskedelmi és egyéb érdekeiket érvényesiteni, mint mi, a kik sokkal közelebb volnánk hozzájuk és a kik simitott keleti vonatkozásu kulturánknak jellegénél fogva sokkal inkább lennénk erre alkalmasak.

Mindenesetre uj relácziók teremtése az, a mit én jelen felszólalásommal czélzok és ezen uj relácziók létesitése által megszülemlő erős nedvkeringés lesz az, a mely táplálni fogja azt a munkahiányt, a mely munkahiányban ma Magyarország munkáskezei szükölködnek. Hiszen az Alföldön magában is, a mely Alföld pedig az ország Kanaánjának tekinthető, szomoru látványt nyujt az, a midőn életerős, munkaképes és munkakedvvel biró embereket látunk, a kik az évnek hosszabb szakában kénytelenek pihenni, mert semmiféle munkájuk nincsen. *(Ugy van! Igaz!)* A mit az előbb felszólalt igen t. képviselőtársam, Szalay László mondott, uj gazdasági és kereseti források teremtése az, a miről gondoskodni kell. Ez az a tér, a mely a leghatályosabban fogja visszafizetni mindazon befektetéseinket, a melyeket ez irányban teszünk. *(Helyeslés jobbról.)*

Ha azt nézem, t. képviselőház, hogy az Ausztriával való kapcsolatok mennyiben engedik meg az ilyen nagyobbszabásu akczió kifejtését, akkor azt látom, hogy Ausztriával való közösségünk e tekintetben egyáltalában különös jelentőséggel nem bir vagy ez elé akadályokat nem gördit. *(Halljuk! Halljuk!)* Ausztriával való közösségünknek hatalmi, kulturális és gazdasági kihatása van. Ha a hatalmi részét tekintem az Ausztriával való közösségünknek, akkor azt látom, hogy — a hatalom és hatalmi élet alatt értem két önálló és egymástól nem függő állam hatalmi eszközeinek az összetételét, — ebben a tekintetben inkább megerősödésre, mint gyengülésre számithatunk. Az bizonyos, hogy a közös hatalmi eszközöknek a magyar állameszme szolgálatában kell állaniok, és mindaddig, a mig ezen feladatának megfelel, a közösségnek ezt a részét bolygatni egyáltalában feleslegesnek tartom. Ez a gondolat az ethikai alapja a közös védelemnek, ugy a mint azt annak idején a kiegyezést megalkotó nagy hazafiak kontemplálták.

Digitized by Google

A mi az Ausztriával való közösségünknek kulturális kihatását illeti, e tekintetben már némi perniciózus befolyásokat kénytelenek vagyunk felfedezni. A nyugoti kultura minden átmenet nélkül találta Magyarország keleti népét. Természetes tehát, hogy a nyugati intézményeknek kellő átmenet nélkül való átvétele a keleti közfelfogásban akadályokra talált és igy bizonyára hézagok vannak a nyugoti intézmények és a magyar közfelfogás között, a mely hézagok kitöltése nemzeti feladat lesz. E tekintetben sem gátolt bennünket senki abban, hogy ezeket a hézagokat kitöltsük.

A mi a kapcsolatnak gazdasági hatását illeti, igen jól mondta Krasznay Ferencz t. képviselőtársam ékes beszédében, hogy ez a gazdasági kapcsolatban nem volt érezhető mindaddig, mig a kereskedelmi politika elvei uralkodtak, Ausztriának prevaleáló helyzete és az országnak gazdasági kihasználása ugyszólván csak azon időponttól kezdődik, a mikor a védvámos politika lépett életbe. De hiszen az természetes, hogy mikor mi cselekvési szabadságunkat akár az önálló vámterület, akár a közös vámterület alapján felállitjuk és a midőn mi keleti operációnk tekintetében is nem a kizsákmányolási politika, hanem az igazság és a czélszerüség alapján állunk, nem fog akadni magyar hazafi, a ki egy olyan megállapodást és egy olyan egyezséget létrehozni segitsen, a mely nem szigoruan a do ut des elve alapján fog létesülni. Ebben a tekintetben tehát szintén megnyugodhatunk arra nézve, hogy olyan gátló momentumok, a melyek Kelet felé törekvő tendenciánkat akadályoznák, az Ausztriával való közösségben nem találhatók. *(Helyeslés jobbról.)*

Mindehhez szükséges lesz bizonyára egyszersmind a belső szervezkedésnek kiépitése. Az állam akaratának egységesnek kell lenni, ennélfogva a közigazgatási reformban ilyen irányban kell előre haladnunk, mert az csak egyik része az adminisztrácziő reformjának, a midőn azt akarjuk, hogy a kormányok a kezükbe adott közhatalmat a nemzet ellenében ki ne használhassák, mert a másik része ép oly szorosan és szigoruan figyelembe veendő, t. i. az, hogy a közhatalom igenis kötelességszerüleg a kormány által a nemzet javára teljes mértékben kihasználható is legyen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A közigazgatás reformjának tehát abban az irányban kell kifejlődnie, hogy a közigazgatás tevékenysége a közönségnek, a népnek, a nemzetnek igényeivel parallel haladjon és azzal lépést tartson nem ugy a mint ma — sajnosan — tapasztalható, hogy bizony deczenniumokra terjedő hátramaradásban van a szervezet alapgondolata a nép igényeivel szemben. A közigazgatás parallel működésének egyszersmind az lesz a feladata, hogy a nemzeti kultura szolgálatában álljon. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* És a midőn a nemzeti kulturáról általában beszélek, távol állok attól, hogy ez alatt csak a szellemi javaknak egyoldalu kifejlődését értsem, mert egy nemzet kulturája a szerint itélendő meg, hogy mily mértékben vesznek részt nyelvi, felekezeti, társadalmi elhelyezkedésre való tekintet nélkül az összes társadalmi rétegek a szellemi és anyagi javak előállitásában, gondozásában és élvezetében. Természetesen ettől a nagy, közös érzést igénylő munkától és ennek befejezésétől még távol állunk és nagy erőfeszitésekre lesz szükség, hogy ezt a gondolatot állami életünkben minden vonalon keresztülvihessük és végre is hajtsuk. Igen jól mondta gr. Andrássy Gyula t. képviselőtársam a miniszterelnök urhoz intézett ujévi beszédében, hogy a politikai életben a terrenumot ujra és ujra kell meghóditani.

De mert látom azt, hogy a magyar kormány, s pedig annak ugy elnöke, mint a társaiul szegődött kormányférfiak mindent elkövetnek arra, hogy Magyarországnak belső és külső kiépitése mielőbb és minél tökéletesebben befejeztessék, én is szerény személyemben őszinte lelkesedéssel csatlakozom az őt támogató hazafiak sorához és a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom.

Kubik Béla jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! Mint minden költségvetésnek, ugy különösen az állami költségvetésnek lényeges feltétele az, hogy abba ugy a kiadások, mint a bevételek azon czimeken és azon összegeken, melyekben előreláthatólag fel fognak merülni, teljes valóságban illesztessenek be, a mint ezen elvet hazánkban az 1897 : XX. t.-cz. világos szavakkal kifejezésre is juttatja. A tárgyalás alatt lévő költségvetésről azonban nem lehet azt állitani, még kevésbbé pedig bizonyitani, hogy az ezen törvényes követelménynek megfelel. Mielőtt azonban annak kimutatására reátérnék, engedje meg a t. ház, hogy bevezetésül idézzem az igen t. pénzügyminiszter urnak, nagy előterjesztése alkalmával, nyilt őszinteséggel a közgazdasági viszonyok jellemzésére elmondott azon szavait, hogy *(olvassa)*:

»Jelenlegi gazdasági helyzetünk hasonlit egy lábbadozó beteg állapotához, a ki sulyos és hosszu betegségen ment keresztül. Gazdasági organizmusunk meggyengült annyira, hogy valami nagyobb erőfeszitésre nem képes.« Ennél sujtóbb itéletet *(Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* a gazdasági viszonyokra még innen, ezekről a padokról sem tudnánk hangoztatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Érezte is az igen t. előadó ur ezen szavak sulyát, megpróbálta, hogy azoknak horderején némileg enyhitsen. Az előadó ur ugyanis azt mondta, hogy *(olvassa)*: »A költségvetések tanusága szerint az ország a maga rendezett gazdaságának, eszközeivel szakadatla-

Digitized by Google

nul készíti elő a magángazdaság számára is a kedvezőbb idők visszatérését.« Ezzel tehát elismeri, hogy nincsen, hanem várja visszatérését, de bizik abban, hogy ezt a költségvetést majd eredményezni is fogja. Igy folytatja tovább *(olvassa)*: »Az államháztartás biztositott egyensulya puszta létezésével is már szolgálatot tesz a társadalomnak, mivel a közgazdasági helyzet jobbrafordultának és a társadalom előhaladásának az államháztartás egyensulya az első feltétele.«

Ebből mi következik? Az, hogyha az államháztartás egyensulyának biztositottságához csak a legkisebb szó, a legkisebb mérvü aggály férkőzik is, akkor az előadó ur okoskodása megdől, és az a reménység, a melyet ő táplál, teljesülni, beválni nem fog. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* En tehát azt fogom kimutatni, hogy az igen t. előadó ur által megnyugvással elfogadásra ajánlott költségvetés az állami egyensuly fentartásának, semmi néven nevezendő biztonságát fel nem tünteti daczára annak, hogy a mérleg szerint némi felesleget, némi maradványt tüntet fel. Elég volna nekem csak a t. pénzügyi bizottság jelentésére utalnom, hisz az a legfényesebb, a legeklatánsabb ellenbizonyitéka az előadó ur felfogásának. A pénzügyi bizottság ugyanis jelentésében ezt mondja *(olvassa)*: »Látható a fenti kimutatásból, hogy az előirányzat az egyenes adóknál és a fogyasztási és az ital-adóknál együttvéve 22 millió koronával mögötte marad az 1900-ik évi zárszámadási eredménynek.« A hol a fősuly az adókon fekszik és a jövedelem szempontjából 22 millió csökkenés van konstatálva és alig 120—180 ezer korona a többlet, ott — gondolom — nem lehet azt mondani, hogy biztonságban vagyunk a költségvetés realitása tekintetében. Nem is vagyunk biztonságban t. pénzügyminiszter ur, különösen azért, mert, mint a pénzügyi bizottság jelentése tanusitja és kétségtelenné teszi, igaz az, hogy a mi költségvetésünkben oly kiadási tételek, a melyek, fájdalom, évről-évre következetesen előfordulnak, s tulhiteli kiadások alakjában itt külön törvényes intézkedéseket igényelnek, következetesen nem illesztetnek be a kiadásokba azért, hogy azt az egyensulyt, a melyre, ugylátszik, sulyt méltóztatnak helyezni, fentartsák. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig a valóság az, hogy végeredményében minuszra dolgozunk. Hiszen azt mondja a pénzügyi bizottság jelentése, hogy kiderült a fenti kimutatásból az is, hogy hat év alatt a költségvetésileg rendelkezésére bocsátott hiteleken kivül még 106 és ½ milliót voltunk képesek rendkivüli szükségletekre forditani. Tehát évenkint kerek 27 milliót.

Vajjon a t. pénzügyminiszter urnak nem volt mindezekről előzetes tudomása? Nem sejthette, nem gondolhatta, hogy azok felmerülnek? Vajjon az a 27 millió olyan kicsiny összeg, a melyet nem lehet előre meglátni? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja nekünk a t. előadó ur vigaszul, hogy nem kell aggódni, hiszen tiz év alatt alig 30%-kal emelkedtek az egyenes és közvetett adók; holott ezzel szemben két miniszteriumnál 70%-kal, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál 170—171%-kal emelkedtek a kiadások. Hát én azt gondolom, hogy ha mi igazságos birálatot, tárgyilagos véleményt akarunk kifejezésre juttatni, akkor nekünk nem tiz éves átlagban kell számítani, hanem birálatunk tárgyává kell tenni a maga egészében t. ház, nem részleteiben, azt a gazdálkodási rendszert, a mely 67 óta az ő alkalmazásában idáig vezetett. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen még a szegénység közepette is lehet vigasztalást találni, de megnyugvást soha. Nézzük tehát a számításokat, a melyek tanubizonyságot fognak tenni a mellett, hogy az a pénzügyi politika, melyet a kormány folytat, feltétlenül a nemzet anyagi bukására fog vezetni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Máris oda vezetett!

Babó Mihály: Minálunk az a rendszer, hogy ha némi kis remény mutatkozik, akár a közgazdasági viszonyok javulása, akár egyéb okokból, akkor a kormány lelki örömmel hirdeti, hogy ime a kedvező viszonyok, ez a mi érdemünk, a mi intézkedéseinknek következménye, s akkor jó hangulat keltésével fogadtatja el a költségvetést. Most, érezvén a közviszonyok sulyos voltát, megforditott hangulatot teremt, és a pénzügyminiszter elsirja fájdalmait, és önök a tuloldalon, a helyett, hogy azt mondanák: ez a beismerés, a mit te tettél pénzügyminiszter, oly szomoru világot vet a mi gazdasági viszonyainkra, a melyet nem fogunk és nem is akarunk támogatni, készséggel meg fogják ezt a költségvetést is szavazni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig gondolják meg önök, hogy azzal a kijelentéssel, a melyet a pénzügyminiszter ur e szavakkal vezetett be: »nem tehetünk egyebet, mint türelemmel bevárni a természetes gyógyulásnak proczesszusát, lefolyását,« Magyarország közgazdaságának sorsát, a mindenható Isten kezébe tette le, de egyuttal kétségtelenül beismerte, hogy a vezetésre való hivatottság a kormányban hiányzik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nézzük most már közelebbről az előadó ur 31%-os adóemelését. Nem tiz évet veszek, de mint már jelezni bátor voltam, kiindulási pontul veszem az 1869-re készitett, tehát a kiegyezés után való első költségvetést.

Veszem a tiz éves számokat. Veszem pedig azért, mert nemcsak oly tételek fordulnak elő az illető költségvetésekben, a melyek kedvezőtlenek, de olyanok is, a melyek igen sokszor kedvező eredményt is tüntetnek fel az államháztartás tekintetében. 1869-ben a költségvetés szerint — kerekszámokban csak a milliókat veszem, mert a százezrek nem igen számitanak, — földadóban a költségvetés szerint előirányoztatott 34 millió frt, 1879-re 38 milló frt, 1889-re 35 millió frt, 1899-re 32 millió frt, 1902-re ugyanennyi.

Digitized by Google

A házadó már nagyobb hullámzást mutat. Felvétetett 1869-ben 5 millió, 1879-ben 8 millió, 1889-ben 10 millió, 1899-ben 11 millió, 1902-re pedig 12 milliót méltóztatott előirányozni.

Személyes adók czimén az előirányzat volt 7 millió 1869-ben, 17 millió 1879-ben, 18 millió 1889-ben, 20 millió 1899-ben és 22½ millió 1902-re.

Itt azután azt gondolhatnók, hogy ki van meritve az egyenes adók sorozata. De nincs. Mert igaza volt a t. miniszterelnök urnak, midőn tegnapelőtt itt azt a megjegyzést tette, hogy hozattak adótörvények az adóreform érdekében. Igenis hozattak, de csak uj adók behozatala kedvéért. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1869-ben még 4 rendbeli egyenes adóval dolgozott az államháztartás, 1879-től fogva már a következő egyenes adók is szerepelnek, persze változatos összegekben. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

1879-ben költségvetésünkben a nyilvános számadásra kötelezett intézetek és vállalatok adója szerepel — az 1873-iki törvény alapján — 2 millió forinttal. Csekély eltéréssel 1889-ben ugyanannyival, 1899-ben 3 millióval, 1902-re már 4 millióval.

A bánya-adó 1879-re 95.900 forinttal volt előirányozva; 1889-re felvétetett 90.000 forinttal, 1899-re 250.000 forinttal, most pedig már 520.000 forinttal irányoztatott elő.

A tőkekamat- és járadék-adó volt 1879-ben 3 millió, 1889-ben 5 millió, 1899-ben 4 millió, 1902-re 5½ millió. Időközben a malomadó, továbbá a kereskedelmi és iparvédelmi adó megszüntettetvén, a szállitási adó mutat igen nagy ugrást. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ez 1879-ben 2 millió, már 1889-ben 5 millió, 1899-ben 7 millió, az ipari és kereskedelmi forgalmi érdekek nagyobb dicsőségére pedig 1902-re már 9 millió.

Időközben a cseléd-, ló- és kocsi-adót, méltóztatnak tudni, megszüntették. A fegyveradó 268.000 forintról felment 500.000-re, majd 1 millióra, ma pedig 450.000 forint.

Az általános jövedelmi pótadó, a melynek behozatalakor az akkori kormány azt állitotta, hogy az csak a különbözetek kiegyenlitése, az arány helyreállitása szempontjából hozatik be, sajátságos emelkedést mutat. 9 millió volt 1879-ben, később 16 és fél millió lett, majd leszállt 1899-ben 15¾ millióra, most ismét 16 millió. Hogy állunk tehát az állami egyenes adók emelkedésével? Mig 1869-ben 53 millió forintot, 1879-ben 81 milliót, 1889-ben 97 és 1899-ben 98 milliót fizettünk, 1902-ben 105 milliót kell fizetnünk. Azt kérdezem már most az előadó urtól, hogy 31 százalék emelkedés-e ez a mathematika szerint? Ez nagyon csekély eltéréssel 100 százalék. És ezt az összeget a földbirtokból kell tulnyomó részben előteremteni.

Sokkal érdekesebb azonban a fogyasztási adók emelkedése. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez már aztán 600 százalékra emelkedett a 69-iki állapottal szemben. Nevezetesen 1869-ben a szeszadó volt 5 és fél millió, 1879-ben 7, 1889-ben 20, 1899-ben 29 millió és 1902-ben 37 millió. A boradó 1869-ben 1 millió, 1879-ben 3 millió, 1889-ben 5 millió, 1899-ben már boritaladó czimén 7,800.000 és 1902-ben 8 millió forinttal szerepel. A sörnél 1—2, majd jelenleg 3 millió van előirányozva. A husadó másfél millió volt 1869-ben, 2 millió 1879-ben, a 3 milliót meghaladja 1889-ben, ez megmarad 1899-ben és most 4 millióra emeli fel a pénzügyminiszter ur.

Thaly Ferencz: Igy csinálják a szocziálizmust!

Babó Mihály: A czukoradó 1879-ben 1 millió, 1889-ben ugyanennyi, 1899-ben már 5 és fél millió és most 14 milló forintban van előirányozva.

Hozzáadva a sörfogyasztási, sajtolt-élesztő és szeszfogyasztási adót és az italmérési illetéket, melynél az 1899-iki 800.000 forinttal szemben 1,600.000-ret irányoz elő a pénzügyminiszter ur a jelen esztendőre, a következő mérleget találjuk: A fogyasztási adó előirányozva volt 1869-ben 11 millió, 1879-ben 14, 1889-ben 39, 1899-ben 74 és 1902-ben 83 millió forinttal. Hát, t. előadó ur, ez bizony 600% emelkedésnek felel meg, nem pedig 31%-nak.

Azt kérdem már most, hogy ezeknek az óriási összegeknek előteremtése kikre nehezedik? Agrikultur minőségünknél fogva első sorban a földmivelőkre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon azoknak az érdekét szolgálják ezek az adók, melyek ily őrületes gyorsasággal emelkedtek, és már teljesen lehetetlenné teszik azt, hogy a földbirtokos-osztálynak érdekei legkisebb mértékben is kielégittessenek? Ez u. i. még nem minden, t. ház. Az előadó ur nagyon óvatos előrelátással elhallgatta a bélyeg-, jogilletékek és dijösszegek emelkedését, a hol 34 esztendei gazdálkodás alatt szintén 100% emelkedés van. 1869-ben bélyegben közel 4 millió forint volt előirányozva, 1879-ben 7½, 1889-ben 9 és ½ millió, 1899-ben 15 millió és 1902-ben 16 millió.

Polczner Jenő: Igy csinálják az olcsó igazságszolgáltatást!

Babó Mihály: Mikor ezek az összegek túlnyomó részben az igazságszolgáltatás körül merülnek fel, azt kérdezem, hogy ez a túlterhelt közönség, mely olykor akaratlanul kényszerittetik igazainak keresésére, vajjon viszonzásul miben részesül az államhatalom részéről?

Polczner Jenő: Olcsó igazságszolgáltatásban!

Babó Mihály: Abban, hogy szabadságában áll ujabb terheket viselni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az illetékek következő táblázatot tüntetnek fel: 1869-ben 6½ millió, 1879-ben 14 millió, 1889-ben 18 millió, 1899-ben 23 millió, 1902-re előirányoztatik 25 millió. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Most nézzük a mér-

Digitized by Google

leget: 1869-ben 10½ millió, 1879-ben 21 millió, 1889-ben 27 millió, 1899-ben 38 millió, 1902-re előirányoztatik 41 millió. Ez, t. előadó ur, négyszáz perczentes emelkedés. Lehet, hogy azt fogja felelni a t. előadó ur, hogy hiszen ez örvendetes eredmény, mert a közönség olyan megnyugvással veszi igénybe az államhatalom szolgálatát, hogy ezzel kifejezi azt, hogy bizalma nagyon nagy. De nem igy áll a gyakorlati életben, hanem megforditva; az illetékek egy része adásvételek utján folyik be. Méltóztassék csak megnézni, hogy kényszereladás hány esetben fordul elő? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon örvendetes jelenség-e az, hogy ma már közel fél millió az évi birtokváltozások száma Magyarországon? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én részemről ezt nem tartom örvendetes jelenségnek.

Thaly Ferencz: Megindult a föld!

Babó Mihály: A föld kivándorol azok kezéből, kik azt igaz szeretettel, jövendőbeli biztositottságuk szempontjából teljes odaadással munkálták, ahhoz ragaszkodtak jó és balsorsban egyaránt, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és átmegy oly emberek kezébe, kik nem a hazafiság szent érzelmei által, hanem tisztán üzleti szempontból mennek be az adásvételekbe. *(Élénk fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van!)*

Azt kérdezem, nem méltóztattak a tuloldalon gondolkozni arról, *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem szoktak gondolkozni!)* hogy ezeket a nagy kiadásokat, a melyeket fedeznünk kell, tulajdonképen mik eredményezték? Meg fogom mondani, mert alig ha gondolkoztak az urak. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem is szabad nekik!)* Vegyük a közösügyi kiadásokat, megint a költségvetés alapján. Az időközi, póthitelek alakjában megszavazott összegeket figyelmen kivül hagyom, pedig ezekről a t. előadó ur szives volt elismerni, hogy nem kis összegekkel szerepelnek törvénytárunkban. *(Halljuk! Halljuk!)* A közösügyi kiadások összege az állami költségvetések alapján következő, nagyon tanulságos összegeket tüntet föl: 1869-ben a közösügyi rendes kiadások 22 és fél millióval irányoztattak elő, a rendkivüliek 1 és ½ millióval, összesen 24 millió; 1879-ben a rendes kiadásokra előirányoztatott 29 millió, a rendkivüliekre 9.420,000, összesen 38½ millió. Ez azért nevezetes, mert az igen t. miniszterelnök ur, mint az azon időbeni pénzügyminiszter, ettől a 9 milliótól ijedt meg, mely mint rendkivüli kiadás beillesztetett a költségvetésbe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor az igen tisztelt miniszterelnök urban mint pénzügyminiszterben volt annyi erkölcsi bátorság, volt annyi férfiasság és akaratelhatározás, hogy miután veszedelemben látta a 9 millió által a nemzet anyagi jövendőjét, otthagyta az állását, még pedig teljes jogosultsággal. Teljes önérzettel hivatkozott az igen t. miniszterelnök ur akkori elhatározásának hazafias voltáról. De az igen t. miniszterelnök urnak, mint kormányelnöknek következetesnek kell lennie önmagához; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* meg kellene követelni társaitól is annak a konzekvenciának alkalmazását, a melyet akkor a nemzet tapsai közt követett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Most is megtapsoljuk!)*

De nézzük tovább a számadatokat. 1889-ben 23 millió frt, rendkivüli 8 millió frt, összesen 33 millió; 1899-ben 28 millió és 6 és fél millió a közös kiadások összege. Nézzük már most, hogy miként irányozza elő e költségeket az 1902-ik évre az igen t. pénzügyminiszter ur. Felvesz a rendes közösügyes kiadásokra 36, a rendkivüliekre 7, összesen tehát 43 és fél millió frtot. Az előadó urnak nem méltóztatott kimutatni, hogy ez mekkora emelkedést mutat a költségvetésben? Közel 100 perczent, t. előadó ur, ez az emelkedés, a mely az állam költségvetéseiben előfordul és annyi meg annyi embernek véres verejtékkel és kitartó, erőfeszitő munkássággal szerzett filléreiből kerül elő. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Van azonban ezeknél még sokkal szomorubb bizonyiték arra, hogy Magyarország közgazdasági élete nem a lábbadozó beteg állapotát tünteti fel, hanem a haldoklóét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy milyen gazdálkodást folytatott a 67-es alapon álló t. kormány, talán elég lesz rámutatni arra, hogy azalatt a 35 esztendő alatt, a mig még volt mit eladni, mennyi állami birtokot értékesitettek és adtak el *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* csak azért, hogy látszólagosan a nemzet és a külföld előtt az államháztartás tekintetében az egyensulyt fentartottnak hirdethessék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1869 től 1900-ig — talán az éveket felesleges lesz elmondanom, — eladatott állami birtok 33,200.000 frt értékben. De ki biztosit minket arról, hogy azok az eladások, azok a vagyonok és jogok csak azt az értéket képviselték, a melyek itt, mint összegek velünk közöltettek? Amde ebben még nincs minden benne. Ki van hagyva belőle a telepitvényesek által fizetett összeg, a mely, azt gondolom, nem áll a 25 millió frt alatt. Ki van hagyva a tiszai kerületeknek községi javadalmáért évenkint fizetett körülbelül 100.000 frtra rugó járulék. Az ilyen gazdálkodással nemcsak hogy kárt tett az igen t. pénzügyi kormány, hanem a mellett még olyan példát is mutatott az embereknek Magyarországon, a mely az egyéni gazdálkodás terén is érvényesülve, lehetetlenné teszi, hogy máshova vezessen, mint oda, a hol már vagyunk, az adósságok tömkelegéhez. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter ur a költségvetésben az állam adósságainak kamatát 280 millió koronában tünteti fel. Azt hiszem, nem fog az előadó ur megczáfolni, ha ezt 5%-kal tőkésitve veszem, hiszen dicsekedve szokta hirdetni a pénzügyi kormányzat, hogy 3 és fél, legfeljebb pedig 4%-ot fizet adósságainak kamatai után.

Digitized by Google

Én javára 5%-kal tőkésitve veszem, és ez akkor is 5.630,590.120 koronányi adósságot tüntet fel. 34 évi gazdálkodásunknak tehát az az eredménye, hogy az állami birtokok eladattak, az adósság pedig ijesztően felemelkedett *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* oly magas összegre, hogy annak kamatai 280 milliót vesznek igénybe. Mire nehezedik, t. ház, ennek az összegnek a kamata? Ismét tulnyomó részben a földbirtokra. Mert a t. kormány még csak most próbál a fölött elmélkedni, hogy Magyarországon ipart és kereskedelmet teremtsen. Erre tehát nem számithat, mint jövedelmi forrásra, és igy ez a teher is visszaesik a földbirtokra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig ne méltóztassék az igen t. pénzügyminiszter urnak elfeledni azt, hogy a földbirtokra utalt ezen terheken kivül azoknak a földbirtokosoknak még nagyon, de nagyon sok terhet kell elviselni: először a saját adósságaik kamatai után, azután pedig a községek adósságainak kamatait, s nagy pótadókat. Mert a millennáris esztendő dicsőségére, a midőn összeirták a 106 város vagyonának értékét, méltóztatik tudni a t. pénzügyminiszter urnak, hogy a vagyon mindössze 135 millió korona értéket képviselt, a mely meg van terhelve 57 millió korona adóssággal! Tehát egyik oldalról terheli az állam a közvagyont, a másik oldalról a városok, a harmadik oldalról az egyesek adóssága. Ha pedig igaz, a mint hogy igaz, hogy 3%-nál több jövedelemre a földbirtoknál a mai viszonyok között számitani nem lehet, akkor kétségtelen, t. ház, hogy a földbirtokos osztály nem magának, nem a nemzetnek keres, hanem keres hitelezőinek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A jövedelmet nem azok teszik el, a kik arattak, hanem a bécsi bankárok, a kik a kuponok beváltásáért még ide sem jönnek, hanem ezt is csak szépen közvetittetik! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ezt tessék megczáfolni! Egy hang a jobboldalon: Nagyon könnyü lesz! Halljuk! Halljuk!)* Köszönettel veszszük.

Ez, t. képviselőház, a 34 esztendei közös gazdálkodásnak dicsőséges és lelkesültségre ragadó eredménye. A kik ennek tudnak örülni, t. ház, azok ülhetnek ott a tulsó oldalon; de annyi tény, hogyha önök lelkiismeretes tárgyilagossággal feltárják ezt a helyzetet választóik előtt, ezek bizony az önök munkásságának örülni nem fognak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Még csak tudomásul sem veszik, nem hogy beszélnének róla!

Polczner Jenő: Ők csak a miniszteréknek tudnak hizelegni, de nem az igazat megmondani a választóknak!

Kristóffy József: Ne tessék általánosságban beszélni!

Babó Mihály: Az igen t. pénzügyminiszter ur már évről-évre igérte az adóreform megoldását. Most már a költségvetés előterjesztésekor azt a kifogást tette, hogy az nem olyan könnyü dolog, mint látszik. De hát azzal számot vethetett a pénzügyminiszter ur előre is, hogy bizony az nem könnyü dolog! És most már időhaladékot kér, azzal indokolván azt, hogy csak részletekben lehet a reformot életbeléptetni, de nem lehet azt egyszerre megtenni, rázkódtatás nélkül, mert akkor ki van téve az ország annak. hogy esetleg a közjövedelmek csökkennek. Hát nem ennek van kitéve a nemzet, t. ház, hanem igenis, a lelkiismerete szólalt meg az igen t. pénzügyminiszter urnak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az nincsen neki!)* mert tudja az igen t. pénzügyminiszter ur, hogy annak az adóreformnak egyéb következménye nem lehet, minthogy igenis emelkedés álljon elő ismét a közterheknél! Annak kell lenni, mert ujabb jövedelmi forrás a nemzet számára csak egyetlen egy volna, azt pedig kihasználni sem nem merik, sem nem akarják. Nagyon természetes tehát, hogy az adóreformnak más következménye nem volna, mint az adók emelése!

Azt mondják a t. tuloldalon felszólalt némely képviselő urak, hogy hiszen jó is volna ez a mai adóállapot is, csak-itt ott nagy aránytalanság mutatkozik. T. ház, szomoru tapasztalatunk van nekünk az arány helyreigazitása körül. Mert Magyarországon, a mikor az adók közötti aránytalanságot el akarták oszlatni, sohasem a nagyobbakat arányositották a kisebbekhez, hanem rendesen a kisebbet emelték fel a nagyobbhoz. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ez is arányositás, t. ház, de nem áll érdekében sem a nagy, sem a kicsiny adózóknak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az igen t. pénzügyminiszter ur részletekben kivánja az adóreformot megcsinálni. Hát nem az a mód, t. ház, a gyakorlati élet szempontjából. Hanem igenis az, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon)* hogy a t. háznak egy teljes, áttekinthető tervezet legyen a kezében. Az én véleményem szerint, az összes adóreform-munkálatoknak együttesen kell előterjesztetniök azért, hogy az azok között fennálló szoros kapcsolat mindenki által tárgyilagos birálat utján legyen megitélhető és a kérdés ugy legyen megoldható, a mint azt ennek a nemzetnek, ennek az adózó közönségnek igazságos, jogos érdeke kivánja.

Mert, t. ház, mi volt eddig a baj? *(Halljuk! Halljuk!)* Az, hogy jött egy törvény, a mely önmagában kicsiny, talán nem is tulságos nagy terhet rótt a nép vállaira; de midőn azt a sok kis terhet összeadtuk, a végeredmény, t. ház, az lett, hogy ma már az igen t. pénzügyminiszter ur is kénytelen elismerni, hogy ennek a nemzetnek többé nincsen ereje arra, hogy nagyobb terhet tudjon viselni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Miért nem tér rá az igen t. pénzügyi kormány arra, hogy behozza a börzeadót *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* azon kérlelhetetlen nemében, a mint behozta azt a többire. Ott, t. pénzügymi-

Digitized by Google

niszter ur, a hol egy nap alatt milliókat nyernek, — igaz, hogy veszitenek is — kötelessége volna a pénzügyi kormánynak a jelen szomoru viszonyok között a maga részéről az állam jogait érvényesiteni. *(Ugy van! Ugy van! a balés a szélsöbaloldalon.)* Nem sujtaná ez azt sem, a ki vesztett, mert ha elvesztette vagyonát, ugyis tönkrement, a sorsán nem sokat változtat az, ha az állam pénztárába folyik egy bizonyos rész az elvesztett összegből.

Polczner Jenő: A pervesztes is fizeti a bélyegilletéket!

Babó Mihály: Az igen t. pénzügyminiszter ur a tisztviselőket melegen kebelére ölelte. Azonban én nekem nagy aggodalmat okoz, t. ház az, hogy az igen t. pénzügyminiszter ur ezt a kijelentést azzal kisérte, hogy nemcsak ezzel a kérdéssel, hanem a hadügyi szervezet kérdésével is kell foglalkoznunk, mert azt is meg kell oldanunk. Mert az eddigi tapasztalat, t. ház az, hogy a midőn ez utóbbi kérdés egyszer felvettetett, a mellett többé egyetlenegy kérdés sem bir érvényesülni a magyar nemzet, a magyar nép, vagy annak bármely rétege javára. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Eltalálta a t. pénzügyminiszter ur a megoldás helyes utját; azon a módon kellene eljárni, a mint ő jelezte.

Pap Zoltán: De nem szabad!

Babó Mihály: Mert az kétségtelen dolog, t. ház, hogy azon tisztviselők, a kik a nemzet, a nép érdekében vannak hivatva dolgozni, bizonyos tekintetben csakugyan hátrányos helyzetben vannak, a mennyiben minden közszolgálat egész embert, az embernek egész munkásságát igényli. És az igen t. pénzügyminiszter ur nem fog engem megczáfolni, midőn azt mondom, hogy a fizetésrendezés utján az akadály az óriási létszám; *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és pedig nem a segéd- vagy kezelőszemélyzet létszámát értem ez alatt, a kik különben is nyomorultul fizettetnek és még szeszélyeknek, zaklatásoknak vannak kitéve, hanem a fogalmazási szakot. Méltóztassék csak a t. pénzügyminiszter urnak adatokat beszerezni egyes biróságoktól, a hol öt-hat járásbiró doldozik vagy dolgoznék, ha ugyan dolgoznék. Ha a t. pénzügyminiszter ur kimutatást fog bekérni az állami tisztviselőktől, arra nézve, vajjon a mostani létszám mily mérvben volna leszállitható — mert a mily mértékben a leszállitás eszközölhető és ez uton megtakaritás fog történni, az a fizetés javára fordittatik, — biztositathatom a t. pénzügyminiszter urat, hogy olyan adatok birtokába jut, a melyek felett ő is ámulatba fog esni. Igaz, hogy a t. kormány kezéből akkor egy igen nagy hatalom fog kiesni, mert akkor azokat az embereket, a kik ezt a rendszert szolgálják, a melyet önök képviselnek, oly nagy számban természetesen kinevezni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: Majd erre a statisztikára is hivatalnokokat neveznek ki.

Babó Mihály: De az állami tisztviselők sorsánál nem tisztán a fizetés kérdése az, a mi minket kell, hogy érdekeljen, hanem az a bizonytalanság, a mely azok szolgálati viszonyában fenforog. Hát 34 esztendő óta nem lehetett a szolgálati pragmatikát törvényhozásilag megállapitani, a mely biztositotta volna az állami tisztviselők függetlenségét felfelé és lefelé, a mely visszaadta volna őket emberi jogaik gyakorlatának, a mint annak lennie kellene? *(Éljenzés és taps a szélsöbaloldalon.)* Ha ez megállapitva lett volna, azt gondolom, ennek a nemzetnek az öntudata, alvó lelkiismerete rég felébredt volna a nyilvánosság előtt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

De van még egy nagyobb bajuk is a tisztviselőknek, nevezetesen az, hogy a minősitési táblázat még ma is titkos akta. Hát azt érdemli Magyarország állami tisztviselői kara, hogy az őt legközvetlenebbül érdeklő viszonyaira beirt adatok általa még csak betekinthetők se legyenek?

Thaly Ferencz: Rosszabb, mint a katonaságnál.

Babó Mihály: És ha a főnöknek ugy tetszik, egy megjegyzéssel örök időkre arra kárhoztathassa azt a szerencsétlen tisztviselőt, hogy az előmenetelből teljesen kizárva legyen! *(Nagy zaj a szélsöbaloldalon.)* Hát azzal a nagy szabadelvüséggel, t. tuloldal, összegyeztethető-e ez? Szabad ezt türni, ha azt akarjuk, hogy azok, a kiket sorsuk a közszolgálatra kirendelt, önérzetes, őszinte és nyilt férfiak legyenek? *(Ugy van! Ugy van! szélsöbaloldalon.)*

T. ház! Engem az eddig előadottak is feltétlenül arra birtak, hogy a beterjesztett költségvetési javaslatot el ne fogadjam. De van még más ok is. Mert hiszen nekünk, különösen erről a helyről, fel kell vetnünk a költségvetéssel kapcsolatban azt a kérdést is, hogy a kormány azokat a törvényes intézkedéseket, a melyek a nemzet jogainak védelmére helyesen vagy nem helyesen megalkottattak, a maguk egészében, ugy a mint azoknak helyes értelme megállapitható, végrehajtotta-e vagy nem? Hát a t. 67-es alapon álló kormány a legjobb akarat mellett is képtelen arra, hogy hazánk törvényeinek egy részét végrehajtsa. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Nem önökben, miniszter urak, nem a személyekben van a hiba, hanem abban a rendszerben, a melyet önök szolgálnak, a mely alá van rendelve Bécsnek, a mely onnan kapja utasitásait és parancsait. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Én meg vagyok róla győződve, hogy önök lelke sokszor sir és a szivük összeszorul, midőn egyes intézkedéseket kénytelenek megtenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

De megtették-e önök azt, hogy a magyar állam területi épsége érdekében a fiumei kérdést rendezték volna? Nem tették meg. A dal-

Digitized by Google

mát-kérdés is megoldatlan mind a mai napig. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A katonai bünvádi eljárás reformja még az 1869-iki véderőtörvényben kilátásba helyeztetett. Megcsinálták önök azt? Vagy megvalósitották a nemzetnek törvénybiztositotta önállóságát a vám- és kereskedelmi ügyek terén? Azt kérdem a t. képviselő uraktól, a kik a tuloldalon foglalnak helyet, vajjon az önök választói megkérdeztettek-e önök által, hogy mi az ő felfogásuk, és felvilágosittattak-e önök által azokról az előnyökről, a melyek az önálló vámterület felállitása esetén a mi jóságos népünk javára származnának? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* És ha megmondották, nem tettek-e igéretet arra, hogy igenis a mellett foglalnak állást, mert elérkezett az ideje, hogy ez a kérdés megoldassék? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* És ha mindezt megtették, nem lelkiismereti kötelességük-e önöknek adott szavukat, igéretüket beváltani, vagy legalább is a kilátásba helyezett ezt a cselekményt végrehezvinni? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Már elfelejtették!)*

T. ház! A nemzetiségi kérdésről sok szó esett ebben a házban. Én nem akarok ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozni, de kötelességemnek tartom, hogy bizonyos kijelentéseket megtegyek, mert lelkiismeretemet másképen nem tudom megnyugtatni. Papp képviselőtársunk az ő egyéniségét és érzelmeit mindenesetre igen szép és kedves szinben feltüntető beszédet mondott. Tiszteletet parancsol az ő felfogása, mert hiszen nincsen jogunk kételkedni annak igazságában, a mit mondott. Ennek daczára azonban én mindaddig nem tartom megengedhetőnek, hogy önök, az igen t. képviselő urak, tapsoljanak, a mig azok az elvek, azok az eszmék, melyeket ő hirdet, az ő nemzetiségéhez és a többi nemzetiségekhez tartozó polgártársaink részéről is a magyar nemzeti zászló alatt, s magyar nyelven nem hirdettetnek. Akkor tapsoljanak önök, t. képviselő urak, de addig időelőtti. Hiszen méltóztattak itt egyik képviselőtársunk felszólalásából értesülni, hogy Papp képviselőtársunk arczképét minden további magyarázat nélkül ugy adták ki egy lapban az ő nemzetiségi társai, mint a ki meghalt. No hát, ha ilyen érzelmi egység és közösség forog fenn a nép és képviselője között, akkor én azt a hazára, a magyar nemzetre megnyugtatónak nem tartom, s nem tudok, s nem is fogok addig tapsolni, a mig maga a nép, szive és lelke szerint a magyar nemzeti zászló alatt magyar nyelven nem hirdeti azt, hogy: Isten áldd meg a magyart! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. tuloldalról elhangzott beszédek a konkluzióig lehetetlen, hogy minden magyar embert kellemesen ne érintsenek. Kétségtelen, hogy a mit önök a tuloldalon elmondottak, az mind igaz, való. De mi, kik itt e helyen ülünk, egyáltalában nem tudjuk magunknak megmagyarázni a logika szabályai szerint azt, hogy önök végeredményben, mikor birálatuk elhangzik, mégis csak azzal fejezik be felszólalásaikat: Elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Önök még egyebet eddig ki nem fejeztek, mint azt, hogy feltétlenül biznak és bizni fognak a kormányban. Hát ezt kijelentés nélkül is tudjuk, mert meggyőződtünk 34 esztendő alatt arról, hogy önöknek tökéletesen mindegy, hogy a kormány kikből áll, ki annak a feje, mit cselekszik az; önök a felesküdött 67-es alapra támaszkodva, folyton csak azt hangoztatják: kell nekünk ez a hatalom, mi azt a kezünkből kiengedni nem akarjuk és ezért támogatunk minden kormányt.

Vagy azt méltóztatnak hinni, hogy ezzel jó szolgálatot tesznek ennek a szerencsétlen nemzetnek?

Ha önök kötelességükhöz képest mindazt, a mit szivükben éreznek, — mert ne tagadják, hogy érzik annak igazságát, a mit mi hirdetünk — következetesen dolgozva érvényesitenék, sokkal jobb szolgálatot tennének e hazának, mint azzal, hogy tüskén-bokron át követik a kormányt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És itt köteles vagyok Ballagi t. képviselőtársamnak kijelentésére egy helyreigazitást tenni. Ballagi igen t. képviselőtársam, ki a közjogban már hivatásánál fogva is teljesen jártas, elmondta nekünk, miként alakultak Magyarországon a politikai kérdések, politikai pártállások. Felsorolt mindenkit a nagyok közül, a kire csak hivatkozhatott, de egy embernek, Kossuth Lajosnak szent nevét nem merte kimondani, a kinek pedig ez a haza létét köszöni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Nem áll!

Babó Mihály: Hát bocsánatot kérek, elfeledte a t. képviselő ur, hogy ...

Ballagi Géza: Miért feledtem volna el!

Babó Mihály: Elfeledte az igen t. képviselő ur, hogy Kossuth Lajos nagysága a történelem tanusága szerint nem csupán az 1848—49-es időkből származik; sokkal nagyobb volt ő akkor, a midőn a hontalanság keserves kenyerét ette, s agyának minden gondolatát, szivének minden érzelmét, éjjelét, nappalát mind ennek a szerencsétlen, sokat szenvedett nemzetnek érdekében használta fel és önmagát e szent czélért emésztette fel! *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* — Elfelejtette ön, t. képviselőtársam, azt, hogy Kossuth Lajos akkor, a midőn számüzetése közepette Angolországban, Amerikában és Olaszországban éjjel-nappal dolgozott e nemzetért: többet tett, mint a mennyit 34 esztendő alatt az összes kormányok tettek. *(Hosszas élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: Ezt onnan kell megtanulnom? A képviselő urtól? *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Hát elfelejtette, igen t. képviselőtársam azt, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

lon.) hogy ha Kossuth Lajos 1849-ben bármily okból testileg, lelkileg megsemmisithető lett volna, akkor az 1861-iki országgyülés Magyarországon össze nem ülhetett volna? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ballagi Géza: De hiszen én ezeket megirtam! Ne tessék engem ezekre tanitani!

Babó Mihály: Nagyon szép. De miért nem mondta el itt?! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ballagi Géza: Engem ne tessék ezekre tanitani! *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Avagy elfeledte igen t. képviselőtársam azt, hogy ha Kossuth Lajos 1861-től 1867-ig nem dolgozik kitartással e nemzetért,... *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Én nem felejtettem el semmit! *(Mozgás jobbfelől.)*

Babó Mihály:... akkor önöknek nem volna alkalmuk ott ülni, mert Magyarország nem léteznék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: De Tisza Kálmánt emlegette! Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Rég megirtam én mindezt! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az ábécét is megirták! Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Marjay Péter: Meg a lőcsei kalendáriumot is! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ez a szervilizmus!

Babó Mihály: A t. tuloldal szónokai a nemzet tagjainak megnyugtatására, s annak a politikának megvédésére, a melyet ők képviselnek és szolgálnak, azt mondják: »Alkalmat kell adni a népnek arra, hogy megélhetése biztositva legyen és ezzel elégedettsége megteremtessék.«

Uray Imre: Amerikában!

Babó Mihály: Ez igaz, t. ház; ez az első és legfontosabb feltétele annak, hogy azt a népet, a mely munkára született, a mely dolgozik csak azért, hogy élhessen, fölsegitsük; annak megélhetési eszközeiről, az erre szolgáló utakról és módokról igenis a törvényhozásnak kötelessége gondoskodni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De lássuk, hogy a t. kormány atyai jósága és e népnek érdekeiről való gondoskodása arra az esetre, ha azt akár a véletlen, akár más körülmények keresetképtelenné tették, minő védelmet és minő elégedettségre szolgáló alapot nyujt neki? A szegényügyre vonatkozólag Magyarország nagyon terjedelmes törvénytárában csupán az 1886:XXII. tcz.-ben van egyetlenegy szakaszocska, a mely mintegy irányitást akar adni, hogy »mit tegyetek«. De majd mindjárt megmondom, hogy e tekintetben is hol van a legnagyobb baj; hogy azután »mit nem tehettek«. A 145. §. igy szól *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A mennyiben a jótékonysági intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna: a község anyagi viszonyaihoz mérten gondoskodni tartozik a községbeli illetőségü mindazon szegények ellátásáról, a kik magukat községely nélkül fentartani egyáltalában nem képesek.« *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs miniszter!)* Ha tehát azt a polgárt szerencsétlensége nem illetőségi községében érte, akkor az előljáróság egy kis lelkiismeretlenséggel egyszerüen kocsira tehette azt a szerencsétlen beteget, vagy azt az elaggott öreget, a ki már dolgozni és keresni nem tud; elszállittatta egyik faluból a másikba, sokszor bizony nem nagy lelki épülésére azoknak, a kik vándorutjában láthatták és sorsa iránt érdeklődtek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Önök a magas helyekről jövő jelszavakat következetesen elszokták fogadni, nem mondom, hogy mindig alkalmazni is, csak bizonyos tekintetben. Én ajánlom önöknek figyelmébe a boldogult királynénak egy intését, a midőn azt mondta a felséges asszony: *(Halljuk! Halljuk!)* »A társadalomnak kötelessége a népnek vagy munkát, vagy kenyeret adni.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azokból a milliókból, a melyek az államköltségvetésben kiadásként szerepelnek, nem lehetett volna-e kihasitani 4—5 milliócskát annak a szegényügynek szolgálatára, a mely, hogy megoldassék, a nemzetnek legégetőbb kérdése? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a törvénynek ezen szükszavu és szükkeblü szavai csak a valódi szegényekre vonatkoznak, de a keresetképtelen, időszakilag keresetképtelenné vált polgárokról egyetlen egy szóval sem rendelkeznek. Azok tehát ki vannak szolgáltatva az Isten kegyelmességének, nagy dicsőségére a 34 éves kormányzati rendszernek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen tudom én azt, hogy a polgárnak törvény alapján nincsen joga segélyt követelni, de tudom és értem azt is, hogy erkölcsi alapon joga van, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és nekünk itt ezeken a padokon az erkölcsi alap, az erkölcsi tekintet kötelező és biztosabb is, mint a paragrafusba öntött világi törvény és intézkedés. *(Ugy van! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur a magyar nemzeti egységet, nemzeti teljes önállóságot szereti hangoztatni és a mint mondja, arra törekszik, hogy ő e hazában biztositva mindenkinek a maga jogait, a nemzetiségeket is teljes megelégedésre juttassa. Nagyon szép ez, t. miniszterelnök ur; adná az ég, hogy hirdetett szavai valósulhatnának, adná az ég, hogy mi lennénk kénytelenek e helyről elismerni, hogy a miniszterelnök ur teljesitette feladatait, és az eredmény beszél. De t. miniszterelnök ur, ne méltóztassék elfeledkezni arról, hogy addig, a mig ez a magyar nemzet a benne lakozó erőt tettleg ki nem mutathatja, a benne lakozó erőt még a nemzetiségekkel szemben is valóságként fel nem mutathatja: addig ennek a magyar nemzetnek, ennek a magyar államnak nem lesz meg az a vonzó ereje és tekintélye, a melynek meg kellene

Digitized by Google

lenni a nemzetiségekkel szemben! És bünt bünre halmozott a kormány 34 esztendő óta e tekintetben, mert hiszen Magyarország első honvédelmi minisztere és miniszterelnöke gróf Andrássy Gyula 1868. deczember 8-án ezt mondotta: *(olvassa)* »A műszaki csapatok a 3., 8. és 12. számu tüzérezredek, az 1., 5., 12. számu vártüzérségi zászlóalj, 1. hidász és 7. mérnöki zászlóalj 1871-től kezdve, Magyarországból fognak ujonczoztatni.« 1871. január 16-án pedig ezeket mondotta *(olvassa)*: »Ha a most fennálló rendszer érvényben marad, t. i. mind a közkatonák, mind az altisztek magyarokból osztatnak be, akkor okvetlenül be fog következni az az idő, midőn ezen műszaki csapatok elérik azt, a mi a harczképesség tekintetéből igenis kivánatos, hogy egynyelvü, egymást értő egyénekből álljon az illető csapat.« Mit értett ez alatt az első honvédelmi miniszter és miniszterelnök? Azt értette, t. miniszterelnök ur, hogy majd azokat a magyarokból alakitott ezredeket, a mint a törvény megadta neki a jogot, el fogja helyezni azon vidékekre, ahol szükség van arra, hogy a magyar nemzet a maga erejével imponáljon, és viszont, azokat a nem magyar ajku ezredeket, lehozza a magyarsághoz és módot adjon arra, hogy ott a hazafias érzelmeket magukba felszivják.

Miért nem folytatták önök azt a politikát? Miért nem letéteményesei még annak a politikának sem, a melyet 1868-ban az akkori kormány inaugurált? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A közösügyi rendszer, t. ház, és annak eredménye immár elérte a 12-dik órát. Sőt, miután felfelé még az óramutató sem mehet a 12-dik órán tul, indul lefelé, de nem az 1 felé, hanem megforditott irányban. És miután nincs kilátás arra, hogy felfelé mehessen, vagy ha megy is és gyors forgásában történetesen átugrik az 1-ről a 12-dik órára, akkor is hanyatlást és halált mutat: én elérkezettnek látom az időt arra, hogy a kormány gondoskodjék arról, hogy a nemzet összes erői abból a czélból összpontositassanak, hogy áthatva az igazi magyar nemzeti érzülettől és öntudattól, szivben és lélekben egyesülve, ennek a nemzetnek természetadta jogait arra, hogy önálló és független legyen, végre-valahára érvényesitsük. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha ezt hirdetik önök a nép között, meg lehetnek győződve arról, hogy erre a czélra még áldozatoktól sem fog visszariadni. De mert nem erre méltóztatnak kivánni az áldozatokat, hanem azon közösügyekre, a melyek az ország szerencsétlenségét okozzák, én a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon; a szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: T. ház! A mult évben a t. pénzügyminiszter ur egy vita alkalmával kijelentette, hogy Európa egyik parlamentjében sem tárgyalják oly hosszasan a költségvetést, mint nálunk. Tekintve azt, hogy pártunknak, mely most majdnem megkétszerezve jött be a parlamentbe, mégis csak egy helyet juttattak a pénzügyi bizottságban, abban a bizottságban, a melyben az elvi küzdelmek és harczok folynak, és mi ebből ugyszólván ki vagyunk rekesztve, ennek következtében levontuk a magunk részére a konzekvenciát, és kénytelenek vagyunk itt, a ház plénuma előtt előhozni mindazt, a mit ott akartunk megmondani. A jelen idő szimptomája, hogy idegesen félnek a háborutól. Ha az ember Európa száraz földjén 100 mérföldre halad, legalább is négyszeres vámvizsgálaton esik át. Mindez azt jelenti, hogy uj határokon ment át és azokat a határokat hadak őrzik, melyeknek költsége sokkal többe kerül, mint Dáriusnak minden kincse volt és igy békében rabbá lesznek a népek, mert oly tulságosan terheltetnek meg, hogy a tulságos teher nagyobb beszámitás alá esik, mint pillanatnyi kegyetlenkedés. A béke pedig csak fiktiv béke, mert a sulypont egészen más térre csuszott át, t. i. a nemzetgazdasági térre, és többé nem a háboru fogja eldönteni a nemzetek nagyságát, hanem a gazdasági evolucziók. *(Ugy van! a néppárton.)* Uj államok keletkeznek, és ezek rövid évtizedek alatt tulszárnyalják a történelmi államokat. Amerika egész Európát versenyre hivja és valószinüleg győzni fog ebben a versenyben és ha e versenyt nézzük és kérdjük, mily szerep jut ebben Magyarországunknak, látjuk, hogy az valóban igen csekély lesz. A mi nemzeti munkánknak nagyobb értéke nincs, talán kisebb, mint egy-két év előtt volt.

Azt mondja a pénzügyi bizottság előadója, hogy tiz esztendő alatt csak 31 százalékkal szaporodtak a közterhek. Hát, t. képviselőház, e tiz év alatt mennyivel szaporodott a nemzeti munkák értéke? Minden ország és minden nemzet piaczokat, kenyeret és munkát keres; a mi munkánkat mennyire vagyunk képesek értékesiteni? És ha tekintetbe veszszük, hogy mi is kereskedelmi szerződéskötés előtt állunk, ez a kereskedelmi szerződés ki fogja mutatni, mily szerény szerepe jut ismét Magyarországnak, és mi az ily szerény szereppel vagyunk kénytelenek megelégedni. S ha most egy hadügyi reformon is megyünk keresztül, vége lesz a disputáknak, a melyek akár merkantilista, akár agrár szempontból folynak, mert bizonyos, hogy a szegénység és adósság bennünket másodrendü állammá fog lesülyeszteni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

A t. pénzügyi kormány hosszabb idő óta *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* egyetlenegyre irányitott minden figyelmet, és a jelen költségvetés is ugyanazt bizonyitja, arra t. i., hogy a deficzit mindenáron kiküszöböltessék. A pénzügyi kormányzat ujabb adókat vet ki. Az ország a mai napig ugyan nem roskadt össze, és a pénzügyi kormány erre ráutalt és

Digitized by Google

ezt vivmánynak tekinti. A t. többség bizonyos fanatizmussal adta meg magát sorsának és az ellenzéki férfiaknak azt mondják mindig: önök sem tudnák másképen és jobban megcsinálni.

De, t. ház, azt mondja a pénzügyminiszter ur, hogy: »Magyarországon, különösen a vidéknek talán tulnyomólag agrárius jellegénél fogva, a ruganyosság és az ellenállási képesség, a képesség a csapások kiheverésére sokkal nagyobb, semhogy önök gondolnák.« A pénzügyminiszter ur most hivatkozik az ország agrikulturális jellegére. Méltóztatik-e emlékezni rá, midőn az ország jelenlegi adórendszerének kiépítéséről szó volt, hivatkozott volna-e az ország agrikulturális jellegére a pénzügyminiszter ur? Igen, mert az agrikulturális jellegnél a fluktuáczió mégis kisebb ezen a téren, mint más téren. Igen, most hivatkozik erre a jellegre.

Mi az ellenzéki oldalon mindig azt mondjuk, hogy a teherviselési képesség nincs többé arányban azzal, a mi terhet el kell viselni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Hiába bizonyitjuk azonban mi ezt mindenféle módon hiába mondjuk mi, hogy a közterhek szaporodtak, hogy maga a föld is mobilizáltatik, hiába mondjuk ezeket, nem czáfolja senki, a pénzügyminiszter ur sem, az előadó ur sem, hanem beszél arról, hogy vannak feleslegek. Az előadó ur beszél pedig arról, hogy épen a jelen költségvetés tanusága szerint is a kormány a maga rendezett gazdaságának eszközeivel szakadatlanul készíti elő a magángazdaság számára is a kedvezőbb időknek visszatérését. Mikor fognak visszatérni ezek a kedvező idők a magángazdaság számára? Nyitra megyében 20 év előtt 480 nemesi birtok volt és ezen 20 év alatt 300 nemesi család deposszedálódott. Az egyenes adók mellett a községi adók épen Nyitra megyében borzasztó módon emelkedtek. 1883-tól 1900-ig emelkedtek ezek a terhek 391.000 koronáról 1,045.000 koronára, emelkedtek tehát 250 %-kal. Ha az egyes községeket veszszük, pl. Nagy-Surányban ezen 17 év alatt 4356 koronáról emelkedett 32.626 koronára, tehát 749 %-kal, Nagy-Bossányban emelkedett 1104 koronáról 11.456 koronára, tehát 934 %-kal.

Ha ezeket a pótadókat arányitjuk a direkt adókhoz, akkor azt látjuk, hogy épen a legszegényebb járásban, a privigyei vagy miavai járásban a községek pótadója 120—140%. Ha a pénzügyminiszter ur az adóreformot nem akarja most beterjeszteni, akkor önök, t. többség, felelőséget vállalnak vele együtt azokért az adóaránytalanságokért, melyek most általánosak. Budapesten 46 tőzsdelátogató átlag 889 frt után van megadóztatva és fizet 141 frtot, 12 pénzügynök átlag 738 frt után van megadóztatva és fizet 134 frtot, 872 fővárosi ügyvéd átlag 790 frttal megadóztatva fizet 930 frtot, 626 orvos átlag 782 frttal megadóztatva fizet 136 frtot, 3302 vidéki ügyvéd átlag 426 frt után megadóztatva fizet 179 frtot. Mig Beregben egy telek után fizetnek 99 frtot, Aradban 143 frtot, Temesben 216 frtot. Az ellenzék követelésére végre nagynehezen behozatott a börze-adó. Ezen adó az előbbi években és most is csak 440,000 koronára van preliminálva. Ugyanazon időtájt felemelték volt a szegény embereknek egy kereskedelmi adónemét, t. i. a marhalevél-ürlapok árát és ez jövedelmez 1.989,000 koronát, tehát majdnem ötszörösét.

Csak mellékesen mondom, a börze-adó jövedelme Németországban majdnem 50 millió. A pénzügyminiszter ur expozéjában bizonyára nem véletlenül mondotta volt, hogy a mult évben közepes termés volt és a buzaárak, daczára az őrlési eljárás megszüntetésének, nem emelkedtek, és igy azok a remények, melyeket sokan ehhez az intézkedéshez füztek, egyáltalán nem mentek teljesedésbe. Beszédének ezt a részét a kormánypárt rögtön helyesléssel honorálta. Azóta hosszabb idő folyt le, és ugyanezen pártnak másik része igen fényesen és világosan bebizonyitotta, hogy az őrlési eljárás, a mint az életbelépett és a törvényben van, fentartandó, mert megváltoztatása rengeteg veszedelmet jelentene.

1875 óta a buzaárak egyre hanyatlanak; 1875 óta az amerikai buza, 1888 óta az oroszországi, 1890 óta az indiai, 1893 óta az argentiniai buza rengeteg befolyást gyakorol az európai piaczokon a buzaárakra. S hogy ha még ez a verseny lojális lett volna, de épen az északamerikai baisse-spekuláczió miatt a magyar buzaárak folyton ingadoztak, két világrész spekulácziójáról mindig végigszenvedték.

Miklós Ödön t. képviselőtársunk, midőn a közraktárakról szól, a következőket mondja: »Itt van Bajorország példája, a hol az idei jelentésekből kitünik, hogy ezen közgazdasági raktárak összmüködése által a gazda-társadalom szemtermelése értékesitésénél 160 krnyi megtakaritást tudott elérni, szemben az ezelőtt mutatkozó értékeléssel. Ha azt a 10—20 millió métermázsányi szem-forgalmat veszem figyelembe, a mely aratás után egy vagy két hónap alatt ebben az országban megindult, ugy ezt ezekkel a számokkal megszorozva, 60 milliónyi érték az, a mely igy a magyar mezőgazdaságnak javára válhatnék.«

Midőn a fedezetlen határidő-üzletről volt szó, akkor különösen Buzáth t. képviselőtársam rámutatott arra, hogy a spekuláczióval rendkivül lenyomják a buza-árakat. Akkor a t. miniszterelnök ur felkelt, és kigunyolt bennünket ezen az oldalon. Ma kimutatja Miklós Ödön t. képviselőtársam, hogy ezen spekuláczió következtében körülbelül 60 millió differenczia létezik.

Miklós Ödön t. képviselőtársunk még egy, rendkivül nevezetes dologra tesz engem figyelmessé. Azt mondja, hogy alighanem befektetésekre lesz szükség: »Az ilyen tőke-szegény országban, ahol az állam szükségleteire sokat elvonunk, valamit vissza is kell adni. És ha gazdasági fellendülésünk jövőjére gondolunk, lehe-

Digitized by Google

tetlen elzárkóznunk az elől, hogy a beruházások nagyobb mértékben ne folytattassanak, és ezt másképen, mint az állam hitelének ujabb igénybevételével alig tehetjük.«

T. ház! A tavalyi költségvetés tárgyalása alkalmával szintén meg kellett szakitani a költségvetés tárgyalását azért, mert 31 milliónyi beruházási kölcsönről volt szó. Abban az időben arról volt szó, és nagy kontroverziák voltak ebben a kérdésben, hogy miképen lehet állami egyensulyról beszélni, midőn a költségvetés tárgyalásával parallel egy másik törvényjavaslatot kell tárgyalni, a mely 31 millió beruházási kölcsönről szól. Most, midőn a t. pénzügyminiszter ur utoljára Bécsben járt, a »Neue Freie Presse«-ben azt jelentették, hogy körülbelül 150 vagy 200 milliónyi kölcsön felvételéről lenne szó. Ez a dolog most megerősitést nyert Miklós Ödön képviselő ur felszólalásában; ha igy áll a dolog, meg kell fontolni, vajjon ugyanazok kapják-e azt vissza, a kiktől, mint Miklós Ödön t. képviselő ur mondja, oly sok vétetett el. Az 1000 milliós költségvetés mellett 100—200%-os pótadó is van. A nép krizisben van, azt nem tagadja senki, de krizisben van az iparos-osztály is. *(Ugy van! a néppárton.)* Ha a krizisben lévő nagyiparosok és nagyvállalkozók kérnek a miniszter urtól munkát, a miniszter ur fog nekik szerezni; majd növekedni fog az államadósság. Nagy vállalkozók ismét munkába fognak, inségbéreket fognak kiosztani és növekedni fog az államadósság, a melyet majd épen annak a szegény néposztálynak kell visszatériteni, a melynek épen semmi haszna sem volt azokból a befektetésekből, pl. a katonai vasutak épitéséből.

Egy igen kitünő jelenség, hogy t. baloldali szomszédaink igen energikus hangon vettek részt a jelen költségvetés tárgyalásában. Ők félretettek minden pártfegyelmet és férfiasan szót emeltek a nagy közgazdasági érdekekért. Mi nem vagyunk fukarok annak elismerésében, a mi elismerésre méltó. Valóban az uj kormányelnök érdeme, hogy pártja kebelében ilyen energikus, férfias hangokat lehet hallani. Egyet azonban mindenesetre tanultunk. Ezekből a fölszólalásokból egész világosan tünik ki, hogy a vámközösség, a melyben mi vagyunk, nem szolgált Magyarország előnyére. Mert az ipari vámok igen magasak voltak, a mezőgazdasági vámok azonban alacsonyak. Valahányszor Ausztria érdekéről van szó, magas vámok vannak. A midőn Magyarország specziális érdekéről van szó, ott akkor alacsonyak a vámok. Magas és fontos politikai okok vettettek mindig latba, valahányszor Magyarország különös érdekeiről volt szó. A keleti államokkal fenn kell tartani a barátságot és ezt mindig Magyarország fizeti meg. Most a külföldi lapokban ismét hiresztelik, hogy Bécs és Pétervár közt nagyon szivélyes viszony van. En a magam részéről azt hiszem, hogy ez okvetlenül összefüggésben van a német vámtarifa tárgyalásával. Az osztrák kereskedelmi mérleg a német kereskedelmi mérleghez képest eddig előnyben volt. A német vámtarifa következtében, a melyről gróf Serényi Béla urnak az a véleménye, hogy nem fog egész mereven életbe léptettetni, amelyre nézve azonban Bülow grófnak egészen ellenkező nézete van; ezen vámtarifa mellett többé szó sem lehet arról, hogy Ausztria kereskedelmi mérlege a régi maradjon. Ennek következtében, ha valami kereskedelmi előny lesz az uj pétervári közeledésből, akkor bizonyára nem az agrikultur Magyarországnak lesz az az előnye, hanem csakis az iparüző Ausztriának.

Baloldali szomszédaim közül Rubinek t. képviselőtársam foglalkozván a mi határozati javaslatunkkal, azt mondja, hogy ő teljes szimpátiával viseltetik iránta, azonban nem fogadhatja el, mert nem tudja, mely forrásokból tudnók mi azt a deficzitet, a mely ezen határozati javaslat következtében előáll, előteremteni. Rubinek t. képviselőtársamat, a ki annyira járatos a nyugat-európai viszonyok ismeretében, lehetetlen, hogy figyelmeztetnem kellene arra a nizusra, a mely egész Nyugat-Európában van, hogy a szegény embert meg kell menteni a tulságos teherviseléstől. Valamikor a szegényes és egyéb ilyenfajta szolgálmányok a népet rabbá és szolgává tették, később ugyan felszabadult a nép, de az adóval ugyanazt érték el, mert az ismét rabbá és szolgává tette őt. A mai nyugat-európai országok ismét a megszabaditás utjára tértek és miután a szegény nép az indirekt adóknak legnagyobb részét fizeti, akkor egészen méltányos és igazságos, hogy a direkt adóknál könnyitést nyerjen. Azt mondják, hogy azt a deficzitet, a mely abból keletkeznék, ha a néppárt határozati javaslatát elfogadnák, nem lehetne más oldalról előteremteni. Erre nézve legyen szabad csak rámutatnom azokra, a miket beszédem elején elmondottam. Vannak igenis Magyarországon erőforrások, a melyek még nem merittettek ki, csak tessék azokhoz hozzányulni.

Azt ne méltóztassék gondolni, t. ház, hogy a mi programmunk azzal kimerül, ha a mi népünk egyenes adóját leszállitanók. Két nagy dolog van, a mely minden részletkérdésnél, mindennél nagyobb és mindennél fontosabb: a hitel és az örökösödési ügy. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* A hitelügyre, tudjuk jól, hogy most nem jó idők járnak. A mióta mi itt ebben a teremben működünk, a hitelügyet folyton emlegetjük. A tavalyi költségvetés tárgyalása alkalmával a pénzügyminiszter ur hivatkozott a mezőgazdasági hitelre és hivatkozott az uj törvény alapján nyujtott hitelre, az országos hitelszövetkezetre. Azok azonban, a miket a t. miniszter ur mondott, lehetetlen, hogy bennünket e kérdésre nézve kielégitsenek.

Azóta történtek lépések, igy pl. Horánszky t. képviselőtársam, vagy Barta Ödön t. képviselőtársam próbáltak módozatokat találni ennek

Digitized by Google

a roppant nagy és fontos kérdésnek a megoldására. Azonban az idők egészen alkalmatlanok arra, a melyekben most mi vagyunk. Pedig meg vagyunk győződve, hogyha Magyarország földmivelő népét meg akarjuk menteni, akkor okvetetlenül ebben a kérdésben a legtöbbet kell tenni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Meg vagyunk győződve és jól tudjuk, hogy a tőke reátehetné a kezét a magyar földbirtokra, de nem teszi, mert a jelenlegi állapotból nagyobb haszna van. *(Helyeslés a néppárton.)* Az atomizált liberális társadalomban a kisipar tönkre ment. Más ipar nem keletkezett és ha keletkeznék más ipar, egészen bizonyos, hogy ezzel együtt fog keletkezni és nagyra nőni ebben az országban a szocializmus. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* A kapitalista produkczió mellett nem lehet ez másként. Ott, a hol nem az ember, hanem a nemzeti vagyon képezi a gondoskodás tárgyát, ott, a mint magukat az irók olyan szépen, olyan gyönyörüen fejezik ki, hogy: az erők szabad játékában élnek — ott mérhetetlen gyülölet születik, ott a szocializmus ugy kiséri az ipari munkát és produkcziót, mint árnyék a testet. És a mezőgazdaság állapota, a rossz hitelviszonyok, a korlátlan hitel és a rossz örökösödési törvény, a borzasztó megterheltetés miatt válságba, olyan válságba sodortatott, a minőbe talán évszázadok óta nem volt. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

T. ház! Lindner t. képviselőtársam egészen rosszul érti a mi programmunkat, és rosszul éri kis figyelemmel a mi működésünket. Ha Lindner képviselő ur azt mondja, hogy mi felekezeti párt vagyunk, akkor mi azt mondjuk, hogy nem vagyunk felekezeti párt, *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* mert azt mégis csak mi fogjuk legjobban tudni, vajjon felekezeti párt vagyunk-e, vagy felekezeti politikát akarunk-e. Mi semmiesetre sem akarunk felekezeti politikát. Mi nem akarunk vetélkedni a felekezetekkel, mi nem akarunk senkit sérteni és bántani. Igaz ugyan, hogy a jelenlegi liberalizmusnak ellenfelei vagyunk, és a jelenlegi liberális egyházpolitikának ellenzékét képezünk, de midőn mi a liberális politikának ellenzékét képezzük, semminemü más felekezetet sérteni és bántani nem fogunk. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Mi meg vagyunk győződve, hogy a liberalizmus olykor-olykor egész mathematikai szükségességgel a radikalizmusba sodortatik, és mert ez igy van, t. ház, mi ennek a liberalizmusnak ellenzékét képezzük. Hasonló elvü pártok Európa valamennyi parlamentjében már évtizedek óta ott szerepelnek, müvelt kulturállamokban akárhányszor döntő befolyást gyakorolnak, és más kulturállamokban hasonló elvü pártok a kormányon ülnek, és soha ilyen hasonló elvü pártnak eszébe nem jutott más felekezetet sérteni, bántani, egyetlen egyszer sem. Ezek történelmi tények; ez igazság.

T. ház! A mult esztendőben Hollandiában egy protestáns pap került a kormányra és ennek a protestáns papnak a legfőbb támasza dr. Schaepmann katholikus theologiai tanár. Ezek egyesült erővel győzték le a liberalizmust Hollandiában és nem öntötte el vizözön az országot. *(Derültség és tetszés a néppárton.)*

T. ház! Nem a felekezetekkel akarunk mi vetélkedni, hanem egytől félünk, *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* az állami omnipotenciától félünk, a mely abszorbeálja minden történelmi jogunkat és minden szabadságunkat. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Az utolsó időben a sajtóban szó volt róla, hogy a papokat ki kell zárni a politikából.

Polczner Jenő: Helyes!

Rakovszky István: És az ügyvédeket! *(Derültség.)*

Lengyel Zoltán: Hát akkor ki marad, ha az ügyvédeket kizárjuk?

Ernszt Sándor: Magam részéről azt hiszem, hogy ha meg is méltóztatnak ezt tenni, a néppártot azért nem fogják megtörni és én nem hiszem, hogy megteszik, de ha megteszik, figyelmeztetem önöket, hogy akkor is csak tegyék tovább azt, hogy dicsekedjenek a liberalizmusukkal, a melylyel szokás az utóbbi napokban dicsekedni.

Nem fogadom el a költségvetést és csatlakozom Buzáth Ferencz t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Az idő már nagyon előre van haladva és szólásra többen lévén feljegyezve, ajánlom, hogy a tanácskozás folytatását a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre halaszszuk, a melynek első tárgya az inditvány- és az interpellácziós-könyv felolvasása és azután a ma félbeszakitott tárgyalás folytatása lesz.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

49. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 8-án, szombaton,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Reich Aladár interpellácziója a pénzügyi és kereskedelemügyi miniszterekhez a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur. A javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Kubik Béla jegyző ur.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása.

Nyegre László jegyző (*olvassa az 1902. február 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen nincs észrevétel, azt hitelesitettnek jelentem ki.

T. képviselőház! Győry Elek képviselőtársunk elhunytára vonatkozólag tegnap tett elnöki bejelentés folytán tudatom a házzal, hogy a temetés holnap délután 3 órakor lesz a budapesti ügyvédi kamara helyiségéből, Szemere-u. 10. szám alatt.

Felkérem a képviselő urakat, hogy a temetésen minél számosabban megjelenni sziveskedjenek.

Bemutatom Ruffy Pál képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy összeférhetetlenségét megszüntette, a mennyiben a közigazgatási tanfolyamok, valamint az állami gyermekmenhelyek kormánybiztosi tisztéről lemondott.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a gálszécsi járás állami tanitóinak gr. Andrássy Tivadar, Nagybánya város tanitóinak Bay Lajos, a lőcsei választókerület tanitóinak Hertelendy László és a szalántai választókerület tanitóinak Brázay Kálmán képviselő által beadott kérvényeit fizetésük rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: T. ház! Jelentem, hogy az inditványkönyvbe ujabb bejegyzés nem tétetett. Az interpellácziós-könyvben azonban a következő ujabb bejegyzés van: Február 8-án, Reich Aladár a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában, a pénzügyi- és kereskedelemügyi miniszterekhez.

Elnök: Az interpelláczió az ülés végén, a szokott időben fog megtétetni.

Következik az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Kubik Béla jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgyalás alatt levő állami költségvetésnek egy milliárd koronát meghaladó összege most kiváltképen ösztönöz bennünket arra, hogy a szokottnál is nagyobb számban biráljuk meg a beterjesztett költségvetést. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltán megvárhatja az ország közönsége, hogy mikor ilyen rengeteg összegről van szó, akkor a nemzet megbizottjai, a képviselők, kötelességüket az ellenőrzés tekintetében, fokozott mértékben teljesitsék. A költségvetés az állam anyagi állapotát, a kormány pénzügyi politikáját tárja elénk. Első tekintetre azt látjuk, hogy a t. pénzügyminiszter ur és a vezetése alatt álló összes finánczgárda, óriási számtételekből állitotta össze ezt az egy milliárd koronát kitevő költségvetést és azt a pénzes zsákot, mely ezt a rengeteg összeget foglalja magában, mézes madzaggal kötötte össze, felmutatván feleslegképen 187.150 koronát. A mi-

Digitized by Google

kor igy a mézes madzaggal bekötött költségvetési zsák elkészült, akkor az elkészitők czinikus malicziával mellükre ütve — és ezt szinte hallani véltük, — azt mondták: ime a mérleg jól mozog, deficzit nincs, felesleggel záródik a költségvetés. De mi az ilyen vakulj-magyar politikának nem ülünk föl. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A ki az ellenőrzés munkáját végezve, sarkig kinyitott szemekkel birálja a költségvetést, ugy találja, hogy az szemfényvesztés és nem teljes valóság. Általában véve a felszólalók, azok is, a kik egyórás beszédük végén arra a konzekvenciára jutnak, hogy elfogadják a költségvetést, azok is, a kik nem fogják megszavazni a költségvetést, mindnyájan panaszolkodnak; csakhogy azok nem olyan hangosan, mint mi, a kik nem vagyunk a muszáj-szavazatokhoz kötve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Látjuk a költségvetésből, hogy a pénzügyminiszter ur jó számvető, de gonosz kormányzó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És rossz gazdája az ország sok száz millióinak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de méltó utódja azoknak, a kik az első költségvetés óta, annak akkor még tűrhető összegéről, mesterséges erőszakkal azt ez óriási összegre felsrófolták. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mesterséges erőszakkal igenis, mert miből jön össze az egy milliárd koronát meghaladó összeg? Az igazságtalan adókulcs szerint felfokozott földadóból, a házadóból, a kereseti adóból, a pótadóból, a rengeteg fogyasztási adók összegéből, az illetéktelenül kivetett illetékekből, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a drága tandijakból és a drága kereskedelmi eszközök dijából. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sok tönkrement gazda, sok elbukott földbirtokos, sok kis hivatalnok, rongyoskodó, éhező családapa és nyomorgó család siratja a pénzügyminiszter ur számtudományát és pénzügyi politikáját. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legnagyobb részében tehát a polgárok zsebéből, keserves keresményéből jön össze az az egy milliárd korona és csak bizonyos részben az állami vagyon jövedelméből. Egy milliárd korona, 500 millió forint, kimondani, elképzelni is borzasztó összeg. Mennyi jót lehetne ezzel tenni! Hogy lehetne ezzel a nyomort enyhiteni, ipart, kereskedelmet, földmivelést, tudományt magasabb fokra fejleszteni! Csakhogy nem oda költik a milliárdokat, a hová kellene, hanem idegen czélokra, a mindig gyülöletes, a mindig átkos és az általunk mindig üldözendő közös-ügyes dolgokra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy tekintet a költségvetés első füzetére, azonnal meggyőz bennünket ennek az állitásnak tiszta igazságáról. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott áll a költségvetés első füzetében mindjárt egy tétel: 9,300.000 korona királyi udvartartásra, pedig nálunk királyi udvartartás, magyar udvartartás tulajdonképen nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Éppen a tegnap megjelent lapok egyikében, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* nem ellenzéki lapban, hanem a magyar kormány politikáját támogató »Pesti Hirlap«-ban, nem hirlapiró, nem ellenzéki képviselő, hanem a kormány pártjának sok ideig volt tagja, egy volt képviselő: Busbach Péter irta meg a vezérczikkben, hogy magyar udvartartás, magyar királyi udvartartás itt nincsen. Nem az ellenzéki szellem, nem a tulhajtott ellenzékeskedés, nem tulszigorusága a birálatnak, hanem a parlamenten kivül álló, higgadt ember mondja ezt. Azt mondja, hogy a magyar király lejön ide Magyarországra legszükebb kiséretével, legszorosabb, nélkülözhetetlen környezetével, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* szoros értelemben vett cselédségével és itt eltölt öt-hat napot a legcsendesebb — ugyszólván — inkognitóban. Példát hoz fel, hogy más országokban milyen az állapot. Felhozza Svéd- és Norvégországok esetét, a hol nem tűrnék azt, hogy az uralkodó fele részét az esztendőnek egyik fővárosban, másik felét a másik fővárosban ne töltené. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ez a paritás!

Marjay Péter: És ezt éppen nem mi panaszoljuk fel, hanem a képviselőházon és a kormánykörökön kivül álló ember. Nyilvánvaló, ha még belül lenne, ő sem mert volna igy beszélni. O azt panaszolja fel, hogy azt a 9,300.000 koronát azért szavazza meg a képviselőház, hogyha nem is egészen, de legnagyobb részben ez a pénz itt cseréltessék ki, itt jöjjön forgalomba. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De hogy lehet itten Magyarországon azt várni, hogy a királyi udvartartásra vonatkozó törvény a maga teljes igazában, egészében megtartassék, hiszen a magyar kormány e tekintetben az uralkodóval szemben mukkanni sem mer; sőt tovább megyek, a magyar eszme szempontjából éppen a király közbejöttével bünt követ el nagyon sok esetben. Bünt követett el legközelebb ennek a hónapnak hatodik napján is, mikor Budapest fővárosának kereskedői, tehát ennek a városnak egyik legtekintélyesebb társadalmi osztálya egy bált tartott a miniszterelnök és a kereskedelemügyi miniszter védnöksége alatt. Azon a bálon megjelent a király és mikor belépett, a »Gott erhalte« hangzott fel. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: A miniszterelnök volt a főrendező! *(Zaj.)*

Nessi Pál: Szolgalelküség! *(Mozgás jobbfelől.)*

Marjay Péter: Nem méltán nevezhető-e bünnek, hogy a magyar miniszterelnök védnöksége alatt az egész miniszterium jelenlétében Magyarország királyát, Magyarország fővárosában egyik legtekintélyesebb társadalmi osztály mulatságán a »Gott erhalte« gyülölt zenéjével fogadják? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ugy tudom, hogy nem az osztrák császár jár el a mi ünnepélyeinkre, hanem hogy ezeken a magyar

Digitized by Google

király szokott megjelenni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én ugy tudom, hogy a király személye mellett miniszter is van és ugy tudom, hogy ez a miniszter magyar ember, hogy ez a magyar eszme, magyar törvények szolgálatában áll és a magyar kincstártól kapja fizetését. Vajjon nem a legelemibb fogalma követeli-e a kötelességérzetnek, hogy a király személye mellett levő magyar miniszter a magyar eszme megvilágitásában, a magyar tendenczia kidomboritásában mindenkor elöljárjon és a királynak tanácscsal szolgáljon? Én azonban a király személye mellett levő miniszternél sokkal bünösebbnek tartom a bál főrendezőjét, a bál védnökét, a ki kezével intett, hogy mikor lehet a zenét rákezdeni, tehát azt is előre megjelentette, hogy mivel kell a királyt fogadni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sokszor volt már szó Magyarországon erről a »Gott erhalte«-ről, de mindig katonai ünnepélyekkel és ügyekkel kapcsolatban. Azt mondják, hogy a katonai Reglement-ben benne foglaltatik, hogy mindenütt, a hol a király megjelenik, csak a »Gott erhalte«-val szabad őt a katonaságnak fogadni. Ha ez a katonaságnál és a katonai ünnepélyeknél igy is van, kérdem, miért kell ennek igy lenni egy tekintélyes társadalmi osztály mulatságánál? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Vajjon az ilyen eset nem képes-e megtéveszteni a nagyközönséget a felől, vajjon ki itt a bünös. Azt, — eleve kijelentem — kizártnak tartom, hogy a király — nem hiszem, hogy olyan elfogult lehetne, — ki akarná zárni megjelenésében a magyar tekintélyt, és ezt követelné magának, hanem ez tulságba vitt szolgalelküség, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a magyar kormány szervilizmusának ezen páratlan módon való megnyilatkozása, mely minden téren meg szokott nyilatkozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ilyen mindig jogos, mindig igazságos kifakadások következtében a magyar müvészi kar maga is megbotránkozással látja, hogy a magyar király előtt nincs más becses műdarab, csak a Gott erhalte, s épp ezért pályázatot hirdetett egy király-himnusz szövegének és zenéjének megirására. Nem tudom, milyen stádiumban van ez a dolog, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ott van a Rákóczy-nóta!)* de akár elkészült, akár elfogadtatott ez a királyhimnusz, akár nem, van ennek a magyar nemzetnek egy himnusza, egy dicséneke, egy imádsága, a mely imádság azt mondja: Isten áldd meg a magyart! *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Én ugy tudom, a király is magyar Magyarországon; azt mondja az iró: A legelső magyar ember a király! Ha tehát a legelső magyar ember a király, fogadja el a magyar nemzet Istenimádásának, dicsénekének azt az áldásos kivánatát, a mely minden magyar embert részesiteni kiván a magyarok Istenének áldásában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Avagy azt gondolja a t. kormány és bálrendezőség, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* hogy talán visszalépett volna a király, talán ott hagyta volna ezt a mulatságot, hogyha a magyar nemzeti himnuszt zenditi rá a zenekar? Nem hiszem. Épp ezért nem fejezhetem ki eléggé megbotránkozásomat, hogy ilyesmi történik a magyar főváros legtekintélyesebb társadalmi osztályának mulatságán. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Miniszterek védnöksége alatt!

Marjay Péter: Meg lehet vádolni azt a kereskedői osztályt magát is, hogy ha már a miniszterelnök ur, kit védnökül odahivtak abba a bálba, ezt a botrányt elkövette, miért nem hozta helyre, miért nem huzatta a bál rendezősége a magyar nemzeti himnuszt és miért nem korrigálta ki a bál főtánczmesterének hibáját? *(Derültség és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mikor a király az ország fővárosába jön s még olyan jó kedve van, hogy mulatságba is elmegy, akkor hogyne örülne a magyar nemzet is, látván jó öreg királyának jó kedvét. Mikor azonban a király ily fogadtatásban részesül, az elveszi az izét annak a jókedvnek, megkeseriti a lelkeket, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* disszonáns hangok vegyülnek a királyt dicsőitő szavakba és hogy ha ez a disszonanczia valamely oldalról talán sérelmes lenne, ennek minden odiuma, minden átka szálljon vissza a főtánczmesterre. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ezzel a kérdéssel most ez alkalommal nem akarok tovább foglalkozni, hanem folytatom a költségvetés első füzete további botrányos tételeinek felsorolását. Egy különben bagatell összegről is meg kell emlékeznem. 2806 korona van felvéve a kabinetiroda költségeire. Itt nem az összeget kifogásolom, hanem magát az intézményt. Micsoda ez a kabinetiroda? *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy nevezik ki annak tagjait? Ne mosolyogjon a t. pénzügyminiszter ur, hogy én talán nem tudom, hogy micsoda az, mert egynéhány levelet már liferáltattam vele mint levélhordóval, közérdekből! A t. pénzügyminiszter ur olyan kedélyesen mosolyog, mintha én ezt komolyan kérdezném. Én csak azt kérdem, hogy mi magyar van ebben a kabinetiroda szervezetében és vajjon van-e ennek más hivatása, mint hogy levélhordója az uralkodónak?

T. képviselőház! Tovább menve a költségvetés első füzetében, 1902-re 12 ezer korona van felvéve a delegáczió költségeire. Minden oly esztendőben pedig, a mikor a delegáczió Bécsben ülésezik, 40 ezer koronával több van felvéve, tehát a mult esztendőben ez az összeg 52 ezer koronára emelkedett, a minek szerintünk semmi létjogosultsága nincs.

T. képviselőház! Ott van továbbá 1,700.000 korona a néhai ősidőkben épittetni kezdett, pazar pénzzel felemelt, de mindeddig be nem végzett, valaha talán elkészülendő uj országház költségeinek fedezésere. Hány esztendő óta, már egy évtized óta folyik ennek az épületnek épitkezése a helytelenül megkötött épitési szerződés

Digitized by Google

következtében; hiszen nincs a világon olyan munka, olyan vállalat, épitmény, amelyet felényi idő alatt el ne lehetett volna készitemi és ezáltal nagy összegeket megspórolni! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ott van a költségvetéselső füzetében 87.596,369 korona, az örökké átkos közösügyi kiadásoknak fedezésére, és ehhez a horribilis összeghez járul még a hadügyi kiadásoknak itt fel nem tüntetett összege, amely együttvéve az ország legnagyobb terhét képezi. Van azután 41,325 korona szégyen-tétel, gyalázat-tétel a magyar állam költségvetésében. Ez a szégyen-tétel az 1849—1867-ig bitorló kormány közegeinek nyugdiját képezi. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőház! Vajjon mikor halnak már meg, mikor pusztulnak el ezek a Bachhuszárok, vagy jobban mondva Bach-policzájok és mikor marad ez a rovat üresen? Méltán arczába kergeti az igaz magyar embernek a vért, hogy kinos, keserves keresményével azokat a hivatalnokokat kell öreg napjaikra teáztatni, és minden kényelemben részesiteni, a kik akkor éltek a nemzetnek a nyakán, a mikor az megcsalattatásának és elárultatásának szomoru következményei felett sirdogált. *(Igaz! Ugy! van a szélsőbaloldalon.)* Ott van a költségvetésben 20,593.597 korona, a nyugdijaknak összege, vagy magyarán megmondva, nagyrészben a mostani nyugdijtörvény és a nyugdijaztatási rendszer mellett az ingyenélőknek kitartására szolgáló összeg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Nem szeretném megtéveszteni az egyesek gondolkozását ebben a kérdésben a mi álláspontunk felett. Nincsen ma már olyan elfogult ember, a ki általánosságban a nyugdijazásnak ellene volna. A nép előtt sem mondjuk azt soha, hogy a nyugdijaztatást teljesen törülni kell, mert a ki a közszolgálatban elbénul, az az ember igenis megérdemli azt, hogy a mikor keresetképtelenné válik, akkor a kit szolgált, az a társadalom vagy az az ország eltartsa. De, t. képviselőház, a mostani nyugdijtörvény mellett látjuk, hogy milyen gombamódra szaporodik a nyugdijasok száma. Ha valakinek helyet kell csinálni, eltaszitják, kiszólitják hivatalából a különben munkaképes hivatalnokot és tisztviselőt, vagy ha valakit erőszakkal, mesterséges uton-módon el nem távolitanak hivatalából, akkor ő maga kellő körültekintéssel nyugdijaztatja magát és elmegy más térre, egy jövedelmezőbb állásba. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem szününk meg továbbá, t. képviselőház, a nyugdijtörvény revizióját sürgetni mindaddig, a mig abból a sem Istennek, sem embernek hasznot nem szolgáltató főispánok nyugdijaztatását el nem törlik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház, nem hivatkozom ezuttal a költségvetés többi tételeire, mert esetleg ugy járnék, mint egy anekdota szerint az egyszeri pap, a ki prédikációját 24 részre osztotta. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy hive ugyanis a szemére lobbantotta, hogy ő mindig csak két részre osztja a prédikációját, holott a szomszéd község papja, az három részre osztja. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* A pap okulva ezen, a legközelebbi alkalommal tartott prédikációjával figyelmeztette hiveit, hogy beszédét 24 részre fogja osztani. *(Derültség.)* A gyülekezet nagyot nézett, hogy mi lesz ebből, és a mikor a pap a hatodik részhez eljutott, a hivek lassankint elszállingóztak mind a templomból és nem maradt ott senki, csak az az egy ember, a kitől a figyelmeztetést nyerte. Mikor a beszéd 12-dik részéhez jutott a pap, ez is felkelt és kisomfordált a templomból; erre a pap utána kiállt, hogy hé atyámfia, hová mégy? Akkor ez visszafelel, hogy csak haza megyek a hálósipkámért, mert, ugylátszik, hogy itt kell ma hálnunk.

Hát nekünk is itt kellene hálni, t. képviselőház, nemcsak ma, hanem holnap és beszédünket 2400 részre kellene osztanunk, hogyha ennek a költségvetésnek minden botrányos részét kellő méltatásban kellene részesiteni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* T. képviselőház! Ez nem tréfa, hanem nagyon elszomoritó dolog, mondhatnám, elvetendő dolog.

Izelitőül legyen elég annyi, a mit a költségvetés első füzetéből felsoroltam

T. képviselőház! Tegnap Babó Mihály képviselőtársam innen végigbirálta a költségvetés tételeit, de nem lehetetlen, hogy azzal a rabulisztikával, a melylyel a mi miniszstereink élni szoktak, a pénzügyminiszter ur válaszában azt fogja neki mondani, hogy, ha ugy áll a dolog, hogy 30 esztendő óta oly borzasztó összegre emelkedett fel a költségvetés összege, akkor itt valami kanaáni állapotoknak kellett azóta előállani, mert annak a népnek, a mely ilyen összeget: egy milliárdot képes összehozni, a vagyona kellett, hogy gyarapodjék, azon nép adófizetőképességének emelkednie kellett. Csakhogy, t. képviselőház, ez egy hamis fogás lenne, mert az éremnek sötét oldala el van hallgatva. Már pedig oda kellene állitani az ország vagyoni állapotának másik, a sötét képét: hogy mennyire megy a jelzálog-kölcsönöknek összege, és akkor kitünnék, hogy megindult a föld a magyar nép, a magyar nemzet lábai alatt, mert az adósságot figyelembe véve, a magyar földnek 90%-a el van zálogositva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ilyen és ehhez hasonló kiadásokért kell Magyarországon a gazdának pusztulnia, ilyenért szólal meg sokszor a dob az ősi kuriákon, a kisgazdáknak apáiktól örökölt házainál, az iparosok műhelyében, a kereskedő boltjában. Ilyen és hasonló kiadásokért kell napszámra járni a kitanult mesterembernek; ilyen kiadásokért kell éhezni és rongyosan járni a kishivatalnokok családjainak és krumplival tengetni életét a napszámos embernek. *(Mozgás*

Digitized by Google

a szélsöbaloldalon. Egy hang balfelöl: És még az sincsen!)

T. képviselőház! Úgy látom, hogy nálunk az állam ellenségévé lett a kormány bünös gazdálkodása folytán a saját tagjainak, önnön szerveinek; az állam mint egyed, mint jogi személy, hogy a maga mérlegét egyensulyban tartsa, elpusztitja önnön tagjait, saját szerveit, az állam fentartó elemét: az adófizető polgárokat. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! A miniszter ur azonban ezzel nem törődik. Ő felesleget gyüjt, félrerakja a bankókat, elsülyeszti a milliókat, átadja kezelés végett egy másik banknak, a mely belefullasztja egy romániai feneketlen, petróleumot nélkülöző kutba. *(Derültség a baloldalon.)*

T. képviselőház! Én a pénzügyminiszter urnak azon politikáját, hogy ebben a koldusországban, ezen elszegényedett nép körében annak zsebeiből milliókat rak félre, hasonlónak látom a rabló méhek eljárásához. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* A rabló méheknek kaptárja ugyanis tele van mézzel, semmi szükségük sem volna többre, mégis rámennek erőszakkal a gyengébbek kaptáraira, a gyengébbeket részben leöldösik, részben éhezni hagyják, mézüket pedig kirabolják és oda viszik, a hol még több van. *(Tetszés a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! Azoktól a szegény munkás méhektől, a munkás társadalomnak bármely osztályától elvenni csak egy fillért is, hogy milliókat gyüjtsünk hevertetés céljából, ezt én a rabló méhek gazdálkodásához hasonló politikának tartom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

T. képviselőház! Hogy milyenek az adózási állapotok Magyarországon, arra nézve érdekes összehasonlitani egy 30 esztendővel azelőtti adókönyvet egy ugyanazon vagyonu embernek mostani adókönyvével. *(Halljuk! Halljuk!)* A 30 esztendő előtti adókönyv ugy aránylik a mostanihoz, mint a 30 esztendő előtti állami költségvetés a mai költségvetéshez. Akkor alig egynehány tétel volt abban az adókönyvben, most pedig alig találnak rovatot a különféle adónemek kitüntetésére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ebben a mostani pénzügyminiszter ur felülmulta minden elődét, ő talált ki olyan adónemeket, a melyek azelőtt még soha sem voltak ebben az országban. És akadtak társai azok közt is, a kik később kerültek a kormányra.

A gazdaközönséget, a mely egyébként sem részesül semmiféle kiméletben, még azzal a csekélynek látszó, de végeredményében nagy összeget tevő teherrel is sujtották, hogy a jószágjárlatok árát felemelték. Most legujabban pedig felemelték az ajánlott levelek diját; és a mikor ezért a minisztert uton-utfélen megszólitgattuk, azt mondta: tessék a póstakezelés iránt nagyobb bizalommal lenni. Tehát mintegy büntetésül emelte fel az ajánlott levelek diját. De milyen hamar ráczáfolt önmagára! Most már fölemelte a levelező-lapok és póstautalványok árát is fél krajczárral. A dicső magyar költségvetésnek a szolgáló, a mesterinas, a szegény katona félkrajczárjára van szüksége, hogy a mikor az az apjával közli, hogy éhezik és szomjazik, akkor fizessen még egy félkrajczárral többet, hogy a magyar kincstár gazdagodjék. *(Éljenzés és taps a szélsöbaloldlon.)*

Nessi Pál: Igy csinálják a szocziálizmust!

Marjay Péter: T. képviselőház! Megadóztatták már Magyarországon túlságos mérvben a földet, házat, a házbérjövedelmet, megadóztatták az igazságszolgáltatást, mert az is olyan borzasztó drága, hogy a magyar ember igazán nem merhet pert inditani, nehogy kárát kárral tetézze. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Megadóztatták Magyarországon az embereket minden irányban, megadóztatták az élelmi szereket borzasztó fogyasztási adókkal, megadóztatták a kutyát, és végre meg kellett adóztatni a kétkrajczáros levelezéseket is. Azt kérdem, vajjon illik-e ez a magyar állam tekintélyéhez? Illik-e, hogy a társadalom legutolsó tagjainak félkrajczárját is elveszik? Bizony nem válhatik becsületére sem annak, a ki kitalálta, sem annak, a ki behajtja, sem annak, a ki elfogadja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Egyik t. képviselő ur a tuloldalról, azt hiszem, Baross Károly képviselő ur felhozta itt, hogy a külföldön járadékrészletekkel lehet földet vásárolni. Az állam közvetiti a vásárlás lehetőségét, eszközli a vagyonszerzést, és ott az az eljárás, hogy a ki igy vásárol, ha nem tud fizetni vagy törleszteni, ha elmarad a részletekkel, akkor beperlik ugyan, behajtják rajta, de csak a lejárt részleteket. Nálunk Magyarországon ez nem igy van. Ha valakinek 50.000 forint kölcsöne van, a melyből pl. 20.000 frtot letörlesztett, ha ilyenkor elmarad néhány részlettel, akkor beperlik, de nem az elmadt részlethátralék, hanem az egész tőke erejéig, és a kinek ötven ezer forint adóssága van, ötszáz pengő illetéket fizet a magyar kincstár számára. Hát kérdem, hol van itt az igazság? Micsoda érdeme van itt az államnak abban, hogy az a szegény ember nem tud fizetni? Nem elég baj annak az adósnak, hogy meg kell fizetnie azt az összehalmozódott tartozást? Azonkivül még a kincstárnak is fizessen ilyen óriási összeget? Nézzük, hogy ezekért a rengeteg adóteherviselésekért miben részesül legalább a t. gazdaközönség. Talán igazságosan és pontosan intézik el sérelmeit? Egyáltalában nem. Ha az ember a közigazgatás terén panaszt tesz, akkor a panasztevőnek soha sincs igaza. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Mindig a hivatalnoknak van igaza. Vagy mily igazságtalanság, hogy, ha egy és ugyanazon ügyben husz ember irja alá a kérvényt s ráteszik arra a kérvényre a megfelelő bélyeget, akkor az állam nem elégszik meg azzal, hanem husz emberre veti ki a bélyegcsonkitást. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Digitized by Google

Molnár János: Nekem két esetem volt ilyen! Azután elengedik, de először megvekzálják az embert!

Marjay Péter: Egészen el nem engedik. De ha elengedik is, micsoda eljárás az, mit vétett az a polgár, a ki igazságát keresi? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj.)* Nem jogosulatlan, méltatlan üldözés-e ez az igazságát kereső polgárnak? Az a baj, t. ház, hogy ezeket senki sem látja. Mi hiába panaszoljuk, a miniszter urak semmit sem adnak a mi panaszainkra. Igaz ugyan, hogy mi is csak olyanformát adunk az ő eljárásukra, mint ők a mienkre.

Nessi Pál: Legnagyobb uzsorás maga a kincstár!

Marjay Péter: Az adóbehajtásnál még a gyülölt Bach-korszakban sem volt olyan szigor, mint mostanában. Legalább azt mondják azok, a kik ismerték. Hogy mily kiméletlen szigorral járnak el a pénzügyminiszter pénzügyigazgatósági közegei odalent a nép között, azt mutatják azok a szomoru végrehajtási esetek, mutatja az a körülmény, hogy nincs olyan esztendő, a mikor végrehajtásoknál vérengzés ne fordulna elő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* S vajjon nem a polgárok ellen való aknamunka, áskálódás és illetlen eljárás-e az, hogy a pénzügyminiszter jutalmat tüz ki annak a községi jegyzőnek és azoknak a pénzügyigazgatósági tisztviselőknek, kik a legnagyobb szigort fejtik ki *(Zaj. Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* és a kik legjobban tudnak gorombáskodni, erőszakoskodni a polgárokkal? Én azt gondolom, hogy ez a pénzügyigazgatósági tisztviselő mind megkapja a maga fizetését, meg sem érdemlik azt, annyit sem érdemelnek, de azt a jutalmat, a melyet azoknak ad, jobb lenne talán inkább valamely szegényügy istápolására forditani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Valóságos Judáspénz! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Marjay Péter: Jobb lenne azt talán összegyüjtögetni és a közczélok felsegélyezésére használni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Hogy mily fennhéjázó módon viselkednek a pénzügyminiszter ur alárendelt közegei odakünn a közönséggel, arról mindenki meggyőződhetik. A multkoriban találkoztam egy végrehajtóval, a ki, midőn mérsékletre és a közönséggel szemben egy kissé engedékenyebb magatartásra szólitottam fel, azt mondotta: »Tessék csak mondani rólam mindent; tessék azt mondani, hogy vérszopó vagyok, nekem az használ!« *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan! Jellemző!)* Hát, t. ház, nem jellemző és nem lealázó dolog-e ez, hogy az az alárendelt közeg azt tartja a legfelsőbb hatóságról, a kormányról, hogy annak szemében neki az használ, ha annak az adófizető népnek a vérét szopja? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ily körülmények között azután nem csoda, ha az az üldözött nép... *(Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* igenis, az az üldözött és kifosztott nép! A t. pénzügyminiszter urnak könnyü nevetgélni; macskának játék, egérnek halál! *(Élénk tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Lukács László pénzügyminiszter: Nem értem!

Marjay Péter: Ha nem értette a miniszter ur, leszek oly szives még egyszer megmagyarázni. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Sziveskedjék, hadd hallom én is!

Marjay Péter: Azt mondottam, hogyha a miniszter ur ezen olyan kedélyesen nevet, az bizony nem nagyon jól esik a mi lelkünknek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De nem ám!)* Akkor nevessünk, a mikor van min nevetnünk. Látva, hogy a miniszter ur olyan kedélyesen fogja fel ezt a kérdést és nevet fölötte, azt mondtam, hogy könnyü a miniszter urnak, mert macskának játék, egérnek halál. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A ki a terhet viseli, a ki fizet, a kit üldöznek: annak ez a dolog halála, a miniszter ur pedig e felett csak mosolyog. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, hogy most már megértette a miniszter ur és talán szánja-bánja is ... *(Nagy derültség a bal- és szélsőoldalon. Egy hang: Büneit!)* ezt az eljárási módot.

Ily körülmények között azután az üldözött nép kapkod mindenhez, mint a vizbe haló a szalmaszálhoz. Egyleteket alapit, a melyekből pénzt szeretne nyerni; temetkezési, kiházasitási egyleteket hoz létre; és hogy hova viszi a közönség erkölcseit ez a pénzügyi politika, ez a kormánypolitika, azt mutatja az, hogy kinos kényszerhelyzetében, a midőn fizetni nem tud, gyötrelmei között az a nép gondol mindenre, gondol a bünre is, és ugyan mi egyébhez nyuljon? Van még egy egyletből való részvénye s van még anyja, a ki biztositva van annál az egyletnél: »hátha meghalna«, gondolja magában, »milyen derék dolog lenne, kijönnénk ebből a a nagy zavarból«. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Igy származnak a bünök, és igy teljesedik be az, hogy fejétől szagosodik a hal. *(Ugy van! Ugy van! Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Büdösödik! Derültség.)* Igy teljesedik be az, hogy az a tudatlan, kellő müveltségben és nevelésben nem részesithetett nép az ő egyszerü felfogása mellett ilyen könnyü szerrel üzetik ezen erőszakos politika folytán a bün karjaiba. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mult esztendőben feloszlatott temérdek temetkezési és kiházasitási egylet megint százezrek erejéig kárositotta meg azt a szegény üldözött népet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És nem szégyen-e az, hogy a népek vagyonát és érdekeit védelmezni hivatott kormány nem vette észre, és a tisztviselők serege nem vette észre, hogy azon egyletek alapszabályaiban nincsen meg a garanczia arra, hogy a

Digitized by Google

tagok érdekei meg legyenek védelmezve. Derüreborura, talán pipaszó mellett, talán kvaterkázás közben megerősitgették azokat az alapszabályokat, és következett utána legnagyobb részben, talán kilencz-tizedrészben, a nagy bukás. Most, mikor ezeknek a bünöknek a tudatára jött a t. kormány, akkor aztán oszlatgatta fel egymásután és tiltotta be egymásután az egyleteket, meghagyván mindegyiknek, hogy a megmaradt tőkét oszszák fel. A szegény nép várja is ezt, jár mihozzánk, hogy interpelláljunk, vagy valami más módon kényszeritsük rá azokat. a kiknek kezében maradt a veszett fejsze nyele, hogy azt a kis maradványt oszszák fel közöttük. Ha, t. miniszter urak, önök meg nem értik innen, mi nem interpellálunk, hanem vegyék a lelkükre, és valahára számoltassák le azokat a bukott egyleteket.

Mikor a költségvetés összegének nagyságát látjuk, fel kell tennünk a kérdést: vajjon ki boldogul ezen nagy összegnek elköltése által ebben az országban? Én ugy látom, hogy a földmivelő, az iparos nem boldogul, a kereskedő meg nyakra-főre bukik. Azt hallom és azt látom, hogy a kistisztviselők mind sirnak, rimánkodnak, gyüléseznek és kérelmeznek egy parányi kis fizetésemelésért; tehát a tisztviselőknek épp az a része, a mely igazán dolgozik, mert az alantas állásban levők dolgoznak, nem boldogul. De hát ki boldog ebben a hazában? *(Egy hang balfelől: Az uzsorás!)* Azt hiszem, hogy az óriási dotáczióval korhelykedő, nem dolgozó magas állásu tisztviselők, továbbá a tőkével spekulálók, a börziánerek és azok boldogok, a kik üzérkedéssel foglalkozván, jól meg tudták válogatni az eszközöket és irányt embertársaik kifosztására. *(Ugy van! balfelől.)*

Boldogulnak ebben az országban a bélyegilleték-mentességben részesülő társaságok, bankok, biztositó-társaságok, a melyek milliókat gyüjtöttek és az üzérkedő bankok. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* A midőn ezek igy vannak, és azt látjuk, hogy azok, a kik boldogulnak, gonosz játékot üznek a munkás-osztálylyal, akkor elkeseredik a lelkünk, és méltán követeljük, sürgetjük a rendszer megváltoztatását. Ugy játszanak azok a börziánerek, kivált a földmivelő néppel, a gazdaközönséggel, mint a gyermekek a labdával, egyszer a földhöz ütik, majd ismét felveszik, messze eldobják, meg visszahajitják. Vajjon nem ezt mutatja-e a gabonaárak hullámzása? Már most, akkor, a mikor a gabona kezébe jő a gazdának, az őszi hónapokban, mikor már azok le vannak kötve és az átvétel ideje közeledik, augusztustól novemberig, ugyebár, 7 frt. a buza ára? Most pedig felszökött a buzának ára. Már pedig minden ember tudhatta, hogy a mult esztendőben nem volt elegendő termés buzában. Most már megforditva a dolgot, a gazdának el kellett adni a buzát; az árát részben előre felszedte, részben elvitte adóban a pénzügyminiszter, családját is el kellett látni, gyermekeit is neveltetni és ruháztatni kellett, eladta tehát akkor 7 frtjával; most pedig 10. frt a buza ára. Ugyan ki tudhatta volna, ha csak nem a börziáner, hogy jobb lesz az ára? És igy tart ez egészen az ujig.

Ez, t. ház, gyilkos politika. És azt mondják azok, a kik a közös vámrendszer hivei, hogy ha nálunk az önálló vámterület törvényesittetnék, akkor rosszabb állapot volna. Kérdem, van-e ennél rosszabb állapot? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Csodálkozom azon, t. ház, és őszintén megvallom, a t. agrárius uraktól más konzekvenczia vártam volna; mert, ha mindnyájan szépen, rövidebb vagy hosszabb beszédben kifejtik itt az agrárkérdésnek árnyoldalait, a mezőgazdaság sötét képeit, akkor ennek az volna a logikai rendje, hogy tehát ne éljen a közös vámterület, hanem az eddigi nyomort, a mely előidézte, azt a rendszert teljesen meg kell semmisiteni és helyette mást állitani.

Szerintem minden bajnak oka a gazdasági önállóság hiánya. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen nem is lehet ez másképen. Tiszta munka, hogy akár egyes embernek, akár egyes társaságnak, mely kötve van egy másik által, minden olyan ügye, a melyben tulmértékben az egyik félnek érdekét kell szolgálni, reá nézve csak ártalmas, veszedelmes lehet. Mennyivel más állapotok lennének itt, hogy ha a szükmarku és kötött kezü osztrák-magyar bank helyett egy magyar nemzeti bank szolgálná a közgazdaság, kereskedelem és ipar érdekeit; hogyha a gazdasági önállóság mellett az önálló vámterület áldásai között folynának itt a gazdasági müveletek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A közös vámterületet támogató és itt a mellett beszédet tartó egy képviselőtársam azt állitotta, hogy a magyar gazdaság válságba jutna és a gabona ára leesnék. Szerintem ez gyermekes ijesztgetés, olyan falra festett ördög, a melyet nem látott senki sem és a melyet még nem próbált senki. És vajjon meggondolva nyilatkoztak-e azok, a kik igy nyilatkoztak? Ha igen, akkor kétszeresen bünösök; mert ellenségeink kezébe fegyvert szolgáltatnak és maguk kiáltják ki, hogy mi élhetetlenek, nyomorultak, semmik se vagyunk ti-nélkületek. Mi ez ellen utolsó lehelletig tiltakozunk, ezt veszedelmes, öngyilkos politikának tartjuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még a pénzügyminiszter urnak lett volna, bár kizökkentem a sorrendből, valami mondanivalóm. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nevezetesen a pénzügyminiszter ur, mint már többen a szemére vetették, a teherviselő közönség érdekében egyetlen törvényt sem hozott nemcsak, hanem még itt a házban nyilvánosan öt év előtt tett és azóta minden évben ismételt igéretét sem váltotta be. Azt mondta ugyanis öt évvel ezelőtt, hogy a pótadók eltörlése kon-

Digitized by Google

templálódik. Hatodik esztendeje, még mindig kontemplálódik? Mikor lesz eltörölve? Sohasem. Ez pedig annyi hasznot tenne a gazdaközönségnek, mint — nem akarok éppen a népies kifejezéssel élni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hanem szebben fejezem ki magamat — mint holt lovon a patkó. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Mert a gazdaközönség 90%-a a terhekkel agyon van ütve, ennélfogva, ha a pótadót elengedik is, nem sokat használ. Ez is olyan mézes madzag, »vakulj magyar«-féle politikai kijelentés volt a miniszter részéről, mert el akarta hitetni, hogy gondoskodik a közönség java érdekében is, de ezt az értéktelen ígéretét sem váltotta be.

Azt hiszem, itt az ideje annak, hogy az elzüllött anyagi állapotok javitása czéljából követelőleg lépjünk fel abban a tekintetben, hogy gyökeresen javitó, jó irányba ható törvények létesittessenek az adórendszer tekintetében, hogy mentül előbb oda kell kényszeriteni a kormányt, hogy a progressziv adórendszert hozza be, az adóvégrehajtásoknál a végrehajtási költségeket törölje el, az illetékeket szabályozza, a fogyasztási adókat mérsékelje, mert különben a levegő, — ez a megadóztatott levegő, mert hiszen nálunk személyi adót fizetünk és a levegő is meg van adóztatva, — ez a levegő is mérges lesz életünkre nézve. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mindenki, minden párt oldaláról egyaránt panaszkodnak e képviselőházban, Erdélyből a székelyek pusztulásáról, a Felvidékről a nép nyomoráról, az Alföldről a gazdák számának apadásáról, a napszám emelkedéséről és a kivándorlók óriási számáról hallunk jelentéseket. Itt Budapesten, az ország fővárosában, a munkátlanok, az éhségtől elgyötört emberek tiltakozó és követelő szava emelkedik fel. Ily körülmények közt, t. ház, én csodálatosnak tartom, hogy a helyett, hogy ennek a köznyomornak enyhitésére törekednének, némelyek még ráérnek felekezeti idegességben forgolódni és felekezeti idegességgel szaporitani és nagyobbitani a bajokat.

Egy az Isten, egy az igazság. Az az egy az igazság, és az az egy a kötelesség, hogy minden ember a maga hitbeli meggyőződését teljes szabadsággal gyakorolja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál: Éljen!

Marjay Péter: A vallási egyenjoguság áldása alatt boldoguljon minden vallásfelekezetbeli ember, mert felekezeti különbséget tenni nem helyes dolog. Valamely felekezetben születni nem érdem.

Molnár Jenő: Igaz, nem érdem!

Marjay Péter: De lehet hátrányos, a mint Förster Ottó t. képviselőtársam mondja.

Förster Ottó: Én csak gondoltam! *(Derültség.)*

Marjay Péter: Hagyjunk fel ezzel a felekezeti gyülölséggel, sőt inkább az egy Istennek hivésében, annak szeretetével, egymással kezet fogva a vallási egyenjoguság áldásai közt erősitsük ezt az elgyengült, a pénzügyminiszter ur szerint is elbetegesedett, haldokló nemzetet.

Majd eljön az ideje nem sokára annak, mikor arról lesz szó, hogy a gazdasági önállóság valahára megszereztessék. Mi, a kik annyiszor emlegettük és hangsulyoztuk már, hogy a gazdasági önállóság lenne az egyedül megváltó, üdvös hatalom ebben az országban, mi most csak a költségvetését vetjük vissza ennek a kormánynak; de remélem, hogy mikor majd eljön az a nagy idő, midőn majd meg kell vivni a csatát azon kérdés felett, hogy Magyarországon közös legyen-e a gazdálkodás vagy önálló és független, ez az ország elég erős lesz, hogy mint egy ember, egy szivvel-lélekkel küzdve, azt a kormányt, melynek most a költségvetését visszautasitjuk, el is buktassa, elseperje helyéről, melyet szerintem nem érdemel.

A költségvetést nem fogadom el, hanem csatlakozom Kossuth Ferencz javaslatához. *(Élénk helyeslés s éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla jegyző: Kovács Pál.

Kovács Pál: Miután az általános parlamenti felfogás szerint a költségvetésnek elfogadása első sorban bizalmi kérdést képez, a magam részéről a költségvetést nem fogadhatom el. *(Helyeslés balfelől.)* Engedje meg a t. ház, hogy indokoljam ezen véleményemet azon az alapon, mely alkotmányos államban a leghelyesebb alap, a mely t. i. ott kezdődik, hogy a választások tisztasága biztositva legyen, hogy a választások tisztasága minden párt előtt a legfőbb és leginkább keresendő helyes alapot képezze. Oly államban, melyben a választások tisztasága nincs tökéletesen biztositva, tiszta alkotmányosságról nem beszélhetünk. A multban, még pedig a közel multban a választási visszaélések, melyek alkotmányosságunkat alapjából kiforgatták, oly messze mentek már, hogy ezen visszaélések rendszerét tovább fejleszteni már nem lehetett. Be is következett a reakczió. És azt hiszem, valamennyien örömmel konstatálhatjuk azt, hogy az uj választási törvény alapján javulás állott be. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Azonban nem minden téren. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Még nagyon sok visszaélés történik és ezeknek összegyüjtését első rendü feladatomnak tartom és tartsa mindegyik tagja ennek a t. háznak. A melyekről én személyesen meggyőződhettem, azokat kötelességem a t. ház előtt föltárni. *(Helyeslés a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Sokan állitják, hogy országunkban rendszerváltozás van, de még többen azt állitják, hogy nincs. Engedje meg a t. ház, hogy ez alkalommal a többséghez csatlakozzam, és azzal együtt azt állitsam, hogy nincs rendszerváltozás. *(Helyeslés a baloldalon.)* De azért az igazság kedvéért engedje meg a t. ház, hogy konstatál-

Digitized by Google

jam, hogy van valami változás, de nem a rendszerben, hanem csupán a módszerben. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Az ezelőtti módszer az elnyomatást a végletekig vitte s kidomborodott a brutalitás és az erőszak mintaképében. Most változott a helyzet; a kormányelnök ur a keztyüs, még pedig a glaszékeztyüs kéz nagymestere.

Rettenetes naivnak teszi magát a t. kormányelnök ur, ha konkrét panaszszal fordulunk hozzája, és a legnagyobb készséggel, előzékenységgel, a legsimábbul, lekötelező modorban igéri az orvoslást. Végtelen naivitás jellemzi az ő további eljárását. Igéri, hogy a legszigorubban meg fogja vizsgálni az esetet, melyet elébe terjesztettek. De, t. ház, mit méltóztatnak gondolni, miben áll az a szigoru vizsgálat, a melyet kilátásba helyez? Rögtön felhivja az illető bünösnek állitott közeget, hogy sürgős jelentést tegyen azon ügyben, a mely ellene panasz tárgyává tétetett. A t. miniszterelnök ur ugy jár el, mint az egyszeri biró. *(Halljuk! Halljuk!)* T. i. az az egyszeri biró, midőn a panaszos eléje állitotta a tolvajt és kérte a birót, hogy büntesse meg, a biró félrevonulva pár pillanatra az illető tolvajjal, közvetlenül utána nyiltan azt a kérdést intézte a tolvajhoz: »Na ugy-e ön nem lopott?« »Hát persze, hogy nem loptam« — mondja a tolvaj; ezután odafordul a panaszoshoz: »No lássa, ő is azt mondja, hogy nem lopott, hát csak nem lehet elitélni az ilyen embert.«

Távol legyen tőlem, hogy ezen naivitás őszinteségében kételkedjem, mert ha ezt tenném, nem találhatnék elég komoly és elitélő szavakat az ilyen eljárásra. De, bocsánatot kérek, mi lehet azután az eredménye a t. kormányelnök ur ilyen eljárásának? A jelentést tevő, formailag felelősségre vont közegek joggal azt gondolják, hogy hiszen ha minket kérdez, több mint valószinü, hogy el is hiszi és valónak elfogadja, a mit mi állitunk. Elhiszi minden szavát jelentésünknek és vagy — mint én — hisznek a kormányelnök ur naivitásában és jót nevetnek a markukba, hogy na, ezt sikerült becsapni; vagy — a mi még rosszabb — megérteni vélik a gyengéd czélzatot és tagadnak mindent, a-tól z betüig, mint az ügyes tolvaj az egyszeri biró előtt. Vannak sokan, a kik arra az egyszeri bíróra ráfogják, hogy a tolvajjal előre megállapodott bizonyos viszontszolgálatban. De távol álljon tőlem, hogy én ilyen gyanuba fogjam akár a birót, akár a tolvajt, hogy mindezek előzetes, négyszemközt kikötött ellenszolgáltatások fejében történnének. És mégis itt van a punctum saliens. Mert nem is kell meggyanusitani sem a birót, sem a tolvajt, hogy összebeszéltek, csak egyszerüen a régi rendszert kell folytatni, midőn csakis ily módon lehetett érdemeket szerezni. Igy van ez ma is. Nem jó közigazgatást várnak a mi közigazgatási tisztviselői karunktól, hanem főleg politikai vigéczszerepet. Ha jól teljesitette valaki a politikai vigéczszolgálatokat, akkor lehet a legrosszabb tisztviselő hivatalában, *(Ugy van! a néppárton.)* azért előmenetele biztositva van, mert a dolog tulajdonképeni leplezett czélzata csak az, hogy kompromittálják a közigazgatást és azt azután odaállitsák az ország szine előtt, a közvélemény előtt, hogy ime, a közigazgatás rossz, azt állomositani kell, mert ezeken az állapotokon másképen segiteni nem lehet.

Méltán elszomoritja az embert ez az állapot, mert igen sokszor megtörtént, hogy megyei tisztviselőkké olyanok választattak, a kiket a választók önálló, független gondolkozásu embereknek tartottak, de mihelyt az illető elfoglalta hivatalát és belekerült abba a légkörbe, a melyből többé szabadulás részére nincs, már megmételyeződött az önállósága, gondolkodása és minden egyénisége és elhiszi azt — mert hisz a felette levők példájából látja, — hogy csak ily módon szerezhet magának babérokat és jogczimet a továbbemelkedésre. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Számtalan esetet tudnék felhozni, a midőn pl. a legalantasabb közegek, a községi birák független gondolkozásu egyének voltak és hosszu ideig fenn tudták tartani a birói székben is független gondolkozásukat, azonban megjött az alkalom, midőn az illetőt meg lehetett törni: akkor bármiféle törvénytelen uton-módon járomba, igába szoritották bele őt és kényszeritették, hogy hivatalában kormánypártiaskodjék. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

T. képviselőház! Micsoda politikai erkölcs ez, hogy ha nézzük ezeket az eseteket, midőn az illetők, a polgárok, a választók bizalmából ilyen állásokat elfoglalnak és a legtöbb esetben mindjárt, vagy esetleg rövidebb-hosszabb idő mulva ellene fordulnak választóiknak és különösen a választások alkalmával presszionálják és ellenkező irányba akarják terelni őket. *(Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Buzáth Ferencz: Ne börzézzenek ott! *(Derültség.)*

Kovács Pál: Ezekből az okokból sem volt szükséges pl. a vármegyei pénzkezelésnek államositása. Ez is csak ezen politikai erkölcstelenségnek következménye, mert különösen ott, a hol legszükségesebb az illetőknek integritása, a pénzkezelés körül, ott, ha az illető jó politikai vigéczszolgálatokat teljesitett, még a pénzkezelésnél is szemet hunytak és ez volt oka annak, hogy kompromittáltatott a vármegyei pénzkezelés és ezzel álltak a legközelebb multban elénk, és azzal argumentáltak, hogy államositani kell, mert a vármegyei kezelésben nem lehet ezt tovább meghagyni.

Molnár Jenő: Kortes-czélokra használták fel őket!

Kovács Pál: Tisztán kortes-czélokra használtattak az illetők, elhanyagolták ezáltal hivatalos kötelességeiket és igy ennek az lett a következménye, hogy ezért szükséges az államositás. Mindenütt, a hol az erkölcstelenség lábra kap, eb-

Digitized by Google

ből a legerősebb argumentumokat formálják az államhatalom omnipotenciájának kiépitésére, mert ezáltal mind ujabb és ujabb hivatalnokokat teremthetnek, a kiktől már a régi rendszer is mindig megkövetelte, hogy kötelesek a kormány szekerét tolni.

De hogy mennyire megkövetelik a hatósági közegektől a politikai szolgálatokat, *(Halljuk! Halljuk!)* erre néhány eklatáns példát hozhatok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van a »Neutraer Zeitung« 13. évfolyamának harmadik száma 1902. január 18-áról. Megjegyzendő, hogy ez a nyitrai zsidóságnak a lapja, tehát 13 próbás liberális félhivatalos lap. *(Derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Ennek harmadik oldalán — magyarra forditom, mert németül jelenik meg, — a következő passzus foglaltatik: . . . .

Vészi József: A »Christliches Volksblatt« is németül jelenik meg!

Kovács Pál: Nem azért mondom, hanem azért, mert nem akarok németül idézni! *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A megyei közigazgatási bizottság január 14-én a főispán — Kramolin Viktor — elnöklete alatt megtartotta havi ülését, a mely alkalommal többek között dr. Szále szeniczi főszolgabiró jelentést tett, mely szerint az odavaló hitel- és fogyasztási szövetkezetek pánszláv irányzatokat követnek. Különösen az utóbbiaknak nem is az a czélja, hogy a népen segitsenek, hanem a pánszláv és antiszemita propaganda.«

Egyáltalában azt tapasztaljuk, hogy a pánszláv és antiszemita, meg a néppárti és antiszemita propagandát mindig egy kalap alá akarják vonni.

Azután következik a következő passzus *(olvassa)*: »Az érsekujvári főszolgabiró abban a helyzetben van, hogy a tót-megyeri plébánosnak sem állithat ki valami fényes bizonyitványt, a választás alkalmával tanusitott magatartásáról. Dr. Kostyál főjegyző erre azt véli, hogy a főszolgabiró rosszul értelmezte a bizottság czélzatait. Ilyen bizalmas jelentések nem alkalmasak nyilvános tárgyaltatásra. A főispán ugyan abban a véleményben van, hogy itt kettéválasztásnak van helye. Oly dolgok t. i., melyek köztudomásuak, tárgyaltassanak csak itt a bizottságban, oly dolgok azonban, melyek diszkréten kezelendők, csupán ő vele közöltessenek, majd ő gondoskodik róla, hogy azok a kormány utján alkalmas módon elintéztessenek.«

Ezen közlemény valószinüleg nem ment át kellő czenzurán, mert különben nem tálalták volna fel ilyen naivul, hogy abból azután nyilvánvalóvá váljék, hogy bizony a periferiákon nincs ugy minden, mint a hogyan a t. miniszterelnök ur állitja és velünk elhitetni szeretné, hogy t. i. az ő rendszere rendszerváltozást jelent. A periferiákon igenis még nagyon grasszál a régi rendszer, mert a mostani rendszer tökéletesen megegyezik a régivel, illetőleg a régi rendszer teljes mértékben érvényesül ma is.

Buzáth Ferencz: A szabadelvü rendszer ugyanaz ma is!

Kovács Pál: Ebből a közleményből megtudjuk azt, hogy nemcsak a főispán, de ugy látszik, az előbbeni főispán gyámsága alá helyezett közigazgatási bizottság is, mely 13 próbás szabadelvüekből áll, *(Derültség a néppárton.)* utasitotta a főszolgabirákat és a közigazgatási tisztviselőket arra, hogy tegyenek titkos, vagyis rezervált jelentéseket a területükön előforduló mindennemü politikai ténykedésekről.

Ez a legrosszabb, és a legelavultabb rendszer, az u. n. spiczli-rendszer mintaképe. *(Ugy van! a néppárton.)*

T. képviselőház! Kezeim között vannak egy másik ilyen esetre vonatkozó iratok is, a melyekből nyilvánvalóvá válik, hogy mi mindent követ el a t. szabadelvü pártnak intéző bizottsága, ennek minden egyes végrehajtási közege és különösen a megyei közigazgatási tisztviselői kar csak azért, hogy a mennyiben szép szerével, gyenge nyomással az illetőre befolyást gyakorolni nem lehet, az illetőt, a kire szükség van, megtörjék és a maguk czéljaira alkalmassá tegyék. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Eklatáns példa erre *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* a nizsnai biró esete. Ezen esettel véletlenségből akkor ismerkedtem meg, mikor a galgóczi választás alkalmával ott jártam. Ezt a birót Hullmannak nevezik, s az egész környéken a nép között mint egy valóságos arisztokratát ismerik. Igen vagyonos ember, van állitólag körülbelül egy-két százezer korona vagyona, köztiszteletben és közelismerésben részesült mindeddig, a birói tisztet is körülbelül 20 esztendeje viseli minden gáncs nélkül, soha semmiféle panasz sem merült fel ellene. Azonban az ottani főszolgabiró, látva, hogy Nizsnával egyáltalában nem tud boldogulni, onnan egyetlen szavazót sem tud behozni és ezáltal az ő érdemei nagy csorbulást fognak szenvedni, elhatározta, hogy ezt az embert minden körülmények között meg kell keriteni, a lábáról lekapni, hogy azután nekik méltó eszközül szolgálhasson.

Kovácsoltak tehát ellene mindenféle fegyvert. Az első fegyver az volt, hogy alaptalanul gyanuba fogták, megvádoltatták egy gróf Pálffy-féle erdőmesterrel, hogy őt a korcsmában megtámadta, fölpofozta és onnan kidobta. Az eljárás során egyetlenegy tanuval sem tudták bizonyitani, hogy ez tényleg megtörtént volna, ámbár állitólag korcsmában, tehát nyilvános helyen játszódott le, a hol ha más nem, legalább a korcsmáros jelen volt, ki az ilyen zajt meghallotta volna. Ámbár, t. ház, egyetlenegy tanu sem tudta bizonyitani a tény megtörténtét, a vadász állitása alapján, a melyet állitólag esküvel is hajlandó volt megerősiteni, jogtalanul kétnapi elzárásra és 60 korona pénzbirságra itélték. *(Mozgás a néppárton.)*

Kérdhetnők, miért volt erre szükség? A későbbi fejleményekből majd ez is ki fog derülni.

Digitized by Google

Közvetlenül az uj választás előtt állottunk és akkor, hogy ezt az embert megtörjék, hozatott ellene a főszolgabiró egy a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot elrendelő határozatot, a melynek indokolása elejétől végig a legnagyobb valótlanságok halmazata. A vizsgálatot alapitotta először is arra az esetre, a melyért őt jogtalanul megbüntette és a mely nem is volt még jogerős, mert a határozatot megfelebbezte az alispánhoz.

Az eljárás első sorban mégis arra volt alapitva, hogy verekedő természetü, iszákos ember. Ezt csak anonim levelek állitották, de hogy ki irta azokat, azt nem lehet tudni, de hogy honnan származhattak és hogy kit kellene miattuk apasági kereset alá venni, azt mindenkinek saját megitélésére bizom. Ezt a szegény embert, a ki 20 éven át tisztességgel, becsülettel viselte a birói tisztet, ez annyira bántotta, — ezzel tehát jól számitott a főszolgabiró, — hogy kénytelen volt alkudozásokba bocsátkozni, hogy miképen szabadulhasson ezen szégyen alól, a melylyel őt az egész vidéken, a hol őt tisztelték és becsülték, meg akarták gyalázni. Ekkor küldötte hozzá a főszolgabiró a jegyzőt, a ki négyszemközt megmondta neki, hogy a főszolgabiró azt az itéletet, a mely őt kétnapi elzárásra és 60 korona pénzbirságra itélte, az alispánnál meg fogja változtattatni abban az esetben, ha ő a kormánypártot támogatja. *(Mozgás a néppárton.)* Megjegyzendő, hogy az a biró az október 2-iki választáson még a néppártra szavazott, akkor még nem tudták őt megtörni, mert kevéssé figyelték meg ezen aprólékos dolgokat, hanem most a január 9-iki választás alkalmával az egész megyei rendszer, a mely Nyitra vármegyében e tekintetben mintaszerü, ránehezedett a galgóczi kerületre és akkor alkalom nyilott arra, hogy ez az ember is megpuhittassék. Január 9-ikén aztán már nem érték be azzal sem, hogy semleges maradjon, hanem kényszeritették, hogy leszavazzon a kormánypártra.

Azt hiszem, ez eléggé eklatáns példa arra, hogy miképpen és mily törvénytelen eszközökkel iparkodnak még azokat a sporadikus egyéneket is lábaikról lekapni, a kikben még megvan egy kis függetlenség, önállóság, a kik még ki merik nyilvánitani meggyőződésüket. *(Ugy van! a baloldalon.)* Még egy igen eklatáns példája annak, hogy mennyire követelik meg minden egyes megyei tisztviselőtől, hogy a kormánypárt érdekében politikai vigécz szerepét játszsza, a galgóczi választás, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely nem az általános választások alkalmával, hanem január 9-én folyt le. Ekkor szabad keze volt, tág tere nyilt az egész megyének, az egész hires Nyitra megyének arra, hogy kimutassa foga fehérét, kimutassa azt az erélyt és tapintatot, a mely ott lakozik. Megkövetelték minden faczér közigazgatási tisztviselőtől, a kit csak nélkülözhettek, hogy az a választás szinhelyén, a választókerületben, a községekben, a választást közvetlenül megelőzőleg minden lehetőt megtegyen arra, hogy a kormánypárti szavazókat számban gyarapitsa.

Engedje meg a t. ház, hogy erre vonatkozólag konkrét adatokat is szolgáltassak. Sajnos, mind a 72 megyei tisztviselőnek a nevét nem sikerült megtudni, mert ehhez nagy emberismeret kellene, de körülbelül 40 állami, megyei és községi tisztviselőnek a nevét sikerült konstatálni s igy leszek bátor a »Nyitramegyei Szemle« erre vonatkozó, pontos adatokon alapuló közleményét felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! olvassa.)* »Mit csináltak ezek Galgóczon? A január 9-iki galgóczi választást megelőzőleg, mintegy 40 állami, megyei és községi tisztviselő, jegyző, kik nem a kerületben laknak, kiknek ott semmi teendőjük nem volt, többen közülök napokon, sőt egyesek heteken át a kerületben tartózkodtak és terrorizálták a népet.«

Buzáth Ferencz: Széll-féle választás!

Kovács Pál: »Egyesek neveit sikerült összeállitani, másokét elhallgatjuk, hogy ne bőszitsük fel ellenük felebbvalóik haragját. Itt adjuk a névsort, a melyről kiemeljük, hogy nem teljes, és pedig készakarva nem teljes. Kérdjük illő tisztelettel Markhót Gyula alispánt és Magyary Miklós pénzügyigazgató urat, hogy mit csináltak a következő urak Galgóczon *(olvassa)*: Bartsy József p. ü. titkár, Papp Lénárd p. ü. fogalmazó, Justh Szilárd állami végrehajtó, Koch Mihály állami végrehajtó, Ammer István állami végrehajtó, Shätzler Károly, Arthold Emil, Kalix Béla p. ü. számtisztek, Lasinszky Vincze kir. adótiszt, valamennyien Nyitráról, Janits Jenő kisbaábi jegyző (nyitrai vál. kerület), Markó István udvarnoki jegyző (nyitrai vál. kerület), Liszy Márton n.-bossányi jegyző (zsámbokréti vál. kerület), Kardhordó István pozsonymegyei jegyző; Doboly, Hajnal, Zalka megyei irnokok Nyitráról, Ravasz Lajos pusztakürthi tanitó (nyitrai vál. kerület), Atovich Ferencz nyitra-gerencséri tanitó, Novák pénzügyi felügyelő A.-Kubinból, dr. Filberger Gyula privigyei főbiró, Tóth Lajos tapolcsai főbiró, Abaffy privigyei szolgabiró, dr. Szálé Lajos szeniczi főbiró, Tóth Imre vág-ujhelyi utbiztos, Romhányi János nyitramegyei levéltárnok, Boross Marczell nyitrai állami erdőfelügyelő, Schmeringa vág-ujhelyi segédjegyző, Kovatsik koritnói segédjegyző. Továbbá a tapolcsányi járásból a nagy-rippényi és lakácsi segédjegyzők. *(Mozgás és felkiáltások a baloldalon: Fekete sereg!)*

Ezek között van 12 állami, 8 megyei és 10 községi tisztviselő, a kik nem tartoznak a kerülethez és mégis hivataluknak hosszabb-rövidebb időre való elhagyása mellett Galgóczra csődittettek részint korteskedés czéljából, részint a rend fentartására, holott a választás napján 4 század gyalogság, két század lovasság és 60 csendőr őrködött a rendre. »Azonban czivilbiztosokra is volt szükség. »Reméljük, hogy fog

Digitized by Google

akadni képviselő, ki magát a pénzügyminisztert és belügyminisztert is kérdőre fogja vonni.« Ezt a kötelességet tehát az imént teljesitettem, és azt hiszem, t. ház, hogy mindezekből nyilvánvalóan, — nemcsak általánosságban, hanem névszerint is megnevezett egyénekről lévén szó — joggal elvárhatjuk, hogy e tekintetben intézkedés fog történni. A multra nézve, azt hiszem, módjában áll az illető miniszter uraknak kérdőre vonni az illetőket, hogy milyen jogczimen mertek ők olyan kerületben ténykedni és korteskedni a törvénynek nyilt tilalma ellenére, a melyben semmi keresni valójuk sem volt. *(Ugy van! balfelől.)* De én nem annyira a multra nézve tartom fontosnak ezt az intézkedést, hanem elvárom, hogy ha ez a helyzet igy feltáratott a t. miniszter urak előtt, ők kötelességüknek fogják ismerni jövőben a legpontosabban őrködni a a felett, hogy ilyen visszaélések elő ne fordulhassanak. *(Helyeslés balfelől.)* Méltán várhatjuk el ezt különösen azért, mert arról az oldalról állitják leginkább, hogy rendszerváltozás van és hogy tiszták a választások. Méltóztassék tehát gondoskodni, hogy ha ilyen adatok kerülnek kezei közé, ezek alaposan elbiráltassanak. *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Nem tehetik, mert ez élteti őket! *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál: Ugyanebben a lapban találunk egy czikket, a mely szintén igen jól illusztrálja az ottani viszonyokat és a melyhez majd később fogom a kommentárt szolgáltatni. Igy szól *(olvassa)*: »Visszhang a galgóczi választáshoz.« Azt a szivtelen emberkinzást, a melyen a galgóczi kerület választói keresztülestek e hó 9-én, nem hagyhatjuk csak ugy minden további szó nélkül. *(Felkiáltások balfelől: Bizony nem!)* A győzelem, a melyet kivivtunk, nem feledteti el velünk a szenvedéseket; a nyert diadal nem homályositja el a kirivó törvénytelenséget, a melylyel Csillaghy elnök a választást vezette. Annál szembeötlőbb ezen törvénytiprás, az emberbaráti érzelem ezen frivol megtagadása, mert olyan ember követte el, a ki azelőtt az igazságszolgáltatásnál éveken át gyakorolhatta jogérzékét, mint volt törvényszéki biró.

A galgóczi választás nem sokkal különbözött a Tarnóczy-választástól. Csillaghy elnök a maga részéről elkövetett mindent, hogy ne legyen pártatlan. Ha még sem voltak oly kézzelfogható visszaélések, mint annak idején Tarnóczy Gusztávnál, azt nem lehet annak tulajdonitani, mintha Csillaghy ur csak kissé is méltányos volt volna. Ó nem! Egyszerüen csak attól félt, hogy a Curiával gyül meg a baja.

Már csak az a hallatlan, még Tarnóczy által sem elért rekord, hogy 20 km.-nyi távolságban lévő választóknak előirja, hogy Galgóczra ne a rendes uton menjenek, mely Wittencztől Kosztolányig 13.6 km.-tert tesz ki: hanem csaknem háromszor akkora kerülővel Verbónak menjenek. Elnök ur, ugyebár ön azt mondja, hogy hiszen ezt visszavonta. De ilyet még kiadni sem szabad. Másodszor: A visszaszivás oly későn érkezett a szinhelyre, hogy Szteruzs, Landzsár és Kocsin községek mit sem tudván a botor intézkedés megmásitásáról, a választást megelőzőleg utnak indultak, Verbón megháltak, s ugy tették meg a kinszenvedés utját.«

Itt nyilik alkalmam reflektálni a t. miniszterelnök urnak tegnapi szavaira, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyekkel ő már előre vetette árnyékát annak, hogy a mi jelentéseink, állitásaink, nem felelnek meg a valóságnak, mert hiszen az általa igazolásra felhivott tolvaj letagad mindent, nem ismeri el bünösségét. Tehát nem lehet akkor az illetőket elitélni. Azt állitotta a miniszterelnök ur, hogy oly intézkedés nem történt, hogy az illető községek, t. i. Wittencz, Lopassó, Szteruzs, Landzsár és Kocsin községek néppárti választói Verbón, a szomszéd kerületen keresztül menjenek be a választás szinhelyére. Bemutatom tehát a választási elnöknek eredeti hirdetményét, a melyben ezt igenis elrendelte és ha a t. miniszterelnök ur kivánja, át is fogom neki nyujtani ezen példányt.

Gr. Forgách Antal: Visszavonta!

Kovács Pál: Majd arra is rákerül a sor.

Gr. Forgách Antal: Együtt voltunk ott!

Kovács Pál: Méltóztassék csak az események lánczolatát megvárni! Ez a hirdetmény január 4-én kelt és 5-én kifüggesztetett. Én azonnal kötelességemnek tartottam, hogy figyelmeztessem őt ezen törvénytelen intézkedésre. Itt van Csillaghy György elnök urnak sajátkezüleg irt és aláirt levele, a melyet én tőle elkértem azon óvatosságból, mert ismerem t. Csillaghy urat már előző időkből, ennélfogva irásban kértem tőle, hogy igazolhassam magamat esetleg alantas közegei előtt, hogy az, a mit beszélek, a valóságnak megfelel; mert hiszen ezek nem lettek volna kötelesek nekem azt elhinni. A választási elnök ur kiadta nekem Czoher Kálmán főszolgabiró urhoz intézett azon sorait, a melyekben azt mondja *(olvassa)*: »Minden félreértés elkerülése végett ujolag van szerencsém értesiteni, hogy Wittencz, Lopassó, Jókeő, Szteruzs, Kocsin és Landzsár községek néppárti szavazói nem a hirdetményben megjelölt verbói irányban, hanem a mint tegnap megirtam, fog Galgóczra bevonulni.« Ez volt január 7-én este későn. Január 8-án én jókor utnak indultam, mert azt állitotta, hogy január 6-án intézkedett már a tekintetben, hogy értesitse az illető közigazgatási tisztviselőket, hogy ez az utirány megváltoztattatott.

Gr. Forgách Antal: Értesitette is!

Kovács Pál: Állitólag értesitette.

Gr. Forgách Antal: Nemcsak állitólag, de valósággal értesitette.

Kovács Pál: De mi volt ennek a közvetlen eredménye? Én január 8-án jókor utnak indultam ezen levéllel a kezemben, hogy az esetleg meg nem történt intézkedés folyamatba tétessék és oda érkeztem — rendkivül hosszu ut volt,

Digitized by Google

gyalázatos utak voltak — délután 3/4 kettőkor. Tehát elég idő állott volna rendelkezésre, hogy megakadályozzam a nagy körutazását a választóknak; azonban, miután nem történt semmiféle intézkedés a főszolgabiró által, azok a községek már elindultak volt január 8-án délben, mert nem volt semmi értesülésük. Egyedül Wittencz és Lopassó választóit sikerült még jókor elfognom, hogy ezt a hallatlan utat ne tegyék meg, a többi község mind Verbónak ment és azon keresztül vonult be.

Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy ezen hirdetményt egy kissé megbiráljam és megrostáljam; mert ebből igen sok tanulság vonható le. A törvény határozottan megállapitja, hogy a megyei szabályrendelet alapján megállapitott fuvardijaknál többet nem szabad senkinek sem adni; mert ez a megvesztegetés fogalma alá tartozik. Már most, az elnöknek ilyen törvénytelen intézkedése milyen következményeket von maga után? A választás megsemmisitését vonhatja maga után. Mert az a fuvaros nem köteles arra, hogy ugyanazért a fuvardijért, a mely megyei szabályrendelettel meg volt állapitva egy közelebbi utra, háromszor akkora körutat tegyen meg. Ennélfogva az következik ebből, hogyha nincs az illetőnek önmegtagadása, hanem megköveteliazt a fuvardijat. mely annak az utnak megfelel, akkor az törvényellenes és a párt, a mely abba belemegy, törvényellenesen cselekszik és ezzel az alapját nyujtja annak, hogy a választás megsemmisittessék. Vagy pedig a másik konzekvenciája áll be, hogy nem akad fuvaros, mely elvállalja ezért a fuvardijért a szállitást és akkor azok a választók nem juthatnak a választási központhoz, miután rendőri és katonai karhatalommal nem engedik őket más utirányban menni. Magam láttam a felállitott huszárszakaszokat ugy, hogy azon keresztültörni egyáltalában nem volt lehetséges. Az én véleményem szerint a választási elnöknek ilyen hatásköre nincsen, a törvényben ez nem gyökerezik és ennélfogva még egyszer olyan sulyos elbirálás alá esik, ha akad választási elnök, ki a törvényben megszabott jogkörét tul lépi és ezáltal akar zavart okozni. Ez esetben a választási elnök külön ki is emelte azon hirdetmény záradékában, hogy: »figyelmeztetem az egyes községek választóit, hogy az igy meghatározott utirányokat pontosan megtartsák, s részemről az egyes községekbe kirendelt hatósági közegek ez iránti utasitásainak, felhivásának a törvényes következmények terhe alatt készséggel eleget tegyenek.«

A megyei szabályrendelet megállapitja a fuvardijtételeket arra a körülbelül 31—41 kilométernyi utvonalra 10 koronában. Ezeknek a községeknek azonban 62—70 kilométernyi utat kellett megtenniök, hogy a választás szinhelyére juthassanak és ezért kellett, hogy a községek már előző nap délelőtt utnak induljanak, hogy utközben megpihenhessenek és ily módon ne teljesen kifáradtan érkezzenek a választás szinhelyére.

Félbeszakitottam, mert itt volt helye ezen magyarázatnak, a »Nyitramegyei Szemle« közleményének felolvasását. Most folytatom *(olvassa)*:

»A néppárt szavazói, hála Istennek, oly kitartók, hogy még ily eszeveszett dispozicziók sem képesek őket megingatni. Ha kérdi az olvasó, mi lehet oka, hogy az elnök igy intézkedett, mikor neki csak a választás napján és a választás szinhelyén van joga intézkedni, nem pedig attól három mértföldnyire fekvő községekben? — Csillaghy urnak megvan tartuffei kibeszélése. Azt akarta kikerülni, hogy a választók az uton ne találkozzanak, s össze ne verekedjenek. És ezért rendelte el, hogy 300 néppárti menjen körül, hogy a 60 liberális azon községekből nyugodtan mehessen Galgóczra a rendes uton. Józan gondolkozásu ember ugy tett volna, hogy, ha már csakugyan olyan nagy a veszély, hát a 60 embert küldi körutra a 300 helyett. De hát Csillaghy ur nem ilyen ember. A visszavont rendelet nem használt semmit, mert a megijesztett nép előbb indult el. Csillaghy ur mondhatja, mért nem értesitette a néppárti vezetőség. hisz az már január 6-án délután tudta, hogy a rendeletet visszavonták. Olyan okoskodás, mint ha a gyujtogató azzal szépitené tettét, hogy miért nem oltották el a tüzet, hiszen volt vizük. De nem ez képezi Csillaghy szereplésének legnagyobb hibáját, hanem azon végtelen huza-vona, melylyel a szavazás végét éjfélutáni 2 órára terjesztette. Ó, van ám ennek pompás megfejtése. A néppárti választók oly szivósan ragaszkodnak elveikhez, hogy azokat sem pénzzel, sem fenyegetéssel eltántoritani nem lehet. De ha a néppárti ember előző éjjel 30—35 kilométer utat tesz meg, ebben a rossz időben, ebben a rossz utban, ha aztán egész nap talpon áll, mert a feneketlen sárban le nem ülhet — a kijelölt népiskolák meg szükek voltak befogadásukra, — hát éjszakára ugy kimerült, hogy nem birják a lábai. Ó, ilyenkor pompás fogás a végnélküli huzavona. A kin nem fog a fenyegetés, a kin nem fog a vesztegetés: az összeroskad a fáradtság alatt. Láttam 70 éves aggastyánokat — és ezt jól vésse élete történetébe Csillaghy uram — láttam 70 éves aggastyánokat odavánszorogni a piaczi házak elé, ott január 9-én, tehát a tél közepén ledőltek a kövezetre és ugy várták a szavazás végét.« *(Zaj a néppárton. Felkiáltások: Gyalázat!)* Láttuk valamennyien. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Molnár János: Liberális képviselők igazolják!

Zboray Miklós: Csinos legény Csillaghy ur!

Kovács Pál: Figyelmeztettem őket, hogy meghűtik magukat, belebetegszenek, belehalnak. »24 órája talpon vagyok, mondá egy megtört öreg, és ha mindjárt tudnám, hogy holnap meghalok, ugy sem birom ki tovább a fáradságtól, de azért kitartok és leszavazok.«

Zboray Miklós: Ez a rendszerváltozás! Ily elnökök vannak a periferiákon!

Kovács Pál: »Valamennyi azonban nem

Digitized by Google

volt ily kitartó; 40—50 emberen mégis erőt vett a gyöngeség; beütött náluk az, a mire Csillaghy ur számitott: t. i. elkallódtak. Esti 10 óra felé minduntalan belebotlom egy-egy a kövezeten heverő választóba. Nem volt részeg egy sem. Részeg embert az egész választás alatt nem láttam, de végkép kimerülve a fáradságtól.« Itt megjegyzem, hogy a szerkesztő ur valószinüleg azért nem látott részeg embert, mert csak a mi táborunkban járt és az ellentábor igen ügyesen volt szervezve, ott a vendéglő kapuját állandóan zárva tartották, sőt egy alkalommal egy igen t. képviselőtársam nagyon féltette, hogy betekinthetek a kapuba és rákiáltott embereire: »Hamar csukjátok be, nincs itt senkinek semmi keresete.« Én ebben az egy pillanatban sokkal több részeg embert láttam, mint talán a szerkesztő ur egész életében. *(Olvassa)*: »Csillaghy ur arra számitott, hogy 40—50 helyett elfárad, ellankad 150 és akkor meg van mentve az ő reputációja. Nyitrán október 2-án Árpássy Imre küldöttségénél esti 6 óráig leszavazott 1019 ember, pedig ennél a küldöttségnél csupa falu szavazott. A zoboralji falvak népe pedig egy cseppet sem áll értelmi szempontból magasabban a mátyusföldi tót paraszténál. Galgóczon mégis esti 6 óráig egy-egy küldöttségnél nem szavazott le több, mint 676 ember.

XV. Lajos franczia király egy hatalmas és kegyetlen udvaroncáról olvastam valahol, hogy halála után a király hizelgői kérték, hogy engedné nekik emlékül az udvaroncz szivét, ők azt külön fogják eltemetni. Meg is tették, de a király halála után az elnyomott igazság szava megszólalt a népben. A hol a hulla feküdt eltemetve, ráirták: itt nyugszik egy szivtelen ember. A hová pedig a szivét tették örök pihenőre: itt nyugszik egy embertelen sziv. Ez jutott eszembe, mikor az elnök huza-vonáját láttam. S még ő panaszkodott előttem, hogy soká huzódik a szavazás. Mintha én volnék az oka. A főispán urnak figyelmébe ajánljuk ezen elnököt Zsámbokrétre. Ott szintén, ha nem is vezeti diadalra a kormánypártot, hát legalább megemlegetik Csillaghy urnak elnökségét, mint Galgóczon marad örök emlékben.«

T. ház! A huza-vonára vonatkozólag szintén szolgálhatok egy kis leleplezéssel. *(Halljuk! Halljuk!)* A néppártiak egyáltalában passpartout-t nem kaptak, csak egyetlen passpartout-t sikerült a mi pártelnökünknek, gróf Zichy Jánosnak szerezni, ő volt az egyetlen ember, a ki déli 12 óráig ellenőrizhette a választási küldöttségek ténykedését, de azt sem tehette, mert ő lévén az egyetlen ember, a kinek passpartoutja volt, a néppárti választókat sajátkezüleg volt kénytelen a szavazóurnához vezetni. Igaz ugyan, hogy az ellenpárton levő képviselőknek sem adott többet, mint nekünk, de a választási törvény nem igy értelmezendő, hanem ugy, hogy az egyik párton ugyanannyi rendezőt alkalmazzon, mint a másikon. Ő azonban rendezőül azt a 72 faczér közigazgatási tisztviselőt alkalmazta és arra hivatkozott, hogy ezek hatósági közegek és ezért kapnak passepartout-t. Ott egyszerre hatósági közegekké váltak, de az előző napokon, mikor korteskedtek, nem voltak hatósági közegek. *(Zaj a baloldalon.)*

Ezek kaptak passepartout-t mindenféle satirungban, mert nemcsak karszalagok voltak, hanem valami pántlikából készült kokárdák is passepartoukul szolgáltak. Mi ilyen kokárdát egyáltalában nem láttunk, csak karszalagot sikerült estére négyet szereznünk. Ezt azonban csak annak köszönhettük, hogy szabadelvü képviselőtársaink is mindenféle kellemetlenségnek voltak kitéve. Ők sem járhattak, kelhettek szabadon. Az elnök ur ugyanis avval odázta el a karszalagok kiadatását, hogy a képviselők szabadon járhatnak, kelhetnek; de miután sem a mi, sem az ő homlokukra nem volt felirva, hogy képviselők vagyunk, ők is minduntalan akadályozva voltak a járás-kelésben, végre nekik sikerült kieszközölni négyet és akkor az elnök ur azt mondotta nagy kegyesen, hogy »miután a szabadelvüpárti képviselőknek adtam összesen négyet, ime a néppártiaknak is adok.«

T. képviselőház! Az előbb emlitettem, hogy leleplezéssel fogok szolgálni abban a tekintetben, hogy miért volt ez a rettenetes sok huzavona, a szavazóknak olyan késleltetve történt leszavazása. Estefelé a szavazóhelyiség előtt álltam. Röviddel azelőtt kaptuk csak meg a karszalagokat. Ekkor az egyik közigazgatási tisztviselő, akinek szintén volt ilyen karszalagja, sietve jött ki az elnök urtól és — engem nem ismervén, — oda fordult hozzám: »Tisztelt kolléga ur«, mondá, »az elnök ur elrendelte, hogy mentül lassabban vezessük föl a választókat, ne siessünk, huzzuk, vonjuk a szavazást, mert igy van kilátás arra, hogy a néppárti választók elhagyják a választás szinhelyét.« *(Zaj a baloldalon.)* Erre megkérdeztem az illető urat, a kinek a nevét is feljegyeztem, hogy ha szükséges, hivatkozhassam rá, mert hisz most mindent letagadnak, hogy miért gondolja, hogy ilyen elnöki intézkedés volna szükséges; azok a néppárti szavazók mégis csak kitartók, nem valószinü, hogy itt fogják hagyni a választás szinhelyét. Ekkor ő egész bizalmasan azt mondotta, »hogy ha ez nem sikerül, az elnök ur véleménye szerint, akkor sikerülni fog a másik dolgunk, t. i. kiküldöttük az összes rendelkezésünkre álló kocsit Pöstyénbe, ahol körülbelül 40—50 szavazónk elmaradt; azokat be akarjuk hozni. Ehhez idő kell, és ennélfogva szükséges, hogy a szavazás kihuzassék.« Ez az ur aztán később megtudta, hogy kivel beszélt, eléggé restelte, el is került engem messziről.

De hogy némileg megvilágitsam t. ház azt, hogy a periferiákon hogyan akarják a rendszerváltozást bebizonyitani, és hogyan dühöng ottan a jog, törvény és igazság jelszava, engedjék meg, hogy rámutassak, hogy a már emlitett Nyitra vármegyében hogyan szokták a választásokat

Digitized by Google

előkésziteni. Alkalmam volt eddigelé négy kerületben közvetlen tapasztalatokat szerezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az érsekujvári kerület, a másik a vág-vecsei, a harmadik a galgóczi és a negyedik a zsámbokréti. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az érsekujvári kerületről hallgatok, nehogy azzal gyanusitsanak, hogy haza beszélek és ennélfogva a vág-vecsei kerületre térek át. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az érsekujvárit is!)* Az érsekujvári kerületről majd csak akkor beszélhetek nyiltan, ha a peticzió sorsa el lesz intézve. Addig feszélyezve érzem magam, nem akarok senkit sem bántani. Majd rákerül erre is a sor és nyilik reá alkalom. *(Helyeslés a néppárton.)*

T. ház! A vág-vecsei kerületben is volt szerencsém találkozni azzal a Nagy-Mogullal, a ki a galgóczi választási elnök volt: Csillaghy György urral. Ez volt az én második találkozásom ő vele, mert az első találkozásom, sajna, 1896-ban történt, a mikor az én választási elnököm volt, a Bánffy-korszakban. Ugy látszik, akkor fedezték fel ő benne a nagy tehetséget, hogy hogyan kell választásokat mintaszerüen csinálni. Ez a Csillaghy György ur a vág-vecsei választás alkalmával is kitett magáért. Ő neki, mint nyitramegyei állami anyakönyvi felügyelőnek, semmi köze sincsen ahhoz, hogy azon alkalmakkor, a mikor választások vannak kérdésben, az illető kerületi községekben házaljon és az embereket, a mennyire tőle telik, személyes konnexiói és ismeretsége révén befolyásolni iparkodjék, és mégis főhivatását abban találta, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az ő közvetlen hatalma alá rendelt községi jegyzőket, a kik állami anyakönyvvezetők, ellenőrizze, hogy helyesen és tökéletesen, jól végzik-e kötelességüket, t. i. nem az anyakönyvi kötelességüket, hanem a jogtalanul megkövetelt politikai kötelességüket.

Nem akarom valamennyit megrágalmazni, vagy meggyanusitani, de többsége ezen állami anyakönyvvezetőknek oly felületesen és hiányosan végzi az ő kötelességét, hogy nemcsak vallási szempontból, hanem már ebből az okból is joggal követelhetjük mi néppártiak a reviziót. A ki ismeri, hogy milyen hatalommal bir az az anyakönyvi felügyelő ezen anyakönyvvezetők felett, el tudja birálni azt, hogy milyen rettegett személy ő e részben és hogy ha csak egy szemet huny, akkor az tökéletesen meghunyászkodik és minden, legtörvénytelenebb cselekedetet is kész végrehajtani. És habár a törvény tiltja a közigazgatási tisztviselőnek a korteskedést, vagy bármiféle befolyás gyakorlását, mégis ezen hatalom előtt meghunyászkodva, kényszerüségből a legtöbb esetben véghezviszi azon törvénytelen cselekedeteket, a melyeket én a vágvecsei kerületben is tapasztaltam. *(Halljuk! Halljuk!)* T ház! Csillaghy György urnak a receptjét elmondhatom, hogy hogyan szokta ő a választást csinálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő az erőszak embere, felcsigázza a végletekig az emberekben a szenvedélyeket mindenféle törvénytelenség által, hogy igy az illetőket kihágásokra és más mindenféle bünc selekményre ingerelje és ezzel jogczimet szerezzen arra, a mi az ő receptjének alaptételét képezi, hogy mentül több katonaság, mentül nagyobb karhatalom szállja meg az illető kerületet, hogy ezáltal megfélemlitve tartsa a választó közönséget.

Ezen választás előkészitése neki tökéletesen sikerült volna a vágvecsei kerületben, ha idejekorán nem akadályoztatott volna meg abban. Egy kis részem nekem is van benne, de ez legnagyobb részben a pártatlan tisztikar azon jelentésének köszönhető, a melylyel a Corpscommandóhoz jelentést tettek, hogy oly nyugalmat és rendet találtak az illető községekben, hogy egyáltalán szükségét nem látják annak, hogy a katonaság ott vesztegeljen és terhére legyen a közönségnek. A Corpscommandónak intézkedése folytán ezen katonai karhatalom eltávolittatott, és itt csak elismeréssel szólhatok a t. miniszterelnök urról is, a ki az én panaszom folytán eltávolitotta Csillaghy György urat onnan, a hová való nem volt. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* És csakis ennek köszönhető, hogy elkerülésével azon hatalmi tulkapásoknak, a melyekre ez a t. ur magát bizonyára elragadtatta volna, ha tovább ott maradhatott volna a szinhelyen, az igazság győzött, és a többséget az a párt szerezte meg, a mely tényleg többségben volt, bár nem abban a mértékben, mint kellett volna, mert ha szabadjára lett volna bizva a választás, sokkal nagyobb többséggel került volna ki a vágvecsei néppárt a választási küzdelemből. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

A választás előkészitése Nyitra megyében oly módon történt, hogy a választások előtt a választók és azoknak hozzátartozói a legvégső zaklatásnak voltak kitéve, a választás után pedig a legnagyobb megtorlásokat veszik igénybe ellenük. Különösen abban a kerületben voltak ezek a szimptomák észlelhetők, a melyben — mint a galgóczi kerületben is — uj választásra volt kilátás, miután azon mandátum meg volt támadva. Már a választás előtt mindenféleképen üldözték a néppárti választókat s annál fokozottabb és fokozottabb mértékben gyakoroltatott irányukban mindenféle atroczitás, minél jobban közelgett január 9-ike, az uj választás napja.

Az előbb már emlitettem, hogy az előkészitésnek másik módja az volt, hogy az összes nélkülözhető közigazgatási tisztviselők ki voltak rendelve hivatalból a főispántól kezdve az utolsó jegyzőig, sőt ugyszólván az utolsó bakterig, hogy ott mindnyájan személyes ténykedésükkel iparkodjanak a választókat befolyásolni. Miután azonban láthatólag nem sikerült az ily módon történt szerény közbenjárás, befolyásolás, hozzáfordultak a hatalom és az erőszaknak fegyvereihez. És, t. ház, nagyon kitünően rendelkezésükre

Digitized by Google

állott egy nyitramegyei szabályrendelet, *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* a milyen csakis ilyen megyében létezhetik, a hol mindenféle alkalmat kell keresni arra, hogy esetleg az utjokba kerülő, az utjokat álló ellenvéleményen levőket a járomba hajtsák. Ez a nyitravármegyei szabályrendelet, a mely a kihágási törvényt pompásan kiegészíti, az 1889-ből való 74-dik számu szabályrendelet, a melynek első szakasza a következőkép szól *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A ki az utczán, nyilvános téren, korcsmában, vendéglőben, vagy egyéb nyilvános, vagy a közönség használatára nyitva álló helyen, másnak tettleges bántalmazásával, kurjongatással, vagy egyéb módon a közcsendet zavarja, a mennyiben ezen tette a kihágási vagy büntetőtörvények sulya alá nem esik, kihágást követ el és 30 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.«

Molnár János: Sopron megyében 5 napra elzárták a legényeket, majd elmondom!

Kovács Pál: Ez a szabályrendelet az, a melyen a zaklatások rendkivül hosszu sora alapszik, mert ezt oly módon értelmezik az ottani főbirák, hogy még éljenezni sem szabad, mert a kit éljenzésen rajtakaptak és ellenpárti volt véletlenségből, azt könyörtelenül feljelentették és ezen szabályrendelet alapján kurjongatásnak minősitették az éljenzést és az illetőket nem egyszerüen a legkisebb büntetéssel, hanem a maximummal, 60 koronával sujtották. *(Nagy zaj.)*

Molnár János: Jog, törvény és igazság!

Zboray Miklós: Aránylagos büntetés!

Kovács Pál: Ilyen eset az én tudomásomra közel 200 jutott, csak abban a négy választókerületben, a melyben megfordultam. Nyitra vármegyében 11 választókerület van; hogy a többi hétben mi történt, az ezek után könnyen elképzelhető.

De mindenféle egyéb zaklatásokat is követtek el a kihágási törvény, a büntető törvénykönyv és mindenféle paragrafus alapján. Képzelhető, hogy ezeket az üldözőbe vett és zaklatott embereket minden ok nélkül miféle büntetésekkel sujtották! Csak néhány példát akarok felsorolni, a melyekből kiderül, milyen képtelenül kinozták ezt a szegény népet.

Itt van Bizák Tamás esete, a ki a választásról haza jövet este 10 órakor, ez október 2-án történt, kissé becsipett állapotban, többedmagával Apfelmann zsidó korcsmájához tartott, a hol a 9 órai záridő daczára még világos volt és a mely még nyitva volt. Itt csak annyit kiáltott, hogy: »Éljen Gágern báró, ki a zsidókkal! Nyertünk! Add ide a botodat, mondta az éjjeli őrhöz, — hadd üssem agyon a zsidót«. Igy borközi állapotban, tudjuk, hogy a magyar ember tréfálkozva szidja a zsidót, mert már a természetében van; azt nem lehet tőle rossz néven venni. *(Derültség.)* Csak ezért a kijelentéséért megbirságolták 50 koronával, daczára annak, hogy igazolták tanuk, hogy tökéletesen becsipett állapotban volt, hogy a kezét sem tudta volna felemelni, tehát még ha szándéka is lett volna, büntetőjogilag csakis ugy volna felelősségre vonható, ha szándékát végre birja hajtani. Ez általános elv daczára és daczára e tökéletesen mentesitő körülménynek, 50 koronával megbirságoltatott és az eljáró főszolgabiró még hozzá, mikor kijelentette, hogy ő ez ellen fölebbez. miután az itéletet helytelennek tartja, kijelentette, hogy nem fogadja el a felebbezést büntetésből, mert olyan rosszul viselte magát. *(Zaj a baloldalon.)* Ilyenek történnek a periferiákon. Először ki sem oktatják az illetőt arra, hogy felebbezési joga van, de ha élni akar vele, akkor sem terjesztik fel, hanem kijelentik, hogy miután közvetlen az itélet után nem jelentette be a felebbezést, az itéletet már jogerősnek jelentették ki. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Hol történik az ilyesmi?)* Ez a pöstyéni főszolgabirói hivatal; ez az a hires Czoher Kálmán tiszteletbeli főszolgabiró, a kiről a multkor interpelláltuk a belügyminiszter urat, a minek közvetlen hatása az volt, hogy mindjárt a nyitramegyei tisztujitás után, mely deczember 30-án történt, az uj főispán Kramolin, őt érdemei jutalmazásául tiszteletbeli főszolgabiróvá magasabb fizetési rangfokozatba nevezte ki. *(Zaj a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Éljen Széll Kálmán!

Molnár János: Jog, törvény és igazság!

Kovács Pál: Azt hiszem, ez az egy alkalom is elég ok arra, hogy némileg kétségbe vonhassam a t. belügyminiszter urnak helyes intézkedését ebben a tekintetben. Sőt ez a legeklatánsabb czáfolat az ő saját személyére vonatkozólag, bizonyitéka ez annak, hogy saját személyében sincsen rendszerváltozás, ha ilyeneket megenged. Mert hiszen ha kellő időben intézkedett volna, hogy megtorolja az olyan eseteket, a milyeneket Rakovszky István és én interpellácziónkban felhoztunk, ha ezen kötelezettségének tökéletesen megfelelt volna és alapos informácziókat szerzett volna be, akkor Kramolin főispán ur nem merészelt volna ilyet tenni és ezzel a rendszerváltozást hatalmas arczulcsapással illetni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Polczner Jenő: Nincs rendszerváltozás, csak módszerben, modorban való változás! Megmondta ezt a miniszterelnök maga. *(Zaj).*

Kovács Pál: Másik esetben egy Karafa Péter nevezetü egyén, ki a korcsmában egy összeszaggatott plakátot leszedett, felelősségre vonatott, és ötven korona birságra itélték. *(Zaj a baloldalon.)* Bednarik Flóris és Vancsó János 80—80 korona pénzbirságra itéltettek azért, mert állitólag ablakokat vertek be. *(Nagy zaj a baloldalon.)* A tanuk mit sem tudtak igazolni. *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Rebro Vendel és hat társa ötven-ötven korona birságra itéltettek azért, mert kortesnótát énekeltek. Nem is tilalmi időben, nem is záróra után, hanem szeptember 23-án esti hét óra tájban énekelték. És a mi rendkivül különös vilá-

Digitized by Google

gitásba helyezi ezt az egész eljárást, ez az a körülmény, hogy daczára annak, hogy ezen eseteknek java része állitólag a választás előtt történt, még sem közvetlenül a választás után került elbirálás alá, hanem csak akkor, mikor már a január 9-iki uj választás közelgett. Ezzel nyilvánvaló volt a szándék a tekintetben, hogy az illetőket befolyásolni akarták abban az irányban, hogy esetleg azon pártról távozzanak, a melynek körébe tartoznak. Vagy itt van Navratil Henrik esete, . . .

Förster Ottó: Halljuk Navratil Henrik esetét; ez érdekes! *(Derültség balfelöl.)*

Kovács Pál: . . . a kinek ügyében október elejére volt kitüzve a tárgyalás, és ekkor egy bizonyos »Schonzeit« következett be. *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Micsoda az?)* A kiméleti idő a vadaknál. A néppárti választók nagyon sok tekintetben olyan elbirálás alá esnek, mint hogyha vadak volnának. *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Meg kell szeliditeni őket!)* Az a Navratil Henrik október elejére megidéztetett, és miután akkor semmit se tudtak rábizonyitani, az eljárást elhalasztották, és ügye ujból csak közvetlenül az uj választás előtt vétetett föl. *(Halljuk! Halljuk!)*

Halniczki Márton községi albiró Pöstyénben megidéztetett a főszolgabiró által, a ki azt kérdezte tőle, hogy nem tud-e terhelő adatokat a néppárti választókra nézve. *(Mozgás balfelöl.)* Ez, t. ház, egy egészen szokatlan, uj módszer: ezt a régi időkben ugy nevezték, hogy inkvizitórius módszer; azután meg kihágási ügyekben hivatalból üldözésnek egyáltalában nincs is helye; ez tehát tisztán zaklatási szándékkal történhetett. *(Ugy van! Ugy van! balfelöl. Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsöbaloldalon.)*

Igen sok esetben előfordult, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ártatlan embereknek messze távolból órák hosszat kellett kocsin, járatlan utakon, a legrosszabb téli időben utazniok, hogy a főszolgabirói székhelyre eljussanak, a hol azután kitünt, hogy tévedésből idéztettek meg és egyszerüen hazaküldték őket. Ez persze csak azért történt, hogy az illetőt zaklassák. *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)*

Nessi Pál: Hát a fuvarbért ki fizette?

Kovács Pál: A fuvarbérről meg az elveszett napszámról senki sem akar tudni. *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Fizessék az irodai átalányból!)* Hiszen bárcsak arra lehetne ezt utalványozni, ez talán elrettentené a t. főszolgabiró urakat. Vagy legalább téritettnék meg ő velük a költségeket. *(Helyeslés balfelöl.)*

Vannak azután még gyönyörübb dolgok,*(Halljuk! Halljuk! balfelöl.)* a melyek szintén kellő világitásba helyezik az ottani eljárást. Ifj. Menyhárt Mihály ellen Somogyi, galgóczi szolgabiró a következő itéletet hozta *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Itélet. 144. szám 1901. Ifj Menyhárt Mihály, 38 éves, róm. kath. pöstyéni lakost, az 1879: XLI. t.-cz. 118 §-a szerint minősülő testi épség elleni kihágás által elkövetett kihágásban tettesnek mondom ki, és ezért az 1892: XXVII. t.-cz. 3. §-ában megjelölt alap javára eső 50 korona büntetéspénznek ezen itélet jogerőre emelkedésétől számitott 15 napon belül és különbeni végrehajtás terhe mellett leendő megfizetésére itéltetik. A büntetéspénz behajthatatlansága esetén köteles saját élelmezésén három, az az háromnapi elzárását türni. — Indokok. — Marasztalt tagadó vallomásával szemben tanuk marasztaló vallomása alapján kétséget kizárólag beigazoltatott az, hogy nevezett mult évi október 2-án a galgóczi országos képviselőválasztás alkalmával az utasokra köveket dobált és ez által azok testi épségét veszélyeztette. Ennek alapján őt ezen kihágás elkövetésében tettesnek kimondani és a rendelkező részben megszabott büntetésnek elszenvedésére kötelezni kellett. Galgócz, 1902. január 3-án.« Ez a kihágás is október 2-án követtetett el és január 3-án, tehát 6 nappal az uj választás előtt jutott a szolgabiró urnak eszébe, az illető ellen itéletet hozni. Megjegyzendő, hogy ezen ifjabb Menyhárt Mihály a galgóczi szolgabiró által, a ki ellene ezen itéletet hozta, soha meg nem idéztetett, nem is volt jelen semmiféle tárgyaláson és mégis el van itélve — semmiért, mert nem dobált köveket. Egy másik igen szép példa arra, hogy milyen gyorsasággal tudnak a közigazgatási hatóságok eljárni, ha akarnak, itt van egy hivatalos árverési hirdetmény, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyben egy bizonyos Lieszkovszky Jánosnak, a kinek az esetét interpellácziómban már felemlitettem és a kire 30 korona birságot szabtak, lefoglalták öt vánkosát 31 korona értékben. Itt van Pöstyén mezőváros pecsétje rajta, az aláirást nem lehet elolvasni; valószinüleg a községi jegyző lesz, mert annak a hatáskörébe tartozik. Ez egy hivatalos árverési hirdetményt bocsátott ki január 14-én, hogy január 20-án, tehát hat nap mulva elárverezi a lefoglalt dolgokat. Itt is lábbal tiporták a törvényt, mert 15 napnál előbb nem szabad törvény szerint kibocsátani az árverési hirdetményt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Engedjék meg, hogy röviden befejezve ezen adatoknak felsorolását, egy másik térre térjek át, t. i. az egyik, különösen érdemesnek bizonyult főszolgabiró ur viselt dolgaira, a ki felbuzdulva azon a megtiszteltetésen, a melyben a főispán által részesült, mindent elkövetett saját hatáskörében, hogy az ő járásához tartozó választókat mindenképen befolyásolja, és a választás előtt 14 nappal kiment a helyszinére, Wittenczre. Ott a miniszter ur személyes közbejárására gróf Pálffy József neki rendelkezésére bocsátotta kastélyát. Ebben ütötte fel tanyáját, az volt az ő rezidenczia-ja, Hauptquartir-ja, a honnan intézte a választást. A t. miniszter ur azt állitja, hogy azt jelentették neki, hogy Czohernek Wittenczen

Digitized by Google

tárgyalásai vannak, és azért van ott. Ezt jelentették a miniszter urnak.

Csakugyan, hogy ennek a látszata meglegyen, a szolgabiró tárgyalásokat tüzött ki. Az illetők engem meg is biztak azzal, hogy én képviseljem őket azokon a tárgyalásokon, de a ki nem jött el a tárgyalásra, az a t. főbiró ur volt. Itt vannak az illető idézések, a melyek azokra a napokra szóltak. Ott megjelentem pontosan, a határidőben. Mikor azonban a községbe bementem, találkoztam az ő fogatával és később tudtam meg, hogy miért ment el ő onnan, daczára a kitüzött tárgyalásoknak és daczára annak, hogy ő valószinüleg sejtette, hogy én minő járatban vagyok. Daczára ennek mégsem tért vissza, hanem elment az utjára, a mely fontosabb volt előtte, mint ezen tárgyalások. T. i. megtudták, hogy a lopassói plébános bement Galgóczra, mert bizalmi férfinak volt designálva. A nyáj tehát őrizetlenül maradván, azt hitte, hogy neki szabad keze van. Tényleg sikerült is neki ezen az egy napon 18 néppárti választót befolyásolással, etetés és itatással a kormánypártra tántoritania.

T. ház! Nem akarok e dolgokkal hosszasan foglalkozni. *(Élénk derültség.)* Ha méltóztatik kivánni, nagyon szivesen szolgálok még több adattal, a melyeket nagy fáradságomba került összegyüjtenem . . . *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet, hogy a képviselő ur befejezhesse beszédét.

Kovács Pál: . . . de kötelességemnek tartottam és kötelességemnek fogom tartani a jövőben is, hogy leleplezzek ilyen arczátlanságokat, mert az ilyet másnak nem nevezhetem. *(Folytonos zaj.)*

Nem lehet ezek után mondani, hogy konkrét eseteket nem tudunk felsorolni. Mert a t. miniszter ur, midőn interpelláltam, akkor azzal ütötte el az érdemleges választ, hogy csak általánosságokban beszéltem. Most adatok állnak rendelkezésemre, a melyeket nagy szorgalommal összegyüjtöttem. Ha méltóztatnak parancsolni, annyi adat áll rendelkezésemre, hogy két-három ülést is ki tudnék beszélni. *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk! a néppárton.)*

A legmegragadóbb képet azonban még sem mulaszthatom el, hogy a t. ház elé ne terjesszem, a mely kimagasló és a legdicsőségesebb ténykedési pontját képezte annak a t. főszolgabiró urnak. Ezt saját szememmel is láttam és ha kell, 50 tanuval is bizonyithatom, hogy ez igy történt. Mint már emlitettem, a főszolgabiró főtanyáját a gr. Pálffy wittenczi kastélya képezte. Két nappal a választás napja előtt, január 7-én, kezdődött a szavazóknak összegyüjtése; törvény ellenére, zárt helyiségekbe gyüjtötték össze őket, ott etették és itatták és zsandárokkal és katonasággal őriztették. *(Mozgás és zaj a baloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez tiszta választás!)* Ez tiszta választás! És a főszolgabiró ur ugynabban a kastélyban volt és ott rendelkezett esetről-esetre, hogy honnan gyüjtsék össze azokat, a kik esetleg tétovázók, mert hiszen csak azokat kell az ő véleménye szerint is őrizni.

És, t. ház, a legszebb kép, melyet a t. ház elé akarok terjeszteni, most következik. Mi történt, midőn látta, hogy daczára azoknak a szelid nyomásoknak, a melyeket ő mindenféle utonmódon alkalmazott, nincs meg a kellő hatásuk és sikerük? Akkor délután, január 8-án — én háromnegyed kettőkor érkeztem oda a községbe — délután fél öt óra tájban egyszerre csak lódobogás, trombitaharsogás zavarta fel a község csendjét. *(Folytonos zaj.)* Az ablakhoz siettem, hogy mi történt, talán lázadás, vagy valami ilyenféle; és akkor ott láttam, hogy a főszolgabiró ur két olyan faczér segédjegyzővel, a kiket magához csődített s a kiknek ott volt a rendeltetési helyük, a járdán ment, mert az ut közepén óriási sár volt, az ut közepén pedig a menetet meginditotta két zsandár és utánna egy szakasz huszár egy tiszttel az élén, és igy vonult fel a község másik részébe, hogy ott házról-házra járva, a még be nem csődített választókat bekisérje a szó szoros értelmében a gróf Pálffy-féle kastélyba, hogy onnan azután ki ne menjenek.

És ez volt a megragadó kép, a melyet most le akarok festeni; de csak hasonlattal, mert ez a kép emlékezetembe juttatta Verescsaginnak ama rettenetes képét, a melyen a Szibériába tolonczoltakat festi, hogy hogyan transzportálták azokat az örök tél hazájába. Ugyanily jelenet volt az, t. ház, a mikor ezek a választók nem ugyan összekötött kézzel, ebben különböztek a Verescsagin képének alakjaitól, de lehorgasztott fővel és ebben megegyezik a kép, zsandárok és huszárok kiséretében bevonultak Pálffy gróf kastélyába, hogy onnan később bő áldomás után kocsira ültetve tovább vitessenek. Nemcsak ide, a gyülekezési helyre kisérték be a választókat, hanem tovább is az egész utvonalon katonák és csendőrök vitték őket. Mindegyik községből a kormánypárti szavazókat igy kisérték; csendőrök nyitották meg a menetet egy kocsin és a menet végén ismét három-négy csendőr ült egy kocsin. *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Igy kellett őrizni a választókat, ilyen volt a szabad választás Galgóczon, a mint azt, gondolom, eléggé ecseteltem. *(Mozgás a jobb- és baloldalon.)* Azt hiszem, ez elrettentő példaképen fog hatni, ha van még tisztességi érzet azokban, a kik a zsámbokréti választást most előkészitik, ha nem akarják magukat az ország előtt pellengérre állittatni; mert megérdemelnék, ha ismét rá kerülne a sor, hogy a ház megitélje, hogy hogyan készitik elő a nyitrazsámbokréti választást.

Förster Ottó: Egész községek krinolinban járnak.

Nessi Pál: Konyakot kapnak?

Kovács Pál: Most méltóztassék megengedni, hogy a költségvetéshez is szorosabban hozzászóljak. *(Nagy mozgás és derültség a jobb- és baloldalon.)*

Digitized by Google

Förster Ottó: Most érkeztünk beszédünk közepére.

Lengyel Zoltán: Eddig csak bevezetés volt!

Kovács Pál: Nem akarom, hogy azzal vádoljanak, hogy a költségvetéshez tulajdonképen nem is szóltam.

Van egy igen fontos kérdés, a melyre a t. miniszterelnök ur figyelmét óhajtom felhivni; a közel jövőben megoldandó igen fontos kérdés ez. Azt hiszem, ha a t. miniszterelnök ur érdemeket akar szerezni, ez kitünő alkalom lesz részére, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon.)* hogy érdemeit szaporitsa. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon.)* A magyar udvartartás kérdése ez. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Most értesültünk a közel multban a lapokból arról, hogy Ő Felsége első alkalommal vonult be ujonnan átalakitott, ujjáépitett palotájába. Az itt mutatkozó bajokon óhajtanék változtatni abban a tekintetben, hogy, ha ez a magyar udvartartás létesittetik, kiépittetik, akkor ennek conditio sine qua non-ját képezze az, hogy külső megjelenésében is dokumentáltassék ez, és ha a magyar király Budapestre jön, abban a környezetben jelenjék meg, a mely őt méltán megilleti, mint egy független állam fejét.

Visontai Soma: Független tartomány!

Kovács Pál: A legközelebbi időben megoldandó lesz ez a kérdés. Megoldandó lesz a magyar testőrségnek Budapestre való áthelyezésének kérdése is. Igen fontos kérdés ez, a mely csak ideiglenesen van szabályozva oly módon, hogy az 1868-iki pénzügyi megállapodás szerint az intézmény fentartására az udvar bizonyos dotációt fizet. A napidijakat a hadügyminiszterium fizeti, a felszerelés, az épületek fentartása, a rendkivüli kiadások, a gárda alapitványainak jövedelméből fedeztetnek. Ennélfogva, de különösen a magyar állami önállóság tekintetéből igényünk van arra, hogy ezen magyar testőrség, midőn az uj királyi várpalotában az elhelyezés kérdése is meg van oldva és semmi nehézséget sem okoz, a legközelebbi jövőben megvalósittassák. Ballagi Aladár irta meg 1872-ben a monografiáját a magyar testőrségnek és később a Pallas-Lexikonban mint történész arra a konkluzióra jut, hogy az áthelyezés Budára remélhetőleg meg is fog történni az uj királyi várpalota elkészültekor. Ezt a reményt, melyet Ballagi Aladár történeti alapokon konstruált, én is táplálom és őszintén óhajtom, hogy e tekintetben a t. miniszterelnök ur mentől előbb javaslattal álljon a t. ház elé. *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Sok mindenféle volna még, a mire ki kellene terjeszkednem, de az idő rövidségére való tekintettel engedjék meg, hogy ezeket valamely későbbi felszólalásomra halaszszam. Most csak röviden még azokkal a vádakkal óhajtanék foglalkozni, melyekkel a néppártot méltatlanul illették.

Hogy a rágalmazás manapság mennyire elterjedt szokássá vált, az különösen kitünik azoknak a beszédjéből, kik a néppártot panszlávizmussal vádolták meg. De ennél is tovább akarnak menni az »Ungarische Wochenschrift« politikai hetilap szerkesztői, a mely lap azelőtt »Ungarische Jüdische Wochenschrift« czimen magyar-zsidó hetilap volt, s a mely lapnak 1901. deczember 27-iki 50. számában a következő hir jelent meg: »Demonstration der Arbeitslosen« czim alatt. Ez a lap is németül jelenik meg, mint rendesen az ő felekezeti organumaik *(olvassa)*: »Wie sich nun mit Gewissheit herausstellt, sind die Excesse während des Demonstrations-Umzuges der Arbeitslosen am 21. d. M. nicht von diesen ausgegangen, sondern von lichtscheuen Gesindel, das sich auf Initiative der reactionären Volkspartei dem Umzuge anschloss.« Ezt épp oly indignáczióval utasithatom vissza részemről, mint azon merőben koholt többi rágalmakat, melyekkel ezt a pártot, a melyhez tartozni szerencsém van, megrágalmazzák. És nem fejezhetem be nyilatkozatomat erre vonatkozólag mással, mint egy közmondással, hogy: »a kutya ugat, a karaván halad.«

A költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom. Azt hiszem, t. ház, hogy miután az idő előre haladt, az állami költségvetés folytatását a jövő ülésre halaszthatjuk. A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A tegnapi napon bejelentettem a t. háznak Rakovszky István képviselő ur felszólalására, hogy egy általa hozzám intézett interpelláczióra ma fogok válaszolni. Levelet kaptam az ülés elején Rakovszky István képviselő urtól, hogy pár napig a szobát nem hagyhatja el, és igy az ülésen nem lesz jelen az interpelláczióra adandó válaszom alatt. Mivel nem akarok válaszolni akkor, a mikor az a képviselő nincsen jelen, a ki interpellált, nehogy elüssem attól az alkalomtól, hogy az általam mondottakra válaszolhasson, kérem a t. házat, engedje meg, hogy máskor adjam meg a választ. *(Helyeslés.)*

Elnök: A miniszterelnök ur válasza más ülésre halasztatik el.

T. ház! Azt hiszem, mielőtt áttérnénk az interpelláczióra, állapitsuk meg a jövő ülés napirendjét. A miniszterelnök ur kiván javaslatot tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ambár az általános költségvetési vita oly soká huzódik, hogy igazán nehezemre esik a háznak azt a javaslatot tenni, hogy pár napig ne tartson ülést, de miután ez a háznak állandóan bevett gyakorlata és miután remélem, hogy az általános vitá-

Digitized by Google

nál a vita megkurtitása sikerülni fog; én a magam részéről nem ellenzem, hogy ez idén is, mint más alkalommal, hétfőn, kedden és szerdán a ház ülést ne tartson és halaszsza csütörtökre a vita folytatását. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Azt hiszem, a képviselőház elfogadja a miniszterelnök ur javaslatát. *(Helyeslés.)* E szerint hétfőn, kedden és szerdán a ház nem tart ülést, csütörtökön pedig folytatja az 1902. évi állami költségvetés tárgyalását. *(Helyeslés.)*

Következik Reich Aladár képviselő ur interpellációja a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés tárgyában.

Reich Aladár: T. ház! Az igen t. pénzügyminiszter urnak itt a házban és egyebütt is tett hivatalos nyilatkozataiból tudjuk, hogy a kormánynak elhatározott szándéka olyan közmunkák végrehajtását rendelni el, a melyek az általános pangástól eltekintve, különben is szükségesek voltak és a melyek nemcsak helyi, hanem országos érdekek kielégitésére is szolgálnak. Én nagy örömmel vettem ezt a miniszteri kijelentést, mert nagyon természetesnek találtam, hogy ezen beruházások közt első sorban fog szerepelni a baja-báttaszéki vasuti áthidalás, *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* a melynek elkerülhetetlen szükségességét már régen hangoztatta nemcsak az a kerület, a melynek én vagyok a képviselője, hanem egész Közép- és Délmagyarország, sőt merem mondani azt is, hogy hangoztatta mindenki, a ki hazánk közgazdasági viszonyaival egyáltalán foglalkozik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én interpellációm keretében nem akarok részletesen foglalkozni azokkal a bajokkal, a melyeknek megszüntetése, és azzal a gazdasági fellendüléssel, a melynek elérése várható ennek a hidnak a létesitésétől. Csupán arra mutatok rá, hogy különféle vidékekről, a legkülönbözőbb foglalkozási ágakból, a legkülönbözőbb érdekkörökből és a legkülönbözőbb gazdasági szempontokból egyaránt megnyilatkozott már az a határozott kivánság, hogy ez az áthidalás mielőbb létesittessék. A kolozsvári, szegedi, pécsi, fiumei kamarák évi jelentéseiben már hosszu idő óta állandóan megnyilatkozik ez az óhaj. A mérnök-egyesület, az országos magyar gazdasági egyesület, továbbá valamennyi vidéki gazdasági egyesület szakszerü tanulmányok alapján megállapitotta, hogy ez az áthidalás halaszthatatlanul szükséges az ország gazdasági fellendülése szempontjából. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Sőt a felejthetetlen emlékü Baross Gábor óta ugy ennek, mint az előző kormánynak tagjai ugy itt házban, mint a küldöttségeknek adott válaszokban egyformán elismerték ennek a kérdésnek elsőrangu fontosságát és csak azt tudták mondani mindig, hogy azért nem létesitik azt, mert nincs rá pénz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tekintettel már most arra, hogy a felhozottak szerint ez az áthidalás nem helyi, hanem országos érdek és ennélfogva nagyon beleillik abba a keretbe, melyet az igen t. pénzügyminiszter ur a legközelebb foganatositandó közmunkák programmjában megállapitott; tekintettel továbbá arra, hogy az érdekelt körökre nézve igen fontos annak megtudása, hogy ez az áthidalás tényleg felvétetik-e a legközelebb foganatositandó közmunkák közé, a következő interpellációt intézem a pénzügyminiszter és kereskedelemügyi miniszter urakhoz *(olvassa)*:

»1. A baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése felvétetett-e azon közmunkák közé, a melyeknek legközelebb leendő végrehajtását a kormány elhatározta, és mikor lesz a kereskedelemügyi miniszter azon helyzetben, hogy a vonatkozó törvényjavaslatot a képviselőház elé beterjeszthesse?

2. Ha ezen áthidalás nem vétetett fel a legközelebb végrehajtandó közmunkák közé, mely indokok birták rá az igen t. kereskedelemügyi miniszter urat arra, hogy ezen már évek hosszu sora óta sürgetett és országos fontosságunak elismert közmunka létesitését ismét elhalasztható-nak tekintse?« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a pénzügyminiszter és kereskedelemügyi miniszter uraknak. A jövő ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 05 perczkor.)

Digitized by Google

50. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 13-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Major Ferencz, a nyitra-zsámbokréti kerületben megválasztott országgyülési képviselő megbizólevelének bemutatása. — Meszlény Pál képviselő végleges igazolása. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Darányi Ferencz képviselő választását megtámadó kérvényre beadott ellenkérvény tárgyában. — Az összeférhetetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása gr. Batthyány Lajos és gr. Karátsonyi Jenő képviselők összeférhetlenségi ügyében. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — Sürgős interpellációk bejelentése. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása. — Komjáthy Béla és Visontai Soma interpellációi a miniszterelnökhöz a trónörökös szentpétervári utja tárgyában. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, gr. Széchenyi Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. — A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Szőts Pál jegyző ur, az azok ellen felszólalókat pedig Kubik Béla jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a szombaton, február hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, ugy azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a magy. kir. igazságügyminiszter levelét, melyben értesit, hogy ő csász. és apostoli királyi Felsége Mohay Sándor képviselőt az igazságügyminiszteriumhoz államtitkárrá kinevezni méltóztatott; ennek kapcsán bemutatom Mohay Sándor képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy a fenti okból Gyulafehérvár város választókerületének képviseletéről lemond.

Bemutatom Kiss Ferencz képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy a szolnoki választókerület képviseletéről lemond.

Tudomásál vétetik; egyben felhatalmazza a ház az elnökséget, hogy ugy a fenti, valamint a Győry Elek képviselő elhalálozása folytán megüresedett választókerületben az uj választást elrendelhesse.

Bemutatom Major Ferencz Nyitra-vármegye Zsámbokrét választókerületében időközi választáson megválasztott országgyülési képviselő megbizó-levelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló-bizottságnak.

Bemutatom Dörr Soma képviselő levelét, melyben egészségének helyreállitása czéljából kéthavi szabadságot, és Szabó Kálmán képviselő levelét, melyben ugyancsak egészségi okokból hatheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

Jelentem a t. háznak, hogy Meszlény Pál képviselő választása óta a kérvényezésre kiszabott 30 nap határidő eltelt, a Curia elnökétől vett értesités szerint kérvény ellene nem adatott be, továbbá sem kifogás, sem panasz nem tétetett, miért is nevezett képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Bemutatom Issekutz Győző, mint a diósadi választás vizsgálatára kiküldött orsz. képviselőnek a megejtett vizsgálatról szóló jelentését.

A bemutatott jelentés csatolmányaival együtt a házszabályok 94. §-a értelmében további eljárás végett kiadatik az V. biráló-bizottságnak.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy a Darányi Ferencz országgyülési képviselő választását megtámadó kérvényre ellenkérvény adatott be és annak másodpéldányát megküldi.

Tudomásul vétetik. *(Zaj.)* Csendet kérek, t. ház!

Digitized by Google

Bemutatom Apáthy Péter képviselőnek mint az összeférhetlenségi állandó bizottság helyettes elnökének jelentéseit gr. Batthyány Lajos és gr. Karátsonyi Jenő képviselők összeférhetlenségi ügyében.

A házszabályok 159. §-a értelmében az összeférhetlenségi állandó bizottság által hozott határozatok indokolásaikkal együtt föl fognak olvastatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a gr. Karátsonyi Jenő ügyében hozott határozatot és indokolását).*

Elnök: Hasonlóképen fel fog olvastatni a gr. Batthyány Lajos képviselő ur összeférhetlenségi ügyében hozott határozat.

Kubik Béla jegyző *(olvassa az összeférhetlenségi bizottság határozatát és indokolását).*

Elnök: Az imént felolvasott határozatok tudomásul vétetnek.

Bemutatom Csongrád, Ung és Zala vármegyék közönségének feliratait a hadkötelesek szolgálatuk 3-ik évében a mezőgazdasági munkára való szabadságolása tárgyában;

Ungvármegye közönségének feliratait, és pedig

a kis vagyonnal rendelkező társadalmi osztályok védelme és létfentartásának biztositása; a katonai előfogatok kiállitási költségeinek rendezése és a beszállásolási törvény módositása — az amerikai kivándorlás meggátlása — és a borfogyasztási adó leszállitása iránt;

a pápai választókerület tanitóinak Hegedüs Loránt, a kovásznai állami népiskola tanitóinak Sándor József és a kunfélegyházai választókerület tanitóinak Holló Lajos képviselő által beadott kérvényét a tanitói fizetés rendezése tárgyában;

a turzófalvi kerületi róm. kath. tanitóegyesületnek Csernoch János és a nagy-somkuti kerületi gör.-kath. tanitó-egyesületnek Papp József képviselő által beadott kérvényeit a tanitói nyugdijtörvény méltányos módositása iránt.

E kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Három képviselő ur jelentett be sürgős interpellációt nálam, *(Halljuk! Halljuk!)* még pedig a jelentkezés sorrendjében, a mi ilyen esetben mérvadó, Komjáthy Béla képviselő ur a trónörökösnek szentpétervári utazása tárgyában, továbbá Várady Károly képviselő ur a tornai közjegyzői állás betöltése iránt, és Visontai Soma képviselő ur Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása tárgyában a m. kir. miniszterelnökhöz. Várady Károly képviselő ur beleegyezett abba, hogy az ő interpellációját harmadik helyen, Visontai képviselő ur interpellációja után tehesse meg.

T. ház! Miután három interpelláczió van bejelentve és én mind a három interpelláczió megtételét, illetőleg megengedését a mai ülés alatt indokoltnak tartom, arra kérem a t. házat, méltóztassék a t. ház ahhoz hozzájárulni, hogy ezek az interpellácziók mindjárt a szokott déli szünet után tétethessenek meg. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Most! Mindjárt!)* Én a magam részéről ahhoz nem járulhatok hozzá, hogy az interpellácziók most tétessenek meg. Ha az illető interpelláló képviselő urak ezt kivánják, méltóztassanak e tekintetben a házhoz fordulni, s a ház a házszabályok értelmében vita nélkül egyszerü szavazás által fog ezen kérdésben dönteni. Én a magam részéről erre preczedenst nem akarok csinálni.

A miniszterelnök ur kiván szólni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)* Teljesen egyetértek a t. elnök urral abban, hogy az interpellácziók sürgős természetüknél fogva a mai napon tétessenek meg, habár a mai nap nem az a nap, a mikor interpellácziók szoktak tétetni. Arra kérem azonban a t. képviselőházat, hogy méltóztassanak megtartani az eddigi gyakorlatot és a házszabályokat és az interpelláczió megtételére a napirend után következő időt kitüzni. Megmondom azt is, hogy miért. Nem csak abból az okból, mert nem tekinteném helyesnek az eltérést az eddigi gyakorlattól és a házszabálytól, hanem azért, mert az interpellácziókra azonnal kivánok válaszolni és a ház nem is lehetne abban a helyzetben, hogy határozatot hozzon a napirend előtt, mert a napirend előtt határozathozatalnak nincs helye.

Kérem tehát, méltóztassanak ily értelemben határozni. *(Helyeslés.)*

Olay Lajos: T. ház! Nagyon szivesen beleegyezem a magam részéről és e párt részéről is abba, a mit a t. miniszterelnök ur mondott, hogy ugyanis a házszabályokat ne akarjuk preczedensekkel kiforgatni a mivoltukból. Beleegyezem abba, hogy a szokott időben tétessenek meg az interpellácziók. Tekintettel azonban a kérdés nagy közjogi fontosságára és tekintettel arra, hogy valószinüleg ugy az interpellálók részéről, mint a miniszterelnök ur részéről hosszabb beszédek fognak mondatni: arra kérem a t. házat és az elnök urat, legyen kegyes kimondani, hogy a szünet nem a szokott időben, hanem 12 órakor kezdődik és mindjárt azután tétessenek meg az interpellácziók. *(Helyeslés.)*

Elnök: A vita lefolyása szerint a lehetőségig e kivánsághoz fogok alkalmazkodni. *(Helyeslés.)*

Ezután következik a napirend: az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla jegyző: Molnár János! *(Zaj. Elnök ismételten csenget. Halljuk! Halljuk! a néppárton.)*

Molnár János: T. képviselőház! A mikor én még Esztergomban lelkipásztorkodtam, sirva jött

Digitized by Google

hozzám egy szegény asszony és panaszkodott, hogy őt az ura megverte. Hivatásomhoz hiven magamhoz idéztem a brutálisnak leirt férjet és megkérdeztem tőle, miért bántja a feleségét? Erre ő azt mondotta: »Édes tisztelendő ur, nem bántottam azt az asszonyt, hanem csak ugy« — és itt jobb-balra legyintett, — »csak ugy szoktattam magamhoz.«

T. képviselőház! Midőn a jelen cziklusban e házba ujra beléptem, azt tapasztaltam, hogy a t. képviselő urak a túloldalról ott kezdik, a hol a mult cziklusban elhagyták, t. i., hogy püföltek, támadtak engem. Régen tudom, hogy a néppárt prügelknabe-ja én vagyok, de ezeket az ütlegeket én is csak a szeretet azon gyöngéd kifejezésének tekintem, mint az a férj, és azt mondom, hogy én ebben azt látom, hogy a t. képviselő urak csak ugy szoktatni kivánnak engem. *(Derültség és ellenmondás a jobb- és a baloldalon.)*

B. Feilitzsch Arthur: Isten ments, eszünkágában sincs!

Molnár János: Épp ezért én az ütlegeket nem hasonló ütlegekkel, hanem czirógatásokkal, simogatásokkal viszonzom és kezdem mindjárt a t. miniszterelnök urnál.

Gajáry Géza: Egy szóval: szeretjük egymást!

Molnár János: A t. miniszterelnök urnak ugyanis többszörös köszönetet szavazok. Köszönöm először is a t. miniszterelnök urnak, hogy kioktatta az ő igen t. pártját és ez által, ha tán nem akarva is, igazságot szolgáltatott nekem. Történt ugyanis, hogy még akkor, midőn Pulszky Gusztáv képviselő élt, én egyszer itt beszéltem a magyar állameszméről és ő belekiáltott, hogy egységes; én utána mondtam hűségesen: hogy »egységes magyar állam.« Néhány hét előtt ismét beszéltem e tárgyról, és midőn emlitettem az egységes magyar állameszmét, Vészi t. képviselő ur nem elégedett meg ezzel, hanem közbekiáltott, hogy »nemzeti« és én ismét utána mondottam, hogy nemzeti. *(Derültség.)* Legyen szabad közbevetnem azt, hogy igazán csodálom Vészi t. képviselő urnak nagy önmérsékletét, a melynél fogva az ő hazafias, dagadó érzelmeit annyira tudta korlátozni és fékezni, hogy ő Felségének nem kiáltott közbe trónbeszédébe, mert ő Felsége is az országgyülést megnyitó trónbeszédben csak egyszerüen a magyar állam kiépitéséről beszél. Én abban a nézetben voltam eddig is és most is abban vagyok, hogy a magyar állam nem igényel más epitetont, mint egyszerüen »magyar állam«, mert hiszen az egységes, meg nemzeti, az nem annyira jelzője egy államnak, mint inkább karakterisztikonja, mert egy állam nem is létezhetik, nem is képzelhető egységesség és nemzetiesség nélkül. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ezt nekem nem hitték el, most azonban a t. miniszterelnök ur egy beszédében kijelentette, hogy elég a magyar államról beszélni és igy majd elhiszik odaát, mert ők: jurant in verba magistri.

Másik köszönetem a t. miniszterelnök urnak azért szól, mert kegyes volt elismerni és a házban hangoztatni, hogy a néppárt nemzetiségi politikája és az ő nemzetiségi politikája körülbelül megegyeznek. Azonban azt már nem köszönöm, a mit a t. miniszterelnök ur azután mondott, hogy t. i. ez áll magára a programmpontra nézve, de a kommentárban,— t. i. egy füzetben, a mely programmpontjainkat kommentálja, mely kezében van, tehát ugyancsak megolvashatta — az van, hogy »mik panaszai a tótoknak?« Hangsulyozom, hogy a t. miniszterelnök ur ugy mondja, hogy »a tótoknak és nem a nem magyar-ajkuaknak,« s ezt azért hozza fel, hogy »ennek sulyt adjon.« Engem a t. miniszterelnök ur ezen kijelentése valóban frappirozott. Ezen füzetnek ugyanis két kiadása van, nekem csak a második kiadás van meg, az elsőt már elkapkodták, az nem volt a kezemnél. Szükségesnek véltem tehát a t. miniszterelnök urat felkérni, kegyeskedjék ezt a füzetet elhozni a házba, hogy lássam, nincs-e tán nyomdahiba benne, mert mi általában minden nemzetiségről és a tótokról is beszélünk, de nem csak a tótokról külön. Egyetlenegy helyen sincsenek megnevezve a tótok külön, hanem az egész kommentárban mindig az összes nemzetiségekről beszélünk. Megnéztem tehát ezt a miniszterelnök urnál levő füzetet, és az szóról-szóra, betürőlbetüre egyezik a második kiadással, vagyis abban egy hang, egy betü sincs arról, hogy mi csak a tótok panaszáról beszéltünk volna. A t. miniszterelnök ur ez alkalommal egy anekdotával élt, t. i. Deák Ferencz kalapjáról, melyet Besze János elcserélt. Engedje meg a t. miniszterelnök ur, hogy én is egy anekdotával feleljek, habár nem kalapossal, de még sem tán fejetlennel. *(Halljuk!)*

T. i., én nagyon kérem a miniszterelnök urat, hogy máskor, ha czitál füzeteinkből, szószerint czitáljon, hűen czitáljon.

Széll Kálmán miniszterelnök: Tettem!

Molnár János: Mert különben megtörténhetik az, hogy majd három évtized mulva egy bizonyos tréfás szinházban mutogatni fogják azt az egyetlenegy, de nem létező szót, a melyre Széll Kálmán az ő argumentációját a néppárttal szemben bazirozta, mint a hogy tényleg mutogatták abban a szinházban azt a hajszálat, a melyen Napoleonnak győzelme függött a waterlooi ütközetnél, meg aztán azt a baltát, a melylyel Kain Ábelt agyonütötte. *(Zaj és mozgás a jobboldalon.)*

T. ház! De én megmagyarázom, hogy miért óhajt annyira a t. miniszterelnök ur is, meg a t. túloldal is minket a tótokkal ikeriteni. Mi kiadtuk a mi füzeteinket, terjesztettük a mi elveinket, programmunkat a németek között is, a románok között is, a szerbek között is ép ugy, mint a tótok között is, és ime még senki sem

Digitized by Google

mondotta nekünk, hogy pangermánok, vagy dákórománok, vagy ultraszerbek vagyunk; de hogy pánszlávok vagyunk azt folytonosan halljuk hangoztatni. Miért? Azért, mert sem a szászok, sem a románok, sem a szerbek között nem találtunk talajra, de igenis a tótok néhány néppárti képviselőt küldtek be az országházba. Hinc illae lacrimae, mert ezek a tót kerületek eddig, Ivánka képviselő ur megjegyzése szerint is, rendesen liberális képviselőket szállitottak az országházba. Miután tehát most elkezdtek nemcsak liberális képviselőt választani, innen a nagy harag, innen a nagy felbuzdulás, hogy t. i. minket a tótoktól, a tótokat meg mitőlünk elidegenitsék.

Pedig hát ez nem fog sikerülni, mert mi meg nem ijedünk, és miként eddig mentünk, ugy a jövőre is, akármilyen »Sáros« lesz is az a vármegye, el fogunk menni ismét azokhoz a tótokhoz, mert büszke öntudattal mondhatjuk, hogy mi kulturmissziót teljesitünk, midőn oda megyünk, hogy mi megtartjuk azt a derék népet az egységes, a nemzeti magyar államnak, a magyar állameszmének, a magyar hazafiságnak. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* És itt engedje meg a t. képviselőház, hogy egy magyar népdalt travesztáljak és igy szólhassak a t. túloldalhoz: én is vagyok olyan legény mint te, — mi is vagyunk olyan magyarok. mint önök.

Kubinyi György: Az ellen én tiltakozom! Én más magyar vagyok!

Buzáth Ferencz: Hangosabban beszéljen!

Kubinyi György: Én más magyar vagyok. *(Derültség és felkiáltások a néppárton: Igaz! Ugy van!)*

Molnár János: T. Kubinyi György ur azt mondotta épen ebben a perczben, hogy más magyar, mint mi vagyunk. Hát én megengedem és nem is kivánok olyan magyar lenni, mint a képviselő ur, mert hallgassa csak meg, mi történt ott az ő hazájában. Az ő választása alkalmával a néppárt tábora felé közelgett a t. képviselő ur és ott találkozott Kuna Pál bellusi segédlelkész urral. Az irta meg nekem a dolgot és felhatalmazott, hogy itt is bátran elmondhassam. *(Zaj a néppárton.)* Félvén a káplán ur, hogy Kubinyi ur megjelenése, mert ellenjelölt vala, izgatottságot fog szülni a néppártiak között, kérte a képviselő urat, hogy távozzék. A t. képviselő ur szóváltásba elegyedett a káplán urral, a ki végül azt mondotta neki: tudja, engem csak az boszant, hogy az ön kedves barátja — és itt megnevezte a barátját, a ki szintén jelölt volt, — majd elbukik és majd egy pánszlávot választanak meg helyette. Erre Kubinyi Gyurka képviselő ur magából kikelve, ezt felelte: »Inkább tiz pánszláv kerüljön a parlamentbe, mint egy néppárti.« *(Nagy zaj és mozgás a néppárton.)* Lássa, t. képviselő ur! *(Nagy derültség a néppárton.)* . . .

Rakovszky István: Az ekzekutor! Folytatása a Bach-korszaknak! Lekvárhazafi! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Kubinyi György: Majd válaszolok erre! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Molnár János: Látja, t. képviselő ur, mi nem vagyunk ilyen hazafiak, mert mi nem azt kivánjuk, hogy 10 pánszláv jöjjön be az országházba, és igy azt hiszem, hogy kvittek vagyunk.

De még tovább is ment a t. képviselő ur. *(Halljuk! Halljuk!)*

Förster Ottó: Még szobra sincs, már is leleplezik! *(Derültség a néppárton.)*

Molnár János: Mert a mikor ezt válaszolta neki a képviselő ur, akkor az a káplán ur azt mondotta, hogy ez épen olyan beszéd, mint a mikor a képviselőházban Bánffy bukása idején azt mondotta a képviselő ur, hogy inkább Lobkovitz, mint Apponyi Albert legyen a miniszterelnök. *(Nagy derültség a néppárton.)* Erre Kubinyi György t. képviselőtársam azt felelte, hogy »Most is azt állitom, mert Apponyi egy jezsuita.« *(Nagy derültség a néppárton.)*

Kubinyi György: Hazudott az illető káplán ur!

Molnár János: Hát én gratulálok a ház t. elnökének, mert a jezsuitákat minden tekintetben kifogástalan és kitünő egyéneknek ismerem és ezt az inczidenst csak azért hoztam fel, hogy egyuttal rámutassak arra a szoros egységességre, a mely a t. túloldal tagjai között dívik.

És most folytatom a t. képviselő ur által megszakitott beszédemet. Azt állitja a t. miniszterelnök ur, hogy mi azért haragszunk, mert odakünn az országban vele szemben elvesztettük a csatát és az ő lapjai ezen thémát ugy variálják, hogy a néppárt »csufos bukást«, szégyenletes és »megsemmisitő vereséget« szenvedett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én azt nem mondtam!

Molnár János: Én sem azt állitom, hanem azt mondottam, hogy a lapjai variálják igy.

T. képviselőház! Én szivemből, igazán, őszintén és melegen azt kivánom, hogy minket mindig ilyen »csuf bukás« és »vereség« érjen, önöknek pedig mindig olyan nagy diadaluk legyen, mint a minőt arattak az általános választások alkalmával. Mert a dolog ugy áll, t. képviselőház, hogy mi 14-en voltunk a választás előtt és most vagyunk 25-en, tehát a csufos bukás 11 képviselőt hozott nekünk, vagyis ennyivel szaporodtunk, az önök fényes győzelme pedig azt eredményezte, ha jól emlékszem, hogy a pártjuk 30 vagy 40 taggal megfogyott.

Kende Péter: Elegen vannak! *(Derültség a néppárton; Felkiáltások: Még mindig sokan vannak!)*

Molnár János: De én ennek is megfejtem az okát. Már két évvel ezelőtt a »Magyar Szó« elkezdte hirdetni, hogy a néppárt 70, vagy 80 taggal fog a legközelebbi választások alkalmával szaporodni és a többi liberális hirlap utána

Digitized by Google

zengte ezt. Pedig épen olyan jól tudták valamennyien, mint mi, hogy ez nem fog bekövetkezni és hogy ez a jelen konstellácziók között nem is lehetséges. *(Egy hang a jobboldalon: A jövőben sem!)* Miért tették tehát? Azért, hogy mikor megjön az eredmény és mi nem 70 és 80 többséggel, hanem csak 20—30-an jövünk be a parlamentbe, akkor elmondhassák, hogy a néppárt »csufos bukást« és »megsemmisitő vereséget« szenvedett. Mi nagyon jól tudtuk, t. képviselőház, hogy hányan fogunk bejönni a parlamentbe. Mi meg vagyunk elégedve az eredménynyel, sőt csodálkozunk, hogy azoknak a tiszta választásoknak ellenére, a melyek az országban lefolytak, még ennyien is bejöttünk.

Most meg arról adnak hirt az önök t. lapjai, hogy a néppárt bomlik, hogy a néppárt át akar vedleni konzervativ párttá, hogy ellentét van az uj tagok és a régi elnök között, hogy a klubülésekre már nem is járnak a néppárti képviselők. És sajátságos ironiája a sorsnak, hogy ezt épen akkor irták, a mikor két nappal előbb, a legutolsó pártértekezleten, 22 közül, mert akkor csak 23-an voltunk és egy beteg volt, 15-en voltak jelen, tehát kétharmadnál több, olyan többség, a minőt önök a klub-életükben sohasem tudtak összehozni, már t. i. a számarányt tekintve. Hát adatik tudtára mindenkinek, *(Derültség.)* a kit illet, hogy abból, a mit a lapok kürtölnek, egy betü, egy szó, egy hajszál sem való.

A néppártban a konzervativ párttá való átalakulásnak még csak eszméjét sem vetette fel senki, mert szükségét sem érezte annak soha senki. Hála Istennek, a legnagyobb barátság füz bennünket: az uj és régi tagokat az uj és régi elnökkel egybe és semmi szándékunk, hogy czivakodni kezdjünk az önök végtelen nagy örömére és mulattatására. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Egyet azonban meg kivánok jegyezni: és ez az, hogy *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* megvallom őszintén, hogy közöttünk olyan szoros egység, mint a milyen önök között van, s a milyenről épen most vontam le a leplet, — t. i. bizonyitotta azt Kubinyi György képviselő ur esete —, mi közöttünk nem dúl. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

És most áttérek arra, a mit különösen ki akartam fejteni ezen beszédemben a költségvetési vita alkalmával. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* Hieronymi Károly képviselő ur egyszer, már a jelen cziklusban, azt mondotta, hogy a néppárt azt állitja, hogy a curiai biráskodásról szóló törvénynyel sem sikerült a népakaratnak teljes szabadságát és tisztaságát biztositani; és azt mondja folytatólag: »Az ellenzéknek ebben az esetben a legkisebb oka sincs zúgolódni, sem nekünk« — már t. i. a liberális pártnak — »szemrehányásokat tenni, mert az ellenzéknek, a mely kisebbségben van és volt, nemcsak teljesen egyenértékü, de sőt talán túlnyomó része volt ennek a törvénynek létrehozásában.«

Hát, t. képviselőház, akkor, midőn mi azt mondottuk, hogy a curiai biráskodásról szóló törvénynyel sem sikerült a népakaratnak teljes szabadságát és tisztaságát biztositani, egyszóval sem akartuk hibáztatni a curiai biráskodásról szóló törvényt. Mi ettől a törvénytől soha, sem keletkezése alkalmával, sem alkalmazásánál nem vártunk — őszintén mondom — egyebet, mint azt, hogy biztositva lesz az ellenzék arról, hogy nem lesz a választások aktusánál elnyomva, kijátszva, nem lesznek szavazói a választási helyiségből kirekesztve, nem lesznek semmis okból száz és száz-számra visszavetve, vagyis, hogy nem lesznek joguktól erőszakosan megfosztva. És bevallom, hogy ezt javarészt, majdnem teljesen el is értük.

Ezt a t. miniszterelnök ur magának rója fel érdemül. Azt kérdezi ugyanis a t. miniszterelnök ur egyik beszédében, hogy »nem csináltam-e meg a curiai biráskodásról szóló törvényt?« Hát legyen szabad egész tisztelettel felelnem a t. miniszterelnök urnak, hogy igenis nem, és bebizonyitanom ezen állitásomat az ő pártjának egyik kiváló tagjával, Hyeronimi képviselő urral, a ki egyik beszédében azt mondotta: »Hisz ezen törvény — t. i. a curiai biráskodásról szóló — pártközi megegyezésnek eredménye: elfogadtuk mindnyájan, szó nélkül, mert respektálni akartuk a pártközi egyezményt.« Igen, t. képviselőház, ezt a curiai biráskodásról szóló törvényt a pártközi parlamenti tárgyalások alkalmával készitettük és azt a t. miniszterelnök ur már készen vette át, azon kötelezettséggel . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ki ment bele abba? Kellett bele mennem? Nem kényszeritett rá senki!

Molnár János: Nem mondtam, hogy kellett, tessék csak várni!

Akkor készitettük, még mielőtt a t. miniszterelnök ur vezércsillaga feltünt volna a politikai élet horizontján és ő csak átvette ezt a törvényt azon kötelezettséggel . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy van!

Molnár János: Módjában lesz megczáfolnia miniszterelnök urnak . . . hogy azt a parlamentben benyujtja és megszavazásáról gondoskodni fog.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ki járult hozzá?

Molnár János: De, t. képviselőház, a mi érdem, az érdem és én nem zárkózom el soha, kalapot emelni az érdem előtt, ha akármilyen ellenfelem részén tapasztalom is azt. És épen azért nyiltan, itt az ország szine előtt tanuságot teszek arról, hogy a t. miniszterelnök urban, mint belügyminiszterben mindig és mindenkor, a választások alatt, a pótválasztásoknál is, azon ügyekben, a melyekben hozzá fordultunk, kész védelmezőt találtunk, mert vagy sürgönyileg, vagy irásban a legtöbb esetben intézkedett. Hogy azután a periferiák már mindig végrehajtották-e

Digitized by Google

a czentrum határozatát és parancsát, az már más lapra tartozik . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Felfogás dolga!

Molnár János: . . . és azt hiszszük, hogy a t. miniszterelnök ur részéről megtorlásban is fognak részesülni. Hisz maga a miniszterelnök ur mondotta deczember 12-én, hogy »igen sok esetben nem hajtják végre a kormány rendeletét« . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Az megint más!

Molnár János: . . . De vajmi csekély is az, a mit a törvény, mióta a curiai biráskodásról szóló törvény érvényben van, a t. miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek hatáskörébe utal, és ebből, és csakis ebből méltóztassék kimagyarázni a t. miniszterelnök urnak azt, a mit szintén a saját számláján nyugtat, hogy t. i. oly kevés panasz hangzott fel az országházban a választások után a választások ellen, mig máskor az ő szavai szerint »hónapokon át nem is élt másból az egész világ, mint ebből«. Ha ugyanis itt, t. képviselőház, valaki, akár néppárti, akár más árnyalatu ellenzéki egyén fölkelt volna és a választások ellen, akár a választási elnökök inkorrektsége, akár a hivatalos presszió, akár az etetés-itatás, akár a vesztegetés ellen — mert hisz ebből állnak főleg a választási visszaélések — felszólalt volna, a t. miniszterelnök ur azt mondhatta és bizonyára mondta volna is, hogy kérem, ez nem tartozik hozzám, tessék, ott van a Curia, ott vannak a törvényszékek, tessék ott panaszkodni, vádaskodni.

Hát ennyire, t. képviselőház, mi is vagyunk kigyó-okosak, ha nem is oly galambszelidek, mint a t. miniszterelnök ur.

Azután azt veti szemünkre Hieronymi Károly képviselő ur: hogy arra, hogy miért állitja a néppárt, hogy a curiai biráskodás daczára, a néppárt nem érvényesülhetett szabadon, erre nézve teljesen adós marad a felelettel. Hát, t. képviselő ur, a néppárt soha sem szokott adós maradni semmivel és ezzel a felelettel sem maradt adós, mert már régen meg is irtuk, meg is mondottuk, hogy miért nem nyilvánult és nyilvánulhatott teljesen a nép választási szabadsága. Megirtuk ugyanis, hogy a curiai biráskodásról szóló törvénynyel sem sikerült a népakaratnak a választásokban való szabad és tiszta érvényesülését elérni azért, mert nincsen ország, a hol a kormány akkora befolyást gyakorolhatna a választásokra, mint Magyarországon. Mert a közigazgatási, törvényhatósági, községi közegek, stb., tanszékek, pénzügyi, közlekedésügyi és egészségi alkalmazottak, sőt a birtokosok is nagyrészben függnek a kormánytól; az egyházi rend is sokban, különösen nagyobb fokozatu előmenetelében tőle függ. A nép fél a megtorlástól, félti érdekeit és igy, habár álarczban is, de jelen van mindenütt az illetéktelen befolyás, melyet azelőtt gyenge vagy szelid nyomásnak, most pedig kapaczitácziónak neveznek. *(Ugy van! a néppárton.)*

Vegyük sorba, t. képviselőház, ezeket a dolgokat. Azt mondtuk, hogy nincs ország, hol a kormány akkora befolyást gyakorolhatna a választásokra, mint Magyarországon, mert első sorban is a közigazgatási, törvényhatósági, községi közegek tőle függnek. Méltóztatnak nagyon jól tudni, hogy az a főispánság teljesen bizalmi állás, vagyis hogy a főispánt akármikor elbocsájthatja a belügyminiszter. Azt hiszem, nem kell magyarázni, hogy itt megvan a függés a kormánytól. Azt is méltóztatnak igen bölcsen tudni, hogy nálunk a közigazgatási törvények meg rendeletek olyan bonyolultak, szövevényesek, hogy nincs az a circumspectus, az a prudens, ügybuzgó, lelkiismeretes alispán vagy főszolgabiró és jegyző, kinek akármikor fegyelmit ne lehetne a nyakába varrni, épen ugy, mint ahogy nincs az a kitünően elkészült szigorló, a kit a tanár, ha akarja, meg nem buktathatna. Ime tehát, itt is megvan a függés.

Azután, hogy a tanszékek, tanitók mennyire függnek a kormánytól, kiviláglik abból, hogy hiszen a legtöbb tanári székre a kormány nevez ki egyéneket, és szeretném látni azt a tanárt vagy tanitót, kinek nem demeritum gyanánt róná fel a kormány az ellenzékieskedést, azután a pénz, hitel, közlekedési alkalmazottak szintén függnek a kormánytól. Elég csak az Adriára és egyéb szubvenczionált és kedvezményezett intézetekre utalnom, melyek mind rettegnek ellenkezésbe jutni a kormánnyal; igy tehát ezeknek is mindig fejük felett függ a kormány Damokles-kardja.

De a birtokosok is jó részben függnek a kormánytól, azt is állitottam. Erre nézve a t. ház figyelmét csak a szeszkontingensre, dohánytermelésre és egyéb ilyen kedvezményekre terelem, melyek mind a kormánytól függnek és igy nagyon is, bizonyos függésbe hozzák a földbirtokost a kormánynyal.

De mondottam, hogy az egyházi rend is sokban, különösen nagyobb fokozatu előmenetelében tőle, t. i. a kormánytól függ. Csernoch t. képviselőtársam, a ki sokáig volt a herczegprimási udvarban, már emlitette egyszer, hogy micsoda hajsza van akkor, a mikor egy egyházi állás megürül. *(Ugy van! a néppárton.)* T. képviselőház, nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy akárhány helyütt a patronátust a miniszter urak gyakorolják. Ha egy állás megürül és valaki folyamodik, a miniszterium vagy a kormány megkeresi a főispánt, a főispán a főszolgabirót, a főszolgabiró a jegyzőt és informáltatja magát, hogy milyen ember is az, t. i. milyen pártállásu és jaj neki, ha véletlenül ellenzéki, pláne ha néppárti. De a nagyobb beneficziumokra is áll ez, sőt talán még inkább. Azon memorandumban, melyet a t. kormány kiadott akkor, mikor ő Felsége az autonomiai kongresszust összehivta, azt irja a t. kormány,

Digitized by Google

hogy a kanoniális kinevezések a püspökök kezén vannak, hogy ott más ingerencziát a kormány nem gyakorol, mint hogy meggyőződik a proponált egyénnek hazafiságáról. Különösen kiemeli még a kormány ebben a memorandumban, hogy a proponáltnak politikai elveire és hitvallására semmi tekintettel sincsen. Ez igy van irva; most lássuk a gyakorlatot. Én tudok a Bánffy-kormány idejéből egy esetet, midőn egy felvidéki esperes-plébánost ajánlott az illető főpásztor kanoniára első helyen. És mi történt? Addig unszolta a kormány a főpásztort, mig végre is visszavonta első helyre felterjesztett ajánlatát. És hogy ilyféle dolgok nemcsak a Bánffy-kormány alatt történtek meg, hanem megtörténnek a t. miniszterelnök ur alatt is, erről nem akarok tovább beszélni. Csak még egyet emlitek meg. Velem történt, hogy midőn véletlenül a kormánypadokon ültem, egy igen tisztelt kormánypárti előkelő képviselő egész indignáczióval, majdnem megtámadva engem, beszélt arról, hogy rá nem szavazott egy plébános, a ki királyi patronátusban van. Mert — ugymond — megkövetelhető, hogy a ki királyi patronátusban van, arra szavazzon, a ki azon párthoz tartozik, melyet ő Felsége bizalmával megajándékoz. Hát ime, önök követelik, hogy az egyházi rend is függjön a kormánytól. *(Ugy van! Helyeslés a baloldalon.)* És ez meg is történik, mert nem minden papnak van olyan erős nyaka és ropogós hátgerincze, hogy amazt kitekerni, ezt pedig meghajtani ne lehessen, hanem megtörténik nem egyszer, hogy még elég erősnek látszó egyházi férfiak is kocsonyává és vajjá olvadnak a hatalom előtt.

Azt mondottam azután, hogy a nép fél a megtorlástól, félti érdekeit. Erre nézve az argumentumoknak és bizonyitékoknak egész légiójával rendelkezünk nemcsak a Bánffy-korszak idejéből, hanem a t. miniszterelnök urnak szelid kormánya alatt is. Ernszt t. képviselőtársam igen sok példát sorolt fel; Rakovszky t. képviselőtársam e tekintetben meg is interpellálta a t. miniszterelnök urat. A legutolsó gyülésen Kovács Pál t. barátom szintén az üldözések egész sorát tárta fel és igazolta okmányokkal. *(Ugy van! Helyeslés a baloldalon.)* Azt mondta a t. miniszterelnök ur, hogy nincsen rendszerváltozás, hanem csak módszerváltozás. Hát én azt állitom a t. miniszterelnök urral szemben, hogy nemcsak módszer-, de rendszerváltozás is van, csakhogy az a sajnos, hogy nem in melius, hanem in peius. Ime Sopron vármegyének közigazgatása igazán mintaszerü volt. Még akkor is, mikor a Bánffy-korszaknak a dühe viharzott végig e hazán, intakt állottak, meg nem hajlottak, a legpártatlanabbul szolgáltatták mindenkinek az igazságot a közigazgatási tisztviselők, elannyira, hogy a mi népgyüléseink alkalmával kalapleemelve szavaztunk köszönetet Sopron megye közigazgatásának, hogy minden erőszakoskodástól, a mely akkor nagyon dívott, tartózkodik. És ime, most mi történt? Választókerületemhez, az eszterházi kerülethez tartozó Vittnyéd községben *(Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* szeptember hó 30-án, tehát két nappal az október 2-án tartott választás előtt egy szegény, Horvát László nevü éjjeli őrön megesett az az emberi gyarlóság, hogy éjféli 12 óra helyett fél kettőkor ment az őrségre. Ezért bepanaszolták, s a szolgabiró azt a szegény, egyszerü embert ezért az egyetlenegy és első mulasztásáért nem kevesebb, mint 160 korona birság megfizetésére itélte. *(Élénk mozgás és felkiáltások balfelől: Gyalázat!)*

Förster Ottó: Ebből lesz a pénztári felesleg! *(Derültség.)*

Molnár János: Az a szegény ember megfelebbezte ezt az itéletet az alispáni hivatalhoz, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* a mely helybenhagyta az elsőfoku itéletet, azzal levén megindokolva az az itélet, hogy akkor nagyon izgalmas napok voltak és igy az a másfél órai mulasztás sokkal sulyosabb beszámitás alá esik, mint máskor... *(Mozgás és felkiáltások balfelől: Hallatlan! Gyalázat!)*

Buzáth Ferencz: Ilyent még Muszkaországban sem csinálnak! *(Ugy van! balfelől.)*

Molnár János: T. ház! Én hiszem és remélem, hogy a t. miniszterelnök ur mint belügyminiszter kegyes lesz majd ezt a sérelmes dolgot reparálni, orvosolni. Az a szegény ember, a ki talán nem is tudta azt, hogy az alispántól, a kit ő a legnagyobb urnak képzel a világon, meg lehet az ügyet felebbezni, elmulasztotta a felebbezést, s ezért még a napokban leszek bátor benyujtani az ő birságának leszállitása iránti kérelmet. *(Mozgás és zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Elnök csenget.)*

Förster Ottó: Beszéljen csak Kubinyiról, mindjárt csend lesz! *(Derültség balfelől.)*

Molnár János: Ugyancsak az én választókerületemben, Csapodon, történt a választás napján, hogy ott 20 legény nagy érdeklődéssel várta a választás eredményét. Választásom körülbelül 9 órakor végződött és igy 10 óra lehetett, a midőn Csapodon megtudták, hogy ki lett a képviselő. Erre azok a néppárti érzelmü legények nagy énekszóval jártak-keltek a faluban, s találkoztak a biróval is, a kinek — noha nem volt a néppártiak pártján, — de mégsem volt semmi kifogása ezen ugynevezett »csendháboritás« ellen. De mi történt? Január 12-én e legények közül, a kik közül három időközben katonának vonult be, a kapuvári szolgabiróság 9-et beidézett, s nem kevesebb, mint öt napi elzárásra itélte őket; betették őket egy büzhödt levegőjü helyre, a hol szennyes, férges emberekkel zárták össze őket, ugy, hogy a midőn kiszabadultak, mindnyájan rosszul lettek, megbetegedtek. *(Felkiáltások balfelől: Szép dolog!)* Miután az emlitett legények közül csak kilenczet büntetett meg a szolgabiró, ezek azt kérdezték, hogy a többi nyolczat, a kik szintén ott voltak, miért

Digitized by Google

nem bünteti meg? Mire ezeket is beczitálta és szintén megbüntette a szolgabiró, de már csak két napra, ezért a semmi dologért, a mi rendes szokás egy faluban, hogy énekelve járják be a legények a falut, és éneklés közben talán szóváltás is támad egyikök-másikuk között, de ez talán azért még nem olyan bün, a miről azt mondhatná az ember, hogy öt, vagy két napi elzárásra méltó.

A választások előtt is azt tapasztalja a nép, hogy üldözik őt, de nemcsak a nép, hanem még az intelligens elem is.

Itt van például Simicska Endre nyiregyházai lakos és gazdasági titkár. Ez az ur az ellenzékhez tartozván, külön-külön negyven elvtársát irott czédulán meghivta a vasuti vendéglőbe, hogy ott majd borozgatván, társalogván, elintézik azt az ügyet, hogy mikor, mily időben és hogyan hivjanak össze egy népgyülést. Alig, hogy oda értek, megjelent a városi főkapitány, Kertész Bertalan, és azt mondta, hogy ő nem engedi meg, hogy itt népgyülést tartsanak. Simicska ur azt felelte, hogy épen azért jöttünk most össze barátságos tanácskozásra, hogy megbeszéljük, hogy mikor és hol fogunk népgyülést rendezhetni, hiszen itt népgyülés nincsen, ez nem nyilvános összejövetel, én külön-külön czédulákkal hivtam meg egynéhány elvbarátomat. Mindegy, kizavarta a főkapitány Simicska urat, a ki néhány elvtársával elment, hogy majd odahaza Simicska ur lakásán megtartják ezen értekezletet. Azonban, miután igen messze lakik és egynéhány egyén már széledni kezdett, nyolczan, tizen azt mondták, hogy menjünk inkább ide be az Emke-kávéházba, ott majd megbeszéljük a dolgot.

Ugy is tettek és egy külön szobába beültek és ott akartak — kávé közben — tanácskozni abban a dologban. Megjelent nemsokára egy rendőr és feloszlásra szólitotta fel őket. Simicska ur azt kérdezte, mily jogon, mily alapon, mily törvény és rendelet értelmében kivánja a rendőr a távozásukat? S mivel erre az felelni nem tudott, ott maradtak, nem hajtván nagyon okosan és helyesen a rendőr szavára. Akkor maga a rendőrkapitány jött oda és feloszlásra szólitotta fel őket nemcsak, hanem nemsokára rá beczitálta maga elé és őt, mint a ki törvénytelenül, engedély nélkül hivott össze népgyülést, megbüntette. Tanukat sem engedett kihallgattatni, a kikre Simicska ur hivatkozott, hanem egyszerüen azt mondta, hogy ha nincsen megelégedve az itélettel, felebbezzen az alispánhoz. Ő tehát megfelebbezte az ügyet az alispánhoz, a ki helybenhagyta a szerintem és talán mindenki szerint törvénytelen itéletet. Ekkor a belügyminiszter urhoz fordult Simicska ur, nehézményezvén azt és vádolván a rendőrkapitányt először is azzal, hogy még a törvényt sem tudja, hogy nem az alispánhoz, hanem a tanácshoz kellett volna felebbezni, és másodszor panaszkodván a miatt, hogy még a tanukat sem engedte kihallgattatni. Hogy aztán mi történt, vajjon figyelembe vette-e ezt, itélkezett-e felőle a t. belügyminiszter ur, azt nem tudom, nem is tartozik a tárgyamhoz, mert én csak azt akartam feltüntetni, hogyan üldözik az ellenzéki meggyőződéssel biró embereket a kormánynak közegei. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Holló János földmives Galgamácsáról, Pest megyéből azt panaszolja, hogy Fuhrer János koronauradalmi erdész, noha mintegy husz év óta és megelégedésre fuvaroztat vele, most kizárta őt a fuvarozásból, mert néppárti volt és 153 szavazót vitt a választásra.

Jelenleg a kultuszminiszter ur által kezelt kath. alapitványi uradalomhoz tartozó földeket a vág-királyfaiak birták haszonbérben. Ezek a vág-királyfaiak majdnem mindnyájan Horváth Dezső néppárti jelöltre szavaztak. Miként lehetne őket rendre tanitani és a jövőre megpuhitani, — ez volt azonnal a kormányközegeknek, illetőleg a vallásalapitvány uradalmi kezelőjének — a kit én nem tartok a kormány közegének, mert nem ismerem el a vallásalapot a miniszter urnak, mint kultuszminiszternek rendelkezése és intézkedése alá tartozónak — első gondolata. Beperelték őket, hogy a földekre nem hordták ki a trágyát; elvették tőlük a földeket és nem adták ki többé sem a királyfai, sem más keresztény embernek, hanem egy Müller nevü izraelitának. Nota bene, öt évvel ezelőtt épen igy csináltak ezekkel az emberekkel, mert akkor is az ellenzékre szavaztak.

Nem akarok többet elősorolni, csak még egyet emlitek meg. Zsilen, Zala vármegyében az ellenzéki szavazókat megcsillagozzák, mint a hogy a konyak-üvegeket szokták. A zsili körjegyző ugyanis egy pár embert örökre kizárt a grófi erdőből, mert a néppárti embereket jegyzékbe vette és egy, két és három csillaggal ellátva, átadta a névjegyzéküket az uradalmi erdőőrnek, azt mondván neki, hogy az egy csillag alattiaknak megbocsáthat, a két csillag alattiakat csak tavaszszal szabad az erdőbe bereszteni, a három csillag alattiakat pedig sohasem. E napokban került a kezembe a kinai missziókról egy tudósitás, a melyben az egyik misszionárius azt irja, hogy a kereszténység terjedésének több dolog állja ott utját, igy a többi közt az is, hogy a keresztény nem lehet állami tisztviselő, épen azért kevesen térnek meg az előkelők közül; továbbá, hogy a keresztény kizáratik a felebaráti szeretet kötelékéből, a mennyiben nem közlekednek vele, nem hivják őket testvéreknek; végül különösen nagy akadály az is, hogy a kereszténynek nem adnak törvényt és jogot. Hát, t. ház, ha ebben a tudósitásban »Khina« helyett Magyarországot, »keresztény« helyett »néppártit« teszünk, mindjárt itt van teljesen hazánk állapota. Mert itt épp ugy üldözik a kormányközegek, a liberálisok a néppártiakat, mint ott a khinaiak a keresztényeket. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

De még azért sem nyilvánult teljesen a

Digitized by Google

szavazók akarata és kivánsága, mert a választókerületek igen aránytalanul vannak elosztva és egyéb választási formalitások is olyanok, hogy bátran elmondhatom, hogy nincsen széles e világon ország, hol parlamenti rendszer dívik, a hol olyan elavult, az uj kor követelményeinek teljesen meg nem felelő választási törvény volna, mint épen nálunk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Érzi és tudja ezt a t. miniszterelnök ur is. Ő meg is igérte, hogy ezen segiteni fog, de hát az ő igéretének beváltása még mindig késik az éji homályban. Szederkényi és azután Holló Lajos képviselő urak és én magam is nagyon sokszor foglalkoztunk már ezzel a dologgal, hogy pl. a nép összecsoportositása a választások alkalmával egy helyre, valamint a nyilvános szavazás és az azzal járó etetéssel és itatással összekötött vesztegetések, melyek még mindig divatoznak minden curiai biráskodás ellenére, mennyire hátráltatják a választások tisztaságát, szabadságát, ezekről, ismétlem, szóltak már az emlitett képviselő urak és én is. Azért most nem emlitek többet, csak azt mondom, hogy mi, vagy legalább is én nem fogok soha megszünni kivánni és követelni először is a titkos választást; másodszor a községek szerinti választást. *(Helyeslés a néppárton.)*

Harmadszor nem irtózom az általános választási jogtól sem, mint az példának okáért Belgiumban van. Belgiumban ugyanis minden 25 éves férfiunak, a ki egy községben már egy év óta lakik, szavazati joga van és pedig egy szavazata. És igy megvan ott az általános szavazati jog. Annak, a ki már 35 éves, házas és legalább 3 frt adót fizet, annak van két szavazata; a ki pedig 1200 frt értékü birtokkal bir, vagy pedig diplomája van, annak van három szavazata.

T. képviselőház! A szavazás is nem egy képviselőre, hanem annyira történik, a hányat az a város vagy megye, a hol az illető választó lakik, jogositva van küldeni. Igy pl. ha egy megye tiz képviselőt küld, akkor az első legtöbb szavazatot nyert tiz egyén lesz a képviselő, a többi pedig, a ki utánuk következik, pótképviselő. Igy történik, hogy a kis Belgiumban, a mely alig számlál hetedfél millió lakost, 2,240.000 szavazat választ a képviselőházba 152 tagot. Mily óriási kiterjedése ez tehát a választási jognak Magyarországgal szemben, a hol vagy 19 millió lakos van és alig egy millió szavazó.

És az is megjegyzendő, hogy ezt az igazán liberális választási rendszert nem a szabadkőmüves Frére Orbán, vagy más liberális kormány, hanem az az u. n. klerikális kormány hozta be, mutatván, hogy nem a liberális, hanem a keresztény elvek szerint gondolkozók és kormányzók terjesztik igazán a szabadságot és védik a népjogot. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

De ha már, t. képviselő ház, benne vagyok a választásokról szóló dolgokban, legyen szabad még egy dolgot kiemelnem. Nem szoktam soha — nem is vádolhat senki sem ezzel, — privát beszélgetéseket idehozni a házba. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: Hát az elébb?

Molnár János: Most azonban kivételt teszek. *(Mozgás és derültség a jobboldalon.)* És pedig azért, mert azt hiszem, a t. miniszterelnök ur nem fogja zokon venni. Hiszen nem státus-titok volt a köztünk történt beszélgetés.

Széll Kálmán miniszterelnök: Már hogy mi köztünk? *(Derültség a jobboldalon.)*

Molnár János: Méltóztatnak jól tudni...

Széll Kálmán miniszterelnök: Beszélni beszéltünk, de történni, semmi sem történt! *(Zajos derültség.)*

Molnár János: Ugy értem, hogy az a beszélgetés, a mely közöttünk történt és a mire nézve a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy nem történt, ugy értem, hogy éppen azt fogom nehézményezni, hogy nem történt. *(Zajos derültség.)*

Förster Ottó: Halljuk, ez érdekes!

Molnár János: Tessék kivárni a végét!

Méltóztatnak tudni, hogy vannak kerületek, a melyek oly szélesek vagy oly hosszuak, mint pl. a tegnapelőtti választás szinhelye, a zsámbokréti kerület is, hogy nyolcz órai utat is kell a szegény választóknak kocsin megtenniök, a mig a szavazás szinhelyére érkeznek. Nagyon természetes tehát, hogy már előző nap kell elindulniok, hogy kellő időben megérkezzenek. Már a felebaráti szeretet is magával hozza, hogy az ily szegény emberek az uton kapjanak valamit enni, inni. Mert messze az ut és némelyek gyalog kénytelenek megtenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: De ha a mieink kapnak.. *(Felkiáltások a jobboldalon: Akkor a Curia megsemmisiti a választást!)*

Molnár János: Azt hiszem, senki sem venné zokon, ha azoknak meleg ételt vagy akármi mást adnának.

Förster Ottó: Lekvárt! *(Derültség a baloldalon.)*

Molnár János: Azt is figyelembe kell venni, hogy vannak választási szinhelyek, a melyek oly apró-cseprő falvak, községek, hogy a legjobb akarattal és a legélénkebb törekvéssel sem lehet ellátni a választókat. Ilyen pl. Bobró, Zmeskál Zoltán képviselő ur kerületében, a mely kicsiny, apró-cseprő község, választóinak száma pedig 5—6000. Én tehát arra kérem a t. miniszterelnök urat, hogy miután ezeket nem lehet ott ellátni a legjobb akarat mellett sem, mert hiszen még egy városban is nehézséget okoz, ha 5—6000 ember összejön, nem volna-e jó meghatározni épp ugy, mint meg van határozva a fuvardij, az ellátás diját is, hogy minden választónak e czimen egy vagy két forint adathassék. *(Mozgás és ellenmondás jobbról és a szélsőbalon.)* Nem erre fektetem én a fő sulyt, tessék

Digitized by Google

csak megvárni. A t. miniszterelnök ur azt mondta nekem: nem, én nem teszek semmit, nem nyulok ahhoz a curiai biráskodáshoz. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ugyebár helyes? Majd szavuknál fogom a t. képviselő urakat! Mert — ugymond — az olyan, mint a kötés, mint a harisnya, ha az ember kikezdi, szétfeslik az egész. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Hát a t. ministerelnök ur nem mindig ilyen következetes a különféle óhajokkal szemben. Ime a pénzügyi bizottságban Kossuth Ferencz t. képviselőtársam beszélt a curiai biráskodásról, és azt mondta, hogy az hiányos. Erre — legalább a lapokban igy olvastam, én nem tudom biztosan, ugy van-e — a t. miniszterelnök ur azt felelte, hogy igaza van, ő is érzi annak a hiányait és hogy azt a tilalmat, mely korlátozza a köztisztviselőknek u. n. korteskedését, ő más kategoriákra is ki akarja terjeszteni. Akkor a lapok azt kürtölték, hogy ez a másik kategoriája a társadalomnak a papok volnának. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások jobbról: Ez szigoritás.)* Ugy?... tehát most már helyes, pedig előbb azt mondták, hogy az a helyes, ha nem bántják a curiai biráskodásról szóló törvényt! *(Derültség és tetszés a néppárt padjain.)* Lássák az urak, milyen következetlenek! *(Derültség a néppárton.)* Én nagyon kérem a t. miniszterelnök urat és igen lekötelezne bennünket, ha kegyeskednék majd alkalomadtán nyilatkozni a felől, hogy csakugyan akarja-e más kategoriára is kiterjeszteni azt a tilalmat, és hogy az a más kategoria valóban a papság lesz-e? Egy képviselő ur, ha jól emlékszem, Hieronymi, azon óhajának adott kifejezést egyik beszédében, hogy a papokat ki kellene zárni az országgyülésből. Azt is nagyon szeretném tudni a t. miniszterelnök urtól, vajjon e tekintetben szintén igenlőleg fog-e válaszolni annak az igen t. képviselő urnak?

Rakovszky István: És a szabadkőmüveseket!

Molnár János: Végül nagyon kérném a t. miniszterelnök urat, hogy azt az igéretét, melyre már reflektáltam, hogy t. i. a gyülekezési jogot fogja törvényileg szabályozni, minél előbb beváltaná, mert a jelen állapot igen sok visszásságot szül, és igen nagy akadály a szólásszabadság gyakorlatában.

Befejezem beszédemet, még talán 5—6 percznyi türelmet kérek. *(Halljuk! a néppárton.)* Mikor a ház összeült, igen sok szó esett arról, hogy van-e, nincs-e rendszerváltozás? A t. miniszterelnök ur felkelt és azt mondotta, igenis, csak módszerváltozás van, de elvekben nincsen különbség, sőt még a kormányzási tisztességben sincs.

Széll Kálmán miniszterelnök: Tessék hiven czitálni!

Molnár János: Épen azért irtam le, hogy hiven czitáljam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Rosszul irta le!

Molnár János: A főrendiházban november 20-án ezt méltóztatott mondani, — ha nem hűségesen czitálok, méltóztassék megczáfolni *(Olvassa)*: »Én nem ismerek aerát Magyarország kormányzatának vitelében, a melyből a tisztesség karakterisztikonját a legkisebb mértékben levonni vagy csak érinteni lehetne.« Ha ez csakugyan áll, a mit a t. miniszterelnök ur mondott és a mit szó szerint idéztem, akkor a Bánffy-rendszer választási atroczitásai, jogtiprásai, a népgyülések elnyomása, a Tisza-lex, az alkotmány megtámadása, az mind tisztességes dolog. *(Igaz! Ugy van! néppárton.)*

Rakovszky István: Ugy van, az mind tisztességes!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azok voltak felsorolva, csak általánosságban mondták! *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem politikai dolgok!)*

Molnár János: Tehát méltóztatik elismerni a t. miniszterelnök urnak, hogy a politikai tisztesség dolgában másként állott az előbbi kormány. *(Élénk helyeslés és éljenzés a néppárton.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ismerek el semmit, csak azt állitom, hogy nem igy volt mondva!

Molnár János: Én megvédem a t. miniszterelnök urat önmaga ellen, és ünnepélyesen kijelentem, hogy az ő kormányzata tisztességesebb.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs rá szükségem!

Molnár János: De mi még ezzel nem vagyunk megelégedve. Nekünk az u. n. pártközi tanácskozások folyamán, hol a zászlótartó Horánszky Nándor t. képviselő ur volt . . .

Horánszky Nándor: Én csak magamat képviseltem, t. barátomat nem képviseltem!

Kubinyi György: Helyes!

Molnár János: Ott együtt voltunk.

Horánszky Nándor: Együtt voltunk!

Molnár János: Én is igy értem, nem is kivánok a t. képviselő ur zászlója alá tartozni, sőt tiltakoznám ellene, ha valaki oda számitana, természetesen csak politikailag értve.

Azon pártközi tárgyalások alkalmával valamennyien azt az elvet vallottuk, a melyet Horánszky t. képviselő ur — azt hiszem, nem fogja tagadásba venni — következőképen formulázott; *(Halljuk! Halljuk!)* ahhoz egész politikai jövőjét hozzáfüzte, s igazán férfias erélylyel küzd, azt állitván, hogy mi három ideálért küzdünk, az első az, hogy a választások tisztaságát, a második, hogy a közigazgatás epurálását, és a harmadik, hogy a közélet szanálását eszközöljük. Hogy kegyetek milyen véleményben vannak a felől, e hármas ideál megvalósult-e, az az önök dolga.

Horánszky Nándor: Nagyon jó véleményben!

Molnár János: Mi csak akkor fogjuk elismerni, hogy ezen hármas ideál megtestesült, ha a választók akaratának függetlenségét azon módon, a melyről szólottam, biztositva, a szólásszabadság és gyülekezési jogot kodifikálva, *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a vallási

Digitized by Google

sérelmek meggyógyitását eszközölve, *(Helyeslés a baloldalon.)* a közigazgatás reformját nem egyes részleteiben, hanem egészében ide beterjesztve, preczizirozva és életbevive, és végül a közélet még mindig elég miazmás légkörét ozonnal telitve látandjuk. *(Helyeslés a néppárton.)*

Mivel pedig ez szerintünk még nem történt meg, azért nem fogadom el a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául, hanem csatlakozom Buzáth t. képviselőtársamnak határozati javaslatához és egyuttal ajánlom következő határozati javaslatomat szives elfogadásra. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Utasittatik a t. kormány, hogy még ez év folyamán nyujtson be törvényjavaslatokat, melyek szerint:

1. behozatik az általános szavazati jog a belga minta szerint;

2. az országos képviselőválasztások titkos szavazással és községenkint ejtetnek meg; *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

3. a választókerületek ujra kerekittessenek ki és pedig a lakosság számarányához képest *(Élénk helyeslés a néppárton)* és végül

4. a gyülekezési jog rendeztessék.« *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Minthogy a határozati javaslatot maga az inditványozó felolvasta, gondolom, annak ujabb felolvasása nem szükséges.

Kubinyi György képviselő ur jelentkezett szólásra személyes kérdésben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubinyi György: T. képviselőház! Egy közbeszólásra, a melyet Molnár János igen t. képviselő ur beszéde alkalmával reszkiroztam ....

Förster Ottó: Reszkiroztál? Már kucséber vagy?

Kubinyi György: A néppárttal szemben mindenesetre!

Förster Ottó: Gratulálok!

Kubinyi György: ... azt kiáltottam közbe, hogy én más magyar vagyok, mint a milyen Molnár apát ur. Ehhez jogom volt, és megmondom, miért. Én nem gyanusitom többé a néppártot, mert láttam, hogy más irányt folytat most, mint a mivel megkezdette. *(Mozgás és zajos ellenmondások a néppárton.)* Be fogom bizonyitani. *(Nagy zaj a néppárton. Halljuk! Halljuk! Az elnök csenget.)* Én azt látom, és ezen inczidensből indultam ki és ma is az az én meggyőződésem. Kijelentettem akkor, mikor egyszer Rakovszky képviselő urral volt itt egy kontroverziám, hogy a mondottakból semmit le nem vonok és nem fogok eltagadni semmit, a mit valaha mondtam. Épen azért azt mondom, hogy én a hazafiságot abban tartom, hogy ha Magyarországnak minden fia, akármilyen csekély hatásköre van is, először megteszi kötelességét, másodszor oda iparkodik, hogy Magyarországot egy nagy, egységes állammá fejleszsze. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* És akkor nekem mindegy, — hiszen Veszelovszky t. képviselő ur is azt mondja, hogy ő jó hazafi — de mondom, nekem mindegy, akármerre árulják hazámat, csak ne liferálják, akár Oroszországba, akár Rómába, *(Zaj a néppárton.)* akár Németországba történik az, én ezekkel soha sem fogok együtt menni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezzel, azt hiszem, hogy ezt az inczidenst elintéztem. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a néppárton.)* És jogom van hozzá, mert igenis a néppárt keletkezése óta ujból felülkerekedett az, a mit mi 30 éven keresztül már majdnem megsemmisitettünk. Igen, akkor én ott láttam azokat a pánszláv vezéreket, a kik el voltak itélve. És a mit én láttam egyszer, azt sem Rakovszky urnak közbekiáltása, sem Molnár képviselő urnak megjegyzései nem fogják szemem elől és emlékezetemből kitörülni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De most áttérve a dolog másik részére, ugy látszik, hogy Molnár t. képviselő ur már pályázott rám, *(Élénk derültség a néppárton.)* ő már számitott arra, hogy azzal a kijelentésével, hogy ő olyan hazafi mint én, nem fogok egyetérteni és hogy közbe fogok szólani. Hiszen különben nem hozta volna ide azokat a tréfás beszélgetéseket, a melyeket én folytattam egy urral, a kit én soha se láttam, a kit ma se ismerek — vagy ismerem — ugyan, de nem tudom, hogy hivják, a ki nem tartozik a választókerületembe, nincs is ott választói joga, csak oda jött elém, hogy ne tessék a népet izgatni, azt a népet, a mely mindig velem ment 36 éven át. Pedig az én ellenjelöltem szintén csak pánszláv motivumokkal tudott tőlem szavazókat elhóditani. Ezt be fogom bizonyitani, megvan irásban. Az én ellenjelöltem azt a bizonyos programmot mondotta el a népnek, a melyet Veszelovszky t. képviselő ur itt elmondott. *(Mozgás a jobboldalon.)* Még a nevét is megtótositotta a választás idejére. *(Derültség jobbfelől. Folytonos zaj és közbeszólások a jobboldalon.)*

Rakovszky István: Nem vesztettek ott semmit, mint a kereskedelmi banknál.

Kubinyi Géza: Micsoda malicziózus dolog ez! Ne tessék magándolgokba beleavatkozni!

Rakovszky István: Ez nem magánügy!

Kubinyi Géza: De igenis az! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Kubinyi György: Én mint lutheránus ember, mint egyházamnak inspektora, minden esztendőben meglátogatom az ottani egyházakat és azok papjait. Azt a papot is, mikor felkerestem, nem is kértem, hogy rám szavazzon, csak azt kérdeztem, hogyan állunk, kérem? *(Általános derültség. Felkiáltások a jobboldalon: Érdekelte a dolog! Folytonos zaj és derültség a néppárton.)* Hát ha ez olyan nevetséges a t. képviselő uraknak, akkor egész halmazával tudnék arra felhozni bizonyitékokat, hogy Molnár János t. képviselő urat Budapestről érdekelte az, hogyan állanak a dolgok az én papjaimnál. *(Derültség jobbfelől.)* Kezem között vannak az adatok, de én nem szeretek indiskréczió elkö-

Digitized by Google

vetni, a mint tapasztalom azt a néppárt részéről, a mely minden privát dolgot megbolygat, idehozza a ház elé, és abból affaire-ket csinál. Az én ellenjelöltem *(Felkiáltások a néppárton: Ki volt az?)* egy néppárti képviselőjelölt, azt irta annak a plébánosnak, hogy igenis elfogadja a szentmártoni pontokat, csak szavazzanak reá. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Erre nekem az a plébános azt mondta, hogy: én nem azt kivánom az urtól, hogy ezt a 12 pontot nekem aláirja, csak igérje meg nekem ezen pontoknak három tételét. Erre én azt feleltem, hogy ha csak egy tételt kivánnak is tőlem és 10 mandátumot hoznak is nekem az urak, még akkor sem fogom azokat a pontokat elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hát én azt hiszem, hogy ezzel meg van magyarázva a dolog.

És most átmehetek arra a két tételre, a melyek közül az egyik igaz és a másikra, a melyről tudni fogja az az illető káplán ur, mert hiszen én azt sem tudom, hogy hol lakik az illető, hogy nem mondott igazat. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi azt illeti, hogy a mikor elém jött és azt mondotta, hogy uram, legyen öröme abban, hogy néppárti és nem pánszláv az ellenjelöltje, akkor egy triviális mondattal azt feleltem neki, hogy: Süsse meg magának ezt az ellenjelöltet *(Hosszantartó, nagy derültség.)* inkább tiz pánszlávot, mint egy ilyen néppártit. *(Zajos felkiáltások a néppárton: Ah! Ah! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Hallgassanak meg, hiszen önök mindig beszélnek, én pedig csak öt perczre akarom igénybe venni türelmüket és nem hagynak kibeszélni. *(Felkiáltások a néppárton: Dehogy nem hagyjuk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Hát ennek az urnak azt mondtam akkor, hogy inkább tiz pánszlávot, mint egy néppártit, mert én tiz nyilt ellenséggel meg tudok küzdeni, de egy alattomossal nem. *(Zajos ellenmondások a néppárton. Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)* Ezt tartom én a hazafiságról és a mit elmondtam, az való. Már most áttérek arra az indiskréczióra, a mit a vitába belehoztak. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* A ki ismeri a Felvidéken ezeket az elferditett állapotokat a ki tudja azt, hogy mit csinál a néppárt ott a néppel ... *(Zajos felkiáltások a néppárton: Ah! Ah! Felkiáltások a jobboldalon: Ugy van! Ugy van!)* az az ember igazán nem tud magán uralkodni. Mikor oda jön hozzám egy olyan felvidéki ember és azt mondja nekem: »Uram, nagyon tiszteljük, szeretjük önt, magára szavaznánk, de az uj vallásra nem tudunk átlépni.« *(Zajos ellenmondások a néppárton. Felkiáltások a jobboldalon: Ugy van! Ugy van! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Igy adja elő ezt ott valamennyi pap, a hány csak van. *(Zajos felkiáltások a néppárton: Nem igaz! Hazugság! Folyton tartó nagy zaj. Elnök csenget.)*

Én csak azt mondom, a mi megtörtént, ha szüksége van az igen t. néppárt elnökének vagy vezérének rá, akkor hozhatok kétszáz aláirást is. *(Zajos ellenmondások a néppárton.)* Kérem, néppártiak aláirását, a kik arról tanuskodnak, hogy ők azt hiszik, hogy ez a szabadelvüség egy felekezet és nekik a vallásukat ott kell hagyni és ujat felvenni.

Ernszt Sándor: Nem áll! *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Kubinyi György: A képviselő urnak is olyan vidékről tetszett jönni, a hol nem tudják, mi a lutherán és mi a liberál. A paraszt azt nem tudja és azt mondják nekik a papok, hogy a liberál az még rosszabb hit, mint a lutherán. *(Nagy derültség a jobboldalon. Zajos ellenmondások a néppárton. Folyton tartó zaj. Elnök csenget.)* Hát hagyjuk abba. Ha szükséges, bizonyitékokat fogok hozni arra nézve, hogy ez igy van. Hát ez el volna intézve. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Már most átmegyek ennek a dolognak a második részére, a mit az a káplán ur mondott és a mi nem igaz. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Mert igaz ugyan, hogy ő kérdőre vont engem, hogy mondtam-e azt az igen t. elnök ur ő nagyméltósága gróf Apponyi Albert ur felől annak idején, hogy inkább jöjjön Lobkowitz, mint Apponyi? Igaz, mondtam. *(Nagy derültség a néppárton és felkiáltások: Nohát! Nohát!)*

Hát az sem tetszik a képviselő uraknak, ha az ember nem ad nekik igazat, és az sem, ha az ember igazat ad nekik. *(Folyton tartó derültség a néppárton. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Tessék a szónokot meghallgatni!

Kubinyi György: A mit egyszer elmondtam, annak mindig állok és ma is kijelentem azt, a mi igaz, és valótlan dolgot sohasem tudnék a nyilvánosság előtt elmondani, *(Nagy zaj.)* hogy én azt mondtam volna, hogy jezsuita, azt tagadom, az hazugság, az nem igaz, tessék neki megirni.

Molnár János: Meg is fogja olvasni!

Kubinyi György: És a mi azt illeti, hogy én akkoriban azt mondtam, a mit tetszett emliteni, én azt elintéztem ő nagyméltóságával. *(Nagy derültség a néppárton. Felkiáltások a jobboldalon: Mi nevetni való van ezen?)*

Förster Ottó: Az, hogy a közvéleményé ez a dolog!

Kubinyi György: Másrészt én nem tudom, hogy a néppártnak nem inkább tetszenék-e, ha a néppárt teszem fel a felsőháznak valamelyik apátját ide ültethetné a miniszterelnöki székbe, *(Felkiáltások a néppárton: Mit mond?)* valamelyik papi méltóságot, a mint hogy arra is dolgozik a t. néppárt. Miért ne lett volna tehát szabad nekem azt kivánnom, pláne az akkori

Digitized by Google

időben, hogy ide jöjjön Lobkowitz a főrendiházból? *(Zajos derültség a néppárton!)*

Pap Zoltán: Ugyis azt kivánják!

Kubinyi György: És kérem, én ezt is meg fogom magyarázni. *(Folytonos zaj Elnök csenget.)*

Krasznay Ferencz: Lobkowitzot kivánják ide!

Kubinyi György: Akkoriban olyan hallatlan dolgok történtek a házban, hogy én azt tartottam, hogy igenis sokkal jobb volna feloszlatni ezt az országgyülést, mint ilyen házzal tovább tárgyalni. Én ezt igy gondoltam és én ezt igy megmondtam ő nagyméltóságának is *(Derültség a néppárton.)* és ha ebből fegyvert akart kovácsolni, hogy ezt a pártot megbontsa, vagy hogy itt egyenetlenséget szítson, az Molnár apát urnak nem sikerült. *(Élénk derültség a néppárton; éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Pap Zoltán: Lobkowitznak tapsolnak! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Molnár János képviselő ur kiván személyes kérdésben nyilatkozni.

Molnár János: Én igazán csak személyes kérdésben fogok felszólalni és azért nagyon röviden, alig három perczig fogom igénybe venni a t. ház türelmét. Először azt akarom kijelenteni, hogy azt az ellentjelöltjét a képviselő urnak, a kiről szó volt, de a kit meg nem nevezett, t. i. Chochulus Bálint esperes urat mi talpig tisztességes, magyar embernek ismerjük. Azt, a mit Kubinyi György ur mond, hogy aláirta, vagy igazságot adott a turóczi pontoknak, azt én először kétségbe vonom, *(Helyeslés a néppárton.)* másodszor pedig kijelentem, hogy ha ez tényleg megtörtént volna és ha mi azt tudtuk volna, akkor mi nem fogadtuk volna őt be a pártba, ha megválasztják vala. *(Élénk tetszés a néppárton.)*

Ivánka Oszkár: Minden ilyent exkommunikálni kellene. *(Nagy zaj a néppárton.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Molnár János: Másodszor, t. képviselőház, a t. képviselő ur Kuna Pál segédlelkészt . . .

Kubinyi György: Hogy hivják kérem?

Molnár János: Kuna Pál. Hiszen ismeri a képviselő ur.

Kubinyi György: Nem ismerem!

Molnár János: . . . A mi Kuna Pál káplán ur levelét illeti, annak egyik passzusát, a melyben elmondja, hogy mit mondott Kubinyi képviselő ur a ház igen t. elnökéről, kétségbevonja a t. képviselő ur, valamint az első általam czitált tételt is különféleképen variálja.

T. képviselőház! Én nem disputálok. Én csak azt mondom, hogy relata retuli et fides penes auctorem, vagyis csak azt olvastam fel, a mit nekem irtak. Harmadszor, hogy Lobkowitzra vonatkozólag milyen nézetben volt a t. képviselő ur, az én reám nem tartozik, hanem miután már beismerte, hogy csakugyan igaz az a szó, a melyet neki szájába adunk, az a bevallott tény valóban nagyon jellemző rá nézve. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Végül a legszemélyesebb kérdés az, a melyet a t. képviselő ur felvetett, azt mondván, hogy én pályáztam rá. Különösen azon képviselő urak, a kik a mult cziklusnak is voltak már tagjai, láthatták, hallhatták és tapasztalhatták, hogy a mióta csak ebben a házban legelőször beszéltem, 1896 óta, hacsak Budapesten volt Kubinyi képviselő ur, mindig itt volt beszédem alkalmával és közelembe férkőzve minden beszédemet szakadatlanul, folytonos közbeszólásokkal zavarta. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ivánka Oszkár: Kevesen érdeklődtek annyira beszéde iránt, mint épen Kubinyi! Köszönje meg neki! *(Zaj.)*

Elnök: Ne tessék párbeszédekkel zavarni a képviselő ur nyilatkozatát. Tessék folytatni!

Molnár János: Én azt a levelet, melyet ma felolvastam, már három-négy hónapja birom. Megvallom őszintén, azért hoztam magammal, hogy azon esetre, ha Kubinyi képviselő ur ismét zavar, . . .

Kubinyi György: Ezt mondtam csak!

Molnár János: . . . ezzel a czukkerlivel kedveskedem majd neki. Nem is vontam kétségbe, hogy nincs igaza, hanem azért keltem fel, hogy elmondjam, hogy csakugyan igaza volt, s a mit keresett, azt meg is találta. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. T. ház! Az ülés elején hozott határozat alapján áttérünk most a ma bejelentett interpellácziókra. Az első interpelláló Komjáthy Béla képviselő ur. *(Halljuk! Halljuk! Helyre! Helyre!)*

Komjáthy Béla: T. ház! Az országos függetlenségi és 48-as párt nevében és megbizásából akarok egy pár kérdést intézni az igen t. miniszterelnök urhoz. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A pártnak ezen megbizását egész készséggel fogadtam el, a mint az kötelességem is volt, de elfogadtam abban a hitben és meggyőződésben, hogy azok az aggodalmak, a melyeknek hangot akar adni ez a párt általam, minden igaz és becsületes magyar ember lelkében megvannak, bármely párthoz tartozzék is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Bennünket, pártokat ez országban nagy elvi ellentétek választhatnak el; mi, a pártok, egymással megküzdhetjük az áldatlan vitát és harczban állunk egymással az elvek terén; de akkor, mikor az országnak becsülete, ennek a nemzetnek önérzete, ennek az országnak önállósága és függetlensége van kérdésben, akkor el kell hallgatnia a pártok szavának és minden embernek tömörülnie kell. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, t. ház, ha volna ennek az

Digitized by Google

országnak pártja, mely az ő politikai programmjának bármely részét előbbre valónak tartaná; ha volna ennek az országnak pártja, mely a hatalomnak megszerzését és megtartását erősebb törekvésekkel akarná elérni, mintsem az ország önérzetének és tisztességének megmentését, az a párt nem tiszteletet, hanem megvetést érdemelne. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És bár a pártok közt határozottan ellentétes álláspont van, nem hiszem, hogy lenne ily pártja e hazának; szégyelném, ha volna; mert Magyarország minden hű fiáról felteszem, hogy első előtte a haza boldogsága, függetlensége és szabadsága. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Nem most először adok annak hangot, már más alkalommal is kifejeztem a képviselőházban, hogy bár én és ez a párt határozottan vészesnek tartjuk azt a politikát, a melyet a kormány űz, bárha hitünk és meggyőződésünk szerint a kormánynak politikája az ország hajóját tévutra vezeti: azért azt gondolom én, hogy ez a párt is, ha a kormány oly bajba hozná az országot, hogy imminens volna a veszély és szükséges lenne közreműködésünk, abban a perczben oda állna azért, hogy a haza védelmére siessen, mert bennünket csak elvek, nemes törekvések vezetnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Egy sajnos esemény történt, t. képviselőház, e napokban, a mely esemény, azt hiszem, mindnyájunknak méltó aggodalmát keltette fel; a multból meritett szomoru tapasztalatok keltették fel a nemzetben az aggodalmat a jövő iránt. Századokon keresztül — beszéljünk nyiltan és őszintén — tapasztalnia kellett a magyar nemzetnek, hogy daczára törvénytiszteletének, daczára az államfő iránt való odaadó hűségének és ebből az eszméből kiindulva sok lemondásának, a viszonzás nem a szeretet, nem a ragaszkodás, nem a nemzet jogainak elismerése. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* És azok, a kiknek a hatalmat mi adtuk, akiknek hatalma tőlünk ered és a kiknek a hatalmat mi tartottuk meg, azok a nemzettel ellentétes állást foglalnak el. Ennek a szegény nemzetnek századokon keresztül egy törekvéssel szemben kellett sikra szállnia, hogy megmentse a nemzet jövőjét, önérzetét, tisztességét és becsületét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Elmondhatom, hogy nincs e világnak nemzete, a mely odaadóbb hűséggel viseltetett volna az államfő iránt, mint a magyar, és nincs nemzete e világnak, mely a történelem tanusága szerint a megérdemelt hála helyett annyi hálátlanságot tapasztalt volna. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Ilyenkor nem tapsolnak! Csak Lobkowitznak!

Komjáthy Béla: Mert, t. képviselőház, nem akarok itt frázisokat felhozni, de nagyon igaza volt annak a legnagyobb államférfiunknak, a ki 1847-ben azt mondotta: Egy fojtó gőznek nehéz átka ül hazánkon, a bécsi kormány csontházából sorvasztó szél fuj reánk, a mely idegeinket megmereviti és lelkünk röptére zsibbasztólag hat. És, fájdalom, még igazabb volt annak az álladalmi okmánynak egy pontja, a mely álladalmi okmányt a nemzet becsülete teremtett meg és hivott életre, a mikor azt mondja: Elég lett volna meg nem akadályozni az ország természetes fejlődését, és most ez az ország a világ legvirágzóbb államai közt lenne. Ezt nem értük el soha! *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Ha történelmünket vizsgáljuk, történelmünknek minden lapján találkozunk e hálátlansággal. Sohasem becsülték meg ezt a nemzetet. Nem respektálták jogait, kijátszották igazait és elsorvasztani igyekeztek erejét. De azért, ha a veszély azokat környékezte, a kik igy bántak a nemzettel, akkor a hizelgés szava mindjárt előállott, akkor az igéreteknek halmozásával találkoztunk, akkor az eskü csak ugy járta, de miért? Hogy ujabb hálátlanságnak, ujabb csalódásnak tegyenek ki bennünket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Emlékezzünk régiekről. Emlékezzünk arra, hogy midőn a XIII. század vége felé — akarattal megyek vissza, mert, fájdalom, mindig egyforma az irányzat — ennek a magyar nemzetnek hősiessége és bátorsága Habsburgi Rudolfnak a hatalmat a kezébe adta, mikor a magyar nemzet odaadása azt a családot urrá tette: rövid egy pár esztendő mulva, 1290-ben, augusztus 31-én ugyanaz a Habsburgi Rudolf Magyarországot, mely neki vitézségével és áldozatkészségével a hatalmat adta, hűbérének jelentette ki, és azt, mint közönséges telket, fiának adományozta, egyszerüen ráfogván, hogy ő jelen volt akkor, mikor IV. Béla követe II. Fridriknek megigérte, hogy elismeri a német birodalomnak felsőségét, ha a mongolok ellen megsegiti. Tudjuk, hogy ez nem is igaz; azt is tudjuk, hogy nem segitették meg ezt a szegény embert; de azért a követeléssel előálltak és a hálátlanság ott kezdődik, midőn ennek a családnak utódai később megint a magyar odaadás, a magyar szeretet által ennek a nemzetnek fejeivé váltak. Hiába mondta I. Ferdinánd egyik levelében, hogy neki czélja ezt a nemzetet nyelvében, erejében és igazaiban megtartani; tudjuk a történelmet, ő maga is megfeledkezett igéretéről. Mert utána Miksa császár az augsburgi gyülésen kimondta, hogy nemcsak én törekszem Magyarország beolvasztására a német birodalomba, de még utódaimnak is meghagyom, hogy erre törekedjenek. És miért hozom fel én mindezeket? Ismert dolgok, tudjuk mindannyian, de én szükségét láttam ezeket felhozni azért, mert csak ezen előzmények után lehet ennek a mai eseménynek egész horderejét mérlegelni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Leszkay Gyula: Folytatása a multnak!

Komjáthy Béla: Azt akarom bizonyitani, hogy Miksa császár utódai megtartották a végrendelet utasitását, azt akarom bizonyitani, hogy történelmünk tanusága szerint az a törekvés

Digitized by Google

mindig meg volt, sőt még ma is fentartja magát és ma is életet követel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a nemzetnek a hűségéről az egész világ beszél, ennek a nemzetnek odaadó szeretete, áldozatkészsége néha még a józan ész rovására is olyan nagy volt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a milyent nemzet nem tud felmutatni. És ha végig nézünk a történelmen, mondja meg nekem akárki e hazában, hogy érdemesitettek-e bennünket csak arra is azok, kik felettünk uralkodnak, hogy édes hazánk zengzetes nyelvét megtanulják? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindig megvetett volt a magyar, mindig az volt a törekvésük, hogy a jogaiért küzdő népet lealázzák, megsemmisitsék. Csak a legutolsó évek történelmére gondoljunk vissza, midőn akad egy királyfi, trónörökös, ki e népet kezdte megkedvelni, nyelvünket megtanulta, még tudományos mozgalmaink iránt is érdeklődést mutatott, nagy reményt kötött hozzá a nép, hogy talán megváltozik a helyzet és lesz egyszer igazán szerete tett uralkodója a népnek; azt sem eresztették közibénk lakni soha, hanem oda parancsolták, hol mindig a magyar nemzet ellen szoktak fegyvert kovácsolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek bizonyságát látom én abban a tényben, a melynek ötletéből kérdést akarok intézni az igen t. miniszterelnök urhoz. Az ország egész közvéleménye pártkülönbség nélkül aggodalommal vett arról tudomást, hogy estei Ferencz Ferdinánd főherczeg ur az orosz czári udvarnál tett látogatása alkalmával Magyarországból senkit sem vitt magával. Nem szabad elfelednünk, t. képviselő urak, hogy Ferencz Ferdinánd főherczeg urnak kettős jellege van. Városányosa a magyar trónnak, városányosa az osztrák trónnak. A magyar nemzet önállósága megköveteli azt, hogy akkor, a midőn a magyar trón örököse bárhol megjelenik, megjelenésében és kiséretében a magyar állam önállósága, Magyarország függetlensége nyilvánvaló legyen és kidomborittassék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Minden, a mi ezzel ellenkezőleg történik, a magyar állami eszmének fumigálása, a magyar nemzet önérzetének arczul csapása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert akár egyszerü udvariassági aktus volt az a látogatás, akár, mint mondják, politikai háttérrel bir, az tökéletesen mindegy, mert idegen hatalomnál a magyar trónörökösnek, mint ilyennek kell megjelennie, és idegen hatalomnál a magyar állam különállásának, önállóságának kidomboritását elmulasztani nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. A karzatról papirokat dobnak a terembe. Mozgás. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Komjáthy Béla: Annál inkább sérelmes tehát ez a tény, hogy Ferencz Ferdinánd főherczeg ur látogatásánál magyar részről senki sem volt kiséretében, mert a mint a hirlapok közlik, a mi még eddig megczáfolásra nem talált, ezen látogatás előkészitése bizonyos változásoknak, melyeket a magyar állam politikai összeköttetésében terveznek.

Sőt az sincsen kizárva, a mint ugyancsak a hirlapokból értesülünk, s a mi szintén nem talált megczáfolásra, hogy még a közgazdászati téren való összeköttetésekben is változásoknak nézhetünk elébe.

Méltán aggodalmat kelthet tehát, t. képviselőház, az, ha ily körülmények és események között nincsen senki, a ki a főherczeget magát is informálja, mert fájdalom, az az ur nem oly nevelésben részesült, nem is tanitották arra, hogy Magyarország érdekeit ismerje, Magyarország jogait tudja. *(Élénk tetszés. Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig első sorban arra kellett volna oktatni . . . *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Csehül beszél! Magyarul nem tud. *(Zaj.)*

Komjáthy Béla: . . . mert nemcsak ő rá, de nagyon kevés kivétellel századokon át, minden trónörökösünkre elmondhatjuk azt, hogy törvényeinket nem tudják, szokásainkat nem ismerik, aspiráczióinkkal ellentétes irányban neveltetnek, és minden törekvésük, minden irányuk a nemzeti önállóság megtörésére irányul. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát lehet-e azon csodálkozni, t. képviselőház, ha a t. főherczeg urak, a kiket tisztán és kizárólag katonáknak nevelnek, a kiknek talán a nemzet történelmébe mélyen belepillantani rangjukon is alul van, de nem is szokás, a kik a tudományosság terén magukat kimüvelni a katonásdi miatt talán nem is képesek, mondom, lehet-e csodálkozni, ha ezek talán igy gondolkoznak: mikor ott túl az osztrák államban még tudós emberek is, még a mai világban is. csak a legközelebbi multban is irnak munkákat, a melyek Magyarország önállóságát, Magyarország alkotmányát, Magyarország törvényét megtagadják és ugy tüntetik fel ezt az országot, mint ha ez az ország, midőn jogait követeli, midőn törvényeinek végrehajtásáért küzd, fellázadna a törvényes felség ellen. Csak most másfél esztendő előtt jelent meg egyik német tudósnak munkája, a mely egész határozottan előadja azt, hogy Magyarországnak 48-diki alkotmánya nem volt konstituczionális, az rendi alkotmány volt; azoknak a magyaroknak, a kik ott részt vettek, nem volt joguk törvényt alkotni, csak legfeljebb könyörögni és kérni valamit az állam fejétől. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Egész tudományosan igyekszik bebizonyitani, hogy a bécsi központi hatalomnak mindig joga van a magyar ügyekbe betekinteni, és egész határozottan azt tanitja, hogy mikor 1804-ben az osztrák császári czimet felvette Ferencz, az összes a Habsburgok uralma alatt levő országoknak külön közjogi tátulusa és önállósága megsemmisült.

Digitized by Google

Akkor, mikor igy tanitják Magyarország jogait és törvényeit, mikor meghamisitják a tényeket, akkor még inkább szükség van arra, hogy azokat, a kik a törvény által hivatva lesznek Magyarország felett uralkodni, Magyarország felett kormányozni, megtanitsuk ennek a nemzetnek törvényeire és rákényszeritsük a törvények tiszteletére. *(Zajos tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ha valaki szivére teszi a kezét, és ha őszintén akar beszélni, ha nincsen feszélyezve semmi oldalról, ha csak a hazát, ha csak a nemzetnek jövőjét látja szemei előtt: akkor csak olyan jövő iránt lehet bizalommal, a melyet alkotmányunk, nemzeti büszkeségünk, állami önállóságunk iránt kellő érzéket tanusitó tényezők készitenek elő. Kérdek akárkit ebben a házban, az egész országban, mondja valaki a történtek után azt, hogy a főherczeget lehet-e ilyen tényezőnek tekinteni? *(Hosszantartó zajos tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget. Hosszas élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, *(Halljuk! Halljuk! zaj a szélsőbaloldalon.)* hogy olyan feltevésnek kifejezése, mintha a magyar trónnak örököse a magyar alkotmányt, az országnak törvényes jogait tiszteletben nem fogná tartani, parlamentáris szempontból nem helyes és nem engedhető meg. *(Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon és a középen. Hosszantartó zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Komjáthy!)*

Olay Lajos: Igazat mondott! Magyarul se tud beszélni a trónörökös! Igazat mondott! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Komjáthy! Taps a szélsőbaloldalon.)* Tanuljon meg magyarul beszélni a trónörökös első sorban! *(Nagy zaj.)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! A magyar nemzetnek és jövendőbeli királyának egy közös érdekük van, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon!)* hogy ismerjék egymás jogait és tiszteljék egymás jogait. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: És beszéljenek magyarul és érezzenek magyarul!

Komjáthy Béla: És hogyha a békés együttélésnek biztos alapjait akarjuk megteremteni a nemzet és a király között, akkor a magyar kormánynak, azt hiszem, nagy feladata, nagy kötelessége van: a trónörököst némely dolgokban felvilágositani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Jó lesz a trónörökösnek, a kire mostani királyunk halála után, a mit az Isten távol tartson a nemzettől, a trón vár, — nem tudom tudja-e azt, — arról felvilágositani, hogy maga az örökösödési jog még nem teszi őt a nemzet urává és királyává. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Jó lesz felvilágositani őt a t. kormánynak arról, hogy Magyarország törvényei és alkotmánya szerint, bár az uralkodó halála után a trónörökös ugy Ausztriában, mint itt minálunk azonnal megkezdi uralkodását, jó lesz őt felvilágositani arról, hogy ez országban a törvényes király jogait csak akkor gyakorolhatja, ha hitlevelet ad ki, ha a törvényekre megesküszik és magát megkoronáztatja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Fel kell világositani azt a trónörököst, hogy Magyarország önálló és független állam, fel kell világositani, hogy ez a nemzet hűséges szokott lenni, hűséges törvényes királyához . . .

Madarász József: És az alkotmányhoz!

Komjáthy Béla: Jó lesz felvilágositani őt a magyar kormánynak arról, hogy a midőn a magyar nemzet azt mondja, hogy a legelső magyar ember a király, ez mit jelent. Azt jelenti, hogy annak a királynak magyarul kell gondolkoznia, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy annak a királynak, a ki hatalmát e nemzettől veszi, ezt a nemzetet meg kell becsülnie és csak akkor várhat hűséget, akkor várhat joggal odaadást ettől a nemzettől, hogyha maga részéről a törvényeket tiszteli és megtartja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Jó lesz felvilágositani a herczeget arról, hogy az ő leendő hatalma, koronájának fénye csak egy elégedett Magyarországon épülhet fel. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Jó lesz felvilágositani arról, hogy a mely perczben a nemzet elégedetlen, a mely perczben a nemzet látja, hogy jogait nem respektálják, a mikor azt látja, hogy önérzetét lábbal tiporják, az a nemzet nem fog neki erőt adni, dicsőségét nagygyá tenni, mert az a nemzet habár hűséges királyához, de hűséges szabadságához, hűséges jogaihoz és az ország alkotmányához is. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Hát, t. képviselőház, jó lesz felvilágositani arról, hogy nincs a világnak nemzete, a mely olyan hű alattvaló tudjon lenni, mint a magyar, a mely áldozatkészebb legyen mint a magyar, de egyuttal figyelmeztetni kell, hogy bár a nemzet jogait megóvó 1222. t.-cz. 31. §-ának végzáradékát eltörölte a nemzet, de ha jogainkat lábbal tiporják, ha arczul ütik önérzetünket, akkor az a záradék be lesz irva kardjainkba, és annak érvényt fogunk szerezni. *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez a nemzet élni akar, ez a nemzet élni fog.

A legutóbbi esemény, t. képviselőház, erős aggodalmakat költött fel lelkünkben. Nem tudom, ki a hibás, csak a tényeket látom. De annyit érzek, annyit tudok, hogy ennek a nemzetnek a sérelemért elégtételt kell adni, ennek a nemzetnek biztositékot kell nyujtani az iránt, hogy többé ilyen visszaélés nem fog elkövettetni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezeknek előadása után engedje meg a t. képviselőház, hogy felolvassam kérdéseimet, a melyeket az igen t. miniszterelnök urhoz intézek. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

Digitized by Google

Köztudomás szerint Ferencz Ferdinánd főherczeg, a magyar királyi trón várományosa, a a közelmult napokban az orosz czári udvarnál látogatást tett.

Ezen tényből kiindulva kérdem a m. kir. miniszterelnök urtól:

1. Résztvett-e a magyar miniszterelnök utján a magyar kormány ezen látogatás tervének és részleteinek megállapitásában? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Gyakorolta-e azon alkotmányos befolyását, mely törvényeink szerint a magyar kormányt megilleti és a melynek gyakorlása kötelessége is? *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

2. Igaz-e az a hir, hogy a megnevezett főherczeg ur a magyar kormány egyik tagját, a felség személye melletti minisztert, midőn ez nála ezen ügyből kifolyólag jelentkezett, nem fogadta el, és igy alkotmányos jogának és kötelességének gyakorlásában meggátolta? *(Szünni nem akaró éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Következik Visontai Soma képviselő ur interpellácziója. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk a miniszterelnököt!)*

Visontai Soma: T. képviselőház! A ki figyelemmel kiséri monarchiánk külügyi politikáját, annak észre kell vennie, hogy az utóbbi időkben nem egy olyan jelenség merült fel, mely arra utal, hogy e külpolitika iránya a hármasszövetségen kivül más pontokon keres elhelyezkedést. A hármasszövetséget ugyan még ma is ugy alakulatában, mint tartalmában és czéljára nézve épnek és érintetlennek hirdetik a hivatalos körök, de már nem esküsznek rá ugy, mint eddig. Egy bizonyos nyugtalanság látszik épp azoknál a hatalmaknál, melyek a szövetség megalkotói, és az egyik kézzel való erős parolázás mellett a másik kezet ujabb barátkozásokra nyujtják ki.

Ez utóvégre még nem volna sem különös, sem uj jelenség, mert hiszen az államok külső szövetségeiket és az állam biztonságának minden esélylyel szemben való biztositását helyesen sohasem intézhetik ugy, hogy minden jelent és jövendőt egy játszmára tegyenek föl. Azt sem kellene tehát külön mérlegelés tárgyává tenni, hogy akár monarchiánk, akár az ezzel szövetséges másik két állam a hármasszövetségben való közös utak mellett külön utakon haladnak, egyéb megóvandó fontos külpolitikai érdekek szempontjából.

Ámde mégis a hármasszövetségen kivül mutatkozó különleges és érdekes politikai alakulatok csirái a rendesnél nagyobb méltatást és figyelmet azért érdemelnek, mert ugyanezek mellett a mennyi erőt ez alakulatok involválnak, annyi erőben látszik a békeműnek nevezett és kiválólag védelmi czélokra szolgáló hármasszövetség is gyengülni és jelentőségében alább szállni.

És fokozzák e különalakulatok a közfigyelmességet még azért is, mivel ez uj alakulások akkor tünnek fel a láthatáron, midőn a politikai szövetségek legporczosabb részét képező közgazdasági, baráti viszonylatok nemcsak lazulásnak indulnak, hanem valósággal a gazdasági és vámháboruzás jövőjének rémeivel ijesztgetnek.

Annak az államférfiunak, a ki a külszövetségek és diplomácziai barátkozásnak hajóját biztos révpartra tudja vezetni ugyanegy időben és korszakban, a midőn e szövetségek szerződő felei egymás ellen a népek életére, vagyoni fejlődésükre és védképességükre legfontosabb jelenséggel biró közgazdasági kérdésekben egymással háboruskodásban állanak: annak az államférfinak, t. ház, méltóztassék már életében szobrot emelni, mert az állami lét és politikai szövetségek pszichológiájával, sőt fizológiai feltételével teljesen ellenkező és ezeket egyenesen megtagadó módon kisérlené meg politikájának irányitását.

A ki olyant hisz, hogy népek a teljes őszinteség és a meleg bensőség érzetének melegével, és hatalmával, és sulyával és tartósságával támogassák egymást a külpolitikai czélokban, mig ugyanakkor egymásban a legelemibb életfeltételeknek pusztitóit látják és érzik, az csodás jelét adja bátorságának, nagy önhittségének, oly nagy fokát e tulajdonságoknak, a mely majdnem bámulatba ejt.

Azt felelhetnék erre, t. ház, hogy az ilyen hitet a mi legközelebbi közelünkben is megtaláljuk, csak kutassunk utána. Hiszen ott van a mi t. külügyminiszterünk, gróf Goluchowsky Agenor ur. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A nagy kibicz!)* Milyen erős lélekkel és önbizalommal hirdette ő még csak nem is rég a mi delegácziónk üléseiben, hogy a közgazdasági barátkozás az semmi, a kereskedelmi szövetség az semmi, mindez alárendelendő és alárendelhető a politikai szövetségnek. A hármas-szövetségben ne keressen senki gazdasági előnyöket, viselje annak hátrányait és a hadvédelmi szövetség által megkivánt irtózatos nagy áldozatokat. A monarchia és különösen hazánk népei a birka türelmességével nyujtják oda testüket a megnyirásra. És mindezt akkor hirdetik, a mikor a derék szövetséges gazdasági fejlődésünk elé ver éket, baráti mosolylyal hurkot dob a nyakunkba és édes fojtogatással teszi kellemessé a mi szövetségi helyzetünket azokban a hétköznapokban, a mikor nem szokott poharat üriteni a drága barátok és szövetségesek egészségére és hosszu életére.

Goluchowsky külügyminiszter ur ilyen nagy problémákra adta magát és fényes sikerét legjobban bizonyitja az, hogy ilyen rövid időre reá minden oldalról és minden irányban megmozdultak a három egyesült barátságban szövetkezett társaink; az egyik, a német birodalom, hogy egész jövendő gazdasági és vámpolitikája számára oly keretet teremtsen, a melyen belül a monarchia és különösen Magyarország számára minden szerződéses együttélés feltételei előre is

Digitized by Google

lehetetlenné tétettek és gazdaságunk kifejlődése ellen torlaszokat emeljen, és hogy ugyanakkor a mi külkormányzatunk elveivel homlokegyenest ellentétben világgá kürtöltesse birodalmi kanczellárja által minden egyéb politikát, épen a népek gazdasági érdekeinek alárendelő azon axiomáját, melyet hirdetett Bülow német kanczellár a német vámtarifajavaslat első tárgyalásánál: »die beste Weltpolitik ist die Heimatspolitik«, ugyanegyben pedig egy másik beszédben Bülow ur kegyeletes emlékezést tartott a hármas-szövetségről, meghagyván mindenkinek az alkotás iránt való pietásérzetét, a reá való gondolást, ha bennünket baj érne, az edizmus német hiveinek példájára, a kik minden betegséget és bajt kegyeletesen leimádkozni tudnak. *(Derültség balfelől.)*

Olaszország pedig szintén félreállt, Franczia-országgal való kaczérkodásával kezdte magát kelletni, de szintén nem azért, mint a mi hivatalos külkormányzatunk proklamálta, hogy gazdasági érdekeit tisztán alárendeli a politikai szövetségnek, hanem ellenkezőleg azért, hogy a szövetségben első sorban gazdasági érdekei számára találjon oltalmat és védelmet, borai számára piaczot.

A hármas-szövetségben beállott ezen disszonanczia ébresztette föl álmából a magyar közvéleményt is. Mi, a kik Ausztriával való állandósitott közjogi szövetségünknél fogva arra vagyunk elitélve, hogy közgazdasági életünket ne irányithassuk önállóan, hogy mindenkor az osztrák érdekek előtérbe hatolásával találkozzunk, a midőn életfeltételeinket megszabjuk, s a közismert módon Ausztria számára egyenes kizsákmányolási területet képezünk, aggódva kezdtük szemlélni azon gazdasági átalakulásokat és törekvéseket, a melyek épen a hármas-szövetség népeit egymással szembeállitják, a mellett életereinket valósággal alákötik és Ausztriával való gazdasági egybeolvasztásunk és függő, közössé tett gazdasági politikánk szánalmas helyzetében a bekövetkező eseményeknek egyenesen kiszolgáltatnak, vagy oly alakulatokat engednek bekövetkezni, a melyeken belül ismét a mi szerencsétlen hazánk gazdasági érdekei huzzák a rövidebbet.

Ilyen lelki állapotban kezdtük mi szemlélni ezen a hármas-szövetségen kivüli politikai vonzódásokat, érintkezéseket és találkozásokat. És ezek közé tartozik bizonyos erősebb kidomborodása Oroszországgal való barátságos viszonyunknak, ezek közé tartoznak azok a tünetek, melyek arra mutatnak, mintha az orosz birodalommal való egyszerü, barátságos viszonyt a határozottabb és kijelölt czélokat szolgáló, tényleges megállapodásokat formulázó szövetségi viszony váltaná fel. És erre az időre esik bizonyos osztrák köröknek egyenesen agitáló ráutazása egy kötendő osztrák-magyar-orosz antánt eszméjére, a mely eszme számára az osztrák és cseh sajtó bőségesen megnyitotta hasábjait.

Nem azért, t. ház, a mint Goluchowsky ur hirdette, hogy a gazdasági érdekeket alárendeljék a politikai szövetségeknek, oh nem, az osztrák urak ravaszok; hanem azért, hogy Ausztria és a cseh és morva gyáros urak valahogyan kiláboljanak a Németország által megteremteni szándékolt öldöklő vámpolitikai helyzetből és kiláboljanak, ha másképen nem megy, Magyarországnak egyenes tönkretételével és gazdasági elpusztitásával. Mert hiszen azt hirdették mindenütt, hogy ha az osztrák iparczikkeket és gyártmányokat a német határon átvinni többé nem lehetséges és Oroszországnak is meggyülik a baja az ő nyersterményeivel Németországgal szemben, hát egyenlitsék ki és kölcsönösen nyissák meg jobban a monarchia kapuját az orosz nyerstermények számára, ha ugyanily módon uj és az eddigieknél még kedvezőbb piaczot nyerne az osztrák ipar. Hogy e kérdés ilyetén felvetése is magában véve mily vakmerő, hogy Magyarország érdekeinek szemmel látható semmibe vétele e kombinácziónál mily nyilvánvaló, hogy mily veszélyt rejt e terv Magyarországra nézve, azt bővebben fejtegetnem a t. ház előtt, ugy vélem, felesleges.

De hogy ez eszme fel lett vetve, hogy azóta hol itt, hol ott vagy az orosz, vagy a cseh, vagy az osztrák sajtóban fölütötte a fejét, arról a t. háznak, ugy vélem, kellő tudomása van.

És ha maguk a tervezgetések mély aggodalommal nehezednek Magyarország közérzületére, ugy ez aggodalmat enyhiteni csak az a tudat képes, hogy nem hiszem, hogy akadna magyar államférfiu, a ki az ily vagy hasonló gazdasági megoldáshoz hozzájárulását, vagy beleegyezését adná!

De azért az óvatosság, a körültekintés, a figyelem minden irányban szükséges. *(Halljuk! Halljuk!)* És igy kell, hogy ezen ujabb külpolitikai alakulatok felé is irányitsuk figyelmünket, ugyanakkor, midőn Ausztriával szemben kell megvivni közgazdasági harczunkat és midőn ugyanegyben a külállamokkal szemben kell előkésziteni gazdasági szerződésünket.

És azért érdemel kellő méltatást most már épen az Oroszországhoz való közeledés szempontjából két fontos esemény, a melynek az utóbbi időben tanui voltunk. Az egyik az a látogatás, a melyet Konstantin orosz nagyherczeg tett meg királyunknál Budavárában; a másik tény, a mely nyomban ezt követte, t. i. Ferencz Ferdinánd főherczeg trónörökös ur látogatása az orosz czárnál és orosz udvarnál Szent-Péterváron. Mindkét látogatásnak a közönséges udvarias tényen felülemelkedő politikai fontosságot lehet tulajdonitani. Különösen a fogadtatás és ünnepeltetés azon tüntető módja, melyben Ferencz Ferdinánd főherczeg és Ausztria-Magyarország trónjának várományosa és örököse a szentpétervári udvar és a czár által részesül, alkalmas ez utazás kiváló politikai horderejét a maga egészében és teljes jelentőségében feltüntetni. *(Zaj.*

Digitized by Google

Elnök csenget.) Kétségtelen tehát, t. ház, hogy ugy az orosz nagyherczegnek a mi királyunkhoz való jövetele, valamint különösen a mi trónörökösünknek Szent-Pétervárra történt utazása nem az egyszerü barátság által sugalt udvariaskodás esetleges tényei, nem egyszerü mozzanatok, a mellett pusztán a két fejedelem vagy a két látogató egyéni hajlandóságai és impulzusuknak mozzanata, hanem a monarchia és — a mi első sorban reánk tartozik, és a minek érvényesülésére alkotmányunk kellő biztositékkal rendelkezik — Magyarország érdekeivel számoló külpolitikának tudatosan előkészitett alkatrésze. Ezen egymást felváltó látogatások és különösen Ferencz Ferdinánd főherczeg ur látogatásának és fogadtatásának körülményei igen is kiváló politikai jelentőségnek tüneteit tárják fel és igy fel kell tennem, hogy e látogatásokat és különösen trónörökösünk látogatását monarchiánk külügyi képviselete és diplomacziája a szokásos módon és kellő czéltudatossággal előkészitette, szervezte és irányitotta és hogy ebben, mint szintén e látogatás czéljainak megállapitásánál, valamint a netalán a két állam fejedelmei és külkormányai közt létrejövendő megállapodások előzetes tárgyalásainál és netaláni utólagos megerősitésénél a magyar kormány a miniszterelnök utján, mint az 1867 : XII. t.-cz. 8. §-ának alkotmányos biztositékából folyólag sulyát, szavát és akaratát érvényesitette és hogy mindehhez a magyar miniszterium egyetértése és beleegyezése — mint azt a törvény parancsolólag előirja — kikéretett. Akár pusztán politikai szempontból, a mint a sajtó egy része hangoztatja, hogy t. i. 1897-ben királyunk által az orosz czárnál tett látogatás alkalmával kötött és a Balkán-államok irányában való politikának egyetértő intézésére irányuló megállapodások megerősittessenek, vagy megujittassanak, akár hogy tán, amint beszédem elején emlitettem, a jövő esélyei szempontjából bizonyos közgazdasági megállapodások történtek meg trónörökösünk szentpétervári látogatásán, kétségtelen, hogy ez nem eshetett meg és nem történhetett meg a nélkül, hogy hazánk vitális érdekeinek szempontjából mindezek előkészitésében a magyar kormány is alkotmányadta jogánál fogva befolyjon és ehhez egyetértését és beleegyezését adja. *(Helyeslés balfelöl.)*

Világos tehát az is, és fel kell tennem, hogy ez utazás bekövetkeztéről, ennek czéljáról, ennek politikai horderejéről és szükségességéről, Magyarország miniszterelnöke is, mint a kinek az alkotmány befolyást biztosit a külügyek vezetésére, előzetesen tudott, meg volt győződve, hozzájárulását kikérték és ő a magyar érdekek szempontjából ezen külpolitikai esemény szervezésénél befolyását kellő módon érvényesitette. Nélküle, hozzájárulása, beleegyezése nélkül e diplomácziai természetü látogatást sem nem tervezhették, sem nem határozhatták el mérvadó helyen, mert ha teszik vala, ugy nem kétlem, hogy a miniszterelnök ur és vele az egész kormány ennek a konzekvencziáit a maga részére az alkotmányos felelőség elvei szerint levonta volna.

Igy itélem én meg tehát, t. ház, trónörökösünk szentpétervári utazását és ezen alkotmányos törvény által nyujtott szilárd és biztos alapon lépek ma felszólalásommal a t. ház elé, és kérdéseimmel a t. miniszterelnök ur elé, midőn felvilágositást kérek, egyrészt az utazás jelentősége és czéljai, másrészt egy megütközéskeltésre alkalmas különös feltünő és megdöbbentő jelenség iránt. Minél inkább jelenti Oroszországhoz való politikai közeledésünket a trónörökös ur szentpétervári látogatása és minél inkább bir e látogatás fontos politikai küldetés jellegével és minél inkább hozza a közeli eshetőségek körébe azt, hogy a látogatás nyomában nagy horderejü politikai, vagy gazdasági természetü megállapodások jönnek létre, annál inkább kötelessége tehát, a mi hazánk érdekei szempontjából, hogy a látogatás előkészitésében, a nemzeti érdekek külső keretében és képében pedig mindenképen Magyarország külön közjogi helyzete és államisága kifejezésre jusson. Sőt az utóbbi az előbbinek szoros logikai és közjogi folyománya. Ha a magyar kormány és a magyar miniszterelnök alkotmányos kötelességei kellő tudatában befolyást gyakorol és kellő sulyt érvényesit a monarchia külpolitikájára általában, valamint az ezzel összefüggő külpolitikai eseményekre és diplomácziai irányitásokra, akkor lehetetlen, hogy szem elől téveszsze, hogy mellőzze a magyar nemzet szégyenére és gyalázatára a magyar külön államiságnak és nemzeti érdekeknek külső kifejezését is az illető események és tények keretében.

A t. miniszterelnök urnak nemcsak tudni kellett arról, hogy Ferencz Ferdinánd főherczeg trónörökös ur fontos politikai misszióban Szent-Pétervárra fog utazni, hanem az utazásra az ő előzetes beleegyezését is ki kellett kérni. Ez utazás czéljaira éppugy, mint időpontjára a trónörökös kiséretének megválogatásáról és különösen e politikai természetü utazáshoz kiszemelendő s a magyar államiságot feltüntetni hivatott külön magyar kisérő személyének kijelölése tekintetében is kell, hogy meg lett légyen az ő alkotmányos hozzájárulása és szava. És ime mit látunk? Általános megütközést és megdöbbenést kelt, hogy midőn a trónörökös kiséretében gróf Windischgrätz herczeg ott diszeleg, Magyarország részéről senki sincs a kiséretbe beosztva. A főherczeg látogatásában Ausztria igen, de Magyarország államisága nem jut külön kifejezésre. Épp e fényes tündöklő alkalmak azok, a midőn Magyarország az ő külön állami létéről és nemzeti életéről adhatna tanujelet a külföld előtt és épen egy ilyen alkalommal szégyenszemünkre mellőzve látjuk a mi államiságunk külön reprezentánsát. Egyébkor sem emlékeztet semmi a diplomata képviseletünk mellett Magyarországra. Czimerünket, lobogónkat nem ismerik, nem látják sehol.

Digitized by Google

A 67-es kiegyezésben biztositott paritás nem érvényesült soha, sem befelé, sem kifelé, nagy áldozataink mellett az osztrák czimer, az osztrák befolyás, osztrák lobogó, osztrák diplomáczia és osztrák nyelv tiporja el minden nemzeti nyilvánulásunkat a külföldön. *(Zaj. Elnök csenget.)* És ime, a magyar kormány kötelességszerü hozzájárulásával előkészitett kiváló politikai küldetésnél is mellőzve látjuk a magyar államiság külön kifejezését. És a trónörökös pétervári utazásánál e mellőzésünk különösen fájdalmasan érinti a nemzetet. Oroszországban tudnak Magyarország létezéséről. Magyarország egyik legdicsőségesebb korszakában, a magyar nemzetnek függetlenségéért vivott hősies küzdelemben Oroszország segélyeért folyamodtak, hogy a nemzeti ellenállás letörjék, de Magyarország azóta felszabadult. Oroszország tüntetőleg igyekezett meggyőzni hazánkat arról, hogy e nemzet fényes történelmi tényeit és hősiességét becsüli és hogy nemzeti felocsudását rokonszenves szeretettel kiséri. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

A magyar nemzet hagyományai és őserényei közé tartozik a lovagiasság és nagylelkűség. Megtartja a magánéletben is és a politikában sokszor több helyet juttatott neki, mint kellene. Mikor a magyar nép szive a legolvadékonyabb volt és a legmelegebb érzések árasztották el lelkületét és hazafias indulatait, az ezeréves államléte megünneplésének napjaiban az orosz czár nemes gyengédséggel Rákóczy diszkardját, e nemzeti ereklyét, ajándékozta a magyar nemzetnek, a hősiesség és a nemzeti küzdelmek fenségének e szimbolumát.

Konstantin orosz nagyherczeg is szives szeretettel járult hozzá, hogy látogatását tüntetőleg a magyar királynál, annak magyarországi székvárosában, Budavárában tegye meg. És az orosz sajtó is majdnem kivétel nélkül — méltóztassék épen a most megjelenő orosz lapokat figyelemmel kisérni — Ferencz Ferdinánd főherczeg látogatása alkalmával a magyar nemzethez való baráti közeledés örvendetes jelenségeit jegyezi fel és Ausztria-Magyarország részéről politikai küldetésben megjelenő főherczeg kiséretéből épen a magyar képviselő hiányzik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit higyjenek rólunk? Hová lettünk? Mily félreértések és végzetes eredmények járhatnak e mulasztásnak nyomában?

Az orosz udvarral és fejedelemmel szemben e mulasztás százszorosan esik latba. Kik reprezentálják a magyar államiságot ott, és ki viszi hirül az orosz népnek, hogy Magyarország az ő multja dicsőségéből és történelmi tanulságaiból mindig erőt és anyagot merit az ő jövője kiépitésére és államiságának továbbfejlesztésére, de mint politikailag érett nemzet a multak gyülölsége és engesztelhetetlensége rögzitő emlékét mindig képes eltávolitani az ő továbbfejlődésének és nagy nemzeti miszsziójának utjából? De senki sincs Szent-Pétervárott Ferencz Ferdinánd főherczeg ur kiséretében, a ki mindezt elmondja az orosz népnek.

A következő interpellácziót intézem az igen t. miniszterelnök urhoz: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Interpellácziő a magyar királyi miniszterelnök urhoz.

1. Ferencz Ferdinánd főherczeg ur szentpétervári látogatása — és az ezzel összefüggő kiváló politikai küldetés előkészitésében, czéljainak megállapitásában érvényesitette-e a magyar kormány a miniszterelnök ur utján a magyar érdekek szempontjából azt a befolyást, melyet az alkotmány az 1867. évi XII. t.-cz. 8. §-ában ugy az általános külügyi politika irányitására, valamint e politika folyományaként jelentkező külpolitikai és diplomácziai tényekre nézve a magyar kormánynak biztosit?

2. Azon helyzetben van-e a t. miniszterelnök ur, hogy a trónörökös szentpétervári látogatásának czéljairól, az Ausztria-Magyarország és Oroszország között netalán létrejött megállapodásokról felvilágositást adhatna; hajlandó-e erre és nyujthat-e megnyugtatást abban az irányban, hogy semmi olyas nem terveztetik és megállapodás tárgyát nem képezi, a mi Magyarország különös politikai és sajátos közgazdasági érdekeit sértheti?

3. Vajjon Ferencz Ferdinánd főherczeg ur diszkiséretében miért nincsen Magyarország közjogi helyzetének és külön államiságának reprezentálására magyar kisérő?

Az alkotmányos miniszter felelőségének és kötelességeinek tudatával képes-e a t. miniszterelnök ur e mulasztásért feleletet állni?« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziő kiadatik a miniszterelnök urnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem annyira a kérdések, melyeket az előttem szólott t. képviselő urak hozzám intézni sziveskedtek, képeznek a maguk tartalmában vádiratot, mert teljesen és minden izükben jogosultnak tartom, ha kérdést tesznek ebben az ügyben, de bevezető beszédjük és fejtegetéseik nem annyira a megkérdezésnek és annak a karakterét viselik magukon, hogy mondjam meg, hogy ez vagy az miért és miképen történt, hogy azután itéletet mondjanak a történtek felett; hanem már előre oly módon vádolnak meg, mielőtt a választ hallanák, feltevések alapján, melyek, a mint leszek szerencsés kifejteni, nézetem szerint nem állnak: hogy ezen vádakkal szemben részemről nem akarok késni egy napig is a feleletnek megadásával. *(Tetszés. Halljuk! Halljuk!)* Bár elismerem, hogy nem ugyan a kérdések maguk, hanem azok a fejtegetések, melyek kiséretében felállittattak, nem teszik könnyüvé a választ. Egyszerre akarok válaszolni mindkét interpellácziára; azok, a miket előadandó leszek, gondolom, kimeritik az egész kérdést és ki fognak terjedni az összes kérdőpontok tartalmára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Mielőtt abba a válaszba bocsátkoznám, nem hagyhatom szó nélkül azt a benyomást, melyet rám ezek a fejtegetések tettek.

Én azt látom, — ez az én érzésem — hogy a t. képviselő urak, hogy arra a megvádoló konkluzióra juthassanak, a melyre jutni akartak, a melyben a legsulyosabb mulasztással vádolnak meg, a melyben az ország meggyalázását, mellőzését és szégyenét látják, tulszéles és terjengő alapot választottak a maguk fejtegetéseinek, szélesebbet, mint a mely ezen kérdésnek elhelyezésére szükséges. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Azt már mi itéljük meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, azt önök itélik meg. De a mint önöknek szabad a maguk benyomásait az én beszédemre visszaadniok, ugy szabad az nekem is önökkel szemben. *(Élénk helyeslés.)* A parlamenti szólásszabadság nem abból áll ám, hogy csak az egyik fél beszélhessen, hanem lényege az, hogy ebben a házban mindenki szabadon szólhasson, *(Igaz! Ugy van!)* mindenkit türelemmel meg kell hallgatni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És, ha a háznak minden tagja élvezi ezt a jogot, akkor élveznie kell, nemcsak a ház, nemcsak a törvény privilegiumainál, hanem a közönséges társadalmi felfogásnál fogva annak is, kit ilyen sulyosan megvádolnak. *(Élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* Én oly fontosnak, oly kényesnek tartom a kérdést, oly messzeterjedőknek és tartalmasoknak a fejtegetéseket, hogy, a mi néha mindegyikünkön megesik, hogy valamely képviselőtársunknak egy-egy mondására közbeszólunk, még ettől is tartózkodtam, figyelemmel hallgattam és ugyanezt vicissim kérem az uraktól. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt tartom, Komjáthy t. képviselő ur tulságosan nagy területet ölelt fel, olyat, melybe nem illik bele ez a kérdés, és ezen a nagy terrenumon elvész; reám ezt a hatást teszi az ő egész okoskodása.

Ha azokkal a keservekkel, azokkal a multból meritett reminiszczenciákkal, sokszor keserükkel és fájdalmasokkal, a melyekből kizárólag indult ki a képviselő ur, szólunk ehhez a kérdéshez, akkor nem választjuk meg arányosan sem a fegyvereket, sem a modort, melyben e kérdést kezelni kell. Nem lehet itt az ország szégyenéről beszélni.

Én ott leszek, hol a képviselő ur, ha az ország megalázásáról és szégyenéről lenne szó. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen csak örülhetnek ennek az urak. Én szolidaritást vállalok Komjáthy képviselő ur azon mondásával, melyet szivesen irok alá, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ott, hol az ország becsületéről, hol az ország állásáról van szó, ne legyen köztünk pártkülönbség, hanem ott egy szivvel, egy lélekkel álljunk össze, és egy czélt, egy feladatot tüzzünk magunk elé. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Én ott leszek; csak azt kell megvizsgálni, — és ebben van a politikai bölcseség, a politikai meggondolás, a mértéktartás lényege a politikai vitatkozásban és küzdelemben — hogy arról van-e hát szó, a mit a t. urak állitanak: az ország becsületéről, az ország állásáról? Ezt kell megvizsgálni, és ezért azt tartom, hogy azt a perspektivát, melyet Komjáthy t. barátom rajzolt az Árpádok dicső uralkodásától kezdve végig a vegyes házbeli királyok talán még dicsőbb uralkodásán át, a tatárjárástól kezdve le Mohácsig, Mohácstól a pragmatika szankczión keresztül, 1790-en keresztül egészen máig, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* ezt a prespektivát ennek a fenforgó kérdésnek a képe nem birja meg. A képviselő ur akkora prespektivát, akkora hátteret rajzol, hogy az ezen ügy méreteinek, a mely ügyről nem mondom, hogy kicsi, de mégis abszolute nem felel meg.

A képviselő ur bizonyos történelmi tulzásait czáfolni és kellő mértékre redukálni tudnám és ez csábitana is, de ezen vita keretében ettől tartózkodnom kell. Az bizonyos, hogy — fájdalom — és ennek nagy kárát vallotta a nemzet és közös baj volt nemzetre és uralkodóra nézve, hogy nem mindig volt meg az annyira szükséges egyetértés nemzet és fejedelem között. A czentrális hatalomnak sokszor tultengése és sok minden baj tetézte a sors csapásait. Sok az, a mi századokon át sulyosan nehezedett az országra, sokszor megakasztotta előremenetelét és fejlődését.

Igaz; és hányszor hibázott századokon át pártviszályból a nemzet maga ellen! De én történelmi kritikát most e felett gyakorolni nem akarok. Nem is hivatásom ma. De hát ma nem ez a helyzet, hála a gondviselésnek; ma itt van lerakva az ország állami önállósága, azért csináltuk meg 1867-ben azt a kiegyezést, azt a nagy politikai müvet, a mely nézetünk szerint szilárd alapokra fektette a magyar államot, a mely — ez a mi nézetünk, jogunk van kifejteni — Magyarországnak állami önállóságát, s belkormányzati és törvényhozási függetlenségét tisztán állitja és tisztábban és határozottabban biztositja, mint a hogy addig biztositva volt, az ország érdekében és a monarchia érdekében. Idegen hatalomról és beavatkozásról, czentrális kormánynak tulkapásairól ma ebben az országban beszélni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ma olyan fejedelem ül a trónon, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a ki — minden hizelgés nélkül mondom, tiszta meggyőződésből, — t. képviselőtársam Komjáthy Béla saját beismerése szerint is, a minek örülök, — a legalkotmányosabb, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a legszigorubb és ezen ország gondjait és ezen ország érdekét minden izében szivén viselő atyai fejedelem, a kit a

Digitized by Google

magyar nemzetnek oka van szeretettel, tisztelettel, és bámulattal körülvenni, a mint ezek a nemzet igazi elévülhetlen érzései Ő Felsége iránt. *(Hosszantartó élénk éljenzés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ferencz Ferdinándról van szó!)* Azokat a premisszákat a mi alkotmányos szeretett királyunk uralkodásával szemben nem tartom helyesen alkalmazottaknak és talán . . .

Rákosi Viktor: Nem a királyról van szó, hanem a trónörökösről! *(Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur legyen kegyes a türelmét egy kicsit fékezni. Nekem is szabad premisszákkal élnem és fejtegetésekbe bocsátkoznom, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és a t. képviselő urnak — engedelmet kérek — kötelessége engem meghallgatni, a mint nekem kötelességem a képviselő urat meghallgatni. Majd beszélek én arról is.

Mondom, azt tartom, azok a premisszák, a melyekkel a t. képviselő ur a maga fejtegetéseinek hátterét felállitotta, ma és a mai helyzetnél fogva nem állanak meg és nincsenek ma helyükön. Az egész okfejtése pedig nem tartotta meg azt az arányt és azt a mértéket, a melyet ezen kérdéssel szemben alkalmazni kell, hogy azt objektive és igazságosan megitélni lehessen. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* Azt tartom tehát, hogy Komjáthy t. képviselő ur a politikai horizont, vagy prespektivát oly tulságos nagy mértékben állitotta fel ennél az ügynél, és oly sötét háttérrel, a mely épen nem illik ide.

Mielőtt arra mennék át, hogy milyen benyomást tett rám Visontai képviselő ur fejtegetése, Komjáthy képviselő urnak még csak egy megjegyzésére akarok reflektálni; a válaszra majd rátérek, most csak előzetes fejtegetéseivel foglalkozom.

Nem kell arra kitanitani sem bennünket, sem a trónörököst, hogy mik az ő jogai, a melyek — adja Isten, hogy minél tovább késsék az idők homályában — majd egykor az ő királyi jogai lesznek. A királyság jogai reá nézve akkor, abban a perczben nyilnak meg, a mikor mint jogutód a trónt elfoglalja.

Madarász József: A koronázás után! *(Mozgás jobbról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Bocsánatot kérek, akkor nyilik meg. Ha méltóztatik közjogi distinkcziókra figyelemmel lenni, akkor e felett nem méltóztatik megbotránkozni. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Komjáthy Béla: Nekem mondta, hogy értek-e hozzá? Annyira bizonyosan értek, mint a miniszterelnök ur! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem Komjáthy urnak mondtam, a közbeszóló képviselő urnak mondtam! Jól tudom, nem egyszer elismertem, hogy tanujelét adta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Alkotmányunk és közjogunk szerint a koronázás előtt nem adhat nemességet, nem adhat donácziót és nem szentesithet törvényt. Ezt csak a koronás király teheti, mert ő lép ezen királyi teljes jogok alkotmányos gyakorlatának a birtokába. Igy áll a kérdés a mi alkotmányunk szerint és ezt a trónörökös tudja, és azt — ez az én erős meggyőződésem és még feltenni sem szabad mást — meg is fogja tartani.

Már most, a mi Visontai t. képviselő urat illeti, ő nem politikai perspektivát rajzolt meg a vádoló kép hátterének, hanem gazdaságit. A t. képviselő ur abból indul ki, hogy a hármas-szövetség meg van ingatva. Hát a t. képviselő urnak szive kivánsága most a szemét egy kicsit megkápráztatta. Tudom, hogy ő és a hozzá közelálló politikusok a hármas-szövetségnek nem barátai, és minden jelt, a mi arra mutat, hogy a hármasszövetség talán némelyekben és legnagyobb részben ellenfeleinek és ellenségeinek az állitása szerint — és én ugy gondolom, hogy csak ezeknek az állitása szerint — nem áll olyan szilárd lábon, mint azelőtt, tapssal és örömmel üdvözölnek. Pedig a t. képviselő ur csalódik.

A gazdasági életnek mai és az utolsó évtizedben történt hullámzása a gazdasági érdekeket előtérbe tolta egész Európában. Hogy akkor, a midőn minden ország — és majd erre rátérek a budget általános vitájának a végén, — az elzárkózásnak politikáját teszi magáévá, hogy akkor, a mikor minden ország az ő speziális és sajátos gazdasági érdekeinek érvényesitését irja a zászlójára, és pedig most, a midőn az előkészités és a terv folyik, mert most még csak tervről lehet szó, minden tekintet és kimélet nélkül, hogy akkor, különösen azok, a kik mindenben tünetét akarják látni a hármasszövetség meglazulásának, könnyen találnak módokat arra, hogy ezen gazdasági tünetekből, a nem kellemes hangulatból kihalászszanak oly dolgokat, a mik a hármasszövetség ellen szólanak, de part et d'autre, minden oldalról, Németországban éppugy, mint Olaszországban, az nagyon természetes. De én azt tartom, hogy bármilyen legyen a sorsa a mi gazdasági viszonyainknak azzal a két állammal, a melylyel politikai kapcsolatban vagyunk, bármilyen legyen a sorsa, a mi hármasszövetségünk nagy politikai motivumai sokkal erősebben, sokkal mélyebben gyökerezvék mind a három állam, és különösen e két állam országainak érdekeiben — ez a két nagyhatalom politikailag egyenesen egymásra van utalva — hogysem ez ne adna erőt és biztosságot arra, hogy a gazdaságnak, remélem, nem állandó, de muló bajain, egyes ujjhuzásokon, vagy gazdaságilag feszélyezett helyzeteken tul ne essék és ezeken a szirteken át ne jusson. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hát én azt hiszem, hogy a mit a t. képviselő ur a hármasszövetségről mondott, az nem állhat meg. Még tovább megy a rajzban, azt fejtegeti, hogy milyen kárhoztató és milyen veszélyes az reánk nézve és ezt kiszinezi, hogy a maga eszméjének talajt adjon és hogy mi

Digitized by Google

Oroszországgal egészen más viszonyba fogunk gazdaságilag lépni, hogy mi kinyitjuk Oroszországnak összes kapuinkat az ő nyersterményeinek, hogy azzal az osztrákok a maguk összes iparczikkeikkel bejuthassanak Oroszországba. A t. képviselő ur az ő információját nem tudom micsoda körökből szerzi, de oda állitja mint egy biztosat és mint feltevést és arra épiti okfejtését, hogy mindez igaz, mert sehol sem lett megczáfolva. Honnét vette ezt? Talán oly körökből, a kiknek ez érdekében lenne, de az osztrák-magyar monarchiának, és az osztrák-magyar vámközösségnek a maga egészében és mindkét fél egyeztetett érdekeinek ez a politika nem felelvén meg, hát érvényesülni ebben az értelemben és terjedelemben nem is fog.

A t. képviselő ur azután rámegy a közelebb fekvő — és elismerem itt már, egészen jogosult — argumentáczióra, a mely, ha a feltevések, a melyekből kiindul, állanának, egészen helyes lenne. De hát ezek a feltevések nem állanak. A képviselő ur azt mondja: hogyan történhetik az és micsoda feladása a magyar állam összes érdekeinek, a törvény által előirt kötelességeknek mulasztása, melyek mind a miniszterelnökre és a magyar kormányra hárulnak, hogy akkor, a mikor Oroszország részéről történt előzékeny lépés a Rákóczy-kard dolgában, Konstantin nagyherczegnek ittlétében és most, a mikor — nézete szerint — egy digresszió történik az eddigi politikától, most, a mikor Pétervárott egészen uj politikát, a hármas-szövetségtől és eddigi politikánktól és az Oroszországgal fennálló mai viszonytól is eltérő külügyi politikát, nemzetközi politikát, esetleg gazdaságit is akarnak szervezni, hogy akkor a magyar kormány részt vett-e ezen akcióban, ennek előkészitésében, megalapitásában, szervezésében, a mikor ezen uj nagy külügyi rendezkedése a monarchiának megtörténik?

Visontai Soma: Ezt kérdeztem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez volt a kérdés ugyan, de már állitás is, mert ebből a szuppozicióból indult ki az okoskodás. Erre vonatkozólag legyen szabad azt mondanom, hogy külügyeket nem igy szoktak csinálni. Külügyeket és nagy külügyi akcziót, olyant, a mely a monarchiának politikáját az eddigitől eltérő irányzatokba vinné, és arra nézve uj alapokat raknak le, nem csinálnak azzal, hogy, bár a trónhoz nagyon közel álló főherczeg és legközelebb álló várományos látogatást tesz, a mikor azok, a kik viszik a külügyeket és törvényszerüen felelősek a külügyek viteléért, a kik hivatvák első sorban, nincsenek jelen.

A fejedelem felelős közös külügyminiszterével, a ki az 1867 : XII. törvényczikk értelmében egyetértőleg jár el a két állam miniszterelnökével, csinálja a külügyi politikát. Igy történt mindig minden külügyi akczió nálunk is és soha másként nem történhetik, ez a dolgok természetében van. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* Ezt tehát a t. képviselő ur fantáziája festi ki egy pár különben jó czikkből, a melyek az orosz lapokban megjelentek. Ezeknek a czikkeknek én örülök legjobban; de azok az orosz lapok nem ugy irtak mindig, a mint a képviselő urnak tetszenének a részletek. De örülök, hogy ezen látogatás alkalmából igen szimpatikus és meleg hangon irt czikkeket és közleményeket hoznak az orosz lapok. Hát nem kellett sem megkonstruálni, sem megállapitani semmiféle feltételeit, semmiféle tartalmát, semmiféle utasitásait ennek a szerinte uj helyzetet teremtő és az eddigitől eltérő politikai akcziónak, mert az a politikai akczió abban az értelemben, a mint azt Visontai képviselő ur ideállitja, nem létezik és ennek a karakterével ezen utazás nem bir. Mikor a trónörökös ő fensége Pétervárra elmegy, és ott egy látogatást tesz, egy látogatást a czélból, hogy ő azt a magas katonai rangot, a melylyel őt nagy előzékenységgel az oroszok czárja felruházta, megköszönje, az egy kiválóan ünnepies udvariassági tény, a mely sulyban, jelentőségben nyer az által, hogy a trónhoz legközelebb álló olyan magas személyiség teszi, mint a főherczeg ő fensége, igen gyorsan, annak az adománynak elküldése, vagy meghozatala után.

Az a fogadtatás, az a kitüntetés, az a meleg — a melegnél sokkal több — az a fényes fogadtatás, a melyben a mi trónörökösünk Pétervárott részesült, az nagyon örvendetes dolog és nálunk is csak a legnagyobb rokonszenvet keltette és én örülök annak legjobban. És pedig politikailag is; mert politikai jelentősége is van ennek a barátságos meleg érintkezésnek. Én voltam az, a ki a hármas-szövetség védelmében a szemben ülő urak ellenében — novemberben vagy deczemberben történt — egy hosszabb beszédben magam mondtam, hogy a mi politikánknak, a mi békepolitikánknak egyik előnye az is, mert az a békepolitika a status quo fentartásának a politikája; a kis nemzetek önállóságának és a nemzetközi traktátusoknak alapján való fejlődés terén állunk mi, a kik a kis nemzetek szabad fejlődését akarjuk és ott a status quot akarjuk megtartani és csak azt nem akarjuk, hogy egyik hatalom a másik felett szupremácziát gyakoroljon. Azt fejtegettem, hogy nekünk az Oroszországgal való meleg és barátságos és minél melegebb és minél barátságosabb viszony és az egyetértésre jutó és egyetértést kereső viszony csak előnyös, csak kedvező. Ha olyan momentum adja elő magát, a mely ezt a politikát erősebbé teszi, közvetlenül kifejezésre hozza, akkor azt csak örömmel kell üdvözölni és azért ennek az utazásnak és a trónörökös ottani fogadtatásának megvan a maga politikai jelentősége is, habár annak politikai czélzata, vagy politikai akczió természete, vagy nemzetközi politika, vagy uj gazdasági politika létesitésének szándoka, tehát közjogi cselekménynek, vagy államjogi cselekménynek a karaktere és czélzata nincsen. *(Tetszés a jobboldalon.)* Semmi tekintetben sem volt

Digitized by Google

annak az a czélja, hogy állami cselekményt vagy akcziót képezzen, habár politikailag örvendetes és politikailag igen nagy előnyökkel és határozott fontossággal bir. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Igy áll a kérdésnek a természete, és azért megdőlnek Visontai képviselő urnak ezzel ellenkező feltevései és abból vont következtetései.

Átmehetek most már arra, a mit a kérdés meritumára és egyes pontjaira válaszolni akarok. Azt gondolom, hogy a legegyszerübb és a legvilágosabb válasz és minden embert kielégitő és az elfogulatlan birálatot kielégitő válasz az, ha elmondom a tényállást egészen hiven, szigoruan, ugy a mint történt. *(Halljuk! Halljuk!)* Köteles is vagyok vele azon imputációkkal és vádakkal szemben, a melyek bizonyos részében a fejtegetéseknek a t. képviselő urak beszédében benfoglaltattak.

Midőn a pétervári ut elhatároztatott, még pedig igen gyorsan, a pétervári küldöttségnek Bécsben való megjelenése után, és majdnem rögtönözve és hamarább, mint a hogy Bécsben hitték és hittük, mert Pétervárról olyan előzékeny válaszok jöttek, hogy azt czélszerü volt minden tekintetben gyorsitani, mikor ez elhatároztatott, akkor a főherczeg ő fenségének saját kivánságára is az állapittatott meg, hogy kiséretében egy magyar ur is el fog vele Pétervárra menni. Ez ekképpen lévén kétségen kivül helyezve, tárgyalások, tanácskozások, vagy előterjesztések, vagy inditványok a felett, hogy ki menjen hát ő fenségével Pétervárra, nem történtek, mert ez a látogatás egy elsősorban udvariassági és barátságos tény természetével birónak tekintetett, a mely a két udvar közötti viszonynak és a két hatalom közti viszonynak melegebbé tételét eredményezi és ezért kétségtelenül fontos politikailag is; de a melyet nem akart senki politikai és közjogi karakterrel és államjogi akczió jellegével felruházni, ezért én részemről egészen, személyes és mondhatnám formális kérdésnek tekintettem, hogy miután az biztos volt, hogy magyar ember el fog menni Pétervárra ő fenségével erre a látogatásra, hogy ki lesz az a magyar ember, a ki ő fensége kiséretében lesz. Ő fensége környezetében magyar ember mindig is van és a kérdés a személyes karakterét és ezt a formális karaktert az én szememben csak akkor vesztette el. a mikor t. barátom, gróf Széchenyi Gyula, ő felsége személye körüli miniszter jelentése alapján értesültem arról, hogy ő fensége választása épen az egyik ellenzék vezérére esett; a mire én sohase gondolhattam. Itt személyekről nincsen szó. Itt ebben a házban és ennél a kérdésnél — gondolom — csak elvekről lehet szó. Nekem, valamint gróf Széchenyi Gyulának is, és csak kettőnknek, nem tudott más róla senki, attól a percztől fogva az volt a nézetünk, hogy az már nem személyes kérdés többé, ha ő fenségének a választása — minden tisztelet mellett az ő magas személye és az ő óhajtása iránt — oly férfiura esik, a ki politikailag nemcsak ennyire prononszirozott állásban van, de egyenesen az egyik parlamenti ellenzék vezére. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Mi nekünk az volt a nézetünk, hogy bár gróf Zichy János urat *(Zaj a néppárton.)* én mindig, nem ma — és erről tanuságot tehet a ház nekem — összes vitáimban ugy jellemeztem, mint egy férfiut, kit én legfiatalabb kora óta ismerek, és nagyra becsülök, a kivel rokonszenvezem, a kinek elismertem minden kiváló kvalitásait, tehát alkalmasnak tekintettem arra is, hogy ő fensége magas választása és kitüntetése érje akármily más tekintetben és alkalommal, mégis, ha ő Fensége erre az utra a maga választását aképen ejti meg a vele menendő magyar urra nézve, hogy kiveszi innét a parlamentből a budgetvita közepén az egyik ellenzéki árnyalatnak a parlamenti vezérét . . . *(Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Ebben igaza volt teljesen!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . és elviszi magával oly szolgálatra *(Halljuk! Halljuk!)* és kitünteti olyan funkczióval, a mely funkcziótól az ellenzéknek e parlamenti vezére mindekkorig teljesen távol állott, elviszi olyan szerepre, a mely neki nem otthonos, a melyben soha nem vett részt, a melyben — értve ezt a formai szolgálatot — a főherczeggel soha érintkezésben nem volt, akkor nekem igenis — és itt nem személyekről van szó, hanem elvekről, — az volt a nézetem, hogy ez olyan állásfoglalást jefentett volna, a mely állásfoglalás politikailag a parlamentáris és az alkotmányjogi elveknek nem felel meg, *(Hosszantartó zajos helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* a mely állásfoglalás a trónhoz legközelebb álló várományos részéről — minden igaz nagy tiszteletem, lojális és odaadó, benső ragaszkodásom mellett az ő személye iránt, a melyről nem egyszer beszéltem ebben a házban tőlem telhető melegséggel és bensőséggel, szivem egész melegével, a kinek nagy tulajdonságait, szive nemességét és gondolkozása fenségét én ismerem, s talán jobban, mint sok más ember, — nem egyezik meg a parlamentáris és alkotmányos elvekkel *(Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.)* és olyan parlamentáris és politikai elveket sért, a melyek nézetem szerint alfáját képezik minden alkotmánynak és a parlamentáris felfogásnak, minden ország önállóságának és az önállóság attributumával biró parlamentárizmusnak. *(Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nincsen itten személyekről szó. A parlamenti ellenzék vezérei egyedül nem alkalmasak arra a szolgálatra, más mindenki. Ezeket a sulyos aggályokat rögtön a tudomásulvétel után pár óra mulva illetékes helyen egész tisztelettel előterjesztettük és az első felvilágositó előterjesztés, hogy a parlamenti ellenzék vezéréről és nem másról van szó, elég volt arra, hogy a mi aggályaink természetesek-nek, indokoltaknak és alaposaknak találtassanak.

Digitized by Google

(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások: Éljen a király!)

Én — az ut nem birván állami akczió természetével és politikai czélzatával — senki ellen nem tettem volna kifogást, bármily pártállásu is különben, egészen személyes ügynek tekintettem, bármely magyar urra esik ő fensége kitüntető választása; és ezért nem volt ok előbb előterjesztést tenni; de a parlamenti ellenzékek vezéreit és egyedül ezeket, elvi és parlamentáris okok ebből egyenesen kizárják. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez az oka annak, a miért és a minek folyományakép nem volt ő fensége kiséretében magyar ember. Nem volt szándék Magyarország mellőzése semmiképen se.

Ennek az utazásnak, sajátos állami vagy politikai czélzata vagy karaktere nem volt... *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Politikai karaktere volt!)* hát nem volt politikai karaktere, különös politikai karaktere, mert ha egy trónörökös egy udvarhoz megy, bizonyos politikai jelentőséggel az mindig bir, de akárhogy akar is a képviselő ur szőrszálhasogatni, nem birt azzal a politikai czélzattal, a mely szükségessé tette volna, hogy előre gondoskodás történjék arra nézve, kik mennek kiséröi szolgálatra ő fenségével, *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* mindannak daczára, habár a látogatásnak ilyen karaktere nincs is, nem volt szándok arra, hogy ha osztrák ur megy ő fenségével, akkor egyszersmind magyar ur is ne menjen vele, hanem az volt a szándok, hogy menjen, és ha ez a dolog — őszinte sajnálatomra — ezt a fordulatot vette, annak az az elvi tekintet az oka, a melyet a t. képviselőház előtt előbb kifejteni szerencsés voltam, és egyéb oka nincs, *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Itt nem volt szándok arra, hogy Magyarországot kisebbitsék, hogy Magyarországot tekinteten kivül hagyják, *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon; Miért nem vittek mást?)* Épen nem, hanem ezen elvi aggálynak, a melyet én kifejezésre juttattam, Széchenyi Gyula gróf ő Felsége személye körüli miniszter urral együtt. *(Mozgás és zaj.)*

Rákosi Viktor: Majd ha háboru lesz, akkor jók lesznek a magyar fiuk! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem, majd utánam tessék vitézkedni! *(Derültség jobbfelől!)* — az lett aztán a sajnos folyománya, hogy miután azok az elvi aggályok fennforogtak arra nézve, a kire ő fensége választása esett, más magyar ember ő fenségének kiséretében nem volt. *(Mozgás és zajos felkiáltások a szélsőbaldalon: Miért nem? Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Az a kérdés, hogy magyar ember a kiséretben nem volt, egészen másként áll, — ezen előzmények után, mint állana különben. Ezt csak nem tagadhatja senki. Ha ezen anteczedencziák nem történtek volna, akkor bizonyára lett volna ott is magyar ember, habár nem lett volna semmiféle politikai szerepe. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

De ez a kérdés egészen más világitásba jő; *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* egészen más megitélést és egészen más birálatot igényel nézetem szerint, annak feltárása után, hogy ennek a körülménynek ezek az előzményei okozták azt, hogy ő fenségével nem ment magyar ember. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ebből a kérdésből lehet tehát csinálni ellenzéki vagy politikai szenvedélyből kifolyó nagy esetet, de nézetem szerint nem alkalmas arra, hogy elfogulatlan ember előtt a kérdés azzá növesztessék, a mivé az urak a tulsó oldalon azt tenni akarják. *(Élénk mozgás a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Ohó! Helyeslés a jobboldalon.)* Nekem az a nézetem és erős hitem, hogy én egy nagy elvnek, a parlamentárizmusnak és alkotmányosság elvének szolgálatában állottam; *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* annak érdekében, s a messze jövő érdekében jártam el, a midőn ezen kellemetlen missziót magamra vállaltam, és ezen elv megsértését akadályoztam meg eljárásommal, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* a melyért a felelőséget magamra vállalom. Méltóztassanak ezen alapon itéletet hozni. Kérem a válasz tudomásul vételét. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Ez egészen mindegy! Ebben a kérdésben nem Kain volt a gonosz, hanem Ábel! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Kérem, méltóztassanak helyöket elfoglalni és a szónokot meghallgatni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Daczára annak, hogy a miniszterelnök ur válaszát tudomásul nem vehetem, mert meggyőződésem szerint az a feltett kérdésekre nem felel, hanem *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)* azok elől kitér, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mégis válaszomat azon kezdem, hogy hálás köszönetemet nyilvánitom azon őszinteségért, azért a haza iránti ragaszkodásáért, hogy mindazokat a tételeket, a melyeket én felhoztam, valódiaknak elismerte, mert azok ellen egy szava sem volt *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ez nekem és ennek az országnak elégtétele.

A t. miniszterelnök ur a midőn interpelláczióinkról beszélt — mert nem válaszolt — azt mondotta, hogy azok a premisszák, a melyeket én felhoztam, nagyon messze mennek, azok a perspektivák nagyon kiterjedtek, nem állanak arányban azzal a ténynyel, a mi történt. De egy szóval sem mondta, hogy azok a történelmi tények, azok a következtetések, azok a sajnos jelenségek, a melyeket a multból felhoztam, a melyeket a jövőre való következtetések bázisául

Digitized by Google

ide állitottam, a valósággal meg nem egyeznek. Köszönettel tartozom ezért, és ez mindenesetre férfias, és egy magyar emberhez méltó. Már most, t. ház, a dolog lényegére nézve van néhány megjegyzésem. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur azt mondja, hogy a trónörökös urnak utazása nem volt politikai természetü, annak nem volt különös politikai karaktere.

Engedelmet kérek, egy trónnak a városnyosa, ha egyszer megjelenik egy külország szuverénjénél, annak megjelenése mindig politikai természetü, mert nagyon helyesen jegyezte meg a t. miniszterelnök ur, hogy egy nem különösen politikai karakterü látogatásnak is nagy politikai hatása van, annak nagyon nagy politikai hatást tulajdonitanak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)* Én nem akarok abba a vitába belevegyülni, hogy helyesen járt-e el a miniszterelnök ur akkor, a mikor a trónörökös által választott kisérőnek személye ellen kifogást tett, én csak azt kérdeztem az én kérdésemben és erre nem válaszolt a t. miniszterelnök ur, hogy vajjon volt-e tudomása arról, hogy ilyen látogatás készül, élt-e ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Volt! Mondtam, hogy volt!

Komjáthy Béla: Bocsánatot kérek, élt-e előzetesen azzal a joggal és azon kötelességgel, a melyet a törvény rá ró, élt-e, vagy nem? Engedelmet kérek, ha a miniszterelnök ur ezen befolyását érvényesitette volna, akkor nem lett volna alkalma gr. Zichy János személye ellen kifogást tenni, mert akkor az ő akaratának kellett volna érvényesülni, pedig maga bevallotta, hogy csakis véletlenül jött tudomására, hogy a trónörökösnek választása kire esett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mert nem tekintettem politikai természetünek.

Komjáthy Béla: T. miniszterelnök ur, az egész tényállásból *(Halljuk! Halljuk!)* mindenki meggyőződhetik ebben az országban, hogy igenis önök nélkül, az önök megkérdezése nélkül, önhatalmulag, tetszés szerint határozták el az utat, és önöknek ott egyáltalában beleszólásuk nem volt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és csakis később igyekeztek azon, azután és szerencsére ő Felségének alkotmányos érzéke segitségül sietett, hogy mégis esetlegesen azokat a jogokat, a melyeket akkor már magának vindikált, érvényesiteni képes volt. Ez azonban az alaphibát, az alapmulasztást jóvá nem teszi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden nemzetnek a világon őrködnie kell a felett, hogy a hatalomnál jogai respektáltassanak, mert a hatalommal mindig velejár az a törekvés és vágy, hogy tulterjeszkedik. Mennyivel inkább kell a magyar nemzetnek erre ügyelni, mikor, fájdalom, századokon keresztül ez a hatalom, mely felettünk állott, mindig a nemzet vitális érdekeivel küzdött és azokkal harczban állott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én nem vehetem tudomásul a t. miniszterelnök ur válaszát érdemben, de ismétlem, nagyon jól esett az, hogy azokat a tételeket, a melyeket felállitottam, hallgatag elismerte, mert egy olyan bölcs, egy olyan okos, a szónak annyira hatalmában levő férfiuról, mint ő, tudom, hogy ha czáfolatot látott volna szükségesnek, nem hallgatta volna el. Csak ezt tartottam szükségesnek elmondani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak egy rövid megjegyzést legyen szabad tennem arra, a mit Komjáthy t. képviselő ur mondott. Én kiterjeszkedtem arra a történelmi fejtegetésre, a melyet a képviselő ur előrebocsátott és megmondtam, hogy mi az, a miben egyetértek vele és mi az, a miben nem. Hát hogy én a magam részéről azt hallgatással mellőztem volna és ezzel elfogadtam volna, azt, bocsánatot kérek, a ki figyelemmel hallgatta beszédemet, nem mondhatja. A másik, a mit mondanom kell, azt mondja a képviselő ur, hogy nem feleltem arra a kérdésére, hogy tudomásom volt-e az esetről, és miért nem gyakoroltam befolyásomat? Én igen világosan megmondtam, hogy igenis tudomással birtam róla, arról is, hogy magyar ember megy és nekem egészen mindegy lett volna, bárkit választ ő fensége ez országban, csak politikai pártvezért nem. Igen egyszerü ez, mert politikai pártvezér kettő van az ellenzéken, csak politikai pártvezérnek, a parlamentárizmusnak, gondolom, elfogulatlan felfogása szerint, politikai pártvezérnek a választása, ez lepett meg, különben nem lévén politikai czélja, nem lévén közjogi aktus, tisztán személyes ügynek tekintettem és tökéletesen megnyugodtam a személy választásában, tehát mint feleltem is, csak a legkisebb aggály sem fordult elő, ha bárkit választ is az országban az ország bármely pártja közül, a néppártiak közül is, csak politikai pártvezért ne. Ez igen egyszerü; de az már alfája az alkotmányos parlamenti felfogásnak, hogy abban, a kiben kicsucsosodik a parlamenti oppoziczió vezéri állása, abban mégis az elvi akadályt meg kell találni, a mit másképen a személyben nem találtam meg. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Ebben a kérdésben nem Kain volt a gonosz, hanem Ábel!

Visontai Soma: T. ház! Én tisztelettel kijelentem, hogy a miniszterelnök urnak a válaszát nem veszem tudomásul. A t. miniszterelnök ur az érvelésnek egy különös módszerét követte, hogy kimentse magát ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs reá szükségem!

Visontai Soma: ... hogy kimentse magát abból a különös kátyuból, a melybe jutott, ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs semmi kátyu, sem mentség!

Visontai Soma: ... szükségesnek látta, hogy

Digitized by Google

a trónörökös utazását a maga értékének jelentőségében egészen devalválja.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt sem tettem! Csak az önéből!

Visontai Soma: Hát akkor kérdem a t. miniszterelnök urtól, hogy ha egyáltalában nem bir politikai jelentőséggel,...

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt sem mondtam!

Visontai Soma: ... hanem egyszerüen udvariassági aktusnak, mint méltóztatik mondani, tekintette, a melynek nyomában semmiféle oly megállapodások nem jöhettek létre, a melyek iránt a parlamenti férfiu érdeklődik, akkor mégis miért vette magának azt a jogot, hogy alkotmányos módon, mint miniszterelnök is, sőt mint parlamenti pártvezér is beleavatkozzék.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ahhoz jogom van! *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: És vétóját adja a trónörökösnek egy udvariassági aktusa kapcsolatában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, t. ház, engedelmet kérek, az a tény, hogy a t. miniszterelnök ur a parlamentáris kormányzás szempontjait szükségesnek látta érvényesiteni ez utazással szemben, az a tény, hogy a t. miniszterelnök urnak szemet szurt a kiválasztott egyén és pedig szemet szurt nem egyéni kvalitásaiban, egyéni jelentőségében, hanem szemet szurt az ő politikai szereplésénél fogva, pártvezéri minőségénél fogva, és hogy szükségesnek látta épen ezen pártvezéri minőséget szembe állitani az ő kormányzási politikájával, ez világosan bizonyitja, t. ház, hogy itt igenis politikai horderejü, diplomácziai jelentőségü ténynyel állunk szemben...

Széll Kálmán miniszterelnök: Hátha ön jobban tudja, akkor ugy van! *(Derültség jobbfelől.)*

Visontai Soma: ... a melyre vonatkozólag tehát a miniszterelnök ur igenis intézkedett, de kellő előrelátás hiányában csak később intézkedett, és pedig olyanképen, hogy midőn már a kényelmetlenséget, a szertelenséget felidézte, és oly körülmények közt, midőn épen a kellő harmóniát kellett volna megóvni, disszonancziát idézett elő, akkor ezen intézkedésen tul többé a parlamentárizmus elveiből folyó azt a hatalmat tovább érvényesiteni nem tudta és nem volt képes az 1867 : XII. t.-cz.-ben is biztositott jogánál fogva a koronánál keresztülvinni, hogy tehát gróf Zichy helyett magyar kisérő mégis elmenjen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ahhoz is sok szó férne, ha nemcsak a t. miniszterelnök ur kijelentésével állnék szemben, a ki devalválja ezt az utazást, ha elfogadnám, a mi az én szent meggyőződésem szemben a t. miniszterelnök ur állitásával, és a mire nézve az én álláspontom mellett sokkal több jelenség tanuskodik, ha nem ugy volna is, a mint tényleg ugy van, hogy igenis ez politikai jelentőségü utazás, hogy ezt az utazást ő Felsége alkotmányos tanácsosai kiséretében 1897-ben történt utazása előzte meg és az egész világsajtó az akkori utazásnak nagy fontosságot tulajdonitott, — a diplomácziában és külügyekben járatos tényezők, és mindenki, a ki érdeklődik ez iránt, tudják, hogy ennek a fejedelmi utazásnak és találkozásnak kapcsán megállapodások jöttek létre és mindenki tudja, hogy Ferencz Ferdinánd főherczeg nem azért ment csak oda, hogy a katonai kitüntetést megköszönje ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt sem tudja, senki, csak ön!

Visontai Soma: A katonai kitüntetés épen azután érte őt, miután fontos politikai misszióban az orosz nagyherczeg, a ki épen a czárnak nagybátyja, tehát kiváló egyént választottak — őt megelőzte.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez sincs ugy!

Visontai Soma: Kétségtelen tehát, hogy ez az utazás, igenis, a mint egyáltalában látjuk és a mint a modalitások, a fogadtatás körülményei bizonyitják, politikai jelentőségü. De, ha igy volna is, ha politikai jelentőségünek ismerné el a miniszterelnök ur is, nem látom át és ahhoz is sok szó férne, hogy vajjon, ha a t. miniszterelnök ur már nincs többé abban a helyzetben és nem érzi akarata végrehajtásának sulyát ott oly mértékben, hogy a maga teljességében érvényt szerezhessen a magyar államiságnak, mondom, még ahhoz is szó férne, de azt nem akarom bővebben feszegetni; helyes volt-e a trónörökös által választott egyén pártpolitikai egyéniségét kidomboritani, helyes volt-e, hogy a t. miniszterelnök ur ilyen pártpolitikai diszharmoniát és disszonancziát előidézzen oly körülmények közt, a mikor ezt nem ugyan a t. miniszterelnök ur, de a pártállások közbenjárása folytán Magyarország önállósága és nemzeti érdekeinek képviselete sinylette meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én ugy látom, hogy ez az ellenzéki pártvezéri álláspont csak akkor jutott tulajdonképen oly erős kidomborodásra, a mikor a t. miniszterelnök ur közbelépett. Mert hiszen a t. miniszterelnök ur, a ki egyszerü udvariassági aktusnak jelezte először ezt az egész tényt, maga mondja, hogy nem látja szükségesnek a beavatkozást a személy megválasztására nézve, hisz maga is azt mondja, hogy bele nyugodott egyszerüen abba, ha osztrákot választanak, akkor magyart is fognak választani.

Széll Kálmán miniszterelnök: Megmondtam, hogy csak a két ellenzéki vezért nem.

Visontai Soma: Hogy lehet az előrelátó államférfiunak kötelességével megegyeztetni, hogy azt hiszi, hogy csak az fontos, hogy magyar ember menjen, nem gondolt arra, hogy azonkivül abba a kényes helyzetbe juthat, hogy aztán később kénytelen lesz ellenmondani az illető egyének individuálitása miatt. Hogyan történt akkor, hogy a t. miniszterelnök ur már előzetesen nemcsak az utazás megállapitásánál, de

Digitized by Google

igenis a kisérő egyének kiválasztásában is jelölési vagy tanácsadói jogát nem érvényesitette?

Mert két esetet tudok elképzelni. Vagy igaz, hogy udvariassági tény, mint a t. miniszterelnök ur mondja, akkor ha igazán csak egyszerüen udvariassági tény, hogy ezen uraknak semmi egyéb kötelességük nincs, csak enni, inni, szinházat látogatni és vadászni, ha csak ez a kötelességük, és hogy tulajdonképen az egyénben nem az állami reprezentáczió jut, habár csak formailag is, kifejezésre: akkor minek avatkozott bele elkésetten? Ha pedig nem egyszerü udvariassági tény, hanem politikai aktus, akkor a t. miniszterelnök urnak két ponton meg kellett volna szilárdul állni: először a megelőzés szempontjából, a mi alkotmányunk respektálása szempontjából, hogy kellő időben ott legyen, tanácsot adjon és tanácsát érvényesitse, és utólagosan, hogy, ha a t. miniszterelnök ur módját ejtette annak, hogy a trónörökös által kiválasztott egyén mellőztessék, keresztül vigye a saját akaratát, vagy ha ezt nem tudja, az alkotmányos felelősség elvei szerint vonja le ebből a következtetést. *(Helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mondjon le! Vagy hallgatnak rá, vagy nem hallgatnak rá! Ellenmondás jobbfelől.)* A t. miniszterelnök ur azonban egyiket sem tette, sőt a feltett konkrét kérdésekre vonatkozó válaszadást is megtagadta. Ennélfogva nem vagyok abban a helyzetben, hogy a t. miniszterelnök ur válaszát tudomásul vegyem. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Ismétlem, hogy én a konkrét kérdésre megfeleltem. Már csak azért, hogy a naplóban legyen nyoma és a ki elfogulatlanul értesit a házban történtekről, igazán elfogulatlanul értesithessen: tárgyilagosan kell, hogy megmondjam, hogy nem áll a mit a képviselő ur mond, hogy én megtagadtam az érdemleges választ. Egyetlen egy pontra feledtem el a választ abból, a mit Komjáthy képviselő ur mondott, és arra leszek bátor e felszólalásom végén felelni. Én válaszoltam érdemileg. A képviselő ur azt mondja, hogy én devalváltam és minden politikai fontosságból kivetkőztettem ő fensége utját. Nem ezt, hanem azt devalváltam, a mit a képviselő ur mondott. Én megmondtam, hogy ő fensége utjának van politikai jelentősége; hosszasan beszéltem arról a kivánatos állapotról, hogy mi meleg viszonyban, egyetértésben találjuk magunkat Oroszországgal.

De a képviselő ur azt mondta. hogy micsoda utasitások voltak itt, micsoda uj külpolitika, micsoda uj gazdasági politika készül; csinált egy nagy és az egész politikára nézve alapvető fontossággal biró tervet ujságkimetszésekből, és pedig nem a leghitelesebbekből. Ezt akartam devalválni. Azt mondja a képviselő ur, hogy megelőzte ezt az 1897-iki találkozás. Persze, hogy megelőzte, mert az 5 évvel ezelőtt volt. *(Derültség.)* De hogy azért ez a 97-iki találkozás, a hol ő Felsége jelen volt, a ki határoz a külügyek ben az ő parlamentáris értelemben felelős miniszterei tanácsára, s a hol jelen volt a külügyminiszter, a hol valóban politikát csináltak, hogy, mondom, ez előzte volna meg ezt az utat a tekintetben, a mit a képviselő ur mondott, ezt az utat, a hol Ferencz Ferdinánd trónörökös ment el két »Ehrencavalier«-ral: hogy ez készitette volna elő ezt az utat, azt komolyan vitatni e házban nem lehet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Azt hiszi a képviselő ur, hogy annak az osztrák urnak, vagy a kiszemelt magyar urnak lett volna feladata ott politikát csinálni?

Visontai Soma: Hát akkor miért nem mehetett Zichy János?

Széll Kálmán miniszterelnök: Megmondtam. Miután tisztába volt hozva, hogy magyar ember is megy, ép ugy, mint osztrák és tudtam, hogy politikai misszió karakterével a dolog nem bir: nem helyeztem sulyt a személyre. De megmondtam, hogy csak két személy ellen tettem volna kifogást, a két ellenzéki vezér ellen, mert azoknak kiválasztása állásfoglalást jelent, a mit parlamentáris értelemben nem lehet tenni, akár van politika benne, akár nincsen. Ezeket kérem, méltóztassék arra vonatkozólag, a mit a képviselő ur előbb mondott, kiegészitésül tekinteni.

A miről elfeledkeztem érdemileg felelni, az Komjáthy képviselő urnak utolsó kérdése. Ő t. i. azt mondja, hogy ő fensége nem fogadta Széchenyi ő Felsége személye körüli miniszter urat és ezzel őt jogainak gyakorlatában akadályozta. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak kérdezte!)* Igen, kérdezte. Erre vonatkozólag igen szivesen és készségesen azt a választ adhatom, hogy ő fensége gr. Széchényi elfogadását nem tagadta meg, de nem volt otthon, mikor jelentkezett. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Nem volt otthon!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt méltóztatik vitatni akarni? Ha a képviselő urat holnap valaki meg akarja látogatni és nincs otthon, vajjon kérdezhetem-e, hogy hát akkor hol volt?

Pichler Győző: Én azt mondtam, hogy tudom, hogy nem volt otthon, hanem a Semmeringen volt már!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én azt hittem, hogy gunyosan mondja!

Pichler Győző: Véletlenül igazat adtam a miniszterelnök urnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor én bocsánatot kérek; különben nem tettem volna e megjegyzést.

A mi pedig azt illeti, hogy a miniszter ur ennek folytán nem gyakorolhatta alkotmányos jogait: erre azt jegyzem meg, hogy Széchenyi gróf nem ő fensége melletti miniszter, hanem ő Felsége mellett, s igy ott alkotmányos jogok gyakorlatáról nem lehetett szó. Ott volt szó egy információról, egy előterjesztésről, hanem az alkotmányos jogokat a miniszter ő Felsége mellett gyakorolja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Elnök: Komjáthy Béla képviselő ur kiván szólani!

Komjáthy Béla: T. ház! Én azon alkotmányos felfogás ellen, melyet a t. miniszterelnök ur kifejteni méltóztatott, a leghatározottabban tiltakozom, mert a magyar kormány minden tagjának politikai funkciója, politikai kötelessége lehet a trónörökössel szemben is, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ő a magyar trón várományosa. Méltóztassék igen t. barátomnak, ki intésével velem ellentétben lévő nézetet vall, visszaemlékezni arra, hogy a régebb időben, az Árpádok alatt, később a vegyes házból származó uralkodók alatt is a trónörökösnek volt mindig külön udvartartása, sőt udvari hivatalnokok ott is mindig alkalmazásban voltak. Minthogy pedig 1687-től, mikor az örökösödést elfogadtuk, első sorban magyar királyi családot alapitottunk, s ezáltal minden főherczeg egyuttal magyar királyi herczeg is, a trónnak esetleges várományosa: köteles a nemzet jogát és érzékenységét respektálni és a mindenkori kormányok arra vannak kötelezve, hogy ezen kötelességére a trónörököst kitanitsák és figyelmeztessék. Ezt tartottam szükségesnek erre nézve elmondani. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A kérdés az, tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök urnak Komjáthy Béla és Visontai Soma képviselő urak interpellácziójára együttesen adott válaszát, igen vagy nem. *(Igen! Nem!)* Azok, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek helyeikről felállani. *(Megtörténik. Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)* A ház többsége a választ tudomásul veszi.

T. ház! Várady Károly képviselő ur interpellácziójának megtételétől ez idő szerint eláll. A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzzük a költségvetés feletti, ma megszakitott vitának folytatását. *(Helyeslés.)* Több tárgy nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 25 perczkor.)

Digitized by Google

51. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 14-én, pénteken,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Az összeférhetetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása Seemayer János és Botka Béla képviselők összeférhetetlenségi ügyében. — A beérkezett kérvények bemutatása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Kubik Béla jegyző.

Méltóztassanak mindenekelőtt a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1902. február 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Bemutatom gróf Andrássy Tivadar képviselőnek, mint az összeférhetetlenségi állandó bizottság elnökének jelentéseit Seemayer János és Botka Béla képviselők összeférhetetlenségi ügyében. A házszabályok 159. §-a értelmében az összeférhetetlenségi állandó bizottság által hozott határozatok indokaikkal együtt fel fognak olvastatni.

Méltóztassanak a Botka Béla képviselő ur ügyében hozott határozatot meghallgatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Tudomásul vétetik. Méltóztassanak meghallgatni a Seemayer János képviselő ur ügyében hozott határozatot.

Kubik Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Mindkét határozata az összeférhetetlenségi bizottságnak tudomásul vétetik.

Bemutatom a breznóbányai, felső-muzslyai, herendi, kapnikbányai, mohai, besztercze-naszódi, buziási, nagyugróczi, beresztóczi tanitóknak Szőts Pál, és a vágbeszterczei tanitóknak Zsámbokréthy Emil képviselő által beadott kérvényeit a tanitói fizetés rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend: még pedig az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68) folytatása.

Szőts Pál jegyző: Sándor Pál! *(Halljuk! Halljuk!)*

Sándor Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor először léptem át e ház küszöbét, feltettem magamban, hogy jó ideig hallgatni fogok. Meg akartam volna előbb figyelni képviselőtársaim alkotmányos harczmodorát, meg akartam volna szokni azt a levegőt, a melyben e harczok vivatnak. De azok a felszólalások, melyek egyes képviselőtársaim részéről történtek, parancsolólag követelik szándékom megváltoztatását s ez az oka annak, hogy előbb lépek a t. ház elé, kérve szives türelmüket és jóakaratukat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt rátérek azokra a gazdasági kívánságokra, melyeket e napokban gróf Zselénszky Róbert, Baross Károly és Rubinek Gyula t. képviselőtársaim oly érdekesen és szépen terjesztettek elő, legyen szabad őszintén megvallanom, hogy e felszólalásokhoz füzött várakozásom bizonyos irányban nem teljesült. Szerettem volna agrár képviselőtársaim részéről fejtegetést hallani arról, hogy mit czéloz tulajdonképen hazánkban az agrárizmus? Mit jelent az a hatalmas zászlóbontás, mely az utolsó években a közvéleményt oly élénken foglalkoztatta? Melyek azok az alapelvek, melyek őket az u. n. merkantilistáktól megkülönböztetik, és végre mit féltenek az agráriusok a merkantilistáktól? Mert ha tisztán mezőgazdasági czélok volnának azok, a melyeket ők hangoztatnak, ebben az értelemben én is agráriusnak érzem magamat.

Digitized by Google

(Helyeslés a jobboldalon.) Ha azonban olyan politikai pártnak alakitása volna czéljuk, a milyent pl. Németországban észlelünk: *(Egy hang: Ezt senki sem mondta!)* akkor ennek ok- és időszerüségét részemről nem érteném s ez magyarázatra szorult volna. A két országban a helyzet nagyon különbözik egymástól. Németországban hatalmas ipari fellendülést észlelünk, melynek folyománya a mozgó tőke nagymérvü gyarapodása. Érthető tehát a földbirtok félelme, hogy hatalmát és szupremacziáját elveszti. Ha a porosz junker báró Stumm és Krupp ellen védekezik, jól teszi, mert ugy vagyonban, mint jövedelemben ő a gyengébb fél. Nem érthető azonban az ilyen védekezés nálunk, hol kereskedelem és ipar alig létezik, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* és a mi létezik, az is pang, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* hol a kereskedők és iparosok a népnek csak egy kis töredékét képezik ugy vagyonban, mint jövedelemben, hol egy latifundium többet ér az összes nagy kapitalisták vagyonánál. *(Élénk ellenmondás a baloldalon.)* Nálunk, ismétlem, ez a félelem alaptalan. Be fogom bizonyitani. *(Felkiáltások: Nehéz lesz!)* Bizonyitják pedig ezt a következő igen érdekes és igen tanulságos statisztikai adatok. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a baloldalon: Természetesen az adóalap!)* Az adóalap is. Poroszországban 1899-ben az adóstatisztika szerint a 3000 márkát meghaladó évi jövedelem összege 4144 millió márka; esik ebből a földbirtokra 867 millió, a tőkére 1080 millió, az ipar- és kereskedelemre és bányászatra 1304 millió, egyéb haszonhajtó foglalkozásokra 892 millió, tehát az összes adójövedelemnek csak 21 százaléka ered ingatlanból. 1892-től 1899-ig az ingatlan jövedelme 15%-al növekedett, az egyéb jövedelem pedig 33%-al. Ugyancsak Poroszországban 1899-ben azok vagyona, a kiknek 3000 márkánál nagyobb jövedelmük van, 60,527 millió márka, a miből ingatlanra a forgó tőkével együtt 25,153 millió esik. Magyarországban 1895-ben 168 volt azon földbirtokosok száma, a kiknek kataszteri tiszta jövedelme meghaladja az 50,000 forintot; ellenben csak 37 volt azok száma, a kik 50,000 frtot meghaladó kereset után fizetnek harmadosztályu kereseti adót. *(Felkiáltások a néppárton: Eltagadják! Zaj.)* Akkor a statisztika hazudik. *(Mozgás és zaj a néppárton.)*

Elnök: Kérem, ne tessék a szónokot közbeszólásokkal zavarni!

Sándor Pál: Németországban 1895-ben az 500 hektárnál többet biró birtokosok száma 4080, összesen 4,460.000 hektár területtel, ugy, hogy egy birtokosra átlag 1067 hektár esik. Nálunk ugyanekkor az 1000 holdat meghaladó birtokosok száma 3977, összesen 12,948.000 katasztrális hold területtel; vagyis egy birtokosra átlag 3256 hold esik, jóval több, mint Poroszországban.

Tehát kétségtelen, t. ház, hogy a hatalmas tőkék nálunk a főuraknál és a főpapságnál vannak elhelyezve *(Ellenmondások a néppárton.)* és nem a kereskedőknél és iparosoknál, a kik kevés kivétellel nyomorognak. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ettől a szegény és az utolsó időkben még különösen elszegényedett osztálytól félnek önök? Ezek ellen a hatalmas szervezkedés és a nagy zászlóbontás teljesen felesleges. Ezeket önök elpusztithatják akkor, a mikor akarják. *(Felkiáltások a néppárton: De nem akarjuk! Dehogy nem akarják!)* Igaz, védeni fogják ezek létérdeküket, megélhetésüket, de hiábavaló ez a harcz, ha önök pusztulásukat elhatározták volna.

Förster Ottó: De mi védjük őket!

Sándor Pál: Azt csak mondják. Ha azonban sikerülne az agrár-köröknek amugy is gyenge kereskedelmünket még jobban megbénitani, akkor az csakis az agrár-érdekek rovására történhetnék. Mert az Ausztriától való függést elősegitené, a mellett, hogy kereskedelmi és ipari alakulásunkat jóval megnehezitené. A gazdasági függést elősegitené, mert ha valamikor álmunk megvalósulna és Magyarországot önálló vámterületnek rendezhetnők be, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Adja Isten!)* akkor az első főkövetelmény, hogy tanult, önálló és független, gazdag kereskedői karral birjunk. E nélkül nem boldogulhatunk. A kereskedelmi és ipari alakulásokat pedig megnehezitі, mert Magyarország kereskedőinek igen kevés mozgó tőkéje van, és ugy az ipar, mint a kereskedelem a külföldre van utalva; ez pedig, látva az agrár-mozgalmat és annak prevaleáló erejét, nem lesz botor, tőkéjét a gazdasági szerzélyek hazájában elhelyezni.

Nálunk a mezőgazdasági érdekköröknél óriási erők vannak felhalmozva ugy tőkében, mint intellektuális erőben, a melyek ipari czélokra felhasználhatók volnának, ha a bizalom és jóakarat segitségül jönne. Az volna az igazi agrár-politika, ha ezek a körök karolnák fel a kereskedelmet és ipart, mert ez által biztositanák maguknak termékeik legjobb értékesitését.

De végre is, én tévedhetek. Meglehet, hogy tisztán gazdasági czélok vezérlik agrár képviselőtársaimat, és nem azon szándék, hogy ezen a réven nálunk is politikai pártot alapitsanak. Igy kivánnám legalább én is magyarázni agrár képviselőtársaim politikáját és igy igenis megférne az agrárizmus és merkantilizmus akármelyik párt keretein belül, ha gazdasági kérdésekben különböző árnyalatokat képviselnek is.

Hiszen nem lehet feltételezni egy pártról, legyen az bármilyen, közjogi, vagy más alapon álló párt, hogy annak minden egyes tagja teljesen, minden izében egyformán uniformisba legyen bujtatva. Lehetnek egy ideának követői a nélkül, hogy azért az individualitásnak abszolut lelki rabszolgaságára sülyednének. Vagy talán a t. függetlenségi pártnak nem volt-e előkelő és mindnyájunk által igen nagyra becsült tagja, Herman Ottó, a republikánus? Vagy a t. nép-

Digitized by Google

párt padjain — vallják meg őszintén — nem léteznek-e különböző árnyalatu, kevésbbé szabadelvü és legkevésbbé szabadelvü felfogások? *(Zajos ellenmondások a néppárton.)*

Rakovszky István: Nálunk? Szó sincs róla!

Molnár Jenő: Egy szabadelvü sincs!

Rakovszky István: A szabadságot szeretjük, de a bankszabadságot nem. *(Egy hang a jobboldalon: Az a kérdés, kit értenek alatta?)* Az ipar- és kereskedelmi bankot és hasonló üzleteket. *(Zaj.)*

Sándor Pál: József nádor a 40-iki országgyülés megnyitása alkalmával a következőt mondotta: »Az egyesülés csak addig nehéz, mig általános elv általános elvnek szegeztetik ellene. Mihelyt részletekbe bocsátkozunk, sokkal könnyebben egyesülünk. Az agráriusok és merkantilisták közötti harcz, ha ahhoz a kulisszák mögött nem járul előttem ismeretlen, esetleges politikai, vagy társadalmi mellékczél, megfér a szabadelvü párt kereteiben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Lehet, hogy olykor összeütközések lesznek, de azért meggyőződésem, hogy a gazdasági érdekek a részletekben összeegyeztethetők. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Igaz, hogy az utolsó időkben agrár jelszavak alatt oly heves kirohanások intéztettek a nemzetnek egy másik gazdasági osztálya ellen, mintha veszedelmes ellenséget akarnának megsemmisiteni. Ha a gyanusitásnak, a sárbatiprásnak, a keresetelvonásnak ezen fegyvereit nem fogják hamarosan tokba rejteni, államszervezetünket oly veszelynek teszszük ki, a melyről ma még fogalmat sem alkothatunk. A sok kis ember, a ki eddig az áruközvetitésben találta keresetét, a ki ebből is csak keservesen fizethette adóját és még keservesebben tarthatta fenn magát és családját, ki fogja nyujtani a társadalom elé üres kezeit és jóval szaporitani fogja a munkanélkülieknek amugyis nagyszámu tömegét. Várhatja a t. pénzügyminiszter ur ezektől a földhöz ragadt emberektől, hogy jövőre adót fizessenek. Ezek ellen a kényszereszközök, a foglalás, az árverés már elvesztették elrettentő hatásukat, ezeknek nem maradt egyebük mint a koldusbot, és azt nem lehet lefoglalni. Félek, hogy csak akkor fogja a nemzet képviselete a bajt egész nagyságában meglátni, ha már az adóbevételek számadatai fogják hirdetni a kereskedelem pusztulását. *(Egy hang balfelől: Pusztitását!)* Pusztitani önök pusztitanak!

Rakovszky István: Az uzsorások pusztitanak! Azokról beszéljen!

Sándor Pál: Én azt állitottam, hogy fogyasztási szövetkezetekből egy állam meg nem élhet, legyen az keresztény, vagy akármilyen fogyasztási szövetkezet.

Iványka Oszkár: Uzsorából még kevésbbé!

Sándor Pál: Micsoda uzsorából?

Rakovszky István: Áru-uzsorából!

Sándor Pal: Rám czéloz ezzel?

Rakovszky István: Én nem is tudom, mivel foglalkozik!

Sándor Pál: Mindenesetre okosabb dolgokkal, mint Rakovszky képviselő ur! *(Derültség és tetszés jobbfelől.)* Én nem lépek a személyes térre, mikor nincs okom; de velem léphet a személyes térre, ha akar, és velem a személyes téren is megismerkedhetik.

Rakovszky István: Köszönöm szépen!

Sándor Pál: Szivesen, máskor is! *(Derültség.)* Az 1897. és 1898. évi rossz termések nemcsak gazdáink közt pusztitottak, hanem elsperték a vállalkozásokat és megbénitották a kereskedelmet. Sajnos, agrár képviselőtársaink másutt keresik a bajt, és mikép előbb is, ugy ma is bármikor, ha gazdasági viszonyaink rosszabbra fordulnak, mindjárt a tőzsdét okozzák. A tőzsde nálunk minden rossznak a kutforrása, a polgárok megrontója, a szennynek, a piszoknak természetes, legtermékenyebb talaja, a népnek átka, és a merkantilizmusnak életfeltétele, ereje. Irtó háborut viselnek ellene agrár barátaink. Rendszabályozni kell a tőzsdét, mondják, a népnek testéből a fekélyt ki kell vágni, a fát meg kell nyirbálni a fattyuhajtásoktól és egyéb ilyen bájos hangzásu kivánságok merülnek fel ilyenkor. Milyen öröm, milyen dicsőség egy ilyen intézménynek tagja lenni! Nem tagadom, t. ház, vannak a tőzsdének kinövései, árnyoldalai, de ezek ellen küzdött a tőzsdetanács eddig is érdemes, igen erélyes elnökének vezetése alatt a mostani törvény alapján és az autonómián belül, és a törvényhozás meg fog alkotni egy ujabb törvényt, mely talán teljesen ki fogja küszöbölni ezeket a hiányokat. De méltóztassanak nekem, t. ház, egy másik emberi alkotást mutatni, melynek árnyoldalai, kinövései ne volnának. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Förster Ottó: Itt van a néppárt! *(Nagy derültség.)*

Sándor Pál: Vagy talán a parlamentárizmusnak, a szabadság talpkövének, nincsenek-e kázhozatos kinövései? Vagy talán önök nem ismernék a szabad sajtó orgyilkosait, a kik könnyedén piszkolják be még a családi küszöb szentélyet is? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* De azért senki sem fogja akarni a parlamentnek becsukatását, vagy senki sem akar a sajtószabadságon, e hatalmas védbástyán rést ütni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A tőzsde is ily intézmény, t. ház. Kár tehát oly vakon nekirontani. Tanuljunk a külföld példájából. Ott próbálták a tőzsdét agyonrendszabályozni, de ez nagyon rosszul sikerült. Az agrár körök e ebből haszon nem származott. Ott, Németországban katasztrófa a törvényt nem kisérte, mert a kereskedelem és ipar duzzadó ereje mellett ott az ilyen kisérleteket mint luxust meg lehetett koczkáztatni. De nálunk a tőzsde gyenge, és egy rossz törvény sulyosan nehezednék közviszonyainkra. *(Mozgás.)*

A baj kutforrása az, hogy nálunk minden, a mi a tőzsdével összefüggésben áll, legyen az bármilyen kereskedelmi, vagy ipari intézkedés,

Digitized by Google

a társadalom vezető osztályaiban bizalmatlansággal és ellenszenvvel találkozik. Még emlékezem azokra a parlamenti tárgyalásokra, a mikor nyiltan, kereken kimondták: minek minekünk kereskedelem, minek minekünk ipar? Magyarország a mezőgazdaság országa, csak ebben lehet boldog a magyar. Gyönyörüen fejtegette ezt az ellenszenvet egy általáam igen tisztelt, agrárpárti férfiu, Bujanovics Sándor, az agrár-gyülésen, Kassán. Kidomboritotta azt a megfoghatatlan és meg nem dönthető, ferde nézetet, hogy nálunk a politikában és a társadalomban a vezető osztály minden olyan foglalkozástól, a mely nem u. n. uri foglalkozás, irtózik. Doktornak, mérnöknek és pláne iparosnak, kereskedőnek neveltetni gyermekét, az nálunk nem standesmässig. Miniszteri, vagy megyei tisztviselőnek, a legjobb esetben ügyvédnek, de mindenesetre urnak, gazdának nevelik nálunk a fiatalságot és már zsenge korában beleoltják fogékony szivébe azt az ellenszenvet, hogy jobb fizetésnélküli miniszteri fogalmazónak, vagy pláne napidijasnak lenni, mint kereskedelmi vagy ipari foglalkozással keresni meg a mindennapi kenyeret. *(Általános helyeslés és tetszés.)*

Ritkán olvastam nemesebb, becsületesebb, igazabb, önzetlenebb szózatot, mint Bujanovicsnak e felolvasását az agrárizmusról. Kár, hogy egészséges eszmemenetét nem hozta nagyobb nyilvánosságra és még nagyobb kár volna, ha nem folytatná erélyesen megkezdett irányu müvét, a nemzet felvilágositását.

Talán jó volna, t. ház, e tekintetben az angol, német és osztrák uraktól tanulni. Miután mi, mint eddig hallottam, oly szivesen hivatkozunk az angol viszonyokra, talán jó volna, ha megfigyelnők, hogy ottan a legelőkelőbb körök mily jól össze tudják egyeztetni a vörös frakkot a tőzsdei működéssel és a gyárak kéményének kormával, anélkül, hogy ez a nálunk nem »fair« foglalkozás, az ő osztály-becsületükkel összeütközésbe jutna. Éppen ezen megfoghatatlan ellenszenvből, hogy nálunk a kereskedelmet és ipart urnak nem való foglalkozásnak tartják, ered az a sajnálatos dolog, hogy minden iránt, a mi ezeknek eszköze, gyanuval, ellenszenvvel viseltetnek, minden ezekből származó intézményt már előre is kétkedéssel és megalázó megvetéssel fogadnak, minden ezekből származó keresetet mint nem feltétlenül gentlemanhoz valót szeretnek oda állitani. Pedig — lelkemre mondom — éppen olyan gentlemanhoz illő kereset ez, mint akármilyen más. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ha a középosztály kivenné a részét a kereskedelmi és ipari tevékenységből, ha beleélné magát azokba az intézményekbe, akkor nem léteznék antagonizmus merkantilisták és agraristák között. Mert a tőzsde, t. ház, ez a Prügelknabe, nem más, mint egy eszköz, instrumentum, a mely a gazdasági helyzetet jelzi. A barométerhez hasonlitható, a mely mutatja a jó és a rossz időt. De mert a barométer ezt a feladatot hiven teljesiti, azért akkor, ha vihart jelez, nem kell földhöz vágni. Okos ember nem fogja a barométert okozni, hogy vihart hozott, hanem a vihart fogja a baj kutforrásának tekinteni. Meg fogja továbbra is figyelni a barométert és várni fogja a jobb időket, mert mégis csak el fog mulni a vihar és annak pusztitása és követni fogják azt még szép, derült napok is. *(Tetszés a jobboldalon.)* A vihar barométer nélkül is pusztit. A válságos közgazdasági helyzetet, t. ház, nem a tőzsde okozta és nem a tőzsde, vagy annak bármely agyon-rendszabályázása fogja a vihart lecsendesiteni.

Förster Ottó: Vannak ám rossz barométerek is! *(Derültség a néppárton.)*

Sándor Pál: Folyton kell hallanom azt az okoskodást agrár részről, hogy mi csak a tisztességtelen üzérkedést akarjuk megszüntetni, *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* mi a tisztességes kereskedelmet tiszteljük és becsüljük. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Én mondom, hát ugy van! *(Derültség jobbfelől.)* Mi a tisztességes kereskedelmet becsüljük és segiteni kivánjuk azt működésében. Hát ez jó volna, ha nemcsak theoriában volna igy, hanem a kivitelben is. De a kivitelben mit látunk? *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Azt látjuk, hogy az itt-ott felburjánzott tisztességtelen elemek miatt az egész kereskedelmi osztályt üldözőbe veszik. Erre csak egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* A tisztességes borkereskedelmet kárositotta leginkább a borpancsolók manipulációja. A tisztességes borkereskedelem kárhoztatta legerősebben ezen gonosz méregkeverők lelketlen eljárását. A tisztességes borkereskedelem látta volna a legszivesebben a zajtalan, de annál erélyesebb akciót. De vajjon a dobszó melletti gyermekes eljárás, a melyet az agrár-körök abban az időben tanusitottak, nem épp a tisztességes borkereskedelemnek okozott-e kiszámithatatlan károkat?

A pinczeszövetkezeteket meg lehetett volna alakitani, a nélkül, hogy a magyar borkereskedelmet Ausztria gyámságába kergessük. Ott szintén voltak hamisitók. *(Felkiáltások a néppárton: Annyi nincs, mint itt!)* Most a magyar bort akarják meghamisitani Ausztriában. *(Zaj balfelől.)* Ott szintén voltak borhamisitók, ámde ott nyugodtan, csendben, zajtalanul, de annál erélyesebben pusztitották a hamisitókat. Nálunk azonban nem ismerik még egy jó czégnek az értékét. Nem tudják, hogy egy jó czégnek a hirneve közgazdasági értéket képez és hogy az ilyen értéknek elpocsékolása és elfecsérlése a nemzeti vagyon ellen elkövetett bün. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a néppárton.)* Politikai vagy társadalmi sikerek elérésére közgazdasági kérdéseket fegyverül felhasználni: ez nem állhat, t. ház, egy állam érdekében.

És most, t. ház, volna ugyan még igen sok beszélni valóm ilyen általános thémákról, *(Halljuk! Halljuk!)* szeretnék még az uzsoráról és

Digitized by Google

mindazokról a dolgokról beszélni, a melyek szemfényvesztőkként állanak előttünk, a melyeket mint jelszavakat állitottak oda a nemzet elé és a melyek itt felvilágositást alig találtak; de nem volna szerény dolog részemről, t. ház, miután még más kérdésekkel is akarok foglalkozni, ha e tárgyat folytatni akarnám, lesz alkalmam, remélem, e házban máskor is kifejteni ebbeli nézeteimet. Én tehát áttérek arra, a mi a házat — gondolom — leginkább érdekelni fogja, az őrlési forgalomra. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kezdem azzal, a mivel Rubinek Gyula t. képviselőtársam végezte. Ő felolvasott itt valamit egy német lapból, a melynek czimét nem tudom, a melyről nem tudom, hogy előkelő lap-e, vagy zuglap, mert a nevét sohasem hallottam. *(Felkiáltások a néppárton: »Pester Lloyd!« Derültség balfelől.)* Felolvasta, hogy a mit mond az a lap az őrlési forgalomról, hogy milyen hátrányára van az Magyarországnak. Én majd egy magyar ujságból fogok felolvasni, nem ismeretlen szerzőtől, a kinek tekintélyét, nem német szerzőtől, a kinek magyar hazafiságát mérlegelni nem tudom, hanem olyas valamit fogok felolvasni, a mit a »Köztelek« 1897 márczius 27-diki számában olvastam. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton. Felkiáltások: Ki irta?)* Miután pedig ez a néhány sor, a melyet leszek bátor felolvasni, olyan szerzőtől való, a kit az agrár-körök feltétlenül elismernek *(Felkiáltások a néppárton és a szélsőbaloldalon: Ki az?)* Rubinek Gyula! *(Mozgás)*, .. azt hiszem, itt kételkedésnek nem lehet helye. Rubinek Gyula 1897-ben, tehát akkor, a mikor az őrlési forgalom már 6 év óta érvényben volt, a következőket irta *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Mi nem vagyunk az őrlési engedélynek ellenségei. Annak eltörlését, mint az osztrákok, soha sem követeltük és nem is fogjuk követelni. Mi csak a visszaélések megszüntetését sürgetjük, a mint hogy sürgetni fogjuk a jövőben is. A vám lefizetése mellett behozott buzából őrölt liszt kivitele után a vám visszafizetését helyes intézkedésnek tartjuk, mert ezáltal malomiparunkat fentartjuk, másrészt csekély buzafeleslegünk elhelyezését a külföldön elősegitjük.«

Én azt hiszem, t. ház, ez olyan vallomás, a melyet én, mint u. n. merkantilista, — ámbár ma sem tudom, hogy mi az a merkantilista, — *(Derültség és zaj.)* aláirok.

De leszek bátor ezt a felovasást még egy kis ideig folytatni, bár tudom, hogy a felolvasásokat a t. ház nem szereti. *(Felkiáltások a néppárton: Halljuk! De igen!)* Tegnap véletlenül kezembe került a »Köztelek« 1902 február 12-én megjelent száma. *(Egy hang jobbfelől: Tegnapelőtti!)* Tegnap kaptam kézhez. Ebben a számban Rubinek Gyula ur mintegy az ő beszédének apotheozisát festi és a következőket mondja ugyanez a Rubinek Gyula, a ki ezt irta, abban a »Köztelek«-ben: »Az adatok nyomán a laikus előtt is kézzelfoghatólag bebizonyitható, hogy teljesen légből kapott az az állitás, mintha az őrlési forgalom a magyar liszt kivitelét emelte volna«. Továbbá igy folytatja: »Ezek az egyszerü, de teljes hitelességü adatok halomra döntik azt a theoriát, a mely az őrlési forgalmat mint olyat tüntette fel, mint a mely a mi lisztkivitelünkre fokozólag hat, a mely theoriát a fővárosi malmok mesterségesen tartották fenn és a melynek mindazok hitelt adtak, a kik maguk nem akarván tanulni, elismert nagyságok felületes és egyoldalu állitásaira alapitják az ő meggyőződésüket«. *(Derültség jobbfelől.)*

T. ház! Tehát ismételjük: »elismert nagyságok felületes és egyoldalu állitásaira alapitják az ő meggyőződésüket.« Ez a »Köztelek«-ben iratott 1897-ben, tehát akkor, a mikor már hat év óta volt érvényben az őrlési forgalom. Irta pedig Rubinek Gyula. Ez tehát egyoldalu állitásra van alapitva. Ezt csak nem a kartellmalmok mondták neki, ezt csak nem a kartellmalmok diktálták, hogy irja meg. Én meg vagyok győződve, hogy ez az ő véleménye volt 1897-ben.

Ivánka Oszkár: Öt év alatt sokat tanult! *(Derültség.)*

Sándor Pál: Konczedálom azt is, hogy ez egy kisded tévedése volt, egy slipper of the pen, a mint az angol mondja; azt is konczedálom, hogy szivesebben látná, ha ezt nem irta volna.

Ivánka Oszkár: Az adatokat tessék czáfolni! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Sándor Pál: Legyen meggyőződve t. képviselőtársam, én meg fogom czáfolni az adatokat, olyan alaposan, hogy később majd talán nem is kivánta volna a czáfolatot. *(Halljuk!)*

Rubinek Gyula t. képviselőtársam azt mondta — ezekre reflektálnom kell, t. ház — hogy az őrlési forgalomról a székes-fővárosnál tartott ankét nem más, mint tetemrehivás. Konczedálom neki: igen, ez tetemrehivás, mert sok embernek meggyőződése az, hogy az őrlési forgalomban, a mely el van temetve *(Felkiáltások a középről: Hüla Istennek!)*, magyar érdek van eltemetve, mert sok embernek az a meggyőződése, hogy, ha véletlenül nem igy történt volna, hogy nem az agrár-körök mentek volna karonfogva az osztrák agrár-körökkel, hogy azokkal együttesen végezzék ezt a temetést, hanem, ha ezt a kereskedők tették volna, ha azok léptek volna összeköttetésbe a bécsi kereskedőkkel, hogy az őrlési forgalmat eltemessék és ez sikerült volna — meg vagyok erről szentül győződve — az agrár-körök t. szócsövei azt mondták volna mi ránk: Magyarország kereskedői megalapitották a »Gesammt-Monarchie« első lépcsőjét azért, mert társadalmi uton Ausztriával akartak valamit Magyarországon keresztülvinni és keresztül is vitték. Továbbá azt mondanák nekünk kereskedőknek, hogy mi internaczionálisak vagyunk, azt mondanák nekünk, hogy mi beletettük azt az őrlési forgalmat, azt a magyar érdeket egy koporsóba, a mely sárga-fekete szinnel van be-

Digitized by Google

festve és osztrák asszisztencziával, ezzel a pompe funébre-rel temettük el ezt az őrlési forgalmat. Ezt mondták volna miránk kereskedőkre. Persze a mi az egyiknek szabad, az a másikra nem áll, nem illik. Mi nem tettük volna ezt, magyar kereskedők; de mivel meggyőződésünk az, hogy abban a sirban magyar érdek nyugszik, mi a feltámadást kivánjuk.

Förster Ottó: Az csak egyszer volt!

Sándor Pál: Most áttérek, t. ház, azokra a fejtegetésekre, a melyeket tőlem t. képviselőtársam kivánt. Nem fogok reflektálni arra az őrületes tintaharczra, a mely agráriusok és malmok között folyt és folyik még ma is. Talán nem kell jeleznem azt, hogy sem malmos nem vagyok, sem román buzát nem viszek máshová, mert csakis magyar buzával kereskedem. Talán azt sem kell jeleznem, hogy nincsenek malomrészvényeim. Olyan fél vagyok tehát, a ki nincsen érdekelve semmi tekintetben. Talán inkább még mezőgazdasági tekintetben lehetnék érdekelve a termés minősége és mennyisége iránt. Azon czivakodnak mindig, hogy Ausztria-Magyarország kiviteli állam-e, vagy nem? Hát én nem értettem soha, hogyan lehet ezen a kérdésen oly sokat vitatkozni. Igenis kiviteli állam Magyarország, még pedig — s ezen talán kissé nevetni fognak — akkor, ha több buza van a két államban, mint a mennyi kell, vagy mint a mennyi a mi vagyoni viszonyainknak megfelel. Beviteli állam akkor vagyunk, ha rossz terméssünk van, ha nincsen annyink, mint a mennyi nekünk kell, mint a mennyire népünknek szüksége van. Van azután a középtermés. Hogy akkor van-e kivitelünk, vagy nincsen, az attól függ, hogy anyagi viszonyaink milyenek; attól függ, hogy a nép eszik-e buzalisztet, vagy pedig megelégszik a kukoriczalisztte1 is. Azt tehát abszolute meghatározni nem lehet. Én inkább hajlom az agrár felfogáshoz és azt mondom, épp ugy mint Rubinek Gyula t. képviselőtársam, hogy alig van kiviteli feleslegünk. Azonban van kivitelünk másban, van feleslegünk másban. A finom lisztet Magyarországon és Ausztriában el nem használhatjuk, azt nekünk részben a vámkülföld határain tul kell elhelyeznünk. A finom lisztben tehát igenis van feleslegünk. Ezt a körülményt különben még az agrár-körök sem tagadják. Azon gondolkodnak ugyanis, hogy kiviteli szövetkezetet alakitsanak, az összes malmok részvételével, a mely a finom lisztfeleslegeket a határon tul elhelyezze. Tiszta bizonyiték ez arra, hogy ők is tudják, hogy van felesleg, mert különben a szövetkezet alapitása teljesen felesleges volna. Azt hiszem tehát, hogy ha azt mondom, hogy finomliszt-feleslegünk van, ebben ellenkezésre nem találok. Ha pedig azt mondom, hogy finom liszt tekintetében kiviteli állam vagyunk, akkor azt is kell mondanom, hogy bármilyen legyen a terméstink, finom liszt dolgában mindig kiviteli állam vagyunk. Bizonyitja ezt a legjobban az 1897-iki inséges év. Az az év, a mikor határozottan importálni kellett Ausztria-Magyarországba. az az év, a mikor a világ minden zugából a buzát magunkhoz váltottuk.

Abban az évben, a mikor a buza ára két-három forinttal drágább volt minálunk Magyarországon, mint Londonban, egy millió mm. kivitelünk volt az őrlési forgalom alapján, a melynél csak a vámvisszatérités 1 frt 80 krt jelentett. De nemcsak ez az egy millió mm. külföldön elhelyezendő liszt teszi azt a kárt, mely abból származik, hogy nincsen őrlési forgalom, hanem az a körülmény, hogy van még hat millió mm. lisztünk, melyet Csehországban, Ausztriában kell elhelyeznünk. Ezt a Csehországba küldött lisztet pedig nekünk sokkal olcsóbban kell eladnunk azért, mert nincs meg a természetes konkurrencia, mert itt nincs meg az angol, meg az oczeánontuli piacz, a mely finom lisztünk egy részét magához vonzaná. Ennek természetes következménye azután, hogy az osztrákok sokkal olcsóbban kapják meg a lisztet, a mit különben adatokkal fogok bebizonyitani, csak előbb arra akarok utalni, hogy éppen 1901. őszén, a mely évre olyan szivesen hivatkoznak agrár barátaink, az okára, hogy a buza ára nem emelkelkedett, — a mint az mindenfelől tudva van — azok az óriási finom lisztkészletek okozták, a melyek itt Budapesten feküdtek. Mi megy végbe Budapest gabonapiaczán? Mi őszszel nagy mennyiségü buzát vittünk ki 8 frtért, és most kénytelenek leszünk Magyarországba 10 frtos buzát behozni. De hiszen ez természetes. Látjuk, hogy már Csehországban Aussigon keresztül nagymennyiségü amerikai buzák adatnak el; látjuk, hogy Bécs és Budapest között ismét csak 10 krajczár a különbség, a helyett, hogy 30 volna; látjuk, hogy Stájerországban Trieszten át nagymennyiségü amerikai buzák köttetnek 10 és nem 8 frttal, a mint mi adtuk a buzát és lisztet a cseheknek és angoloknak. Nagy különbség az, t. ház, ha mi 8 frtért vagyunk kénytelenek eladni buzánkat és 10 frtért kell azt a mi szükségletünkre importálnunk. Az importra szükségünk van, és az árak ezen az alapon, mert az importra szükségünk van, még inkább fognak emelkedni.

Hogy azonban igaz az, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a szegény ember fizette meg az őrlési forgalom eltörlését, és a csehek olcsón kapták tőlünk a finom lisztet: azt a lisztárak következő kimutatása mutatja, a melyet beszereznem sikerült. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a kimutatás minden hónapban két időpontban állittatik össze: 1899., 1900., 1901. év minden hónapjának első és második felében, és ha e kimutatásból pl. az 1899. és 1901. években a márczius második felére vonatkozó adatokat összehasonlitjuk, akkor azt látjuk, hogy a 7-es liszt 3 koronával olcsóbb, a nullás liszt pedig ugyanabban az időben 6 korona 80 fillérrel olcsóbb lett, tehát 3 korona 80 fillér az a különbség, a melylyel a szegény ember drágábban fizette a lisztjét, a finom lisztet

Digitized by Google

pedig olcsóbban adtuk az angoloknak és a cseheknek. De vannak itt sokkal nagyobb különbségek is. *(Halljuk! Halljuk!)* Vegyük pl. az 1901. és az 1900 évek közti különbségeket. Itt azt látjuk, hogy a liszt-árak közül a 7-es liszt junius második felében 3 korona 30 fillérrel lett drágább; ugyanakkor, vagyis junius második felében 1 korona 60 fillérrel lett olcsóbb a nullás liszt. Itt pl. 4 korona 90 fillér a különbség a két adat között, ott, a hol a fehér lisztet annyival olcsóbban, és a barna lisztet annyival drágábban kellett fizetni. Ha mi egyszerüen csak azt a 6 millió métermázsa átlagot veszszük alapul, akkor, minthogy a mi népünk drágábban fizette a barna lisztet, mi pedig olcsóbban adtuk a finom lisztet: ez, hacsak 2 koronára teszszük is mázsánkint az árkülönbözetet, 6 millió métermázsánál 12 millió korona különbséget tesz ki.

Nem akarom a t. házat ezen egész kimutatás felolvasásával untatni. *(Általános Halljuk! Halljuk! kiáltások.)*

Augusztus 2-án . . . *(Élénk felkiáltások balfelől: Melyik évben?)* — Tessék azt az évet választani, a melyiket tetszik, mindegyikre vonatkozólag felelek.

Pichler Győző: 1901-ben!

Sándor Pál: És melyik évvel hasonlitsuk össze, az 1899-iki vagy az 1900-ik évvel?

Pichler Győző: Az 1899. évvel!

Sándor Pál: A 7-es liszt ára pl. 1901. augusztus első felében 1 korona 20 fillérrel csökkent, a nullás liszt pedig ugyanazon évben 3 korona 70 fillérrel hanyatlott, tehát 2 korona 50 fillér a különbség. Ha pl. a deczember hónapot veszszük, a mely könnyebben érthető talán azért, mert ekkor emelkedés volt, a deczember hónap kedvezőnek mutatkozik. November második felében a nullás liszt 60 fillérrel, a 7-es liszt pedig 2 korona 80 fillérrel emelkedett. Ez azt bizonyitja, hogy a barna liszt rovására nyomták le a finom liszt árát, ugy, hogy malmainknak őszszel ugy kellett kalkulálniok, hogy felvették egyszerüen azt, hogy veszitenek 80 fillért a finom liszten, és nyernek 2 koronát a barna liszten. Igy csinálták meg a kalkulusaikat és igy vették a buzát, mert természetes, csak ugy lehet venni a buzát, a hogy a lisztet el lehet adni. Ezzel bebizonyitottam, hogy a finomabb liszt proporczionálisan visszafejlődött, mig a barna liszt, tehát a népnek életmódja megdrágult. Az őrlési forgalomnak még egy előnye van *(Halljuk! Halljuk!)* és pedig az, hogy az őrlési forgalommal kényszerithetjük a malmokat arra, hogy egész üzemüket fentartsák. Mert ha átengedjük a malmoknak az őrlési forgalom előnyét, akkor megkövetelhetjük tőle, a mint eddig mindig meg is követelte a minisztérium, hogy a teljes üzemet fentartsák.

De átmegyek már most Rubinek Gyula t. képviselőtársam adataira. Ő azt mondja, hogy Ausztria-Magyarország fogyasztása mindig nagyobb lesz. Ezt állitani akkor, a mikor statisztikai adatokkal foglalkozunk, egy kissé merész. Mert nézzük csak azokat az adatokat, a melyeket gróf Zselénszky Róbert és Rubinek Gyula t. képviselő urak hoztak fel. Azt állitották ugyanis, hogy mindamellett, hogy 1896-ban a termés jóval nagyobb volt, mint 1900-ban és 1901-ben, mikor gyenge terméssel rendelkezett Magyarország, ugyanis majdnem ugyanannyit vittek ki, mint 1896-ban, azaz 1896-ban kivittek 15,700.000 métermázsát és 1900. és 1901-ben pedig 700.000 métermázsával kevesebbet. 1900-ban az aratásunk volt 38 millió, 1901-ben 35 millió, 1896-ban pedig 44 millió métermázsa, tehát körülbelül 8 millió métermázsával volt több 1896-ban, mint 1901-ben. Ha mi 1896-ban ugyanannyit vittünk ki, mint 1901-ben, akkor hova lett az a 8 millió métermázsa különbség? Akkor mi azt csak megehettük 1896-ban. Erre hát vajjon azt lehet mondani, hogy a fogyasztás Magyarországon növekedett? Nem. Növekedett a szegénység. Nem vagyunk elég gazdagok arra, hogy a lisztet megegyük, nem vagyunk képesek buzalisztet fogyasztani, hanem a kukoriczalisztthez kell folyamodnunk. Ez a két adat, a melyet éppen agrár-körökből hoztam fel, bizonyitja legjobban, hogy minden ilyen állitásnál nagyon óvatosnak kell lenni, mert nagyon hamar tévedhetünk. A nép megszokta, hogy ha olcsó a buza, akkor megeszi a buzalisztet, ha pedig drága, akkor nem eszi meg a kenyérlisztet, hanem eladja és megél másból, mert a buzalisztért pénzt kap.

Különben ez az egész vita, hogy kiviteli állam vagyunk-e vagy nem, mellékes. Itt csak arról van szó, hogy milyen árban értékesithetjük mi a buzánkat és hogy őrlési forgalom mellett értékesithetjük-e jobban, vagy a nélkül? *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez a főkérdés, nem pedig az, hogy kiviteli állam vagyunk-e vagy nem. *(Helyeslés jobbról.)* Hogyha ezzel akar valaki brillirozni statisztikai adatokkal, az az én nézetem szerint hibát követ el. *(Helyeslés jobbról.)*

Áttérek most az árakra. Árparitásnak a kereskedelmi forgalomban azt szokás nevezni, hogyha az egyik piaczot a másikkal összehasonlitjuk, pl. a mi az utolsó időben a Klein Gyula-féle igen szép grafikus tabella alapján oly könnyen lehetséges volt, összehasonlitottuk a londoni és a budapesti árakat 1887-től 1900-ig.

A budapesti kereskedelmi és iparkamara megvizsgálta e statisztikai adatokat az őrlési forgalom tekintetében és a következő eredményre jutott. Azt hiszem, ezek az adatok még nem ismeretesek. *(Halljuk! Halljuk!)*

1887-ben emeltük fel a vámokat 50 krajczárról 1 frt 50 krajczárra. 1887-ben kezdődött a vámháboru Romániával. Ez tartott 1891-ig. Ebben a négy évben nem volt sem őrlési forgalom és alig volt behozatalunk is; ebben a négy évben tehát, a vám miután fel lett emelve, őrlési forgalom nem létezett, minden tekintetben

Digitized by Google

érvényre juthatott. Ebben a négy évben ugy álltunk, mint most: 1 frt 50 kros volt a vám, de behozatal jóformán nem volt, most azonban van behozatal.

Erről a négy évről a kamara számitásokat tett, ugy, a mint Rubinek t. képviselőtársam is bevallotta. Voltak, a mint ő magát kifejezte, idők, 1887-től 1891-ig, amikor mi is az árparitáson felül voltunk; igy mondta és ez már vallomás, mert ő is számitásokat tett ezekre az időkre.

Én preczizirozni kivánom ezt, és azt kell mondanom, hogy 1887-től 1891-ig csak néhány hét volt olyan, a mikor mi drágábbak voltunk, mint London, de rendszerint mi voltunk olcsóbbak és London volt drágább. Már pedig olykor 2 frt 65 krig is volt olcsóbb Budapest, mint London. Ennek megvilágitására néhány adatot hozok fel.

Ime, 1888—1889 közt. Akkor Londonban 9 frt 4 kr., nálunk 7 frt 42 kr. volt az ár; ugyanabban az esztendőben deczemberben, Londonban 10 frt 59 kr., nálunk 7 frt 94 kr.; ugyanakkor áprilisban, Londonban 9 frt 58 kr., 7 frt 39 kr. Budapesten. Konstatálhatjuk tehát ezekkel az adatokkal, és ebben nem lehet ellentétes felfogás, mert itt a számok beszélnek, konstatálhatjuk, hogy Budapesten az árak határozottan olcsóbbak voltak, mint Londonban.

Várady Károly: Mire volt akkor jó a vámközösség? *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Zselénszky Róbert: Más viszonyok voltak akkor!

Sándor Pál: 1891-től 1897-ig pedig az őrlési forgalom működött és azt mondja Rubinek t. képviselőtársam: csodás jelenség az, hogy ez egész idő alatt mindig mi Budapesten a londoni paritáson felül voltunk, tehát éppen megforditva: előbb Budapest volt olcsóbb és London drágább, most pedig Budapest sokkal drágább és London olcsóbb. Ez pedig a legpregnánsabban jutott érvényre.

Hogy azonban bemutassam kétségtelenül azt, hogy hogyan működött az őrlési forgalom, én is egy kis statisztikát állitottam össze. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem mondom a magam részéről, hogy nem látott még napvilágot; nem tudom, nem számitotta-e ki már valaki, de azt hiszem, a t. házat mindenesetre érdekelni fogja.

Összeállitottam az 1887—1890 éveket, azt a négy évet, a mikor mi Romániával vámháboruban voltunk, mikor őrlési forgalom nem létezett, és kiszámitottam a következő négy évnek átlagárait és kiszámitottam ugyanannak a négy évnek és még két évnek átlagát, tehát hat évnek egymásután.

Ha 1887-től 1891-ig az átlagot veszem, akkor a következő árakat és terméseket kapom:

1887-től 1890-ig átlag-termése Magyarországnak 37 millió. 1891-től 1894-ig átlagtermés 42 millió, tehát 5 millióval több. A világtermés volt 1887-től 1890-ig 594 millió átlag, 1891-től 1894-ig 662 átlag, vagyis 68 millióval több. Budapesten az árak voltak 1887-től 1891-ig 8 frt 07 kr., 1891-től 1894-ig 8 frt. 63 kr., Londonban az ár volt 1887-től 1891-ig 9 frt. 57 kr., 1891-től 1894-ig 8 frt. 32 kr. a kamarai kimutatások szerint. Milyen furcsa jelenség! Ugy az abszolut, mint a relativ árak jobbak, mert mig akkor, mikor 5 millió mm.-val több termésünk volt Magyarországon, mikor a fogyasztás még nem emelkedett azon magasságra mint 1901-ben, Rubinek Gyula képviselőtársam állitása szerint, mi körülbelül 57 krajczárral magasabb árakat jegyeztünk, mint abszolut árakat, a relativ árak pedig abban mutatkoztak, hogy London 125 krajczárral olcsóbb árt mutat. Ez mutatja, hogy az őrlési forgalom áraink használt. De megtettem azt a próbát, hogy a négy évet, melyben az őrlési forgalom nem működött, összehasonlitottam a rá következő 6 évvel, amelyben működött, és arra az eredményre jutottam, hogy ha nem volt ugyan oly nagy átlagos ár, de volt 8 frt. 20 krajczár, tehát 13 krral több mint 1887/90 években, ez a hat év pedig volt az az idő, midőn Magyarország termése a legnagyobb volt. Azt hiszem, be van tehát bizonyitva, hogy ezen hat évben az árparitás határozottan a mezőgazdaság és országunk érdekében szolgált. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt nem lehet kifogásolni, ebből nem lehet elvonni semmit.

Most áttérek Rubinek képviselőtársam statisztikájára. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő 1897-ben irta ezt a czikket, mikor már tudta, hogy mindez megtörtént, midőn a statisztikai adatok előtte feküdtek. Ő most azt mondja, hogy 1897-ig működött az őrlési forgalom, 1898-ban azonban már nem működött, akkor már nem volt kivitel. Hát hogy lett volna kivitelünk, mikor bevitelre szorultunk, hogy lehet kivitelről beszélni, mikor 22 millió termésünk van, hogy lehet ideállitani az országgyülés elé az adatot 1897—1898 évről, mikor mi bevitelre szorulunk? Egybefoglalni csak azon éveket lehet, mikor kiviteli többletünk van és nem mikor bevitelre szorulunk, mikor nemcsak Romániából és Oroszországból, hanem Szibériából is jött hozzánk három hónapos vasuti ut után buza, a melyet lehetséges volt Magyarországon elhelyezni azon az alapon, hogy kiviteli többletünket akarjuk kifürkészni, holott nincs kivitelre áru, hanem behozatal van. Ezen éveket csak nem szabad felvenni egy statisztikai kimutatásba. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Valami volt Rubinek Gyula t. képviselőtársamnak a beszédében, a mit én nem értettem, és a miről szives felvilágositást kérek. Midőn az önálló vámterületről beszélt, mindig ugy kalkulált, hogy felveszi London kurzusát és Budapest kurzusát. Igen helyesen, de a hol ki akarja mutatni az árparitásból az őrlési forgalomnak a hátrányát, ott nem kalkulálja London-Budapestet, hanem London-Bécset. Hát mióta megy a mi lisztünk Bécsen keresztül Fiumébe, mi közünk nekünk a bécsi kalkulációhoz? *(Igaz!*

Digitized by Google

Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Mit akar jelezni, ha azt mondja, hogy 57 krajczárral volt magasabb a magyar buza Bécsben, mint Londonban? Ezt nem értem, én csak ugy tudok kalkulálni, hogy mi Budapesten az ár és mi Londonban; de mi közöm Bécshez, mikor Pesten vagyok és a magyar árustatisztika Pesten van. Erre tehát szives felvilágositást kérek.

Azt hiszem, nem meritettem ki egészen a kérdést, de ma még sem akarok tovább foglalkozni ezzel a kérdéssel. Csak azt akarom még mondani és arra akarom figyelmeztetni a t. házat, hogy Románia és Oroszország is élénken foglalkozik azzal, hogy oly minőségü lisztet állitson elő, mint a minőt minálunk előállitanak. Minthogy nem vagyok tisztában azzal, hogy lehetséges-e más országban, más buzából általában is ily finom lisztet produkálni, mint magyar buzából, nem tudhatom ebben a perczben, csak tudomásom van arról, hogy műszaki vezetőket keresnek Magyarországon, a kik lent is olyan lisztet produkálnának, mint nálunk Magyarországon. Nálunk sikerült román pénzen román buzát Pestre hozni, román és angol pénzen lisztet Fiumén keresztül Angliába küldeni, ezen a nagy köruton sikerült ezt a lisztet ott elhelyezni. Ha a románok csak egy részét a mi buzánknak az ő hajóikon leviszik a Dunán, a mit megtehetnek 25—30 krajczárért métermázsánkint és ott keverik a malterben, ha ott esetleg produkálni lehetne kitünő minőségü 0-ás lisztet, hol marad a Hungarian flour dicsősége? Nem Magyarország levegőjétől függ az, hogy ezt a liszlet ily minőségben előállithassák, hanem a buzának sikértartalmától. Ha tehát kiviszik a buzánkat Romániába, hogy a magukét keverjék vele, akkor Romániában is elő fogják tudni ugyanazt a lisztminőséget állitani, a melyet mi s mi egyszerüen elvesztettük a külföldi lisztpiaczot. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt mondja Rubinek képviselő ur, hogy Francziaországban meg fogják szoritani az őrlési forgalmat két hónapra és akkor a malmok nem fogják az őrlési forgalmat igénybe vehetni. Ne méltóztassanak többet adni malmainknak, mint három hónapos prämiumot a kivitelre, az is elég, hogy hasznát vegyék az őrlési forgalomnak, és kivigyék a lisztet. Hogyha a mi hozzánk bejön áru, azt mi ismét kiviszszük, oly minőségben, melyet nem használhatunk, s bejön olyan minőségü áru, mely megőrölve a nép számára használható, ha tehát behozzuk ugyanazt, a mit kiviszünk, és ha valaki azt mondja, hogy ebből kára van az országnak, azt az én szerény felfogásommal nem értem. Utalni kivánok azonban arra, hogy Magyarországnak lisztgyárai — mert ugy nevezik a nagy malmokat, — a magyar névnek eddig dicsőséget szereztek. Magyarország lisztgyárai eddig szubvenczió nem kaptak; Magyarországon a malomipar jóformán az egyedüli iparág nálunk, melyet igazán nagyiparnak lehet nevezni, mely a világ minden sarkán ismeretes. A Hungarian flour minőségét ma az egész világon megbecsülik; kár ezért a biztos piaczért; hogyha egyszer elvesztettük, ha egyszer megszokták más ország lisztjét, azt a piaczot mi soha vissza nem kaphatjuk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És most megengedi a t. ház, hogy a többi kérdésekről ne nyilatkozzam, mert tovább vettem igénybe a t. ház szives figyelmét, mint eredetileg szándékoztam. Be is fejezem beszédemet azzal, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy visszatérek oda, a honnan kiindultam. Én nem ismerem teljesen agrár képviselőtársaim nézetét. Ha ők tisztán a mezőgazdaság fellenditését kivánják, abban én hü bajtársuk vagyok; bár egyes gazdasági kérdésekben különböznek is nézeteink. *(Helyeslés.)* Az az egy bizonyos, hogy közösen törekedünk egy czél felé, hazánk virágzását kivánjuk, egy zászló alatt törekedünk ugyanazon czél felé, egy vezérünk van nekünk agrároknak és merkantiliseknek a szabadelvü pártban, a kiben kölcsönösen megbizunk, *(Mozgás és zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)* a ki már a mult országgyülés utolsó napján kifejtette nézetét az agrár és merkantilis irány felől.

Beöthy Ákos: Ő az ur! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Sándor Pál: Ezt a nézetet én is magaménak vallom, mert minden szava igazság. Én tehát Széll Kálmán politikáját nemcsak azért követem, *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)* mert a szabadelvüség hatalmas fáklyáját büszkén lobogtatja, hanem azért is, mert meg vagyok arról győződve, hogy a gazdasági érdekeknek is mindig igazságos és ebben az igazságban tántorithatatlan vezére lesz. A költségvetést elfogadom. *(Hosszan tartó, élénk tetszés és éljenzés jobbról és a középen. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Kubik Béla jegyző: Artim Mihály!

Artim Mihály: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindnyájunkat foglalkoztat egy kérdés, a melynek már egész irodalma van, hogy t. i. miért panaszkodik a mi népünk és miért vándorol ki Amerikába. Én azonban azt hiszem, hogy ez az irodalom nem annyira a tudósoknak a népéletből vett tapasztalataiból, mint inkább saját privát gondolkodásukból meritett stilusgyakorlataiból áll. Ezek a kérdések itt a házban csak indirekte és nem érdemlegesen lettek tárgyalva; mindazonáltal olyan szinezetben tüntették fel azt a felvidéki népet, illetőleg mintha az jelenjénél és multjánál fogva rászolgált volna arra, hogy feljajdulásában őt egyszerüen a hazafiatlanság vádjával letorkoljuk. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Én részemről ehhez a nagyfontosságu dologhoz szintén hozzá fogok szólni, természetesen az én választókerületem mindennapi élete szempontjából, bemutatva, hogy kicsoda, micsoda nép az. Miért is kegyesen meg fog bocsátani a t. ház, hogy ezen dolgok kumulativ előadása tekintetéből nagybecsü figyelmét igénybe venni bátorkodom.

Digitized by Google

A mi igaz, az igaz és az előtt legalább mi papok szemet hunyni nem szoktunk. Tény, hogy a Kárpátoknak egyik és másik oldalán is ittott megtévesztett ember van. Tény, hogy a muszka Amerikán keresztül befolyást akar gyakorolni erre a népre, a vallásváltoztatás ürügye alatt magának le akarja kötelezni s a magyarság ellen fel akarja lázitani. E czélból óriási pénzáldozatokkal és nagy sajtóval működik már évek óta Amerikában. *(Halljuk! Halljuk a néppárton.)* Én voltam az, a ki a dologra a magas kormány figyelmét rávezettem és az ügyet lelepleztem. *(Éljenzés a néppárton.)* Mindezek mellett azt, hogy Sáros vármegyében a nemzetiségi aspirációknak talaja volna és pedig éppen a »Krestyán« lap olvasásának kifolyásából, kereken tagadom.

Először is ezen lapnak legszélesebb körü terjesztője, támogatója és legnagyobb meczenása Bornemisza Lajos t. képviselőtársam volt és azért ehhez a hazafiatlanságnak még csak árnyéka sem férhet. *(Tetszés a néppárton.)* Ennek tehát még a lehetőségét is kizártnak tartom. Másodszor ezen lap, ha még oly gonosz irányu is volna, a mi népünkben kárt nem tehet azért, mert annak nyelvét a mi népünk, épugy, mint Bornemisza Lajos t. képviselőtársam, nem érti. *(Derültség balfelől.)* És végül, a mit első sorban kellett volna előadnom, annak a népnek a vezetője a papság és ennél hivatásának tudata és multja legnagyobb garancziája a hazafiságnak. Azért világos, hogy milyen igazságtalanság a népet és az annak élén álló papságot hazafiatlansággal megvádolni. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek a ház minden oldalán. Nem értem a szónokot.

Buzáth Ferencz: Majd mi is fogunk lármázni, ha odaát beszélnek!

Artim Mihály: Továbbá, hogy milyen nagy fontosságu egy szegény papnak a missziója s hogy azt a pozicziót, a melyet ő tölt be, ezer katona se tudná betölteni és mégis nyomoruságban él azért, mert többen a nagy urak közül azt gondolják és hiszik, hogy a szegény pap tiszta oxigénből is megél. *(Tetszés a baloldalon.)*

E népnek nem a nemzetiségi aspirációk vannak eszében, de a megélhetési gond, a küzdelem a létért. Egész tavaszon, egész nyáron át éhezik, nincs a min sót vegyen magának; őszkor pedig vagy kétségbe esik, hogy honnan fizesse meg nagy adóját, a kelletlen büntetéspénzeket, a melyeket a hivatalos önkény reá ró és az uzsorások kamatját. Ez az oka a kivándorlásnak, ez az oka az elégedetlenségnek.

T. ház! Én a legszerényebb tagja vagyok e háznak, de engem nagyon meglepett az, hogy az ember itt mindennel bőviben találkozik: hazafisággal, tudománynyal, ékesszólással; csak egynek vagyunk szükiben, a mi a komoly tanácskozáshoz legszükségesebb, t. i. a szeretetnek. Ha mi mindnyájan csak tapsolnánk a hatalomnak, vagy nem tudom miféle áramlatnak, a mint tapsoltak a Rómát felgyujtó Nerónak és nem cserélnők ki véleményeinket, ez nemcsak hányingert okozna a gyengébbeknél, de még parlament sem volna. *(Ugy van! a néppárton.)* Mi, ellenzékiek, néppártiak, nem vagyunk mi ellenségek, mi csak politikai ellenfelek vagyunk, *(Ugy van! a néppárton.)* hogy összemérjük érveinket, hogy annál inkább kiderüljön az igazság, mert a mint a latin bölcs mondja: opposita juxta se posita magis elucescunt.

Quot capita, tot sensus, azaz lehetnek különféle véleményeink, lehetnek különféle utaink, hogyan lehetne ezt a hazát nagygyá, hatalmassá, boldoggá tenni, . . .

Förster Ottó: Őrlési forgalommal!

Artim Mihály: . . . de egyben egyesülni kellene mindnyájunknak, t. i. a hazát átölelő szeretetben és azt nem volna szabad kétségbe vonni alaptalanul, nemcsak rosszakaratból, de boszantásból sem. Egymás véleményét kölcsönösen tisztelni kell, és azt az érvek sulyának alá kell rendelni, mert azt mondja a latin, hogy errare humanum est, sed nullius nonnisi insipientis in errore perseverare. Én mindenkinek a véleményét tisztelem, de az enyémet csak az érvek sulyának adom fel. *(Helyeslés a néppárton.)* T. ház, én szeretem a hazámat, mert ez ápol és eltakar; *(Helyeslés a néppárton.)* de nemcsak testből állunk, hanem lélekből is, és én nemcsak kenyérből táplálkozom, de az Isten malasztjából is, azért szeretem az Istent és az ő intézményeit. Azért szerettem volna én látni azt a tollatlan kétlábu madarat, a mely nekem azt bebizonyitaná, hogy, miután én szeretem a vallásomat, hogy az erkölcstelenség és hazafiatlanság.

T. ház! Habár az én tudásom, mint egyszerü falusi embernek a tudása, elenyésző csekélység ahhoz a nagyszabásu tudományhoz, melylyel az én pártombeli t. képviselőtársaim rendelkeznek, mindazonáltal bocsánatot kérek, nem az önök tekintélye, hanem a keresztség és papi hivatásom élénk tudata hozott engem e padokra. *(Helyeslés a néppárton.)* Hogyan tudnék én olyan ember lenni, hogy a minek a buvárkodására szenteltem ifjuságomat és férfikoromat, a minek a buvárkodására annyit áldozott az én szegény eperjesi egyházmegyém, a mit én — többszöri eskü mellett fogadtam és tettem életem feladatává, hogy azt nem tudom miféle stréberség kedvéért, nem tudom kiért és miért most letagadjam. *(Helyeslés a néppárton.)* T. ház! Az a kéz, mely annyiszor esküdött Krisztushoz és az ő intézményeihez, az a felekezetlenség és nem tudom miféle szabadkőmüvesség szekerét nem tolhatja, *(Helyeslés a néppárton.)* és én azt hiszem, hogy ha találkoznék ilyen pap, azt az egész minisztérium és minden becsületes ember meggyülölné és megvetné legalább szivében. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Most azonban látva pártomban azt a finom egyenesszivüséget, azt a lángoló hazaszeretetet,

Digitized by Google

a minden igaz, szép és jó iránti magasan lobogó lelkesedést, látva, hogy annak minden tagja egytől-egyig egy hős lélek, a mely a mai materialisztikus korban ritka mint a fehér holló, akkor lehetetlenség nekem, hogy ne buzduljak, ne lelkesüljek, ne örüljek annak, hogy e kis, de lelkes táborhoz van szerencsém tartozhatni. *(Éljenzés a néppárton.)*

Igen t. ház! Engem nagyon meglepett, hogy a mint beléptem e házba, többek ajkairól elhangzott annyi sok inszinuáczió, annyi sok képtelen vád, annyi sok szeretetlenség, és még több gunymosoly elszállott a bajusz alól a tuloldalról ide, *(Derültség a néppárton.)* sőt, a mit én képzelni nem is mertem, nem is tételeztem fel, találkozott egy olyan ember is, a ki a néppártot gyermekes inszinuációkkal csipkedve, annak tagjait kicsinyelte, hogy azok csak a szegény és műveletlen nép küldöttei.

Hogy a mi népünk szegény és műveletlen, azt nem kell bizonyitani. De ki annak az oka? Mi néppártiak? Nem hiszem! Okai annak azok, a kik a néppel egyáltalában nem gondoltak, s mit sem törődtek, mert, ugy hiszem, hogy az egész kontinensen nincsen nép, a mely annyira el volna hanyagolva, mint a mienk. *(Ugy van! a néppárton.)* És másodszor, az a nép bár szegény és müveletlen is, adót csak ugy fizet, mint a müvelt nép. Az én választókerületem 3 millió koronával adózik és azt keze kemény munkájával mindenkor megkeresi és soha egy fillérrel adóhátralékban nem marad. De még ennél többet is fizet. És miért? *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* Azért, mert a hivatalos önkény az ő együgyüségét kiaknázza. *(Ugy van! a néppárton.)*

Ha mi magunknak itt a házban megengedjük azt, hogy a szegény népet kicsinyeljük és gunyoljuk: kérdem, fogja-e magát jobban érezhetni, otthonosabbnak találni ez a szegény nép, ha ez tudomására jut? Nem fogja-e bebizonyitva látni azt, hogy itt a gazdagok marhája nagyobb figyelemben részesül, mint az a szegény nép, mert a gazdagok marhája részére leszállitották a só árát és nem kimélnek pénzt sem festékre, sem másra, hogy azt a nép meg se izlelhesse. Pedig az Isten egész hegyeket, hegyláncokat teremtett sóból; annyi a sókincsünk, hogy nemcsak külföldi exportra, de házakat is lehetne belőle épiteni, az a szegény nép azonban nem tud sóhoz jutni. Ha mi igy beszélünk a szegény népről itt a házban és a választáskor csak szuronyerdőkre van szükségünk, kérdem, hol van hát az az egykor dicsőitett nép-felség? Első előttem hazám, de minthogy többen vagyunk szegények, mint gazdagok, tehát a haza egyik fő-fő tényezője, a szegény nép. *(Tetszés a néppárton.)* Mert ha nincs az a szegény nép, nincs szükség törvényhozóra, nincs szükség papra, miniszterre, egy szóval mindaz, a mi van, a szegény népért van és igy mi is a népért vagyunk és nem a nép mi érettünk. Azért a nép szava Isten szava.

Minket néppártiakat a szegény nép bizalma küldött ide és csekélységemről szólva egész önérzettel mondhatom, hogy engem a szegény nép minden jelvény, minden zászló, minden pénz nélkül választott meg, *(Éljenzés a néppárton.)* minden lehető presszió ellenében. És hogy kiadatásomat is kérték — a miről nekem csak most van tudomásom — ez annak a pressziónak utolsó rugása és a zsidó szemtelenségnek netovábbja. *(Élénk tetszés és éljenzés a néppárton.)*

Mert én azzal a zsidóval soha sem beszéltem, őt soha sem láttam. Én nem arrogáltam magamnak a képviselői állást; én kényelmesebben élhettem volna magamnak az én családom körében — mert én családos ember vagyok — de a mint kiejtettem azt a szót, hogy elfogadom a jelöltséget, a nép hozzám jött és azt mondta: »Uram, nem kell önnek költenie semmit sem, pénzt, vagy más egyebet sem kell adnia, senkinek sem szabad ilyet elfogadni, mert halál fia, a ki elfogadja«; és legyen a presszio olyan, a milyen csak lehet, azt mondták valamennyien: »Ha itt elvágják a fejemet és ez az ujj még még mozogni fog, az annyit tesz, hogy éljen Artim!« *(Éljenzés a néppárton.)*

Én, mondom, a személyes bizalom alapján választattam meg minden programm nélkül. *(Éljenzés a néppárton. Derültség a jobboldalon.)* A liberális morál jellemzésére felhozandónak tartom azt, hogy mikor a liberális kortesek azt látták, hogy velem nem boldogulnak, az utolsó perczben felpiszkálták a népet, hogy néppárti programmot kivánjon tőlem. Ők azt gondolták, hogy Isten tudja milyen nagy erőszakot kell magamon vennem, hogy néppárti legyek. Pedig, mint pap, nem mehetnék a liberális párthoz, ott papra semmi szükség nincsen, mert meghasonlottak az Istennel s igy papra sincs szükségök. *(Élénk derültség.)*

Jellemző a liberális morálra, hogy azok a maguk pártja ellen izgattak és felpiszkálták a tudatlan népet, hogy tőlem néppárti programmot kérjen. De jellemző én rám nézve is, hogy én mint pap soha a népet politikai ügyekkel nem bántottam, nem izgattam, mert ha én izgattam volna, mégis tudomására jutott volna valakinek, hogy milyen politikai nézetem és hitem van. De nem tudták meg az utolsó perczig. Miért? Mert én mint pap hiveimnek éltem, éltem családomnak és a politikába nem avatkoztam. *(Élénk helyeslés a néppárton.)* Az általam igen t. Fest Lajos urral az utolsó perczig karonfogva sétáltunk. *(Felkiáltások: Halljuk! Ez érdekes!)*

Kubik Béla: Az volt az ellenfele? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Artim Mihály: Én mondtam neki, hogy a milyen gazdag és befolyásos ember, hát igérjen valamit annak a népnek, hogy ne válaszszon meg engem, mert féltem idejönni. *(Élénk derültség)* De a népnek utolsó rácziója az volt, hogy eljött hozzám és azt mondta: »Uram, fogadja el, legyen oly kegyes, legalább szót szól

Digitized by Google

érdekünkben. *(Éljenzés a néppárton.)* Hogy valamit csináljon a mi érdekünkben, azt nem kérjük, csak szót szóljon, ez már elég.« *(Éljenzés a néppárton.)* Mondtam az én általam igen t. ellenfelemnek, Fest Lajos urnak, legyen szíves nekik valamit igérni, *(Élénk derültség.)* de a minisztériummal szemben érdekükben felszólalni nem mert, *(Halljuk! Halljuk!)* a hivatalos önkénynyel szemben szintén nem tett semmit, igy tehát semmiből semmi sem lett. *(Derültség és éljenzés a néppárton.)*

Az a nép zokon vette, hogy igen t. elődöm itt valami 20 esztendeig volt képviselőjök és csak egyszer szólt és akkor is a gör.-katholikusok ellen s a zsidóság mellett nyilatkozott. *(Derültség.)* Pedig az a makoviczai nép kiméletet érdemel minden tekintetben, mert az a legválságosabb perczekben tündöklő hazafiságának mindenkor kétségbevonhatatlan jeleit adta. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Egy hang: Rákóczy emberei!)* E nép hazájához való páratlan hűsége jellemzésére csak egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn 1848-ban egy uriember, ki a magyar honvédség ellenében német nemzetőrséget akart állitani és bejárta az egész Sáros vármegyét, de annak parasztságából és papságából egy szál ember nem tudott fogni, mert az mind tódult Kossuth zászlója alá. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ehhez járult, hogy az a makoviczai ruthén és tót nép nem jött-ment, de honalapitó nép, mert még a népvándorlás idejében testvérkezet fogott a magyarral, megalapitotta e hont és ugy jó, mint balsorsában egyaránt osztozott vele. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A magyart mindenkor édes testvérének tekintette; nyelvileg, érzésileg mindenkor azonositotta magát vele; nem keresett az különb irodalmat soha, különb zenét, különb tánczot, különb bort, a magyarnál. *(Tetszés balfelől.)* És a mit nyelvileg nem értünk utól, nem értem utól én sem, mert a magyar nyelvet nem tudja az a nép, a mint én sem tudom, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy nem!)* mert huszonhét évi lelkészkedésem alatt, nemzetiségi vidékeken lelkészkedve, most először van szerencsém magyar szóhoz jutni *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egész jól beszél!)* — azt mindenkor érzéssel igyekezett pótolni. *(Élénk éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Innen van, hogy Bocskay, Bethlen, Wesselényi, Rákóczy, Kossuth szabadságharczainak a története nem egyéb, mint ezen szegény és mindenkitől elfelejtett makoviczai népnek a története. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Annak a népnek hűségéről tanuskodnak a birtokában lévő Rákóczy-féle nemesi oklevelek; az a nép méltán nevezi magát ma is Rákóczy katonáinak. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Ugy éljenek!

Artim Mihály: Atyáik véréből fakadt a magyar szabadság virága; ők épitették azokat a századok viharaival daczoló és a magyar szabadság dicsőségét egekig magasztaló várakat. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)* Ezért, t. ház, tagadom azt, hogy Sáros vármegyében volna osztály, melynek hazafisága Rákóczy katonáinak és papságának hazafiságán felülállana. Tagadom azt, hogy valaki illetékesnek tarthatná magát itt minket leczkéztetni, az ország szine előtt gyanusitani, vagy a hazafiság dolgában fölöttünk czenzorul feltolakodni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Biró Lajos: Otthon is igy kell beszélni! *(Felkiáltások balfelől: Igy beszél ott is!)*

Artim Mihály: Mi tudtuk kötelességünket a multban, tudjuk a jelenben és tudni fogjuk a jövőben is. *(Ugy van! balfelől.)* Azoknak az egzisztencziáknak pedig, kik az ugynevezett tarisznya-hazafiságból, vagyis *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* a kik a becsületes honpolgárok meggyanusitásának árából élnek, azoknak azt mondom: »Elég már! *(Ugy van! balfelől.)* Nézzenek más jövedelmi forrás után!« *(Élénk tetszés, éljenzés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ezek a mi népünket s minket 48-ban azzal vádoltak, hogy magyarok, most pedig azzal vádolnak minket, hogy muszkák vagyunk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! A Sáros vármegyei mindkét szertartásu papságnak egyik része 48-ban rablánczra füzve a muszkák táborában sinylődött. Ezek közt volt a nagyapám. A másik része Kufstein sötét üregeiben nyomorgott. A harmadik rész a kassai haditörvényszék előtt állott és várta az akasztófát. Ezek között volt az én atyám, a ki a muszka hadsereg által utolsó ingétől is megfosztatott, öt évre felfüggesztetett és ezen felfüggesztés alatt hétszer haditörvényszék elé állittatott.

Darányi Ferencz: Mint pánszláv?

Artim Mihály: Mint magyar! Ezért megszenvedtem én is, mert szüleim anyagilag tönkretéve nem birtak engem iskoláztatni. Boldogult apám azonban, hogy gyermekeibe a haza iránti szeretetet beoltsa, az ország határáról Ujhelybe vitt engem a piaristákhoz. A negyedik része az ottani papságnak végigküzdötte a szabadságharczot. Ezek között volt az én nagybátyám, ki mint kapitány részt vett a budai vár ostromában. Ott volt az én apósom is. *(Nagy derültség.)*

Görög-katholikus ember, görög-katholikus lelkész vagyok, tehát szabad nősülnöm. Én mint sovén érzésü magyar ember, olyan papnak leányát sem vettem volna nőül, a ki nem magyar érzelmü. Ismétlem tehát, azok között volt az én apósom, a ki végigharczolta a szabadságharczot és utoljára a segesvári ütközetben vett részt. Élete végét a legnagyobb sanyaruságban töltötte el és sokszor elérzékenyült, sirva mondván: Kossuth kiszökött, Petőfi meghalt és nekem itt kell nyomorognom. *(Éljenzés a baloldalon.)*

Ez annak a népnek a multja. Jelenjének

Digitized by Google

ismertetésénél annak saját szavaira fogok hivatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a nép kivándorol Amerikába, de nem azért, hogy uj hazát keressen, hanem azért, hogy itt éhen ne haljon. *(Ugy van! a baloldalon.)* Azt oda kergetik, azt ez a liberalisztikus rendszer oda kergeti. *(Ugy van! Helyeslés a baloldalon.)* Azt mondja az a szegény ember: Uram, ha az ember bánkódik a felesége vagy gyermekei után, hát ir nekik; ezek visszairnak s minden jól van. De ha az ember a hazája után bánkódik, már nem lehet irni: menni kell. Ma még munkában vagyok és holnap már utazom. És nem számol az a szegény ember semmiféle kellemetlenséggel, nem számol azokkal a büntetésekkel, a melyek itt várják. Eljön haza, de a mint nyomorgatni kezdik, a mint a hivatalos önkény ránehezedik, a melyet én bizonyos fotográfiákban mindjárt reprodukálni fogok, akkor azt mondja: megyek én vissza Amerikába! *(Halljuk! Halljuk!)*

És ha azt kérdem tőle, hogy miért, azt feleli: »Nem akarom azt, a mit ott keservesen megkerestem, itt a zsarolásnak feláldozni.« *(Mozgás és helyeslés balfelöl.)* Ez tehát nem esik a magyar érzület hiányának rovására. *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)* — A mi pedig az én tevékenységemet illeti, — mert meg voltunk támadva: ugy az egész párt, mint a párt minden egyes tagja — tevékenységemet csak három pontban akarom összefoglalni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsöbaloldalon.)*

Először: Én mint szegény pap az én szegény falusi iskolámat olyan szinvonalra emeltem, hogy nemcsak hogy kiállja a versenyt valamennyi állami iskolával, *(Helyeslés a bal- és szélsöbaloldalon.)* de főleg, a mi a magyar nyelv terjesztését illeti — és ez minden időben fő célunkat képezi — meglátogatta azt az iskolát egy nagynevü budapesti egyetemi tanár, és az annak megelégedését is képes volt kinyerni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsöbaloldalon.)* Egyházközségemben mindenki irnitudó, a mi Sáros vármegyében unikum-számba megy. *(Éljenzés balfelöl.)* Az én községembeli katonaviselt ember soha a »Führer«-nél kisebb rangban nem kerül haza. *(Élénk derültség és éljenzés a bal- és szélsöbaloldalon.)* Én, hogy azt a czigányt is kiemeljem elmaradatottságából, kocsisnak fogadtam fel s neveltem, és olyan kocsis vált belőle, hogy bármely grófi batárra is felülhetett volna. *(Élénk derültség.)* Nem volt annál ügyesebb ember.

Én a muszka izgatásokat évek óta féken tartom. *(Általános, élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsöbaloldalon.)* — Az én parochiám valóságos misszionárius pozicziót képvisel; ott a papot jobban kellene fizetni, mert — a népszerüség pénzbe kerül. *(Nagy derültség és tetszés a bal- és szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Én azért vagyok ott szeretett és tisztelt ember, mert én gazdálkodni sohasem tudtam; a mim volt, mind a szegény nép között osztottam el. Ez az egész dolognak a titka. Nem vagyok én valami csodafi, de annyi tény, hogy a népszerüség pénzbe és önmegtagadásba kerül. *(Ugy van! a bal- és szélsöbaloldalon.)* Ismétlem: mivel az a parochia misszionárius pozicziót képvisel, az ottani papot el kellene látni a mindennapi kenyérrel, de én e helyett a magas kormány részéről a legnagyobb foku üldöztetésben részesülök, *(Mozgás és zaj a bal- és szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Zaj jobbfelöl.)* mert daczára annak, hogy az én parochiám a legsilányabb, én privát vagyonomból élek, ilyen miszszionárius poziczióban én az engem megillető kongrua-kiegészitést nem kapom meg, *(Mozgás balfelöl.)* mert ugy látszik, hogy a nálunk uralkodó 19 fokos hideg nekem jövedelmül van beszámitva. *(Hosszas, élénk derültség a bal- és szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Juvat habere socios dolorum.

Másnak is van rövidsége, nemcsak nekem, igy nevetséges a kongrua-kiegészités Andrejován, Belovezsán, Komlósán, de ez onnan van, hogy nálunk a kongrua-kiegészités nem egyéb, mint a liberális korteskedésnek jutalmazása. *(Mozgás a bal- és szélsöbaloldalon. Felkiáltások: Csunya dolog!)*

Harmadszor: Én és Hedry Bódog, a ki siroki róm. kath. plébános volt, megalakitottuk az u. n. »Magyarságot és népnevelést terjesztő egyesületet Sáros vármegyében« *(Hosszas, élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsöbaloldalon.)* és alapitó tagokul bevontam valamennyi községemet, továbbá egyes tehetősebb gazdákat is s magamnak is jutott e nemes czélra 125 frt a kongruális illetékből. A gyüléseinket látogattam szorgalmasan, és hogy ez egylet megszünt, annak nem én vagyok az oka. Nem is akarom a dolgot birálni, csak azt mondom, hogy ez a mi élhetetlenségünkre vall, hogy be kellett olvasztanunk az eperjesi Széchenyi-körbe, mert nem támogatjuk a magunk pénzével, hanem a zeneengedélyekért befolyt szegény nép pénzével, a mit a népnevelésre lehetett volna forditani.

Következnek most a kivándorlás okai, vagyis a liberálizmus életképekben Makoviczán. *(Élénk derültség.)* Nem akarok foglalkozni a különféle gazdasági mizériákkal, mert nem értek magam semmiféle gazdasághoz, rossz gazda voltam egész életemben, mert a mim volt, azt mind a szegény népnek adtam. Most csakis a közigazgatási bajokat akarnám reprodukálni a mindennapi élet képeiben. *(Halljuk! Halljuk!)* A liberálizmus az én kerületemben, mint egy mindeneket mozgató erő nyilvánul, mely nélkül a világ forgása régen megakadt volna. Az egy meredek lejtő, a melynek tetején áll a liberálizmus kényura, a járás főszolgabirája. Ez csuszkál azon a lejtőn, és a kit utjába talál, persze csak a gyengébbet, eltiporja; és senkinek sem szabad feljajdulni, és mikor a lejtő legalsó szélére ért és visszatekintve látja, hogy mennyit tiport le utjában, a szegény embert embernek sem találva, azt

Digitized by Google

emberi bánásmódban sem részesiti. Nélküle nincsen földi boldogulás, hazafiság; a hazafisággal önönmagát azonositja, és nem tudom, hogy van-e nélküle üdvözülés, nem viszik-e az ilyeneknek a lelkét ezek a mindenféle csempészek valahová a Nirvanába. *(Derültség.)* Abban, a mit én mondandó vagyok, el akarok tekinteni a személyektől, és azokat a dolgokat, a melyek a választással összefüggésben állanak, semmiképpen sem akartam itt előtérbe helyezni, nehogy azt gondolja valaki, hogy ez a boszu müve. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A hivatalokat kikerülnöm persze nem lehet, mert a liberálizmus a maga áldásait ezek által árasztja reánk. Tekintve azonban azt, hogy a liberálizmus e téren egyöntetü, a mennyiben a főispánok időközönkint a közigazgatási póttanfolyamon megjelenve, azokat a müfogásokat elsajátitva és hazaérkezve csak egyformán működő közigazgatási gépezeteket produkálnak, azért én azt hiszem, hogy ezek a stiklik minden kerületben előfordulnak, de ugy lehet, hogy t. képviselőtársaimnak nincsen róluk ugy tudomásuk, mint nekem — mert én közvetlenül érintkezem a néppel. *(Halljuk! Halljuk!)* Most ad rem. Hogy a mi szegény népünk a maga egyéni szabadságát jobban látja megőrizve Amerikában, mint nálunk, azt én is belátom és aláirom, a nélkül, hogy a hazafiatlanság bünébe esném. Azt mondom, ha mindenütt az a depresszió dívik, a mely uralkodik az én kerületemben, akkor az méltán kiteendő nemcsak valami tót lapban, de minden világlapban közlendő, hogy ország-világ lássa és csodálja, mily nagy személyes szabadságnak örvendünk mi a liberálizmus védszárnyai alatt, és mit művel velünk a hivatalos önkény? Azt, a mit velünk, a szegény néppel a hivatalos önkény művel, nem volt képes produkálni a Bach-korszak, a mikor az embereket akasztófára vitték, de nem fogják reprodukálni Mandzsuriában sem. A Bach-korszak alatt a tisztviselő nem vetemedett volna ilyenre. Miért? Azért, mert ő Felsége az én tudomásom szerint bejárta a kerületet, most pedig, ha valaki eljön, kivánja, hogy a hová ő lép, azon a vidékeken nemcsak diadalkapukat emeljenek, de egész városokat létesitsünk, mint valamikor Oroszországban. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Utoljára az egésznek nagy ivás a vége, és ez terjed napról-napra. *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ezen stikli keretébe esik először is az 1373. számu november 20-án kelt főszolgabirói rendelet, a mely ennélfogva tiltja N. N.-nek azt, hogy a vásáron ne beszéljen. *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Hol van az a rendelet?

Madarász József: Hiszen megmondta a számát.

Artim Mihály: Irásban van! És pedig a népgyülés tartásának örve alatt, szóbelileg pedig utasitották a csendőrséget, hogy menjen az illető lakására, és mondja meg, hogy ne merjen a vásáron beszélni, mert bekisérik a járásbirósághoz.

Kubik Béla: Eredetiben volna érdekes látni!

Artim Mihály: És ennek oka is volt; mert tisztelni akarták a hivatalos kulisszák mögötti titkokat!

Kubik Béla: Eredetiben halljuk!

Artim Mihály: Kérem! A hivatalos kortes urak, nem a privát, de a hivatalos urak, nem tudván megosztozkodni a kortes-hulladékokon, *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* egymást bepanaszolták a kassai kir. táblánál. *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* A kassai kir. tábla nem akart ebben az ügyben határozni. Továbbá az a hir már előre vetette árnyékát, hogy ime, a főszolgabirói hivatalban baj van, jegyzőkönyvhamisitás és annak alapján pénz-sikkasztás forog fenn. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azt mi tudtuk, hogy a körjegyző, az irnok menthetetlenül terhelő vallomásokat tett a főszolgabiró ur ellenében. Tudtuk, hogy a főszolgabiró négy hónapig az irodába be nem tekintett!

Molnár János: Bizonyára korteskedett!

Artim Mihály: Tudjuk, hogy az irnokot egy évi börtönnel megtisztelték. *(Derültség a bal- és szelsőbaloldalon.)* De mi történt a szolgabiró viselt dolgaival? Csak szem előtt tartva azt, hogy a liberálizmus szent nevében megbocsáttatnak nemcsak az elkövetett, de az elkövetendő bünök is: *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)* nem tudom, de erős a gyanum, hogy talán ad acta van téve minden és csak azt látjuk, hogy a főszolgabiró él és uralkodik most is, és azt a szegény népet sanyargatja, épp ugy, mint a pók a hálójába került legyet. Mondok még egy példát. *(Halljuk! Halljuk!)* Micsoda személyes szabadság az, mikor a csendőrség egy falunak a népét a mezőn összefogdossa és viszi robotolni a főszolgabiró ur komájához a harmadik, negyedik faluba? *(Zaj.)* Ha megengedi a t. ház, mondok még egy példát. Miféle személyes szabadság az, mikor egy esperes bejön hivatalosan egy faluba egyházi ügyei végett, s a főszolgabiró a csendőrséggel kiutasitja a faluból, hogy ő jegyzőt választ? Miféle személyes szabadság az, mikor a főszolgabiró 20—30 embert egyszerre idéz maga elé a székhelyére a legcsikorgóbb télben 40 kilométer távolságra annak örve alatt, hogy a nyáron udvaruk nem volt tiszta; és mikor azok frontot állnak és azt mondják: »Uram, szegény ember vagyok, két kezem munkája után élek, nincsen se tyukom, se tehenem, az én udvarom tisztább, mint a maga asztala, mit akar velem?« *(Derültség.)* akkor ez minden tárgyalás nélkül hazabocsátja őket azon reményének kifejezése mellett, hogy a rákövetkező napon a törvényhatósági bizottsági tagok választásánál vele fognak szavazni. *(Zaj.)* T. Ház! Hát az ilyen szegény ember kutyája a főszolgabirónak, hogy 40 kilométernyire utaztatja csikorgó télben és az a szegény ember veszélyeztesse a maga egészségét

Digitized by Google

melegebb ruha hiányában, és még adósságba verje magát? *(Egy hang balfelől: Hogy hivják a főszolgabirót?)* A nevét maga is csekélyre becsülte, hát megváltoztatta. *(Nagy derültség.)*

Mondok még egyet. Egy szegény község panaszkodik a szolgabiróhoz és az alispánhoz és azt mondja: uram, nekünk van követelésünk a biró és a községi jegyző ellen majdnem 2000 koronáig. Mikor zöld ágra nem tudtak vergődni, voltak nálam és azt én mondtam, fogadjatok jó emberek Torna-Abaujból ügyvédet, Sárosból nem. *(Derültség.)* Este össze is jöttek az iskolába tanácskozni, hogy milyen arányban fognak ők járulni az ügyvédi költségekhez. És mi történt? Az egész zborói csendőrség agyba-főbe verte azokat a szegény embereket, kergették őket vissza az egész faluban egész éjen át, azon czim alatt, hogy ők szoczialisztikus gyüléseket tartanak. *(Zaj.)* Ez a nép ennélfogva otthon sem érzi magát biztonságban.

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

S az nem is csuda, kiforgatták mindenéből, kiszivattyuzták a vérét, minden erejét. Eret vágott rajta a földesuraság; a kommasszáczió mellett elszedte tőle a legelőt, az erdőt, a földet, magát a népet kitaszitotta a szirtekre és a terméketlen kopárságra. Ezenkivül a maradékföldeket, az irtásokat megfizettették vele. Én nem vitatom, hogy az nem jogos, hanem magát a tényt emlitem, a mint a latin mondja: factum infectum fieri nequit. Én ezt nem azért hozom fel, mintha osztályelleni gyülöletet akarnék előtérbe hozni, *(Helyeslés.)* én ezt csak mint factumot hozom fel. De az ilyen földesur, tisztelet a kivételeknek, földjét nem tartotta meg, hanem eladta a żsidónak. Már most is odalyukadt ki a dolog, hogy ugy a földesurnak, mint a népnek nincs semmije. *(Derültség.)* Az a szegény nép arra van utalva, hogy legelőt béreljen, tüzifát vegyen, s robotoljon annak az uj földesurnak, a zsidó földesurnak. Ehhez járul, hogy a szegény nép a törvény előtt sem talál védelmet, igy tehát az uzsorás zsidó is hatalmaskodik rajta. Az egyik oldalról az uzsorás zsidó, a másik oldalról a földbirtokos zsidó, hátulról pedig a liberális rendszer tolja őt kifelé Amerikába. *(Derültség.)* Sőt azt a földecskét is, a mit ő a földesurtól megvett, azt is odaadják a zsidónak. Nagy mondás, de példával illusztrálom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én községemben egy szegény ember az erdődi uradalomtól vásárolt földet, valami 27 évvel ezelőtt. A főszolgabiró irta az adásvételi szerződést, Fest Lajos volt a közvetitő, mint az uradalom fiskálisa. Az a zsidó Isten tudja hol volt, Galicziában, vagy Oroszországban, azt én nem tudom, de elég az hozzá, hogy bejött a községbe. Az a szegény ember nem volt adós a zsidónak, de a zsidó tulajdonjogi pert inditott a szegény ember ellen bizonyos alapon és oda itélték a zsidónak a földet. Hiába hivatkozott, hogy 27 évig birtokolja a földet, hiába hivatkozott az adás-vételi szerződésre, még 200 frt költségbe került neki a per. A zsidó eladta a földet 600 frtért s igy kész az utja Amerikába, elmehet!

Ehhez járul az, hogy a szegény népnek nincs oly keresete, a melyből maga megélne, megfizetné adóját, ugyszólván munkája sincs. Ehhez járul, hogy nehéz és elviselhetetlen terhek zudulnak a szegény nép nyakába. Először is, ha nem is a legterhesebb, az adó. Az adó magában véve, a mint a paraszt mondja, nem nagy, de sok az a 30—40-szeres zuschlagja, és nincs elosztva ugy, a mint az igazság megkivánná; t. i. két ugyanazon körülmények közt élő paraszt közül az egyik többet fizet, mint a másik. Egy szegény özvegy asszony, kinek roskadozó kunyhója van, ezen kunyhóért nagyobb adót fizet, mint a mennyi a kunyhónak az értéke. Egy olyan szatócs zsidó ember, ki árul borsot, gyufát, petróleumot deczilitereukint, nagyobb adót fizet, mint a mennyit megér az ő egész portékája. Ismertem egy tojáskereskedőt. Az ilyen tojáskereskedés nem járhat nagy hasznokkal, mert nagy konkurrenciát csinál Bártfa-fürdő és városa. De ez a szegény zsidó 300 forinttal lett megadóztatva, és igy kénytelen volt kimenni. Viszont ismerek olyan firmát, a ki tönkretette nemcsak az én hiveimet, de az egész környéket, és ez alig fizet valamit. *(Mozgás a néppárton.)* Azért én a magas kormánynak figyelmébe ajánlanám, hogy az adófizető bizottságban ne nézzék azt, hogy milyen liberális érdemei vannak valakinek, hanem azt, hogy olyan független ember legyen ott, a ki a zsidó zsebében nem ül. *(Tetszés a néppárton.)*

Az adó beszedése körüli visszaélésekre is rá akarok néhány szóval mutatni. Nem akarok itten személyeskedni, mert azok az emberek, a kikről szólok, talán más hivatalban vannak, vagy már elhaltak; pusztán csak tényekről akarok érdemileg szólni. Ismertem olyan körjegyzőt, a ki, a mint elment adót szedni, mihelyt leszállt a kocsiról, először is megcsókolta a konyakos üveget. *(Derültség.)* Megpödörte a bajuszát, megnézte magát a tükörben és azután nekiment a falunak. Az emberek találkoznak vele, mondják, hogy mi adót akarunk fizetni, hát nem tetszik adót szedni? Ő elküldte őket: Csak menjetek. Aztán házról-házra járt és megkérdezte, ennek milyen tehene van? Fekete szőrű, fehér szőrű, ilyen, olyan. Az emberek azt kérdezték, hogy hát a marhát irja össze? Nem, mert ő már foglalt is, mielőtt kivetette volna az adót; pedig az egész év alatt nem volt adót szedni, csak az utolsó negyedben. *(Mozgás a néppárton. Félkiáltás: Hallatlan dolgok!)* Azután szedett már ez a körjegyző adót, de mert talán egy hétig nem aludt, fáradt lévén, néhány embertől beszedte, aztán azt mondta, hogy majd beszedi máskor. Haza ment, lefeküdt, mikor fölébredt, irt a

Digitized by Google

végrehajtónak. Harmadnap az is benn volt a faluban. Igy csinált egyik a másiknak jövedelmet.

Méltóztassék megengedni, hogy még egy példát hozzak fel. Ismertem olyan körjegyzőt, a ki az adózó községet három részre osztotta. Az egyik résznek az adóját bevezette a naplóba, a másik kettőnek valami kártyára. Aztán, mikor már beszedte az adót, azt mondta az embereknek, hogy ő itt nem tud számolni; hozzátok el a pénzt hozzám. A szegény emberek elhozták a pénzt, ő pedig, a mi a naplóban volt, azt beszállitotta az adóhivatalba, a mi a kártyára volt irva, az maradt restanciában. Igy ment ez több évig. Két évig volt az ember mindig restanciában és csak a harmadik évben fizette az adót. Ezt tudta az adóhivatal. A Bártfa-fürdői czigány reggeltől estig mindig huzott. Az emberek majd megbolondultak a sok ivástól, zenétől, táncztól. De mikor a körjegyző látta, hogy nem lehet továbbvinni ezt az ügyet, akkor gondoskodott más hivatalról és miután behozatta az összes községbelieknek adókönyvét, azért, hogy — a mint ő mondta — felül kell vizsgáltatni a hatósággal, elvitte magával és megsemmisitette. *(Mozgás a néppárton.)* Bejött a végrehajtó. A végrehajtó azt mondja: kérem, fizetni. Egy ittas paraszt ember azt mondja, én már fizettem, én megesküszöm nemcsak a daróczra, de a Krisztusra is, hogy nem tartozom, mert fizettem. Azt mondja neki: menjen csak a maga szamár Krisztusával. *(Zaj.)*

Trubinyi János: Szép! *(Zaj.)*

Artim Mihály: Azután hozzáment, hogy mit gorombáskodik maga! Megtaszitja, felfordul, s van sirás-rivás, hogy megölte a parasztembert. Hát mit csináljunk? Mennek a lelkészhez, tessék jönni gyóntatni, mert hát megölte a férjemet. Talán csak nem? Talán csak ivott, le kell önteni hideg vizzel s azután magához jön. Nem, a végrehajtót le kell ütni, megölte az embert. Mondom, legyen eszetek én lábra állitom őt. Ha én közbe nem lépek, ilyen konfuziók történhettek volna.

És ennek mi az oka? A liberális rendszer, mert nem volt elővigyázat, hogy hogyan kezeltetik az adó. *(Ugy van! a néppárton.)* Továbbá ha a liberálizmus a rituális esküt el nem törölte volna, ez az összekoczczanás sem történt volna meg, de mivel a rituális esküt eltörölték, innen van a sok hamis eskü; sokkal több hamis tanu van, mint az igazi. Az én kerületemben igen nagy számmal vannak zsidók, a kik valósággal sportszerüleg üzik a hamis tanuzást. *(Mozgás.)*

A mi az adónál még nyomasztóbb, az a községi munka lerovása. Itt a zaklatás tág tere s valódi egyiptomi rabság. A községi munka mennyiségének kivetése tisztán a főszolgabiró szeszélyétől függ. A főszolgabiró egy parasztemberre rendesen 12 köbméter kavics behordását veti ki, hogy azonban a körjegyzőnek is legyen egy kis érdeme e mellett, ez leszállitja azt rendesen kilenczre és kivételképen, ha érdemet szerez a község a körjegyző előtt, leszállitja még nyolczra is. Ezt a mennyiséget minden parasztgazda, minden egyes igavonó marhája után tartozik kifuvarozni, azután a vármegyei szabályrendelet ellenére összetörni, és ugyancsak a vármegyei szabályrendelet ellenére szét is szórni. A kinek pedig nincs igavonó marhája, az a hátán hordja össze azt a követ. *(Zaj.)*

Trubinyi János: Hallatlan dolgok! Jó lesz ezt a tuloldalon is meghallgatni.

Artim Mihály: Ennek a községi munkának ilyennemü foganatositása oka azután a felsővidéki éhinségnek, mert az a szegény nép egész éven át foglalatoskodva azokkal a kövekkel, nem tud magának annyi időt szakitani, hogy a későn beálló és azért rövid tavaszon át a maga földecskéjét jól megművelje, a nyáron át a vizet lebocsássa. Ahhoz neki nincs ideje, sőt ha még az Isten valami csodát tesz is és jó a termés, akkor őszszel nem képes azt betakaritani, mert mindig a közmunkával van elfoglalva. A föld ott olyan háládatlan, hogyha én bevetek 40 köből zabot, abból terem nekem 45 köböl, rosszabb esetben 35 köböl, de csak ugy, ha megmivelem a földet. De ha a szegény ember a földet meg nem miveli, akkor a bevetett árpa elváltozik vadzabra — az ember, a ki nem tudja, nem is hinné, hogy igy is lehetséges, — magja kihull, a szalmája összetörik, és mire oda jön majd a gazda kaszával, kizöldül. A zab is egészen elváltozik fűvé, és csak a dudva marad ott, ugy, hogy a szegény gazdaembernek pénzt kell kölcsönöznie először is élelemre, adóra, azután a különféle büntetéspénzek lefizetésére. Ez néhány esztendő alatt nagy összegre nő fel és az hajtja Amerikába.

De erre azt mondhatná valaki, hogy ez jó, mert ha dolgozik is a nép, hát legalább jó utja lesz. Csakhogy ez ismét a főszolgabiró szeszélyétől függ. Mert a főszolgabiró vagy ott csináltatja az utat, a hol senki sem jár, vagy pedig csak ott, a hol ő jár; a hol a nép jár, t. i. a piaczhoz, a telekkönyvhöz, az adóhivatalhoz, olyan az ut, hogy az ember a nyakát is kitöri. En paraszttelek-tulajdonos vagyok. Egy ilyen esetben fenn akartuk tartani azt az utat, a mely csak három-négy évvel ezelőtt volt kiépitve, és pedig Usz Antal főszolgabiró alatt. De minthogy a főszolgabiróval zöldágra vergődni nem tudtunk, a közigazgatási bizottsághoz fordultunk, de a közigazgatási bizottság egy közönséges formulával a föllebbezést visszaadta és azt mondta, hogy mit akarnak, hiszen ez már törvényerőre emelkedett, hiszen maguk akarták azt az utat. Hogy akartunk volna mi minden másodévben más és más irányban utat épiteni? Hiába mondtuk mi, hogy ez okmányhamisitás és hogy ez dolus, nem volt ellene jogorvoslat. Megapelláltuk ez ügyet a magas miniszteriumhoz, de azóta két év is eltelt, választ azonban még nem kaptunk. Nem használt itt tehát sem a szenteltviz, sem a választói liberális viz. *(Igaz! Ugy*

Digitized by Google

van! a néppárton.) Liberális önkény ellen nincs orvosság.

Továbbá a szegény nép a törvény előtt nem talál semmiféle védelmet. Tudok egy esetet, a hol a körjegyző éjjel későn beállitott egy korcsmába és egy szegény ember felriasztva lett az álmából, hogy jöjjön azonnal a törvény elé, mert a zsidónak tartozik 3 forinttal. A szegény ember könyörgött, hogy ő majd holnap elcsinálja a zsidóval a dolgát, és a mikor kérés közben megsimogatta a körjegyző kezét, elmarasztalták e miatt 60 forintra. *(Mozgás a néppárton.)* Itt van nálam a nyugta. Sirva jött hozzám ez az ember panaszkodni és azt mondta, hogy segitsek rajta, az Isten is megáld érte. Én tehát megigértem neki, hogy bemegyek Bártfára egy ügyvédhez, aki az én ügyvédem is, és megkérem, hogy az ügyet appellálja meg. A vármegye bizonyára nem fogja ennyire elitélni, ha esetleg gorombáskodás is történt volna. És mi lett a felebbezés eredménye? Az, hogy nem tehet a vármegye semmit, mert ez barátságos egyesség volt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Tudok egy más esetet is. Egy szegény parasztembernek az apja után, a ki csősz volt, maradt egy teljesen hasznavehetetlen rozsdás fegyvere, kakas-lebocsátó sincs rajta, a mely hozzám lett beküldve. Nem tudom, hogyan jutott hozzá a főszolgabiró ur, és hogy nem, azt a szegény embert orvvadászat miatt 88 frt büntetésre itélte el. *(Mozgás a néppárton.)* És milyen tanuság alapján! Az egyik tanu — olvastam a tanuvallomási jegyzőkönyvet, mert ez a szegény ember is sirva jött hozzám — azt vallotta, hogy én a harmadik faluban voltam és lövést hallottam eldördülni. *(Derültség a néppárton.)*

A második tanu pedig, az elsőt megczáfolva, azt mondja: Nem igaz, hogy ő lőtt volna, mert én láttam, hogy az az illető ember nem lőtt, csak az erdő szélén állott. Igy tehát ő alkalmasint cserkészett, — mondja a hivatalos jelentés — mert a cserjék mellett állott és a nyomok is arra mutatnak, hogy a cserjéhez ment és onnan vissza is tért házához. Igy, ilyen tanuságok alapján lett elitélve ez a szegény ember. Itt is megfigyelendő a liberális morál. *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* Annak az egy tanunak, a ki azt mondta, hogy a vádlott az erdő szélén állott, már is kezébe adták a pénzt, azonban az elitélt ember kivánja, hogy ez a tanu esküdjék meg, mert még nem esküdött. A pénzt azonban előre is a kezébe adták, hogy igy angazsálva legyen a hamis eskühöz. *(Felkiáltások a néppárton: Hallatlan!)* Az a parasztember tehát — a mint én tőle hallottam — kezében tartja a pénzt, nem tud vele mit csinálni. És én azt tartom: Hozzá nyulna, ha nem kellene megesküdni. De nem nyul hozzá azért, mert várakozik, hátha kivánni fogják az esküt. Hát mondom, itt a liberális morál. *(Felkiáltások a néppárton: Szép dolog! Az egész vonalon igy van!)*

Következik most a mezőrendőri törvény. *(Felkiáltások a jobboldalon: Csak röviden! Ellenmondás balfelől.)*

Öt percz szünetet kérnék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A t. ház hozzájárulásával az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatólag megnyitom. Méltóztassék folytatni.

Artim Mihály: T. ház! Át akarnék még térni azokra a módokra, hogy a zsidóság miképen hajtja ki és irtja ki a föld szinéről a szegény népet. *(Halljuk!)* Nem vagyok az az ember, a ki valakit vallása miatt gyülölni tudnék. Minden vallás Istenhez vezet, csak az utak különfélék. Hogy milyen uton jut el valaki az Istenhez, ezen az uton-e vagy máson, ez az ő privát dolga, ehhez én nekem semmi közöm. Ha meg nem érti itt, meg fogja tudni halála után, hogy elveszett-e vagy nem. Mondom, zsidót, nem zsidót, ha a maga vallása szabványait megtartja, ha becsületes honpolgár, én tisztelem, becsülöm és minden áron kimélendőnek tartom. Visszatérek itt is arra, hogy csak kerületemet tartom szem előtt.

A zsidóságot sem lehet egy kalap alá vonni, és egyforma itélettel sujtani. Vannak zsidók, a kik a hamis esküt sportszerüleg üzve, népünket irtják, és vannak zsidók, a kik a szegény népnek nagyobb hasznára vannak, mint maga a vármegye. Megmondom, mert igaz. Az a szegény zsidó kevés haszon mellett mindenféle élelmi czikkeket ad annak a szegény embernek hitelben és hosszu évek során át várakozik rá, a mig kisebb összegekben lefizeti; a vármegye által adott inségkölcsönben, segélyben azonban köszönet nincsen, ez a népünknek többet árt, mint használ, azért, mert nincsen semmiféle felügyelet.

Visszatérek a zsidókhoz, és elmondom, hogy mikép csalják a népet. Miután ezeket az eseteket emlékezetembe vésni nem volt érdemes, leirtam, s most a t. ház engedelmével leszek bátor azokat felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szegény ember által kölcsönvett pénzről ugyanis a zsidó két kötvényt állit ki. Az egyik kötvény szól a tőkéről, a másik a kamatról. Mig az illető szegény ember fizeti a tőke és a kamat utáni kamatot, addig jól van, de ha nem birja azt megfizetni, akkor azután beperlik. A per vége itélet, az itéletnek vége egyezkedés. A szegény ember valahogy csak kiegyezkedik vele. Ha nem fizeti ki a szegény ember a zsidót egész tisztára, akkor a kötvényt nem adja ki neki azért, mert azt ki nem fizette. De ha kifizeti, akkor sem adja ki, mert szimulál, valami nyomtatványfélét megsemmisit előtte s azt mondja, hogy az az eredeti kötvény volt. A megmaradt kötvénynyel azután várakozik vagy 20 esztendeig,

Digitized by Google

mig vagy az illető, vagy pedig a tanuk elhalnak, azután ujból beperli. Ez az egyik eset. Egy másik eset a következő. Mióta a marhalevelek megdrágultak, a szegény ember nem azért hajtja be a vásárra a tehenét, mert sok marhája van, hanem azért, mert nem tudja kifizetni az adóját, mert nagy szorongattatásban van. Elmegy tehát a zsidóhoz és azt mondja: Kölcsönözzön nekem 15 krajczárt marhalevélre. A zsidó erre azt mondja: Miért nem? Kölcsönözhetek 100 frtot is, mert tudom, hogy becsületes ember vagy, de csak váltóra ird alá magad, mert tudom, hogy irástudó vagy; nem is kell tanu a 15 krajczárhoz. A szegény ember is ugy gondolkozik, hogy a 15 krajczárnyi kölcsönhöz nem kell tanu, aláirja hát a váltót, a zsidó aztán 15 krból csinál 150 frtot, átadja a váltót egy másiknak, a másik egy harmadiknak, a harmadik azután perli és a szegény embernek 150 frtot kell fizetnie. Más mód nincs ilyenkor, mint hogy kölcsönveszi azt a pénzt, azután kimegy Amerikába.

Egy harmadik eset, hogy összeáll két-három zsidó és a telkes halála után egy kötvény alapján 6—800 frtot követelnek az örököseitől. Mikor a szegény ember halálán van, számadást csinál, összejön a rokonsága, oda jön a pap is, megbeszélik, hogy mivel adós. Hivják a zsidót is, jöjjön el számadást csinálni. Erre azt mondja, hogy ő még ráér, ha az illető halála utján van, nem akar neki alkalmatlankodni. A telkes halála után azután előáll azzal, hogy neki az illető 6—800 frttal tartozik. Van neki erre egy csomó tanuja, formailag kifogástalan kötvénye, eladják a telket és földönfutókká lesznek a gyermekek. Ez napirenden volt már egy időben. Ezek közül sikerült azután nekem egyet hüvösre tétetnem. *(Egy hang: Halljuk! Ki volt az a hüvösre tett?)* Elfogták, de megszökött. Eleresztették. Tudok olyan esetet is, hogy egy özvegy asszony elküldte a maga fiát Amerikába. Jól ment ott a dolga, a fiu pénzt is küldözgetett haza. Egyszer csak beállit a zsidó az özvegyasszonyhoz és azt mondja: Maga nem is gondol rám? Hiszen adósom nekem ennyivel és ennyivel! Az asszony bona fide azt mondja: én kölcsön vettem a pénzt a fiamnak, de nem magától s ezt be fogom bizonyitani. A szegény asszony erre beperli a zsidót, csakhogy ez egy csomó zsidós kötvénynyel jön, és elitélik azt az asszonyt börtönre, sőt telkecskéjét is eladják. Vagy előfordul az az eset is, hogy azt mondja a zsidó a szegény embernek: »Tudod mit: én adok neked pénzt kölcsön, de ne szólj senkinek, mert már ugyis meg vagyok róva mindenféle kamatadóval és nem szeretnék már annyit fizetni.« Ezzel a kötvény helyett adásvételi szerződést állit ki a szegény ember telkéről, azonkivül a kamatra nézve is állit ki kötvényt, mert nem mondja, hogy 8—9 százalékra adja a pénzt, hanem azt mondja, hogy pl. »két évre 46—60—80 forintot fog fizetni mint tőkét.« Erre a zsidó elveszi az első évben a perczent fejében a szegény embernek első tehenét, a második évben a második tehenét viszi el; a harmadik évben azután már nincs tehén, tehát pénzt kell kölcsön vennie annak a szegény embernek; vesz is valahonnan pénzt kölcsön, de a negyedik évben már kölcsönt sem ad a szegény embernek senki; akkor beperli a zsidó a kamat iránt, és elveszi a szegény ember ingóságait, majd a tulajdonjog iránt perli és elveszi a telkét. Jelenleg 15 ilyen eset van kerületemben. *(Mozgás és felkiáltások balfelől: Hallatlan!)* E bajon csak ugy lehetne segiteni, ha valami hitelesitő fórumot állitanának fel, a melynek hitelesitése utján lenne az ilyen zsidó kötvény jogérvényessé téve. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Közjegyzői kényszer!)*

Fel szokták hozni a vármegye által nyujtott segélyt, de ez a mi népünknek többet árt mint használ, mert nincs felügyelet. Ismerek olyan községet, a melylyel már másodszor akarják fizettetni az inségi kölcsönt. *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Torontáli viszonyok!

Artim Mihály: Megtörtént pl., hogy a midőn a községi inséges kukoricza megérkezett a bártfai vasuti állomásra, akkor a körjegyző megfogadott egy telkes gazdát fuvarosnak és azt mondta neki, hogy a kukoriczáért két vagy háromszáz forintot kell fizetni; ezzel bement a szegény emberrel a takarékpénztárba és ezt az összeget az ő telkére vette kölcsön. A szegény ember csak félesztendő mulva sirva panaszolta nekem, hogy mi történt vele és kénytelen volt nagy kamatra pénzt venni a zsidóktól, hogy a takarékpénztári kölcsönét visszafizethesse és hogy magának is maradjon utravaló és kivándorolt Amerikába, de a körjegyzőnek azért a hajaszála sem görbült meg. *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bizonyosan jó kortes!)* Már most azt kérdem, hogy ki lenne hivatva ezt ellenőrizni? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A miniszter!)* A miniszter ur a községbe el nem jöhet. *(Felkiáltások balfelől: Dehogy nem, hogyne jöhetne!)* A pap nem őrizheti ellen, mert ez sértés-számba menne a körjegyzővel szemben.

A főszolgabirónak pedig roppant sok dolga van, azt sem tudja, hogy hol a feje, minden délután el kell menni vadászni, reggel két-három szivart elszivni, a nevét huszszor is aláirja, csak meg kell neki mutatni, hogy hova. Mondhatni, halálos csendben dolgoznak itt. A liberális diszciplinát, azt csak meg kell figyelni. Ha egy szolgabirónak szüksége van egy ollóra, akkor igy int, *(Mutatja.)* ha egy czeruzára, hogy a kényszerfüst czirkulusait még levegő mozgással se zavarják meg, akkor meg igy int. *(Mutatja.)* A halálcsendet nem szabad senkinek megtörni, csak a piros nadrágos Jancsinak és a zsidó vendégnek, a kit hangos üdvözléssel kell fogadni, diványra ültetni, trabukóval megkinálni, az nem tesz semmit, hogy büdös, hanem kóser! E nél-

Digitized by Google

kül nem lehet megélni a kerületben. Ő osztja a szavazó-kártyákat a kisebb választásoknál, azután ő bizalmi férfi és valóságos büvész. Ő csinálja a választásokat, hajtja végre a szolgabiró akaratát és megválasztatja, ha kell, még a lovat is. *(Derültség.)* Ladoméron, nem tudom hány évvel ezelőtt, törvényhatósági bizottsági tagnak a zsidó értelmi szupremáczia megválasztotta azt a fenomenális lovat, a Kincsem kanczát. *(Általános derültség.)* A nagyobb választásoknál járszalagon behozza a parasztot és leszavaztatja. És ha ez sem viszi dülőre a választást, akkor jobbra-balra esküszik, hogy az illető jelölt meg akarta vesztegetni, pedig az illető jelölt őt soha nem is látta. Nagyon fontos személy a piros nadrágba bujtatott Jancsi, ennek sok mellékfoglalkozása van, hanem a főfoglalkozása felvigyázni a kutyákra, először is a kétlábu kutyákra . . .

Elnök: Kérem a képviselő urat, szíveskedjék talán valamivel közelebb jönni a tárgyhoz. *(Felkiáltások a néppárton: Ez hozzá tartozik! Helyeslés jobbról. Ezek közviszonyok!)*

Artim Mihály: . . . hogy azok a kétlábu kutyák a hivatalban a zsidó parfüm-szagot el ne rontsák, de dideregjenek odakint. — Egy főszolgabiró annak tudatában, hogy ő annak a lejtőnek a magaslatán áll, hogy ő a kényur, van annyi érzéke, és azért hogy lehetne kívánni tőle azt, hogy ő, mint ilyen nagy ur, mászkáljon faluról-falura és ellenőrizze az inséges segélyeket és kölcsönöket? Hogyan lehetne kívánni ilyen nagy urtól, hogy ő járjon faluról-falura és vizsgálja pl. a rengeteg pénzen megszerzett tüzi fecskendőket, a melyek ott rozsdásodnak a bódéban. Isten tudja mikor halt meg az a biró, a ki oda bezárta, hol van az a kulcs, a melylyel bezárta. A nép nem is tudja, hol kell csavarintani a srófokat; — mert ha a szegény kutya paraszt még elsajátithatná annak kezelési módját, még megeshetik, hogy a zsidónak kigyulladt házát elolthatja, s akkor baj lenne, vége minden választásnak. Jobb és több szekatúrával jár, ha a szolgabiró felügyel arra, van-e a ház fedélzetén lábtó, a melynek soha elrothadnia nem szabad; — van-e az eresz alatt hordó, a hordóban van-e viz, de annak a viznek télen nem szabad megfagynia, mert különben öt forint a birság, nyáron pedig nem szabad kiszáradnia.

Hogy lehet a főszolgabirótól megkivánni, hogy számoltassa meg a birót? Ha a község panaszkodik a biró ellen, azt mondja, követelésünk van a birón ennyi meg ennyi; bizonyos, hogy a következő turnusra kinevezik azt a birót, mert nálunk nincsen bíróválasztás, csak műkinevezés. Mert a mit a főszolgabiró tesz, annak jónak kell lennie. Mondom, ha a község panaszkodik, hogy más biró jobb lenne, akkor a jövő turnuson bizonyosan kinevezik a bepanaszolt birót. A körjegyző pedig azt mondja a népnek: Mit hetvenkedtek ti? Hiszen látjátok, itt a csendőrség, még oda viszitek a dolgot, hogy a biró arany érdemkeresztet kap.

Hogyan lehet kívánni a főszolgabirótól, hogy faluról-falura mászkáljon és nézze, hogy a községi munka hogy áll? A prizmák el vannak-e terelve, nem állnak-e ott a hol két év előtt? Elég, hogy az átvételhez megy és akkor Jancsi a nagy póznával matematicze kiszámitja a térfogatokat és geometrice kiszámitja, hogy minden egyes kődarab a két ujján keresztül fér.

Áttérek most a mezőrendőri törvényre. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Hogy el ne szóljam magam, többnyire olvasni fogok, hogy valakinek kifogása ne legyen a nyelvem ellen és talán rövidebb is leszek. *(Olvassa):*

A mezei rendőri törvény is agyonboldogitja a szegény népet.

Főhibája e törvénynek, hogy a főszolgabirót állitja mint a legnagyobb szaktekintélyt, pedig a szolgabiró soha ekét nem látott, tehenet nem látott, mert nem volt sem apjának, sem neki.

Apaállatot nevelhet és tarthat csak az, a kinek a főszolgabirónál különös érdemei vannak. Az ily firmák olcsó pénzen ily jellegü satnya borjukat összevásárolnak s a községek azután drága pénzen kénytelenek tőlük átvenni rendesen 120—130 frt értéken; azután ezt megint kiadják valami liberális érdemnek a tartásra. Igy ismerek községet, hogy ily borjut kénytelen volt átvenni 130 frtért, tartásáért a szomszéd faluban 60 forintot fizetni s egy év mulva eladták 50 frtért, igy tehát egy év alatt is 140 frtnyi veszteséget szenvedett a szegény község, sőt ha az ily borjut betegen eladják, még akkor sem téritik meg a község pénzét.

Ehhez járul, hogy a szolgabiró a vizsgálóbizottságba rokonait, komáit kinevezve, bejárják a községeket vagy székhelyén történik a vizsgálat. Amint az ilyen karaván a faluhoz közeledik, a nép már előre retteg, nem akar tudni az apaállat felől, se kiállitás felől.

Tudok esetet, hol egy borju megvizsgáltatása 37 frtba és néhány krajczárba került s midőn az illető ember sirásra fakadt, azt mondták neki, hisz maga azt kivánta.

Továbbá a mezei károkat a körjegyzők becsülik, azért a 20 filléres kár, ha a szegény ember valami csempészszel, vagy liberális érdemmel szemben áll, az ily kár 50—60 frtra fölmegy. Most volt mellettem ily ügyben s irt, hogy ily esetben ily összegben exekválják.

Nem tudom miért drágitották meg a marhaleveleket, hisz a nép csak akkor adja el marháját, mikor legnagyobb pénzszükségben van, továbbá minthogy nálunk a fogyasztás kis mérvü, azért ilyen szegény ember néha egy-egy tavaszon, őszön átjár vásárról-vásárra a marhával s eladni nem tudja; a költsége pedig nő, mi által a zsidóknak lesz kiszolgáltatva.

Ehhez járul, hogy a szegény ember a marhalevélhez nem tud jutni akkor, mikor szük-

Digitized by Google

sége van reá, a körjegyző néha fél napig is kint a szabadban dideregteti a szegény embert, s utoljára kiszidva Krisztusát, őt magát leszamarazva elkergeti magától s nem ad neki marhalevelet.

Épp igy áll a dolog a pénzes nyugták hitelesitésével; nem akarják az embereknek aláirni, pedig engem seregesen utközben ostromolnak.

Továbbá, ha egy szegény ember talál magának venni ekébe ki nem herélt lovat, azt a főszolgabiró sem elébb, sem utóbb, de a tavaszi munka megkezdésével az eke elől kifogatja s heréltteti. S ennek következtében a szegény ember semmiféle magot nem képes bevetni, s két évre koldussá van téve.

Ismertem egy választott birót, neki társaival együtt egy más községben lakó ember községi pótlék fejében fizetett 5 frtot; a községi előljáróság azt elhelyezte a községi ládába, de minthogy a körjegyző rest volt azt elkönyvelni, a főszolgabiró ezen embert elitélte 15 frtnyi pénzbirságra; az ember ezen ügyét megfelebbezte rendes időben, de az alispáni hivatalból feleletül az érkezett, hogy az illető elkésett, mert hogy ő a végzést nem 2/V, de 20/IV kezéhez vette. Noha ez is bebizonyitva volt, hogy az okmány hamisitás, mindazonáltal senki sem vizsgálta felül a szegény ember ügyét, csak a körjegyző dorgálást kapott, hogy máskor ilyen szabálytalanságok ne forduljanak elő. Iparigazolványt nem kap senki, mig a főszolgabiró legalább 30 korona költségbe bele nem veri.

A körjegyzői székhely a szerint változik, hová megy lakni a főszolgabiró ur komája. Igy Szorocsin községben emberi emlékezet óta s az egyházpolitikai törvények életbeléptetése után is mostanáig mindig ott volt a körjegyzői székhely, mert e hely a kör közepén és országut mellett fekszik, most azonban ugyanezen körbe, de egészen a Zemplén vármegye határához letelepedett a főszolgabiró komája, tehát főszolgabiró már erőszakoskodik a néppel, hogy oda át kell tenni e körjegyzői székhelyet, hogy a koma uram épitsen körjegyzői lakást s jó drágán adja el a népnek, a nép felfolyamodott az alispáni hivatalhoz, de előre tudom, hogy ez eredményhez nem fog vezetni. Ha mindezekből a büntetési módokból kifogyott a főszolgabiró ur, akkor megbünteti a szegény aszonyt, hogy a kutyájának nincs nyakkendője. Kinofil a főszolgabiró ur s fél, hogy a kutya torokbajt kap.

Ha még ez sem vezet czélhoz, nekimegy az özvegyasszonynak, miért nincs férje, *(Derültség.)* hogy azt küldje a községi őrszolgálatba és ne menjen maga. Ez hajtja a népet Amerikába, ezek a stiklik élesztik fel a nemzetiségi aspirációkat. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Sáros vármegyében a nemzetiségi aspirációknak más talaja nincs, mint ez.

Ebből láthatja a t. ház, mennyire hátra vagyunk mi még Angolországtól. *(Derültség.)* A nép érzelmeinek megtévesztését czélzó külföldi áramlatokat szolgailag utánozni tudjuk, de a nép jóléte és szabadsága iránt érzékkel nem birunk. Az angol Magna Charta 1215-ben intézkedik, hogy a rendőri fenyitések per utján orvosolhatók legyenek. Minálunk a szegény nép még most is a hivatalnokok önkényének áldozata. Tudnék még példát halomszámra felhozni, de nem akarom a t. házat untatni. *(Derültség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Csak azt mondom, hogy ez nem egy ember rosszakaratának műve, hanem egy rendszer kifolyása. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Mert merészkednék-e az a főszolgabiró ilyesmit megtenni, ha erre a tápot nem találná itt? Ez annak a materialisztikus, liberális, napoleonisztikus rendszernek visszhangja, mely azt mondja, hogy ha a népen korlátlanul uralkodni akarsz, tedd előbb koldussá!

Ezt a hitet megerősiti bennem a sárosmegyei legujabb tisztujitás is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott még az utkaparónak is liberálisnak kell lennie, mert máskép nem boldogulhat. A tisztviselőtől ezt rossz néven nem vehetem, mert különben elesik kenyerétől, vége van mindennek. Az olyan tisztviselőket, a kik különben liberálisak, de természetesen egyéniségüknél fogva a népet kimélik, s ezért népszerüségnek örvendenek, iparkodnak megbuktatni. Ezeknek ellenjelöltet állitanak. Az olyan tisztviselőnek pedig, ki épen a sanyargatásban kitünt, senkinek eszébe nem jutott ellenjelöltet állitani. Igy pl. Tóth István bártfai főszolgabirónak akartak ellenfelet állitani. Miért? Mert ő a népet kiméli, mert népszerüségnek örvend, mert nem csinál ilyen stikliket. Ott van Úsz Antal árvaszéki ülnök, a ki liberális — erről szó sincs — a ki mint főszolgabiró két kerületben az ázsiai állapotokat rendezte, a mint azt személyesen tudom. Úszról Makoviczán szó sem volt; ő hozta rendbe. Róla tudom biztosan, hogy a népet kimélte, annak bizalmát teljesen birta, akár csak egy pap, azonkivül a hivatalnokok eszményképe volt. Sokszor éjfélkor még a hivatalban találtam, mert még az irnokok helyett is dolgozott. Egész Sáros vármegyében nemcsak mint literátus ember, de a jogi téren is a legnagyobb képesitéssel bir. Kátói jellem volt és mint 23 éves hivatalnokot megbuktatták csakis azért, mert a néppel szépen bánt. *(Mozgás a néppárton.)*

Mindezek után kerülni akarván az odiózus interpellácziókat, kérelmem oda irányul, méltóztassék a bejelentett rendszer- vagy módszer- *(Derültség a néppárton.)* változást tettekkel igazolni és oda hatni, hogy szegény népünk jövőben legyen megkimélve az ilyen liberális sanyargatásoktól, emberi bánásmódban legyen része. Fölhivom továbbá a kormány figyelmét a só, a marhalevelek árára és a katonai szolgálat pedig két évre szállittassék le. *(Helyeslés a néppárton.)* Érthetetlen előttem, hogy éppen a határszélen egy szál katona sincsen. Pedig, hogy

Digitized by Google

az általunk befizetett adófillérek valamely utonmódon visszakerüljenek, követelem, hogy Zborón katonaság helyeztessék el. Erre mostan alkalom is kinálkozik, a mennyiben Fest Lajos ur a maga kastélyát el akarja adni. *(Általános derültség.)*

Nem a mi iskoláinkat kell államositani, mert optikai csalódás, hogy az állami iskolák jobbak, mint a mieink. Majd máskor hozok fel több példát is erre, de az állami anyakönyvvezetésért kidobott pénzért kisdedóvókat kell állitani. Én 27 éves pap vagyok és ennyi tapasztalás után mondhatom, hogy nem akad senki se, a ki ezzel a kérdéssel foglalkozni akart volna. Azt elismerem ugyan, hogy — a mint mondják — uj éra kezdődik Wlassics miniszter urral. De Wlassics miniszterig senki sem akart ezzel a kérdéssel foglalkozni és csak azt lehetett mondani, hogy: mundus vult decipi. Csinálták a formulákat és majdnem azt kivánták, hogy Kantnak Philosophie der reinen Vernunft-ját vagy transcendentál filozófiáját nem adják elő. *(Derültség a néppárton.)* Pedig a kisdedóvókra nagy szükség van, hogy a szegény nép ne csak érzésileg, de nyelvileg is a magyarsághoz közelebb hozassék. *(Élénk tetszés a néppárton.)*

A muszka templomok felállitását meg kell gátolni. Ha ilyen czélra van valaki kiküldve, meg kell büntetni, még akkor is, ha a liberálizmus mellett korteskedik.

Továbbá, minthogy Amerika a mi hazánkra nézve csak uj jövedelmi forrás, nem megy oda a nép, hogy uj hazát alapitson magának, hanem hogy itt éhen meg ne haljon és valamit keresve, visszajöjjön. Ezért a kormánynak legyen gondja arra, hogy az a nép ott is érezze a magyar állam vezető kezét, ne engedje azt elzülleni ott se lelkileg, se testileg és erre nézve a fősulyt a hazafias papságra, azután meg a magyar konzulátusokra kellene fektetni.

Az itteni népiskolákra vonatkozólag azt kivánnám, hogy volna ipar-iskola, azután felállittatnának olyan gyárak, a hol a nyers anyag feldolgozását nyerné. Részemről hibáztatom a népiskolát abból a szempontból, hogy nagyobb sulyt fektet az elvont, mint az u. n. reáltantárgyakra és igy az ipariskola előkészitő iskolájává nem lehet, pedig az iparnak, felfogásom szerint, egyenletesen kellene haladnia a földmiveléssel, mert az egyoldalusság mindenütt megboszulja magát, ugy a szellemi mint az anyagi téren. Az pl., a ki csak »Egyetértés-«t olvas, szerintem éppugy egyoldalu ember, mint a ki csak az »Alkotmány-«t olvassa. *(Derültség.)* Többféle irányu lapokat kell olvasni, hogy az ember valamely dologról önálló judiciumot alkosson magának. *(Ugy van! a néppárton.)* Ha egy ember csak a termelvényekre fektet sulyt, a marhatenyésztésre pedig nem, ez megboszulja magát. Mind a kettőt fel kell karolni, hogy mikor az egyiknek nincsen ára, azt értékesitse, a minek van ára. Az általános árat nem lehet egyoldalulag megállapitani, hanem csak az egyiket a másikhoz viszonyitva, mert utóvégre, a mint a tót mondja: nye placi aklász, ale csász. *(Derültség.)*

Báró Solymossy Ödön: Mi az magyarul?

Artim Mihály: Az időtől függ, hogy minek milyen ára van! Épp igy van a szegény gazda is. Ha négy fia van, ebből a négyből nem lehet telkes gazda, mert felapritják a telket s mind a négy koldus lesz. Gondoskodni kell tehát arról, hogy a szegény ember különféle iparágakra elhelyezhesse a maga szegény gyermekeit. Ilyen módon biztositanók a nép vagyonosodását és egyuttal visszatarthatnók azt az Amerikába való kivándorlástól.

Kubik Béla: Önálló vámterület!

Artim Mihály: Mondok erre egy példát. Van nekem egy 40 telkesből álló kis községem. Ezeknek szép erdejük van. Én serkentettem őket, hogy ne adják el potom áron ezeket a szép fákat a zsidónak, hanem lássanak a kerékgyártáshoz. E 40 telkes gazda közül 38 elsajátitotta ezt a mesterséget. Nem mondhatnám, hogy gazdagok; de azért a hivatalos önkénynek mégis képesek ellenállani és nem vándorolnak ki semmi esetre sem Amerikába. *(Tetszés a néppárton.)*

Az önálló vámterületről majd máskor fogok szólani, most befejezem beszédemet azzal, hogy a költségvetés tekintetében ragaszkodom pártom álláspontjához. *(Élénk éljenzés a néppárton.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, azt hiszem, a t. ház beleegyezik abba, hogy a tárgyalást most félbeszakitjuk. *(Helyeslés.)* Javaslom tehát, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tüzze ki a mai ülés napirendjét. *(Helyeslés.)* Elfogadja a t. ház? *(Igen!)* Ezt tehát határozatképen kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

52. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 február 15-én, szombaton,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Bedő Albert választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában, s ezen alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — A beérkezett feliratok és kérvények bemutatása. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása gr. Karátsonyi Aladár és Major Ferencz képviselők megbizó-levele tárgyában, s ennek alapján nevezett képviselők ideiglenes igazolása. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter jelentésének előterjesztése Hidvég és Remeteszeg községeknek, Marosvásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése tárgyában. — A közgazdasági bizottság jelentésének benyujtása a kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gr. Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalókat Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Kubik Béla jegyző ur jegyzi. Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a f. hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Kossuth Ferencz képviselő ur levelét, a melyben egészségének helyreállitása végett háromheti szabadságot kér.

A ház a szabadságot megadja.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a Székely-Kereszturon 1901. október 3-án megválasztott Bedő Albert képviselő választása ellen beadott kérvény elutasittatott.

Tudomásul vétetik, s miután a választás ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, nevezett képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Bemutatom Debreczen sz. kir. város közönségének feliratát a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkák idejére való szabadságolása tárgyában;

a vissói választókerület tanitóinak Nagy Ferencz, a nagybányai választókerület tanitóinak Bay Lajos; a szécsényi választókerület tanitóinak Pintér Sándor és Eger város tanitóinak gr. Keglevich Gyula képviselők által beadott kérvényeit a tanitói fizetés méltányos rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Szőts Pál jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. képviselőház! Az igazoló állandó bizottság a Szamosujvárott megválasztott gr. Karátsonyi Aladár, és a nyitramegyei nyitra-zsámbokréti kerületben megválasztott Major Ferencz képviselő urak megbizóleveleit megvizsgálta; miután ezeket rendben találta és a megbizó-levelek a törvényes kellékekkel birnak, a két képviselő urat a kérvényezésre megszabott 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőknek jelentette ki. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel benyujtani.

Elnök: E szerint gr. Karátsonyi Aladár és Major Ferencz képviselő urak a szabályszerü 30 nap fentartásával igazoltatnak. Egyuttal ezen képviselő uraknak az osztályokba sorsolása meg fog történni. Legkevesebb tagja van a 4. és a 8. osztálynak. E szerint a negyedik osztályba jön gr. Karátsonyi Aladár képviselő ur és a nyolczadik osztályba Major Ferencz képviselő ur.

Digitized by Google

A miniszterelnök ur kiván szólani.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A törvény értelmében van szerencsém egy jelentést előterjeszteni. Ez a jelentés (Irom. 107.) szól két községnek, Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetéséről, Marostorda vármegyéből Marosvásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezéséről és ezen várossal való egyesitéséről.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közigazgatási bizottsághoz utasitani.

Elnök: A beadott jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasittatik.

Következik az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: Jelentem a t. képviselőháznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs.

Az interpellációs-könyvben *(Halljuk! Halljuk!)* Várady Károly régi bejegyzése van, a melyet azonban a képviselő ur időközben visszavont.

Elnök: Következik a napirend: Az 1902. évi állami költségvetés általános tárgyalásának (Irom. 68.) folytatása.

Szőts Pál jegyző: Boncza Miklós!

Boncza Miklós: T. ház! A költségvetési vita alatt, a ház minden oldaláról oly sok érdekes kérdés jutott felszinre, hogy őszintén megvallva nem tudtam ellenállani, hogy egy, s más kérdés felett ne mondjam el én is nézeteimet.

A költségvetési vita eddigi anyagát két csoportba lehet osztályozni: kormányzati politikai és közgazdasági politikai kérdésekre.

A kormányzati politikai kérdések fejtegetésénél a nemzetiségi politika domborodott leginkább ki. Igen sok szónok behatólag fejtegette a nemzetiségi kérdéseket. T. ház! Az én meggyőződésem e tekintetben az, hogy bármily érdekesek legyenek is nemzetiségi kérdésekben e házban elmondott beszédek és viták, mégis óhajtandó, hogy ily kérdésekkel mentől kevesebbet foglalkozzék a ház. *(Helyeslés jobbról.)*

A magyar állam egy konszolidált állam és pedig az uralkodó magyar nemzet hatalma alatt, s az itt e házban semmiféle formában sem támadás, sem vita tárgyává nem vehető. *(Helyeslés jobbról.)* Nem vehető vita alá még burkolt frázisok leple alatt sem, melyet rendszerint a »Magyar állameszme« czége alatt szoktak megkisérleni. Tisztába kellene jönnünk és már ki kellene valahára küszöbölnünk politikai terminologiánkból ezt a tetszetős, szerencsétlen »Magyar állameszme« frázist, mert e frázis alatt, a kik használják, mást és mást szoktak érteni. A magyar állam nem eszme, hanem egy konkrét valóság, *(Ugy van! jobbról.)* melynek rendszerében minden faj, minden nemzetiség jogegyenlőséggel, egyformán gyakorolhatja állampolgári jogait, csak egyhez nincsen szabadsága: büntetlenül megtámadni a hazát, a magyar államot. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Áttérek, t. ház, a közgazdasági politikára. A közgazdasági kérdések felett folytatott vita anyaga ismét két részre osztható: nemzetközi közgazdasági kérdésekre, melyek a más államokkal való vám- és kereskedelmi ügyeinkre vonatkoznak és belső közgazdasági kérdésekre.

Közgazdaságunk nemzetközi kérdéseinél a szónokok Ausztriával és a más államokkal kötendő szerződésekkel foglalkoztak.

T. ház! Ugy itt e házban, mint a házon kivül, mondhatni egy deczennium alatt, kormányi kijelentésekben, sajtóban, egyletekben annyiszor tárgyalták és vitatták Ausztriával való közgazdasági helyzetünket, hogy én igazán meddőnek tartom az azzal való további foglalkozást. A ki ezekkel eddig tisztában nincs, aligha jön valaha rendbe önmagával. Én, és azon párt, melynek tagja vagyok — azt tartja, hogy első sorban tisztába kell jönni Ausztriával, és pedig, ha számitásunkat megtaláljuk, a vámközösség alapján, — ha számitásunkat nem találjuk meg, akkor az önálló vámterület felállitásával. A kormány, mely ezen kérdéseket éveken át a leggondosabb szakszerüséggel készíti elő, bizonyára rendben van dolgával. Én részemről teljes megnyugvással megbizom eljárásában, s meg vagyok győződve, hogy a magyar állam létérdekeinek feláldozásával Ausztriával alkut kötni nem fog.

A mi most már más nemzetekhez való közgazdasági ügyeinket illeti, véleményem szerint — sajnos — azok felett itt legfeljebb okoskodhatunk. *(Derültség balról.)* Ne áltassuk magunkat, t. ház. Azok oly természetüek, melyeken itt a legszebb szónoklatokkal sem sokat segithetünk.

Megmondom, hogyan lehet ily dolgainkon segiteni: nemzeti érdekeinket folyton szem előtt tartó, ügyes diplomácziával. A monarchia nagyhatalmi állásának sulyát kell diplomáciánknak felhasználni arra, hogy a magyar állam közgazdasági érdekei kellőleg megvédessenek, el ne árultassanak.

Közgazdaságunk belkérdéseiben a tárgyalás során igazán annyi sok érdekes eszme és gondolat lett itt a házban felvetve, hogy azokat egy beszéd keretébe alig lehet felölelni és rendszeresen tárgyalni. Egyet azonban kétségtelenül lehet konstatálni. Konstatálni lehet azt, hogy a nézetek nem csak eltérők, de egymással ellentétesek is.

Az agráriusok támadják a merkantilistákat, a merkantilisták az agráriusokat, az iparmunkások a nagyiparosokat, a mezőmunkások a földbirtokosokat, s megforditva, — egyszóval a közgazdaság termelő osztályai egymást okolják és vádolják.

Mi e jelenségek oka, t. ház? Az, hogy közgazdasági életünk sorvadásnak indult; az, hogy minden kereseti ágnak rosszul megy a dolga,

Digitized by Google

mindenik nyomorúságának máson keresi az okát. Az elégedetlenség ily állapotában támadnak azután a jelszók alatti agitációk, melyek a zavart még inkább fokozzák.

Hát, t. ház! nekem az a véleményem, hogy a mi közgazdaságunk területén a jelszók alatti agitációknak nincsen létjogosultságuk. A mi termelő osztályaink egymásra vannak utalva, s igy azok sem agráriusok, sem merkantilisták nem lehetnek. Az állam helyes közgazdasági politikája a termelő osztályok harmonikus fejlesztésében állhat, nem pedig egyes gazdasági kereseti ágak kiváltságos istápolásában. *(Helyeslés jobbról.)*

Őszintén megvallom, t. ház, hogy engemet belközgazdasági politikánk nem elégit ki. Nem látom annak átgondolt, kidolgozott tervét, nem látom közgazdaságának tervszerü igazgatását. Már pedig e nélkül termelhetünk mi bármily üdvös ideákat, mondhatunk itt e házban fényesebbnél fényesebb beszédeket, mert azokat az életben megvalósitani nem lehet.

T. ház! Egy állam közgazdasági politikáját rendszeresen kell felépiteni. Rendszerét elvi alapokra kell felépiteni, s megvalósitását intézményesen kell biztositani. A nemzet ereje csak igy fejtheti ki produktivitását, az egyéni képesség csak igy érvényesülhet e nemzet javára.

Nem habozom kimondani, t. ház, hogy meggyőződésem szerint a magyar állam közgazdasági rendszerének fundamentumát csakis a föld politikája adhatja meg; csupán ezen szilárd alapon épithető fel a közgazdaság többi termelő ágának egységes és összevágó szervezete. Bismarck, midőn a 80-as években Poroszország közgazdaságát rekonstruálta, nyiltan hirdette, hogy Poroszország közgazdasági rendszerében a földmivelésre kell fektetni a sulyt, mert ha a földmivelő parasztnak pénze van, akkor van az iparosnak, van a kereskedőnek és van a társadalom minden osztályának. *(Általános helyeslés.)* Ha ezen elv Poroszországban indokolt volt, akkor az sokszorosan indokolt Magyarországon. És, t. ház! boruljunk le a mi honalapitó nagy Árpádunk előtt hálával, hogy nekünk oly országot szerzett, hogy mi a földpolitikára bazirozhatjuk közgazdaságunk összes rendszerét.

De, t. ház, hogyan lehessen nálunk a közgazdaság egészséges szervezetét felépiteni, mikor nálunk a közgazdasági igazgatásnak voltaképen nincsenek is megfelelő szervei?

Vessünk egy futó tekintetet arra, hogyan is vagyunk mi közgazdasági igazgatásunk szerveivel?

A törvényhatóságokban a közgazdasági igazgatás az alispán kezében van összpontositva. Az alispán az ő konglomerált hatáskörében intézné tehát a közgazdaság igazgatását. Hát lehetséges-e a modern kor mai fejlődése, a közgazdaság rohamos haladása mellett az, hogy ily szerv intézze a közgazdaság adminisztrációjának szövevényes és nagy szakismereteket feltételező igazgatását?

Menjünk tovább. Az országban van, ha jól tudom, tizenhat kereskedelmi és ipar-kamara, és van majd minden vármegye területén gazdasági egyesület. Kalapot emelek az előtt, a ki korrektül definiálni tudja, hogy voltaképen mik ezek a testületek? Magán-egyesületek nem, mivel például a kereskedelmi és iparkamarák mintegy hivatali összefüggésben állanak a kormányzattal; hatósági közegek sem, mivel hatósági jogokat, kényszerjogot nem gyakorolnak.

De legyenek bármily hasznos közgazdasági testületek, ezek a közgazdasági igazgatás adminisztrációjának hatósági szerveiül nem alkalmasak.

De menjünk még tovább. A kormánynak van egy sereg felügyelője, főfelügyelője, kormánybiztosa, s nem tudom, mi mindenféle szakközege, kik keresztül-kasul járnak az országban a közgazdaság irányitása és adminisztrációjának ellenőrzése végett. *(Egy hang balfelől: Gazdasági előadók!)* Előadók és egyéb is! Ezek a közegek egészen véletlennek köszönik lételüket. Mikor egy uj miniszter jut valamelyik közgazdasági miniszterium élére, a miniszter elkezd resszortjában tervezgetni — és mit tapasztal rögtön? Azt, hogy neki nincsenek alkalmas eszközei, a közgazdaság igazgatásának nincsenek megfelelő helyhatósági szervei. Nincs mit tennie, mint hogy felügyelők, biztosok kreálásával akar magán segiteni. Ezekkel próbálja meg azután a központból vezetni és ellenőrizni a közgazdaság helyhatósági vezetését és ellenőrzését; annak a közgazdasági igazgatásnak ellenőrzését, a mi voltaképen helyi szervek hiányában nem létezik.

T. ház! Most jutottam felszólalásom tulajdonképeni tárgyához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindaddig, mig egységesen megkonczipiált közgazdasági politikánk nem lesz; mindaddig, mig a helyhatóságokban a közgazdaság igazgatásának intézményes szervezete lesz: sem a kormány, sem a társadalom a mai kor igényeinek megfelelő gazdasági eredményeket produkálni képes nem lesz. *(Helyeslés jobbról.)*

T. ház! Közigazgatásunk általános reformja körülbelül másfél évtized óta vajudik. Hogy minő okok akadályozták megujhodását, azt én itt fejtegetni nem akarom; de azt egészen határozottan állitom, hogy a korszellem hatása alatt átalakult társadalmunk, melynek méhében a közgazdasági életnek egészen uj feladatai fogamzottak meg a kenyérkérdés alakjában, ellenállhatatlanul követeli, hogy a közigazgatás általános reformja mielőbb megalkottassék, és pedig szervezete oly irányban konczipiáltassék meg, hogy abban a közgazdasági igazgatás sulyának megfelelő helyet *(Élénk helyeslés jobbról.)* nyerjen és legalább is legyenek oly szakközegei, minők például a pénzügyi igazgatásnál lesznek. *(Helyeslés jobbról.)*

Digitized by Google

És most, mielőtt beszédemet befejezném, engedje meg a t. ház, hogy egy pillanatra az igen tisztelt miniszterelnök urat honoráljam.

A közigazgatási reform ujabb időkben, minden trónbeszédben, kormány-programmban előszokott fordulni; de azért nem volt eset, hogy valamelyik irányadó államférfi itt a házban előállott volna és a nagy általánosságokba burkolt homályból kibontakozva előre jelezte volna azon irányelveket, melyek figyelembevételével a reformtartalmát megkonczipiálni véli. Egyedül az igen tisztelt miniszterelnök ur állott elő itt a házban azzal, hogy miként véli ezt a reformot megalkotni. Nincs szándékomban a miniszterelnök elvi kijelentéseivel ez alkalommal foglalkozni; de ezen nyilt eljárása minden esetre elismerésre méltó. *(Helyeslés jobbról.)* És engedje meg a tisztelt miniszterelnök ur, hogy ez alkalommal az ország érdekében egy kéréssel forduljak hozzá. Tisza Kálmán kormányzata óta egyetlen kormányelnöknek sem volt akkora erkölcsi ereje és hatalma, mint a tisztelt miniszterelnök urnak. *(Ugy van! jobbról).* Ezt a nagy erkölcsi erőt használja fel arra, hogy mielőbb megalkossa Magyarország közigazgatási reformját. Az ő alkotó képessége, s az ország megnyilatkozott bizalma a miniszterelnök urat erre mindenekfölött minősiti. Alkossa meg ezt a már oly régen várt reformot, s illeszsze be abba a közgazdasági igazgatás alkalmas szerveit, mert ezzel a magyar állam hatalmas fejlődésének alapjait fogja lerakni.

A költségvetést elfogadom. *(Zajos helyeslés jobbról.)*

Kubik Béla jegyző: Polczner Jenő!

Polczner Jenő: T. képviselőház! Most, a midőn a költségvetési vitában én is részt akarok venni és felszólalok, ebben a felszólalásomban jelezni és indokolni kivánom azt, hogy miért nem fogadom én el ezen költségvetést, és miért nem fogom soha a kormányzati hatalom gyakorolhatásának eszközeit megadni oly kormánynak, a mely a közösügyes rendszer bibliájával a kezében, a császári és királyi udvarnak, Bécsnek és az egységes birodalom eszméjének legalázatosabb szolgálatában áll. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

A mostani költségvetés is olyan, t. ház, mint a többi, régi, 30 év óta készült valamennyi költségvetés. Ezen költségvetésnek is az az alapelve, hogy a közösügyes rendszernek, a közös hadseregnek, a monarchia és az összbirodalom nagyhatalmi állásának az érdekéből, de csakis ebből az érdekből minél inkább fokoztassanak az adóbevételek; és az az alapelve, hogy ezekből a bevételekből minél kevesebb összeg adassék magának a nemzetnek, magának az országnak igazi belső és valódi szükségleteire. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a költségvetésben az 1902-ik évre a kiadások 1087.000,000 koronánál vannak előirányozva. Ez a költségvetés is tehát a kiadásoknak ismét nagymérvü emelkedését mutatja. De hát igy van ez, t. ház, igy volt többé-kevésbbé kezdettől fogva mindig. 1868-ban az évi kiadások összege nem haladta meg a 150 millió forintot. Azóta a kiadások évről-évre fokozatosan emelkedtek, ugy, hogy ma már az évi kiadások összege majdnem négyszer annyi, mint harmincznégy évvel ezelőtt, 1868-ban volt.

A kiadások emelkedésének dolgában igazán meglepő adatokra találunk, ha csak néhány évre tekintünk is vissza. A mostani költségvetés kiadási tételeinek összege mintegy 29 millió koronával nagyobb, mint volt a tavalyi. A tavalyi meg 296 millió koronával volt nagyobb, mint a tiz év előtti, tiz év alatt tehát 300 millió koronával való emelkedése a kiadásoknak. Szörnyüséges dolog ez! Mi ennek az oka? Meddig fog ez igy tarthatni? Mi lesz ennek a vége? Ezt a jelenséget, a bevételeknek és kiadásoknak ezt az emelkedését, a mi eddigi pénzügyminisztereink mindig az állami élet természetes fejlődésének rovására irták. Ezzel menti a mostani emelkedést is Lukács László pénzügyminiszter ur, sőt mi több, fennen és hangosan eldicsekszik vele, hogy ime ez a költségvetés 187.000 korona fölösleggel záródik; örülj hát magyar, minden rendben van, nincsen deficzit. Hát elismerem, t. pénzügyminiszter ur, hogy ez is valami. Minden esetre jobb, mintha deficzittel záródnék az állami költségvetés. De, t. ház, mi következik abból, hogy nincsen deficzit? Talán az, hogy kevesebb lesz az ország népeinek terhe, mint eddig volt? Nem, ez nem következik, ellenkezőleg, ebben az évben is több lesz az ország népeinek a terhe, mint eddig volt. Ha, t. képviselőház, az ilyen, még Wekerle pénzügyminisztersége óta az állami költségvetésben szemfényvesztés- és porhintésképen évenkint kimutatni szokott néhány ezer forintnyi feleslegek mellett nem feledkezünk meg szemügyre venni azt, hogy az államháztartásunk kiadási tételei évről-évre milyen megdöbbentően növekednek: *(Ugy van! a szélsőbaldalon.)* akkor, t. ház, minden kimutatott feleslegek daczára kétségbe kell esnünk ez ország anyagi jövendő sorsa felett és azt kell kérdeznünk, hogy meddig fokozzák még az adóbevételeket és meddig birja még ez az ország az egyre növekedő terheket? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* az az ország, mely, mint most is, sulyos gazdasági válságokkal küzd és az a nemzet, mely egyre pusztul és egyre szegényedik.

Valóságos tengődés van ma már, t. ház, ebben az országban a mi egész anyagi életünkben. Gazdaközönségünk rohamosan vesz, pusztul; iparunk, kereskedelmünk az egész vonalon pang; az üzleti bomlásnak szomoru jelei mutatkoznak mindenütt, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* munkásaink munka nélkül, az éhség és nélkülözések kinzó gyötrelmei között, tizezrivel vonulnak végig az utczákon.

És ime, mialatt, t. ház, a szegénység alig elgondolható veszedelmekkel fenyegeti a magyar-

Digitized by Google

ságot, a magyar kormány és annak pártja, önök uraim, vidám heje-hujával illesztik be a magyar költségvetésbe ezt a quótát, és a közösügyes kiadásoknak azt a rengeteg összegét, a mely összeg eddig mindig a mi igában való tartásunkra és a velünk ellenséges indulatu osztrák érdekeknek a kielégitésére fordittatott és fordittatik *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok a közösügyes kiadások, t. ház, ebben a költségvetésben is óriási összegekkel szerepelnek. Dehát miért ez a nagy költség? Miért azok a rengeteg kiadások? Talán a közös ügyeknek a vezetésében a magyar államnak különös érdekei hathatósan istápoltatnak, támogattatnak, vagy érvényesülnek? Nem, t. ház, a magyar államnak különös érdekei ott a közös ügyeknek abban a vezetésében sem nem érvényesülnek, sem nem istápoltatnak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ellenkezőleg, a magyar államnak, a magyar nemzetnek érdekei, a közös ügyeknek minden terén, a leghatározottabban elnyomatnak; elnyomatnak pedig szándékosan, elnyomatnak rendszeresen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Harmincz esztendőnek minden tapasztalása erről győzte meg a magyart.

Hiszen nyilvánvaló, hogy a közös hadseregnek az intézménye csak névleg közös, mert az a közösnek nevezett hadsereg valójában nem közös, hanem az minden izében, minden tagozatában tisztára német és osztrák hadsereg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nyilvánvaló az is, hogy a közös külügyi politika vezetésében a magyar államiság nem volt észlelhető soha; avagy tapasztalta-e hát önök közül valaki valaha is, hogy a külpolitikában a magyar államnak, a magyar nemzetnek érdekei csak a legkisebb gondozásban is részesültek volna? *(Felkiáltások a szélsőbalról: Soha!)* Nem! pedig az ország külügyi politikájának, t. ház, az lenne a hivatása, hogy az államok társaságában megtegye és foganatositsa azokat az eszélyességi intézkedéseket, a melyek szerint a magyar állam czéljai, a külföldi államokban, a külföld irányában és a külfölddel való érintkezésben megvalósithatók. Az ország külügyi politikájának mindig arra kellene törekednie, hogy a külföld államaiban a magyar nemzet anyagi és erkölcsi érdekeit hathatósan képviselje, hogy ezeket az érdekeket elismertesse, érvényre juttassa, tiszteletben tartassa és biztositsa.

És ime ezen feladatok ellenére a mi külügyi politikánk működésének eredményeül mit látunk? Látjuk azt, hogy a külföld nem tisztel bennünket, hogy a külföld Magyarországot mint önálló államot nem ismeri, hanem igenis ismeri mint Ausztriának egyik kormányzati provinczióját, ismeri mint Ausztriának egyik tartományát. A magyar kormány élhetetlenségének, vagy pedig az ország létérdekeivel való mit sem törődésének sértő és bántó következése az is, hogy ma, mikor hire jár annak, hogy Németország, a melylyel a hármas-szövetség révén utóvégre mi magyarok is politikai szövetségben volnánk, a mi nagymérvü megkárositásunkra, mezőgazdaságunk ellen vámjait felemeli, a császári háznak minisztere, az osztrák birodalmi kanczellár, az az ur, a kit mi közösügyes külügyi miniszternek nevezünk, a ki tehát a mi külügyminiszterünk is volna, a kit azért tartunk és azért fizetünk, hogy érdekeinket a külföld államaiban megvédelmezze és képviselje és hogy a szükség ugy hozván magával, ezt a képviseletet a monarchia politikai erejének a latbavetésével is foganatositsa, nemcsak hogy nem szállott sikra a végett, hogy tőlünk, a Németország felől bennünket fenyegető veszélyt elháritsa, hanem ellenkezőleg, mint érdekeinknek valóságos és esküdt ellensége, azt hirdette, hogy a politikai szövetségek fennállhatnak gazdasági háboruk mellett is.

Ezzel pedig az a t. külügyminiszter ur azt jelentette ki, hogy Németország bizvást folytathat és vezethet ellenünk, magyarok ellen, tetszése szerinti, irtó gazdasági háborut; azért Németországnak az Osztrák-Magyar monarchiával való szövetséges viszonyát, a hármas-szövetséget, az a gazdasági háboru sem érinteni, sem zavarni nem fogja.

A külügyminiszternek ebből a nyilatkozatából tényképen állapitható meg, hogy a közös külügyminiszter nemcsak hogy nem védelmezte meg és nem is iparkodott megvédelmezni az országnak veszélyeztetett érdekeit, hanem ellenkezőleg még fel is uszitotta, fel is bátoritotta az ellenséget arra, hogy csak törjön gazdaságilag Magyarország ellen; azért neki az Osztrák-Magyar monarchia mégis csak politikai szövetségese fog maradni. Ezen és az ilyen szégyenletes dolog igazán csak nálunk és velünk magyarokkal történhetett meg, mert a világ minden más országában a létérdekeket veszélyeztető gazdasági hadüzenet hirére azonnal a politikai szövetség kérdését vetették volna fel, nálunk azonban ezt nem tették, nem is teszik, nem pedig azért, mert bennünket nem védelmez sem a közös hadsereg, sem a közös külügyi politika, sőt valósággal mind a kettő örül azon, hogy bennünket fosztogatnak.

Ma, t. ház, a midőn az összes államok főleg gazdasági téren iparkodnak érvényesülni; a midőn nemcsak miniszterek, hanem uralkodók is valóságos ügynököknek csapnak fel a végett, hogy népeiknek piaczokat szerezzenek; ma, a midőn gazdasági okokból háboruk folynak és hadi hajók indittatnak: önkéntelenül felmerül előttem a kérdés, hogy a mi külügyminiszterünk és hogy az a bécsi udvar, a melynek czirkulusait, szempontjait, érdekeit az a közös külügyminiszter képviseli, miért nem bánja, hogy Magyarországnak gazdasági terményei Németországból kidobattassanak és hogy a magyar mezőgazdaság nyomoruságos állapota még ezzel is fokoztassék?

Ennek okát józan és logikus észszel más-

Digitized by Google

ban, mint a monarchia mindkét államának egymáshoz való viszonyában feltalálni nem lehet. Az a gazdasági háboru, a melylyel Németország az osztrák-magyar monarchiát fenyegeti, csak Magyarországot sujthatja; a magyar nyerstermányekről van szó, minthogy pedig csak oly magyar érdekeket kellene képviselni, a melyek az osztrák érdekekkel ellentétben állanak: a mi külügyminiszterünk nemcsak hogy nem képviseli a mi érdekeinket, sőt inkább ellenök cselekszik, és pedig azért, mert van még egy másik fontos nagy érdek is: az egységes összbirodalomnak érdeke, a mely azt kivánja, hogy Magyarország egész mezőgazdasága Németországból kiszorittassék és hogy az az egész mezőgazdaság Ausztriának piaczára szoruljon.

Midőn az uralkodó körök észrevették azt, hogy Magyarországon már nagyon is megerősödött az önálló vámterület iránti vágy, kiadták a jelszót, hogy ezt a vágyat az egységes összbirodalom érdekében le kell szerelni, és hogy Magyarországnak Ausztriától való különválását meg kell akadályozni.

Ettől a különválástól az udvari körök valósággal rettegnek és irtóznak, mert ezt a gazdasági különválást a politikailag és közjogilag is teljes különváláshoz vezető első lépésnek tekintik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben a különválásban ők az általuk annyira dédelgetett és egyedül üdvösnek tartott egységes összbirodalomnak valóságos végső veszedelmét látják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Innen van az, hogy azok az udvari körök nem bánják, sőt óhajtják, hogy a magyar nyerstermények Németországból kizárassanak, s hogy azok a gazdasági terménynek egyedül Ausztria fogyasztási piaczainak legyenek kiszolgáltatva, mert ugy vélekednek, hogy ha mi buzánkat egyedül csak Ausztriában értékesithetjük, akkor vajmi kevés kedvünk lehet Ausztriától elválni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igy állván a dolgok, azt kérdezem én: hogy a magyar nemzet önérzete, büszkesége megtürheti-e továbbra is azt a lealázó helyzetet, hogy legvitálisabb érdekei az uralkodó körök által még most is az egységes összbirodalom eszméjének áldoztassanak fel, annak a rettenetes összmonarchiai fogalomnak, a melyet mi magyarok mindig a magyar nemzeti érdekek valóságos vesztőhelyéül ismerünk fel. Megtürheti-e továbbra is ez a nemzet azt a lealázó helyzetet, hogy a magyar önmagának ura ne lehessen, hanem, hogy Bécsnek és az uralkodó családnak legalázatosabb szolgája legyen? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt kérdezem én: lehet-e nekünk, lehet-e önöknek tovább csak egy perczig is támogatni azt a politikát, azt a gazdasági rendszert, a mely a külügyi kormányzatot arra kényszeritette, hogy nekünk milliókra menő károkat okozzon, hogy a magyar létérdekeket feláldozza csak azért, hogy bennünket elszegényitve és elgyengitve, elgyengült állapotunkban továbbra is Ausztriával mindenféle, ugy gazdasági, mint politikai közösségben való maradásra kényszeritsen?

Nem, ez ném türhető!

Nagy közgazdasági feladatok megoldása előtt állunk. A küszöbön lévő nagyfontosságu közgazdasági kérdések ma ennek az országnak, ennek a nemzetnek valóságos létkérdései. Ezen kérdések közül az első és mindenekfelett való kérdés az: vajjon a külön, avagy a közös vámterület alapján rendezzük-e Ausztriával gazdasági viszonyainkat? *(Halljuk! Halljuk!)* Én a külön vámterület álláspontján vagyok *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és azt hiszem, hogy több mint harmincz esztendő szomoru és keserves tapasztalatai után ma már az önálló vámterület feltétlen szükségessége, a vitán kivül álló, bevégzett igazság értékével bir mindazokra nézve, a kik az országnak valódi, anyagi szükségletei iránt érzékkel birnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanis a népességnek oly nagy, előkelő és fontos eleme, mint az iparosság, már régen egyhangu meggyőződéssel követeli a külön, önálló vámterület felállitását; de követeli azt a földmivelő, a kereskedő és hangosan követeli a mi mindennapi megélhetésünk is.

Az ország törvényhatóságainak legnagyobb része, az ipari és kereskedelmi kamarák valamennyien felirtak az önálló vámterület mellett. Az ország a politikai és gazdasági teljes függetlenség elvének alapján száz országgyülési képviselőt küldött ide ebbe a parlamentbe, sőt mi több, a kormánypárti férfiaknak is legalább egyharmad része azon az alapon lett országgyülési képviselővé megválasztva, hogy a külön, önálló vámterület hivének vallotta magát. *(Igaz! Ugy van! aészélsőbaloldalon.)* Hiába csűrik-csavarják tehát némelyek a dolgot, annyi bizonyos, hogy a magya nemzet a külön, önálló vámterületet akarja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet akarata ez.

És ime mégis a magyar kormány, a magyar nemzet ezen akaratával szembeszáll és vele ellentétbe helyezi magát. A kormánynak ugyanis minden magatartása, müködése arra vall, hogy mereven és feltétlenül elzárkózik minden oly politikától, a melynek következése a magyar államnak gazdasági önállósága lehetne.

Ámde, tisztelt ház, hiába zárkózik ettől ez a kormány, mert az eseményeknek, törvényeinknek kérlelhetlen logikája bennünket szükségkép az Ausztriától való gazdasági elválásra, ennek folytán az önálló vámterületre vezet, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kényszerit, sőt sodor.

A mi hazánknak Ausztriával való gazdasági viszonyát ugyanis az 1867 : XII. t.-cz. és az ennek ugyszólván kiegészitéseül szolgáló, Széll-formula elnevezése alatt ismeretes 1899 : XXX. t.-cz. szabályozza. Utóbbi az Ausztriával való gazdasági dolgaink tekintetében a legközelebbi

Digitized by Google

teendőket a következőkben irja elő. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Először is első sorban elrendeli, hogy még ezen esztendőben Ausztriának alkotmányos képviseletével egyetértve és megegyezve készittessék el egy oly általános autonom vámtarifa, a mely a monarchia mindkét államának gazdasági és ipari érdekeit egyaránt védi. Pedig én, t. ház, azt, hogy köztünk és Ausztria közt egy oly általános vámtarifa létrejöhessen, a mely a monarchia mindkét államának ipari és gazdasági érdekeit egyaránt megvédje, merőben lehetetlen képtelenségnek tartom, mert egy és ugyanazon vámtarifával a közös vámrendszer keretén belül, egy ipari és egy mezőgazdasági állam érdekeit egyaránt védelmezni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanaz a törvény másodszor azt rendeli, hogy még ebben az évben köttessék meg a monarchia két államának alkotmányos képviselete között, az uj általános vámtarifa alapján, az uj vám- és kereskedelmi szövetség, hogy aztán ezek alapján, vagyis az uj általános vámtarifa és az uj vámszövetség alapján meg lehessen kezdeni a vámkülfölddel szemben való szerződések megujitása iránt a tárgyalásokat.

Ebben a tekintetben ugy állunk, hogy még a Széll-formula szerint is *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a jogi helyzet az, hogy a külföld államaival való szerződések megköttetésének szükségképeni előfeltétele az uj általános vámtarifa és az uj vám- és kereskedelmi szövetség. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ez a két feltétel, és pedig akár mindkettő, akár közülök csak az egyik is hiányzik vagy ennek az évnek az évnek végéig nem létesül akkor az osztrák-magyar monarchia mint vámpolitikai egység a külfölddel szerződéseket nem köthet.

Amde ezen feltételek teljesülhetésének is vannak feltételei. Ugyanis arra nézve, hogy az általános vámtarifa és a vámszövetség köztünk és Ausztria között létrejöhessen, az 1867: XII. t. cz. két alapfeltételt állit fel. Az egyik feltétel a magyar alkotmányosságnak a fentartása; a másik pedig az osztrák teljes alkotmányosság; mert ugyanazon törvény 25. §-a szerint Magyarország Ausztriának csak alkotmányos képviseletével léphet bárminemü közös viszonyra nézve érintkezésbe. Igy állván a dolog, Magyarország Ausztriával vámszövetségbe máskép nem juthat, mint csak ugy, ha azt a vámszövetséget Ausztriának alkotmányos képviselete megszavazza. Ezt tartva szem előtt, ha lenne és ha akadna valaki olyan vakmerő, a ki megkisérlené létező törvényeinknek megkerülésével vagy kijátszásával Magyarországot Ausztriával más módon vámközösségbe hozni: annak az urnak, még ha az esetleg a magyar miniszterelnök lenne is, mi függetlenségiek mindig elébe fogunk állani és az illető már most el lehet készülve arra, hogy nálunk a legridegebb, legkegyetlenebb és legmerevebb visszautasitásra fog találni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A dolognak természetes és törvényes rendje világos. A közös ügyek és azok kezelési módja alapfeltételei egyikének vagy másikának megszünése szükségkép és feltétlenül maga után vonja maguknak a közös ügyeknek megszünését, Magyarországnak Ausztriától függetlenné váló gazdasági és politikai önállóságát, a perszonáluniót és a külön vámterületet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindenki előtt ismeretes, hogy Ausztriában már évek óta hiányzanak azok az alkotmányos feltételek, melyek mellett Ausztria velünk vám- és kereskedelmi szövetséget köthetne.

Ausztriában már régóta nincsen sem teljes, sem semmiféle alkotmányosság. Valóságos abszolutizmus az, mely ott ma is uralkodik. Hiszen a legfontosabb törvények, a költségvetés, a kiegyezés, a vám- és kereskedelmi ügy, a hadsereg és quóta, odaát már évek óta császári rendeletekkel intéztetnek el.

Ilyen körülmények közt nyilvánvalónak mutatkozik, hogy Ausztriának alkotmányos képviselete sem az általános vámtarifának, sem a vámszövetségnek törvénybe iktatására még ebben az évben sem lesz képes. Ebben az esetben pedig a mi törvényeink szerint, sőt még a Széll-formula szerint is a gazdasági teljes különválásnak és a külön, önálló vámterület életbelépésének kell bekövetkeznie. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És ime, t. ház, daczára ezen eshetőség minden valószinüség szerinti bekövetkezésének, a magyar kormány ekkoráig semminemü határozott lépést és semminemü intézkedést nem tett sem az önálló vámterület életbeléptetésének előkészitésére, sem az önálló vámterület alapján leendő gazdasági berendezkedésre. Miért nem? *(Halljuk! Halljuk!)* Mit jelent ez a feltünő késedelmezés? Azt, hogy a kormány bármit beszél, még a lehetőségek sorából is ki akarja törülni az önálló vámterület felállitását. Azt jelenti, hogy a magyar kormány akkor sem fogja az önálló vámterületet felállitani, ha ez rá nézve ugyszólván becsületbeli kötelesség lenne, hanem majd fog Széll Kálmán miniszterelnök ur keresni és találni egy ujabb formulát és azzal a neki tetsző és alkalmasnak látszó formulával azután, pusztán lojalitásból, az udvari körök aggodalmainak eloszlatására, követeléseinek kielégitésére, állami önállóságunk és függetlenségünk minden feltételeit ismét és ujból martalékául fogja dobni az osztrák érdekeknek és az összbirodalom egységének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ime, ismét ez az az udvari szolgálat! a Bécs előtt való meghódolás! Ez az a régi rendszer, a mely mindig uj marad s ez az az uj rendszer, a mely mindig a régi marad. Régi rendszer-e, vagy uj rendszer? Igen, ez az az örök kérdés.

Uj rendszer, politikai rendszerváltozás nincs.

Digitized by Google

A kormányzat modorában talán van változás, van uj rendszer, de a politikában nincs.

E tekintetben mai napság is minden ugy van, a mint volt. A magyar miniszterek ma is épen ugy, vagy talán még jobban szaladgálnak Bécsbe, mint eddig. A magyar miniszterek Bécsbe! Micsoda megszokott sablon ez! És ime, ebben a sablonban jut kifejezésre a magyar államiságnak mai egész rendszere! Hát nem dagad az önök keble a magyar hazafiságtól, hogy a magyar miniszterek Bécsbe szaladgálhatnak?

Mit csinálnak, mit is csinálhatnak a magyar miniszterek Bécsben? Azt, a mit eddig! Széll Kálmánék épen ugy és azt, a mit elődeik. Akár a kiegyezés dolgában tárgyalnak az osztrák kollégákkal, akár katonai követelések felett tanácskoznak velük, ők ott Bécsben a magyar nemzetnek és államnak igazi, valódi érdekeit soha és semmiféleképen meg nem oltalmazhatják, mert ez ott Bécsben egyszerüen lehetetlen képtelenség. Képtelen lehetetlenség pedig azért, mert szándékaikat és törekvéseiket, legyenek azok bár még oly becsületesek, még olyan üdvösek is, ott Bécsben agyonnyomja a bécsi körök hatalmi befolyása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindaddig, t. miniszter urak, a mig önök Bécsbe szaladgálnak, mig a magyar államot fel nem mentik Bécs gyámságának kegyetlen nyomása alól, hiába beszélnek önök rendszerváltozásról, vagy arra irányzott törekvésekről, hiába hivalkodnak és dicsekednek holmi itt-ott elért aprócseprő eredményekkel, és hiába hizelegnek önöknek régibb és ujabb kormánypárti politikusok, én sajnálattal vagyok kénytelen konstatálni azt, hogy önök, magyar miniszterek, lépten-nyomon és minduntalan sokkal gyengébb kormányférfiaknak bizonyulnak, hogysem önök a magyar államiságnak igazi és hamisitatlan életet adhatnának. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Gyengeségük nyilvánvaló a külügyi képviselet dolgában, az osztrákokkal való kiegyezés kérdéseiben, a közös katonai kiadásokban, a quótának felemelésében. A kiegyezésnek ügye ma sokkal zavartabban áll, mint bármikor ezelőtt és félő, hogy ez a kormány a kiegyezés kérdésében a nemzetet sokkal nagyobb veszedelmekbe fogja sodorni, mint a milyen veszedelmekkel eddig megküzdeni kénytelenek voltunk. De nemcsak felfelé, nemcsak kifelé, nemcsak az osztrákokkal szemben gyenge, hanem befelé is erőtlen ez a kormány, a magyar nemzeti érdekek megvédelmezésében. A nemzetiségi jogosulatlan törekvések Széll Kálmán uralkodása alatt már nagyra nőttek; a szászok, az oláhok, a tótok, a szerbek, a horvátok mind-mind folyton ellenünk törnek. De hát lehet-e, t. ház, ez másképen, lehet-e a magyarnak tekintélye a nemzetiségek előtt akkor, mikor azok mindig csak azt látják, hogy az államnak nyelve nem ur ebben a hazában és azt látják, hogy itt ebben a hazában még a magyarnak is mindig német vezényszóra kell szolgálni? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én tehát azt a politikát, a melyet Széll Kálmán és kormánya követ, nem helyeslem, azt az országra nézve valóságos szerencsétlenségnek tartom, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* következőleg én ezen politika folytatásához szükséges eszközöket meg nem adom és megadni nem fogom soha. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért ezt a költségvetést visszautasitom, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon,)* azt a részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem a pártomnak, a függetlenségi pártnak derék, kitünő elnöke, Kossuth Ferencz által beterjesztett határozati javaslatot pártolom. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Szőts Pál jegyző: Báró Solymossy Ödön!

B. Solymossy Ödön: T. ház! A költségvetési vita alkalmából már annyi nagyszabásu és magvas felszólalás hangzott el, hogy némi bátortalanság és a bizonytalanság érzése kellene, hogy elfogjon, midőn kikérem kegyes engedelmüket és becses figyelmüket, hogy lehető röviden érintve egyes pontokat, felszólaljak. Bátorságot ad azonban nekem az a biztos tudat és meggyőződés, hogy t. képviselőtársaim szivesen veszik bárki részéről is, ha felszólal e házban, hogy nézetét kifejtse és istenadta szerényebb tehetségéhez képest is részt vegyen a tanácskozásban. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Mi itt együtt ülünk egy teremben, egy fedél alatt, de különféle politikai pártokra vagyunk szakadva. De daczára annak, hogy különféle zászlók alá tömörülve, különféle utakon, irányokon haladva, politikai elvünk épségben tartása mellett iparkodunk is czélhoz jutni, azért a legvégső, a legfőbb czél csak egy lehet és ez az, hogy közös erővel, mint ezen törvényhozásnak tagjai, mint népünk képviselői olyan törvényes intézkedéseket alkossunk, a melyek drága hazánk, nemzetünk, a nép valláserkölcsi és anyagi megerősödését, szellemi, kulturális felvirágzását nemcsak czélozzák, hanem elő is mozditják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én azt hiszem, hogy ezen czél lebeg mindnyájunk előtt. De nem is lehet máskép, mert hisz mindnyájan szeretett hazánknak egyformán hithű fiai vagyunk, tehát kell is, hogy ezen irányban át legyünk hatva az összetartozandóságnak magasztos érzésétől, királyunk és embertársaink iránt táplált szeretet, tisztelet érzéseitől.

De kell is, t. ház, hogy ez igy legyen, mert a korral folyton és folyton emelkedő követelmények annyi nagy szellemi munkát kivánnak, hogy szükség is van az államkormány, a törvényhozás és az össztársadalom összetartására, közös akczió kifejezésére, tömörülésre. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Annyival is inkább szükség van erre, t. ház, mert hiszen ha soha, ugy jelenleg annyi különféle nagyszabásu terve-

Digitized by Google

zet van elénk tüzve, annyi fontos feladat vár feldolgozásra, hogy ha mi ezt mind meg is akarjuk valósitani, akkor bizony el lehet mondani, hogy ezen törvényhozási ciklus majdnem emberfeletti munkát kell, hogy végezzen, és ha meg tudjuk oldani mindezeket a kényes kérdéseket és fel tudjuk dolgozni mindazon fontos feladatokat, a melyek elénk vannak tüzve, tessék elhinni, hogy ennek az államkormánynak és a törvényhozás összes tagjainak nevei csak mint drága emlék fognak belevésődni minden polgárnak a szivébe. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mert az összes feladatoknak tervbe vett czélzatai mind oda konkludálnak, hogy hazánk, nemzetünk erősbödjék, felvirágozzék és a magyar nemzeti állameszme határozott kidomboritása mellett elő is mozdittassék. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

T. ház! Első sorban röviden érinteni fogom a közgazdasági reformot, a melyet már régen várunk és hogyha a vármegyei pénztárak és számvevőségek teendőit szabályozó törvényjavaslatot már le nem tárgyaltuk volna, az ember nem is merné hinni, hogy az megvalósul, pedig hogy arra nagy szükségünk van, azt bizonyitják a különféle események.

Mert, t. ház, az tény, hogy a közigazgatás mai gépezete bármilyen erőfeszités mellett sem képes ma már annak a munkának megfelelni, a melyre hivatva van. Szükségünk van, t. ház, arra, mert csak igy tudunk a tisztviselők helyzetén is segiteni, de az adózó közönségén is! Mert hogyha a gyakorlatban czélszerüen viszszük keresztül ezt a közigazgatási reformot, ugy, a mint azt az igen t. kormány is tervbe vette, akkor a méltányos munkamegosztással segitünk a tisztviselőkön, a gyorsabb munkából kifolyó előnyök által pedig az adózó közönségen is, a nélkül azonban, hogy ujabb terheket rónánk az adózókra és autonom jogkörünk nagyobb csorbát szenvedne.

T. ház! A midőn a közigazgatási reformot felhoztam, ez alkalommal a közigazgatási tisztviselők egyikének, a főszolgabirónak helyzetét akarom érinteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha szemügyre veszszük, t. ház, a főszolgabirák teendőit, akkor azt látjuk, hogy azok bizony annyi irodai munkával vannak elhalmozva, hogy azt sem tudják tulajdonképen, hogy az irodába, az akták halmazába rejtsék-e el magukat, vagy pedig külszolgálatra menjenek ki a járásukba. Pedig az nagyon üdvös, hogy a főszolgabiró minél többet járhasson a községeibe, minél többet érintkezhessék a községi előljárókkal és a községek lakosaival. Ennek nagy, fontos és üdvös gyümölcsei vannak. Mert az tagadhatatlanul igaz, t. ház, hogy ezen érintkezés által igen sok apró bajról szerez magának tapasztalatokat, megismeri a községek egész beléletét, azok vagyoni állapotát, utjait, határait, és azonkivül a lakosságot jellemző főtulajdonságokat. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* De ezen felül, t. ház, segitségére lehet annak a tanácsra szoruló előljáróságnak, a szegény emberek sok apró sérelmét pedig elintézheti ott a helyszinén, a nélkül, hogy az illetőnek az időmulasztásába vagy költséges utánjárásába kerülne. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Szocziálpolitikai szempontból is szükséges az, hogy az a járási főszolgabiró, mint járásának atyja, minél többet foglalkozzék azzal a néppel, mert a népnek erre nagy szüksége van és folyton még tanácsadásra szorul.

Épen azért, t. ház, én azt hiszem, hogy a közigazgatási reform által el fogjuk érni azt is, hogy a járási főszolgabirákat nem fogjuk igy az akták halmazába fojtani, mint ma, hanem segiteni fogunk rajtuk. És nagyon segitenénk rajtuk az ő nagy felelősséggel járó szolgálataikban, a védkötelezettek nyilvántartása körül, nézetem szerint, akkor, ha mellékjük azokat az u. n. járási őrmesteri állásokat szervezzük. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt pedig ugy képzelem, hogy minden járási főszolgabiró mellé esetleg egy irnok helyett egy kiszolgált, nyugdij-jogosultsággal biró katonai vagy honvéd jártas, ügyes, oly őrmestert alkalmazunk, a ki aktivszolgálatra már nem képes, de igenis képes erre a szolgálatra. Ezzel kettős czélt érünk el. Elérjük először azon czélt, hogy a főszolgabiró segitséget nyer egy pontos, megbizható közeg által; másodszor pedig elérjük azon czélt, hogy ez anyagi szempontból semmibe sem kerül, mert itt nyugdijképes egyénről van szó és ha valami pótlékot adunk is neki, egy irnokot nélkülözhetünk, a kinek a megtakaritott napidijából vagy fizetéséből ez a pótlék bőségesen kitelik. Ezért, ha nézetem a t. államkormány és t. képviselőtársaim nézetével nem ellenkeznék, nagyon kérném alkalomadtán ezen kérdésnek figyelembevételét és megfontolását. Mert tény az, hogy a főszolgabirákon segiteni kell, hogy minél nagyobb mértékben teljesithessék a külszolgálatot, mert ennek igen nagy előnye van ugy a közönségre átalában, mint a szocziálpolitika tekintetéből. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Miután a közigazgatás reformját bátor voltam emliteni, ezen alkalommal egy törvény egyik szakaszának intézkedése ellen kell szólanom. Ugyanis az 1886 : XXI. t.-cz. 26. §-ának egyik rendelkezése ellen van némi kifogásom. Mit mond ez a szakasz? *(olvassa)*: »Mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehet tagja; az, a ki több törvényhatósági bizottságban jön a legtöbb állami adót fizetők sorába, azon törvényhatósági bizottságnak lesz csak tagja, a melyet maga jelöl ki.« Mig ezzel szemben ugyancsak az 1886 : XXII. t.-cz. 33. §-a azt mondja: »a községben fekvő vagyona után legtöbb adót fizető, ha ott nem lakik, jogát megbizottja által is gyakorolhatja; ugyszintén a ki több községben jön a legtöbb adót fizetők névjegyzékébe, jogát mindazokban vagy maga, vagy megbizottja által gyakorolja.«

Mit látunk ebből, t. képviselőház? Ha e két törvény fölolvasott két szakaszát össze-

Digitized by Google

hasonlitjuk, azt látjuk, hogy az egyik a szabadelvüség, a másik pedig némi szükkeblüség jele. De nézetem szerint nagyon természetes, hogy ha valakinek száz községben is van birtoka és ott a legtöbb adót fizetők között van és ugyanazon száz községnek terheit viseli, hogy azokban magát, jogait képviseltethesse és épen ezért méltányos, hogy azon birtokos a vármegye termében is vehessen részt az ő érdekei fölötti tanácskozásokban, a saját jogait, érdekeit megbizottja által védelmezhesse. *(Helyeslés jobbról.)* Pedig ennek nemcsak személyes előnye volna, de épen nemzetiségi vidékeken országos, nemzeti érdeke is.

T. ház! Nem kérek semmi olyat, a mi méltánytalan, igazságtalan, mert hiszen ez semmiféle anyagi, s hatalmi áldozatába sem kerül, sem az államnak, sem a községeknek; hanem igenis méltányos, hogy az ilyen birtokos saját érdekeinek védelme szempontjából mindazon községben és vármegye termében képviseltethesse a maga jogait és érdekeit. *(Helyeslés jobbról.)*

Egy másik, igen fontos és sürgős intézkedés, a mit már az igen t. pénzügyminiszter ur is bejelentett, az adóreform megvalósitása, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek helyes megoldása annyival is nagyobb nehézségbe ütközik nézetem szerint, mert mig egyrészről az államkormányhoz folyton különféle nagy áldozatokat igénylő kérelmekkel járulunk, addig más részről folyton feljajdulunk és jajgatunk a sulyos terhek miatt. Én tehát nagyon is belátom azt a nehéz helyzetet, melyben a mi általánosan nagyrabecsült pénzügyminiszterünk van, és épen ezért csakis oly dolgokat fogok az adóreform kifejtése alkalmával előterjeszteni, melyek méltányosak és lehetőleg gyakorlatilag is érvényesithetők. Épen azért nem is fogok mindjárt előállani azzal a különben nagyon hangzatos és népszerü kéréssel, hogy általánosságban le kell szállitani a földadót, mert ezt, tessék elhinni, én magam sem hiszem el, hogy lehetséges volna. De nem is ez az első feladat, hanem az, hogy azokat az egyéb adókat, községi és más terheket, a melyek vállainkat nyomják és az adóknak a kataszter igazságtalan voltánál fogva egyenetlen viselését kell megszüntetni, mert az tagadhatatlan, hogy sok helyen, mint pl. nálunk Sopron megyében egyes járásokban határozottan méltánytalan és igazságtalan a föld kataszteri tiszta jövedelmének összeirása. A legsürgősebb feladat tehát az, hogy a talaj, a minőség, a fekvés, a klimatikus viszonyok és még a földbérleti viszonyok mérlegelése mellett vigyük keresztül a kataszteri jövedelem összeirását, és első sorban ott, a hol legjobban lehet ezeket a bajokat konstatálni és a hol legnagyobbak a feljajdulások.

Azonkivül, t. ház, a föld tulajdonosa az, a kit leginkább be lehet asszentálni az adózáshoz, mert hisz a földtulajdonos még egy quadrátméter földet sem tud kivonni a megadóztatás alól, holott még mindig vannak sokan mások, a kik a kipuhatolási nehézségek mellett aránylag sokkal könnyebben tudnak az adófizetés alól kibujni, mint ezt az ingatlanok tulajdonosai tehetnék. Épen azért az adóreform keresztülvitelénél nagyon szükséges lesz ilyen kipuhatolási szisztémát is kitalálni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Azonkivül, ha épen a szegényebb sorsuakon akarunk segiteni, nagyon szükségesnek tartom, hogy azok megélhetési viszonyait szem előtt tartsuk és szem előtt tartsuk egy bizonyos mértékig a jövedelem emelkedő nagyságát is és állitsunk fel bizonyos megadóztatási lépcsőt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De e mellett nagy sulyt fektetnék arra is, hogy a sok mindenféle adónemek rendszerét kissé egyszerüsitsük, mert ezáltal az adókezelés körüli anyagi kiadások és szellemi munkában nyerünk megtakaritást, azonkivül pedig az adózó is tisztább képet nyer, könnyebben eligazodik fizetési kötelezettsége felől, és sokszor, a midőn tévedésből rónak ki rá adót, ugy, a mint ez velem is akárhányszor megtörtént, könnyebben rájön a pénzügyi közegek ezen jóhiszemü tévedésére. Ma tény az, hogy annyi fő és alfaja uralkodik a különféle adónemeknek, hogy maga a szakértő is sokszor alig ismeri ki magát.

Hogy a jelenlegi állapotok tarthatatlanok, azt mindnyájan jól tudjuk és jól tudjuk azt is, hogy ezeken sürgősen segiteni kell és pedig első sorban épen a szegényebb sorsuak érdekében, mert azok megélhetéséről van szó, már pedig azok képezik az ország lakosságának legnagyobb részét, tehát azok jólétének előmozditása előfeltétele az ország jóléte előmozditásának is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én nagyon sürgősnek tartom az adóreform mielőbbi szőnyegre hozatalát, már csak azért is, mert azt hiszem, hogy az adóreform szoros összefüggésben van a közigazgatási reformmal is és épen mivel mind a kettőtől a terhek méltányosabb elosztását várjuk, szükségesnek látom, hogy ez a reform lehetőleg egy időben eszközöltessék a közigazgatás reformálásával.

Még egy dolgot akarok emliteni, a mely a pénzintézetekre vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, igazam van, midőn azt állitom, hogy az egész ország anyagi ereje szoros összefüggésben áll az egyesek vagyoni erejével. Az államkormánynak kötelessége ugy a közvagyonról, mint a magánvagyonról és személybiztonságról gondoskodni; de kötelessége egyuttal azt a védelmi rendszert ki is terjeszteni a szerint, a mint a tapasztalatok mutatják. És mégis még a legujabban is, olyan intézetnél, a mely épen arra volna hivatva, hogy a vagyont, a pénzeket megőrizze, mit látunk? Azt, hogy nem tudom én, indolenciából-e, tulbizalomból-e, vagy pedig abból a beteges, nagyon téves felfogásból, hogy nem szabad azt a szoros, rideg, szigoru hivatalos felügyeletet gyakorolni az egyes ilyen magánintézeteknél, a melyre szükség volna, de denique megtörtént, mint Sopronban is, hogy az

Digitized by Google

épitő bank 11 millióval megbukik. Ez olyan nagy csapás volt, hogy csak egy odavaló tudja, hogy mi volt. Sopron városában, de még a megyében is, a családok körében ma még az arczokon öröm, boldogság sugárzott, élénk sürgésforgás volt ott igen sok üzletben; nagyon sok előkelő üzlet, igen sok vállalat szorgalmas tulajdonosa örömmel ment az irodába, az üzletbe és másnap, mintegy romboló orkán, elsöpörte ez a csapás a boldogságot és örömöt sok család tüzhelyéről, tönkre tett üzleteket, virágzó vállalatokat és mindezt tette egyszerüen egy különben meglehetősen magyarellenes bankigazgatónak a csalása.

Az ilyenekkel szemben mégis csak kell tenni valamit. Hisz itt közvagyonról meg anyagi erőről is van szó. Ezt mi tétlenül, összetett kezekkel nem nézhetjük; mert ha annak a társadalomnak azon rétegei, a melyek hivatva volnának itt felügyelni, nem teszik meg kötelességüket, őrködjék akkor az állam felettük, mert ránk nézve az nem lehet mindegy, hogy számos család kifosztatik vagyonából, üzletek tétetnek tönkre, templompénzek, alapitványpénzek, magán-pénztárak raboltatnak ki és a milliók Bécsben játszatnak el egy bankigazgató családd cselekedetei miatt.

A felügyeleti jog megteremtésének egyik fő kellékét abban látnám, hogy először is — és ez volna a legnehezebb lépés — egyöntetü könyvelést és kezelést kellene behozni előzetesen, azonkivül pedig ki kellene mondani, hogy a pénzintézeteknél az alapot jobban szilárditsuk, az alaptőkének egy bizonyos minimális nagyságát kellene megállapitani és a hol ez nincs meg, záros határidőt kellene adni, hogy az az összeg előteremtessék. Azonkivül nagyon szigoruan kellene még intézkedni arról is, hogy a pénzintézetek ne fogadhassanak el több betétet és több letétet, mint alaptőkéjüknek legfeljebb nyolczszorosát vagy tizszeresét, hogy alaptőkéjüket tulnyomó részben magyar állampapirosban biztositsák és csak részben egyéb értékpapirokban. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ne várjunk ősi szokásunk szerint, mig ujabb ily meglepetés, ily katasztrófa ér, mert hisz ugyis az a bajunk, hogy mikor az ilyen dolog történik, — és ezt láttam Sopronban is, — mindenki, az egész vármegye, az egész város feljajdul, mozog, tervezget, tanácskozik, hogy miképen és mit kellene tenni, hogy ilyen baj ne történjék és azután egyszerre csak megint szép álomba merülünk és nyugodtan lessük, várjuk, mig egy ujabb katasztrófa ébreszt fel. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Méltóztassék megengedni, hogy egész röviden felemlitsek még egy dolgot, a mi épen a mezőgazdákat érinti. Előre kell azonban bocsátanom, hogy, noha Magyarország mezőgazdasági állam, a miért a mezőgazdaság érdekeit előmozditó minden intézményt a legmelegebben pártolnom kell, *(Helyeslés jobbfelől.)* mégis azt tartom, hogy egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy, mikor a mezőgazdasági termények értékesitésének előnyeiről van szó, nem szabad a mostohaanya szerepét játszanunk a kereskedelemmel szemben, mert hiába, ez a kettő közeli rokonságban van. Ez tagadhatatlan, ezen vitatkozni nem lehet. Az egyiknek az érdeke szoros összefüggésben áll a másiknak az érdekével. Egy dolgot azonban nem hagyhatok felemlités nélkül és ez a fedezet nélküli határidőüzlet. Én is határozottan kivánom, hogy az vagy töröltessék el, vagy pedig szigorittassék meg oly módon, hogy kötelezővé tétessék a termény beszállitása. Ez által az a papiros-buzakereskedő előre tudni fogja, hogy vagy egyáltalában nem képes majd kötelességének eleget tenni, vagy pedig csak drága pénzen kaphatja meg a buzát. Eltekintve attól, hogy ez által kiküszöbölnők a már sok családot tönkretett erkölcstelen terménygabona-hazárdjátékot, elérnők azt, hogy a mezőgazdasági termények áralakulását szolidabb, biztosabb mederbe szoritathatnók. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Végül még magára a költségvetésre térek rá. Én a költségvetést reálisnak tartom, még pedig két szempontból. Először azért, mert ezt a költségvetést olyan kormány tagjai terjesztik elő, a mely iránt én feltétlen bizalommal viseltetem. Másodszor pedig a pénzügyi bizottságban olyan szakértő képviselőtársaim vizsgálták át alaposan a költségvetést, hogy ez is biztositékát képezi annak, hogy ez a költségvetés reális. Különben is én az állami gépezet működését költségvetés nélkül el nem képzelhetem. Mindennap vannak kiadásaink, azokat fedeznünk kell.

Én tehát, eltekintve a bizalom és bizalmatlanság kérdésétől, ugy is elfogadnám a költségvetést. Mielőtt azonban ezt tenném, méltóztassanak megengedni, hogy egy-két pontra néhány megjegyzést tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is foglalkozom a tisztviselők fizetésének javitására felvett 3 millió koronával. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy összegnek látszik ez, de tulajdonképen mégis csak kis töredéke annak, a mire szükségünk volna, ha a tisztviselők helyzetén gyökeresen akarnánk segiteni. A baj, mely előidézte a jelen helyzetet, szerintem kétféle: jogos és kevésbbé jogos.

Hogy a megélhetési czikkek, általában a megélhetési viszonyok határozottan és rohamosan emelkedtek, drágultak, ez bizonyos. E tekintetben tehát alapos a baj és ezt összetett kezekkel nem nézhetjük. A baj másik oka az országosan divó és folytonosan emelkedő luxus és nagyzás, a mely ma már nemcsak kivételesen egyes osztályoknál uralkodik, hanem — és erről volt alkalmam meggyőződni — általában oly nagy mérveket ölt, hogy még szegény tüzhelyeknél is találkozunk ezt a nagy társadalmi bajt frappansul jellemző esetekkel. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha csak ezt tekinteném, nem is volnék hajlandó megszavazni a tisztviselők helyzetének

Digitized by Google

javitására felvett ezt az összeget, de elfogadom azt azért, mert tudom, hogy független, önálló és jó tisztviselő csak az lehet, a kinek nem kell mizériákkal, anyagi bajokkal küzködnie. Remélem azonban, hogy e tekintetben is fog a helyzet javulni, hogy a kormány anyagi áldozatokkal a tisztviselők segitségére siet és teszi ezt ugy, hogy egyrészt nagyobb munkát követel tőlük, másrészt méltányosan osztja szét a munkát köztük és a személyszaporitással is fel fogunk hagyni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egy másik megjegyzésem vonatkozik a 400 állami népiskola, a 40 felsőbb nép- és polgári iskola és a 32 kisdedóvó és menedékház felállitására. Ha a számokat nézzük, kell, hogy kissé megijedjünk ezen állások szaporitásával járó költségektől. De hát a népnevelés ügyét elhanyagolnunk nem lehet, mert hiába, a lakosságnak túlnyomó nagy része fiatal, serdülő gyermek korában épen az ilyen alsóbb iskolákban kapja meg valláserkölcsös nevelését, valamint itt oltják szivébe a hazafiság csiráját és itt nyeri szellemi táplálékát is. Ezen a téren tehát, bármennyire görnyedezzünk is a teher alatt, nem szabad visszariadnunk az áldozatoktól. Vigaszul szolgálhat nekünk az a meggyőződés, hogy igen tisztelt kormányunk ugy is csak a legfontosabb szükségleteket elégiti ki és hogy a nemzetiségi vidékeken a magyar nemzeti érdekek szempontjából nem is szabad ez áldozatoktól tartózkodnia. Vigasztalásul szolgálhat az a körülmény is, hogy az iskolák folytonos szaporitásának szüksége a népesség szaporodását is mutatja, a mi által a fokozódó kivándorlás is ellensulyozást látszik nyerni.

Másként vélekedem azonban a rendszeresitendő 424 posta- és távirdai, az 1035 vasuti állásról, és ezenfelül a különféle pénzügyőri személyzet létszámának emeléséről. Itt az a határozott nézetem, hogy ennek a személyszaporitásnak okvetlenül összhangzásban kell lennie az illető állami üzemek fejlesztésével. Én tehát ezt az ujabb anyagi áldozatot nem tekintem egy örökké fenmaradó ujabb tehernek, hanem ugy vélem, hogy a személyzet szaporitása által az emlitett üzemek annyit fognak majd jövedelmezni, hogy túlkiadásaink e téren busásan fedezve lesznek. Semmi esetre sem zárkózhatunk el az olyan anyagi kiadásoktól, a melyeket hazánk érdekei megkivánnak, de az államkormánynak igenis takarékoskodnia kell, mert az adózó közönség alig képes már az adóterhet viselni. Ámde a kormányt takarékossági törekvésében támogatnunk kell azzal, hogy ne jőjjünk mindig ujabb anyagi áldozatokat igénylő követelésekkel, hanem legyünk mértékletesek. Mert egyfelől folyton kérni a tisztviselők, lelkészek, tanitók, iskolák és egyházak segélyezését, a különféle intézmények nagyfoku szubvenczionálását, az általános kultárának és a müvészetnek fejlesztését, a pompás épitkezések terén való tündökölést, *(Ugy van! jobbfelől.)* másfelől pedig a terhek sulya miatt jajgatni, ez a legnagyobb foku inkonzequenczia. Csak olyant, akkor és annyit kell kérnünk és tennünk, a mi és a mikor okvetlenül szükséges és a mire anyagi fedezetünk elegendő.

Várady Károly: Hiszen egyre pazarolnak! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

B. Solymossy Ödön: Nemkülönben előmenetelünk csak látszólagos, és igen t. pénzügyminiszterünk hiába őrködik féltékenységgel az államháztartás egyensulya fölött, ha mi őt egyre ujabb költségekbe szoritjuk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Várady Károly: A közös miniszterek szoritják!

B. Solymossy Ödön: Mielőtt beszédemet befejezném, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* ujból is csak azt vagyok bátor kijelenteni, hogy meg kell ragadnunk és örömmel kell fogadnunk minden olyen eszmét, intézkedést, rendelkezést és lépést, a mely mintegy alapkövet képez olyan munkának, olyan müveletnek kiépitéséhez, a mely az országnak, a nemzetnek erősödését és felvirágoztatását előmozditani van hivatva. Csak az olyan állam és az olyan nemzet, a melyben a reális alaperők megvannak, lehet olyan, mint egy szilárd alapokon nyugvó, erősen épitett hatalmas vár, a mely daczolni tud nagy orkánok romboló erejével és még nagyobb megrázkódtatásoktól sem dől romba. *(Ugy van! jobbfelől.)* Csak az ilyen állam mutathat fel a közmüvelődés és a müvészet terén is eredményeket. Csak az az állam birhat sulylyal és poziczióval, a melyben megvan a belső konszolidáczió szilárdsága, *(Ugy van! jobbfelől.)* mert hogy ha az alapok gyengék, egészségtelenek és erőltetett, mesterséges uton-módon akarjuk csak fejleszteni állami életünket, ez nem egészséges dolog és az a legkisebb rázkódtatásra összedül. Erős, államerős nemzet csak ott lehet, a hol a nemzet boldog és megelégedett. Ez pedig csak ott lehet, a hol rendezettek a belviszonyok és olyan jó miniszterek ülnek a bársonyszékekben, mint a jelenlegi kormány tagjai, *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* a hol szilárd a vallás-erkölcsi és anyagi alap és a társadalom a törvényhozással összefog nagy munkák megalkotására és ugy az általános, mint a közgazdasági politikai irány összetart, mert alkotmányos országban élünk, alkotmányos, jóságos uralkodónk alatt egyforma törvények védenek mindenkit rangosztálykülönbség nélkül, de egyformán sujtanak is. Ennélfogva érdekünk is egy, azért tehát közös, nagy alkotások és munkák keresztülvitelénél tartsunk össze, dolgozzunk közösen, mert magukban véve azok a különféle nagyszabásu ékesszólások és igazán tanulságos eszmecserék, a melyek itt történnek, nem elégségesek, valamint nem elégséges az sem, hogy ha mi az államkormányt és annak ténykedését folyton és folyton rostáljuk és minket, a többséget, némelykor nem a

Digitized by Google

legkedvesebb vádakkal illetnek. Össze kell fognunk a közös munkát végezni, ezt kivánják tőlünk azok, a kik minket ide küldtek, hogy őket képviseljük. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És az alig elmult trónbeszédben is jóságos uralkodónk, magyar koronás királyunk, *(Éljenzés a jobboldalon.)* mint családfő a családtagokat, mint szerető atya a gyermekeit felhivta nemcsak a nemzetet, hanem a polgárokat is a közös munkára. Legyünk áthatva az ő jóságos szellemétől és tegyük félre fontos alkotásoknál a különféle pártpolitikai szempontokat, mert maga a pártpolitika és felekezeti villongás jót nem idézhet elő, hanem a közös alkotásban és munkában az összetartás eredményezhet csak valamit és lehet gyümölcsöző.

Ezen reményben el is fogadom a költségvetést. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Mielőtt a tanácskozást folytatnók, a közgazdasági bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Heltai Ferencz, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését (Irom. 108) a kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri törvényjavaslatról. Méltóztassék a jelentést kinyomatni, szétosztatni és annak idején való napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni. Folytatjuk a tárgyalást.

Kubik Béla jegyző: Gabányi Miklós!

Gabányi Miklós: T. országgyülés! *(Derültség.)* Mult év november 18-án igen t. Horánszky Nándor t. képviselőtársam, Beöthy Ákos és Rakovszky István ellenzéki képviselők beszédére, a melylyel az országnak siralmas állapotát ecsetelték, a többek között azt mondotta: ne fessék önök mindig már a tuloldalról az országnak siralmas helyzetét; azt tudja már mindenki; régi idő óta igy van az; annál inkább kell, hogy tudjuk mi, a népképviselők, a honatyák; hanem álljon egyszer már önök közül valaki konkrét javaslatokkal elő, hogy hogyan lehetne az országot e sanyaru helyzetéből megmenteni; igérem önöknek az egész kormány nevében — igy mondta a képviselő ur — az igen t. kormánypárt nevében is, hogy azt az alkalmat azonnal megragadjuk és minél gyorsabban keresztülviszszük, hogy az országot megmenthessük a tönkrejutástól és megmenthessük a magyar földet a magyarságnak.

Ezt igérhette igen t. Horánszky képviselőtársam a kormánypárt nevében, mert hiszen ő a miniszterségre rég megérett, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* sőt én szerintem tul is érett már. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Annál is inkább igérhette, mert hiszen négy esztendő óta állandóan belügyminiszter-kandidátus. Én tehát konkrét javaslatokkal akarok most előállani, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az országot a tönkrejutástól és a magyar földet a magyarságnak megmenthessük és a már népvándorlás-számba menő kivándorlást megfékezhessük. De mielőtt ezt tenném, kénytelen vagyok kissé bevezetésképen az ország helyzetéről is beszélni. Jól tudja azt mindenki az országban, annál inkább tudjuk mi népképviselők, hogy 10—15 esztendő alatt mennyi rengeteg föld ment át magyar kézről, kis- és nagybirtokosok kezéről idegen kézbe. Ha ez igy megy tovább, a magyar föld nem sok idő mulva idegen kézen lesz. Midőn innen valaki ezt állitotta, egyszer a tuloldalról azt kiáltották közbe: »Nem baj, akárkié a föld, csak az adóját fizesse!« Ezt az Egyetértésben olvastam négy éve; csodálkoztam, hogy semmi moraj, zúgás, hocholás, vagy elnöki rendreutasitás nem követte. Én, t. ház, nem azt tartom. Én azt tartom, hogy a magyar föld, a mig a magyar ember kezében van Magyarország, csak addig Magyarország. *(Helyeslés a szélsősaloldalon.)* Mihelyt a magyar föld cseh, morva, német, franczia, angol, orosz vagy galicziai zsidó kézre kerül, Magyarország megszünt Magyarország lenni. *(Derültség.)* És hogy, t. ház, milyen ország lesz akkor Magyarország, azt, azt hiszem felesleges megmondani, azt ugyis tudják a t. képviselő urak.

A t. kormány talált is ki már módot ezelőtt tiz esztendővel, hogy segiteni kell az országon, mert különben tönkre jut és idegen kézre kerül; kitalálták ugy, hogy fejleszteni kell a földmivelést, ipart és kereskedelmet. Helyes, ezt fejleszteni kell most is, de fejleszteni kellett volna 50—60 esztendővel ezelőtt, mert az most már csak igen lassan mehet. Az igen t. kormány is rájött erre, mert a mult cziklusban nekünk már azt mondták, hogy ezen nem lehet segiteni, hanem konvertálni kell az egész ország adósságát. Gyönyörü szép volna. Csakhogy t. ház, én bebizonyitom, hogy már ez is késő. Persze én ugy gondolom, hogy ugy lehetett volna megpróbálni, talán még most is lehet, hogy a vármegye összeirta volna az összes bevallott adósságokat, — bevallott adósságoknak nevezem a bekebelezett adósságokat — és ekkor vett volna fel hosszu pénzt a vármegye. Hosszu pénznek mondják nálunk azt az amortizaczionális kölcsönt, a melyet a földhitelintézet 30 vagy 50 évre ad. Szóval a vármegye vette volna fel a pénzt, 15—30 milliót, a mennyit a bevallott adósságok tettek volna. Gondolom, igy lett volna. Csakhogy én bebizonyitom, hogy az már késő, sőt illusztrálom egy példával is, ha lesz kegyes a t. ház meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nekem egy jó ismerősöm, egy uri ember, ezelőtt husz esztendővel váltógazdaságot kezdett folytatni, t. i. a bankokban sok váltója volt és ezt mondják nálunk váltógazdaságnak. Egyszer annyira felgyültek a váltói, hogy nem is tudta jóformán, mikor jár le egy-egy váltója. Egy jó

Digitized by Google

barátja megszólítja, hogy engedd meg, nekem van 2000 forintom, adok testvéries kamatra, 36 százalékra. *(Derültség.)* Ez örült, hogy megszabadult az adósságtól, kibecsültette a birtokát a kataszteri jövedelem, az adóforint és a községi becslés után; 10.000 forintra volt becsülve husz év előtt ez a birtok. Erre adott neki ez a kedves jó barátja testvéries kamatra, 36 százalékra 2000 frtot, vagyis 720 frtot fizetett évenként utána. Igy a váltóitól megszabadult, de nem győzte a kamatot fizetni; gyerekei is nőttek, mind több lett a költség; e mellett váltógazdaságot is folytatott. Egyszer azután jött az uzsoratörvény. Odamegy hozzá az a barátja, hogy borzasztó, nem szabad csak 8 százalékot szedni, barátom. Pedig vagy fizetsz husz százalékot, vagy felmondom a tőkét. Persze beleegyezett, fizette a husz százalékot és fizeti ma is, tudom, csakhogy suttyomban. Elég az hozzá, hogy egyszer megint felgyül az adóssága. Azt mondja a barátjának, látom, hogy nincs menekvés, engedd meg, hogy hosszu pénzt vegyek fel, de csak első helyre adnak; felveszek 4000 forintot, utána jön a tied, ugy sincsen baj. Hát ez a barátja belement a második helybe, hiszen kapott 20 százalékot, 400 forintot a 2000 forintra. De aztán az a földbirtokos 5000 frtot vett fel, gondolta, igy több lesz; most annak lett 7000 frt bekebelezett vagy bevallott adóssága ezelőtt tiz évvel. Ha akkor konvertálta volna az ország, milyen pompás lett volna: 7000 frtot pl. 6 százalékra felvenni, 420 frtot fizetett volna csak évenkint. De ha akkor nem konvertálták, most már hiába konvertálják!

Megmondom, hogy miért. Most azon a 7000 frton bekebelezett adósságon felül, — mert a leánya megnőtt, annak czifra ruha kell, *(Derültség.)* a fia meg diák, nagy korhely, azután ez meg az, megint van neki 2000 frt bevallott adóssága; nem bekebelezett adósság, hanem olyan, a miről a fia, meg a lánya, meg a felesége is tud. De ezenkivül — most három-négy év előtt találkoztam vele — még 2000 frt bevallatlan adóssága is van, a miről a felesége és gyermekei nem tudnak. Tehát azon a birtokon ma már 11 ezer frt adósság van; sőt most ugy jár, hogy mindig van tartalékban váltója, de pénze nincs soha, *(Derültség.)* és ha egy czimborára akad, rögtön kéri, hogy legyen szives neki zsirálni. Elég az hozzá, hogy ezen 11.000 frt adósságon kivül, ő már most zsirálni tartozik mindazoknak váltóit is, a kik neki is zsiránsai. És igy áll az országnak körülbelül negyedrésze. Tehát már ez is késő.

De, t. ház, a jó Isten mintegy ujjal mutatja, hogy ti honatyák, ti népképviselők, azért adok nektek minden évben rosszabb termést, és azért adok minden évben több-több csapást, hogy lássátok, hogy Magyarországot igy nem menthetitek meg, hanem fundáljatok ki más módot Magyarország megmentésére. Pl. ezelőtt öt évvel Magyarországon öt métermázsát adott a föld — csak átlagban, mert a statisztikai kimutatások mind kedvezőbbek — négy év előtt négy, három év előtt három, két év előtt két, a mult évben pedig egy métermázsát, de most még annyi sem lesz. Mert tessék megnézni a telet, a hol lapos a föld, ott már most kiveszett a buza, a hol pedig dombos és a hol betakarta a hó, és a féreg meghagyta, jön majd az éjszakai fagy és a nappali olvadás, és ott sem lesz semmi. Tehát a jó Isten is mutatja, hogy itt valamit tenni kell.

Mielőtt már most konkrét javaslataimra áttérnék, az én becsületes, tisztességes Kossuth-párti diósadi kerületemnek egy kortesverséből két strófát olvasok csak fel, az utoljára: *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt mondta az én becsületes Kossuth-párti kerületem, midőn hat nappal a választás előtt odakerültem. Nem nagyon látok, mert már sokat láttam, rosszak a szemeim. *(Derültség. Olvassa):* »Gazdálkodó kell minekünk, — A ki munkál s fárad értünk, — Ki nem fürdik tejben-vajban — Együtt nyög velünk a bajban, — Ő kell minekünk! — Talpra magyar!, igy kiáltsunk — És ne hagyjuk honfitársunk, — Ő az Isten küldetése, — Bajainknak enyhülése — Tőle várható«. Ezt irták, de én nem akarok elbizakodni, nem tisztán én rám, *(Derültség)* hanem mindazon földmüvelőkre, a kik a föld terhét ép ugy viselik, mint ők, a kiknek nincs egyéb mesterségük, mint én nekem, a ki csak abból élek, és ugy kinlódom mindenféle rengeteg adóteher alatt, mint az a szegény nép.

Most, t. ház, áttérek a konkrét javaslatokra, de ezt a kortesverset elteszem ereklyeként.

Ahhoz, t. ház, hogy Magyarországot megmentsük a tönkrejutástól és a népvándorlásszámba menő kivándorlást megakadá yozzuk, első és legszükségesebb kellék, hogy Ausztriával azonnal végkép szakitsunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mikor Ausztriával végkép szakitottunk, 34.400.000 frtot spórolunk meg évenkint, azt a költséget t. i., a melylyel most évenkint hozzájárulunk a közös kiadásokhoz, a quótához. Állitsuk fel azonnal az önálló vámterületet, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* más czivilizált és modern államok példájára. Ezzel azt érjük el, hogy nyersterményeinket nem leszünk kénytelenek olyan potom áron eladni, mint a hogy most adjuk el, hogy 5 frt 50 krért, 6 frtért vagyunk kénytelenek a buzát eladni, hanem eladjuk majd olyan árért, mint a többi államok, a melyeknek önálló vámterületük van, 8 frtért, 8 frt 50 krért, 9, sőt 10 frtért is.

Mondok erre is t. ház egy példát, hogy miért kell ez okvetetlenül. Pl. Szatmár vármegyében egy földbirtokos, most szeptemberben történt, eladott egy pár száz métermázsa buzát egy szatmári terménykereskedőnek, még pedig 6 frtért, de 25 kilométernyire kellett szállitania, Szatmárra. Beszállitotta a 79 kilós buzát a maga rendje és módja szerint, a kereskedő át is vette, de a mikor az eladó összeszámitotta, hogy mit kapott érte, összesen 5 frt 60 krja maradt. Ez

Digitized by Google

ugy történt, hogy 30 krajczár szekérbért fizetett, azonkivül sorompó- és kövezetvámot, meg mázsadijat, ugy hogy erre ment el 40 krajczár, maradt tehát összesen 5 frt 60 krajczárja. Ugyanezt a buzát eladta az a kereskedő Bécsbe 8 frt 30 krajczárért. Már most a ki nem ért a dologhoz, az azt hinné, hogy az a kereskedő nagyot nyert rajta, pedig csak 10 krajczár volt a nyeresége, mert a mikor megvette, föl kellett zsákoltatnia, szekérre rakatni, a vasuthoz vinni, a mi 10 krajczárba került legalább, a Bécsbe szállitás pedig, mint valamennyien tudjuk, 2 frt 10 krajczárba kerül és igy a 8 frt 30 krajczáros buza neki 8 frt 20 krajczárba került. Már most vegyük, hogy egy amerikai kereskedő megvette egy amerikai farmertől a buzát 6 frtért és szállitotta ugyanannak a bécsi czégnek 8 forintjával. Nézzük már most, hogy ez mennyit nyert rajta. Tudjuk, hogy az amerikai kereskedők vizi uton szállitják a buzát és ezáltal rendkivül kedvező helyzetben vannak, mert ha azok a kereskedők összebeszélnek, még ingyen is szállithatnak buzát Európába olyanformán, hogy tudjuk, hogy nagyon sok teherhajó jön át portékáért Amerikából Európába, ezeknek aljrakományra amugy is szükségük van; igy hát 30—40—45, vagy a legrosszabb esetben 50 krajczárért szivesen átszállitják a buzát onnan ide. Ha tehát 6 frt 50 krajczárba került a buzája és eladja 8 frtért, akkor még mindig 1 frt 50 krajczárt nyert rajta; de vegyük, hogy 7 frtot adott a buzáért Amerikában, a nyeresége még akkor is kerek 1 koronát tesz ki. Ehhez még hozzászámithatjuk azt, hogy az amerikaiak nagyon olcsón termelnek, mert ott vannak még erdőirtások és a mikor nálunk 3 métermázsát ad a föld, ott 9—10—12-re tehetjük a termést. De tegyük föl, hogy átlag csak nyolczat terem, akkor is az amerikai, 6 frtjával számitva, 48 frtot kap egy hold földje után, a mikor nálunk a termelő 18-at kap. Ilyen viszonyok között, ha az önálló vámterületet fel nem állitjuk, tönkre kell menni még magamnak is, nemcsak a szegény népnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja azonban erre a t. miniszterelnök ur, hogy nem lehet az önálló vámterületet olyan hirtelen felállitani, mert az nagy rázkódtatásokkal járna. Hát ne higyje a t. miniszterelnök ur, hogy a dolog igy áll, mert nyersterményeinkre Ausztriának geografiai fekvésénél fogva szüksége van, reánk van utalva és ha fel is állitjuk az önálló vámterületet, azért Ausztria buzánkat, árpánkat, zabunkat, répánkat, tengerinket, lovunkat, marháinkat, ökrünket, borjunkat, csirkéinket, malaczainkat, de még a tojásokat is meg kell, hogy vegye. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Hát a t. miniszterelnök ur talán elismeri, hogy e tekintetben reánk vannak utalva; de azt fogja mondani, hogy másként áll a dolog az iparczikkekre nézve. Hát erre is mondok én egy nagyon jót. Muljék el egyszer a mágnás kartól, az őket utánzó fertálymágnásoktól, a dzsentri-kartól és a kisebb birtokostól az a betegség, hogy azt mondják, nem is jó az a nyakkendő, a melyre nincsen reá irva, hogy Bécs vagy Páris, muljék el ez a dolog, és akkor egészen másként fog állani a helyzet. És hogy ha Kossuth apánk 1844-ben majdnem egymaga ki tudta vivni azt, hogy az volt a jelszó: éljen a hazai gyártmány, és hogyha már 1845-ben nemcsak a nagybirtokosok leányai, nemcsak a középbirtokosok és kisbirtokosok leányai, hanem még a mágnás-leányok is magyar kartonruhát viseltek, mert akkor még nem volt selyem a divat, a mire Ausztria ugy megijedt: miért ne tudnók keresztülvinni azt mi is?

Miért tudta ő ezt keresztülvinni? Én leszek a legelső reklám az ország szine előtt, aki kikiáltom: Éljen a hazai gyártmány! Minden becsületes magyar ember, lánglelkü honleány tartsa kötelességének, hogy csak oly portékát vásároljon, a melyről meg van győződve, hogy magyar gyártmány. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Inkább fizesse drágábban egy pár krajczárral; minthogy nálunk az ipar nincs annyira még kifejlődve, mint Ausztriában, de hogy a magyar iparos a véres verejtékével előállitott iparczikkjén tudjon tuladni s meg azért is, hogy a folyton forgó pénz ne menjen ki külföldre, hanem maradjon az országban. Az északamerikai Egyesült-Allamok akkor vetették meg rengeteg gazdagságuk alapját, és rakták le nagyságuk fundamentum-kövét, mikor az addig Angliából behozott iparczikkek bejövetelét eltiltották.

Hogy nálunk is van magyar ipar, a mely kitünő munkát végez, arra példa Katzer József szücs, a kinél tegnap voltam; róla szól ez a hir, melyet a »Szamos« czimü lapból kivágtam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Követésre méltó példa. Fülöp orleánsi herczeg neje, József kir. herczeg fenséges leánya, mint értesülünk, Katzer József, országos hirü szücsünket távirati uton kérette magához Alcsuthra, hogy részére egy sealskin paletot, *(Derültség.)* egy perzián zsakétet és egy sealskin *(Derültség.)* divatkalapot sürgősen készitsen. Katzer a megtisztelő megbizásnak megfelelően a meghatározott időben a megrendeléseket ő fenségének szállitotta. A főherczegnő ő fensége ez alkalommal oly dicsérőleg nyilatkozott azon nemes és előkelő izlésről, melylyel a szállitott tárgyak készültek, hogy az egyenesen a magyar ipar fejlődésének diadalát is jelentheti, mondván, hogy azokat Párisban sem szerezhette volna szebb és tökéletesebb kiállitásban...« *(Egy hang: És ki készitette azokat?)*

Ő maga; hiszen ott voltam tegnap este. *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*: ».... mint azokat Katzer mester készitette, ki a párisi világkiállitáson is a mult évben a nemzetközi zsüritől az összes magyarországi szücskiállitók közül az első és legnagyobb kitüntetést nyerte el. Ő fensége ezen fenkölt példáját, melylyel a magyar ipart ily dicséretes módon pártolja, követhet-

Digitized by Google

nék mindazok, a kik szükségleteiket külföldről fedezik.« *(Halljuk! Halljuk!)* És ő nemcsak József főherczegnek, nemcsak a főherczegnőnek, hanem a herczegprimásnak is szállitója.

Egy szóval, t. ház, az ipar miatt nem kell rászorulnunk Ausztriára. Ez volna az önálló vámterület kérdése.

Most jön a második főkellék: *(Derültség. Halljuk! Halljuk!)* ez az önálló magyar nemzeti bank. *(Halljuk! Halljuk!)* Olyan magyar nemzeti bank, a mely a szegény földmivelőnek, iparosnak és kereskedőnek olcsó és gyors kölcsönt adjon. *(Halljuk! Halljuk!)* Az önálló magyar nemzeti banknak nem az lenne a feladata, nem ugy kellene eljárnia, mint a hogyan a mostani vidéki apró bankok eljárnak, hogy alapitásuk után három-négy év mulva azzal dicsekszenek, hogy mennyit gyarapodtak, milyen nagy a tartalékalapjuk stb.; hanem azt kellene néznie, hogy a szegény népen segitsen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. ház, a mit a vidéki bankok elkövetnek, az nem is tűrhető. Azt mondják, hogy a szegény emberen 6—8%-ot vesznek, pedig 15—16%-ot szednek. Persze, hogy azután több osztalékot adnak. Nekem is van ott vagy tizenhárom darab ilyen részvényem. És azután a szegény ember van az ilyen bankokra leginkább rászorulva; az vesz ki kisebb összegeket.

Ezek a vidéki bankok igy csinálják: Nyolcz százalék a kamat-maximum, tehát nyolcz százalékot szednek. Igen, de már azt is ki tudják találni, hogy január—február—márcziusban 94 nap van és azután erre a 94 napra kiveszi a kamatot, még pedig előre. Azután a kezelési költség czimén, váltó, bélyegilleték stb. annyit számitanak, hogy mikor összeszámitja az ember, tizenhat százalék jön ki.

De mivel látom, hogy nagyon érdeklődik a t. ház, elmondom az ilyen szegényebb ember állapotát. Csakhogy nem a banknál fizetik ám! Például épen a multkor tapasztaltam e részben érdekes dolgot. Egy szomszédomnak hatvan forintos váltója van. Igaz, neki nincsen vagyona; csak két lova van, azzal fuvaroz. Azt mondja a feleségének: Nézd, anyjuk, holnaphoz egy hétre ez a váltó lejár. Sógort, bátyát, szomszédot, komát muszáj meghíni vacsorára, mert ennyi kezes van a hátán, majd felirják az egészet. De azt mondja az asszony: Ez az Iczig nem ad hust hitelbe! Slojmi — azt mondja rá — megmondta, hogy ő ad hatvan krajczárért egy liter bort, hogy adjanak neki fuvart szerdán. Te meg assszony, ölj meg egy kakast. Hát azután mit volt mit tenni? Inkább reggel nem ettek és azután este megittak egy liter nem is bort, hanem — annyira vizes volt — keserü vizet, megettek egy kenyeret, megitták a pálinkát, megettek egy tyukot, laskaleves is kellett hozzá, szóval: három pengő kellett erre. És ez minden három hónapban igy megy, tudjátok lelkeim? *(Derültség.)*

Arra kérem tehát az igen tisztelt kormányt — erre sulyt helyezek — hogy törvényhozásilag állapittassék meg, hogy az ilyen vidéki bankok 8%-nál többet kezelési költség czimén se számithassanak fel. Igy is tiz százalékra rug a kamat. Ez volna tehát a második főkellék.

A harmadik főkellék, a melyre okvetlen szükség van, az általános szavazati jog behozatala, még pedig én szerintem ugy, hogy minden huszonnegyedik életévét betöltött férfiember szavazó legyen, tekintet nélkül arra, hogy van-e vagyona vagy nincs; csak azt kötöm ki — és erre sulyt helyezek — hogy tudjon magyarul beszélni, irni és olvasni.

És azután az általános titkos szavazási jogot községenkint otthon gyakorolják! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt is leirom, hogy hogyan, nehogy részedjék az ellenzéket. *(Derültség.)* Veszem az én kerületemet, a diósadit. Hetven község van benne. Nem könnyebben elmehetne-e az a két-háromtagu bizottság, mint a hogy most is egy szegény ember elpanaszolta nekem a baját, de nem kárpótolhattam, mert magam is uri szegény vagyok: Három napot vesztettem, az egyik lovam bele is betegedett és meg is döglött. Hát hogyan, barátom? mondom. Azt mondja: Szerdán volt a választás, október másodikán. Én már kedden éjfélkor kezdtem pakkolni, készülődni, micsoda. Befogtam a kifáradt két lovamat és kedden estére odaértem. Nagy immel-ámmal kezdték szerdán a választást; látták, hogy kormánypárti kevés van; vártak, husták-vonták, hátha kerül valahonnan. Késő éjszakára maradtam; éjszaka megindultam volna megint, de a szénámat ellopták, *(Derültség.)* még azt is venni kellett; három napot vesztegettem el.

Hát azért kérdem, nem sokkal szebb lesz-e, ha ez a bizottság megy községről-községre és ugy választ — de megmondom ám, hogy hogyan; nem czédulával, világért sem; ilyet már láttam; a bizottság mindig előbb jön vagy két órával: a jegyző, a segédjegyző meg a jegyző által behálózott biró hirtelen irnak a czédulára. Veszek egy példát. Legyen pl. Gabányi Miklós, legyek ujra én a jelölt és még egy másik. Jön a bizottság, megkérdi, kire akar szavazni? Helyes! Azt mondja a segédjegyző is: Gabányi! Felirják. Mikor az összes községekben ez megtörtént, akkor összeolvassák a szavazatokat, s akkor látják, hogy a megválasztott képviselőnek van 1970 szavazata, nekem meg csak 325. De megmondom én, hogyan kell azt csinálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az általános szavazásra kell annyi ólomgolyó, a hány szavazó van, azt oszszák szét közöttük a választás előtt. A választás helyén meg legyen annyi láda, a hány képviselőjelölt van. A kormánypárti láda szine legyen feketesárga, *(Élénk derültség.)* a Kossuth-párté legyen piros, a néppárté meg az ártatlanság szine: a fehér. *(Zaj. Derültség.)* A láda nyilása legyen ferde, legyen gummival kitöltve, ugy, hogy mikor eljön az az ember szavazni, ne is hallja

Digitized by Google

senki a kopogást és ne is láthassa senki, hogy a szavazó melyik ládába dobta a golyót. Ez lesz. t. ház, az igazságos választás. Ekkor fog megnyilatkozni az igazi nemzeti érzület, s nem most.

S ezzel, t. ház, elérjük még azt is, hogy az a szegény képviselőjelölt megspórolhatja magának azokat a szerencsétlen alkotmányos költségeket, és nem lesz kénytelen egy személyben képviselőjelölt, kocsmáros, mészáros, kenyérsütő, eszkortőr és kitünő szónok lenni. *(Élénk derültség.)* Ezekből ugyanis most nem maradhat el egy minősége sem, mert különben megbukik. Próbáltam, hát mondhatom. *(Derültség.)* Igy azonban, a mint én tervezem, tiszták lesznek a választások. Történjék azután, a mi történik, de azt hiszem, akkor azután keresztülvisszük mi azt, a mit mi akarunk. Ez volt a harmadik tétel.

Most pedig a t. kormánypárti képviselő uraknak elmondom azt, a mit programmbeszédeikben, tudom, mindnyájan elmondtak, nemcsak önök, de velük szemben fellépett kormánypárti képviselőjelöltek is, a kik persze megbuktak, hogy t. i. az állami hivatalnokoknak emeljük a fizetésüket. Igérték ezt, de pénzt nem adtak hozzá. Én azt is adok. A költségvetésben van másfél millió frt. Én többet adok. Ott van az a 33 millió frt, a melyet Ausztriára költünk évenkint. És itt jön az én negyedik és legfőbb tételem: az önálló magyar hadsereg, magyar vezényszóval, magyar katonatisztekkel. Az a legénység, a melyet Szatmár megyéből soroznak be, Szatmár megyébe beosztott ezrednél feküdjék; az, a melyet Szilágy megyéből soroznak be, feküdjék Szilágyba beosztott ezrednél, s az a katonatiszt alattvalóját ne ugy szólitsa: Du verfluchter Kossuthhund, a mint ezt teszik. Hallottam eleget, a mikor szolgáltam. Nekem ugyan nem mondta, mert én keresztüllőttem volna. Hanem fiának vagy öcscsének tekintse a tiszt az alantasát, a legény a tisztjét meg bátyjának vagy apjának. Ilyen katonával azután viselhetünk háborut.

S a mikor ezt keresztülvittük, akkor jön azután az, a mit el akar érni egész Európa: akkor hozom én be az általános lefegyverezést. *(Hosszantartó zajos derültség.)*

T. ház, ez öli meg az összes államokat. Az örökös fegyverben létel, a fegyveres béke. Mire a rengeteg katonaság, ha szabad tudnom? Csak azért, hogy Feldzeugmeister Szakrametovitsnak, Feldmarschallieutenant Kukuljevicsnek és Generalmajor Bukovicsnak két katonaposzt sétáljon plein parádban a háza előtt, a mely nem is az övé? *(Derültség.)* Minek az Augarten őrzésére 63 ember, a mikor ugyis annyi invalidus osztrák van, a kik csücsülve őrizhetnék a kertet? *(Derültség.)* Nem elég oda, ha már épen kell, tizenegy fegyveres ember: egy altiszt, két frájter és 8 közlegény? *(Derültség.)* Vagy minek kell a Transzportház vártájához hét ember; nem elég oda egy is? A Burgban tartott fővártára pedig minek megy 83 ember, holott ott van az Arcière-garde, a testőrség, a burgzsandárok, hiszen ez a sok fegyveres ember csak a lármát szaporitja és nem hagyja öreg királyunkat aludni. *(Nagy derültség.)* Szóval bizonyos, hogy arra a rengeteg katonaságra nincs szükség; 50.000 katonát azonnal haza kell kergetni. *(Derültség.)*

Erre az 50.000 katonára 24,600.000 forint megy el évenkint. Vagyis ezt odacsapva az előbbi 34 millióhoz, már közel 60 milliót takaríthatnánk meg. De még mit nyerünk? Azonkivül annak az 50.000 fiatal embernek erős, munkabiró karját megnyernők és azzal a kivándorlás által okozott munkáshiányt pótolhatnók. Ismerek egy szegény öreg parasztot, a kinek most két fia játszik katonásdit; kis gazdaságát egyre pusztulni látja; marháját nem tudja gondozni, buzáját későn aratja, nem konkolyozhatja ki, nem tisztithatja, nem javithatja, s nem képes adóját fizetni. Bezeg, ha hazajönnének katona fiai, mindjárt lefizethetné az adót. Most pedig azt mondja: »Télire nem jut csizmára! Bocskorban telelek vénségemre.«

Háboru sem volt 1866 óta. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát Bosznia?)* Ohó, pardon! *(Derültség.)* Jó, hogy ezt fölhozták, most kitérek erre is. En Bosznia és Herczegovina okkupációját akkor sem tartottam, most sem tartom háborunak, hanem rablóhadjáratnak, *(Mozgás.)* épen olyannak, a minőt most Angolország a becsületes, tisztességes, szorgalmas, jóravaló és istenfélő bur nemzet ellen folytat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen kivánatos volna, hogy az igen t. kormány egy körjegyzéket intézzen az összes többi államok, a nagyhatalmasságok kormányaihoz, ad circulandum, *(Általános zajos derültség. Elnök csenget.)* a melyben szólittassék fel az angol kormány, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy azonnal vonja vissza seregét Dél-Afrikából; még most tisztességesen visszavonulhat, de ha ezt nem teszi, akkor egyik állam sem fog lovat szolgáltatni neki a burok elleni háborura. Ha még akkor sem, hát legyen eszibe juttatva, hogy 30 éves háboruja talál lenni, sőt az, a mit a nagy német politikus, Bismarck herczeg, a vaskanczellár megjósolt, hogy Angliának a burföld, vagyis Pretoria lesz a koporsója. Én azt toldom hozzá, — de ez is benne legyen ám a jegyzékben, — *(Általános derültség.)* hogy kik lesznek Angliának a sirásói: nem más, mint azon czivilizált és modern államok, a melyek nem akadályozzák meg a további háboruskodást, a melyek nem akadályozzák meg az angol népet abban, hogy azt a bur népet, a mely épugy az Isten képére és hasonlatosságára van teremtve, mint az angol, vagy épen az angolok királya, mint a mérges legyeket, kiölje csak azért, hogy az arany- és gyémántbányákat samberelje be. *(Derültség.)*

Tehát 1866 óta Magyarországnak háboruja

Digitized by Google

nem volt. Régente még a többi kormányok mindig az oroszszal ijesztgették Magyarországot. Ha Oroszország konczentrált egy garnizont száz mértföldnyire a határszéltől, Tisza Kálmán miniszterelnök, meg a többi, a ki volt, mindjárt mozgósitást parancsolt, engem is mindig mozgósitottak. *(Élénk derültség.)* De ez csak ideiglenesen volt, hogy az avizó jön, de rögtön uj fegyver, uj ágyu kellett, a Werndl-fegyver nem volt jó, Venczel-puska kell, meg a Kropacsek-puska és azután három-négy heti gyakorlat után szépen haza eresztették a katonát, minden abbamaradt, de a fegyvert meg az ágyut bezzeg meg kellett fizetni, mikor az két esztendő alatt elkészült, pedig nem lett háboru.

Hogy is lehet képzelni, hogy olyan ország, mint Oroszország, a hol a nihilizmus és anarchizmus uralkodik, külháborut viseljen. Az az ország, a melynek a czárját bombával szakitották szét, a hol a téli palotát ugy alásták, hogy ha három perczczel később jön oda a czár, légbe röpül. Most meg Gacsinában megmérgezték az egész vizvezetéket, nem ügyelve arra, hogy esetleg 500 ember is meghalhat, csakhogy a czári család meghaljon. Hogy lehet hát képzelni, hogy nekünk háborunk legyen Oroszországgal. *(Derültség.)* Most pedig az orosz czár a legnagyobb pártfogója az isten békéjének. Minket gróf Apponyi Albert elnökünk képviselt valami tiz ülésen, most lesz Monakóban a 11-ik. *(Derültség.)* Hát persze, mert tavaly Hágában volt, most meg Monakóban lesz. Hát mit ér az a gyülésezés! Kezdeményeznünk kell. Sok beszédnek sok az alja. *(Felkiáltások: Az már igaz! Halljuk! Halljuk!)* Egy országnak meg kell azt kezdeni, még pedig a legvitézebb országnak. És a legvitézebb ország melyik lenne más, mint Magyarország? *(Ugy van! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Én mindent bebizonyitok. *(Általános derültség.)* Van-e az isten ege alatt szebb és vitézebb katona a magyar huszárnál, van-e vitézebb, kitartóbb, éhséget és fáradságot jobban biró katona, mint a magyar gyalogos katona a román testvéreket is hozzáértve, mert hát sokan vannak köztük? És majd ha azt látja a világ, hogy mi lefegyvereztünk és nincs ellenségünk, akkor majd ő is utánunk megy. *(Élénk derültség.)*

Már most, a mikor ezt mind itt keresztülvittük, én nem kivánok olyan sokat, mint a t. néppárt, két esztendei katonaszolgálatot, hanem csak egy esztendei katonai szolgálatot. Majd megmagyarázom, hogy untig elég az egyéves katonai szolgálat.

Október elsején vonul be az ujoncz, 7—8 hét alatt, még karácsony előtt, kitanulta az állást, fordulást, fegyverfogást, tisztelgést és minden istenáldását, parádét. Befogják iskolázásra, és teoriában megtanulja könyvből, a mezei gyakorlatot. A mikor a tavasz jön, márczius elején, a természetben is megtanulja ezeket a dolgokat októberig. Addig is télen tartanak folytonosan az übungsmarschok, aztán meg vannak a manőverek, és igy az ujoncz beletörődik a dolgokba, eléggé kiokul. Az altiszteket is elő kell léptetni. A ki három hónapot kitöltött, ha alkalmas fiu, lesz viczefrájter. *(Derültség.)* A ki hat hónapot kitöltött, lesz káplár, a ki 9 hónapot kitöltött, titular-führer. Egy év lefolyása előtt titular-őrmester, hogy az altiszti szolgálatot is gyakorolhassa. Persze azért lesz az ujoncz titular-viczefrajter, hogy a közember lénungját kapja. Szivesen szolgál, ha tudja, hogy csak egy évig tart.

Azután t. ház, meg kell még emlékeznem arról, hogy ha egy évig tart is a szolgálat, az öreg altiszteknek kedvezni kell. Fel kell emelni a fizetést, és a nyugdijat azért, hogy a mikor gyakorlatra bevonulnak, fiatal altisztek legyenek. Kellenek ezek esetleg háboruban is, a mire most kilátás nincs, mert nincs oly állam, mely a mai öldöklő fegyverek elé akarna menni. Nincs olyan buta ország. A fizetést emelni kell. Az őrmester fizetését 17 frtról 20 frtra, a führerét 17, a káplárét csak 12-re, hogy igyekezzék minél előbb führer lenni. *(Derültség.)* A nyugdijat, a mely most 12 évi szolgálat után az őrmesternél 15 frt, fel kell emelni 20-ra, mert hiszen nemcsak 12 évi a szolgálat, hanem hozzájárul még a 3 év és 3 hónap. Szükséges ez, hogy a mikor gyakorlat van és tartani is kell minden évben gyakorlatot, vagy esetleg — Isten ments — háboru lesz, legyen elég tanult altisztünk. Azt mondhatja erre esetleg a honvédelmi miniszter ur, hogy nem lehet egy év alatt begyakorolni azt a közembert. Ugyis már nagyon kicsi a keret. Mikor én szolgáltam, volt 80, most van 120, most hallom, hogy valami okos tábornok egy zászlóaljat el akar venni, ugy hogy szinte minden közember mögé jut egy altiszt.

Hát kérem, a kinek rossz esze van, azt három év alatt sem lehet betanitani, de rendesen egy esztendő is elég.

Haza is kell bocsátani azután azt a katonát, hogy nősüljön meg, szaporitsa a világot, becsületes uton, *(Nagy derültség.)* de ne Csehországban, Morvaországban, Boszniában, Prágában, Bécsben. Meg kell neki mondani, a mikor szabadságra megy: Tudd meg, három év helyett egy évet szolgálsz; a mikor tehát megkapod az avizót, azonnal bucsuzz és jöjj el a gyülekezési helyre, a hová az idézés szól. Manapság a háborut nem lehet ugy izenni, mint régen, nem lehet ugy csinálni, mint a szomszéd, hogy a mikor haragszik, este meglesi az ellenfelét a kapuban, és furkósbottal leüti. *(Derültség. Zaj.)*

Ha kormánypárti lennék, holnap Ausztriában is elolvasnák a beszédemet, igy azonban nem olvassa el talán senki. *(Derültség.)*

Mondom, figyelmeztetni kell azt a szabadságolt katonát, hogy azonnal vonuljon be, háborut manapság ugy sem lehet egyhamar izenni. Lehet aztán az a katona akár Mármaros megyé-

Digitized by Google

ben is, 48 óra alatt ott van, a hol akarjuk. Minek álljon tehát folyton fegyverben az a rengeteg sok katonaság?

Ha pl. háboru lenne, mi vagyunk Magyarország, Ausztria, Poroszország, Olaszország, szövetségesek. Ki lehet az ellenségünk? Mert azokat az apró-cseprő államokat nem számitom semmibe. *(Derültség.)* Vagy egyikhez, vagy másikhoz mennek. Mondjuk: Francziaország Oroszországgal együtt. Egy millió katonát állit ki az ellenség, egy milliót mi. Akkor a póttartalékot be sem kell hivni. Van-e az Istennek olyan zseniális tábornoka, vagy táborszernagya, a ki csak az élelmezést is dirigálni tudná ekkora tömeg katonánál? Mondjuk, esetleg csak 200.000 embernek vágják el az etappeját és marháját, ha egy kerületben ott marad, megeszi az ott nemcsak az összes marhát, hanem a lovat is. Tudom, hogy ha az igen t. honvédelmi miniszter ur itt volna, azt mondaná, hogy mit beszélek én ilyeneket, mit csináljon ő azzal a rengeteg sok tiszttel. Megmondom. *(Derültség.)* Ha hazaengedtük az 50.000 katonát, arra a rengeteg sok tisztre nincs szükség. Tudja azt mindenki. . . . *(Makkai Zsigmond a szónok mellett levő vizes poharat elveszi, s vele kimegy a teremből. Hosszantartó nagy derültség.)* T. ház! Makkai Zsigmond barátom azért vitte el a vizemet, hogy ne tudjam folytatni, mert ő akar beszélni, pedig azért is kibeszélem az ülést. *(Nagy derültség.)*

Az általános lefegyverzés után a tisztekre nem lévén szükség, táborszernagytól le az utolsó öreg kapitányig, mivel tudjuk, hogy a ki a 35—36 évet kiszolgálta, már csak azért huzzavonja a szolgálati időt, hogy a teljes nyugdijat megkapja, mert a katonaságnál 40 évi szolgálat után kap nyugdijat — mondom, mindezeket a tiszteket 35 évi szolgálat után azonnal nyugdijazni kell, még pedig teljes nyugdijjal. Azután mindazon, bármiféle tiszti iskolát végzett fiatalembereket, a kik őszszel bevonulnak a századukhoz, hagyjuk meg egy évig kadétőrmesternek, egy év mulva legyenek tiszthelyettesek, és a helyett, hogy 20 éves korukban lesznek hadnagyok, lesznek 22 éves korukban. Igy behoztuk azt a tiszti létszámot, mely ennek az állománynak megfelel. Egyik igen t. képviselőtársam, Bolgár Ferencz, multkor azt mondta, mikor valaki erről beszélt, hogy a létszámnak meg kell lenni. Én is azt mondom, meg kell lenni a papiroson és természetben is otthon, s ha háboru van, be lehet hivni igy is. Igy tehát most már kimeritettem ezt, most már csak összeadom a pénzt és számolunk. Lesz $34^1/_2$ millió, ha elszakadunk Ausztriától. Itt van 25,600.000 frt, ez 60 millió. Az igen t. pénzügyminiszter ur is csepegtetett 3 millió koronát a tisztviselők fizetésének javitására. Én ehhez a másfél millió forinthoz veszek még a 60 millióból 10 milliót, ebből a 11 és $^1/_2$ millióból $2^1/_2$ milliót hagyjunk itt. Én adok 9 milliót a fizetések javitására, még pedig kikötöm, hogy ebből az állami tisztviselőknek is, az állami hivatalban levő altiszteknek és állami hivatalban lévő szolgáknak fizetését is javitani akarom. Azt is megmondom, mennyivel. De első helyen a szolgabiráknak. Artim t. barátom azt mondotta tegnap, hogy nincs a főszolgabirónak, de még az apjának sincs tehene. Már pedig a főszolgabirónak csakugyan urat kell játszania. Ebből a fizetésből nem teheti, kénytelen tehát a közpénzekhez nyulni. Most van 1200 frt fizetése, 400 frt lakbére, ez 1600 frt. Ezt emelem 1500 frtra és 500 frt lakbérre. Az alszolgabiró, azt tudjuk, igavonója a főszolgabirónak, mert ezek dolgoznak jóformán, a főszolgabirák nem. Ezek fizetése 800 frt és 300 frt, összesen 1100 frt, annyi, mint a fővárosban egy elsőrendü hivatalszolgának. Ez emelendő 1200 frt fizetésre és 400 frt lakbérre, összesen 1600 frtra. A megmaradt 9 millió frtból az összes állami hivatalnokoknak és hivatalszolgáknak javitani kellene fizetését, de ugy, hogy a szegény papoknak és a szegény tanitóknak is jusson, s azt óhajtom, hogy a tanitók 30 évi szolgálat után teljes nyugdijat kapjanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Még egyről meg ne feledkezzem. Az állatorvosok fizetését nem muszáj javitani, de az utátalány ugy van behozva, hogy nem telik az eb-adóból. Az általában gyülölt legcsunyább adót, a kutya-porcziót töröljük el.

Most tehát a kilencz millió el volna osztva. *(Derültség.)* A két és félmillió frtot mire hagytam fel? Azoknak a földmiveseknek, iparosoknak, vagy kereskedőknek az adója, kik 30 frtot vagy ennél kevesebb adót fizetnek, félannyira vonassék le ezen öt millió korona erejéig, hogy az államháztartás rendben maradjon. Igy ezzel rendben vagyunk. Van még ötven millió frt. Ebből harmincz millió frtot, vagyis hatvan millió koronát tisztán csak az ipar és kereskedelem minden ágának fejlesztésére forditsunk. Állitsunk olyan gyárakat, melyek Ausztriával versenyezni tudnak, hogy az iparczikkek tekintetében ne szoruljunk Ausztriára. Marad még husz millió frt. Ezt használjuk viziutaink kiépitésére, hogy ne legyünk kénytelenek terményeinket Bécs felé a méregdrága vasuton vinni, hanem Fiume felé épitsük ki viziutainkat. Ha ezt keresztülvittük, Magyarország 3—4—5 év alatt tejjel-mézzel folyó ország lesz, mint volt ezelőtt 1—2 száz évvel, s akkor a népvándorlás is megszünik, mert azt rendszabályokkal nem lehet megszüntetni. Ha egyszer az illetőnek módja lesz megélni a hazában, akkor itt marad, most is csak azért megy ki, hogy meg ne haljon.

Szeretném én azt az államot látni, a mely Magyarországnak háborut merne izenni, ha Magyarországon ilyen jólét van, s ha katonái ugy vannak nevelve, hogy — a mint mondám — a tiszt a katonát fiának vagy testvérének nézze, az pedig a katonatisztet apjának, vagy bátyjának. Ha valamely állam mégis háborut

Digitized by Google

izenne nekünk, biztosan azt mondaná az a katonatiszt: Utánam fiaim, előre az Isten nevében, ne hagyjátok, hogy az ellenség szétdulja családi fészketeket! Minden golyótok találjon! Az a katona, a ki igy van nevelve, hogy szeresse Isten után első helyen hazáját, szeresse azt a földet, a mely neki kenyeret ad, az többet ér, mint százezer katona és arra ráillik a nagy német császár mondása: ha ilyen katonákat nevelünk, nem félünk, csak a jó Istentől. Ezért okvetlenül le lehet szállitani a katonai létszámot.

T. ház! Most már az igen t. minisztelnök urat, az igen t. resszort-miniszter urakat egyenkint és összesen, minden egyes t. képviselőtársamat egyenkint és az egész országgyülést összesen kérem arra, a mit Horánszky Nándor t. képviselőtársam már akkor mondott: méltóztassék az általam mondottakat megszivlelni. *(Derültség jobbról.)* Más uton Magyarországot a tönkrejutástól nem lehet megmenteni és nem lehet megmenteni a magyar földet a magyarságnak; a népvándorlásszámba menő kivándorlást sem lehet másként megfékezni. Méltóztassék tehát az általam mondottakat minél gyorsabban keresztülvinni. A költségvetést nem fogadom el, hanem csatlakozom szeretve tisztelt Kossuth Ferencz t. képviselőtársam és elnököm határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szőts Pál jegyző: Pattyánszky Elek!

Pattyánszky Elek: T. képviselőház! A tárgyalás alatt levő költségvetéshez én is röviden hozzá kivánok szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az állam, mint az emberek összességének legfőbb, legnagyobb formája, bir egy akarattal és bir a cselekvés jogával. Az állam akaratát a törvényi hozás, az állam cselekvését az igazgatás fejezi ki. Ma vagyunk abban a helyzetben, hogy az állam komoly akaratának kifejezést adhassunk abban a legfontosabb ágazatában, a mely az állam háztartását foglalja magában. A kezünkbe adott állami költségvetés és annak egyes részletei kell, hogy képezzék megfontolásunk tárgyát és elhatározásunk alapját.

Megvallom, hogy nem lévén abban a gyakorlatban, hogy egy olyan nagy művet, mint egy állami költségvetés, az ő minden szövevényes utjain figyelemmel és behatóan áttanulmányozhassak, mégis megtettem azt, hogy a sommázatot figyelembe vettem. Noha a költségvetés feltétlen realitása iránt teljesen megnyugtatott, a mennyiben láttam, hogy a költségvetési kiadások mind törvényes és szükségszerü alapon nyugosznak, és láttam azt, hogy a bevételek is a törvény korlátai között vannak előirányozva, mindamellett az országnak teherviselési képességét tekintve, a végsommázatot nem mondhatom teljesen megnyugtatónak, miután ez a költségvetés összességében az ezermillió koronát meghaladva, oly összeget képvisel, a mely Magyarország mai helyzetével szemben a teherviselés legvégső határát már elérte, ha ugyan már tul nem lépte. Daczára ennek, elismerve azt, hogy költségvetés nélkül kormányozni nem lehet, átérezvén a kormány őszinte és erős akaratát arra nézve, hogy nemcsak a közgazdaság, nemcsak a kormányzás terén, hanem egész politikai létünkben a könnyebbülést, a fejlesztést, az előrehaladást igyekszik előmozditani, én teljes bizalommal a kormány és a kormányzati programm iránt, a melyet ismerünk, a költségvetést megszavazom általánosságban és meg fogom szavazni részleteiben.

De látom, t. képviselőház, hogy a költségvetés tárgyalása nem mozog tisztán pénzügyi keretben, hanem felöleli azon számos kérdéseket, a melyek az ország közvéleményét, a közszellemet foglalkoztatják és a melyeknek sürgős elintézése a parlamentnek legkiválóbb és legelőkelőbb kötelességei közé tartozik. Egy ily rendkivül fontos, mondhatnám, az én felfogásom szerint mai helyzetünkben legelőkelőbb kérdésnek tekintem én közigazgatásunknak szándékolt reformját. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, t. ház, a ki abban a helyzetben van, hogy közigazgatási állapotainkat közvetlenül szemlélhesse, t. i. ott, a hol ebbeli törvényeink és instituczióink közvetlen hatásukat gyakorolják a népre, az meg fog győződni arról, hogy közigazgatásunk jelenlegi állapotában fenn nem tartható. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Egy általános elzüllésnek menne az ország elejébe, egy politikai és gazdasági elzüllésnek akkor, hogyha ezt a kérdést nem igyekeznénk, nem sietnénk alaposan, rendszeresen, gyökeresen mielőbb tisztázni és rendezni.

Én a közigazgatás jelenlegi helyzetére nézve ezt az én állitásomat nem kivánom, mások példáját követve, különös egyes példákkal illusztrálni. Én csak általánosságban kell, hogy kifejezzem abbeli nézetemet és abbeli aggodalmamat, hogy sem a közigazgatási rendszer, sem azon rendszer gyakorlati alkalmazása ma már nem áll a modern államok iránt táplálható jogos követeléseknek szinvonalán. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Egy közigazgatási rendszer, a melyben a közigazgatás legelőkelőbb és leglényegesebb funkcionáriusai, a törvényhatósági tisztviselők helyzete, állása, létezése ugyszólván egy nagy kortesmüveletnek az esélyeitől függnek; a hol az a választás, a melylyel a közigazgatási gépezet a törvényhatóságokban összeállittatik, függ az egyes törvényhatóságokban, kevés kivétellel, klikkek befolyásától, függ a nemzetiségi surlódásoktól, mindenféle mellékbefolyásoktól, tekintet nélkül az érdemekre, tekintet nélkül a képességekre, az a gépezet nem felelhet meg mindenkoron a várakozásnak és akkor kénytelenek vagyunk megérni olyan eseteket, a melyek országra szóló rendetlenségeket, fájdalmasan tapasztalt és fájdalmasan érzett visszaéléseket hoznak felszinre, olyanokat, a melyek az ország politikai kormányzatának hitelét sem itt a hazában, sem a külföldön nem emelik. *(Általános helyeslés.)*

Digitized by Google

Én, t. ház, ennek az állapotnak az orvoslását ugyan meginditva látom abban a törvényben, a mely kimondja, hogy a törvényhatósági közkormányzat államositása be fog következni. Igen ám, de messze látom én még azt az időt, a mikor ez bekövetkezik. Messze látom azért, mert hiszen az előkészületek igen csekélyek és az állapot igen sokáig nem tűri meg a jelenlegi helyzetet. En azt óhajtanám, hogy igen t. kormányunk a közigazgatás reformjának kérdését a tisztviselői kar államositásának elvén mielőbb foganatba venné. *(Helyeslés.)* E mellett, t. ház, én a szolgálati pragmatika, a rendszeres előléptetési szabályzat mellett nem akarom az állami és kormányzati hatalmat oly fokra emelni, hogy itt nálunk, a hol nemcsak hozzá vagyunk szokva, de a multnak tapasztalataiból is tudjuk, milyen nagy kincs rejlik a törvényhatósági jogkörben, ez a jogkör teljesen megsemmisittessék. Azt óhajtom és kivánom, hogy a törvényhatósági jogkörbe a közigazgatás reformjának keresztülvitele alkalmával is bevonassék az ellenőrzési jog, a mint különben is a törvényhatóságok, mint közvetlen részesei és érzői a gyakorlati közigazgatásnak, ezt legjobban tudják ellenőrizni. A kormányok el vannak foglalva az egész ország közigazgatásának összpontositásával s hogy a törvényhatóságoknak a közigazgatásra még ellenőrzési befolyásuk se legyen, s az ellenőrzés tisztán és egyedül a parlament ellenőrzésének jogában nyilvánulhasson: ezt a törvényhatósági életre s magára az adminisztráczióra is veszélyesnek tartom.

Más tekintetben pedig, t. ház, nézetem szerint a közigazgatás reformjának biztos, szilárd, igazságos alapra való fektetése egy másik, mindnyájunk előtt tudott és bensőleg is mindnyájunkat foglalkoztató kérdés rendkivüli enyhitésével járna. Ez a kérdés a nemzetiségi kérdés. *(Helyeslés.)*

Tapasztalhatjuk, de tudjuk is mindazok, a kik különféle nemzetiségek által lakott vidékeken élnek, hogy milyen rendkivüli befolyása van a népre, a mely nem magyar ajku, de sok tekintetben magyar érzelmü, t. i. hazafias érzelmü, az oly közigazgatásnak, a mely igazán és behatóan foglalkozik a nép érdekeivel, szükségeivel; a mely igyekszik magához vonzani a nép minden rétegét. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)* Viszont tapasztaljuk, hogy ott, a hol a közigazgatás rossz, a hol a népnek csak szenvednie kell annak visszaéléseit, *(Ugy van! Ugy van! balról.)* a nemzetiségi kérdés is mindig felüti fejét, érezteti az ő veszélyes voltát. *(Felkiáltások balról: Igaz! Ugy van!)* Rendszeres közigazgatás, az alkalmazás, előléptetés tekintetében pedig méltányos közigazgatási rendszer mellett éle vétetik a nemzetiségi kérdésnek, elvétetik a talaj azoknak a lába alól, a kik azt a minden emberi szivben szunnyadó szeretetet az ő nemzetisége iránt ki akarják zsákmányolni, hazaellenes törekvésekre. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Elvétetik a talaj, legyen meggyőződve a t. ház; egy igazságosan és jól kormányzott vármegye, bárminő nemzetiségek lakják is, soha sem lesz hazaellenes, tudom tapasztalásból. *(Helyeslés.)*

A közigazgatás reformja és ezzel a nemzetiségi kérdés legveszedelmesebb oldala szerintem ezen az uton igen könnyen és igen hamar elintézhető volna. Én azoknak a hiányoknak, a melyeket különben tapasztaltam, felsorolásába bocsátkozni nem akarok és nem is fogok, de mégis kell, hogy egy-két kérdést érintsek.

Az egyik a mi közegészségügyi adminisztrácziónk.

T. ház! Ott künn a falvakban, a hol nincsenek kórházak, a hol nincsenek gyógyszertárak, a hol az emberek születnek, élnek és meghalnak, a nélkül, hogy a modern tudomány az ő fizikai lételükre legkisebb befolyást gyakorolna, ott látjuk és ott érezzük, hogy milyen siralmas állapot az, hogy betegségek vannak, de orvos nincsen. Az institucziő megvan, nem lehet mondani, hogy nincsen gondoskodás a törvényben. Ott van a megyei főorvos, ott vannak a járási orvosok, ott vannak a községi orvosok kerületenkint csoportositva, öt—hat—nyolcz község ilyen orvosi körben, azok léteznek, de hogyan és hol?

Mind a központban vannak. És miért? Azt mondja az az orvos: Uram, hiszen én tanultam, orvosi diplomát nyertem, gyakorlatom van, nekem élnem kell az én költségesen és fáradságosan szerzett tudományom után, és hogyan éljek meg én ott, abban a faluban, a hol az egész járandóság nem több, mint egy pár száz forint? Ahol az a nép szegény és nem bir megfizetni? és még gyógyszertárat is tartsak?

Mindezek olyan kérdések, a melyek megkövetelik az állam gondoskodását és én fel akartam erre hivni az igen t. kormány figyelmét.

Egy másik körülmény, a melyre szintén szerettem volna az általam oly nagyrabecsült és teljes bizalmamat élvező t. kormány figyelmét felhivni, a közoktatási állapot. Méltóztatnak tudni, hogy 1868-ban jött létre a népoktatási törvény. Igen szép, rendkivül becses és nagy mü. De kérdem, t. ház, saját tapasztalataikból méltóztassanak önmaguknak felelni, vajjon ez a törvény hogyan van végrehajtva? Nem e törvény végrehajtatlanságában rejlik-e még mindig az oka annak, hogy az alsó néprétegek azon az alacsony müveltségi fokon állanak, a melyen, fájdalom, oly gyakran vagyunk kénytelenek őket látni?

Ott van a törvényben, hogy a hol azok a bizonyos tanfelügyelő urak, a kik egy-egy tankerületre kinevezve, a községi és felekezeti iskolákat látogatják, — notabene, hogy a felekezeti iskolákra különös gondoskodás forditandó más szempontokból is — azt találják, hogy egy ily iskola nem a törvényben előirt mód és rend szerint van fentartva, az illető felekezeti felsőbb hatóság háromszor, félévenkinti időközökben, a kormány utján felszólitandó lesz a hiányok pót-

Digitized by Google

lására és a hol ez nem történik, ott hivatalból községi iskola állittatik fel, még pedig a felekezetek rovására csakis annyiban, hogy az egyenes adók 5%-ánál több a községi iskolára nem forditandó. Meg vagyok győződve, hogy sok helyütt, ha megtekintjük a felekezeti iskolákat, nem fogják azokat a törvényben előirt módon feltalálni. Fogunk találni formailag egy iskolát, a melyben senki sem tanul, vagy igen kevesen tanulnak, fogunk találni mindenféle vexatórius dolgot, hogy azt a szegény népet az iskolábajárás elmulasztásáért birságolják, sőt meg is válthatják a szülő által, ha szüksége van rá, egy-két forintért egy esztendőre azt a gyermeket, hogy ne járjon iskolába, de igazi iskolát, a hol az a gyermek igazán azt az első oktatását megkaphatná, vajmi keveset fogunk találni.

Már 34 esztendeje, hogy e törvény létrejött, és midőn először kezdtünk foglalkozni életbeléptetésével, azt véltük már akkor, hogy nem telik bele 3—4 esztendő és az egész országban mindenütt ott lesznek az állam közvetlen felügyelete és ellenőrzése alatt álló községi elemi iskolák; de azt látjuk, hogy ma, 34 esztendő mulva sincs ez végrehajtva. És ez igen szomoru dolog. Én nem szándékoztam hosszasan beszélni és nem is leszek hosszas, mert hamar be fogom fejezni, a mit mondandó vagyok. Mégis kell, hogy álláspontomat kissé körülirjam. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. miniszterelnök ur által kifejtett programmot én teljes bizalommal és odaadással kivánom és fogom is támogatni. A jelenleg szőnyegen levő költségvetéshez is hozzájárulok e támogatásommal. Miután azonban eddig nem voltam szerencsés e ház tagja lenni, miután igen hosszu ideig más táborban állottam, nem ugyan itt, hanem kint, ott messze, a hol névtelenül harczoltunk és harczolunk egy zászló alatt, a melyre fel volt irva a magyar nemzeti államnak kiépitése, fel volt irva a politikai szabadságnak megóvása, fel volt irva a jogrend biztositása, a közerkölcsök tisztasága s miután ezen zászlóval kezünkben, ennek elveivel szivünkben léptünk és léptem be én a szabadelvü pártba, ugy fogom ezt fel, hogy ezen elvek ugyanebben a pártban ma is nemcsak léteznek, hanem élnek, élni fognak és ott mindig fentartatnak.

Már többször hallottam azt a szemrehányást azoktól, a kik velünk, mint ellenzék nem egy véleményen vannak, hogy ez a liberális párt nem egyéb egy szavazógépnél, hogy nincs akarata, az csak hódol a kormány akaratának, az távol áll a magyar államiság eszméjétől. Bocsánatot kérek, azonban ez a szemrehányás jogosan nem illetheti meg, mert ha nem állunk távol a magyar államiság elvétől, a magyar független államiság eszméjétől, ezt a mi álláspontunk, a mi közjogi programmunk bizonyitja. Tudjuk, hogy 1861-ben milyen állapotban találta ezt az országot az addig lefolyt 12 évi abszolutizmus. A jogaiból kiforgatott ország területileg is eldaraboltatott. Mögötte egy szép, egy dicső és nagy multnak az abszolutizmus által eltakart emléke; mellette egy szebb, egy jobb jövőnek reménye és szembe vele mindig még a zsákmányért küzdő abszolutizmusnak réme. Akkor a mi megdicsőült nagy hazánkfiának, Deák Ferencznek, örökbecsü müve volt az a két felirat, a melyekben a történelemnek és a jogfolytonosság elvének fonalán kimutatta állami teljes függetlenségünkre való jogunkat. Az a két felirat még ma is egyik legszebb kincsünket képezi. Azokon épült fel az 1867 : XII. t.-cz és az abban foglalt kiegyezés, valamint a velünk ugyanazon uralkodóház jogara alatt álló osztrák tartományokkal minket közösen érdeklő ügyek mikénti elintézésének módja.

Ezen alapnak, vagyis az emlitett törvénynek s az 1861-iki feliratokban kifejtett állásfoglalásnak köszönhetjük azt, hogy alkotmányunkban ma sincsen hézag, hogy a jogfolytonosság elve meg lett mentve és az elszakitott szálak összekapcsoltattak, a miből az következik, hogy az a függetlenségi eszme, a melyet különösen a t. függetlenségi párt mindig hangoztat, nem annak a pártnak kizárólagos tulajdona, hanem mindnyájunk szivében él és csakis gyakorlati alkalmazására nézve térnek el a vélemények. Jöhetnek idők, a midőn ezen jogfentartást — mert jogfeladás nem történt soha — részünkről érvényesiteni fog kelleni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* De azt az időt ma még elérkezettnek nem találom. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Régen elérkezett! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pattyánszky Elek: Előttünk fekszik a közgazdasági kiegyezésnek kérdése. Ez szolgáltatja mindig a legfőbb indokot annak hangoztatására, hogy közjogi helyzetünket el kell választani Ausztriától. Én, az ebben a kérdésben való határozott és visszavonhatlan állásfoglalást a mai helyzetben olyannak tekinteném, mintha ezzel utját metszenők minden elképzelhető további kiegyezési kisérletnek. De szerintem a mi elhatározásunkat el kell halasztanunk arra az időre, a mikor azt fogjuk látni, hogy ezekre a közgazdasági kérdésekre nézve, az ország érdekeinek megóvása mellett, a kiegyezést továbbra nem lehet fentartani és ha ezt fogjuk látni, akkor, mielőtt az országnak gazdasági érdekeit feláldoznók olyan módon, hogy annak kárát valljuk, inkább át fogunk lépni a külön gazdasági politikára.

Polczner Jenő: 30 év óta valljuk kárát, még sem lépnek át a külön vámterület álláspontjára! *(Zaj.)*

Pattyánszky Elek: Azért akartam ezt felemliteni, mert nem a budgetvita alatt vélem ezen kérdést elintézendőnek, hanem akkor, a mikor konkrét módon fog elénk terjesztetni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én azt találom, hogy a mi feladatunk nem a minket pártokra szétágoló momentumoknak kidomboritása és kiéle-

Digitized by Google

sitése, hanem a velünk szemben álló és elintézésre váró nagy kérdések szem előtt tartása miatt, azoknak az érintkezési pontoknak ápolása, a melyek minket együtt és egymás mellett tartanak. Hogyha mi ezt teszszük és hogyha mi tényleg az ország nagy kérdéseinek taglalása körül birjuk megtalálni a találkozási pontokat, akkor el fogjuk érni azt, a mit el kell érnünk, hogy t. i. közös akarattal, nem pedig egymás ellen törve, fogjuk az ország nagyságát és dicsőségét előségiteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én ennek reményében, ennek tudatában élek és vagyok, evvel fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kubik Béla jegyző: Makkai Zsigmond!

Makkai Zsigmond: *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások: Helyre!)* T. ház! Habár az állami költségvetési vita tárgyalása hosszasabb idő óta folyik és habár fiatal és tanulatlan képviselő vagyok és mint megválasztott képviselő mégis kötelességemnek tartom, hogy én is hozzá szóljak szerény tehetségem és tudományom szerint. *(Halljuk! Halljuk!)* Én Erdélyországot, a melyben születtem, különösen Maros-Torda vármegyét és az én kerületemet ugy tekintettem idáig, mint egy jó fejős tehenet, a melyet boldog, boldogtalan fejt, de a melynek enni senki sem adott. Engedelmet kérek, hogy ezt a nemes országot egy baromhoz hasonlitom, de hasonlithatom annálfogva, mert a t. miniszterelnök ur azt a multkor egy beteghez hasonlitotta. *(Mozgás.)* Ezt a fejős tehenet tehát, a mint mondom, boldog boldogtalan fejhette, de enni nem igen adtak neki. Ezért ez is elbetegesedett. Ennek a beteges tehénnek a gondozója a miniszterelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Elnök: Méltóztassanak, kérem, helyre menni!

Makkai Zsigmond: Engedjék meg, hogy ecseteljem most a székelyföldi sanyaru, letiport, leigázott, munkás és kisbirtokos nép sorsát. Mindig ugy irtózik ez a munkás és kisbirtokos nép, ha adóról van szó, mintha a nyavalya törné. Örökké hallom, hogy nem emelik az adót. Igaz, nem is emelik. Ezelőtt tiz—husz évvel volt földadó, egy kis pótadó, volt első-, másod- és harmadosztályu keresetadó. Ez megvan ma is. Ez nem lett sem több, sem kevesebb. Hanem e mellett van fegyveradó, erdőkezelési dijadó, katonaadó, kutyaadó, vasuti pótadó, községi pótadó és magánutadó, rendes adó, kereskedelmi pótadó, kórházi pótadó, ut-átereszi szakaszadó. E 14 tétel alatt fizet Maros-Torda vármegyében az adózó közönség adót. A ki elviszi őszszel a marék könyvét, azt hiszem, az azt gondolja, hogy tán megbolondul délig az a pénztáros, a mig kiszámitja, hogy ki mennyit fizet? Előre reszket a nép, ha előljárót lát. Három napig ha nem evett, akkor sincs jó étvágya.

Visontai Soma: Igaz, ha hatósághoz kell menni!

Makkai Zsigmond: Nem emelték az adót, mégis 14 adótétel van. De megemlitem, t. ház, azt is, hogy mi az oka annak, hogy nem emelték és mégis ennyi az adó. Ezelőtt néhány évvel kicsavarta és megváltotta a magyar állam a községektől a községi korcsmai jogokat. Megváltotta, de becsület Istenemre mondom, hogy sem az, a ki megváltotta, sem az, a ki eladta, sem az, a ki a törvényt hozta, nem tudta, hogy az mit ér. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Az én községemben az akkori korcsmajog 8—9 forintért volt kiadva. Abból a községnek minden baját a falu birája ugy a hogy, eligazitotta. Nem volt semmi teher, pótadóról szó sem volt. Most 60—70—80%-os pótadó terhe alatt nyög. Ilyformán, igaz, nem emelték az adót, de kiütötték lábunk alól ugy a jövedelmet, hogy egyszerre élethossziglan tartó adósságot róttak ránk.

Én a nyomoruságos állapotokkal küzdő nép közül való nép vagyok. Kifejezni azokat a bajokat mind, a melyek hozzám és a hozzám hasonló nyomorult néphez tartoznak, arra idő nincs; de engedjék meg, hogy, habár az idő előrehaladt is, egy pár dolgot kifejthessek. Erdélyország azon részéből, a hol én lakom, vasut oly keveset érint, hogy elmondhatom, hogy Erdélyországot ketté vasut nem vágja; a hol pedig vágja, a szélén vágja. Erdélyországban négy hires fürdő vagyon, vannak sóbányák, öthat vármegyei közös havas ut vagyon. Ez pusztulófélben van és annyi jövedelmet sem hajt, hogy az erdővédeket és erdészeket kifizethessük belőle. A vasutakat csak megmutatták a Székelyföldnek, de azok olyképen nincsenek keresztülvezetve, hogy azokból jövedelmi forrásunk legyen ennyi adó, iga és teher után. Erdélyországnak jövedelmi forrása azelőtt, a boldog időkben, a marhatenyésztés, juhtenyésztés és egyáltalában a marha hizlalása volt. Ma azonban disznót legeltetni nem lehet, mert ha a makkot megeszi, erdő többé sohasem lesz. A marhatenyésztés elveszett, mert a közlegelőt felosztották.

Mikor a tagositási törvénykönyvet csinálták, égbekiáltó bünt követtek el. Miért nem csinálták azt ugy, hogy a hol nem egyenes, ott ne tagositsanak. Erdélyország határszéle hegyesvölgyes, ott tehát oly égbekiáltó igazságtalanságokat követnek el a tagositással, hogy azt ki sem lehet mondani. Tönkrejuttattak ezekkel már sok gazdát, azok közül 5—10—20 holdas birtokosokat. A hol a tagositás idáig meg nem történt, méltóztassanak azt beszüntetni. Ha van egy pár száz hold, azt bizony annak adják, a kihez a mérnök beszáll. Egy kis luczernása már nem marad a falu végén a közönséges kisbirtokosnak.

A tehetséges kereskedelmi miniszter urat igen kérném, hogy Parajdon azt a gyufagyárat, mely ott volt, de megszünt, ujra állitsa fel. Ismertem parajdi munkást, kit most a munkásotthon ebédosztogatásánál láttam. Ha most Pa-

Digitized by Google

rajdon gyujtógyár volna, ez Budapesten a munkátlanok számát nem szaporitaná.

Erdélyország felvidékének semmi jövedelmi forrása nincs, mindentől meg van fosztva. Igen, t. ház, ha azt az apró népet még jobban lecsigázni engedik a magyar törvényhozó ház és az igen t. miniszter urak, akkor a mindennapi kenyeret ki keresi meg számunkra? hisz a mit a szegény munkásember a földből kikapar, azt kell megenni a koldustól a királyig. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Erdélyország azon része, a melyben én lakom, meg lett fosztva szerintem minden jogától, elvették jövedelmét, kisüstös pálinkafőzési engedélyét, jött aztán a tagositás, felosztás, dohánytermelési engedély-elvonás s mindaz, a miket elősoroltam.

Én hallottam, hogy a nagy uraknak adnak mezőgazdasági czimen szeszfőzési engedélyt. A kisbirtokosnak is jó volna, hogyha adnának egy hónapi engedélyt, mert az fárad ott a mezőn, az is megihatná. *(Derültség.)* Az idő előre haladván, beszédemet befejezem azzal, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az 1902. évre előterjesztett költségvetést sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tanácskozást félbeszakitjuk. A hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére a most félbeszakitott vita folytatását tüzzük ki. Ezzel az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Apponyi Albert gr. **32—36, 38—48, 50—52.**
Daniel Gábor **35, 39, 40, 49.**
Tallián Béla **33, 37, 51.**

Jegyzők:

Esterházy Kálmán gr. **32, 33, 44—52.**
Farkas József **32, 33, 44—47.**
Illyés Bálint **38—43.**
Kubik Béla **34—37, 48—52.**
Lázár Árpád **34—43.**
Nyegre László **38—49.**
Szőts Pál **50—52.**
Teleki Sándor gr. **32—37.**

Előadók:

Apáthy Péter
Trubinyi János igazolása **33.**

Baross Jusztin
Ház irományainak kinyomatása, könyvkötői munkái, irodaszerei stb. 1901/1906-ban **38.**

Belitska Béni
Győry Elek igazolása **33.**
Horvát képviselők igazolása **33.**
Plósz Sándor igazolása **33.**
Werner Gyula igazolása **33.**
Meszlény Pál igazolása **36.**
Tisza Kálmán igazolása **36.**
Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése **36.**
Karátsonyi Aladár gr. igazolása **52.**
Major Ferencz igazolása **52.**

Biró Lajos
Ház irományainak kinyomatása, könyvkötői munkái, irodaszerei stb. 1901/1906-ban **37.**

Dobieczky Sándor
Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezése **35.**
Kunszentmiklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése **35.**

Fassie Tódor
Ház pénztárának számadásai 1901. év I. felére **44.**

Heltai Ferencz
Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1902-re **36.**
Ipari munkának vasárnapi szünetelése **36.**
Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezése **52.**

Issekutz Győző
Nagybritannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadatása iránt pótnyilatkozat beczikkelyezése **39.**
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése **39.**

Kabós Ferencz
Bartha Miklós ment. ügye **33.**
Fáy István ment. ügye **33.**
Győrffy Gyula ment. ügye **33.**
Lukáts Gyula ment. ügye **33.**
Pavlovits Ljubomir ment. ügye **33.**
Pichler Győző ment. ügye **33.**
Rakovszky István ment. ügye **33.**
Szüllő Géza ment. ügye **33.**
Ugron Gábor ment. ügye **33.**
Vojnics Sándor ment. ügye **33.**

Kammerer Ernő
Dunántuli h. é. vasut r. t. vasuti vonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése **38.**

Digitized by Google

Országház — állandó — építésének előhaladása 1900. és 1901-ben **42.**

Maróthy László
Artim Mihály ment. ügye **36.**
Baross Károly ment. ügye **36.**
Olay Lajos ment. ügyei **36.**
Pap Zoltán ment. ügye **36.**
Rakovszky István ment. ügye **36.**
Szabó Kálmán ment. ügye **36.**
Valasek János ment. ügye **36.**

Molnár József
Tulkiadások 1900. év pótnegyedében **37.**
Tulkiadások 1901. év I. negyedében **37.**
Tulkiadások 1901. év II. negyedében **37.**
Tulkiadások 1901. év III. negyedében **37.**
Horvátországgal leszámolás 1899-re **37.**

Münnich Aurél
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben **33.**
Ujonczozás 1902-re **34.**
Hadsereg magyar ezredeiben és a honvédségnél történt öngyilkossági esetek 1900/1901-ben **34.**
Tiszti vizsgák 1900/1901-ben **34.**
Tiszti áthelyezések 1900/1901-ben **34.**
Gabányi Miklós igazolása **35.**

Neményi Ambrus
Költségvetés 1902-re (ált.) **34.**

Pekár Gyula
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re **44.**

Rabár Endre
Krajovai csász. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházása **39.**

Szerb György
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1901-ben **38.**
Közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak **38.**
Hadmentességi dijalap álladéka 1900-ban **38.**
Honvédmenház állapota 1900-ban **38.**

Szónokok:

Apáthy Péter
Trubinyi János igazolása *(előadó)* 10.

Apponyi Albert gr., *mint elnök* **32—36, 38—48, 50—52.**

Artim Mihály
Költségvetés 1902-re (ált.) 391.

Babó Mihály
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 67, 76, 77, 78, 79, 85, 86, 87.
Költségvetés 1902-re (ált.) 322.

Bakó József
Költségvetés 1902-re (ált.) 262.

Ballagi Géza
Költségvetés 1902-re (ált.) 153.

Baross Jusztin
Ház irományainak kinyomatása, könyvkötői munkái, irodaszerei stb. 1901/1906-ban *(előadó)* 101.

Baross Károly
Költségvetés 1902-re (ált.) 223.

Barta Ödön
Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezése 52, 60.

Belitska Béni
Győry Elek igazolása *(előadó)* 10.
Horvát képviselők igazolása *(előadó)* 10.
Plósz Sándor igazolása *(előadó)* 10.
Werner Gyula igazolása *(előadó)* 10.
Meszlény Pál igazolása *(előadó)* 66.
Tisza Kálmán igazolása *(előadó)* 66.
Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(előadó)* 66, 97.
Karátsonyi Aladár gr. igazolása *(előadó)* 404.
Major Ferencz igazolása *(előadó)* 404.

Benyovszky Sándor gr.
Költségvetés 1902-re (ált.) 176.

Beöthy Ákos
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re 217.

Biró Lajos
Ház irományainak kinyomatása, könyvkötői munkái, irodaszerei stb. 1901/1906-ban *(előadó)* 88.

Bizony Ákos
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 70, 78, 80, 86.
Költségvetés 1902-re (ált.) 246.

Boncza Miklós
Költségvetés 1902-re (ált.) 405.

Digitized by Google

Brázay Kálmán
Költségvetés 1902-re (ált.) 152.

Buzáth Ferencz
Költségvetés 1902-re (ált.) 115.

Csávolszky Lajos
Költségvetés 1902-re (ált.) 138.

Dániel Gábor, *mint elnök* **35, 39, 40, 49.**

Darányi Ignácz
Sebess Dénes interpellációjára: a tagositási törvény módositása tárgyában 64.
Csorbatói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlásának jóváhagyása 102.

Dobieczky Sándor
Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezése *(előadó)* 51.
Kunszentmiklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése *(előadó)* 62.

Endrey Gyula
Gabányi Miklós igazolása 50.

Ernszt Sándor
Költségvetés 1902-re (ált.) 330.

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző* **32, 33, 44—52.**

Fabiny Teofil
Költségvetés 1902-re (ált.) 314.

Farkas József, *mint jegyző* **32, 33, 44—47.**

Fassie Tódor
Ház pénztárának számadásai 1901. év I. felére *(előadó)* 216.

Fejérváry Géza b.
Napirend 6.
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben 19, 21, 32.
Ujonczozás 1902-re 45.
Hadsereg magyar ezredeiben és a honvédségnél történt öngyilkossági esetek 1900/1901-ben 48.
Napirend előtt; »Alkotmány« cz. lap közleménye 51.

Gabányi Miklós
Költségvetés 1902-re (ált.) 416.

Gajáry Géza
Ülés megnyitásának ideje 239.

Gorove László
Egyetemi nemzeti párt politikai működése, interp. 94, 95.

György Elek
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 81.

Haydin Imre
Költségvetés 1902-re (ált.) 272.

Hegedüs Sándor
Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezése 56.
Zboray Miklós interpellációjára a biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése tárgyában 179.
Solymossy Ödön b. interpellációjára az utazási ügynököket érintő törvény szigoritása ügyében 213.
Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezése 237.

Hellebronth Géza
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 82.

Heltai Ferencz
Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1902-re *(előadó)* 65.
Ipari munkának vasárnapi szünetelése *(előadó)* 65.
Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezése *(előadó)* 416.

Hodossy Imre
Költségvetés 1902-re (ált.) 300.

Hollaky Imre
Költségvetés 1902-re (ált.) 266.

Holló Lajos
Költségvetés 1902-re (ált.) 226.

Hortoványi József
Költségvetés 1902-re (ált.) 128.

Illyés Bálint, *mint jegyző* **38—43.**

Issekutz Győző
Nagybritannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadatása iránt pótnyilatkozat beczikkelyezése *(előadó)* 102, 198.
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése *(előadó)* 102, 200, 210.

Jékey Zsigmond
Költségvetés 1902-re (ált.) 163.

Justh Gyula
Teleki Domokos gr. megbizólevelének megsemmisitése a Curia által 8.

Kabós Ferencz
Bartha Miklós ment. ügye *(előadó)* 11, 91.
Fáy István ment. ügye *(előadó)* 11, 93.

Digitized by Google

Győrffy Gyula ment. ügye *(előadó)* 11, 91.
Lukáts Gyula ment. ügye *(előadó)* 11, 93.
Pavlovits Ljubomir ment. ügye *(előadó)* 11, 90.
Pichler Győző ment. ügye *(előadó)* 11, 92.
Rakovszky István ment. ügye *(előadó)* 11, 91.
Szüllő Géza ment. ügye *(előadó)* 11, 90.
Ugron Gábor ment. ügye *(előadó)* 11, 89.
Vojnics Sándor ment. ügye *(előadó)* 11, 90.

Kammerer Ernő
Dunántuli h. é. vasut r. t. vasuti vonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése *(előadó)* 98.
Országház — állandó — épitésének előhaladása 1900. és 1901-ben *(előadó)* 175.

Komjáthy Béla
Trónörökös szentpétervári utazása, interp. 366, 378, 382.

Kossuth Ferencz
Költségvetés 1902-re (ált) 107.

Kovács Pál
Költségvetés 1902-re (ált.) 341.

Krecsmarik János
Kölségvetés 1902-re (ált.) 319.

Krasznay Ferencz
Költségvetés 1902-re (ált.) 185.

Kubik Béla, *mint jegyző* 34—37, 48—52.

Kubinyi György
Költségvetés 1902-re (ált.) 364.

Lázár Arpád, *mint jegyző* 34—43.

Lindner Gusztáv
Költségvetés 1902-re (ált.) 142.

Lukács László
Nessi Pál interpellációjára: az általános jövedelmi pótadó kivetésénél számitásba hozandó kamatok tárgyában 172.
Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadó-mentesség 175.

Madarász József
Teleki Domokos gr. megbizólevelének megsemmisitése a Curia által 8.
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben 18, 31.
Ujonczozás 1902-re 43.
Kunszentmiklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése 62.
Ugron Gábor ment. ügye 89.
Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 97.
Nagybritannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadatása iránt pótnyilatkozat beczikkelyezése 199.
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 205.
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re 218.

Makkai Zsigmond
Költségvetés 1902-re (ált.) 426.

Marjay Péter
Költségvetés 1902-re (ált.) 334.

Maróthy László
Artim Mihály ment. ügye *(előadó)* 66, 99.
Baross Károly ment. ügye *(előadó)* 66, 98.
Olay Lajos ment. ügyei *(előadó)* 66, 101.
Pap Zoltán ment. ügye *(előadó)* 66, 100.
Rakovszky István ment. ügye *(előadó)* 66, 98.
Szabó Kálmán ment. ügye *(előadó)* 66, 99.
Valasek János ment. ügye *(előadó)* 66, 99, 100.

Miklós Ödön
Költségvetés 1902-re (ált.) 131.

Molnár János
Napirend előtt; »Alkotmány« czimü lap közleménye 50, 51.
Költségvetés 1902-re (ált.) 355, 366.

Molnár Jenő
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben 17, 20.
Nagybritannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadatása iránt pótnyilatkozat beczikkelyezése 199.
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 203.

Molnár József
Tulkiadások 1900. év pótnegyedében *(előadó)* 89.
Tulkiadások 1901. év I. negyedében *(előadó)* 89.
Tulkiadások 1901. év II. negyedében *(előadó)* 89.
Tulkiadások 1901. év III. negyedében *(előadó)* 89.
Horvátországgal leszámolás 1899-re *(előadó)* 89.

Münnich Aurél
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben *(előadó)* 11, 21, 31.
Ujonczozás 1902-re *(előadó)* 33.
Hadsereg magyar ezredeiben és a honvédségnél történt öngyilkossági esetek 1900/1901-ben *(előadó)* 33.
Tiszti vizsgák 1900/1901-ben *(előadó)* 33.
Tiszti áthelyezések 1900/1901-ben *(előadó)* 33.
Gabányi Miklós igazolása 49, 50.

Neményi Ambrus
Költségvetés 1902-re (ált.) 28, 103.

Digitized by Google

Nessi Pál
Ujonczozás 1902-ben 38.
Hadsereg magyarországi ezredeiben és a honvédségnél történt öngyilkossági esetek 38.
Általános jövedelmi pótadó kivetésénél számitásba hozandó kamatok, interp. 171, 173.
Elemi iskolákban a német nyelv mellőzése, interp. 309.

Nosz Gyula
Költségvetés 1902-re (ált.) 164.

Nyegre László *mint jegyző* **38—49.**

Olay Lajos
Interpellácziók megtételének ideje 355.

Papp József
Költségvetés 1902-re (ált.) 180.

Pattyánszky Elek
Költségvetés 1902-re (ált.) 423.

Pekár Gyula
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re *(előadó)* 66, 216, 219.

Perczel Dezső
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re 218.

Pichler Győző
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben 28.
Ujonczozás 1902-re 33.
Napirend előtt; elnök megsértése 151.

Plósz Sándor
Teleki Domokos gr. megbizólevelének megmegsemmisitése a Curia által 9.
Polgári perrendtartás 128.
Nagybritannia és Irhon egyesült királysággal a közönséges büntettesek kiadatása iránt pótnyilatkozat beczikkelyezése 199.
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 208, 210, 211, 212.

Polczner Jenő
Költségvetés 1902-re (ált.) 407.

Rabár Endre
Krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházása *(előadó)* 103, 198.
Költségvetés 1902-re (ált.) 288.

Rákosi Viktor
Budapesti német énekes kávéházak beszüntetése, interp. 23.

Rakovszky István
Bartha Miklós ment. ügye 92.
Személyes ügye Vázsonyi Vilmossal 150.
Interpellácziő elintézésének sürgetése 311.

Rátkay László
Ujonczozás 1902-re 41, 44.
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 205, 211.
Költségvetés 1902-re (ált.) 295.

Reich Aladár
Baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesítése, interp. 353.

Rubinek Gyula
Költségvetés 1902-re (ált.) 252.

Ruzsiák János
Valasek János ment. ügye 99.

Sándor Pál
Költségvetés 1902-re (ált.) 383.

Sebess Dénes
Tagositási törvény módositása, interp. 63, 64.
Költségvetés 1902-re (ált.) 304.

Serényi Béla gr.
Költségvetés 1902-re (ált.) 239.

Simonyi-Semadam Sándor
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 204.

Solymossy Ödön b.
Utazó ügynököket érintő törvény szigoritása, interp. 26, 214.
Költségvetés 1902-re (ált.) 411.

Szalay László
Költségvetés 1902-re (ált.) 316.

Szederkényi Nándor
Teleki Domokos gr. megbizólevelének megsemmisitése a Curia által 9.
Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 67.
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 84.
Bartha Miklós ment. ügye 91.
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re 217.

Széll Kálmán
Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 66.

Digitized by Google

Vármegyék pénztári- és számvevőségi teendőinek ellátása 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86.
Munkarend 87.
Napirend 101, 352.
Regnikoláris bizottság megválasztása 169.
Ház könyvtárának állapota az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re 219.
Interpellácziő elintézésének sürgetése 312.
Interpellácziára adandó válasz elhalasztása 352.
Interpellácziók megtételének ideje 355.
Komjáthy Béla interpellácziójára: a trónörökösnek szentpétervári utazása tárgyában 373, 379, 381.
Visontai Soma interpellácziójára: Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása tárgyában 373, 381.
Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése 405.

Szerb György
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1901-ben *(előadó)* 96.
Közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak *(előadó)* 96.
Hadmentességi dijalap álladéka 1900-ban *(előadó)* 96.
Honvédmenház állapota 1900-ban *(előadó)* 96.

Szőts Pál, *mint jegyző* **50—52.**

Tallián Béla, *mint elnök* **33, 37, 51.**

Tisza István gr.
Ipar- és kereskedelmi bank ügye, személyes ügy 285.

Teleki Sándor gr., *mint jegyző* **32—37.**

Tóth János
Ujonczjutalék mennyisége 1902-ben 12, 31.

Vázsonyi Vilmos
Személyes ügye Rakovszky Istvánnal 149, 150.

Vertán Endre
Költségvetés 1902-re (ált.) 274.

Veszelovszky Ferencz
Költségvetés 1902-re (ált.) 219.

Visontai Soma
Román királysággal a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése 205, 209, 211, 212.
Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása, interp. 370, 379.

Wilczek Frigyes gr.
Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása 81.
Költségvetés 1902-re (ált.) 269.

Wlassics Gyula
Tanitói nyugdij- és gyámintézet állapota 1900-ban 11.
Tanitói nyugdij- és gyámalap állapota 1900-ban 11.
Gorove László interpellácziójára: az egyetemi nemzeti párt politikai müködése tárgyában 94.

Zboray Miklós
Biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése, interp. 150, 169, 174.
Ipar- és kereskedelmi-bank ügye, interp. 281, 285.

Zselénszky Róbert gr.
Költségvetés 1902-re (ált.) 193

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Biráló bizottságok jelentései:

Gabányi Miklós igazolásáról *(Előadó:* Münnich Aurél) **35.**

Trubinyi János igazolásáról *(Előadó:* Apáthy Péter) **33.**

Gazdasági bizottság jelentése:

Az 1901/1906-iki országgyülés tartama alatt szükséges nyomtatványok előállitása, a könyvkötői munkák teljesitésére és az irodai szerek szállitása iránt történt intézkedésekről. *(Előadó:* Biró Lajos) **37.**

Igazolandó állandó bizottság jelentései:

Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(Előadó:* Belitska Béni) **36.**

Győry Elek igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **33.**

Horvát képviselők igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **33.**

Meszlény Pál igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **36.**

Plósz Sándor igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **33.**

Tisza Kálmán igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **36.**

Werner Gyula igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **33.**

Igazságügyi bizottság jelentései:

A crajovai cs. és kir. alconsulátusnak teljes consuli birói hatáskörrel történt felruházásáról a miniszterelnök jelentése *(Előadó:* Rabár Endre) **39.**

Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezése tárgyában, az igazságügyminiszter törvényjavaslata *(Előadó:* Issekutz Győző) **39.**

A román királysággal Bukarestben 1901. évi junius hó 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában, az igazságügyminiszter törvényjavaslata *(Előadó:* Issekutz Győző) **39.**

Könyvtári bizottság jelentése:

A képviselőház könyvtárának az 1896/1901. országgyülés V. ülésszaka alatti gyarapodásáról, valamint az 1903. évi költségvetésbe felveendő javadalmáról *(Előadó:* Pekár Gyula) **36.**

Közgazdasági bizottság jelentései:

Magyar királyi központi statisztikai hivatal 1902. évi munkaterve, kereskedelemügyi miniszter jelentése *(Előadó:* Heltai Ferencz) **36.**

Az ipari munkának vasárnapi szünetelésérőI szóló 1891. évi XIII. t.-cz. 3. §-a alapján kiadott rendeletről a kereskedelemügyi miniszter jelentései. *(Előadó:* Heltai Ferencz) **36.**

Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri törvényjavaslatról *(Előadó:* Heltai Ferencz) **52.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Artim Mihály ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Baross Károly ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Bartha Miklós ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Fáy István ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Győrffy Gyula ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Lukáts Gyula ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Digitized by Google

Olay Lajos ment. ügyei *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Pap Zoltán ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Pavlovits Ljubomir ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Pichler Győző ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Rakovszky István ment. ügyei *(Előadók:* Kabós Ferencz. — Maróthy László) **33, 36.**

Szabó Kálmán ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Szüllő Géza ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Ugron Gábor ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Valasek János ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **36.**

Vojnics Sándor ment. ügye *(Előadó:* Kabós Ferencz) **33.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Költségvetés 1902-re. Általános tárgyalás *(Előadó:* Neményi Ambrus) **34.**

Az 1897. évi XXIII. törvényczikk értelmében, a magyar királyi honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról, az 1901-ik évre, a honvédelmi miniszter jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról a honvédelmi miniszter 1901. évi jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A hadmentességi dijalap álladékáról az 1900-ik évben, a honvédelmi miniszter jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A honvéd-menház 1900-ik évi számadásáról, valamint a honvéd-menház 1900-ik évi működéséről és állapotáról a honvédelmi és belügyi miniszterek együttes jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

Állandó országház épitésének előhaladása 1900- és 1901-ben, miniszterelnök jelentései *(Előadó:* Kammerer Ernő) **42.**

Számvizsgáló bizottság jelentése:

Ház pénztárának számadásai 1901. év I. felére *(Előadó:* Fassie Tódor) **47.**

Véderő bizottság jelentései:

Az 1897. évi XXIII-ik törvényczikk értelmében, a magyar királyi honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról, az 1901-ik évre, a honvédelmi miniszter jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról a honvédelmi miniszter 1901. évi jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A hadmentességi dijalap álladékáról az 1900-ik évben, a honvédelmi miniszter jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

A honvéd-menház 1900-ik évi számadásáról, valamint a honvéd-menház 1900-ik évi működéséről és állapotáról a honvédelmi és belügyi miniszterek együttes jelentése *(Előadó:* Szerb György) **38.**

Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentései:

A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1900: VI. törvényczikk) az 1900-iki számadási év pótnegyedében; továbbá az 1901: IV. t.-czikk-ben engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év I., II. és III. negyedében előfordult tulkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése és pótjelentése *(Előadó:* Molnár József) **37.**

A Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1899. évre megejtett leszámolásról az állami számvevőszék jelentése *(Előadó:* Molnár József) **37.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

Állandó országház (l. Országház) **35.**

Általános jövedelmi pótadó kivetésénél számitásba hozandó kamatok (l. Interp. Nessi Pál) **40.**

Baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése (l. Interp. Reich Aladár) **49.**

Bánhidai vasut (l. Pápa-bánhidai) **35.**

Beszéd közben szünet (l. Szünet) **51.**

Birtokcsere az államval, földmivelésügyi miniszter jelentése **33, 34.**

Bizottsági tagok választása **43.**

Bizottságok:

Barta Odön lemond az igazságyi bizottsági tagságról **37.** — Közös függő államadósságot ellenőrző bizottságba Angyal József beválasztása **40.**

Biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése (l. Interp. Zboray Miklós) **40.**

Budapesti német énekes kávéházak beszüntetése (l. Interp. Rákosi Viktor) **33.**

Csorbatói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlásának jóváhagyása (Irom. 109) **39.**

Hozzászólt:
Darányi Ignácz 102.

Curia elnökének átiratai (l. Kérvények választások ellen) **32.**

Deési választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése (Irom. 90) **36, 38.**

Hozzászóltak:
Belitska Béni *(előadó)* 66, 97. Szederkényi Nándor 67.
Madarász József 97. Széll Kálmán 66.

Digitized by Google

Dunapataji h. é. vasut (l. Kunszentmiklós) **35.**

Dunántuli helyi érdekü vasut-részvénytársaság tulajdonát képező vasuti vonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről és a vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi helyi érdekü vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitása (Irom. 16, 45.) **38, 39.**

Hozzászólt:
Kammerer Ernő *(előadó)* 98.

Egyetemi nemzeti párt politikai müködése (l. Interp. Gorove László) **37.**

Elemi iskolákban a német nyelv mellőzése (l. Interp. Nessi Pál) **46.**

Énekes kávéházak (l. Budapesti) **33.**

Elnök megsértése (l. Napirend előtt) **41.**

Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása (l. Interp. Visontai Soma) **50.**

Hadmentességi dijalap álladéka 1900-ban (Irom. 34, 96) **38.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 96.

Hadsereg magyar ezredeiben és a honvédségnél történt öngyilkossági esetek; jelentés 1900|1901-ről (Irom. 37, 49) **34, 47.**

Hozzászóltak:
Fejérváry Géza b. 48. Münnich Aurél *(előadó)* 33.
Nessi Pál 38.

Hadseregtől a honvédség tényleges állományába áthelyezett tisztek száma 1900|1901-ben (Irom. 38, 50) **34, 47.**

Hozzászólt:
Münnich Aurél *(előadó)* 33.

Halálozások, képviselők halálának bejelentése:
Győry Elek **48, 49.**
Molnár Antal **32.**

Házadó-mentesség (l. Sopron) **42.**

Ház irományainak kinyomatása, könyvkötői munkái, irodaszerei stb. 1901|1906-ban (Irom. 91.) **37, 38.**

Hozzászóltak:
Baross Jusztin 101. Biró Lajos 88.

Ház könyvtárának állapota az 1896|1901. országgyülés V. ülésszaka alatt; javadalma 1902-re (Irom. 81.) **36, 44.**

Hozzászóltak:
Beőthy Ákos 217.
Madarász József 218.
Pekár Gyula *(előadó)* 66, 216, 219.
Perczel Dezső 218.
Szederkényi Nándor 217.
Széll Kálmán 219.

Ház pénztárának számadásai 1901. év I. felére (Irom. 51.) **44.**

Hozzászólt:
Fassie Tódor *(előadó)* 216.

Hidvéd és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitése (Irom. 107.) **52.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 405.

Honvéd menház állapota 1900-ban (Irom. 35, 97.) **38.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 96.

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1901-ben (Irom. 32, 94.) **38.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 96.

Horvát képviselők igazolása (l. Igazolási ügyek: Horvát képviselők) **32.**

Horvát képviselők osztályba sorolása **33.**

Horvátországgal való leszámolás 1897 és 1898-ra **40.**

Horvátországgal leszámolás 1899. évre (Irom. 57, 93.) **37.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 89.

Igazolási ügyek:
Bánhidy Antal b. igazolása **41.**
Beck Marczell igazolása **36.**
Gabányi Miklós igazolása *(Előadó:* Münnich Aurél 49, 50) **35.**
Győry Elek igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 10) **33.**
Horvát képviselők igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 10) **32, 33.**
Karátsonyi Aladár gr. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 404) **48, 52.**
Konkoly-Thege Miklós igazolása **41.**
Láng Lajos igazolása **32.**
Major Ferencz igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 404) **50, 52.**
Meszlény Pál igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 66) **33, 36, 50.**
Plósz Sándor igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 10) **33.**
Teleki Sándor gr. igazolása **44.**
Tisza Kálmán igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 66) **33, 36.**
Trubinyi János igazolása *(Előadó:* Apáthy Péter 10) **33.**
Werner Gyula igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 10) **32, 33, 45.**
Zichy Jenő gr. igazolása **42.**

Digitized by Google

Interpelláczió elintézésének sürgetése (Hozzászóltak: Rakovszky István 311. — Széll Kálmán 312) **48.**

Interpellácziók megtételének ideje **50.**

Hozzászóltak:
Olay Lajos 355. Széll Kálmán 355.

Interpellácziára adandó válasz elhalasztása (Széll Kálmán 352.) **49.**

Ipar- és kereskedelmi bank ügye (l. Interp. Zboray Miklós) **46.**

Ipari munkának vasárnapi szünetelésérül szóló 1891. évi XIII. t.-cz. 3. §-a alapján kiadott rendelet (Irom. 20, 23, 79, 80) **36.**

Hozzászólt:
Heltai Ferencz *(előadó)* 65.

Irodaszerek (l. Ház irományai) **37.**

Irományok (l. Ház irományai) **37.**

Jegyzök választása **43.**
Dedovics György **43.**
Szőts Pál **43.**

Jövedelmi pótadó (l. Általános) **40.**

Katonai öngyilkosságok (l. Hadsereg) **34.**

Képviselő két megbizólevéllel:
Rakovszky István **33.** (l. Lemondások.)

Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezése (Irom. 105, 108) **44, 52.**

Hozzászóltak:
Hegedüs Sándor 237. Heltai Ferencz *(előadó)* 416.

Kérvények választások ellen; Curia elnökének átiratai:
Bánhidy Antal b. **32, 41.**
Beck Marczell **36.**
Bedő Albert **52.**
Darányi Ferencz **50.**
Dessewffy Emil gr. **32.**
Farkas Ábrahám **32.**
Gorove László **32, 37.**
Konkoly-Thege Miklós **32, 41.**
Kovács Pál **44.**
Makkai Zsigmond **32.**
Meszlény Pál **50.**
Pavlovics Ljubomir **32.**
Rakovszky István **40.**
Reich Aladár **44.**
Szüllő Géza **44.**
Teleki Sándor gr. **44.**
Várady Károly **40.**
Werner Gyula **32.**
Zichy Jenő gr. **42.**

Király üdvözlése újév alkalmával **32.**

Költségvetés 1902-re:

A) Általános tárgyalás (Irom. 68) **34, 39—42, 44—52.**

Hozzászóltak:
Artim Mihály 391.
Babó Mihály 322.
Bakó József 262.
Ballagi Géza 153.
Baross Károly 223.
Benyovszky Sándor gr. 176.
Bizony Ákos 246.
Boncza Miklós 405.
Brázay Kálmán 152.
Buzáth Ferencz 115.
Csávolszky Lajos 138.
Ernszt Sándor 330.
Fabiny Teofil 314.
Gabányi Miklós 416.
Haydin Imre 272.
Hodossy Imre 300.
Hollaky Imre 266.
Holló Lajos 226.
Hortoványi József 128.
Jékey Zsigmond 163.
Kossuth Ferencz 107.
Kovács Pál 341.
Krasznay Ferencz 185.
Krecsmarik János 319.
Kubinyi György 364.
Lindner Gusztáv 142, 162.
Makkai Zsigmond 426.
Marjay Péter 334.
Miklós Ödön 131.
Molnár János 355, 366.
Neményi Ambrus *(előadó)* 28, 103.
Nosz Gyula 164.
Papp József 180.
Pattyánszky Elek 423.
Polczner Jenő 407.
Rabár Endre 288.
Rátkay László 295.
Rubinek Gyula 252.
Sándor Pál 383.
Sebess Dénes 304.
Serényi Béla gr. 239.
Solymossy Ödön b. 411.
Szalay László 316.
Vertán Endre 274.
Veszelovszky Ferencz 219.
Wilczek Frigyes gr. 269.
Zselénszky Róbert gr. 193.

Könyvtár (l. Ház könyvtára) **36.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1901-ben (Irom. 33, 95) **38.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 96.

Krajovai cs. és kir. alkonzulátusnak teljes konzuli birói hatáskörrel történt felruházása (Irom. 26, 101) **39, 43.**

Hozzászólt:
Rabár Endre *(előadó)* 103, 198.

Kubinyi György—Molnár János-féle személyes ügy (l. Költségvetés 1902-re) **50.**

Kunszentmiklós-dunapataji h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése (Irom. 17, 42) **35, 47.**

Hozzászóltak:
Dobieczky Sándor *(előadó)* 62. Madarász József 62.

Lemondás a képviselőségről.
Ebergényi Sándor **32.**
Kiss Ferencz **50.**
Mohay Sándor **50.**
Rakovszky István (a csornairól lemond, a nyitra-zsámbokrétit megtartja) **33.**

Magyar ezredekben történt öngyilkosságok (l. Hadsereg) **34.**

Magyar lithurgia (Rabár Endre 288. — Rátkay László 295.) **47.**

Magyar polgári perrendtartás (l. Polgári) **40.**

Megbizólevél megsemmisitése (l. Teleki Domokos gr.) **33.**

Digitized by Google

Mentelmi esetek:

Artim Mihály (Irom. 85) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 99.

Baross Károly (Irom. 83) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 98.

Bartha Miklós (Irom. 64) **33, 37.**

Hozzászóltak:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 91. Rakovszky István 92. Szederkényi Nándor 91.

Fáy István (Irom. 66) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 93.

Győrffy Gyula (Irom. 63) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 91.

Lukáts Gyula (Irom. 67) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 93.

Olay Lajos (Irom. 88) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 101.

Olay Lajos (Irom. 89) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 101.

Pap Zoltán (Irom. 87) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 100.

Pavlovics Ljubomir (Irom. 62) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 90.

Pichler Győző (Irom. 65) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 92.

Rakovszky István (Irom. 63) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 91.

Rakovszky István (Irom. 82) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 98.

Szabó Kálmán (Irom. 84) **36, 38.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 66, 99.

Szüllő Géza (Irom. 60) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 90.

Ugron Gábor (Irom. 59) **33, 37.**

Hozzászóltak:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 89. Madarász József 89.

Valasek János (Irom. 86) **36, 38.**

Hozzászóltak:
Maróthy László *(előadó)* 66, 99, 100. Ruzsiák János 99.

Vojnics Sándor (Irom. 61) **33, 37.**

Hozzászólt:
Kabós Ferencz *(előadó)* 11, 90.

Miniszteri megbizott jelenléte (l. Papp Elek) **39.**

Mohay Sándor kineveztetése igazságügyi államtitkárrá **50.**

Molnár Antalné köszönete a férje elhunyta alkalmából a ház által kifejezett részvétért **37.**

Molnár János — Kubinyi György-féle személyes ügy (l. Költségvetés 1902-re) **50.**

Munkarend **87.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 87.

Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26-án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezése (Irom. 52, 99) **39, 43, 44.**

Hozzászóltak:
Issekutz Győző *(előadó)* 102, 198. Madarász József 199. Molnár Jenő 199. Plósz Sándor 199.

Napirend **32, 38, 49.**

Hozzászóltak:
Fejérvári Géza b. 6. Széll Kálmán 101, 352.

Napirend előtt; »Alkotmány« cz. lap közleménye (Hozzászóltak: Fejérváry Géza b. 51. — Molnár János 50, 51) **35.**

Napirend előtt; elnök megsértése (Pichler Győző 151) **41.**

Német énekes kávéházak (l. Budapesti) **33.**

Német nyelv mellőzése (l. Elemi iskolákban) **46.**

Nemzetiségi kérdés (l. Költségvetés 1902-re. — Artim Mihály 391. — Haydin Imre 272. — Hodossy Imre 300. — Hollaky Imre 266. — Holló Lajos 226. — Lindner Gusztáv 142. — Papp József 180. — Rabár Endre 288. — Sebess Dénes 304. — Vertán Endre 274. — Veszelovszky Ferencz 219) **39—52.**

Öngyilkosságok a katonaságnál (l. Hadsereg) **34.**

Önkéntesek tisztivizsgája, jelentés 1900/1901-ről (Irom. 36, 48) **34.**

Hozzászólt:
Münnich Aurél *(előadó)* 33.

Digitized by Google

Orlési forgalom megszüntetése (l. Költségvetés 1902-re. — Rubinek Gyula 252. — Sándor Pál 383. — Serényi Béla gr. 239) **39—52.**

Országház — állandó — építésének előhaladása 1900/1901-ben. (Irom. 74, 104) **35, 42.**

Hozzászólt:
Kammerer Ernő *(előadó)* 175.

Országos tanitói nyugdij és gyámalap (lásd Tanitói) **33.**

Országos tanitói nyugdij- és gyámintézet (l. Tanitói) **33.**

Összeférhetlenségi bejelentések; lemondások összeférhetlenségi állásokról:
Batthyány Lajos gr. **50.**
Bodóky Zoltán **32.**
Bónis István **45.**
Botka Béla **51.**
Brezovay László **33.**
Hertelendy László **32.**
Holzer János **32.**
Josipovich Géza **32.**
Karátsonyi Jenő gr. **50.**
Mikszáth Kálmán **35.**
Papp József **32.**
Pejacsevich Tivadar gr. **43.**
Ruffy Pál **49.**
Seemayer János **51.**
Soltész Nagy Kálmán **32.**
Tisza Kálmán **40.**
Tormay Károly **32.**

Osztályba sorolás (l. Horvát képviselők) **33.**

Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezése (Irom. 18, 41) **35, 36, 47.**

Hozzászóltak:
Barta Ödön 52, 60. Hegedüs Sándor 56.
Dobieczky Sándor *(előadó)* 51.

Papp Elek osztálytanácsos jelenléte **39.**

Polgári perrendtartás (Irom. 102) **40.**

Hozzászólt:
Plósz Sándor 128.

Rakovszky István — Vázsonyi Vilmos-féle személyes ügy (Rakovszky István 150. — Vázsonyi Vilmos 149, 150) **40.**

Regnikoláris-bizottság megválasztása **41, 43.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 169.

Román királysággal Bukarestben 1901. évi junius hó 14/27-én a büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése (Irom. 53, 100) **39, 43, 44.**

Hozzászóltak:
Issekutz Győző *(előadó)* 102, 200, 210. Madarász József 205.
Molnár Jenő 203.
Plósz Sándor 208, 210, 211, 212.
Rátkay László 205, 211.
Simonyi-Semadam Sándor 204.
Visontai Soma 205, 209, 211, 212.

Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentesség (Irom. 103) **42.**

Hozzászólt:
Lukács László 175.

Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1902-re (Irom. 15, 78) **36.**

Hozzászólt:
Heltai Ferencz *(előadó)* 65.

Szabadságolás:
Dörr Soma **50.**
Kossuth Ferencz **52.**
Molnár Józsiás **48.**
Szabó Kálmán **50.**

Szünet beszédközben (l. Költségvetés 1902-re, Artim Mihály 391) **51.**

Tagositási törvény módositása (l. Interp. Sebess Dénes) **35.**

Tanitói nyugdij- és gyámalap állapota 1900-ban **33.**

Hozzászólt:
Wlassics Gyula 11.

Tanitói nyugdij- és gyámintézet állapota 1900-ban **33.**

Hozzászólt:
Wlassics Gyula 11.

Teleki Domokos gr. megbizólevelének megsemmisitése a Curia által **33.**

Hozzászóltak:
Justh Gyula 8. Plósz Sándor 9.
Madarász József 8. Szederkényi Nándor 9.

Tiszti áthelyezések (l. Hadseregtől) **34.**

Tiszti vizsgák (l. Önkéntesek) **34.**

Törvényczikkek, szentesitések bejelentése:

1901: XXVIII. t.-cz. Az 1902. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

1901: XXIX. t.-cz. Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmát országok között létrejött pénzügyi egyezmény beczikkelyezéséről szóló 1899. évi XL. törvényczikk hatályának ujabb meghosszabbitásáról **32.**

Trónörökös szentpétervári utazása (l. Interp. Komjáthy Béla) **50.**

Túlkiadások 1900. év pótnegyedében (Irom. 28, 92) **37.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 89.

Digitized by Google

Túlkiadások 1901. év I. negyedében (Irom. 29, 92) **37.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 89.

Túlkiadások 1901. év II. negyedében (Irom. 9, 92) **37.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 89.

Túlkiadások 1901. év III. negyedében (Irom. 56, 58, 92) **32, 37.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 89.

Ügynök (l. Utazó) **33.**

Ujévi üdvözlése a királynak (l. Király) **32.**

Ujonczjutalék mennyisége; az 1889: VI. t.-cz. 14-ik, valamint az 1890: V. t.-cz. 3-ik §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének 1902. év végéig való fentartása (Irom. 30, 46) **33, 35, 47.**

Hozzászóltak:
Fejérváry Géza b. 19, 21, 32.
Madarász József 18, 31.
Molnár Jenő 17, 20.
Münnich Aurél *(előadó)* 11, 21, 31.
Pichler Győző 28.
Tóth János 12, 31.

Ujonczozás 1902-re (Irom. 31, 47) **34, 35, 47.**

Hozzászóltak:
Fejérváry Géza b. 45.
Madarász József 43.
Münnich Aurél *(előadó)* 33.
Nessi Pál 38.
Pichler Győző 33.
Rátkay László 41, 44.

Ülés megnyitásának ideje (Apponyi Albert gr 238. — Gajáry Géza 239) **45.**

Utazó ügynököket érintő törvény szigoritása (l. Interp. Solymossy Ödön b.) **33.**

Választások elleni kérvények (l. Kérvények) **32.**

Választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése (l. Deési) **36.**

Vármegyék pénztári és számvevőségi teendőinek ellátása (Irom. 12, 43) **36, 37, 47.**

Hozzászóltak:
Babó Mihály 67, 76, 77, 78, 79, 85, 86, 87.
Bizony Ákos 70, 78, 80, 86.
Győry Elek 81.
Hellebronth Géza 82.
Szederkényi Nándor 84.
Széll Kálmán 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86.
Wilczek Frigyes gr. 81.

Vázsonyi Vilmos — Rakovszky István-féle személyes ügy (Rakovszky István 150. — Vázsonyi Vilmos 149, 150) **40.**

Interpellácziók:

Gorove László: Egyetemi nemzeti párt politikai működése tárgyában, a belügy- és kultuszminiszterhez **37.**

Komjáthy Béla: A trónörökösnek szentpétervári utazása tárgyában, a miniszterelnökhöz **50.**

Nessi Pál: Általános jövedelmi pótadó kivetésénél számitásba hozandó kamatok tárgyában, a pénzügyminiszterhez **40, 41.**

Nessi Pál: Elemi iskolákban a német nyelv mellőzése tárgyában, a vallás és közoktatásügyi miniszterhez **46, 47.**

Rákosi Viktor: Budapesti német énekes kávéházak beszüntetése tárgyában, a belügyminiszterhez **33.**

Reich Aladár: Baja—báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában, a pénzügy- és kereskedelemügyi miniszterekhez **49.**

Sebess Dénes: Tagositási törvény módositása tárgyában, a földmivelésügyi miniszterhez **35.**

Solymossy Ödön b.: Utazó ügynököket érintő törvény szigoritása tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez **33, 43.**

Visontai Soma: Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása tárgyában, a miniszterelnökhöz **50.**

Zboray Miklós: Biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése tárgyában, a kereskedelemügyi- és igazságügyi miniszterekhez **40, 41.**

Zboray Miklós: Ipar- és kereskedelmi bank ügyében, a pénzügyminiszter és kereskedelemügyi miniszterhez **46.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok:

Földmivelésügyi miniszter (Darányi Ignácz) válasza:

Sebess Dénesnek: Tagositási törvény módositása tárgyában **35.**

Kereskedelemügyi miniszter (Hegedüs Sándor) válaszai:

Solymossy Ödön bárónak: Az utazási ügynököket érintő törvény szigoritása ügyében **43.**

Zboray Miklósnak: A biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése tárgyában **41.**

Miniszterelnök (Széll Kálmán) válaszai:

Komjáthy Bélának: A trónörökösnek szentpétervári utazása tárgyában **50.**

Visontai Somának: Ferencz Ferdinánd trónörökös szentpétervári utazása tárgyában **50.**

Pénzügyminiszter (Lukács László) válasza:

Nessi Pálnak: A biztositási törvény megalkotása és életbeléptetése tárgyában **41.**

Vallás- és közoktatásügyi miniszter (Wlassics Gyula) válasza:

Gorove Lászlónak: Az egyetemi nemzeti párt politikai müködése tárgyában. **37.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 8838

Digitized by Google